د قرآن پلوشي

پنځم جلد

الانبياء الحج

المؤمنون النور

الفرقان الشعراء

النمل القصص

فهرست

بسم الله الرحمن الرحيم

الانبياء

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الأنبياء) دئ، دا نوم له دې كبله ورسره مناسب ګڼل شوى چې په دې كې د ګڼ شمېر انبياوو يادونه شوې. يو سل دولس آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (معرضون) او د درېيم آيت (العليم) او د اتم آيت (خٰلدين) ته ورته دي، يوازې شپږشپېتم آيت ئې په (يضركم) پاى ته رسېدلى خو دا آيت هم په اصل كې له ورپسې آيت سره تړلى دئ او په ګډه په تعقلون پاى ته رسېدلي، د آيتونو اوږدوالى ئې متوسط او هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مكي دور په وروستيو كلونو كې نازل شوي.

كوم مطالب چې د سورې په لومړيو لسو آيتونو كې زموږ مخې ته ځلېږي؛ همدا مطالب په ټولې سورې كې په مشرح او مفصله توګه راغلي، د لومړنيو لسو آيتونو خلاصه مطالب دا دي:

له دغو خلكو سره د الهي محاسبې ورځ رانږدې شوې، خو دوى ترې غافل او بې اعتناء دي. ګمان نه كوي چې د خپل كفر، ظلم او فساد له بدو پايلو سره به مخامخ شي، په الهي مكافات او مجازات باور نه لري، نو ځكه د حق له منلو ډډه كوي.

ظالمانو ته چې كله هم كوم پيغمبر ورغلى او نوى حق دين ئې خلكو ته وړاندې كړى نو د هغه په ضد ئې ډول ډول تبليغات پيل كړي، كله ئې ويلي: دا خو ستاسو په څېر يو انسان دئ، څنګه ئې د الله د پيغمبر په توګه منئ؟ كله ئې ويلي: آيا يوه ساحر او كوډګر ته د پيغمبر په سترګه ګورئ! په داسې حال كې چې د بصيرت خاوندان يئ؟!! كله به ئې د دوى د پيغام په اړه ويل: دا هسې څه پرېشان خوبونه دي، كله به ئې ويل دا خبرې ئې له ځانه په تكلف سره او په دروغو جوړې كړې او الله تعالى ته ئې منسوب كړې!!، كله به تر دې هم وړاندې ولاړل او ويل به ئې: دى يو شاعر دئ او وينا ئې شعر، كه دى په رښتيا د الله تعالى رسول وي نو د لومړنيو لېږل شوو پيغمبرانو په څېر دې كومه څرګنده نښه او معجزه موږ ته راوړي!! د دوى په ځواب كې ويل شوي: تر دوى وړاندې هيڅ داسې قوم ايمان نه دئ راوړى چې موږ هلاك كړ نو آيا دوى به ايمان راوړي؟!!

قريشو د رسول الله ﷺ په اړه ويل: محمد (عليه السلام) خو د نورو سړو په څېر يو سړى دئ، له نورو سره ئې خاص توپير نشته، داسې څرګنده نښه نه تر سترګو كېږي چې وښيي دا د الله تعالى استازى او پيغمبر دئ!! د دوى

په ځواب کي ويل شوي: تر رسول الله وړاندي ټول پيغمبران همداسي د نورو انسانانو په څېر انسانان ول. كه تاسو اي قريشو! د نورو پيغمبرانو په اړه معلومات نه لرئ نو د تورات خاوندان وپوښتئ.

د مخالفينو بل اعتراض دا وو چي رسول الله خو زموږ په څېر خوراك كوي، ووږ وو، ځوان شو، ورو ورو د زړښت په لور درومي، د خداى پيغمبر خو بايد داسي نه وي چي هم خوراك ته اړ وي او هم ئې حالت بدلېږي او د زړښت په لور درومي!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: مخكني پيغمبران هم د ده په څېر ول، يو ئې هم داسي نه وو چي خوراك ئې نه كولو او تلپاتي ول.

د مخالفينو بل اعتراض دا وو چي كه محمد (عليه السلام) د الله تعالى پيغمبر وى نو دى او پلويان به ئې له كړاوونو، ستونزو او مخالفتونو سره مخامخ نه ول، هيڅ‌ا به د دوى مقابله نشوى كولى، د فرشتو فوځونه به ئې په څنگ كي ول او هر مخالف ته به ئې كلكه څپېړه وركوله!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: له مخكنيو پيغمبرانو سره هم الله تعالى په خاص ډول او كي مرسته كړې او له دوى سره ئې خپله ژمنه ترسره كړې، دوى او د دوى ځيني پلويان ئې ژغورلي او تېري كوونكي ئې هلاك كړي. له رسول الله سره به هم الهي وعدې ترسره كېږي او مخالفين به ئې له همغه برخليك سره مخامخ كېږي چي مخكني ورسره مخامخ شول.

قريشو ته ويل شوي: ولي د قرآن او د هغه د حامل رسول الله په اړه دا رنگ رنگ پوښتني او شكونه وړاندي كوئ، كله د شعر نسبت ورته كوئ، كله ئې افتراءات گڼئ، كله ئې پرېشان خوبونه، كله يوه او كله بله مطالبه ترې كوئ او معجزې ترې غواړئ!! په دې پيغمبر او د ده په پيغام كي مو كوم داسي څه تر سترگو شوي چي د حيرت او تعجب او نه منلو وړ وي؟ دا كتاب خو تاسو ته خپل ځان درښيي، ماضي او مستقبل مو درښيي، ستاسو د مخكنيو برخليك ستاسو په وړاندي ږدي، ستاسو د نېكو او بدو كړنو، سمو او غلطو تگلارو پايلي په گوته كوي، د سعادت او شقاوت لاري درښيي، د فلاح او بريا په لوري مو بلي، نو آيا تعقل نه كوئ؟

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقۡتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمۡ وَهُمۡ فِي غَفۡلَةٖ مُّعۡرِضُونَ ١ مَا يَأۡتِيهِم مِّن ذِكۡرٖ مِّن رَّبِّهِم مُّحۡدَثٍ إِلَّا ٱسۡتَمَعُوهُ وَهُمۡ يَلۡعَبُونَ ٢ لَاهِيَةٗ قُلُوبُهُمۡۗ وَأَسَرُّواْ ٱلنَّجۡوَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ هَلۡ هَـٰذَآ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡۖ أَفَتَأۡتُونَ ٱلسِّحۡرَ وَأَنتُمۡ تُبۡصِرُونَ ٣

دغو خلكو ته خپل حساب ورنږدې شوی، حال دا چي دوی په غفلت كي (پراته) اعراض كوونكي دي. د خپل رب له لوري چي كوم نوی ذكر (پند) دوی ته راغلی په داسي حال كي ئې اوري چي لوبي (ورسره) كوي. زړونه ئې (په همدې لوبو كي) بوخت، او دغو چي ظلم ئې كړی دا د راز خبره ئې په پټه (يوه بل ته) وكړه چي آيا دا ستاسو په څېر له بشر پرته بل څه دئ؟ آيا سحر ته (تسليمېدونكي) درومئ په داسي حال كي چي د بصيرت خاوندان يئ؟!!

(۱-۳)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

دلته ويل شوي چي دغو خلكو ته خپل حساب ورنږدې شوی، بايد وګورو چي دا كوم حساب دئ، د قيامت د ورځي حساب كه په دنيا كي له دوی سره الهي محاسبه؟ له شپږم آيت چي وايي: تر دوی وړاندي هيڅ داسي قوم ~~ايمان نه دئ راوړی چي موږ هلاك كړ نو آيا دوی به ايمان راوړي؟!! له دې معلومېږي چي دلته له حساب څخه~~ هغه الهي محاسبه مراد ده چي بېلګي ئې تر دوی وړاندي تېري شوې دي، ډېرو نورو ايمان رانه وړ او له الهي مجازات سره مخامخ او هلاك شول.

دوی له الهي محاسبې غافل دي، ګمان نه كوي چي د خپل كفر، ظلم او فساد له بدو پايلو سره به مخامخ شي، په الهي مكافات او مجازات باور نه لري، نو ځكه د حق له منلو ډډه كوي.

د خپل رب له لوري چي كوم نوی ذكر او پند دوی ته راغلی او كوم داعي د حق لوري ته بللي، تل ئې د دې پند او بلني په وړاندي بې اعتنائي كړې ده، د داسي څه په سترګه ئې ورته كتلي لكه كوم ماشوم چي د لوبو توكی وموندي، په لوبو لوبو او بشپړه بې اعتنائي سره ئې د بلني او پند په وړاندي چلن كړی.

زړونه ئې په همدې لوبو کې بوخت وي، بېهوده مشغولتياوې د غور او دقت مجال نه ورکوي، دې ته ئې نه پرېږدي چې د زړه سواندو دعوتګرانو د بلنې محتوى ته ځير شي او ځېلې کړني، باورونه، انګېرنې، تګلاره او پايلې ئې په غور سره وڅېړي.

دوى ظالمان دي، له نورو سره په خپل چلن کې هم ظلم کوي او د خپل ځان او خپل عقل په اړه هم ظلم کوي.

د ظلم يوه بېلګه ئې دا ده چې د رسول الله ﷺ په څېر د يوه زړه سواند مرشد په اړه به ئې هغو مؤمنانو ته چې ايمان به ئې راوړى وو؛ پټ پټ ويل: دا خو ستاسو په څېر يو انسان دئ، له تاسو څه توپير لري چې هغه ته په پام سره ئې د الله تعالى له لوري غوره شوى پيغمبر ګڼئ؟!! مګر جادو درباندې شوى؟! مګر سترګې مو ړندې دي؟!! ګورئ چې له يوې خوا رسول الله ﷺ له دې کبله نه مني چې هغه يو انسان دئ او د دوى په زعم د الله تعالى پيغمبر بايد له نورو انسانانو په هر څه کې توپير ولري!!! او له بلې خوا هغه مؤمنان وسوسه کوي چې ايمان ئې راوړى او رسول الله ﷺ د الله تعالى رښتينى پيغمبر ګڼي، دوى ته وايي: آيا کوډو ته سر ټيټوئ؟!! آيا سترګې مو ړندې دي او نه ګورئ چې محمد (عليه السلام) ستاسو په څېر يو انسان دئ؟!!

د دريم آيت له الفاظو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې د دوى دا نجوى خپل منځي سرې غونډې نه وى، همغسې چې ځينو درنو مفسرينو انګېرلې بلکې په دې سره د دوى هغو وسوسو ته اشاره شوې چې د مؤمنانو په زړونو کې به ئې اچولې، چا چې به ايمان راوړ نو دوى به ورپسې شول، پټ پټ او په دې او هغې ګوښې کې به ئې هغوى ته ويل: دا خو ستاسو په څېر يو انسان دئ، څنګه ئې د الله پيغمبر ګڼئ؟ مګر جادو درباندې شوى؟! مګر سترګې مو ړندې دي؟!!

قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ ٱلْقَوْلَ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٤﴾

وئې ويل: زما رب د آسمان او زمکې په خبرې پوهېږي او هغه پوه اورېدونکى دئ.

---

(٤)- د دوى د دغو تبليغاتو په ځواب کې رسول الله ﷺ وفرمايل: زما رب پوه اورېدونکى دئ، هم ستاسو وينا اوري او هم زما، نه په آسمان کې کومه وينا ترې پټه پاتې کېږي او نه په زمکې کې. زما او ستاسو د ويناوو په اړه قضاوت به الله تعالى ته پرېږدو. د الله تعالى په ټولو کتابونو کې وګورئ چې زما وينا څنګه ده او ستاسو څنګه، کومه وينا سمه او د الله تعالى خوښه ده؟!!

دې ته مو پام وي چې په زمکې او آسمانونو کې له انسان علاوه د ډېرو نورو مخلوقاتو غږونه هم شته، علمي تحقيقاتو ښودلې چې اکثر ژوي په خپلو منځونو کې د افهام او تفهيم لپاره ځانګړي غږونه او الفاظ لري، قرآن هم دې مطلب ته د مېږي په ارتباط اشاره کړې او وايي: ... قَالَتْ نَمْلَةٌ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟ مَسَـٰكِنَكُمْ لَا

يَحۡطِمَنَّكُمۡ سُلَيۡمَٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٨﴾ : یوې مېږۍ نورو ته غږ کړ: خپلو کورونو ته ننوځئ، داسې نه چې سلیمان مو په خپلو لښکرو سره تر پښو لاندې کړي په داسې حال کې چې نه به پوهېږي.

دغه آیت هم وایي چې الله تعالی په هر هغه قول پوهېږي چې په آسمانونو او زمکې کې ویل کېږي.

بَلۡ قَالُوٓاْ أَضۡغَٰثُ أَحۡلَٰمِۭ بَلِ ٱفۡتَرَىٰهُ بَلۡ هُوَ شَاعِرٞ فَلۡيَأۡتِنَا بِـَٔايَةٖ كَمَآ أُرۡسِلَ ٱلۡأَوَّلُونَ ﴿٥﴾ مَآ ءَامَنَتۡ قَبۡلَهُم مِّن قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَآۖ أَفَهُمۡ يُؤۡمِنُونَ ﴿٦﴾

بلکې وئې ویل: دا څه پرېشان خوبونه دي، بلکې له ځانه ئې جوړ کړی، بلکې هغه یو شاعر دئ، که نه نو د لومړنیو لېږل شوو په څېر دې کومه څرګنده نښه موږ ته راوړي!! تر دوی وړاندې هېڅ داسې قوم ایمان نه دئ راوړی چې موږ هلاك کړ نو آیا دوی به ایمان راوړي؟!!

(٥-٦)- دلته د مخالفینو ځینو نورو خصمانه او معاندانه تبلیغاتو ته اشاره شوې او ویل شوي چې دوی به کله د قرآن او رسول الله ﷺ د ویناوو په اړه ویل: دا هسې څه پرېشان خوبونه دي، کله به ئې ویل هسې پرېشان خوبونه نه دي بلکې له ځانه ئې په تکلف سره او په دروغو جوړ کړي او الله تعالی ته ئې منسوب کړي!!، کله به تر دې هم وړاندې ولاړل او ویل به ئې: دی یو شاعر دئ او وینا ئې شعر، که دی په رښتیا د الله تعالی رسول وي نو د لومړنیو لېږل شوو پیغمبرانو په څېر دې کومه څرګنده نښه او معجزه موږ ته راوړي!! د دوی په ځواب کې ویل شوي: تر دوی وړاندې هېڅ داسې قوم ایمان نه دئ راوړی چې موږ هلاك کړ نو آیا دوی به ایمان راوړي؟!! دغو مخکنیو قومونو ته خپل خپل پیغمبران له ګڼ شمېر معجزو سره ورغلل، د سترو سترو معجزو له لیدو سره سره ئې ایمان رانه وړ، نو آیا دوی به د داسې معجزو په لیدو سره ایمان راوړي؟!! غافل انسان، ظالم انسان، په بېهوده لوبو کې بوخت انسان د معجزو په لیدو سره نه بلکې د عذاب په لیدو سره ایمان راوړي، دوی نه دلائلو ته اعتناء کوي او نه معجزو ته، د معجزو مطالبه ئې خوشې پلمه ده.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ إِلَّا رِجَالٗا نُّوحِيٓ إِلَيۡهِمۡۖ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلۡنَٰهُمۡ جَسَدٗا لَّا يَأۡكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَمَا كَانُواْ خَٰلِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقۡنَٰهُمُ ٱلۡوَعۡدَ فَأَنجَيۡنَٰهُمۡ وَمَن نَّشَآءُ وَأَهۡلَكۡنَا ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٩﴾

او تر تا وړاندي مو له سړو پرته (څوك) نه دي لېږلي چي وحي مو ورته كوله، نو كه نه پوهېږئ د ذكر (تورات) خاوندان وپوښتئ، او دوى مو داسي جسدونه نه وو ګرځولي چي خوراك نه كوي او تلپاتي هم نه ول، بيا مو خپله ژمنه ورسره رښتيني كړه او دوى او هغه خلك مو وژغورل چي غوښتل مو، او تېرى كوونكي مو هلاك كړل.

(۷-۹)- په دې مباركو آيتونو كي هم د پغمبرانو عليه السلام په اړه د مخالفينو دا اعتراضات او د هغوى ځوابونه زموږ په وړاندي ځلېږي:

دوى به ويل: دا محمد (ﷺ) خو د نورو سړو په څېر يو سړى دئ، له نورو سره ئي خاص توپير نشته، داسي څرګنده نښــه نه تر سترګو كېږي چي وښيي دى واقــعاً د الله تعــالى استازى او پيغمبر دئ!! كه دى د الله تعالى رسول وى نو هرو مرو به ئي له نورو انسانانو څخه واضح توپير درلودى!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: تر رسول الله ﷺ وړاندي ټول پيغمبران همداسي د نورو انسانانو په څېر انسانان ول. كه تاسو اې قريشو! د نورو پيغمبرانو په اړه معلومات نه لرئ نو د تورات خاوندان وپوښتئ. په دې اړه بايد څو خبري په پام كي ولرئ: ۱- د تورات له خاوندانو څخه مراد يهودان او نصارا دي، تورات د دواړو ګډ كتاب دئ، عيسى عليه السلام ته د دواړو علم وركړى شوى وو، هغه تورات منسوخ كړى نه دئ بلكي د هغه مصدق وو، هم ئي تورات خلكو ته ښودو او هم انجيل، يوازي هغه څه ئي ښرته خلكو ته حلال كړي چي د يهودانو مذهبي مشرانو له ځانه تحريم كړي وو، ۲- مسيحيان اوسنى بايبل د تورات او انجيل مجموعه ګڼي، خو په حقيقت كي په بايبل كي نه اصلي تورات شته او نه اصلي انجيل، ځيني متصوفين اهل الذكر د ذاكرينو (متصوفينو) په معنى تعبيروي، خو دا بې بنسټه او غلط تعبير دئ، د ذاكرينو ئي له دې سره څه چي مخكني پيغمبران سړي وو كه فرشتي؟!! ځيني نور بيا اهل الذكر د علماوو په معنى اخلي او وايي: كه نه پوهېږئ نو له علماوو پوښتنه وكړئ، خو د آيت معنى دا نه ده!! دلته (الذكر) يا تورات دئ يا د (يادښت) په معنى دئ؛ نو اهل الذكر يا اهل تورات دي او يا هغه خلك چي له مخكنيو تاريخي واقعاتو خبر دي او پوهېږي چي مخكني پيغمبران د رسول الله ﷺ په څېر سړي ول.

د مخالفينو بل اعتراض دا وو چي رسول الله ﷺ خو زموږ په څېر خوراك كوي، وږى وو، ځوان شو، ورو ورو د زړښت په لور درومي، د خداى پيغمبر خو بايد داسي نه وي چي هم خوراك ته اړ وي او هم ئي حالت بدلېږي او د زړښت په لور درومي!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: مخكني پيغمبران هم د ده په څېر ول، يو ئي هم داسي نه وو چي خوراك ئي نه كولو او تلپاتي ول،

د مخالفينو بل اعتراض دا وو چي كه محمد (عليه السلام) د الله تعالى پيغمبر وى نو دى او پلويان به ئي له كړاوونو، ستونزو او مخالفتونو سره مخامخ نه ول، هيڅوا به د دوى مقابله نشوى كولى، د فرشتو فوځونه به ئي په څنګ كي ول او هر مخالف ته به ئي كلكه څپېړه وركوله!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: له مخكنيو پيغمبرانو سره هم الله تعالى په خاص ډول كي مرسته كړې او له دوى سره ئي خپله ژمنه ترسره كړې، دوى او د دوى ځيني پلويان ئي ژغورلي او تېري كوونكي ئي هلاك كړي. له رسول الله ﷺ سره به هم الهي وعدې ترسره كېږي او مخالفين به ئي له همغه برخليك سره مخامخ كېږي چي مخكني ورسره مخامخ شول.

لَقَدۡ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ كِتَٰبٗا فِيهِ ذِكۡرُكُمۡۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴿١٠﴾ وَكَمۡ قَصَمۡنَا مِن قَرۡيَةٖ كَانَتۡ ظَالِمَةٗ وَأَنشَأۡنَا بَعۡدَهَا قَوۡمًا ءَاخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّآ أَحَسُّواْ بَأۡسَنَآ إِذَا هُم مِّنۡهَا يَرۡكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرۡكُضُواْ وَٱرۡجِعُوٓاْ إِلَىٰ مَآ أُتۡرِفۡتُمۡ فِيهِ وَمَسَٰكِنِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تُسۡـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُواْ يَٰوَيۡلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَت تِّلۡكَ دَعۡوَىٰهُمۡ حَتَّىٰ جَعَلۡنَٰهُمۡ حَصِيدًا خَٰمِدِينَ ﴿١٥﴾

يقيناً چي تاسو ته مو داسي كتاب نازل كړ چي په هغه كي ستاسو ذكر او يادونه شوې نو آيا تعقل نه كوئ؟ او څومره هغه كلي (وال) مو مات مات كړل چي ظالمان ول، او ترې وروسته مو د نورو قوم پيدا كړ، نو كله چي ئې زموږ عذاب احساس كړ ناڅاپه ترې تښتېدل. مه تښتئ او هغه څه ته ستانه شئ چي په هغه كي مو سوكالي په برخه شوې وه او خپلو هستوګنځيو ته؛ چي وپوښتى شئ!! وايي به: زموږ پر حال افسوس! يقيناً چي موږ ظالمان وو. نو تر هغه به ئې تل دا وينا وه چي موږ ريبل شوي مړاوي (يخ او ساړه) كړل.

(١٠-١٥)- په دې مباركو آيتونو كي څو لارښووني شوې دي:

قريشو ته ويل شوي: ولي د قرآن او د هغه د حامل رسول الله ﷺ په اړه دا رنګ رنګ پوښتني او شكونه وړاندي كوئ، كله د ده پيغام ته د شعر نسبت كوي، كله ئې افتراءات ګڼئ، كله ئې پرېشان خوبونه، كله يوه او كله بله مطالبه ترې كوئ او معجزې ترې غواړئ!! په دې كي مو كوم داسي څه تر سترګو شوي چي د حيرت او تعجب او نه منلو وړ وي؟ دا كتاب خو تاسو ته خپل ځان درښيي، ماضي او مستقبل مو درښيي، ستاسو د مخكنيو برخليك ستاسو په وړاندي ږدي، ستاسو د نېكو او بدو كړنو، سمو او غلطو تګلارو پايلي په ګوته كوي، د سعادت او شقاوت لاري درښيي، د فلاح او بريا په لوري مو بلي، نو آيا تعقل نه كوئ؟ مګر خبر نه يئ چي تر تاسو وړاندي مو څومره هغه كلي وال وځپل چي ظالمان ول، او تر دوی وروسته مو نور قومونه راپيدا كړل؟!! مګر نه پوهېږئ چي كله به الهي عذاب پر دوی سيورى وغوړاوو او په دې به پوه شول چي ژر به په سخت عذاب اخته شي نو هر څه به ئې شا ته پرېښودل او د تېښتي لار به ئې ونيوله، كه به هرڅومره دوی ته ويل كېدل چي مه تښتئ او خپلو هستوګنځيو او د چرچو او عيش عشرت سامان ته ستانه شئ، هغه څه ته بېرته وګرځئ چي سوكالي ئې درپه برخه كړې وه؛ ښايي وپوښتى شئ!! يعني بيا به ستاسو خادمان لاس په نامه درته ودرېږي او له تاسو به وپوښتي: باداره څه حكم دئ؟! بيا به د مخكي په څېر پتي غونډي جوړي كړئ چي پلويان مو وپوښتي: جنابه! له دې حقپالو او حق غوښتونكو سره څه وكړو او څنګه ئې مخه ونيسو؟!! خو د دوی ځواب به دا وو: زموږ پر حال افسوس! يقيناً چي موږ ظالمان وو. نو تر هغه به ئې دا وينا تكراروله او پر خپل بد حال به ئې افسوس كولو چي جرړي به ئې وايستلشوې او د ريبل شوو بوټو په څېر به شول، د ژوند حرارت او شيمه به ئې مړاوې شوه او په مرګ به محكوم شول.

د دې آيتونو له فحوى داسي معلوميږي لکه چي يوازي مترفين به په الهي عذاب اخته او په دوزخ کي به پراته وي، د قرآن ځيني نور آيتونه هم داسي ښيي لکه چي په دوزخ کي به يوازي مترفين تر سترګو کېږي، د دې وجه دا ده چي همدغو مترفينو او مستکبرينو د پيغمبرانو عليهم السلام مخالفت ته ملاتړلي او نور ئې مخالفت ته هڅولي، د کفر او شرك اصلي بانيان او حاميان دوى ول، هر پيغمبر چي کوم ولس ته لېږل شوى نو تر ټولو وړاندي او تر ټولو زيات مترفينو او مستکبرينو د دوى مخالفت کړى، د قريشو د مخالفت قيادت او لارښوونه هم د دوى د صناديدو او د زر او زور خاوندانو په لاس کي وه، په دې آيتونو کي دوى ته ويل شوي چي پايله مو د دوزخ کنده ده. د سبا په سورې کي لولو:

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٤﴾

سبا: ٣٤

او هيڅ کلي ته مو کوم خبرداری ورکوونکی پيغمبر نه دئ لېږلی مګر دا چي مترفينو ئې وويل: مونږ په قطعي توګه ستاسو له رسالته منکر يو.

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَآ أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّٱتَّخَذْنَٰهُ مِن لَّدُنَّآ إِن كُنَّا فَٰعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِٱلْحَقِّ عَلَى ٱلْبَٰطِلِ فَيَدْمَغُهُۥ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۚ وَلَكُمُ ٱلْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

او آسمان، زمکه او څه چي د دوى په منځ کي دي د لوبې کوونکو په توګه مو نه دي پيدا کړي، که مو غوښتی چي د بېهوده مشغولتيا په توګه ئې ونيسو نو له خپل لوري به مو (همداسي) نيولی وو که (د داسي کار) کوونکي وى، بلکي پر باطل د حق ګوزار کوو نو سر ئې وروڅيي، نو همدا مهال هغه له منځه تلونکی شي، او تاسو ته د هغه څه له کبله افسوس دئ چي بيانوئ ئې.

(١٦-١٨)- په دې مبارکو آيتونو کي د دې لارښوونو شاهد يو:

الله تعالی آسمان، زمکه او څه چي د دوى په منځ کي دي داسي نه دي پيدا کړي لکه څوك چي په لوبو لوبو او په بې مقصده توګه لاس پوري بلې خوا ته خوځولو سره څه پيدا کړي، دلته نه بېهوده او بې مقصده شی شته او نه د باطل لپاره د بقا او دوام مجال، هر څه ئې د دقيقي منصوبې له مخي په سمه توګه پيدا کړي، که خبره داسي وى لکه کفار چي ګمان کوي او وايي دلته نه د حق او باطل په نامه څه شته، نه د ښه او بد په نامه کوم کار، نه د حلال او حرام په نامه کوم شی، نه د مکافات او مجازات په نامه کوم الهي سنت، نو الله تعالی به آسمانونه او زمکه همداسي پيدا کړي ول، هري خوا ته به د بېهوده او عبث شيانو شاهد وو، نه به کله حق غالبېدو او نه به د

باطل ټغر ټولېدو، خو دا دئ تاسو په خپلو سترګو ګورئ چي د تاريخ په اوږدو کي په وار وار د حق ګوزارونو د باطل سر ځپلی او د هغه ټغر ئې ټول کړی!! دا پېښي که د کومي خبري شهادت ورکوي نو هغه دا ده چي الله تعالی آسمانونه او زمکه بېهوده او خوشي نه دي پيدا کړي. ستاسو په حال افسوس چي دا حقيقت نشئ درک کولی او هغه څه وايئ چي په ټول عالم کي د هغه په تأييد کي هيڅ شاهد نشئ موندلی.

وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَنۡ عِندَهُۥ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسۡتَحۡسِرُونَ ﴿١٩﴾

يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ ﴿٢٠﴾

او هغه څه ټول د ده دي چي په آسمانونو او زمکي کي دي، او هغه چه له ده سره دي نه ئې له بندګی ځان لوړ ګڼي او نه ستومانه کېږي. شپه او ورځ په تسبيح لګيا وي او نه سستېږي.

(۱۹-۲۰)- دا مبارك آيتونه د مخکني مطلب مزيد وضاحت کوي او وايي: د آسمانونو او زمکي هر څه د الله تعالی دي، ده پيدا کړي او د ده په واك کي دي، د ده په وړاندي خاضع او منقاد دي، د ده په عبادت او بندګی بوخت دي، همغه څه کوي چي الله تعالی پرې ګمارلي، نه يوه شيبه د ده له عبادت او بندګی سرغړاوی کوي او نه ستومانه کېږي. شپه او ورځ په تسبيح لګيا وي او د خپلي دندي په ترسره کولو کي سستي او لټي نه کوي.

أَمِ ٱتَّخَذُوٓاْ ءَالِهَةٗ مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ هُمۡ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾

آيا داسي زمکني خدايان ئې نيولي چي هغوی مړي راژوندي کوي؟

(۲۱)- آيا په زمکي کي داسي کوم معبود ښودلی شي چي مړي راژوندي کولی شي؟ که داسي څوك نشي موندلی چي يوه وړه حشره او د يوه بوټي يوه پاڼه راپيدا کړي او کوم مړی راژوندی کړي نو څنګه له الله تعالی پرته په بل معبود باور کوي او له الله تعالی سره ئې شريکوي؟!!

لَوۡ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَاۚ فَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلۡعَرۡشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

که په دوی دواړو (آسمان او زمکي) کي له الله پرته نور خدايان وی؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستايلو د عرش پالونکي الله لره پاکي ده.

(۲۲)- په دې مبارك آيت کي ويل شوي: که چېري په آسمانونو او زمکي کي له الله تعالی پرته نور آلهه او معبودان وی، نو حتماً به دواړه تباه شوي وو، د زمکي او آسمانونو بقا او دوام او په هغوی کي د تباهي له رامنځته کېدا مخنيوی ښيي چي د آسمانونو او زمکي ټولواك رب نه کوم شريك لري او نه کوم څه د ده د سلطي له عرشه بهر دي، له ټولو هغو عيبونو لوړ دی چي مشرکان ئې الله تعالی ته منسوبوي.

دا د توحيد د اثبات او د متعددو خدايانو د غلطي انګېرني د ترديد په ارتباط دومره مضبوط دليل دئ چي هر عاقل او باضميره انسان قانع کوي او د انکار هره پلمه ترې سلبوي، دا آيت وايي: د دې زمکې او آسمانونو پيدا کوونکی او پالونکی رب يو دئ، د عالم په اداري او سمبالولو کي هيڅوك له هغه سره شريك نه دئ، په آسمانونو او زمکي کي د يوه الله حکم نافذ دئ او له همدې يوې مرجع د ټولو ساتنه او پالنه کېږي، له همدې کبله د عالم د دې بې حسابه اجسامو او اجرامو ترمنځ ټکر او تصادم نه راځي او هر څه په خپل خپل مدار او مسير کي اداره کېږي، د دې پراخ عالم په هيڅ برخي کي توپير، تضاد، بې نظمي، تشه، خلأ او تعارض نه موندل کېږي، که چېري د دې خور او پراخ عالم اداره، حفاظت او ساتنه په مختلفو لاسونو کي وی، هرومرو به د ارادو اختلاف په ټکر او تصادم منتج کېدو او د دنيا نظم به متلاشي کېدو. د زمکي او آسمان ترمنځ يووالی او هم جهتي دا ثابتوي چي د دواړو خالق، پالونکی او ساتونکی يو دئ.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

له هغه څه؛ نه پوښتل کېږي چي دی ئې کوي او دوی پوښتل کېږي.

(۲۳)- الله تعالی د دې عالم مطلق ټولواك دئ، نه په خپلو تصرفاتو کي د بل موافقي او تأييد ته اړ دئ او نه د چا په وړاندي مسئول او ځواب ويونکی دئ، په ټول عالم کي داسي ځواك نه موندل کېږي چي د الله تعالی پرېکړي تر اعتراض لاندي ونيسي او د عملي کېدا مخه ئې ونيسي، خو له الله تعالی پرته بل هر څوك،که هر څومره ځواکمن او واکمن وي، هم د بل مرستي او ملاتړ ته اړ وي، هم ئې کړني تر پوښتنو او اعتراض لاندي راځي او هم ئې د پرېکړو ممانعت او مخالفت کېدی شي. آيا څوك کولی شي په دې اعتراض وکړي چي لمر ولي له مشرقه راپورته کېږي او په مغرب کي پرېوځي، آيا دا اعتراض ئې څه ځای نيسي او څه نتيجه پرې مرتب کېږي او د لمر په مسير کي تبديلي راوستی شي؟!!

أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً ۖ قُلْ هَاتُواْ بُرْهَـٰنَكُمْ ۖ هَـٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِىَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِى ۗ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٱلْحَقَّ ۖ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

آيا له ده پرته ئې نور معبودان نيولي؟ ووايه: خپل دليل وړاندي کړئ، دا د هغه ذکر دئ چي له ما سره دئ او د هغه ذکر چي له ما وړاندي وو، بلکي د دوی ډېری حق نه پېژني، نو ځکه دوی اعراض کوونکي دي، او تر تا وړاندي مو هيڅ پيغمبر نه دئ لېږلی مګر دا چي هغه ته مو وحي کوله چي له ما پرته بل معبود نشته نو زما عبادت وکړئ.

~~(۲۴-۲۵)- د دې مبارکو آيتونو په اړه دا خبري په پام کي ولرئ:~~

په مخکنيو آيتونو کي د توحيد مضبوط او انکار نه منونکي دلائل وړاندي شول، دلته د مشرکينو په اړه ويل شوي چي آيا له دغو ځرګندو دلائلو سره سره ئي له ده پرته نور معبودان نيولي؟ ووايه: خپل دليل وړاندي کړئ، دا وينا خو يوازي د قرآن وينا نه ده چي په آسمانونو او زمکي کي له الله تعالی پرته بل معبود نشته، په ټولو مخکنيو الهي کتابونو کي دغه خبره شوې، د دوی د انکار وجه دا نه ده چي د خپل شرك لپاره کوم عقلي او نقلي دليل لري، وجه ئي د دوی ناپوهي ده، د دوی ډېری حق نه پېژني، نو ځکه اعراض کوي.

الله تعالی تر محمد عليه السلام وړاندي هيڅ داسي پيغمبر نه دئ لېږلی چي هغه ته د الله تعالی له لوري دا وحي نه وي شوې چي له ده پرته بل معبود نشته او يوازي زما عبادت وکړئ.

وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَهُم بِأَمۡرِهِۦ
يَعۡمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ
مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ

او وئي ويل: رحمن خدای يو زوی نيولی! پاکي ده ورته (له دې عيبه)، بلکي عزتمن بندګان دي، په وينا کي ترې وړاندي والی نه کوي، او دوی د ده په امر کار کوي، په هغه څه پوهېږي چي د دوی وړاندي او وروسته دي او شفاعت نه کوي مګر د هغه چا چي ترې راضي وي، په داسي حال کي چي له هيبته ئې وېرېږي. او که د دوی کوم څوك ووايي چي زه له ده پرته معبود يم نو دا به هغه وي چي د دوزخ سزا به ورکړو، ظالمان همداسي مجازات کوو.

(٢٦-٢٩)- د دې مبارکو آيتونو په اړه لاندي خبري بايد په پام کي ولرو:

دلته ويل شوي چي دوی وويل: رحمن خدای يو زوی نيولی! د دوی په ځواب کي ويل شوي: له دې عيبه الله تعالی ته پاکي ده، دا پوښتنه راولاړېږي چي دلته د چا وينا ته اشاره شوې؟ د قريشو چي فرشتي ئې د الله تعالی لوڼي ګڼلې؟ که د نصاراوو او يهودو چي عيسی عليه السلام او عزير عليه السلام ئې د خدای زامن ګڼل؟ که د آيت الفاظو ته ځير شو نو راته جوته کېږي چي دلته د يوه زوی يادونه شوې ده، او دا ښيي چي دلته هغه چا ته ګوته نيول شوې چي الله تعالی ته يوازي يو زوی منسوبوي، نه ګڼ شمېر زامن يا لوڼي، نصاراوو عيسی عليه السلام د الله تعالی يوازينی زوی او ځای ناستی ګڼلی او يهودو عزير عليه السلام يوازينی زوی او ځای ناستی، نو اشاره دوی دواړو ته ده، البته ټولي هغه فرقي په کي راځي چي د دوی په څېر کوم نازولی د الله تعالی يوازينی زوی او ځای ناستی ګڼي.

د دوی په ځواب کي مزيد ويل شوي: دا د الله تعالی زامن او ځای ناستي نه دي، بلکي د الله داسي عزتمن او مکرم بندګان دي چي: ۱- په خپلو ويناوو کي تر الله تعالی وړاندي والی نه کوي، همغه خبره کوي چي الله تعالی ورته کړي، نه له خپله ځانه څه وايي او نه خپل قول د الله تعالی تر قول وړاندي کوي، ۲- همغه څه کوي چي الله تعالی پرې ګمارلي. الله تعالی د دوی په اړه دا وينا د هغه علم له مخي کوي چي د دوی په اړه ئې لري، هم د دوی په مخکنيو کړنو او ويناوو پوهيږي او هم ئې په وروستنيو، ۳- يوازي د هغه چا شفاعت کوي چي الله تعالی ترې راضي وي، خو دا شفاعت هم په داسي حال کي کوي چي د خپل رب له هيبته وېرېږي.

الله تعالی فرمايي: که له دغو مکرمو بندګانو څخه څوك ووايي چي زه له الله تعالی پرته معبود يم! نو هغه ته به د دوزخ سزا ورکړو، داسي ظالمانو ته همداسي سزا ورکوو.

أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَـٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

آيا کافرانو دي ته پام نه دئ کړی چي آسمانونه او زمکه سره نښتي ول، نو موږ سره بېل کړل او هر ژوی مو له (اوبو) پيدا کړی، نو آيا ايمان نه راوړي؟!

(۳۰)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

دا مبارك آيت په ډېر صراحت او وضاحت سره وايي چي په سر کي ټول کائنات، زمکه، لمر او د آسمان ټول اجرام يوه کتله وه او الله تعالی په يوې چاودني سره دوی بېل بېل کړل او اوسنی بڼه ئې ورکړه. د (رتق) معنی پيوستون او يو له بل سره نښتل ده، او د (فتق) معنی بېلتون او جلا کېدا ده، يعني د عالم هر څه که دا په آسمانونو کي دي او که په زمکي کي سره پيوست او نښتي ول او الله تعالی سره جلا جلا او بېل بېل کړل.

د ټولو ژوو د پيدايښت لومړی او اساسي ماده اوبه دي، الله تعالی ټول ژوي له اوبو پيدا کړي.

د ايمان راوړو لپاره دغه دوه دلائل کافي دي، آيا د دغو دوو څرګندو دلائلو له ليدو او اورېدو سره سره کافران ايمان نه راوړي؟!! (افلا يؤمنون؟!!)

مخکي له دې چي د قرآن دا وينا وڅېړو بايد ووايو چي دا څه عادي او معمولي خبره نه ده، د دې خبري په ارزښت او اهميت هغه څوك ښه پوهېږي چي د عالم د پيدايښت په اړه ئې ژور علمي تحقيقات او څېړني کړي، د ډېرو ساينسپوهانو نظريات او تحليلونه ئې لوستلي، تجربې ئې کړې او له کلونو کلونو تحقيق وروسته دغي نتيجي ته رسېدلی چي د قرآن په پورتني آيت کي ورته اشاره شوې، که تاسو د قرآن دغه آيت د همداسي کوم ساينسپوه مخي ته کېږدئ او ورته ووايئ: زموږ په دغي ديني کتاب کي څوارلس پېړۍ مخکي ليکل شوي چي آسمانونه او زمکه سره نښتي او پيوست ول او الله تعالی سره بېل کړي، نو يقيناً چي هغه به يا اعتراف کوي چي دا د الله تعالی له لوري ليږل شوی کتاب دئ، انسان نشو کولی چي له شلمي پېړۍ وړاندي د عالم د پيدايښت په اړه داسي علمي

او دقيقه وينا وکړي، يا خو به دا خبره هغه ته لږ تر لږه دومره حيرانوونکي وي چي د څه ويلو توان به ترې سلب کړي.

که څوك په شفاف ذهن سره دې آيت ته ځير شي نو له الفاظو ئې څو نتائج تر لاسه کوي:

په سر کي به دا زمکه، لمر، سپوږمی او ټول ستوري سره نښتي وو، د بېلېدو پر مهال به زمکه، سپوږمی او نور ستوري داسي ځلانده او تاوده ول لکه لمر، ورو ورو به ځينو خپله رڼا او تودوخه له لاسه ورکړې وي**!!**

لابد به زموږ زمکه له نورو د رابېلېدو په وخت کي د لمر په څېر ګرمه او سره وه، دا ځکه چي دواړه يو ځای وو او په يوه وخت کي سره بېل شوي. لمر چي ستر دئ خپل حرارت ئې تر ننه حفظ کړی، خو زمکه چي تر لمر ډېره وړه ده، ورو ورو سړه شوې، سر ئې سوړ او زړه ئې لاتراوسه تود او سخت ګرم پاته شوی، هومره تود چي هرڅه په کي ويلي، د قرآن په اصطلاح هر څه په کي (نحاس: ويلي) دي. او دا هغه څه دي چي هم ئې زموږ عقل راته وايي او هم ئې ساينس د تجربو او مشاهداتو له مخي وايي. د زمکي پر سر هره ورځ د داسي صحنو شاهد يو چي دلته او هلته د زمکي له زړه څخه دغه نحاس او ويلي سره او خوټېدونکي مواد راوځي، بهېږي او د اور د سکروټو په څېر شيندل کېږي او موږ د زمکي د زړه له تودوخي خبروي، تحقيقات ښيي چي د زمکي د زړه تودوخه د سانتي ګرېډ په حساب څو زره درجي ده.

د دې وينا بله طبيعي نتيجه دا ده چي د زمکي بهرنی قشر به له سړېدو وروسته د ډبري په څېر کلك وو، داسي لکه د اورشيندو په ترڅ کي چي د زمکي د زړه ويلي مواد راوځي او د زمکي پر سر له بهېدو وروسته کلکه ډبره ترې جوړېږي، د زمکي دا ډبرين پوستکی به ورو ورو په خاوري بدل شوی وي، دا هم هغه څه دي چي زموږ عقل ئې راته وايي او د ساينسي څېړنو په ترڅ کي ثابت شوي، د زمکي اصلي برنی پوستکی ډبرين دئ، دا پوستکی په ځينو برخو کي په ډبري خاوري او په ځينو کي په لږ خاوري پوښل شوی، دغه پوستکي د زمکي د زړه ويلي او تاوده توکي داسي په خپلي غېږ کي راتم کړي لکه د بخار په ديګ کي خوټېدونکي مواد، د زمکي پر سر اورشيندي هغه مهال او په هغه سيمه کي راڅرګندېږي چي دا پوستکی وچوي او له چاودونو ئې د زمکي د زړه ويلي مواد بهر راووځي.

د زمکي او د زمکي پر سر د ژوو د پيدايښت په اړه محققين وايي: زمکه له خپل پيدايښت وروسته سخته توده او سره وه، د زمکي قشر او پوستکی ورو ورو سوړ شو، خو د سختي تيري په څېر وو، لومړی اوبه راپيدا شوې، د زمکي ټولي اوبه د پړېړو وربځو په بڼه کي تر زمکي راتاو وې، د بارانونو وربدا پيل شوه، د باران او ګڼ شمېر نورو عواملو په وجه د زمکي د سر دا ډبرين پوستکی ورو ورو په خاوره بدل شوی، سيلابونو دا خاوره له ځان سره د زمکي آوارو او ژورو برخو ته انتقال کړه، د زمکي تودوخه لا هومره وه چي اوبه ئې د ځان د پاسه نه پرېښودې، د اوبو د تبخير په نتيجه کي سېلاب راوړې خټه په کړنګېدونکي وچي ختي او کودړې بدله شوه، خو د زمکي د مزيد سړېدو او مزيد بارانونو په نتيجه کي داسي حالت راپيدا شو چي له يوې خوا د پړېړو وربځو پرده څېرې شي او د لمر وړانګي زمکي ته ورسي او له بلي خوا د زمکي د سر خاوره په لومړي سر کي نمجنه خټه او وروسته توره بوی ناکه خټه شي، د زمکي پر سر د ژوو پيدايښت په دغه مرحله کي پيل شو.

راشئ د محققینو او ساینسپوهانو دا وینا د قرآن د وینا په څنګ کې کېږدو او وګورو چې قرآن د دغو نظریاتو په اړه څه ویلي، آیا په قرآن کې داسې څه مومو چې دغو بېلو بېلو مراحلو او د زمکې د سر تغییراتو ته ئې اشاره کړې وي؟ که داسې وي چې قرآن دغو خبرو ته په واضح الفاظو اشاره کړې وي، همغسې لکه چې د پیدایښت د پیل او د زمکې او آسمانونو د پیوستون او بېلتون په اړه ئې ویلي، نو آیا د دې معنی به دا نه وي چې ساینسپوهان په هغه څه ډېر وروسته پوه شوي چې قرآن څوارلس سوه کاله د مخه ویلي؟**!!**

راشئ وګورو چې قرآن د زمکې د زړه د ډېرې تودوخې او په هغه کې د ویلې شوو توکو په اړه څه ویلي، د قرآن لاندې آیتونو ته لږ ځیر شئ:

يَـٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَـٰنٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرۡسَلُ عَلَيۡكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ الرحمن: ٣٥-٣٣

اې د انسانانو او پېریانو ټولګیو! که کولی شئ چې دآسمانونو او زمکې له اقطارو ووځئ نو ووځئ، وتلی نشئ مګر په ځانګړې ځواك سره، نو د خپل رب کوم کوم نعمتونه تکذیبوئ؟ پر تاسو به د اور داسې شعلې او داسې ویلې مس لېږل کېږي چې مقابله ئې نشئ کولی.

په دې آیتونو کې د قرآن دوه ستر ستر علمي اعجاز زموږ مخې ته ځلېږي: یو دا چې وایي: که آسمان ته بر ولاړ شئ نو له داسې بې دوده لمبو سره به مخامخ شئ چې مقابله ئې نشئ کولی، یعنې د آسمان په برنی برخې کې د شهاب ثاقب تېزې او تودې لمبې دومره زیاتې او زورورې دي چې تاسو ئې له مقابلې عاجز یئ**!!** او دا هغه حقیقت دئ چې انسان اوس او هغه مهال پرې پوه شو چې سپوږمی او ستورو ته ئې د ختلو لړۍ پیل کړه او متوجه شو چې دا شهاب ثاقب د فضائي سفرونو په وړاندې داسې ستر ګواښ دئ چې مقابله ئې نشي کېدی. یقیناً چې دا د قرآن یو بل علمي اعجاز دئ، نن او له ډېرو ژورو تحقیقاتو وروسته انسان ته جوته شوې چې آسمان ته د لوړ تلو په لار کې تر ټولو ستره مانع او خنډ هغه شهاب ثاقب (د اور د لمبو په څېر لوېدونکي آسماني اجرام) دي چې هره شېبه، له هر لوري راغورځي، ځان ترې ساتل او خوندي ترې تېرېدل ممکن نه دي، د دغو لمبو حرارت، سرعت، زور او فشار دومره لوړ وي چې هر څه ویلي کوي او هیڅ څه ئې مخې ته تم کېدی نشي. انسان تر نن پورې د خپل واړه شمسي نظام څو ستورو ته رسېدلی یا نږدې شوی، تر دې وړاندې تګ یوازې په هغه صورت کې ورته ممکن دئ چې وسیله ئې له شهاب ثاقب سره له تصادم کولو خوندي پاته شي.

او د الملك په سورې کې لولو:

ءَأَمِنتُم مَّن فِي ٱلسَّمَآءِ أَن يَخۡسِفَ بِكُمُ ٱلۡأَرۡضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ١٦ الملك: ١٦

آيا له هغه چي په آسمان كي دئ له دې پلوه خوندي شوي يئ چي په زمكي كي مو ښخ كړي چي ناڅاپه به بيا خوځي؟

په دې مبارك آيت كي چي د قرآن يو ستر علمي اعجاز زموږ مخي ته ايښودل شوى څو اساسي مطالبو ته اشاره شوې:

الف: مگر گمان كوئ دا آواره زمكه چي تاسو ته ئې پر خپلو اوږو ځاى دركړى، او ستاسو د رزق او روزي د تأمين وسيله ده، همداسي به د تل لپاره ستاسو په خدمت كي وي او دا اوسنى حالت ئې تلپاته، مستمر او ثابت دئ او هيڅكله به تغيير په كي نه راځي؟ مگر له دې هيڅ وېره نه لرئ چي د عالم ټولواك رب له بره دا فرمان صادر كړي چي د زمكي دا آرام او ډاډمن حالت بدل كړي، داسي چي نه نور ستاسو په خدمت كي وي، نه تاسو پر خپلو اوږو يوسي، او نه رزق او روزي دركړي، بلكي برعكس ستاسو په هدېرې بدله شي، تاسو تر خاورو لاندي كړي، سخته خوځېدا او لړزېدا ئې په خپلو سترگو وگورئ؟!! څه شي ډاډه كړي يئ؟ څه شي د داسي حالت له راتلو مطمئن كړي يئ؟ د دې كاذب ډاډ او اطمئنان لپاره څه دليل لرئ؟

ب: په دې آيت كي د خسف: د زمكي كښېناستل او ننوتل له (لړزېدا او خوځېدا) سره يو ځاى ذكر شوي، د بيان اسلوب داسي دئ چي ښيي كه د زمكي كومي برخي كي خسف رامنځته شي نو لړزېدا به ورپسې وي، او دا هماغه خبره ده چي ساينس ئې نن د زمكي د زلزلو د عواملو په اړه كوي.

علمي تحقيقات ښيي چي د زلزلې يو اساسي سبب خسف دئ، وايي چي د زمكي منځنى برخه، د سختي تودوخي په وجه د خوټېدو په حالت كي ده او هر څه ئې ويلي او ذوب شوي دي، دا توده او ويلي برخه په كلك پټوكي چي كلكي ډبرې ته ورته دئ، احاطه شوې، د زمكي پورتنى خاورينه برخه د همدې ډبرين پوټكي په ذريعه له منځنى برخي بېله شوې، كله چي دا ډبرين پوټكى، د زمكي په كومي برخي كي، د برني يا داخلي فشار او د نورو عواملو په نتيجه كي مات شي او د زمكي هماغه برخه د مذاب او ويلي موادو د پاسه واقع شي، هلته زلزلې پيل شي.

كوم مطلب چي په دې آيت كي د خسف او زلزلې په اړه ويل شوى، يوازي په تېري پېړۍ كي او له ژورو څېړنو او تحقيقاتو وروسته انسان ته معلوم شو.

همدا راز دا آيت ښيي چي كله زمكه خسف شي نو داسي برخه ئې راڅرگنده شي چي خوځېږي، د زمكي د زړه ويلي او خوځېدونكي توكي راڅرگند شي، او دا هغه حقيقت ته په واضح توگه اشاره كوي چي وايي: د زمكي د زړه توكي مذاب او ويلي دي.

تاسو د الأنبياء د سوري په دېرشم آيت كي وليدل چي د آسمانونو او زمكي له پيدايښت سره متصل د اوبو او له اوبو د ټولو ژوو پيدايښت ته اشاره كوي او وايي: آيا كافران په دې نه پوهېږي چي آسمانونه او زمكه سره (نښتي) ووه، نو موږ سره (بېل) كړل او هر ژوى مو له (اوبو) پيدا كړى، نو آيا ايمان نه راوړي؟! په دې آيت كي

او يو په بل پسې د زمکې او آسمان له پيدايښت سره متصل د اوبو او له اوبو د هر ژوي د پيدايښت ذکر دا مطلب په ګوته کوي چې د زمکې پر سر تر ټولو د مخه اوبه پيدا شوې. او دا هغه حقيقت دئ چې قرآن څوارلس سوه کاله مخکې بيان کړی دئ او ساينس اوس پرې پوهېدلی. نن چې ته له هر ساينس پوه د زمکې، آسمان او اوبو د پيدايښت په اړه پوښتنه وکړې، نو ځواب به ئې همدا وي چې قرآن ويلي. ساينسپوهان وايي چې هايډروجن تر ټولو سپك عنصر دئ چې اتم ئې له يوه پروټون او يوه اليکټرون جوړ شوی او د زمکې پر سر له لومړنيو جوړ شوو عناصرو څخه دئ، هيليوم ورپسې دئ چې اتم ئې يو پروټون او دوه اليکټرون لري، هايدروجن د اوبو د ترکيب دوه درييمه برخه ده، دوه ماليکول هايدروجن له يوه ماليکول آکسيجن سره يو ځای شوي او اوبه ترې جوړې شوې. نور عناصر وروسته جوړ شوي او اړوند مرکبات ئې هم وروسته راپيدا شوي. قرآن د هود د سورې په اوم آيت کې فرمايي:

وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُۥ عَلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِنۢ بَعْدِ ٱلْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾

هود: ٧

او دی (الله) هغه ذات دئ چې آسمانونه او زمکه ئې په شپږو ورځو کې پيدا کړل، او عرش ئې پر اوبو وو، تر څو تاسو وآزمويي چې کوم يو مو د عمل له مخې تر ټولو غوره دئ، او که ته ووايې چې تاسو به له خپلې مړينې وروسته هرومرو راپاځئ نو هغه چې کفر ئې کړی حتماً به ووايي: دا له ښکاره جادو پرته بل څه نه دئ!!

په دې مبارك آيت کې ويل شوي چې الله تعالی آسمانونه او زمکه په شپږو ورځو کې پيدا کړل، په داسې حال کې چې عرش ئې پر اوبو وو. د دې آيت په تفسير کې د درنو مفسرينو تر منځ ژور اختلاف تر سترګو کېږي، هم په دې اړه چې آيا له شپږو ورځو همدا زموږ اوسنۍ ورځې مراد دي او که شپږ تکويني مرحلې؟ او هم په دې اړه چې د دې فقرې معنی څه ده چې د آسمانونو او زمکې د پيدايښت پر مهال د الله عرش پر اوبو وو؟ آيا عرش او اوبه د زمکې او آسمانونو له پيدايښته مخکې پيدا شوي؟ آيا عرش داسې شی دئ چې د بل څه پر سر ولاړ وي همغسې لکه د زمکې کوم تخت؟ او که معنی ئې دا ده چې هغه مهال يوازې اوبه د الله تعالی تر واکمنۍ لاندې وې او نور څه نه وو؟ آيا له اوبو څخه مراد همدا زموږ اوسنۍ د څښلو اوبه دي که دا چې هغه مهال آسمانونه او زمکه د اوبو په څېر (ويلي او مايع) وو؟

د دې مبارك آيت په اړه څو خبرې په پام کې ولرئ:

دلته د الله تعالی په اړه د (عرش) او (ورځې) يادونه شوې، انسانانو دا دوه نومونه د خاصو شيانو لپاره وضع کړي، کله چې دې ته ورته نومونه د الله تعالی په اړه راځي نو موږ ئې په هغه متبادره معنی نشو اخيستی چې انسانان ئې ورته کاروي، نه عرش داسې شی دی چې د زمکې کوم تخت ته ورته وي او نه دا ورځ هغه موده ده

چي زموږ له دولسو ساعتونو سره برابره وي، په کومو آيتونو کي چي داسي الفاظ د غيبي امورو لپاره راشي هغوی ته متشابه آيتونه ويل کېږي، په هغوی کي داسي غيبي شيان چي انسان ورته نوم نه لري په داسي الفاظو ياد شوي چي انسان د ليدل کېدونکو شيانو لپاره وضع کړي، په دې سره موږ ته د غيبي شيانو په اړه نسبي معلومات راکول کېږي، د دې يو مثال همدا د (ورځ) اصطلاح ده چي قرآن ئي يو ځای د داسي مودې لپاره راوړي چي زموږ له زرو کلونو سره برابره ده، او بل ځای ئي د پنځوسو زرو کلونو اوږدې مودې لپاره کارولی، نو دا شپږ ورځي هم دا زموږ شپږ ورځي نه دي چي نږدې دوه اويا ساعتونه کېږي بلکي شپږ تکويني مراحل دي چي اوږدوالی ئي يوازي الله تعالی ته معلوم دئ. د دې تفصيل د الاعراف د سورې د ٥٤ آيت په تفسير کي ولولئ.

د آيت د دې فقرې (وکان عرشه علی الماء) په اړه درنو مفسرينو بېل بېل آراء وړاندي کړي، د ځينو له تعبيرونو داسي معلومېږي چي ګواکي د الله تعالی عرش به د زمکي د سر کوم تخت ته ورته شی وي او پر اوبو باندي ئي اوسېدا همغسي وه لکه د اوبو پر سر د کوم تخت ودرېدا!! په داسي حال کي چي نه د الله تعالی عرش د زمکي کوم تخت ته ورته دئ او نه ئي پر اوبو اوسېدا داسي ده لکه پر اوبو د زمکي د کوم تخت ودرېدا، نه عرش ازلي شی دئ او نه اوبه، نه د دغو الفاظو مراد او معنی دا ده چي د الله تعالی عرش د اوبو له پاسه وو او نه د الله تعالی عرش داسي شی دئ چي د ودرېدو لپاره کومي آواري سطحي ته ضرورت لري، الله تعالی دا آسمانونه له کومي ستني پرته ودرولي نو عرش به ئي څنګه داسي څه ته اړ وي؟! دا غلطي انګېرني او ناسم تصورات د هغه چا د تنګ او تياره ذهن زېږنده دي چي الله تعالی او عرش ئي د زمکي د سر له مخلوقاتو سره تشبيه کوي، د آيت معنی دا نه ده چي د آسمانونو او زمکي د پيدايښت پر مهال د الله تعالی عرش د اوبو پر سر داسي ولاړ وو لکه د زمکي کوم تخت چي پر اوبو ولاړ وي!! ځوك چي د دې آيت په تعبير کي دغه غلط اسلوب غوره کوي له داسي پوښتنو سره مخامخ کېږي چي هيڅ ځواب ورته نشي موندلی، لکه دا چي: عرش تر اوبو مخکي چېري وو او پر څه ولاړ وو؟ الله تعالی تر عرش مخکي چېري وو او پر څه ئي استوی کړې وه؟

د يوه آيت په اصلي مطلب ښه مهال ښه پوهېدی شو چي وګورو په کوم مناسبت راغلی؟ د بحث اصلي موضوع ئي څه ده؟ تر هغه مخکي او وروسته څه ويل شوي؟ که دلته لږ ځير شو نو راته جوته کېږي چي دا آيت له مخکني آيت سره ژور ارتباط لري، په مخکني کي ويل شوي چي د ټولو ژوو او ساکښو روزي د الله تعالی پر ذمه ده، همغه الله چي د دوی د پيدايښت او مړيني له نېټي خبر دئ، وروسته ويل شوي چي الله همغه ذات دئ چي آسمانونه او زمکه ئي پيدا کړي، تاسو پوهېږئ چي د رزق او روزي اصلي اسباب آسمان او زمکه دي چي له يوه باران راورېږي او لمر ئي زمکي ته رڼا او تودوخه ورکوي او بله ئي دانه او مېوه راشنه کوي، او بيا په آسمان او زمکي کي د رزق تر ټولو مهم او اساسي توکی اوبه دي چي ورېدا، ذخيره کېدا، د زمکي پر سر روانېدا ئي د الله تعالی په حکم دي، چي خبره داسي ده نو بايد پوه شي چي واقعاً الله تعالی د ټولو ژوو د رزق او روزي ذمه وار دئ، او دا همغه مطلب دئ چي په همدې توګه د العنکبوت په سوره کي په دې ښه راغلی:

وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ٱللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ ٱللَّهُ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

العنكبوت: ٦٠-٦٣

او څومره ژوي داسي دي چي خپله روزي نه وړي، الله هغوی ته روزي ورکوي او تاسو ته هم، او هغه پوه اورېدونکی دئ، او که ئې وپوښتې چي آسمانونه او زمکه چا پيدا کړي او لمر او سپوږمی چا مسخر کړي؟ حتماً به ووايي: الله؛ نو څنګه دوکه کېږئ، دا خو الله دئ چي په خپلو بندګانو کي هغه چا ته روزي پراخوي چي دی ئې غواړي او يا ئې ورته محدوده او تنګه کوي، يقيناً چي هغه پر هر څه ښه پوه دئ، او که ئې وپوښتې چي له آسمانه څوك اوبه راکوزوي او په همدې سره زمکه له خپلي مړيني وروسته راژوندی کوي؟ حتماً به ووايي: الله؛ ووايه: ستايني ټولي الله لره دي خو د دوی ډېری نه پوهېږي.

په دې آيتونو کي هم ګورئ چي لومړی ژوو ته د رزق او روزي ورکولو خبره شوې او بيا د آسمانونو او زمکي د پيدايښت، د لمر، سپوږمی د تسخير (چي شپه او ورځ په ګوته کوي او دا دواړه د رزق او روزي مهم اسباب دي)، بيا له آسمانه د اوبو راورېدا او بيا په زمکي کي د ژوندون پيلېدا ته اشاره شوې او په دې توګه موږ ته ويل شوي چي رزق او وسائل او اسباب ئې د الله له لوري پيدا شوي او ذمه وار ئې الله تعالی دئ، هغه دا پرېکړه کوي چي چا ته څومره رزق او روزي ورکړي. که لږ ځير شئ نو درته جوته به شي چي د دغو دواړو سورتونو په دغو آيتونو کي بشپړ ورته والی او يو د بل شرح او تفسير دئ.

دې ته مو هم بايد پام وي چي لکه په (على الله رزقها) کي (على) د فوقيت او بروالي په معنی نشو اخيستی او داسي نه شو ويلی چي رزق ئې د الله د پاسه دئ بلکي وايو رزق ئې د الله پر (ذمه) دئ، همداسي په (كان عرشه على الماء) کي نه شو ويلي چي عرش ئې د اوبو له پاسه ولاړ وو، بلکي بايد ووايو: اوبه د الله تعالی د واکمنی تر عرش لاندي وې. ځکه دلته د بحث اصلي موضوع همدا ده چي د رزق او روزي وسائل د الله تعالی په واك کي دي.

تاسو پوهېږئ چي اوبه د ژوو د رزق تر ټولو مهمه برخه ده، دانه، مېوه او واښه هم په اوبو راټوکېږي، په دې آيت سره موږ ته لارښوونه شوې چي الله تعالی د ژوو له پيدايښته مخکي د دوی روزي پيدا کړې، داسي لکه د ماشوم له پيدا کېدو مخکي چي د مور په تي کي شيدې ورته پيدا کوي.

ځينو درنو مفسرينو ويلي چي دا عالم د آسمانونو او زمکي له پيدايښته مخکي د مايع (اوبو) په څېر وو، که څه هم دا تعبير تر يوه حده د پام وړ دئ، خو دا تعبير به يوازي په هغه صورت کي د منلو وړ وو چي د بحث اصلي

موضوع د عرش د څرنګوالي بيانول وی، نه ژوو ته روزي ورکول. ځيني بيا په دې عقيده دي چي په سر کي زمکه په پرېړو ورېځو پوښل شوې وه، پر له پسې زورور بارانونه پيل شوي دومره چي ټوله زمکه په اوبو کي پټه شوې، او همدا د قرآن د دې آيت مصداق ګڼي چي وايي: و كان عرشه على الماء، ځکه دا مهال د زمکي پر سر له اوبو پرته بل هيڅ څه نه وو، نه نباتات وو، نه حيوانات او نه لوړه او وچه تر سترګو کېده. هغوی وايي: د زمکي په ټولو مرکباتو کي د اوبو مقدار تر ټولو زيات دئ، که دا نن د زمکي سطح آواره وی او لوړي ژوري ئې نه درلودی او ټولي اوبه د مايع په بڼه کي وی نو د ټولي زمکي مخ به ئې داسي پوښلی وو چي د اوبو ژور والی به نږدې دوه ميله وو. خو تر ټولو دقيق تعبير همغه دئ چي اوبه د زمکي لومړنی پيدا شوی مرکب دئ.

وَجَعَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمۡ وَجَعَلۡنَا فِيهَا فِجَاجٗا سُبُلٗا لَّعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ٣١ وَجَعَلۡنَا ٱلسَّمَآءَ سَقۡفٗا مَّحۡفُوظٗاۖ وَهُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهَا مُعۡرِضُونَ ٣٢ وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ كُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ٣٣

او په زمکي کي مو لنګرونه (غرونه) وګرځول (جوړ کړل) چي دوی ونه خوځوي، او په هغې کي مو ارتي لاري جوړي کړې چي لار ومومي، او آسمان مو خوندي چت وګرځولو دا په داسي حال کي چي دوی ئې له آيتونو اعراض کوونکي دي، او دی هغه ذات دئ چي شپه، ورځ، لمر او سپوږمی ئې پيدا کړل، داسي چي هر يو په يوه فلك کي لامبو وهي (خوځي).

(۳۱-۳۳)- په دې مبارکو آيتونو کي څو خبري جدي توجه او دقت غواړي:

دلته د غرونو لپاره د لنګرونو نوم غوره شوی، رواسي د راسيه جمع ده چي معنی ئې ثابت او ټينګ دئ، د کښتيو لنګرونو ته د دې لپاره رواسي ويل کېږي چي کښتی پرې تم کېږي.

دلته د غرونو د پيدايښت په اړه د (جعل: ګرځول) صيغه کارول شوې، ولي د جوړولو او پيدا کولو پر ځای دا صيغه راغلې؟ ولي د غرونو لپاره د جبال پر ځای د (رواسي: لنګرونه) نوم راوړل شوی؟ ولي ويل شوي چي دا غرونه مو د دې لپاره لنګرونه وګرځول چي زمکه دوی ونه خوځوي، آيا د غرونو تر پيدايښت وړاندي زمکه خوځېده؟ غرونو څنګه د هغې خوځښت له منځه يووړ؟ ولي د غرونو تر څنګ د لارو يادونه شوې؟ آيا د غرونو او لارو تر منځ کوم تړاو شته؟ دې پوښتنو ته بايد دقيق او علمي ځوابونه ولټوو.

علمي څېړني ښيي چي غرونه د زمکي له زړه راټوکېدلي، ډېره برخه ئې د زمکي په زړه کي وي او لږ ئې بهر راوتلې وي، دا غرونه هغه مهال راوټوکېدل چي د زمکي بهرنی قشر سوړ او د ډبري په څېر کلك شو، خو نازك وو او د زمکي په سينه کي د متراکمي انرژۍ د فشار په وړاندي ئې مقاومت نشو کولی او په پر له پسې توګه چاودېدو، له دغو چاودونو ويلي مواد بهر شيندل کېدل او همدا ورو ورو په غرونو بدلېدل، اوس هم دا لړۍ روانه ده او د اورشيندو په ترڅ کي غرونه د جوړېدو په حال کي دي خو په لږ پيمانه، دا ښيي چي د غرونو لپاره د

(جعل) صيغه كارول ډېر ستر علمي حقيقت افاده كوي او د قرآن يو ځلانده علمي اعجاز زموږ مخې ته ږدي. د زمكې پر سر د غرونو د جوړېدو ځرنګوالى له دې سره شباهت لري چې ځوك هګۍ په جوش اوبو كې كېږدي، د هګۍ زېړ او سپين ورو ورو ګرم شي او وپړسېږي، د داخلي فشار له كبله د هګۍ پوستكى وچوي، د هګۍ سپين له چاودونو بهر راووځي او د چاودونو په امتداد لوړ پاتې شي، غرونه د زمكې پر سر همداسې جوړ شوي.

د علمي څېړنو په ترڅ كې دا حقيقت هم ثابت شوى چې زمكه د پيدايښت په لومړيو مراحلو كې او هغه مهال چې بهرنى قشر ئې لا مضبوط او پرېړ شوى نه وو او غرونه لا نه وو پيدا شوي، د دغو چاودنو له كبله له شديدو او پر له پسې زلزلو سره مخامخ وه، دا غرونه د دې باعث شول چې د زمكې بهرنى قشر مضبوط او درونډ شي، بېلې بېلې ټوټې ئې سره وصل او ويلډينګ شي او د زلزلو مخه ونيول شي، دا داسې وګڼئ لكه چې د يخو اوبو پر سر د مات كنګل ټوټې له كوم لوى او درونډ او ډېر سوړ كنګل سره ونښلي او په دې توګه ئې ماتېدا او خوځېدا متوقف شي. د غرونو لپاره د لنګر نوم غوره كول په حقيقت كې دغه ستر علمي حقيقت ته اشاره كوي او يقيناً چې دا د قرآن يو بل قاطع او ښكاره علمي اعجاز دئ.

دغو سترو او درنو غرونو د زمكې بېلې بېلې برخې په خپلو كې سره كلكې نښلولې دي، داسې لكه د اوسپنې تختې چې د ولډنګ په ذريعه په خپلو كې سره ونښلي، دا غرونه د زمكې پر سر هغه درانه پېټي وګڼئ چې نه پرېږدي د زمكې هغه كلك او ډبرين پوستكى چې تر خاورو څو كيلومتره لاندې دئ، د هغه فشار په وجه مات شي چې د زمكې له زړه د خوټېدونكو موادو څخه راولاړېږي، په دې ترتيب غرونه د زمكې د زلزلو مخنيوى كوي، انسان له ډېرو علمي څېړنو وروسته نن په دې حقيقت پوه شوى چې د زمكې تر خاورين قشر لاندې، د كلكې ډبرې پرېړ پوستكى راتاو شوى او د زمكې په زړه كې د ډېر فشار او تودوخې په وجه هر څه ويلې او د خوټېدو په حالت كې دي، له دې چې كوم فشار راپيدا كېږي هغه داسې وګڼئ لكه په سره اور پروت، د خوټېدو په حال كې د بخار ديګ چې له داخله تر سخت فشار لاندې وي، د زمكې ډبرين پوستكى هم دې ته ورته د ډېر ستر فشار لاندې وي، كه دا غرونه او د دوى زيات وزن نه وى نو د دې فشار په وړاندې به ئې د مقاومت تاب نه درلود او دلته هلته به يو په بل پسې ماتېدو او زلزلې به راولاړېدې. دا د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز دئ چې غرونه ئې د (مېخونو) او (لنګر) په نامه ياد كړي او دا هغه حقيقت دئ چې انسان فقط په دې پېړۍ كې ورباندې پوه شو. قرآن دا حقيقت هم بيان كړى چې د غرونو له راپيدا كېدو د مخه زمكه خوځېده، له پرله پسې زلزلو سره مخامخ وه، الله تعالى غرونه ورباندې راپيدا كړل او دا خوځښت ئې سمبال شو او دا هم د غرونو په ارتباط يو بل ستر علمي حقيقت دئ چې انسان اوس ورباندې پوه شوى.

په دې هم پوهېږو چې غرونه د اوبو زېرمې په خپلې سينې كې ساتي، د واورې ستر ستر ذخاير له فورې ويلې كېدو ساتي، نهرونه، چينې او كارېزونه له همدې غرونو رابهېږي، د مختلفو سيمو د هوا او موسم په تغيير او د رنګ رنګ نباتاتو په زرغونېدو كې د غرونو ونډه ډېره اساسي او ټاكونكې ده، نو غرونه له دې پلوه هم د زمكې د خېمې لپاره د مېخونو حيثيت لري چې د ژوند د بقا او ژونديو ته د رزق او روزي په برابرولو كې مؤثره ونډه لري.

د علمي څېړنو په ترڅ كې دا حقائق هم ثابت شوي چې د زمكې د سر نهرونه د غرونو په وجه راپيدا شوي، دغه نهرونه د دې باعث شوي چې خوړونه او درې رامنځته شي، د اوبو د مسير درې وسولېږي او خوړونه او درې

په کې جوړ شي، او بيا په همدغو درو کې انسان ته له يوې سيمې بلې ته د تلو لارې پرانيستل شي، تاسو که دا نن د لويو غرونو په سيمو کې تېرې شوو لارو ته ځير شئ نو وبه ګورئ چې ټولې لارې د نهرونو په ژۍ کې او په هغو درو کې تېرې شوې چې دغو نهرونو رامنځته کړې دي. او دا له شکه پرته د قرآن بل ستر علمي اعجاز دئ چې غرونه، نهرونه او لارې ئې څنګ په څنګ ياد کړي. که په غرونو کې د نهرونو له کبله دا ارتې لارې نه وی پرانيستل شوې نو انسانانو ته به څومره ګرانه وه چې له دغو دنګو دنګو غرونو واوړي او له يوې سيمې بلې ته ولاړ شي؟!!

د ۳۲ آيت لومړی فقره وايي: آسمان مو خوندي سقف ګرځولی، د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې آسمان د چت او محفوظ سقف په نامه ياد شوی، نن او له څوارلس پيړيو وروسته انسانان په دې پوهېږي چې د دوی د ځمکې په فضاء کې داسې څه شته چې د ځمکې لپاره د يوه محفوظ چت او سقف حيثيت لري، چې هم ئې د لمر له ځينو خطرناکو وړانګو خوندي ساتي او هم له شهاب ثاقب څخه چې په ډېر سرعت سره د ځمکې په لوري خوځي خو له دغه سقف سره د تصادم په نتيجه کې يا ذره ذره شي او يا ئې مسير بدل او په بل لوري مخه کړي. که يوه باانصافه ساينس پوه ته ووايئ چې زموږ په يوه ديني کتاب کې چې څوارلس پيړۍ وړاندې تېرې شوې، څو ځايه راغلي چې دا آسمان ستاسو د ځمکې لپاره محفوظ سقف او چت دئ، خو يو وخت به په دې کې چاودونه او سورې راپيدا شي! همغه خبره چې تاسو ئې نن کوئ، د ځمکې فضاء د هغې خوندي سقف ګڼئ او د اوزون پرده ئې د لمر له مضرو وړانګو د خوندي پاته کېدو وسيله، همغه پرده چې اوس د کاربن ډای اکسايډ ګاز د زياتېدو په وجه ځای ځای کې سوليدلې او سورې په کې راپيدا شوي، ما ته ووايئ چې د هغه عکس العمل به څه وي؟ د دې دقيقې علمي وينا او وړاندوينې په اړه به څه وايي؟ د قرآن او د هغه د راوړونکي په اړه به څه قضاوت کوي؟ آيا له دې پرته د بلې خبرې مجال ورته شته چې ووايي: دا خبره د يوه انسان خبره نشي کېدی، هغه څوك ئې کولی شي چې زموږ د فضاء له ډېرو اسرارو خبر وي. او په قرآن کې د دغسې خبرو په استناد ويل شوي چې د دې کتاب رالېږونکی هغه ذات دئ چې د ځمکې او آسمانانو په اسرارو پوه دئ.

پدې خور او ستر آسمان کې، دا دقيق او کلك نظم، دا بې شمېره ستورې چې هر يو ئې په خپل خپل مدار کې ساتل کېږي، له تصادم او ټکر ئې مخنيوی کېږي او نه پرېږدي چې ستر ستر ستورې واړه واړه جذب کړي، يو د بل په مدار کې داخل شي او هر څه سره ګډ وډ شي، پدې دلالت کوي چې پدې عالم کې نظم حاکم دئ، خوشې او بيهوده او بې هدفه نه دئ پيدا شوی، خپلې مخې ته نه دئ پرېښودل شوی، دا ټول داسې واکمن ذات اداره کوي چې هرڅه ئې په واك کې دي او په هر څه قادر دئ.

د همدې ۳۲ آيت په وروستۍ فقرې کې ويل شوي چې (دا په داسې حال کې چې دوی ئې له آيتونو اعراض کوونکي دي)، د دې فقرې تړاو له مخکنيو سره داسې دئ چې الله تعالی دغه ټول نعمتونه د انسانانو په برخه کوي سره له دې چې دوی اعراض کوونکي دي، د دوی د اعراض له کبله دا نعمتونه نه ترې سپموي.

په درې دېرشم آيت کې ويل شوي چې الله تعالی هغه ذات دئ چې شپه، ورځ، لمر او سپوږمۍ ئې پيدا کړل داسې چې هر يو په يوه فلك کې لامبو وهي. تاسو پوهېږئ چې يو مهال خلکو داسې انګېرله چې ځمکه ولاړه ده او لمر خوځي، بيا کله چې د لمر پر محور د ځمکې چورلېدا ورته څرګنده شوه داسې ئې انګېرله چې لمر ولاړ دئ او ځمکه خوځي، وروسته وروسته ورته جوته شوه چې لمر هم له ټولو هغو اجرامو سره چې د ده پر محور څرخي

په يوه ستر مدار کي منظم او مسلسل خوځي، له خپلو دغو اقمارو سره: عطارد، زهرة، زمکه، مريخ، مشترى، زحل، أورانوس، نپتون او پلوتون، چي ځيني د زمکي په څېر اقمار او سپوږمى هم لري، چي دوى په يوې سطحي کي خو په بېل بېل مدار او فلك کي د لمر پر محور څرخي، او بيا ټول له لمر سره يو ځاى په يوه ستر مدار کي خوځي، د دې شمسي نظام سرعت په هر ساعت کي اوه سوه ۷۰۰ کيلومتره دئ. دا مدار په نږدې دوه سوه مليونه نوري کلونو کي يو ځل پلې کوي، دې ته مو پام وي چي لمر د زمکي او نورو ستورو په څېر پر خپل محور هم څرخي، دا څرخېدا په شپږويشتو ورځو کي بشپړوي، دا حقائق د شلمي پېړى په وروستيو کي ستور پېژاندو ته څرګند شول. دا مطلب په بل آيت کي په دې توګه راغلى:

وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ٣٨ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ ٣٩ لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ ٱلۡقَمَرَ وَلَا ٱلَّيۡلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِۚ وَكُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ٤٠

يس: ۳۸-٤۰

او لمر په خپل مستقر او تمځاى کي درومي، دا د يوه ځواکمن ذات مقدره ټاکنه ده، او سپوږمى ته مو منازل ټاکلي تر هغه چي د کجوري د وچي زړې څانګي په څېر شي، نه لمر ته ښايي چي سپوږمى لاندي کړي او نه شپه پر ورځ وړاندي کېدونکي ده، او هر يو په خپل خپل فلك کي لامبي (په فضاء کي درومي).

دا مبارك آيتونه څو ستر ستر علمي اعجاز زموږ مخي ته ږدي:

لمر د حرکت ثابت او ټاکلى مدار لري. او دا هغه حقيقت دئ چي انسان په شلمي پېړى کي پرې پوه شو.

سپوږمى د حرکت ټاکلي پړاوونه لري، په هر پړاو کي موږ ته په يوې بڼي کي راښکاري، د نرى سپيني ګاري په څېر راڅرګنده شي، ورو ورو ستره شي، بشپړه شي، بيا ورو ورو وړېږي، تر هغه چي له سترګو پټه شي.

وَمَا جَعَلۡنَا لِبَشَرٖ مِّن قَبۡلِكَ ٱلۡخُلۡدَۖ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلۡخَٰلِدُونَ ٣٤ كُلُّ نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۗ وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗۖ وَإِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ ٣٥ وَإِذَا رَءَاكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا ٱلَّذِي يَذۡكُرُ ءَالِهَتَكُمۡ وَهُم بِذِكۡرِ ٱلرَّحۡمَٰنِ هُمۡ كَٰفِرُونَ ٣٦ خُلِقَ ٱلۡإِنسَٰنُ مِنۡ عَجَلٖۚ سَأُوْرِيكُمۡ ءَايَٰتِي فَلَا تَسۡتَعۡجِلُونِ ٣٧

او تر تا وړاندي مو هيڅ انسان ته تلپاته پاينښت نه دئ ګرځولی، نو آيا كه ته ومرې دوی به تلپاتي وي؟ هر نفس د مرګ خوند څكونكى دئ، او په شر او خير مو د يوې فتنې په توګه آزمويو، او زما لوري ته راګرځول كېږئ، او كله چي كافران تا ويني له استهزاء پرته بل څه نه درباندي كوي، (وايي) آيا دا همغه دئ چي ستاسو د معبودانو يادونه كوي په داسي حال كي چي دوی په خپله د رحمن رب د يادوني كافران دي، انسان له تلوار او عجلي پيدا شوی، ژر به خپل آيتونه دروښيم، نو عجله مه كوئ.

(۳٤-۳۷)- د دې مباركو آيتونو په اړه بايد دا خبري په پام كي ولرو:

له لومړي آيت داسي معلومېږي چي د رسول الله مخالفينو يا د ده د مرګ انتظار او طمع درلوده چي په دې سره ئې زړونه آرام او تشويشونه رفع شي، او يا خو دوی ويل: څنګه ومنو چي محمد (عليه السلام) د خدای پيغمبر دئ حال دا چي ماشوم وو، ورو ورو ستر او دا دئ د عمر په وروستيو كلونو كي دئ او بيا به مري؟!! د خدای پيغمبر خو بايد تل ځوان، پياوړی او مضبوط وي او حالت ئې له عادي انسانانو ژور توپير ولري، ښايي ځينو هغه څه ويل او ځينو دا، د دوی په ځواب كي ويل شوي: تر تا وړاندي مو هيڅ انسان ته تلپاته پاينښت نه دئ ګرځولی، نو آيا كه ته ومرې دوی به تلپاتي وي؟ هر نفس د مرګ خوند څكونكى دئ، د شر او خير پرېكړه د الله تعالی له لوري كېږي، دواړه د انسان لپاره الهي آزموينه وي. په پای كي به ټول د الله تعالی لوري ته ګرځول كېږئ.

د كافرانو چلن له رسول الله سره داسي وو چي كله به ئې هغه وليد نو استهزاء به ئې پرې كوله او په خپلو منځونو كي به ئې ويل: آيا دا همغه كس دئ چي ستاسو معبودان په بدو بدو نومونو يادوي؟!! څنګه د دې جرأت او جسارت كوي؟! دا په داسي حال كي چي دوی په خپله د رحمن رب داسي يادوني كوي چي كافران ئې كوي.

په اوه دېرشم آيت كي ويل شوي: انسان له تلوار او عجلي پيدا شوی، ژر به خپل آيتونه دروښيم، نو عجله مه كوئ. بايد وګورو چي په دې سره كافرانو ته ويل شوي چي عجله او تلوار مه كوئ، او كه رسول الله او مؤمنانو ته؟ له وروسته آيت معلومېږي چي د آيت مخه كافرانو ته ده او هغوی ته ويل شوي چي د هغه الهي عذاب د ژر راتلو غوښتنه مه كوئ چي رسول الله تاسو پرې ګواښي او تاسو ورته وايئ: كه دا ګواښ حقيقت لري او يقيناً موږ د الهي عذاب مستحق يو نو څه ته معطل دئ او تراوسه ولي رانه غی؟!! په ځواب كي ورته ويل شوي: عجله مه كوئ ژر به ئې نښې په خپلو سترګو وګورئ.

بايد دې ته متوجه وو چي له تلوار او عجلي د انسان پيداينښت هيڅكله دا معنى نلري چي عجله او تلوار كومه ماده ده او انسان له دغي مادې پيدا شوی، معنى ئې له دې پرته بل څه نه ده چي انسان عجول او بېړنی پيدا شوی، په فطرت او خټه كي ئې عجلت او تلوار اېښودل شوی. ځيني متأسفانه په داسي مواردو كي اشتباه كوي او د الفاظو ظاهر ته په پام سره د اصلي معنى په ځای د خپل تنګ ذهن غلط تعبير ترې راباسي. د مثال په توګه رسول الله فرمايلي چي ښځه له پوښتۍ پيدا شوې، يعني د هغې په فطرت او خټې كي ځيني نيمګړتياوي شته، نارينه بايد دا يو طبيعي او فطري امر وګڼي او هغه تحمل كړي، كه هغه حساسه ده او ژر ناراضه كېږي، دا بايد وزغمي او ترې تنګ نشي. ځينو دا حديث د هغه غلط ذهنيت تر سيوري لاندي چي له محرف بايبل ئې اخيستی وايي: حواء د آدم عليه السلام له كيڼي پوښتۍ پيدا شوې!! دا په داسي حال كي چي نه رسول الله دا خبره كړې چي حواء د آدم

عليه السلام له كيڼي پوښتۍ پيدا شوې، نه په قرآن كې داسې الفاظ راغلي چې دا تعبير ترې واخيستل شي، بلكې قرآن په ډېر صراحت سره وايي چې انسان، كه ښځه وي او كه نارينه له خاورې پيدا شوى، الله تعالى ئې اوس هم له خاورې پيدا كوي او د انسان د پيدايښت په لومړي سر كې ئې هم له خاورې پيدا كړ. هلته ئې له يوه نفس يوه جوړه پيدا كړه او اوس له دوو نطفو يو انسان جوړوي.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَن وُجُوهِهِمُ ٱلنَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِم بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾

او وايي: دا وعده به كله وي كه رښتيني يئ؟ كاش كافران پوهېدلي وى چې هغه مهال به نه له خپلو مخونو اور دفع كولى شي او نه له خپلو شاګانو او نه به ئې مرسته كېدى شي. بلكې ناڅاپي به ورته راشي نو حيران به ئې كړي، نو نه به ئې پر ردولو توانېدى شي او نه به مهلت وركول كېږي.

(٣٨-٤٠)- هغه څه چې كافرانو له رسول الله ﷺ څخه په تلوار او عجلې سره غوښتو الهي عذاب وو، كله به ئې د قيامت له راتلو انكار كولو او كله په دنيا كې د الله تعالى له مؤاخذې او عذابونو، ويل به ئې: دا د الهي عذاب او قيامت ګواښونه به كله رښتيني كېږي؟ څنګه باور وكړو چې تاسو رښتيا وايئ؟!! دلته د دلائلو پر ځاى هغوى ته ويل شوي: هغه ورځ هرومرو راتلونكې ده، تلوار مه كوئ په خپل وخت به راځي، دا تلوار د انسان يوه فطري كمزوري ده. كاش پوهېدى چې تاسو په دې بې ځايه تلوار سره د څه غوښتونكي يئ: د داسې اور چې لمبې به ئې دربانديې راتاو وي، نه به ئې له خپلو مخونو دفع كولى شئ او نه له خپلو شاګانو، نه به داسې څوك مومئ چې مرسته مو وكړي او له عذابه مو وژغوري، ناڅاپي به راځي، له ناڅاپي راتلو به ئې هك پك او حيران شئ، نه به دا ورځ ځنډولى شئ او نه به مهلت دركول كېږي.

وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِٱلَّذِينَ سَخِرُوا۟ مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤١﴾

يقيناً چې تر تا وړاندنيو پيغمبرانو باندې هم ملنډې ووهل شوې، نو پر هغو چې د دوى په اړه ئې ملنډې وهلې وې همغه څه (عذاب) محقق شو چې ملنډې ئې پرې وهلې.

(٤١)- په دې مبارك ايت كې رسول الله ﷺ ته ويل شوي: پر هغو پيغمبرانو هم ملنډې وهل شوې دي چې تر تا وړاندې تېر شوي، چا چې پر دوى ملنډې وهلې وې همغه عذاب پرې نازل شو چې دوى ئې اړوند ګواښونه د ملنډو وړ ګڼل، د پيغمبرانو دا خبرې ئې د خندا وړ ګڼلې چې د الله تعالى عذاب به پر دوى نازل شي، خو ناڅاپي او د خپل انتظار خلاف دغه عذاب پرې نازل شو.

قُلْ مَن يَكْلَؤُكُم بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ مِنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ۗ بَلْ هُمْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُم مِّن دُونِنَا ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنفُسِهِمْ وَلَا هُم مِّنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ ۗ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي ٱلْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَآ ۚ أَفَهُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

ووایه: څوك مو له رحمن رب څخه د شپې او ورځې له لوري ساتي، بلکې دوی د خپل رب له یادوني ډېره کوونکي دي. آیا له موږ پرته داسې معبودان لري چې وئې ساتي، نه د ځان مرسته کولی شي او نه زموږ ملتیا ورسره شته، بلکې دوی او د دوی پلرونه مو دومره متمتع کړل چې موده پرې اوږده شوه، نو آیا دې ته نه ګوري چې موږ په داسې حال کې زمکې ته رادرومو چې له څنډو ئې راکموو، نو آیا دوی به برلاسي وي؟

(٤٢-٤٤)- د دې مبارکو آیتونو لاربښووني دا دي:

کافرانو ته ووایه: هغه به څوك وي چې که الله تعالی وغواړي د شپې یا ورځې له لوري پر تاسو عذاب نازل کړي ترې ومو ساتي؟ آیا داسې ځواك په نظر درځي چې تاسو له الهي عذاب څخه وژغوري؟ ښه پوهېږي چې په ټول عالم کې نه داسې ذات شته او نه داسې ځواك چې د الهي عذاب په وړاندې د دوی مرسته وکړی شي، خو سره له دې نه غواړي پر دې حقیقت اعتراف وکړي او ووایي: له الله تعالی پرته بل داسې ځواك نشته، وجه ئې دا ده چې دوی د الله تعالی د نامه له یادولو ډېره کوي، دغه شیطاني هوډ ئې دې اعتراف ته نه پرېږدي.

آیا له الله تعالی پرته داسې معبودان لري چې وئې ساتي؟ آیا داسې معبودان لري چې د الله تعالی د عذاب په وړاندې د دوی ساتنه وکړي؟ هغه څه چې د معبود په سترګه ورته ګوري او د مرستې طمع ترې لري، دا جعلي او دروغجن معبودان نه د ځان مرسته کولی شي او نه د الله تعالی ملتیا ورسره شته.

د دوی د انحراف ستره وجه دا ده چې الله تعالی دوی او د دوی پلرونو ته د دنیا مال او متاع ورکړل، له اوږدې مودې رادېخوا مرفه او سوکاله ژوند لري، د ټولنې موجود اجتماعي، اقتصادي، مذهبي او سیاسي جوړښت دوی ته کافي امتیازات ورکړي، هر تغییر د خپلو شته امتیازاتو په ضد ګڼي، نو ځکه ئې د مخالفت ملا کلکه تړلې.

خو دوی دې حقیقت ته متوجه نه دي چې د ټولنې موجود وضعیت د بدلېدو په حال کې دئ، ټغر ئې له څنډو راټولېږي، کچه او بې ځایه طمعې غولولې او ګمان کوي چې همداسې به د تل لپاره برلاسي او غالب وي! دې ته نه ګوري چې موږ په داسې حال کې زمکې ته رادرومو چې له څنډو ئې راکموو، نو آیا دوی به برلاسي وي؟

قُلْ إِنَّمَآ أُنذِرُكُم بِٱلْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ ٱلصُّمُّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾

ووايه: زه يوازې په وحې سره تاسو ته خبرداری درکوم، او کوڼ بلنه نه اوري کله چې انذار کړی شي.

(٤٥)- دلته رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چې له يوې خوا مخالفينو ته ووايي: زه له ځانه تاسو ته څه نه وايم، څه چې وايم دا د الله تعالی له لوري وحې ده، د دې الهي وحې په رڼا کې تاسو ته وايم چې يوازې په وحې سره تاسو ته خبرداری درکوم، ستاسو د اوسنی وضعې د بدو پايلو په اړه دا ګواښونه زما له لوري نه دي، د الله تعالی له لوري دي، له بلې خوا ورته ويل شوي چې ځيني د کڼو په څېر دي، بلنه هيڅ اغېز پرې نه کوي، که هر څومره حکيمانه او اغېزمنه وي. دوی هغه دي چې له خپلې تګلارې په هيڅ توګه لاس نه اخلي، له دې ډېر ناروا او حرامې مادي ګټې تر لاسه کوي، باور ئې نه راځي چې د دې کړنلارې پايلې به بدې وي نو ځکه انذار هيڅ اغېز او تأثير پرې نه کوي.

وَلَئِن مَّسَّتۡهُمۡ نَفۡحَةٞ مِّنۡ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَٰوَيۡلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾

او که ستا د رب د عذاب تاو او ړاس وروروسېږي حتماً به وايي: ای وای! افسوس پر موږ ، يقيناً چې موږ ظالمان وو.

(٤٦)- دوی د الهي عذاب مطالبه کوي او په تلوار سره ئې غواړي خو که د دې عذاب هسې له لري کوم تاو او ړاس وروروسېږي نو هغه مهال به له ځنډ پرته وايي: موږ بدبخته وو، افسوس پر موږ ، يقيناً چې موږ ظالمان وو.

وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ
أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾

او د قيامت د ورځې د انصاف تلې به کېږدو نو پر هيچا به هيڅ ظلم نه کېږي، او که د سپيلني د داني په مقدار څه (عمل) وي نو رابه ئې وړو. او موږ د محاسبه کوونکو په توګه کافي يو.

(٤٧)- د قيامت په ورځ به د انصاف او عدل هغه تلې ودرول شي چې هر عمل په دقيقه توګه پرې تلل کېږي، پر هيچا به له هيڅ پلوه ظلم نه کېږي، که څه د سپيلني د داني په مقدار ښه يا بد عمل کړی وي نو څرګند به شي، الله تعالی د محاسبه کوونکي په توګه کافي دئ.

وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ٱلۡفُرۡقَانَ وَضِيَآءٗ وَذِكۡرٗا لِّلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ ٱلَّذِينَ يَخۡشَوۡنَ رَبَّهُم بِٱلۡغَيۡبِ وَهُم
مِّنَ ٱلسَّاعَةِ مُشۡفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَٰذَا ذِكۡرٞ مُّبَارَكٌ أَنزَلۡنَٰهُۚ أَفَأَنتُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾

او يقيناً چي موسى او هارون ته مو فرقان، رڼا او د متقيانو لپاره ذكر او پند وركړ، د هغو لپاره چي له خپل رب څخه په غياب كي وېرېږي په داسي حال كي چي د قيامت له نېټي وېرېدونكي دي. او دا مبارك ذكر دئ چي نازل مو كړ، نو آيا تاسو ترې انكار كوونكي يئ؟

(٤٨-٥٠)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

موسى او هارون عليهما السلام ته هغه كتاب وركړى شوى وو چي له يوې خوا د حق او باطل، مفيد او مضر، حلال او حرام، ښه او بد تر منځ د توپير محك او معيار وو، له بلي خوا د داسي روڼ څراغ په څېر وو چي په تيارو كي انسان ته سمه لار ښيي، له تورتم د وتلو مشعل او لارښود او د متقيانو لپاره ذكر او پند وو، يعني هغه كتاب د هر چا لپاره فرقان او روڼ څراغ وو خو د متقيانو لپاره پند وو، يعني د تورات له لارښوونو هغه چا گټه اخيستى شوى چي په هغه كي تقوى وه، دا متقيان هغه وو چي هم له خپل رب څخه په غياب كي وېرېدل او هم د قيامت له نېټي.

قرآن د تورات په څېر مبارك ذكر دئ چي د همغه الله تعالى له لوري تاسو ته راغلى، نو آيا غواړئ د هغه له الهي پند څخه همغسي انكار وكړئ چي يهودانو د تورات له منلو او عملي كولو انكار وكړ؟!! آيا غواړئ تاسو هم له همغه تور او سپيره برخليك سره مخامخ شئ؟

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَآ إِبْرَٰهِيمَ رُشْدَهُۥ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِۦ عَٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا هَٰذِهِ ٱلتَّمَاثِيلُ ٱلَّتِىٓ أَنتُمْ لَهَا عَٰكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا لَهَا عَٰبِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا بِٱلْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ ٱللَّٰعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلَّذِى فَطَرَهُنَّ وَأَنَا۠ عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَٱللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

او يقيناً چي ابراهيم ته مو تر دې وړاندي د ده رشد او لارښوونه ورپه برخه كړه، او موږ پرې پوه وو، هغه مهال چي خپل پلار او خپل قوم ته ئي وويل: دا انځورونه (بتان) څه دي چي تاسو ئي لمانځونكي يئ؟ وئي ويل: خپل پلرونه مو داسي موندلي چي د هغوى لمانځونكي ول، وئي ويل: يقيناً چي تاسو او ستاسو پلرونه په څرگندي بې لارى كي يئ، وئي ويل: آيا موږ ته دي حق راوړى او كه له لوبي كوونكو څخه يې، وئي ويل: بلكي ستاسو رب د آسمانونو او زمكي هغه رب دئ چي دغه ئي پيدا كړي او زه پر دې له گواهي وركوونكو څخه يم، او پر الله قسم چي ستاسو د بتانو څه بندوبست به كوم، له هغه وروسته چي تاسو مخ واړوئ او تر شا شئ، نو له ستر پرته ئي هغوى ټوټې ټوټې كړل، د دې لپاره چي هغه ته به رجوع وكړي.

(٥١-٥٨)- د دې مباركو آيتونو لاربښووني دا دي:

الله تعالى ابراهيم عليه السلام ته لاربښوونه وكړه، رشد او كمال ته د رسېدو لار ئې وروښوده، الله تعالى چې د ده په اړه څه وايي د هغه كامل علم له مخې دي چې د ده په اړه ئې لري، الله تعالى ښه پوهېږي چې ده خپل پلار او قوم ته څه وويل، هغه مهال ده خپل پلار او خپل قوم ته وويل: دا انځورونه (بتان) څه دي چې تاسو ئې لمانځونكي يئ؟

د ده د پلار او قوم ځواب دا وو: خپل پلرونه مو داسي موندلي چې د دغو بتانو لمانځونكي ول، د دوى لمانځنه له پلار نيكه موږ ته په ميراث پاتې ده، اې قريشو! تاسو نن رسول الله ﷺ ته همغه ځواب وركوئ چې ابراهيم عليه السلام ته خپل جاهل قوم وركړى وو، همغه د ټولو جاهلو ولسونو ګډ ځواب، په ميراثي مذهب ټينګار، كه څه هم د حق او عقل خلاف وي!!

د ابرهيم عليه السلام ځواب دا وو: يقيناً چې تاسو او ستاسو پلرونه په ښرګنده توګه تېروتي يئ، سمه لار مو وركه كړې او بې لاري شوي يئ.

پلار او قوم ئې ګمان نه كولو چې ابراهيم عليه السلام به خپل پلرنى دين پرېښى وي، د ده وينا ئې داسي وګڼله لكه چې هسي ټوكې كوي، وئې ويل: ته موږ ته رښتيني خبره كوې او كه هسي لوبې كوې؟!! ابراهيم عليه السلام وويل: ټوكې نه كوم، جدي يم، ستاسو رب هغه ذات دئ چې د آسمانونو او زمكي رب دئ، همغه چې آسمانونه او زمكه ئې پيدا كړي او زه پر دغه رب ايمان لرم، ستاسو په وړاندې په واضح الفاظو د دې خبري ګواهي وركوم.

كله چې ابراهيم عليه السلام احساس كړه چې قوم ئې د بتانو له لمانځلو لاس نه اخلي، په دلائلو نه قانع كېږي، دې نتيجې ته ورسېدو چې د ټولني د ټولو بدمرغيو بنسټ د دغو بتانو لمانځنه ده، د دې پټې ټول ګنده بوټې له دغې ګنده چينې خړوبه كېږي، كه دا د نمرود واكمني ده، كه په ټولني كي ظلم او بې عدالتي ده، كه يوه لوري ته ځيني په عيش او عشرت كي غرق دي او بل لوري ته لوږه او فقر ده، كه ځيني د حرامو شتمنيو ډېرښت مست كړي او ځيني د لاس په تنګاكو او د تندي په خولو سره خپل نس نشي ډكولى، وجه ئې دغه شركي مذهب دئ چې دا ظالمانه نظام پرې ولاړ دئ، نو له ځان سره ئې وپتېله او لوړه ئې وكړه چې دا بتان به ماتوم، په يوې داسي ورځ كي چې خلك له معبده په شا شوي وي، د هغه جشن په ورځ چې خلك له معبده لري راغونډېږي، هلته د نمرود مخې ته سر ټيټوي او دا ژوندى بت لمانځي او د ورځې په پاى كي او وړاندي تر دې چې خپلو كورونو ته ستانه شي، معبد ته درومي او دلته د مړو بتانو په وړاندي سر ټيټوي، هغه ورځ راورسېده، خلك د غونډې ځاى ته روان شول، ځوان ابراهيم چې لا د ځوانى په لومړيو كي وو له دوى سره ملګرتيا ونه كړه، ځينو ترې وپوښتل چې ولي د جشن په مراسمو كي برخه نه اخلې؟!! د ناروغى پلمه ئې وړاندي كړه، په ښار كي پاته شو، كله چې ئې معبد له خلكو تش وموند نو له خپل تبر سره ورننوت، واړه بتان ئې يو په بل پسي وځپل، په پاى كي ئې خپل تبر د لوى بت په غاړې كي ځوړند كړ، دا د دې لپاره چې خلك به معبد ته له راتلو سره سم وګوري چې ټول معبودان ئې پرمخې ټوټې ټوټې پر زمكه پراته دي، تبر د لوى بت په غاړې كي دئ، دى تر نورو زيات توهين شوى، دى د نورو په ځپلو تورن دئ خو د اتهام په وړاندي له ځانه دفاع نشي كولى!! دا صحنه به هر چا ته وايي چې د بتانو د ماتولو جرم دغه لوى بت كړى، خو هغه نه له ځانه دفاع كولى شي او نه خلكو ته ويلى شي چې دا

کار ما نه دئ کړی او نه هغه څوك ښودلی شي چې د ده ملګري ئې په دې برخليك اخته کړي. د وروستي آيت په پای کې راغلي (لعلهم اليه يرجعون: ښايي هغه ته به رجوع وکړي)، يعني خلك به د لوی بت په وړاندې ودرېږي، دا هيله به کوي چې هغه ئې له پېښې خبر کړي او ورته ووايي: اې زموږ ستر خدايه! دا واړه خدايان تا ټوټې ټوټې کړي که بل چا؟ که تا دا کار کړی وي نو ولې؟ که بل چا دا کار کړی هغه څوك دئ؟ خو دا دروغجن ستر معبود به نه د يوې پوښتنې ځواب ورکولی شي او نه د بلې!!

قَالُواْ مَن فَعَلَ هَـٰذَا بِـَٔالِهَتِنَآ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُواْ سَمِعۡنَا فَتًى يَذۡكُرُهُمۡ يُقَالُ لَهُۥٓ إِبۡرَٰهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُواْ فَأۡتُواْ بِهِۦ عَلَىٰٓ أَعۡيُنِ ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمۡ يَشۡهَدُونَ ﴿٦١﴾

وئې ويل: چا زموږ له معبودانو سره دا کار کړی؟ يقيناً چې هغه له ظالمانو څخه دئ. وئې ويل: اورېدلي مو دي چې يو زلمي ئې يادونه کوي، هغه ته ابراهيم ويل کېږي. وئې ويل: د خلکو د سترګو په وړاندې ئې راولئ چې خلك ئې شاهد شي (د ابراهيم د مجازات صحنه په خپلو سترګو وګوري).

(٥٩-٦١)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

خلك له مېلې راستانه شول، کور ته تر تلو وړاندې معبد ته ولاړل، خپل معبودان ئې داسي وموندل چې واړه ئې ټوټې ټوټې پر زمکه پراته دي او ستر بت ئې تر اتهام لاندې دئ، د لوی بت په وړاندې داسي ولاړ ول لکه چې هر يوه پر خپل سر او خپل ايمان د دروند تبر ګوزار خوړلی وي، يوازې يوه خبره ئې له خولو وتلې شوی: دا کوم ظالم زموږ له سپېڅلو معبودانو سره دا ستر ظلم کړی؟!! ځواب څرګند وو، له ابراهيم عليه السلام پرته ئې بل داسي څوك نه تر سترګو کېدو چې د داسي جسارت شك پرې وکړي، له يوې او بلې خوا دا ځواب ورکړی شو: يو زلمی دئ چې د ابراهيم په نامه يادېږي؛ له هغه مو اورېدلي چې زموږ د معبودانو په ضد تبليغات کوي.

اوس نو د ابراهيم عليه السلام په ضد د نمروديانو پرېکړه څرګنده وه، سخته سزا، داسي چې د نظام او مذهب هر باغي ته د عبرت وسيله شي، د خلکو په وړاندې سزا، همدلته په معبد کې، او له ځنډ پرته، وئې ويل: د خلکو د سترګو په وړاندې ئې راولئ چې خلك د ده د مجازات او شديد عذاب صحنه په خپلو سترګو وګوري.

ابراهيم عليه السلام همدا غوښتل چې ټول خلك د خپلو دروغجنو معبوادنو نسکورېدا په خپلو سترګو وګوري، ده ته د ټولو خلکو په وړاندې او په څرګنده توګه د څه ويلو فُرصت په لاس ورشي، همداسي وشول، دی معبد ته احضار شو، او د قهرجنو خلکو په وړاندې تر پوښتنو لاندې ونيول شو!!

قَالُوٓاْ ءَأَنتَ فَعَلۡتَ هَـٰذَا بِـَٔالِهَتِنَا يَـٰٓإِبۡرَٰهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلۡ فَعَلَهُۥ كَبِيرُهُمۡ هَـٰذَا فَسۡـَٔلُوهُمۡ إِن كَانُواْ يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ فَقَالُوٓاْ إِنَّكُمۡ أَنتُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُواْ عَلَىٰ رُءُوسِهِمۡ لَقَدۡ

عَلِمْتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا
يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ حَرِّقُوهُ وَٱنصُرُوٓا۟
ءَالِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٦٨﴾

وئي ويل: اې ابراهيمه! آيا زمونږ له معبوادانو سره دا كار تا كړى؟ وئي ويل: بلكي دا كار خو د دوى دغه ستر بت كړى، نو دوى وپوښتئ كه خبري كولى شي!! نو خپلو نفسونو ته ئي رجوع وكړه او وئي ويل: يقيناً چي تاسو په خپله ظالمان يئ، بيا ئي سرونه نسكور او ټيټ كړى شول، (او وئي ويل:) يقيناً چي ته پوهېږې چي دوى خبري نشي كولى، وئي ويل: نو آيا له الله پرته داسي څه لمانځئ چي نه كومه ګټه دررسولى شي او نه ضرر دررسولى شي؟!! افسوس پر تاسو او پر هغه څه چي تاسو ئي له الله پرته لمانځئ! نو آيا تعقل نه كوئ؟! وئي ويل: وئي سوزوئ او د خپلو معبودانو ملتيا وكړئ كه (د كوم كار) كوونكي يئ.

(٦٢-٦٨)- د دې آيتونو په مطالبو د ښه پوهېدا لپاره لاندي خبري په پام كي ولرئ:

دوه شپېتم آيت وايي چي ابراهيم عليه السلام هملته احضار شو او دا پوښتنه تري وشوه: اې ابراهيمه! آيا زمونږ له معبوادانو سره دا كار تا كړى؟ په دري شپېتم آيت كي ويل شوي چي ابراهيم عليه السلام دوى ته دا ځواب وركړ: بلكي دا كار خو د دوى دغه ستر بت كړى، نو دوى وپوښتئ كه خبري كولى شي!! بايد وګورو چي د دې ځواب معنى څه ده! آيا معنى ئي دا ده چي ابراهيم عليه السلام انكار كړى؟ آيا په دغو الفاظو كي داسي څه تر سترګو كېږي چي وښيي ابراهيم عليه السلام دا تور رد كړى او داسي څه ئي ويلي وي چي وښيي ده دا كار نه دئ كړى؟ له وروسته آيتونو په ډېر صراحت سره معلومېږي چي ابراهيم عليه السلام نه يوازي د بتانو په ماتولو اعتراف كړى بلكي قوم او د دوى بتان ئي په كلكه غندلي او هغوى ته ئي ويلي: آيا له الله پرته داسي څه لمانځئ چي نه كومه ګټه دررسولى شي او نه ضرر دررسولى شي؟!! افسوس پر تاسو او پر هغه څه چي تاسو ئي له الله پرته لمانځئ! نو آيا تعقل نه كوئ؟! د ده دغه اعتراف او نيوكو ته په پام سره ټولو د ده د مجازات پرېكړه وكړه او وئي ويل: وئي سوزوئ او د خپلو معبودانو مرسته وكړئ، كه د څه كولو اراده او همت لرئ نو همدا اوس اوس دا كار وكړئ.

دا پوښتنه راولاړېږي چي د دې فقرې معنى څه ده: بل فعله كبيرهم هذا؟ په دې اړه بايد ووايو: ځينو درنو مفسرينو ويلي چي دا په حقيقت كي د استدلال په موخه د واقع خلاف خبره كول دي، هدف ئي دروغ ويل نه وو بلكي د استدلال لپاره ئي ويلي چي تبر د لوى بت پر اوږه پروت دئ او دا خو ښيي چي دا نور بتان ده مات كړي، له ده او له نورو وپوښتئ چي دا كار چا كړى، متأسفانه ځينو نورو ويلي چي دا د ابراهيم عليه السلام يو له هغو دريو درواغو څخه وو چي ده په خپل ژوند كي ويلي، په دې اړه په يوه غريب روايت استناد كوي چي شرح او تفصيل به ئي وروسته وګورئ!! خو كه الفاظو ته ځير شو نو داسي معلومېږي چي ابراهيم عليه السلام د دغي وينا (بل فعله كبيرهم هذا) سره هغوى ته ويلي: د دې پر ځاى چي ما تورنوئ او دا پوښتنه كوئ چي آيا دا كار تا

کړی، په کار خو دا وه چي تاسو ويلي وی: دا کار دغه لوی بت کړی چي تبر ئي پر اوږه ځوړند دئ!! اوس له ده او له مات شوو بتانو وپوښتئ چي دا کار چا کړی. تاسو بايد له ما پوښتنه نه وی کړې، زما په اړه خو هيڅ شاهد او دليل نه لرئ، بلکي دا کار مو بايد د هغه چا ګڼلی وی چي ستاسو مخي ته ولاړ دئ او د بتانو د ماتولو وسيله (تبر) ئي پر اوږه!!

په ٦٤ آيت کي ويل شوي: نو خپلو نفسونو ته ئي رجوع وکړه او وئي ويل: يقيناً چي تاسو په خپله ظالمان يئ، ځيني وايي چي د دې آيت معنی دا ده چي دوی له ځان سره فکر کړی، خپل زړه ته ئي رجوع کړې، خو په دې تعبير دا نيوکه کېږي چي د آيت د لومړی او وروستی فقرې تر منځ تړاو نشي رامنځته کېدی، دا تعبير په هغه صورت کي صحيح ګڼل کېدی شو چي د آيت په پای کي ويل شوي وی: زه ظالم يم، يا موږ ظالمان يو، حال دا چي دلته ويل شوي: تاسو ظالمان يئ. له وروستی فقرې معلومېږي چي دوی د ابراهيم عليه السلام د وينا له اورېدو وروسته په دوو ډلو وېشل شوي، يوې ډلي بلي ته ويلي: تاسو ظلم کوئ چي ابراهيم (عليه السلام) د بتانو په ماتولو تورنوئ، ولي له لوی بت پوښتنه نه کوئ چي دا کار چا کړی؟!! يعني د لومړی فقرې معنی دا ده چي دوی په خپلو منځونو کي يوه بل ته مخه کړه.

همداراز په ٦٥ آيت کي راغلي چي سرونه ئي نسکور او ټيټ کړی شول، ځينو ويلي چي معنی ئي دا ده: د دوی سرونه له شرمه ټيټ کړی شول، ځينو ويلي چي په اندېښنو کي ولوېدل، خو دا تعبيرونه له ورپسي فقرې سره اړخ نه لګوي، له وروستی فقرې معلومېږي چي په مخکني کي د دوی لجاجت او سرټمبګی ته اشاره شوې او معنی ئي دا ده چي لجاجت او مذهبي تعصب پرې غالب شو او دې خبري کولو ته ئي وهڅول چي ووايي: يقيناً چي ته پوهېږې چي دوی خبري نشي کولی.

چا چي د ابراهيم عليه السلام دې وينا ته د درواغو نوم ورکړی نه ئي دې ته پام کړی چي دا تعبير سل په سلو کي غلط او د قرآن خلاف دئ، ابراهيم عليه السلام نه انکار کړی او نه ئي دروغ ويلي، ځنګه ومنو چي هغه لومړی انکار کړی او بيا ځو شېبې لا نه وې تېري چي نه يوازې اعتراف ئي کړی بلکي قوم ته ئي د بتانو د لمانځولو په ضد هغسي انقلابي وينا کړې؟!!! نه ئي دې ته کتلي چي د ابراهيم عليه السلام په څېر ستر موحد او بت ماتوونکي ته د دروغو نسبت کول څومره لوی جسارت دئ؟!! او نه ئي د هغه روايت د الفاظو او اسنادو په اړه غور کړی چي ابراهيم عليه السلام ته د دريو درواغو نسبت کوي!! راشئ وګورو چي دا روايت څومره د اعتبار وړ دئ؟!! روايت داسي دئ:

عن أبي هريرة: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لم يكذب إبراهيم النبي عليه السلام قط إلا ثلاث كذبات ثنتين في ذات الله قوله إني سقيم وقوله بل فعله كبيرهم هذا وواحدة في شأن سارة ....

له ابو هريرة رضي الله عنه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ابراهيم عليه السلام له دريو درواغو پرته هيڅ درواغ نه دي ويلي، دوه ئي د الله تعالی د ذات په اړه وو، چي يو ئي د ده دا وينا وه چي وئي ويل: زه ناروغ يم او بل ئي دا وينا چي وئي ويل: د دوی دغه لوی بت دا کار کړی او يو ئي د ساره په هکله چي ويلي ئي وو دا مي خور ده...

دا روایت د سند له مخې غریب دئ، په صحابه وو کې یو او په تابعینو کې دوه راویان لري، د متن له پلوه نه یوازې له قرآن سره تعارض لري بلکې ګڼ شمېر نوري ستونزې لري. د قرآن له مخې د ابراهیم علیه السلام پنځه خبرې داسې ګڼل کېدی شي چې یا ئې توریه کړې او یا ئې د استدلال لپاره داسې څه ویلي چې وروسته ئې په خپله رد کړي:

١- فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ رَءَا كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَـٰذَا رَبِّى ۖ فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَآ أُحِبُّ ٱلْـَٔافِلِينَ ﴿٧٦﴾

الانعام: ٧٦

کله چې د شپې تیاره پرې راغله او ستوری ئې ولید وئې ویل: دا مې رب دئ، خو کله چې پرېوت وئې ویل: پرېوتونکې نه خوښوم.

٢- فَلَمَّا رَءَا ٱلْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَـٰذَا رَبِّى ۖ فَلَمَّآ أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِى رَبِّى لَأَكُونَنَّ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٧٧﴾

الانعام: ٧٧

کله چې ئې سپوږمۍ د راختو په حال کې ولیدله وئې ویل: دا مې رب دئ، خو چې پرېوته وئې ویل: که مې خپل رب لارښوونه ونه کړي له لارورکي قوم څخه به وم.

٣- فَلَمَّا رَءَا ٱلشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَـٰذَا رَبِّى هَـٰذَآ أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّآ أَفَلَتْ قَالَ يَـٰقَوْمِ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾

الانعام: ٧٨

کله چې ئې لمر د راختو په حال کې ولید وئې ویل: دا مې رب دئ، دا خو تر ټولو ستر دئ، خو چې پرېوت وئې ویل: اې زما قومه! زه له هغو (معبودانو) بې زاره یم چې تاسو ئې له (خدای) سره شریکوئ.

٤- غوښتل ئې د بتانو د ماتولو لپاره په ښار کې پاتې شي، خلکو ته ئې وویل: إني سقیم (زه ناروغ یم)، مېلې ته نه ځم.

٥- کله چې ئې بتان مات کړل او تبر ئې د لوی بت په غاړې کې وځړاوو، خلکو ترې وپوښتل چې دا کار تا کړئ، وئې ویل: بل فعله کبیرهم: بلکې د دوی دغه ستر بت دا کار کړی. خو ورپسې ئې ورته وویل آیا د هغه څه عبادت کوئ چې نه کېږه دررسولی شي او نه تاوان درنه دفع کولی شي؟!!

په حقيقت کي دا ېنځه پورتنۍ خبري دروغ نه وي، د درواغو اطلاق نه شي پري کېدی، خو که د دغه روايت له مخي په هغوی د درواغو اطلاق کېږي، نو بيا خو دري کذبات نه بلکي پنځه دي او د الله تعالی په اړه خو دوه نه بلکي دري دي، د خپلي مېرمني په هکله دا خبره ده ته منسوبول چي ويلي ئي وو دا مي خور ده، په دې هکله نه يوازي په قرآن کي کومه اشاره نه مومو، بلکي د دې خبري په کولو سره د قرآن د وينا مخالفت کېږي، ځکه قرآن هغه پنځه خبري يادوي او دا روايت دغه دري تري حذفوي او په ځای ئي هغه خبره راوړي چي قرآن نه ده کړې!! د قرآن له مخي خو د الله تعالی په هکله دري ځلي درواغو ته ورته خبره شوې، دري ځلي ئي ويلي: هذا ربي، هذا ربي، هذا ربي، دا ولي دوه ځلي ګڼل شوي، په روايت کي خو دې دري ځلي وينا ته هيڅ اشاره نه ده شوې، که په تکلف سره دا دري يو وګڼو نو دوهم ئي کوم دئ، (إني سقيم) او که (بل فعله كبيرهم)؟ دا دواړه خو في ذات الله نه دي!! يو ئي د بت په اړه دئ او بل ئي د ځان په اړه، په روايت کي خو ويل شوي چي: لم يكذب إبراهيم النبي عليه السلام قط إلا ثلاث كذبات ثنتين في ذات الله... او دا دواړه في ذات الله ګڼي: (إني سقيم)، (بل فعله كبيرهم)، حال دا چي دا دواړه (في ذات الله) نه دي، د الله تعالی د ذات په اړه خو يوازي هغه دري ځلي (هذا ربي) ويل دي، د ساره د قصي لپاره خو په دې روايت کي هم مجال نه پاته کېږي!! قرآن ابراهيم عليه السلام په دې صيغه ستايي: كان صديقاً نبياً: رښتينی نبي وو، خو روايت هغه په داسي کذب تورنوي چي د الله تعالی په اړه دئ!!

د ساره اړوند قصه خو نه يوازي په قرآن کي نه مومو، بلکي منشأ ئي محرف بايبل دئ، او په بايبل کي په داسي بڼه راغلي چي د ابراهيم عليه السلام د ستر شخصيت په اړه ډېر کرکجن تور او د ده پر لمن تور داغ ګڼل کېږي، بايبل وايي چي ابراهيم عليه السلام د دې لپاره چا ته نه ويل چي ساره زما مېرمن ده چي داسي نه د ساره ترلاسه کولو لپاره دی ووژني، خو که د خور په نامه ئي معرفي کړي نو خلك به د ساره لپاره د ده درناوی کوي!! دا طمع به تري کوي چي ساره به ده ته په نکاح ورکړي!! متأسفانه ځينو د بايبل دا غلطه او دروغجنه قصه راوړې، او رسول الله □ ته ئي منسوب کړې!! ښايي د دې اشتباه وجه دا وي چي راوي د بايبل خبره کوله خو اورېدونکي ګمان کړی چي دا د ده خبره ده!!

دا بايد ووايم چي په بايبل کي تر تحقيق وړاندي ما څو ځلي د دې حديث په اورېدو سره ژړلي او ويلي مي دي: يا الله! آيا تا ابراهيم عليه السلام، خپل خليل، په دې سره هم ابتلاء کړی؟!! خو د بايبل له مطالعي وروسته چي کله ما په دې روايت کي غور وکړ او د قرآن په رڼا کي ورته ځير شوم راته معلومه شوه چي دا روايت له قرآن سره تعارض لري او د بايبل خبره يو دروغجن او بې بنسټه تور دئ. راشئ وګورو چي بايبل په دې اړه څه ويلي:

بايبل دوه ځلي دا خبره ابراهيم عليه السلام ته منسوب کړې چي د سفر په دوران کي ئي خپله مېرمن د خور په نامه معرفي کړه او د پاچا عسکرو تري بوتله، يو ځل وايي چي له ابراهيم عليه السلام سره دا معامله په مصر کي او د مصر د فرعون لخوا شوې، خو څو پاڼي وروسته ليکي چي دا پېښه د فلسطين په جرار نومي ښار کي واقع شوې او دا کار د فلسطين د پاچا ابيملك له لوري شوی، هلته ليکي چي په دې وخت کي ابراهيم پنځه نوي کلن وو!! او دلته ليکي چي په دې وخت کي ابراهيم پنځه اويا کلن وو!! او لږ وروسته همدا پېښه اسحاق عليه السلام ته منسوبوي او وايي چي له ده سره دا معامله د ابيملك له لوري شوې!!

بايبل ليکي:

"خدای ابرام ته وفرمایل: خپل ولایت، پلرنی کور او خپلوان پرېږده او هغه ځای ته ولاړ شه چې زه به ئې درته لاربښوونه وکړم، ابرام وخوځېدو، لوړی کنعان، بیا د کنعان جنوب او په پای کې مصر ته ولاړ، کله چې مصر ته ورسېدو، خپلې مېرمن ته ئې وویل: ته ښکلې یې، که د مصر خلك پوه شي چې ته زما مېرمن یې نو ستا د تصاحب او ترلاسه کولو لپاره به ما ووژني، خو که ووایې چې زما خور یې نو ستا لپاره به خلك له ما سره ښه چلن کوي او سر به مې خوندي وي!! فرعون ته ځینو درباریانو اطلاع ورکړه چې سارا ډېره ښکلې ده، د دې د ښایست ډېره ستاینه ئې وکړه، فرعون امر وکړ چې زما قصر ته ئې راولئ، بیا فرعون د سارا په خاطر ابرام ته ډېرې هدیې لکه پسونه، غوایې، اوښان، خره، غلامان او وینځې ورکړې، خو خدای فرعون او د ده په قصر کې اوسېدونکي په سخت مصیبت اخته کړل، دا ځکه چې د ابرام مېرمن ئې قصر ته بېولې وه، فرعون ابرام وروغوښت او ورته وئې ویل: دا څه کار وو چې تا له ما سره وکړ، ولې دې ما ته ونه ویل چې سارا ستا مېرمن ده؟ ولې دې هغه خپله خور وښوده چې ځان ته ئې په نکاح کړم؟ اوس ئې درسره بوځه او له دې ځایه ولاړ شه!!

د ابراهیم علیه السلام او د ده د پاك لمنې مېرمنې په شأن کې دې گستاخی ته او د داسې عظیم الشأنه شخصیتونو په اړه د داسې سپکو او رذیلانه خبرو په اورېدو سره د انسان وېښتان ځېږ شي، دا هغه ابراهیم علیه السلام دئ چې قرآن ئې د مؤمنانو جد، ستر بت ماتوونکی، ستر موحد او د کعبې معمار معرفي کوي او وایي چې د عراق ستر ظالم حاکم په وړاندې ئې سر ټیټ نه کړ، له گوابښونو ئې ونه وېرېدو، په اور کې له لوېدو ونه وېرېدو، په منجنیق کې د کېښېنولو په وخت کې ئې ویل حسبنا الله و نعم الوکیل، نمرود په مرگ تهدید کړ، ده په ځواب کې ورته وویل: د مرگ ژوند پرېکړه زما رب کوي، نه ته، داسې لکه لمر چې د ده په اراده له ختیځه طلوع کوي او په مغرب کې پرېوځي، نه ئې ته وخت او مسیر بدلولی شې او نه بل څوك. ابراهیم علیه السلام هغه وخت هم دروغ ونه ویل او ونه وېرېدو چې په یوازې سر معبد ته ننوت، ټول بتان ئې مات مات کړل، کله چې خلك معبد ته راغلل او خپل بتان ئې نسکور وموندل او ژر پوه شول چې دا کار له ابراهیمه پرته د بل چا نه دئ، نو دی ئې راحاضر کړ او وئې پوښتو: دا کار تا کړی؟ هغه د انکار په ځای وویل: تبر خو د ستر بت په غاړه کې دئ، ترې وپوښتئ که خبرې کولی شي؟ هغوی وویل: ته پوهېږې چې دوی خبرې نه شي کولی، نو ده ورته وویل: افسوس پر تاسو او ستاسو پر دغو معبودانو، نه خبرې کولی شي، نه له ځانه دفاع کولی شي او نه د ځان په خلاف اتهام ردولی شي، څنگه د هغه څه عبادت کوئ چې نه گټه رسولی شي او نه تاوان دفع کولی شي؟!! داسې یو ستر، زړه ور او پر خپل رب متوکل پیغمبر به څنگه له وېرې دروغ وایي؟!! بایبل نه یوازې د ابراهیم علیه السلام د قصې دا مهمې برخې نه رااخلي او له نمرود سره د ده د مبارزې په اړه هیڅ نه وایي بلکې د نمرود ستاینه کوي، هلته چې وایي: د نوح علیه السلام یو لمسی (د کوش زوی) نمرود نومېدو، چې یو زړه ور او نومیالی اتل وو، د هغه قدرت په سبب چې خدای ورکړی وو، ډېر ماهر غشي ویشتونکی شو، د همدې لپاره ده چې که نن څوك وغواړي د غشو په ویشتو کې د چا مهارت وستایي نو وایي: خدای دې تا د نبني په ویشتو کې د نمرود په څېر کړي!!

بایبل وایي چې کنعان ته د تلو په وخت کې ابرام (ابراهیم علیه السلام) پنځه اویا کلن وو، طبیعي ده چې مېرمن به ئې هم همدومره عمر درلود، په داسې زړښت کې د دې د ښایست خبره کول او دا بې بنسټه ادعا او دروغجنه دعوی کول چې فرعون هغه ځان ته په دې خاطر په نکاح کړه چې ابراهیم علیه السلام ویلي وو دا زما خور ده، ډېره مسخره خبره ده، مگر فرعون ته د مصر ښایسته او ښکلې پېغلې کمې وې چې یوه پنځه اویا کلنه بوډۍ په

نكاح كړي؟ بايبل دلته ليكي چي له ابراهيم عليه السلام سره دا معامله په مصر كي او د مصر د فرعون لخوا شوې، خو څو پاڼي وروسته ليكي چي دا پېښه د فلسطين په جرار نومي ښار كي واقع شوې او دا كار د فلسطين د پاچا ابيملك له لوري شوی، هلته ليكي چي په دې وخت كي ابراهيم پنځه نوي كلن وو!!

بايبل ليكي چي ابرام ډېر شتمن وو، ډېري رمې ئي درلودې، پوښتنه كوو چي د رمو خاوند خو په صحرا او غرونو كي اوسېږي، هغه په مصر كي څه كول؟ مصر خو هغه وخت هم لوی ښار وو او د همدې لپاره د مصر (ښار) په نامه يادېدو؟!! كه بايبل ليكلي وی چي ابراهيم عليه السلام د دعوت په ارتباط مصر ته تللی وو، چا ورباندي اعتراض نه كاوو خو هغه ليكي چي ابرام د خپلو څارويو او له رمو سره د مصر په لوري وخوځېدو!! دې ته مو پام وي چي قرآن د ابراهيم او لوط عليهما السلام په اړه وايي چي د شام او فلسطين په بركتناكي سيمي كي مي مېشت كړل، او دا ښيي چي مصر ته د ابراهيم عليه السلام د تلو ادعاء حقيقت نه لري.

بايبل تر دې عنوان (ابراهيم او ابيملك) لاندي يو ځل بيا د ابراهيم عليه السلام هغه قصه تكراراً ليكي چي يوه ظالم واكمن د ده مېرمن ساره تري بوتله، خو دا ځل په داسي بڼي كي چي له مخكني سره سل په سلو كي توپير لري، لكه چي دا كاملاً بله قصه وي، دا ځل داسي ليكي: كله چي ابراهيم د جرار په ښار كي وو، ساره ئي خپله خور معرفي كړه، نو ابيملك د جرار پاچا ځيني كسان ولېږل چي ساره د ده قصر ته راولي، خو په همدې شپې خدای په خوب كي ابيملك ته ورڅرگند شو او ورته وئي ويل: ته به خامخا ومرې ځكه مېړوښه ښځه دي په نكاح كړې!! ابيملك لاتر هغه مهاله له دې سره نه وو ځملاستلی، نو عرض ئي وكړ: خدايه! زه بې تقصيره يم، آيا ته به ما او زما قوم وژنې؟ په خپله ابراهيم ما ته وويل چي دا مي خور ده او ساره هم د ده خبره تأييد كړه او وئي ويل چي دی مي ورور دئ، ما هيڅ بد نيت نه درلود، خدای وويل: هو؛ ستا خبره صحيح ده؛ د همدې لپاره مي پرې نښودې چي گناه وكړې او هغې ته لاس وروړې، اوس نو دا ښځه خپل خاوند ته وسپاره، هغه به دعاء درته وكړي او ته به ژوندی پاته شې!! پاچا سبا سحر وختي پاځېدو، په تلوار ئي خپل درباريان راوغوښتل، خپل خوب ئي ورته تېر كړ او ټول سخت ووېرېدل، نو دغه وخت پاچا ابراهيم خپل دربار ته راوغوښت او ورته وئي ويل: دا څه كار وو چي تا له مونږ سره وكړ؟ ما له تا سره څه بد كړي وو چي زه او زما ملك دي په داسي لويي گناه اخته كړو؟... ابراهيم ځواب وركړ: گمان مي دا وو چي د دې ملك خلك به له خدايه نه وېرېږي او د دې لپاره چي زما مېرمن تصاحب كړي ما به ووژني، پر دې سربېره دا زما ناسكه خور هم ده، له يوه پلاره يو او ما دا ځان ته په نكاح كړه!!! كله چي زما خدای زه له خپل ټاټوبي نورو ملكونو ته ولېږلم، له ساره مي وغوښتل چي دا ښېگڼه له ما سره وكړي چي په هر ځای كي ځان زما خور معرفي كړي!! نو ابيملك ډېر پسونه، غواگاني، غلامان او وينځي وركړې، د ده مېرمن ساره ئي وروسپارله او ورته وئي ويل: زما په ټول ملك كي وگرځه، د اوسېدو لپاره چي دي كوم ځای خوښ شو هلته مېشت شه!!

د بايبل په دې دواړو قصو كي دومره ژور اختلاف او توپير شته چي هيڅوك ئي نه شي توجيه كولی، په مخكني كي ويل شوي چي دا د مصر فرعون وو او دلته ويل شوې چي دا د جرار پاچا ابيملك وو او ورپسي ويل شوي چي ابيملك د فلسطين پاچا وو، هلته ويل شوي چي ساره ئي په نكاح كړه او ډېر وروسته ورته معلومه شوه چي دا د ابراهيم خور نه بلكي مېرمن ده، خو دلته ويل شوي چي خدای پاچا ته د نكاح په همغې لومړۍ شپه په خوب كي وويل چي دا د ابراهيم مېرمن ده، هلته ويل شوي چي فرعون؛ ابراهيم او مېرمن ئي د همدې غلطی په سبب له

خپل ملکه د فوځيانو په لاس وشړل او دلته ويل شوي چي ابيملك ورته وويل: زما د ملك په هر ځای کي چي خوښ دي وي مېشت شه!!

علاوه پر دې د بايبل له وينا خو داسي معلومېږي چي ابيملك هيڅ تقصير نه درلود، تقصير د ابراهيم او د ساره وو چي ده ته ئې حقيقت نه وو ويلی او دا نکاح د ساره په خوښه تر سره شوې!! که داسي وي نو ابيملك څه گناه درلوده؟ ولي خدای ورته ويلي چي ته حتماً مرې؟ او که ده کومه گناه کړې وي ولي به خدای د ده په گناه د ده قوم هم هلاکوي؟ دا ضد او نقيض خبري او الله تعالی ته د داسي غيرعادلانه پرېکړو نسبت به د بايبل ليکونکی او منونکي څنگه توجيه کوي؟؟ څنگه ومنو چي ساره د ابراهيم عليه السلام ناسکه خور وه او ده ورسره نکاح کړې وه!! قرآن خو موږ ته وايي چي ستاسو دين همغه د ابراهيم دين دئ، څه چي په هغه دين کي حلال وو درته حلال دي او څه چي حرام وو حرام دي، قرآن خو له خور سره نکاح تحريم کړې ده، آيا دا کېدی شي چي د ابراهيم عليه السلام په دين کي داسي نکاح جائز وي؟ نن خو علم په قاطع الفاظو د قرآن خبره تأييدوي او له داسي نږدې خپلوانو سره نکاح سخت مضر گڼي، عليم خدای به څنگه داسي مضر او تاواني نکاح جائز شمېري؟!!

بايبل د دې قصې په پای کي ليکي: (دغه مهال ابراهيم خدای ته دعاء وکړه او خدای پاچا، د ده مېرمنو او وينځو ته شفا ورکړه، تر څو وکولی شي د اولاد خاوند شي، دا ځکه چي خدای په دې خاطر د ده ټولي مېرمني شنډې کړې وې چي ابيملك د ابراهيم مېرمن ساره ځان ته نکاح کړې وه!!)

د بايبل له منونکو پوښتنه کوو: د دې خبري معنی خو دا ده چي ساره دومره اوږده موده د ابيملك په نکاح کي پاتې شوې چي ده او مېرمنو ته ئې معلومه شوې چي ټولي شنډې شوې دي، د ښځو شنډېدل خو په يوه شپه کي نه ښځو ته معلومېږي او نه ئې خاوندانو ته!! د پاچا مېرمنو څه گناه کړې وه چي د مېړه په جرم مجازات کېږي؟ وينځو څه گناه کړې وه چي هغوی هم د پاچا په جرم ناروغه کړی شوې؟! آيا دا خبره له انساني عقله سره اړخ لگوي چي د يوې شپې په څو ساعتونو کي هم د پاچا مېرمني شنډې شي او هم بېرته روغي، د ښځي په شنډېدو خو داسي ژر ډېر حاذق ډاکټر هم له ډېرو پرمخ تللو وسائلو سره نه شي پوهېدی!! تر ټولو لويه پوښتنه دا ده چي آيا د بايبل ليکونکي خپله هغه خبره هېره کړې چي ويل ئې د ابراهيم عليه السلام خېمې ته د خدای او دوو فرشتو د راتلو په مهال د ده مېرمن ساره هومره عمر خوړلې بوډۍ وه چي د اولاد درلودو طمع ئې ختمه شوې وه او حتی د فرشتو او حتی خدای په دې خبري ئې باور نه شو کولی چي په راتلونکي کال کي به د اولاد خاونده شي، د ابيملك په څېر پاچا چي گڼ شمېر نوري مېرمني ئې درلودې او حتماً به ټولي ډېري ښايسته او پېغلي وې، ولي به يوه بوډۍ ځان ته نکاح کوي؟ د بايبل د وينا مطابق دا مهال ابراهيم عليه السلام نه نوي کلن او د ساره عمر به تر نوي زيات وو، کوم عقل به دا خبره ومني چي يوه داسي پاچا دا په زور ځان ته نکاح کړه چي گڼ شمېر نوري مېرمني ئې هم درلودې؟!

قرآن چي د ابراهيم عليه السلام په هکله څه ويلي د بايبل ټولي خبري حرف حرف ردوي. بايبل په دې هکله هيڅ نه دي ويلي چي ابراهيم عليه السلام د خپل پلار او قوم پر غلط دين اعتراض وکړ، د خپل پلار او قوم له مخالفت سره مخامخ شو، خپل پلار له کوره په شړلو وگواښو، بتان ئې مات کړل، زنداني شو، نمرود په مرگ تهديد کړ، په اور کي واچول شو او له عراقه ئې هجرت وکړ، بايبل د دې ټولو خبرو په هکله ساکت دئ او حتی له عراقه د ابراهيم عليه السلام د وتلو په هکله ليکي چي تارح (د ابرام پلار) له خپل زوی ابرام، له خپلي نږور ساراي او له

خپل لمسي لوط سره یو ځای له اورکلدانیان نه د کنعان په لوري وکوچیدو او په حران کې ځای په ځای شول!!
قرآن د ابراهیم علیه السلام د پلار د نوم په هکله هم د بابیل ادعا غلطه ګڼي او هغه د تارح په ځای د آزر په نامه يادوي، متأسفانه زموږ ځیني مفسرین هومره د دغه جعلي بابیل تر اغیز لاندي تللي چې د قرآن د دغي صریح وینا په خلاف وايي چې د ابراهیم علیه السلام د پلار نوم تارح وو او آزر د بت نوم وو!!

یوه محترم ورور ما ته د دې آیت د تفسیر په اړه خپل ملاحظات لیکلي وو چې ما ئې ځواب ورلیږلی، دا راته مناسب برېښي چې د ده ځواب دلته رانقل کړم.

د (بل فعله کبیرهم) په اړه ستا لومړی توجیه داسي ده لکه چې دا دروغ نه وي، بلکي کاملاً رښتیا وي او د دې معنی دا ده چې تاسو په دې توجیه سره د ثلاث کذبات روایت ردوئ!! دا تعبیر امام طبري په سختو الفاظو سره رد کړی، د هغه الفاظ دا دي: ځیني خلك چې روایات نه مني او یوازي داسي آثار قبلوي چې په عوامو کي خوله په خوله خورېږي، وايي چې د دې آیت (بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا) معنی ګواکي دا ده چې (که دا بوتان خبري کولی شي نو د دوی د ماتولو کار به دغه لوی بوت کړی وي، حال دا چې دا تعبیر د هغو روایاتو خلاف دئ چې له رسول الله څخه روایت شوي چې وايي : ابراهیم علیه السلام یوازي درې ځلي دروغ ویلي او ټول ئې د الله تعالی په اړه ول!!... دا مستحیل نه ده چې الله تعالی به هغه ته د همداسي ویلو اجازه ورکړې وي، ترڅو خپل قوم پرې قانع کړي او پر خپلو اشتباهاتو او غلطو نظریاتو ئې پوه کړي، همداسي لکه د یوسف علیه السلام مؤذن چې د ده ورونو ته وویل: اې کاروانیانو! تاسو غله یئ، حال دا چې دوی غلا نه وه کړې!! وقد زعم بعض من لا يصدّق بالآثار، ولا يقبل من الأخبار إلا ما استفاض به النقل من العوامّ، أن معنى قوله(بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا) إنما هو: بل فعله كبيرهم هذا إن كانوا ينطقون فاسألوهم، أي إن كانت الآلهة المكسورة تنطق، فإن كبيرهم هو الذي كسرهم، وهذا قول خلاف ما تظاهرت به الأخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أن إبراهيم لم يكذب إلا ثلاث كذبات كلها في الله، قوله(بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا) وقوله(إِنِّي سَقِيمٌ) وقوله لسارة: هي أختي ، وغير مستحيل أن يكون الله تعالى ذكْره أذن لخليله في ذلك، ليقرِّع قومه به، ويحتجّ به عليهم، ويعرّفهم موضع خطئهم، وسوء نظرهم لأنفسهم، كما قال مؤذّن يوسف لإخوته(أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ) ولم يكونوا سرقوا شيئا.

تاسو لیکلي چې په دې سره د روایت او آیت تر منځ تعارض له منځه ځي، حال دا چې خبره کاملاً د دې عکس ده، دا توجیه نه یوازي ډېره کمزوري ده بلکي هم د قرآن خلاف ده او هم د دغه روایت خلاف.

تاسو د مفتي تقي عثماني تعبیر ته اشاره کړې، خو د ده د تعبیر معنی دا ده چې ګواکي د ابراهیم علیه السلام وینا کذب نه ده، او د دې معنی دا ده چې هغه هم دا روایت رد کړی چې وايي: دا یو کذب وو!! ستاسو دوهمه توجیه چې وايي: بل حرف د ایجاب په معنی د استفهام دئ او معنی ئې دا ده چې آیا دا کار دې غټ کړی دئ؟ که څه هم له دې تعبیر سره توافق کول د هر انسان لپاره ګران کار دئ خو د دې معنی هم دا ده چې ګواکي دا کذب نه دئ. او په دې سره هم تاسو د روایت خلاف خبره کړې.

او درېیمه توجیه خو لا ډېره عجیبه او د حیرانتیا وړ ده چې وايي له کبیر نه مراد الله تعالی دئ!! خو د دې تعبیر معنی هم دا ده چې د روایت خلاف خبره ئې کړې.

حقيقت دا دئ چي كه څوك د ابراهيم عليه السلام وينا ته له كذب پرته هره جامه ورواغوندي او په هري بني كي ئي تعبير كړي، توريه، كنايه او تعريض ئي وګڼي د ټولو معنى دا ده چي ابوهريره ته منسوب روايت ئي نه دئ منلى او له دې سره ئي توافق نه دئ كړى چي دا دروغ وو!! ځكه هغه روايت دې ته د كذب نوم وركوي!!

كذب كبيره ګناه ده، د الله تعالى په اړه كذب د كفر مترادف ده، پيغمبران عليهم السلام له ګناه معصوم دي، څنګه به داسي روايت منو چي د ابراهيم عليه السلام په څېر ستر موحد ته د كذب نسبت كوي او هغه هم د الله تعالى په اړه كذب؟!! آيا دا به لوى جسارت وي چي څوك د ابراهيم عليه السلام په څېر يوه پيغمبر ته د كذب نسبت وكړي او كه يو غريب او له قرآن سره متعارض روايت ونه مني؟

دا روايت له سره تر پايه غلط او د قرآن خلاف دئ، يا به قرآن منو يا دا روايت، هيڅ عقلمن مؤمن نه د قرآن خلاف خبري منلى شي او نه دوه متعارضي او متضادي خبري همزمان منلى شي. عجيبه ده چي څوك له يوې خوا دا روايت مني او وايي: ابراهيم عليه السلام درې ځلي دروغ ويلي!! او له بلي خوا وايي: ابراهيم عليه السلام دروغ نه دي ويلي بلكي توريه ئي كړې!! دا خو صريح تناقض دئ!! څوك چي دا روايت مني نو د هغو مفسرينو رأيه بايد ونه مني چي وايي: ابراهيم عليه السلام دروغ نه دي ويلي بلكي توريه ئي كړې!!

تاسو ليكلي چي د دې روايت پر متن يوازي امام رازي په تفسير كبير كي تنقيد كړى... بايد ووايم چي د امام رازي تر څنګ ډېر نور شته چي دا روايت په بشپړه توګه غلط ګڼي، تاسو په پاكستان كي اوسئ، تفهيم القرآن يو له هغو تفاسيرو څخه دئ چي د امام رازي په څېر ئي په دې روايت سختي نيوكي كړې دي او نه يوازي دا چي هغه ئي بې اعتباره ګڼلى بلكي هغو خلكو ته حيران شوى چي څنګه داسي روايات مني. تفهيم القرآن ليكي:

"له بده مرغه په يوه روايت كي دا خبره راغلي ده چي ابراهيم عليه السلام په خپل ژوند كي درې ځله دروغ ويلي دي، له هغو نه يو (دروغ) خو دا (بل فعله كبيرهم) دئ، او دوهم (دروغ) په سوره صافات كي د ابراهيم عليه السلام د ((إنّي سقيم)) وينا ده او دريم (دروغ) خپلي مېرمني ته د هغه د خور ويلو خبره ده، چي په قرآن كي د هغې ذكر نشته بلكي د بايبل كتاب د (پيدايښت) په باب كي ئي يادونه شوې ده. يوه ډله په روايت پالنه كي تر دې كچي غلو كوي چي هغوى ته د بخاري او مسلم د يو څو راويانو صداقت ډېر ارزښت لري او دا خبره له پامه غورځوي چي په دې سره په يوه نبي باندي د دروغو تور لګېږي. دوهمه ډله د دې يوه روايت له مخي د احاديثو په درسته زېرمه باندي بريد كوي او وايي چي ګرد احاديث راواخلئ او پر ديوال ئي وولئ ځكه چي په هغو كي داسي روايتونه موندل كېږي، په داسي حال كي چي په يوه يا څو روايتونو كي د خرابى په موندلو سره دا نه لازمېږي چي ټول روايات دي د اعتماد وړ نه وي، او نه هم د حديثو د فن له مخي د كوم روايت د سند قويتوب د دې خبري مستلزم دئ چي د هغه متن كه څه هم هر څومره د اعتراض وړ وي خو هغه دي هرو مرو او په پټو سترګو ومنل شي. د سند د قويتوب او باوريتوب سره سره ډېر اسباب داسي كېدى شي چي له كبله ئي يو متن په غلطه بڼه نقل شوى وي او په داسي مضامينو مشتمل وي چي قباحت ئي پخپله د دې څرګندونه كوي چي دا د نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي خبري نشي كېدى. نو له همدې كبله د سند تر څنګ متن ته كتل هم اړين دي او كه په متن كي رښتيا هم څه قباحت وي نو بيا هرومرو د هغه په صحت ټينګار كول، سم نه دي.

دا روايت چي په هغه کي ابراهيم عليه السلام ته دري (دروغ) منسوب شوي، يوازي له دې کبله د اعتراض وړ نه دئ چي دا يو پيغمبر درواغجن ګڼي بلکي له دې کبله هم غلط دئ چي په دې کي د کومو دريو پېښو يادونه شوې ده هغه درې واړه د بيا کتني او نقد وړ دي. په هغوی کي د يوه (دروغ) حال اوس تاسو وليد، چي د ډېر لږ عقل او پوهي خاوند سړی هم په دې سياق او سباق کي د ابراهيم عليه السلام په دې وينا د (درواغو) اطلاق نشي کولی، دا خو لا ډېره لرې ده چي مونږ نعوذ بالله پر نبي کريم صلى الله عليه وسلم د داسي خبري کولو ګمان وکړو.

پاتې شوه د ((إنّي سقيم)) والا خبره؛ نو له دې نه (دروغ) نشي ثابتېدی، تر څو دا ثابته نه شي چي ابراهيم عليه السلام په حقيقت کي دغه مهال بالکل روغ رمټ او صحتمن وو، او ان چي معمولي شکايت ئې هم نه درلود، دا خبره نه په قرآن مجيد کي چېري ياده شوې ده او نه له دغه روايت پرته چي تر بحث لاندي دئ په بل کوم معتبر روايت کي د هغې يادونه شوې ده.

اوس پاتې کېږي مېرمني ته د خور ويلو واقعه، نو دا په خپله يوه داسي مهمله واقعه ده چي هر څوك دا واوري نو هرومرو به ووايي چي دا واقعه صحيح نه ده. دا د هغه وخت کيسه ده چي کله ابراهيم عليه السلام له خپلي مېرمني ساره بي بي سره مصر ته لاړ، د بايبل له مخي هغه وخت د ابراهيم عليه السلام عمر ٧٥ کاله او د ساره بي بي عمر له ٦٥ کلونو څخه اوښتی وو او په دې عمر کي ابراهيم عليه السلام ته دا وېره پيدا کېږي چي د مصر واکمن به د دې حسيني مېرمني دلاسته کولو لپاره ما ووژني، نو هغه خپلي مېرمني ته وايي چي کله تا مصري ونيسي او بادشاه ته دې بيايي نو ته هم ما خپل ورور وښيه او زه به هم تا خپله خور وښيم، تر څو زه له وژلو خوندي پاته شم (پيدايښت : باب١٢). تر بحث لاندي روايت کي د درېيم ځل (دروغو) بنسټ همدا څرګند لغوه او مهمل اسرائيلي روايت دئ، آيا دا کومه عقلمنه خبره ده چي موږ داسي روايت چي متن ئې په داسي کمزورو او ناسمو خبرو مشتمل وي رسول الله ته ئې يوازي په دې دليل منسوبوو او پرې ټينګار کوو چي د هغه سند مجروح نه دئ؟!

دا ډول افراط خوښونه نه يوازي کار خرابوي بلکي هغه تفريط ته لار آواروي چي د احاديثو منکرين ئې مرتکب کېږي. (تفهيم القرآن مزيد ليکي: د زيات تفصيل او وضاحت لپاره زما د رسايل و مسائل د کتاب د دوهم ټوک ٣٥-٣٩ مخونه وګورئ)"

رازي هم وايي: څو راويانو ته د کذب نسبت تر دې اولی دئ چي پيغمبرانو عليهم السلام ته د درواغو نسبت وشي، د روايت د ردولو قاطع دليل دا دئ چي که پيغمبرانو ته د درواغو ويل د کوم مصلحت لپاره جائز وګڼل شي او ومنو چي الله تعالی دا اجازه ورکوي نو بيا خو دا احتمال د ټولو هغو خبرو په اړه واردېږي چي دوی ويلي او الله تعالی موږ ته خبر راکړی، په دې سره خو د ټول شريعت په اړه وثوق او باور کول له منځه ځي او تر اتهام لاندي راځي، او بيا که احياناً دا روايت صحيح وي نو کېدی شي په داسي څه حمل شي چي الفاظ ئې همزمان متعارضي معاني لري، همغسي لکه چي رسول الله فرمايي: « إن في المعاريض لمندوحة عن الكذب: په معاريضو يعني توريېو سره له دروغو ډډه کېدی شي»، نو د ده دا وينا چي زه بيمار يم، ښايي هغه په دې وخت کي څه بيماري هم درلوده، او د ساره په اړه د ده دا وينا چي دا مي خور ده نو مراد ئې دا دئ چي هغه مي په دين کي خور ده، او د بل فعله کبيرهم هذا وضاحت مي تر دې وړاندې وکړه. نو کله چي د کلام حمل په ظاهر

ئي ممكن وي، پرته له دې چې انبياء عليهم السلام ته د درواغو نسبت وشي نو په دې صورت كې به يوازې يو زنديق دوى ته د كذب نسبت كوي!! "أما الخبر الأول وهو الذي رووه فلأن يضاف الكذب إلى رواته أولى من أن يضاف إلى الأنبياء عليهم الصلاة والسلام ، والدليل القاطع عليه أنه لو جاز أن يكذبوا لمصلحة ويأذن الله تعالى فيه ، فلنجوز هذا الاحتمال في كل ما أخبروا عنه ، وفي كل ما أخبر الله تعالى عنه وذلك يبطل الوثوق بالشرائع وتطرق التهمة إلى كلها ، ثم إن ذلك الخبر لو صح فهو محمول على المعاريض على ما قال عليه السلام : « إن في المعاريض لمندوحة عن الكذب » فأما قوله تعالى : { إِنّى سَقِيمٌ } فلعله كان به سقم قليل واستقصاء الكلام فيه يجيء في موضعه . وأما قوله : { بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ } فقد ظهر الجواب عنه . أما قوله لسارة : إنها أختي ، فالمراد أنها أخته في الدين ، وإذا أمكن حمل الكلام على ظاهره من غير نسبة الكذب إلى الأنبياء عليهم السلام فحينئذ لا يحكم بنسبة الكذب إليهم إلا زنديق"

دا دئ ګورئ چې امام رازي پيغمبرانو عليهم السلام ته د كذب نسبت كول د زنديقانو كار ګڼي!! تاسو (اني سقيم) او (هذه اختي) كې د امام رازي قول ليكلی، دا په داسې حال كې چې امام رازي دا خبره د روايت په رد كې كړې او ويلي ئې دي چې د دې دواړو معنی دا ده چې دا كذبات نه دي، خو عجيبه ده چې تاسو ئې د روايت په تأييد كې كوئ!!

تاسو د تفسير بالرأی يادونه كړې، نه پوهېږم په كوم مناسبت!! بايد ووايم: تفسير بالرأی حرام دئ، خو تاسو به حتماً پوهېږئ چې تفسير بالرأی دا نه دئ چې څوك د قرآن د كوم آيت په اړه خپله رأيه وړاندې كړي، يا د څو مفسرينو د آراوو له منځه يوه غوره وګڼي، كه دې ته څوك تفسير بالرأی ووايي نو بيا خو ټول مفسرين همداسې دي، بيا خو تا په خپله د همدغه آيت په اړه څلور ځلې تفسير بالرأی كړی، د هغو مفسرينو رأيه دې رانقل كړې چې د دغه آيت په اړه ئې بېل بېل تفسيرونه كړي، او د ټولو تفسيرونه د هغه روايت خلاف دي چې ته ئې صحيح ګڼې او هغه چا ته د پرويزي خطاب كوې چې دا روايت نه مني، په دې سره خو تا پر خپل ځان د پرويزي حكم كړی، دا روايت وايي چې (نعوذ بالله) ابراهيم عليه السلام درې ځلې دروغ ويلي چې په دې كې دوه ځلې ئې د الله تعالی په اړه ول!! خو بيا د هغه چا تفسيرونه رانقلوې او هغه هم صحيح ګڼې چې دا روايت كاملاً ردوي او وايي چې د ابراهيم عليه السلام ويناوې دروغ نه بلكې سل په سلو كې رښتيا وې!!! كه داسې تفسير ناجائز وی نو رسول الله ﷺ به له صحابه وو داسې پوښتنه نه كوله چې د قرآن د فلان مطلب په اړه څه وايئ؟ عمر ؓ به له صحابه وو همداسې پوښتنه نه كوله، كه دا كار جائز نه وی نو دا پوښتنې به نه كېدې!! مفسرينو به د قرآن د آيتونو په اړه خپل خپل آراء نه وړاندې كول. دغو درنو مفسرينو د دغو آراوو په وړاندې كولو سره نه يوازې كومه ګناه نه ده كړې بلكې طمع مو دا ده چې الله تعالی به دوی ته د صحيح تفسير په صورت كې دوه او د اشتباه په صورت كې يو اجر وركوي. تفسير بالرأی دې ته وايي چې څوك له ځان سره كومه خاصه رأيه ولري او بيا د دغې رأيې لپاره په تكلف سره د قرآن كوم آيت تأويل او تحريف كړي، داسې لكه چې څوك يو غريب روايت واوري يا د مذهبي تعصب له مخې كومه رأيه قبوله كړي او بيا د قرآن كوم آيت د خپل ظاهري او څرګند مفهوم په خلاف د همدې غريب روايت او همدې مذهبي رأيې په تأييد كې تحريف كړي، د دې پر ځای چې آيت معيار وګڼي او روايات د هغه په تله وتلي برعكس همدا كمزوري روايات معيار ګڼي او د قرآن آيتونه د هغوی په تأييد كې تحريفوي!! د دې پروا هم نه كوي چې وينا ئې د قرآن خلاف ده، د مثال په توګه دغه تر بحث لاندې آيت چې د ابراهيم عليه السلام په اړه ئې مفهوم ډېر واضح دئ او هيڅوك ترې دا معنی نشي رااېستلی چې ابراهيم عليه

السلام دروواغ ویلي، تا چي د کومو مفسرینو توجیهات رانقل کړي هغوی هم وایي چي دا دروغ نه دي، خو متأسفانه ځیني په تکلف سره هڅه کوي چي له دې څخه کذب جوړ کړي!! د دې پروا هم نه کوي چي تعبیر ئي د قرآن د ظاهر او څرګند مفهوم خلاف دئ او په دې سره یوه پیغمبر ته د کبیره ګناه نسبت کوي!! همدا تفسیر بالرأی دئ!!

قُلْنَا يَٰنَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَٰمًا عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُواْ بِهِۦ كَيْدًا فَجَعَلْنَٰهُمُ ٱلْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَٰهُ
وَلُوطًا إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا
صَٰلِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ ٱلْخَيْرَٰتِ وَإِقَامَ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءَ
ٱلزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُواْ لَنَا عَٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾

ومو ویل: اې اوره! پر ابراهیم سوړ او سلامتي شه، او هغوی د پټ تدبیر اراده ورته وکړه نو موږ تر ټولو ډېر تاوانیان کړل، او دی او لوط مو هغې سیمې ته وژغورل چي په هغې کي مو د عالمیانو لپاره برکتونه اچولي، او ده ته مو په اضافي توګه اسحاق او یعقوب ورپه برخه کړل، او هر یو مو له صالحینو څخه وګرځولو. او له دوی مو داسي مشران جوړ کړل چي زما په امر سره ئي (د خلکو) لارښوونه کوله، او دوی ته مو د نېکو کارونو کولو، لمونځ قائمولو او زکات ورکولو وحي وکړه، او دوی زما عبادت کوونکي ول.

(٦٩-٧٣)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

دښمن دا پرېکړه وکړه چي ابراهیم علیه السلام په اور کي واچوي، ټول خلك د ده د سوزېدو صحنه په خپلو سترګو وګوري، چي په دې سره په ټول ملك کي د وېرې داسي فضا رامنځته شي چي له دې وروسته هیڅوك له ~~حاکم نظام څخه د بغاوت او د دې نظام د رعیت د معبودانو د سپکاوي او اهانت جرأت ونه کړي، د ابراهیم علیه~~ السلام د سوزولو کار ته باید مذهبي رنګ ورکړی شي، ټول خلك باید دا د ثواب کار وګڼي، د خاشاکو او لرګیو په راوړو سره د ثواب په دې کار کي برخه واخلي، همداسي وشول، د ابراهیم علیه السلام لپاره ستر اور بل شو، په منجنیق کي ئي کښېنولو، له لرې ئي اورته وغورځولو، دغه مهال الله تعالی اور ته امر وکړ چي د ابراهیم لپاره سوړ شه، داسي چي هیڅ تاوان ورونه رسېږي او په بشپړه توګه روغ رمټ پاته شي. هغه مهربان رب چي په اور کي ئي د سوزولو استعداد اېښی؛ کولی شي په یوه امر سره د اور دا د سوزولو استعداد په سړولو بدل کړي، همداسي وشول، د سره اور کنده په داسي سړې غېږي بدله شوه چي که الله تعالی دا لارښوونه نه وی ورته کړې چي د سړېدا تر څنګ د سلامتیا باعث شه نو ابراهیم علیه السلام ته به د اور سړو لمبو دومره تاوان نه وو رسولی لکه د دې سړې غېږي یخي هوا!!

دا دئ ګورئ چې ابراهیم علیه السلام د ټهرجنو خلکو د لویې غونډې په وړاندې د توحید غږ اوچت کړ او په مېړانې او جرأت سره ئې د حق دفاع وکړه او الله تعالی تر هغې د ستري غونډې او تر هغوی د لاز یاتو قهرجنو خلکو په وړاندې له ده دفاع وکړه او د اور لمبې ئې د ده لپاره سړې کړې!!

دښمن ابراهیم علیه السلام ته د پټ تدبیر اراده وکړه، د ده د سوزولو دا هیبتناکه صحنه ئې د همدې لپاره جوړه کړې وه چې له دې وروسته هیڅوك د ابراهیم د خدای نوم په خوله وانه خلي او د بتانو په ضد څه ونه وایي، خو په خپلې لومې کې ونښتل، خلکو په خپلو سترګو ولیدل چې د ابراهیم رب هغه د اور په سرو لمبو کې روغ رمټ وساتو. نمرودیانو په دې پټ تدبیر کې د ګټې پر ځای تاوان وکړ!! له دغو الفاظو داسې معلومېږي چې د دې صحنې په لیدو سره ډېرو خلکو ایمان راوړی، او د نمرودیانو د اقتدار نسکورېدا له همدې ځایه پیل شوی.

په پلرنې ملك کې د ابراهیم علیه السلام مأموریت بشپړ شوی وو، هغه څه چې باید د ده په لاس خلکو ته ښودل شوي وی هغه وښودل شول، اوس باید بلې سیمې ته ولاړ شي، نو ځکه الله تعالی دی او لوط علیهما السلام د شام او فلسطین سیمې ته بېولل، قرآن دا سیمه داسې راپېژني: هغه سیمه چې الله تعالی په هغې کې د عالمیانو لپاره برکتونه اچولي، خو باید وګورو چې دا مادي برکت دئ او که معنوي، دا سیمه له مادي پلوه هم برکتناکه سیمه ده، خو د آیت له سیاق و سباق معلومېږي دلته د هغې معنوي برکتونو ته اشاره شوې، په دې سیمې کې ګڼ شمېر پیغمبران مبعوث او د پېړیو پېړیو لپاره د وحي مهبط او د پیغمبرانو مبعثت پاتې شوې او له همدې سیمې د نړۍ ګوټ ګوټ ته د هدایت پلوشې خورې شوې. وروسته آیتونه هم ښیي چې دلته له برکت څخه مراد معنوي برکتونه دي ځکه په دغو آیتونو کې ویل شوي: ابراهیم علیه السلام ته مو په اضافي توګه اسحاق او یعقوب وروبخښه کړل او هر یو مو له صالحینو څخه وګرځولو او له دوی مو داسې مشران جوړ کړل چې زما په امر سره ئې لارښوونه کوله، او دوی ته مو د نېکو کارونو کولو، لمونځ قائمولو او زکات ورکولو وحې وکړه، او دوی زما عبادت کوونکي ول.

وَلُوطًا ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَت تَّعْمَلُ ٱلْخَبَٰٓئِثَ ۗ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَٰسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَٰهُ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾

او لوط ته مو حکمت او علم وربخښه کړ او له هغه کلي مو وژغورو چې پلیت پلیت کارونه ئې کول، یقیناً چې هغوی د فاسقانو یو بد قوم وو، او په خپل رحمت کې مو ننایست، یقیناً چې هغه له صالحانو څخه وو.

(٧٤-٧٥)- په دې مبارکو آیتونو کې د یوه فاسق او بدکار قوم له شر څخه د لوط علیه السلام د ژغورنې قصه د بلې عملي او تاریخي بېلګې په توګه زموږ په وړاندې ایښودل شوې او ویل شوي: الله تعالی لوط ته حکمت او علم وربخښه کړ او له هغه کلي او کلیوالو ئې وژغورو چې پلیت پلیت کارونه ئې کول، یقیناً چې هغوی د فاسقانو یو بد قوم وو، الله تعالی د خپل پراخ رحمت وزر پر لوط علیه السلام وغوړاوو دا ځکه چې هغه له صالحانو څخه وو.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَٰهُ مِنَ
ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

او نوح چې تر دې وړاندې ئې (د دعاء لپاره) غږ کړ، نو موږ د ده دعاء قبوله کړه، نو دی او د ده ټبر مو له هغه ستر کړاو وژغورل. او د هغه قوم له (شره) مو (د ده د ژغورنې) مرسته ورسره و کړه چې زما آیتونه ئې تکذیبول، یقیناً چې دوی یو بد قوم وو نو ځکه مو ټول غرق کړل.

(٧٦-٧٧)- په دې مبارکو آیتونو کې د نوح علیه السلام ژغورنې ته اشاره شوې او ویل شوي: الله تعالی تر مخکنیو پیغمبرانو وړاندې د نوح علیه السلام دعاء قبوله کړه، او دی او د ده ټبر ئې له هغه ستر کړاو وژغورل او د هغه قوم له شره ئې د ده د ژغورنې مرسته ورسره و کړه چې د الله تعالی آیتونه ئې تکذیبول، بد قوم وو نو ځکه الله تعالی غرق کړل.

وَدَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِى ٱلْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ ٱلْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾
فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ ۚ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُۥدَ ٱلْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَٱلطَّيْرَ ۚ وَكُنَّا
فَٰعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَٰهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّنۢ بَأْسِكُمْ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَٰنَ
ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ
ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾

او داؤد او سلیمان چې کله ئې د هغه کښت په اړه پرېکړه کوله چې د هغه قوم د مېږو رمه په کې ننوته (او هغه ئې تباه کړ)، موږ ئې د پرېکړې شاهد وو، نو سلیمان مو پرې پوه کړ او هر یوه ته مو حکمت او علم ورپه برخه کړی وو، داؤد ته مو هم غرونه داسې مسخر کړي وو چې تسبیح به ئې ویله او هم مارغان، او کوونکي ئې موږ وو او هغه ته مو د داسې پوښاك (زغرې) جوړول ورزده کړل چې تاسو د خپلو جګړو (په مهال) ساتې، نو آیا شکر کوونکي یئ؟ او سلیمان ته مو توند باد مسخر کړ چې د ده په امر به هغې سیمې ته خوځېدو چې برکت مو ورکړی او موږ په هر څه پوه یو. او له شیطانانو هغه چې د ده لپاره به ئې (په سیند کې) غوټې وهلې، او پر دې سربېره به ئې نور کارونه کول، او موږ د دوی ساتونکي وو.

(٧٨-٨٢)- په دې مبارکو آیتونو کې د داؤد او سلیمان علیهما السلام څو ځانګړتیاوې بیان شوې:

د خلکو د شخړو د حل و فصل ښه بصيرت او حکمت ئې په برخه شوی وو. په دې کې سليمان عليه السلام تر خپل پلار هم وړاندې وو. بېلګه ئې د هغې نزاع او شخړې حل و فصل ده چې د يوه کس رمه د بل د انګورو تاکونو ته د شپې لخوا ننوتله، ټول تاکونه ئې له پانو، مېوو او څانګو سره وخوړل، د منازعې د حل لپاره داؤد عليه السلام ته راغلل، هغه پرېکړه وکړه چې د تاکونو د تاوان په بدل کې دې د رمې د خاوند مېږې د باغ خاوند ته ورکړی شي، سليمان عليه السلام دا پرېکړه عادلانه ونه ګڼله او خپل پلار ته ئې وويل: په کار ده د رمې خاوند په دې مکلف شي چې په باغ کې کار وکړي او بېرته ئې خپل مخکني حالت ته ورسوي، تر هغه دې د ده رمه د باغ د خاوند په واك کې وي چې له شيدو او نورو محصولاتو ئې استفاده کوي، بيا دې رمه او باغ خپل خپل خاوند ته وسپارل شي. داؤد عليه السلام د ده پرېکړه غوره وګڼله او شخړه په دې توګه حل شوه.

له اوسپنې د زغرې جوړول د دوی لخوا پيل شوي.

د لومړي ځل لپاره بادي کشتۍ د سليمان عليه السلام لخوا جوړه شوې. ده ته د توند باد د مسخر کېدو معنی همدا ده چې بادي کښتۍ ئې جوړې کړې.

له يمن څخه تر شام پورې د ده ملك غزېدلی وو، د فلسطين او لبنان خوا ته د مديترانې اوبه هم د دوی په ملك پورې مربوطې وې او همدلته به د دوی بادي کشتۍ تلې راتلې.

د نظامي موخو او د خطونو وړو راوړو لپاره له مارغانو د استفادې لړۍ د ده په دور کې پيل شوې. د سبا ملکې ته د ده ليك د هدهد په واسطه لېږل شوی.

داؤد عليه السلام ته داسې خوږ او اغېزناك غږ ورکړی شوی وو چې د تسبيح او ذکر په وخت کې به غرونو هم خپل غږ ورسره يو ځای کړ.

الله تعالی سليمان عليه السلام ته پېريان مسخر کړي ول، چې د ده لپاره به ئې په سيند کې غوټې وهلې، او ډېر نور کارونه به ئې ورته کول، د ده تر واك او سلطې لاندې د پېريانو ساتل د الله تعالی يوه ځانګړې پېرزوينه وه چې د سليمان عليه السلام په برخه شوې وه. دا کار نه انسان ته ممکن دئ او نه له سليمان عليه السلام پرته د بل چا په برخه شوی.

د دې مزيد تفصيل د سبا په سوره کې راغلی.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَسَّنِىَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَكَشَفْنَا مَا بِهِۦ مِن ضُرٍّ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾

او ايوب چې خپل رب ته ئې (د دعاء لپاره) غږ کړ چې يقيناً ما ته کړاو رارسېدلی او ته تر ټولو رحم کوونکو زيات مهربان يې، نو موږ د ده دعاء قبوله کړه او په کوم کړاو چې اخته وو هغه مو ترې لرې کړ، او ده ته مو د

ده خپله کورنی او مثل ئي ورسره يو ځای ورپه برخه کړ، د خپلي پېرزويني له مخي او عبادت کوونکو ته د پند او يادوني په توګه.

(٨٣-٨٤)- دلته د ايوب عليه السلام د ژغورني په قصې کې د صالح بندګانو په اړه د الله تعالی د رعايت او عنايت يوه بله عبرتناکه بېلګه زموږ په وړاندې ځلېږي. ايوب عليه السلام له سخت الهي آزمېښت سره مخامخ شو، دومره چې له وفاداري او صابري مېرمني پرته ټولو دوستانو او خپلوانو يوازې پرېښود او خپلي اړيکي ئي ورسره وشلولې، هر څه ئي په سړه سينه زغمل، مصيبتونو دومره تنګ کړ چي مجبور شو د خپل مهربان رب په وړاندې د دعا ء لاسونه اوچت کړي او ووايي: زما ربه! کړاوونو محاصره کړی يم، او ته تر ټولو رحم کوونکو زيات مهربان يې!! الله تعالی د ده دعاء قبوله کړه، کړاوونه ئي ترې لرې کړل، نه يوازې مخکني دوستان او خپلوان ئې بېرته پر شاوخوا راغونډ شول بلکې الله تعالی همدومره نور دوستان او خپلوان هم ورپه برخه کړل. الله تعالی د خپلي پېرزويني له مخي دا احسان پرې وکړ او په همدې کې د الله تعالی د ټولو مخلصو بندګانو لپاره د پند او عبرت لوی درس دئ، دوی بايد ډاډه او مطمئن وي چي که د آزموينو په وړاندې د صبر او استقامت لمن پرې نږدي، بې حوصلې نشي، د ايوب عليه السلام په څېر صبر وکړي او د مشکلاتو حل له خپل مهربان رب څخه وغواړي نو الله تعالی به تر هر مهربان زيات مهربان ومومي.

راشئ وګورو چي بايبل د ايوب عليه السلام په اړه څه ويلي او د دې جليل القدره صابر پيغمبر شخصيت ئي څنګه انځور کړی:

بايبل تر دې سرليك لاندې (د ايوب د ايمان آزموينه) يوه مهمه اعتقادي مسئله د پنځو څپرو د وېناوو په ترځ کې څېړي، دا بحث په ټول بايبل کې ځانګړی او استثنائي حيثيت لري، د بحث موضوع او د څېړني څرنګوالي دې عنوان ته د بايبل په ټولو نورو عنوانو غوره والی ورکړی، په دې هکله ئي بحث کړی چي انسان ولې له کړاوونو او مصيبتونو سره مخامخ کېږي، څوك او څه ئي مخامخ کوي؟ او د مصيبتونو په وړاندې د چا غبرګون مثبت او صحيح دئ او د چا ناسم او غلط؟ څوك د صبر او قناعت لار غوره کوي او څوك د شکايت او اعتراض لار؟ د پنځو کسانو په وېناوو کي ئي دې ته پنځه ځوابونه ورکړي، خو متأسفانه په دې نه دئ توانېدلی چي دې پوښتني ته واضح او معقول ځواب ووايي، تاسو به وګورئ چي بېل بېل نظريات ئي سره خلط کړي، په داسي حال کي چي غواړي يو کس د صابر او قانع په توګه معرفي کړي او د هغه په وينا او عمل کي صبر او قناعت انځور کړي، هغه ته ئي شکايت او اعتراض هم منسوب کړی، له دې بحث څخه لوستونکی دا نتيجه نه شي تر لاسه کولی چي د چا وينا سمه ده او د چا ناسمه؟ او په الله تعالی د ايمان او باور تقاضا څه ده؟ ...

بايبل ليکي : يوه ورځ چي فرشتي د خدای په وړاندې حاضري شوې وې، شيطان هم ورسره وو، خدای له شيطانه وپوښتل: چېری وې؟ شيطان ورته وويل: د زمکي چارچاپېر ګرځېدم، خدای وويل: آيا زما بنده ايوب دې وليد؟ د زمکي پر سر د ده په څېر انسان نشته، نېك، له خدايه وېرېدونکی، له ګناه څخه ځان ساتونکی، شيطان وويل: که له خدايه وېرې ده ته ګټه نه رسولی نو دا کار ئي نه کاوو!! هرڅه دې ورکړي... شتمني ئې ترې واخله بيا وګوره چې په څرګنده به له تا انکار کوي!! خدای شيطان ته وويل: لاړ شه، د شتمنيو په اړه ئې چي څه غواړې هغه وکړه خو ده ته تاوان مه رسوه، شيطان ووت... يوه ورځ چي د ايوب زامن د ده د مشر زوی په کور کي مېلمانه وو، يو کس ايوب ته راغی او وئې ويل: موږ بوې کوله، خره څرېدل چي سابيانو ناڅاپي بريد وکړ، کارګران ئې

ووژل او څاروي ئي له ځان سره يوړل، يوازي زه ژوندی پاته شوم، د ده خبري لا پای ته نه وې رسېدلي چي بل قاصد راغی او وئي ويل: له آسمانه اور راپرېوت، ټول شپانه او رمې ئي وسوزول، يوازي زه ژوندی پاته شوم... د ده خبره لا نه وه ختمه شوې چي بل کس راغی او وئي ويل: کلدانيانو پر موږ بريد وکړ، ستا اوښان ئي يوړل او نوکران ئي ووژل، يوازي زه ترې ژوندی پاته شوم، په همدې کي بل کس راورسېدو او وئي ويل: ستا ټول زامن او لوڼي د مشر زوی په کور کي مېلمانه وو، چي ناڅاپي تونده سيلۍ راغله او کور ئي وران کړ، ټول تر چتونو لاندي شول، يوازي زه ترې ژوندی پاته شوم، په دې وخت کي ايوب پاڅېدو، له ډېره ويره ئي خپلي جامې څيري کړې، د سر وېښتان ئي وخرېيل او د خدای په وړاندي په خاورو کي پرېوت او وئي ويل: د مور له رحمه لوڅ دنيا ته راغلم او لوڅ به ځم، خدای راکړي وو او خدای واخيستل، د خدای نوم دي مبارك وي!! له دې ټولو سره سره ايوب ګناه ونه کړه او خدای ته ئي نامناسبه خبره ونه کړه!! بيا ملائکي د خدای په وړاندي حاضري شوې، شيطان هم ورسره وو، د شيطان او خدای ترمنځ همغه مخکنۍ خبري تکرار شوې او دا ځل خدای ورته وويل: ځه د ده د بدن په اړه چي څه غواړې ورسره وئي کړه خو وژنه ئي مه!! نو شيطان د خدای له حضوره ووت او ايوب ئي په دردوونکو دانو اخته کړ، ايوب په ايرو کي کښېناست او يو کودړی ئي راواخيست او ځان ئي پرې ګراوو، مېرمني ئي ورته وويل: آيا سره له دې چي خدای دا ټول مصيبتونه درباندي راوستل بيا هم ورته وفادار يې، په خدای لعنت ووايه او ومره!! ايوب ورته وويل: ته د يوې بې عقلي ښځي په څېر خبري کوې، آيا يوازي ښه شيان به له خدايه موږ ته رسېږي او بد نه؟!! د دغو ټولو مصيبتونو سره سره ايوب د خدای په اړه بده خبره ونه کړه. خو وروسته د ايوب په اړه ليکي: ايوب په شکايت کولو پيل وکړ، وئي ويل: په هغې ورځي هم لعنت چي زه په کي دنيا ته راغلم او په هغې شپې هم چي زه د مور په رحم کي پيدا شوم، کاش دا ورځ د تل لپاره هېره شي، د خدای له ياده هم ووځي!! ... محوه شي او نور نو د مياشتي په ورځو کي حساب نه شي!! ... په دې شپې لعنت ووايئ چي زما د زېږېدو سبب شوه او له دغو مصيبتونو سره مخامخ شوم، ولي په دې ورځ مړ نه شوم؟!! ... کاش مړ پيدا شوی وی...ځکه د مرګ په دنيا کي انسان آرامه وي او د شريرو خلکو له ځورونو خوندي، زنداني د زندان د ساتونکي چيغي نه ځوروي، غني او فقير يو شاني وي، غلام د ارباب له لاسه آزاد وي، ... ولي بايد پر هغو خلکو د ژوند رڼا ولګېږي چي په بدبختۍ کي ژوند کوي؟ ولي هغو خلکو ته مرګ نه راځي چي د مرګ په انتظار کي دي، داسي لکه څوك چي د ګنج په لټه کي وي؟ ... ګورئ چي دلته ايوب عليه السلام داسي ښودل شوی: له خپل پيداينښته بې زار، مرګ تر ژوند غوره ګڼي او تمنا ئي کوي، د هغو خلکو په پيدا کولو اعتراض لري چي بدمرغيو کي ژوند کوي!! دا خبري نه له يوه پيغمبر سره ښايي او نه له يوه صابر بنده سره، دا يوازي د يوه شاکي او بې صبره بنده خبري کېدی شي.

د بايبل په دې ويناوو کي څو خبري د پام وړ دي:

شيطان داسي معرفي کوي چي کولی شي د ملائکو په څنګ کي د الله تعالی په حضور کي په وار وار ودرېږي، د خبرو کولو مجال او د الله تعالی د مخلصو بندګانو د ځورولو او په مصيبتونو د دوی د اخته کولو اجازه ترلاسه کړي!! دا خبري نه له الهي کتابونو سره اړخ لګوي او نه د الله تعالی له شأن سره، له مقربو فرشتو سره يو ځای د الله تعالی په حضور کي د شيطان په وار وار حاضرېدل او د الله تعالی د يوه مخلص او صالح بنده د ځورولو اجازه ترلاسه کول، له ديني ارشاداتو سره متصادمه رأيه ده، الله تعالی له دې ډېر لوړ دئ چي شيطان په خپل حضور کي ومني او هغه ته د مصيبتونو د نازلولو واك ورکړي، قرآن، شيطان داسي معرفي کوي چي الله تعالی

رټلی، لعنت ئې پرې ویلی او آسمان ته د ختلو لار ئې پرې تړلې. همدا راز قرآن فرمايي چي په آسمان او زمکي کي الله تعالی داسي څوك نه دئ پيدا کړی چي د ګټي او تاوان رسولو واك ئې هغه ته سپارلی وي، شيطان خو پرېږده مقربو فرشتو او پيغمبرانو عليهم السلام ته هم دا واك نه دئ ورکړی شوی. په الهي دين کي د شرك او توحيد ترمنځ توپير په دې کي دئ چي يو ئې الله تعالی ټولواك ګڼي او بل ئې د الله تعالی ترڅنګ نور ذوات د واك خاوندان او د الله تعالی شريکان.

له يوې خوا ايوب عليه السلام د يوه شاکر او صابر بنده په توګه معرفي کوي خو له بلي خوا ئې د يوه شاکي، ناراضه او د الله تعالی په پرېکړو د اعتراض لرونکي په توګه!! له يوې خوا ده ته دا خبره منسوبوي چي مېرمني ته ئې وويل: آيا له خدايه به يوازي ښه شيان رارسي او بد شيان نه؟ خو له بلي خوا ئې داسي معرفي کوي چي په الله تعالی باندي سخت اعتراض لري چي ولي ئې له کړاوونو سره مخامخ کړی!! خو قرآن د ايوب عليه السلام په هکله فرمايي:

او ايوب درياد کړه چي کله ئې خپل رب ته داسي دعاء وکړه: ما ته تکليفونه رارسېدلي او ته تر هر رحم کوونکي ډېر مهربان يې! نو د ده دعاء مو قبوله کړه او هغه کړاو مو ترې دفع کړ چي پرې اخته شوی وو، د ده کورنی مو ورکړه او له مثل سره ئې، زموږ له لوري د يوې پېرزويني په توګه او عابدانو ته د يوه تذکار او يادوني په توګه.

ګورئ چي دلته ايوب عليه السلام د الله تعالی د واقعي بندګانو لپاره د يوې بېلګي په توګه معرفي شوی، خپل رب ته يوازي دومره وايي: په مصيبت اخته شوی يم او ته تر هر مهربان زيات مهربان يې!! په الفاظو کي ئې شکايت خو پرېږده حتی دا هم نښته چي مصيبت رانه لري کړه، بلکي د دې له يادولو ئې ډډه کړې او هغه ئې د خپل مهربان رب پېرزويني ته پرېښې، خو بايبل له يوې خوا ده ته دا خبره منسوبوي چي وئې ويل: د مور له رحمه لوڅ دنيا ته راغلم او لوڅ به ځم، خدای راکړي وو او خدای واخيستل، د خدای نوم دې مبارك وي!! خو له بلي خوا ليکي چي په دې وخت کي ايوب پاڅېدو، له ډېره ويره ئې خپلې جامې څيرې کړې، د سر وېښتان ئې وخرييل او د خدای په وړاندي په خاورو کي ورغښت!!! او تاسو پوهېږئ چي د يهودانو له نظره د سر وېښتان خرېيل د بغاوت او عصيان ستره نښه ده!! يوه کس ته په يوه وخت کي دا دواړه خبري منسوبول صريح تناقض دئ.

قرآن د ايوب عليه السلام په اړه فرمايي چي هغه نېك انسان، صبرناك او الله تعالی ته ډېر مخه کوونکی وو:

... إِنَّا وَجَدْنَـٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ ص: ٤١-٤٤

بايبل د ايوب عليه السلام مېرمني ته دا وينا منسوبوي چي ګواکي هغې ايوب عليه السلام ته وويل: آيا سره له دې چي خدای دا ټول مصيبتونه درباندي راوستل بيا هم ورته وفادار يې، په خدای لعنت ووايه او ومره!!

په يقين سره ويلی شو چي په اصلي تورات کي به د ايوب عليه السلام يادونه په همغه توګه شوې وي چي په قرآن کي راغلې، خو د بايبل کمزوري ليکوال له هغه داسي بې محتوی قصه جوړه کړې! که د بايبل ليکوال په دې قصې کي د قرآن اسلوب غوره کړی وی، ايوب عليه السلام ئې د صبر او قناعت بېلګه، مېرمن ئې د وفادار

دوست په توګه، زامن او خپلوان ئي د بي وفا خپلوانو او دوستانو په توګه او دا څلور کسان ئي داسي انځور کړي وی چي یو ئي د مصیبتونو او کړاوونو په وخت کي په مصیبتونو اخته دوست ملامتوي او مصیبتونه د ده د اشتباهاتو او ګناهونو نتیجه ګني، بل ئي له کړاوونو د وتلو لپاره د غلطو لارو چارو غوره کولو ته هڅوي او بل ئي په خپلو کړنلارو کي تجدید نظر ته تشویقوي، د قصي په ترڅ کي ئي د شیطان ونډه ښه تمثیل کړي وی او الله تعالی ئي هغسي معرفي کړی وی چي له هغه سره ښایي، نو دا کتاب به د بایبل تر ټولو غوره او مفید کتاب وو، خو متأسفانه هغه اشتباه کړي او قصه ئي په ناسم لوري غزولي ده.

د بایبل د نظر په خلاف قرآن شیطان داسي معرفي کوي چي کار ئي یوازي د انسان وسوسه کول، ګناه او بد کار ته هڅول، بد عزایم او غلط افکار ئي په سینه کي راپیدا کول دي، نه پر انسان څه تسلط لري او نه د تاوان او ضرر رسولو توان.

د حوادثو، مصیبتونو او پېښو په هکله څلور نظریې وړاندي کیږي:

یوه د بایبل دغه نظریه چي وایي: په انسان باندي چي کوم مصیبتونه راځي، دا د شیطان کار دئ، خدای شیطان ته دا اجازه ورکوي چي انسان له کړاوونو او مصیبتونو سره مخامخ کړي.

بله دا چي انسان د خپلو ګناهونو په سبب له مصیبتونو سره مخامخ کیږي، هر په مصیبت اخته انسان په حقیقت کي یو ګناهګار انسان دئ!! دا ځکه چي مصیبتونه یوازي یو عامل لري او هغه د انسان ګناه ده او بس.

دریمه نظریه هغه ده چي وایي: ټولي پېښي تصادفي حوادث دي، که دا ستر ستر طوفانونه دي، که سیلابونه، که زلزلي او وچ کالي او که وړې وړې پېښي، د یوه انسان له عادي بیماری نیولي تر هغو لویو لویو پېښو چي په میلونونو خلك تري متاثره شي، دا ټول طبیعي اسباب او عوامل لري، د خلکو له کړو وړو او ګناهونو سره ئي هیڅ تعلق نشته، هم ګناهګار نیسي او هم بې ګناه، نه ئي د انسان بد عمل په راتلو کي څه ونډه لري او نه ئي ښه عملونه په مخنیوي کي.

خو قرآن فرمایي چي د ښه او بد، راحت او مصیبت، نعمت او نقمت پرېکړه د الله تعالی له لوري کیږي، نه شیطان په دې کي څه تصرف او مداخله کولی شي او نه په زمکي او آسمان کي له الله تعالی پرته بل څوك. د هري پېښي پرېکړه د الله له لوري کیږي، هره حادثه د هغه په اراده رامنځته کیږي، الله نه په چا ظلم کوي او نه د عدالت خلاف پرېکړه، له هر فرد او ټولني سره همغه څه کوي چي د عدالت له مخي ئي مستحق وي، نه ستر ستر حوادث تصادفي پېښي دي او نه واړه واړه مصیبتونه، کله د انسان بد عملونه د دې مصیبتونو د راتلو باعث وي او نېك عملونه ئي د تم کیدو باعث او کله الله تعالی غواړي د مصیبتونو په ترڅ کي انسان وروزي، کمال ته ئي ورسوي او هغه استعدادونه په کي راویښ او ځلانده کړي چي یوازي له کړاوونو سره د مخامخ کېدو په صورت کي په انسان کي وده کوي، لکه هغه ماشوم چي د لومړي ځل لپاره په خپلو پښو تګ زده کوي نو په وار وار لوېږي او لټېږي او په همدغو لوېدلو او لټېدلو کي د ده روزنه کیږي، ډېر څه ورښودل کیږي، هډوکي ئي مضبوطیږي او په لوړو ژورو کي د تلو هنر زده کوي.

[illegible]

الشورى: ٣٠

او په کوم مصیبت چي تاسو اخته کیږئ نو دا ستاسو د خپلو لاس ته راوړنو په وجه دي او له ډېرو ئي (الله) تېرېږي.

دا آیت په ډېر صراحت او قاطعیت سره وایي چي مصیبتونه ستاسو د کړو وړو په سبب راځي او دا چي دا ستاسو د گناهونو یوازي د یوې برخي سزا ده، که الله عفو ونه کړي او له تاسو سره د فضل او عفوي په ځای د عدل له مخي معامله وکړي نو تر دې به ئي ستر ستر مصیبتونه دربانديي نازل کړي وو.

همدا راز فرمایي:

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

التغابن: ١١

هیڅ مصیبت نه راځي مگر د الله په إذن سره او څوك چي پر خدای ایمان لري، زړه ئي ورهدایت کړي او الله په هر څه ښه پوه دئ.

دا آیت هم په ډېر تأکید او قاطعیت سره وایي چي هیڅ مصیبت په خپل سر او تصادفي نه راځي، د الله په حکم او إذن راځي، د ایمان خاوندان ئي په وجه او حقیقت پوهېږي او په دې اړه ئي الله زړونه روښانه کوي او له شك او اعتراض ئي خوندي ساتي.

وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾

او اسمعیل، ادریس او ذالکفل، چي هر یو ئي له صابرانو څخه وو، او موږ په خپل رحمت کي ننایستل، یقیناً چي له صالحانو څخه ول.

(٨٥-٨٦)- دلته د دریو نورو پیغمبرانو یادونه شوې او دا ئي ځانگړتیاوي ښودل شوې: صابران ول، د الله تعالی د رحمت وزر پرې غوړېدلی وو او صالحان ول، په دوی کي اسمعیل او ادریس علیهما السلام مشهور پیغمبران دي خو د ذالکفل په اړه د مفسرینو بېل بېل آراء زموږ مخي ته راځي، د دغو آراوو له منځه د یوې غوراوی ممکن نه دئ، د ترجیح لپاره کوم مضبوط دلیل ور ته نشو موندلی، دی ته مو پام وي چي په ورپسې آیت کي یونس

عليه السلام د ذالنون (کب وال) په نامه ياد شوی، له دې معلومېږي چې ذاالکفل (بختور يا برخمن) هم لقب دئ نه اصلي نوم، خو دا چې دا به د چا لقب وي څه نشو ويلی.

وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقۡدِرَ عَلَيۡهِ فَنَادَىٰ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡغَمِّۚ وَكَذَٰلِكَ نُـۨجِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾

او هغه کب وال چې کله غضبناك روان شو او گمان ئې وکړ چې مونږ به هيڅکله تنگي پرې رانه ولو، نو په تيارو کې ئې غږ کړ: له تا پرته بل معبود نشته، پاکي تا ته ده، يقيناً چې زه له ظالمانو وم!! نو د ده دعاء مو قبوله کړه او له غمه مو وژغورو او مؤمنان همداسې ژغورو.

(۸۷-۸۸)- په دې مبارکو آيتونو کې د يونس عليه السلام د دعاء د اجابت او له کړاوونو د نجات قصه د بلې تاريخي بېلگې په توگه انځور شوې، ده ته د (ذالنون: کبوال لقب) ورکړی شوی، يعني هغه يونس چې ستر کب له خپل ستوني ژوندی تېر کړی وو، هغه چې د خپل قوم مخالفتونو غصه کړی وو، وړاندې تر دې چې خپل مأموريت بشپړ کړي، د خپل قوم له ايمان راوړو ناهيلی شو او ترې ولاړ، گمان ئې دا وو چې کېدی شي په دې سره له هغه ستونزمن او له کړاوونو ډك ژوند څخه وژغورل شي، په بل ځای کې سوکاله او له مخالفتونو فارغ ژوند ورپه برخه شي، خو د خپل گمان خلاف د سيند څپو ته وغورځول شو او کب له خپل ستوني تېر کړ!! رڼا ورځ ئې تياره شپه شوه، غمونو او اندېښنو خپل تور وزر پرې وغوړاوو، دغه مهال خپلې اشتباه ته متوجه شو، خپل رب ته ئې دعاء وکړه: الهي! يوازينی معبود ته يې، زما په اړه ستا پرېکړه عادلانه ده، زه پرې قانع يم او اعتراض نه لرم، اعتراف کوم چې له ما څخه تېرې شوې!! الله تعالی ورته عفو وکړه، د کب له نسه روغ رمټ ووت، خپل قوم ته ستون شو، هغوی الهي عذاب د نازلېدو په حال کې ليدلی وو، ايمان ئې راوړ او الله تعالی هغه عذاب تم کړ،

د آيت په پای کې ويل شوي: نو د ده دعاء مو قبوله کړه او له غمه مو وژغورو او مؤمنان همداسې ژغورو. يعني همدا د الله تعالی نه بدلېدونکی سنت دئ، د مؤمنانو توبه او دعاء به داسې قبلوي لکه چې د يونس عليه السلام توبه او دعاء ئې قبوله کړه، مؤمنان به له کړاوونو داسې ژغوري لکه چې يونس عليه السلام ئې وژغورو.

وَزَكَرِيَّآ إِذۡ نَادَىٰ رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرۡنِي فَرۡدٗا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَوَهَبۡنَا لَهُۥ يَحۡيَىٰ وَأَصۡلَحۡنَا لَهُۥ زَوۡجَهُۥٓۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَيَدۡعُونَنَا رَغَبٗا وَرَهَبٗاۖ وَكَانُواْ لَنَا خَٰشِعِينَ ﴿٩٠﴾

او زکریا چي خپل رب ته ئي (د دعاء په توګه) غږ کړ: اې زما ربه! ما يوازې مه پرېږده او ته تر ټولو غوره وارث يې. نو د ده دعاء مو قبوله کړه او يحيى مو ورپه برخه کړ او د ده مېرمن مو ورته ورغوله، يقيناً چي دوى په ښېګڼو کي تلوار کولو او له رغبت او وېرې سره ئي موږ ته دعاء کوله، او زموږ په وړاندي خشوع کوونکي ول.

(۸۹-۹۰)- دلته له يوې خوا د زکريا عليه السلام دعاء، د الله تعالى له لوري د ده د دعاء اجابت، په زړښت کي ده ته د يحيى عليه السلام په څېر زوى ورکول او شنډه مېرمن ئي د زېږولو جوګه کول، د دعاء د قبلېدو د يوې بلي تاريخي بېلګي په توګه زموږ مخي ته ايښودل شوې، او له بلي خوا د يوې مؤمني او صالح کورنى ځانګړتياوې په دې توګه راښيي:

په ښېګڼو کي تلوار کوي.

له رغبت او وېرې سره خپل رب لمانځي او د هغه په وړاندي دعاء کوي.

د الله تعالى په وړاندي خاشع او خاضع وي.

وَٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلۡنَٰهَا وَٱبۡنَهَآ ءَايَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٩١﴾

او هغه (مېرمن) چي د خپل عورت او عفت ساتنه ئي وکړه، نو موږ خپله روح په کي پو کړه، او موږ دا او د دې زوى د عالميانو لپاره يوه ښکاره نښه وګرځوله.

(۹۱)- له هغه وروسته چي د مخکنيو انبياوو عليهم السلام د عبرتناکو قصو په ترڅ کي؛ د دعاګانو د اجابت او د حق د لاري له داعيانو سره د الله تعالى د مرستو ګڼ شمېر تاريخي بېلګي زموږ په وړاندي انځور شوې، د دغو قصو په لړ کي او د وروستى بېلګي په توګه د مريمي عليها السلام داسي يادونه شوې: هغه مېرمن چي د خپل عورت او عفت ساتنه ئي وکړه، نو الله تعالى دغي پاك لمني او عفيفي مريمي ته په خارق العاده توګه زوى ورکړ، دا او د دې زوى ئي د ټولو عالميانو لپاره يوه ښکاره نښه وګرځوله.

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٩٢﴾

يقيناً چي همدا ستاسو امت دئ، يوازينى امت؛ او زه مو رب يم؛ نو زما عبادت وكړئ.

(۹۲)- دلته د قرآن مخاطبينو ته ويل شوي چي همدا ستاسو امت دئ، يوازينى امت، لړئ ئې له آدم عليه السلام پيل شوي، د تاريخ په اوږدو كي ببلو ببلو پيغمبرانو د دوى لارښوونه كړې، د ټولو لار يوه وه، له ټولو سره د الله تعالى معامله يو شاني وه، كوم څه چي ئې له مخكنيو سره كړي له تاسو سره ئې هم كوي، كه په سختو سختو حالاتو كي ئې د هغوى دعاگاني قبولي كړې، له كړاوونو د وتلو لار ئې ورته پرانيستې او د دښمنانو په وړاندي ئې د دوى مرسته كړې، داډه اوسئ چي له تاسو سره به همداسي كوي. ستاسو ټولو رب يو دئ، ستاسو اسلاف د همدې يوازيني رب عبادت كاوو؛ تاسو هم د خپل رب پر عبادت گمارل شوي يئ.

وَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡۖ كُلٌّ إِلَيۡنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا كُفۡرَانَ لِسَعۡيِهِۦ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾

او په خپلو منځونو كي ئې خپل كار (ملت او دين) ټوټې ټوټې (بېل بېل) كړ، ټول زموږ په لور راگرځېدونكي دي، نو چا چي نېك عملونه وكړل په داسي حال كي چي هغه مؤمن وي نو د هڅي ناسپاسي به ئې نه كېږي، او موږ ئې ورته ليكونكي يو.

(۹۳-۹٤)- په داسي حال كي چي د ټولو ملت او دين يو دئ، ټولو ته د الله تعالى وينا دا وه چي زه مو رب يم او يوازي زما عبادت وكړئ، خو ځينو د تفرق لار غوره كړه، هم ئې واحد امت ټوټې ټوټې كړ او هم ئې واحد دين، كه څه هم دوى په ببلو ببلو كږو لارو سر شول خو په پاى كي به د الله تعالى په وړاندي رابوځاى كېږي، مرجع ئې يوه ده، د مزل پاى يو دئ، د الله تعالى په وړاندي ودرېدل، نېكان د تاريخ د ټولو نېكانو په څنگ كي او بدان د تاريخ د ټولو بدانو په خوا كي، هغه مهال به هر څوك په خپلو سترگو وگوري چي د صالح مؤمنانو د هڅو قدرونه كېږي، په دنيا كي ئې ټولي كړني ليكل كېدې او د قيامت په ورځ به ئې پايلي خپلي مخي ته حاضر ومومي.

وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرۡيَةٍ أَهۡلَكۡنَٰهَآ أَنَّهُمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقۡتَرَبَ ٱلۡوَعۡدُ ٱلۡحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَٰخِصَةٌ أَبۡصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَٰوَيۡلَنَا قَدۡ كُنَّا فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا بَلۡ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾

او پر يوه داسي كلي چي موږ هلاك كړى دا حرامه ده چي بېرته به نه راگرځي، تر هغه چي يأجوج او مأجوج پرانيستل شي، په داسي حال كي چي له هري لوړي به راكوزېږي. او هغه رښتيني وعده به رانږدې شوې وي، نو ناڅاپه به د هغو وگړو سترگي رډي رډي پاتې شي چي كفر ئې كړى (وايي به) افسوس زموږ په حال؛ يقيناً چي موږ له دې غافل وو؛ بلكي ظالمان وو.

(۹۵-۹۷)- د دې مبارکو آیتونو په اړه څو خبرې دقت او توجه غواړي:

د ۹۵ آیت څو تعبیرونه په تفسیرونو کې مومو، ځینې وایې: د کوم کلی خلك چې د کفر او عصیان له کبله هلاك کړی شي دنیا ته بېرته راګرځېدا پرې حرامه ده، ځینې وایې: ایمان او توبې ته راګرځېدا پرې حرامه ده، د توبې کولو او د ایمان راوړو توفیق به ئې هیڅکله په برخه نشي، ځینو (حَرَام) د (حِرم او عزم) په معنی اخیستی او آیت ئې داسې تعبیر کړی: کله چې الله تعالی د یوه کلي د هلاکولو إراده وکړي نو هیڅکله به د ایمان او توبې په لورې راونه ګرځي، په دغو تعبیرونو کې ځینې داسې دي چې ډېر کمزوري برېښي، له هلاکت وروسته بېرته دنیا ته راتګ او یا د توبې توفیق ترلاسه کول؛ داسې څه نه دي چې په اړه ئې څه ویل ضروري وي، طبیعي ده چې داسې خلك نه د توبې مجال لري او نه ئې تر قیامت وړاندې د بیا ژوندون ګمان او تصور کېدی شي، په ځینو کې (لا) زائد ګڼل شوې او لایرجعون د یرجعون په معنی اخیستل شوې او آیت داسې ژباړل شوی: او پر یوه داسې کلي چې موږ هلاك کړی حرامه ده چې بېرته راوګرځي (ایمان ته، یا توبې ته، یا دنیا ته، او یا خپل مخکني مقام ته)، ځینې ئې داسې دي چې شاذ قرائت معتبر ګڼل شوی او د لفظ غیر معروفه ژباړه شوې، خو که دا آیت د مخکنیو آیتونو په رڼا کې وڅېړو نو د (یرجعون) معنی همغه ده چې په ۹۳ آیت کې راغلې (کل الینا راجعون: ټول زموږ لورې ته راګرځېدونکي دي)، هلته په دې مطلب پسې متصل ویل شوي چې د صالح مؤمنانو د هڅو ناسپاسي به نه کېږي، خو هلته د کافرانو د هڅو په اړه څه نه دي ویل شوي، له هر چا سره دا پوښتنه راولاړېږي چې نو له کافرانو او له هغو سره به څه کېږي چې الله تعالی هلاك کړي؟ په دغه آیت کې دغې پوښتنې ته ځواب ویل شوی او د آیت مطلب دا دئ: دوی به هم د الله تعالی په لورې درومي، د الله تعالی په لورې نه ګرځېدا پرې حرامه ده. دا ثابته او نه بدلېدونکې الهي پرېکړه ده، دوی به هغه مهال له نورو سره یو ځای د الله تعالی په وړاندې ودرېږي چې قیامت راشي، د قیامت تر راتلو وړاندې به د یأجوج او مأجوج هغه ستره فتنه راڅرګنده شي چې د فساد او تباهې خورولو لپاره به له هرې لورې راکوزېږي. تر هغه به دوی په خپلو قبرونو کې پراته وي چې یأجوج او مأجوج بیا د فساد خورولو مجال ترلاسه کړي، دا لار یو ځل بیا ورته پرانیستل شي، هغه مهال به بیا پر نورو سیمو د دوی یرغل پیل شي، یرغل به ئې داسې وي چې له هرې لورې به راکوزېږي او بریدونه به کوي، خو دا به هغه مهال وي چې قیامت به ډېر رانږدې شوی وي، او د الله تعالی په وړاندې د دوی ودرېدا به ډېر ژر ترسره شي.

ځینو له دغې فقرې (حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ: تر هغه چې یأجوج او مأجوج پرانیستل شي، دا انتباه اخیستې ده چې ښایي د ذوالقرنین هغه سد به د قیامت تر رانږدې کېدو پورې همداسې روغ پاته وي او د یأجوج او مأجوج د راتېرېدا مخه به نیسي، خو هغه مهال به نسکور شي او دوی ته به د تېرېدا او پر نورو د یرغلونو مجال په لاس ورشي. خو دا انګېرنه له یوې خوا د آیت له الفاظو سره اړخ نه لګوي؛ ځکه آیت وایې چې هغه مهال به دوی له هرې لورې راکوزېږي، یوازې د هغه یوه بند له لورې د راکوزېدا خبره نه کوي، له بلې خوا دا جوته ده چې دلته د دوی د شمېر زیاتوالي ته اشاره شوې او د دومره زیاتو خلکو مخنیوی په یوه ووړ بند، هغه هم د یوې وړې سیمې په یوه ناو او خوړ کې نه ممکن دئ او نه ئې عقل مني، له بلې خوا دا انګېرنه له الهي سننو سره اړخ نه لګوي، قومونه مري، ستر ستر او مضبوط مضبوط بندونه د وخت په تېرېدو سره شړېږي او نسکورېږي، د انسان وسائل او امکانات وده کوي، یو وخت په اوبو کې تګ، له غرونو اوښتل، په هوا کې الوتل

ورته محال وو، خو اوس په لويو لويو سمندرونو كې اوږده اوږده سفرونه كولی شي، له غرونو او بندونو تېرېدا څه چې له يوې وچې بلې ته د هوا له لارې درومي، فضاء ته سفرونه كوي او پر سپوږمۍ كوزېږي. د قرآن د يوه آيت داسې تعبير چې له واقعيتونو سره اړخ نه لګوي نه يوازې صحيح تعبير نه دئ بلكې د دې ستر او عظيم الشأن الهي كتاب په اړه بې ځايه شكونه راولاړوي. قرآن د هغه الله تعالى كتاب دئ چې دا ټول عالم ئې پيدا كړی او له ټولو اسرارو ئې خبر دئ، په دې كتاب كې يوه كلمه داسې نشته چې د واقعيتونو خلاف وي او د انسان عقل ئې نشي منلی. يأجوج او مأجوج د نورو انسانانو په څېر انسانان دي، ژوند او مرګ لري، د دوی په اړه به همغه څه وايو چې په بل هر انسان ئې اطلاق كېدی شي، د قرآن له نظره دا يو مفسد قوم وو، په زمكې كې ئې فساد او تباهي خوروله، د دوی خوا ته پراته خلك ترې تنګ ول، تل به ئې پر دوی غلچكي بريدونه كول او بېرته به تښتېدل، دوی ذو القرنين ته شكايت وكړ، هغه د دغو بريدونو د مخنيوي لپاره په يوه ناو كې داسې اوسپنيز بند او سد جوړ كړ چې د هغوی بريدونه ئې تم كړل. دا د هغه مهال يو مؤثر تدبير وو، د دې معنی دا نه ده چې همدا سد به تر قيامته پورې د دوی مخنيوی كوي. د دې تفصيل د الكهف په سوره كې وګورئ.

كه له علمي او تاريخي پلوه دې آيت ته ځېر شو نو يقيناً چې دا د قرآن داسې يوه وړاندوينه ده چې څو پېړۍ وروسته ترسره شوه، د مغولو هغه پراخ يرغل ئې مصداق دئ چې په ترڅ كې ئې په لكونو مسلمانان ووژل شول، ستر ستر ښارونه ئې وران شول، لوی لوی جوماتونه ئې نسكور شول، بې شمېره كتابونه او كتابتونونه وسوزول شول او د ډېرو مظلومو مسلمانانو د وينو سيلابونه روان شول. ښايي تر قيامت وړاندې يو ځل بيا دا قومونه فساد ته مخه كړي او د قرآن د دغې وړاندوينې مصداق وګرځي.

دا آيت وايي چې د يأجوج او مأجوج فتنه به هغه مهال رامنځته شي چې قيامت به ډېر نږدې شوی وي، د دوی يرغل به دومره پراخ وي چې هر لورې ته مخه كړي نو وبه ګورې چې دوی له هرې لوړې راكوزېږي، آيت داسې وايي: او هغه رښتينې وعده به رانږدې شوې وي، نو ناڅاپه به د هغو وګړو سترګې رډې رډې پاتې شي چې كفر ئې كړی، (وايي به) افسوس زموږ په حال؛ يقيناً چې موږ له دې غافل وو؛ بلكې ظالمان وو. يعنې كافران به په ناڅاپي توګه او د خپلو انګېرنو خلاف د قيامت هيبتناكې صحنې وګوري، هغه مهال به اعتراف كوي چې له حقائقو غافل ول او د ظلم لار ئې غوره كړې وه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَٰرِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَٰٓؤُلَآءِ ءَالِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

يقيناً چې تاسو به او هغه چې تاسو ئې له الله پرته لمانځئ د دوزخ سون وئ، تاسو به ورننوتونكي وئ، كه دوی معبودان وی نو نه به ورننوتل، او ټول به په كې تلپاتې وي، هلته به ئې زګېروی او كوكارې وي او دوی به په هغه كې څه نشي اورېدی.

(٩٨-١٠٠)- په دې مباركو ايتونو كې د قيامت په ورځ د دوزخي مشركينو او د دوی د جعلي معبودانو حالت داسې انځور شوی:

دوی او هغه جعلي معبودان به ئي چي له الله پرته ئي لمانځل د دوزخ سون وي. دي ته مو پام وي چي حصب په اصل کي وړو ډبرو ته ويل کېږي، د دوزخ سون به ډبري او دوزخيان وي، د دي تفصيل د البقره د سورې د ٢٤ آيت په تفسير کي وګورئ. د مشرکينو بتان هم له ډبرو جوړ شوي وو.

دوزخ ته د دوی ننوتل به ورته جوته کړي چي نه دا جعلي معبودان د عبادت وړ وو او نه د مشرکينو شرکي مذهب صحيح او د منلو وړ، دا دئ ګورئ چي دواړه په دوزخ کي پراته دي.

په دوزخ کي به ټول تلپاتي وي، هيڅکله به ترې وتلی نشي.

هلته به زګېروي کوي او چيغي او کوکاري به وهي، د دوی زګېرويو او د دوزخ لمبو به داسي شور جوړ کړی وي چي دوزخيان به څه نشي اورېدی.

إِنَّ ٱلَّذِينَ سَبَقَتۡ لَهُم مِّنَّا ٱلۡحُسۡنَىٰٓ أُوْلَـٰٓئِكَ عَنۡهَا مُبۡعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسۡمَعُونَ حَسِيسَهَاۖ وَهُمۡ فِي مَا ٱشۡتَهَتۡ أَنفُسُهُمۡ خَٰلِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحۡزُنُهُمُ ٱلۡفَزَعُ ٱلۡأَكۡبَرُ وَتَتَلَقَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةُ هَٰذَا يَوۡمُكُمُ ٱلَّذِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

يقيناً هغه چي زموږ له لوري لا له وړاندي حسنی (ښېګڼه) ورته ټاکل شوې، ترې لري کړی شوي، د لمبو کښهار به ئي نه اوري، او دوی به په تلپاتي توګه په هغه څه کي وي چي زړه ئي غواړي. هغه لويه وېره به ئي غمجن نه کړي، ملائکي به (له دي وينا سره) د دوی ملاقات کوي چي: دا ستاسو همغه ورځ ده چي وعده ئي درکول کېده.

(١٠١-١٠٣)- په دې مبارکو آيتونو کي د جنتيانو په اړه ويل شوي:

الله تعالی د دوی په اړه لا له وړاندي پرېکړه کړې چي ښکلي بدله او پايله به ئي په برخه شي. دا ښکلي پايله د حسنی په نامه ياده شوې، چي ښکلا او غوره والی افاده کوي. يعني ښکلی جنت او ښايسته مقام به ئي په برخه شي.

له دوزخه به دومره لري وي چي نه به ئي تاو وررسي او نه به ئي د اور د لمبو کښهار.

تل به ئي هغه څه په برخه کېږي چي د دوی زړه ئي غواړي.

د قيامت د ورځي هيبتناك او وېرونکی حالت به دوی غمجن او اندېښمن نه کړي.

ملائکي به په داسي حال کي ورسره مخامخ کېږي چي دوی ته به وايي: دا همغه څه دي چي په دنيا کي ئي له تاسو سره وعده شوې وه.

يَوۡمَ نَطۡوِى ٱلسَّمَآءَ كَطَيِّ ٱلسِّجِلِّ لِلۡكُتُبِۚ كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ ١٠٤

هغه ورځ چې آسمان به داسې راونغاړو لکه د ليکل شوو پاڼو نغاړل، لکه چې لومړی پيدايښت مو پيل کړ بيا به ئې اعاده کړو، دا زموږ پر ذمه يوه ژمنه ده، يقيناً چې موږ ئې کوونکي يو.

(١٠٤)- د دې مبارك آيت مهمې لارښوونې دا دي:

الله تعالى به د قيامت په ورځ آسمان داسې راونغاړي لکه د ليکل شوو پاڼو نغاړل.

بيا به الله تعالى د لومړي پيدايښت په څېر يو ځل بيا نوى آسمان او نوې ځمکه پيدا کړي.

الله تعالى دا په خپله ذمه اخيستې ده چې قيامت به راولي، د عالم دا خور ټغر به ټولوي او نوى عالم به پيدا کوي، دا د ده قطعي ژمنه ده، هرومرو به ئې ترسره کوي.

دې ته مو پام وي چې دلته د آسمانونو رانغاړل د ليکل شوو پاڼو له رانغاړلو سره تشبيه شوي، په سطحي نظر سره خو دا تشبيه داسې برېښي لکه چې د خور آسمان ټغر به ټول شي او له منځه به ولاړ شي، خو د قرآن په دغې تشبيه کې يو ستر علمي اعجاز مضمر دئ، او هغه داسې: زموږ شمسي نظام او اړوند ستوري ئې يوې داسې دائرې ته ورته دي چې لمر ئې په منځ کې او ستوري ئې پر شاوخوا په يوې آوارې سطحې کې خوځي، مثال ئې داسې دئ لکه چې تاسو څو پړې درواخلئ، چې اوږدوالی ئې توپير لري، د هر پړي په سر کې يوه گرده ډبره وتړئ، بيا دا پړي په زور سره داسې تاو کړئ چې ستاسو شاوخوا وڅرخي، وبه گورئ چې ټول په يوې سطحې کې څرخي، هم د پړو استقامت او سطح يوه ده او هم د ډبرو، د لمر اړوند ستوري همداسې د لمر شاوخوا څرخي، بيا زموږ شمسي نظام په مجموع کې د يوه بل محور شاوخوا همداسې خوځي، زموږ اړوند ستور ليکى همداسې جوړښت لري، ټول ستوري ئې په يوې سطحې کې پراته دي، د عالم ټول ستور ليکي دې ته ورته هيئت لري، يعني په ډېرې پراخې مستوى په يوې سطحې کې خوځي، نه زموږ شمسي نظام د توپ په څېر گرد دئ او نه زموږ ستور ليکى او نه د عالم ټول ستور ليکي په گډه، د دوى لپاره تر ټولو دقيقه او غوره تشبيه همدا ده چې له غوړېدلو پاڼو سره تشبيه شي، او رانغاړل ئې د پاڼې له رانغاړلو سره. که تاسو د شپې له لوري آسمان ته ځير شئ نو د ستورو يوه داسې کرښه به وگورئ چې ليندۍ ته ورته برېښي، دا د ستور ليکو مجموعه ده، که ستور ليکي د يوې صفحې په څېر پراته نه وى نو داسې کرښه به نه تر سترگو کېده!! که دا آسمان له يوه حوض سره تشبيه کړو، نو د عالم د ټولو اجرامو د خوځېدو او خورېدو هيئت ئې دې ته ورته دئ چې تاسو د حوض په منځ کې کومه ډبره واچوئ، دا ډبره په اوبو کې د دائرې په بڼې کې څپې رامنځته کړي، چې هم ئې شمېر ورو ورو زياتېږي او هم ئې د دائرې پراخوالی، د اوبو پر سر چې د څپو کوم هيئت جوړېږي؛ دا عالم او ستور ليکي ئې دې ته ورته هيئت لري. د قرآن د دغې وينا په اهميت او عمق هغه څوك پوهېږي چې د سترو سترو تلسکوپونو په مرسته ئې د ستور ليکو هيئت د يوې سطحې او صفحې په بڼې کې موندلی.

وَلَقَدۡ كَتَبۡنَا فِي ٱلزَّبُورِ مِنۢ بَعۡدِ ٱلذِّكۡرِ أَنَّ ٱلۡأَرۡضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ ٱلصَّٰلِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَٰغٗا لِّقَوۡمٍ عَٰبِدِينَ ﴿١٠٦﴾

او يقيناً چي له توراته وروسته مو په زبور كي هم وليكل چي زمكه به زما صالح بندگان په ميراث وړي. يقيناً چي په دې كي عابدو وگړو ته يو (اغېزمن) تبليغ دئ.

(١٠٥-١٠٦)- په دې مباركو آيتونو كي د مخكنيو بحثونو نتيجه او پايله په دې الفاظو بيان شوې:

په مخكنيو الهي كتابونو؛ تورات او زبور كي د الله تعالى دا ثابت او دائمي سنت ليكل شوى چي زمكه به د الله صالح بندگان په ميراث وړي.

په دې وينا كي د هغو عابدانو لپاره يو اغېزمن تبليغ دئ چي د خپل رب د بندگۍ لار ئې غوره كړې. دوى بايد ډاډه وي چي الله تعالى به خپله زمكه دوى ته په ميراث وركوي.

د مخكنيو تاريخي قصو په ترڅ كي دغه ځلانده حقيقت او د الله تعالى دغه ثابت او دائمي سنت انځور شوى وو، د هري قصي په پاى كي مو وليدل چي د الله تعالى دغه نه بدلېدونكي پرېكړه ترسره شوې وه او صالح بندگانو ته زمكه په ميراث رسېدلي وه.

كه تاسو د قرآن دا وينا د بايبل له هغي وينا سره مقايسه كړئ چي وايي: خداى له ابراهيم عليه السلام سره ژمنه كړې وه چي د شام او فلسطين سيمه به د ده اولاد ته په ميراث وركوي، دا ژمنه د يوه خوب په ترڅ كي له ده سره شوې وه!! او قرآن وايي چي الله تعالى له كوم خاص قوم او قبيلې سره نه بلكي د نړۍ له ټولو صالحو بندگانو سره وعده كړې چي زمكه به دوى ته په ميراث وركوي، د بايبل او د قرآن د وينا ترمنځ هومره ژور توپير شته لكه د زمكې او آسمان ترمنځ، لكه د الله تعالى د كلام او د يوه متعصب انسان د كلام تر منځ!! يو وايي چي زمكه د ټولو صالحانو گډ كور دئ او بل وايي چي خداى له فلان كس سره ژمنه كړې چي د زمكې دا پراخه برخه ستا نسل ته سپارم!! او د دې زمكې قباله په خوب كي وركړى شوې، ليكلى سند هم نه لري!! نن اسرائيليان په همدې خوب استناد كوي او نور قومونه له هغې سيمې شړي، كورونه ئې ورورانوي او بېرته ستنېدو ته ئې نه پرېږدي!!

دې ته مو بايد پام وي چي د دې الهي سنت معنى دا نه ده چي هر هغه څوك صالح دئ چي اقتدار ئې په لاس كي وي او د زمكې په كومې برخې حكومت كوي، گواكي په هري سيمې او هېواد كي تر ټولو غوره او د حكومت كولو لپاره تر نورو زيات وړ او مناسب خلك هغه دي چي اقتدار ئې په لاس كي دئ!! قرآن د صالح او طالح لپاره ځانگړي معيارونه لري، د هر يوه فكري او اخلاقي مواصفات او ځانگړتياوې ئې مور ته راښودلې، نه يوازې دا چي اقتدار او واكمني د چا د وړتيا او ښه والي معيار او ملاك نه گڼي بلكي اكثراً د اقتدار خاوندان، مترفين او مستكبرين د فساد او ورانى اصلي عاملين بولي او دا د پيغمبرانو او موحدينو اساسي دنده گڼي چي د دغو واكمنانو په ضد مبارزه وكړي او د ټولني مستضعفين د دوى له منگولو وژغوري. د آيت معنى دا ده چي الله تعالى د

زماني په هر پړاو كې د صالحانو داسې ټولګى راپيدا كوي چې د مفسدو او ظالمو واكمنانو مقابله وكړي، الله تعالى له دوى سره دا ژمنه كړې چې ځمكه به دوى ته په ميراث وركوي.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا رَحۡمَةٗ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠٧﴾

او ته مو نه ئې ليږلى مګر د ټول عالم لپاره رحمت.

(۱۰۷)- دا مبارك آيت وايي چې رسول الله ﷺ د ټولو عالميانو لپاره د رحمت په توګه ليږل شوى، په څو معنى:

د ده رسالت عالم شمول دئ، ټوله نړۍ او ټول انسانان احتوى كوي، نه د يوې خاصې سيمې لپاره دئ او نه د كوم ځانګړي قوم لپاره.

دى د رحمت پيغام له ځان سره لري، هغه څه ته بلنه وركوي چې د رحمن رب د پراخ رحمت دروازه ستاسو پر مخ پرانيزي.

هغه څوك به له الهي رحمت او پيرزويني محروم وي چې دا د رحمت پيغمبر خپل امام ونه نيسي او د ده لارښووني د خپل ژوند مشعل.

قُلۡ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُلۡ
ءَاذَنتُكُمۡ عَلَىٰ سَوَآءٖۖ وَإِنۡ أَدۡرِيٓ أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٞ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ مِنَ
ٱلۡقَوۡلِ وَيَعۡلَمُ مَا تَكۡتُمُونَ ﴿١١٠﴾

ووايه: يقيناً چې له دې پرته بل څه نه دي چې ما ته دا وحي كيږي چې ستاسو معبود يوازينى معبود دئ، نو آيا تاسو مسلمانيدونكي يئ؟ نو كه ئې مخ واړاوو نو ووايه: په سمه توګه مې درته اعلان كړه، او نه پوهيږم هغه څه به نږدې وي چې وعده ئې درسره كيږي او كه لرې! يقيناً چې هغه هم په څرګندې وينا پوهيږي او هم په هغه څه پوهيږي چې تاسو ئې پټوئ.

(۱۰۸-۱۱۰)- په دې مباركو آيتونو كې رسول الله ﷺ ته څو لارښووني شوې:

مخاطبينو ته ووايه: زه يوازې دا خبره تاسو ته كوم چې د وحي له لارې ما ته ويل كيږي چې ستاسو معبود يوازينى معبود دئ، نه شريك لري او نه له ده پرته بل معبود شته. نو آيا تاسو دې ته چمتو يئ چې دا حقيقت ومنئ او د متعددو خدايانو له بندګۍ لاس واخلئ؟!!

که دوی د دې حقیقت له منلو ډډه وکړه نو ورته ووایه: ما خپل پیغام په واضح او سمه توګه تاسو ته ورساوو، نور نو زه نه پوهېږم چې الله تعالی به له تاسو سره څه معامله کوي، هغه الهي وعیدونه به کله تحقق مومي چې تاسو ته متوجه دي، نه پوهېږم هغه څه به نږدې وي چې وعده ئې درسره کېږي او که لرې! زما رب هم ستاسو په څرګندو ویناوو پوهېږي او هم په هغه څه چې تاسو ئې پټوئ، د همدې علم له مخې به هم ستاسو د عذاب د څرنګوالي په اړه پرېکړه کوي او هم ئې د نېټې او وخت په اړه.

وَإِنۡ أَدۡرِي لَعَلَّهُۥ فِتۡنَةٞ لَّكُمۡ وَمَتَٰعٌ إِلَىٰ حِينٖ ﴿١١١﴾

او زه نه پوهېږم، ښايي دا به ستاسو لپاره يوه آزموينه وي او تر يوې نېټې برخمن کېدا.

(۱۱۱)- د مخکنيو لارښوونو په لړ کې رسول الله ﷺ ته دا هم ويل شوي چې مخاطبينو ته ووايي: زه نه پوهېږم چې په الهي عذاب کې د ځنډ او تأخير سبب څه دئ، آيا په دې سره الله تعالی غواړي تاسو وآزمويي او که غواړي مزيد فرصت درکړي او پرېږدي مو چې څو ورځې نور هم د دنيا له مال او متاع برخمن شئ.

قَٰلَ رَبِّ ٱحۡكُم بِٱلۡحَقِّۗ وَرَبُّنَا ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلۡمُسۡتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

وئې ويل: اې زما ربه! رښتينې پرېکړه وکړه، او زموږ مهربان رب د هغه څه په وړاندې د استعانت مرجع دئ چې تاسو ئې وايئ.

(۱۱۲)- دا مبارك آيت چې د سورې وروستی آيت او د سورې د مضامينو لپاره يوه ښکلې او جامع تتمه ده، دوه خبرې زموږ په وړاندې ږدي:

رسول الله ﷺ د خپل دعوت په بهير کې هغه ځای ته ورسېد چې د خپلو مخکنيو ورونو پيغمبرانو په څېر ئې خپل رب ته د دعاء لاسونه اوچت کړل او وئې ويل: اې زما ربه! خپله حقيقي او رښتينې پرېکړه وکړه، همغه چې له دغو خلکو سره وړ وي، همغه چې دا خلك ئې مستحق دي.

قوم ته ئې وويل: د هغه څه په وړاندې چې تاسو ئې وايئ؛ زه د استعانت يوازې يوه مرجع لرم؛ همغه زموږ د ټولو مهربان رب، هغه ته رجوع کوم او له هغه مرسته غواړم.

او ټولو په خپلو سترګو وليدل چې الله تعالی د رسول الله ﷺ دا دعاء همغسې قبوله کړه لکه چې د نورو پيغمبرانو دعاګانې ئې قبولې کړې وې، قريش له همغه برخليك سره مخامخ شول چې د نورو پيغمبرانو مخالفين ورسره مخامخ شوي وو.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحج

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الحج) دئ، دا نوم د سورې له اوه ويشتم آيت اخيستل شوى، دا د سورې د مضامينو لپاره عنوان نه بلكې يوازې نوم دئ، اته اويا آيتونه لري، د اكثرو آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (عظيم) ته ورته دي، لكه شديد، مريد، سعير، بهيج، قدير، او له هرو څو آيتونو وروسته يو په داسې صيغې پاى ته رسي چې د اوم آيت (القبور) ته ورته دي، لكه جلود، سجود، الزور، قلوب، كفور، يوازې اتلسم آيت ئې په (يشاء) پاى ته رسېدلى خو دا آيت هم په اصل كې له وروسته آيت سره تړلى دئ او په ګډه په (الحميم) پاى ته رسېدلي، د آيتونو اوږدوالى ئې تر متوسط زيات او هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مكي دور په وروستيو او د مدني دور په لومړيو كلونو كې نازل شوي.

د سورې له مضامينو معلومېږي چې لومړنى برخه ئې له لومړي آيت تر څلرويشتم آيت پورې د مكي دور په وروستي كال كې او پاتې برخه ئې د مدني دور په ابتداء كې نازله شوې، په دوهمې برخې كې ئې د حج، هجرت او جهاد يادونه شوې او دا ښيي چې دا برخه په مدينه كې نازله شوې. د سورې له لومړي آيت تر لسم پورې د قيامت او بيا ژوندون په اړه بحث شوى، بيا له يولسم آيت تر شپاړسم پورې د هغو كسانو په اړه وضاحت شوى چې ايمان ئې په دنيوي ګټې او تاوان پورې مربوط وي، كه په ايمان كې كومه مالي او مادي ګټه ترلاسه كړي نو په دې ګټې او ايمان راضي وي خو كه د ايمان په لار كې له كوم كړاو او ستونزې سره مخامخ شي تر شا شي، د كفر لورې ته مخه كړي او له مؤمنانو سره خپلې اړيكې وشلوي. له دې وروسته تر څلرويشتم آيت پورې ويل شوي چې خلك په دوو متخاصمو ډلو ويشل شوي، مؤمنان او كافران، يوه ډله به جنت ته درومي او بله دوزخ ته، په جنت او دوزخ كې د دواړو حالت انځور شوى، له دې وروسته د مسجد الحرام داسې يادونه شوې چې قريشو مسلمانان ترې منع كول، په داسې حال كې چې الله تعالى دا د ټولو خلكو لپاره برابر ګرځولى، كه ئې هستوګن وي او كه مسافر او له بهره راغلى، بيا د حج ځينې مناسك بيان شوي، دا بحث تر اوه دېرشم آيت پورې دوام كوي، وروسته د سورې تر پاى پورې د جهاد اړوند لومړني احكام او د إذن دلائل ئې او له مجاهدينو سره د الهي نصرت او ملتيا يادونه او هجرت او له مهاجرينو سره د الله تعالى وعدې بيان شوې او د سورې په پاى كې يوه ښكلې تتمه راغلې چې مطالب ئې دا دي:

مؤمنانو ته سپارښتنه کوي چې رکوع وکړئ، سجده وکړئ، د خپل رب عبادت وکړئ او د ښېګڼې کارونه وکړئ چې بريالي شئ، او د الله لپاره داسې جهاد وکړئ چې د ده په لار کې له جهاد سره ښايي، الله تعالی تاسو د دغې دندې لپاره غوره کړي يئ، په دين کې ئې پر داسې څه نه يئ ګمارلي چې تاسو په زحمت کې وغورځوي. دا له خپل پلار ابراهيم عليه السلام درته په ميراث پاتې ديني تګلاره ده، الله تعالی ستاسو مخکنې هم د مسلمانانو په نامه نومولي وو او تاسو ئې هم په دغه نامه ونومولئ.

مؤمنانو ته ويل شوي چې پيغمبر به پر تاسو شاهد وي او تاسو پر خلکو، داسې چې د پيغمبر شخصيت، فکر، قول او عمل، تګلاره او کړنلاره به ستاسو لپاره ملاك او معيار وي او د همدې له مخې به د حق او باطل، ښه او بد، سم او ناسم او حلال او حرام پرېکړه کوئ او ستاسو قول او عمل به د خلکو لپاره ميزان وي، د همدې له مخې به خلك حق او باطل پېژني.

دوی ته ويل شوي چې د شهادت د دغې ستري دندې ترسره کولو لپاره څو کارونه کوئ: لمونځ قائم کړئ، زکات ورکړئ او له الله سره خپلې اړيکې مضبوطې کړئ، هغه مو مولا دئ، څومره غوره مولا او څومره غوره مرستندوی. يعنې دغه درې ستر ستر کارونه: لمونځ کول، زکات ورکول او له الله تعالی سره خپلې اړيکې مضبوطې ساتل به تاسو د دې جوګه کړي چې د شاهد امت په توګه خپلې دندې ترسره کړئ او د الله تعالی مرسته او تأييد ترلاسه کړئ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٞ ١ يَوۡمَ تَرَوۡنَهَا تَذۡهَلُ كُلُّ مُرۡضِعَةٍ
عَمَّآ أَرۡضَعَتۡ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ حَمۡلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ
عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٞ ٢

اې خلكو! له خپل رب ووېرېږئ، يقيناً چي د قيامت د ورځي زلزله ستره پېښه ده، هغه ورځ چي هره تى وركوونكې به ګورې چي هغه څه له ياده باسي .چي تى ئې وركړى او هره حامله به خپل بچى ضائع كوي او خلك به بې سده ګورې خو دوى به بې سده نه وي بلكي د الله عذاب به سخت وي.

(۱-۲)- په دې مباركو آيتونو كي د قيامت د ورځي هيبتناك حالت انځور شوى، په لومړي آيت كي ويل شوي: اې خلكو! د خپل رب له عذاب او مؤاخذې ځان وساتئ، د قيامت ورځ راتلونكې ده، له داسي زلزلي سره چي ډېره به ستره وي، دومره به هيبتناكه وي چي هره تى وركوونكې به له خپل زوى او تې خور بچي تښتي، هره حامله به خپل بچى ضائع كړي، خلك به بې سده ګورې خو دوى به بې سده نه وي بلكي د الله عذاب به سخت وي.

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيۡطَٰنٖ مَّرِيدٖ ٣ كُتِبَ عَلَيۡهِ أَنَّهُۥ مَن تَوَلَّاهُ
فَأَنَّهُۥ يُضِلُّهُۥ وَيَهۡدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ٤

او له خلكو ځيني د الله په اړه له پوهي پرته جدل كوي او په هر سركښ شيطان پسي درومي، پر ده لازم شوې چي څوك ورسره دوستي وكړي نو هغه به ئې بې لاري كړي او د دوزخ د عذاب په لوري به ئې بوځي.

(۳-٤)- د دې مباركو آيتونو لاربښووني دا دي:

ځيني خلك داسي دي چي د الله تعالى په اړه له پوهي پرته جدل كوي، الله تعالى او د هغه صفات نه پېژني، خو بيا هم په دې اړه بحث او مناقشه كوي، مناقشه ئې په حقائقو د پوهېدو په موخه نه وي، بلكي سركښ شيطان ئې دې مناقشي ته هڅوي، د هغه په وينا دا كار كوي.

الله تعالى د دې سرکښ شيطان په اړه ليکلي چې څوك ورسره دوستي وکړي نو هغه به ئې بې لاري کړي، په حقيقت د پوهېدو او د خپل رب د ښه پيژندو امکان به ترې سلب کړي، او په هغو لارو به ئې بوځي چې په دوزخ منتهي کيږي. يعني له علم او پوهي پرته د الله تعالى په اړه څه ويل د هغه چا کار دئ چې له سرکښ شيطان سره ئې د دوستۍ اړيکي ټينګي کړې، د هغه متابعت کوي، لارورکی دئ او ځای ئې دوزخ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمۡ فِي رَيۡبٖ مِّنَ ٱلۡبَعۡثِ فَإِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن تُرَابٖ ثُمَّ مِن نُّطۡفَةٖ ثُمَّ مِنۡ عَلَقَةٖ ثُمَّ مِن مُّضۡغَةٖ مُّخَلَّقَةٖ وَغَيۡرِ مُخَلَّقَةٖ لِّنُبَيِّنَ لَكُمۡۚ وَنُقِرُّ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى ثُمَّ نُخۡرِجُكُمۡ طِفۡلٗا ثُمَّ لِتَبۡلُغُوٓاْ أَشُدَّكُمۡۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡلَا يَعۡلَمَ مِنۢ بَعۡدِ عِلۡمٖ شَيۡـٔٗاۚ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ هَامِدَةٗ فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡ وَأَنۢبَتَتۡ مِن كُلِّ زَوۡجِۭ بَهِيجٖ ٥ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٦ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ ٧

اې خلکو! که د بيا ژوندون په اړه په شك کې يئ، نو موږ خو له خاورې راپيدا کړئ، بيا له نطفې، بيا له علقې، بيا له ژوول شوې يوې ټوټې غوښې چې انځور شوې او نه انځور شوې وي، ترڅو تاسو ته وښيو او څه چې وغواړو تر يوې ټاکلې نيټې ئې په رحم کې ځای پر ځای کوو، بيا مو د ماشوم په څېر راباسو، بيا (همداسې ستاسو پالنه کوو) تر څو خپل قوت ته ورسيږئ او له تاسو څخه ځيني ومري او ځيني مو تر ټولو لوېدلي عمر ته ورسيږي، هومره چې له پوهېدو وروسته په څه نه پوهيږي او ځمکه ګورې چې وچه کلکه ده، خو کله چې اوبه پرې نازل کړو، وخوځيږي، وده وکړي او هر راز سمسور بوټي راوټوکوي. دا له دې کبله چې الله په خپله حق دئ، او دا چې هغه مړي راژوندي کوي، او دا چې هغه پر هر څه ښه قادر دئ، او دا چې (د قيامت) هغه نيټه حتماً راتلونکې ده، هيڅ شك په کې نشته، او دا چې الله به هغه راپاڅوي چې په قبرونو کې دي.

(۵-۷)- د دې مبارکو آيتونو په پراخو او ژورو مطالبو د پوهېدا لپاره بايد دا خبري په پام کې ولرو:

دلته د ټولو انسانانو د عادي او ورځني خلقت مختلفو پړاوونو ته اشاره شوې، چې له خاورې پيل او په مرګ ئې پای ته رسي، که څه هم ځينو درنو مفسرينو داسې انګېرلي چې ښايي دلته به له خاورې د انسانانو پيدايښت په دې معنى وي چې آدم عليه السلام له خاورې پيدا شوی، خو دا تعبير دقيق نه برېښي، ځکه دلته خطاب عام دئ، ټول انسانان احتوی کوي، آيت وايي: اې خلکو! تاسو مو له خاورې پيدا کړئ، په داسې حال کې چې عملاً ګورو د هر انسان پيدايښت له خاورې پيل کيږي، له خاورې جوړي شوې مېوې او دانې د انسان په وجود کې په مني واوړي، بيا له دې مني د انسان نطفه جوړه شي، بيا علقه شي، بيا نور مراحل پرې راشي او په پای کې يو بشپړ انسان

ترې جوړ شي. د آيت الفاظ او ترکيب ئې دغه حقيقت ته اشاره کوي، نه پوهېږو ولې بايد د آيت د الفاظو څرګند او واضح مطلب پرېږدو او يوازې د آدم عليه السلام په پيدايښت پورې ئې محدود کړو؟!!

دلته د بيا ژوندون په اړه د هغو خلکو پوښتنې، شك او اندېښنې ته ځواب ويل شوی چې وايي: کله چې ومرو او بدن مو خاورې شي څنګه به له خاورې بيا راژوندي کېږو؟!! دوی ته ويل شوي: الله تعالی هره ورځ له همدې خاورې د انسان نطفه جوړوي او له دې نطفې بشپړ انسان جوړوي؛ ولې له خاورې د انسان بيارپيدا کېدا درته ګرانه برېښي؟!!

دا آيت وايي چې الله تعالی له خاورې د انسان نطفه جوړه کړې، دا نطفه په علقه (ځوړند توکې) واړوي، بيا يوې ژوول شوې ټوټې غوښې ته هيئت ورکړي، چې انځور شوې او نه انځور شوې وي، دا الفاظ ښيي چې انسان ته د صورت او انځور ورکولو لړۍ په درېيمې مرحلې کې پيل کېږي، د ټولو پيدايښت ئې هم مهاله نه وي، بلکې ځينې وړاندې او ځينې وروسته پيدا کېږي.

قرآن چې د انسان د پيدايښت د مختلفو پړاوونو او حالتونو په اړه څه ويلي، علم نن همدا خبره کوي او همغه څه وايي چې قرآن ويلي: د انسان نطفه له خاورو جوړېږي، هغه دانه او مېوه چې ونې او بوټي ئې له خاورو او نمجنې، بوې ناکې، توري ختې جوړوي، د انسان په بدن کې نطفه ترې جوړه شي، د پلار او مور دا نطفې د اوبو د ځاځکو په څېر د مور په رحم کې سره يو ځای شي، دوه نطفې يوه له بلې سره وصل شي، يوه ګډه او مختلطه نطفه (خليه او سلول) ترې جوړ شي، څه موده وروسته د ځوړند توکې په څېر د مور په رحم پورې نښتی وي، بيا د ژوول شوې غوښې د يوې ټوټې بڼه غوره کړي، دلته دغه نوي مخلوق ته د صورت ورکولو لړۍ پيل شي، د ځينو برخو کار تر نورو وړاندې پيل او بشپړ شي، زړه، غوږونه، سترګې، خوله، پزه، لاسونه، پښې، او نور غړي ورکړی شي، د هډوکو جوړېدا ئې په خاص پړاو کې پيل شي، په يوې خاصې مرحلې کې يو ژوندی او متحرك ماشوم ترې جوړ شي، په ټاکل شوې نېټې د مور له رحمه د وتلو لار ورته پرانيستل شي او له يوې تياره او تنګې نړۍ يوې روښانه او پراخې نړۍ ته راووځي. که تاسو د قرآن دغه آيتونه د داسې چا په وړاندې کېږدئ چې د ماشوم د پيدايښت د څرنګوالي پړاوونه ئې په دقيقه توګه او په مجهز لابراتوار کې تر نظر لاندې تېر شوي وي؛ او اوس په دې پوهېږي چې انسان په لومړي سر کې د ژنونو مجموعه وي چې هر يو ئې د يوه خاص غړي د جوړولو دنده په غاړه لري، يو ئې د زړه جوړولو دنده ترسره کوي، بل ئې د غوږونو، بل ئې د سترګو، بل ئې د لاسونو، بل ئې د پښو او همداسې د هر غړي لپاره يو ځانګړی ژن، د دوی شمېر څه باندې دېرشو زرو ته رسېږي، هر يو ئې په خاص پړاو کې خپل کار پيلوي او په ډېر دقت سره ئې بشپړوي، که داسې يوه عالم ته د قرآن دا وينا واوروئ نو يقيناً چې هغه به تاسو ته ووايي: دا هغه څې دي چې ساينس اوس او د ډېرو پر مختللو وسائلو په مرسته پرې پوه شوی!!

همدا وړه نطفه چې په سترګو نه ليدل کېږي، له بېلو بېلو پړاوونو تېره شي او نږدې نه مياشتې وروسته د بشپړ ماشوم په څېر دنيا ته راشي.

له زېږېدو وروسته هم د ده د روزنې او پالنې لړۍ دوام وکړي، تر هغه چې خپل قوت ته ورسېږئ، ځينې تر دې وړاندې په مخکنيو مراحلو کې ومري او ځينې تر ټولو لوېدلې عمر ته ورسېږي، هومره چې له پوهېدو وروسته

په څه نه پوهېږي. د علمي څېړنو په ترڅ كي ثابته شوې چي د عمر په زياتېدو سره د دماغ ځيني شرائين ورو ورو تنگېږي او خبره داسي ځای ته ورسېږي چي دا شرائين د دماغ هغي برخي ته وينه نشي رسولی چي وظيفه ئې حفظ او په ياد ساتل دي، دغه مهال د انسان حافظه په بشپړه توگه له كاره ولوېږي. قرآن دې حقيقت ته په دې الفاظو سره اشاره كړې: وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡ لَا يَعۡلَمَ بَعۡدَ عِلۡمٖ شَيۡـٔٗا : او ستاسو ځيني تر ټولو ناكاره عمر ته رد كړی شي، داسي چي له پوهي وروسته په څه نه پوهېږي.

همداراز د بياژوندون منكرينو ته ويل شوي: زمكه گورې چي وچه كلكه وي، د ژوند او خوځښت هيڅ نښه نه په كي ترسترگو كېږي، خو كله چي باران پرې وورېږي، ناڅاپه وخوځېږي، وده وكړي او هر راز سمسور بوټي راوټوكوي. څوك چي هره شېبه له مړې زمكي د ژونديو بوټو راټوكېدا په خپلو سترگو گوري، هغه ولي د بياژوندون په اړه شك كوي او دا ورته محال او گران برېښي؟!! مگر الله تعالی په لومړي سر كي انسان له خاوري نه دئ پيدا كړی؟ مگر دا اوس د هر انسان نطفه د خاورو له اجزاء نه جوړوي؟ د الله تعالی په اراده هغه دانه او مېوه چي له خاوري جوړه شوې د انسان په بدن كي د ده نطفه ترې جوړه شي، بيا له نطفې علقه "داسي ځوړند توكی چي ژوري ته ورته وي"، بيا د غوښي داسي ټوټه ترې جوړه شي چي ژوول شوې ته ورته وي، چي د ځيني برخي تخليق ئې بشپړ او مكمل شوی او د بلي برخي تخليق ئې نامكمل وي، په هغي بڼي كي چي الله تعالی ورته غوره كړې تر معيني نېټې د مور په رحم كي پاته شي، بيا د ماشوم په توگه دنيا ته راشي، روزنه ئې كېږي، تر هغه چي د خپل قوت او ځوانی پړاو ته ورسېږي، ځيني په نيمايي لاري كي ومري، ځيني د عمر داسي پړاو ته ورسېږي چي خپله ټوله مخكنی پوهه له لاسه وركړي، له علم او پوهي وروسته په څه نه پوهيږي، همدا راز زمكه گورئ چي سپېره او وچه وي خو كله چي اوبه پرې وورېږي وخوځېږي، وده وكړي او هر راز غوره بوټي راشنه كړي.

دا څوك دئ چي له خاوري انسان پيدا كوي؟ په انسان باندي دا مختلف مراحل د چا په اراده رادرومي؟ انسان ترټولو مخلوقاتو افضل او اشرف دئ، هر څه ده ته مسخر شوي، خو هغه له داسي مراحلو طوعاً او كرهاً تېرېږي چي د ده خپله اراده په كي هيڅ اثر او اغېز نه لري. نه غواړي په زړښت محكوم شي، د بل د اوږو پېټی شي او د عمر هغي مرحلي ته ورسېږي چي د ماشوم په څېر شي، په څه نه پوهېږي، دا ئې زړه نه غواړي چي ژوند ئې پای ته ورسېږي او په مرگ محكوم شي، خو چاره نه لري، مخالفت نشي كولی، د يوه مجبور او محكوم موجود په توگه لدې مراحلو تېرېږي، ووايئ: هغه څوك دئ چي انسان د ده د ارادې په وړاندي محكوم دئ؟ له هغه وروسته چي د خاورو له اجزاوو د ده نطفه جوړه شي، د مور په رحم كي تر معيني نېټي پاته كېږي، له مختلفو مراحلو تېرېږي او بيا په معينه نېټه د مور د رحم له تيارې او تنگي دنيا د پراخي دنيا غېږ ته راووځي، ضعيف او ناتوانه او د بل مرستي ته اړ، خو ورو ورو ئې روزنه كېږي، د قوت آخري معراج ته ورسېږي، خو له هغه ځايه ئې بېرته زوال پيل شي، د ضعف او ناتوانی په لور درومي، په زړښت محكوم شي، طاقتونه او استعدادونه ئې ختم شي او په پای كي ئې د مرگ فيصله وشي.

انسان په خپل ژوند كي "له خاوري پيدايښت"، "له يوې دنيا بلي ته تگ" ، "د پيدايښت نېټه"، "دنيا ته د راوتلو نېټه"، "د مور په رحم كي د پاته كېدو معينه موده" او "د مرگ نېټه او اجل" په خپلو سترگو گوري ، سره لدې څنگه او د څه لپاره له بيا ژوندون او لدې دنيا بلي ته د تگ له مسلم حقيقت انكار كوي؟!!

همدا راز د زمكي وچ او سپيره ډاگونه گورئ چي هيڅوك له هغه د ژوندي شي د راتوكېدو طمع نه لري، خو الله جل شأنه له آسمانه اوبه ورباندي ووروي، وخوځېږي، وده وكړي او هر راز غوره او ښاېسته نباتات راشنه كړي.

آيا عجيبه نه ده چي څوك د دغو صحنو له ليدو سره سره د انسان بيا ژوندون محال وگڼي؟ هغه ذات چي د وښو ډكي او داني، له هغه وروسته چي تر خاورو لاندي وراسته شي، بېرته راشنه كوي، انسان به هم له خپل قبر او له هغه وروسته چي هډوكي ئې وراسته شي بيا راژوندى كوي.

په دې مبارك آيت كي چي د انسان د پيدايښت د مختلفو مراحلو په اړه او له زمكي د نباتاتو د راشنه كېدو په اړه كوم بحث شوى، قرآن عظيم الشأن له هغه څو ستري مسئلي ثابتوي او دا نتائج ورباندي مرتب كوي:

١- ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ

دا د دې لپاره چي الله حق دئ، په الوهيت او شته والي كي ئې شك نشته، دا تحولات او بدلونونه، هم د انسان په ژوند كي او هم د دې عالم په غېږ كي ښيي او په دې شهادت وركوي چي الله تعالى حق دئ، يو ذات شته چي د هغه په اراده دا تحولات او بدلونونه راځي.

٢- وَأَنَّهُۥ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ

او دا چي هغه مړي ژوندي كوي، په خپلو سترگو گورئ چي انسان او نبات له خاورو راپيدا كوي.

٣- وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ

او دا چي هغه په هرڅه قادر او برلاسى دئ

٤- وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٞ لَّا رَيۡبَ فِيهَا

او دا چي د قيامت هغه معين ساعت راتلونكى دئ، په هغه كي هيڅ شك نشته.

لكه څنگه چي ته په خپل ژوند كي گورې چي په يوې معيني نېټې له يوې دنيا بلي دنيا ته درومې، د مرگ ساعت دي له مخكي ټاكل شوى، د پيدايښت نېټه دي تعيين شوې او كمال ته ستا د رسېدلو گراف ټاكل شوى، چي بيا له دې ځايه ستا د زوال لړئ پيل كېږي، همدا راز د دې دنيا د ختمېدو او د بلي د پيل كېدو لپاره اجل او ثابته نېټه ټاكل شوې.

٥- وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبۡعَثُ مَن فِي ٱلۡقُبُورِ

او دا چي الله به هغه بېرته راژوندي کوي چي په قبرونو کي دي، لکه څنگه چي الله تعالی د وچي او سپېرې زمکي له زړه نباتات راشنه کوي، همدا راز به هغه چي په قبرونو کي دي بېرته راژوندي کړي.

گورئ چي قرآن د انسان په ژوند کي او د دې عالم او طبيعت په دغو تحولاتو باندي استناد کوي او دا پنځه نتائج زموږ مخي ته ږدي: الله حق دئ، هغه مړي ژوندي کوي، په هر کار قادر دئ، د قيامت معين ساعت راتلونکی دئ او الله جل شأنه به هغه چي په قبرونو کي دي راژوندي کوي.

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطۡفِهِۦ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۖ لَهُۥ فِي ٱلدُّنۡيَا خِزۡيٞۖ وَنُذِيقُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٠﴾

او له خلکو ځيني هغه دي چي د الله په اړه له کومي پوهي، هدايت او روڼ کتاب پرته مجادله کوي، په داسي حال کي چي د خپل اړخ اړوونکی وي، ترڅو د الله له لاري (خلك) تېرباسي، هغه ته په دنيا کي سپکاوی دئ او د قيامت په ورځ به د اور عذاب وروڅکو، دا د همغه څه له کبله چي ستا لاسونو وړاندي لېږلي او دا ځکه چي الله پر بندگانو ظلم کوونکی نه دئ.

(٨-١٠)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغه جاهل مذهبي مشر حالت انځور شوی چي د الله تعالی او د هغه د دين په اړه په داسي حال کي له نورو سره شخړي کوي چي نه په خپله کومه پوهه او علم لري، نه ئې له نورو څه زده کړي او نه په کوم روڼ الهي کتاب استناد کوي، خو سره له دې مضاعف جهل او ناپوهي مغرور دئ، نه يوازي د حق وينا له منلو ډډه کوي بلکي په دې لټه کي وي چي نور هم د الله له لاري تېرباسي، له حق دين او واقعي دينداړانو سره د دوی د مخالفت اساسي وجه دا وي چي د دين په نامه خلك غولوي، له دين او مذهب ئې ځان ته دام او دکان جوړ کړی، که خلك په حق دين پوه شي نو د دوی په دام کي نه نښلي، د دوی بازار سړېږي او دکان ئې بندېږي. الله تعالی د دغو تېگمارانو سزا داسي ټاکلې: په دنيا کي به ذلت او سپکاوی ورپه برخه کړي او د قيامت په ورځ به د اور عذاب وروڅکي، او هلته به ورته ويل کېږي: دا عذاب د همغه څه له کبله دئ چي ستا لاسونو وړاندي لېږلي او دا ځکه چي الله پر بندگانو ظلم کوونکی نه دئ.

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعۡبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرۡفٖۖ فَإِنۡ أَصَابَهُۥ خَيۡرٌ ٱطۡمَأَنَّ بِهِۦۖ وَإِنۡ أَصَابَتۡهُ فِتۡنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجۡهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةَۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدۡعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُۥ

وَمَا لَا يَنفَعُهُۥٓۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدۡعُواْ لَمَن ضَرُّهُۥٓ أَقۡرَبُ مِن نَّفۡعِهِۦۚ لَبِئۡسَ ٱلۡمَوۡلَىٰ
وَلَبِئۡسَ ٱلۡعَشِيرُ ﴿١٣﴾

او له خلکو ځيني داسي دي چي په يوې ژۍ کي د الله عبادت کوي، نو که کومه ښېګڼه وروروسېږي په هغي ډاډه شي او که د آزموینې (کومه ستونزه) وروروسېږی خپل مخ اړوي، دنیا او آخرت ئي تاواني شو او دا څرګنده تباهي ده. له الله پرته هغه چا ته دعاء کوي چي نه ضرر وررسولی شي او نه ګټه وررسولی شي، همدا ژوره لاروركتيا ده، هغه چا ته دعاء کوي چي تاوان ئي تر ګټي ډېر نږدې دئ، ځومره بد مولی او ځومره بد ملګرى.

(١١-١٣)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغه چا حالت انځور شوی چي مسلمانېدا ئي مشروطه ده، که اسلام د دوی غرضونه ترسره کړي نو پر اسلام او خپلې مسلمانۍ راضي وي، خو که اسلام د دوی د اغراضو په وړاندي خنډ شي، د مسلمانانو په څنګ کي خپل غرضونه ترلاسه نکړی شي، له ګواښونو او خطرونو سره مخامخ شي، دين ~~او ایمان د قرباني غوښتنه تري وکړي، نو خپل دین او ایمان ته لته ورکړي، په شا ولاړ شي او له مسلمانانو سره~~ خپلي اړيکي وشلوي!! هغه له داسي چا سره تشبيه شوی چي د اسلام د دائرې له مرکزه ډېر لري؛ په هغي کرښي چي اسلام او کفر سره بېلوي، ولاړ دئ او هملته د خدای عبادت کوي، د کفر له دائرې يو ګام دې لوري ته رااوښتی، له مخکي تلو ئي ډډه کړې، همهلته ودرېدلی او په همدومره څه ئي اکتفاء کړې، که دلته کومه ګټه او منفعت ترلاسه کړي، نو په خپلې ګټې او دغه يو قدم رااوښتو خوښ وي، خو که له کومي ستونزي او خطر سره مخامخ شي، بېرته يو ګام په شا ولاړ شي او خپل مخکني حالت ته وروګرځي. دا د خپل هوس بنده دئ، له الله تعالی سره ئي معامله د يوه بازاري سوداګر ده، ايمان او عقيده هم د مادي ګټي په تله تلي، هغه عقيده ورته د منلو وړ ده چي مادي اغراضو ته په رسېدو کي د ده مرسته وکړي، له هري هغي عقيدې کرکه لري چي د سپېڅلو اهدافو په لار کي د قربانۍ مطالبه تري وکړي. د مادي ګټي په طمع د داسي چا خوا ته درومي او له هغه مرسته غواړي چي له معنوي او اخلاقي پلوه ئي تباه کوي او دومره تاوان وررسوي چي په دنيا کي سپك شي او په آخرت کي د دوزخ وړ!! په دې نه پوهېږي چي د ګټي او تاوان پرېکړه د الله تعالی له لوري کېږي، له الله تعالی پرته نه څوك د ګټي رسولو توان لري او نه د تاوان رسولو، د الله تعالی پر ځای داسي چا ته مخه کړي چي تاوان وررسولی شي خو ګټه نه، ځومره بد مولی او ځومره بد ملګرى.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ

يقيناً چي الله هغه وګړي چي ايمان ئي راوړی او صالح عملونه ئي کړي په داسي جنتونو کي ننباسي چي ترې لاندي ويالي بهېږي، يقيناً چي الله همغه څه کوي چي وئي غواړي.

(١٤)- د مخكنى ډلي د بدو پايلو له بيانولو وروسته د هغو مؤمنانو يادونه كوي چي عملونه ئي صالح دي او د همدغه ايمان او صالح عمل په بدله كي به داسي جنتونو ته ننوځي چي ترې لاندي ويالي بهيږي، يقيناً چي الله همغه څه كوي چي وئې غواړي.

مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْأَخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُۥ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

څوك چي گمان كوي الله به ئې په دنيا او آخرت كي مرسته ونه كړي نو په كوم پړي سره دي د آسمان لوري ته لوړ شي بيا دې وشلوي او ودي گوري چي د ده تدبير هغه څه له منځه وړي چي دی ئې غصه كړی؟

(١٥)- د دې مبارك آيت په اړه مي نږدې دېرش كاله وړاندي تحقيق كولو، ډېرو تفسيرونو ته مي مراجعه وكړه، گڼ شمېر تعبيرونه او تأويلونه مي له نظره تېر شول، خو اندېښني مي رفع نشوې او د خپلو پوښتنو ځواب مي ونه موندو، په دې ضمن كي مي د تفهيم القرآن اوه تفسيرونه مخي ته راغلل خو پوښتني مي په خپل حال پاتې وې، په پاى كي الله تعالى په خپل عميم فضل سره زما لارښوونه وكړه او د دې مبارك آيت په حقيقي مفهوم ئي د پوهېدو توفيق راكړ، داسي چي ټولي اندېښني مي رفع او پوښتني مي ځواب شوې، متوجه شوم چي دا آيت د همدې سورې په ٣١ آيت كي په ډېر وضاحت او صراحت سره تشريح شوى. له هغې ورځي وروسته دې نتيجې ته رسېدلى يم چي كه كله د قرآن د كوم آيت يا د كوم لفظ په فهم كي له ستونزي سره مخامخ شو نو بايد شرح او وضاحت ئي په خپله په قرآن كي ولټوو، قرآن داسي لارښود كتاب دئ چي د خپل مخاطب هري پوښتني ته ځواب وايي، په قرآن كي داسي مبهم او غامض مورد نشته چي قرآن په خپله د هغه وضاحت نه وي كړى، قرآن د خپل مخاطب شكونه رفع كوي، كه څوك د قرآن د كوم لفظ، كومي فقرې يا كوم آيت په معنى سم پوه نشي نو په لږ دقت سره او د وړاندي او وروسته آيتونو په رڼا كي كولى شي په حقيقي معنى پوه شي او د خپلو پوښتنو دقيق ځواب ومومي.

د دې مبارك آيت لاندي تعبيرونه شوي:

١- څوك چي گمان كوي الله به د رسول الله مرسته ونه كړي نو هغه دي ځان زندى كړي.

٢- څوك چي گمان كوي الله به د رسول الله مرسته ونه كړي نو هغه دي آسمان ته د ختلو هڅه وكړي او د مرستي راتلو مخنيوى دي وكړي.

٣- څوك چي گمان كوي الله به د رسول الله مرسته ونه كړي نو هغه دي آسمان ته د ختلو هڅه وكړي او د وحي راتلو مخنيوى دي وكړي.

٤- څوك چي گمان كوي الله به د رسول الله مرسته ونه كړي نو هغه دي آسمان ته د ختلو هڅه وكړي او د هغه رزق او روزي دي بنده كړي.

٥- څوك چي گمان كوي الله به ئې مرسته ونه كړي نو هغه دي آسمان ته د ختلو او مرستي ترلاسه كولو هڅه وكړي.

٦- څوك چي گمان كوي الله به ئې مرسته ونه كړي نو هغه دي ځان زندۍ كړي.

٧- څوك چي گمان كوي الله به ئې مرسته ونه كړي نو هغه دي آسمان ته د ختلو او د مقدراتو د بدلولو هڅه وكړي.

٨- څوك چي دا هيله لري چي په خپلو تدبيرونو سره به له رسول الله سره د الهي نصرت او مرستي مخنيوى وكړي نو هغه دي خپله هڅه وكړي او ودي گوري چي د دوى د تدبيرونو پايله به څه وي**!!**

په دې تعبيرونو كي څو جدي ستونزي او اشكالات تر سترگو كېږي:

ځيني ئې د آيت له سياق و سباق سره هيڅ اړخ نه لگوي، نه په دې آيت كي او نه تر هغه وړاندي او وروسته د رسول الله او له هغه سره د الله تعالى د مرستي يادونه شوې، نو هغه تعبيرونه صحيح نه دي چي دا آيت له رسول الله سره د الله تعالى په مرستي پوري تړي.

په آيت كي نه د تقدير د بدلولو يادونه شوى، نه د رزق د بندولو، نه د الهي مرستي د مخنيوي او نه د ځان زندۍ كولو، چا چي آسمان ته د ختلو موخه او غرض دغه موارد گڼلي د خپل تعبير لپاره معقوله توجيه نه لري، كه پوښتنه تري وشي چي ولي آسمان ته د كوم پړي په مرسته ختل داسي تعبيروئ؟ هيڅ مقنع ځواب نشي ويلى. د قرآن د كوم آيت داسي تعبير چي له ځانه څه مطلب په كي زيات شي او په آيت كي د هغه اړوند الفاظ نه وي سم او محتاطانه تعبير نه دئ، زه هيڅكله له داسي تعبير سره توافق نه كوم.

خو كه تاسو د همدې سورې د ٣١ آيت الفاظو ته ځير شئ وبه گورئ چي د دې آيت دقيقه او واضح شرح وړاندي كوي او موږ ته ښيي چي د كومي رسۍ په مرسته آسمان ته د لوړ تلو او بيا په نيمايي لار كي د رسۍ د قطع كولو پايله به څه وي، پايله به ئې يا دا وي چي د ښكاري مرغانو په منگولو كي پرېوځي او يا ئې هوا پر سر واخلي او په كومي ژوري كندي كي ئې وغورځوي،٣١ آيت وايي: او څوك چي له الله سره شرك وكړي نو هغه داسي دئ لكه له آسمانه چي لاندي راپرېوځي نو ښكاري مرغان ئې وتښتوي او يا ئې باد په ژوري كندي كي وغورځوي.

يعني څوك چي پر الله تعالى ايمان راوړي، بيا د الله په لار كي له كوم كړاو سره مخامخ شي، خو د دې پر ځاى چي صبر وكړي، مأيوس نشي، هيله من وي چي الله تعالى به ئې په دنيا او آخرت كي مرسته كوي، برعكس مأيوس شي، د خپل رب د مرستي په اړه شك وكړي، طمع ئې وشلېږي، خپله رابطه وشلوي، بېرته د كفر لوري ته مخه كړي، د هغه مثال هغه چا ته ورته دئ چي د كومي رسۍ په مرسته د لوړ تلو هڅه كوي، خو په نيمايي لار كي ستړى شي، نو د دې پر ځاى چي هغه مهال دا رسۍ لازياته ټينگه ونيسي او د مرستي راتلو ته انتظار وكړي، برعكس د رسۍ د پرې كولو اراده كوي، كه دا كار وكړي نو طبيعي ده چي پايله به ئې له دې پرته بل څه نه وي چي له لوړ ځاى به لاندي پرېوځي او په مرگ به ئې منتج كېږي، څوك چي په نيمي لاري كي ستړى او ستومانه شي او د وړاندي تلو پر ځاى تر شا شي نو يا به د هغو ښكاريانو په منگولو كي پرېوځي چي په هر

گام کي ئې ورته کمين نيولی او يا به په داسي ژوري کندې کي نسکوريږي چي له هغې روغ رمټ وتل محال وي.

دا په حقيقت کي همغه مطلب دئ چي تر دې وړاندي په (۱۱-۱۳) آيتونو کي په دې توګه راغلی: او له خلکو ځيني داسي دي چي په يوې ژۍ کي د الله عبادت کوي، نو که کومه ښېګڼه وررورسېږي په هغې ډاډه شي او که کومه ستونزه وررورسېږی خپل مخ اړوي، دنيا او آخرت ئې تاواني شو او دا ځرګنده تباهي ده. له الله پرته هغه چا ته دعاء کوي چي نه ضرر وررسولی شي او نه ګټه وررسولی شي، همدا ژوره لاروركتيا ده، هغه چا ته دعاء کوي چي تاوان ئې تر ګټي ډېر نږدې دئ، څومره بد مولی او څومره بد ملګری.

کله چي موږ د قرآن د يوه آيت شرح او تفصيل په بل آيت کي ګورو نو هغه به وروستی شرح ګڼو او د بلي شرحي له وړاندي کولو او يا د بل چا د داسي شرحي له منلو به ډډه کوو چي له خپله ځانه ئې جوړه کړې، دلته په يوه آيت کي ويل شوي چي د الله تعالی له مرستي مأيوس انسان دي په يوه پړي آسمان ته د لوړېدو هڅه وکړي، بيا دي پړی وشلوي او ودي ګوري چي دا تدبير ئې د ده غصه ختمولی شي که نه!! په بل آيت کي ويل شوي: څوك چي له آسمانه لاندي راپرېوځي نو يا به د ښکاري مرغانو په منګولو کي لوېږي او يا به ئې سيلی پر سر اخلي او په ژوري کندي کي به ئې غورځوي، او په دې سره هغه پوښتنه ځواب شوی چي د پړي له شلولو وروسته به څه واقع کېږي. همدا د هغه آيت شرح ده، ولي به د بلي شرحي لټه کوو؟!!

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يُرِيدُ ﴿١٦﴾

او همداسي مو د ځرګندو نښو په توګه نازل کړ او دا چي الله هغه څوك هدايتوي چي دی ئې غواړي.

(۱٦)- يعني قرآن د ځرګندو نښو داسي بشپړه او کامله مجموعه ده چي د انسان د لارښووني لپاره کفايت کوي، خو له دې لارښوونو يوازي هغه څوك برخمن کېدی شي چي د الهي سننو مطابق د هدايت وړتيا ولري.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلْمَجُوسَ وَٱلَّذِينَ أَشْرَكُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

يقيناً هغه چي ايمان ئې راوړی، هغه چي يهودان شوي، صائبين، نصارا، مجوسيان او هغه چي شرك ئې کړی، الله به حتماً د قيامت په ورځ د دوی تر منځ پرېکړه کوي، يقيناً چي الله پر هر څه شاهد دئ.

(۱۷)- دلته د شپږو مذهبي ډلو نومونه اخيستل شوي؛ مؤمنان، يهودان، صابئين، نصارا، مجوسيان او مشرکان او وروسته ويل شوي چي الله تعالی به د قيامت په ورځ د دوی تر منځ وروستی پرېکړه کوي، پرېکړه به نه د دوی د نومونو له مخي وي او نه ئې د ادعاګانو له مخي، بلکي د دوی د عقائدو او عملونو له مخي به وي، په الهي

محكمه كي نه د چا نوم ته ارزښت وركول كېږي او نه ئي ادعاء ته، الله تعالى د هر چا د كړنو او باورونو شاهد دئ، د خپل جامع او كامل علم له مخي به د هر چا د برخليك په اړه پرېكړه كوي.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ۩ ﴿١٨﴾

آيا پام دي نه دئ چي الله ته ټول هغه څه سجده كوي چي په آسمانونو او زمكي كي دي، لمر، سپوږمى، ستوري، غرونه، ونې، حيوانات او ډېرى خلك، او په ډېرو ئي عذاب محقق شوى، او الله چي څوك سپك كړي نو هغه هيڅ عزت وركوونكى نه لري، "هيڅوك اكرام او عزت نشي وركولى"، يقيناً چي الله همغه څه كوي چي وئې غواړي.

(١٨)- د دې مبارك آيت په مطلب د ښه پوهېدا لپاره بايد لاندي مهمي خبري په پام كي ولرو:

دلته قرآن خپل مخاطب ته ويلي چي آيا پام دي نه دئ چي الله ته ټول هغه څه سجده كوي چي په آسمانونو او زمكي كي دي، لمر، سپوږمى، ستوري، غرونه، ونې، حيوانات او ډېرى خلك، او په ډېرو ئي عذاب محقق شوى. آيا د لمر، سپوږمى، ستورو، حيواناتو، ونو او نورو سجده لكه د انسان د سجدى په شان ده؟ آيا دا شيان هم د ملا تير او بندونه لري، ټيټېږي او سر پر زمكه ږدى؟ او د انسان په څېر سجده كوي؟ او كه نه لدې سجدى څخه مراد او مطلب اطاعت او تسليمي ده؟ داسي اطاعت چي په هر څه كي د الله تعالى امر ته تابع دي، په هرڅه كي د هغه حكم عملي كوي او په همغه لار روان دي چي الله تعالى ورته ټاكلې او د ټاكلي هدف په لور مخ په وړاندي ځي او هيڅ انحراف او غفلت نه كوي. كه د آيت الفاظو ته ځير شو نو څرګنده معنى ئي دا ده چي د آسمانونو او زمكي سجده داسي ده چي د قرآن هر مخاطب ئي په خپلو سترګو ګوري، كه سجده د كامل انقياد او اطاعت په معنى ونيول شي نو د آيت په اړه نه كومه پوښتنه راولاړېږي او نه د شك ځاى، ځكه عملاً ګورو چي هر څه هغو سننو ته په بشپړه توګه منقاد دي چي الله تعالى وضع كړي، خو كه سجده په دې معنى تعبير كړو چي تندى پر زمكه ايښودل افاده كړي نو دا نه يوازي د لمر، سپوږمى، ستورو، غرونو، ونو او حيواناتو په اړه صدق نه كوي، ځكه هغوى نه تندى لري او نه ملا او زنګنونه چي كوپ شي او تندى پر زمكه كېږدي، او نه موږ د دوى داسي سجده ګورو، بلكي ډېرى انسانان هم د دې مصداق نشو ګڼلى، په انسانانو كي هم ډېر لږ ئي د الله تعالى په وړاندي سجده كوي، نو يقيناً چي دلته سجده د كامل فطري انقياد او اطاعت په معنى ده، نه په بله معنى.

د زمكي او آسمانونو هر څه الله تعالى ته منقاد دي، هر څه به د هغه چا ملاتړ كوي چي خپل رب ته مطيع وي، هر څه به ئي درناوى كوي او كه هغه له خپل رب څخه مخ واړوي، الله تعالى به ئي سپك او ذليل كړي او داسي څوك به ونه مومي چي ده ته عزت وركړي. په خپلو سترګو ګورو چي الله تعالى ډېر داسي مغرور انسانان ذليل كړي چي ځان به ئي تر هر چا لوړ ګڼلو او هر شريف انسان ته به ئي د حقارت په سترګه كتلو، خو الله تعالى ئي داسي سپك كړي او عزت ئي داسي ختم كړي چي هر څوك ورته په سپكه سترګه ګوري، هيڅوك د ده په څنګ

کي ودريدو ته تيار نه وي، يقيناً الله تعالی چي څوك سپك او ذليل کړي، په دنيا کي به داسي څوك پيدا نه کړي چي هغه ته عزت ورکړي، په ټول عالم کي به داسي څوك او څه ونه مومي چي له سپکاوي ئې وژغوري او عزت ورپه برخه کړي.

هَٰذَانِ خَصْمَانِ ٱخْتَصَمُواْ فِي رَبِّهِمْۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ ٱلْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِۦ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَٱلْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخْرُجُواْ مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

دا دوه متخاصمي ډلي دي چي د خپل رب په اړه ئې شخړه وکړه، نو هغه چي کفر ئې کړی د اور جامي به ورته وسکنډل (بياتي کړی) شي، د سرونو له پاسه به ئې سرې اوبه پرې توی شي، داسي چي په هغوی سره به ئې د خېټو هر څه او پوستکي خوړين (ويلي) کړی شي، او د دوی لپاره به د اوسپنو گورزونه وي، کله چي له ډېره غمه وغواړي ترې ووځي بېرته به ورستانه کړی شي، (له دې وينا سره چي) د اور عذاب وڅکئ.

(۱۹-۲۱)- په دې مبارکو آيتونو کي ويل شوي چي دا مختلفي مذهبي ډلي په حقيقت کي دوه ډلي دي: هغه چي د خپل رب په اړه ئې کفر کړی او هغه چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي، د قيامت په ورځ به د کافرانو دردوونکي حالت داسي وي:

د اور جامي به ورته وسکنډل شي، داسي چي د دوی پر ځان برابري وي او اور ئې له هر لوري د جامو په څېر احاطه کړي.

د سرونو له پاسه به ئې سرې اوبه پرې توی شي، داسي چي په هغوی سره به ئې د خېټو هر څه او پوستکي خوړين او ويلي شي.

د دوی لپاره به د اوسپنو داسي گورزونه وي چي که له ډېره درده او غمه وغواړي له دوزخه ووځي نو پر سر سر به وهل کېږي او بېرته به دوزخ ته ستانه کېږي.

په وار وار به دوی ته ويل کېږي: په اور کي د سوزېدو خوند وڅکئ.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ ﴿٢٣﴾ وَهُدُوٓاْ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلۡقَوۡلِ وَهُدُوٓاْ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

يقيناً چي الله به هغه كسان چي ايمان ئي راوړی او نېك عملونه ئي كړي داسي جنتونو ته ننباسي چي ترې لاندي ويالي بهېږي، په هغوی كي به دوی د سرو زرو په بنگړو او ملغلرو سينگار كړی شي، او هلته به ئي جامي د وربښمو وي، او د پاكيزه پاكيزه خبرو په لوري ئي لاربنوونه وشوه او ستايل شوي لاري ته هدايت شول.

(٢٣-٢٤)- په دې مباركو آيتونو كي د جنتيانو حالت داسي بيان شوی:

الله تعالی به دا نېك عمله مؤمنان داسي جنتونو ته ننباسي چي ترې لاندي ويالي بهېږي.

په جنت كي به دوی د سرو زرو په بنگړو او ملغلرو سينگار كړی شي.

هلته به ئي جامي د وربښمو وي.

د پاكيزه پاكيزه خبرو په لوري به ئي لاربنوونه شوې وي.

او هغي لاري ته به هدايت شوي وي چي په ستايل شوي مقام منتج كېږي.

بايد دې ته متوجه وو چي دلته د نېك عمله مؤمنانو حالت د دوزخي كافرانو په پرتله توضيح شوی، د هغوی جامي به د اور وي خو د دوی به د وربښمو وي، هغوی به پر سر سر د اوسپنو په گورزونو وهل كېږي خو دوی به د سرو زرو په بنگړو او ملغلرو سينگار كېږي، هغوی ته به ويل كېږي چي په اور كي د سوزېدو خوند وڅكئ او دوی ته به په ښكلو ښكلو او پاكېزه پاكېزه الفاظو هر كلی ويل كېږي، د هغوی تگلاره په دوزخ منتهي شوه او د دوی په غوره او ستايل شوي جنت. كه دا آيتونه په مستقله توگه راغلي وی او له مخكنيو سره ئي كوم تړاو نه وی نو په دې كي څه حرج نه وو چي د (هدوا الی الطيب من القول و هدوا الی صراط الحميد) آيت مو داسي ژباړلی وی: په دنيا كي د پاكېزه كلام په لور هدايت كړی شول او د ستايل شوي الله تعالی لاري ته هدايت كړی شول، خو د مخكنيو آيتونو په تړاو سره ئي مراد دا دئ چي په جنت كي به دوی ته په ښكلو او پاكېزه الفاظو هر كلی ويل كېږي او تگلاره ئي په ستايل شوي مقام منتهي شوه.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ ٱلَّذِي جَعَلۡنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلۡعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلۡبَادِۚ وَمَن يُرِدۡ فِيهِ بِإِلۡحَادِۭ بِظُلۡمٖ نُّذِقۡهُ مِنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿٢٥﴾

يقيناً هغه چي كفر ئي كړى او د الله له لاري او له هغه مسجدالحرام څخه مخنيوى كوي چي ټولو خلكو ته مو يو ډول گرځولى، كه په كي هستوگن وي او كه له بهره راتلونكى، او كه څوك په دې كي په ظالمانه توگه د كږېدو اراده وكړي دردناك عذاب به ور وڅكو.

(٢٥)- د دې مبارك آيت په مطلب د ښه پوهېدا لپاره بايد دا خبري په پام كي ولرو:

دلته ويل شوي چي الله تعالى مسجدالحرام د ټولو خلكو لپاره برابر گرځولى كه د مسجدالحرام هستوگن وي او كه مسافر او له بهره راغلى، بايد وگورو چي د دې خبري معنى څه ده؟ له مسجدالحرام څخه مراد يوازي جومات دئ كه ټوله مكه؟ د مقيم او مسافر لپاره ئي د برابروالي معنى دا ده چي هر څوك په هر وخت كي په دې جومات كي عبادت كولى شي او هيڅوك حق نه لري د عبادت كوونكو مخنيوى وكړي او كه ئي معنى دا ده چي د مكي مكرمي پر ټولي زمكي څوك د ملكيت دعوا نشي كولى او هر حاجي كولى شي په هر ځاى د مكي كي مېشت شي؟ په دې اړه د فقهاوو تر منځ د اختلاف رأى شاهد يو، ځيني په دې نظر دي چي دلته له مسجدالحرام څخه مراد يوازي مسجد دئ نه ټول حرم، او په مسجدالحرام كي د مقيم او مسافر د برابروالي معنى دا ده چي ټول خلك په دې جومات كي د عبادت كولو برابر حق لري. دوى وايي چي د مكي پر زمكو او كورونو د خلكو ملكيت هم له اسلام وړاندي ثابت دئ او هم ترې وروسته، امام شافعي رېيل د دغي رأيي پلوي كوي. د فقهاوو دوهمه ډله په دې رأيه دي چي له مسجدالحرام څخه مراد ټول مكي حرم دئ، او د حرم ټوله زمكه د عام وقف حكم لري، د دوى دلائل دا دي:

دغه آيت په خپله وايي چي دلته له مسجدالحرام څخه د خلكو مخنيوى له ټول حرم څخه د خلكو مخنيوى دئ، ځكه د حج مناسك له جومات څخه بهر، منىٰ، عرفات، مزدلفه، صفا او مروه هم احتوى كوي،

د قرآن په گڼ شمېر آيتونو كي مسجدالحرام د ټول حرم په معنى راغلى، نه يوازي د مسجد په معنى، لكه د البقره د سوري په ١٩٦ او ٢١٦ آيتونو كي.

گڼ شمېر روايات وايي چي ټوله مكه د عام وقف حيثيت لري، څوك ئي د ملكيت ادعاء نشي كولى، هر حاجي د هغي په هر ځاى كي مېشت كېدى شي، څوك ئي نه د مخنيوي حق لري او نه له خپل ځاى د لټولو، لكه دا روايات:

عن مجاهد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " مكة حرم حرمها الله، لا يحل بيع رباعها ولا إجارة بيوتها ". مصنف ابن ابي شيبه

له مجاهد روايت دئ چي رسول الله فرمايلي: مكه حرم دئ، الله تعالى ورته حرمت وركړى، نه ئي د زمكو پېر پلور جائز دي او نه ئي د كورونو اجاره وركول.

عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مكة مناخ لا يباع رباعها ولا تؤاجر بيوتها.

له عبد الله بن عمر روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: مكه د مسافرانو د كوزېدو ځاى دئ، نه ئي زمكي پلورل كېدى شي او نه ئي كورونه په اجاره وركول كېدى شي. السنن الكبرى للبيهقي

د ابراهيم نخعي مرسل روايت دئ چي وايي: رسول الله فرمايلي: مكة حرمها الله، لا يحل بيع رباعها ولا إجارة بيوتها: مكې ته الله تعالى حرمت وركړى، نه ئي د زمكو پېر پلور جائز دي او نه ئي د كورونو اجاره وركول.

د عبدالله بن عمر روايت دئ چي عمر امر كړى وو چي د حج په موسم كي دي د مكي هيڅ اوسېدونكى د خپل كور دروازه نه بندوي، چي له نورو سيمو راتلونكي حاجيان وكولى شي د دوى د كور په غولي كي مېشت شي، دى دا هم وايي چي څوك د مكي پر كورونو كرايه ترلاسه كړي خپله خېټه په اور ډكوي، په بل روايت كي راغلي چي عمر مكه والو ته امر كړى وو چي د خپلو كورونو غولي د حاجيانو لپاره خلاص پرېږدي او حتى د دروازو له لګولو ډډه وكړي.

علقمه وايي چي د رسول الله ، ابوبكر، عمر او عثمان په زماني كي د مكي زمكي سوائب (لامالكه) ګڼل كېدې، چي چا به ورته ضرورت درلود په كي اوسېدو به كه نه نو بل ته به ئي پرېښوده.

د عبد الله بن عباس روايت دئ چي وايي: الله تعالى د مكي ټول حرم ته د مسجد نوم وركړى، او په هغه كي د ټولو خلكو يو برابر حق دئ، د مكي هستوګن دا حق نه لري چي له مسافرو حاجيانو كرايه ترلاسه كړي.

عمر بن عبدالعزيز امر كړى وو چي د مكي هستوګن دي له حاجيانو كرايه نه اخلي ځكه دا كار حرام دئ.

دغو رواياتو ته په پام سره د تابعينو اكثريت د دغي رأيي پلوي كوي او په فقهاوو كي امام ابوحنيفه، امام مالك، امام احمد بن حنبل، سفيان ثوري، او اسحاق بن راهويه همدا رأيه لري، او وايي چي د مكي د زمكي پېر پلور او د حج په موسم كي د كورونو كرايه اخيستل جائز نه دي. ځيني فقهاء د مكي پر زمكي نه بلكي پر كورونو ئي د خلكو ملكيت مني او د عمارتونو پېر پلور هم جائز بولي.

غوره رأيه دا ده چي ټول مكي حرم عام وقف او په ټولو مسلمانانو پوري تړلى وګڼل شي او د دې مخنيوى وشي چي څوك د مكي زمكي تصرف كړي او د حج له موسم څخه له حاجيانو د ګټو ترلاسه كولو وسيله جوړه كړي. د قرآن د دغه صريح آيت او د پورتنيو رواياتو څرګنده تقاضاء همدا ده. له وروستيو آيتونو هم په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي د مسلمانانو مشران په دې مكلف دي چي د حاجيانو لپاره د حج ضروري تسهيلات برابر كړي، داسي چي حج نه يوازي له معنوي او ديني پلوه دوى ته آسان او ګټور ثابت شي بلكي له مالي پلوه هم د تاوان پر ځاى دوى ته ګټه ورسوي.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ
فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِّيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ

ٱلۡأَنۡعَٰمِۖ فَكُلُواْ مِنۡهَا وَأَطۡعِمُواْ ٱلۡبَآئِسَ ٱلۡفَقِيرَ ٢٨ ثُمَّ لۡيَقۡضُواْ تَفَثَهُمۡ وَلۡيُوفُواْ نُذُورَهُمۡ وَلۡيَطَّوَّفُواْ
بِٱلۡبَيۡتِ ٱلۡعَتِيقِ ٢٩ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمۡ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيۡرٞ لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦۗ وَأُحِلَّتۡ لَكُمُ ٱلۡأَنۡعَٰمُ إِلَّا
مَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡكُمۡۖ فَٱجۡتَنِبُواْ ٱلرِّجۡسَ مِنَ ٱلۡأَوۡثَٰنِ وَٱجۡتَنِبُواْ قَوۡلَ ٱلزُّورِ ٣٠

او هغه مهال چي ابراهيم ته مو د بيت الحرام ځاى وټاكو (ورته ومو ويل) له ما سره هيڅ څه مه شريكوه، او زما كور د طواف كوونكو، قيام كوونكو او ركوع او سجده كوونكو لپاره پاك وساته، او په خلكو كي د حج اعلان وكړه، چي پلي او پر ډنگرو ډنگرو اوښو سپاره به له لري لري لارو درته راځي، تر څو ځان ته د گټو شاهد وي او په څو معلومو ورځو كي د الله نوم پر هغو بوده وو څارويو ياد كړي چي درروزي كړي ئي دي، نو په خپله تري وخورئ او پر بدحال فقير ئي وخورئ. بيا دي خپلي خيري وڅنډي، خپل نذرونه دي ترسره كړي او د بيت العتيق (آزادي خوني) طواف دي وكړي. همدا؛ او څوك چي د الهي حرمتونو درناوى وكړي نو همدا د خپل رب خوا ته ورته غوره دئ، او دا څاروي تاسو ته حلال كړى شوي مگر هغه چي (په قرآن كي ئى) تاسو ته يادونه كيږي، نو له دغو پليتو بُتانو ډډه وكړئ او له دروغجني وينا اجتناب وكړئ.

(٢٦-٣٠)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

الله تعالى خپل خليل ابراهيم عليه السلام ته لارښوونه كړې وه چي كعبه به په همدغه ځاى كي جوړوي. د دې خبري معنى دا ده چي ابراهيم عليه السلام د الله تعالى په حكم هاجر او اسمعيل عليهما السلام هغه مهال د مكي په وادي كي پرېښودل چي هلته نه اوبه وې، نه ونه او واښه او نه له دوى دواړو پرته بل انسان. همدلته له زمكي د زمزم چينه راوخوټېده، د دوى په څنگ كي نور خلك مېشت شول، ورو ورو د خلكو شمېر زيات شو، او هغه وخت راورسېدو چي دلته د الله تعالى كور كعبه د ابراهيم او اسمعيل عليهما السلام په مباركو لاسونو جوړه شوه.

ابراهيم عليه السلام ته ويل شوي وو چي يوازي به د يوه الله عبادت كوي او هيڅ څه او هيڅوك به له هغه سره نه شريكوي. د كعبې بنسټ پر دغي عقيدې ايښودل شوى، د دې معنى دا ده چي د بيت الله د جوړولو اصلي موخه دا ده چي خلك د الله له كور پرته نه د بل كور طواف وكړي، نه د بل چا د دري په درشل كي سر ټيټ كړي او نه بل ته د احتياج لاس اوږد كړي، هم ئي عبادت يوازي د الله تعالى په وړاندي وي او هم ئي استعانت يوازي د ده په درشل كي.

ابراهيم عليه السلام ته دا دنده سپارل شوې وه چي د الله كور له هر راز ظاهري او باطني ناپاكيو، له شركي رسوماتو او ناولو حركاتو پاك او د طواف كوونكو، قيام كوونكو او ركوع او سجده كوونكو لپاره ئي چمتو وساتي، په خلكو كي د حج اعلان وكړي، دا اطمئنان وركړى شوى وو چي د همدې بلني په طفيل به د الله تعالى مخلص بندگان د دې كور لوري ته پلي او پر داسي سورليو سپاره له لرو لرو سيمو رادرومي چي د اوږدو مزلو له كبله به ډنگر شوي وي، دلته به د ډېرو مادي او معنوي گټو او بركاتو شاهد وي، څو معلومي ورځي به خپل رب يادوي، د الله تعالى په وړاندي به د قرباني څاروي ذبح كوي، په خپله به ئي خوري او پر بې وزلو فقيرانو به

ئې خوري. بيا به خپلې خيري له ځانه مينځي، خپل نذرونه به ترسره کوي او د همدې بيت العتيق (آزاد الهي کور) طواف به کوي. دلته کعبه د بيت العتيق په نامه ياده شوې، عتيق هم د پخواني په معنی راځي او هم د آزاد په معنی، خو بايد وګورو چې دلته په کومه معنی کارول شوی، که الفاظو ته لږ ځير شو نو راته جوته کېږي چې دا وينا ابراهيم عليه السلام ته هغه مهال شوې چې لا کعبه نه وه جوړه شوې، نو يقيناً چې د پخواني معنی دلته صدق نه کوي، له آزاد پرته ئې بله معنی نشو اخيستی، دا نوم هم په داسې محل او ځای کې کارول شوی چې يوازې همدا معنی ورسره مناسب برېښي. کعبه د آزادی نښه ده، انسان د انسان له بندګۍ آزادوي، له الله تعالی پرته بل ته له سر ټيټولو، د بل په درشل کې له ودرېدو او د بل ځلي او کور له طواف کولو آزادي ورکوي، د نړۍ ټول موحدين په يوه صف کې ودروي، قبله ئې يوه کوي، مختلفو لوريو ته له مخ اړولو ئې راګرځوي، د وړو وړو کليو او تنګو تنګو هېوادو د هستوګنو په ځای د نړۍ شمول هېواد د هستوګنو تصور په کې راژوندی کوي، له هغې ګنده وطن پالنې او تنګ نظره سمت پالنې ئې ژغوري چې انسانان سره بېلوي. نو واقعاً چې له دې الهي کور سره دغه د آزاد کور ښکلی نوم ښايي.

د پورتنيو لارښوونو په پای کې ويل شوي چې څوك د الهي حرمتونو درناوی وکړي نو همدا د خپل رب په خوا کې ورته غوره دئ، يعني د حج او طواف مناسك په انسان کې د الهي حرمتونو د درناوي جذبه راولاړوي او د خپل رب له لوري غوره بدله ورپه برخه کوي.

همداراز ويل شوي چې که څه هم د څارويو قرباني د يوې ديني وجيبې په توګه ترسره کوئ او هدف مو د خپل رب رضا ترلاسه کول دي خو په خپله هم کولی شئ د هغه غوښه وخورئ او پر بې وزلو فقيرانو ئې هم خوړلی شئ. دا د اسلام له نظره د قربانۍ فلسفه زموږ مخې ته ږدي او په دې سره د قربانۍ په اړه د اهل کتابو هغه غلطه او خرافي عقيده ردوي چې د قربانۍ په وينو د معبد ځينې برخې رنګول، وازګې ئې د معبد خوا ته سوزول، خوندوري برخې ئې د معبد مجاورانو ته ورکول د قربانۍ د قبلېدو لوازم ګڼي. قرآن وايي: دا څاروي تاسو ته حلال کړی شوي مګر هغه چې په قرآن کې ئې تاسو ته يادونه کېږي، د حج په څېر عبادت په دوران کې هم داسې درته حلال دي لکه په نورو وختونو کې، داسې عبادات نه تاسو د حلال رزق له خوړلو منع کوي او نه له تجارت او مالي حلالو ګټو ترلاسه کولو، دا هم په هغو خرافي مذاهبو يو سخت ګوزار دئ چې ښه خوراك کول، ښې جامې اغوستل، ځان پاك ساتل، د حلال رزق لاس ته راوړو لپاره کار او زيار ايستل د تقوی او معنوي ارتقاء خلاف کارونه ګڼي او داسې زهد د معنوي ارتقاء لپاره ضروري ګڼي چې ښو او خوندورو خوراکونو، پاکو جامو، ځان پاك ساتلو او دنيايي کارونو ته اعتناء ونه شي!!!

د آيت په پای کې ويل شوي: نو له دغو پليتو بُتانو ډډه وکړئ او له دروغجنې وينا اجتناب وکړئ، له پليتو بُتانو د اجتناب معنی دا ده چې د هر هغه پليت او ناولي معبود له لمانځلو ډډه وکړو چې له الله تعالی پرته او يا د الله تعالی په څنګ کې لمانځل کېږي، او د قول الزور معنی که څه هم په هري دروغجنې وينا ئې اطلاق کېږي او موږ ترې منع شوي يو خو دلته ئې معنی شرك دئ، شرك تر ټولو ظلمونو ستر ظلم او تر ټولو دروغجنو ويناوو ستره دروغجنه وينا ده، او د دې معنی دا ده چې د حج د مناسکو ستره موخه دا ده چې موږ له شرك او د جعلي معبودانو له لمانځنې وژغوري.

که د دغو آيتونو د لارښوونو تسلسل او ترتيب ته ځير شو نو معلوميږي چې د حج د مناسکو په پای کې قرباني کول، له احرامه وتل او بيا طواف کول راغلي، همدا ترتيب بايد په حج کې مراعات شي، کله چې حاجي احرام تړي نو تر هغه به د نوکانو له اخيستلو، د ويښتانو له خرييلو او لنډولو، پر ځان د عطر له وهلو او له نورو اړوند ممنوعه چارو ډډه کوي چې قرباني وکړي او له احرامه ووځي، بيا به د افاضې طواف کوي او له دې وروسته ټول هغه بنديزونه پای ته رسي چې د حج او احرام له کبله لازم شوي وو، له خپلو مېرمنو سره د مجامعت په شمول.

دې ته مو هم پام وي چې دلته د قربانی د غوښې په اړه ويل شوي چې په خپله ئې هم وخورئ او پر فقيرانو ئې هم وخورئ، ځينو دا وينا داسې تعبير کړې لکه چې دا يو واجبي امر وي او همداسې کول واجب او فرض وي، خو دا وينا همغسې ده لکه چې د ځينو نورو مستحبو امورو په اړه د امر الفاظ کارول شوي، د قربانی غوښه هم په خپله خوړلی شو، هم ئې خپلوانو ته ورکولی شو، هم ئې په فقيرانو او غيرفقيرانو خوړلی شو. د رسول الله □ له سنت او د صحابه وو له منهج همدا حقيقت معلوميږي.

حُنَفَآءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذَٰلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَـٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى ٱلْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾ لَكُمْ فِيهَا مَنَـٰفِعُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

الله ته مخه کوونکي په داسې حال کې چې د ده په اړه مشرکين نه وي، او څوك چې د الله په اړه شرك وکړي نو دا داسې ده لکه چې له آسمانه راپرېوځي نو بيا ئې يا مارغان وتښتوي او يا ئې باد پر سر واخلي او په ژورې کندې کې ئې وغورځوي. همدا؛ او څوك چې د الهي نښو درناوی وکړي نو دا د زړونو د تقوی له کبله ده، په دې کې تاسو ته تر يوې ټاکلې نېټې ګټې (ترلاسه کول) دي بيا ئې (د قربانی غوره) ځای د بيت العتيق په لوري دئ.

(۳۱-۳۳)- د دې مبارکو آيتونو لارښوونې دا دي:

له پليتو بُتانو او د شرك له دروغجنې وينا په داسې حال کې ډډه وکړئ چې په بشپړه توګه او په واقعي معنی مو د خپل رب لوري ته مخه کړې وي او په هيڅ څه کې د خپل رب په اړه مشرك نه يئ.

<u>څوك چې د الله په اړه شرك وکړي مثال ئې هغه چا ته ورته دئ چې د آسمان له لوري لاندې راپرېوځي، نو يا ئې</u> ښکاري مارغان وتښتوي او يا ئې باد پر سر واخلي او په ژورې کندې کې ئې وغورځوي. يعنې يا د ټګمارو مذهبي مشرانو په منګولو کې پرېوځي، هم ئې دنيا تباه شي او هم ئې ايمان او يا د خرافاتو، جهل، سپکاوي او ذلت په ژورو کندو کې وغورځي.

<u>حج او د حج د مناسکو تقاضاء او غوښتنه او نتائج او اغېزونه ئې همدا دي.</u>

ځوك چي د الهي نښو درناوی كوي دا درناوی ښيي چي د ده په زړه كي ايمان، تقوی او له خپل رب څخه خوف او وېره شته، هغه ځوك د الهي شعائرو درناوي كوي چي په زړه كي ئې تقوی او ايمان وي، او ځوك چي د شعائرالله سپكاوي كوي زړه ئې له ايمان او تقوی خالي دئ، په شعائر الله كي ټول هغه شيان شامل دي چي په ديني امورو پوري تړلي دي، لكه جومات، كعبه، قبله، صفا، مروه، لمونځ، روژه، حج، آذان، قرباني، هدي.

په همدې ارتباط ويل شوي چي د قربانی په څارويو كي تر ټاكلي نېټي تاسو ته د ګټي اخيستو اجازه دركړی شوې، د دې معنی دا ده چي كه تاسو د حج په دوران كي د قربانی لپاره كوم څاروي درسره روان كړئ، كولی شئ تر هغه ترې استفاده وكړئ چي د قربانی ټاكلي ځای ته ئې رسوئ او د قربانی ټاكلي نېټه ئې رارسېږي، په دې مودې كي له دې څارويو د سورلی يا بل غرض لپاره استفاده كول څه مانع او اشكال نه لري او داسي كار د شعائر الله د سپكاوي په معنی نه دئ، همغسي لكه چي د جاهليت په دوران كي به اعرابو انګېرله چي له دغو څارويو هر ډول كار اخيستل ناروا دي!! ځينو فقهاوو ويلي چي دلته له ټاكلي نېټي څخه مراد هغه نېټه ده چي څاروي د قربانی لپاره غوره كېږي، ګواكي له دې وروسته چي د قربانی لپاره غوره او روان كړی شي استفاده ترې روا نه ده، د دوی په مقابل كي نور په دې عقيده دي چي له ټاكلي نېټي څخه مراد د قربانی ورځ ده، تر دې نېټي پوري له دغو څارويو استفاده څه شرعي مانع نه لري، دواړه لوري د خپلو آراوو لپاره د استناد وړ روايات لري، احناف د ضرورت په صورت كي استفاده جائز ګڼي. كه د آيت الفاظو ته ځير شو نو په يقين سره ويلی شو چي د اجل مسمی (ټاكلي نېټي) مصداق يوازي د حلالولو ټاكلي نېټه ګڼلی شو نه د څاروي غوراوی او له ځان سره روانول، دې غوراوي او له ځان سره روانولو ته د ټاكلي نېټي نوم وركول قطعاً مناسب نه برېښي.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَـٰمِ ۗ فَإِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ فَلَهُۥٓ أَسْلِمُوا۟ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَٱلصَّـٰبِرِينَ عَلَىٰ مَآ أَصَابَهُمْ وَٱلْمُقِيمِى ٱلصَّلَوٰةِ وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

او د هري ډلي لپاره مو د قربانی ځانګړې طريقه ټاكلي، چي د الله نوم د هغو بوده څارويو (د حلالولو په مهال) ياد كړي چي ورروزي كړي ئې دي، نو ستاسو معبود يوازينی معبود دئ نو هغه ته تسليم اوسئ، او دې تواضع كوونكو ته زېرى وركړه، هغه چي كله د الله يادونه وشي نو زړونه ئې پوړېږي او پر وررسېدلو مصيبتونو صبر كوونكي او د لمانځه قائموونكي او له هغه څه انفاق كوونكي چي موږ ورروزي كړي.

(٣٤-٣٥)- په دې مباركو آيتونو كي ويل شوي چي الله تعالی د هر امت لپاره د قربانی طريقه ټاكلي، ټولو ته ئې لارښوونه كړې چي د څارويو د حلالولو په وخت كي د الله تعالی نوم ياد كړي، همداسي چي د ټولو رب يوازيني رب دئ؛ مناسك او د ذبح طريقه ئې هم سره ورته دي، ټولو ته ويل شوي چي د خپل رب اوامرو ته تسليم اوسئ، هغو خلكو ته په دنيا او آخرت كي د روښانه مستقبل زېرى وركړی شوی چي د خپل رب په وړاندي مخبتين (تواضع كوونكي) وي، د مخبت نوم د هغه چا په اړه صدق كوي چي ځانګړتياوي ئې دا وي:

کله چي د الله یادونه وشي نو زړونه ئې پوړېږي،

پر وررسېدلو مصیبتونو صبر کوي،

لمونځ قائموي،

او له هغه څه انفاق کوي چي الله تعالی وررروزي کړي.

وَٱلۡبُدۡنَ جَعَلۡنَٰهَا لَكُم مِّن شَعَٰٓئِرِ ٱللَّهِ لَكُمۡ فِيهَا خَيۡرٞۖ فَٱذۡكُرُواْ ٱسۡمَ ٱللَّهِ عَلَيۡهَا صَوَآفَّۖ فَإِذَا وَجَبَتۡ
جُنُوبُهَا فَكُلُواْ مِنۡهَا وَأَطۡعِمُواْ ٱلۡقَانِعَ وَٱلۡمُعۡتَرَّۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرۡنَٰهَا لَكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ٣٦ لَن يَنَالَ ٱللَّهَ
لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقۡوَىٰ مِنكُمۡۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمۡ لِتُكَبِّرُواْ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمۡۗ
وَبَشِّرِ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٣٧

او (د قربانۍ) اوښان مو تاسو ته د شعائر الله په ضمن کي ټاکلي، په همدې کي ستاسو لپاره ښېګڼه ده، نو په داسي حال کي د الله نوم پرې یاد کړئ (حلال ئې کړئ) چي ولاړ وي، نو کله چي ئې ډډې پر زمکي ولګېږي، بیا هم په خپله ترې وخورئ او هم ئې پر قانع او طمع کوونکي وخورئ، همداسي مو تاسو ته مسخر کړي چي شکر وکړئ. نه ئې غوښي الله ته رسي او نه ئې ويني، بلکي ستاسو تقوی وررسي، همداسي مو تاسو ته مسخر کړي چي الله د هغې لارښوونې په بدل کي په لويي یاد کړئ چي تاسو ته ئې درپه برخه کړې او دغو محسنينو ته زېری ورکړه.

(۳٦-۳۷)- دلته د قربانۍ اوښان هم د شعائر الله په نامه یاد شوي او د حلالولو د طریقې په اړه ئې ویل شوي چي په ولاړي د الله نوم پرې یاد کړئ، تفصیل ئې دا دئ چي د اوښ یوه مخکنۍ کينه پښه وتړل شي، په دريو پښو ولاړ پرېښودی شي، بیا ئې د غاړې بېخ (حلقوم) کي په زور سره تېزه چاړه ووهل شي، چي په دې سره د ويني بهېدا پيل کېږي، د زیاتي ويني په وتلو سره هغه په اړخ څملي، له هغه وروسته چي سا ئې وخېژي او خوځېدا ئې بنده شي، نو ټوټه ټوټه کېدا پيل شي. ويل شوي چي له دې وروسته ئې په خپله هم خوړلی شئ او پر قانع او طمع کوونکي ئې هم خوړلی شئ، په مکرره توګه د دې وينا راوړل ښيي چي تر دې وړاندي خلکو په خپله د خپلې قربانۍ د غوښي له خوړلو ډډه کوله، له مسکينانو پرته بل چا ته ئې د هغې خوړل روا نه ګڼل، همداسي لکه چي د قربانۍ له څاروي د سورلۍ یا بار وړلو لپاره کار اخيستل یا ئې شيدې او وړۍ کارول ناروا ګڼل، دلته دا ټول پخواني دودونه باطل وګڼل شول. همداراز په جاهليت کي به خلکو د يهودانو تر اغېز لاندي د قربانۍ غوښي د کعبې خوا ته اېښودې او د قربانۍ په وينو به ئې د کعبې دېوالونه رنګول، دلته دا جاهلانه دودونه هم مردود وګڼل شول.

د دې مبحث په پای کې څو لارښوونې شوې: ۱- دا څاروي مو تاسو ته مسخر کړي، چې شکر وکړئ. ۲- نه ئې غوښې الله ته رسي او نه ئې وينې، بلکې ستاسو تقوی وررسي، ۳- همداسې مو تاسو ته مسخر کړي چې الله د هغې لارښوونې په بدل کې په لويي ياد کړئ چې تاسو ته ئې درپه برخه کړې، ٤- دغو محسنينو ته چې شکر کوي، خپل رب په لويي يادوي او د الهي لارښوونو مطابق عمل کوي زېرى ورکړه.

دې ته مو بايد پام وي چې د څارويو د قربانۍ دا حکم يوازې حاجيانو ته متوجه نه دئ، بلکې هر هغه مسلمان ته راجع دئ چې د استطاعت خاوند وي، هغوى هم مکلف دي چې د قربانۍ په وړاندې کولو سره د الله تعالى د هغه نعمت شکر ادا کړي چې څاروي ئې انسان ته مسخر کړي او له هغوى د ډول ډول استفادې اجازه ئې ورکړې.

بايبل وايي چې د قربانۍ تر ټولو خوندوره برخه به د خداى په نامه د کاهن وي!! که تاسو په بايبل کې لږ غور وکړئ نو وبه ګورئ چې د بايبل د ليکونکي له نظره تر ټولو مهمه او اساسي خبره همدا ده، وبه ګورئ چې وايي: د څارويو لومړي بچيان به د کاهن وي، د زمکې لومړى فصل به د کاهن وي، د باغونو لومړۍ مېوه به د کاهن وي، له انګورو لومړي جوړ شوي شراب به د کاهن وي او ...!!

بايبل وايي چې موسى عليه السلام د هارون عليه السلام او د ده د زامنو په غوړونو د قربانۍ وينه وموښله او د دوى جامې ئې په وينو ورولړلې نو په دې سره هغوى سپېځلي شول!! حيران يو چې د بايبل پلويان څنګه دا خبره مني؟!! څنګه ئې عقل په دې قانع کېږي چې د وينو په لړلو سره څوك د ناپاکېدو په ځای سپېځلی کېږي؟!! قرآن د بايبل د دغې خندوونکې وينا د ترديد لپاره په موجزو او قاطع الفاظو سره فرمايي:

د الله تعالى په نامه د څاروي حلالول او د ده په لار کې ئې قرباني کول په الله د ايمان او باور نښه ده.

نه ئې وينې الله تعالى ته رسي او نه ئې غوښه، په خپله ئې وخورئ او پر مسکينانو ئې وخورئ، د الله تعالى برخه مسکين ته ورکړئ. داسې مه ګڼئ چې د قربانۍ وينې سپېځلې دي او که څوك پرې ولړل شو نو سپېځلی او مقدس شو، د قرباني شوي څاروي نه وينه سپېځلې ده نه غوښه، موخه ئې د چا تقديس نه بلکې خپل او پردي مسکين ته طعام ورکول دي.

په دې قربانۍ سره په تاسو کې تقوى راپيدا کېږي، له حرص او بخل نه خوندي کېږئ، الله تعالى ستاسو دغه تقوى او ځان ساتنه خوښوي.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدَٰفِعُ عَنِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٖ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَٰتَلُونَ بِأَنَّهُمۡ
ظُلِمُواْۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصۡرِهِمۡ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ ٱلَّذِينَ أُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيۡرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا
ٱللَّهُۗ وَلَوۡلَا دَفۡعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعۡضَهُم بِبَعۡضٖ لَّهُدِّمَتۡ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٞ وَصَلَوَٰتٞ وَمَسَٰجِدُ يُذۡكَرُ فِيهَا ٱسۡمُ

ٱللَّهِ كَثِيرًاۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤١﴾

يقيناً چې الله له هغو وګړو دفاع کوي چې ايمان ئې راوړی، يقيناً چې الله هيڅ خائن او ناسپاسه انسان نه خوښوي. هغو ته اجازه ورکړی شوې چې په خلاف ئې جنګ کيږي، د دې لپاره چې پر هغوی ظلم شوی او يقيناً چې الله د دوی پر نصرت او بريا ښه توانا دئ. هغه چې له کوم حق پرته له خپلو کورونو ايستل شوي، (له دې پرته ئې کوم جرم نه وو چې) ويل ئې: زموږ رب الله دئ!! او که د خلکو ځيني په ځينو نورو سره د دفع کولو الهي سنت نه وی نو حتماً به صوامع (د رهبانانو عبادت ځايونه)، بيع (د نصاراوو معبدونه)، صلوات (د يهودو معبدونه) او مساجد (د مسلمانانو جوماتونه) چې د الله نوم په کې زيات زيات يادېږي ټول وران شوي وو، او الله به هرو مرو هغو ته نصرت ورکوي چې د ده ملتيا کوي، يقيناً چې الله عزتمن ځواکمن دئ. هغه چې که په زمکې کې تمکين ورکړو، لمونځ قائموي، زکات ورکوي، په معروف ګمارل او له منکراتو مخنيوی کوي او د چارو پايله الله لره ده.

(٣٨-٤١)- د دې مبارکو آيتونو مهمې مهمي لارښووني دا دي:

الله تعالی له هغو وګړو دفاع کوي چې ايمان ئې راوړی او د تېري کوونکو په وړاندې ئې يوازې او بې مرستې نه پرېږدي.

الله تعالی هيڅ خائن او ناسپاسه انسان نه خوښوي، مرسته ئې نه کوي او د مؤمنانو په خلاف د دوی په بريا او برلاسي نه راضي کېږي.

د کومو مظلومانو په خلاف چې جنګ پيل شوی، الله تعالی هغوی ته له ځانه د دفاع اجازه ورکړې، دا د دې لپاره چې پر هغوی ظلم شوی، الله تعالی دا نه خوښوي چې د ده پر بې وزلو او مظلومو بندګانو ظلم وشي، دغو مظلومانو ته ئې نه يوازې له ځانه د دفاع اجازه ورکړې بلکې له دوی سره ئې د نصرت او مرستې وعده کړې او هغوی ته ئې اطمئنان ورکړی چې الله تعالی د دوی مل او دوی ته پر خپلو دښمنانو د برلاسي او بريا په ورکولو ښه توانا دئ. د دفاع دا اجازه او د نصرت او بريا دا وعده له هغو مظلومانو سره شوې چې له کوم حق پرته له خپلو کورونو ايستل شوي، له دې پرته کوم جرم نه لري چې وايي: زموږ رب الله دئ!!

دا ثابت، دائمي او نه بدلېدونکی الهي سنت دئ چې د خلکو د يوې ډلې ظلم او تېری د بلې په لاس دفع کوي، مظلومانو ته دا اجازه او توفيق ورکوي چې د ظالمانو او تېري کوونکو طغيان د دوی په لاس دفع کړي او د ظلم ټغر ټول کړي. که دا الهي سنت نه وئ نو حتماً به ټول هغه معبدونه وران شوي وو چې د الله تعالی نوم په کې يادېږي، که دا له خلکو لرې په غرونو او ځنګلو کې د رهبانانو عبادت ځايونه دي، که د يهودو او نصاراوو معبدونه دي او که د مسلمانانو جوماتونه، د دې الهي لارښووني معنی دا ده چې کوم ولسونه ظالمانو ته تسليم شي، له خپلو حقوقو د دفاع لپاره د ظالمانو په خلاف د مقاومت لار غوره نه کړي، له خپلو انساني حقوقو او ديني

اقدارو دفاع ونه كړي، د ظالمانو مخي ته ونه دربږي، د زور په ضد زور او د وسلې په خلاف وسله ونه كاروي، نو نه يوازي دا چې خپل حقوق به ترلاسه نه كړي بلكي معبدونه به ئې هم وران شي.

دا آيت په پرېكنده توگه اعلان كوي چې له ديني شعائرو او مقدسو ځايونو څخه الله تعالى په دې توگه دفاع كوي چې يوه ډله په بلې ډلې دفع كوي، د خداى پالونكو په لاس هغه خلك دفع كوي چې غواړي عبادت ځايونه وران كړي، كله چې له شعائرو د دفاع لپاره خداى پالونكي ملا وتړي نو الله تعالى ئې مرسته كوي او په دين دښمنه ځواكونو برلاسي وركوي، كه دا الهي سنت نه وى نو د عبادت ټول مخكني او اوسني ځايونه به وران شوي وو!! د دې معنى دا ده چې الله تعالى په خارق العاده توگه د خلكو له ديني مقدساتو او عبادت ځايونو دفاع نه كوي، له انسانانو پرته ئې په خپلو نورو لښكرو نه ساتي، په انسانانو ئې هم يوازي هلته ساتي چې دوى ئې ساتنې ته ملا وتړي. تر څو چې د الهي نصرت لپاره ښايسته او وړ خلك راپيدا نه شي الله تعالى خپل نصرت او تائيد نه نازلوي. كه داسي نه وى نو كعبه به په طبيعي پېښو كي نه ورانېده او په داخلي جگړو كي به تاوان نه وررسېدو،

الله تعالى به هرو مرو هغو ته نصرت وركوي چې د ده ملتيا كوي، دا د هغه الله قطعي او حتمي وعده ده چې عزتمن ځواكمن دئ، نه د چا زور او ځواك د ده د پرېكړو د پلي كېدو مخنيوى كولى شي او نه د چا ضعف او كمزوري د ده د وعدو د عدم تحقق سبب كېدى شي.

الله تعالى د مظلومو باايمانه مجاهدينو جهاد داسي گڼي لكه څوك چې د ده ملتيا كوي، يعني د ظالمانو په ضد جنگ د الله تعالى له لوري جنگ دئ او په دې جنگ كي مجاهد د الله تعالى داسي سپاهي دئ چې غواړي د خپل رب ملتيا وكړي او د هغه چا په ضد وجنگېږي چې الله تعالى د هغه د ځپلو او ماتولو اراده كړې.

د الهي نصرت او تأييد دا وعده له هغو مجاهدينو سره شوې چې كه الله تعالى هغوى ته په زمكي كي تمكين وركړي، نو لمونځ قائموي، زكات وركوي، په معروف گمارل او له منكراتو مخنيوى كوي، يعني د دوى لومړنى كار د لمانځه قائمول دي، لدې وينا په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې په اسلامي نظام كي د واكدارانو لومړنى او تر ټولو ستره وظيفه د لمونځ قائمول دي. د يوې غوره اسلامي ټولني په جوړولو كي ترټولو زيات اغېزمن كار، د لمانځه قائمول دي. كه اسلامي حكومت پدې وتوانېدو چې جوماتونه له معنوي لحاظه آباد كړي، د جومات امامت صالح، متقي او په دين پوه داعي ته وسپاري، خلك له جومات سره عادت كړي او جومات چې د خلكو په فكري، معنوي، اجتماعي او سياسي روزني كي كوم اغېزمن كاركولى شي هغه ترسره شي، كولى شي د ټولني ټولي ناخوالي سمي او ټول مشكلات حل كړي. دا په دې شرط چې د لمانځه تر څنگ له شتمنو زكات ترلاسه كړي او په خپلو شرعي مواردو كي ئې ولگوي، ښېگڼو ته وده وركړي او د منكراتو مخنيوى وكړي.

د دې لاربښوونو په پاى كي ويل شوي چې د چارو پايله الله تعالى ټاكي، دا پرېكړه د ده له لوري كېږي چې څوك له كوم برخليك سره مخامخ كړي او د چا پر كارونو كوم نتائج مرتب كړي، د الله د لاري مجاهدين بايد ډاډه او مطمئن وي چې هلي ځلي او قربانى ئې هدر نه ځي او بې نتيجې نه پاتې كېږي.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾
وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ ۖ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

او که تا تکذیب کړي نو یقیناً چي تر دوی وړاندي د نوح قوم، عاد او ثمود (خپل خپل پیغمبران) تکذیب کړل، او د ابراهیم قوم او د لوط قوم، او مدین والو، او موسی تکذیب کړی شو، نو دغو کافرانو ته مو مهلت ورکړ بیا مو ونیول، نو (وګوره چي) زما بدلول څنګه وو؟

(٤٢-٤٤)- په دې مبارکو آیتونو کي رسول الله ته ویل شوي: که ستا قوم نن ستا مخالفت ته ملا تړلې او تا تکذیبوي نو د دوی مخکنیو او اسلافو هم خپل خپل پیغمبران تکذیب کړل، د نوح قوم، عاد، ثمود، د ابراهیم او لوط قومونو او مدین والو همدا کار وکړ، فرعونیانو موسی علیه السلام تکذیب کړ، هر یوه ته مو تر یوې ټاکلې نېټې مهلت ورکړ او د مهلت په پای کي مو ونیول او سخته سزا مو ورکړه، وګوره چي د دوی حالت مو څنګه بدل کړ، د مهلت په دوران کي ئې حالت څنګه وو او په عذاب له اخته کېدو وروسته څه پرې راغلل او څنګه شول؟!!

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن
تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

او څومره کلي چي ظالمان وو او هلاك مو کړل، نو دا ئې په خپلو چتونو راپریوتي کلي او وزګار پاتي څاګان او ټینګي مانۍ. نو آیا په زمکي کي نه دي ګرځېدلي چي داسي زړونه ئې په برخه شي چي پرې تعقل کوي او داسي غوږونه چي پرې اوري، خبره دا ده چي سترګي نه ړندېږي بلکي هغه زړونه ړندېږي چي په سینو کي دي.

(٤٥-٤٦)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

څومره کلي چي هستوګن ئې ظالمان ول تر دې وړاندي وران او کلیوال ئې د خپلو ظلمونو له کبله په الهي عذاب اخته شوي او هلاك شوي؟!!، دا دئ ناسو ئې کلي ګورئ چي پر خپلو چتونو راپریوتي، څاګان ئې ګورئ چي وزګار پاتي دي او ټینګي مانۍ ئې په کنډوالو بدلي شوي.

نو آیا په زمکي کي نه دي ګرځېدلي او له تاریخي پېښو د عبرت اخیستو وړتیا نه لري، که دوی دا وړتیا درلودی نو دغو پېښو به د دوی ویده او غافل زړونه داسي ویښ او حساس کړي ول چي تعقل پرې کولی شي او د دوی غوږونه به ئې داسي ورپرانیستي وو چي حق خبري پرې اورېدی شي، خو خبره دا ده چي د دوی زړونه بې

حسه شوي، د حقائقو له ليدو او پيژندو عاجز شوي، په خپلو سترګو ډېر څه ګوري خو هغه پند نشي ترې اخيستی چي حساس او ژوندي زړونه ئې ترې اخلي.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِٱلْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ ٱللَّهُ وَعْدَهُۥ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

او په تلوار سره له تا د عذاب غوښتنه کوي حال دا چي الله له خپلي وعدې هيڅکله نه ترشا کېږي، او يقيناً چي ستا د رب په وړاندي يوه ورځ داسي ده لکه هغه زر کلونه چي تاسو ئې ګڼئ، او څومره کلي چي فرصت مو ورکړ سره له دې چي ظالم ول، بيا مو ونيول او بېرته ګرځېدا خو زما په لوري ده.

(٤٧-٤٨)- دلته د مخالفينو دا ادعاء څېړل شوې چي وايي: که دا د الهي عذاب ګواښونه رښتيا وي او موږ حقيقتاً د الهي عذاب مستحق وو نو دا عذاب ولي نه راځي؟ څه شي ځنډولی؟ کله به راځي؟ ستاسو دا ګواښونه به کله رښتيا کېږي؟ د دوی په ځواب کي ويل شوي: الله له خپلي وعدې هيڅکله نه ترشا کېږي، دا الهي وعده به حتماً او په خپل وخت ترسره کېږي، تلوار او عجله مه کوئ، لنډو لنډو مهلتونو ته د اوږدې مودې په سترګه مه ګورئ، د الله تعالی په وړاندي يوه ورځ داسي ده لکه هغه زر کلونه چي تاسو ئې ګڼئ، څه ته چي تاسو د اوږدې مودې په سترګه ګورئ د الله تعالی په وړاندي داسي ده لکه څو شېبې، آيا دې ته نه ګورئ چي الله تعالی تر تاسو وړاندي څومره خلکو ته سره له دې چي ظالمان ول همداسي مهلت ورکړی، د ظلم په پيل کي او له مهلت پرته ئې فوراً نه دي نيولي، د مهلت په پای کي ئې نيولي، ستاسو دا مهلت هم د پای ثابته نېټه لري، کله چي هغه نېټه راورسېږي په داسي سخت الهي عذاب به اخته کېږئ چي ستاسو اسلاف ورسره مخامخ شول. آيا دې ته نه ګورئ چي بېرته ګرځېدا مو د الله تعالی په لوري ده؟ که په خپل ژوند کي په الهي عذاب اخته نشئ نو په دې سره خو د الله تعالی له عذابه نه ژغورل کېږئ، په خپل مرګ سره د الله په لوري درومئ، هلته به هرومرو خپله سزا ګورئ.

قُلْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَآ أَنَا۠ لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوْا۟ فِىٓ ءَايَـٰتِنَا مُعَـٰجِزِينَ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

ووايه: اې خلکو! زه خو تاسو ته يوازي يو څرګند خبرداری درکوونکی يم، نو چا چي ايمان راوړ او نېک عملونه ئې وکړل دوی ته بخښنه او غوره رزق دئ او هغه چي زما د آيتونو په اړه ئې د بې وسه کوونکو په څېر هڅه وکړه دوی دوزخيان دي.

(٤٩-٥١)- په دې مبارکو آيتونو سره رسول الله ته لارښوونه شوې چي خلکو ته ووايي:

زه خو تاسو ته یوازي یو څرګند خبرداری درکوونکی یم، د الله تعالی له لوري پر دې ګمارل شوی یم چي د ایمان او کفر له حتمي پایلو مو خبر کړم.

څوك چي ایمان راوړي او نېك عملونه وکړي د الله تعالی بخښنه او غوره رزق به ئې په برخه شي.

او څوك چي د الله تعالی د آیتونو او وعد او وعید په اړه دا هڅه وکړي چي د تحقق او تر سره کېدو مخه ئې ونیسي نو هغه به له دې پرته بله نتیجه ترلاسه نه کړي چي د دوزخیانو ملګری شي او له دوی سره یو ځای په دوزخ کي پرېوځي.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰٓ أَلْقَى ٱلشَّيْطَٰنُ فِىٓ أُمْنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ ٱللَّهُ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ ثُمَّ يُحْكِمُ ٱللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى ٱلشَّيْطَٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَفِى شِقَاقٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا۟ بِهِۦ فَتُخْبِتَ لَهُۥ قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهَادِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ

او تر تا وړاندي مو هیڅ رسول او نبي نه دئ لېږلی مګر داسي چي کله ئې تمنا (هیله) کړې شیطان د هغه په تمنا کي خلل اچونه کړې، نو الله هغه څه له منځه وړي چي شیطان ئې اچوي بیا خپل آیتونه مضبوطوي، او الله باحکمته پوه دئ. تر څو هغه څه چي شیطان ئې اچوي د هغو لپاره چي په زړونو کي ئې بیماري ده او د سخت زړو لپاره یوه آزموینه وګرځوي، او یقیناً چي دا ظالمان په ژور عناد او بېلتون کي دي. او تر څو هغه چي علم ئې په برخه شوی پر دې پوه شي چي دا حق ستا د رب له لوري دئ؛ نو ایمان پرې راوړي او زړونه ئې ورته خضوع وکړي او یقیناً چي الله هغه کسان سمي لاري ته هدایتوي چي ایمان ئې راوړی.

(٥٢-٥٤)- د دې مبارکو آیتونو په مطلب د ښه پوهېدا لپاره لاندي خبري په پام کي ولرئ:

که تاسو د دغو آیتونو په اړه تر دې دمخه څه نه وي اورېدلي، تفسیرونه مو نه وي لوستلي، کوم روایت مو له نظره نه وي تېر شوی، یوازي د آیتونو الفاظو، ترکیب او سیاق و سباق ته په پام سره وغواړئ د هغوی کوم تعبیر وړاندي کړئ او کوم مفهوم ترې واخلئ نو یقیناً او له هرراز شك پرته به ووایئ: دا آیتونه د مخکنیو لپاره یوه ښکلي تتمه ده او د هغوی مزید شرح او تفصیل زموږ مخي تهږدي، تر دې وړاندي ویل شوي: کافران په تلوار سره له تا د عذاب غوښتنه کوي حال دا چي الله له خپلي وعدې هیڅکله نه ترشا کېږي، او یقیناً چي ستا د رب په وړاندي یوه ورځ داسي ده لکه هغه زر کلونه چي تاسو ئې ګنئ، او څومره کلي چي فرصت مو ورکړ سره له دې چي ظالمان وو، بیا مو ونیول او بېرته ګرځېدا خو زما په لوري ده. او ورپسې ویل شوي: څوك چي د

الله تعالی د آيتونو او وعد او وعيد په اړه دا هڅه وکړي چي د تحقق او تر سره کېدو مخه ئې ونيسي نو هغه به له دې پرته بله نتيجه تر لاسه نه کړي چي د دوزخيانو ملګری شي او له دوی سره يو ځای په دوزخ کي پرېوځي. دلته دغه مخکنی خبري په دې توګه مزيد توضيح شوې چي: تر تا وړاندي مو هيڅ رسول او نبي نه دئ لېږلی مګر داسي چي کله ئې د الهي لارښوونو په رڼا کي کومه تمنا او هيله کړې او د حق د بري او د باطل د زوال هيله ئې څرګنده کړې، نو شيطان د پيغمبر د دغي هيلي او تمنا په اړه د خلکو په زړونو کي شکوك او شبهات راولاړ کړي، چا ته ئې ويلي چي دا وعدې غولوونکي دي او هيڅکله به تحقق ونه مومي او چا ته ئې ويلي دا وعيدونه هسي ګواښونه دي چي خلك پرې وېروي، نه د مخکنيو په اړه ترسره شول او نه به ستاسو په اړه ترسره شي!! خو الله تعالی دا شيطاني وسوسي او القاءات له منځه وړي او د خپلو هغو آيتونو مصداق ئې عملاً خلکو ته ښودلی چي وعدې او وعيدونه په کي راغلي وو. مؤمنان پوهېږي چي دا وعدې او وعيدونه حق دي، هرو مرو به ترسره کېږي، خو د وعد او وعيد دغه ويناوې د هغو خلکو لپاره آزموينه وي چي بيمار زړي او سخت زړي دي، بيمار او سخت زړونه ئې دې ته نه پرېږدي چي پر دې خبرو باور وکړي او ايمان راوړي. هر څوك چي په شفاف ذهن سره دغو آيتونو ته ځير شي نو له دې پرته به بله انتباه ترې وانخلي او بل تعبير به ئې مناسب او دقيق ونه ګڼي.

خو که تاسو تفسيرونو او د رواياتو کتابونو ته مراجعه وکړئ نو د دغه مبارك آيت په اړه به دومره ژور اختلافات او متضاد او متعارض روايات ومومئ چي که د ټولو له منځه د يوه انتخاب درته محال نه وي نو لږ تر لږه به دا کار ډېر ډېر ګران ومومئ. دا ستونزه هم د نورو په څېر له متعارضو او متضادو رواياتو راولاړه شوې.

راشئ وګورو چي په دې اړه په رواياتو کي څه راغلي او مفسرينو څه ويلي.

ځيني وايي: له رسول الله سره دا هيله راپيدا شوه چي کاش په قرآن کي داسي څه راغلي وی چي له کبله ئې د اسلام په اړه د کفارو قريشو مخالفت او کرکه کمه شوې وی او مسلمانانو ته رانږدې شوي وی، يا لږ تر لږه د دوی د دين په خلاف داسي سخت تنقيد نه کېدی چي دوی چي پاروي. همدا تمنا ئې په زړه کي وه چي يوه ورځ په داسي حال کي چي د قريشو په يوې لويې غونډې کي ناست وو او د النجم سوره پرې نازله شوه، او هغه په جګ ږغ د هغې لوستل پيل کړل، کله چي دې آيت ته ورسېد: افرأيتم اللات و العزی و مناة الثالثة الاخری نو ناڅاپي ئې دا الفاظ پر ژبه جاري شول: تلك الغرانقة العلی و إن شفاعتهن لترجی: دا لوړ لوړ سپين مارغان (سپېڅلي ذوات) دي او هرومرو ئې د شفاعت هيله کېږي، بيا ئې همداسي د النجم د سورې پاتي برخه ولوسته، تر هغه چي د سورې په پای کي ئې سجده وکړه نو ټولو خلکو (کفارو او مسلمانانو) هم سجده وکړه، مشرکينو وويل: اوس نو زموږ او د محمد (عليه السلام) تر منځ کوم اختلاف پاته نشو، موږ خو همدا ويل چي اصلي خالق او رازق الله دئ خو زموږ دا معبودان د الله په وړاندي زموږ شفاعت کوونکي دي، ماښام جبرئيل عليه السلام راغی او هغه رسول الله ته وويل: دا تا څه کړي؟ دغه دوه جملې خو ما نه دي درته راوړې، په دې سره رسول الله ډېر غمجن شو، بيا الله تعالی دا آيتونه نازل کړل:

وَإِن كَادُواْ لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهُۥ ۖ وَإِذًا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلاً ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَآ أَن ثَبَّتْنَٰكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلاً ﴿٧٤﴾ إِذًا لَّأَذَقْنَٰكَ ضِعْفَ ٱلْحَيَوٰةِ وَضِعْفَ ٱلْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الاسراء: ٧٣-٧٥

او نږدې وه په فتنه کي دي واچوي او له هغه څه دي واړوي چي تا ته مو دروحي کړي، په دې توګه چي د وحي خلاف خبره له ځانه موږ ته منسوب کړې او هغه مهال به ئې ته نږدې دوست نيولی، او که مو مضبوط کړی نه وی نو يقيناً چي نږدې وه لږ شانته د دوی لوري ته متمايل شې، چي په هغه صورت کي به مو په ژوند کي هم دوه برابره عذاب درڅکلی وو او له مرګه وروسته هم دوه برابره، بيا به دي زمونږ په خلاف کوم ملاتړی نه شو موندلی.

د دې آيتونو په اورېدو سره د رسول الله اندېښنه او خفګان لازيات شو، تر هغه چي د الحج د سورې دغه آيتونه نازل شول او رسول الله ته ئې اطمئنان ورکړ چي تر تا وړاندي پر نورو پيغمبرانو هم داسي حالت راغلی. د قريشو او مسلمانانو د دې يو ځايي سجدې خبر د حبشې مهاجرينو ته ورسېد، هغوی ګمان وکړ چي د مسلمانانو او قريشو تر منځ روغه جوړه شوې، نو ځکه ځيني بېرته مکې ته راستانه شول، خو دلته ورته معلومه شوه چي د روغي جوړي خبره حقيقت نه لري او د مسلمانانو او قريشو تر منځ دښمني د سابق په څېر دوام لري.

ګڼ شمېر مفسرين او محدثين دا روايت د اعتبار وړ نه ګڼي، د ابن کثير، بيهقي، ابن خزيمه، قاضي ابوبکر، امام رازي، قرطبي، بدرالدين عيني، شوکاني او آلوسي په څېر شخصيتونه د دوی له ډلي څخه دي، ابن کثير وايي: په ټولو سندونو سره چي دا روايت راغلی ټول ئې مرسل او منقطع دي او ما د هغه صحيح او متصل سند ونه موندو، بيهقي وايي: د رواياتو له مخي دا قصه صحيح او ثابته نه ده، ابن خزيمه وايي: دا قصه د زنديقانو له لوري جوړه شوې، قاضي عياض وايي: د دې روايت د ضعف لپاره دا هم کافي ده چي د صحاح سته په مؤلفينو کي هيچا د راوړلو وړ نه دئ ګڼلی او نه دا له صحيح، متصل او بې عيبه سند سره د ثقه راويانو له لوري نقل شوی. خو په مقابل کي ئې د حافظ ابن حجر، ابوبکر جصاص، زمخشري او ابن جرير په څېر شخصيتونه دا روايت صحيح بولي او د الحج د سورې د دغه آيت شرح او تفسير ئې ګڼي**!!**

په دې اړه د يوه روايت الفاظ دا دي:

عن محمد بن كعب القرظي ومحمد بن قيس قالا جلس رسول الله صلى الله عليه وسلم في ناد من أندية قريش كثير أهله، فتمنى يومئذ أن لا يأتيه من الله شيء فينفروا عنه، فأنزل الله عليه: (وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى) فقرأها رسول الله صلى الله عليه وسلم، حتى إذا بلغ: (أَفَرَأَيْتُمُ اللاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الأخْرَى) ألقى عليه الشيطان كلمتين: تلك الغرانقة العلى، وإن شفاعتهنّ لترجى، فتكلم بها. ثم مضى فقرأ السورة كلها. فسجد في آخر السورة، وسجد القوم جميعا معه، ورفع الوليد بن المغيرة ترابا إلى جبهته فسجد عليه، وكان شيخا كبيرا لا يقدر على السجود. فرضوا بما تكلم به وقالوا: قد عرفنا أن الله يحيي ويميت، وهو الذي يخلق ويرزق، ولكن آلهتنا هذه

تشفع لنا عنده، إذ جعلت لها نصيبا، فنحن معك، قالا فلما أمسى أتاه جبرائيل عليه السلام، فعرض عليه السورة؛ فلما بلغ الكلمتين اللتين ألقى الشيطان عليه قال: ما جئتك بهاتين، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: افْتَرَيْتُ عَلى الله، وَقُلْتُ عَلى الله ما لَمْ يَقُلْ، فأوحى الله إليه: (وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ) ... إلى قوله:(ثُمَّ لا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا). فما زال مغموما مهموما حتى نزلت عليه:(وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلا نَبِيٍّ إِلا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ). قال: فسمع من كان من المهاجرين بأرض الحبشة أن أهل مكة قد أسلموا كلهم، فرجعوا إلى عشائرهم وقالوا: هم أحبّ إلينا، فوجدوا القوم قد ارتكسوا حين نسخ الله ما ألقى الشيطان.

خو كه تاسو د همدې قصې په اړه نور روايات وګورئ نو د دوی تر منځ به ډېر ستر ستر توپيرونه ومومئ، ځيني ئې وايي چې دا الفاظ (تلك الغرانقة العلى و إن شفاعتهن لترجى) د رسول الله □ په ژبه راغلي، ځيني ئې وايي چې دا الفاظ د شيطان له لوري د ده د غږ په منځ کې ويل شوي، ځيني ئې وايي چې د وحي په دوران کې شيطان دا خبره کړې او رسول الله □ داسې ګمان کړی چې دا د جبرئيل عليه السلام له لوري ورته ويل شوي، ځيني ئې وايي چې دا خبرې رسول الله □ د خپلې هغې تمنا له کبله کړې دي چې غوښتل ئې د قريشو دښمني او عداوت راکم شي. په ځينو کې د ترجى، په ځينو کې د ترتجى، په ځينو کې ترضى او په ځينو کې د ترتضى الفاظ راغلي، په ځينو کې د العرانقة پر ځای الغرانيق او الغرانقة، او په ځينو کې ويل شوي إن الآلهة التي تدعي أن شفاعتها لترتجى وإنها للغرانيق العلى راغلي، تفهيم القرآن په دې رواياتو د جدي او دقيقو اعتراضاتو په ضمن کې ليکي چې په الفاظو کې ئې پنځلس ژور توپيرونه تر سترګو کېږي. دا روايات نه يوازې د سند له پلوه کمزوري او د متن له پلوه په خپلو منځونو کې ژور توپيرونه او تعارضات لري بلکې له قرآن سره په جدي توګه متعارض دي، هغه څه وايي چې د قرآن له اساسي اصولو سره تضاد لري، قرآن وايي چې پيغمبر يوازې هغه خبره کوي چې د الله تعالى له لوري ورته وحي کېږي (وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ النجم: ٣-٤

خو دا روايات وايي چې رسول الله □ د قرآن د صريح حکم خلاف د بُتانو ستاينه کړي!! د النجم د سورې په سر کې د رسول الله □ په اړه ويل شوي چې هغه هيڅ خبره د هوی او هوس له مخې نه کوي، يوازې هغه څه وايي چې د الله تعالى له لوري ورته وحي کېږي، څنګه ومنو چې رسول الله □ به د الله تعالى د دغې وينا خلاف په همدې سوره کې داسې خبرې کړې وي چې هغه له کفر سره مترادفې خبرې دي؟!! قرآن وايي چې وحي د داسې فرشتو په لاس تر پيغمبر پورې رسي چې شاوخوا ئې ساتونکي وي او په بشپړ امانت او حفاظت سره ئې تر پيغمبر پورې رسوي (فَإِنَّهُۥ يَسۡلُكُ مِنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ رَصَدٗا ﴿٢٧﴾ لِّيَعۡلَمَ أَن قَدۡ أَبۡلَغُواْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّهِمۡ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيۡهِمۡ وَأَحۡصَىٰ كُلَّ شَيۡءٍ عَدَدَۢا ﴿٢٨﴾، خو دا روايات وايي چې شيطان وتوانېدو د جبرئيل عليه السلام د وينا په منځ کې رسول الله □ ته داسې څه القاء کړي چې د بُتانو ستاينه وکړي!! دا روايات نه يوازې رسول الله □ د بُتانو د ستاينې په څېر په سترې ګناه تورنوي بلکې وايي چې ټولو پيغمبرانو عليهم السلام داسې غلطي کړې!! دا روايات د پيغمبرانو د عصمت او د دين د حفاظت عقيده تر سوال لاندې راولي او د ټول

شريعت په اړه دا شکوك راولاړوي چي ښايي رسول الله □ او نورو پيغمبرانو عليهم السلام به د داسي شيطاني مداخلاتو له کبله ډېر داسي څه ويلي وي چي د وحي خلاف دي. قرآن تل (تمنا) د هيلي په معنی کارولی، دا لفظ د قرآن په هيڅ آيت کي د وينا او مقال په معنی نه ده راغلی، خو دا روايات تمنا د وينا په معنی نيسي!! که تاسو هغه درې آيتونه چي په دغو رواياتو کي په دې قصې پوري تړل شوي بېل بېل او دغو رواياتو ته له پام پرته وڅېړئ نو هيڅکله به هغه معنی ترې وانه خلئ چي په دې رواياتو کي راغلي، چا چي دا آيتونه په دغي قصې پوري تړلي په ډېر تکلف سره توانېدلي چي د دغه رواياتو په ګټه ئي تعبير کړي. دې ته ئي هم پام نه دئ کړی چي د النجم د سورې آيت د بعثت په پنځم کال کي، د الاسراء د سورې آيت په يولسم يا دولسم کال کي او د الحج د سورې دغه آيت له هجرت وروسته په مدينه کي نازل شوی، کوم بې عقله انسان به دا خبره ومني چي دا درې واړه آيتونه په يوې قضيې پوري تړلي دي، داسي چي ګواکي رسول الله □ دغه اشتباه د بعثت په پنځم کال کي کړې، الله تعالی شپږ کاله وروسته پرې تنبيه کړی او بيا ئي نږدې نه کاله وروسته هغه ته خپله عفو اعلان کړې او دا تسليت ئي ورکړی چي باك نه لري داسي اشتباهات تر تا وړاندي نورو پيغمبرانو هم کړي!!! د الاسراء د سورې اړوند آيت دا نه وايي چي رسول الله □ کومه اشتباه کړې او پر الله تعالی ئي افتراء کړې، بلکي وايي:

وَإِن كَادُواْ لَيَفۡتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِىٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ لِتَفۡتَرِىَ عَلَيۡنَا غَيۡرَهُۥ‌ۖ وَإِذًا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلاً ﴿٧٣﴾

وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَـٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـًٔا قَلِيلاً ﴿٧٤﴾ إِذًا لَّأَذَقۡنَـٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ

ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ الاسراء: ٧٣-٧٥

او نږدې وه په فتنه کي دي واچوي او له هغه څه دي واړوي چي تا ته مو دروحي کړي، په دې توګه چي د وحي خلاف خبره له ځانه موږ ته منسوب کړې او هغه مهال به ئي ته نږدې دوست نيولی، او که مو مضبوط کړی نه وی نو يقيناً چي نږدې وه لږ شانته د دوی لوري ته متمايل شي، چي په هغه صورت کي به مو په ژوند کي هم دوه برابره عذاب درڅکلی وو او له مرګه وروسته هم دوه برابره، بيا به دي زمونږ په خلاف کوم ملاتړی نه شو موندلی.

د دې آيتونو وينا په بشپړه توګه د روايت د ادعاء خلاف ده، دلته رسول الله □ ته ويل شوي: که د دښمن دا غوښتنه دي منلي وی چي په الهي وحي کي د لږ قدري تغيير مطالبه ئي کوله او له ځانه دي څه ويلي وی نو هم به مو په دنيا کي تا ته دوه برابره عذاب درڅکلی وو او هم په آخرت کي!! خو د الله تعالی د پېرزوينې له امله پر خپل دريځ ثابت او ټينګ پاته شوې او د دوی غلطي غوښتني ته تسليم نشوې!! له دې آيتونو معلومېږي چي رسول الله □ له ځانه څه نه دي ويلي، بلکي نږدې وه داسي څه ووايي، حال دا چي روايت وايي چي رسول الله □ داسي څه ويلي وو او د بُتانو ستاينه ئي کړې وه، دا آيتونه وايي چي که رسول الله □ داسي څه ويلي وی نو الله تعالی به په دنيا او آخرت کي دوه برابره عذاب ورکړی وو، حال دا چي روايت وايي: د بُتانو له ستاينې سره سره تر پنځو کلونو پوري الله تعالی حتی هغه ته کوم عتاب هم نه دئ کړی او په پای کي ئي نه کاله وروسته هغه ته عفو اعلان کړې!!

زه داسي حدس وهم چي كه دا روايت سل په سلو كي جعلي او موضوعي نه وي، همغسي لكه چي ابن خزيمه وايي: دا قصه د زنديقانو له لوري جوړه شوي، او واقعاً چا له ابن عباس دا قصه اورېدلي وي نو ښايي قضيه به داسي وه: كله چي د النجم سوره نازله شوې او په هغې كي د قريشو د سترو سترو معبودانو لات، عزى او مناة په سختو الفاظو غندنه شوې او ويل شوي چي دا خو له تشو نومونو پرته بل څه نه دي، نو د قريشو ځينو شرارتياتو دا افواه خوره كړې چي محمد (عليه السلام) د دغو بُتانو د يادولو پر مهال دا الفاظ وويل: تلك الغرانيق العلى و إن شفاعتهن لترجى، دا دروغجنه افواه ئې دومره زياته خوره كړې چي حتى تر حبشي پوري رسېدلې او ځينو مهاجرينو گمان كړى چي همداسي به شوي وي نو ځكه مكې ته راستانه شوي، ډېرو نورو به هم دا خبره منلي وي، د سپيناوي فرصت به ئې هم نه وي ترلاسه كړى، همدا خبره به څو كاله وروسته ابن عباس ته په مدينه كي رسېدلې وي، دا فرصت به ئې نه وي موندلى چي له رسول الله څخه د دې قصې په اړه پوښتنه وكړي، د دغو رواياتو له اسنادو هم معلومېږي چي ابن عباس دا قصه له رسول الله څخه نه ده اورېدلې، او يا دا چي هغه د دغې دروغجني افواه يادونه كړې خو راوي داسي گمان كړى چي گواكي چي همداسي شوي.

وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي مِرۡيَةٖ مِّنۡهُ حَتَّىٰ تَأۡتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغۡتَةً أَوۡ يَأۡتِيَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾ ٱلۡمُلۡكُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥٧﴾

او هغه چي كفر ئې كړى تل به د دې په اړه په شك كي وي؛ تر هغه چي د قيامت نېټه ناڅاپه ورشي او يا د شنډې (بې خيره) ورځې عذاب ورشي، په دې ورځ به واكمني (يوازي) د الله وي، د دوى تر منځ به پرېكړه كوي، نو هغه چي ايمان ئې راوړى او نېك عملونه ئې كړي له نعمتونو ډكو جنتونو كي به وي او هغه چي كفر ئې كړى او زما آيتونه ئې تكذيب كړي نو دوى ته به سپكوونكى عذاب وي.

(٥٥-٥٧)- دا مبارك آيتونه وايي:

كافران به د دې په اړه په شك كي وي، دا شك به ئې تر هغه دوام كوي چي يا قيامت راشي او يا د هغې ورځي له عذاب سره مخامخ شي چي هيڅ خير پكي نه وي او بله ورځ ورپسي رانشي، همغه د مهلت وروستى ورځ، هغه چي د دوى ټغر به په هغې كي په بشپړه توگه ټول شي. خو دا بايد وگورو چي كافران به د څه په اړه په شك كي وي، ځواب دا دئ چي دوى به د هغه وعد او وعيد په اړه تل شك لري چي په وړاندينيو آيتونو كي ورته اشاره شوې، همغه چي ټولو پيغمبرانو عليهم السلام خپلو خپلو ولسونو ته ويلي، له مؤمنانو سره د الله تعالى وعدې او كافرانو ته د الهي عذاب وعيدونه، كافران به تل د دغو وعدو او وعيدونو په اړه شكمن وي، تر هغه چي يا قيامت راشي او يا د عقيم او شنډې ورځي له عذاب سره مخامخ شي. له دې آيت هم په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي هغه روايت قطعاً له دې آيتونو سره اړخ نه لگوي او په بشپړه توگه له آيتونو سره تعارض لري. ځكه دا آيتونه د پيغمبرانو عليهم السلام تمنا د هغه وعد او وعيد په اړه انځوروي چي كافران به تل د هغوى په اړه شكمن وي،

يوازي هغه مهال به ئې ومني چې يا الهي عذاب په خپلو سترګو وګوري او يا د قيامت هغه ورځ چې واكمني به په بشپړه توګه د الله تعالى په واك كې وي او د هر چا برخليك به د ده له لوري ټاكل كېږي.

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓاْ أَوۡ مَاتُواْ لَيَرۡزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزۡقًا حَسَنٗاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدۡخِلَنَّهُم مُّدۡخَلٗا يَرۡضَوۡنَهُۥۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٞ ﴿٥٩﴾ ۞ذَٰلِكَۖ وَمَنۡ عَاقَبَ بِمِثۡلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيۡهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٞ ﴿٦٠﴾

او هغه چې د الله په لار كې ئې هجرت كړى، بيا يا وژل شوي يا مړه شوي، الله به حتماً غوره رزق وركړي او يقيناً چې الله تر ټولو غوره روزي وركوونكى دئ. حتماً به ئې داسي ننوتځاى ته ننباسي چې پرې راضي كېږي، او يقيناً چې الله د زغم خاوند پوه دئ، همدا؛ او څوك چې داسي غچ واخلي چې ترې اخيستل شوى، بيا تېرى پرې وشي، الله به حتماً نصرت وركړي، يقيناً چې الله عفو كوونكى بخښونكى دئ.

(٥٨-٦٠)- دا مبارك آيتونه موږ ته وايي:

الله د هغه خلكو لپاره د غوره رزق ذمه وار دئ چې د خداى په لار كې هجرت كوي او شهيدان وركوي.

داسي ګمان مه كوه چې كه د الله په لار كې هجرت وكړې، كور، كلى او پټى پرېږدې، نو د الله په ټولې پراخې زمكې كې به نه د پناه ځاى پيدا كړې او نه د معيشت وسيله، داسي نه ده، د الله زمكه پراخه ده، چې عادي بندګانو ته رزق او روزي وركوي نو د خپلې لارې له مجاهدينو او مهاجرينو به ئې څنګه سپموي؟!! پدې دې بايد پوخ باور وي چې د هجرت په صورت كې به له پراخې او كثرت سره مخامخ كېږې نه له تنګسى او قلت سره، الله تعالى به په دنيا كې غوره مېشت ځاى او په آخرت كې ښكلى جنت درپه برخه كړي.

الله تعالى (عليم) دئ، د خپلې لارې مهاجرين ښه پېژني، پوهېږي چې دوى د كومې بدلې او انعام مستحق دي، هغه (حليم) دئ، د خپلې لارې له مهاجرينو سره ئې معامله د حلم او زغم معامله ده، په وړو وړو اشتباهاتو ئې نه نيسي، د داسي اشتباهاتو له كبله ئې نه د هجرت په ثوابونو كې كمى راولي او نه ئې ستر ستر خدمات له پامه غورځوي. د هجرت او د هجرت په دوران كې د مړيني په صورت كې به الله تعالى ستا ګناهونه درته وبخښي او خپلې پيرزويني به ستا په حال شاملې كړي. هغه ولس چې د الله په لار كې هجرت ته اړ شي او له مرګ ژوبلې سره مخامخ شي، الله جل شأنه به د رحمت او پيرزويني لاس د دوى پر سر راكاږي.

پر چا چې ظلم وشي، له ظالمانو خپله بدله واخلي، خو بيا پرې تېرى وشي، الله تعالى به ئې حتماً مرسته كوي او پر تېري كوونكو به ئې بريالى كوي، يقيناً چې الله عفو كوونكى بخښونكى دئ. كه له دغو مظلومو غچ اخيستونكو د بالمثله اقدام په ترځ كې كومه غيرارادي اشتباه كېږي نو عفو كوونكى او بخښونكي خداى به ورته عفو او بخښنه وكړي.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٞ ٦١ ذَٰلِكَ
بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٦٢

دا له دې کبله چې الله شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپې کې ننباسي او د دې لپاره چې الله لیدونکی اورېدونکی دئ. دا له دې کبله چې همدا الله حق دئ او هغه چې له ده پرته ئې وربلي همدا باطل دئ او د دې لپاره چې همدا الله ستر لوړ دئ.

(٦١-٦٢)- په دې مبارکو آیتونو کې د مخکنیو مطالبو لپاره څو دلائل په ګوته شوي:

لکه څنګه چې الله تعالی شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپې کې، همداسي کله پر خپلو بندګانو یو حالت راولي او کله بل، که شپه درباندي راشي نو د ورځې د راوستو طمع له الله تعالی پرته له بل چا نشي کولی، نو که له آزموینو، ستونزو او کړاوونو سره مخامخ او هجرت ته اړ شوې، مطمئن اوسه چې الله تعالی به ستا تیاره شپه په رڼې ورځې بدله کړي، په بل ځای کې به تر مخکني ډېر غوره مېشت ځی درپه برخه کړي. الله تعالی سمیع دئ د خپلو مخلصو بندګانو دعاګاني اوري، بصیر دئ د رحمت په نظر ورته ګوري او حالت ته ئې اعتناء او التفات کوي.

الله تعالی حق دئ او د حقپالو مل دئ، پر چا چې ظلم وشي، حق ئې تر پښو لاندي شي او وغواړي خپل حق ترلاسه کړي او له ظالمانو خپل غچ واخلي نو الله تعالی ئې مرسته کوي او پر ظالمانو برلاسی ورپه برخه کوي، که څه هم دوی ستر ستر ظالمان وي، دا ځکه چې الله تعالی تر هر ستر ستر دئ او تر هر لوړ لوړ.

أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَتُصۡبِحُ ٱلۡأَرۡضُ مُخۡضَرَّةًۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٞ ٦٣ لَّهُۥ مَا
فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ٦٤

آیا دې ته دي پام نه دئ چې الله له آسمانه اوبه راکوزي کړې او (په دې سره) زمکه زرغونه شوه، یقیناً چې الله ښه باخبره لطیف دئ، څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په زمکې کې دي د ده دي، او یقیناً چې همدا الله ستایل شوی غني دئ.

(٦٣-٦٤)- آیا نه ګورې چې الله تعالی په یوه باران سره وچ ډاګ شین چمن کړي او له سپېرې خاورې زرغونه بوټي راوټوکوي، نو اې د الله د لارې مهاجره! مطمئن اوسه چې ستا رب به سپېره ډاګونه درته زرغونه کړي، ستا رب ښه باخبره لطیف دئ، د خپلې لارې د مهاجرینو له حاله تل باخبره وي، پوهېږي چې څنګه ئې مرسته وکړي. آیا نه پوهېږې چې د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالی دي، دا پربکړه د ده له لورې کېږي چې چا ته

څه ورکړي، الله تعالى غني دئ، ستا تولي ارتياوي رفع کولى شي، الله تعالى حميد او ستايل شوی دئ، له دې عيبه منزه دئ چي د خپلي لاري مهاجرين بې اسرې پرېږدي او مرسته ئي ونه کړي.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلْفُلْكَ تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ وَيُمْسِكُ ٱلسَّمَآءَ أَن تَقَعَ عَلَى ٱلْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِٱلنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾

آيا پام دي نه دئ چي الله ټول هغه څه تاسو ته مسخر کړي چي په زمکي کي دي، او کښتۍ هم چي د ده په امر په سمندر کي درومي، او آسمان تموي چي پر زمکي راپرېوځي، مگر د ده په إذن سره، يقيناً چي الله د خلکو په اړه مهربان رؤف دئ.

(٦٥)- په دې مبارك آيت کي هم د مخکنيو مطالبو په ارتباط ويل شوي: نه گورې چي الله تعالى د زمکي هر څه تاسو ته مسخر کړي، ستاسو په خدمت کي دي او ستاسو اړتياوو ته ځواب وايي، نه گورې چي کښتۍ ئې هم درته مسخر کړې دي او د ده په امر په سمندر کي درومي، نه گورې چي پر زمکي د آسمان راپرېوتل ده تم کړي؟ آيا دغه مشاهدات درته کافي نه دي چي مطمئن شې ستا رب رؤف (زړه سواند) او رحيم (مهربان) دئ؟ دا رؤف او مهربان رب به څنگه د خپلي لاري مهاجرين په ستونزو کي راگير پرېږدي او مظلومان به د ظالمانو په وړاندي يوازي او بې اسرې پرېږدي؟!!

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

او دی هغه ذات دئ چي تاسو ئي راژوندي کړئ بيا مو مړوي بيا مو راژوندي کوي، يقيناً چي انسان ډېر ناسپاسه دئ.

(٦٦)- ستاسو د ژوند او مرگ پرېکړه د الله تعالى له لوري کېږي، مرگ مو د ژوند پای نه دئ بلکي له يوې دنيا بلي ته تگ او د بل ژوندون پيل دئ، آيا هغه انسان ډېر ناسپاسه نه دئ چي د خپل رب دغه نعمتونه له پامه غورځوي، د هغه مهربان ذات پېرزويني هېروي چي ده ته ئي ژوند ورکړی او د ده مرگ ئي د بل ژوند پيل گرځولی؟!!

لِّكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ ۖ فَلَا يُنَـٰزِعُنَّكَ فِى ٱلْأَمْرِ ۚ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِن جَـٰدَلُوكَ فَقُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ ٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فِيمَا

كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٧٠﴾

هر امت ته مو خپل خپل منسك (د عبادت طريقه) ټاكلي چي دوى پرې عمل كوي، نو په دې كار كي دي له تاسره شخړه نه كوي، او د خپل رب لوري ته بلنه كوه، يقيناً چي ته په سمي لاربښووني يې، او كه جدل درسره وكړي نو ووايه: الله په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې كوئ. الله به ستاسو تر منځ د قيامت په ورځ د هغه څه په اړه پرېكړه كوي چي تاسو په كي اختلاف كولو، آيا نه پوهېږې چي الله پر هغه څه پوهېږي چي په آسمان او زمكي كي دي، يقيناً چي دا په يوه كتاب كي (ليكل شوي) دي، يقيناً چي دا الله ته آسان دي.

(٦٧-٧٠)- د دې مباركو آيتونو لاربښووني دا دي:

الله تعالى هر امت ته د عبادت مشخصه طريقه ټاكلي، مخكنيو ته د خپلو ظروفو او شرائطو سره سم خپله خپله طريقه او خپله خپله قبله، هر څوك خپلي قبلې ته مخه كوي او په خپلي خپلي طريقې عمل كوي، په كار ده چي په دې اړه له تا سره شخړه ونه كړي.

د دوى د مخالفتونو پروا مه كوه، خپل اصلي كار ته چي د الله لوري ته د خلكو بلنه ده دوام وركړه، تا ته د الله تعالى له لوري سمه لاربښوونه شوې او صحيح تګلاره درښودل شوې.

كه دوى درسره جدل وكړي نو ورته ووايه: الله په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې كوئ، هم ستاسو له مخالفتونو او څرنګوالي ئې خبر دئ، هم له هغو عملونو او كړنو چي تاسو دغو مخالفتونو ته هڅوي، له تاسو سره به د الله تعالى معامله ستاسو د ادعاګانو له مخي نه بلكي ستاسو د عملونو له مخي وي.

الله تعالى به ستاسو او ستاسو د مخالفينو تر منځ د قيامت په ورځ د هغه څه په اړه پرېكړه كوي چي تاسو په كي اختلاف كولو.

بايد په دې پوه وئ چي الله تعالى پر هغه څه پوهېږي چي په آسمان او زمكي كي دي، نه يوازي په هر څه پوهېږي بلكي هر څه ئې په يوه كتاب كي ليكلي، څه چي تر دې وړاندي شوي يا تر دې وروسته ترسره كېږي ليكل شوي، دا كار الله تعالى ته آسان دئ.

وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا وَمَا لَيۡسَ لَهُم بِهِۦ عِلۡمٞۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾

او له الله پرته د داسي څه عبادت كوي چي نه (الله) كوم دليل ورته نازل كړى او نه دوى كوم علم پرې لري، او دغو ظالمانو ته هيڅ مرستندوى نشته.

(۷۱)- دا معاندين له شرك او دروغجنو معبودانو د دفاع په خاطر له تاسره شخړه كوي، داسي څه لمانځي چي نه الله تعالى د هغوى د لمانځنې په اړه په خپلو كتابونو كي كوم حجت او برهان پرې نازل كړى او نه په ټول عالم كي داسي دليل مومو چي له الله تعالى پرته د بل څه او بل چا عبادت او لمانځنه توجيه كړي، دا جاهل مشركين د دغو معبودانو د لمانځني په ارتباط هيڅ عقلي او علمي دليل نه لري، له هغوى د مرستي او د دوى د مشكلاتو د حلولو طمع لري خو په دې نه پوهېږي چي دا دروغجن معبودان نه يوازي د دوى مرسته نشي كولى بلكي په دې شرك سره دا ظالمان د عالم د هر څه له تأييد او مرستي محروم كېږي، په ټول عالم كي به داسي څه ونه مومي چي د دوى مرسته وكړى شي.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتُنَا بَيِّنَـٰتٍ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمُنكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِٱلَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكُمُ ۗ ٱلنَّارُ وَعَدَهَا ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

او كله چي زموږ څرګند آيتونه پرې ولوستل شي د هغو كسانو په څېرو كي به كركه وګورې چي كفر ئې كړى، نږدې وي هغو ته لاس واچوي چي زموږ آيتونه پرې لولي، ووايه: آيا تر دې مو په لازيات بد څه خبر كړم؟ هغه اور چي الله ئې له كافرانو سره وعده كړې، او (له يوه حالته بل ته) ځومره بده ګرځېدنه**!!**

---

(۷۲)- دا كافران داسي دي چي كله د الله تعالى د كتاب څرګند آيتونه پرې ولوستل شي، نو په څېرو كي ئې كركه او نفرت ترسترګو كېږي، تندى ئې تريو او ګونځي ګونځي شي، غصه ئې داسي په سر واخلي چي نږدې وي هغو كسانو ته لاس واچوي چي دا آيتونه پرې لولي**!!**

د دوى د دغه كركجن چلن په وړاندي رسول الله ﷺ او مؤمنانو ته لارښوونه شوې چي ورته ووايي: آيا ستاسو تر دې تريو تندي، هغه كركه چي د الله تعالى د آيتونو د اورېدو په وړاندي ئې څرګندوئ، هغه قهر او غصه چي د داعيانو په خلاف ئې ښكاروئ، په لازيات بد څه مو خبر كړو؟ په هغه اور چي الله تعالى ئې له كافرانو سره وعده كړې، او دا ځومره بده پايله ده او له يوه بد حالته بل ته بده ګرځېدنه**!!**

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

اې خلکو! يو مثال ويل شوی، ورته غوږ شئ: بې شکه څوك چې تاسي له الله پرته خپلي مرستي ته دربلئ، يو مچ هم نه شي پيدا کولی، که څه هم ورته راغونډ شي، او که دا مچ څه ترې وتښتوي نه ئې شي ترې ژغورلی، طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله قدرونه ئې لکه څنګه چې له ده سره ښايي نه ده کړې، بې شکه چې الله ځواکمن عزتمن دئ.

(۷۳-۷٤)- يعني له الله تعالی پرته چې تاسو له بل هر څه او هر چا مرسته وغواړئ، که دا په آسمان کي وي او که په زمکي کي، انسان وي که فرشته، ژوندی وي که مړ، يو هم نشي کولی يوه وړه او حقيره حشره پيدا کړي او که دا حشره څه ترې وتښتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه کوم څه پيدا کولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله کي طالب او مطلوب دواړه کمزوري او بې وسه دي، مطلوب کمزوری او بې وسه دئ ځکه چې نه د کوم څيز د خلقت او پيدا کولو توان لري او نه پر نورو د حکمرانی او واکمنی قدرت ورسره شته او طالب ځکه کمزوری او ضعيف دئ چې پداسي يوې بې وسه او کمزورې متکاء ئې تکيه وکړه او مرسته ئې ترې وغوښتله چې د هيڅ څه واك او توان نه لري. وَ إن يَسلُبهُمُ الذُّبَاب شَيْئاً لا يَستَنقِذُوهُ مِنْهُ: او که دا مچ څه ترې وتښتوي له هغه ئې ژغورلی نشي، ضعُف الطالِب وَ الْمَطلُوب: طالب او مطلوب دواړه ضعيف او ناتوانه شول، هم دا مطلوب ضعيف او ناتوانه دئ، دومره چې يوه حقيره حشره هم نشي پيدا کولی، نه يوازي پيدا کولی ئې نشي بلکي که هغه ترې څه وتښتوي ترې خلاصولی ئې هم نشي، نه په پيدايښت کي څه اثر لري او نه په ژغورني او نجات کي څه اغېز، لکه څرنګه چې په خلقت او پيدايښت کي هيڅ ونډه نه لري، د امورو په تدبير کي هم دومره بې وسه او ناتوانه دئ چې د مچ په شان له حقيري حشرې څه نشي ژغورلی، او طالب (هغه څوك چې له بل مرسته غواړي)، هغه هم ضعيف شو، دا ځکه چې چا په ناتوانه او ضعيف شي تکيه او بروسه وکړه هغه هم ضعيف شو.

ٱللَّهُ يَصۡطَفِي مِنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلٗا وَمِنَ ٱلنَّاسِۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٞ ﴿٧٥﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ ﴿٧٦﴾

الله له فرشتو هم استازي غوره کوي او له خلکو هم، يقيناً چې الله ليدونکی اورېدونکی دئ، په هغه څه چې د دوی په وړاندي دي او په هغه څه چې د دوی تر شا دي پوهېږي، او کارونه د الله لوري ته ګرځول کېږي.

(۷۵-۷٦)- د دې مبارکو ايتونو لارښووني دا دي:

الله تعالی هم د فرشتو له منځه استازي غوره کوي او هم د خلکو له منځه، د فرشتو په لاس پيغمبرانو ته خپل پيغامونه لېږي او د پيغمبرانو په لاس خلکو ته، د ټولو خلکو په هر څه پوه دئ، خبري ئې اوري او حالت ئې ګوري، په پټو او ښکاره کارونو او عملونو ئې پوهېږي. چاري ټولي د الله تعالی په واك کي دي.

بايد وګورو چې دا آيت له مخکني سره څه ارتباط لري، په مخکني کي د مشرکينو حالت انځور شوی او ويل شوي چې څوك له الله تعالی پرته بل ذات او ځواك لمانځي او مرسته ترې غواړي، نه په ئې هېلي ترسره شي او نه به

مرستندوی ومومي، په دې آيتونو كې د فرشتو او پيغمبرانو په اړه ويل شوي چې دوی د الله تعالی د پيغام رسولو دنده په غاړه لري، د دواړه ترمنځ ارتباط داسې دئ: ځيني مشركين فرشتې لمانځي، ځيني پيغمبران د الله تعالی ځای ناستي گڼي، ځيني صالحان د الله تعالی نازولي ذوات، د دعاگانو قبلېدو وسيله او د حاجتونو رفع كولو مرجع او د عالم د ځينو چارو متصرف، خو الله تعالی نه ځای ناستي لري، نه ئې فرشتو او پيغمبرانو ته د خپل پيغام له رسولو پرته بله دنده سپارلې، نه د عالم د چارو په سمبالولو كې شريك لري، نه دې ته اړ دئ چې څوك ئې د چا له وړتياوو خبر كړي، د هغه د شفاعت له مخې ئې وبخښي او له مؤاخذې ئې منصرف شي، په شاهد او غائب، او په پټ او ښكاره پوهېږي، له ماضي او مستقبل خبر دئ او د عالم چاري ټولي د ده په واك كې دي.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرۡكَعُواْ وَٱسۡجُدُواْ وَٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمۡ وَٱفۡعَلُواْ ٱلۡخَيۡرَ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۩ ﴿٧٧﴾ وَجَٰهِدُواْ فِي ٱللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِۦۚ هُوَ ٱجۡتَبَىٰكُمۡ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖۚ مِّلَّةَ أَبِيكُمۡ إِبۡرَٰهِيمَۚ هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ مِن قَبۡلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ ٱلرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيۡكُمۡ وَتَكُونُواْ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِۚ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

اې هغو چې ايمان ئې راوړی! ركوع وكړئ، سجده وكړئ، د خپل رب عبادت وكړئ، او د ښېگڼي كارونه وكړئ چې بريالي شئ، او د الله لپاره داسې جهاد وكړئ چې له الهي جهاد سره ښايي، ده غوره كړئ، او په دين كې ئې پر تاسو كومه تنگسه او ستونزه نه ده ايښې، ستاسو د پلار ابراهيم ملت، ده تر دې وړاندې او په دې (دين) كې مسلمانان ونومولئ، چې پيغمبر پر تاسو شاهد وي او تاسو پر خلكو شاهد وئ، نو لمونځ قائم كړئ، زكات وركړئ او له الله سره خپلې اړيكې مضبوطې كړئ، هغه مو مولا دئ، څومره غوره مولا او څومره غوره مرستندوی.

(٧٧-٧٨)- د دې مباركو آيتونو مهمې مهمې لارښوونې دا دي:

مؤمنانو ته سپارښتنه كوي چې ركوع وكړئ، سجده وكړئ، د خپل رب عبادت وكړئ، او د ښېگڼي كارونه وكړئ چې بريالي شئ، او د الله لپاره داسې جهاد وكړئ چې د ده په لار كې له جهاد سره ښايي، الله تعالی تاسو د دغې دندې لپاره غوره كړي يئ، په دين كې ئې پر داسې څه نه يئ گمارلي چې ستونزمن وي او تاسو په زحمت كې وغورځوي. دا له خپل پلار ابراهيم عليه السلام درته په ميراث پاتې ديني تگلاره ده، الله تعالی ستاسو مخكښې هم د مسلمانانو په نامه نومولي وو او تاسو ئې هم په دغه نامه ونومولئ.

مؤمنانو ته ويل شوي چې پيغمبر به پر تاسو شاهد وي او تاسو پر خلكو، داسې چې د پيغمبر شخصيت، فكر، قول او عمل، تگلاره او كړنلاره به ستاسو لپاره ملاك او معيار وي او د همدې له مخې به د حق او باطل، ښه او بد، سم او ناسم او حلال او حرام پرېكړه كوئ او ستاسو قول او عمل به د خلكو لپاره ميزان وي، د همدې له مخې به خلك حق او باطل پېژني.

دوی ته ویل شوي چې د شهادت د دغې ستري دندي ترسره کولو لپاره څو کارونه کوئ: لمونځ قائم کړئ، زکات ورکړئ او له الله سره خپلې اړیکې مضبوطې کړئ، هغه مو مولا دئ، څومره غوره مولا او څومره غوره مرستندوی. یعني دغه درې ستر ستر کارونه: لمونځ کول، زکات ورکول او له الله تعالی سره خپلې اړیکې مضبوطې ساتل به تاسو د دې جوګه کړي چې د شاهد امت په توګه خپلې دندي ترسره کړئ او د الله تعالی مرسته او تأیید ترلاسه کړئ.

په دې آیتونو کې د سجدې امر شوی، ځینو دغه امر ته په پام سره دلته د تلاوت سجده واجب ګڼي، امام شافعي، امام احمد، عبدالله بن مبارك او اسحاق بن راهویه له دې ډلې څخه دي، دوی د خپلې رأیې په تأیید کې څو دلائل وړاندې کوي: ۱- وایي دلته د سجدې امر شوی، ۲- په دغو روایاتو هم استناد کوي:

عن عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ يَقُولُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفُضِّلَتْ سُورَةُ الْحَجِّ عَلَى سَائِرِ الْقُرْآنِ بِسَجْدَتَيْنِ قَالَ «نَعَمْ فَمَنْ لَمْ يَسْجُدْهُمَا فَلاَ يَقْرَأْهُمَا ».

له عقبه بن عامر روایت دئ چې وایي: ومې ویل: یا رسول الله! آیا د حج سورې ته پر نور قرآن د دوو سجدو له کبله فضیلت ورکړی شوی؟ وئې فرمایل: هو؛ نو څوك چې دا دواړه سجدې نه کوي هغه دوه آیتونه دې نه لولي.

دا روایت له همدې اسنادو او له همدغو راویانو سره خو له څو توپیرونو سره هم راغلی، داسې چې په یوه کې أَفُضِّلَتْ سُورَةُ الْحَجِّ عَلَى سَائِرِ الْقُرْآنِ بِسَجْدَتَيْنِ او په بل کې أَفُضِّلَتْ سُورَةُ الْحَجِّ عَلَى الْقُرْآنِ بِأَنْ جُعِلَ فِيهَا سَجْدَتَانِ په بل کې فِى سُورَةِ الْحَجِّ سَجْدَتَانِ؟ په یوه کې فَمَنْ لَمْ يَسْجُدْهُمَا فَلاَ يَقْرَأْهُمَا په بل کې إِنْ لَمْ تَسْجُدْهُمَا فَلاَ تَقْرَأْهُمَا راغلي، په متن کې ئې دا ستونزه تر سترګو کېږي چې په کې ویل شوي: فَمَنْ لَمْ يَسْجُدْهُمَا فَلاَ يَقْرَأْهُمَا: نو څوك چې دا دواړه سجدې نه کوي هغه دوه آیتونه دې نه لولي!! د آیتونو د نه لوستلو سپارښتنه محتمل نه برېښي.

دوی پر دې روایت هم استناد کوي چې وایي:

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَقْرَأَهُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَجْدَةً فِى الْقُرْآنِ مِنْهَا ثَلاَثٌ فِى الْمُفَصَّلِ وَفِى سُورَةِ الْحَجِّ سَجْدَتَانِ. ابوداؤد

له عمرو بن العاص روایت دئ چې رسول الله په قرآن کې پنځلس سجدې ورښودلې دي درې ئې په مفصلو سورتونو کې دي او دوه ئې د الحج په سورې کې دي.

دوی دا هم وایي چې: عمر، عثمان، علي، ابن عمر، ابن عباس، ابوالدرداء، ابوموسی اشعري او عمار بن یاسر ویلي چې په دې سوره کې دوه د سجدې آیتونه دي.

د دوی په مقابل کې دوهمه ډله چې په ضمن کې ئې امام ابوحنیفه، امام مالك، حسن بصري، سعید بن جبیر، سعید بن المسیب، ابراهیم نخعي او سفیان ثوري شامل دي له دې رأیې سره موافق نه دي او وایي: دلته سجده د رکوع په څنګ کې یاده شوې او مراد ترې ټول لمونځ دئ نه یوازې سجده، ځکه په قرآن کې معمولاً هغه مهال چې رکوع او سجده یو ځای ذکر شي نو مراد ترې ټول لمونځ وي. د دغو دوو روایتونو په اړه وایي: د عقبه بن عامر روایت د سند له مخې ضعیف دئ، په سند کې ئې ابن لهیعه دئ چې له ابومصعب بصري روایت کوي او دا

دواړه ضعيف شخصيتونه دي، په ځانګړي توګه ابومصعب بصري هغه څوك دئ چې له حجاج بن يوسف سره ئې پر كعبې شريفې د منجنيق په وسيله ډبرو ورولو كې ملګرتيا كړې، د عمرو بن العاص روايت هم په دې دليل ضعيف ګڼې چې په سند كې ئې دوه مجهول الهويه كسان دي، هيڅوك نه پوهېږي چې سعيدالعتقي او عبدالله بن مُنَين الكلبي څوك او څنګه اشخاص ول، او د ابن عباس د روايت په اړه وايي چې هغه په بل روايت كې د حج د سورې د دوو سجدو په ارتباط وايي: يوه ئې لازمي او دوهمه ئې تعليمي ده: الاولى عزمة والاخرى تعليم.

دې ته مو بايد پام وي چې ځيني دلته جهاد داسې تعبيروي چې ګواكې مراد ئې جد و جهد دئ نه مسلحانه جهاد او قتال، خو دا رأيه په دوه دلائلو ضعيفه ده: لومړى دا چې په دغې سورې كې د قتال يادونه شوې او ويل شوي چې هغو ته اجازه وركړى شوې چې په خلاف ئې جنګ پيل شوى، ځكه چې مظلومان دي، الله تعالى به ئې حتماً مرسته كوي، او دوهم دا چې په ټول قرآن كې جهاد في سبيل الله د قتال په معنى راغلى نه د جد و جهد په معنى او اړوند آيتونه ئې په مدينه كې او د جهاد له فرضيت وروسته نازل شوي. په دې اړه چې آيا له جهاد فى سبيل الله څخه مراد يوازې قتال دئ كه هر جد وجهد؟ آيا هر جد و جهد ته جهاد ويلى شو؟ آيا تبليغ او دعوت ته هم د جهاد فى سبيل الله نوم وركولى شو؟ څو خبرې په پام كې ولرئ:

قرآن د هر كار او عمل لپاره ځانګړې او خاص اصطلاحات لري، هره اصطلاح بايد په خپل خپل ځاى او خپل خپل خاص مورد كې استعمال شي، څوك چې په قرآن ايمان لري هغه ته پكار ده چې د قرآن هره اصطلاح په خپل ځاى كې وكاروي او له خپل خاص مورد پرته ئې د بل څه لپاره استعمال نه كړي.

په قرآن كې د جهاد فى سبيل الله اصطلاح يوازې د دښمن په خلاف د مسلحانه جهاد په معنى راغلې، كه قرآن ته مراجعه وكړئ نو وبه ګورئ چې د (جهاد فى سبيل الله) ذكر له (هجرت) وروسته راځي او دا ټول په هغو سورتونو كې راغلي چې په مدينه كې او د جهاد له فرض كېدو وروسته نازل شوي، د مكي دور په څو محدودو آيتونو كې د (جهدائمانهم)، (وان جٰهدٰك) ، (جاهدوا فينا) او (ومن جاهد) په صيغه راغلي چې هلته ئې مراد زيار او زحمت ايستل دي.

د اسلام ټول ائمه په دې متفق دي چې له جهاد فى سبيل الله څخه مراد قتال فى سبيل الله دئ نه بل څه.

د قرآن له هيڅ آيت څخه دا نه معلومېږي چې (تبليغ) او (دعوت) ته دې (جهاد فى سبيل الله) ويل شوي وي.

د الله په لار كې مالي قربانى ته (انفاق فى سبيل الله) ويل شوي نه جهاد فى سبيل الله.

په مكي دور كې (دعوت) او (انفاق) وو خو دې ته په مكي سورتونو كې د جهاد نوم نه دئ وركړى شوى، جهاد په مدينه كې فرض شوى او اساسي او تفصيلي ذكر ئې په مدني سورتونو كې راغلى، له دې معلومېږي چې جهاد بېل شى دئ او دعوت او انفاق بېل.

دا خبره چې (دعوت ، تبليغ او انفاق) هم (جهاد فى سبيل الله) دي، په حقيقت كې هغه كسان كوي چې يا په دې نه پوهېږي چې د قرآن هره اصطلاح بايد په خپل ځاى كې استعمال شي او يا د الله په لار كې د جهاد كولو اراده او همت نه لري. د دې لپاره چې په نه جهاد سره ئې څوك ملامت نه كړي نو وايي: زما دعوت او تبليغ، زما وينا او

ليکنه او زما سياسي او اجتماعي مبارزه هم جهاد فی سبيل الله دي!! دوی ته وايو: ستا دا ټول کارونه د قدر وړ دي، الله تعالی دي مزيد توفيق درکړي، خو هيڅ يو ئې جهاد فی سبيل الله نه دئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

المؤمنون

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (المؤمنون) دئ، دا نوم له لومړي آيت (قد افلح المؤمنون) څخه اخيستل شوی، يو سل اتلس آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (المؤمنون) او د دولسم آيت (طين) ته ورته دي، آيتونه ئې د مکي دور د منځنيو کلونو سورتونو په څېر لنډ لنډ او شعارونو ته ورته دي چې ډېر ښکلی غږ او وزن لري، اوږده آيتونه ئې هم له لنډو فقرو جوړ شوي. د سورې له مضامينو هم معلومېږي چې دا د مکي دور په منځنيو کلونو کې او هغه مهال نازله شوې چې د قريشو او مسلمانانو تر منځ منازعه تشديد شوې خو لا هغه پړاو ته نه وه رسېدلې چې د مسلمانانو په ضد له زور زياتي کار واخلي. له عمر روايت شوی چې هغه د رسول الله په خوا کې وو چې وحي پرې نازله شوه، کله چې د وحي د نزول حالت پای ته ورسېد، نو رسول الله وفرمايل: پر ما باندې اوس داسې لس آيتونه نازل شول چې که څوك ئې عملي کړي نو حتماً به جنت ته ننوځي، بيا ئې د دې سورې لومړي لس آيتونه تلاوت کړل:

« لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ عَشْرُ آيَاتٍ مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ ». ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ) حَتَّى خَتَمَ الْعَشْرَ. رواه احمد، ترمذي، النسائي

د دې مبارکې سورې د بحث محوري موضوع د انسان د فلاح او بريا عوامل او له دې فلاح او بريا د محروميت اسباب څېړل دي، په لومړيو يولسو آيتونو کې د فلاح او بريا اوه عوامل په ګوته شوي، بيا د دې لپاره د انسان د پيدايښت بېل بېل اوه ګوني پړاوونه د شاهد په توګه وړاندې شوي، ورپسې د آسمان پوړ پوړ پيدايښت، له آسمانه د اوبو ورېدا او په دې اوبو سره د ډول ډول ونو او بوټو راټوکېدا د بل شاهد په توګه د مخاطب په وړاندې ايښودل شوي، بيا د نوح عليه السلام او هود عليه السلام په قصو کې له يوې خوا د برياليو او له بلې خوا د نامرادو او له بريا د محرومو وګړو بېلګې وړاندې شوي، بيا همدا مطلب د ګڼ شمېر پيغمبرانو په قصو کې انځور شوی، چې په ضمن کې ئې د موسی عليه السلام او عيسی عليه السلام يادونه هم شوې، ورپسې په عامه توګه ويل شوي چې د حقپالو امت واحد امت دئ، رب ئې يو دئ، پيغمبران ئې مشران دي، مأموريتونه ئې سره ورته او برخليك ئې سره مشابه دئ، لاروركو خلکو دا واحد امت او واحد دين ټوټې ټوټې کړی، هره ډله په خپلې تګلارې راضي شوې، ځينو داسې انګېرلې چې د مال زياتوالی او د پلويانو ډېرښت د فلاح او بريا نښه ده، د دوی په مقابل کې يو

ځل بيا د برياليو مؤمنانو نورې ځانګړتياوې او مواصفات په دې توګه راغلي: هغه چې د خپل رب له هيبته

وېرېدونکي دي، هغه چې د خپل رب پر آیتونو ایمان راوړونکي دي، هغه چې د خپل رب په اړه شرک نه کوي، او هغه چې په داسي حال کي د خپلي ورکړي شیان ورکوي چې زړونه ئې له دې کبله پورېږي چې د خپل رب په لوري ستنېدونکي دي، همدا دوی په ښېګڼو کي تلوار کوي او ژر ورسېدونکي دي. بیا د رسول الله په وړاندي د قریشو چلن، له بیا ژوندون د دوی انکار او د دوی شرك څېړل شوی او ویل شوي چې دوی د خپلو مشرکو اسلافو لار تعقیبوي او له همغه برخلیك سره به مخامخ کېږي چې هغوی ورسره مخامخ شول. بیا د قیامت په ورځ د دغو مشرکینو او د حق منکرینو بد حالت انځور شوی او د سورې په تتمې کي راغلي چې هغه کافران هیڅکله نشي بریالي کېدی چې له الله تعالی پرته بل معبود لمانځي او په قیامت او بیاژوندون باور نه لري. او په آخري آیت کي د الله تعالی صالح او مخلص بنده ته لارښوونه شوې چې د خپل مهربان رب په وړاندي دا دعاء کوي: اې زما ربه! بخښنه وکړه، رحم وکړه، یقیناً چې ته تر ټولو رحم کوونکو غوره یې.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ۝١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ۝٢ وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنِ ٱللَّغۡوِ مُعۡرِضُونَ ۝٣
وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِلزَّكَوٰةِ فَٰعِلُونَ ۝٤ وَٱلَّذِينَ هُمۡ لِفُرُوجِهِمۡ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ
أَيۡمَٰنُهُمۡ فَإِنَّهُمۡ غَيۡرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ٱبۡتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡعَادُونَ ۝٧ وَٱلَّذِينَ هُمۡ
لِأَمَٰنَٰتِهِمۡ وَعَهۡدِهِمۡ رَٰعُونَ ۝٨ وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمۡ يُحَافِظُونَ ۝٩ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡوَٰرِثُونَ ۝١٠
ٱلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلۡفِرۡدَوۡسَ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ۝١١

يقيناً هغه مؤمنان بريالي شول چي په خپل لمانځه کي خشوع کوونکي دي، او هغه چي له بېهوده (خوشي کار او خبري) ډډه کوونکي دي، او هغه چي د زکات ترسره کوونکي دي، او هغه چي د خپلو عورتونو ساتونکي دي، مګر پر خپلو جوړو او وينځو چي په دې سره دوی پړه او ملامت نه دي، نو څوك چي سربېره پر دې لټوي نو هغوی تېری کوونکي دي، او هغه چي د خپلو امانتونو او ژمنو پالونکي دي، او هغه چي د خپلو لمونځونو ساتنه کوي، همدا دوی هغه وارثان دي چي فردوس په ميراث وړي، په هغه کي به تلپاتي وي.

(١-١١)- په دې مبارکو ايتونو کي فلاح او بريا ته د رسېدو دغه لوازم او شرائط بيان شوي:

١- په لمانځه کي خشوع او عاجزي، ٢- له عبثو خبرو او کارونو ډډه کول، ٣- په پاکوني او روزني بوختيا، ٤- له ناروا جنسي اړيکو د خپلو عورتونو ساتنه؛ ٥- د امانتونو حفاظت، ٦- خپلي ژمني ترسره کول، ٧- د خپلو لمونځونو حفاظت.

په دې اړه څو خبري په پام کي ولرئ:

په دغو آيتو نو كي چي كومو سترو سترو اخلاقي ښېګڼو ته اشاره شوې په سر او پاى كي ئې د لمانځه ذكر راغلى او ټول ئې لمونځ كوونكو ته منسوب شوي چي معنى ئې دا ده: لمونځ د ټولو ښېګڼو د پيل نقطه ده، لمونځ د ټولو دغو ښېګڼو بنسټ دئ، لمونځ په دغو ټولو ښېګڼو احاطه كړې، هم ئې د پيل عامل دئ او هم ئې د دوام باعث. يعني د فلاح او بريا د عواملو په ډله كي لومړى عامل له خشوع سره لمونځ او وروستى عامل د لمونځونو ساتنه ښودل شوې. خشوع د انكسار او عجز هغه حالت ته وايي چي د الله تعالى عظمت او لويي ته په پام سره د انسان په زړه كي راپيدا كېږي، د زړه دغه حالت هم د انسان پر غړ غړ خپل اغېز كوي، هم ئې پر غړو او هم ئې پر حركاتو او سكناتو، په لمانځه كي د خشوع معنى دا ده چي د الله تعالى په وړاندي به ستا دغه ودرېدا داسي وي لكه د يوه محتاج، عاجز او مطيع بنده ودرېدا، په لهجې، حركاتو او سكناتو كي به دي د ستر رب په وړاندي د ودرېدا آثار څرګند وي. يوې خوا بلې خوا ته نه كتل، له غير ضروري حركاتو، لاس خوځولو، له ضرورته پرته د جامو له غونډولو او يوې خوا بلې خوا ته كولو ډډه كول، په قرائت كي خپل غږ له ضرورته زيات نه لوړول، ژړغوني شاني په نرم او ټيټ ږغ قرائت، په تأني سره لمونځ كول او له تلوار او عجلې ډډه كول د همدې خشوع له مقتضياتو او آثارو څخه دي.

په دريم آيت كي له (لغو د اعراض) الفاظ راغلي، لغو هر هغه څه ته وايي چي بې معنى، بې ګټې او بېهوده وي. دا د مؤمنانو له ځانګړتياوو څخه ګڼل شوې چي له داسي كارونو ډډه كوي.

په څلورم آيت كي د (للزكوة فاعلون) فقره راغلې، معنى ئې د تزكيې او پاكوني كار كول دي، له غلطو افكارو، فاسدو اخلاقو، ګنده ويناوو او ناولو كارونو ډډه كول هم افاده كوي او د منكراتو او مفاسدو په ضد مبارزه هم احتوى كوي. تزكيه هم د پاكوني معنى وركوي او هم د روزني، قرآن د پيغمبرانو عليهم السلام مأموريتونه په څو مهمو مهمو دندو كي راخلاصه كوي چي يوه ئې د خلكو تزكيه كول او روزل دي:

لَقَدْ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِى ضَلَـٰلٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾ آل عمران: ١٦٤

يقيناً چي الله پر مؤمنانو احسان وكړ چي په دوى كي ئې د دوى له منځه داسي پيغمبر مبعوث كړ چي پر دوى باندي ئې آيتونه لولي، د دوى روزنه كوي او كتاب او حكمت وربښيي، په داسي حال كي چي له دې د مخه په څرګندې تېروتنې كي وو.

يعني پيغمبر خلك له ضلالت او بې لارېتوبه ژغوري، له فكري او عملي پلوه هغوى تزكيه كوي، د ده بعثت پر خلكو د الله تعالى يوه ستره پېرزوينه وي، هغه حلال او حرام، پاك او ناپاك، مفيد او مضر وربښيي، كتاب او حكمت ورزده كوي.

که څه هم ځينو مفسرينو دلته زکات د مالي زکات په معنی اخيستی، خو دا تعبير کمزوری دئ، هم له دې کبله چې د الفاظو له ترکيب سره اړخ نه لګوي، الفاظ د پاکوني په کار بوختېدا افاده کوي نه د زکات ورکړه، او هم له دې پلوه چې مالي زکات په مدينه کې فرض شوی او دا سوره په مکه کې نازله شوې.

په پنځم آيت کې روا او جائز جنسي تعلق په دوو کې راخلاصه شوی: له خپلو مېرمنو او وينځو سره، دا ښيي چې له دې دواړو پرته د نارينه او ښځې تر منځ د جنسي رابطې بل جائز او روا صورت نشته، بل هر صورت له شرعي او فطري محدودې وتلی او تېری ګڼل کېږي. ځينو محققينو دغو الفاظو ته په پام سره ويلي چې متعه او موقته نکاح حرامه ده، ځکه ممنوعه ښځه نه د منکوحه مېرمنو په ضمن کې راځي او نه د وينځو په ضمن کې، بايد ووايو چې متعه نه يوازې د دې آيت له مخې حرامه ده، او په صريح او صحيح حديث سره حرام ګڼل شوې، بلکې د قرآن ګڼ شمېر آيتونه د هغې د حرمت شهادت ورکوي، قرآن د نکاح په دوام او غيرمؤقت والي تأکيد کوي، د نکاح کوونکو لپاره د (محصنين) او د نکاح کېدونکيو لپاره د (محصنات) الفاظ کاروي او مسلمانانو ته مکرر او په تأکيد سره وايي چې له نکاح نه داسې څه مه جوړوئ چې څرګندي زنا يا د پټې يار نيولو ته ورته وي. مصيبت دا دئ چې ځيني کسان د خپل مسلك او مذهب مربوط روايت ځان ته معيار او ملاك کړي او دا هڅه کوي چې د قرآن آيتونه د دغو رواياتو په ګټه تأويل کړي، که کوم روايت د قرآن له کوم آيت سره مغاير مومي او د آيت ټول الفاظ او د الفاظو ترکيب ئې په صراحت او قاطعيت سره د ده روايت نفي کوي، خو دی دې ته نه تيارېږي چې يا روايت پرېږدي يا ئې د آيت په ګټه تأويل کړي، برعکس د آيت صريح مفهوم پرېږدي او داسې کوږ او له تکلف ډك مطلب ترې راباسي چې همدا غلط او ضعيف روايت تأييد کړي. د مؤقتې نکاح او متعې په باره کې ئې کوم روايت ترلاسه کړی، هڅه کوي په قرآن کې د دې روايت په تأييد کې کوم دليل راپيدا کړي، خو څرګند دليل نه مومي، دې ته هم نه چمتو کېږي چې د قرآن مغاير روايت پرېږدي، ناچار به په آيت کې لاسوهنه کوي او مطلب به ئې داسې برابروي چې د روايت تأييد ترې راووځي!! هغه روايت به څنګه د اعتبار وړ ګڼو چې د قرآن له صريح آيت سره تضاد او تعارض لري؟! څنګه به يو غريب روايت چې په درې او څلورو طبقو کې يوازې يو يو راوي لري په داسې حال کې منو چې د قرآن له ګڼ شمېر آيتونو سره ژور تعارض لري، په قرآن د ايمان تقاضاء خو دا ده چې د داسې روايت په اړه ووايو: ښايي راوي اشتباه کړې ده يا ښايي دا روايت د هغې مرحلې په اړه وي چې لا دا آيت نه وو نازل شوی. شيعه د متعې په اباحت قائل دي، د عبد الله بن عباس □ په يوه روايت استناد کوي، حال دا چې عبد الله بن عباس □ ته دا هم منسوب شوي چې د متعې په اړه وايي: ما هي الا کالميتة لا تحل الا للمضطر : دا خو داسې ده لکه مرداره غوښه چې يوازې د مضطر لپاره حلاله ده، او دا هم ويل شوي چې هغه له دغه قول څخه هم په شا شوی او د هغې د تحريم حکم ئې کړی!!

ځينو مفسرينو او فقهاوو د آيت په دغو الفاظو (فمن ابتغاء وراء ذالك) کې د ذالك اشاره د جنسي غريزې اشباع ته راجع کړې او ويلي ئې دي چې له بلې هرې لارې د دې غريزې اشباع حرامه ده، خو د آيت الفاظ داسې دي چې ښيي په ذالك سره مېرمنو او وينځو ته اشاره شوې او له دوی دواړو پرته له نورو ښځو سره جنسي تعلق ناروا ګڼل شوی. همدې ته په پام سره د فقهاوو تر منځ په دې اړه اختلاف دئ چې استمناء باليد (جلق) جائز دئ که حرام، امام احمد بن حنبل او ځيني نور ئې مباح او جائز ګڼي او وايي د حرمت په اړه ئې واضح نص نشته، د ناجائز جنسي تعلق حرمت په نص سره ثابت دئ، که دا له محرماتو سره وي، يا د نارينه او نارينه او ښځې تر منځ وي يا له حيوان سره، خو د منې بې اختياره وتل (لکه په خوب کې) يا په خپله د مجبوريت په وخت کې د

استمنا بالید له لاري ایستل سره برابر دي، او حکم ئې داسې دئ لکه نور مواد چې د انسان له بدنه وځي، امام مالك او امام شافعي ئې مطلقاً حرام بولي، احناف د حرام په سترګه ورته ګوري خو وايي: که د شدید مجبوریت له کبله وشي امید دئ الله تعالی عفو وکړي.

په دې آیت کې دا هم ویل شوي چې که څوك په همدې اکتفاء وکړي پړ او ملامت نه دئ، او دا د هغو خلکو غلطه رأیه تردیدوي چې روا جنسي تعلقات هم د معنوي ارتقاء په وړاندې خنډ او مانع ګڼي او د مجرد ژوند سپارښتنه کوي، همغسې لکه د نصاراوو کشیشان او مذهبي مشران چې له نکاح ډډه کوي او غواړي د عیسی علیه السلام په څېر د ژوند تر پایه مجرد پاتې شي، یا هندي مرتاضان او ځینې لاروړکي متصوفین چې ګمان کوي روا جنسي تعلقات هم د معنوي ارتقاء مانع کېږي. د دوی دا غلط باور هم د الهي دین خلاف دئ او هم د انساني فطرت خلاف، دا په حقیقت کې له فطرت سره جنګ دئ، د دې جنګ بدې پایلې په هغو شرموونکو اخلاق او عفت ضد خبرونو کې له ورایه ګورو چې ورځ بله ئې له کلیساوو او د کشیشانو او راهبانو د جنسي انحرافاتو په اړه اورو!! دوی نه پوهېږي چې عیسی علیه السلام د واده فرصت نه دئ موندلی، نه دا چې واده کول ئې د معنوي ارتقاء مانع ګڼلی او د همدې لپاره ئې ترې ډډه کړې.

دلته دا وضاحت هم ضروري برېښي چې که څه هم په دې آیتونو کې مؤمنون او ورپسې نوري اړوند صیغې نارینه افاده کوي خو د قرآن د نورو آیتونو په څېر دواړو (مؤمنو نارینه او ښځو) ته راجع دي، خو په دې صورت کې دا پوښتنه راولاړېږي چې په ما ملکت ایمانهم کې یوازې وینځې مراد دي که غلامان هم، یوازې نارینه وو ته له خپلو وینځو سره دا تعلق جائز دئ او که ښځو ته هم له خپلو غلامانو سره؟ په دې اړه ټول مفسرین متفق دي چې مراد ئې یوازې وینځې دي، خو د دوی تر منځ د آیت په توجیه کې کافي اختلافات تر سترګو کېږي، د ځینو دلائل خو دومره کمزوري دي چې په یادولو نه ارزي، غوره او دقیقه توجیه دا ده چې کله په قرآن کې د (ملکت ایمانکم، ملکت ایمانهم او ملکت ایمانهن) الفاظ د نکاح او مباشرت په ارتباط راځي نو په ټولو کې ئې مراد یوازې وینځې وي، لکه د النساء د سورې په ۲، ۲٤، او ۲۵ آیتونو کې، د الاحزاب په ۵۰ او ۵۲ او د النور په۳۱ آیتونو کې، او کله چې په عامه توګه او له ازدواج پرته راځي نو مراد ئې دواړه غلامان او وینځې وي لکه د النساء ۳٦، د النحل۷۱، د النور۳۳، د الفرقان ۵۸ او د الروم په ۳۸ آیتونو کې.

په اتم آیت کې د امانت مراعات او په خپلو ژمنو د عمل کولو یادونه شوې، امانت عام دئ، زموږ هر څه الهي امانتونه دي، ژوند مو، استعدادونه مو، فرصتونه مو او هغه نعمتونه او امکانات چې الله تعالی موږ ته راپه برخه کړي، د حکامو او واکمنو په لاس کې اقتدار، صلاحیت او ولسي شتمنی امانتونه دي، د یو چا مال او دولت چې موقتاً تا ته سپارل کېږي امانت دئ، د یوه چا هغه شخصي سِر او راز چې نه غواړي څوك پرې خبر شي، دا ټول د امانت په ضمن کې راځي، رسول الله □ فرمایي: څوك چې امین نه وي هیڅ ایمان نه لري. همداراز په خپلو ژمنو ودرېدل او په خپلو تعهداتو وفا کول پراخ میدان لري، له الله تعالی سره د بنده تعهدات هم احتوی کوي او د انسان او انسان تر منځ ژمنې هم، فردي ژمنې هم او اجتماعي ژمنې هم، رسول الله □ فرمایي: څوك چې پر خپلو ژمنو ولاړ نه وي هیڅ دین نه لري.

په نهم آيت کي يو ځل بيا د لمانځه يادونه شوې او ويل شوي: او هغه چي د خپلو لمونځونو ساتنه کوي، يعني د لمونځ اړوند ټولو چارو ته پاملرنه کوي، اوقات او آداب ئې په پام کي نيسي، نه پرېږدي چي شيطان په خپلو شرارتونو سره د ده په لمانځه کي خلل واچوي يا دنيوي چاري او مصروفيتونه ئې ترې غافل کړي.

څوك چي دا اوه صفتونه لري نو د فردوس جنت به ئې په برخه شي او په هغه کي به تلپاتي وي.

دا مطلب د المعارج په سورې کي په دې توگه راغلی:

إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾
ٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَآئِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱلَّذِينَ فِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾
وَٱلَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَٱلَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ
مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَـٰفِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَـٰنَـٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ
﴿٣٢﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِشَهَـٰدَٰتِهِمْ قَآئِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ فِى جَنَّـٰتٍ
مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ المعارج: ١٨-٣٤

يقيناً چي انسان ډېر کم ظرفه او بې صبره پيدا شوی، چي شر ورورسېږي، زگېروی کوونکی شي او چي خير ئې په برخه شي (د خير د کار) سخت مخنيوی کوونکی شي، مگر لمونځ کوونکي، هغه چي په خپل لمانځه پايښت کوي او هغه چي په شتمنيو کي ئې د سوال کوونکو او بې وزلو لپاره څرگنده برخه وي، او هغه چي د بدلې ورځ رښتوني گڼي او هغه چي د خپل رب له عذابه وېرېږي، ځکه چي د دوی د رب له عذابه خونديي پاته کېدا نشته، او هغه چي د خپلو شرم ځايونو ساتنه کوي، مگر په خپلو مېرمنو يا وينځو چي پدې صورت کي دوی پړه او ملامت ندي او چا چي پر دې سربېره څه وغوښتل تېری کوونکي دي، او هغه چي د خپلو امانتونو او ژمنو پاملرنه کوي، او هغه چي په خپلو شهادت ورکولو په نبغه ودرېږي، او هغه چي د خپل لمانځه ساتنه کوي، د دوی به په جنت کي درناوی کېږي.

پدې مبارکو آيتونو کي لاندي ټکي د خاصي پاملرني وړ دي:

د ستونزو او کړاوونو په وخت کې بې صبري، سرټکول، بده ورځ جوړول او شکوه او شکايت کول او د شتمن کېدو په صورت کې بخل کول، د خير په لار کې د خپل مال له مصرفولو ډډه او له خپلې شتمنۍ د ښېګڼې د هر کار د مخنيوي په لار کې کار اخيستل، د انسان هغه دوه ناوړه او بد خويونه دي چې د ده اکثره اجتماعي مشکلات له همدې راولاړېږي، لدې به يوازې "مصلين" يعنی لمونځ کوونکې خوندي پاتې کېږي.

د دوهم آيت په اړه بايد ووايو چې په لمانځه کې د خشوع د څرنګوالي په ارتباط بېل بېل آراء او روايات تر سترګو کېږي، د بخاري يو روايت دا دئ:

عن قَتَادَةُ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ "مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِى صَلاَتِهِمْ". فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِى ذَلِكَ حَتَّى قَالَ "لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ". (بخاري:٧٥٠)

له قتاده روايت دئ چې انس بن مالک ﷺ وويل: رسول الله ﷺ فرمايلي: (پر هغو خلکو څه شوي چې په لمانځه کې سترګې پورته آسمان ته نيسي)؟ پدې اړه ئې وينا تر دې حده سخته شوه چې وئې فرمايل: (يا دې حتماً له دې کار ډډه وکړي او يا دا چې سترګې به ئې اختطاف شي (نظر به ئې ختم شي).

دا روايت په بخاري کې يو ځل راغلی، په نورو کتابونو کې هم راغلی، خو په مقابل کې ئې ابن تيميه رپال د ابن سيرين او نورو دا روايت راوړی:

عن ابن سيرين وغيره: كان النبي ﷺ وأصحابه يرفعون أبصارهم في الصلاة إلى السماء وينظرون يمينا وشمالا حتى نزلت هذه (قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون) المؤمنون: ١-٢ فجعلوا بعد ذلك أبصارهم حيث يسجدون وما رؤي أحد منهم بعد ذلك ينظر إلا إلى الأرض. الايمان، ابن تيمية

له ابن سيرين او نورو روايت دئ چې رسول الله ﷺ او صحابه وو به په لمانځه کې آسمان ته او ښي او کيڼ لوري ته کتل، تر هغه چې دا آيتونه نازل شول: قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون: يقيناً چې هغه مؤمنان بريالي شول چې په خپل لمانځه کې خاشع وي، نو له دې وروسته به ئې د سجدې ځای ته نظر کاوو او د دوی هيڅوك داسې نه دئ ليدل شوی چې له ځمکې پرته بل لوري ته وګوري.

د انس ﷺ روايت له دې روايت سره تعارض لري. د المؤمنون سوره په مکه کې نازله شوې او د انس روايت وايي چې په مدينه کې ځينو خلکو همدا کار کاوو، ابن تيميه وايي چې د دې سورې له نازلېدو وروسته هيچا له ځمکې پرته بل لوري ته نه کتل. د ابن تيميه دا روايت د بخاري له هغه روايت سره هم تعارض لري چې په هغه کې د خباب ﷺ دا وينا راغلې چې موږ به په لمانځه کې رسول الله ﷺ ليدو چې د ماسپښين او مازديګر په لمونځونو کې ئې هم خفيه قرائت کاوو. يعني رسول الله ﷺ ته به مو کتل او د هغه د شونډو له خوځېدو به پوهېدو چې هغه خفيه قرائت کوي.

دغو او نورو رواياتو ته په پام سره ويلی شو چې په لمانځه کې د سجدې ځای ته کتل او نورو خواوو ته نه کتل غوره دي خو د سترګې له کونج کتل او هغه هم د کوم ضرورت له امله د لمانځه او په لمانځه کې د خشوع منافي کار نه دئ.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ مِن سُلَـٰلَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَـٰهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا ٱلنُّطْفَةَ
عَلَقَةً فَخَلَقْنَا ٱلْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا ٱلْمُضْغَةَ عِظَـٰمًا فَكَسَوْنَا ٱلْعِظَـٰمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَـٰهُ خَلْقًا ءَاخَرَ ۚ
فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ أَحْسَنُ ٱلْخَـٰلِقِينَ ﴿١٤﴾ ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

او يقيناً چي انسان مو د خټي له خلاصې (عصارې) څخه پيدا كړ، بيا مو يوه نطفه وګرځاوو په يوه مضبوط تمځي كي، بيا مو دا نطفه علقه وګرځوله، بيا مو دا علقه د غوښي يوه ټوټه جوړه كړه، بيا مو د غوښي دا بوټۍ هډوكي وګرځول، بيا مو دا هډوكي په غوښي وپوښل، بيا مو په يوه بل جوړښت كي پيدا كړ، نو مبارك دئ دا تر ټولو غوره پيدا كوونكى الله. بيا تاسو له دې وروسته حتماً مرئ بيا تاسو حتماً د قيامت په ورځ راپاڅول كېږئ.

(١٢-١٦)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

دلته د انسان د پيدايښت اوو مرحلو ته اشاره شوې، په دې توګه: ١- انسان مو د خټي له خلاصې (عصارې) پيدا كړ، چي مراد ترې د انسان په مني كي جوړه شوې نطفه ده، ٢- بيا مو يوه نطفه وګرځاوو په يوه مضبوط تمځي كي، چي مراد ئې د مور په رحم كي د ګډې نطفې استقرار دئ، ٣- بيا مو دا نطفه علقه وګرځوله، ٤- بيا مو دا علقه د غوښي يوه ټوټه جوړه كړه، ٥- بيا مو د غوښي دا بوټۍ هډوكي وګرځول، ٦- بيا مو دا هډوكي په غوښي وپوښل، ٧- بيا مو په يوه بل جوړښت كي پيدا كړ، يعني بشپړ ماشوم ئې ترې جوړ كړ.

دا پوښتنه راولاړېږي چي تر دې وړاندې د انسان د فلاح او بريا اوو اسبابو ته اشاره وشوه، دلته د انسان د پيدايښت اوو پړاوونو ته او ورپسې ويل شوي چي ستاسو له پاسه مو اوه لارې پيدا كړې، د دغو دريو خبرو او دغو اوو عواملو، مراحلو او آسماني لارو تر منځ څه تړاو شته؟ د دې پوښتني ځواب دا دئ چي هو؛ يقيناً د دوى تر منځ ژور تړاو شته، او هغه داسې: د انسان معنوي ارتقاء همغسې ببل ببل مدارج لري، له بېلو بېلو معنوي پړاوونو له تېرېدو وروسته كولى شي د فلاح او بريا لوړو لوړو څوكو ته ورسېږي، همغسې لكه چي د ده پيدايښت او د يوه بشپړ انسان په توګه دنيا ته د ده راتګ پړاوونه لري، او همغسې لكه چي زموږ له پاسه لوړ آسمان پوړ پوړ دئ.

الله تعالى د انسان نطفه د خټي له خلاصې جوړوي، يعني د ده په نطفه كي د اوبو په شمول د خاورې ټول هغه مواد شته چي خاوره ترې جوړه شوې، له همدغې لمدې خاورې (خټي) دانه او مېوه جوړه كړې، ونې او بوټي له لمدې خټي مواد جذبوي او مېوه او دانه ترې جوړوي، دغه دانه او مېوه د انسان (نارينه او ښځې) په بدن كي په مني واوړوي، د دغې مني له يوې وړې ذرې (نطفې) څخه د ده پيدايښت پيل كړي. علم نن همدا خبره كوي چي د انسان د بدن په تركيب كي د خاورې ټول مواد كارول شوي. او همدا خبره كوي چي د انسان پيدايښت له يوې وړې نطفې پيل شي.

د نارينه او ښځي له مني څخه يوه يوه نطفه غوره شي، تر ټولو ښه او پياوړې ئي، دوى سره يو ځاى شي، له همدې ځايه د انسان جوړښت پيل شي، بيا ئي الله تعالى په يوه مضبوط، خوندي او مناسب ځاى کي ځاى په ځاى کړي. دلته هم د قرآن يو ستر علمي اعجاز زموږ په وړاندي ځلېږي او هغه دا چي د نارينه او ښځي د دوو نطفو (سپرم او اووم) يو ځاى کېدا د مور د بدن په يوې برخي کي او هلته چي اووم (هگۍ) سپرم ته په انتظار پرته وي، تر سره کېږي او بيا له يو ځاى کېدا وروسته رحم ته درومي او هلته تر هغه پاتي کېږي چي د يوه بشپړ ماشوم په څېر دنيا ته راشي. د قرآن دغه وينا چي لومړى ګډه نطفه جوړه شي او بيا په مضبوط مستقر کي ځاى په ځاى شي هغه ستر حقيقت انځوروي چي انسان په شلمي پېړۍ کي پرې پوه شو، تر دې وړاندي عاميانه انګېرنه دا وه چي د نارينه او ښځي مني په رحم کي يو ځاى کېږي او هملته ماشوم ترې جوړېږي. خو قرآن لا د مخه ويلي وو چي په رحم کي استقرار د نطفي له جوړېدا وروسته ترسره کېږي.

دا نطفه وده وکړي، لومړى د علقه بڼه غوره کړي، د يوه ځوړند توکي په څېر شي، بيا د ژوول شوې غوښي بڼه غوره کړي، بيا ئي د هډوکو جوړېدا پيل شي، بيا دا هډوکي د غوښي په بوټيو پټ کړى شي، قرآن هغه مخکنۍ غوښه د مضغه په نامه ياده کړې او دا ئي د لحم په نامه او دا ښيي چي د دواړو ترکيب او حالت بېل بېل دئ او په خپلو کي توپير لري.

له دې وروسته هغه ته د يوه بشپړ ماشوم صورت او شکل ورکړى شي.

څه چي په دې مبارك آيت کي ويل شوي علم نن د هغه حرف حرف تأييدوي او د انسان د پيدايښت د بېلو بېلو مراحلو حالت همغسي ګڼي چي په دغو مبارکو آيتونو کي انځور شوي.

دا مطلب د الزمر په سورې کي په دې الفاظو راغلى:

خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلْأَنْعَٰمِ ثَمَٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍ ۚ يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمْ خَلْقًا مِّنۢ بَعْدِ خَلْقٍ فِى ظُلُمَٰتٍ ثَلَٰثٍ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ ٱلْمُلْكُ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

الزمر: ٦

تاسو ئي له يوه نفس (ژوي) پيدا کړئ، بيا ئي د هغه جوړه ترې پيدا کړه، او تاسو ته ئي د څارويو اته جوړې پيدا کړې، تاسو د خپلو ميندو په رحمونو کي په پر له پسي جوړښت او پيدايښت سره پيدا کوي، (يو پيدايښت په بل پسي) په دريو تيارو کي، همدا ستاسو رب دئ چي ټولواکي د ده ده، له ده پرته بل معبود نشته، نو کوم لوري ته ګرځول کېږئ (بې لاري کېږئ)؟

په دې مبارك آيت کې هم ويل شوي چې د انسان پيدايښت داسي دئ چې له يوه حالته بل ته اوړي، په بېلو بېلو مراحلو کې بېل بېل خلقت او جوړښت ورپه برخه کېږي، داسي نه دئ چې لومړنی جوړښت ئې ورو ورو وده کوي او تر پايه خپل لومړنی شکل او بڼه ساتي.

علم ته له څوارلسو پېړيو وروسته دا خبره څرګنده شوه چې د انسان جوړښت د خاورې د اجزاوو له خلاصې څخه دئ او د ده په وجود کې د خاورې ټول اجزاء را غونډ شوي او په دې هم پوه شوی چې په ماشوم باندې د مور په رحم کې همغه مراحل او پړاوونه يو په بل پسي راځي چې په پورتني آيت کې ذکر شوي، د نطفې په شکل کې راپيدا شي، ورو ورو دا نطفه په داسي ځوړند توکي بدله شي چې ژوري ته ورته وي او بيا د داسي يوې ټوټې غوښې شکل غوره کړي چې ژوول شوې ته ورته وي، وروسته د ده هډوکي راپيدا شي او بيا دغو هډوکو ته غوښه وروا غوستی شي او په پای کې د يوه مکمل ماشوم شکل غوره کړي او دنيا ته راشي.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ ٱلْخَلْقِ غَـٰفِلِينَ ﴿١٧﴾

او يقيناً چې ستاسو له پاسه مو اوه لاري پيدا کړې دي او موږ له پيدايښت غافل نه يو.

---

(۱۷)- د دې مبارك آيت په وړاندې بايد لږ توقف وکړو او وګورو چې زموږ له پاسه د اوو لارو د پيدا کولو معنی څه ده؟ آيا مراد ئې اوه آسمانونه دي؟ ولې آسمانونه د لارو په نامه ياد شوي؟ او ولې تر دې وروسته ويل شوي چې موږ له پيدايښت غافل نه يو؟ د دې خبرې ئې له مخکني سره څه تړاو؟

د دغو پوښتنو ځوابونه دا دي:

له اوو لارو مراد اوه آسمانونه دي، ځکه تر دې آيت وروسته ويل شوي چې له آسمانه مو اوبه نازلې کړې. خو له آسمانونو څخه مراد د زمکي اوه مدارونه دي، ځکه دلته د زمکې هغې فضاء ته د آسمان نوم ورکړی شوی چې وريځې په کې خوځېږي او باران ترې وريږي.

د زمکې مدارونه د لارو په نامه يادول ډېره دقيقه او علمي نومونه ده او په ارزښت او اهميت ئې هغه څوك پوهېږي چې د فضاء په اړه څېړنې کوي، يقيناً چې دا نومونه د قرآن يو ستر علمي اعجاز دئ. لکه چې هر اتم په خپلي شاوخوا کې مدارونه لري او په دې مدارونو کې اليکترونونه خوځېږي، د اتم د مدارونو شمېر حد اعظمي اوه وي، تر دې نه زياتېږي، هر اليکترون خپله خپله تګلاره لري، زموږ زمکه او د آسمان هر ستوری همداسي په خپلي فضاء کې مدارونه لري، د دغو مدارونو لپاره تر ټولو غوره او دقيق نوم طرائق (يعني لارې) دئ، سپوږمی پر زمکې راڅرخي، د څرخېدو خاص او ټاکلی مدار لري، دا مدار د هغې لپاره يوه ځانګړې لار ده، وريځې د زمکې په فضاء کې خوځي، د خوځېدو مدار ئې د هغوی لپاره ځانګړې لار ده، سپوږمکی د زمکې شاوخوا څرخي، د هرې سپوږمکی لپاره ځانګړی مدار ټاکل کېږي چې همدا ئې لار وي. دا مدارونه د هغه جاذبې او دافعې تر منځ د ځانګړې تناسب له مخې ټاکل کېږي چې د زمکې او د هغې پر محور د چورلېدونکې توکي تر منځ راپيدا کېږي، زمکه ئې ځان ته راکاږي او د چورلېدونکې جرم حرکت هغه ته د لرې تلو ځواك وربخښي، د

جذب او تېښتي د دغو ځواكونو تر منځ يو خاص تناسب د دې باعث شي چې دا چورلېدونكى توكى په خاص مدار كې خوځېدو ته اړ شي، چې همدا ئې تګلاره شي.

د آيت په پاى كې دا فقره (وَمَا كُنَّا عَنِ ٱلۡخَلۡقِ غَٰفِلِينَ : او موږ له پيدايښت غافل نه يو) ښيي چې د دې مبارك

آيت د نزول په وخت كې انسانان له دې حقيقته غافل ول، نه پوهېدل چې د زمكې اوه آسمانونه لارو ته ورته مدارونه دي، دا حقيقت نن او د دې آيت له نزوله نږدې څوارلس پېړۍ وروسته انسان ته جوت شو.

وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءَۢ بِقَدَرٖ فَأَسۡكَنَّٰهُ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابِۭ بِهِۦ لَقَٰدِرُونَ ﴿١٨﴾ فَأَنشَأۡنَا لَكُم بِهِۦ جَنَّٰتٖ مِّن نَّخِيلٖ وَأَعۡنَٰبٖ لَّكُمۡ فِيهَا فَوَٰكِهُ كَثِيرَةٞ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةٗ تَخۡرُجُ مِن طُورِ سَيۡنَآءَ تَنۢبُتُ بِٱلدُّهۡنِ وَصِبۡغٖ لِّلۡأٓكِلِينَ ﴿٢٠﴾

او له آسمانه مو په ټاكلې اندازه اوبه وورولې او په زمكې كې مو هستوګنې كړې، او يقيناً چې موږ ئې پر له منځه وړلو قادر يو، نو په دې سره مو تاسو ته د كجورو او انګورو داسې باغونه راوټوكول چې په هغوى كې تاسو ته ډېرې مېوې دي او خوراك ترې كوئ. او هغه ونه چې په طور سينا كې راوځي چې له غوړيو او د خوړونكو لپاره له كټغ (خوړو) سره راټوكېږي.

(١٨-٢٠)- دا مبارك آيتونه موږ ته وايي:

الله تعالى له آسمانه په ټاكلې اندازه اوبه وروي، د ضرورت په اندازه، نه تر ضرورت زياتې او نه كمې، داسې انتظام ئې كړى چې دا اوبه په زمكې كې پاتې شي، ځيني برخې ئې د واورو په څېر په غرونو كې، ځيني ئې په سمندورونو كې، ځيني ئې د زمكې پر سر او ځيني ئې په منځ كې، د زمكې پر سر د ژوند دوام دغه انتظام ته ضرورت لري، كه دا انتظام نه وى او يا اوس له منځه ولاړ شي نو د ژوند امكانات به پاى ته رسي، الله تعالى دا اوبه پيدا كړې او له منځه ئې وړى شي، د دغو اوبو په ورولو او په زمكې كې د هغې د ساتلو انتظام د دې سبب شو چې الله تعالى تاسو ته د كجورو او انګورو داسې باغونه راوټوكول چې په هغوى كې تاسو ته ډېرې مېوې دي او همدا باغونه او مېوې ئې د نورو خوراكي شيانو د تر لاسه كولو په اړه ستاسو مرسته كوي، هغه پلورئ او نور ضروري توكي ترې اخلئ. په دغو اوبو سره د زيتون هغه ونه راشنه كوي چې په طور سينا كې راوځي چې تاسو ته غوړي هم راپيدا كوي او خواړه هم.

وَإِنَّ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَنۡعَٰمِ لَعِبۡرَةٗۖ نُّسۡقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمۡ فِيهَا مَنَٰفِعُ كَثِيرَةٞ وَمِنۡهَا تَأۡكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيۡهَا وَعَلَى ٱلۡفُلۡكِ تُحۡمَلُونَ ﴿٢٢﴾

او یقیناً چې په څارویو کې تاسو ته د عبرت نښې دي، هغه څه ئې درباندې څښو چې په نسونو (تیو) کې ئې دي، او په دوی کې تاسو ته ډېرې (نورې) ګټې دي او ترې خوراك کوئ، او پر دوی او کښتیو بارېږئ.

(۲۱-۲۲)- د اوبو او مېوو له یادولو وروسته موږ هغو نعمتونو ته متوجه کوي چې الله تعالی د څارویو په بڼې کې زموږ په برخه کړي، وایي: په څارویو کې تاسو ته د عبرت نښې دي، شیدې درکوي، ډېرې نورې ګټې دررسوي، همدا څاروي ستاسو د خوړو ستره منبع ده، پر دوی او کښتیو سپرېږئ او خپل بارونه پرې وړئ.

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ فَقَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ ٱلۡمَلَؤُاْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوۡمِهِۦ مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيۡكُمۡ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَٰٓئِكَةٗ مَّا سَمِعۡنَا بِهَٰذَا فِيٓ ءَابَآئِنَا ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا رَجُلُۢ بِهِۦ جِنَّةٞ فَتَرَبَّصُواْ بِهِۦ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿٢٥﴾

او یقیناً چې نوح مو د خپل قوم لوري ته ولېږو چې وئې ویل: ای زما قومه! د الله عبادت وکړئ چې له ده پرته بل معبود درته نشته، آیا (له شرکه) ځان ساتنه نه کوئ؟ نو د ده د قوم هغو مشرانو چې کفر ئې کړی وو وویل: دا خو ستاسو په څېر له یوه انسان پرته بل څه نه دئ، غواړي پر تاسو فضیلت او غوره والی ترلاسه کړي، او که الله غوښتی نو هرومرو به ئې کومه فرشته راکوزه کړې وه، دا خو مو په خپلو لومړنیو پلرونو کې (له هیچا) نه وه اورېدلې، یقیناً چې دی خو له داسې سړي پرته بل څه نه دئ چې پېری پرې ناست وي، نو تر یوې مودې ورته انتظار وکړئ.

(۲۳-۲۵)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

نوح علیه السلام خپل قوم ته لېږل شوی، د ده د دعوت خلاصه دا وه: ای زما قومه! د الله عبادت وکړئ چې له ده پرته بل معبود درته نشته، آیا له شرك، ظلم او فساد ځان ساتنه نه کوئ؟

د قوم کافرو مشرانو د ده د مخالفت لپاره ملا تړلې او د ده په اړه ئې خلکو ته ویلې:

دا خو ستاسو په څېر یو انسان دئ، له نورو انسانانو څخه هیڅ توپیر نه لري، څنګه او ولې د ده دا ادعاء منئ چې د الله له لوري لېږل شوی؟ که دی د الله له لوري لېږل شوی وی نو هرو مرو به ئې له نورو انسانانو سره په هر څه کې توپیر درلود!!

دی غواړي پر تاسو فضیلت او غوره والی ترلاسه کړي او د قوم زعامت او مشري ده ته په لاس ورشي!! د دوی له دغې وینا معلومېږي چې اصلي وېره ئې دا وه چې نوح علیه السلام او د ده دعوت ئې د خپل زعامت لپاره ګواښ ګڼلو، وېره ئې دا وه چې خلك د نوح علیه السلام مشري ونه مني او د دوی د ظالمانه اقتدار ټغر ټول نشي!! د تاریخ په اوږدو کې تل د شر او فساد ځواکونو د ټولو پیغمبرانو او ټولو زړه سواندو داعیانو په خلاف همدا تور لګولی چې دوی خو د اقتدار وږي دي، مقصد ئې اقتدار ترلاسه کول دئ، دا تور تل د هغو مفسدو واکمنانو له

لوري پر دوی لګېدلی چې د حقیالو دعوت ئې د خپل اقتدار لپاره ګواښ ګڼلی، فرعون د موسی علیه السلام په خلاف همدا خبره کوله، دا دئ د نوح علیه السلام د قوم کافرو مشرانو پر ده همدا تور لګولی، د قریشو صنادید، مذهبي او قومي مشرانو د رسول الله په ضد همدا خبره کړې. له دې وینا دا هم معلومېږي چې له دغو مفسدو ځواکونو سره د حقپالو تصادم یو طبیعي بهیر او د الله تعالی د دین یوه تقاضاء ده، هغه چا ته باید د حقپال په سترګه ونه ګورو او د پیغمبرانو علیهم السلام سنت ته ئې متعهد ونه بولو چې نه دی د دغو مفسدو واکمنانو په ضد څه وایي او نه هغوی د ده مخالفت کوي.

که الله غوښتی چې موږ ته کوم استازی راولېږي نو هرومرو به ئې کومه فرشته رالېږلې وه.

هغه څه چې دی ئې وایي دا مو په خپلو مخکنیو پلرونو کې له هیچا نه ده اورېدلې.

دی داسي دئ لکه چې پیریان پرې ناست وي، روغ انسان هیڅکله داسي خبري نه کوي.

تر یوې مودې ورته انتظار وکړئ، د ده په منلو کې تلوار مه کوئ، ډېر ژر به د ده او د ده د ویناوو حقیقت درته معلوم شي او وبه ګورئ چې نه دی پیغمبر دئ او نه ئې وینا د الله تعالی پیغام.

قَالَ رَبِّ ٱنصُرۡنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡهِ أَنِ ٱصۡنَعِ ٱلۡفُلۡكَ بِأَعۡيُنِنَا وَوَحۡيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمۡرُنَا
وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ فَٱسۡلُكۡ فِيهَا مِن كُلّٖ زَوۡجَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِ وَأَهۡلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيۡهِ ٱلۡقَوۡلُ مِنۡهُمۡۖ وَلَا
تُخَٰطِبۡنِي فِي ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ إِنَّهُم مُّغۡرَقُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِذَا ٱسۡتَوَيۡتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى ٱلۡفُلۡكِ فَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ
لِلَّهِ ٱلَّذِي نَجَّىٰنَا مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُل رَّبِّ أَنزِلۡنِي مُنزَلٗا مُّبَارَكٗا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡمُنزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ وَإِن كُنَّا لَمُبۡتَلِينَ ﴿٣٠﴾

وئې ویل: اې زما ربه! پر هغو بریا را چې زه ئې تکذیب کړم، نو هغه ته مو وحي وکړه چې زموږ تر نظر لاندې او زموږ له وحي سره سم هغه کښتۍ جوړه کړه، نو کله چې زموږ حکم راشي او هغه تنور وخوټېږي نو په هغې کې د هر یوه دوه ګوني جوړه ننباسه او خپل ټبر هم؛ له هغه ئې پرته چې په اړه ئې د عذاب وینا شوې، او د هغو په اړه له ما سره خبره مه کوه چې ظلم ئې کړی، یقیناً چې هغوی غرقېدونکي دي، نو کله چې ته او هغه چې له تا سره دي پر کښتۍ سم سپاره شئ نو ووایه: ستاینې هغه الله ته دي چې له ظالم قوم ئې وژغورلو، او ووایه: اې زما ربه! په مبارك ټاټوبي کې مې کوز کړې او ته تر ټولو غوره کوزوونکی یې، یقیناً چې په دې کې ځرګندې نښې دي او یقیناً چې موږ آزمویونکي وو.

(٢٦-٣٠) د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

کله چي د کافرو مشرانو مخالفت انتهاء ته ورسېد او نوح علیه السلام د دوی له هدایته ناهیلی شو او ورته جوته شوه چي دوی په هیڅ توگه او هیڅکله ایمان نه راوړي نو په دې وخت کي ئې خپل رب ته دعاء وکړه او وئې ویل: اې زما ربه! پر هغو بریا را چي زه ئې تکذیب کړم!

الله تعالی هغه ته وحي وکړه چي د خپل رب تر رعایت لاندي او د ده له وحي سره سم هغه کښتۍ جوړه کړه، بیا تر هغه انتظار وکړه چي د الله تعالی له لوري وروستۍ پرېکړه وشي او تا ته د څه کولو امر وکړي.

نوح علیه السلام ته یوه داسي نښه وټاکل شوه چي له مخي ئې د هغي نېټي راتگ ورته معلوم شي، له یوه تنوره د اوبو راخوټېدا ورته نښه وټاکل شوه.

دا لارښوونه ورته وشوه چي په هغي کښتی کي د څارویو له هري ډلي یوه دوه گوني جوړه له ځان سره واخلي، خپل ټبر او ملگري هم؛ خو د ده د ټبر هغه غړي ترې مستثنا دي چي ظالمان دي او په اړه ئې د عذاب وینا شوې او د الهي عذاب وړ او مستحق دي، او ورته ویل شوي وو چي د ظالمانو په اړه به الله تعالی ته د بخښني او ژغورني دعاء نه کوې، دوی ټول غرقېدونکي دي که څه هم ستا د ټبر غړي، ستا زوی او مېرمن وي.

نوح علیه السلام ته دا لارښوونه شوې وه چي کله دی او ملگري ئې په کښتی کي سپاره شي نو دا دعاء به کوي: ستاینې هغه الله ته دي چي له ظالم قوم ئې وژغورلو، اې زما ربه! په مبارك ټاټوبي کي مې کوز کړې او ته تر ټولو غوره کوزوونکی یې!

همداسي وشول، د الله تعالی وعده ترسره شوه، د عذاب نېټه راورسېده، ظالمان غرق شول او نوح علیه السلام له خپلو ملگرو سره وژغورل شول، یقیناً چي په دې کي څرگندي نښي دي، هم د رسول الله او د هغه حقپالو ملگرو ته او هم د اسلام دښمنانو ته، دواړه باید هغه څه ته منتظر وي چي د دوی اسلاف ورسره مخامخ شوي. د یوه به فلاح او بریا په برخه کېږي او بل به خاسر او نامراد کېږي.

دا بهیر ښیي چي الله تعالی خپل بندگان آزمويي، که کافر وي او که مؤمن، کافرانو ته هم فرصت ورکوي او مؤمنان هم له داسي پېښو سره مخامخ کوي چي په ترڅ کي ئې خپل اخلاص، صداقت، پر الله توکل او پر خپلو ژمنو ودرېدا ثابت کړي.

د نوح علیه السلام د قصي د دې برخي مزید تفصیل د قرآن پلوشي په درېیم جلد کي د هود د سورې په هغي برخي کي وگورئ چي په پنځه ویشتم آیت پیل شوی.

ثُمَّ أَنشَأۡنَا مِنۢ بَعۡدِهِمۡ قَرۡنًا ءَاخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرۡسَلۡنَا فِيهِمۡ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

بیا مو تر دوی وروسته د نورو یو نسل راپیدا کړ، نو په دوی کې مو د دوی له منځه استازی ولیږو، (له دې پیغام سره) چې د الله عبادت وکړئ، له ده پرته معبود درته نشته، آیا ځان ساتنه نه کوئ؟

(۳۱-۳۲)- الله تعالی د نوح علیه السلام له قوم وروسته بل نسل راپیدا کړ، د عاد قوم، په هغوی کې ئې هود علیه السلام په پیغمبری وګمارو، د ده په لاس همغه د ټولو پیغمبرانو ګډ او اساسي پیغام خلکو ته ولیږل شو، چې د الله عبادت وکړئ، له ده پرته معبود درته نشته، آیا ځان ساتنه نه کوئ؟

وَقَالَ ٱلۡمَلَأُ مِن قَوۡمِهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِلِقَآءِ ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَتۡرَفۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مَا هَٰذَآ إِلَّا بَشَرٞ
مِّثۡلُكُمۡ يَأۡكُلُ مِمَّا تَأۡكُلُونَ مِنۡهُ وَيَشۡرَبُ مِمَّا تَشۡرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنۡ أَطَعۡتُم بَشَرٗا مِّثۡلَكُمۡ إِنَّكُمۡ إِذٗا لَّخَٰسِرُونَ
﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمۡ أَنَّكُمۡ إِذَا مِتُّمۡ وَكُنتُمۡ تُرَابٗا وَعِظَٰمًا أَنَّكُم مُّخۡرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيۡهَاتَ هَيۡهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾
إِنۡ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنۡيَا نَمُوتُ وَنَحۡيَا وَمَا نَحۡنُ بِمَبۡعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ
كَذِبٗا وَمَا نَحۡنُ لَهُۥ بِمُؤۡمِنِينَ ﴿٣٨﴾

او د ده د قوم هغو مشرانو چې کفر ئې کړی وو او د آخرت لیدنه ئې دروغجنه ګڼلې وه او موږ په دنیایي ژوند کې سوکالي وریه برخه کړې وه؛ وویل: دا خو له دې پرته بل څه نه دئ چې ستاسو په څېر یو انسان دئ، له همغه څه خوري چې تاسو ئې خورئ او له همغه څه څښي چې تاسو ئې څښئ، او که تاسو د ځان په څېر د یوه انسان اطاعت وکړئ یقیناً چې هغه مهال به حتماً زیانمن یئ، آیا تاسو ته دا وعده درکوي چې کله ومرئ او خاوري او هډوکي شئ بیا به (ژوندي له زمکي) راوځئ؟!! لریوالی دئ، لریوالی دئ هغه څه ته چې وعده ئې درکول کېږي، یقیناً چې دا (ژوند) خو زموږ له همدې دنیایي ژوند پرته بل څه نه دئ، چې مرو او ژوندي کېږو، او بیاراپاڅېدونکي نه یو!! یقیناً چې دی له هغه سړي پرته بل څوك نه دئ چې پر الله په درواغو افتراء کوي او موږ د ده لپاره ایمان راوړونکي نه یو.

(۳۳-۳۸)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

د عادیانو هغو مشرانو چې کفر ئې کړی وو، د آخرت لیدنه او له الله تعالی سره مخامخېدا ئې دروغجنه ګڼلي وه او الله تعالی دوی ته په دنیایي ژوند کې سوکالي وریه برخه کړې وه او مترفین ول؛ عام ولس ته وویل:

هود (علیه السلام) خو ستاسو په څېر یو انسان دئ، خوراك او څښاك ئې ستاسو په څېر دئ، ولې ئې د الله تعالی استازی ګڼئ، که هغه د الله تعالی پیغمبر وی نو هم به ئې شکل بدل وو او هم خوراك څښاك!! خوا ته به ئې فرشتې وې او چا به ئې مخالفت نشو کولی.

که تاسو د ځان په څېر د يوه انسان اطاعت وکړئ نو يقيناً چي په دې سره به خپل ځان ته تاوان ورسوئ، ښايي په دې وينا سره ئې هغوی ګواښلي وي چي پر هود عليه السلام د ايمان راوړو او د ده د ملګرتيا پايلي به ډېري بدي وي، موږ به دې ته اړ شو چي ستاسو په خلاف جدي اقدامات وکړو او په دې توګه به تاسو په خپل لاس ځان ته تاوان رسولی يي!!

آيا تاسو ته دا وعده درکوي چي کله ومرئ او خاوري او هډوکي شئ بيا به له زمکي ژوندي راووځئ؟!! دا له امکانه لري خبره ده، د دې وعدې تحقق هيڅ امکان نه لري، زموږ ژوند يوازي دغه دنيايي ژوند دئ، چي يو مو مري او بل راپيدا کېږي، له مرګه وروسته بل ژوند او له قبرونو بيا راپاڅېدا نشته!!

د هود (عليه السلام) دا ادعاء حقيقت نه لري چي دی د الله تعالی استازی دئ او د الله تعالی پيغام ئې موږ ته راوړی، ګواکي دا خبره الله تعالی کړې چي موږ به بيا راژوندي کېږو!! دا خبري ئې له ځانه جوړي کړې او الله تعالی ته ئې منسوب کړې دي!! موږ نه پر ده ايمان راوړو او نه ئې پر خبرو باور کوو.

دا دئ ګورئ چي پيغمبرانو عليهم السلام ته د مترفينو او کافرو قومي او مذهبي مشرانو ځواب څه وي؛ د دوی له رسالت او دعوت څخه انکار، د دوی او د دوی د پيغام مخالفت، ولسونه د دوی په ضد پارول، د دوی په ضد تبليغات کول، قيامت، بياژوندون او له الله تعالی سره مخامخېدا نه منل!! د زماني په هر پړاو کي به د حقپالو په خلاف د مترفو قومي او مذهبي مشرانو دريځ همدا وي.

قَالَ رَبِّ ٱنصُرۡنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٖ لَّيُصۡبِحُنَّ نَٰدِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّيۡحَةُ بِٱلۡحَقِّ فَجَعَلۡنَٰهُمۡ غُثَآءٗۚ فَبُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾

وئې ويل: اې زما ربه! پر هغو بريا را چي زه ئې تکذيب کړم، وئې فرمايل: له لږ وخت تېرېدو وروسته به پښېمانه شي، نو هغي چيغي په رښتيني توګه ونيول، نو دوی مو شاوړي (د سېل د سر ځګ او خاشاک) وګرځول، نو دغه ظالم قوم ته دې لريوالی (رټنه او شړنه) وي.

(٣٩-٤١)- دا آيتونه وايي:

کله چي د عاديانو مخالفت انتهاء ته ورسېد او هود عليه السلام د دوی له هدايته ناهيلی شو او ورته جوته شوه چي دوی په هيڅ توګه او هيڅکله ايمان نه راوړي نو په دې وخت کي ئې خپل رب ته دعاء وکړه او وئې ويل: اې زما ربه! پر هغو بريا را چي زه ئې تکذيب کړم!

الله تعالی هغه ته وحي وکړه چي ډېر ژر به دا خلک له داسي شديد عذاب سره مخامخ شي چي له کبله به ئې له خپلو ټولو مخکنيو کړنو او ستا له مخالفت څخه پښېمانه شي، همداسي وشول، په الهي عذاب اخته شول، دا ستر عذاب له يوې لويې هيبتناکي چيغي سره توأم وو، داسي ئې وځپل چي د مړو اجساد ئې هر لوري ته د سېل راوړو خاشاکو په څېر خواره واره پراته ول. د الهي رټني او لعنت وړ وګرځېدل.

که څه هم ځینو درنو مفسرینو دې ته په پام سره چې د دغه قوم عذاب ته د الصیحه نوم ورکړی شوی او د قرآن په نورو آیتونو کې (الصیحة) د ثمودیانو عذاب ګڼل شوی، نو ګمان ئې کړی چې ښایي دا به ثمودیان وو چې صالح علیه السلام د دوی لوري ته لېږل شوی وو، خو قرآن په دې باندې صراحت لري چې د نوح علیه السلام له قوم وروسته عادیان راڅرګند شوي او په دوی کې هود علیه السلام مبعوث شوی. صیحه او چیغه هم له ستري زلزلې سره توأم وي او هم له توندې او زوروري سیلۍ سره، په زلزلې کې دا چیغه لنډه او یو وار وي، همغه مهال چې زمکه وچوي، خو په زوروري سیلۍ کې دا چیغه اوږده او لازیاته هیبتناکه وي، د عاد پر قوم اته ورځنۍ سیلۍ مسلطه شوې او هر څه ئې پر دوی رانسکور کړي، د دوی عذاب د صیحه په نامه یادول موزونه او مناسبه نومونه ده. د الصیحة تر څنګ د بالحق الفاظ هم ښیي چې دا په حقیقي معنی یوه ستره او هیبتناکه چیغه وه. یوازې د ثمودیانو عذاب د الصیحة په نامه نه دئ یاد شوی، د مدین والو، اصحاب الحجر او د لوط علیه السلام د قوم او د ځینو نورو قومونو عذاب ته هم دا نوم ورکړی شوی، د قرآن له وینا داسې معلومېږي لکه چې دا ټول الهي عذابونه له ستري چیغې سره توأم وو. صحیح نه ده چې د قرآن کوم آیت داسې تعبیر شي چې له بل سره تعارض رامنځته کړي، قرآن وایي چې د نوح علیه السلام له قوم وروسته د عاد قوم ورپسې شوی، دلته د همدې قوم په اړه بحث شوی، سمه نه ده چې د الصیحه لفظ ته په پام سره دا د ثمودیانو قوم وبولو**!!**

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنۢ بَعْدِهِمْ قُرُونًا ءَاخَرِينَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَـْٔخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۖ كُلَّ مَا جَآءَ أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ ۚ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضًا وَجَعَلْنَـٰهُمْ أَحَادِيثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

بیا مو تر دوی وروسته نور نسلونه راپیدا کړل، هیڅ امت؛ نه له خپلې ټاکلې نېټې وړاندې کېږي او نه وروسته کېږي. بیا مو خپل پیغمبران په پرله پسې توګه ولېږل، هر کله چې کوم امت ته خپل پیغمبر ورغلی هغه ئې تکذیب کړی، نو ځینې مو په ځینو نورو پسې کړل او قصې مو ترې جوړې کړې، نو لعنت او رټنه دې وي هغه قوم ته چې ایمان نه راوړي.

(٤٢-٤٣)- د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

الله تعالی تر دغو هلاک شوو قومونو وروسته نور نسلونه راپیدا کړي، هر ظالم او کافر امت په خپلې خپلې ټاکلې نېټې هلاک شوی، نه له خپلې ټاکلې نېټې وړاندې هلاک شوي او نه ترې وروسته پاته شوي.

پیغمبران ئې هم په پرله پسې توګه لېږلي، هر کله چې کوم امت ته خپل پیغمبر ورغلی هغه ئې تکذیب کړی، او الله تعالی هم دوی داسې یو په بل پسې هلاک کړي چې له عبرتناکو قصو پرته بل څه نه دي ترې پاته شوي.

د ټولو هغو وګړو چې ایمان نه راوړي؛ ګډ برخلیک دا دئ چې په الهي لعنت او رټنې به اخته کېږي.

په دې کي قريشو ته ويل شوي چي له رسول الله څخه ستاسو هغه غوښتنه چي په تلوار سره د الهي عذاب راتلو مطالبه کوئ او په عذاب کي ځنډ د رسول الله د دعوت او وينا په خلاف د يوه دليل په توگه وړاندي کوئ بې ځايه او خطرناکه غوښتنه ده، عذاب به په خپل ټاکلي وخت راځي، نه له خپلي ټاکلي نېټي وړاندي کېږي او نه وروسته کېږي.

ثُمَّ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَٰرُونَ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ وَكَانُواْ قَوۡمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لِبَشَرَيۡنِ مِثۡلِنَا وَقَوۡمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُواْ مِنَ ٱلۡمُهۡلَكِينَ ﴿٤٨﴾

بيا مو موسی او د ده ورور هارون له خپلو آيتونو او ښکاره حجت سره ولېږل، د فرعون او د ده د درباريانو لوري ته، نو د (مزيد) لويي لټه ئي وکړه، حال دا چي (د قوم) لوړ پوړي (مشران او لويان) وگړي ول. نو وئې ويل: آيا د ځان په څېر د دوو انسانانو لپاره ايمان راوړو؛ په داسي حال کي چي قوم ئې زموږ مريان دي، نو دواړه ئې تکذيب کړل چي په پايله کي ئې له هلاك شوو څخه شول.

(٤٥-٤٨)- دا مبارك ايتونه وايي:

الله تعالی له دغو پيغمبرانو وروسته موسی او د ده ورور هارون عليهما السلام له خپلو آيتونو او ښکاره حجت سره د فرعون او د ده د درباريانو لوري ته ولېږل، هم معجزې ورسره وې او هم له فکري او اخلاقي پلوه داسي ښکاره حجت چي د دوی پر رسالت ئې گواهي ورکوله، هر عقلمن انسان ئې پر دې قانع کولو چي دوی د الله تعالی له لوري لېږل شوي پيغمبران دي، خو فرعونيانو د ايمان راوړلو پر ځای د لويي او د خپل اقتدار خوندي ساتلو په لټه کي شول، عملاً د ولس لوړ پوړي مشران او لويان ول، تکبر او غرور ئې دې کچي ته رسېدلی وو چي د موسی عليه السلام د بلني په ځواب کي ئې وويل: آيا د ځان په څېر د دوو انسانانو لپاره ايمان راوړو؛ په داسي حال کي چي قوم ئې زموږ مريان دي؟!! همدغه لويي او تکبر د دې باعث شو چي دواړه پيغمبران تکذيب کړي، د تکبر او تکذيب پايله ئې دا وه چي د خپلو اسلافو په څېر هلاك شول.

وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ لَعَلَّهُمۡ يَهۡتَدُونَ ﴿٤٩﴾

او يقيناً چي موسی ته مو کتاب ورکړ چي دوی هدايت شي.

(٤٩)- د فرعونيانو له هلاکت وروسته موسی عليه السلام ته تورات ورکړی شو چي د بني اسرائيل لارښوونه وشي او په سمه لار روان شي.

وَجَعَلْنَا ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥٓ ءَايَةً وَءَاوَيْنَٰهُمَآ إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

او د مريمي زوی او د ده مور مو يوه څرگنده نښه وگرځول، او د داسي لوړي زمکي په لوري مو پناه ورکړه چي د قرار (ټيکاو) خاونده وه او چيني ئي درلودې.

(٥٠)- د دې مبارك آيت په اړه لاندي خبري په پام کي ولرئ:

دلته ويل شوي چي الله تعالی عيسی عليه السلام او د ده مور يوه څرگنده نښه وگرځول، يعني دواړه په گډه د يوې څرگندي نښي په توگه ښودل شوي، او د دې معنی دا هم کېدی شي چي په دې سره د عيسی عليه السلام خارق العاده او له پلار پرته پيدايښت ته اشاره شوې او دا هم چي الله تعالی دوی دواړه د دښمنانو له شره وژغورل، د مريمي عليها السلام په خلاف هغه شديد او کرکجن تورونه او اتهامونه ئي بې اغېزه کړل او د هغي پاکلمني ئي ټولو ته جوته کړه او د عيسی عليه السلام په خلاف ئي د ده د ځواکمنو دښمنانو توطئي شنډي کړی، له دې دواړو تعبيرونو څخه دوهم په دې دليل دقيق او غوره دئ چي دا مطلب د يوه داسي بحث په ضمن کي راغلی چي د حقپالو د بريا او ژغورني او د دوی د دښمنانو د هلاکت او تباهی مثالونه وړاندي شوي، د آيت له سياق و سباق سره يوازي دغه دوهم تعبير اړخ لگوي.

دلته په يوې داسي لوړي زمکي کي عيسی عليه السلام او د ده مور ته د پناه ورکولو خبره شوې چي د قرار او ټيکاو خاونده وه او چيني ئي درلودې. له دې وينا ځينو دا انتباه اخيستې ده چي ښايي مراد به ئي هغه ځنگل وي چي د عيسی عليه السلام د زېږون په وخت کي مريم عليها السلام هغه ته پناه وړې وه او په قرآن کي ئي يادونه شوې او ځيني دا ښېله پېښه او د هغه مهال گڼي چي گواکي عيسی عليه السلام تنکی ځواني ته رسېدلی وو او د وخت واکمن غوښتو چي هغه ووژني، نو مريم عليها السلام د همدې اندېښني له کبله شام، مصر، رمله يا بيت المقدس ته تللې، دا قصه له بايبل څخه اخيستل شوې او په قرآن کي کوم شاهد ورته نه مومو.

تر کومه ځايه چي خبره په بايبل پوري اړه لري نو بايد ووايو چي د بايبل وينا قطعاً د اعتبار وړ نه ده، د عيسی عليه السلام د پيدايښت قصه د بايبل په يوه کتاب کي يو ډول او په بل کي بل ډول ده او تر منځ ئي ژور توپيرونه ترسترگو کېږي، متی يو څه ليکي او مرقس بل څه، متی له ځانه جوړه کړې او په مرقس کي نشته، متّی تر دې عنوان لاندي ليکي چي د خدای فرشته يوسف ته راڅرگنده شوه او ورته وئې ويل: پاڅه او ماشوم او مور ئې درسره روان کړه او مصر ته وتښته او تر هغه هلته پاته شه چي زه خبر درکړم، ځکه هيروديس پاچا غواړي ماشوم ووژني، يوسف مصر ته ولاړ او د هيروديس تر مرگه هلته پاته شو، يوه نبي څو پېړۍ مخکي په دې هکله وړاندوينه کړې وه چي (خپل زوی مي له مصره راوبالو)!! داسي معلومېږي چي د کتاب ليکونکي دا ټوله قصه د دې لپاره جوړه کړې چي د هغه نبي وړاندوينه رښتيني ثابته کړي او عيسی عليه السلام ئې مصداق وگڼي، د همدې لپاره ئې مريمي ته مېړه جوړ کړی، د هغه نوم ئې يوسف ايښی، يوسف ئې د يعقوب زوی ښودلی، عوام چي دا خبري اوري ژر ئې يقين راځي او مني ئې چي يوسف د يعقوب زوی په مصر کي اوسېدلی!! حقيقت دا دئ چي مريمي مېړه نه دئ کړی، که د بايبل دا دروغجنه خبره ومنل شي نو بايد ټولي هغه وړاندويني ئې دروغجني وگڼو چي وايي: بې مېړه (پېغله) به ماشوم وزېږوي!! له دې دواړو خبرو څو يوازي يوه رښتيني کېدی

شي!! همدا راز د دغي څو پېرۍ مخکنی وړاندويني الفاظ ښيي چي په تکلف سره د عيسی عليه السلام لپاره جوړه کړی شوي، د وړاندويني الفاظ داسي دي چي (خدای څو پېرۍ مخکي ويلي چي خپل زوی مي له مصره راوبالو)؛ د دې الفاظو معنی خو دا ده چي دا کار څو پېرۍ مخکي ترسره شوی، د کوم منطق له مخي د دې اطلاق له مصر څخه د عيسی عليه السلام په راستنېدو کوي؟!!

دغو خبرو ته په پام سره ويلی شو چي له دې پناځي څخه مراد همغه ځنګل دئ چي مريمي عليها السلام د خپل زوی د زېږون په شپو ورځو کي هلته پناه وړې وه.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

اې پيغمبرانو! پاکيزه پاکيزه وخورئ او نېك عمل وکړئ، يقيناً چي زه په هغه څه ښه پوهېږم چي تاسو ئې کوئ. او يقيناً چي دا ستاسو واحد امت دئ او زه مو رب يم نو له ما ووېرېږئ.

(٥١-٥٢)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغو سترو سترو لارښوونو خلاصه راغلې چي د الله تعالی له لوري پيغمبرانو ته او د دوی په لاس خلکو ته شوي، په دې توګه:

١- پاکيزه شيان وخورئ، ٢- نېك عمل وکړئ، ٣- باور مو دا وي چي الله تعالی په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې کوئ، ٤- تاسو ټول د يوه امت غړي يئ، ٥- الله تعالی ستاسو ټولو يوازينی رب دئ، ٦- د الله تعالی په وړاندي تقوی ولرئ او له هغه څه ځان ساتنه وکړئ چي د ده له حکمه سرغړاوی وي.

فَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ زُبُرٗاۖ كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرۡهُمۡ فِي غَمۡرَتِهِمۡ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحۡسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٖ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمۡ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِۚ بَل لَّا يَشۡعُرُونَ ﴿٥٦﴾

نو خپل کار (د دين دغه مهمه چاره) ئې په خپلو منځونو کي په ټوټو ټوټو ووېشو، هر ټولی پر هغه څه خوشحال شول چي ورسره وو، نو په خپلې بې سدۍ کي ئې تر يوه وخته پرېږده. آيا داسي انګېري چي له مال او اولاد څخه مو په کوم څه د دوی مرسته کړې ده دوی ته په ښېګڼو کي تلوار کوو؟ داسي نه ده بلکي دوی شعور نه لري (نه پوهېږي).

(٥٣-٥٦)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغو خلکو حالت انځور شوی چي د پيغمبرانو په لاس راوړل شوی دين ئې ټوټې ټوټې کړی، هر چا يوه برخه ترې غوره کړې او نورو ته ئې شا کړې، د دوی په اړه وايي: خپل دين ئې په خپلو منځونو کي په ټوټو ټوټو ووېشو، بېل بېل مذهبونه ئې رامنځته کړي، هر ټولی پر هغه څه خوشحال شوی

چي ورسره وو، خپل خپل مذهب ئي غوره گڼلی، كه څه هم هغه به د پيغمبرانو له لوري راوړل شوو لاربنوونو سره په بشپړه توگه تعارض درلود، ړوند تعصب به د دوی پر زړه او دماغ داسي توره پرده وغوړوله چي عقل به ئي تري سلب كړ، د حق له منلو به ئي عاجز كړل، خبره به ئي هغه پړاو ته ورسېده چي د دوی په اړه له انتظار پرته به بله چاره نه وه، دوی بايد په خپلو سترگو د خپلو غلطيو بدي پايلي وگوري، نو ځكه الله تعالى فرمايلي: په خپلې بې سدئ كي ئي تر يوه وخته پرېږده، دوی داسي انگېرلې چي د مال او پلويانو زياتوالى د فلاح او سعادت معيار دئ، هغه څوك ئي بريالى او سعادتمن گڼلی چي تر نورو ئي مال ډېر او پلويان زيات ول، گمان ئي دا وو چي د مال او پلويانو زياتوالى د الله تعالى له لوري د دوی په اړه د رعايت او عنايت نښه ده، گواكي همدا ثابتوي چي دوی په حقه دي او خدای تري راضي دئ!! خو الله تعالى د دوی د دغي غلطي انگېرني په اړه فرمايي: داسي نه ده؛ بلكي دوی شعور نه لري، په دې نه پوهېږي چي نه دا د فلاح لپاره معيار دئ، نه د الله تعالى د رضايت نښه، نه د فلاح او بريا ضامن، په دې هم نه پوهېږي چي تر دوی وړاندي څومره، د مال او ځواك خاوندان، مترفين، مستكبرين، او د ځواكمنو درباريان په الهي عذاب اخته شوي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ هُم مِّنۡ خَشۡيَةِ رَبِّهِم مُّشۡفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ يُؤۡمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَٱلَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمۡ لَا
يُشۡرِكُونَ ﴿٥٩﴾ وَٱلَّذِينَ يُؤۡتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمۡ وَجِلَةٌ أَنَّهُمۡ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ رَٰجِعُونَ ﴿٦٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُسَٰرِعُونَ فِي
ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَهُمۡ لَهَا سَٰبِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۖ وَلَدَيۡنَا كِتَٰبٌ يَنطِقُ بِٱلۡحَقِّۚ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ

يقيناً هغه چي د خپل رب له هيبته وېرېدونكي دي، او هغه چي د خپل رب پر آيتونو ايمان راوړونكي دي، او هغه چي د خپل رب په اړه شرك نه كوي، او هغه چي په داسي حال كي د خپلي وركړي شيان وركوي چي زړونه ئي له دې كبله پوړېدونكي وي چي د خپل رب په لوري ستنېدونكي دي، همدا دوی په ښېگڼو كي تلوار كوي او ژر وررسېدونكي دي. او هيڅوك نه گمارو مگر د ده له خپل وس سره سم، او له موږ سره داسي كتاب دئ چي د حق مطابق وينا كوي او پر دوی به ظلم نه كېږي.

(٥٧-٦١)- په دې مباركو آيتونو كي د فلاح او بريا په اړه د پورتني غلط او ناسم اټكل او انگېرني په مقابل كي د فلاح حقيقي معيار ښودل شوی او ويل شوي چي رښتيني بريالي او سعادتمن خلك او د ښېگڼو په لور تلوار كوونكي او ژر وررسېدونكي هغه دي چي لاندي ځانگړتياوي لري:

هغه چي د خپل رب له هيبته وېرېدونكي دي،

هغه چي د خپل رب پر آيتونو ايمان راوړونكي دي،

هغه چي د خپل رب په اړه شرك نه كوي،

هغه چي خپل مال په ډېر احتياط سره او په داسي حال كي د الله په لار كي مصرفوي چي زړونه ئي له دې كبله پوړېږي چي د خپل رب په لوري ستنېدونكي دي او الله تعالى به ئي پوښتي چي دا مال ئي له كومي لاري ترلاسه كړى او په كومو لارو ئي لګولى.

همدا دوى په ښېګڼو كي تلوار كوي او ژر وررسېدونكي دي.

د فلاح او بريا كوم اسباب او عوامل چي دلته په ګوته شوي داسي څه نه دي چي د انسان له وس او توان لوړ وي، الله تعالى هيڅوك په داسي څه نه ګماري چي د ده تر وس او توان لوړ وي، الهي دين د خلكو د فطرت مطابق دئ او غوښتني ئي د دوى له وس سره سم.

د خلكو ټولي كړني او وَيَني په داسي كتاب كي ليكل كېږي چي د قيامت په ورځ به د حق مطابق وينا كوي، د همدغه كتاب له مخي به د هر چا د برخليك په اړه پرېكړه كېږي او پر هيچا به ظلم نه كېږي.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

بلكي د دوى زړونه له دې په غفلت كي دي او له دغو پرته ئي داسي كړني دي چي دوى ئي ترسره كوونكي دي، تر هغه چي د دوى مترفين (د سوكالئ خاوندان) مو په عذاب اخته كړي، ناڅاپه دوى نارې وهلي دي، نن نارې مه وهئ، يقيناً چي نن زموږ له لوري ستاسو مرسته نه كېږي، يقيناً چي (تر دې وړاندي) زما آيتونه درباندي لوستل كېدل خو تاسو پر خپلو پوندو اوښتئ، په داسي حال كي چي د هغه په اړه تكبر كوونكي، د شپې له پلوه جلسي كوونكي وئ او لري كېدئ به.

(٦٢-٦٧)- د دې مباركو ايتونو لارښووني دا دي:

كافران له دغو حقائقو بې خبر دي، زړونه ئي ترې غافل دي،

كړني ئي هغسي نه دي چي په مخكنيو آيتونو كي ورته اشاره وشوه او سعادت او نېكمرغي ته د رسېدو اسباب او عوامل ګڼل شوي.

د دوى دا له حقائقو غفلت او بدي كړني تر هغه دوام كوي چي د دوى مترفين په الهي عذاب اخته شي، هغه وخت بيا په كوكارو او چيغو سر شي، خو دا نارې سورې هيڅ ګټه نه وررسوي، هغه مهال به د دوى د فريادونو په ځواب كي د الله تعالى وينا دا وي: نن نارې مه وهئ، يقيناً چي نن زموږ له لوري ستاسو مرسته نه كېږي، نه الله تعالى ستاسو مرسته كوي او نه په ټول عالم كي داسي څه موندلى شئ چي له الهي عذابه مو وژغوري، تر دې

وړاندي زما آيتونه درباندي لوستل کېدل خو تاسو به په داسي حال کي پر خپلو پوندو اوښتئ چي ځان به مو تر دې ستر او لوړ ګڼلو چي د الله تعالی کتاب ومنئ او عمل پرې وکړئ، د شپې له پلوه به مو د حق په ضد مرکي کولي، او لازيات به ترې لري کېدئ.

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُواْ ٱلْقَوْلَ أَمْ جَآءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ ءَابَآءَهُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُواْ رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةُۢ ۚ بَلْ جَآءَهُم بِٱلْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾

نو آيا په دغي وينا کي ئي غور (سوچ) نه دئ کړی، يا دا چي داسي څه ورته راغلي چي لومړنيو پلرونو ته ئي نه وو ورغلي؟ يا دا چي خپل پيغمبر ئي سم نه دئ پېژندلی نو له همدې کبله د ده انکار کوونکي دي، يا وايي چي ده ته جنون (ليونتوب) لاحق شوی، بلکي دوی ته ئي حق راوړی خو د دوی ډېری له حق څخه کرکجن دي.

(٦٨-٧٠)- په دې مبارکو آيتونو کي د پيغمبر د مخالفينو او د دوی د اختلاف د څرنګوالي په اړه ويل شوي:

آيا په هغي وينا کي ئي غور او سوچ نه دئ کړی چي د پيغمبر له لوري دوی ته وړاندي شوې؟ د دوی د مخالفت وجه به همدا وي چي د پيغمبر د وينا په حقيقت او اهميت نه دي پوه شوي؟

آيا پيغمبر دوی ته داسي دين راوړی چي هيڅ سابقه نه لري او تر دې وړاندي د هيچا له خوا مخکنيو نسلونو ته نه دئ وړاندي شوی؟ حال دا چي دا دين او د پيغمبر وينا د تاريخ په زړه کي ژوري جرړي لري، دا پيغمبر همغه خبره کوي چي تر ده وړاندي ټولو مخکنيو پيغمبرانو خلکو ته کړې!

آيا خپل پيغمبر ئي سم نه دئ پېژندلی نو له همدې کبله د ده انکار کوونکي دي؟ آيا کوم ناآشنا کس ورته راغلی، نه ئي پېژني نو ځکه ئي پر خبري باور نه کوي؟!! حال دا چي پيغمبر د دوی له منځه مبعوث شوی، تر بعثت وړاندي ئي پېژندو، ښه ورته معلوم وو چي صادق، امين، رښتينی، د لوړ اخلاق خاوند، زړه سواند، پوه او صالح شخصيت دئ، ټولو په درنه سترګه ورته کتل او د يوه غوره مشر جوړېدو طمع ئي ترې درلوده، ولي له بعثت وروسته له ده سره مخالفت کوي؟

آيا داسي ده چي دوی ته پيغمبر مجنون برېښي، د ده په اړه حقيقتاً دا له انصاف لري او د عقل خلاف قضاوت کوي چي پيغمبر په لېونتوب اخته شوی او پېريانو نيولی؟!! کوم عقلمن انسان به د پيغمبر په اړه د داسي څه ويلو جسارت وکړي؟ څنګه به د ټولني تر ټولو پوه، هوښيار، عقلمن، سترلاربښود او زړه سواند داعي ته د مجنون خطاب کوي؟!! هغه هم په داسي حال کي چي دوی ته ئي حق وړاندي کړی او سمه لار ئي ورښودلې!!

د دوی د مخالفتونو يوازينی ستره وجه دا ده چي د دوی ډېری له حق څخه کرکه لري.

وَلَوِ ٱتَّبَعَ ٱلۡحَقُّ أَهۡوَآءَهُمۡ لَفَسَدَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ بَلۡ أَتَيۡنَٰهُم بِذِكۡرِهِمۡ فَهُمۡ
عَن ذِكۡرِهِم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧١﴾

او كه حق د دوی د هوس تابع شي، نو آسمانونه او زمكه او هر هغه څه به تباه شي چې په دوی كې دي، خو موږ د دوی ذكر ورته راوړی خو دوی له خپل ذكر څخه اعراض كوونكي دي.

(٧١)- د دې مبارك آيت مهمي مهمي لاربنووني دا دي:

~~دوی له دې كبله د پيغمبر مخالفت كوي چې د خپل هوس بندګان دي، د حق منلو ته چمتو نه دي، داسې دين او~~
مذهب خوښوي چې د دوی له هوی او هوس سره برابر وي، خو كه حقيقت د دوی د هوس تابع شي، هغه څه حق وګڼل شي چې د دوی هوی او هوس ئې خوښوي، د عالم دا حقيقي نظام د دوی د هوس تابع كړی شي او دوی ته د خپل هوس مطابق د تصرف موقع وركړی شي، د دې عالم هر څه له تباهی سره مخامخ كيږي. د دې عالم نظم او په هغه كې د حق ونډه داسې وګڼئ لكه په يوه ډېر ستر هوائي ميدان كې چې هره شيبه ګڼ شمېر جهازونه ترې الوزي او په كې كښيني او دا ټول د يوه حساس كمپيوټر په واسطه اداره كيږي، كه د دې كمپيوټر سرانجنير خپل نازولی ماشوم زوی د كمپيوټر خوني ته له ځان سره بوځي او اجازه وركړي چې د كمپيوټر په هري بټنې چې زړه ئې غواړي ګوته كيږدي، د دې پايله به څه وي؟!! همدا راز كه د دې عالم په نظم او اداره كې د انسان هوس دخالت وكړي، د تودوخې كم والی زياتوالی، د ورځې او شپې اوږدوالی او لنډ والی، د لمر او سپوږمۍ د راختو او لوېدو اوقات د ده د خوښې مطابق بدل رابدل شي، دا عالم تباه كيږي!!

د آيت په پای كې ويل شوي: موږ د دوی ذكر ورته راوړی خو دوی له خپل ذكر څخه اعراض كوونكي دي، يعني دا كتاب خو دوی ته خپل ځان ورښيي، ماضي او مستقبل ورښيي، د مخكنيو برخليك ئې د دوی په وړاندې ږدي، د دوی د نېكو او بدو كړنو، سمو او غلطو تګلارو پايلې په ګوته كوي، د سعادت او شقاوت لاري ورښيي، د فلاح او بريا په لوري ئې بلي، خو دوی له دې ذكر اعراض كوي!!

أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ خَرۡجٗا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيۡرٞۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدۡعُوهُمۡ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ
﴿٧٣﴾ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ عَنِ ٱلصِّرَٰطِ لَنَٰكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوۡ رَحِمۡنَٰهُمۡ وَكَشَفۡنَا مَا بِهِم مِّن
ضُرّٖ لَّلَجُّواْ فِي طُغۡيَٰنِهِمۡ يَعۡمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدۡ أَخَذۡنَٰهُم بِٱلۡعَذَابِ فَمَا ٱسۡتَكَانُواْ لِرَبِّهِمۡ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ
﴿٧٦﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فَتَحۡنَا عَلَيۡهِم بَابٗا ذَا عَذَابٖ شَدِيدٍ إِذَا هُمۡ فِيهِ مُبۡلِسُونَ ﴿٧٧﴾

آیا کومه خرڅه (بدله) ترې غواړې، په داسي حال کي چي ستا د رب خرڅه غوره ده او هغه تر ټولو غوره روزي ورکوونکی دئ، او یقیناً چي ته ئې سمي لاري ته بلې، او یقیناً هغه چي پر آخرت ایمان نه راوړي له دغي لاري څنګ ته کېدونکي دي. او که رحم پرې وکړو او هغه کړاو ترې لري کړو چي دوی پرې اخته دي نو هرو مرو به په خپل طغیان او سرغړاوي کي ټینګار کوي په داسي حال کي چي لالهانده به وي، او یقیناً چي په عذاب مو اخته کړل خو نه ئې خپل رب ته عاجزي وکړه او نه زاري کوي. تر هغه چي داسي ور پرې پرانېزو چي د سخت عذاب وال وي نو هغه مهال به دوی په کي ناهیلي وي.

(۷۲-۷۷)- د دې مبارکو ایتونو لاربښووني دا دي:

دلته دوه داسي مضبوط دلائل وړاندي شوي چي له مخي ئې نه یوازي د پیغمبر علیه السلام حقانیت ثابتېږي او قریش پرې قانع کوي؛ بلکي د قرآن له نظره د همدغو دلائلو له مخي کولی شو یو واقعي او مخلص داعي له کاذب، ټګمار او غرضي مبلغ تفکیك کړو، هغه دلائل دا دي:

پیغمبر علیه السلام له خلکو طمع نه لري، څه نه ترې غواړي، نه مادي بدله او خرڅه او نه معنوي، نه مال ترې غواړي، نه مقام، طمع ئې یوازي له خپل رب څخه ده، اجر او بدله له هغه غواړي، پر هغه حلال رزق بسنه کوي چي خیرالرازقین رب ئې ورکوي.

هغه خلك سمي لاري ته بلي او د حق او عدالت لوري ته بلنه ورکوي.

که تاسو د قرآن لاربښوونو ته ځیر شئ نو وبه ګورئ چي قرآن د یوه پیغمبر او صالح لاربښود د پېژندو لپاره دغه دوه معیارونه په مکرره توګه زموږ په وړاندي ږدي، وايي: هر پیغمبر خپل قوم ته ویلي: زه د دعوت په عوض کي له تاسو هیڅ اجر او بدله نه غواړم، نه مالي بدله، نه مادي او نه معنوي، نه ستاینه او توصیف، نه زما لوېي او برلاسي منل، قرآن دا د ټولو پیغمبرانو او واقعي دعوتګرانو یوه مهمه ځانګړتیا ګڼي چي له خپل مخاطب څخه د هیڅ اجر او بدلي طمع نه لري، خپل اجر یوازي له رب العالمین څخه غواړي، دا د واقعي دعوتګرانو او ټګمارو مبلغینو د پېژندو لپاره د یوه حساس ملاك او محك په توګه معرفي کوي، ځوك چي په خپل دعوت او تبلیغ له خلکو څه ترلاسه کوي، ځوك چي له دین او مذهب څخه ځان ته دوکان جوړوي، ځوك چي په تعویذونو شکراني ترلاسه کوي، یو ټګمار داعي، دوکه مار مبلغ او غولوونکی مذهبي مشر دئ.

همداراز قرآن فرمايي چي پیغمبر د خپلي وینا او دعوت له مخي پېژندل کېږي، د یوه چا پیغام ته په پام سره دا قضاوت کولی شو چي هغه پیغمبر دئ که نه، د یوه داعي دعوت، د یوه مبلغ تبلیغ او د یوه لاربښود لاربښوونو ته په پام سره ویلی شو چي صادق او مخلص دئ که ټګمار او دوکه مار، قرآن د یوه مؤمن شخصیت له قوله حکایت کوي او وايي چي هغه خپل قوم ته وویل: د هغه چا متابعت وکړئ چي له تاسو کومه بدله نه غواړي او په سمه لار روان دئ: اتبعوا من لا یسئلکم اجراً و هم مهتدون.

په آیت کي ویل شوي: هغه خلك له دغي لاري ډډه کوي چي پر آخرت ایمان نه راوړي. یعني د آخرت منکرین په هغي سمي لاري تلو ته نه چمتو کېږي چي پیغمبر علیه السلام پرې روان دئ او خلکو ته بلنه ورکوي چي پرې روان شي.

که الله تعالی پر دغو خلکو رحم وکړي او هغه کړاوونه ترې لرې کړي چې پرې اخته دي نو وبه ګورئ چې د الله تعالی د دې پېرزوینې هیڅ پروا نه کوي، پر خپل طغیان او سرغړاوي به ټینګار کوي او په خپل جهالت کې به لالهانده وي.

تر دې وړاندې هم په وار وار پر دوی د الله تعالی له لوري واړه واړه عذابونه نازل شوي خو خپل رب ته ئې عاجزي ونه کړه، تر هغه به الله تعالی ته مخه نه کړي او زاري او تضرع به ونه کړي چې د یوه سخت عذاب ور پرې پرانیستل شي، خو هغه مهال به دوی په دې شدید الهي عذاب کې له هره پلوه ناهیلي وي.

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَـٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ وَلَهُ ٱخْتِلَـٰفُ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

او دی همغه ذات دئ چې تاسو ته ئې غوږونه، سترګې او زړونه راپیدا کړل، ډېر لږ شکر کوئ، دی همغه ذات دئ چې تاسو ئې په ځمکې کې خواره کړئ او د ده لوري ته ورغونډ کېږئ. او دی هغه ذات دئ چې ژوندي کول او مړول کوي (د ژوند او مرګ پرېکړه کوي)، د شپې او ورځې یوه په بلې پسې راتله د ده له لوري دي، نو آیا تعقل نه کوئ؟!

(۷۸-۸۰)- دا مبارك آیتونه د الله تعالی د قدرت څو مهمو نښو ته زموږ پاملرنه هڅوي:

الله تعالی همغه ذات دئ چې تاسو ته ئې غوږونه، سترګې او زړونه درکړل خو تاسو د الله تعالی د دغې پېرزوینې ډېر لږ شکر کوئ. دلته دوه خبري غور غواړي: د غوږونو، سترګو او زړونو د ورکړې لپاره د (انشأ لکم: تاسو ته ئې راوتوکول) الفاظ کارول شوي، ولې د خلق لکم یا اعطی لکم په ځای د انشأ لکم الفاظ راغلي؟ همداراز د غوږونو یادونه ئې تر سترګو او زړونو وړاندې کړې، دا ولې؟ آیا غوږونه تر سترګو او زړونو وړاندې جوړېږي؟ آیا د غږو د پیدایښت لپاره د (أنشأ) صیغه راوړل کوم خاص مطلب افاده کوي؟ راشئ د دې ځواب له ساینسپوهانو او هغو ډاکټرانو وغواړو چې د ماشوم د پیدایښت د څرنګوالي په اړه ئې ژوري څېړنې کړې دي او کلونه کلونه ئې د پرمختللو وسائلو څنګ ته تېر کړي، نن هغوی همدا خبره کوي چې قرآن څوارلس پېړۍ وړاندې کړې!! دوی وایي: د مور په رحم کې لومړی د ماشوم د غوږونو جوړېدا پیل شي، بیا ئې د سترګو او بیا ئې د زړه، او دا هغه حقیقت دئ چې علم د شلمې پېړۍ په پای کې د ډېرو پرمختللو وسائلو په مرسته پرې پوه شو. دوی وایي: دا هر غړی د یوه ځانګړي ژن له لوري په داسې توګه جوړېږي چې د هر غړي لومړنی سلول وده کوي، شمېر ئې ډېرېږي او ورو ورو بشپړ غړی ترې جوړ شي، د جوړېدا لپاره ئې تر ټولو غوره صیغه همدا د أنشأ صیغه ده، ځکه د ورو ورو ودې له لارې بشپړ غړی جوړېږي.

همدا راز تر سترګو وړاندې د غوږ د یادولو بله وجه دا ده چې غوږ تر سترګې ډېر حساس دئ، غوږ د حجاب او پردې له شا هم خبرېږي خو سترګې دا کار نشي کولی، غوږ ستا له حکم پرته تا خبروي خو سترګې به ته په خپله

یوه لوري ته اړوي او پرانیستې به ئې نیسي چې اطلاع درکړي، د دماغ پرېکړه د هغو معلوماتو له مخې وي چې د غوږونو او سترګو له لارې ئې ترلاسه کوي، تل ئې کار تر دوی دواړو وروسته پیل کېږي.

الله تعالی همغه ذات دئ چې تاسو ئې په ځمکې کې خواره کړئ او د ده لوري ته ورغونډ کېږئ.

الله تعالی همغه ذات دئ چې د ژوند او مرګ پرېکړه د ده له لوري کېږي.

الله تعالی همغه ذات دئ چې د شپې او ورځې یوه په بلې پسې راتله د ده له لوري دي.

لکه چې د شپې او ورځې تګ راتګ د ده په اراده ترسره کېږي، همدا راز د مرګ ژوند پرېکړه هم د ده له لوري کېږي، لکه چې د شپې او ورځې په تلو راتلو کې له الله تعالی پرته د بل هیچا اراده هیڅ ډول اثر او اغېز نه لري، یوه شېبه ئې نه مخکې کولی شي او نه ئې وروسته کولی شي، همدا راز د مرګ او ژوند فیصله هم الله تعالی صادروي او پدې کار کې هم له الله تعالی پرته بل هېڅ شی هیڅ ډول ونډه او اغېز نه لري.

د آیت په پای کې ویل شوي چې آیا تعقل نه کوئ؟! یعنې که د یوه عقلمن انسان په سترګه دغو سترو سترو څرګندو حقائقو ته وګورئ ستاسو قضاوت او پرېکړه به څه وي؟

بَلْ قَالُوا۟ مِثْلَ مَا قَالَ ٱلْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوٓا۟ أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَـٰمًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ
وُعِدْنَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا هَـٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّآ أَسَـٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

بلکې همغسې څه ئې وویل چې لومړنیو ویلي وو، وئې ویل: آیا کله چې ومرو او خاورې او هډوکي شو، آیا موږ به حتماً راپاڅول کېږو؟!! یقیناً چې د دې وعده خو موږ ته هم راکړی شوې او تر دې وړاندې زموږ پلرونو ته هم، دا خو د وړاندېنیو له قصو پرته بل څه نه دئ.

(٨١-٨٣)- دا مبارك آیتونه وایي: د دغو کافرانو او منکرینو ځواب همغسې وو لکه د لومړنیو کافرانو، د قیامت او ~~بیاژوندون په اړه د دوی وینا همغه زړه او پخوانۍ وینا ده چې مخکنیو کافرانو پیغمبرانو ته کړې او هغه دا: آیا~~ کله چې ومرو او خاورې او هډوکي شو، نو موږ به حتماً له خپلو قبرونو بیا ژوندي راپاڅول کېږو؟!! دا د بیاژوندون وعده خو موږ ته هم راکړی شوې او تر دې وړاندې زموږ پلرونو ته هم، ولې تر نن پورې هیڅوك راژوندی نشو؟ ولې دا وعده ترسره نشوه؟!! دا خو د وړاندېنیو له قصو پرته بل څه نه دي.

قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن
رَّبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ

بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ
تُسۡحَرُونَ ﴿٨٩﴾ بَلۡ أَتَيۡنَٰهُم بِٱلۡحَقِّ وَإِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿٩٠﴾

ووایه: زمکه او هغه څه چې په هغې کي دي د چا دي، که پوهېږئ (ځواب ئې راکړئ)؟ حتماً به ووایي: د الله دي، ووایه: نو آیا پند نه اخلئ؟ ووایه: د اوو آسمانونو خاوند او د ستر عرش خاوند څوك دئ؟ حتماً به ووایي: د الله دي، ووایه: آیا نه وېرېږئ؟ ووایه: هغه څوك دئ چې د هر څه واکمني ئې په لاس کي ده او هغه پناه ورکوي او د ده خلاف پناه نشي ورکول کېدی؛ که پوهېږئ؟ حتماً به ووایي: د الله دي، ووایه: نو له کومه کوډي درباندي کېږي؟ بلکي موږ حق ورته راوړ او یقیناً چې دوی دروغجن دي.

(٨٤-٩٠)- په دې مبارکو آیتونو کي د توحید په اړه څو ستري ستري لاربنووني د پوښتني او ځواب په بڼې کي انځور شوې، په دې توگه:

ترې وپوښته: زمکه او هغه څه چې په هغې کي دي د چا دي؟ که پوهېږئ ځواب ئې راکړئ؟ د دوی ځواب له دې پرته بل څه نشي کېدی چې ووایي: د الله دي، ځکه بل خاوند ورته نشي موندلی، نو ورته ووایه: په دې ستر حقیقت له اعتراف سره سره څنگه پند نه اخلئ؟

ترې وپوښته: د اوو آسمانونو خاوند او د ستر عرش خاوند څوك دئ؟ حتماً به ووایي: د الله دي، نو ورته ووایه: آیا د داسي ستر رب له مخالفت او د ده په وړاندي له عصیان او بغاوت وېره نه لرئ؟

وئې پوښته: هغه څوك دئ چې د هر څه واکمني ئې په لاس کي ده او هغه پناه ورکوي او د ده په وړاندي هیڅوك چا ته پناه نشي ورکولی، که پوهېږئ؟ حتماً به ووایي: د الله دي، واکمني هم د ده په لاس کي ده او پناه ورکول هم د ده کار دئ، نو ورته ووایه: نو له کومه کوډي درباندي کېږي؟ دا وروستی فقره (انی تسحرون: له کومه کوډي درباندي کېږي؟) ځینو درنو مفسرینو داسي تعبیر کړې چې گواکي دلته سحر د دوکه کولو او غولولو په معنی راغلی او مراد ئې دا دئ چې تاسو چا غولولي یئ چې پر آخرت ایمان نه راوړئ؟ ځینو نورو ویلي چې مراد ئې دا دئ: چا درباندي جادو کړی چې پر آخرت له ایمان راوړو مو مخ بل لوري ته اړوي او په حقیقت ئې له پوهېدو ستاسو مخنیوی کوي؟ په دې دواړو تعبیرونو کي دوه اساسي ستونزي تر سترگو کېږي: په لومړی توجیه کي سحر په خپلي اصلي معنی نه دئ نیول شوی او په دوهمي توجیه کي سحر ته دومره اغېز ثابت شوی چې یو څوك له ایمان راوړو هم منع کولی شي!! نو ځکه دا دواړه تعبیرونه د منلو وړ نه دي. د دې فقرې غوره او دقیق تعبیر دا دئ: په داسي حال کي چې تاسو ټولو پورتنیو پوښتنو ته همغه ځواب ورکوئ چې پیغمبر ئې درته وایي، تاسو دا منئ چې زمکه او د هغې هر څه د الله دي، د اوو آسمانونو خاوند او د ستر عرش خاوند الله دئ، د هر څه واکمني د الله په لاس کي ده او هغه پناه ورکوي او د ده په وړاندي هیڅوك چا ته پناه نشي ورکولی، نو ولي پیغمبر علیه السلام ته کوډگر وایئ او ستاسو له منځه چې چا ایمان راوړی هغوی ته د مسحور نوم ورکوئ او وایئ چې پر دوی کوډي شوې؟ فأنى تسحرون؟: له کومه کوډي درباندي کېږي؟، ولي هغو خبرو ته د کوډو نوم ورکوئ چې پیغمبر علیه السلام ئې تاسو ته کوي؟ دا په داسي حال کي چې د الله تعالی په اړه ټولو پورتنیو پوښتنو

ته همغه ځواب ورکوئ چي پيغمبر ئي تاسو ته وايي!! د دغو ځوابو طبيعي او د عقل مطابق غوښتنه دا ده چي الله تعالى شريك نه لري او د قيامت راتگ حتمي دئ، خو تاسو له يوې خوا الله تعالى ته دروغجن شريكان ټاکلي او له بلې خوا د قيامت راتگ نه منئ!! د آيت د پای فقره په ډېر وضاحت سره ښيي چي همدا تعبير دقيق او صحيح دئ، ځکه دا فقره په (بل) سره پيل شوې او ورپسې ويل شوي چي موږ حق ورته راوړی او دوی دروغجن دي، او د دې معنی دا ده: داسي نه ده لکه چي دوی ئي وايي، او رسول الله ته ساحر وايي او د دعوت اغېز ئي سحر بولي، بلکي خبره دا ده چي موږ حق ورته راوړی او دوی دروغجن دي، ځکه دوی حق ته د سحر په سترگه گوري. که دغو آيتونو ته لږ ځير شو نو گورو چي دلته يوازي يوه دروغجنه خبره تر سترگو کېږي چي هغه د سحر اړوند خبره ده، دا دروغجنه خبره ځکه مخالفينو ته منسوب گڼو چي په پای کي دوی ته د دروغجنو خطاب شوی. په ورپسې آيت کي هم گورو چي د دوی دوه نوري دروغجني خبري هم ترديد شوې: يوه ئي دا چي وايي خدای زوی او ځای ناستی لري او بله ئي دا چي وايي خدای شريکان لري.

مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍ ۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

نه الله کوم زوی نيولی او نه د هغه خوا ته کوم بل معبود شته، که داسي وی نو هر معبود به هغه څه له منځه وړي وو چي پيدا کړي ئي دي (يا به ئي له ځان سره بل لوري ته وړي ول) او حتماً به ځيني پر ځينو نورو برلاسي شوي وو، الله ته له هغه څه پاکي ده چي دوی ئي بيانوي، په غيب او ښکاره پوه، له هغه څه لوړ دئ چي دوی ئي (ورسره) شريکوي.

(۹۱-۹۲)-په دې مبارکو آيتونو کي د الله تعالى په اړه د مشرکينو او اهل کتابو دوه دروغجني خبري او د دوی د غلطو انگېرنو د ترديد لپاره دوه مضبوط او قاطع دلائل زموږ مخي ته ايښودل شوي، په دې توگه:

د هغو وگړو ادعاء دروغجنه او بې بنسټه ده چي وايي: الله تعالى کوم څوك د زوی او ځای ناستي په توگه غوره کړی، گمان کوي چي الله تعالى له خپلو اختياراتو څخه ځيني برخي خپلو نازولو ذواتو ته سپارلي، هغوی د شفاعت او سپارښتني حق لري، الله تعالى د هغوی له لاري د خپلو بندگانو دعاگاني اوري او قبلوي، هغوی کولی شي د خلکو مشکلات حل او حاجتونه ترسره کړي!! حال دا چي الله تعالى هيڅ زوی او ځای ناستی نه لري، هيڅوك ئي د زوی او ځای ناستي په توگه نه دئ غوره کړی، نه الله تعالى شريکان لري او نه ئي خپل اختيارات پر نورو وېشلي.

هغه مشرکين دروغجن دي چي د الله تعالى تر څنگ بل معبود لمانځي، په ډېرو معبودانو باور لري، بل چا او بل څه ته د معبود په سترگه گوري، حال دا چي د الله تعالى تر څنگ بل معبود نشته.

د يوې ډلي په ځواب کي ويل شوي: که له يوه الله پرته بل اله او معبود وی نو د دوی تر منځ مخالفت، نزاع او تصادم حتمي وو، هر يوه به هڅه کوله چي پر نورو برلاسی شي، يوازيني برلاسی معبود تری جوړ شي، په دې

نزاع کي به کمزورو معبودانو خپل هر څه له لاسه ورکول، ځيني به ئي د فاتح په لاس له منځه تلل او ځيني به دوی په خپل لاس په دې تصادم کي له منځه وړل، دا عالم به د دغو الهه وو تر منځ د مسلسل او پرله پسي تصادمونو او نزاعاتو شاهد وو، حال دا چي په ټول عالم کي د بشپړ يووالي، وحدت، تنسيق، ګډ کار او نظم شاهد يو او د دې پراخ عالم په هيڅ ګوټ کي نه د داسي نزاع او تصادم څه بېلګه تر سترګو کېږي او نه د بل اله او معبود د شتون کوم شاهد او نښه او نه بل عالم چي د بل اله تر واکمنی لاندي وي.

د بلي ډلي په ځواب کي ويل شوي چي الله تعالی له دې عيبه منزه او پاك دئ چي شريك، زوی او ځای ناستی ولري، شريك، زوی او ځای ناستی هغه څوك نيسي چي په خپل ځان بسيا نه وي، ټول کارونه په خپله نشي کولی، د بل مرستي ته اړ وي، هر ځای او هر کار ته په خپله نشي رسېدی، علم او معلومات ئي محدود وي، له ټولو اسرارو نشي خبرېدی، بل ئي بايد مرسته وکړي او په هغه څه ئي خبر کړي چي د ده له سترګو پټ وي. خو الله تعالی په غيب او ښکاره پوه دئ او له هغه څه ډېر لوړ دئ چي دوی ئي ورسره شريکوي.

قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجۡعَلۡنِى فِى ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٩٤﴾ وَإِنَّا عَلَىٰٓ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمۡ لَقَٰدِرُونَ ﴿٩٥﴾

ووايه: اې زما ربه! که هغه څه راوښيي چي له دوی سره ئي وعده کېږي نو زما ربه! په دې ظالم قوم کي مي (پاته) ونه ګرځوې. او يقيناً چي موږ پر دې قادر يو چي هغه څه دروښيو چي وعده ئي ورسره کوو.

(۹۳-۹۵)- په دې مبارکو آيتونو کي رسول الله ﷺ ته د يوې داسي ښکلي دعاء لارښوونه شوې چي پر ظالمانو د الهي عذاب له راتلو سره تړاو لري، ورته ويل شوي: ووايه: اې زما ربه! که هغه حالت راښيي چي ستا له پرېکړو سره سم پر ظالمانو ستا عذاب سيوری غوړوي، نو زما ربه! ما په دې ظالم قوم کي مه پرېږده، تر عذاب وړاندي مي ترې وباسه. يعني که زما په ژوند کي او په داسي حال کي چي زه په کوم ظالم قوم کي مېشت يم او دوی ته د حق په لوري بلنه ورکوم، دوی پر خپل کفر او شرك تر هغه ټينګار وکړي چي مهلت ئې پای ته ورسېږي او د الهي عذاب نېټه راورسېږي نو ما په دوی کي مه پرېږده، تر عذاب وړاندي مي ترې وباسه. الله تعالی کولی شي دا حالت راولي او پر دوی د عذاب د راتلو ورځ درباندي وګوري.

ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِى هِىَ أَحۡسَنُ ٱلسَّيِّئَةَۚ نَحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنۡ هَمَزَٰتِ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحۡضُرُونِ ﴿٩٨﴾

بدي په هغه څه دفع کړه چي تر ټولو غوره وي، موږ په هغه څه ښه پوه يو چي دوی ئي بيانوي، او ووايه: اې زما ربه! د شيطانانو له وسوسو پناه دروړم، او له دې پناه دروړم چي خوا ته مي حاضر شي.

(۹۶-۹۸)- دلته هم رسول الله ته او د ده لاري مؤمنانو ته لارښوونه شوې چي بدي په نېکي ځواب کړي، د بدي دفع کولو لپاره تر ټولو غوره او ښکلي طريقه غوره کړي، د مخالفينو بد سلوك، بده ژبه، كچه او سپكي خبري بايد د دې باعث نشي چي تاسو هم ورته چلن وكړئ، دا شيطانان دي چي انسان بدي كړني او بدي وينا ته هڅوي، غصه ئي پاروي، ناسم او ناوړه غبرگون ته ئي تياروي، د شيطان له وسوسو خپل رب ته پناه يوسئ، له دې هم ده ته پناه يوسئ چي دا شيطانان مو خوا ته راشي.

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا تَرَكۡتُۚ كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

تر هغه چي د دوی كوم يوه ته مرگ ورشي نو وايي: اې زما ربه! بېرته مي وگرځوئ، چي په هغه څه كي نېك عمل وكړم چي (تر شا مي) پرېښي، نه نه، دا (هسي) يوه وينا ده چي هغه ئي وينوكى دئ، او تر دوی آخوا تر هغي ورځي چي (له قبرونو به) راپاڅول كېږي يو برزخ (پرده) ده.

(۹۹-۱۰۰)- په دې مباركو آيتونو كي ويل شوي:

د متعصبو او متعنتو كافرانو به همدا حال وي، پر مخالفت به ټينگار كوي، له ايمان راوړو به ډډه كوي، دلائل به نه مني، تر هغه چي د مرگ نېټه ئي راشي، نو هغه مهال به وايي: اې زما ربه! بېرته مي وگرځوئ، چي په هغه څه كي نېك عمل وكړم چي تر شا مي پرېښي، په خپلو پاتي شتمنيو، امكاناتو او وسائلو كي سم او د مخكني ژوند خلاف تصرف وكړم، خپل اولاد سمي لاري ته هدايت كړم، د مهلت وركولو او د خپل مرگ د ځنډېدو غوښتنه به كوي، خو دا غوښتنه به ئي داسي وي لكه خوشي او بې گټي وينا، چي نه الله تعالى ورته اعتناء كوي، نه دى په كي رښتينى او صادق وي او نه كومه نتيجه پرې مرتب كېږي، څو شېبي وروسته به هغه ځاى ته درومي چي د قيامت تر ورځي به په كي پراته وي، تر هغي ورځي چي له قبرونو به راپاڅول كېږي.

دلته په قبر كي د پاته كېدا مودې ته برزخ ويل شوي، برزخ د پرده معرب دئ، يعني د انسان او قيامت تر منځ دغه پرده حائل ده، له دې پردې آخوا قيامت او بله نړۍ ده.

فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

نو كله چي په شپېلۍ كي پو شي بيا به په دې ورځ نه د دوی تر منځ خپلوي وي او نه به يو بل پوښتنى شي.

(۱۰۱)- كه نن دا د حق دښمنان په گډه د اسلام مخالفت كوي، په دې گډ مخالفت كي تر هر څه زيات پر قومي اړيكو تركيز كوي او وايي: له پلار نيكه راپاته دود دستور پالو او نوي دين نه منو، د حقپالو په ضد قومي او ژبني تعصبات پاروي، د قيامت په ورځ به د دغو حق دښمنو كافرانو تر منځ ټولي اړيكي شلېدلي وي، حتى د

خپلوۍ اړيکې، هر څوك به د ځان په غم كې وي، هغه ورځ به نه يو له بل مرسته غوښتى شي، نه به يو د بل حال پوښتى شي او نه به له الهي عذاب د ژغورنې د لارو چارو په اړه له چا پوښتنه كولى شي.

فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَـٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَـٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ أَلَمْ تَكُنْ ءَايَـٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

نو د چا چې تلل شوي درانه وختل همدا دوى بريالي دي او د چا چې تلل شوي سپك وختل نو همدا دوى خپل ځانونه تاواني كړل، په دوزخ كې به تلپاتې وي. اور به ئې مخونه وريت (بې پوسته) كړي او دوى به په كې بربنډ ژامې وي، آيا زموږ آيتونه نه درباندې لوستل كېدل په داسې حال كې چې تاسو به هغوى تكذيبول؟

(۱۰۲-۱۰۵)- د دې مباركو آيتونو مهم مهم مطالب دا دي:

د قيامت په ورځ به عملونه تلل كېږي، د چا چې تلل شوي درانه وخېژي نو دوى به بريالي وي او د چا چې تلل شوي سپك وخېژي دوى به هغه خلك وي چې خپل ځانونه ئې تاواني كړي، په دوزخ كې به تلپاتې وي، اور به ئې مخونه داسې وريت كړي چې د مخ پوستكي به ئې وسوزي او ژامې او غاښونه به ئې لوڅ شي.

دغو دوزخيانو ته به وويل شي: آيا زموږ آيتونه نه دربانديې لوستل كېدل په داسې حال كې چې تاسو به هغوى تكذيبول؟ دا عذاب او سپكاوي د همدې ګناه سزا ده.

دلته ويل شوي چې د هر انسان بريا د ده د موازين په دروندوالي او سپكوالي پورې تړلې ده، دلته موازين د موزون جمع افاده كوي، يعني بريالى هغه دئ چې تلل شوي ئې درانه وي، داسې عملونه ئې كړي وي چې د الله تعالى په وړاندې او د حقيقت له مخې قدرمن او ارزښتمن وي، دا (حق) او (حقيقت) دئ چې د انسان عمل ته دروندوالى، قدر او ارزښت وركوي، كوم عمل چې له (حق) او (حقيقته) تش وي، هغه به سپك او بې ارزښته وي. په رواياتو كې هم راغلي چې د لااله الا الله وزن به د ځمكې او آسمانونو تر وزن زيات وي، فان السماوات والأرض وما فيهما لو وضعت في كفة الميزان ووضعت لا إله الا الله في الكفة الأخرى كانت أرجح، د دې معنى دا ده چې هلته به حقيقت وزن او دروندوالى وي. دا تعبير صحيح نه دئ چې موازين د ميزان جمع وګڼل شي او د تلې دروند والى او سپكوالى د فلاح او خسران نښه وګڼل شي، په دې تعبير كې دا خبره مجهوله پاتې كېږي چې د څه شي وزن به د فلاح او خسران نښه وي؟! كېدى شي د چا د نېكو عملونو پېټى سپك وي او لږ نېك عملونه ئې كړي وي او د بل د بدو عملو پېټى دروند وي او ډېر بدعملونه ئې كړي وي، آيا كولى شو داسې سپكوالى او دروندوالى معيار وګڼو.

قَالُواْ رَبَّنَا غَلَبَتۡ عَلَيۡنَا شِقۡوَتُنَا وَكُنَّا قَوۡمٗا ضَآلِّينَ ١٠٦ رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا مِنۡهَا فَإِنۡ عُدۡنَا فَإِنَّا ظَٰلِمُونَ ١٠٧ قَالَ ٱخۡسَـُٔواْ فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ١٠٨ إِنَّهُۥ كَانَ فَرِيقٞ مِّنۡ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ١٠٩ فَٱتَّخَذۡتُمُوهُمۡ سِخۡرِيًّا حَتَّىٰٓ أَنسَوۡكُمۡ ذِكۡرِي وَكُنتُم مِّنۡهُمۡ تَضۡحَكُونَ ١١٠ إِنِّي جَزَيۡتُهُمُ ٱلۡيَوۡمَ بِمَا صَبَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ١١١

وئي ويل: اې زموږ ربه! زموږ بدمرغي راباندې غالبه شوه او موږ لارورکي وګړي وو، اې زموږ ربه! له دې (دوزخ) مو وباسه! نو که بېرته (خپل مخکني کفر او عصيان) ته وروګرځېدو نو موږ به ظالمان وو، وئي ويل: په دې (دوزخ) کې پټه خوله کښېنئ او خبرې مه راسره کوئ. يقيناً چې زما د بندګانو يوه ډله داسي وه چې ويل به ئي: اې زموږ ربه! ايمان مو راوړ نو موږ ته بخښنه وکړه او رحم راباندې وکړه؛ يقيناً چې ته تر ټولو رحم کوونکو غوره يې، نو تاسو تر هغه تر ملنډو لاندې نيولې ول چې زما يادونه ئې درڅخني هېره کړه او په دوی پورې مو خندل، يقيناً چې ما نن دوی ته دا بدله ورکړه چې همدا دوی به بريالي وي، له دې کبله چې صبر ئې وکړ.

(۱۰۶-۱۱۱)- د دې مبارکو آيتونو لاربښووني دا دي:

دوزخيان به وايي: اې زموږ ربه! زموږ بدمرغي راباندې غالبه شوه، ډېر بدمرغه او شقي وو چې له دې برخليك سره مخامخ شوو، يقيناً چې موږ لارورکي وو، اې زموږ ربه! له دې دوزخ مو وباسه! بيا به هغه څه نه کوو چې تر دې وړاندې مو کول او د دوزخ اور ئې راپه برخه کړ، که بېرته خپل مخکني کفر او عصيان ته وګرځېدو نو موږ به ظالمان وو.

الله تعالی به هغوی ته وفرمايي: په همدې دوزخ کې پټه خوله کښېنئ او خبرې مه راسره کوئ. يقيناً چې زما د بندګانو يوه ډله داسي وه چې ويل به ئې: اې زموږ ربه! ايمان مو راوړ نو موږ ته بخښنه وکړه او رحم راباندې وکړه؛ يقيناً چې ته تر ټولو رحم کوونکو غوره يې، تاسو پر دغو مؤمنانو ملنډې وهلې، دومره چې زه مو په بشپړه توګه هېر کړی وم، نه له ما وېرېدئ او نه مو پر دوی رحم کاوو، په دوی پورې مو خندل، دوی ستاسو د ټولو ملنډو، خندا، اهانت او ځورونو په وړاندې پر خپل ايمان صبر کاوو، د دغه صبر له کبله مې هغوی ته دا بدله ورکړه چې همدا دوی به بريالي وي.

قَٰلَ كَمۡ لَبِثۡتُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ عَدَدَ سِنِينَ ١١٢ قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖ فَسۡـَٔلِ ٱلۡعَآدِّينَ ١١٣ قَٰلَ إِن لَّبِثۡتُمۡ إِلَّا قَلِيلٗاۖ لَّوۡ أَنَّكُمۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ١١٤

وئې ویل: په زمکې کې څو کلونه پاتې شوئ؟ وئې ویل: یوه ورځ یا د یوې ورځې یوه برخه پاتې شوو، نو شمېرونکې وپوښته، وئې ویل: یوازې لږ (لنډه موده) پاتې شوې یئ؛ کاش تاسو پوهېدی.

(۱۱۲-۱۱٤)- د قیامت په ورځ به له هغو دوزخیانو چې د قیامت او بیاژوندون عقیده ئې نه منله؛ پوښتنه وشي: په زمکې کې څو کلونه پاتې شوئ؟ دوی به ځواب ورکړي: یوه ورځ یا د یوې ورځې یوه برخه، سم نه پوهېږو، له هغه چا وپوښته چې دا موده ئې سمه شمېرلې وي!! دوی ته به وویل شي: یوازې لنډه موده پاتې شوي یئ؛ کاش تاسو پوهېدئ. دوی په دنیا کې په تلوار سره د قیامت غوښتنه کوله، د قیامت په راتلو کې ځنډ له قیامته د دوی د انکار دلیل وو، د خپلې غلطې عقیدې په تأیید که به ئې دا دلیل وړاندې کاوو: کله چې ومرو، خاورې او هدوکې شو، کلونه کلونه تر خاورو لاندې راباندې تېر شي، څنګه ومنو چې بیا به راژوندي کېږو؟!! خو د قیامت په ورځ به وایي: په زمکې کې او تر خاورو لاندې یوه ورځ یا تر دې هم لږ د ورځې د یوې برخې په اندازه پاتې شوي یو. دوی ته به وویل شي: کاش په دې خبرې هغه مهال پوه شوي وئ چې پیغمبران درتلل او تاسو ته ئې د قیامت او بیاژوندون په اړه وینا کوله او تاسو انکار کولو!!

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ ٱغْفِرْ وَٱرْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١١٨﴾

آیا داسې مو انګېرلې ده چې موږ عبث او بېهوده پیدا کړي یئ او دا چې زموږ لورې ته به نه راګرځول کېږئ؟!! نو حقیقي ټولواك (له دې عیبه ډېر) لوړ دئ، له ده پرته بل معبود نشته، او هغه د پرتمین عرش رب دئ. او څوك چې د الله خوا کې بل معبود لمانځي (او مرستې ته ئې وربلي)؛ د دې (بلنې او لمانځنې) په اړه هیڅ برهان او حجت نه لري، له دې پرته بل څه نه دي چې حساب ئې له خپل رب سره دئ، حقیقت دا دئ چې کافران نه بریالي کېږي. او ووایه: اې زما ربه! بخښنه (راته) وکړه، رحم (راباندې) وکړه او یقیناً چې ته تر ټولو رحم کوونکو غوره یې.

(۱۱۵-۱۱۸)- د دې مبارکو آیتونو په پراخو او مهمو مطالبو د پوهېدا لپاره باید لاندې خبرې په پام کې ولرو:

دا آیتونه د دې مبارکې سورې تتمه ده، لکه څنګه چې د دې سورې په لومړنیو آیتونو کې د فلاح او بریا اوه ګونې اسباب معرفي شوي او هغه مؤمنان بریالي ښودل شوي چې دغه اوه صفات لري، دلته هغه کافران د بدمرغو او نامرادو په توګه په ګوته شوي چې د انسان پیدایښت عبث او بېهوده ګڼي، په بیاژوندون باور نه لري او له الله تعالی پرته بل معبود لمانځي او مرستې ترې غواړي.

دلته دوه باورونه سره ورته او یو د بل مترادف ښودل شوي: دا باور چې انسان عبث او بېهوده پیدا شوی، او دا چې قیامت، بیاژوندون او د محاسبې، مکافات او مجازات لپاره د الله تعالی لورې ته ګرځېدا نشته!! حقیقت دا دئ

چي له بياژوندن انكار داسي دئ لكه څوك چي وايي: انسان بې هدفه او عبث پيدا شوی!! حال دا چي په دې ټول پراخ عالم كي داسي توكی نه شو موندلی چي عبث او بې هدفه وي!!

د هغه چا په ځواب كي چي له بياژوندون انكار كوي، او په دې توگه د انسان پيدايښت عبث او بې هدفه گڼي؛ ويل شوي: الله تعالی دا د عالم حقيقي ټولواك؛ له دې عيبه ډېر لوړ دئ چي انسان دې عبث پيدا كړی وي او له هغه سره دي محاسبه ونه كړي، او د نېك او بد عمل سزا او جزا دي ورنه كړي.

مشركينو ته ويل شوي: له الله تعالی پرته بل معبود نشته، هغه د پرتمين عرش رب دئ، هغه ټولواك دئ او ټول عالم د ده تر واكمنی او سلطې لاندي دئ. يعني الله تعالی حقيقي مالك دئ، له ده پرته بل د عبادت وړ معبود نشته، هغه ټولواك دئ، د عالم هر څه د ده د واكمنی تر عرش لاندي دي، هر څه د ده سيطرې او سلطې ته تسليم دي، له كوم عرش څخه چي د عالم د دې پراخ ملك پالنه، ساتنه او څارنه كېږي او هر څه ئې په خپل خپل ځای كي اداره كېږي، هغه د ده عرش دئ، او دا هستي ټوله د هغه د سيطرې او سلطې تر تخت او عرش لاندي ده، يعني دلته هغه هم مالك دئ او هم حاكم. په ټوله هستي كي د ده اراده نافذه ده، هغه د عرش مالك دئ، څوك چي د الله په ملك كي ژوند كوي، نو هغه به د همغو ضوابطو او سننو سره سم چي الله وضع كړي د خپلو عملونو اجر، بدله او نتائجويني، څوك به تعذيبوي او چا ته به مغفرت او بخښنه كوي.

څوك چي د الله خوا كي بل معبود لمانځي او مرستي ته ئې وربلي؛ د دې بلني او لمانځني په اړه هيڅ برهان او حجت نه لري، باور ئې بې بنسټه دئ او بلنه او لمانځنه ئې بې گټې لوبې ته ورته. له قيامت او محاسبې انكار ده ته هيڅ گټه نه رسوي، هرو مرو به د خپل رب په وړاندي ودرېږي او دقيقه محاسبه به ورسره كېږي. حقيقت دا دئ چي دا كافران نه بريالي كېږي، نه په دنيا كي او نه په آخرت كي.

هر څوك چي د الله تعالی په څنگ كي بل چا ته، بل دربار او پناه ځای ته د سوال او احتياج لاس اوږد كړي او مرسته تري وغواړي، په حقيقت كي ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شريك گرځولی، دا پداسي حال كي چي د دې غلط تصور او انگېرني لپاره هيڅ دليل او برهان نه لري، په همدې خاطئ تصور سره چي گمان كوي: "د خدای تر څنگ بل داسي معبود او اله هم شته چي د دعا په قبلولو كي ورسره شريك دئ" هغه د كافرانو په ډله كي شامل شوی او له فلاح او بريا نه محروم شوی.

د سورې په پای كي د الله تعالی صالح او مخلص بنده ته لارښوونه شوې چي د خپل مهربان رب په وړاندي دا دعاء وكړي: ای زما ربه! بخښنه راته وكړه، رحم راباندي وكړه، يقيناً چي ته تر ټولو رحم كوونكو غوره يې.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

النور

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (النور) دئ، چې د سورې د ۳۵ آیت له (الله نور السمٰوٰت و الارض) څخه اخیستل شوی، څلور شپېته آیتونه لري، د ډېرى آیتونو فواصل ئې د دوهم آیت (المؤمنين) ته ورته دي، له هرو څو آیتونو وروسته ئې فواصل بدلېږي او د لومړي آیت (تذکرون) ته په ورته صیغو پای ته رسي، ینځه آیتونه ئې په حساب او ابصار پای ته رسېدلي.

په دې کې ټول متفق دي چې دا مبارکه سوره په مدینه کې نازله شوې، خو دا چې د مدینې په کومې مرحلې او د هجرت په کوم کال کې نازله شوې، په دې اړه د مفسرینو تر منځ او په روایاتو کې د پراخ اختلاف او تعارض شاهد یو، ځیني د دې سورې نزول د احزاب له جګړې او د الاحزاب د سورې له نزول وړاندې ګڼي او ځیني ئې ترې وروسته، که څه هم ټول په دې متفق دي چې دا سوره د بني المصطلق له غزوې وروسته او د هغې پېښې په اړه نازله شوې چې له د دغې غزوې د راستنېدو پر مهال رامنځته شوه، او منافقینو د ام المؤمنين عائشې په اړه داسې دروغجنه، کرکجنه او د هغې د عظمت او عفت خلاف افتراء وکړه چې الله تعالی د دغې مبارکې سورې په لېږلو سره دا تور رد کړ او هغه ئې د منافقینو له لوري دروغجنه افتراء وګڼله.

د بني المصطلق د غزوې په اړه اکثر روایات وایي چې دا په پنځم هجري کال کې رامنځته شوې، یو روایت ئې د څلورم هجري کال پېښه ګڼي او بل روایت ئې د شپږم هجري کال. دا تعارض او اختلاف د یوې مهمې مسئلې په ارتباط د فقهاوو تر منځ د جدي اختلاف رأي باعث شوی، د ښځو د حجاب د څرنګوالي په اړه د فقهاوو تر منځ اختلاف له دغو متعارضو روایاتو راولاړ شوی، د حجاب او ستر په اړه په دوو سورتونو کې لارښووني شوې؛ یوه همدا د النور سوره او بله د الاحزاب سوره، که ومنو چې د النور سوره تر الاحزاب وړاندې نازله شوې نو په دې سره به مونږ هغه روایات بې اعتباره ګڼلي وي چې دا سوره ترې وروسته بولي او په هغوی کې د مخ پټولو یادونه شوې، او که ئې وروسته وګڼو نو هغه روایات به مو بې اعتباره ګڼلي وي چې د دې عکس خبره کوي.

په څو دلائلو ویلی شو چې د النور سوره تر الاحزاب وړاندې نازله شوې:

له دوو روایاتو پرته نور ټول روایات همدا خبره کوي.

د النور په سوره کې په عامه توگه ویل شوي چي کورونو ته د ننوتلو پر مهال له هستوگنو اجازه وغواړئ او سلام پرې واچوئ او د الاحزاب په سوره کې ویل شوي چي د رسول الله □ کور ته له اجازې پرته مه ننوځئ، که بلنه درکړی شوه نو له خوراك وروسته خواره شئ او د رسول الله □ د خبرو اورېدو تلوسه دې تاسو زیات پاته کېدو ته ونه هڅوي چي دا کار د رسول الله □ د مزاحمت باعث کېږي. هغه لارښوونه عامه او دا خاصه ده، معمولاً عامه لارښوونه تر خاصې وړاندې وي.

د الاحزاب په سورې کې ویل شوي چي د رسول الله □ له وفات وروسته به د هغه مېرمني داسي گڼئ لکه خپلې میندې او له هغوی سره به نکاح نه کوئ. دا لارښوونه ښیي چي د الاحزاب سوره د رسول الله □ له رحلت لږ وړاندې نازله شوې، په همداسي وخت کې داسي لارښوونې ته ضرورت وو نه تر دې ډېر وړاندې.

د دې سورې ٥٣ آیت وایي: وَأَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَـٰنِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُل لَّا تُقْسِمُواْ ۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ : په خپلو کلکو قسمونو سره ئې د الله په نامه لوړه وکړه چي که امر ورته وکړې نو حتماً به د جهاد لپاره ووځي، ووایه: لوړه مه کوئ، پېژندل شوی اطاعت دئ (ستاسو دنده)، یقیناً چي الله په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې کوئ، له دې آیت څخه په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي دا سوره په هغو کلونو کې نازله شوې چي لا د مسلمانانو او د دوی د دښمنانو تر منځ ډېرې نښتې نه وې شوې او لا د منافقینو هغه خصلت عملاً نه وو جوت شوی چي د نښتو په وخت کې د مسلمانانو له ملگرتیا او په جگړو کې له برخي اخیستو ډډه کوي، له دې معلومېږي چي دا سوره د احزاب له سورې وړاندې نازله شوې.

کوم روایت چي وایي د الاحزاب سوره تر النور وړاندې نازله شوې په هغه کې داسي خبرې تر سترگو کېږي چي د روایت اعتبار ته کلکه صدمه رسوي، لکه دا چي وایي: رسول الله □ له هغه چا په جومات کې او د مسلمانانو په وړاندې شکایت وکړ چي دا افتراء ئې جوړه کړې وه، په ځواب کې ئې سعد بن معاذ □ وویل: یا رسول الله! که دا د اوس له قبیلې وي نو موږ به ئې سر غوڅ کړو او که د خزرج د قبیلې وي نو هغه څه به ورسره کوو چي ته ئې امر وکړې. دا په داسي حال کې چي سعد بن معاذ □ د الاحزاب په غزوې کې ټپي شوی وو او د همدې ټپ له کبله لږ وروسته وفات شو!! که سعد بن معاذ □ دا خبره کړې وي نو معنی ئې دا ده چي دا غزوه تر الاحزاب او د سعد بن معاذ □ تر وفات وړاندې وه. د دې اختلاف او د دې روایاتو تفصیل به د سورې په تفسیر کې وگورئ. (*)

نامناسبه ئې مه گڼئ که دلته د یوې رؤیا یادونه وکړم: د ١٣٩٠ کال د حمل په یوویشتمه د دې مبارکې سورې تفسیر بشپړ شو، زه معمولاً د هرې سورې د معرفي په اړه هغه مهال لیکل پیل کړم چي د سورې تفسیر مي بشپړ کړی وي، او په معنی ئې ښه پوه شوی وم، په دې ورځ مي د سورې پېژندنه دغه ځای (*) ته رسولې وه، ډېر خوښ وم چي د الله تعالی په فضل سره د دې سورې تفسیر بشپړ شو، دومره لکه چي الله تعالی د یوه ستر کار ترسره کولو سعادت راپه برخه کړی وي، د دې سورې د تفسیر له پیلولو وړاندې ډېر وارخطا او هیبت وهلی وم، د سورې د ځینو برخو دقیق تفسیر راته گران برېښېدو، د مفسرینو تر منځ هغو ژورو اختلافاتو هم وېرولی وم چي په تفاسیرو کې مي په دې اړه تر سترگو کېدل، د متعارضو آراوو او روایاتو له منځه د ارجح غوره کول هم

راته آسان کار نه برېښېدو، خو کله چي د دې سورې له تفسير فارغ شوم؛ داسي احساس مي کولو لکه چي د زړه سلول سلول مي د ايمان په رڼا روښانه او ټوله سينه مي له علمه ډکه شوې وي. ماخستن شو، لمونځ مي وکړ او ويده شوم، د شپې مي خوب ليدو چي د مېوو په يوه باغ کي يم، د يوې جگې وني سر ته په الوتو سره لوړ ولاړ شم، پرته له دې چي پر تنې ئې وخېژم، د وني په سر کي کله يوې او کله بلي څانگي ته لاس کړم، په يوه لاس څانگه ونيسم او په بل لاس مېوه راشکوم او خورم ئې، خو داسي لکه په هوا کي چي ولاړ وم او لاس مي هسي د ونې په نرۍ څانگي پوري تم کړی وي، د وني په سر کي يوه داسي وړه څانگه راوشکوم چي له توتانو ډکه وي، خو د انگور د وړي په څېر ډکه وي، خولې ته ئې رانږدې کړم، څو ډکي ډکي خولي ترې وخورم او ډېر خوند ترې واخلم، خو له لاسه مي لاندي پرېوځي او پر زمکه ئې د لگېدو غږ هم واورم، له ځان سره ووايم چي ښه ده بل څوك به ئې وخوري، بيا د وني د سر څانگي چي له توتانو ډکي وې په زور سره وخوځوم چي توت توی شي او خلك ئې وخوري، له همغه ځايه لاندي وگورم، د پخو خښتو څو لوړ لوړ دېوالونه مي تر سترگو شي خو دا ونه دومره لوړه وي چي دا دېوالونه ډېر واړه واړه په نظر راشي، هيبت راباندي راشي او له ځان سره ووايم: د راختو په څېر د هوا له لاري په الوتو کوز شم که د وني پر تنې، په همدې حالت کي له خوبه راويښ شوم، همغه وخت مي د خوب د تعبير په اړه فکر وکړ او دې نتيجې ته ورسيدم: په قرآن کي پاکيزه وينا او کلمه له هغي جگې وني سره تشبيه شوې چي جرړي ئې په زمکي کي ژوري تللي وي او څانگي ئې د آسمان په غېږ کي لوړې شوې وي او په هر موسم کي خپله مېوه ورکوي، د قرآن هر جزء د سورې په نامه ياد شوی او دېوال ته هم سور ويل شوي، د دواړو بنسټ يو دئ، د قرآن د لېږلو لپاره د نزول اصطلاح کارول شوې چي له بره لاندي لېږل افاده کوي، د دغي سورې د تفسير له پيلولو وړاندي زه هيبت وهلی غوندي وم او گمان مي کولو چي د ځينو آيتونو د تفسير په اړه به له داسي ستونزو سره مخامخ شم چي ترې وتل به راته گران وي، همغسي لکه په خوب کي چي د راکوزېدو په ارتباط هيبت راباندی راغی، دغو مطالبو ته په پام سره د خوب تعبير دا دئ: د النور د سورې عظمت او لوړ والی د قرآن د ځينو سورتونو په پرتله داسي دئ لکه هغه جگه ونه او هغه جگ جگ دېوالونه چي ما ته د وني له سره ټيټ معلومېدل، د دې مبارکي سورې د جگو جگو څانگو خوندوري مېوې هم زما په برخه شوې او هم مي نورو ته راوڅندلي. زه چي پرون دغه ځای (*) ته رسېدلی وم نو غوښتل مي د دې مبارکي سورې د عظمت او اهميت په اړه څه وليکم، خو اوس په دغه خوب اکتفاء کوم.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورَةٌ أَنزَلْنَٰهَا وَفَرَضْنَٰهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَآ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

يوه ځانګړې سوره چې موږ نازله کړې او موږ فرض کړې ده او په هغې کې مو څرګندونکې نښې نازلې کړې چې پند واخلئ.

(١)- په دې مبارك آيت کې د دې سورې په اړه څو خبرې تر سترګو کېږي چې د سورې ځانګړتيا او اهميت په ګوته کوي:

الله تعالی فرمايي چې دا يوه ځانګړې سوره ده چې موږ نازله کړې.

په دې کې يوازې د الله تعالی له لوري نازلې شوې لارښوونې نه دي بلکې فرض شوي احکام هم ځای شوي.

په دې کې داسې آيتونه راغلي چې حقائق څرګندوي.

موخه ئې دا ده چې تاسو پند واخلئ.

ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِى فَٱجْلِدُوا۟ كُلَّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا مِا۟ئَةَ جَلْدَةٍ ۖ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

زناکاره ښځه او زناکار نارينه د دوی هر يو سل درې ووهئ، او د الله په دين کې دې تاسو د دوی په اړه زړه سوی نه نيسي، که پر الله او د آخرت پر ورځې ايمان لرئ، او د دوی عذاب دې د مؤمنانو يوه ډله وګوري.

(٢)- د دې لپاره چې دا مبارك آيت د زنا او زناکارو د سزا په څېر مهمې او حساسې انساني قضيې په اړه بحث کوي، بايد په وړاندې ئې لږ توقف وکړو او ټولو هغو پوښتنو ته دقيق ځواب ولټوو چې په دې اړه وړاندې کېږي، لکه دا پوښتنې: آيا زنا ته د جرم په سترګه کتل صحيح دي؟ په ځانګړې توګه هغه مهال چې د دواړو لوريو په توافق ترسره شي، او هغه هم په داسې حال کې چې دواړه مجرد وي او د کومې نکاح په قيد او شرط کې نه وي داخل شوي؟ دا له کومه پلوه جرم دئ؟ له مذهبي پلوه جرم دئ، که له فطري او انساني پلوه، که له اخلاقي او رواني پلوه او که دا د بل په حق تېری دئ نو څکه جرم ګڼل کېږي، او که دا د ټولنې له حاکم او منل شوي قانون تېری دئ نو د جرم اطلاق پرې کېږي؟ که ومنو چې دا جرم دئ آيا دا سزا ورسره مناسبه او عادلانه ده؟ آيا د خلکو په وړاندې يو مجرم په درو وهل مناسب کار دئ؟ دغو او دې ته ورته پوښتنو ته بايد معقول او د منلو وړ ځوابونه ولټوو. د آيت په مفهوم د ښه پوهېدو او بيا اړوند پوښتنو ته د صحيح ځواب ويلو لپاره بايد تر ټولو وړاندې لاندې خبرې په پام کې ولرو:

قرآن هغه جنسي مباشرت ته د زنا نوم ورکړی چي د سړي او ښځي تر منځ په نامشروع او غير قانوني توګه ترسره شي، مباشرت ئې مشروع مباشرت ته ورته او له فطري لارو وي خو له نکاح پرته وي، که دا د مجردو تر منځ وي او که د متأهلو تر منځ، د زنا اطلاق پر نورو جنسي کړنو نشي کېدی، که دا د نارينه او نارينه تر منځ وي او که د نارينه او ښځي تر منځ له غير فطري لاري، او که د انسان او حيوان تر منځ او يا له نورو لارو د جنسي غريزې اشباع، د هر جنسي شذوذ او جرم لپاره بېل بېل نوم ټاکل شوی.

ټول مفسرين او فقهاء په دې متفق دي چي په دې آيت کي هغه زناکار نارينه او زناکاري ښځي ته اشاره شوې چي واده ئې نه وي شوی. خو په دې اړه د دوی تر منځ اختلاف تر سترګو کېږي چي د اختصاص وجه څه ده، د قرآن کوم آيت د اختصاص منشأ ده که کوم روايت او د رسول الله عمل؟ آيا رسول الله ته په دې اړه بېله وحي شوې که د قرآن له لاربنوونو ئې دا حکم استنباط کړی؟ خو که د همدې آيت ترکيب او د وروسته آيت الفاظو ته ځېر شو نو راته جوتېږي چي د دې اختصاص منشأ په خپله همدا آيتونه دي، د لومړي آيت له فحوی داسي معلومېږي لکه چي رسول الله ته د دې آيت تر نزول وړاندي د زنا قضيه وړاندي شوې وي، هغه په دې اړه پرېکړه د الهي لاربنووني راتلو ته ځنډولې وي، ځکه (الزاني) او (الزانية) معرفه صيغي دي او په هغه چا ئې اطلاق کېږي چي له وړاندي پرې خبره شوې وي، که داسي نه وی نو بيا به داسي ويل کېدل: که څوك زنا وکړي نو سزا به ئې دا وي. په وروسته آيت کي د همدې (الزاني) په اړه ويل شوي چي دا يوازې زناکاره يا مشرکه ښځه نکاح کوي، او دا (الزانية) يوازې له زناکار او مشرك سره نکاح کوي. له دې الفاظو په لازيات وضاحت سره معلومېږي چي خبره د هغه چا په اړه ده چي لا ئې نکاح نه ده شوې او متأهل نه دئ، د داسي زناکار سزا سل درې دي. دلته دا پوښتنه راولاړېږي چي د واده شوي نارينه او ښځي سزا څه ده او د حکم منشأ ئې د قرآن کوم آيت دئ که کوم روايت او که پيغمبر دې ته په پام سره دا حکم کړی چي په مخکني الهي شريعت کي ئې همدا حکم وو؟ مفسرين او فقهاء په دې اړه هم متفق دي چي سزا ئې رجم (سنګسارول) دي. خو په دې اړه بېل بېل آراء لري چي د حکم منشأ څه ده، دقيقه رأيه دا ده چي رسول الله دې ته په پام سره چي د مجرد زناکار سزا سل درې ده نو طبيعي ده چي د متأهل زناکار سزا به تر دې زياته وي، دا سزا همغه ده چي په مخکني شريعت کي راغلې او قرآن هغه نه ده منسوخ کړې. همغسي لکه چي د آزادي ښځي او وينځي سزا توپير لري، وينځي ته د دې لپاره چي محدوديتونه ئې تر آزادي زيات دي، د خپلي خوښي نکاح ئې نه ده په برخه شوې نو سزا ئې تر آزادي نيمه ټاکل شوې.

د دغو زناکارو سزا داسي ټاکل شوې: (فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ : هر يو ئې سل درې ووهئ)،

جلد پوستکي ته وايي، خو دا چي دلته ئې مراد له پوستکي جوړه شوې متروکه ده که مجرم داسي وهل چي يوازې پر خپل پوستکي درد احساس کړي او غوښي او هډوکو ته ئې سرايت ونه کړي او داسي ونه وهل شي چي غوښه ئې زخمي يا هډوکی ئې شين شي، د رسول الله له سنت څخه معلومېږي چي په دې وينا کي دا دواړه خبري نغښتي دي. متروکه به د څرمني وي، نه به ډېره کلکه او ځيږه وي او نه ډېره نرمه او پسته، وهل به داسي وي چي د وهونکي لاس دومره لوړ نشي چي تخرګ ئې معلوم شي، د متروکي په وهلو کي به نه ډېر زور کاروي او نه به ئې سوکه سوکه وهي، پر سر، مخ او نازکو ځايونو به له وهلو ډډه کوي، هڅه به ئې دا وي چي پر يوه ځای څو واري ګوزار ونه کړي.

مؤمنانو ته لاربښوونه شوې چې د الله په دین کې دې تاسو ته د دغو مجرمینو د مجازات په اړه زړه سوی لاحق نشي، پر الله او د آخرت پر ورځې د ایمان تقاضاء همدا ده، دا ځکه چې دا حکم د الله تعالی له لورې دئ، او الله تعالی د قیامت ورځ د محاسبې او مجازات لپاره ټاکلې، یعنې ستاسو رب محاسبه کوي او مجرم ته سزا ورکوي، پر محاسبه کوونکي او مجازات کوونکي رب د ایمان غوښتنه دا ده چې مجرم ته د هغه له حکم سره سم سزا ورکړی شي، نه زیاته نه کمه، د مجرم په مجازات کې به د خپلو شخصي احساساتو او عواطفو تر اغیز لاندې نه راځئ، نه به ستاسو زړه سوی په حد کې تخفیف او کمی راولې او نه به مو قهر او غصه په هغه کې د زیاتوالي او شدت باعث کېږي.

دا لاربښوونه هم ورته شوې چې د دوی عذاب دې د مؤمنانو یوه ډله وګوري. یعنې دا مجازات باید علني وي نه په پټه او د تړلو دروازو تر شا، یوه ډله مؤمنان باید د مجازات صحنه په خپلو سترګو وګوري. دلته ځو خبرې باید په پام کې ولرو: د صحنې لیدونکي باید د مؤمنانو یوه ډله وي، او د دې معنی دا ده چې دا مجازات به دومره هم علني نه وي چې حتی کافران ئې هم ولیدی شي، داسې چې په آزاد میدان کې او په بشپړه توګه علني مجازات شي، یا د مجازات صحنه په ټلویزیون کې وښودل شي، بلکه یوازې د مؤمنانو یوه ډله به دا صحنه ګوري. په دې ځرګند مجازات کې ځینې مصلحتونه مضمر دي، د نورو لپاره د عبرت باعث کېږي، د اصلي مجرم او د نورو جسارت له منځه وړي، د قاضیانو د غلطو تصرفاتو مخنیوی کوي، پټ مجازات هم مجرم ته دا مجال ورکوي چې ځان پاك لمنی وښيي او هم واکمنانو ته دا امکان په لاس ورکوي چې د رشوت په بدل کې مجرم له مجازات وژغوري. دا د ټولني حق دئ چې هغه مجرم وپېژني چې د نورو پر حقوقو تېری کوي، تر څو له هغه سره په خپلو معاملاتو کې محتاط وي، او له خطره ئې ځان وساتي. دا قطعاً د منلو وړ خبره نه ده چې د یوه مجرم د پټ او عزت لپاره ټولنه له ګواښ سره مخامخ شي. داسې جرم چې په بشپړه توګه شخصي بڼه لري، بل ته ئې ضرر نه وي متوجه، په پټه تر سره شوی وي، او مخصوصاً چې هغه محکمې ته هم نه وي راجع شوی، په داسې جرم پرده اچول او په هغه کې د مجرم د پټ او عزت خیال ساتل نه یوازې مانع نه لري بلکې غوره کار دئ او اسلام پرې تأکید کوي، خو دا او هغه بل جرم په خپلو کې ژور توپیرونه لري او یو پر بل نشو قیاسولی.

د دې لپاره چې دا موضوع او اړوند احکام ئې لازیات راته واضح شوي وي باید هغه روایات هم له نظره تېر کړو چې په دې اړه راغلي، خو تر دې وړاندې باید دا وضاحت وکړو چې آیا د دغو زناکارو سزا یوازې همدا پورتنۍ سزا ده که اسلامي حکومت کولی شي څه پرې زیات کړي؟ ځینې په دې باور دي چې له دې سزا سره یو کلن تبعید هم مل دئ، قاضي به د پورتنۍ سزا تر څنګ دا پرېکړه هم کوي چې زناکار تر یوه کال پورې له خپل مېشت ځای بلې سیمې ته په تلو مکلف کړي، دوی ځینو روایاتو ته په پام سره دا سزا واجب او د پورتنۍ ضمیمه ګڼي، خو ځینې نور بیا دا د حد د سزا ضمیمه نه بلکې تعزیري سزا ئې بولي او د حاکم رأیې ته ئې محول کوي، چې که دا تبعید د مجرم او ټولنې لپاره غوره ورته معلوم شي نو داسې کار کولی شي. احنافو دغې رأیې ته ترجیح ورکړې او یقیناً چې صحیح رأیه همدا ده، په څو دلائلو: ۱- په آیت کې سزا ټاکل شوې، په دې آیت او د قرآن په نورو آیتونو کې د مزید سزا لپاره شاهد نه مومو. ۲- هر تبعید ته د سزا په سترګه نشو کتلی، د هغه زناکار لپاره چې په ځرګنده مجازات شوی او له خلکو سره په جګو سترګو مخامخېدا ورته ګرانه شوې، دا غوره ده چې څه موده له خپلې سیمې بل ځای ته ولېږل شي، په بل ځای کې به دی هم له روحي فشار خوندي وي او د ده مخکنۍ ټولنه به هم له هغه ضرره خوندي وي چې د مجرم آزاد ګرځېدا ئې ورسره مخامخ کوي، دا ځکه چې د

مجرم آزاد گرځېدا د جرم په اړه حساسیت ورو ورو له منځه وړي او هغو کسانو ته جسارت بخښي چي د همداسي جرم شوق لري. لاندي روایت دا مطلب ډېر ښه توضیح کوي:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : بَيْنَمَا أَبُو بَكْرٍ □ فِى الْمَسْجِدِ جَاءَهُ رَجُلٌ فَلاَثَ عَلَيْهِ بِلَوْثٍ مِنْ كَلاَمٍ وَهُوَ دَهِشٌ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ: قُمْ إِلَيْهِ فَانْظُرْ فِى شَأْنِهِ فَإِنَّ لَهُ شَأْنًا. فَقَامَ إِلَيْهِ عُمَرُ □ قَالَ : إِنَّهُ ضَافَهُ ضَيْفٌ فَوَقَعَ بِابْنَتِهِ فَصَكَّ عُمَرُ □ فِى صَدْرِهِ وَقَالَ : قَبَّحَكَ اللَّهُ أَلاَ سَتَرْتَ عَلَى ابْنَتِكَ. قَالَ : فَأَمَرَ بِهِمَا أَبُو بَكْرٍ □ فَضُرِبَا الْحَدَّ ثُمَّ تَزَوَّجَ أَحَدُهُمَا مِنَ الآخَرِ وَأَمَرَ بِهِمَا فَغُرِّبَا عَامًا أَوْ حَوْلاً. رواه البیهقی

له ابن عمر □ روایت دئ چي یوه ورځ په داسي حال کي چي ابوبکر □ په جومات کي وو یو سړی ورته راغی چي لالهانده او پرېشانه وو، خبري ئې هم څرگندي او واضح نه وي، ژبه ئې بنده بنده کېده، نو ابوبکر □ عمر □ ته وویل: ورشه او حال ئې معلوم کړه، حتماً څه خبره ورسره ده، عمر □ ورغی او هغه ورته وویل: یو مېلمه ئې خپل کور ته راوست او هغه ئې له لور سره زنا وکړه، عمر □ هغه په سینه وواهو او ورته وئې ویل: خدای دي سپك کړه، ولي دي پر خپلي لور پرده وانه چوله!! ابوبکر □ دواړه راوغوښتل، دواړو پر خپلي گناه اعتراف وکړ، پر دواړو حد جاري شو، خو د حد تر څنگ ئې هم دوی دواړه سره نکاح کړل او هم ئې تر یوه کال پوري تبعید کړل. که غور وکړو نو د دې بدوي لپاره تر ټولو غوره کار دا وو چي لور او دغه مېلمه ئې سره کښېنولي وی، دواړو ته ئې ویلي وی چي تاسو دا غلطي وکړه، اوس نو په کار دا ده چي تاسو دواړه په خپلو کي نکاح وکړئ، ځکه له قانوني او شرعي پلوه نه ده په خپله سزا ورکولی شوی، نه ئې په محکمي کي دوی ته سزا ورکولی شوی، ځکه محکمي به یا څلور شاهدان ترې غوښتل یا به دوی دواړو اعتراف کولو، محکمي ته د دواړو بېول له دې پرته چي هغوی تنبیه شي ده ته کومه گټه ونه رسوله. د عمر □ په اړه دا روایت هم راغلی چي ویلي ئې دي: له دې وروسته به څوك تبعید نه کړم، دا خبره ئې هغه مهال وکړه چي یو مجرم ئې تبعید کړ او هغه رومیانو ته پناه یووړه. د علي □ په اړه هم راغلي چي له تبعید سره ئې مخالفت کړی. له دې روایاتو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي هغه رأیه کمزوري ده چي تبعید د حد ضمیمه او واجب گڼي.

خو دا چي آیا له عقلي، علمي، اخلاقي او فطري پلوه زنا ته د جرم په سترگه کتلی شو که نه او داسي سزا ورسره ښایي که نه؟ دې پوښتني ته له ځواب وړاندي څو خبري ستاسو مخي ته ږدم: آیا وړو مرغیو ته مو پام کړی چي کله د الوتو شي نو دوه دوه سره جوړه شي، په یوې خوندي گوښې کي ځان ته په گډه ځاله جوړه کړي، د ژوند تر پایه سره ملگري وي، تر منځ ئې وفا او مینه وي، ټول هم و غم ئې دا وي چي بچیان وزېږوي، ستر ئې کړي او الوتو ته ئې چمتو کړي، نه ئې نارینه بلي ښځي ته او نه ئې ښځه پردي نارینه ته تمایل ښیي. آیا د مرغانو دا صفا او له میني او وفا ډك ژوند کافي نه دئ چي ووایو: د فطرت تقاضاء همدا ده، جنسي تمایل د گډ ژوند او گډې کورنۍ جوړولو محرك او موخه ئې د اولاد زېږول او روزل.

آیا هغه چرگ ته ځیر شوي یئ چي گڼ شمېر چرگي ساتي، بل چرگ ئې خوا ته نه پرېږدي، که بل د ده پر مېرمنو جنسي تېری وکړي تر هغه ورسره جنگېږي چي زخمي زخمي شي، د چرگانو تر منځ د جگړو لویه وجه همدا وي!! دا صحنه د کومي خبري غمازي کوي او موږ ته څه پیغام لري؟!! آیا زموږ په وړاندي دا څرگند پیغام نه ږدي چي پر خپلو مېرمنو غیرت کول د ژوو د فطرت غوښتنه او په همدې کي د دوی د بقا رمز پروت دئ؟!!
آیا دا چي الله تعالی د ژوو په فطرت کي دا احساس ایښی چي د ښځي په رحم کي د دوو نارینه وو د مني د توئېدو

په وړاندې حساسيت وښيي او مخنيوی ئې وکړي او د دې په وړاندې جدي غبرګون وښيي چې د ده مېرمنې ته بل څوك ورننږدې شي، داسې حساسيت او غبرګون چې جګړې ته چمتو شي او د دې پروا هم ونه کړي چې ښايي په دې جګړې کې به دی په خپله زخمي شي!! آيا دا فطري عکس العمل د دې خبرې شهادت نه ورکوي چې په همدې کې د ژوو د بقا رمز مضمر دئ او دا فطري اصل تر ټولو لاندې کول بدې پايلې لري؟!!

کبان به ګورې چې دوه سره جوړه شي، يوه خوندي ځای ته ولاړ شي، نارينه ئې ځای برابر کړي، په خپلې لکۍ د زمکې د سر تيړې يوې خوا بلې خوا ته کړي، ښځه ئې راشي او همدلته په هګۍ اچولو لګيا شي، دی ئې په شاوخوا کې ګرځي او په حرکاتو کې ئې د شوق او مينې اغېز دومره ځلاند وي چې سړی ګمان کوي هغه مستي کوي، بل کب د هغې خوا ته نه پرېږدي او که کوم يو دا جسارت وکړي نو پرې حمله کوي، کله چې ښځه د هګيو له اچولو فارغه شي، هغه ورشي او پر همدغو هګيو خپله مني وشيندي، او بيا هڅه وکړي چې دا هګۍ پټې کړي ښايي د دې لپاره چې مارغان ئې ونه خوري او ښايي د دې لپاره چې بل کب همدا د ده کار ورسره ونه کړي!!

ما په يوه فيلم کې د مارغانو يوه جوړه ليده چې ګډه ځاله ئې وه، ښځې ئې په داسې حال کې خپل مېړه له لاسه ورکړ چې هګۍ ئې اچولې وې، دې ته اړه شوه چې د ژوند بل ملګری ځان ته پيدا کړي، بختوره وه، داسې ملګری ډېر ژر په لاس ورغی، په مخکنۍ ځالې کې ئې د نوي ګډ ژوند د دوام پرېکړه وکړه، خو کله چې نارينه دې ځالې ته راغی او په هغې کې ئې داسې هګۍ ترسترګو شوې چې مېرمنې ئې له مخکني مېړه څخه ترلاسه کړې وې، نو ټولې ئې يوه په بلې پسې له ځالې لاندې وغورځولې، او ځای ئې هغو هګيو ته تش کړ چې مېرمن به ئې له دې وروسته اچوې!! دا ځکه چې ده د نوي ګډ ژوند پرېکړه په دې موخه کړې وه چې په خپله د بچيانو خاوند شي، وئې پالي او په دې توګه ئې نسل دوام وکړي او د فطرت غوښتنه ئې ترسره شي!! ما ته ووايئ: دا صحنې موږ ته څه درس راکوي؟! آيا د يوه سالم الفطرت انسان لپاره دا کافي نه ده چې ووايي: الله تعالی د ژوو په فطرت کې جنسي غريزه او له هغه لذت اخيستل د دوی د نسل د بقا لپاره ايښې نه يوازې د تلذذ او خوند اخيستو لپاره، هغه چې دا غريزه په غير فطري طريقې او فقط د خوند اخيستو لپاره اشباع کوي، يقيناً چې دومره جاهل او کودن دئ چې دغه مارغان تر هغه ډېر شرف لري!! که تاسو د ژوو ژوند ته ځير شئ نو دا به درته جوته شي چې د ټولو جنسي اړيکې د فطري قانون مطابق او د اولاد درلودو په موخه ترسره کېږي، قرآن د هغه الله تعالی کتاب دئ چې دا ټول ژوي ئې پيدا کړي او د دوی په فطرت کې ئې دا ځانګړتياوې ايښې دي، نو ځکه د انسان د جنسي غريزې او د هغې د اشباع په اړه د قرآن لارښوونې همغسې دي چې د ژوو فطرت ئې غوښتنه کوي. قرآن جنسي بې لارېتوب او شذوذ د جاهليت له مظاهرو څخه ګڼي، د قرآن له نظره په هرې ټولنې کې چې د دې ګنده او ناولي عمل مظاهر راڅرګند شي نو هغه له تمدن وروسته پاتې او جهل وهلې ټولنه ده. علم او تمدن انسان د قانونيت خوا ته کاږي او ټولې اړيکې د همدغې قانونمنۍ په سيوري کې تنظيموي او ټولنه له دې ژغوري چې قانون تر پښو لاندې شي، له حدودو تېری وشي، نظم له منځه ولاړ شي، يو د بل پر حق او حد تېری وکړي، د انسان په ژوند کې تر ټولو مهمه او اساسي قضيه د ده جنسي اړيکې دي چې د ده او د ده د نسل ژوند او دوام ورپورې تړلی دئ. د انسان د ژوند د دغه اساسي اړخ روغوالی، د قانون په چوکاټ کې د هغه تنظيمول او په دې برخه کې د پولو او حدودو د تر پښو لاندې کېدو مخنيوی د علم او تمدن له لومړنيو غوښتنو څخه دي. جهل او د انسان له فطرت او د هغه د جسم د سلامتيا او روغتيا له غوښتنو او د هغه د روح او بدن له صحي اړتياوو

بې خبري د دې سبب کېږي چې د انسان د ژوند دغه اړخ ته لازمه اعتنا ونه شي، ضوابط ئې تر پښو لاندې شي او له حدودو ئې تېرى وشي، مګر نه ګورئ چې د لوېديزې نړۍ بې مهاره ټولنه له دې جهته څومره رنځ وړي او له څومره خطرناکو ناروغيو سره مخامخ ده؟ سيفليس او د ايډز وژونکي ناروغي د دې ټولني له مظاهرو څخه يوه ده، د لوېديزې نړۍ زړه سواند پوهان په چيغو چيغو د خطر اعلان کوي چې يا آزادي جنسي اړيکي مهار کړئ او يا د هغه د بدو او تباه کوونکو عواقبو انتظار وکړئ، دا حالت به موږ له هغو بدو پايلو سره مخامخ کوي چې د کورنيو د جوړېدا لړۍ پاى ته ورسي او خلك د اولاد له درلودو او د هغوى د روزني د تکليفونو له ګاللو ډډه وکړي!!

هغو خلکو ته حيران يو چې د زنا او د هغې د سزا په اړه د قرآن لارښووني د اعتراض وړ ګڼي!! دوى ته وايو: که تاسو د مذهبي انګېرنو له مخې اعتراض کوئ نو موږ ته په ټولې نړۍ او په ټول انساني تاريخ کې داسې د پام وړ مذهب راوښيئ چې زنا ته ئې د جرم او ګناه په سترګه نه وي کتلي او سزا ئې همدومره او تر دې هم سخته نه وي ټاکلې!! که تاسو مسيحي او يهودي يئ نو د دواړو په مذهب کې زنا ته د لوى جرم په سترګه کتل شوي او سزا ئې رجم ګڼل شوې!! هندوان ئې ګناه ګڼي او سزا ئې سوزول!! که تاسو بې مذهبه غربپال او کمونيستان يئ او داسې سزا د ترحم او عاطفي خلاف ګڼئ نو زموږ ساده ځواب دا دئ: ستاسو د ترحم عملي بېلګې مو د بګرام، کندهار، ابوغريب او ګوانتانامو په زندانونو کې وليدې، آيا له داسې خلکو سره د ترحم خبره په خوله راوړل ښايي او دا حق لري چې د بل داسې سزا بې رحمي وګڼي چې د دوى تر وحشيانه سزاګانو ډېره نرمه وي؟!! تاسو چې په افغانستان او عراق کې څه وکړل، پر کورونو، کليو، ښارونو، جوماتونو، مدرسو، د بمونو او راکټو ورول، په خوب ويده ښځې، ماشومان او بوډاګان وژل، په لمانځه ولاړو خلکو باندې راکټې ورول او د لمانځه په وخت کې چاودني کول او بې ګناه خلك په وينو کې رغړول، په زور د اعتراف اخيستو لپاره د بنديانو نوکان ايستل، په بل سګريټ د بدن نرم ځايونه داغل، جوش اوبه او سره کړي تېل پرې پاشل، برقي شارټونه ورکول، د داړلو لپاره سپيان ورتوشل، په اوبو کې ئې تر هغه سر ننايستل چې د مرګ پړاو ته نږدې شي!! دا سزاګاني هغه چا ته ورکوي چې يا ئې په خپلو کړنو اعتراف نه وي کړى او يا د دوى د خوښې ګټور معلومات ترې ترلاسه کړي!! چا چې دا عذابونه تجربه کړي دې ته ترجيح ورکوي چې زر متروکي چې پر خپل نازك بدن قبولي کړي تر دې چې سر ئې په اوبو کې تر هغه وخته غوټه شي چې مرګ ته نږدې شي، يا ئې نوکان وايستل شي، يا برقي شارټونه ورکړى شي!! جورج بوش د امريکا مخکني جمهور رئيس اعتراف وکړ چې ما د همدغې سزا ورکولو اجازه ورکړې وه!! په هغو ورځو کې چې ما د دغې مبارکې سورې تفسير ليکلو د ناټو ځواکونو د کنړ د غازي آباد ولسوالۍ پر کلي بمونه او راکټونه وورول، پنځه شپېته مظلوم او بې ګناه کليوال ئې د ښځو، ماشومانو او بوډاګانو په شمول ووژل او ګڼ شمېر نور ئې ټپيان کړل، امريکايانو حتى خپله دروغجنه خواشيني هم ونه ښوده!! وروسته ئې د ماتوګې په ولسوالۍ کې همداسې بمونه وورول او نه ماشومان ئې ووژل، دوى د لرګيو په راټولولو لګيا ول چې جهازونه راغلل او پر دوى ئې بمونه وورول، کله چې د کابل ذليل حکومت د خلکو د غولولو لپاره خپل خفګان څرګند کړ او پر دې ظالمانه وژني ئې اعتراض وکړ د امريکا د جنګ وزير کابل ته راغى، له جمهور رئيس سره ئې وکتل او خبري رسنيو ته ئې وويل: ما د دې پېښې په اړه خپل خفګان او معذرت کرزي ته وړاندې کړ او هغه قبول کړ!! همدا او نور هيڅ!!! لا يوه اونۍ نه وه تېره شوې چې د خپلو بې پيلوټه طيارو له لارې ئې د شمالي وزيرستان په دته خيلو کې پر يوې قومي جرګې راکټې وورولې چې په ترڅ کې ئې د لسګونو ټپيانو په څنګ کې اته څلوېښت بې ګناه قبائلي مشران ووژل شول. په همدغو ورځو کې د داېوس په نامه د سي آی اې يوه

جاسوس په پاکستان کې په رڼا ورځ او د ښار په منځ کې دوه پاکستانيان په ډزو ووژل، ده د هغې ډلې مشري په غاړه درلوده چې مأموريت ئې په پاکستان کې د امريکا مخالفين وژل، په جوماتونو، مدرسو او ښارونو کې چاودني کول، د مذهبي فرقو مشران وژل او له دې لارې د دوی تر منځ د مسلحانه نښتو اور ته لمن وهل وو، د پوليسو له لوري ونيول شو، قضيه محکمې ته وړاندې شوه، د امريکا لوړ پوړې چارواکي پاکستان ته ولاړل، او له جمهور رئيس او صدراعظم ئې وغوښتل چې دا قاتل خوشې کړي، اسلام آباد په دې وګواښل شو چې که ډايوس خوشې نشي نو کانګريس به له پاکستان سره د امريکا مرستې وځنډوي!! دا د تمدن او ترحم دروغجن او مکار مدعيان څنګه پر اسلام د اعتراض جسارت کوي؟ آيا داسې څوك د دې حق لري چې زناکار ته د اسلام قانوني سزا د ترحم خلاف وګڼي؟ هغه هم داسې زناکار ته چې له هرراز فشار، تهديد، وهلو او ځورولو پرته ئې په خپله اعتراف کړی؟!! اسلام نه يوازې د زور او جبر اعتراف د اعتبار وړ نه ګڼي بلکې شکمن اعتراف هم بې اعتباره ګڼي، د زنا د اثبات لپاره د تورن اعتراف يا د څلورو داسې شاهدانو شهادت ضروري بولي چې د زنا عمل به ئې په خپلو سترګو ليدلی وي، حتی د همدې څلورو شاهدانو هغه شهادت هم د اعتبار وړ نه ګڼي چې يوازې ئې د تورنو بربنډه پرېوتا او ملاسته په خپلو سترګو ليدلي!! د مېرمنې په ضد د مېړه شهادت سره له دې نه مني چې څلور ځلې د الله تعالی په نامه لوړه وکړي او پنځم ځل ووايي: که ما دروغ ويلي وي نو پر ما دې د الله لعنت وي!! هغه مهال مېرمن د سزا وړ ګڼي چې په خپله اعتراف وکړي!! او دا ټول يوازې د دې لپاره چې قرآن انسان ته په درنه سترګه ګوري، د هغه سپکاوی، توهين، تعذيب او وژل نه خوښوي، د زناکار په څېر د ستر مجرم مجازات ئې هم په داسې ګرانو او پېچلو شرائطو او شواهدو پوري تړلی!!

بايد دې پوښتنې ته هم ځواب وويل شي چې د حدودو نافذول د چا دنده او صلاحيت دئ؟ آيا له اسلامي حکومت او امام پرته بل څوك حدود جاري کولی شي؟ د دې پوښتنې مختصر او لنډ ځواب دا دئ چې له اسلامي حکومت او د مسلمانانو له امام او امير پرته هيڅوك د حدودو نافذولو دنده او صلاحيت نه لري، نه پلار د زوی په اړه، نه مېړه د خپلې مېرمنې په اړه، نه بادار د خپل مريي په اړه، نه د کلي ملا او ملك د کليوالو په اړه حدود نافذولی شي. که ستا حالت داسې وي لکه د رسول الله □ حالت په مکه کې يا د مدينې په لومړيو کلونو کې؛ نو د حدودو نافذول تر هغه وځنډوه چې ستا حالت له هغه حالت سره ورته شي چې رسول الله □ د مدينې په وروستيو کلونو کې او هغه مهال درلود چې د حدود اړوند آيتونه نازل شول. هغه څوك ډېر ناپوه او د اسلام له حقيقته ډېر بې خبره دئ چې د افغانستان په اوسني حالت کې چې د صليبي ځواکونو په اشغال کې دئ او د دارالحرب حيثيت لري حدود نافذوي او په دې سره غواړي ځان اسلام ته ډېر متعهد او ملتزم ثابت کړي او ګمان کوي چې ښايي له دې لارې به اسلام ته کوم خدمت وکولی شي!! الله تعالی خپل رسول نه په مکه کې د حدودو په نافذولو مکلف کړ او نه د مدينې په لومړيو کلونو کې، هغه مهال ئې د حدودو اړوند لارښووني او احکام راولېږل چې مدينه د يوه مستقل ملك په توګه راڅرګنده شوه، د سيمې اکثريت خلکو ايمان راوړ، د مدينې ټولې چارې د مسلمانانو په واك کې وې، دوی نه يوازې د مدينې داخلي امنيت تأمين کړی وو بلکې د بهرنيو يرغلونو په وړاندې ئې له دې مستقل هېواد او نوي نظام څخه په وار وار دفاع کړې وه، له داسې حالت وړاندې د حدودو نافذول او هغه هم په دارالحرب کې؛ هم د قرآني لارښوونو خلاف عمل دئ او هم د رسول الله □ د سنت خلاف. بې علمه خلك د الفاظو په چکر کې پرېوځي او د واقعيتونو پر ځای تش نومَوَني معتبر ګڼي، ګمان کوي چې که څو کسانو پر چا د امير المؤمنين نوم کېښود نو هغه حقيقتاً امير المؤمنين شو او له دې وروسته ئې ټولې هغه دندې او مسئوليتونه په غاړه دي او ټول

هغه صلاحيتونه لري چي د اسلامي حکومت خليفه او امير ئي لري!! که څه هم هغه نه فوځ ولري او نه تر تسلط لاندي مصئونه او خوندي سيمه!!

اسلامي شريعت د حدودو نافذولو ته په داسي سترگه گوري لکه چي د روغتون ډاکټر د جراحي عملياتو ته گوري او يوازي هغه مهال د خپل مريض په عملياتو لاس پوري کوي چي مريض ئي په پرهيز گمارلی، لازمي لارښووني او سپارښتني ئي ورته کړي، ضروري دوا ئي ورکړې، خو له دې تولو سره سره نه دئ روغ شوی او په پای کي له دې پرته بله چاره نه وي پاته چي عمليات ئي کړي.

د دې لپاره چي دا مبحث موږ ته مزيد واضح شي او اړوند احکام ئي لازيات راته جوت شي راشئ هغه روايات هم له نظره تېر کړو چي په دې اړه راغلي:

د چا په اړه چي د حد جاري کېدا پرېکړه وشي هيڅوك ئي بايد شفاعت ونه کړي:

عن ابن عمر قال قال رسول الله : مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ، فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ فِي ملكه. السنن الكبرى للبيهقي، المعجم الكبير للطبراني

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: "مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنَ حُدُودِ اللَّهِ فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ فِي مُلْكِهِ،

له ابن عمر او ابوهريره روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: د چا شفاعت چي له الهي حدودو څخه د کوم حد د پلي کېدو مانع شي نو يقيناً چي له الله تعالی سره ئي د ده په ملك کي دښمني او ضديت کړی.

د مسلمانانو امام دا حق لري چي د حد نافذولو تر څنگ زناکار د مصلحت له مخي څه موده تبعيد کړي:

عن ابن عمر : أن النبي صلى الله عليه و سلم ضرب و غرب و أن أبا بكر ضرب و غرب و أن عمر ضرب و غرب. المستدرك

له ابن عمر روايت دئ چي رسول الله په درو وهل کړي او تبعيدول ئي کړي، ابوبکر په درو وهل کړي او تبعيدول ئي کړي او عمر په درو وهل کړي او تبعيدول ئي کړي.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَضَى فِيمَنْ زَنَى وَلَمْ يُحْصَنْ بِنَفْىِ عَامٍ بِإِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَيْهِ. البخاري

له ابو هريره روايت دئ چي رسول الله د هغه چا په اړه چي زنا ئي کړې خو واده ئي نه وو شوی؛ تر يوه کال پوري د تبعيد او د حد د اجراء پرېکړه کړې وه.

له دې او دې ته ورته رواياتو په ډېر صراحت سره معلومېږي چي تبعيد د حد جزء نه دئ بلکي تعزيري سزا ده چي د قاضي رأيي ته پرېښودل شوی.

له هغو گناهونو پرته چي د سزا حد ئي ټاکل شوی؛ لکه زنا، غلا، شراب څښل او قذف يعني بې گناه کسان تورنول، د نورو گناهونو سزا تر لس درو نشي زياتېدی.

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بن نِيَارٍ، أَنّ رَسُولَ اللَّهِ □ كَانَ يَقُولُ: لا يُجْلَدُ فَوْقَ عَشْرِ جَلَدَاتٍ إِلا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ. رواه البخاري

له ابو برده بن نيار □ روايت دئ چي رسول الله □ به ويل: تر لسو درو زيات وهل نشته مګر له الهي حدودو څخه په کوم حد کي. يعني په بل هيڅ مورد کي تر لسو درو زيات وهل نشته.

پر مخ او د بدن پر نازکو ځايو وهل او د وهلو لپاره څوك بربنډول منع دي:

عن أبي هريرة □ : أنَّ رسولَ اللَّه □ قال : « إذا ضَرَبَ أحَدُكم فَلْيَتَّقِ الوَجْهَ». أخرجه أبو داود.

له ابوهريره □ روايت دئ چي رسول الله □ وفرمايل: که ستاسو کوم يو وهل کوي نو پر مخ له وهلو دي ډډه وکړي.

په اسلام کي لوځول، تړل، زولانه کول، ولچك کول نشته:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ : لاَ يَحِلُّ فِى هَذِهِ الأُمَّةِ تَجْرِيدٌ وَلاَ مَدٌّ وَلاَ غُلٌّ وَلاَ صَفَدٌ. سنن بيهقي

له عبد اله بن مسعود □ روايت دئ چي وايي: په دې (اسلامي) امت کي نه (د چا د تعذيب لپاره) بربنډول شته، نه تړل، نه زولنه کول او نه ولچك اچول. يعني په اسلام کي دا جائز نه دي چي څوك د وهلو په موخه بربنډ کړی شي، په وني او لرګي پوري وتړل شي، په لاس او پښنو کي ئې زولنې او ولچك واچول شي.

هغه اعتراف هيڅ ارزښت نه لري چي له وهلو وروسته وي:

عن أبي عيينة بن المهلب قال : سمعت عمر بن عبد العزيز يقول : من أقر بعد ما ضرب سوطا واحدا فهو كذاب.مصنف ابن ابي شيبه

له أبي عيينة بن المهلب روايت دئ چي له عمر بن عبدالعزيز □ مي واورېدل چي ويل ئې: څوك چي له يوې درې وهل کېدو وروسته اقرار وکړي نو هغه دروغجن دئ.

هغه واکمن د الهي عذاب مستحق دئ چي په حد کي کموالی او زياتوالی کوي:

« يؤتى بوال نقص من الحد سوطاً، فيقال له لم فعلت ذاك؟ فيقول رحمة لعبادك، فيقال له أنت أرحم بهم مني! فيؤمر به إلى النار، ويؤتى بمن زاد سوطاً فيقال له لم فعلت ذلك؟ فيقول لينتهوا عن معاصيك، فيقول أنت أحكم به مني! فيؤمر به إلى النار » تفسير كبير

د الله تعالی په وړاندي به داسي چارواکی راوستل شي چي په حد کي ئې يوه دره کموالی کړی، ورته وبه ويل شي: ولي دي دا کار وکړ؟ وبه وايي: ستا پر بندګانو د رحم له کبله، نو ورته وبه ويل شي: آيا ته تر ما زيات پرې مهربان وې؟ نو د اور په لوري د بېولو امر به ئې وشي، او داسي څوك به راوستی شي چي يوه دره ئې زياته کړې، ورته وبه ويل شي: ولي دي دا کار وکړ؟ وبه وايي: د دې لپاره چي ستا له عصيان او سرغړاوي ډډه

وکړي، نو ورته وبه ویل شي: آیا ته د دوی په اړه تر ما زیات ښه حکم کوونکی وې؟ نو د اور په لوري د بیولو امر به ئې وشي.

پر خپلي گناه پرده اچول غوره دي:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ : جَاءُ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ : إِنِّي عَالَجْتُ امْرَأَةً مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ فَأَصَبْتُ مِنْهَا مَا دُونَ أَنْ أَمَسَّهَا، فَأَنَا هَذَا، فَاقْضِ فِيَّ مَا شِئْتَ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : لَقَدْ سَتَرَكَ اللَّهُ، لَوْ سَتَرْتَ عَلَى نَفْسِكَ، قَالَ : وَلَمْ يُجِبِ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلامُ شَيْئًا، فَقَامَ الرَّجُلُ فَانْطَلَقَ، فَأَتْبَعَهُ النَّبِيُّ رَجُلا فَتَلا عَلَيْهِ هَذِهِ الآيَةَ : أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : وَهَذِهِ لَهُ خَاصَّةً يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : بَلْ لِلنَّاسِ عَامَّةً مسند ابن ابي شيبه و مسلم

له عبد الله بن عمر روایت دئ چي وایي: یو سړی رسول الله ته راغی او وئې ویل: د ښار د لري برخي له یوې ښځي سره مي له مجامعت (جنسي نږدېکت) پرته نور هر څه وکړل، زه دا دئ دلته ولاړ یم چي څنگه دي خوښه وي زما په اړه پرېکړه وکړه، عمر ورته وویل: الله پر تا پرده اچولې وه کاش تا هم پر خپل ځان پرده اچولې وی، راوي وایي: رسول الله هیڅ ونه ویل، نو دا سړی پورته شو او ولاړ، نو رسول الله یو سړی وروپسي ولیږو (راوئې غوښت) او دا آیت ئې ورته ولوست: أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ: د ورځي دواړو خواوو او د شپې په یوې نږدې برخي کي لمونځ کوه، یقیناً چي ښېگني بدي له منځه وړي. د هغه قوم یوه سړي وویل: یا رسول الله! آیا دا یوازې د ده لپاره مختص ده؟ وئې فرمایل: نه بلکي د ټولو خلکو لپاره ده.

که د مسلمانانو امیر ته کومه قضیه وړاندې شي هغه مکلف دئ چي د الله تعالی قانون به نافذوي، خو داسي تفحص او تجسس به نه کوي چي د مجرم له اعتراف او شاهدانو له گواهي پرته له نورو لارو د متهم جرم ثابت کړي او سزا ورکړي، د جرم ثابتولو او د حد جاري کولو ته باید لیوالتیا ونه لري.

قال رسول الله ... وَمَنْ جَاءَ مِنْكُمْ مُطْلِعُنَا عَلَى عَوْرَةٍ سَتَرَهَا اللَّهُ فَلْيَسْتَتِرْ بِسَتْرِ اللَّهِ، وَيُسِرَّهَا إِلَى مَنْ يَمْلِكُ مَغْفِرَتَهَا، فَإِنَّا لا نَمْلِكُ مَغْفِرَتَهَا، وَنُقِيمُ عَلَيْهِ حَدًّا ... ". المعجم الكبير للطبراني

رسول الله فرمایلي: ... او ستاسو کوم یو چي راشي او غواړي موږ پر داسي پټ کار خبر کړي چي الله پرې پرده اچولې نو هغه دې د الله په ستر کي ځان مستور وساتي او هغه چا ته دې وړاندې کړي چي د هغې (گناه) د بخښلو خاوند دئ، او موږ د بخښلو خاوند نه یو، او حد به پرې پلې کوو...

أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ آنَ لَكُمْ أَنْ تَنْتَهُوا عَنْ حُدُودِ اللَّهِ مَنْ أَصَابَ مِنْ هَذِهِ الْقَاذُورَاتِ شَيْئًا فَلْيَسْتَتِرْ بِسِتْرِ اللَّهِ فَإِنَّهُ مَنْ يُبْدِي لَنَا صَفْحَتَهُ نُقِمْ عَلَيْهِ كِتَابَ اللَّهِ. موطأ مالك

رسول الله فرمایلي: اې خلکو! تاسو ته هغه وخت رارسېدلی چي د الهي حدودو له تجاوز ډډه وکړئ، او څوك چي له دغو ناولو کارونو څخه کوم څه وکړي نو د الله په پرده کي دي ځان پټ وساتي، دا ځکه چي که څوك خپله عمل یانه څرگنده کړي موږ به د الله کتاب پرې قائموو (د کتاب الله مطابق به سزا ورکوو).

د حدود د پلي کولو تلوسه مه کوئ:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ « ادْفَعُوا الْحُدُودَ مَا وَجَدْتُمْ لَهُ مَدْفَعًا ». سنن ابن ماجه

له ابو هريره □ روايت دئ چي رسول الله □ فرمايلي: حدود دفع کړئ (له پلي کېدو څخه) تر کومه چي د دفع کولو وجه او مدرك ورته موندلی شئ.

عن عائشة رضي الله عنها، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :« ادرءوا الحدود عن المسلمين ما استطعتم، فإن وجدتم لمسلم مخرجا فخلوا سبيله، فإن الإمام أن يخطئ في العفو خير من أن يخطئ بالعقوبة » المستدرك على الصحيحين للحاكم

عَنْ عَائِشَةَ □ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ "ادْرَءُوا الْحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ؛ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ، فَخَلُّوا سَبِيلَهُ ؛ فَإِنَّ الْإِمَامَ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعَفْوِ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فِي الْعُقُوبَةِ" سنن البيهقي و رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ مَرْفُوعًا وَمَوْقُوفًا.

له عائشي □ روايت دئ چي رسول الله □ فرمايلي: تر هغه چي توانېدی شئ له مسلمانانو څخه د حدودو پلي کېدا دفع کړئ، که کوم مخرج (د وتلو لار) ورته وي نو لار ئې ورته پرانېزئ، يقيني خبره دا ده چي که امام په عفو کي خطا شي دا تر دې غوره ده چي په سزا ورکولو کي خطا شي.

عن ابي هُرَيْرَةَ: يَقُولُ جَاءَ الأَسْلَمِىُّ إِلَى نَبِىِّ اللَّهِ □ فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَنَّهُ أَصَابَ امْرَأَةً حَرَامًا أَرْبَعَ مَرَّاتٍ كُلُّ ذَلِكَ يُعْرِضُ عَنْهُ النَّبِىُّ □ فَأَقْبَلَ فِى الْخَامِسَةِ فَقَالَ« أَنِكْتَهَا ». قَالَ نَعَمْ. قَالَ « حَتَّى غَابَ ذَلِكَ مِنْكَ فِى ذَلِكَ مِنْهَا ». قَالَ نَعَمْ. قَالَ « كَمَا يَغِيبُ الْمِرْوَدُ فِى الْمُكْحُلَةِ وَالرِّشَاءُ فِى الْبِئْرِ». قَالَ نَعَمْ. قَالَ « فَهَلْ تَدْرِى مَا الزِّنَا ». قَالَ نَعَمْ أَتَيْتُ مِنْهَا حَرَامًا مَا يَأْتِى الرَّجُلُ مِنِ امْرَأَتِهِ حَلاَلاً. قَالَ « فَمَا تُرِيدُ بِهَذَا الْقَوْلِ ». قَالَ أُرِيدُ أَنْ تُطَهِّرَنِى. فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ فَسَمِعَ النَّبِىُّ □ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِهِ يَقُولُ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ انْظُرْ إِلَى هَذَا الَّذِى سَتَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَلَمْ تَدَعْهُ نَفْسُهُ حَتَّى رُجِمَ رَجْمَ الْكَلْبِ. فَسَكَتَ عَنْهُمَا ثُمَّ سَارَ سَاعَةً حَتَّى مَرَّ بِجِيفَةِ حِمَارٍ شَائِلٍ بِرِجْلِهِ فَقَالَ « أَيْنَ فُلاَنٌ وَفُلاَنٌ ». فَقَالاَ نَحْنُ ذَانِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ « انْزِلاَ فَكُلاَ مِنْ جِيفَةِ هَذَا الْحِمَارِ ». فَقَالاَ يَا نَبِىَّ اللَّهِ مَنْ يَأْكُلُ مِنْ هَذَا قَالَ « فَمَا نِلْتُمَا مِنْ عِرْضِ أَخِيكُمَا آنِفًا أَشَدُّ مِنْ أَكْلٍ مِنْهُ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إِنَّهُ الآنَ لَفِى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ يَنْقَمِسُ فِيهَا ». سنن ابي داؤد و مصنف عبدالرزاق

له ابو هريره □ روايت دئ چي يو اسلمي سړی رسول الله □ ته راغی او پر خپل ځان ئې څلور ځلي دا ګواهي ورکړه چي له يوې ښځي سره ئې زنا کړې، په هر ځل کي رسول الله □ مخ ترې اړاوو، نو په پنځم ځل ئې مخ ورواړاوو او وئې ويل: آيا مجامعت دي ورسره کړی؟ وئې ويل: هو، وئې فرمايل: دومره چي ستا دغه (غړی) د هغې په هغه (غړي) کي غائب شو؟ وئې ويل: هو، وئې فرمايل: داسي لکه چي سلايي په رانجومي کي پټېږي او پړی په څا کي؟ وئې ويل: هو، وئې فرمايل: آيا پوهېږې چي زنا څه ته وايي؟ وئې ويل: هو؛ له دې سره مي هغه کار په حرامه توګه کړی چي سړی ئې له خپلي مېرمني سره په حلاله توګه کوي. وئې فرمايل: په دې وينا سره څه غواړې؟ وئې ويل: غواړم چي ما پاك کړې!! نو امر ئې وکړ او هغه رجم شو، بيا رسول الله □ له خپلو دوو اصحابو څخه واورېدل چي يوه ئې بل ته ويل: دې ته وګوره چي الله پرې پرده اچولې وه خو خپل نفس تر هغه آرام پرې نښود چي د سپي په څېر رجم شي، نو څو شېبې ئې د دوی په وړاندي سکوت وکړ، تر هغه چي د يوه

داسې خره د جيفه (مړزگي) خوا ته تېر شو چې له پړسوبه ئې پښې شخې ولاړې وې، نو وئې فرمايل: فلانی او فلانی چېرې دي؟ هغوی وويل: موږ دغه يو يا رسول الله! وئې فرمايل: کوز شئ او د خره له دې مړزگي څه وخورئ، هغوی وويل: يا رسول الله! څوك به دا وخوري؟ وئې فرمايل: کوم تېری چې تاسو همدا اوس د خپل وررور پر عرض او عزت وکړ د دې تر خوراك ډېر سخت کار (گناه) دئ، په هغه ذات قسم چې زما سا ئې په واك کې ده هغه اوس د جنت په نهرونو کې غوټې وهي.

په بل روايت کې داسې راغلي:

ثُمَّ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ غَامِدٍ مِنَ الأَزْدِ، فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، طَهِّرْنِي، فَقَالَ : وَيْحَكِ ارْجِعِي، وَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ، وَتُوبِي إِلَيْهِ، قَالَتْ : لَعَلَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَرُدَّنِي كَمَا رَدَدْتَ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ، قَالَ : وَمَا ذَلِكَ، قَالَتْ : إِنَّهَا حُبْلَى مِنَ الزِّنَا، قَالَ : أَثَيِّبٌ أَنْتِ؟، قَالَتْ : نَعَمْ قَالَ : إِذًا لاَ نَرْجُمُكِ حَتَّى تَضَعِي مَا فِي بَطْنِكِ، قَالَ : فَكَفَلَهَا رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ حَتَّى وَضَعَتْ، فَأَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ : قَدْ وَضَعَتِ الْغَامِدِيَّةُ، فَقَالَ : إِذًا لاَ نَرْجُمُهَا، وَنَدَعُ وَلَدَهَا صَغِيرًا لَيْسَ لَهُ مَنْ يُرْضِعُهُ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، فَقَالَ : إِلَيَّ رَضَاعُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَرَجَمَهَا السنن الصغرى و مسلم.

بيا د ازد د قبيلې د غامد له ټبره يوه ښځه ورته راغله او وئې ويل: يا رسول الله! ما پاکه کړه! وئې فرمايل: افسوس پرتا، بېرته ستنه شه او له الله تعالی بخښنه وغواړه، او توبه ورته وکړه، وئې ويل: ښايي ته غواړې ما داسې رد کړې لکه ماعز بن مالك چې دې رد کړ، وئې وفرمايل: او دا څه دي؟ وئې ويل: دا له زنا حامله شوې، وئې فرمايل: ته مېروښه يې؟ وئې ويل: هو، وئې فرمايل: تر هغه دې نه رجم کوو چې خپل بچی وزېږوې، راوي وايي: نو د انصارو يوه سړي د هغې کفالت په غاړه واخيست تر هغه چې بچی ئې وزېږاوو، نو هغه سړی رسول الله ته راغی او وئې ويل: غامديه مېرمنې بچی وزېږاوو، نو رسول الله وفرمايل: په داسې حال کې ئې نه رجم کوو او بچی ئې نه پرېږدو چې ووړ وي او داسې څوك نه لري چې تی ورکړي، نو له انصارو څخه يو سړی ودرېدو او وئې ويل: يا رسول الله! د هغه رضاعت زما پر ذمه شو، نو بيا ئې هغه رجم کړه.

ٱلزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَٱلزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَآ إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ

دا زاني يوازې زناکاره يا مشرکه ښځه نکاح کوي، او دا زناکاره ښځه يوازې زناکار او مشرك ئې په نکاح کوي، او دا پر مؤمنانو حرام کړی شوي.

(٣)- په دې مبارك آيت کې د زناکارو په اړه دا لارښووني شوي:

څوك چې زاني وي نو هغه يا زناکاره ښځه نکاح کوي او يا مشرکه، مزاج او سليقه ئې داسې رنگ غوره کړي چې همداسې ښځې خوښوي، جنسي تعلقات ئې همدې لورې ته بيايي، زناکاره ښځه هم د ده په څېر وي، يوازې زناکار او مشرك مېړه په لاس ورځي، پاك لمنې ئې نه خوښېږي.

له زناکارو سره نکاح پر مؤمنانو حرامه ده، يعني له مؤمنانو سره نه ښايي چي له بدلمنو سره واده وکړي، بايد داسي مېرمن يا مېړه ځان ته انتخاب نه کړي چي له اخلاقي پلوه د اعتماد وړ نه وي، د ايمان تقاضاء دا ده چي داسي ځوك د ژوند د همسفر او ملګري په توګه غوره کړو چي خداپيال، ملتزم، پاك لمنی، امين او باوفا وي، او په خپلي غېږ کي صالح او مؤمن اولاد وروزي.

دا پوښتنه راولاړېږي چي آيا د زناکار او زناکاري نکاح يوازي په خپلو منځونو کي جائزه ده او له مؤمنانو سره ئې نکاح حرامه ده، داسي لکه له محرماتو سره نکاح؟ ځواب دا دئ چي که ځوك په دې ناولي کار ککړ وي، لاس نه تري اخلي او توبه نه کوي، نو له هغه سره له شکه پرته نکاح حرامه ده، هم د دې صريح آيت له مخي او هم د رسول الله د لارښوونو له مخي، خو که ځوك توبه وکړي او ځان اصلاح کړي نو اميد دئ چي الله تعالی ئې په داسي نکاح ونه نيسي، هم ئې مخکنی ګناه ورته وبخښي او هم ئې په راتلونکي کي له دې ګناه وساتي. د آيت له الفاظو معلومېږي چي مصداق ئې هغه زناکاران دي چي دغي ګناه ته دوام ورکوي او لاس نه تري اخلي، نه هغه چي ګناه ئې کړې خو ژر ئې توبه کړې او ځان ئې اصلاح کړی. د الزاني او الزانيه صيغي همدا مطلب افاده کوي.

د دې لپاره چي دا مطلب مزيد واضح شي لاندي روايات ستاسو مخي ته ړدم:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرٍو قَالَ: كَانَتِ امْرَأَةٌ فِي جِيَادٍ تُسَمَّى أُمَّ مَهْزُولٍ، وَكَانَتْ تُسَافِحُ، وَكَانَتْ تَشْتَرِطُ لِمَنْ تَزَوَّجَهَا أَنْ تَكْفِيَهُ النَّفَقَةَ، فَاسْتَأْذَنَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ فِي نِكَاحِهَا،"فَقَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ : الزَّانِي لا يَنْكِحُ إِلا زَانِيَةً"، المعجم الكبير للطبراني والبيهقي

له عبد الله بن عمرو روايت دئ چي ويلي ئې دي: د جياد يوه مېرمن وه چي ام مهزول نومېده او بد لمنه (فاحشه) وه، د واده په اړه به ئې دا شرط وړاندي کولو چي دا به په خپله د مېړه نفقه پر غاړه اخلي (له هغو پيسو چي د بدلمنی له لاري ئې ترلاسه کوي) نو يوه سړي له رسول الله څخه له هغې سره د نکاح اجازه وغوښته، نو رسول الله دا آيت ورته ولوست: الزَّانِي لا يَنْكِحُ إِلا زَانِيَةً.... و حرم ذالك على المؤمنين.

عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « ثَلاَثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُّ وَالدَّيُّوثُ الَّذِى يُقِرُّ فِى أَهْلِهِ الْخَبَثَ ». مسند احمد

له عبد الله بن عمر روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: درې کسان داسي دي چي الله تعالی جنت پرې حرام کړی: هغه چي تل شراب څښي، د پلار مور له لوري عاق (رټل) شوی او هغه ديوث چي په خپل ټبر کي (زنا او بدلمني ګوري خو مخه ئې نه نيسي او) په خپل حال ئې پرېږدي.

وَٱلَّذِينَ يَرْمُونَ ٱلْمُحْصَنَٰتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُواْ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجْلِدُوهُمْ ثَمَٰنِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُواْ لَهُمْ شَهَٰدَةً أَبَدًا ۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٤﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

او هغه چي پاك لمني ښځي تورنوي، بيا څلور شاهدان نشي راوړی، اتيا درې ئې ووهئ او هيڅكله ئې گواهي مه قبلوئ، او همدا دوی فاسقان دي. خو هغه نه چي له دې وروسته ئې توبه وكړه او اصلاح ئې وكړه (د ځان او د هغه تور)، نو يقيناً چي الله مهربان بخښونكی دئ.

(٤-٥)- په دې مباركو ايتونو كي د هغو خلكو په اړه لاندي لارښووني شوې چي پاك لمني ښځي تورنوي پرته له دې چي د تور ثابتولو لپاره شرعي دلائل ولري:

څوك چي پاك لمني ښځي تورني كړي، خو څلور شاهدان وړاندي نه كړی شي؛ اتيا درې ئې ووهئ او له دې وروسته ئې هيڅكله گواهي مه قبلوئ، د الهي معيارونو له مخي دا خلك فاسقان دي.

خو هغه چي له دې وروسته توبه وكړي، ځان اصلاح كړي، او په دغه بې اعتباره تور سره ئې چي هغي پاك لمني ښځي ته په ځانگړې توگه او ټولي ټولني ته په عامه توگه كوم تاوان رسولی هغه جبران كړي نو په دې صورت كي اميد دئ الله تعالی هغه ته عفو وكړي، دا ځكه چي الله تعالی مهربان بخښونكی دئ.

په دې اړه څو خبري په پام كي ولرئ:

په دې آيت كي د هغه تور په اړه دا حكم راغلی چي په زنا پوري اړه لري، نه هر تور، د نورو غلطو تورونو سزا د قاضي رأيي ته پرېښودل شوې.

كه څه هم په دې آيت كي د نارينه له لوري پر پاك لمني ښځي د تور خبره شوې، خو په دې حكم كي هغه ښځه هم شامله ده چي په كوم پاك لمني نارينه يا ښځي د زنا تور لگوي او هغه نارينه هم چي په كوم نارينه دا تور لگوي.

دا سزا هغه تور لگوونكي ته وركول كېږي چي بالغ او عاقل وي، په خپله خوښه ئې تور لگولی وي، د تورن داسي خپل لكه پلار او مور نه وي، تور ئې مبهم او مشكوك نه وي او په صريحو الفاظو ئې لگولی وي. او په داسي چا ئې تور لگولی وي چي بالغ، عاقل، مسلمان، آزاد، او عفيف وي. له دې شرائطو پرته تور لگوونكي ته تعزيري سزا وركول كېږي.

په پنځم آيت كي تور لگوونكي د توبې او اصلاح په شرط د فاسقانو له ډلي مستثناء شوي، دا دوه شرطونه نه دوی له سزا ژغورلی شي او نه له دې چي گواهي او شهادت به ئې هيڅكله نه قبلېږي.

قرآن داسي تور لگوونكي ته د فاسق نوم غوره كړی، دا يوازي د دې لپاره نه چي هغه له الهي لارښوونو سرغړونه كړې، دروغ ئې ويلي او د يو چا پر عزت ئې تېری كړی او دا تېری د يو چا له وژلو وروسته تر ټولو لوی تېری دئ؛ دومره چي رسول الله ئې تر سود هم لوی تېری او گناه گڼي:

عَنْ سَعِيدِ بن زَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ قَالَ : مِنْ أَرْبَى الرِّبَا : اسْتِطَالَةُ الْمَرْءِ فِي عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ. المعجم الكبير للطبراني

له سعيد بن زيد روايت دئ چې رسول الله وفرمايل: تر ټولو ستر سود په ناحقه د يوه مسلمان سړي پر عزت تېرى دئ.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ النَّبِيِّ قَالَ { الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا أَيْسَرُهَا فِي الْإِثْمِ مِثْلَ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ } رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ مُخْتَصَرًا وَالْحَاكِمُ بِتَمَامِهِ وَصَحَّحَهُ)

له عبد الله بن مسعود روايت دئ چې رسول الله وفرمايل: سود دري اويا باب (ډول) دئ؛ تر ټولو آسان ئې د ګناه له پلوه دې ته ورته دئ چې څوك له خپلې مور سره مجامعت (جنسي نږدېكت) وكړي، او يقيناً چې تر ټولو ستر سود د مسلمان سړي پر عزت تېرى دئ.

دا دروغجن تور لګوونكى له دې كبله فاسق دئ چې په دې تور سره په ټولني كې د فسق خورولو باعث شوى، داسې تورونه په ټولني كې د ګناه په اړه حساسيتونه راكموي، د ګناه او ګنهګارانو يادونه او مثالونه او بېلګې ئې انځورول خلك د ګناه لورې ته هڅوي، په ټولني كې د فحشاء د اشاعې او خورېدو يوه وسيله همدا ده چې د فحش خبري عموميت پيدا كړي او په هر مجلس كې پرې خبري پيل شي، تور لګوونكي د همداسې بحثونو باعث كېږي، په مقابل كې ئې د ښېګڼو يادونه او د نېكو خلكو مثالونه وړاندې كول په ټولني كې ښېګڼو ته وده وركوي او خلك د نېكيو لورې ته تشويقوي. كه تاسو په غرب پورې د تړلو رسنيو تبليغاتو ته ځېر شي، كه دا تصويري دي، كه خبري او كه چاپي، وبه ګورئ چې د مأموريت ستره او اساسي برخه ئې په مسلمانانو كې د فساد او فحشاء خورول دي، او دې هدف ته د رسېدو لپاره تر هر څه وړاندې او تر هر څه زيات په دې لګيا دي چې د فساد او فحشاء اړوند خبرونه خپاره كړي او بېلګې او مثالونه ئې وړاندې كړي.

وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ أَزۡوَٰجَهُمۡ وَلَمۡ يَكُن لَّهُمۡ شُهَدَآءُ إِلَّآ أَنفُسُهُمۡ فَشَهَٰدَةُ أَحَدِهِمۡ أَرۡبَعُ شَهَٰدَٰتِۭ بِٱللَّهِ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٦﴾ وَٱلۡخَٰمِسَةُ أَنَّ لَعۡنَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡهِ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدۡرَؤُاْ عَنۡهَا ٱلۡعَذَابَ أَن تَشۡهَدَ أَرۡبَعَ شَهَٰدَٰتِۭ بِٱللَّهِ إِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٨﴾ وَٱلۡخَٰمِسَةَ أَنَّ غَضَبَ ٱللَّهِ عَلَيۡهَآ إِن كَانَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٩﴾

او هغه چې خپلې مېرمنې تورنوي په داسې حال كې چې له ځان پرته (نور) شاهدان نه لري نو د يوه ئې ګواهي دا ده: څلور ځلې الله شاهد نيول چې دى يقيناً له رښتينو څخه دئ او پنځم ئې دا چې كه دى له دروغجنو څخه وي نو پر ده دې د الله لعنت وي، او له هغې (مېرمنې) دا (خبره) عذاب دفع كوي چې څلور ځلې الله شاهد ونيسي چې يقيناً دى له دروغجنو څخه دئ او پنځم ئې دا چې كه دى له رښتينو څخه وي نو پر دې دې د الله لعنت وي.

(٦-٩)- د دې مباركو آيتونو مهمې مهمې لارښووني دا دي:

څوك چي خپله مېرمن په زنا تورنوي په داسي حال كي چي له ځان پرته بل شاهد نه لري؛ نو د قاضي په وړاندي به د ده ګواهي داسي وي چي څلور ځلي به الله تعالى پر دې خبري شاهد نيسي چي دی په خپلې ادعاء كي رښتينی دئ او پنځم ځل به وايي: كه دی له دروغجنو څخه وي نو پر ده دي د الله لعنت وي.

له تورني مېرمني څخه په هغه صورت كي عذاب دفع كېږي چي څلور ځلي ووايي: الله شاهد دئ چي دی له دروغجنو څخه دئ او پنځم ځل ووايي: كه دی له رښتينو څخه وي نو پر دې دي د الله لعنت وي.

دلته څلور ځلي الله تعالى شاهد نيول د څلورو شاهدانو د شهادت پر ځای او د هغوی د بدل او عوض په توګه راغلي، او دا خبره كول چي كه دی دروغجن وي نو پر ده دي د الله تعالى لعنت وي د تأكيد په توګه راغلي.

دا حكم په مېړه او مېرمني پوري تړلی دئ او نورو مواردو ته نشي غزېدی.

دلته الله تعالى شاهد نيول د قسم او لوړي په معنى راغلی او دا ښيي چي په حقيقت كي هر قسم او لوړه د شاهد نيولو په معنى وي، كه تاسو د قرآن قسمونو ته ځير شئ نو درته جوته به شي چي د قرآن قسمونه د دې لپاره نه دي چي ګواكي الله تعالى د خپل مخاطب د اقناع او تشويش رفع كولو لپاره په كوم ستر او با عظمته شي لوړه كړې!! دا نه د قسم د مفهوم او معنى په اړه صحيح تعبير دئ او نه د قرآن د قسمونو سم تفسير، د قرآن هر قسم د استشهاد لپاره دئ، زموږ قسمونه هم د استشهاد لپاره وي، كله چي موږ وايو: پر الله تعالى قسم كوم چي رښتيا وايم؛ معنى ئې دا ده چي الله تعالى شاهد دئ چي زه رښتيا وايم، كه قسم د تعظيم لپاره وی نو بيا خو به دا هم جائزه وه چي ووايو: په مسجدالحرام قسم، په قرآن قسم، پر پيغمبر قسم، داسي قسمونه نه يوازي جائز نه دي بلكي صحيح هم نه دي، دا ځكه چي دا شيان (مقسم به) زما د رښتينولی شاهد او ګواه نه دي، يوازي الله تعالى زما په اړه شاهد كېدی شي، نو يوازي پر الله تعالى لوړه او قسم د معنى او مفهوم له پلوه صحيح او له شرعي پلوه جائز دئ. په بل څه قسم د معنى له پلوه غلط او له شرعي پلوه ناجائز دئ. الله تعالى چي په كومو شيانو لوړه كړې هغه ئې د شاهد په توګه وړاندي كړی، د مثال په توګه الله تعالى په هغه سيند لوړه كړې چي د فرعونيانو په مړو ډك شو (والبحر المسجور)، او د دې مقصد دا دئ چي: د فرعونيانو په مړو ډك بحر ګواهي وركوي چي كه د زمانې د هر فرعون په وړاندي د موسى په څېر مجاهد راپيدا شو نو د دې فرعون برخليك به داسي وي لكه د مخكني فرعون.

د دې مباركو آيتونو په معنى د لازيات پوهېدا لپاره لاندي روايات په پام كي ولرئ:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جَاءَ هِلاَلُ بْنُ أُمَيَّةَ وَهُوَ أَحَدُ الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَجَاءَ مِنْ أَرْضِهِ عَشِيًّا فَوَجَدَ عِنْدَ أَهْلِهِ رَجُلاً فَرَأَى بِعَيْنَيْهِ وَسَمِعَ بِأُذُنَيْهِ فَلَمْ يَهِجْهُ حَتَّى أَصْبَحَ ثُمَّ غَدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ □ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّى جِئْتُ أَهْلِى عِشَاءً فَوَجَدْتُ عِنْدَهُمْ رَجُلاً فَرَأَيْتُ بِعَيْنِى وَسَمِعْتُ بِأُذُنِى فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ □ مَا جَاءَ بِهِ وَاشْتَدَّ عَلَيْهِ فَنَزَلَتْ (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلاَّ أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ) الآيَتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا فَسُرِّىَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ □ فَقَالَ « أَبْشِرْ يَا هِلاَلُ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَكَ فَرَجًا وَمَخْرَجًا ». قَالَ هِلاَلٌ قَدْ كُنْتُ أَرْجُو ذَلِكَ مِنْ رَبِّى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ « أَرْسِلُوا إِلَيْهَا ». فَجَاءَتْ فَتَلاَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ □ وَذَكَّرَهُمَا وَأَخْبَرَهُمَا أَنَّ عَذَابَ الآخِرَةِ أَشَدُّ مِنْ عَذَابِ الدُّنْيَا فَقَالَ هِلاَلٌ وَاللَّهِ لَقَدْ صَدَقْتُ عَلَيْهَا فَقَالَتْ قَدْ كَذَبَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ «لاَعِنُوا بَيْنَهُمَا ». فَقِيلَ لِهِلاَلٍ اشْهَدْ. فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ قِيلَ لَهُ يَا هِلاَلُ اتَّقِ اللَّهَ فَإِنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الآخِرَةِ

وَإِنَّ هَذِهِ الْمُوجِبَةُ الَّتِى تُوجِبُ عَلَيْكَ الْعَذَابَ. فَقَالَ وَاللَّهِ لاَ يُعَذِّبُنِى اللَّهُ عَلَيْهَا كَمَا لَمْ يَجْلِدْنِى عَلَيْهَا. فَشَهِدَ الْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ثُمَّ قِيلَ لَهَا اشْهَدِى. فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ قِيلَ لَهَا اتَّقِى اللَّهَ فَإِنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الآخِرَةِ وَإِنَّ هَذِهِ الْمُوجِبَةُ الَّتِى تُوجِبُ عَلَيْكِ الْعَذَابَ. فَتَلَكَّأَتْ سَاعَةً ثُمَّ قَالَتْ وَاللَّهِ لاَ أَفْضَحُ قَوْمِى فَشَهِدَتِ الْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ فَفَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَهُمَا وَقَضَى أَنْ لاَ يُدْعَى وَلَدُهَا لأَبٍ وَلاَ تُرْمَى وَلاَ يُرْمَى وَلَدُهَا وَمَنْ رَمَاهَا أَوْ رَمَى وَلَدَهَا فَعَلَيْهِ الْحَدُّ وَقَضَى أَنْ لاَ بَيْتَ لَهَا عَلَيْهِ وَلاَ قُوتَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُمَا يَتَفَرَّقَانِ مِنْ غَيْرِ طَلاَقٍ وَلاَ مُتَوَفًّى عَنْهَا وَقَالَ ...

له ابن عباس روايت دئ چي هلال بن اميه، يو له هغو دريو چي الله تعالى د هغوى توبه قبوله كړه، له خپلې زمكي ماخستن راغى او د خپلي مېرمني خوا ته ئي يو سړى وموند، په خپلو سترګو ئي وليد او په خپلو غوږونو ئي د هغه غږ واورېد، نو هيڅاني ئي نه كړ، تر هغه چي سبا شو او رسول الله ته ورغى او وئي ويل: يا رسول الله! زه ماخستن خپل اهل ته راغلم نو د هغوى خوا ته مي يو سړى وموند، په خپلو سترګو مي وليد او په خپلو غوږونو مي غږ واورېد، رسول الله د ده په دې وينا ناراض شو او سخته پرې تمامه شوه، نو دا دواړه آيتونه نازل شول: (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلاَّ أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ ....)، نو له رسول الله هغه خفګان ولاړ او وئي ويل: اى هلاله! خوښ اوسه چي الله تا ته له كړاو د وتلو لار پرانيسته، هلال وويل: له خپل رب مي همدا انتظار وو، رسول الله وفرمايل: هغې ته څوك ولېږئ، او هغه راغله، نو رسول الله دواړو ته دا آيتونه تلاوت كړل، نصيحت ئي ورته وكړ او په دې ئي پوه كړل چي د دنيا تر عذاب د آخرت عذاب ډېر سخت دئ، نو هلال وويل: په الله قسم چي ما د دې په اړه رښتيا ويلي، هغې وويل: يقيناً چي دروغ ئي وويل، نو رسول الله وفرمايل: د دوى تر منځ دي ملاعنت وشي، نو هلال ته وويل شول: شهادت ووايه، نو هغه څلور ځلي الله شاهد كړ چي دى رښتينى دئ او كله چي پنځم ته خبره ورسېده ورته وويل شول: اې هلاله! له الله ووېرېږه، په دې پوه شه چي د دنيا عذاب د آخرت په پرتله ډېر آسان دئ، او دا قسم هغه سبب دئ چي هغه عذاب به دي په برخه كړي، وئي ويل: قسم په خداى چي الله به مي د دې په اړه نه تعذيبوي؛ همداسي لكه چي د دې په اړه مي په درو نه وهي، نو پنځم ځل ئي خداى شاهد ونيو چي كه دى دروغجن وي نو د الله لعنت دي پر ده وي، بيا هغې ته وويل شول: ته خپل شهادت وړاندي كړه، نو هغې څلور ځلي خداى شاهد ونيو چي دى دروغجن دئ او كله چي پنځم ته خبره ورسېده ورته وويل شول: له الله ووېرېږه، په دې پوه شه چي د دنيا عذاب د آخرت په پرتله ډېر آسان دئ، او دا قسم هغه سبب دئ چي هغه عذاب به دي په برخه كړي، نو يوه شېبه ودرېده او زړه نا زړه شوه، بيا ئي وويل: قسم په خداى چي زه به خپل قوم رسوا نكړم، نو پنځمه لوړه ئي وكړه او وئي ويل: كه دى رښتينى وي نو پر ما دي د الله لعنت وي، نو رسول الله دوى سره بېل كړل (نكاح ئي فسخ كړه) او دا پرېكړه ئي وكړه چي د دې بچى به هيڅ پلار ته نه منسوبېږي، نه به دا تورنه كېږي او نه ئي زوى، او چا چي دا تورنه كړه يا ئي د دې زوى تورن كړ نو پر هغه به حد لازمېږي، او دا پرېكړه ئي وكړه چي نه ئي پر مېړه كور وركول شته او نه نفقه، له دې كبله چي دوى له طلاق پرته سره بېلېږي او مېړه نه دئ ترې وفات شوى...

سنت دا دئ چي د داسي مېړه او مېرمني تر منځ به له دغو قسمونو وروسته بېلوالى راځي او نكاح ئي فسخ كېږي، مېړه د مهر بېرته اخيستو حق هم نه لري. د دوى تر منځ بيا نكاح هم جائز نه ده. د لعان دا معامله به په محكمې كي او د قاضي په وړاندي ترسره كېږي. له لعان څخه د تورن يا تور لګوونكي اجتناب د اعتراف په

معنی دئ، خو قاضي به هغه مهال سزا ورکوي چي په خپلي خولي اعتراف وکړي، تر هغه ئي د بندي ساتلو حکم کولی شي، دا ځکه چي د سزا لپاره يا شاهد يا اعتراف اساسي شرط دئ.

احناف شهادت او قسم په بشپړه توګه سره ورته ګڼي، هم د معنی او مفهوم له پلوه او هم د حکم او اعتبار له پلوه، د دوی د رأيي د تأييد لپاره دغه آيت کافي دئ، خو ځيني قسم او شهادت بېل بېل ګڼي، هم د معنی له پلوه او هم د حکم او اعتبار له پلوه، حال دا چي دا رأيه نه يوازي د قرآن د دغه صريح آيت خلاف ده بلکي له ګڼ شمېر نورو آيتونو سره اړخ نه لګوي، د المنافقون د سورې په لومړيو آيتونو کي هم شهادت او قسم مترادف او هممعنی ګڼل شوي.

د لعان په اړه د فقهاوو تر منځ اتفاقي ټکي دا دي:

تورن او تورلګوونکي ته د قاضي له لوري کومه سزا نشي ورکول کېدی، دواړه له سزا معاف ګڼل کېږي، دروغجن ته به الله تعالی سزا ورکوي.

که نارينه د ماشوم نسبت ځان ته ونه مني نو هغه به مور ته منسوبېږي، له پلاره د ميراث مستحق نه ګڼل کېږي.

هيڅوك حق نه لري دې ماشوم ته ولد الزنا ووايي او مور ئي زناکاره وبولي، که څوك دا کار وکړي د قذف سزا مستحق دئ.

د مېرمني د مهر حق نه ساقطېږي.

دا مېرمن پر مخکني مېړه د تل لپاره حرامه ده.

په دې اړه د فقهاوو تر منځ اختلافي ټکي دا دي:

ځيني وايي: کله چي مېړه د لعان الفاظ بشپړ کړي په همدې سره طلاق واقع شو، که څه هم ښځي د ده ځواب نه وي ويلی.

ځيني نور په دې باور دي چي د طلاق پرېکړه به د قاضي له لوري کېږي، خو که مېړه په خپله طلاق ورکړي دا غوره دئ. امام ابو حنيفه او امام ابو يوسف په همدې رأيه دي او همدا صحيح او د سنت مطابق معلومېږي، ځکه رسول الله ﷺ د دوی تر منځ د بېلېدو پرېکړه کړې او د هغه چا په عمل ئي اعتراض نه دئ کړی چي خپلي تورني مېرمني ته ئي د لعان په پای کي طلاق ورکړی، که طلاق په خپله واقع کېدی نو نه به رسول الله ﷺ د دوی د بېلېدو مستقله پرېکړه کوله او نه به هغه صحابي د طلاق الفاظ کارول.

وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ وَأَنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او که پر تاسو د الله فضل او رحمت نه وی او دا چي الله باحکمته توبه قبلوونکی دئ (آیا پوهېږئ چي څه به کېدل؟)

(١٠)- د دې مبارك ايت په اړه څو خبري په پام کي ولرئ:

په قرآن کي دا وينا تل هغه مهال او په هغه ځای کي راغلي چي يا د يوه الهي حکم په اړه د الله تعالی پېرزوينه انځوروي او يا يوې داسي اشتباه ته مؤمنان متوجه کوي چي که الله تعالی خپل فضل او رحمت پر دوی نه وی پېرزو کړی نو له بدو پايلو سره به ئې مخامخ کړي وو.

دلته دا آيت د مخکني مطلب په ارتباط راغلی او معنی ئې دا ده: دا حکم د الله تعالی د فضل او رحمت له مخي او له دې کبله چي هغه د خپلو بندګانو توبه قبلوي او په هري پرېکړي او حکم کي ئې حکمتونه مضمر وي تاسو ته راغلی، که نه نو بيا به حکم بېله بڼه درلوده او دومره نرمښت به نه په کي تر سترګو کېدو.

دغه مطلب په څوارلسم آيت کي بيا تکرار شوی خو تر دې په مفصلي بڼي کي، او هلته دا هم په کي ويل شوي چي که د الله تعالی فضل او رحمت نه وی نو په دنيا او آخرت کي به په ستر عذاب اخته شوي وئ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ جَآءُو بِٱلۡإِفۡكِ عُصۡبَةٞ مِّنكُمۡۚ لَا تَحۡسَبُوهُ شَرّٗا لَّكُمۖ بَلۡ هُوَ خَيۡرٞ لَّكُمۡۚ لِكُلِّ ٱمۡرِيٕٖ مِّنۡهُم مَّا
ٱكۡتَسَبَ مِنَ ٱلۡإِثۡمِۚ وَٱلَّذِي تَوَلَّىٰ كِبۡرَهُۥ مِنۡهُمۡ لَهُۥ عَذَابٌ عَظِيمٞ (١١) لَّوۡلَآ إِذۡ سَمِعۡتُمُوهُ ظَنَّ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ
وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمۡ خَيۡرٗا وَقَالُواْ هَٰذَآ إِفۡكٞ مُّبِينٞ (١٢) لَّوۡلَا جَآءُو عَلَيۡهِ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَۚ فَإِذۡ لَمۡ يَأۡتُواْ
بِٱلشُّهَدَآءِ فَأُوْلَٰٓئِكَ عِندَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡكَٰذِبُونَ (١٣) وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ
لَمَسَّكُمۡ فِي مَآ أَفَضۡتُمۡ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٤)

يقيناً هغه چي دا دروغجنه خبره ئې رامنځته کړه ستاسو يوه ډله وه، د ځان لپاره ئې شر او تاوان مه انګېرئ، بلکي هغه تاسو ته خير (ګټور) دئ، د دوی هر سړي ته د ده د کړني په کچه د ګناه (برخه) ده، او د دوی هغه چي لويه برخه ئې پر خپلي ذمې اخيستي ده هغه ته ستر عذاب دئ. ولي داسي نه وه چي کله مو هغه واورېده نو نارينه مؤمنانو او ښځينه مؤمنانانو پر خپل ځان (پر خپلو مؤمنو ورونو او خويندو) نېك ګمان ونه کړ او وئې نه ويل چي دا څرګند دروغجن تور دئ؟ ولي ئې پر دې (ادعاء) څلور شاهدان رانه وستل، نو کله چي ئې شاهدان رانه وستل نو همدا دوی د الله په وړاندي دروغجن دي، او که په دنيا او آخرت کي پر تاسو د الله فضل او رحمت نه وی نو د هغه څه له کبله به په ستر عذاب اخته شوي وئ چي په کي بوخت شوئ.

~~(١١-١٤)- د دې مباركو آيتونو په معنی او مطلب د ښه پوهېدا لپاره لاندي خبري په پام کي ولرئ:~~

دا مبارك آيتونه د هغه افك (دروغجني خبري) او تور په اړه نازل شوي چي د منافقينو له لوري پر ام المؤمنين عائشي لګېدلی وو، تفصيلات به ئې وروسته ولولئ.

دلته له دې ځايه تر ٢٦ آيت پوري په مستقيمه توګه د همدې قضيي په اړه بحث شوی، خو که لږ ځير شئ نو درته جوته به شي چي دا ټوله سوره د دغي قضيي پر محور څرخي، يا تور ردوي، هغه دروغجنه افتراء بولي، دلائل ئې وړاندي کوي، عاملين ئې په ګوته کوي، تور لګوونکي د ستر الهي عذاب مستحق ګڼي، منونکي او خوروونکي ئې تنبيه کوي، يا په همدې اړه مؤمنانو ته لازمي او ضروري لارښووني کوي او يا د داسي قضاياوو اړوند احکام زموږ مخي ته ږدي.

دلته د پيښي په اړه مؤمنانو ته څو لارښووني شوې:

الله تعالی هغه دروغجن تور د افك په نامه ياد کړی، افك د حقيقت خلاف دروغجني خبري ته ويل کېږي، په دې توګه ئې د بحث په پيل کي مسلمانانو ته ويلي هغه تور په بشپړه توګه له ځانه جوړ شوی دروغجن تور وو.

چا چي دا دروغجن تور له ځانه جوړ کړی يو کس نه بلکي يوه ډله وه، د مسلمانانو په ليکو کي ننوتلي ډله، په دې الفاظو کي څو خبري له ورايه بريښي: دا تور له ځانه جوړ شوی دروغجن تور وو، تر شا ئې د منافقينو يوه ډله وه.

ګمان مه کوئ چي دا تور او افتراء به تاسو ته کوم تاوان ورسوي، بلکي بايد ډاډه وئ چي د منافقينو دا هلې ځلي او افتراءات د تاوان پر ځای تاسو ته ګټه رسوي، د دوی او د دوی د دروغجنو تبليغاتو ماهيت به ټولو ته جوت شي، هم به دوی مختورن شي او د مسلمانانو په منځ کي به خپل اعتبار له لاسه ورکړي او هم به ئې په راتلونکي کي داسي تبليغات څه ځای نه نيسي او څوك به اعتناء نه ورته کوي.

د دې ډلي هر غړی د دغي ګناه يوه برخه پر خپلو اوږو وړي، د ګناه پېټی ئې د دې افتراء په جوړولو او خورولو کي د ده له ونډې سره برابر دئ، د چا ډېر دروند او د چا لږ. د هغه چا عذاب ډېر ستر دئ چي لويه برخه ئې پر خپلي ذمې اخيستي ده او پېټی ئې تر نورو دروند دئ.

کله چي نارينه او ښځينه مؤمنانو دا دروغجن تور واورېد ولي ئې پر خپلو مؤمنو ورونو او خويندو نېك ګمان ونه کړ او ولي ئې ونه ويل چي دا څرګند دروغجن تور دئ؟ د ايمان تقاضاء خو دا ده چي پر مؤمنانو نېك ګمان ولرئ او د هغوی په اړه له بې موجبه بدګمانی ډډه وکړئ.

تاسو ته خو په کار دا وه چي ويلي مو وی: ولي دغو تور لګوونکو پر خپلي ادعاء څلور شاهدان وړاندي نه کړل؟، د الهي لارښوونو له مخي خو هغه څوك دروغجن ګڼل کېږي چي د داسي ادعاء تر څنګ څلور شاهدان وړاندي نه کړي، د الهي لارښوونو په اړه د التزام او تعهد غوښتنه دا ده چي هغه تورلګوونکي دروغجن وګڼئ چي څلور شاهدان ونه لري.

دې تور ته غوږ نیول، منل، بل ته ئې ویل، تور لګوونکي دروغجن نه ګڼل او د څلورو شاهدانو غوښتنه نه ترې کول دومره ستر جرم وو چې په دنیا او آخرت کې به ئې په ستر عذاب اخته کړي وئ، خو الله تعالی له دې کبله له داسې ستر عذاب وژغورلئ چې هغه په دنیا او آخرت کې پر تاسو د فضل او رحمت خاوند دئ.

إِذْ تَلَقَّوْنَهُۥ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا لَيْسَ لَكُم بِهِۦ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُۥ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمٌ
﴿١٥﴾ وَلَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَٰنَكَ هَٰذَا بُهْتَٰنٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ
ٱللَّهُ أَن تَعُودُواْ لِمِثْلِهِۦٓ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ ٱلْفَٰحِشَةُ فِى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَٱللَّهُ
يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ وَأَنَّ ٱللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

هغه مهال چې په خپلو ژبو مو اخیستو او په خپلو خولو مو هغه څه ویل چې هیڅ علم مو پرې نه لرلو، او هغه مو آسان (او عادي کار) ګڼلو حال دا چې هغه د الله په وړاندې ستر (جرم) دئ، او هغه مهال چې تاسو واورېد ولې مو ونه ویل چې موږ ته هیڅکله نه ښایي چې په دې خبرې تکلم وکړو، سبحان الله! دا ستر بهتان دئ، الله تاسو ته نصیحت کوي چې هیڅکله دې ته ورته (کار ته) ونه ګرځئ (بیا هیڅکله داسې غلطي ونه کړئ) که مؤمنان یئ، او الله تاسو ته دا آیتونه بیانوي، او الله باحکمته پوه دئ، یقیناً هغه چې دا خوښوي چې په ایمان راوړو کې فحشاء خوره کړي دوی ته په دنیا او آخرت کې دردناك عذاب دئ، او الله پوهېږي او تاسو نه پوهېږئ. او که د الله فضل او رحمت درباندې نه وی او دا چې الله مهربان رأفت کوونکی دئ (آیا پوهېږئ چې څه به کېدل؟)

(۱۵-۲۰)- په دې مبارکو آیتونو کې مؤمنانو ته د هغې افتراء په اړه ځیني نوري لارښوونې شوې:

کله چې ستاسو تر منځ د منافقینو هغه وینا خوله په خوله کېده، داسې څه مو ویل چې هیڅ علم مو پرې نه لرلو، او دا درته آسان او عادي کار برېښېدو په داسې حال کې چې هغه د الله په وړاندې ستر جرم دئ، د دې دروغجنې وینا په اورېدو سره مو ولې ونه ویل چې موږ ته هیڅکله نه ښایي چې په دې خبرې تکلم وکړو، سبحان الله! دا ستر بهتان دئ! یعني داسې خبرو ته غوږ نیول، بل ته کول، داسې څه ویل او منل چې هیڅ دلیل ورته نه لرئ او نه پرې پوهېږئ؛ نه یوازې عادي خبره او وړه ګناه نه ده بلکې په الهي معیارونو کې ستر جرم دئ.

الله تاسو ته نصیحت کوي چې هیڅکله دې ته ورته کار ته مخه نه کړئ او بیا داسې غلطي تکرار نه کړئ، که حقیقتاً مؤمنان یئ.

دا آیتونه د هغه الله تعالی له لوري دي چې هم باحکمته دئ او په هر حکم او لارښوونې کې ئې حکمتونه مضمر دئ او هم پوه دئ، د هر څه او هر چا حقیقت ورته معلوم دئ، هم مؤمنان ښه پېژني او هم منافقین، که د منافقینو

او د دوی د ویناوو په اړه څه وايي او که د مؤمنانو او د دوی د کړنو په اړه؛ ټول د هغه جامع او کامل علم له مخې دي چې عليم خدای ئې د دوی په اړه لري.

ستاسو کينه کښ دښمنان ستاسو هغه فکري او اخلاقي لوړوالی او معنوي ارتقاء نشي زغملی چې تاسو ته ئې پر ټولو مخالف ځواکونو برلاسي درپه برخه کړې او ستاسو د ټولو بریاوو اصلي عامل دئ، غواړي ستاسو سپينه او پاکه لمن داغجنه کړي او ستاسو اخلاقي او معنوي لوړوالی تر پوښتنې لاندې راولي، دوی دا خوښوي چې په مؤمنانو کې فحشاء خوره کړي، د دوی د دغو تورونو اصلي موخه همدا ده، دا برید په همدې موخه پيل شوی، او دا افتراء د همدې لپاره جوړه او خوره شوې.

الله تعالی دوی ته په دنيا او آخرت کې دردناك عذاب ټاکلی. دوی د همداسې سزا مستحق دي، دا د هغه الله تعالی پرېکړه ده چې په هر څه ښه پوهېږي، ستاسو علم محدود دئ، د هر څه په اړه د عليم خدای لاربښوونې معيار وګڼئ نه خپل محدود علم.

که د الله فضل او رحمت درباندې نه وی او دا چې الله مهربان رأفت کوونکی دئ، نو د دغو غلطيو له کبله به له ډېرو بدو پايلو سره مخامخ شوي وئ.

د دغو مبارکو آيتونو په پای کې او تر دې وړاندې چې د ورپسې آيتونو لاربښوونې وڅېړو د څو خبرو کول راته ضروري برېښي:

کله هم چې ما دغه آيتونه لوستلي، له بل مې اورېدلي او يا د عائشې □ په اړه د څه ويلو په دوران کې دا آيتونه راپه ياد شوي نو بې اختياره مې اوښکې بهېدلی، نه یوازې د دې لپاره چې د رسول الله □ په داسې پاك لمنې مېرمنې تور لګول شوی چې په انساني تاريخ کې د هغې سيال او مثال لږ تر سترګو کېږي، له مريم عليها السلام، آسيه □ او خديجه □ وروسته د نړی هيڅ مېرمن د هغې لوړ معنوي، اخلاقي او علمي مقام ته نشي رسېدی، بلکې د دې لپاره چې د ستر عرش مالك رب د يوه نېك او مخلص بنده له حيثيت او عزت څخه په داسې الفاظو دفاع کړې، د دې پر پت او عزت ئې لفظي تېری دومره جدي نيولی او نه یوازې تور لګوونکي ئې د ستر عذاب مستحق ګڼلي بلکې مؤمنان ئې هم سخت تنبيه کړي چې د دې تور په وړاندې ئې ولې مناسب غبرګون نه دئ ښودلی. دا دفاع ئې د خپل عظيم او تلپاته کتاب قرآن برخه ګرځولې چې تر قيامته پورې ئې خلك لولي او ګوري چې الله تعالی په څومره زړه راښکونکو الفاظو له هغې دفاع کړې!! د عائشې □ لوړ شخصيت نه یوازې په دغو آيتونو کې له ورايه ځلېږي بلکې هر هغه څوك د دې پر لوړ شخصيت او اوچت علمي مقام پوهېدی شي چې د رواياتو کتابونه پرانيزي او وګوري چې نږدې په هرې پاڼې کې ئې دې ته منسوب روايات تر سترګو کېږي، يقيناً چې هغه له رسول الله □ وروسته نه یوازې د مسلمانو مېرمنو لپاره د دين په رموزو پوه لاربښوده او معلمه وه بلکې د نارينه وو لپاره ئې هم د يوه هوښيار او حساس استاد حيثيت درلود، دا عادي او تصادفي خبره مه ګڼئ چې ولې منافقينو د خپلو تبليغاتو لپاره عائشه □ په نښه کړې، دا په خپله د دې مقام او منزلت او د دعوت په چارو کې د دې ونډه او اغېز په ګوته کوي.

راشئ د دې قصې تفصيل په رواياتو کې وګورو، په دې اړه په بخاري کې د ابن شهاب الزهري يو مفصل روايت راغلی، الزهري د دې روايت په سر کې وايي: له عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ او

عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ مي د رسول الله □ د مېرمني عَائِشَي □ هغه روايات ترلاسه کړی چي د تور لگوونکو د هغي وينا په اړه دي چي دوی کړي وه او الله تعالی هغي ته برائت ورکړ، د دوی هر يوه د حديث يوه برخه راته ويلې، ځيني ئې تر ځينو نورو زيات پوهېدل او په وړاندي به ئې عکس العمل مضبوط وو، (ښه به ئې حفظ کړی وو)، د دوی له هر يوه مي هغه روايت ذهن ته سپارلی چي دوی له عائشي □ ما ته ويلی، د ځينو وينا د ځينو نورو تصديق کوي، دوی داسي گمان کړی چي عائشي □ دغه خبره کړې. د الزهري له دې وينا معلومېږي چي د دې روايت بېلې بېلې برخي ئې له گڼ شمېر راويانو ترلاسه کړې، له ځينو ئې ډېر څه او له ځينو ئې لږ برخه، او روايت ئې په دې بڼې کي ترتيب کړی:

عن عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ □ أَنَّ عَائِشَةَ □زَوْجَ النَّبِىِّ □ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ □ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَقْرَعَ بَيْنَ أَزْوَاجِهِ، فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ □ مَعَهُ، قَالَتْ عَائِشَةُ فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِى غَزْوَةٍ غَزَاهَا، فَخَرَجَ سَهْمِى، فَخَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ □ بَعْدَ مَا نَزَلَ الْحِجَابُ، فَأَنَا أُحْمَلُ فِى هَوْدَجِى وَأُنْزَلُ فِيهِ فَسِرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ □ مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ وَقَفَلَ، وَدَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ قَافِلِينَ آذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ، فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ، فَمَشَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِى أَقْبَلْتُ إِلَى رَحْلِى، فَإِذَا عِقْدٌ لِى مِنْ جَزْعِ ظَفَارِ قَدِ انْقَطَعَ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِى وَحَبَسَنِى ابْتِغَاؤُهُ وَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِى، فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِى، فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِى الَّذِى كُنْتُ رَكِبْتُ، وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنِّى فِيهِ، وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يُثْقِلْهُنَّ اللَّحْمُ، إِنَّمَا تَأْكُلُ الْعُلْقَةَ مِنَ الطَّعَامِ فَلَمْ يَسْتَنْكِرِ الْقَوْمُ خِفَّةَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَفَعُوهُ، وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ، فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا، فَوَجَدْتُ عِقْدِى بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ، فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ، وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلاَ مُجِيبٌ، فَأَمَمْتُ مَنْزِلِى الَّذِى كُنْتُ بِهِ وَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِى فَيَرْجِعُونَ إِلَىَّ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِى مَنْزِلِى غَلَبَتْنِى عَيْنِى فَنِمْتُ، وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِىُّ ثُمَّ الذَّكْوَانِىُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ، فَأَدْلَجَ فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِى، فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ، فَأَتَانِى فَعَرَفَنِى حِينَ رَآنِى، وَكَانَ يَرَانِى قَبْلَ الْحِجَابِ، فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِى فَخَمَّرْتُ وَجْهِى بِجِلْبَابِى، وَاللَّهِ مَا كَلَّمَنِى كَلِمَةً وَلاَ سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ، حَتَّى أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ فَوَطِئَ عَلَى يَدَيْهَا فَرَكِبْتُهَا فَانْطَلَقَ يَقُودُ بِى الرَّاحِلَةَ حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ، بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُوغِرِينَ فِى نَحْرِ الظَّهِيرَةِ، فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ، وَكَانَ الَّذِى تَوَلَّى الإِفْكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَىِّ ابْنَ سَلُولَ فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، فَاشْتَكَيْتُ حِينَ قَدِمْتُ شَهْرًا، وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ فِى قَوْلِ أَصْحَابِ الإِفْكِ، لاَ أَشْعُرُ بِشَىْءٍ مِنْ ذَلِكَ، وَهْوَ يَرِيبُنِى فِى وَجَعِى أَنِّى لاَ أَعْرِفُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ □ اللُّطَفَ الَّذِى كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتَكِى، إِنَّمَا يَدْخُلُ عَلَىَّ رَسُولُ اللَّهِ □ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ « كَيْفَ تِيكُمْ ». ثُمَّ يَنْصَرِفُ، فَذَاكَ الَّذِى يَرِيبُنِى، وَلاَ أَشْعُرُ حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَ مَا نَقَهْتُ، فَخَرَجَتْ مَعِى أُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ الْمَنَاصِعِ، وَهْوَ مُتَبَرَّزُنَا، وَكُنَّا لاَ نَخْرُجُ إِلاَّ لَيْلاً إِلَى لَيْلٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُنُفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا، وَأَمْرُنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الأُوَلِ فِى التَّبَرُّزِ قِبَلَ الْغَائِطِ، فَكُنَّا نَتَأَذَّى بِالْكُنُفِ أَنْ نَتَّخِذَهَا عِنْدَ بُيُوتِنَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ، وَهْىَ ابْنَةُ أَبِى رُهْمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ، وَأُمُّهَا بِنْتُ صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ خَالَةُ أَبِى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، وَابْنُهَا مِسْطَحُ بْنُ أُثَاثَةَ، فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ قِبَلَ بَيْتِى، قَدْ فَرَغْنَا مِنْ شَأْنِنَا، فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِى مِرْطِهَا فَقَالَتْ تَعِسَ مِسْطَحٌ. فَقُلْتُ لَهَا بِئْسَ مَا قُلْتِ أَتَسُبِّينَ رَجُلاً شَهِدَ بَدْرًا قَالَتْ أَىْ هَنْتَاهُ، أَوَلَمْ تَسْمَعِى مَا قَالَ قَالَتْ قُلْتُ وَمَا قَالَ فَأَخْبَرَتْنِى بِقَوْلِ أَهْلِ الإِفْكِ فَازْدَدْتُ مَرَضًا عَلَى مَرَضِى، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِى وَدَخَلَ عَلَىَّ رَسُولُ اللَّهِ □ تَعْنِى سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ « كَيْفَ تِيكُمْ ». فَقُلْتُ أَتَأْذَنُ لِى أَنْ آتِىَ أَبَوَىَّ قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَيْقِنَ الْخَبَرَ مِنْ قِبَلِهِمَا، قَالَتْ فَأَذِنَ لِى رَسُولُ اللَّهِ □ فَجِئْتُ أَبَوَىَّ فَقُلْتُ لأُمِّى يَا أُمَّتَاهْ، مَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ قَالَتْ يَا بُنَيَّةُ، هَوِّنِى عَلَيْكِ فَوَاللَّهِ، لَقَلَّمَا كَانَتِ امْرَأَةٌ قَطُّ وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلاَّ كَثَّرْنَ عَلَيْهَا. قَالَتْ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهَذَا قَالَتْ فَبَكَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لاَ يَرْقَأُ لِى دَمْعٌ، وَلاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ حَتَّى أَصْبَحْتُ أَبْكِى فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ □ عَلِىَّ بْنَ أَبِى طَالِبٍ، وَأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ - رضى الله عنهما - حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْىُ، يَسْتَأْمِرُهُمَا فِى فِرَاقِ أَهْلِهِ، قَالَتْ فَأَمَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَأَشَارَ

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ □ بِالَّذِى يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِهِ، وَبِالَّذِى يَعْلَمُ لَهُمْ فِى نَفْسِهِ مِنَ الْوُدِّ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَهْلَكَ، وَمَا نَعْلَمُ إِلاَّ خَيْرًا، وَأَمَّا عَلِىُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ، وَإِنْ تَسْأَلِ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ، قَالَتْ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ □ بَرِيرَةَ فَقَالَ « أَىْ بَرِيرَةُ، هَلْ رَأَيْتِ عَلَيْهَا مِنْ شَىْءٍ يَرِيبُكِ ». قَالَتْ بَرِيرَةُ لاَ وَالَّذِى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ، تَنَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا، فَتَأْتِى الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ □ فَاسْتَعْذَرَ يَوْمَئِذٍ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُبَىٍّ ابْنِ سَلُولَ، قَالَتْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ وَهْوَ عَلَى الْمِنْبَرِ « يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَعْذِرُنِى مِنْ رَجُلٍ، قَدْ بَلَغَنِى أَذَاهُ فِى أَهْلِ بَيْتِى، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِى إِلاَّ خَيْرًا، وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلاً، مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلاَّ خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِى إِلاَّ مَعِى ».

فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الأَنْصَارِىُّ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَعْذِرُكَ مِنْهُ، إِنْ كَانَ مِنَ الأَوْسِ، ضَرَبْتُ عُنُقَهُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزْرَجِ، أَمَرْتَنَا، فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ، قَالَتْ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهْوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ، وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلاً صَالِحًا، وَلَكِنِ احْتَمَلَتْهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ لِسَعْدٍ كَذَبْتَ، لَعَمْرُ اللَّهِ لاَ تَقْتُلُهُ، وَلاَ تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَهْوَ ابْنُ عَمِّ سَعْدٍ، فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ كَذَبْتَ، لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ، فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ، فَتَثَاوَرَ الْحَيَّانِ الأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتَتِلُوا، وَرَسُولُ اللَّهِ □ قَائِمٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ □ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ، قَالَتْ فَمَكُثْتُ يَوْمِى ذَلِكَ لاَ يَرْقَأُ لِى دَمْعٌ وَلاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، قَالَتْ فَأَصْبَحَ أَبَوَاىَ عِنْدِى - وَقَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا لاَ أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ وَلاَ يَرْقَأُ لِى دَمْعٌ - يَظُنَّانِ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقٌ كَبِدِى، قَالَتْ فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِى وَأَنَا أَبْكِى، فَاسْتَأْذَنَتْ عَلَىَّ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ، فَأَذِنْتُ لَهَا، فَجَلَسَتْ تَبْكِى مَعِى، قَالَتْ فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ □ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ قَالَتْ وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِى مُنْذُ قِيلَ مَا قِيلَ قَبْلَهَا، وَقَدْ لَبِثَ شَهْرًا، لاَ يُوحَى إِلَيْهِ فِى شَأْنِى، قَالَتْ فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّهِ □ حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِى عَنْكِ كَذَا وَكَذَا، فَإِنْ كُنْتِ بَرِيئَةً فَسَيُبَرِّئُكِ اللَّهُ، وَإِنْ كُنْتِ أَلْمَمْتِ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِى اللَّهَ وَتُوبِى إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ إِلَى اللَّهِ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ ». قَالَتْ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ □ مَقَالَتَهُ، قَلَصَ دَمْعِى حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً، فَقُلْتُ لأَبِى أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ □ فِيمَا قَالَ. قَالَ وَاللَّهِ مَا أَدْرِى مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ □ فَقُلْتُ لأُمِّى أَجِيبِى رَسُولَ اللَّهِ □. قَالَتْ مَا أَدْرِى مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ □ قَالَتْ فَقُلْتُ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لاَ أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ، إِنِّى وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَقَدْ سَمِعْتُمْ هَذَا الْحَدِيثَ حَتَّى اسْتَقَرَّ فِى أَنْفُسِكُمْ، وَصَدَّقْتُمْ بِهِ فَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّى بَرِيئَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّى بَرِيئَةٌ لاَ تُصَدِّقُونِى بِذَلِكَ، وَلَئِنِ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرٍ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّى مِنْهُ بَرِيئَةٌ لَتُصَدِّقُنِّى، وَاللَّهِ مَا أَجِدُ لَكُمْ مَثَلاً إِلاَّ قَوْلَ أَبِى يُوسُفَ قَالَ (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ) قَالَتْ ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاضْطَجَعْتُ عَلَى فِرَاشِى، قَالَتْ وَأَنَا حِينَئِذٍ أَعْلَمُ أَنِّى بَرِيئَةٌ، وَأَنَّ اللَّهَ مُبَرِّئِى بِبَرَاءَتِى، وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ اللَّهَ مُنْزِلٌ فِى شَأْنِى وَحْيًا يُتْلَى، وَلَشَأْنِى فِى نَفْسِى كَانَ أَحْقَرَ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ اللَّهُ فِىَّ بِأَمْرٍ يُتْلَى، وَلَكِنْ كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ □ فِى النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِى اللَّهُ بِهَا، قَالَتْ فَوَاللَّهِ مَا رَامَ رَسُولُ اللَّهِ □ وَلاَ خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزِلَ عَلَيْهِ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرَحَاءِ حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجُمَانِ مِنَ الْعَرَقِ، وَهْوَ فِى يَوْمٍ شَاتٍ مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِى يُنْزَلُ عَلَيْهِ، قَالَتْ فَلَمَّا سُرِّىَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ □ سُرِّىَ عَنْهُ وَهْوَ يَضْحَكُ، فَكَانَتْ أَوَّلُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا « يَا عَائِشَةُ، أَمَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ بَرَّأَكِ ». فَقَالَتْ أُمِّى قُومِى إِلَيْهِ. قَالَتْ فَقُلْتُ وَاللَّهِ، لاَ أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلاَ أَحْمَدُ إِلاَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ. وَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لاَ تَحْسِبُوهُ) الْعَشْرَ الآيَاتِ كُلَّهَا، فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِى بَرَاءَتِى قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ □وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحِ بْنِ أُثَاثَةَ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ، وَفَقْرِهِ وَاللَّهِ لاَ أُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ الَّذِى قَالَ لِعَائِشَةَ مَا قَالَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَلاَ يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِى الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلاَ تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) قَالَ أَبُو بَكْرٍ بَلَى، وَاللَّهِ إِنِّى أُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِى، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِى كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ، وَقَالَ وَاللَّهِ لاَ أَنْزِعُهَا مِنْهُ أَبَدًا. قَالَتْ عَائِشَةُ

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ □ يَسْأَلُ زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِى، فَقَالَ « يَا زَيْنَبُ مَاذَا عَلِمْتِ أَوْ رَأَيْتِ ». فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحْمِى سَمْعِى وَبَصَرِى، مَا عَلِمْتُ إِلاَّ خَيْرًا. قَالَتْ وَهْىَ الَّتِى كَانَتْ تُسَامِينِى مِنْ أَزْوَاجِ رَسُولِ اللَّهِ □ فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ، وَطَفِقَتْ أُخْتُهَا حَمْنَةُ تُحَارِبُ لَهَا فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ مِنْ أَصْحَابِ الإِفْكِ.

عائشه □ وايي: د رسول الله □ عادت دا وو چي کله به ئې د سفر اراده وکړه نو د خپلو مېرمنو تر منځ به ئې پچه واچوله او د چا په نامه چي به پچه وختله هغه به ئې ورسره بېوله، په يوې غزا (بني مصطلق يا مريسع) کي ئې زموږ تر منځ پچه واچوله چي زما په نامه وختله نو زه ورسره ولاړم، دا له هغه وروسته وو چي د حجاب حکم نازل شوی وو، زه په کجاوه کي وړل کېدلم او بيا به ئې له همدې کجاوې سره کوزولم، نو ولاړو تر هغه چي رسول الله □ له دې غزا فارغ او بېرته ستون شو او مدينې ته نږدې شوو، يوه شپه ئې د کاروان د حرکت ږغ وکړ، زه د دوی له اعلان سره سم پاڅېدم او له لښکر آخوا تېره شوم، د حاجت له ترسره کولو وروسته خپلې کجاوې ته ستنه شوم، متوجه شوم چي زما هار چي د يماني مرغلرو وو شلېدلی (لوېدلی) دئ، نو د خپل هار په لټه کي شوم، د هار لټې وځنډولم، هغه ډله چي زما کجاوه به ئې پورته کوله راغلې او هغه ئې پورته کړې او زما پر اوښ ئې بار کړې او گمان ئې کړی چي زه په کجاوه کي يم، هغه وخت به د ښځو وزن کم وو، غوښې به درنې کړې نه وې، لږ خواړه به ئې خوړل، نو کله چي ئې کجاوه پورته کړې د هغې سپکوالي ته نه دي متوجه شوي، هغه مهال ډېره کمعمره وم، دوی اوښ پاڅولی او خوځېدلي، ما خپل آميل له هغه وروسته وموند چي لښکر روان شوی وو، د کاروان مېنې ته راغلم خو هلته نه غږ کوونکی وو او نه ځواب ورکوونکی، نو خپل مخکنې ځای ته راغلم، گمان مي کاوو چي دوی به ژر زما په نشتوالي پوه شي او زما لوري ته به راستانه شي، نو په داسې حال کي چي ناسته وم سترگې مي ورغلې او ويده شوم، صفوان بن معطل السلمي ذکواني په لښکر پسې له شا راروان وو (رسول الله □ په همدې دندې گمارلی وو) او سهار زما ځای ته رارسېدلی وو، د ويده انسان سيوری ئې تر سترگو شوی وو، زما خواته راغلی، زه ئې پېژندلې يم، ځکه د حجاب تر حکم وړاندې ئې زه ليدلې وم، زما په ليدو سره ئې استرجاع وکړه (إنا لله و إنا إليه راجعون ئې وويل) او په همدې سره زه راويښه شوم، ما په خپل جلباب (پړوني) مخ پټ کړ، په الله قسم چي نه ئې له ما سره خبره کړې او نه مي له استرجاع پرته له ده بله کلمه اورېدلې، تر هغه چي خپل اوښ ئې راوست او په مخکنۍ پښو ئې چو کړ او زه پرې سپره شوم، روان شوو، اوښ ئې تر پړي نيولی وو او ترې مخکې روان وو، تر هغه چي لښکر ته ورسېدو چي په تکنده غرمه کي ئې اړولې وو، (همدلته فتنه شروع شوه)، څوک چي تباه کېدو هغه تباه شو، او چا چي د دې دروغجن تور ذمه په غاړه واخيستله عبدالله بن ابي بن سلول وو، مدينې ته ورسېدو، له رسېدو وروسته زه يوه مياشت ناروغه شوم او خلک د تور لگوونکو په خبرې کي بوخت ول، زه له دې ټولو بې خبره وم، خو د خپل مرض په حال کي دې خبرې په شک کي اچولم چي دا ځل له رسول الله □ هغه لطف او مهرباني نه وينم چي تر دې وړاندي به ئې د مرض په حال کي راباندې درلوده، کله چي به راغی سلام به ئې واچاوو او وبه ئې فرمايل: دا څنگه ده؟ بيا به ولاړ، دغې خبرې په شك کي اچولم، خو له افک (دروغجن تور) تر هغه نه وم خبره چي جوړه شوم او راووتم، ام مسطح راسره يو ځای کنډوالو ته ووتلو، دا مو صحرا ته د وتلو ځای وو، موږ به صرف يوه شپه بله شپه وتلو، دا تر هغه د وړاندې وخت خبره ده چي موږ کورونو ته نږدې ټټۍ جوړې کړو، صحرا ته تېرېدو کي زموږ حال همغسې وو لکه د پخوانيو بانډه چيانو، موږ به له دې ځورېدو چي کورونو ته نږدې دا کار وکړو، نو زه او ام مسطح سره رواني شوو، هغه د ابي رهم بن عبد مناف لور او مور ئې د صَخْرِ بْنِ عَامِرٍ لور او د ابوبکر صديق □ خاله وه، زوی ئې مسطح بن اثاثه وو، زه او ام مسطح له صحرا بېرته د کور په لوري راروانې شوو،

د ام مسطح پښه په خپل ټکري کې بنده شوه او ولوېده او وئې ویل: مسطح دې خوار شي، ما ورته وویل: ناوړه خبره دې وکړه، آیا داسې چا ته ښکنځلې کوې چې د بدر غزا کې ئې شرکت کړی؟ هغې راته وویل: اې خواره کې! آیا اورېدلي دې نه دي چې څه ئې ویلي؟ وائي: ورته ومې ویل: څه ئې ویلي؟ بیا ئې د افک د خاوندانو خبره راته وکړه، پدې سره مې مرض تر وړاندې زیات شو، نو کله چې کور ته ستنه شوم او رسول الله □ راغی، سلام ئې راکړ او وئې فرمایل: دا څنګه ده؟ ما ورته وویل: آیا اجازه راکوې چې د مور پلار کره مې ولاړه شم، وایي: دغه وخت زما نیت دا وو چې د دې خبرې حقیقت له دوی دواړو معلوم کړم، رسول الله □ اجازه راکړه او زه د پلار کره ولاړم، مور ته مې وویل: مورې! دا خلک څه وایي؟ مور مې وویل: لورې! غم مه کوه، په الله تعالی قسم داسې ګلالی ښځه به کمه پیدا شي چې خاوند ته هم ګرانه وي او بنې هم ولري او بیا دا ډول خبرې ورپسې ونه شي، ما وویل: سبحان الله! آیا خلکو داسې خبرې کړې دي؟

عائشه□ وایي: هغه شپه مې سهار کړه پرته له دې چې اوښکي مې تم شي او خوب مې سترګو ته راشي، تر هغه چې سهار شو او ما ژړل. چې وحي وځنډېده نو رسول الله□ علي بن ابي طالب □ او اسامه بن زید □ وروغوښتل او له دوی دواړو سره ئې له خپلې مېرمنې د بېلتون په اړه مشوره کوله، اسامه □ د هغې پوهې له مخې چې د رسول الله □ د اهل د برائت په اړه ئې درلوده او د هغه محبت له کبله چې په خپل زړه کې ئې ورسره درلود وویل: یا رسول الله! هغه (عائشه) □ ستا مېرمن ده، قسم په الله چې موږ له ښېګڼې پرته بل څه ندي ترې لیدلي، خو علي بن ابي طالب □ وویل: یا رسول الله! الله تعالی درباندې تنګي نه ده راوستې او له دې پرته نورې ښځې هم ډېرې دي، او پدې اړه له وینځې پوښتنه وکړه هغه به رښتیا درته ووایي. نو رسول الله□ بریره □ راوغوښته او ورته وئې فرمایل: آیا تا له عائشې□ داسې څه لیدلي چې په شک کې دې واچوي؟ بریره □وویل: قسم په هغه ذات چې ته ئې په حقه رالېږلی یې ما هیڅ د شک وړ څه ندي ترې لیدلي، له دې پرته مې بل داسې کار نه دئ ترې لیدلی چې هغه کشره نجلی ده، د خپلې کورنی لانده وړه به پر ځای پرېږدي، ویده به شي، څاروي به راشي او هغه به وخوري. نو رسول الله□ په همدې ورځ پاڅېد او د عبدالله بن ابي بن سلول په اړه ئې شکایت وکړ او په داسې حال کې چې پر منبر وو وئې فرمایل: اې مسلمانانو! د هغه سړي په وړاندې به څوک ما معذور وګڼئ (که په خلاف ئې څه وکړم) چې ماته ئې زما د کورنی په اړه اذیت رارسېدلی، قسم په الله تعالی چې ما له خپلې مېرمنې له نېکۍ پرته بل څه ندي لیدلي او دې خلکو په داسې یوه سړي تور لګولی چې ما له خیر پرته بل څه ندي ترې لیدلي او هغه هیڅکله له ما پرته زما کور ته نه دئ ننوتی.

نو سعد بن معاذ □ انصاري پاڅېد او وئې ویل! یا رسول الله! زه دې لدې سړي بې غمه کوم، که هغه د اوس د قبیلې وي نو سر به ئې غوڅ کړو او که زموږ د ورونو خزرج له قبیلې څخه وي نو هغه څه به ورسره وکړو چې ته ئې د کولو امر راته وکړې، پدې خبرو پسې سعد بن عباده □ چې د خزرج قبیلې سردار او تر دې وړاندې صالح انسان وو خو دلته قومي تعصب پرې غالب شو، پاڅېد او سعد بن معاذ □ ته ئې په خطاب کې وویل: دروغ وایې: قسم په الله که ئې ووژنې او داسې کولی هم نه شې، دلته اسید بن حضیر □ (د سعد بن معاذ د تره زوی) پاڅېد او سعد بن عباده □ ته ئې وویل: قسم په الله چې ته دروغ وایې، په والله چې وژنو به ئې، ته منافق یې او د منافقانو ملاتړ کوې، پدې سره دواړه قبیلې (اوس او خزرج) سره ببرې شوې، نږدې وه چې لاس سره واچوي، په داسې حال کې چې رسول الله □ پر منبر ولاړ وو، د دوی د آرامولو هڅه ئې کوله، تر هغه چې ټول چوپ شول، رسول الله □ هم چوپ شو، ما دا ورځ هم داسې تېره کړه چې نه مې اوښکې ودرېدې او نه مې

خوب سترګو ته راغی، سهار مې مور او پلار راته راغلل په داسې حال کې چې ما دوې شپې او يوه ورځ ژړلي وو، نه مې اوښکې ودرېدلې وې او نه مې خوب سترګو ته راغلی وو، داسې ئې انګېرله چې له ژړا به مې زړه وچوي. عائشه□ وايي: په داسې حال کې چې مور او پلار مې را سره ناست وو او ما ژړل يوې انصارې مېرمنې د ننوتو اجازه وغوښته، ما اجازه ورکړه، هغه راغله او کښېناسته او له ما سره ئې ژړا پيل کړه، په همدې حالت کې رسول الله □ راغی او کښېناست، له هغې ورځې رادېخوا نه وو راسره کښېنستی چې دا خبرې شوې وې، په داسې حال کې چې يوه مياشت تېره شوې وه، او زما په اړه کومه وحې نه وه ورته شوې، وايي: رسول الله □ له کښېناستو سره سم تشهد ووايو بيا ئې وويل: اې عائشې! ستا په اړه ما ته داسې داسې خبرې رارسېدلې دي، که چېرې ته برئ او بې ګناه يې نو الله تعالی به حتمًا تا ته برائت درکړي او که په رښتيا ګناه درنه شوې وې نو له الله تعالی مغفرت وغواړه، توبه وباسه، ځکه بنده چې په ګناه اعتراف وکړي او توبه وباسي الله تعالی ئې توبه قبلوي. رسول الله□ چې خبرې خلاصې کړې، ناڅاپي مې اوښکې وچې شوې، داسې چې يو څاڅکی مې هم نه احساسولو، پلار ته مې وويل: زما له طرفه رسول الله□ ته د هغه د وينا ځواب ورکړه! پلار مې وويل: قسم په الله چې زه نه پوهېږم رسول الله□ ته څه ووايم، بيا مې مور ته وويل: ته رسول الله □ ته ځواب ورکړه، هغې هم وويل: و الله که پوهېږم چې رسول الله□ ته څه ووايم، عائشه□ زياتوي: زه لا کشره وم او قرآنکريم مې هم ډېر نه وو لوستی، خو عرض مې وکړ: قسم په الله تعالی چې زه دومره پوهېدلې يم چې تاسو هغه خبرې اورېدلې دي چې خلک ئې لاندې باندې کوي او همغه خبره ستاسو زړه ته لوېدلې او رښتيا ئې بولئ، نو که زه درته ووايم چې زه برئ او بې ګناه يم او خدای عالم دئ چې زه برئ يم، خو تاسو به زما دا خبره نه منئ او که په داسې څه اعتراف درته وکړم چې الله شاهد دئ زه ترې پاکه او برئ يم تاسو به ئې منئ، قسم په الله تعالی چې زما او ستاسو مثال د يوسف عليه السلام د پلار دئ چې ويلي ئې وو: (فصبر جميل والله المستعان على ما تصفون: نو ښکلی صبر به کوم او له الله په هغه څه کې مرسته غوښتل کېږي چې تاسو ئې بيانوئ) (يوسف:۱۸).

بيا مې مخ واړاوو او پر خپل بستر پر اړخ پرېوتم، او زه ښه پوهېدم چې بې ګناه يم او الله تعالی به مې د برائت او پاکۍ تصديق کوي، خو په الله قسم چې دا ګمان مې نه کولو چې الله تعالی به زما په اړه داسې وحې (په قرآن کې) نازله کړي چې تل به ئې تلاوت کېږي، ځان تر دې ډېر ووړ راته معلومېدو چې الله تعالی به زما په اړه داسې څه وايي چې تلاوت به ئې کېږي، خو دا هيله مې وه چې رسول الله□ به په خوب کې داسې رؤيا ويني چې الله تعالی به په هغې سره زما د برائت تصديق وکړي، وايي: په الله قسم چې رسول الله□ لا له خپل ځای نه وو خوځېدلی او لا له خونې هيڅوک نه وو وتلی چې پر رسول الله□ وحې نازله شوه، او د تکليف همغه حالت پرې راغی چې د وحې د نزول په مهال به ورباندې راتلو، داسې چې په سړې ورځ کې به داسې خولې پرې راغلې چې د مرغلرو په څېر به څڅېدې، د هغې وحې د دروندوالی له کبله چې پر ده به نازلېده، او کله چې له رسول الله□ هغه حالت لرې شو، په داسې حال کې ترې لرې شو چې خندل ئې او دا ئې لومړنی وينا وه: "اې عائشې! الله تعالی برائت درکړ"، مور مې راته وويل: رسول الله□ ته ودرېږه، ما وويل: قسم په الله که ورته ولاړېږم او له الله تعالی پرته د بل هيچا شکر نه کوم، او الله تعالی دا آيتونه نازل کړل: (ان الذين جاؤوا بالافک عصبة منکم... تول لس آيتونه، نو کله چې الله تعالی زما د برائت په اړه دا آيتونه نازل کړل، پلار مې ابوبکر □ چې تر دې وخته ئې له مسطح بن اثاثه سره د خپلوۍ او د ده د فقر له کبله مرسته کوله، وويل: قسم په الله چې له دې وروسته به مسطح ته هيڅ څه نه ورکوم، د ده د هغې خبرې له کبله چې د عائشې □ په اړه ئې کړې وه، نو

الله تعالی دا آیت نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُواْ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓاْ أُوْلِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱلْمُهَـٰجِرِينَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُواْ وَلْيَصْفَحُوٓاْ ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

﴿٢٢﴾ النور: ٢٢، نو ابوبکر وويل: ولي نه، قسم په الله چي دا خوښوم چي الله تعالی مغفرت راته وکړي، نو

له مسطح سره ئې همغه مرسته بېرته پیل کړه چي تر دې وړاندي ئې ورسره کوله او وئې ويل: و الله چي هيڅکله به ئې تري ونه سپموم.

عائشه وايي: رسول الله له زينب بنت جحش هم زما په اړه پوښتنه وکړه او ورته وئې فرمايل: اې زينب! ته له څه خبره يې او څه دي ليدلي دي؟، هغې ورته وويل: يا رسول الله! خپل غوږ او سترگي ساتم، ما له نېکي او خير پرته بل څه ندي ليدلي، عائشه وايي: او دا همغه مېرمن وه چي د رسول الله په مېرمنو کي ئې له ما سره سيالي او بنتوب کاوو، خو الله تعالی هغه د خپلي تقوی له برکته وساتله او خور ئې حمنه چي د دې لپاره جنگېده د هغه څه له کبله تباه شوه چي تور لگوونکي ئې له کبله تباه شول.

دا روايت په بخاري کي اولس ځلي نور په دغو شمېرو راغلی: ٢٥٩٣، ٢٦٣٧، ٢٦٦١، ٢٦٨٨، ٢٨٧٩، ٤٠٢٥، ٤١٤١، ٤٦٩٠، ٤٧٤٩، ٤٧٥٧، ٥٢١٢، ٦٦٦٢، ٦٦٧٩، ٧٣٦٩، ٧٣٧٠، ٧٥٠٠، ٧٥٤٥

د پورتني روايت په اړه څو خبري بايد په پام کي ولرو:

دا روايت د ګڼ شمېر داسي رواياتو گډ مطلب او خلاصه ده چي تر منځ ئې کافي توپيرونه او تعارضات شته. پر نورو توپيرونو سربېره يو جدي توپير ئې دا دئ چي په ځينو کي د سعد بن معاذ پر ځای د اسيد بن حضير نوم اخيستل شوی او په ځينو کي د دواړو نومونه. دا موضوع له دې کبله د پام وړ ده چي سعد بن معاذ د احزاب په جگړي کي ټپي شوی وو او د بني قريظه په اړه له حکميت وروسته له همدې ټپ وفات شو، نو له دې وروسته په کومي غزوې کي د ده د گډون وينا او دا چي ده په جومات کي رسول الله ته وويل: که تور لگوونکی د اوس له قبيلي وي نو سر به ئې غوڅ کړو؛ حقيقت نه لري.

په روايت کي ويل شوي چي دا پېښه د حجاب د حکم له نازلېدو وروسته رامنځته شوې، دا خبره ښيي چي گواکي دا پېښه به د احزاب له جگړي وروسته وي، حال دا چي ځيني روايات وايي چي دا پېښه د بني المصطلق له غزوې د راستنېدو په دوران کي رامنځته شوې، د بني المصطلق غزوه د المريسيع په نامه هم ياده شوې، د نېټې په اړه ئې درې قوله موجود: ابن التين ئې د شپږم هجري کال بولي، موسی بن عقبة ئې د څلورم او نور تول ئې د پنځم هجري کال د شعبان يا شوال د مياشتي پېښه گڼي، د احزاب جگړه له دې وروسته د همدې کال د ذي القعدې په مياشت کي رامنځته شوې!! د روايت دا برخه چي د حجاب حکم نازل شوی وو له هغو رواياتو سره تعارض لري چي دا د احزاب تر جگړي وړاندي پېښه بولي.

محمد بن اسحق د احزاب غزوه د پنځم هجري کال د شوال په مياشت کي او د بني المصطلق غزوه د احزاب تر غزوې وروسته د شپږم هجري کال د شعبان په مياشت کي بولي. او دا رأيه د روايت له دې برخي سره تعارض لري چي وايي سعد بن معاذ د بني المصطلق له غزوې وروسته ژوندی وو او په جومات کي ئې رسول الله ته وويل چي د تور لګوونکي سر به غوڅ کړو!! د محمد بن اسحق د روايت له مخي هغه بايد نږدې يو کال وړاندي وفات شوی وي!!

تفهيم القرآن د النساء د سورې د تيمم اړوند آيت په اړه ليکي چي دا د بني المصطلق له جګړې د راستنېدو په دوران کي نازل شوی او وايي دا جګړه په پنځم هجري کال کي رامنځته شوې خو د النور په سوره کي د محمد بن اسحاق پورتنی رأيه تأييدوي او دا جګړه تر احزاب وروسته او د شپږم هجري کال د شعبان په مياشت کي بولي!!

امام بخاري رېړل د هار ورکېدو او د بني المصطلق په غزوې کي د تيمم د آيت د نزول په اړه روايت هم لري:

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ الله فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ- أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ- انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي، فَأَقَامَ رَسُولُ الله عَلَى الْتِمَاسِهِ، وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالُوا أَلاَ تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ الله وَالنَّاسِ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ. فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ الله وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِى قَدْ نَامَ فَقَالَ حَبَسْتِ رَسُولَ الله وَالنَّاسَ، وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ، وَقَالَ مَا شَاءَ الله أَنْ يَقُولَ، وَجَعَلَ يَطْعُنُنِى بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِى، فَلاَ يَمْنَعُنِى مِنَ التَّحَرُّكِ إِلاَّ مَكَانُ رَسُولِ الله عَلَى فَخِذِى، فَقَامَ رَسُولُ الله حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ، فَأَنْزَلَ الله آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا. فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحُضَيْرِ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ. قَالَتْ فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ، فَأَصَبْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ. (بخاري:٣٣٤)

د رسول الله له مېرمني عائشي روايت دئ چي وايي: په يوه سفر کي له رسول الله سره روان شوو، کله چي د (بيداء) او يا (ذات الجيش) سيمي ته ورسېدو، زما آميل (غاړګی) وشلېد، (ورک شو)، رسول الله ئې د لټون له امله ودرېد، خلک هم ورسره تم شول، په داسي حال کي چي اوبه ورسره نه وې، (د اوبو خوا ته هم نه ول)، خلک ابوبکر صديق ته ورغلل او ورته وئې ويل: آيا خبر نه يې چي عائشي څه کړي دي؟ رسول الله او خلک ئې تم کړل، په داسي حال کي چه نه د اوبو خوا ته دي او نه له دوی سره اوبه شته، ابوبکر په داسي حال کي راغی چي رسول الله زما پر ورون باندي سر ايښی وو او ويده شوی وو، راته وئې ويل: خلك دي تم کړل په داسي حال کي چه نه د اوبو خوا ته دي او نه له دوی سره اوبه شته، عائشه وايي: نو ابوبکر ورټلم او هغه څه ئې راته وويل چي الله تعالی غوښتل راته وئې وايي، او په خپل لاس سره ئې په ډېډه ټومبلم، او زه يوازې دې خبري له خوځېدو منع کولم چي رسول الله خپل سر زما پر ورون ايښی وو، چي راپاڅېد او اوبه نه وې، نو الله تعالی د تيمم آيت رانازل کړ او خلکو تيمم وکړ، بيا اسيد بن حضير وويل: اې د ابوبکر کورنۍ! دا ستاسي لومړنی برکت نه دئ. عائشه وايي: بيا مو کله چي هغه اوښ چي زه پرې سپره وم له ځايه پاڅاوو، زما آميل مو ترې لاندي وموند.

دا روایت هم په بخاري کې یولس ځلي نور په دغو شمېرو راغلی: ٣٣٦، ٣٦٧٢، ٣٧٧٣، ٤٥٨٣، ٤٦٠٧، ٤٦٠٨، ٥١٦٤، ٥٢٥٠، ٥٨٨٢، ٦٨٤٤، ٦٨٤٥ چې تر منځ ئې دا جدې توپیرونه ترسترګو کېږي: په یوه کې انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي، په بل کې هَلَكَتْ قِلاَدَةٌ لأَسْمَاءَ، په بل کې أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلاَدَةً فَهَلَكَتْ، په بل کې سَقَطَتْ قِلاَدَةٌ لِي بِالْبَيْدَاءِ، په یوه کې فَبَعَثَ رَسُولُ الله ﷺ رَجُلاً، فَوَجَدَهَا فَأَدْرَكَتْهُمُ الصَّلاَةُ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَصَلَّوْا، فَشَكَوْا، په بل کې فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ، فَأَصَبْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ، په یوه کې فَصَلَّوْا وَهُمْ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ، فَأَنْزَلَ الله. يَعْنِي آيَةَ التَّيَمُّمِ، په بل کې، فَصَلَّوْا وَهُمْ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَأَنْزَلَ الله آيَةَ التَّيَمُّمِ، په بل کې حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ فَأَنْزَلَ الله آيَةَ التَّيَمُّمِ او په بل کې اسْتَيْقَظَ وَحَضَرَتِ الصُّبْحُ فَالْتُمِسَ الْمَاءُ فَلَمْ يُوجَدْ فَنَزَلَتْ، په یوه کې وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي، په بل کې فَثَنَى رَأْسَهُ فِي حَجْرِي رَاقِدًا، په یوه کې وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، په بل کې فَلَكَزَنِي لَكْزَةً شَدِيدَةً او په بل کې وَقَدْ أَوْجَعَنِي.

لکه چې ګورئ په دغو روایاتو کې کافي توپیرونه تر سترګو کېږي، له ځینو داسې معلومېږي چې د رسول الله ﷺ له راپاڅېدو وروسته او کله چې دا معلومه شوې چې اوبه نشته نو د تیمم آیت نازل شوی، خو له ځینو معلومېږي چې خلکو بې اودسه لمونځونه کړي او سبا دا آیت نازل شوی، ځینې ئې وایي چې په هار پسې څوك لېږل شوی او هغه سرې موندلی خو ځینې ئې وایي چې تر اوښ لاندې موندل شوی، او هغه مهال چې د عائشې ﷺ د سورلی اوښ ئې له خپل ځایه پاڅولی. ځینې نور روایات بیا وایي چې عائشې رضي الله عنها دا هار هغه مهال په خپله موندلی وو چې قافله تری تللې وه او دا ئې یوازې پرېښې وه، ګواکې د افك پېښه هم په همدې سفر کې رامنځته شوې وه!!

دلته څو پوښتنې راولاړېږي: دا هار یو ځل ورك شوی که دوه ځلې؟ دا ورکېدا د تیمم په آیت پورې ارتباط لري که د افك په قضیې پورې؟ د بني المصطلق غزوه د احزاب تر غزوې وړاندې وه که وروسته؟ د تیمم په اړه خو دوه آیتونه نازل شوي، یو ئې د النساء ٤٣ آیت او بل ئې د المائدې ٦ آیت، دلته کوم آیت ته اشاره شوې؟ بخاري په بل ځای کې ویلي چې دا د المائدې د سورې آیت وو، حال دا چې د المائدې سوره تر دې پېښې ډېر وروسته لږ تر لږه تر یوه کال زیاته موده وروسته نازله شوې ده!! دوهمه پوښتنه دا ده چې که دا د المائدې د سورې آیت وو نو تر دې د مخه خو د النساء د سورې آیت نازل شوی وو او په هغه کې د تیمم یادونه شوې وه نو صحابه وو څنګه بې تیممه لمونځ وکړ؟! د روایت له نورو برخو خو داسې معلومېږي چې د تیمم اړوند آیت په همدغه سفر کې نازل شوی، د دې خبرې نتیجه دا راوځي چې دا د النساء د سورې آیت دئ، ځکه چې د النساء سوره د څلورم هجري کال په لومړیو کې او المائده د اوم کال په لومړیو کې یا تر دې لږ د مخه نازله شوې ده. د روایاتو له مخې معلومېږي چې دا پېښه د بني المصطلق له غزوې د راستنېدو پر مهال رامنځته شوې وه، چې دا غزوه په پنځم هجري کال کې واقع شوې ده. که د تیمم اړوند آیت د بني المصطلق له غزوې د راستنېدو پر مهال نازل شوی وي نو بیا خو دا غزوه حتماً په څلورم هجري کال کې رامنځته شوې.

دغو خبرو ته په پام سره ویلی شو چې:

د بني المصطلق غزوه تر احزاب وړاندې رامنځته شوې.

د افك قضيه په همدې سفر پورې تړلې ده. په همدې سفر كې يوازې يو ځل د عائشې هار ورك شوى، بناپې دا به همغه هار وي چې عائشې له خپلې خور اسماء امانت اخيستى وو.

د تيمم لومړى اړوند آيت تر دې غزوې وړاندې د النساء په سوره كې نازل شوى. په رواياتو كې هغه روايت تر نورو غوره او ارجح دئ چې دغه مهال نازل شوى آيت د النساء د سورې آيت ګڼي او له اودسه پرته د لمونځ كولو يادونه نه كوي، او وايي چې يو وخت لمونځ پاته شوى وو خو د رسول الله له راوېښېدا وروسته د تيمم آيت نازل شوى.

د افك په ارتباط هغه روايات ارجح دي چې د احزاب د سورې د حجاب اړوند آيت خبره نه كوي، ځكه دا سوره تر دې غزوې وروسته نازله شوې، او هغه مهال سعد بن معاذ ژوندى وو.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ وَمَن يَتَّبِعۡ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَإِنَّهُۥ يَأۡمُرُ بِٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۚ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنۡ أَحَدٍ أَبَدٗا وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ﴿٢١﴾

اې هغو چې ايمان مو راوړى! د شيطان په پلونو پسې مه درومئ، او څوك چې د شيطان په پلونو پسې ولاړ شي نو هغه يې په فحشاء او منكر ګماري، او كه پر تاسو د الله فضل او د ده رحمت نه وى نو ستاسو هيڅ يو به هيڅكله نه وو پاك شوى؛ خو الله هغه څوك پاكوي چې دى يې وغواړي، او الله پوه اورېدونكى دئ.

(٢١)- په دې مبارك آيت كې مؤمنانو ته دا لارښووني شوې دي:

د شيطان متابعت مه كوئ، هغه غواړي تاسو په ځان پسې روان كړي، وسوسې يې تاسو فحشاء او منكر ته هڅوي.

كه الله تعالى د خپل فضل او رحمت وزر پر تاسو نه وى غوړولى نو ستاسو هيڅ يو به هيڅكله نه وو پاك شوى، د شيطان له وسوسو او د فحشاء او منكر له ارتكاب او په هغې فتنې كې له پرېوتو به نه وو ژغورل شوى.

خو الله تعالى هغه څوك ترې وژغورو چې د خپل مشيت له مخې يې د دې وړ موندلى وو، الله تعالى پوه اورېدونكى دئ، پوهېږي چې چا څه كړي او څه يې ويلي او څوك د خپل قول او عمل له مخې د دې وړ دئ چې الله تعالى د خپل فضل او رحمت وزر پرې وغوړوي.

وَلَا يَأۡتَلِ أُوْلُواْ ٱلۡفَضۡلِ مِنكُمۡ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤۡتُوٓاْ أُوْلِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ وَلۡيَعۡفُواْ وَلۡيَصۡفَحُوٓاْۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾

او ستاسو فضلمن او وسمن دي له دې لوړه نه کوي چې خپلوانو، مسکینانو او د الله د لارې مهاجرینو ته څه ورکړي، او حتماً دي عفو وکړي او مخ دي واړوي (سترګې دې پرې پټې کړي)، آيا دا نه خوښوئ چې الله تاسو ته بخښنه وکړي؟ او الله مهربان بخښونکی دئ.

(۲۲)- په دې مبارك آيت کې مؤمنانو ته دا لارښووني شوې:

ستاسو فضلمن او وسمن دي له خپلوانو، مسکینانو او د الله د لارې له مهاجرینو سره خپلې مرستې نه سپموي او دا لوړه دې نه کوي چې هغوی ته به څه نه ورکوي، له دې کبله چې هغوی کومه اشتباه او غلطي کړې وي.

که دغو خپلوانو، مسکینانو او د الله د لارې مهاجرینو کومه غلطي کړې نو حتماً عفو ورته وکړئ او سترګې پرې پټې کړئ.

آيا دا نه خوښوئ چې الله تاسو ته بخښنه وکړي؟ يعني د دې عفوی او سترګو پټولو بدله دا ده چې الله تعالی به ستاسو ګناهونه درته وبخښي.

تاسو پر هغه رب ايمان لرئ چې مهربان بخښونکی دئ، نو له مؤمنانو سره ستاسو په چلن کې بايد همدا د بخښنې او پېرزوينې خصلتونه راڅرګند شي.

دا پوښتنه راولاړېږي چې دا آيت له مخکنيو سره څه تړاو لري؟ ځواب دا دئ چې د افك په پېښې کې مؤمنانو ته سخته صدمه رسېدلې وه، ټول ئې سخت ځورولي وو، د هغو خلکو په وړاندې جدي کرکه او حساسيت راولاړ شوی وو چې دا افتراء ئې له ځانه جوړه کړې وه، يا د منافقينو د تبليغاتو تر اغېز لاندې تللي وو، د دوی خبره ئې منلې وه او يوه بل ته ئې کړې وه. د افتراء له ترديد وروسته داسې لارښوونې ته ضرورت وو چې د مؤمنانو دا حساسيت او غصه راکمه کړي او نه يوازې د جدي او توند غبرګون مخنيوی وکړي بلکې له خپلوانو، مسکينانو او د الله د لارې له مهاجرينو سره د عفوې او بخښنې له مخې چلن وکړي او له دوی سره خپلې مخکنۍ مرستې ونه سپموي. د دې يوه بېلګه په مخکنۍ روايت کې راغلې چې ابوبکر له هغه چا سره د خپلو مخکنيو مرستو د بندولو لوړه وکړه چې د نور لګوونکو په ډله کې شامل شوی وو، خو د دې مبارك آيت په اورېدو سره ئې وويل: ولې نه، قسم په الله چې دا خوښوم چې الله تعالی مغفرت راته وکړي، نو له مسطح سره ئې همغه مرسته بېرته پيل کړه چې تر دې وړاندې ئې ورسره کوله او وئې ويل: و الله چې هيڅکله به ئې ترې ونه سپموم.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ٱلۡغَٰفِلَٰتِ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ لُعِنُواْ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾
يَوۡمَ تَشۡهَدُ عَلَيۡهِمۡ أَلۡسِنَتُهُمۡ وَأَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوۡمَئِذٖ يُوَفِّيهِمُ ٱللَّهُ دِينَهُمُ ٱلۡحَقَّ
وَيَعۡلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ ٱلۡمُبِينُ ﴿٢٥﴾

يقيناً هغه چي پاك لمني، صاف زړي مؤمناني تورنوي په دنيا او آخرت كي لعنت شوي او دوی ته ستر عذاب دئ. هغه ورځ چي د دوی ژبې، لاسونه او پښې به پر هغه څه د دوی خلاف شهادت وركوي چي دوی كول. په دې ورځ به الله د دوی رښتيني سزا په بشپړه توګه وركړي او دوی به پوه شي چي الله ښكاره حق دئ.

(٢٤-٢٥)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

ځوك چي داسي مؤمني مېرمني تورنوي چي پاك لمني دي، زړونه ئې صاف دي، نه ئې كله پر پاكي لمني د ګناه ~~داغ لګېدلی او نه د فحشاء په چل او چم پوهېږي، د هغه سزا په دنيا او آخرت كي الهي لعنت او ستر عذاب دئ.~~
په دې آيت كي د دغو پاك لمنو مېرمنو يوه ځانګړتيا د الغافلات په صيغه ياده شوې، د غافل اصلي معنی بې خبر ده، په دې سره د دوی هغه ساده توب، صاف زړه توب او صفايي انځور شوې چي د ګناه چم او چل ئې صفا زړه ته لار نه وي موندلې او د فساد خيري ئې پر ذهن او زړه نه وي كښېنستي، هر چا ته د صالح او متقي انسان په سترګه ګوري او په هر چا د پاك لمني مؤمن ګمان كوي.

پر دغو تور لګوونكو به د قيامت په ورځ او د الله تعالی په وړاندي د دوی ژبې، لاسونه او پښې پر هغه څه د دوی خلاف شهادت وركوي چي دوی كول. ژبې به ئې ګواهي وركوي چي دروغ ئې ويلي وو او دروغجنه افتراء ئې كړې وه، ژبې به ئې داسي په خپل واك كي نه وي لكه په دنيا كي چي هر لوري ته ئې خوځولی او هر څه ئې پرې ويلی شوی، يوازي رښتيا به پرې ويلی شي، لاسونه او پښې به ئې ګواهي وركوي چي دوی په ګنده كارونو بوخت ول او همدغو ګنده كارونو پر پاك لمنو تور لګولو ته هڅولي وو، د فساد او ګناه په ګنده ډنډ كي نښتي انسانان دا خوښوي چي پاك لمني تورن كړي او ټولني ته ئې د ځان په څېر معرفي كړي، دوی غواړي ټولنه د دوی په رنګ كي رنګ شي، په داسي ټولني كي ئې نفس تنګېږي او ګوزاره كول ورته ګرانېږي چي د تقوی او پاك لمنی غوښتنه كوي، په داسي محيط كي خوښ وي چي فساد او ګناه خپل تور وزر پرې خور كړی وي او د هر كور او هري خوني دروازه ئې ټكولي وي، دوی هم په خپلو ژبو سره او هم په خپلو كړنو سره غواړي ټولنه همداسي شي، پر پاك لمنو د تور لګولو موخه ئې همدا وي.

الله تعالی به د قيامت په ورځ د دوی رښتيني سزا په بشپړه توګه وركړي او دوی به پوه شي چي الله تعالی ځرګندوونكی حق دئ، په خپله ښكاره او ځرګند حق دئ او حقائق ځرګندوي، هلته به دوی ته معلومه شي چي د الله تعالی په اړه ئې شكونه ناسم وو، همدغو شكونو، كمزوري او كمرنګه ايمان د ګناه كولو جسارت وركړی وو.

ٱلۡخَبِيثَٰتُ لِلۡخَبِيثِينَ وَٱلۡخَبِيثُونَ لِلۡخَبِيثَٰتِۖ وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ
مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَۖ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ﴿٢٦﴾

دا پليتې مېرمنې د دغو پليتو نارينه وو لپاره دي او دا پليتان د دغو پليتو مېرمنو لپاره، او دا پاکانې د دغو پاکانو لپاره دي او دا پاکان د دغو پاك لمنو مېرمنو لپاره، دوی له هغه څه مبراء دي (لمن ئې پاکه ده) چې دوی (تور لګوونکي) ئې وايي، دوی ته بخښنه او غوره رزق دئ.

(٢٦)- د دې مبارك آيت په اړه لاندې خبرې په پام کې ولرئ:

مخکنيو آيتونو ته په پام سره دلته د الخبيثٰت او الخبيثون اطلاق په پليتو ښځو او پليتو نارينه وو باندې شوی، که څه هم د دغو صيغو اطلاق په نورو پليتو شيانو هم کېدی شي. خو د دغو صيغو نور تعبيرونه له موضوع سره مناسبت نه لري.

دا آيت د افك د ترديد په اړه يو بل مضبوط دليل زموږ په وړاندې ږدي او وايي: پليتې مېرمنې د پليتو نارينه وو لپاره وي او پليتان د پليتو مېرمنو لپاره، او پاکانې د پاکانو لپاره وي او پاکان د پاکو مېرمنو لپاره، دوی له هغه څه مبراء دي او لمن ئې ترې پاکه ده چې تور لګوونکي ئې وايي، دوی ته بخښنه او غوره رزق دئ. يعنې پاك لمنې به د پاك لمنو او بد لمنې به د بدلمنو په خوا کې وګورئ، د اوږدې ملګرتيا لپاره د خصلتونو او سليقو يورنګوالی ضروري دئ، دا نشي کېدی چې د دوو متضادو شخصيتونو خاوندان د اوږدې مودې لپاره يو د بل په څنګ کې پاته شي، يوازې هغه خلك يو د بل په څنګ کې پاته کېدی شي چې له فکري او اخلاقي پلوه سره نږدې او ورته وي، تل به مفسد د مفسد په څنګ کې، منافق د منافق خوا ته، ظالم د ظالم مل، مشرك د مشرك خواخوږی، مؤمن د مؤمن په څنګ کې او پاك لمنې د پاك لمنو په خوا کې ومومئ. د رسول الله په څېر د لوړو اخلاقو او سجاياوو مالك شخصيت، د ژور معنوي اغېز مالك، د تقوی او پاك لمنی بېلګه او اسوه، د رب العالمين د ستر او ځلانده پيغام حامل، هغه چې الله تعالی د ټول بشريت لپاره د لارښود او معلم په توګه غوره کړی، د ده په خوا کې او د ده تر روزنې لاندې چې څوك اوږده موده پاته شي، څنګه ګمان کوئ چې هغه به د ګناه لوري ته تمايل ښيي؟!! څنګه ګمان کوئ چې رسول الله به مشکوك او مشبوه شخصيتونه په خپلې خوا کې ومني؟!!

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ
لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فِيهَآ أَحَدٗا فَلَا تَدۡخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤۡذَنَ لَكُمۡۖ وَإِن قِيلَ

لَكُمُ ٱرۡجِعُواْ فَٱرۡجِعُواْۖ هُوَ أَزۡكَىٰ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٢٨﴾ لَّيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ مَسۡكُونَةٖ فِيهَا مَتَٰعٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ﴿٢٩﴾

اې مؤمنانو! داسي كورونو ته مه ننوځئ چي ستاسو خپل كورونه نه وي، تر هغه چي موافقه (اجازه) وغواړئ او پر خاوندانو (هستوګنو) ئې سلام واچوئ، همدا درته غوره دئ، ښايي پند واخلئ، او كه په هغه كي هيڅوك ونه مومئ نو تر هغه مه ورننوځئ چي اجازه دركړى شي، او كه درته وويل شي: ستانه شئ، نو ستانه شئ، همدا درته ښه پاكيزه (طريقه) ده، او الله په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې كوئ. په دې كي څه ګناه درباندي نشته چي داسي كورونو ته (له اجازې پرته) ننوځئ چي ناهستوګن وي او په هغه كي ستاسو لپاره كومه متاع (د استفادې وړ شى) وي، او الله په هغه څه چي تاسو ئې ځرګندوئ او په هغه څه چي تاسو ئې پټوئ ښه پوهېږي.

(۲۷-۲۹)- په دې مباركو آيتونو كي لاندي مهمي لارښووني زموږ مخي ته ځلېږي:

مؤمنانو ته ويل شوي: داسي كورونو ته مه ننوځئ چي ستاسو خپل كورونه نه وي، تر هغه چي موافقه (اجازه) وغواړئ، او پر هستوګنو ئې سلام واچوئ، همدا درته غوره دئ، يعني د بل كور ته د ننوتلو لپاره به دوه خبري په پام كي لرئ: لومړى دا چي د كور د خاوند او هستوګن موافقه او اجازه به ترلاسه كوئ، دلته د استئذان (اجازه غوښتلو) پر ځاى د تستأنسوا صيغه كارول شوې چي رضايت او موافقه افاده كوي او معنى ئې دا ده چي د بل كورته په هغه صورت كي ننوځئ چي هغه ستاسو له ورتلو سره موافق وي او د اجازې وركولو ته اړ شوى نه وي، داسي نه چي هغه اجازې وركولو ته اړ شوى وي، په وار وار او تر هغه دې دروازه ورټكولې وي چي ناچار درته پرانيې نيزي او د ننوتلو اجازه دركړي او يا د ده له خوښي او موافقې پرته ورننوځې، دوهمه دا چي پر اوسېدونكو به سلام اچوئ، دا سلام يوازې د معاشرتي آدابو يوه بېلګه نه ده چي له اخلاقي پلوه ئې مراعات ضروري دئ او يوازي يوه دعاء هم نه ده، بلكي دا هستوګن ته د ځان له لوري د سلامتيا پيغام او د تاوان نه رسولو ډاډ وركول او له هغه سره ژمنه هم ده، له همدې پيغام سره به د بل كور ته ننوځئ، همدا ستاسو لپاره غوره دئ، دا د ډېرو ناخوالو مخنيوى كوي، هم له اخلاقي پلوه او هم له معاشرتي پلوه. خو دې ته مو پام وي چي دا نه يوازي د ټولني د افرادو تر منځ معاشرتي دود او ادب دئ بلكي د ټولني په كچه او د دولت او وګړو تر منځ د يوه قانون او الهي لارښووني حيثيت لري، نه يوازي اشخاص حق نه لري د بل كور ته ننوځي، د دروازې له چاك او چاود، يا د بام له سره او له كومي لوړي د بل د كور منځ ته وګوري، يا خپل كور داسي جوړ كړي چي د بل پر كور مشرف وي او منځ ئې ترې وليدى شي، بلكي د اسلامي حكومت هيڅ چارواكى حق نه لري د چا كور ته د شرعي محكمې له پرېكړي پرته داخل شي، كه دا د پلټني په موخه وي او كه د كوم مجرم د نيوني په موخه.

كه په كوم كور كي هيڅوك ونه مومئ نو تر هغه مه ورننوځئ چي اجازه دركړى شي، يعني تشو كورونو ته مه ننوځئ، كه ننوتو ته اړ شوئ نو له اجازې وروسته ورننوځئ.

كه د كوم كور دروازې ته ودرېدئ، د ننوتلو اجازه مو وغوښته، او د كور له منځه مو د ننوتلو اجازه تر غوږ نه شوه او يا درته وويل شول چي ستانه شئ، نو ستانه شئ، په دروازې كي له مزيد ودرېدلو او تر درې وارو زيات

د دروازې له ټکولو او د اجازې له غوښتلو ډډه وکړئ، په دې مه ناراضه کېږئ چې د ننوتلو اجازه درنه کړی شي، یا درته وویل شي چې اوس ستون شه او بل وخت راشه، همدا درته ښه پاکیزه او د پاکوالي ضامنه طریقه ده، الله تعالی ستاسو پر ټولو کړنو او ښو او بدو پایلو او اغېزو ئې ډېر ښه پوهېږي، د خپل بشپړ علم له مخې تاسو ته لارښوونه کوي چې همداسې وکړئ او په همدې کې ستاسو خیر مضمر دئ.

خو که داسې کور ته د ننوتلو ضرورت احساس کړئ چې ناهستوګن وي او په هغه کې ستاسو لپاره کومه متاع او د استفادې وړ شی وي، نو په دې کې څه ګناه دربانديي نشته چې داسې کورونو ته له اجازې پرته ننوځئ.

الله تعالی پوهېږي چې تاسو یوه تش یا ډک کور ته په کوم نیت ننوځئ، د کوم پټ کار اراده لرئ که د کوم څرګند کار، په نېك نیت ننوځئ که په بد نیت، تشو کورونو ته ننوتل ډېر ځلي په دې نیت وي چې څوك غواړي د نورو له نظره پټ کوم کار وکړي، نو ځکه دلته ویل شوي چې الله تعالی په هر هغه څه پوهېږي چې تاسو ئې په څرګنده یا په پټه توګه کوئ.

که څه هم په دې آیت کې مورږ ته دا لارښوونه شوې چې د چا کور او استوګنځي ته د هغه له موافقې او اجازې پرته داخل نشو، خو د دې لارښوونې لازمي تقاضاء دا ده چې له هر هغه عمل هم ډډه وکړو چې د بل کور ته له اجازې او موافقې پرته د دخول او ننوتلو په معنی تعبیرېږي، لکه تجسس، دا هڅه چې پوه شو په دې کور کې څه تېرېږي، د دېوال له شا، د دروازې له چاود او د بل بام له سر د کور منځ ته کتل، له لرې په دوربین سره د کور منځ څارل، د ټیلفون غږ ئې ثبتول، استراق السمع او داسې وسائل لګول چې د استوګن غږ واورېدی شي دا ټول د دې لارښوونې خلاف کړني دي. که کوم کور یا خونه دروازه نه لري، یا داسې پرده پرې ځوړنده وي چې د کور او خونې منځ ترې معلومېږي، نو داسې ودرېدل د دې لارښوونې خلاف عمل دئ چې لومړی ځان کوربه ته وروښیي، یا د کور منځ ته وګوري، یا د استوګن د لیدو هڅه وکړي او بیا د ننوتلو اجازه وغواړي.

دا پوښتنه هم راولاړېږي چې د بل کور ته تر ننوتلو وړاندې لومړی سلام اچول دي که د ننوتلو اجازه غوښتل؟ ځواب دا دئ چې د آیت له مخې لومړی استئناس دئ او بیا سلام، لومړی دروازه ټکول دي، کله چې ورته معلومه شي چې په کور کې څوك شته او د ده غږ اوري نو بیا سلام اچول او د ننوتلو اجازه غوښتل دي. که د ټیلفون له لارې د اجازې غوښتل ممکن وي نو لومړی ټیلفون کول دي، بیا سلام اچول او بیا د ننوتلو اجازه او موافقه ترلاسه کول دي.

د دې مطلب په ښه پوهېدو دا روایات زمورږ مزید مرسته کوي:

عن ابي هريرة أَنَّ رَسُول اللَّه ﷺ قَالَ : مَنْ اِطَّلَعَ فِي بَيْت قَوْم فَفَقَئُوا عَيْنه ، فَلَا دِيَة لَهُ وَلَا قِصَاص " رَوَاهُ النَّسَائِيُّ

عن أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ :«مَنِ اطَّلَعَ فِى دَارِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَفَقَئُوا عَيْنَهُ هُدِرَتْ عَيْنُهُ » رواه ابو داؤد

امام شافعي د دغو روایاتو ظاهري الفاظو ته په پام سره وایي چې که څوك د بل چا د کور منځ ته نظر وکړي او هستوګن ئې د هغه سترګه ړنده کړي دیت او قصاص پرې نشته. خو احناف په دې عقیده دي چې دا حکم د داسې حالت اړوند حکم دئ چې څوك له اجازې پرته د بل کور ته ننوځي، کوربه ئې مخنیوی وکړي، سره لاس او

ګرېوان شي، په دې ترڅ کې د ننوتونکي سترګه ړنده شي، نو د کور پر خاوند دیت او قصاص نه لازمېږي. باید ووایو چې د چا کور ته د دروازې له چولې کتل دومره ستر جرم نه دئ چې سزا ئې د سترګې ړندول وي. د اړوند روایت غوره توجیه همغه ده چې احناف ئې وړاندې کوي.

عن عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ □ قَالَ « لاَ تَسْتُرُوا الْجُدُرَ مَنْ نَظَرَ فِى كِتَابِ أَخِيهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ فَإِنَّمَا يَنْظُرُ فِى النَّارِ. سنن ابي داؤد

له عبد الله بن عباس □ روایت دئ چې رسول الله □ فرمایلي: د دېوالونو له پردې مه اوړئ، چا چې د خپل ورور لیك ته د هغه له اجازې پرته وکتل نو اور ته ئې کتلي. یعني دا داسې ګناه ده چې د دوزخ اور ورپه برخه کوي.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"إِذَا دَخَلَ الْبَصَرُ فَلا إِذْنَ" المعجم الکبیر للطبراني

له ابوهریره □ روایت دئ چې رسول الله □ وفرمایل: کله چې سترګه ننوځي بیا اجازه نشته، یعني کله چې څوك د بل کور او خوني ته نظر وکړي بیا نو د اجازې اخیستو ضرورت او ارزښت منتفي شي، هغه اجازه هیڅ ارزښت نه لري چې له کتلو وروسته وي.

عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، أَنّ رَسُولَ اللَّهِ □ سَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : نَعَمْ فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ □ : اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا، فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي خَادِمُهَا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ □ : أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عُرْيَانَةً ؟ قَالَ : لا، قَالَ : فَاسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا. سنن البیهقي

له عطاء بن یسار □ روایت دئ چې یوه سړي له رسول الله □ پوښتنه وکړه او وئې ویل: یا رسول الله! آیا د خپلې مور خوني ته د ورتلو په وخت کې به هم ترې اجازه غواړم؟ رسول الله □ وفرمایل: هو؛ هغه سړي وویل: زه خو له هغې سره په یوه کور کې اوسېږم، نو رسول الله □ وفرمایل: له هغې اجازه غواړه، هغه سړي وویل: زه ئې خادم یم، رسول الله □ وفرمایل: آیا دا خوښوې چې بربنډه ئې وګورې؟ وئې ویل: نه، وئې فرمایل: نو اجازه ترې غواړه.

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا۟ مِنْ أَبْصَٰرِهِمْ وَيَحْفَظُوا۟ فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا يَصْنَعُونَ
﴿٣٠﴾ وَقُل لِّلْمُؤْمِنَٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ
وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ ءَابَآئِهِنَّ أَوْ ءَابَآءِ
بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَآئِهِنَّ أَوْ أَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ أَخَوَٰتِهِنَّ أَوْ

نِسَآئِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُهُنَّ أَوِ ٱلتَّـٰبِعِينَ غَيْرِ أُوْلِى ٱلْإِرْبَةِ مِنَ ٱلرِّجَالِ أَوِ ٱلطِّفْلِ ٱلَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُواْ عَلَىٰ عَوْرَٰتِ ٱلنِّسَآءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

مؤمنانو ته ووايه چي د خپلو سترگو (كتل) راكم كړي او خپل عورت وساتي، دا ورته ډېر غوره دئ، يقيناً چي الله په هغه څه ښه خبر دئ چي دوی ئې كوي. او باايمانه ښځو ته ووايه چي د خپلو سترگو (كتل) راكم كړي، او خپل فروج وساتي او خپله گاڼه ځرگنده نه كړي، مگر هغه ئې چي ځرگنده وي او خپل ټكري دي په خپل گرېوان واچوي او خپله گاڼه دي له خپلو مېړونو، خپلو پلرونو، د خپلو مېړونو له پلرونو، خپلو زامنو، د خپلو مېړونو زامنو، خپلو ورونو، ورېرونو، خوريو، خپلو ښځو، خپلو وينځو، هغو ترلاس لاندي سړو چي بې شهوته دي او له هغو ماشومانو پرته چي د ښځو په عورت خبر نه دي بل چا ته نه ځرگندوي او خپلي پښې دي داسي (پر زمكه) نه وهي چي هغه گاڼه ئې معلومه شي چي پټوي ئې او اې مؤمنانو! ټول د الله لوري ته رجوع او توبه وكړئ چي برياليي شئ.

(۳۰-۳۱)- د دغو مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

مؤمنان په دې گمارل شوي چي د خپلو سترگو كتل راكم كړي او خپل عورت وساتي، دلته د سترگو په اړه د (يغضوا) صيغه كارول شوې چي كمول افاده كوي، او دې ته په پام سره چي ترې وروسته د عورت (شرم ځای) ساتنه راغلي نو مطلب ئې پردي او نامحرم ته له داسي كتني ډډه كول دي چي شهوت پاروي، لكه پر له پسي او زيات كتل او هغه هم د شهوت په نظر، ورپسې ويل شوي چي دا ورته ډېر غوره دئ، يعني همدا كار له اخلاقي پلوه ورته غوره دئ، په گناه كي له پرېوتو ئې ساتي، او د آيت په پای كي ويل شوي چي الله تعالی په هغه څه ښه خبر دئ چي دوی ئې كوي. يعني دا لارښووني د هغه الله تعالی له لوري دي چي د انسان د كړنو او عملونو د پايلو او نتائجو په اړه بشپړ علم لري، د همدې جامع او كامل علم له مخي ئې دا لارښووني ورته كړې دي.

با ايمانه ښځې هم په دې گمارل شوې چي د خپلو سترگو كتل راكم كړي او خپل عورت وساتي او خپل زينت ځرگند نه كړي، مگر هغه ئې چي ځرگند وي. كه څه هم په مخكني آيت كي حكم ټولو (نارينه وو او ښځو) ته متوجه وو، خو له دې كبله چي ښځو ته ځيني نوري لارښووني ضروري وې نو ځكه مخكنی حكم بيا تكرار شوی او پر هغه سربېره د خپل زينت نه ښودو لارښوونه هم ورته شوې. دلته څو پوښتني راولاړېږي: د زينت معنی څه ده؟ آيا مراد ئې گاڼه او زينتي شيان دي، كه د بدن سينگار شوي غړي او كه په خپله جمال، ښكلا او ښايست؟ كوم څه ته ځرگند زينت ويل شوي او له نه ښودلو مستثنا شوي؟ په دې اړه څو خبري بايد په پام كي ولرو:

د زينت معنی بايد تر ټولو وړاندي په قرآن كي او مخصوصاً د دې آيت شاوخوا كي ولټوو او وگورو چي دلته په كومه معنی راغلی، دا صحيح نه ده چي د خپلي سليقي او خوښي معنی ورواغوندو. په همدې آيت كي ويل شوي:

(وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ : او خپلې پښې دې داسې (پر زمکه) نه وهي چې هغه

ګاڼه ئې معلومه شي چې پټوي ئې)، دا فقره په ډېر وضاحت سره ښيي چې دلته زينت د ګاڼې په معنی راغلی، ځکه پر زمکه د پښو په کلکو وهلو سره يوازې پټه ګاڼه څرګندېږي او غږ ئې اورېدل کېږي او د نامحرم توجه جلبوي، نه بل څه، که دلته زينت له ګاڼې پرته په بله معنی نه شو اخيستی نو په مخکنيو کې ئې هم په بله معنی اخيستل بې دليله خبره ده. دا صحيح نه ده چې څوك له خپله ځانه زينت د جمال او ښکلا په معنی تعبير کړي او ادعاء وکړي چې مراد ترې مخ، سترګې او شونډې دي، په دې فقرې کې او ترې وړاندې فقرې کې چې وايي: (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا: او خپله ګاڼه دې نه څرګندوي، مګر هغه ئې چې څرګنده وي) زينت

د ګاڼې په معنی راغلی او له ګاڼې پرته ئې په بلې معنی قطعاً نشو اخيستی، له دواړو په څرګنده توګه معلومېږي چې له زينت نه مراد ګاڼه ده، ځکه په مخکنې کې (ما ظهر منها) او په دې کې (ما يخفين من زينتهن) ويل شوي، پر زمکه د پښې کلك وهلو سره له ګاڼې پرته بل څه نه څرګندېږي، نو اطلاق ئې په بل څه نشي کېدی. که له (ما يخفين) څخه مراد ګاڼه وي نو له (ما ظهر منها) څخه هم له ګاڼې پرته بل څه مرادول اشتباه ده. که څه هم زينت له ګاڼې علاوه په نورو معانيو هم راغلی وي. د قرآن په هيڅ آيت کې زينت د انسان د جمال، ښکلا او ښايست په معنی نه دئ راغلی، په مخ، شونډو او سترګو او نورو ښايسته برخو ئې اطلاق نه دئ شوی.

له (ما ظهر منها) څخه نه مراد مخ دئ او نه جامه، بلکې هغه ګاڼه ده چې ښځې ئې په مخ او لاسونو کې کاروي، لکه ګوتې، ټيك، ډيډې (والی)، او غاړګې. البته د ګاڼې د نه څرګندولو مراد په اصل کې د وجود هغه برخه نه څرګندول دي چې د تزئين لپاره ئې ګاڼه کارول کېږي، لکه غاړه، سينه، غوږونه، پزه او نور غړي. د آيت له دې برخې دا هم معلومېږي چې که ښځو خپل مخ سينګار کړی وي، سترګې ئې تورې او شونډې ئې سرې کړې وي ورته روا نه دي چې لوڅ ئې کړي، ځکه چې د زينت له څرګندولو منع کړی شوې دي. او زينت په اصل کې د دې لپاره وي چې د بل توجه ځان ته جلب کړي، هر هغه کار چې ښځې ئې د نامحرم د توجه راجلبولو لپاره وکړي ناروا دئ.

ښځو ته لارښوونه شوې چې خپل ټکري دې پر خپل ګرېوان واچوي او خپله ګاڼه دې له خپلو مېړونو، پلرونو، د خپلو مېړونو له پلرونو، خپلو زامنو، د خپلو مېړونو له زامنو، خپلو ورونو، وريرونو، خورييو، خپلوانو ښځو، خپلو وينځو، هغو ترلاس لاندې سړيو چې بې شهوته دي او له هغو ماشومانو پرته چې د ښځو په عورت خبر نه دي بل چا ته نه څرګندوي او خپلې پښې دې داسې پر زمکه نه وهي چې پټه ګاڼه ئې معلومه شي. دلته هم څو پوښتنې راولاړېږي: پر ګرېوان د ټکري اچولو معنی څه ده؟ آيا معنی ئې دا ده چې خپل ټکری به پر مخ داسې اچوي چې ګرېوان ئې هم پټ کړي؟ او که ئې معنی دا ده چې د ټکري يوه پيڅه به پر خپلې غاړې داسې راتاو کړي چې غاړه او ګرېوان ئې هم ورپټ کړي؟ په دې اړه هم د صحابه وو تر منځ د رأيې اختلاف تر سترګو کېږي او هم د فقهاوو او محدثينو تر منځ، هم د مخکنيو او هم د وروستنيو، ځينې د ښځو مخ او لاسونه تر بند پورې عورت نه بولي او پټ ساتل ئې فرض او واجب نه ګڼي او د ښځو د بدن همدا برخې د (ما ظهر) مصداق بولي، خو ځينې نور د دې پټول هم فرض ګڼي او د (ما ظهر) مصداق يا د ښځو جامه ګڼي يا په غير قصدي توګه

د مخ او لاسونو يا نورو برخو څرګندېدا ګڼي. احناف د لومړی رأيي پلوي كوي او يقيناً چي همدا رأيه دقيقه او سمه ده. دلائل ئې دا دي:

د مخ پټول مو په هغه صورت كي فرض ګڼلی شو چي: ۱- د پټولو په اړه ئې د نص الفاظ صراحت ولري، حال دا چي په ټول قرآن كي د مخ پټولو په اړه صريح حكم نه مومو. ۲- كه دا فرض وی نو د حج په دوران كي به ښځي د يوه فرض په ترك كولو نه مكلف كېدې او دا به نه ورته ويل كېدل چي د احرام په حالت كي به مخ او لاسونه نه پټوي. څوك چي حج ته د استثنايي حالت نوم وركوي اشتباه كوي، په حقيقت كي حج معياري حالت دئ، څه چي په حج كي جائز وي په بل وخت كي په اولی درجه جائز دي.

كه څوك د ډېر احتياط له كبله افراط كوي نو دومره دي ووايي چي مخ پټول مستحب دي، نه دا چي فرض او واجب ئي وګڼي، هغه هم محيط ته په پام سره.

د نارينه او ښځي لپاره د فرض حجاب حد همغه دئ چي په حج كي بايد مراعات شي، تر دې زيات ئې په مستحباتو كي راځي.

دې ته بايد متوجه وو چي د نارينه او ښځي لپاره د احرام لباس يو داسي معيار دئ چي ښيي مسلمان نارينه او مسلمانه ښځه په همدومره لباس مكلف دي، تر دې زيات ئې نه فرض دي او نه واجب، بلكي مستحب دي او د دوی خوښي او ظروفو ته پرېښودل شوي، كه د حج په څېر ستر عبادت كي، د بيت الله خوا ته، د لكونو خلكو په منځ كي دومره لباس كافي وي؛ نو په نورو وختونو كي خو په اولی درجه كافي دئ، څوك چي وايي نارينه د سر په پټولو او ښځه د مخ او لاس په پټولو مكلف دي په دين كي غلو او بې ځايه سختي كوي او خلك په هغه څه مكلف كوي چي الله تعالی نه دي پرې ګمارلي، كه د ښځي لپاره مخ او لاسونه پټول ضروري وی نو الله تعالی به د حج په دوران كي پرې مكلفه كړې وه او كه د نارينه لپاره سر پټول ضروري وی نو الله تعالی به په حج كي پرې مكلف كړی وو. ښځي به په دې نه ګمارل كېدې چي د حج په دوران كي به نه مخ پټوي او نه به دستكشي په لاس كوي، نارينه به پر دې نه ګمارل كېدل چي سر به نه پټوي او داسي بوټونه به نه پښو كوي چي تر پښو ئې زياتي پښې ورپټي كړي، كه مخ او لاسونه پټول فرض وی نو ښځو ته به جائز نه وه چي په لوڅ سر او مخ لمونځ وكړي، كه څه هم خوا ته ئې كوم نامحرم نه وي!! له پكول، خولی، پټكي او لونګی سره لمونځ كول يو برابر دي، او حتی ويلی شو چي كه څوك د الله تعالی په وړاندي د خپل عجز او انكسار ښودلو لپاره لوڅ سر ودرېږي نه يوازي ګناه ئې نه ده كړې بلكي د ثواب داسي كار ئې كړی چي د حج په دوران كي ئې كوي. د احنافو د فقهاوو رأيه همدا ده، اهل حديث د احنافو له رأيي سره مخالفت كوي او هغه احاديث هم يا نه مني او يا ئې تأويلوي چي د احنافو د رأيي تأييد كوي. دوی وايي: د حج په دوران كي ښځي بايد نقاب پر مخ راكش كړي خو داسي چي له مخ سره به ئې نه لګېږي!! ګواكي په دې سره ئې هم پر حديث عمل كړی او هم ئې پر خپل مذهب!! ځيني بيا داسي دي چي وايي په لوڅ سر لمونځ كول مكروه دي!! كه پوښتنه وكړو چي د كوم نص په استناد؟ قرآن خو دا خبره نه ده كړې، په احاديثو كي خو دا خبره نه ده شوې، رسول الله خو هم د حج په دوران كي لوڅ سر لمونځ كړی او هم په ځينو نورو وختونو كي، تاسو د څه په استناد دا خبره كوئ؟! داسي څه به ترې واورې چي حيران به شې، وايي: الله تعالی فرمايلي: خذوا زينتكم عند كل مسجد، د دې آيت ترجمه هم داسي كوي: هر جومات ته د تلو په وخت كي خپل زينتي لباس واغوندئ، خو نه د دې آيت ترجمه دغسي ده او نه

ئې مطلب دا دئ چې پګړئ يا خولۍ په سر کړئ، ځکه دلته مسجد د اسم زمان په توګه راغلی نه د اسم مکان، مراد ئې د سجدې او لمانځه وخت دئ نه جومات، او مقصد ئې دا دئ چې د هغو خلکو غلطه عقيده ترديد کړي چې وايي په زړو، ځيرو، خيرنو، پينه شوو، وړينو، کرباسي او ملنګي جامو کې لمونځ کول ډېر ثواب لري!! الله تعالی فرمايي چې تر ټولو ښکلې جامې مو د لمانځه لپاره واغوندئ، الهي شريعت موږ ته وايي چې جومات ته د تلو په وخت کې ښې جامې واغوندئ، عطر ووهئ، که مو داسې څه خوړلي وو چې له خولې مو بد بوی تلو يا د ډېرو خولو په سبب بد بوی درنه تلو جومات ته له تللو ډډه وکړه، ځان پاکيزه او ستره کړه بيا جومات ته ولاړ شه. د خذوا زينتکم معنی او مراد دا دئ، نه د خولۍ او پګړۍ په سر کول.

که په حجاب کې مخ شامل وی نو په ډېرشم آيت کې دې حکم مورد نه درلود چې مؤمنانو ته ووايه: خپلې سترګې ټيټې واچوي، دا حکم خو په هغه صورت کې وارد دئ او مجال لري چې د ښځو مخ لوڅ وي.

د سترګو ټيټې اچول غوره کار دئ؛ له ګناه د مخنيوي وسيله ده، الله تعالی مؤمنان پرې ګمارلي، خو دې ته بايد متوجه وو چې کتل خو پرېږدئ حتی له زنا مخکې ټول ناروا کارونه په صغيره ګناهونو کې راځي، نه په کبيره ګناهونو کې او د يوه فرض په پرېښودو کې.

د ښځو لپاره د سترګو ټيټې اچول همغه حکم لري چې د نارينه وو لپاره ئې لري، په دې دواړو کې په تفکيك او امتياز باور درلودل د دې آيتونو د روحيې خلاف خبره ده.

په قرآن کې د ستر په ارتباط درې الفاظ راغلي: حجاب، خمر او جلابيب، ځيني دا درې واړه سره خلط کړي او د ټيکري او پړوني په معنی ئې ونيسي، حال دا چې حجاب هغه څه ته ويل شوي چې د دوو لوريو تر منځ د ليدا مانع شي، لکه د دروازې پر سر پرده، کومه دړه او ديوال، قرآن د حجاب لفظ هلته کارولی چې مؤمنانو ته وايي: کله چې له امهات المؤمنين (د رسول الله □ له مېرمنو) کوم څه غواړئ نو د حجاب (پردې) تر شا ئې وغواړئ، د حجاب له شا ورغږ کړئ چې اې د مؤمنانو مورې! دا شی مې په کار دئ. دغې لارښوونې ته په پام سره ويلی شو چې ټيکري ته د حجاب نوم ورکول او مستورې ښځې ته محجبه ويل غلطه نومَونه ده. خمار هغه واړه ټيکري ته وايي چې مېرمنې ئې پر سر کوي او غاړه او ګرېوان پرې پټوي، او جلباب هغه لوی پړوني ته وايي چې ښځې ئې پر خپل سر اچوي او پر خپل ټول ځان ئې راتاووي.

موږ په هغه صورت کې ادعاء کولی شوی چې مخ هم په خمار (ټيکري) سره پټول ضروري دي چې تر جيوبهن مخکې د وجوههن ذکر راغلی وی، که مراد د مخ پټول وی نو دوه خبرې ضروري وې: ۱- بايد په صراحت سره د مخ (وجوههن) يادونه شوې وی، ۲- د مخ لپاره بايد د غطاء (پټولو) لفظ راغلی وی نه د يضربن چې دلته د غوړولو او اچولو په معنی دئ، له مخ سره د غطاء لفظ ښايي او پر ګرېوان د ټيکري له اچولو سره د يضربن صيغه.

ځيني د ابن شهاب الزهري په هغه روايت استناد کوي چې د افك د قضيې په ارتباط راغلی او په هغه کې عائشې □ ته دا وينا منسوب شوې چې د حجاب آيت نازل شوی وو نو ځکه ما خپل مخ په ټکري پټ کړ. د دې روايت په اړه څو پوښتنې شوې چې هيڅ ئې ځواب نه دئ ويلی: د الاحزاب سوره او په هغې کې د حجاب آيت د بني المصطلق له غزوې او د افك له پېښې وړاندې نازله شوې که وروسته؟ که وايي چې وروسته نازله شوې نو د

روايت دا برخه ردوي چي د حجاب حكم د بني المصطلق له غزوې مخكي راغلى وو او كه وايي چي وړاندي نازله شوې نو په دې سره د روايت هغه برخه ردوي چي د سعد بن معاذ او په جومات كي د هغه د وينا يادونه كوي ځكه سعد بن معاذ د احزاب په غزوې كي ټپي شوى او لږ وروسته له همدې ټپ وفات شوى!! همدا راز عائشي ته دا وينا منسوبول چي د حجاب آيت ته په پام سره ئي خپل مخ پټ كړى، صحيح انتساب نه دئ، ځكه د حجاب د آيت موضوع د مخ پټول نه بلكي له امهات المؤمنين څخه د پردې له شا څه غوښتل دي، كه په ټكري سره د مخ پټولو يادونه ئي كړې وى نو د احزاب د سورې ٥٩ آيت ته به ئي اشاره كوله چي وايي: يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَن يُعۡرَفۡنَ فَلَا يُؤۡذَيۡنَۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٥٩﴾ : اې پيغمبره! خپلو مېرمنو، او خپلو لوڼو او د مؤمنانو مېرمنو ته ووايه چي خپل پړوني وربانديي راتاو كړي، همدا دې ته نږدې ده چي وپېژندى شي او ونه ځورول شي، او الله مهربان بخښونكى دئ.

په ٣١ آيت كي چي ويل شوي باايمانه ښځي دي خپل زينت له خپلو مېړونو، پلرونو، د خپلو مېړونو له پلرونو، خپلو زامنو، د خپلو مېړونو زامنو، خپلو وروڼو، وربېرونو، خورييو، خپلو ښځو، خپلو وينځو، هغو ترلاس لاندي سړو چي بې شهوته دي او له هغو ماشومانو پرته چي د ښځو په عورت خبر نه دي بل چا ته نه ځرګندوي، دلته څو پوښتني راولاړېږي: دا كوم زينت دئ چي پر مېړه علاوه پورتنيو ته ئي هم ښوول مانع نه لري؟ او دا كوم زينت دئ چي له خپلوانو او شاوخوا ښځو پرته ئي نورو ښځو ته هم ښودل جائز نه دي؟ آيا د دې زينت اطلاق له ګاڼي پرته په بل څه كولى شو؟ دوه ځوابونه درلودى شو: يو دا چي د بدن ځيني برخي داسي دي چي له مېړه علاوه د ښځي نور خپلوان ئي هم له ليدو نه دي منع شوي، لكه وېښتان، غاړه، مټ، او ګواكي په دې آيت كي په زينت سره همدغو برخو ته اشاره شوې. بل دا چي ښځي له دې منع شوې چي خپله ټوله ګاڼه له مېړه او پورتنيو خپلوانو او نږدې خلكو پرته بل چا ته ونه ښيي. د دې پوښتنو مختصر او يوازينى ځواب دا دئ چي دلته له زينت څخه مراد ګاڼه ده نه بل څه. كه د آيت الفاظو ته ځير شو نو په يقين سره ويلى شو چي دوهمه رأيه دقيقه ده، دا ځكه چي زينت په عامه صيغه راغلى د خاصولو لپاره ئي هيڅ موجه دليل نه مومو، په كوم دليل به يوازي څو غړي ترې مرادوو؟ مخ او لاس له پرديو ښځو هم ستر نه دئ او له مخ، لاس او پښي پرته نور غړي خپلوانو نارينه وو ته هم ښودل منع دي. دا به ډېره عجيبه وي چي څوك دلته (نساءهن) داسي تعبير كړي چي ګواكي پرديو ښځو ته خپل جمال ښودل منع دي او خپلو ته ئي ښودل مانع نه لري!! حال دا چي معنى ئي له كوم شك پرته دا ده چي له خپلوانو پرته نورو ښځو ته د خپلو ګاڼو له ښودلو منع شوې، ښځو ته د سينګار او د ګاڼو د كارولو امتياز وركړى شوى، خو دا د خپل مېړه په وړاندي او د هغه د ارضاء او توجه جلبولو په موخه نه د پردي نارينه د توجه جلبولو او يا له نورو ښځو سره د مسابقې، رقابت او ځان ښودني لپاره. له داسي ځان ښودنو چي په ټولني كي كومي فتني راولاړېږي له هيڅ عاقل انسان پټي نه دي، كه په يوې ميلمستيا او واده كي ځينو ښځو سينګار كړى وي او رنګ رنګ ګاڼي ئي اچولي وي او په خوا كي ئي داسي مېرمني وي چي د سرو زرو ګاڼي خو پرېږده حتى سمي جامي هم نه لري، په دې سره له يوې خوا د دوى تر منځ جدي كركه او دښمني راپيدا

کېږي، له بلي خوا نوري مېرمني دي ته هڅول کېږي چي خپل مېړونه دې ته اړ کړي چي دوی ته هم همداسي گاڼې برابري کړي، که له حرامو لارو وي او که له حلالو!! دا یقیناً چي ټولنه د منفي رقابتونو او حسادتونو په لوري بیايي او فتني راولاړوي. قرآن د قارون یادونه کوي چي په گاڼو ئې ځان سینگار کړی خپل قوم ته راووت، ناپوهانو د ده حالت ته په پام سره وویل: کاش موږ هم د ده په څېر وی او همغه څه مو درلودی چي ده ته ورکړی شوي!!

یقیناً چي د حجاب په اړه د هغو خلکو رأیه ډېره کمزوري ده چي د ښځو مخ او لاسونه هم په ستر کي شاملوي او فرض ئې گڼي، همغسي کمزوري لکه جومات ته د ښځو د تگ په اړه د دوی رأیه. په دې اړه ټول مسلمانان متفق دي چي د رسول الله ﷺ په زماني کي او د هغه تر رحلت پوري ښځي جومات ته تلې او د جَماعت په لمونځونو کي ئې له نارینه وو سره یو ځای برخه اخیسته، داسي چي مخکي به نارینه، ورپسي ماشومان او د صفوفو په وروستۍ برخي کي به ښځي ودرېدې، د اختر په لمونځونو کي به ئې هم برخه اخیسته، او کله کله به رسول الله ﷺ د دوی لپاره بېله غونډه جوړوله او دوی ته به ئې ځانگړې موعظه اوروله. نه یوازي دا چي مسجد ته تلې او د جماعت په لمونځونو کي به ئې شرکت کولو بلکي گڼ شمېر مېرمنو د امهات المؤمنین په شمول په غزواتو کي هم شرکت کړی. په دې اړه روایات دومره زیات او دومره صریح دي چي هیڅوك ترې انکار نشي کولی. راشئ وگورو چي قرآن په دې اړه څه حکم کړی، آیا په قرآن کي داسي لارښوونې مومو چي جومات ته د ښځو د تلو جواز ترې استنباط شي؟ رسول الله ﷺ په دې اړه څه لارښووني کړې؟

که قرآن ته ځیر شو نو په دې خبري پوهېدا به راته گرانه نه وي چي قرآن مؤمنانو ته په جماعت د لمونځ کولو سپارښتنه کوي.

وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ البقره: ٤٣

او لمونځ قائم کړئ او زکات ورکړئ او له رکوع کوونکو سره رکوع وکړئ.

په دې مبارك آیت کي د بې لارو او منحرفو دین پلورو یهودي علماوو څو ځانگړتیاوي بیانېږي: له الله سره ئې تعلق ضعیف او کمزوری وو، لمونځ ئې یا پرېښی او یا له حقیقي روح عاري او په شکلیاتو لگیا ول، د دې پر ځای چي زکات ورکړي د زکات ترلاسه کول ئې عادت شوی وو، له عام ولس سره ئې هم اړیکي سستي شوې وې، له نورو سره ئې یو ځای عبادت هم پرېښی وو، د همدې لپاره دوی ته د دغو څو خبرو امر شوی: لمونځ وکړئ، زکات ورکړئ او له نورو رکوع کوونکو سره یو ځای رکوع وکړئ، ستاسو د ټولو انحرافاتو علاج په همدې کي دئ. دا آیت ښیي چي له نورو لمونځ کونکو سره یو ځای لمونځ کول یوه الهي وجیبه ده.

قرآن د جنگ میدان ته ځېرمه او د خطر په حالت کي هم د جماعت سپارښتنه کوي او فرمایي:

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمۡ فَأَقَمۡتَ لَهُمُ ٱلصَّلَوٰةَ فَلۡتَقُمۡ طَآئِفَةٞ مِّنۡهُم مَّعَكَ وَلۡيَأۡخُذُوٓاْ أَسۡلِحَتَهُمۡۖ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلۡيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمۡ وَلۡتَأۡتِ طَآئِفَةٌ أُخۡرَىٰ لَمۡ يُصَلُّواْ فَلۡيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلۡيَأۡخُذُواْ حِذۡرَهُمۡ وَأَسۡلِحَتَهُمۡۗ وَدَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ تَغۡفُلُونَ عَنۡ أَسۡلِحَتِكُمۡ وَأَمۡتِعَتِكُمۡ فَيَمِيلُونَ عَلَيۡكُم مَّيۡلَةٗ وَٰحِدَةٗۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ إِن كَانَ بِكُمۡ أَذٗى مِّن مَّطَرٍ أَوۡ كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَن تَضَعُوٓاْ أَسۡلِحَتَكُمۡۖ وَخُذُواْ حِذۡرَكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٗا مُّهِينٗا ﴿١٠٢﴾ النساء: ١٠٢

او كه ته (اې پيغمبره!) له دوی سره وې او په لمانځه ورته ودرېدې، نو د دوی يوه ډله دې له تا سره ودرېږي او خپلې وسلې دې ورسره واخلي، نو كله چې ئې سجده وكړه بيا دې له تاسو تر شا شي او هغه بله ډله چې لا ئې لمونځ نه دئ كړی هغه دې راشي او له تا سره دې لمونځ وكړي او خپل احتياطي تدابير دې ونيسي او اسلحه دې ورسره واخلي، كافران دا خوښوي چې تاسو له خپلو وسلو او مال متاع غافل شئ نو په يو واري درباندي رامات شي، خو كه له بارانه ځوريدئ يا بيمار وئ نو څه گناه درباندي نشته چې خپله وسله كېږدئ، خو احتياطي تدابير مو ونيسئ، بې شكه چې الله دغو كافرانو ته سپكوونكی عذاب تيار كړی.

په دې آيت كې د صلوة خوف په اړه لاندې لارښوونې شوې.

د لمانځه لپاره به خلك په دوو ډلو وېشل كېږي، يوه به په امام پسې اقتداء كوي او بله به پيره كوي.

لومړۍ ډله به يو ركعت لمونځ وكړي او له سجدې وروسته به د پيرې لپاره تر شا شي. د لمانځه په وخت كې به خپله وسله له ځان سره لري.

دوهمه ډله به راشي، اقتداء به وكړي او خپل لمونځ به پوره كړي. دوی ته ويل شوي چې هم به وسله له ځان سره لري او هم به احتياطي تدابير مراعاتوي، دا ځكه چې د پيرې كار بل ته حواله كول د احتياط تقاضاء كوي، هلته بايد لمانځه ته راشي چې نورو د پيرې كار پيل كړی وي.

لومړۍ ډله به هغه وخت خپل پاته لمونځ تكميل كړي چې دوهمه ډله له لمانځه فارغه شي او د دوی ځای ونيسي.

لمونځ هم په دوو برخو وېشل شوی او يوازې يو ركعت ئې يوه برخه گڼل شوی، له دې معلومېږي چې د سفر او خطر په وخت كې د قصر لمونځ څلور ركعته نه دئ، يا دوه ركعته دئ يا درې. پيغمبر عليه السلام هم په سفر كې يوازې د ماښام لمونځ درې ركعته او د نورو وختونو دوه دوه ركعته لمونځ كړی.

دلته د خوف متوسط او منځنی حالت بیان شوی، په کم خطر کي یو ځای جماعت کېدی شي او په زیات خطر کي جماعت پرېښودی شي، یوازي یوازي او حتی د قضاء کولو او وروسته اداء کولو اجازت شوی.

په دې حالت کي یوازي په هغه صورت کي له ځانه د وسلي لري کولو اجازه شوې چي یا له وربښت نه په تکلیف وئ او یا دومره بیمار وئ چي د وسلي له حمل نه عاجز وئ.

په جمع د لمانځه دا سپاربښتنه عامه ده، ټولو مؤمنانو ته راجع ده، یوازي د نارینه وو لپاره نه ده، د قرآن بل آیت په دې گواهي ورکوي چي ښځي هم په دې سپاربښتني کي شاملي دي، ځکه قرآن د مریم علیها السلام په اړه فرمایي:

يَـٰمَرۡيَمُ ٱقۡنُتِي لِرَبِّكِ وَٱسۡجُدِي وَٱرۡكَعِي مَعَ ٱلرَّـٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ آل عمران: ٤٣

اې مریمي! خپل رب لره تسلیم اوسه، سجده کوه او له رکوع کوونکو سره یو ځای رکوع کوه.

د مریمي علیها السلام یادونه د دې لپاره راغلي چي وښيي یوه مؤمنه مېرمن باید څنگه وي، مریم علیها السلام ته د عالم پر ټولو ښځو فضیلت ورکړی شوی، قرآن هغه د مؤمنو مېرمنو لپاره د غوره مثال او بېلگي په توگه معرفي کوي او فرمایي:

وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمۡرَأَتَ فِرۡعَوۡنَ إِذۡ قَالَتۡ رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتًا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرۡيَمَ ٱبۡنَتَ عِمۡرَٰنَ ٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتۡ بِكَلِمَـٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتۡ مِنَ ٱلۡقَـٰنِتِينَ ﴿١٢﴾

التحریم: ١١-١٢

او الله د مؤمنانو لپاره د فرعون د مېرمني مثال بیانوي چي وئي ویل: اې زما ربه! ما ته په خپلي خوا کي په جنت کي یو هستوگنځي جوړ کړه او له فرعون او د ده له عمله مي وژغوره او له دغو ظالمانو مي وژغوره. او د عمران لور مریمي (مثال) چي د خپل فرج ساتنه ئي وکړه، نو موږ له خپلي روح څه په کي پو کړل، د خپل رب ویناوي ئي رښتیني وگڼلي او د الله کتابونه ئي هم، او له غاړه اېښودونکو څخه وه.

د مریم علیها السلام روزنه په مدرسه او جومات کي شوي او هغه ستر شخصیت تري جوړ شوی چي د انساني تاریخ له پیل تر پای پوري هیڅ ښځه د هغې مقام ته نشي رسېدی، دې ته له نورو لمونځ کوونکو سره د لمونځ کولو سپاربښتنه نه ځانگړې او خصوصي سپاربښتنه ده او نه منسوخ شوې سپاربښتنه. البته ښځو ته دا لاربښوونه د نارینه وو له اړوند سپاربښتني یوازي دومره توپیر لري چي نارینه جومات ته پر تلو مکلف شوی او ښځو ته دا

رخصت ورکړی شوی چي کولی شي جومات ته ولاړي نشي او په خپل کور کي لمونځ وکړي، خو که ئي وغوښتل جومات ته ولاړه شي هيڅوك ئي د مخنيوي حق نه لري. دا د رسول الله □ داسي مکرره سپارښتنه ده چي د حجة الوداع په تاريخي او مهمي خطبي کي ئي هم د نورو سترو سترو او مهمو امورو تر څنګ يو ځل بيا تکرار کړه.

راشئ هغه روايات هم له نظره تېر کړو چي په دې اړه راغلي.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. قَالَتِ النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ □ غَلَبَنَا عَلَيْكَ الرِّجَالُ، فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ. فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ، فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ، فَكَانَ فِيمَا قَالَ لَهُنَّ " مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُقَدِّمُ ثَلاَثَةً مِنْ وَلَدِهَا إِلاَّ كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ ". فَقَالَتِ امْرَأَةٌ وَاثْنَيْنِ فَقَالَ " وَاثْنَيْنِ ". (بخاري:١٠٢)

له ابو سعيد خدري □ روايت دئ چي وايي: ښځو؛ رسول الله □ ته وويل: ستا په اړه نارينه پر موږ برلاسي شوي (ستا د ويناوو په اورېدو کي دوی پر موږ وړاندي دي)، نو له خپل لوري موږ ته يوه ورځ ځانګړې کړه، نو د دوی لپاره ئي د ملاقات يوه ورځ وټاکله، (په هغه ورځ ئي) دوی ته وعظ وکړ او په خاصو امورو ئي وګمارلي، د هغو خبرو په ضمن کي چي دوی ته ئي وکړې دا هم وه چي: (له تاسي چي د هري ښځي درې اولادونه ترې ومري، دا به له اور ورته پرده شي.) يوې ښځي وويل: که د چا دوه اولادونه ترې ومري؟ وئې فرمايل: که دوه ئي ومري هم.

دا روايت په بخاري کي دوه ځلي نور هم په دغو شمېرو راغلی: ١٢٤٩، ٧٣١٠ له دغو توپيرونو سره: په يوه کي غَلَبَنَا عَلَيْكَ الرِّجَالُ او په بل کي ذَهَبَ الرِّجَالُ بِحَدِيثِكَ، په يوه کي فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ، په بل کي فَاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْسِكَ، يَوْمًا نَأْتِيكَ فِيهِ تُعَلِّمُنَا مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ، په يوه کي فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ او په بل کي فَاجْتَمَعْنَ، په يوه کي فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ او په بل کي فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ، په يوه کي تُقَدِّمُ ثَلاَثَةً مِنْ وَلَدِهَا او په بل کي تُقَدِّمُ بَيْنَ يَدَيْهَا مِنْ وَلَدِهَا ثَلاَثَةً، او په يوه کي دا الفاظ هم شته فَأَعَادَتْهَا مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قَالَ " وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ وَاثْنَيْنِ " خو، په بل کي نشته. په دغو کي ٧٣١٠ روايت تر نورو جامع دئ.

د ابوهريره □ په يوه روايت کي راغلی چي: (هغه مړه شوي اولادونه ئي لابالغ شوي نه وي).

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ □ كُنَّ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ إِذَا تَبَرَّزْنَ إِلَى الْمَنَاصِعِ- وَهُوَ صَعِيدٌ أَفْيَحُ- فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ لِلنَّبِيِّ □ احْجُبْ نِسَاءَكَ. فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ □ يَفْعَلُ، فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ □ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي عِشَاءً، وَكَانَتِ امْرَأَةً طَوِيلَةً، فَنَادَاهَا عُمَرُ أَلاَ قَدْ عَرَفْنَاكِ يَا سَوْدَةُ. حِرْصًا عَلَى أَنْ يَنْزِلَ الْحِجَابُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ. (بخاري:١٤٦)

له عائشي □ روايت دئ چي د رسول الله □ مېرمني رضي الله عنهن به د شپې له مخي د ضرورت رفع کولو لپاره بيدياوو ته چي پراخ او ارت ميدان وو وتلې، عمر □ به رسول الله □ ته ويل: مېرمني دي په حجاب وګماره، خو رسول الله □ داسي نه کول، يوه شپه ماخستن د رسول الله □ مېرمن سودة بنت زمعه □ چي يوه دنګه او لوړه مېرمن وه بهر ووتله، عمر □ پرې غږ کړ چي اې سوده! ومي پېژندلې، دا د هغي تلوسې له امله چي د حجاب د حکم نازلېدو په اړه ئي درلودو، نو الله تعالی د حجاب آيت نازل کړ.

دا روايت هم په بخاري كې په تكرار سره په دغو شمېرو١٤٧، ٤٧٩٥، ٥٢٣٧، ٦٢٤٠ او له دغو توپيرونو سره راغلی: په يوه كې فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ او په بل كې بَعْدَ مَا ضُرِبَ الْحِجَابُ، په يوه كې كُنَّ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ او په بل كې قَدْ أُذِنَ أَنْ تَخْرُجْنَ فِي حَاجَتِكُنَّ، او په بل كې قَدْ أَذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَوَائِجِكُنَّ "راغلي.

لکه چې گورئ په دې رواياتو كې شديد تعارض دئ: يو وايي چې دا پېښه د حجاب د حكم له نازلېدو مخکې رامنځته شوې او د همدې لپاره د حجاب آيت نازل شو او بل ئې وايي چې د حجاب آيت لا د مخه نازل شوی وو او سوده په حجاب كې د وتلو په سبب پېژندل شوې وه، يو وايي چې د حجاب آيت دغه مهال نازل شو او بل وايي چې دغه مهال رسول الله ته وحي وشوه او مېرمنو ته ئې د حاجت لپاره بهر ته د وتلو اجازه وركړی شوه!!

امام بخاري رحمه الله له دغو متعارضو او متناقضو رواياتو د يوه د انتخاب په اړه هيڅ نه دي ويلي، خو كه د قرآن په رڼا كې ئې وڅېړو نو په بشپړ يقين سره ويلی شو چې د حجاب اړوند آيت قطعاً په دې ارتباط نه دئ نازل شوی، قرآن په ډېر صراحت سره وايي چې د جلباب (پړوني) حكم په دې خاطر نازل شو چې منافقينو، مرجفينو او مفسدينو به هغه مېرمنې ځورولې چې د لمانځه يا بل دې ته ورته ضروري كار لپاره به بهر ته وتلې، دوی ته ويل شوي چې پړونی پر ځان واچوي تر څو وپېژندل شي چې دا پاك لمنې او پرهيزگارې مېرمنې دي او لوچكان ئې ونه ځوروي.

حجاب د شپې لپاره نه دئ، بلكې د ورځې لپاره دئ، د شپې له لوري او هغه هم ماخستن مهال نه څوك بې حجابه پېژندل كېږي او نه له حجاب سره، يوازې د قد او ونې د لوړوالې له مخې د يو چا په اړه گمان كېدی شي، د عمر له شأن ډېره لرې ده چې د شپې له لوري او هغه هم په دغه حالت كې د پيغمبر عليه السلام پر مېرمنې غږ وكړي.

دې ته مو هم بايد پام وي چې په كليوال ژوند كې او هغه مهال چې د كورونو منځ كې بيت الخلاوې نه وې نو د سړو لپاره به بېل لوری او د ښځو لپاره بېل لوری غوره كېدو، نه به نارينه د ښځو لوري ته وتل او نه به ښځې د نارينه وو لوري ته، او معمولاً به ښځې په گډه سره وتلې.

څه چې ويل ئې ممكن دي يوازې دا دي چې ښايي عمر غوښتل چې د پيغمبر عليه السلام مېرمنې هيڅكله له كوره بهر ونه وځي، خو الله تعالى هغوی ته له جلباب سره د وتلو اجازه وركړه، ځكه نو په روايت كې ويل شوي چې الله تعالى دوی ته د ضرورت لپاره د وتلو اجازه وركړه، په قرآن كې هم يوازې دغه د وتلو د اجازې آيت مومو، د نه وتلو حكم او آيت نشته، نه صراحتاً او نه اشارتاً، هغه آيت چې د رسول الله مېرمنو ته وايي: (و قرن في بيوتكن و لا تبرجن تبرج الجاهلية الاولى: او په خپلو كورونو كې تم شئ او د مخكنې جاهليت په څېر ځان له سينگار سره مه ښرگندوئ). د دې آيت معنى هيڅكله دا نه ده چې له كوره هيڅ مه وځئ، كه داسې وی نو امهات المؤمنين به جومات ته نه تللې، جهاد ته به نه وتلې، حج ته به نه تللې، د پيغمبر عليه السلام د موعظو اورېدو ته به نه ورتلې.

په دغو متعارضو رواياتو كې دا روايت غوره او ارجح برېښي:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجَتْ سَوْدَةُ بَعْدَ مَا ضُرِبَ الْحِجَابُ لِحَاجَتِهَا، وَكَانَتِ امْرَأَةً جَسِيمَةً لاَ تَخْفَى عَلَى مَنْ يَعْرِفُهَا، فَرَآهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ يَا سَوْدَةُ أَمَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا، فَانْظُرِى كَيْفَ تَخْرُجِينَ، قَالَتْ فَانْكَفَأَتْ رَاجِعَةً، وَرَسُولُ اللَّهِ فِي بَيْتِى، وَإِنَّهُ لَيَتَعَشَّى وَفِي يَدِهِ عَرْقٌ فَدَخَلَتْ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي خَرَجْتُ لِبَعْضِ حَاجَتِى فَقَالَ لِي عُمَرُ كَذَا وَكَذَا. قَالَتْ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ ثُمَّ رُفِعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرْقَ فِي يَدِهِ مَا وَضَعَهُ فَقَالَ " إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ ". بخاري: ٤٧٩٥

له عائشي روايت دئ چي د حجاب له لازمېدو وروسته، سوده (په حجاب کي) د کوم ضرورت لپاره بهر ووتله، هغه دنګه مېرمن وه، چا چي پېژندله نو پرې پټه نه پاته کېده، عمر وليده او ورته وئي ويل: اي سوده! والله چي پر موږ پټه نه پاته کېږې، وګوره څنګه وځې! وايي: هغه بېرته راستنه شوه، په داسي حال کي چي رسول الله زما په کور کي وو او ماښامنى ئي خوړلو او په لاس کي ئي غوښين هډوکى وو، هغه راغله او وئي ويل: يا رسول الله! زه د ځينو اړتياوو لپاره بهر ووتلم او (عمر) دا دا راته وويل، (عائشه) وايي: الله تعالى هغه ته وحي وکړه، بيا په داسي حال کي ترې لوړه شوه چي هغه غوښين هډوکى ئي لا په لاس کي وو او وئي فرمايل: يقيناً چي تاسو ته د خپلو حاجتونو او اړتياوو لپاره د وتلو اجازه درکړى شوې.

د دې روايت له مخي دوه خبري کولى شو: لومړى دا چي مخکنى روايت ناقص دئ، د پېښي په اړه ئي وينا دقيقه نه ده او دوهم دا چي د توجيه وړ نه برېښي چي عمر به د رسول الله د دې وينا له اورېدو وروسته هم په خپلي رأيي ټينګار کړى وي!! او ښځي به ئي جومات ته له تلو منع کړې وي.

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ أَشْهَدُ عَلَى النَّبِيِّ أَوْ قَالَ عَطَاءٌ أَشْهَدُ عَلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ خَرَجَ وَمَعَهُ بِلاَلٌ، فَظَنَّ أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ فَوَعَظَهُنَّ، وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ، فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِى الْقُرْطَ وَالْخَاتَمَ، وَبِلاَلٌ يَأْخُذُ فِي طَرَفِ ثَوْبِهِ. (بخاري: ٩٨)

له ابن عباس روايت دئ چي: يو ځل رسول الله په داسي حال کي (د نارينه وو له ليکو يا له منځه) ووت چي بلال هم ورسره وو (ښځو ته ورغى) ګمان ئي وکړ چي ښځو د ده وعظ او نصيحت نه دئ اورېدلى، نو هغوى ته ئي وعظ وکړ، د صدقي ورکولو امر ئي ورته وکړ، نو ښځو خپلي لښتى او ګوتي د صدقي په توګه اچولي او بلال په خپلي لمن کي راټولولي.

دا روايت په بخاري کي په تکرار سره په دغو شمېرو٩٦٢، ٩٦٤، ٩٧٥، ٩٧٧، ٩٧٩، ٩٨٩، ١٤٣١، ١٤٤٩، ٤٨٩٥، ٥٢٤٩، ٥٨٨٠، ٥٨٨١، ٥٨٨٣، ٧٣٢٥ او له دغو توپيرونو سره راغلى: په پورتني کي دا نه دي ويل شوي چي ښځو ته له وعظ مخکي لمونځ شوى، بيا خطبه ورکړى شوې، خو په ځينو نورو کي دا مطلب ويل شوى، په دې کي دا هم نه دي ويل شوي چي د بلال په څادر يا لمن کي به ئي خپلي ګاڼي غورځولي خو په نورو کي دا مطلب هم راغلى، په يوه کي يوازې دومره ويل شوي چي د عيد لمونځ مي له رسول الله ، ابوبکر، عمر او عثمان سره کړى ټولو به له خطبي مخکي لمونځ کاوو.، په يوه کي دا هم ويل شوي چي رسول الله د الممتحنه د سورې دا آيت ولوستو: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ) الآيَةَ کله چي ترې فارغ شو نو وئي فرمايل: آيا تاسو همدا بيعت کوئ؟ يوې ځواب ورکړ چي هو؛، په يوه کي ويل شوي چي د کمکي اختر لمونځ ئي وکړ او په بل کي راوي شك کوي چي د کمکي اختر که د لوى اختر لمونځ.

د دي روايت په اړه څو خبرې توجه غواړي: د دې روايت په اصلي مطلب هلته سم پوهېدی شو چې نور روايات هم وګورو، د نورو رواياتو په رڼا کې راته جوتېږي چې دا د اختر لمونځ وو، پيغمبر عليه السلام لومړی لمونځ کړی، بيا ئي خطبه ويلې، بيا د خلکو له منځه تېر شوی او د ښځو د لمانځه ځای ته ورغلی، هغوی ته ئي بيا وعظ کړی، د صدقې ورکولو ته ئي هڅولي او هغوی خپلې ګاڼې صدقه کړې.

دا او دې ته ورته ګڼ شمېر روايات ښيي چې د پيغمبر عليه السلام په دوران کې ښځو د جماعت په لمونځونو کې شرکت کولو، د ودرېدو ځای ئي بېل او د نارينه وو تر شا وو، پيغمبر عليه السلام د هغوی روزنې ته خاصه توجه کوله، د اختر په لمانځه کې له عامې خطبې وروسته د ښځو خوا ته ورغلی او هغوی ته ئي بيا وعظ کړی. خو متأسفانه اوس حالت داسې دئ چې ښځې مېلو، ودونو، زيارتونو ته تلی شي، نه خاوندان او خپلوان پرې اعتراض کوي او نه واعظان، خو جوماتو ته ئي تګ ممنوع دئ!! څوك چې وايي اوس د فساد او فتنو دور دئ نو ځکه جوماتو ته د ښځو تګ ښه نه دئ!! هغوی ته وايو:

له فساد او فتنو د ښځو د مخنيوي لار خو دا ده چې هغه جوماتو ته راشي او وعظ واوري.

څوك وايي چې د پيغمبر عليه السلام په وخت کې تر نن فتنې لږې وې؟! دا خبره يوازې هغه څوك کولی شي چې له حقائقو بې خبر وي، په مدينه کې ښځې هغه مهال جوماتو ته تللې چې محدود شمېر کسانو ايمان راوړی وو، قرآن وايي چې ډېر ځلي به منافقينو، مرجفينو او د بيمارو زړونو خاوندانو هغه ښځې ځورولې چې جوماتو ته به تلې، د دغو مفسدينو له امله ئي ښځې جوماتو ته له تلو منع نه کړې بلکې امر ئي ورته وکړ چې له جلباب سره جوماتو ته ولاړې شي.

آيا څوك دا حق لري چې ووايي: اوس د فتنې دور دئ نو ښځې دې حج نه کوي، يا د حج په دوران کې دې مخ او لاسونه هم پټوي؟ که دا حق نه لرو نو له جوماتو ئي څنګه منع کوو؟ رسول الله □ خو د خپل مبارك ژوند په وروستيو شپېو او په خپلو وروستنيو خطبو کې فرمايلي: که ستاسو ښځې غواړي چې په جوماتو کې لمونځ وکړي نو مخنيوی ئي مه کوئ!!!

څوك چې وايي د عمر □ په وخت کې دا پرېکړه وشوه چې ښځې دې جوماتو ته نه ځي! هغوی ته وايو: دا نه د يوه حکم د تغيير په معنی اخيستی شو او نه د تعطيل په معنی، يوازې دومره ويلی شو چې که دا ادعاء صحيح وي نو دا پرېکړه هغه مهال د خاصو ظروفو او شرائطو په وجه شوې، داسې نه ده چې د دې پرېکړې مخالفت حرام او ناجائز وي او نن چې د اسلام او مسلمانانو مصلحت دا تقاضاء او غوښتنه کوي چې د ښځو ديني او اخلاقي روزنې ته لازياته توجه وشي او له نورو خواوو ئي مخ جوماتو ته واړوو نو دا کار حرام او ناروا وګڼو!! حرام هغه دي چې الله تعالی او د هغه رسول حرام کړي.

ځيني وايي: کاش اوس داسې جوماتونه او داسې واعظان وی چې د ښځو روزنه وکړی شي،... د کومې فتنې له مخې چې د ښځو لمونځ په کور کې غوره ګڼل شوی کېدی شي هغه په جوماتو کې د ننه احتمالي فتنه وي نه د لارې په اوږدو کې. د دوی په ځواب کې بايد ووايو: که رسول الله □ ښځو ته ويلي وی چې ستاسو لمونځ تر جوماتو په کور کې غوره دئ نو يوه ښځه به هم جوماتو ته نه وه تللې، د ښځو له عمل معلومېږي چې رسول الله □ داسې خبره هغوی ته نه ده کړې، له ګڼ شمېر رواياتو معلومېږي چې د پيغمبر عليه السلام تر رحلت پورې

ښځي جومات ته راتلي، او رسول الله په خپلي وروستی خطبي کي دا سپارښتنه کړې ده چي که ښځو غوښتل جومات ته ولاړې شي مخنیوی ئې مه کوئ، رسول الله حتی د عمر دا مطالبه ونه منله چي ویل ئي: یا رسول الله! خپلي مېرمني دي بهر ته له وتلو منع کړه، رسول الله له څه ځنډ وروسته وفرمایل: ما ته وحي شوې چي دوی منع نه کړم. موږ یوازې د دومره څه ویلو حق لرو چي ووایو: جوماتونه باید داسي جوړ شي چي هم د ښځو د لمانځه ځای بېل وي او هم ئې د تګ راتګ لاره بېله وي، خو هغه حلال کار نشو حرامولی چي رسول الله نه دئ تحریم کړی. د عمر په اړه په روایاتو کي راځي چي هغه له کوره د ښځو له وتلو او جومات ته د دوی له تلو سره موافق نه وو، خو عملاً ئې حالت داسي وو چي دی به مخکي جومات ته روان وو او مېرمن به ئې ورپسي وه خو هغه ئې منع کولی نشوی.

عن أُمُّ عَطِيَّةَ انها سَمِعتِ النَّبِيَّ يَقُولُ " يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ، أَوِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْخُدُورِ وَالْحُيَّضُ، وَلْيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ، وَيَعْتَزِلُ الْحُيَّضُ الْمُصَلَّى ". قَالَتْ حَفْصَةُ فَقُلْتُ الْحُيَّضُ فَقَالَتْ أَلَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ وَكَذَا وَكَذَا. (بخاري:٣٢٤)

له ام عطیه روایت دئ چي وایي: له رسول الله مي اورېدلي چي وئې فرمایل: (نوې رسېدلي ښځي، او ستري یا په پرده کي ناستي ښځي، او حائضي ښځي دي وځي او د خیر په کارونو (د عید لمونځ) او د مسلمانانو په دعاء کي دي ګډون کوي، خو حائضي ښځي دي له مصلی ګوښه ودرېږي، حفصه وایي: ومي ویل: آیا حائضي ښځي هم؟ دې وویل: آیا حایضي ښځي عرفات او...او... ته نه حاضرېږي؟!

دا روایت هم شپږ ځلي نور په دغو شمېرو ٣٥١، ٩٧١، ٩٧٤، ٩٨٠، ٩٨١، ١٦٥٢او له دغو توپیرونو سره په بخاري کي راغلی: په یوه کي يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ، أَوِ الْعَوَاتِقُ ذَوَاتُ الْخُدُورِ وَالْحُيَّضُ، وَلْيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ، په بل کي أُمِرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْحُيَّضَ يَوْمَ الْعِيدَيْنِ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، فَيَشْهَدْنَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَدَعْوَتَهُمْ او په بل کي كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ، حَتَّى نُخْرِجَ الْبِكْرَ مِنْ خِدْرِهَا، حَتَّى نُخْرِجَ الْحُيَّضَ فَيَكُنَّ خَلْفَ النَّاسِ، فَيُكَبِّرْنَ بِتَكْبِيرِهِمْ، وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطُهْرَتَهُ، په یوه کي دا هم راغلي قَالَتِ امْرَأَةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِحْدَانَا لَيْسَ لَهَا جِلْبَابٌ. قَالَ لِتُلْبِسْهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا، لکه چي ګورئ په دغو روایتونو کي ویل شوي چي موږ ته به امر کېدو چي د عید د لمانځه لپاره ووځو، پېغلي، زړې او حتی حائضي به هم وتلې، په خپل ټاکلي ځای کي به ودرېدې، په لمانځه کي به ئې برخه اخیستله، حائضي به له مصلی بهر په یوه ګوښه کي وې او دا صحنه به ئې لیدله، یوې مېرمني له رسول الله پوښتنه کړې وه چي که څوك جلباب ونه لري او د همدې لپاره د عید لمانځه ته ونه وځي څه ګناه پرې شته؟ ورته وئې فرمایل: خپلي خورلړې دي جلباب ورواغوندي.

په دې کي ډېر لوی حکمت دئ، له داسي غونډو انسان ډېر زیات متأثره کېږي، د همدې لپاره رسول الله مېرمنو ته امر کاوو چي په دغو غونډو کي برخه واخلي. ډېره عجیبه ده چي د داسي څرګندو نصوصو په شته والي کي ځیني خلك جومات ته د ښځو تلل ناروا ګڼي!! حفصه بنت سیرین وایي زما د خور مېړه له رسول الله سره په دولسو غزواتو کي برخه اخیستي وه چي په شپږو کي ئې زما خور هم ورسره وه، هغوی به مریضان او زخمیان تداوي کول.

عَنِ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يُصَلِّي الْفَجْرَ، فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ مُتَلَفِّعَاتٍ فِي مُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ. (بخاري:٣٧٢)

له عائشې روايت دئ چي وايي: رسول الله به چي د سهار لمونځ کاوو يو شمېر مسلماني مېرمني به هم په داسي حال کي چي ځانونه به ئې په خپلو ټکريو کي نغښتي وو لمانځه ته راتللې، له لمانځه وروسته به بېرته خپلو کورونو ته تللې او هيچا به نه پېژندلې چي څوک دي.

دا روايت هم درې ځلي نور په دغو شمېر ٥٧٨، ٨٦٧، ٨٧٢ او له دغو توپيرونو سره راغلی: په يوه کي مُتَلَفِّعَاتٍ فِي مُرُوطِهِنَّ، په بل کي مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ، په يوه کي ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ، په بل کي يُصَلِّي الصُّبْحَ بِغَلَسٍ فَيَنْصَرِفْنَ نِسَاءُ الْمُؤْمِنِينَ، لاَ يُعْرَفْنَ مِنَ الْغَلَسِ، أَوْ لاَ يَعْرِفُ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا او په بل کي فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ، مَا يُعْرَفْنَ مِنَ الْغَلَسِ او په بل کي مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ، له دې توپيرونو سره سره د رواياتو مطلب يو دئ او هغه دا چي مسلماني مېرمني به جومات ته تللې، د سحر په لمانځه کي به ئې هم برخه اخيسته، رسول الله به د سحر لمونځ په داسي وخت کي کاوو چي تر لمانځه وروسته به هم لا دومره تياره وه چي مېرمني به نه پېژندل کېدې.

له دې روايته دوه تعبيرونه شوي: يو دا چي مېرمني به په ټکريو کي داسي پټي وې چي چا به نه پېژندلې او بل دا چي دومره تياره به وه چي دوی به نه پېژندل کېدې، لومړی تعبير په دې دليل کمزوری او ناسم دئ چي خبره د سحر د تيارې (غلس) ده؛ نه په جامه کي د پټېدو څرنګوالی، له دې روايته نه يوازې دا مطلب نشي اخيستل کېدی چي د ښځو مخونه به پټ وو بلکي په خلاف د دې ښيي چي د دوی مخونه به لوڅ وو خو د تيارې په وجه به نه پېژندل کېدې. لومړی ادعاء به په هغه صورت کي صحيح ګڼل کېده چي د (غلس: تياره) يادونه نه وی شوې يا د سحر له لمانځه پرته د نورو لمونځونو يا د ورځي د کوم لمانځه يادونه شوې وی.

راشئ هغه روايات هم له نظره تېر کړو چي د ستر په اړه راغلي او هري ډلي د خپلي رأيي د تأييد لپاره پرې استناد کړی. په دې اړه روايات دومره متعارض دي چي په سعودي کي د يوه مسلك او مذهب پلويانو پرې توافق ونشو کړی، مرحوم ابن باز او مرحوم الباني د مسلك له پلوه سره ورته ول خو د ستر په اړه ئې ژور اختلاف درلود، الباني مخ او لاسونه په ستر کي شامل نه ګڼل او ابن باز شامل ګڼل، الباني په بېلو رواياتو استناد کاوو او ابن باز په بېلو!! ځينو به يوه روايت ته ضعيف ويلو خو بل به همغه روايت د اعتبار وړ ګڼلو، د ابن باز پلويانو د الزهري هغه روايت ته اعتبار ورکولو چي وړاندي وڅېړل شو او د الباني پلويانو دې روايت ته چي ابو داؤد ئې مرسل ګڼي او الباني ئې صحيح:

عَنْ عَائِشَةَ : أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِى بَكْرٍ دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ شَامِيَّةٌ رِقَاقٌ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا، ثُمَّ قَالَ :«مَا هَذَا يَا أَسْمَاءُ؟ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلُحْ أَنْ يُرَى مِنْهَا إِلاَّ هَذَا وَهَذَا». وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ. سنن البيهقي قَالَ أَبُو دَاوُدَ هَذَا مُرْسَلٌ خَالِدُ بْنُ دُرَيْكٍ لَمْ يُدْرِكْ عَائِشَةَ رضى الله عنها. و قال الشيخ الألباني : صحيح

له عائشې روايت دئ چي خور ئې اسماء بنت ابوبكر په داسي حال کي رسول الله ته راغله چي نرۍ شامي جامه ئې اغوستي وه، مخ ئې ترې واړاوو او وئې فرمايل: اې اسماء! دا څه دي؟! ښځه چي پيغلتوب ته

ورسبړي نو ورته روا نه ده چې له دې او دې پرته ئې بل څه ترې وليدل شي، خپل مخ او لاسونو ته ئې اشاره وکړه.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :«لاَ تَتَنَقَّبُ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ وَلاَ تَلْبَسُ الْقُفَّازَيْنِ ». سنن البيهقي

له عبد الله بن عمر ؓ روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: محرمه (حج کوونکې) ښځه دې نه پر مخ نقاب اچوي او نه دې دستکشي په لاس کوي،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ بن الْعَبَّاسِ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمٍ تَسْتَفْتِيهِ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا، وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الآخَرِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ،"إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا، لا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُثْبُتَ عَلَى الرَّحْلِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ ، قَالَ: نَعَمْ"،"ذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. سنن النسائي، البخاري

له عبد اله بن عباس ؓ روايت دئ چې فضل بن عباس ؓ د رسول الله ﷺ شا ته په سورلى سپور وو چې د خثعم د قبيلې يوه مېرمن په داسې حال کې راغله چې پوښتنه ئې ترې کوله، فضل هغې ته کتل او هغې فضل ته، نو رسول الله ﷺ د فضل مخ بل لوري ته واړاوو، هغې ښځې وويل: يا رسول الله! د حج الهي فريضه په داسې حال کې زما پر پلار فرض شوه چې بوډا شوی او پر خپلو پښو نه شي ودرېدی، آيا زه د هغه لپاره حج وکړم؟ وئې فرمايل: هو، او دا د حجة الوداع د کال پېښه ده.

دا روايت دوه خبرې زموږ مخې ته ږدي: د ښځې مخ لوڅ وو او فضل ورته کتل، رسول الله ﷺ د فضل مخ بل لوري ته واړاوو او په دې سره ئې هغه ته وښوده چې د الهي لارښووني تقاضاء همدا ده. او دا چې د مخ لوڅوالى د رسول الله ﷺ د ژوند تر پايه او د حجة الوداع تر کال پورې معمول وو.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَنِ الزُّهْرِىِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَهُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ " لاَ يَلْبَسِ الْقَمِيصَ وَلاَ الْعِمَامَةَ وَلاَ السَّرَاوِيلَ وَلاَ الْبُرْنُسَ وَلاَ ثَوْبًا مَسَّهُ الْوَرْسُ أَوِ الزَّعْفَرَانُ، فَإِنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ ". (بخارى: ١٣٤)

له ابن عمر ؓ روايت دئ چې: يوه سړي له رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چې مُحرِم (چا چې احرام تړلى وي) به څه اغوندي؟ وئې فرمايل: نه به کميس اغوندي، نه پټکي، نه پرتوگ، نه چپنه، او نه داسې جامه چې عطر او زعفران پرې وهل شوي وي، او که پڼې (څپلکې) ونه مومي نو موزې دې واغوندي؛ خو داسې دې پرې کړي چې تر ښنگريو (ښېديو) لاندې شي.)

دا روايت په بخاري کې لس ځلې نور په دغو شمېرو راغلى: ٣٦٦، ١٥٤٢، ١٨٣٨، ١٨٤٢، ٥٧٩٤، ٥٨٠٣، ٥٨٠٥، ٥٨٠٦، ٥٨٤٧، ٥٨٥٢، په دوی کې دا توپيرونه تر سترگو کېږي: په ځينو کې د مفرد په صيغه راغلي لاَ يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلاَ السَّرَاوِيلَ وَلاَ الْبُرْنُسَ وَلاَ ثَوْبًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ وَلاَ وَرْسٌ او په ځينو کې د جمع په صيغه لاَ يَلْبَسُ الْقُمُصَ وَلاَ الْعَمَائِمَ وَلاَ السَّرَاوِيلاَتِ وَلاَ الْبَرَانِسَ وَلاَ الْخِفَافَ، إِلاَّ أَحَدٌ لاَ يَجِدُ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ په ځينو کې وَلاَ تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ أَوْ وَرْسٌ او په ځينو کې أَنْ يَلْبَسَ الْمُحْرِمُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا بِوَرْسٍ أَوْ

بزَعْفَرَانٍ، په ځينو کي دا هم راغلي لاَ تَتَنَقَّبِ الْمُحْرِمَةُ وَلاَ تَلْبَسِ الْقُفَّازَيْنِ: ښځي دي نه پر مخ نقاب اچوي او نه دي دستکشي په لاس کوي، په ځينو کي حَتَّى يَكُونَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ په ځينو کي حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ. د مفهوم او معنى له پلوه ټول سره ورته دي، خو ځيني ئې مختصر او ځيني ئې جامع دي. تر ټولو جامع ئې ۱۸۳۸ روايت دئ چي په هغه کي د ښځو په اړه هم لارښوونه شوې.

عَبْدِ الرَّحْمَنِ بن أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ : لا يَنْظُرِ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ، وَلا تَنْظُرِ الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ، مصنف ابن ابي شيبه

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بن أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ : لا يَنْظُرِ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ، وَلا تَنْظُرِ الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ، وَلا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ، وَلا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ. المعجم الكبير للطبراني، مسلم، ترمذي، ابن ماجه

ابو سعيد خدري له خپل پلاره روايت کوي چي رسول الله وفرمايل: نارينه دي د نارينه عورت ته نه گوري او ښځه دي د ښځي عورت ته نه گوري، نارينه دي له نارينه سره يو ځای (په يوه بستر کي) نه څملي او ښځه دي له ښځي سره يو ځای (په يوه بستر کي) نه څملي.

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : « لاَ تَكْشِفْ (لاَ تُبْرِزْ) فَخِذَكَ، وَلاَ تَنْظُرْ إِلَى فَخِذِ حَيٍّ وَلاَ مَيِّتٍ ». سنن البيهقي، ابن ماجه

له علي روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: ورون دي مه لوڅوه او د هيڅ ژوندي او مړي ورون ته مه گوره.

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ «مُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلاَةِ فِى سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا فِى عَشْرٍ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِى الْمَضَاجِعِ وَإِذَا زَوَّجَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ عَبْدَهُ أَوْ أَجِيرَهُ فَلاَ يَرَيَنَّ مَا بَيْنَ رُكْبَتِهِ وَسُرَّتِهِ فَإِنَّ مَا بَيْنَ سُرَّتِهِ وَرُكْبَتِهِ مِنْ عَوْرَتِهِ ».سنن الدار قطني

عمرو بن شعيب له خپل پلار او نيکه څخه روايت کوي چي رسول الله فرمايلي: خپل ماشومان په اوه کلنی کي پر لمانځه وگمارئ، په لس کلنی کي ئې په وهلو سره پرې تأديب کړئ، او تر منځ ئې په بستر کي بېلوالی وکړئ، او که له ستاسو کوم يو خپل مريي او خادم ته واده وکړي نو د هغه د ورنو او نامه تر منځ (برخي ته) دي نه گوري، د نامه او ورونو منځ ئې عورت گڼل کېږي.

عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ قَالَ « لاَ تَلِجُوا عَلَى الْمُغِيبَاتِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِى مِنْ أَحَدِكُمْ مَجْرَى الدَّمِ ». الترمذي، المعجم الاوسط للطبراني

له جابر روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: هغو ښځو ته مه ورځئ (يوازي ورسره مه گورئ) چي مېړونه ئې په سفر تللي وي او غائب وي، ځکه شيطان ستاسو د يوه په وينې کي درومي.

عن جابر.... مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلاَ يَخْلُوَنَّ بِامْرَأَةٍ لَيْسَ مَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ ». مسند احمد

له جابر روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: څوك چي پر الله او د آخرت پر ورځي ايمان لري له كومي ښځي سره دي په داسي حال كي ګوښى نه ګوري چي له هغي سره خپل محرم نه وي، ځكه دريم به ئي شيطان وي.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ، يَقُولُ : لا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ وَلا تُسَافِرُ امْرَأَةٌ إِلاَّ وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ. البيهقي

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ سَمِعْتُ النَّبِىَّ يَقُولُ :«لاَ يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ وَلاَ تُسَافِرُ امْرَأَةٌ إِلاَّ وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ ». رَوَاهُ الْبُخَارِىُّ فِى الصَّحِيحِ عَنْ عَلِىِّ بْنِ الْمَدِينِىِّ وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِى بَكْرِ بْنِ أَبِى شَيْبَةَ وَزُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ.

ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِىَّ يَخْطُبُ يَقُولُ « لاَ يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلاَّ وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ وَلاَ تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ إِلاَّ مَعَ ذِى مَحْرَمٍ ». مسلم

له ابن عباس روايت دئ چي رسول الله په خطبي كي فرمايلي: نه دي كوم سړي له داسي ښځي سره ګوښى ګوري چي محرم ئي ورسره نه وي او نه دي ښځه له محرم پرته سفر كوي.

دغو دلائلو ته په پام سره په بشپړ يقين او اطمئنان سره ويلى شو چي د حجاب او ستر په اړه د احنافو رأيه تر ټولو دقيقه او د قرآن او سنت مطابق ده.

وَأَنكِحُواْ ٱلۡأَيَـٰمَىٰ مِنكُمۡ وَٱلصَّـٰلِحِينَ مِنۡ عِبَادِكُمۡ وَإِمَآئِكُمۡۚ إِن يَكُونُواْ فُقَرَآءَ يُغۡنِهِمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلۡيَسۡتَعۡفِفِ ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغۡنِيَهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦۗ وَٱلَّذِينَ يَبۡتَغُونَ ٱلۡكِتَـٰبَ مِمَّا مَلَكَتۡ أَيۡمَـٰنُكُمۡ فَكَاتِبُوهُمۡ إِنۡ عَلِمۡتُمۡ فِيهِمۡ خَيۡرًاۖ وَءَاتُوهُم مِّن مَّالِ ٱللَّهِ ٱلَّذِىٓ ءَاتَـٰكُمۡۚ وَلَا تُكۡرِهُواْ فَتَيَـٰتِكُمۡ عَلَى ٱلۡبِغَآءِ إِنۡ أَرَدۡنَ تَحَصُّنًا لِّتَبۡتَغُواْ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَمَن يُكۡرِههُّنَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ مِنۢ بَعۡدِ إِكۡرَٰهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾

او خپل بې واده (نارينه او ښځي) او خپل بې واده صالح مريان او وينځي واده كړئ، كه فقيران وي الله به ئي په خپل فضل سره شتمن كړي، او الله پوه د وسعت خاوند دئ، او هغه چي واده نه مومي تر هغه دي عفت غوره كړي چي الله ئي په خپل فضل سره شتمن كړي، او ستاسو په لاس كي هغه (مريان او وينځي) چي د مكاتبت

غوښتنه کوي نو مکاتبت ورسره وکړئ که کومه ښېګڼه په کي وګورئ، او د الله له هغه مال څخه څه ورکړئ چې تاسو ته ئې درکړی، او د دنيايي ګټې په لټه کې خپلې وينځې بدلمنۍ ته مه اړباسئ، (خاصتاً) که هغوی پاك لمني غواړي، او څوك چې هغوی اړباسي نو يقيناً چې الله د دوی له اړ کېدو وروسته (ورته) مهربان بخښونکی دئ.

(۳۲-۳۳)- په دې مبارکو ايتونو کې دا لارښووني ځلېږي:

مؤمنانو ته ويل شوي چې د خپلو بې واده او مجردو نارينه او ښځو او د بې واده صالح مريانو او وينځو د واده بند وبست وکړي، د بدلمنيو او اخلاقي فساد د مخنيوي تر ټولو اغېزمنه او دېرمنه طريقه دا ده چې بلوغ ته رسېدلي ځوانان او پيغلې او له واده پاتې شوي نارينه او ښځې واده کړی شي او د اوږدې مودې لپاره د مجرد پاتې کېدو مخنيوی وشي، د کورنۍ مشران او د ټولنې واکمنان بايد دې لوري ته خاصه توجه وکړي او هغه خنډونه له منځه يوسي چې نکاح پېچلې او ځنډمنه کوي.

فقر او اقتصادي مشکلات بايد په واده کې د ځنډ باعث نشي، نه دې واده کوونکي د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله او يا له دې وېرې چې واده به ئې له اقتصادي مشکلاتو سره مخامخ کړي د واده کار ځنډوي، او نه دې پلرونه دا غلطي کوي چې کوم صالح او نېك انسان ته د خپلې لور له ورکولو له دې کبله ډډه وکړي چې هغه نيستمن او فقير دئ. باور او هيله ئې بايد دا وي چې الله تعالی به ئې په خپل فضل سره شتمن کړي، دا لارښووني د هغه الله تعالی له لوري دي چې ښه پوه او د وسعت خاوند دئ، په هغه څه مو ګماري چې ستاسو خير په کې مضمر دئ، که د عليم خدای په لارښوونو عمل وکړئ له تنګسې به مو وباسي او پراخي به درپه برخه کړي.

هغه چې د واده توان نه لري او امکانات ئې نه مومي تر هغه دې د عفت لمنه کلکه ونيسي او په ګناه کې له پرېوتو دې ځان وساتي چې الله تعالی ئې په خپل فضل سره شتمن کړي. له شتمن کېدو سره سم دې له ځنډ پرته دا کار وکړي.

کوم مريان او وينځې چې د مکاتبت غوښتنه کوي، غواړي له غلامۍ وژغورل شي او د آزاد او خپلواك انسان په څېر ژوند وکړي، خپله آزادي پېري، له مالك سره داسي تړون ته چمتو کېږي چې د خپلې آزادۍ په بدل کې کومه مالي معاوضه يا کوم ګټور کار ترسره کړي، نو الله تعالی مؤمنانو ته لارښوونه کوي چې نه يوازې داسې تړون ته چمتو شي بلکې مالي مرسته ورسره وکړي او له هغه مال څخه څه ورکړي چې الله تعالی د دوی په واك کې ورکړی، خو مشروط په دې چې په هغه کې کومه ښېګڼه وګوري، د آزاد ژوند لپاره ئې مستعد ومومي، په دې پوه شي چې هغه دومره اهليت او کفايت لري چې خپل کارونه په سمه توګه ترسره کړي او د يوه صالح او نېك انسان په توګه آزاد ژوند وکړي. داسې نه چې آزادي ورته له اخلاقي حدودو د وتلو لار پرانېزي او بدو کارونو ته مخه کړي.

مؤمنانو ته سپارښتنه شوې چې د دنيايي ګټې په لټه کې خپلې وينځې بدلمنۍ ته اړې نه کړي، خاصتاً که هغوی پاك لمني غواړي، او څوك چې هغوی اړباسي نو يقيناً چې الله د دوی له اړ کېدو وروسته ورته مهربان بخښونکی دئ. لکه چې ومو ليدل تر دې وړاندې د دوی په اړه دا مهمې سپارښتنې وشوې چې د واده بند وبست ئې وکړئ او که ئې آزادي غوښته او تاسو د آزاد ژوند اهليت په کې وليد، آزاد ئې کړئ او مرسته ورسره وکړئ، دلته د هغو ذليلو انسانانو په کرکجني کړنې نيوکه کوي چې د وينځو د ناموس او عفت سوداګران دي، د دنيوي ګټې په

موخه له وينځو د فاحشو او عزت پلورو په توګه استفاده کوي، تر اسلام وړاندي د عربي ټولني حالت همداسي وو، وينځي به د همدي حرفي لپاره کارول کېدي، په جاهلي ټولنو کي، که دا تر اسلام وړاندي وي او که نن او په يوويشتمي پېړۍ کي، هلته چي دين حاکم نه وي، او د حلال او حرام پولي د الهي دين له مخي نه ټاکل کېږي، هلته چي د شيطان پاچايي وي، هلته چي انسان د خپل هوس بنده وي، نو هلته به د شهوت مهارول او حلال او حرام، جائز او ناجائز ته حدود او پولي ټاکل؛ نه يوازي ممکن نه وي بلکي کرکجن به ګڼل کېږي او په وړاندي به ئي حساسيت بنودل کېږي، ناموس پلورنه او بدلمني به په ګټوري تجارتي حرفي بدلېږي، له اسلام وړاندي د عربي ټولني حالت همداسي وو، نن د غربي ټولني حالت همداسي دئ، که تاسو د غربي ټولني هر لوري ته مخ واړوئ؛ د دې ګنده او د انساني فطرت ضد عمل مظاهر به له وړايه وګورئ، په بازار کي، په مغازه کي، په هوټل کي، په بانك کي، په دفتر کي، د جمهوري رياست له مانۍ د ترافيك تر غرفي، حتى په کليسا کي به د دې آثار او اغېز وموميئ، دا نن د لندن په ښار کي تر اويا زره زياتي د عزت پلورني او بدلمنۍ رسمي هټۍ دي چي دولت ته کميشن ورکوي!!! له همدې لاري دولت تر لاسه کېږي، له همدې لاري لوړو مقاماتو ته د رسېدو دروازې پرانيستل کېږي، استخباراتي شبکي له همدې دام جوړوي، پټو اسرارو ته لار مومي، وبه ګورئ چي د ژوند پر هري برخي د دې ګنده حرفي تور وزر غوړېدلی. اسلام راغی، د فکري، اخلاقي، اجتماعي او اقتصادي اصلاحاتو لړۍ پيل شوه، هغه چي په پرونی جهل ځپلي او شرك وهلي ټولني کي د امتيازاتو خاوندان ول، چا له مذهب ځان ته حرفه جوړه کړې وه، چا ته د ټولني اجتماعي جوړښت واکمني ورپه برخه کړې وه، چا د ټولني له مخکنيو اقتصادي مناسباتو بې شمېره ګټي تر لاسه کولي، څوك په اخلاقي فساد اخته وو او له آزادو جنسي اړيکو ئي خوند اخيست، او چا د عزت او ناموس سودا ګري کوله، دوی ټولو اسلام ځان ته ګواښ ګڼلی او په خپل خپل وار او خپل خپل وخت کي ئي د اسلام مقابله کړې، په مکه کي د دې مخالفت مشري د ابو جهل په غاړه وه او په مدينه کي د ابی بن سلول، يوه څرګنده مقابله کوله او له خپل پلرني مذهب د دفاع تر نامه لاندي، بل په پټه مقابله کوله او د اسلام په جامه کي، د ابی بن سلول دښمني تر ابو جهل خطرناکه وه، د افك هغه فتنه چي په دې مبارکي سورې کي پرې بحث شوی د ده له لوري راولاړه شوې وه، دی شتمن وو، د ټولني مخکني جوړښت مرفه ژوند ورپه برخه کړی وو، وينځي او غلامان ئي درلودل، خپلي وينځي ئي عزت پلورني ته اړي کړې وې او له دې لاري ئي عوائد تر لاسه کول، مديني ته د رسول الله ﷺ په راتلو سره هغه نه يوازي خپل مخکنی مقام او اعتبار له لاسه ورکړ بلکي دغه بازار ئي هم سوړ شو، د اسلام پر اخلاقي اړخ بريد کول د ده يو ضرورت وو، هغه په دې موخه د افك فتنه راولاړه کړې وه او هغي ته ئي لمن وهله چي د خپلي بې عزتی او سپکاوي مشکل پرې حل کړي، هغه مشکل چي د عزت پلورني له کبله ورسره مخامخ شوی وو. د ده په اړه په آثارو کي راغلي چي شپږ وينځي ئي د همدې کار لپاره کښېنولي وې، يوه ئي معاذه نومېده، مسلمانه شوه، له دې ګنده عمل ئي د لاس اخيستو او توبي پرېکړه وکړه، ابن ابی سخته وځوروله، هغي ابوبکر ؓ ته شکايت وکړ، خبره ئي رسول الله ﷺ ته ورسېده، حکم ئي وکړ چي هغه دي د دې ظالم له منګولو وژغورل شي.

راشئ ځيني هغه روايات هم له نظره تېر کړو چي په پورتنی موضوع پوري ارتباط لري:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ، مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصِّيَامِ، فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ. المعجم الكبير للطبراني، النسائي، مصنف ابن ابي شيبه

له عبد الله بن مسعود روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: اي د ځوانانو ټوليه! ستاسو کوم يو چي د واده امکانات لري نو واده دي وکړي، ځکه دا د نظر ښه اړوونکی او د شهوت ښه مهاروونکی دئ. يعني واده د دې سبب کيږي چي انسان نا محرم ته نظر ونه کړي او له زنا خوندي پاته شي.

له دې روايت معلوميږي چي د مسلمانانو مشران او واکمنان بايد ځوانان واده کولو ته وهڅوي.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ :«ثَلاَثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمْ الْمُجَاهِدُ فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَالنَّاكِحُ يُرِيدُ الْعَفَافَ وَالْمُكَاتَبُ يُرِيدُ الأَدَاءَ ». البيهقي

له ابو هريره روايت دئ چي رسول الله وفرمايل: له دريو سره مرسته کول د الله تعالى پر ذمه دي: د الله د لاري مجاهد، هغه واده کوونکی چي د پاك لمنی اراده لري او هغه مريی چي د آزادی لپاره مکاتبت کوي او غواړي هغه معاوضه اداء کړي.

يعني که څوك شتمن نه وي او د جهاد وسائل او امکانات په واك کي نه لري خو سره له دې د الله په لار کي د جهاد اراده کوي، يا د عفاف او پاك لمنی په موخه د نکاح اراده کوي او يا د آزادی لپاره مکاتبه کوي او غواړي چي خپل پور پرې کړي نو الله تعالى به ئې حتماً مرسته کوي.

د مکاتبې له لاري د مريي او وينځي د آزادولو د هغه شرط په اړه چي په اړوند آيت کي ورته په دې الفاظو اشاره شوې: ان علمتم فيهم خيراً په لاندې روايت کي داسي راغلي:

مَا جَاءَ فِي حَدِيثٍ مُرْسَلٍ وَمَرْفُوعٍ عِنْدَ أَبِي دَاوُد أَنَّهُ قَالَ : { إنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ حِرْفَةً وَلَا تُرْسِلُوهُمْ كَلًّا عَلَى النَّاسِ }. سبل السلام

د ابو داؤد له نظره مرسل حديث کي راغلي چي رسول الله فرمايلي: که مو په هغوی کي کومه حرفه (کسب) وموند (نو مکاتبه ورسره وکړئ) او داسي ئې مه پرېږدئ چي د خلکو د اوږو پيټی وي. يعني له داسي غلامانو او وينځو سره په هغه صورت کي مکاتبه وکړئ او آزاد ئې کړئ چي د کوم کسب او کار له لاري خپل اقتصادي مشکلات په خپله او له حلالي لاري حلولی شي.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لا مُسَاعَاةَ فِي الإِسْلامِ ، المعجم الكبير

له ابن عباس روايت دئ چي رسول الله فرمايلي: په اسلام کي د عزت پلورني (کنجريتوب) لپاره ځای نشته.

عن رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ النَّبِىَّ قَالَ :«مَهْرُ الْبَغِىِّ خَبِيثٌ ». سنن البيهقي

له رافع بن خديج روايت دئ چي د کنجرۍ بدله ناولي او پليته ده.

وَلَقَدۡ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ ءَايَٰتٖ مُّبَيِّنَٰتٖ وَمَثَلٗا مِّنَ ٱلَّذِينَ خَلَوۡاْ مِن قَبۡلِكُمۡ وَمَوۡعِظَةٗ لِّلۡمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

او يقيناً چي تاسو ته مو څرګندوونكي آيات، او د هغو بېلګه چي تر تاسو وړاندي تېر شوي او متقيانو ته موعظه او پند نازل كړل.

(٣٤)- په دې مبارك آيت كي د مخكنيو مطالبو په ارتباط د قرآني لارښوونو يوه خلاصه په دې توګه زمون مخې ته ځليږي:

د قرآن آيتونه د حقائقو څرګندوونكي دي،

د مخكنيو نسلونو حالت ئې انځور كړی،

او په هغوی كي متقيانو ته موعظې وي.

ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ مَثَلُ نُورِهِۦ كَمِشۡكَوٰةٖ فِيهَا مِصۡبَاحٌۖ ٱلۡمِصۡبَاحُ فِي زُجَاجَةٍۖ ٱلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوۡكَبٞ دُرِّيّٞ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٖ مُّبَٰرَكَةٖ زَيۡتُونَةٖ لَّا شَرۡقِيَّةٖ وَلَا غَرۡبِيَّةٖ يَكَادُ زَيۡتُهَا يُضِيٓءُ وَلَوۡ لَمۡ تَمۡسَسۡهُ نَارٞۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٖۚ يَهۡدِي ٱللَّهُ لِنُورِهِۦ مَن يَشَآءُۚ وَيَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَٰلَ لِلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿٣٥﴾

الله د آسمانونو او زمكي نور دئ، د نور مثال ئې داسي دئ لكه يو كوښيځ (تاخچه)، چي په هغه كي يو څراغ وي، دا څراغ په يوې شيشې كي وي، دا شيشه داسي وي لكه يو ځلانده ملغلري ته ورته ستوری، سون ئې د زيتون له داسي مباركي ونې په برخه كېږي چي نه شرقي وي او نه غربي، چي تېل ئې نږدې وي (په خپله) روښانه شي كه څه هم اور نه وي وررسېدلی، رڼا پر رڼا، الله خپل نور ته هغه څوك هدايتوي چي دی ئې غواړي، او الله د خلكو لپاره مثالونه بيانوي او الله په هر څه ښه پوه دئ.

(٣٥)- د دې مبارك آيت په مطلب د ښه پوهېدو لپاره لاندي ټكي په پام كي ولرئ:

دا آيت د دې مباركي سورې له اصلي موضوع سره ژور ارتباط لري، لكه چي په دې سورې او په ټول قرآن كي د الله تعالی د ذات د څرنګوالي په اړه هيڅ څه نه تر سترګو كېږي، په دې آيت كي هم د بحث اصلي موضوع د الله تعالی ذات معرفي كول نه دي. د سورې اصلي موضوع د هغه دروغجن تور ردول دي چي د رسول الله پر پاك لمنې مېرمنې عائشې د منافقينو له لوري لګېدلی وو، د دې آيت په پای كي هم ويل شوي چي الله خپل نور ته هغه څوك هدايتوي چي دی ئې غواړي، د آيت له دوهمې فقرې هم په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي له

نور السمٰوت و الارض څخه د آسمانونو او زمکي هر څه ته رڼا ورکول او هغه روښانه کول مراد دي، همغسي لکه چي يو روڼ څراغ يوه تاخچه (مشکوٰة) روښانوي.

په دوهمي فقرې کي ويل شوي: د نور مثال ئي داسي دئ لکه يو کوښيځ (تاخچه)، چي په هغه کي يو څراغ وي، يعني د الله تعالى له لوري د آسمانونو او زمکي هر څه ته رڼا ورکول داسي دي لکه يو روڼ څراغ چي يو کوښيځ روښانوي.

وروسته د دغه څراغ په اړه ويل شوي: داسي څراغ چي په يوې شيشي کي وي، دا شيشه داسي وي لکه يو ځلانده ستورى، سون ئي د زيتون له داسي مباركي وني په برخه کيږي چي نه شرقي وي او نه غربي، چي تيل ئي نږدې وي په خپله روښانه شي که څه هم اور نه وي وررسيدلی، رڼا پر رڼا، که لږ ځير شئ او د آيت دا برخه د وروسته آيت په رڼا کي وڅيړئ نو يقيناً چي په آسانی به درته جوته شي چي هلته د همدغه مشکوٰة، مصباح، ځلاندي او ستوري ته ورته شيشي، تيل، لاشرقيه لاغربيه، او دا چي ويل شوي: تيل ئي نږدې وي په خپله روښانه شي که څه هم اور نه وي وررسيدلی، شرح او تفصيل په دې توگه راغلی: بيوت له مشکوٰة سره، رجال له مصباح سره، د الله ذکر او تسبيح له تيل سره، لا تلهيهم تجارة و لا بيع عن ذکر الله له لاشرقيه و لاغربيه سره، يخافون له يکاد زيتها يضئ سره او د قيامت ورځ له نار سره تشبيه شوي. يعني پر الله تعالى ايمان او هغه رڼا چي د دغه ايمان له کبله د يوه انسان په برخه کيږي، هغه کور چي دغه مؤمنان په کي اوسي او هلته سبا او ماښام د خپل رب په ذکر او تسبيح مشغول وي، نه ئي تجارت د الله له ياده او د لمانځه له قائمولو او د زکات له ورکړي غافلوي او نه ئي پير پلور، له داسي ورځي ويريږي چي زړونه او سترگي په کي اوړي، د دوی، د دوی د کورنی، د دوی د ذکر او تسبيح، لمانځه او زکات ته د دوی اهتمام، د قيامت له ورځي ويره دا مثال همغسي دئ لکه په هغه مشکوٰة کي هغه روڼ څراغ.

دې ته مو پام وي چي نور مخلوق دئ، له مادي ترشح کوي، د زمان او مکان او د مادي قوانينو تابع دئ، له لطيفو او شفافو شيانو تيريدی شي خو له ضخيمو او متکاثفو شيانو نشي تيريدی، په خپله نه ليدل کيږي خو د ليدلو وسيله وي، که نور نه وي مونږ شيان نشو ليدی، د نور دغه صفت ته په پام سره چي شيان روښانه کوي او د ليدو سبب گرځي، الله تعالى د نور په نامه ياد شوی، که نه نو الله تعالى په هيڅ څه کي هيڅ مخلوق ته ورته نه دئ، ټول هغه صفات چي د مخلوق لپاره کارول کيږي د الله تعالى په اړه په مجازي معنى راځي نه په حقيقي معنى، نو د الله نور السمٰوت و الارض معنى همدا ده چي الله تعالى آسمانونه او زمکه روښانوي.

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ ٱللَّهُ أَن تُرۡفَعَ وَيُذۡكَرَ فِيهَا ٱسۡمُهُۥ يُسَبِّحُ لَهُۥ فِيهَا بِٱلۡغُدُوِّ وَٱلۡأٓصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٞ لَّا تُلۡهِيهِمۡ تِجَٰرَةٞ وَلَا بَيۡعٌ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَإِقَامِ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءِ ٱلزَّكَوٰةِ يَخَافُونَ يَوۡمٗا تَتَقَلَّبُ فِيهِ ٱلۡقُلُوبُ وَٱلۡأَبۡصَٰرُ ﴿٣٧﴾ لِيَجۡزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحۡسَنَ مَا عَمِلُواْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضۡلِهِۦۗ وَٱللَّهُ يَرۡزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿٣٨﴾

په داسي کورونو کي چي الله حکم کړی چي لوړ دي شي او په هغه کي دي د ده نوم یاد شي، داسي مېړني ده ته په هغوی کي سبا او ماښام تسبیح کوي چي نه ئې تجارت د الله له یاده او د لمانځه له قائمولو او د زکات له ورکړې غافلوي او نه پېر پلور، له داسي ورځي وېرېږي چي زړونه او سترګي په کي اوړي. د دې لپاره چي الله د دوی د کړنو د ډېر غوره په پرتله ورته اجر ورکړي او له خپل فضل څخني لازیات ورپه برخه کړي، او الله هغه چا ته بې حسابه رزق ورکوي چي دی ئې وغواړي.

(۳٦-۳۸)- د دې مبارکو آیتونو په اړه لاندي خبري په پام کي ولرئ:

دا په بشپړه توګه د مخکني آیت او مثال شرح او تفصیل دئ. دلته په الله ایمان له څراغ سره تشبیه شوی، د مسلمان زړه له زجاجه (شیشې) سره، تسبیح او ذکر ئې د زیتون له صافو تیلو سره، د تجارت او پېر پلور له کبله د الله تعالی له عبادت څخني نه غافلېدا ئې د زیتون له هغي وني سره چي نه سهار د لمر له رڼا په ډډه وي او نه له غرمې وروسته، او له همدې کبله ئې تیل ډېر صاف وي او ښه رڼا ورکوي، کور ئې له هغه مشکٰوة سره. او دا په حقیقت کي د هغه تور د تردید یو بل دلیل دئ، په دې توګه چي رسول الله □ په خپلي کورنۍ کي داسي دئ لکه هغه روڼ او ځلانده څراغ چي خپله شاوخوا رڼا کوي، ټول هغه وګړي به د ده له رڼا خپله برخه ترلاسه کوي او زړه به ئې روښانه کېږي چي د ده شاوخوا اوسېږي. او دا همغه مطلب دئ چي په ۲٦ آیت کي په دې الفاظو سره راغلی: وَٱلطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَٱلطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَۖ . د دې مثالونو په معنی

هغه وخت لازیات ښه پوهېدی شو چي د کفارو په اړه دوه راتلونکي مثالونه هم خپلي مخي ته کېږدو. که څه هم ځینو درنو مفسرینو له (بیوت اذن الله ان ترفع) څخه جوماتونه مراد کړي او ځینو د مؤمنانو کورونه، خو د بحث موضوع ته پام سره دوهم تعبیر کاملاً دقیق او ارجح برېښي. دې ته مو هم پام وي چي له دغو مؤمنانو سره درې وعدې شوې: ۱- اجر به ئې د هغه عمل له مخي ټاکل کېږي چي تر ټولو غوره وي، نه داسي چي د غوره او ناغوره اوسط اجر ورکړی شي. ۲- الله تعالی به د خپل فضل له مخي تر خپل اصلي حق زیات اجر او بدله ورکوي. ۳- بې حسابه رزق به ورکوي، یعني رزق به ئې د کومي محاسبې له مخي نه وي چي معین مقدار او هومره چي دوی ئې د خپلو نېکو عملونو له وجهي مستحق دي ورکړی شي بلکي بې حسابه به وي.

بې مناسبته ئې مه ګڼئ که دلته دوه خوبونه ستاسو مخي ته کېږم:

۱- د سردار داؤد د اقتدار په لومړیو کي چي په پېښور کي اوسېدم یوه شپه مي خوب ولید چي په خپلي ولسوالۍ امام صاحب کي، د خپل کور مخي ته، د شپې له لوري، په چمن کي ویده یم، سر مي شمال ته او مخ مي قبلې ته، نا څاپي مي د شهادت ګوته کش کړی شوه، یوې خوا بلي خوا ته وګورم خو هیڅوك په نظر رانشي، څو شېبې وروسته بیا همداسي وشي او بیا مي څوك ګوته کش کړي، بیا سر راپورته کړم یوې خوا بلي خوا ته وګورم خو څوك په نظر رانشي، څو ګامه آخوا څو هډوکي پر زمکه پراته وګورم، ووایم: شیطانه ومي پېژندې، ورشم دا هډوکي لري لري واچوم، په دې ګمان چي شیطان د دغو هډوکو خوا ته راتلو او زه ئې ځورولم، بېرته خپل ځای ته راستون شم، د لا اله الا الله ذکر مي تر غوږ شي، ځیر شم چي دا غږ له کومه راځي، زموږ له کوره نږدې دوه سوه متره غرب لوري ته یو ځلور لاری دئ، د دې ځلور لاري شمال غربي کونج کي د یوه کور خوا ته یوه فیروزه یي رڼا وویښم چي کله ئې ځلا زیاته او کله تته شي، متوجه شوم چي دلته یو سړی ناست دئ، دا د ذکر غږ

د ده دئ او دا رڼا د ده د زړه او د دغه ذکر رڼا ده، زه همداسي ورته ځير وم چي د سهار آذان واورم، د اودس لپاره کور ته روان شم، که ګورم چي همغه سړی هم راغی او له ما سره يو ځای زموږ کور ته ننوتلو او په همدې سره له خوبه راويښ شوم. له هغي ورځي وروسته مي د قرآن د دغه آيت په اړه تعبير همدغه پورتنی تعبير دئ.

۲- هغه وخت چي په ايران کي اوسېدم، زموږ خوا ته يوه بله افغاني کورنۍ مېشت وه، د سالنګ ول، لور ئې آمنه نومېده، څو ځلي ئې يو خوب ليدلی وو، زما لور ته ئې تېر کړی او ترې غوښتي وو چي زه ئې ورته تعبير کړم، خوب ئې داسي وو: ستاسو کور ته راشم، يوه ښځه چي ژبه ئې پردی ده خو زه ئې په خبرو پوهېږم، په يوه مرتبان کي راته داسي مار راکړي چي پوستکی ئې کب ته ورته وي، زه ئې کور ته راسره يوسم، بيا حکمتيار صاحب زموږ کور ته راشي، دا مار له مرتبان ووځي او د ده په لمني کښېني. ما خپلي لور ته وويل چي تر سبا پوري وخت را، سبا مي ورته وويل: دا نجلی زموږ کورته راغلي، زموږ په کور کي داسي چا چي په فارسي پوهېږي دې ته داسي خبره کړې چي ظاهر ئې سم برېښي خو په حقيقت کي زهرناکه ده، هغې دا مشوره منلې او خپل زړه ته ئې کوزه کړې، زما په لمني کي د هغه مار ناسته دا وه چي دا خبره تر ما پوري راورسېده، زما مشوره دا ده چي هغه خبره مه منه او له خپل زړه ئې وباسه. وروسته راته معلومه شوه چي دا نجلی ئې چا ته ورکړې وه، له توافق وروسته دې غوښتل چي دا واده ونه شي، زما له مېرمني ئې مشوره غوښتي وه، هغې ورته ويلي وو چي که دي خوښه نه وي نو همدا اوس له دې دوستي لاس واخله. خو الحمد لله چي هغه واده ترسره شو. لکه چي ګورئ په دې خوب کي زړه د شيشي له مرتبان سره تشبيه شوی، همغسي لکه په آيت کي چي زړه له زجاجه سره تشبيه شوی.

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٖ يَحۡسَبُهُ ٱلظَّمۡـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمۡ يَجِدۡهُ شَيۡـٔٗا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوۡ كَظُلُمَٰتٖ فِي بَحۡرٖ لُّجِّيّٖ يَغۡشَىٰهُ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ مَوۡجٞ مِّن فَوۡقِهِۦ سَحَابٞۚ ظُلُمَٰتُۢ بَعۡضُهَا فَوۡقَ بَعۡضٍ إِذَآ أَخۡرَجَ يَدَهُۥ لَمۡ يَكَدۡ يَرَىٰهَاۗ وَمَن لَّمۡ يَجۡعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورٗا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ﴿٤٠﴾

او هغه کسان چي کفر ئې کړی اعمال ئې داسي دي لکه په يوې وچي بيديا کي يو سراب (ځلوبی) چي تږی د اوبو ګمان پرې کوي تر هغه چي ورشي څه ئې ونه مومي او الله د هغه خوا ته وموميي نو حساب ئې وربشپړ کړي او الله ژر حساب کوونکی دئ. او يا لکه په ژور سمندر کي هغه تياري چي له پاسه ئې څپې سر په سر وي، او ترې بره وريځ، تياري يوه د بلي د پاسه، که خپل لاس راوباسي نشي کولی وئې ګوري، او چا ته چي الله رڼا نه وي ورپه برخه کړې نو هيڅ رڼا به ئې په برخه نشي.

(۳۹-٤٠)- په دې مبارکو آيتونو کې د کافرانو دوه ډلې تمثيل شوي دي:

په لومړي مثال کې هغه کافر تمثيل شوی چې خپلو باورونو او عملونو ته څه طمع لري، گمان کوي چې عقيده ئې سمه او عملونه ئې خدای ته مقبول دي، دی د وچې بيديا له هغه تږي لاروي سره تشبيه شوی چې په سراب د اوبو گمان کوي، خوا ته ئې وردرومي په دې طمع چې تنده به ئې رفع شي، خو کله چې د سراب ځای ته ورسيږي هيڅ څه په لاس ورنشي. دی به د خپل باور خلاف له الله تعالی سره په داسې حال کې مخامخ کيږي چې لاسونه به ئې تش وي او الله تعالی به د ده بشپړ حساب د ده مخې ته کيږدي او سزا به ئې ورکړي.

دوهم مثال د هغه کافر په اړه دئ چې د کفر په پرېړو تيارو کې نښتی دئ، دی له داسې چا سره تشبيه شوی چې د ژور سمندر په تل کې لوېدلی، د سمندر لاندې برخې کې هم اوبه څپانده دي او برنی برخه کې ئې هم، د بحر پر سر پرېړو وريځو خپل تور وزر خور کړی، په دې توگه پرېړو پرېړو تيارو احاطه کړی، نه يوازې خپله شاوخوا نشي ليدلی بلکې خپل لاس هم نه ويني، يعني هم د ځان له پيژندا عاجز دئ او هم د خپل ماحول له پيژندا!! هغه د کفر په وجه په داسې يوه تياره محيط کې پرېوتی چې حتی خپل ځان هم نشي پيژندلی، څه دا چې خپل ماحول او محيط درك کړی شي. دغه مطلب د الانعام په سورې کې په دې الفاظو راغلی:

أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِى بِهِۦ فِى ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَٰفِرِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ الانعام:١٢٢

آيا هغه چې مړ وو، بيا مو راژوندی کړ او داسې رڼا مو ورپه برخه کړه چې په هغې سره په خلکو کې تگ کولی شي، هغه چا ته به ورته وي چې په داسې تيارو کې وي چې ترې وتونکی نه وي، کافرانو ته همداسې هغه څه ښايسته شوي چې دوی ئې کوي.

په دې مبارك آيت کې څو ډېرې مهمې او اساسي خبرې په ايجاز او اختصار سره شوې:

کفر داسې دئ لکه مرگ او ايمان داسې دئ لکه ژوند، کافر د مړي په څېر دئ او مؤمن د ژوندي په څېر.

څوك چې کافر وو او الله تعالی ايمان ورپه برخه کړ داسې دئ لکه چې مړ وو او الله تعالی راژوندی کړ.

د الله تعالی لارښود کتاب داسې دئ لکه روڼ څراغ چې په تياره کې انسان ته لار ښيي.

د دې روڼ څراغ په رڼا کې انسان کولی شي د خلکو په منځ کې د تلو لار ځان ته روښانه کړي، دوست او دښمن، صالح او طالح، مؤمن او منافق، ښه او بد وپيژني، لوړې او ژورې ووينې، خندونه او گړنگونه ورته جوت شي.

بې ايمانه انسان په يوې کفري تولنې کې هغه چا ته ورته دئ چې په پرېړو تيارو کې پروت وي او د وتلو ټولې لارې پرې بندې وي.

دا تياره په حقيقت کې د جهل، شرك او کفر هغه تياره ده چې د ده پر زړه، دماغ او سترگو ئې سيورى غوړولی، د ده معيارونه ئې مختل کړي، د ده احساسات او مشاعر ئې ځپلي، خپلې بدې کړنې ئې ورته ښايسته کړې.

دا آيتونه موږ ته ښيي چي انسان پيغمبرانو ته اړ او محتاج دئ، الله جل شأنه د ده د اړتيا رفع کولو او د ده د لارښووني او هدايت لپاره پيغمبران رالېږلي. پيغمبر موږ ته د داسي اسوې او قدوې حيثيت لري چي کتاب د هغه په شخصيت کي عيني تجسم موندلی، يوازي کتاب د انسان د لارښووني لپاره کافي نه دئ، بايد الهي کتاب د يوه چا په عملي شخصيت کي څرګند شي، ټول مفاهيم او احکام ئې د هغه په شخصيت کي مجسم شي، د انسان د لارښووني لپاره يوازي دعوت کافي نه دئ بلکي د دعوت ترڅنګ داعي او معلم ته ضرورت شته، همدا وجه ده چي الله تعالی خپل کتاب د پيغمبر په لاس رالېږي.

په دې ښکلي او زړه راښکونکي مثال کي نه يوازي د کافر فکري او عملي حالت په ډېره دقيقه توګه انځور شوی بلکي د قرآن يو ستر علمي اعجاز زموږ مخي ته ږدي:

محققين او کائنات پېژاندي د خپلو څېړنو په ترڅ کي دې نتيجې ته رسېدلي چي د زمکي پر سر تر ټولو تياره ځای د سمندر تل دئ، په ځانګړې توګه هغه مهال چي سمندر څپانده وي او پر سر ئې پرېږي وربځي وي، دا ځکه چي له يوه پلوه وربځي نه پرېږدي چي د لمر ټوله رڼا زمکي ته راشي، ډېره لږ سلنه ئې توانېږي چي له پرېږو وربځو تېره شي، له بلې خوا د سمندر د سر څپې د دې مانع کېږي چي رڼا په مستقيمه توګه لاندي تېره شي، د سمندر د برنی برخي په څېر په لاندنيو برخو کي هم بېلې څپې رامنځته کېږي، د دغو دواړو برنيو او لاندينيو څپو د حرکت لوري هم په خپلو کي توپير لري، او دا د وړانګو د تېرېدو په وړاندي مزيد موانع رامنځته کوي، نه پرېږدي چي د رڼا وړانګي په مستقيمه کرښه لاندي لاړې شي، څپې ئې جهت وربدل کړي، په دې توګه د سمندر تل ته د لمر د وړانګو د رسېدو ټول امکانات له منځه ځي. نو ځکه وايي چي د زمکي د سر تر ټولو تياره ځای د ژور سمندر تل دئ. لکه چي ګورئ قرآن په پورتني آيت کي دغه حقيقت ته اشاره کړې او د ژورو اوبو تل ئې ډېر تياره ځای معرفي کړی!!

پوښتنه دا ده چي د مکي په بېديا کي ستر شوی امي پيغمبر ، هغه چي په خپل ټول ژوند کي ئې په سمندر کي سفر نه وو کړی، د بحر ستري ستري څپې ئې نه وې ليدلي، څنګه پوه شو چي د زمکي د سر تر ټولو تياره ځای د ژور سمندر تل دئ؟!! څنګه پوه شو چي د بحر په ژورو برخو کي هم اوبه څپانده وي، دا څپې له برنيو څپو سره توپير لري؟! څنګه ئې د بحر په اړه داسي وينا وکړه چي ساينسپوهان په شلمې پېړۍ کي پرې پوه شول؟! دې ته مو پام وي چي د سمندر د لاندينيو برخو څپې يوازي هغه مهال انسان ته معلومې شوې چي پرمختللي اوبتلونه ئې جوړ کړل او د سمندر په تل کي د سفر مجال په لاس ورغی او وئې ليدل چي هلته هم اوبه څپانده وي!!

دا وروستی مثال د مخکنيو مثالونو مطلب په ښه توګه موږ ته واضح کوي، او موږ ته وايي: کافر له رڼا بې برخي وي، په تياره کي وي، شاوخوا ئې، کور ئې، ټولنه ئې او ډله ئې په تياره کي وي، رنګ رنګ پرېږو پرېږو تيارو پرې خپل تور وزر غوړولی وي، هم د ځان له پېژندا عاجز وي او هم د خپل ماحول، عالم او خپل رب له پېژندا، هغه چي الله تعالی له رڼا او نور بې برخي کړی وي نو رڼا به له کومه ځايه ترلاسه کړي؟!! له الله تعالی پر ته خو په آسمانونو او زمکي کي د نور او رڼا بله مرجع نشته، په مقابل کي ئې مؤمن د ايمان په رڼا کي وي، د خپل ايمان د روڼ مشعل په رڼا کي درومي، زړه ئې نوراني، سترګي ئې روښانه، کور ئې، کورنی ئې، ماحول ئې، ټولنه ئې، ډله ئې، تګلاره او کړنلاره ئې ځلانده او رڼا، نور د نور له پاسه.

أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَٱلطَّيۡرُ صَٰٓفَّٰتٖۖ كُلّٞ قَدۡ عَلِمَ صَلَاتَهُۥ وَتَسۡبِيحَهُۥۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِمَا يَفۡعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

آيا نه يې متوجه شوی چې الله داسې دئ چې څه په آسمانونو او زمکې کې دي او دا وزر غوړولي مرغان ده ته تسبيح وايي، هر يو پر خپلې لمانځنې او خپلې تسبيح پوه شوی، او الله په هغه څه پوهېږي چې دوی ئې کوي. او د آسمانونو او زمکې واکمني د الله ده، او د الله لوري ته ورگرځېدا ده.

(٤١-٤٢)- په دې مبارکو آيتونو کې د هغې رڼا ځرگندې ښېلگې زموږ مخې ته ځلېږي چې د دې خور او پراخ عالم په خوري غېږ کې د هر څه په برخه شوې او مظاهر ئې هر لوري ته تر سترگو کېږي، گورو چې د عالم هر څه په هغه کار بوخت دئ چې الله تعالی ورته ټاکلی، په همغه مسير درومي چې الله تعالی ورته غوره کړی، د حال او قال په ژبه د خپل رب لمانځنه کوي او تسبيح ئې وايي، هر څه پوهېږي چې څه وکړي، د هغوی په کړنو کې د عليم رب د قدرت او لاربنوونې نښې او آثار په ځرگنده گورو، الله تعالی د عالم د هر څه تولواك دئ، عالم د ده ملك دئ او دی ئې تولواك، هر څه ده پيدا کړي، هر څه د ده حکم ته منقاد دي او هر څه په پای کې د ده لوري ته درومي.

أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُزۡجِي سَحَابٗا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيۡنَهُۥ ثُمَّ يَجۡعَلُهُۥ رُكَامٗا فَتَرَى ٱلۡوَدۡقَ يَخۡرُجُ مِنۡ خِلَٰلِهِۦ وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن جِبَالٖ فِيهَا مِنۢ بَرَدٖ فَيُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ وَيَصۡرِفُهُۥ عَن مَّن يَشَآءُۖ يَكَادُ سَنَا بَرۡقِهِۦ يَذۡهَبُ بِٱلۡأَبۡصَٰرِ ﴿٤٣﴾

آيا نه گورې چې الله وريځې روانوي، بيا ئې په خپلو کې سره پيوست کوي، بيا ئې سر په سر کوي، نو د باران څاڅکي به گورې چې له منځه ئې راوځي، او په آسمان کې د يخ له غرونو ږلۍ وروي او هغه چا ته ئې رسوي چې دی ئې وغواړي او له هغه چا ئې بلې خوا ته وړي چې دی ئې غواړي، نږدې وي چې د برېښنا رڼا ئې سترگې له منځه يوسي.

(٤٣)- په دې مبارك آيت کې د هغې رڼا يوه بله ښېلگه زموږ مخې ته ځلېږي چې الله تعالی د عالم هر څه ته وړپه برخه کړې، دا ځل زموږ پام هغو وريځو ته اړول شوی چې که هغه نه وی نو د زمکې پر سر به هيڅ ژوی نه وو، هغه چې د ژوند تومنه ده او د ژوو لومړۍ اړتيا. آيا نه گورې چې الله وريځې جوړوي، د هغو سيمو په لور ئې روانوي چې هستوگن ئې اوبو ته اړ دي، هره برخه ئې په ځانگړي لوري خوځوي، خپلې خپلې سيمې ته له رسېدو وروسته ئې په خپلو کې سره پيوست کړي، بيا ئې سر په سر کړي، په خپل ځای او په خپل وخت کې د باران څاڅکي ترې راووځي، تر دې وړاندې او له جوړېدو سره سم نه څڅېږي، د لارې په اوږدو کې نه

څڅېږي، له لوښي پرته او د هوا پر اوږو اوبه انتقالوي، په خپل ټاکلي ځاي کي به ګوري چي خاص تغييرات په کي راشي او له منځه ئې د اوبو څاڅکي راووځي، په يوې سيمي کي باران ترې راووربږي، په بلي کي واوره او په بلي کي ږلۍ، ږلۍ له هغو وريځو راوروي چي د يخ غرونو ته ورته وي، دا خطرناکه ږلۍ ټل نه بلکي کله کله وروي او هغه ځا ته ئې رسوي چي دی ئې وغواړي او له هغه ځا ئې بلي خوا ته وړي چي دی ئې غواړي، دا د اوبو له بخاراتو جوړي شوې وريځي د برېښنا منفي او مثبت بارونه لري، کله چي د وريځو بېل بېل څپري سره نږدې يا سر په سر شي نو د برېښنا دا مثبت او منفي بارونه سره شارټ شي، او په دې سره ډېره زياته تودوخه رامنځته شي، رڼا ئې دومره زياته وي چي سترګي وړي، همدا باعث شي چي له وريځو د باران څاڅکي ووربږي. کوم څه چي دلته د وريځو د تشکيل، د باران او ږلۍ د وربدو په اړه په دې آيت کي ويل شوي ټول همغه څه دي چي ساينس ئې وايي. د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي د وريځو د جوړېدا، آسمان ته پورته کېدا، په بېلو بېلو برخو وېشل کېدا، د بادونو په واسطه لرو لرو سيمو ته د دوی انتقال، د واورو، باران او ږلۍ په څېر وربدا، د همدې په سبب د مړې زمکي ژوندۍ کېدا ته اشاره شوې، د وريځو په اړه د قرآن هر آيت ځان ته يو علمي اعجاز دئ، د وريځو ټولو علمي برخو ته په ډېري جامع او علمي توګه اشاره کوي.

يُقَلِّبُ ٱللَّهُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبۡرَةً لِّأُوْلِي ٱلۡأَبۡصَٰرِ ﴿٤٤﴾ وَٱللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّن مَّآءٍۖ فَمِنۡهُم مَّن يَمۡشِي عَلَىٰ بَطۡنِهِۦ وَمِنۡهُم مَّن يَمۡشِي عَلَىٰ رِجۡلَيۡنِ وَمِنۡهُم مَّن يَمۡشِي عَلَىٰٓ أَرۡبَعٖۚ يَخۡلُقُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٤٥﴾

الله شپه او ورځ اړوي راړوي، يقيناً چي په دې کي سترګورو ته حتماً عبرت (د عبرت درس) دئ، او الله هر خوځېدونکی له اوبو پيدا کړی، چي ځيني ئې په سينه خوځي او ځيني ئې پر دوو پښو درومي او ځيني ئې په څلورو پښو درومي، الله هغه څه پيدا کوي چي دی ئې غواړي، يقيناً چي الله په هر څه قادر دئ.

(٤٤-٤٥)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغو لارښوونو څو نوري برخي ځلېږي چي الله تعالی د عالم هر څه ته ورپه برخه کړې:

شپه او ورځ د الله تعالی په حکم او د هغو سننو مطابق اوړي راوړي او يوه په بلي پسي په منظمه توګه ځي راځي چي الله تعالی وضع کړي، يقيناً چي په دې کي سترګورو ته حتماً د عبرت درس دئ.

الله تعالی هر خوځېدونکی له اوبو پيدا کړی، چي ځيني ئې په سينه خوځي او ځيني ئې پر دوو پښو درومي او ځيني ئې په څلورو پښو درومي. هر يوه ته ئې له خپل حالت او جوړښت سره سم او مناسب تګ ښودلی.

د خلقت لړۍ روانه ده، هره شېبه ګورو چي الله تعالی هغه څه پيدا کوي چي دی ئې غواړي، چي هر لوري ته سترګي واړوو د الله تعالی د قدرت نښي او مظاهر ګورو.

لَّقَدۡ أَنزَلۡنَآ ءَايَٰتٖ مُّبَيِّنَٰتٖۚ وَٱللَّهُ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٤٦﴾

يقيناً چې څرګندوونکي آيتونه مو نازل کړل او الله هغه څوك مستقيمي لارې ته هدايتوي چې دى ئې غواړي.

(٤٦)- دا مبارك آيت وايي چې الله تعالى هغه آيتونه نازل كړي چې هم په خپله څرګند او روښانه دي او هم حقائق څرګندوي، خو له دې څرګندو آيتونو هغه څوك ګټه اخيستى شي چې د الهي مشيت او سننو له مخې د هدايت وړ وي، په مستقيمي لارې د تلو تلوسه لري، د حق په لټه کې وي او هغه مواصفات په ځان کې راپيدا كړي چې په دې لار د تلو لپاره ضروري دي.

وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلرَّسُولِ وَأَطَعۡنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٞ مِّنۡهُم مِّنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَۚ وَمَآ أُوْلَٰٓئِكَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلۡحَقُّ يَأۡتُوٓاْ إِلَيۡهِ مُذۡعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ٱرۡتَابُوٓاْ أَمۡ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ وَرَسُولُهُۥۚ بَلۡ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٥٠﴾

او وايي: پر الله او پر پيغمبر مو ايمان راوړی او اطاعت مو كړی، بيا د دوی يوه ډله له دې وروسته مخ اړوي او دا كسان مؤمنان نه دي، او كله چې د الله او د هغه د رسول لوري ته وبلل شي چې د دوی تر منځ پرېكړه وكړي ناڅاپه د دوی يوه ډله ډډه كوي، او كه پرېكړه د دوی په حق كې وي نو داسي ورته راځي چې غاړه اېښودونكي وي، آيا په زړونو كې ئې بيماري ده، يا په شك كې پرېوتي، يا له دې وېرېږي چې الله او د ده رسول به ظلم پرې وكړي؟!! بلكې همدا دوی ظالمان دي.

(٤٧-٥٠)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

ځيني خلك داسي دي چې پر الله او پيغمبر د ايمان او د دين په وړاندي د التزام او اطاعت دعوی كوي خو په حقيقت كې مؤمنان نه دي، د عدم ايمان لويه نښه او وجه ئې دا ده چې كله د الله تعالى او د هغه د رسول لوري ته وبلل شي چې د دوی تر منځ پرېكړه وكړي نو ډډه كوي او دې ته نه چمتو كېږي چې چاري، شخړي او منازعات ئې د الله تعالى د حكم او د رسول الله د سنت مطابق ترسره او حل و فصل شي، په ځانګړي توګه هغه مهال چې د دين پرېكړه د دوی د دريځ او ګټو خلاف وي، خو كه پوه شي چې د الله او د هغه د رسول پرېكړه به د دوی په حق كې وي نو بيا له بشپړ انقياد سره دين ته رجوع كوي او پر ديني احكامو او نصوصو استناد او تمسك كوي. قرآن وايي: داسي كسان له څو حالته وتلي نه دي: يا ئې په زړونو كې د نفاق بيماري ده، يا ئې ايمان له شك سره توأم دئ او د زړه له كومي او په صادقانه توګه پر خدای او پېغمبر ايمان نه لري او يا له دې وېرېږي چې الله او د ده رسول به ظلم پرې وكړي، د دين پرېكړه به عادلانه نه وي او د دوی حق به تأمين نه كړي!! د دوی په

اړه د الله تعالی قاطع او پرېکنده فیصله دا ده چي همدا دوی ظالمان دي. دا مبارك آیت د قرآن همغه لارښوونه یو ځل بیا او په نویو الفاظو زموږ مخې ته ږدي چي د الله تعالی په وړاندي او د الهي معیارونو له مخې د هغه چا د ایمان دعوی هیڅ ارزښت نه لري چي عملاً دین ته منقاد نه وي، د ژوند چاري ئې د دین په رڼا کي سمبال نشي او له نورو سره ئې شخړي او منازعات د دین مطابق حل و فصل نشي.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾

یقیناً کله چي مؤمنان د الله او د ده د رسول لوري ته د دې لپاره وبلل شي چي د دوی تر منځ پرېکړه وکړي، نو د دوی وینا له دې پرته بل څه نه وي چي وایي: وامو ورېده او اطاعت مو وکړ، او همدا ډله بختور دي. او چا چي د الله او د هغه د پیغمبر اطاعت وکړ او له الله ووېرېدو او (د هغه) له (مخالفت) ځني ئې ځان ساتنه وکړه، نو همدغه کسان بریالي دي.

(٥١-٥٢)- یعني د واقعي مؤمنانو قول او وینا په هغه وخت کي چي د الله او پیغمبر لوري ته د دې لپاره وبلل شي چي د دوی په منازعاتو او مشاجراتو کي حکم وکړي؛ داسي وي: سمعنا وَ أَطعْنَا، یوازي دغه خلك به فلاح او بریا ترلاسه کوي. د فلاح او بریا عوامل دا دي چي څوك د الله او د هغه د پیغمبر اطاعت وکړي، له الله تعالی ووېرېږي او له هغه څه ځان وساتي چي الله تعالی پرې ناراضه کېږي.

وَأَقْسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهْدَ أَيْمَـٰنِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُل لَّا تُقْسِمُواْ ۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُواْ ۚ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَـٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

په خپلو کلکو قسمونو سره ئې د الله په نامه لوړه وکړه چي که امر ورته وکړې نو حتماً به (د جهاد لپاره) ووځي، ووایه: لوړه مه کوئ، پېژندل شوی اطاعت دئ (ستاسو دنده)، یقیناً چي الله په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئې کوئ، ووایه: د الله او پیغمبر اطاعت وکړئ، نو که ئې مخ واړاوو نو پر ده خپل اېښودل شوی مسئولیت او پر تاسو خپل اېښودل شوی مسئولیت، او که ئې اطاعت وکړئ هدایت به شئ، او پر پیغمبر له څرګند تبلیغ پرته بل څه نشته.

(٥٣-٥٤)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

ځيني داسي وي چي نه يوازي د ايمان او اطاعت ادعاء كوي او ځان كلك مؤمن ښيي بلكي وايي د الله تعالی په لار كي جهاد ته چمتو دي او كله چي د جهاد امر وشي نو له ځنډ پرته به د الله په لار كي جهاد ته وځي، خو دا د جهاد له پيل او دوی ته د جهاد له بلني وړاندي وي، د دوی په اړه الله تعالی دا لارښوونه كوي چي ورته ووايه: لوړه مه كوئ، په ښه توگه د الله تعالی د اوامرو اطاعت وكړئ، الله تعالی په هغه څه ښه پوهېږي چي تاسو ئي كوئ، كه دا نن وي او كه هغه مهال چي د جهاد بلنه دركړی شي، د پيغمبر مسئوليت دا دئ چي تاسو ته د الله او د هغه د پيغمبر د اطاعت بلنه دركړي، كه تاسو بلنه ونه منئ او اطاعت ونه كړئ نو هغه به د خپل مسئوليت ذمه وار وي او تاسو د خپلو مسئوليتونو، كه ئي اطاعت وكړئ نو په سمي لار به هدايت شئ، د پيغمبر له اطاعت پرته نه د سمي لاري پېژندا ممكنه ده او نه په سمي لاري تگ، پر پيغمبر له څرگند تبليغ پرته بل څه نشته، هغه ستاسو د مخالفتونو ذمه وار نه دئ، له هغه به دا پوښتنه نه كېږي چي ولي ونه توانېدې ټول خلك په سمه لار هدايت كړي.

د آيت له دې فقرې چي وايي: په خپلو كلكو قسمونو سره ئي د الله په نامه لوړه وكړه چي كه امر ورته وكړې نو حتماً به د جهاد لپاره ووځي، په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي دا سوره په داسي كلونو كي نازله شوې چي لا د مسلمانانو او د دوی د دښمنانو تر منځ ډېري نښتي نه وې شوې او لا د منافقينو هغه خصلت عملاً نه وو جوت شوی چي د نښتو په وخت كي د مسلمانانو له ملگرتيا او په جگړو كي له برخي اخيستو ډډه كوي، له دې معلومېږي چي دا سوره د احزاب له سورې وړاندي نازله شوې.

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾

له تاسو چي چا ايمان راوړی او نېك عملونه ئي كړي، له هغوی سره الله وعده كړې چي حتماً به د زمكي خلافت داسي دوی ته سپاري لكه چي تر دوی مخكنيو ته ئي خلافت سپارلی وو، هرومرو به هغه دين ته تمكين او اقتدار وركوي چي د دوی لپاره ئي غوره كړی، او حتماً به د دوی خوف په امن بدلوي، (داسي حالت به راولم چي) زما عبادت به كوي او هيڅ څه به له ما سره نه شريكوي. او څوك چي له دې وروسته ناسپاسي وكړي نو همدا دوی فاسقان دي.

(٥٥)- د دې مبارك آيت په وړاندي لږ توقف ضروري برېښي، بايد د دې ستري وعدې په پراخو ابعادو ځان پوه كړو او هغو پوښتنو ته ځواب ووايو چي په دې اړه راولاړېږي.

د دې آيت مهمي مهمي لارښووني دا دي: الله تعالی له صالح مؤمنانو سره دا وعده كړې چي د زمكي خلافت او ~~واكمني به هرو مرو دوی ته سپاري، همغسي لكه چي تر دوی وړاندي ئي صالح مؤمنانو ته د زمكي خلافت او~~ ~~واكمني سپارلي وه، هرومرو به هغه دين ته تمكين او اقتدار وركوي چي د دوی لپاره ئي غوره كړی، او حتماً به~~

د دوی خوف په امن بدلوي، او داسې حالت به راولي چې له الله تعالی پرته به د بل چا عبادت نه کوي او هیڅ څه به له هغه سره نه شریکوي. او که د الله تعالی د دغو وعدو له تحقق وروسته چا د ناشکرۍ لار غوره کړه، د دغو سترو الهي پیرزوینو قدر ئې ونه کړ، هغه څه ئې ونه کړل چې له الهي پیرزوینو سره ښایي، نو دوی یقیناً چې فاسقان دي.

د قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کې ګورو چې له مؤمنانو سره دې ته ورته وعدې شوې، د فلاح، بریا، نصرت، عزت، خلافت، د ځمکې د شتمنیو وراثت، د ولسونو سیاسي او فکري قیادت، پراخ رزق، بشپړ امنیت، قوت او برلاسي، پوښتنه دا ده چې هو؛ دا وعدې د رسول الله په ژوند کې او د ده تر قیادت لاندې ترسره شوې، څو لسیزې مسلمانانو د نړۍ په لویې برخې حکومت وکړ، د وخت دوه ستر ستر ځواکونه د دوی په وړاندې په ګونډو شول، د ټولې نړۍ فکري زعامت د مسلمانانو په لاس کې پرېوت، له اخلاقي پلوه د ټولو لپاره اسوه او بېلګه شول، له سیاسي او نظامي پلوه دومره ځواکمن چې په ټول بشري تاریخ کې ئې لږ مثال موندلی شو، تر اوږدې مودې د نړۍ په هیڅ ګوټ کې هیچا د دوی د مقابلې او له دوی سره د ډغرو وهلو جسارت نشو کولی. خو دا حالت ولې بدل شو، د پرمختګ هغه لړۍ ولې بنده شوه، د مسلمانانو هغه ستر او فاتح ځواك ولې ویلې شو، هغه لوی خلافت ولې په وړو وړو ټوټو ووېشل شو، هره ټوټه ئې د پردیو تر سیاسي، نظامي، اقتصادي، فکري او اخلاقي سلطې لاندې، د دوی لاس پوڅي پرې حکومت کوي، اقتدار د مفسدینو، منافقینو، دیکتاتورانو او د پردیو د ذلیلو غلامانو په لاس کې، مسلمانان ولې له فقر، ضعف، ذلت، سپکاوي او محکومیت سره مخامخ شول؟ دا دئ څو پېړۍ کېږي چې د مسلمانانو حالت دومره دردوونکی دئ چې د هر بااحساسه انسان زړه پرې سوزي او د هر غیرتي مؤمن اوښکې پرې توئېږي. دا د ذلت او اسارت دوره دومره اوږده او ابعاد ئې دومره پراخ دي چې نه یوازې له اسلامه بې خبره خلك ګمان کوي اسلام او د مسلمانانو دیني او مذهبي عقائد د دې دردناك حالت ذمه وار دي او دین د مسلمانانو د آزادۍ، ترقي او سوکالي په وړاندې خنډ دئ بلکې په مسلمانانو کې ئې دا غلط عقائد راولاړ کړي چې ځیني ګمان وکړي دنیا د کافرانو لپاره ده او آخرت د مؤمنانو لپاره**!!** ګواکې خرابه دنیا د ښه آخرت مقدمه ده**!!** حتی مذهبي مشران ئې د دې لپاره چې همدا دردناك حالت او همدا ماتې او ذلت توجیه کړي، په داسې روایاتو استناد کوي چې یا په بشپړه توګه غلط، موضوعي، او ضعیف دي او یا غلط تعبیر شوي. دا په داسې حال کې چې قرآن په مکرره توګه او په صریح او پرېکنده الفاظو وایي: الله تعالی دا دین د دې لپاره لېږلی چې پر ټولو ادیانو ئې غالب کړي، د کافرانو د اکراه علی الرغم، (هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ۝٣٣) التوبه: ٣٣

الله تعالی د دې دنیا نعمتونه د مؤمنانو لپاره پیدا کړي، کافر ته ئې په ضمني توګه ورکوي، په آخرت کې به یوازې د مؤمنانو په برخه وي (قُلۡ مَنۡ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِىٓ أَخۡرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزۡقِۚ قُلۡ هِىَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِى ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا خَالِصَةً يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٍ يَعۡلَمُونَ ۝٣٢)

الاعراف: ٣٢ : ووایه: چا هغه زینتي شیان چې الله خپلو بندګانو ته راایستلي او پاکیزه رزق حرام کړي؟ ووایه:

دا په دنیوي ژوند کې هم د مؤمنانو لپاره دي او د قیامت په ورځ په مختصه توګه (د دوی لپاره دي)، دغسې هغو ته نښې په تفصیل سره بیانوو چې پوهېږي.

له دې مبارك آیت نه څو اساسي خبرې معلومېږي:

الله تعالی نه ښایسته او زینتي شیان حرام کړي او نه پاکیزه رزق، ځوك چې دا حرام ګڼي هیڅ دلیل ورته نه لري.

دا دواړه په اصل کې د مؤمنانو لپاره پیدا شوي، د دوی په طفیل نورو ته هم ورکول کېږي، که د زمکې پر سر مؤمنان نه وي نو الله تعالی به د خپلو نعماتو او پېرزوینو لړی بندوي.

د قیامت په ورځ به په مختصه توګه یوازې د مؤمنانو په برخه کېږي.

له دې حقائقو یوازې ناپوه کسان انکار کولی شي، د پوهې او علم خاوندان پوهېږي چې الله تعالی به ولې هغه څه حراموي چې په خپله ئې د خپلو بندګانو لپاره پیدا کړي؟!

د بني اسرائیلو په قصې کې مو ړ ته وایي: الله تعالی بني اسرائیلو ته د ایمان او د ایمان په لار کې د صبر له کبله برکتي سیمه په میراث ورکړه:

وَأَوۡرَثۡنَا ٱلۡقَوۡمَ ٱلَّذِينَ كَانُواْ يُسۡتَضۡعَفُونَ مَشَٰرِقَ ٱلۡأَرۡضِ وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِي بَٰرَكۡنَا فِيهَاۖ وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلۡحُسۡنَىٰ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُواْۖ وَدَمَّرۡنَا مَا كَانَ يَصۡنَعُ فِرۡعَوۡنُ وَقَوۡمُهُۥ وَمَا كَانُواْ يَعۡرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ الاعراف: ١٣٧: او د هغې زمکې ختیځې او لوېدیځې برخې چې برکتونه مو په کې ایښې وو هغه قوم ته په میراث ورکړې چې په استضعاف کې ساتل کېدل او ستا د رب غوره وینا د بني اسرائیلو په اړه په دې سبب بشپړه شوه چې صبر ئې وکړ او هغه څه مو ویجاړ کړل چې فرعون او قوم ئې جوړول او لوړول.

قرآن په ذلت او سپکاوي کې ژوند د ایمان له مسیر د انحراف او د همدې انحراف د سزا په توګه معرفي کوي او وایي:

وَضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلذِّلَّةُ وَٱلۡمَسۡكَنَةُ وَبَآءُو بِغَضَبٖ مِّنَ ٱللَّهِۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانُواْ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿٦١﴾ البقرة: ٦١

نو سپکاوی او خواري وربانديې وتپل شوه او د الله په غضب اخته شول، دا له دې امله چې د الله آيتونه ئې تکذيبول او پيغمبران ئې په ناحقه وژل، دا هم په دې سبب چې عصيان ئې وکړ او تيرى ئې کاوو.

تقوى او ايمان د رزق د پراخي او وسعت او د برکتونو باعث ګڼي او فرمايي:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَـٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ وَلَـٰكِن كَذَّبُوا۟ فَأَخَذْنَـٰهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ الاعراف: ٩٦: که کليوالو ايمان راوړى وى او تقوى ئې درلودى نو موږ به حتماً د آسمانونو او د زمکې د برکاتو (دروازې د دوى پر مخ) پرانيستي وې، خو دوى دروغ وګڼلو، نو په هغه څه مو ونيول چې دوى کول.

يعني دا يو ثابت او نه بدلېدونکى الهي سنت دئ چې:

که خلك ايمان راوړي، د تقوى لار غوره کړي نو الله تعالى به د آسمانونو او زمکې د برکاتو دروازې د دوى پر مخ پرانيزي، دواړه به په سخاوت او پراخ لاس سره خپل برکات د دوى مخې ته ږدي، آسمان به له برکته ډك ورښتونه پرې وروي او زمکه به له برکت ډکې ميوې او دانې ورته راټوکوي.

خو که دوى د الهي دين د تکذيب لار اختيار کړي، د ايمان پر ځاى د کفر او د تقوى پر ځاى د ظلم، فسق او فساد لار، نو د خپلو کړنو په وجه دې الهي عذاب ته منتظر وي.

دا د عزت، نصرت، برلاسي، فلاح او سعادت وعدې له چا سره شوې؟ له هغه چا سره چې ايمان لري او عمل ئې صالح وي، هغه څوك چې اصلح او تر ټولو غوره وي. خو د دې په مقابل کې هغه کسان هم موږ ته معرفي کوي چې الله تعالى ئې په ذلت محکوموي، په دې اړه الهي سنن او ضوابط هم موږ ته ښيي، چاته چې اقتدار وسپارل شو او هغه فساد وکړ او صلهٔ رحم ئې قطع کړ، الله به ئې ړندوي، اقتدار به بېرته ترې اخلي او په ذلت به ئې محکوموي.

قرآن کريم د بني اسرائيلو په قصې کې دا موضوع توضيح کوي، او موږ ته دا ښيي چې پدې قوم کې کوم صفات راپيدا شول چې الله جل شأنه د هغه په وجه د زمکې خلافت ورکړ؟ او بيا کوم صفات په کې راپيدا شول چې دائې بېرته ترې واخيست، په ذلت ئې محکوم کړل او له فقر او مسکنت سره ئې مخامخ کړل؟ قرآن عظيم الشأن هغه الهي مشيت او هغه ضوابط او سنن موږ ته ښيي چې د هغه له مخې الله تعالى چا ته ملك او اقتدار ورکوي او يا ئې بېرته ترې اخلي او د اقتدار تخت ئې نسکوروي. ځيني کسان داسې ګمان کوي چې ګواکې دا هسې د چانس او تصادف له مخې ترسره کېږي، حتى دا هڅه کوي چې ثابته کړي پدې اړه څه خاص ضوابط او سنن نه مراعات کېږي، بس د الله تعالى چې چا ته خوښه شوه پاچاهي او اقتدار ورکوي او له چا ئې چې وغوښتل بېرته ئې ترې اخلي. خبره نه يوازې داسې نه ده؛ بلکې پدې اړه ثابت الهي سنن وضع شوي، قرآن عظيم الشأن موږ ته هغه الهي مشيت او هغه خاص سنن او ضوابط توضيح کړي او دا ئې راښودلې چې دا کار د خاصو سننو او ضوابطو سره سم ترسره کېږي، څنګه او چاته الله اقتدار ورکوي او له چا ئې بېرته اخلي. نو که نن مسلمانان له ذلت او ماتې

سره مخامخ دي، دښمنان له هره پلوه پرې حکومت کوي او وضع ئې دردناکه او د ژړا وړ، وجه ئې دا ده چې دوی د الهي نصرت وړتیا له لاسه ورکړې او دوی هغه مؤمنان نه دي چې الله تعالی د بریا، عزت، سرلوړی او پر زمکې د حکومت کولو ژمنه ورسره کړې، د الله تعالی وعدې ربښتینې دي موږ په خپلو ادعاګانو کې دروغجن یو. د قرآني لاربښوونو له مخې د یوه متدین قوم د ذلت ستر عامل دا دئ چې الهي دین تجزیه کړي، په ځینو برخو ئې عمل وکړي او ځینې ئې شا ته وغورځوي، د کوم قوم په څېرې کې چې تاسو د ذلت، سپکاوي، ضعف، فقر او محکومیت نښې وګورئ په دې پوه شئ چې دا قوم د الله تعالی له لارې منحرف شوی او د الله دین ئې تجزیه کړی، قرآن فرمایي:

أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْىٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

آیا د (الهي) کتاب په ځینو برخو ایمان راوړئ او د ځینو په اړه ئې کفر کوئ، نو ستاسو هر څوك چې داسې وکړي نو سزا به ئې فقط په دنیا کې سپکاوی او رسوایي وي او د قیامت په ورځ به تر ټولو شدید عذاب ته رد کېږي، او الله له هغه څه غافل نه دئ چې تاسو ئې کوئ.

الله تعالی د نصرت او بریا وعده له هغه چا سره کړې چې د الله په لار کې جهاد کوي او د جهاد او هجرت د ستونزو په وړاندې صبر کوي، هغه وګړي دي د برلاسي، عزت او بریا هیله نه کوي چې جهاد ته ئې شا کړې، که څه هم لمونځ کوي، روژه نیسي او ګمان کوي چې مؤمنان دي.

د دغو قرآني لاربښوونو په رڼا کې دا قضاوت کول ګران کار نه دئ چې د مسلمانانو د اوسني سپکاوي، ضعف او ذلت عوامل کوم دي. د ذلت دا لړی له هغه مهاله پیل شوی چې مسلمانانو د الله کتاب ته شا کړه او د الله په لار کې د جهاد فریضه ئې هېره کړه.

وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

او لمونځ وکړئ او زکات ورکړئ او د پیغمبر اطاعت وکړئ چې رحم درباندې وشي.

(٥٦)- یعني که غواړئ چې الله تعالی پر تاسو رحم وکړي او د خپلو پېرزوینو وزر درباندې وغوړوي نو درې کارونه وکړئ: لمونځ وکړئ، زکات ورکړئ او د پیغمبر اطاعت وکړئ. د پیغمبر اطاعت یعني همغسې ژوند لکه چې پیغمبر درلود، همغه څه کول چې پیغمبر کړي، له هغه څه ډډه کول چې پیغمبر نه دي کړي. هم په خپل شخصي او انفرادي ژوند کې او هم په ټولنیز ژوند کې، هم له دوستانو سره په معامله کې او هم له دښمنانو سره، هم د جنګ په حالت کې او هم د صلح په اړه، ځینې د رسول الله اطاعت په مسواك وهلو، عطر لګولو، پایڅې لوړولو، او آسانه آسانه او خوندورو سنتونو کې راخلاصه کوي خو په مقابل کې ئې هغه ستر ستر فرائض او

سنن هېروي چي د ده ايمان او د دنيا اوآخرت فلاح او بريا ورپوري تړلې، لكه د طاغوت واكمني نه منل، د شر او فساد ځواكونو سلطې ته سر نه ټيټول، د الله په لار كي هجرت او جهاد، امر بالمعروف او نهي عن المنكر او... دلته د پيغمبر اطاعت د داسي موضوع په ارتباط راغلی چي له صالح مؤمنانو سره د الله تعالی وعدې څېړي او په ورپسې آيت كي هم د كافرانو د مخالفتونو بدي پايلي انځوروي، نو دلته د پيغمبر د اطاعت معنی دا ده چي موږ به همغه څه كوو چي رسول الله ﷺ د زمكي د خلافت، د دين د غلبې، د امن د راوستو او د بې امنيو او خوف او وېرې حالت ختمولو په اړه كړي.

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مُعْجِزِينَ فِي ٱلْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

د هغو په اړه چي كفر ئې كړی دا گمان مه كوه چي په زمكي كي عاجزوونكي (د مسابقې گټونكي) دي، حال دا چي د دوی مېشت ځی اور دئ او څومره بد ټاټوبی.

<u>(٥٧)- په دې مبارك آيت كي موږ ته لارښوونه شوې چي د كافرانو په اړه به هيڅكله دا گمان نه كوو چي دوی به</u> د حق په خلاف خپلو هلو ځلو كي بريالي شي، كه څه هم د وسائلو او امكاناتو، عدد او عدة له پلوه ئې ظاهر ځواكمن برېښي، دا به هم د الله تعالی د يوې قطعي وعدې په توگه منو او هيڅ شك به په كي نه لرو چي د مسلمانانو په وړاندي د دوی ماتې حتمي ده.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِيَسْتَـْٔذِنكُمُ ٱلَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُكُمْ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُواْ ٱلْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَـٰثَ مَرَّٰتٍ ۚ مِّن قَبْلِ صَلَوٰةِ ٱلْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ ٱلظَّهِيرَةِ وَمِنۢ بَعْدِ صَلَوٰةِ ٱلْعِشَآءِ ۚ ثَلَـٰثُ عَوْرَٰتٍ لَّكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌۢ بَعْدَهُنَّ ۚ طَوَّٰفُونَ عَلَيْكُم بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلْـَٔايَـٰتِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ ٱلْأَطْفَـٰلُ مِنكُمُ ٱلْحُلُمَ فَلْيَسْتَـْٔذِنُواْ كَمَا ٱسْتَـْٔذَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَـٰتِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَٱلْقَوَٰعِدُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ٱلَّـٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَـٰتٍۭ بِزِينَةٍ ۖ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

اې مؤمنانو! حتماً دي هغه كسان درې ځلي (درې وخته) له تاسو اجازه غواړي چي ستاسو تر لاس لاندي (مريان او وينځي يا خادمان) دي او هغه چي لا ځواني ته نه دي رسېدلي: د سحر له لمانځه وړاندي، او هغه مهال چي د

غرمې له لوري خپلې جامې باسئ او د ماخستن تر لمانځه وروسته، ستاسو د خلوت درې وختونه، تر دې آخوا پر تاسو او پر هغوی کومه گناه نشته، پر تاسو راگرځېدونکي يو په بل پسې، الله همداسې تاسو ته آيتونه بيانوي، او الله باحکمته پوه دئ. او کله چې ستاسو واړه ځوانی ته ورسېږي نو همغسې دې اجازه غواړي لکه چې تر دوی وړاندينيو اجازه غوښته، الله همداسې خپل آيتونه تاسو ته بيانوي، او الله باحکمته پوه دئ، او د ښځو هغه پر ځای ناستې (سپين سرې) چې د واده هيله نه لري نو په دې کې هيڅ گناه پرې نشته چې خپلې (ځينې) جامې ايسته کړي (په دې شرط چې) د زينت نه ښکاره کوونکې وي، او که حياء کول وغواړي ورته غوره دئ، او الله پوه اورېدونکی دئ.

(٥٨-٦٠)- په دې مبارکو آيتونو کې مؤمنانو ته دا لارښوونې شوې:

هغه کسان چې ستاسو تر لاس لاندې دي او هغه چې لا ځوانی ته نه دي رسېدلي، ستاسو خونې ته د درتلو پر مهال بايد په دغو دريو وختونو کې له تاسو اجازه وغواړي: د سحر له لمانځه وړاندې، او هغه مهال چې د غرمې له لوري خپلې جامې باسئ او د ماخستن تر لمانځه وروسته، دا درې وختونه ستاسو د خلوت وختونه دي، تر دې آخوا پر تاسو او پر هغوی کومه گناه نشته چې له اجازې پرته يو د بل خونې ته ورشئ، د کورنۍ ژوند معمول دا ده چې يو پر بل راگرځي، او هره شېبه يو د بل ليدو ته اړ کېږي، دا د هغه الله تعالی لارښوونې دي چې باحکمته پوه دئ، ستاسو حال ته په پام سره ئې داسې احکام راولېږل چې په هر يوه کې ئې ستاسو خير مضمر دئ.

کله چې ستاسو واړه ځوانی او پېغلتوب ته ورسېږي نو دوی دې هم هغسې اجازه غواړي لکه چې تر دوی وړاندينيو اجازه غوښته.

هغه سپين سرې زړې ښځې چې د واده هيله او شوق نه لري، تر دې عمر اوښتې وي چې د مېړه درلودو شوق وکړي، پر دوی باندې په دې اړه هيڅ گناه نشته چې خپلې داسې جامې لکه پړونې ايسته کړي، په دې شرط چې دا کار به ئې د کوم ضرورت له مخې وي نه د زينت ښودلو په موخه، خو که دوی حياء کول وغواړي نو دا ورته غوره دئ، دا د هغه الله تعالی لارښوونې دي چې پوه اورېدونکی دئ، ښه پوهېږي چې څه درته گټور دي او څه مضر، څه وايئ او څه کوئ، په خپلو لارښوونو کې ئې دا ټول مراعات کړي.

لَّيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا۟ مِنۢ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ ءَابَآئِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَـٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَٰنِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَـٰمِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّـٰتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَٰلِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَـٰلَـٰتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُۥٓ أَوْ صَدِيقِكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَأْكُلُوا۟ جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا ۚ فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتًا

فَسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُمۡ تَحِيَّةٗ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُبَٰرَكَةٗ طَيِّبَةٗۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ٦١

نه پر ړانده کومه ګناه شته او نه پر ګوډ کومه ګناه شته او نه پر ناروغ کومه ګناه شته او نه پر تاسو چې له خپلو کورونو څه وخورئ یا د خپلو پلرونو له کورونو یا د خپلو میندو له کورونو یا د خپلو ورونو له کورونو یا د خپلو خویندو له کورونو یا د خپلو ترونو له کورونو یا د خپلو پلرنیو ترندو له کورونو یا د خپلو مورنیو ترندو له کورونو او له هغو چې کیلیاني ئې ستاسو په واک کې دي یا د خپل دوست (له کور)، پر تاسو نه پر دې څه ګناه شته چې په ګډه خوراك وکړئ یا بېل بېل، او کله چې کومو کورونو ته ننوځئ نو پر خپلو ځانونو د الله له لوري د مبارکې او پاکې کلمې د یوې تحفې په توګه سلام واچوئ، الله په دې توګه تاسو ته آیتونه بیانوي چې تعقل وکړئ.

(٦١)- د دې مبارك آیت لارښووني دا دي:

پر ړانده، ګوډ او ناروغ په دې کې کومه ګناه نشته چې له چا د خوراك لپاره څه ترلاسه کړي، اسلامي ټولنه او نظام ئې پر دې مکلف دي چې د داسې معذورو او محتاجو کسانو اړتیاوې رفع کړي، دا معذور کسان نه ملامت ګڼل کېږي او نه ګنهګار چې له نورو د اړتیا وړ خوراکي توکي ترلاسه کړي.

پر مسلمانانو په دې اړه کومه ګناه نشته چې یو د بل په کور کې څه وخوري.

دا اجازه هم ورکړى شوې چې د خپلو پلرونو، میندو، ورونو، خویندو، ترونو، پلرنیو ترندو، مورنیو ترندو، او له هغو کورونو چې کیلیاني ئې د دوى په واك کې دي یا د خپلو دوستانو له کورونو څه وخوري.

په دې کې هم پر دوى څه ګناه نشته چې په ګډه خوراك وکړي او یا بېل بېل.

کله چې کومو کورونو ته ننوځي باید یو پر بل داسې سلام واچوي چې د الله له لوري د یوې مبارکې او پاکې کلمې د تحفې په توګه وي، لکه السلام علیکم و رحمة الله و برکاته.

دا الهي لارښووني دي، عقلمن ئې په ارزښت او اهمیت پوهېږي.

إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَإِذَا كَانُواْ مَعَهُۥ عَلَىٰٓ أَمۡرٖ جَامِعٖ لَّمۡ يَذۡهَبُواْ حَتَّىٰ يَسۡتَـٔۡذِنُوهُۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَـٔۡذِنُونَكَ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ فَإِذَا ٱسۡتَـٔۡذَنُوكَ لِبَعۡضِ شَأۡنِهِمۡ فَأۡذَن لِّمَن شِئۡتَ مِنۡهُمۡ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمُ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٦٢ لَّا تَجۡعَلُواْ دُعَآءَ ٱلرَّسُولِ

بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُم بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

مؤمنان خو يوازي هغه دي پر الله او د هغه پر پيغمبر ئي ايمان راوړی او كله چي له ده سره پر كوم ډله ايز كار بوخت وي تر هغه نه درومي چي اجازه ترې وغواړي، يقيناً هغه چي له تا اجازه غواړي همدا دوی پر الله او د هغه پر پيغمبر ايمان لري، نو كه ئي د خپلو ځينو چارو لپاره له تا اجازه وغوښته چا ته چي ستا خوښه وي اجازه وركړه او له الله بخښنه ورته وغواړه، يقيناً چي الله مهربان بخښونكی دئ، په خپلو منځونو كي د پيغمبر دعاء داسي مه ګرځوئ لكه ستاسو د ځينو دعاء نورو ته، يقيناً چي الله ستاسو هغه كسان پيژني چي پټ پټ (يو د بل په سيوري كي) وځي، نو هغه چي د ده له امره مخالفت كوي له دې دي ووېرېږي چي كومه فتنه به ئي په برخه شي يا كوم دردناك عذاب به وروررسېږي.

(٦٢-٦٣)- په دې مباركو آيتونو كي دا ځلانده لارښووني زمونږ په وړاندي ځلېږي:

هغه وګړي واقعي مؤمنان ښودل شوي چي پر الله او د هغه پر پيغمبر د ايمان تر څنګ عملاً داسي وي چي كله د خپل لارښود په خوا كي په كوم اجتماعي او ډله ايز كار؛ لكه جهاد، تربيتي اجتماع او بل ګډ كار بوخت وي نو تر هغه له دې كار لاس نه اخلي او خپلو شخصي كارونو ته مخه نه كوي چي له مشر او لارښود اجازه ترلاسه كړي. په دې مبارك آيت كي دوه ځلي ويل شوي چي يوازي همدا وګړي واقعي مؤمنان دي.

پيغمبر عليه السلام ته او د ده له لاري د مسلمانانو هر مشر او لارښود ته سپارښتنه شوې چي كه له دغو واقعي او مخلصو مؤمنانو ځني څوك د خپلو ځينو چارو لپاره ترې اجازه وغوښته نو مصلحت ته په پام سره دي هغه چا ته د تلو اجازه وركړي چي يا ئي شخصي كار ډېر مهم او ضروري وي او يا د ده په تلو سره په اجتماعي كار كي كوم خلل نه راپيدا كېږي. يعني هيڅوك نه په خپل سر او له اجازې پرته د تلو حق لري او نه خپل شخصي كار ته پر اجتماعي كار د ترجيح وركولو حق.

د مسلمانانو لارښود ته ويل شوي چي هغو وګړو ته له الله تعالى څخه مغفرت او بخښنه وغواړي چي په يوه اجتماعي كار كي له برخي اخيستو محروم شوی او په خپل شخصي كار بوخت شوی، كه څه هم دا كار ډېر ضروري وو او ده ئي د كولو اجازه ترلاسه كړې.

مسلمانانو ته ويل شوي چي د پيغمبر دعاء داسي مه ګرځوئ لكه ستاسو د ځينو دعاء نورو ته، دعاء هم بلني او دعوت ته ويل كېږي او هم له الله تعالى څخه چا ته د خير غوښتني ته، دلته دواړه مطالبه افاده كوي، يعني د پيغمبر عليه السلام له لوري كوم اجتماعي كار ته بلنه او د هغه دعاء عادي او د نورو د دعاء او بلني په څېر مه ګڼئ.

الله تعالى هغه كسان پېژني چې پټ پټ او په داسې حال كې له اجتماعي كار تر شا كېږي چې يو د بل په سيوري كې وځي، دوى بايد دې ته متوجه وي چې معامله ئې له هغه خبير او عليم رب سره ده چې هيڅ څه ئې ترې پټ نه پاته كېږي.

هغه چې د الله تعالى او د هغه د پيغمبر له امره مخالفت كوي بايد له دې ووېرېږي چې كومه فتنه به ئې په برخه شي يا كوم دردناك عذاب به وروروسېږي. كېدى شي همدا له اجتماعي كار پټ پټ تر شا كېدا او خپلو شخصي كارونو ته پر اجتماعي چارو ترجيح وركول په دې منتج شي چې له كومې فتنې سره مخامخ شي او يا په الهي عذاب اخته شي.

له دې څرگندو الهي لارښوونو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې اسلام د يوه داسې دين نوم دئ چې نه يوازې په يوه منظم صف كې د يوه مطيع فرد په توگه د ژوند كولو او له يوه مشر سره د بيعت كولو غوښتنه كوي، بلكې د شخصي او انفرادي دندو تر څنگ داسې اجتماعي مسئوليتونه او دندې ورسپاري چې حق نه لري له اجازې پرته ترې لاس واخلي، كه ئې شخصي كار ډېر مهم او ضروري هم وي نو نه پر مهم اجتماعي كار ترجيح وركولى شي او نه په خپل سر او له اجازې پرته له اجتماعي چارو لاس اخيستى شي. دا مطلب د رسول الله هغه مبارك حديث ډېر ښه توضيح كوي چې وايي:

عن الحارث الاشعري أن رسول الله قال: وَأَنَا آمُرُكُمْ بِخَمْسٍ الله أَمَرَنِي بِهِنَّ: الْجَمَاعَةِ، وَالسَّمْعِ، وَالطَّاعَةِ، وَالْهِجْرَةِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ الله، فَمَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيْدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الاءِسْلامِ مِنْ عُنُقِهِ إلا أَنْ يَرْجِعَ، وَمَنْ دَعَا دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ مِنْ جُثَاءِ جَهَنَّمَ"، قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ الله وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى؟ قَالَ: نعم وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى، فَادعُوا بِدعوةِ اللهِ الذي سمَّاكُم بِهَا المسلمينَ المؤمنينَ عِبَادَ الله.

له الحارث الاشعري روايت دئ چې رسول الله وفرمايل: په هغو پنځو خبرو مو گمارم چې الله تعالى زه پرې گمارلى يم: جماعت، سمع، اطاعت، هجرت او د الله په لار كې جهاد، نو څوك چې له جماعت څخه د يوې لوېشتې په اندازه ووت يقيناً د اسلام كړى ئې له خپلې غاړې وايسته، مگر دا چې بېرته راوگرځي، او څوك چې د جاهليت په بلنې بلنه كوي؛ هغه به د دوزخ خس او خاشاك وي، يوه سړي وويل: يا رسول الله! كه څه هم روژه ئې نيولې وي او لمونځ ئې كړى وي؟ وئې فرمايل: هو؛ كه څه هم روژه ئې نيولې وي او لمونځ ئې كړى وي، نو د الله په هغې بلنې سره بلنه وكړئ چې تاسو ئې پرې مؤمنان، د الله بندگان مسلمانان نومولي يئ.

دا روايت چې د احاديثو په ټولو كتابونو كې په همدې الفاظو سره يا په لږ تغيير سره راغلى او صحيح ئې گڼلى، په جماعت كې ژوند، سمع، اطاعت، هجرت او د الله په لار كې جهاد، دومره مهم بولي چې له دې پرته د چا لمونځ او روژه هم د منلو وړ نه گڼي!!

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ قَدۡ يَعۡلَمُ مَآ أَنتُمۡ عَلَيۡهِ وَيَوۡمَ يُرۡجَعُونَ إِلَيۡهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُواْۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ﴿٦٤﴾

پام چې يقيناً هر هغه څه د الله دي چې په آسمانونو او زمكي كې دي، يقيناً په هغه څه پوهيږي چې تاسو پرې (لګيا) ياست او په كومه ورځ چې د هغه لوري ته ورګرځول كيږي نو په هغه څه به ئې پوه كړي چې كول ئې، او الله په هر څه ښه پوه دئ.

(٦٤)- دا مبارك آيت چې د ټولې سورې د مضامينو لپاره ښكلې او جامع تتمه ده دا لارښووني زموږ په وړاندې ږدي:

د آسمانونو او زمكي هر څه د الله تعالی دي.

ستاسو پر ټولو كړنو پوهيږي، په څرنګوالې ئې، په پايلو او نتائجو ئې او د هر عمل تر شا ستاسو پر موخو او اغراضو.

منافقين او د دوی كافر ملګري به په هغه څه پوه كړي چې كول ئې.

الله په هر څه ښه پوه دئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الفرقان

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (الفرقان) دئ، دا نوم له لومړي آيت (تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَـٰلَمِينَ نَذِيرًا) څخه اخيستل شوی، اوه اويا آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (نذيرا)

او د پنځم آيت (اصيلا) ته ورته دي، اولسم آيت ئې په سبيل پای ته رسېدلی خو دا آيت له وروسته آيت سره تړلی او په ګډه په (بورا) پای ته رسي چې له نورو سره ورته کېږي، له درې شپېتم آيت تر پای پورې فواصل (سلما) ته ورته دي، آيتونه ئې د مکې دور د منځنيو کلونو سورتونو په څېر لنډ لنډ او د شعارونو په څېر دي چې ډېر ښکلی غږ او وزن لري، اوږده آيتونه ئې هم له لنډو فقرو جوړ شوي. د سورې له مضامينو هم معلومېږي چې دا د مکې دور په منځنيو کلونو کې او هغه مهال نازله شوې چې د قريشو او مسلمانانو تر منځ منازعه تشديد شوې خو لا هغه پړاو ته نه وه رسېدلې چې د مسلمانانو په ضد تشدد او زور زياتی پيل کړي.

که وغواړو د دې مبارکې سورې ټول مضامين په يوې لنډې جملې کې راخلاصه کړو نو ويلی شو چې د سورې لومړی آيت (تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَـٰلَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ :

مبارك دئ هغه ذات چې دا فرقان ئې پر خپل بنده نازل کړ چې د عالميانو لپاره يو نذير وي) د سورې د ټولو مضامينو خلاصه ده، په دې سورې کې د رسول الله د رسالت دلائل وړاندې شوي، په دې اړه د مخالفينو کچه وېناوې او غلط تبليغات څېړل شوي، د دوی اعتراضاتو او پوښتنو ته ځوابونه ويل شوي، د دغو تبليغاتو او اعتراضاتو موخې او سببونه په ګوته شوي، د مخکنيو پيغمبرانو عليهم السلام په خلاف د دوی د مفسدو، ظالمو او کافرو قومونو مخالفتونه د مخکنيو تاريخي بېلګو په توګه وړاندې شوي، د هغوی د مخالفتونو بدې پايلې د دوی په وړاندې انځور شوې او ورته ويل شوي چې تاسو ته هم ورته برخليك منتظر دئ، له موسی عليه السلام سره د فرعونيانو مخالفت، له نوح عليه السلام سره د ده د قوم دښمني، له هود او صالح عليهما السلام سره د عاديانو او ثموديانو مخالفتونه او د دې مخالفتونو بدې پايلې د تاريخي بېلګو په توګه وړاندې شوې، او د سورې په پای کې د

الله تعالی د هغو صالح او مؤمنو بندګانو ګڼ شمېر امتيازي مواصفات بيان شوي چې پر رحمن رب د ايمان له کبله ئې په برخه شوي، او په دې توګه مخالفينو ته ويل شوي: د پيغمبر د بلنې نتائج دا دي، ټولنې ته داسې صالح شخصيتونه وړاندې کوي، ولې د داسې پيغمبر او د ده د بلنې مخالفت کوئ؟!!

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَارَكَ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾ ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلۡأَرۡضِ وَلَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدٗا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ﴿٢﴾

مبارك دئ هغه ذات چي دا فرقان ئې پر خپل بنده نازل کړ چي د عالميانو لپاره يو نذير وي، هغه چي د آسمانونو او زمکي پاچايي د ده ده، نه ئې زوی نيولی (چي د ده ځای ناستی شي) او نه ئې په واکمنۍ کي کوم شريك شته او هر څه ئې پيدا کړل او ځانګړې اندازه ئې ورته وټاکله.

(۱-۲)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

الله تعالی د آسمانونو او زمکي ټولواك او حاکم دئ، هر څه ئې د ده دي او په هر ځای کي ئې د ده حکم نافذ دئ، يعني هغه هم مالك دئ او دا زمکه او آسمانونه د ده ملك دئ او هم حاکم دئ او د حاکم او مَلِك په توګه په کي تصرف کوي، هر څه د هغه په وړاندي محکوم دي، هغه مبارك دئ، د هر څه برکت د ده له لوري دئ، د خپل ملك په هر څه کي په خپله برکت اچوي، زوی او ځای ناستی نه لري، د دې عالم په ساتنه، پالنه او اداره کي هيڅوك له هغه سره شريك نه دئ، لکه څنګه چي ئې هر څه د بل له شراکت او مرستي پرته پيدا کړي؛ همداسي ئې د بل له مرستي او شراکت پرته پالي او ساتي.

همدې الله تعالی پر خپل بنده هغه کتاب رالېږلی چي د هغه په رڼا کي د حق او باطل په توپير پوهېدی شو، ښه او بد، ګټور او مضر، دوست او دښمن سره بېلولی شو، دا داسي تله او معيار دئ چي د سم او ناسم فرق زموږ په وړاندي ږدي. د خپل بنده په لاس د دې فرقان په لېږلو سره الله تعالی زموږ په وړاندي د برکتونو دروازې پرانيستي دي، هغه څوك به له دغو الهي برکاتو محروم وي چي دا فرقان ئې مشعل نه وي او دا نذير ئې لارښود نه وي، دا لارښود د ټولو عالميانو لپاره نذير دئ، د کفر، شرك، ظلم او فساد له بدو پايلو ئې وېروي.

الله تعالی د هر څه لپاره معین حد او اندازه ټاکلي، هر څه ئې د ضرورت په اندازه پیدا کړي، نه تر ضرورت زیات او نه کم.

په دې مبارك آیت کې د قرآن یو ستر علمي اعجاز ځلیږي، نن ساینس همدا خبره کوي چې د زمکې د سر د ټولو توکو اندازه ثابته او تغییر نه منونکې ده، تغییر ئې د دې عالم په اضمحلال منتج کیږي، کوم تغییرات چې موږ ئې ګورو، لکه دا چې بوټي وسوزي او ایرې شي، اوبه بخار شي، لړګي، پاڼې او هډوکي وراسته شي، په دې سره د شیانو په ثابت مقدار کې تغییر او تبدیلي نه راځي بلکې له یوه حالته بل ته بدلیږي، که تاسو یوه فزیك پوه ته دا خبره وکړئ چې قرآن وایي: هر څه په ثابت مقدار کې پیدا شوي نو هغه به فوراً تا ته ووایي: دا یو ستر او ثابت شوی علمي حقیقت دئ.

وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ﴿٣﴾

او له ده پرته ئې داسې معبودان ځانته غوره کړل چې نه څه پیدا کولی شي "بر عکس" دوی په خپله پیدا کړی شوي، نه ځانته د څه تاوان واك او اختیار لري او نه د څه ګټې او نه د مرګ واك لري او نه د ژوند او نه د بیا خوربدو (او بیا پیدایښت).

(۳)- په دې مبارك آیت کې څو مهمې لاربښووني ګورو:

پیدایښت، ګټه، تاوان، مرګ، ژوند او بیا خورول او پیدا کول یوازې د الله له لوري دي.

څوك چې دا کارونه له الله تعالی پرته بل چا ته منسوب کړي نو هغه ئې معبود ګڼلی.

ځیني خلك داسې څه د معبود په توګه نیسي چې د هیڅ څه پیدا کولو توان نلري، په خپله پیدا کړی شوي، نه له ځانه ضرر دفع کولی شي او نه ګټه رسولی شي، نه د مرګ واك لري او نه د ژوند.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ إِفۡكٌ ٱفۡتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيۡهِ قَوۡمٌ ءَاخَرُونَۖ فَقَدۡ جَآءُو ظُلۡمٗا وَزُورٗا ﴿٤﴾ وَقَالُوٓاْ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ٱكۡتَتَبَهَا فَهِيَ تُمۡلَىٰ عَلَيۡهِ بُكۡرَةٗ وَأَصِيلٗا ﴿٥﴾ قُلۡ أَنزَلَهُ ٱلَّذِي يَعۡلَمُ ٱلسِّرَّ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٦﴾

او هغو چې کفر ئې کړی وویل: او دا خو له داسې درواغو پرته چې له ځانه ئې جوړ کړی بل څه نه دئ، او نورو وکړو په هغه کې مرسته ورسره کړې، یقیناً چې د یوه (ستر) ظلم او دروغ مرتکب شول. او وئې ویل: د

وړاندينيو قصې دي چي د ليکلو لپاره ئي کړي، بيا سبا او ماښام پرې لوستل کيږي، ووايه: هغه ذات نازل کړى چي په ټولو هغو اسرارو پوهيږي چي په آسمانونو او زمکې کې دي، يقيناً چي هغه مهربان بخښونکى دئ.

(٤-٦)- د دې مبارکو ايتونو لارښووني دا دي:

کافرانو د رسول الله ﷺ په اړه ويل: هغه څه چي دى ئي وايي داسي درواغ دي چي له ځانه ئي جوړ کړى، نه دى د الله تعالى پيغمبر دئ او نه ئي وينا د الله تعالى پيغام، څه چي وايي له نورو ئي زده کړي، نورو ورسره مرسته کړې. دا د رسول الله ﷺ په اړه د مخکنيو او وروستنيو مخالفينو تبليغات دي، قريشو هم دا تبليغات کول چي محمد (عليه السلام) يا د اهل کتاب له کوم مذهبي مشر څخه دا خبري زده کړي يا له هغو مريانو چي له نورو سيمو دلته راوستل شوي، خو هغوى له يوې داسي پوښتني سره مخامخ ول چي ځواب ئي نشو موندلى، هغه دا چي د ده لپاره ئي کوم عرب استاد نشو په ګوته کولى، په ماته ګوډه ژبه به ئي د داسي چا يادونه کوله چي هغه به په عربي نه پوهېدو، خو دې پوښتني ته ئي ځواب نه درلود چي رسول الله ﷺ څنګه له عجمي استاد داسي عربي کتاب زده کړى چي د عربو ستر ستر شعراء، ادباء او علماء ئي له مقابلې عاجز دي؟! د دوى دا خوشي ادعاء هيچا ورسره ونه منله، د عربو ټولو باضميره او عقلمنو خلکو پر رسول الله ﷺ ايمان راوړ او دا ئي زړه ته ولوېده چي قرآن د الله تعالى له لوري لېږل شوى کتاب دئ. تر دوى وروسته غربي مستشرقينو همدا دروغجن تبليغات تکرار کړي او د رسول الله ﷺ په اړه ئي ويلي چي ده له مسيحي او يهودي علماوو خپل افکار او نظريات ترلاسه کړي او د فرقان او قرآن نوم ئي پرې ايښى!! خو دا غلطه او بې بنسټه ادعاء يوازې د داسي چا په وړاندې کولى شي چي نه له قرآن خبر وي او نه د يهودانو او مسيحيانو له مذهبي کتابونو، چا چي دا دواړه کتابونه لوستي وي پوهيږي چي قرآن د بايبل نږدې په سلو کې پنځه نوي ويناوي ردوي او پنځه نوري ئي تصحيح کوي، په دې حقيقت هغه څوك په آسانۍ پوهېدى شي چي قرآن او بايبل سره مقايسه کړي. دا ډېره شرمناکه سپين سترګي ده چي څوك د قرآن ويناوي له بايبل سره شبيه او ورته وګڼي او دا ادعاء وکړي چي د قرآن مطالب له بايبل اخيستل شوي!!! ما قرآن او بايبل سره مقايسه کړي، قرآن مې د بايبل د ترديد او تکذيب کتاب موندلى نه د تأييد او تصديق کتاب. بايبل هغه تورات او انجيل نه دئ چي د الله تعالى له لوري لېږل شوي او قرآن ئي تصديق کوي، الله تعالى هغه مهال د نوي پيغمبر په لاس نوى کتاب لېږي چي د مخکني کتاب هيڅ څه روغ رمټ پاته نشي او د مخکني پيغمبر ټول اغېز په بشپړه توګه له منځه ولاړ شي، قرآن هغه وخت راغى چي تورات او انجيل په بشپړه توګه تحريف شوي وو، او د موسى او عيسى عليهما السلام د دعوت نښي او آثار په بشپړه توګه له منځه تللي وو. د قريشو او دغو مستشرقينو د دې دروغجني ادعاء په اړه چي رسول الله ﷺ خپل پيغام او افکار د مخکنيو کتابونو او مذهبي مشرانو تر اغېز لاندې ترتيب کړي؛ د قرآن دغه وينا ډېره دقيقه ده چي وايي: يقيناً چي دوي په دې وينا سره د يوه ستر ظلم او ستر دروغ مرتکب شول.

دښمنانو د نورو تبليغاتو تر څنګ د قرآن او د رسول الله ﷺ د دعوت له حقيقته بې خبرو خلکو ته دا هم ويل چي قرآن د وړاندينيو قصې دي چي د بل په مرسته ئي ليکلي دي او سبا او ماښام پرې لوستل کيږي!! الله تعالى د دوى په ځواب کې رسول الله ﷺ ته دا لارښوونه کړې چي ورته ووايي: دا قرآن هغه ذات نازل کړى چي په ټولو هغو اسرارو پوهيږي چي په آسمانونو او زمکې کې دي!! د دې ځواب په وړاندې لږ توقف په کار دئ، بايد وګورو چي د دې ځواب معنى څه ده او څنګه د هغو معترضينو ادعاء ردوي چي ويل ئي: رسول الله ﷺ دا قرآن له خپل لوري جوړ کړى او هسې د مخکنيو قصې دي چي له نورو ئي اقتباس کړي؟ د دې پوښتنو ځواب دا دى چي:

قرآن د آسمانونو او زمكي هغه ژور اسرار څرګند كړي چي ښيي دا كتاب هغه ذات نازل كړی چي د آسمانونو او زمكي په ټولو اسرارو پوه دئ، قرآن د ګڼ شمېر آيتونو په ضمن كي داسي ستر ستر حقائق د خپل مخاطب په وړاندي ږدي چي انسان ډېر وروسته او د اوږد علمي او تحقيقي سفر په نتيجه كي او د ډېرو پر مختللو وسائلو په مرسته پرې پوه شوی، دا هر آيت يو ستر علمي اعجاز دئ، دومره ستر چي هم د موسی عليه السلام تر عصا او يد بيضاء ستره معجزه ده او هم د عيسی عليه السلام تر ړوند روغولو او مړي راژوندي كولو، هغه معجزې موقتي وې، اغېز ئې محدود وو، خو قرآن داسي معجزه ده چي تر قيامت پوري به خلكو ته د ښه ژوند لار ښيي، له فكري، اخلاقي او معنوي پلوه مړي به پرې راژوندي كېږي، د ظلم، جهل، فساد، كفر او شرك په ګنده ډنډ كي غرق انسانان به پرې ژغورل كېږي، ما د قرآن نږدې دوه سوه آيتونه د ساينس او د قرآن علمي اعجاز په كتاب كي راغونډ كړي چي يقيناً هر يو ئې دومره ستر علمي اعجاز دئ چي د ټولو مخكنيو پيغمبرانو عليهم السلام تر معجزو د اهميت، دوام او اغېز له پلوه وړاندي دئ. قريشو له رسول الله داسي معجزې غوښتلې چي د مخكنيو رسولانو د معجزو په څېر وي، خو الله تعالی هر ځل د دوی د غوښتنو په ځواب كي فرمايلي: آيا دا قرآن او د هغه څرګند آيتونه د معجزې په توګه درته كافي نه دي؟ دلته همغه ځواب په دې صيغه راغلی: دا كتاب هغه ذات نازل كړی چي د آسمانونو او زمكي په ټولو اسرارو پوه دئ.

دا قرآن نه يوازي د آسمانونو او زمكي د اسرارو څرګندوونكی كتاب دئ بلكي د مهربان بخښونكي رب د پېرزوينو داسي ډالۍ ده چي د رحمت او غفران دروازې ستاسو په وړاندي پرانيزي.

وَقَالُواْ مَالِ هَـٰذَا ٱلرَّسُولِ يَأۡكُلُ ٱلطَّعَامَ وَيَمۡشِي فِي ٱلۡأَسۡوَاقِ لَوۡلَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مَلَكٞ فَيَكُونَ مَعَهُۥ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوۡ يُلۡقَىٰٓ إِلَيۡهِ كَنزٌ أَوۡ تَكُونُ لَهُۥ جَنَّةٞ يَأۡكُلُ مِنۡهَاۚ وَقَالَ ٱلظَّـٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلٗا مَّسۡحُورًا ﴿٨﴾

او وئې ويل: ولي د دې پيغمبر دا حال دئ چي خواړه خوري او په بازارونو كي ګرځي، ولي داسي فرشته نه ده ورته رالېږل شوې چي تر څنګ ئې نذير (ګواښونكي) وي، يا ئې كومه خزانه په واك كي نه پرېوځي، يا ئې د مېوو داسي بڼ نشته چي مېوې ترې وخوري، او دې ظالمانو وويل: تاسو يوازي د يوه جادو شوي سړي متابعت كوئ.

(۷-۸)- په مخكنيو مباركو آيتونو كي د قرآن په اړه او په دې كي د رسول الله په اړه د قريشو د تبليغاتو لاندي بېلګې زموږ مخي ته ايښودل شوې:

ويل ئې: آيا د الله تعالی له لوري لېږل شوی پيغمبر داسي وي لكه محمد (عليه السلام) چي د نورو انسانانو په څېر خواړه خوري او په بازارونو كي ګرځي؟!! ولي ئې په خوا كي داسي فرشته نشته چي د ده دښمنان او مخالفين ئې ګواښلی او د هر هغه چا مخه ئې نيولی چي ده ته د تاوان رسولو او د ده د مخالفت كولو اراده لري؟!! ولي ئې د

سرو او سپینو زرو کومه خزانه په واك كې نه ده وركړى شوې؟!! ولې د مېوو داسې بڼ نه لري چې لږ تر لږه په خپله خو مېوې ترې وخوري؟!!

پر دې ټولو سربېره ئې ویل: پر دې به ښايي كوډې شوې وي چې داسې ناآشنا ناآشنا خبرې كوي!! وايي زه د الله تعالى پیغمبر يم، ما ته وحې كېږي، تاسو ته چې څه وايم دا د الله تعالى له لوري لېږل شوي پیغامونه دي!! ولې د داسې چا خبرې منئ چې نادرې او ناآشنا خبرې درته كوي؟!! تاسو د يوه پیغمبر نه بلكې د يوه جادو شوي سړي متابعت كوئ.

ٱنظُرۡ كَيۡفَ ضَرَبُواْ لَكَ ٱلۡأَمۡثَٰلَ فَضَلُّواْ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ سَبِيلٗا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِيٓ إِن شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيۡرٗا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ وَيَجۡعَل لَّكَ قُصُورٗا ﴿١٠﴾

وګوره چې څنګه مثالونه ئې درته بیان كړي، چې په همدې سره لاروركي شول او د هیڅ لاري (په موندلو) نشي توانېدى، مبارك دئ هغه ذات چې كه وغواړي تر دې به غوره څه درپه برخه كړي؛ داسې جنتونه چې ترې لاندې ئې ويالې بهېږي او ماڼۍ به درپه برخه كړي.

(۹-۱۰)- په دې مباركو آيتونو كې د معارضينو په ځواب كې دوه خبرې شوې:

ګورې چې ستا په اړه د دوى مثالونه څومره متضاد دي، ځيني دي په يوه نامه يادوي او ځيني په بل، ستا په اړه د دوى قضاوت همغسې دئ لكه د هر جاهل ولس قضاوت د خپلو فكري او اجتماعي مشرانو او زړه سواندو داعيانو په اړه، همغه چې وايي: مشر بايد شتمن وي، بايد ځواكمن وي، بايد له عام ولس سره په هر څه كې توپير ولري، په خوراك، څښاك او پوښاك كې، په ناسته پاسته كې، د عام ولس له منځه د يوه داسې مشر راولاړېدا چې نه شتمن وي، نه ځواكمن، نه قصر لري، نه باغونه، ژوند ئې د عام ولس په څېر وي، دا د خپلو جاهلانه باورونو خلاف ګڼي او د داسې مشر منلو ته نه چمتو كېږي، د پیغمبر په اړه خو بيا تر دې هم وړاندې ځي او وايي: پیغمبر خو بايد دومره ځواكمن وي چې په خوا كې ئې ګواښونكې فرشتې وي، نه ئې څوك مخالفت وكولى شي او نه تاوان او ضرر وررسولى شي، د يوې ګوتې په خوځولو سره بايد غرونه له ځايه وخوځوي، چيني د زمكې له لاندې راوخوټوي او توري ډبرې په سرو زرو واړوي!! دغه جاهلانه باورونه ئې پر الله تعالى او د هغه پر پیغمبرانو له ايمان راوړو منع كوي او په خپل ژور جهالت كې پاته كېدو ته ئې هڅوي، خو دا د الله تعالى سنت نه دئ؛ انسانانو ته د انسانانو له منځه يو انسان د پیغمبر په توګه لېږي، په هر څه كې نورو انسانانو ته ورته انسان، په واقعي معنى انسان، كه په زمكې كې فرشتې اوسېدى نو الله تعالى به د فرشتو له منځه يو پیغمبر ورلېږو، دلته الله تعالى د هغوى د دغې جاهلانه غوښتنې په ځواب كې فرمايي: كه الله تعالى غوښتى نو تر هغه څه به ئې لازيات غوره غوره نعمتونه درپه برخه كړي وو چې دوى ئې يادونه كوي، داسې ماڼۍ او باغونه چې ترې لاندې ئې ويالې بهېږي، الله تعالى مبارك دئ، بركتونه د ده په واك كې او د ده له لوري دي.

بَلۡ كَذَّبُواْ بِٱلسَّاعَةِۖ وَأَعۡتَدۡنَا لِمَن كَذَّبَ بِٱلسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾ إِذَا رَأَتۡهُم مِّن مَّكَانِۭ بَعِيدٖ سَمِعُواْ لَهَا
تَغَيُّظٗا وَزَفِيرٗا ﴿١٢﴾ وَإِذَآ أُلۡقُواْ مِنۡهَا مَكَانٗا ضَيِّقٗا مُّقَرَّنِينَ دَعَوۡاْ هُنَالِكَ ثُبُورٗا ﴿١٣﴾ لَّا تَدۡعُواْ ٱلۡيَوۡمَ ثُبُورٗا
وَٰحِدٗا وَٱدۡعُواْ ثُبُورٗا كَثِيرٗا ﴿١٤﴾ قُلۡ أَذَٰلِكَ خَيۡرٌ أَمۡ جَنَّةُ ٱلۡخُلۡدِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۚ كَانَتۡ لَهُمۡ
جَزَآءٗ وَمَصِيرٗا ﴿١٥﴾ لَّهُمۡ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ خَٰلِدِينَۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعۡدٗا مَّسۡـُٔولٗا ﴿١٦﴾

(داسي نه ده) بلكي (د قيامت) ساعت ئي دروغ گڼلی، او هغه چا ته مو لمبه ناك اور چمتو كړی چي دا ساعت ئي دروغجن گڼلی، كله چي دوی له لري ځايه وگوري د غضب او څوړ غږ به ئي واوري، او كله چي د هغه په يوه تنگ ځای كي په زنځيرونو تړل شوي وغورځول شي نو هلته به مرگ ته بلنه وركوي، (ورته وبه ويل شي:) نن يوازي يو مرگی مه دربلئ ډېر مرگي دروبلئ، ووايه: آيا دا (حالت) غوره دئ او كه هغه تلپاته جنت چي متقيانو ته ئي وعده وركړی شوې چي همدا به ئي بدله او پای ځی وي؟ دوی ته به په هغه كي هر هغه څه وي چي غواړي ئي، په داسي حال كي چي تلپاتي به وي، دا ستا د رب پر ذمه يوه غوښتل شوی ژمنه ده.

(١١-١٦)- په دې مباركو آيتونو كي دا لاربښووني شوې:

له رسول الله ﷺ سره د دغو كافرانو د مخالفت وجه دا نه ده چي دی سم نه پيژني او د ده د لوړ معنوي شخصيت په اړه شكمن دي او كوم عيب او نقص په كي گوري، بلكي وجه ئي دا ده چي دوی د قيامت ورځ او د حساب و كتاب راتلونكی ساعت دروغ گڼلي، په الهي محاسبې باور نه لري، دغه باور ئي له گناهونو، ظلم او فساد منع كوي، دوی ئي منلو ته چمتو نه دي، نو ځكه ئي د رسول الله ﷺ مخالفت ته ملا تړلې ده، دوی پر آخرت د عدم ايمان له كبله په داسي گناهونو اخته دي چي بايله ئي د دوزخ سور او لبمه ناك اور دئ، داسي اور چي د دغو دوزخيانو په ليدو سره به ئي د غضب لمبې او شور څوړ له لري اورېدل كېږي.

د دوزخ اور د دنيا د اور په څېر نه دئ، چي وچ او لانده سوزوي، نه د سوزېدو وړ پيژني او نه ئي ناوړه، هغه سترگور دئ، د سوزېدو وړ كسان له لري پيژني، كله چي دوی له لري ځايه وگوري غضب به ئي داسي وپاربېږي چي غږ به ئي تر لرو لرو ځايونو رسي، لكه چي قرآن دلته وايي چي كله د دوزخ اور دغه كافران له لري وگوري نو غضب او د څوړ غږ به ئي كافران له لري واوري، په بل ځای كي فرمايي:

كَلَّآۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةٗ لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدۡعُواْ مَنۡ أَدۡبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوۡعَىٰٓ ﴿١٨﴾ المعارج: ١٥-١٨: نه

داسي نه ده، دا خو يوه لمبه ده، ښه ايستونكي د وريتولو لپاره. وربولي به هغه چي شا ئي اړولې او ډډه ئي كړی. او راغونډول ئي، بيا ئي ساتل.

يعني كوم عذاب چي دا دوزخيان تري ښتني د اور سره لمبه ده چي خصوصيات ئي دا دي:

الف: هغه دوزخيان ښه پېژني چې د وريتولو او سوزولو وړ وي، يو يو به د خلکو له منځه رابېل کړي او د وريتولو لپاره به ئې په خپلې غېږ کې ونيسي.

ب: چا چې په دنيا کې حقيقت ته شا کړې وه، حق ته له تسليمېدو ئې ډډه کوله او له حرامو لارو ئې مال دولت راغونډولو، دا لمبه به ئې ځان ته رابلي.

يعني د دوزخ دا لمبه د دنيا د اور په څېر نه ده چې وچ له لندو نه شي بېلولی او دواړه سوزوي، بلکې درك او تشخيص لري، هغه کسان پېژني چې د سوزولو وړ او مستحق وي، هم به ئې له څېرو پېژني او هم په نوم، ځيني به په خپله رانيسي، او ځيني به په نامه يادوي او ځان ته به ئې وربلي.

کله چې دا دوزخيان د دوزخ په يوه تنګ ځای کې په زنځېرونو تړل شوي وغورځول شي نو هلته به مرګ ته بلنه ورکوي، د مرګ هيله به کوي چې راشي او له هغه عذابه ئې وژغوري، د دوی د دې هيلې په ځواب کې به ورته وويل شي: نن يوازې يو مرګی مه دربلئ ډېر مرګې دروبلئ!! اوس به په وار وار د مرګي هيله کوئ، هره شېبه به ستاسو حالت داسې وي چې مرګ دربانديې راولي خو نه به داسې مرګ درپه برخه کېږي چې له عذابه مو وژغوري او نه په حقيقي معنی ژوند.

رسول الله ته ويل شوي چې کافرانو ته ووايه: آيا دا حالت غوره دئ او که هغه تلپاته جنت چې متقيانو ته ئې وعده ورکړی شوې چې همدا به ئې بدله او پای ځی وي؟ دوی په داسې لار روان دي چې په جنت منتهي کېږي، داسې عملونه کوي چې جنت به ئې بدله وي. دوی ته به په دې جنت کې هر هغه څه وي چې د دوی زړه ئې غواړي، په داسې حال کې چې تلپاتې به وي، دا ستا د رب پر ذمه يوه غوښتل شوې ژمنه ده. يعني له کافرانو او مؤمنانو سره دا د دوزخ او جنت وعده يوه داسې قطعي وعده او ژمنه ده چې الله تعالی پر خپلې ذمې اخيستې ده، حتماً به ترسره کېږي، له هغه مهربان رب العالمين سره چې ظلم ئې حرام کړی او خپل بندګان ئې د عدل په مراعات ګمارلي همدا ښايي چې د قيامت ورځ راولي او خپلې ژمنې ترسره کړي، او کافر او مؤمن ته خپله خپله عادلانه او مناسبه سزا او بدله ورکړي.

وَيَوۡمَ يَحۡشُرُهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمۡ أَضۡلَلۡتُمۡ عِبَادِي هَٰٓؤُلَآءِ أَمۡ هُمۡ ضَلُّواْ
ٱلسَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُواْ سُبۡحَٰنَكَ مَا كَانَ يَنۢبَغِي لَنَآ أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنۡ أَوۡلِيَآءَ وَلَٰكِن مَّتَّعۡتَهُمۡ
وَءَابَآءَهُمۡ حَتَّىٰ نَسُواْ ٱلذِّكۡرَ وَكَانُواْ قَوۡمَۢا بُورٗا ﴿١٨﴾ فَقَدۡ كَذَّبُوكُم بِمَا تَقُولُونَ فَمَا
تَسۡتَطِيعُونَ صَرۡفٗا وَلَا نَصۡرٗاۚ وَمَن يَظۡلِم مِّنكُمۡ نُذِقۡهُ عَذَابٗا كَبِيرٗا ﴿١٩﴾

او هغه ورځ چې (الله تعالی) دوی او هغه چې دوی له الله پرته لمانځل راغونډ کړي او ووايي: آيا تاسو زما دغه ~~بندګان بې لارې کړل او که دوی په خپله لار ورکه کړې وه؟ وبه وايي: پاکي تا لره ده، موږ ته نه ښايي چې له تا~~

پرته کوم دوستان ونیسو، خو تا دوی او د دوی پلرونه دومره متمتع (له دنیایي متاع برخمن) کړل چې دا ذکر (قرآن) ئې هېر کړ او هلاك شوي وګړي ول، نو یقیناً چې تاسو ئې په هغه څه کې تکذیب کړئ چې تاسو ئې وایئ، نو نه به په ردولو توانېدی شئ او نه د ملاتړ (په ترلاسه کولو)، او له تاسو چې څوك ظلم وکړي ستر عذاب به وروڅکو.

(۱۷-۱۹)- د دې مبارکو آیتونو لاربنووني دا دي:

د قیامت په ورځ به مشرکین او د دوی هغه جعلي معبودان راغونډ کړی شي چې دوی له الله تعالی پرته لمانځل، الله تعالی به د دوی معبودان وپوښتي: زما دغه بندګان تاسو بې لاري کړل او که دوی په خپله لار ورکه کړې وه؟ وبه وایي: پاکي تا لره ده، ته له دې منزه یې چې شریك ولرې، موږ ته نه ښایي چې له تا پرته کوم بل مولا ونیسو، موږ دوی ته نه دي ویلي چې له الله تعالی پرته بل څوك ولمانځي، د دوی د بې لاریتوب اصلي وجه دا وه چې په شرك لړلي ټولني کې ئې د دنیا مال او متاع په برخه شوې وه، هم د دوی او هم د دوی د پلرونو، له دې دنیایي متاع دومره برخمن شوي وو چې الهي ذکر (قرآن او نور الهي کتابونه) ئې هېر کړل، په خپله ئې د هلاکت او بدمرغی لار غوره کړې وه.

په دې توګه به دا جعلي معبودان د مشرکینو ټولي ادعاګاني تکذیب کړي، د دوی مذهب، د دوی غلط شرکي عقائد او د شرك په دفاع او حمایت کې د دوی بې بنسټه دلائل به رد کړي، نو دا مشرکین به نه په دې توانېږي چې په خپله د شرك له بدو پایلو ځان وژغوري او نه به داسي څوك مومي چې د دوی مرسته وکړي.

شرك لوی ظلم دئ، دا د الله تعالی په حق کې ظلم دئ، هر څوك چې دا ظلم وکړي الله تعالی به ستر عذاب وروڅکي.

دې ته مو پام وي چې دلته د جعلي معبودانو اطلاق یوازې په بُتانو نه دئ شوی، بلکې نطاق ئې عام دئ او ټول هغه معبودان احتوی کوي چې مشرکین ئې له الله تعالی پرته لمانځي، دوی کله فرشتې په الوهیت او ربوبیت کې له الله تعالی سره شریك کړي، کله پیغمبران او د الله تعالی نور صالح بندګان، کله مړي او کله ژوندي، کله قبرونه او کله بُتان، کله مذهبي مشران او کله سیاسي واکمنان. د قرآن له نظره له الله تعالی سره شرك یا په عبادت او لمانځني کې وي، یا استعانت او مرستي غوښتني کې، یا اطاعت او متابعت کې او یا ولایت او دوستی کې. چا چې په دغو مواردو کې څوك له الله تعالی سره شریك کړی او بل څوك یا بل څه ئې د هغه ند او سیال ګرځولی مشرك دئ او ستر ظلم ئې کړی. دغه آیت په ډېر صراحت سره ښیي چې دلته د مشرکینو معبودان د الله تعالی هغه صالح بندګان دي چې د قیامت په ورځ به د دوی شرکي عقائد تکذیبوي، خپل برائت به اعلانوي او الله تعالی ته به وایي: موږ ته نه ښایي چې له تا پرته اولیاء ونیسو، تا دوی او د دوی پلرونه له دنیایي متاع دومره برخمن کړل چې ستا ذکر او ستا له لوري نازل شوي کتابونه ئې هېر کړل.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ مِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمۡ لَيَأۡكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمۡشُونَ فِي ٱلۡأَسۡوَاقِۗ وَجَعَلۡنَا بَعۡضَكُمۡ لِبَعۡضٍ فِتۡنَةً أَتَصۡبِرُونَۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرٗا ﴿٢٠﴾

او تر تا وړاندي مو له پیغمبرانو څخه یوازي داسي څوك لېږلي چي خواړه ئې خوړل او په بازارونو کي ګرځېدل، او ستاسو ځیني مو د ځینو نورو لپاره آزمېښت ګرځولي آیا صبر کوئ؟ او ستا رب لیدونکی دئ.

(۲۰)- په دې مبارك آیت کي له یوې خوا د مخالفینو اعتراض ته په دې توګه ځواب ویل شوی چي الله تعالی تر دې وړاندي داسي پیغمبر نه دئ لېږلي چي خواړه ئې نه خوړل او په بازارونو کي نه ګرځېدو، نه یوازي د خپل جوړښت او فطرت له پلوه انسانان ول بلکي د خپل ورځني ژوند له پلوه د عام ولس په څېر ول، دا مشرکین دي چي هم ئې د مخکنیو پیغمبرانو او د الله تعالی د نورو صالح بندګانو په اړه غلو کړې او هغوی ئې د الله تعالی ځای ناستي او شریکان ګرځولي او هم د رسول الله په اړه وایي: څنګه هغه څوك د الله تعالی پیغمبر وګڼو چي خوراك کوي او په بازارونو کي ګرځي؟!! په دې مبارك آیت کي دا لارښوونه هم شوې چي له حق او حقپالو سره داسي مخالفتونه یو طبیعي بهیر دئ، الله تعالی انسانان داسي پیدا کړي چي ځیني د ځینو نورو لپاره آزمېښت وي، ځیني په کږو لارو سر شي، انحراف ئې هغه پړاو ته ورسېږي چي یو انسان د رب العالمین شریك او ځای ناستی کړي، د حق مخالفت ته ملا وتړي او له هغو سره دښمني پیل کړي چي هم په خپله په سمه لار درومي او هم نورو ته په سمه لار د تلو بلنه ورکوي، د همدې عام او تلپاته الهي سنت له مخي به هغه وګړي جوت کېږي چي د حق په لار کي صبر کوي او د مخالفتونو په وړاندي خپل ثبات او استقامت له لاسه نه ورکوي.

د آیت د پای فقره (وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرٗا : او ستا رب لیدونکی دئ) له یوې خوا رسول الله او د ده په لار تلونکو حقپالو ته ډاډ او اطمئنان ورکوي چي د الله تعالی تر رعایت لاندي یئ، هغه تاسو ګوري او له حاله مو خبر دئ، له بلي خوا ښیي چي د حق دښمنانو ته له حق او حقپالو سره د مخالفت فرصت ورکولو وجه دا نه ده چي یا الله تعالی ترې غافل دئ او یا هغوی د سزا وړ نه دي، وجه ئې دا ده چي الله تعالی غواړي تاسو وآزمویي او هغه صبر کوونکي جوت کړي چي د الهي نصرت وړ دي.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ نَرَىٰ رَبَّنَاۗ لَقَدِ ٱسۡتَكۡبَرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ وَعَتَوۡ عُتُوّٗا كَبِيرٗا ﴿٢١﴾ يَوۡمَ يَرَوۡنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ لَا بُشۡرَىٰ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُجۡرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجۡرٗا مَّحۡجُورٗا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمۡنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنۡ عَمَلٖ فَجَعَلۡنَٰهُ هَبَآءٗ مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾

او هغو چې زموږ د ملاقات هیله نه لري؛ وویل: ولې پر موږ فرشتې نه نازلیږي او خپل رب نه ګورو، یقیناً چې د خپل ځان په اړه ئې د لوی والي احساس وکړ، او په سترې سرکشی سره ئې سرکشي وکړه. هغه ورځ چې فرشتې وګوري مجرمینو ته به په دې ورځ کوم ښه زېری نه وي او دوی به وایي: آیا داسې پرده (شته) چې مخ نیونکې وي؟ او د دوی هغو کړنو ته به وروړاندې شو چې دوی کړي وې نو خورې ورې دوړې به ئې کړو.

(۲۱-۲۳)- په دې مبارکو آیتونو کې لاندې الهي ارشادات زموږ مخې ته ځلیږي:

هغه چې په ګناهونو کې غرق دي، د همدې ګناهونو له کبله له الله تعالی سره د ملاقات پایلو ته هیڅ هیله نشي درلودی نو ځکه قیامت او له الله تعالی سره مخامخېدا تکذیبوي، په دې اړه د نورو بې بنسټو دلائلو تر څنګ وایي: دا د وحې فرشتې ولې یوازې پر رسول الله ﷺ نازلیږي؛ ولې مخامخ پر موږ نه نازلیږي؟ څنګه ومنو چې هغه ته راځي او موږ ته نه، هغه ئې لیدی شي او موږ نه؟!! ولې الله تعالی موږ ته خپل ځان نه ښیي او په خپله مخامخ زموږ لارښوونه نه کوي؟ ولې په خپله موږ ته نه وایي چې دا مې پیغمبر دئ او دا مې پیغام؟!!

الله تعالی د دوی د وینا او مطالبې په ځواب کې فرمایي: یقیناً چې دوی ته خپل ځان ډېر ستر برېښي، غواړي د عالمونو ستر رب د دوی په وړاندې ودرېږي او دا غوښتنه ترې وکړي چې لطفاً زما پیغمبر ومنئ او زما پیغام قبول کړئ!! دا وړوکی او کمزوری انسان چې په خپلې زمکې کې ئې حیثیت د یوې وړې ذرې دئ، د ټول عالم په پرتله خو د ده او د ده د ټولې زمکې او شمسي نظام د حیثیت ټاکلو لپاره نه کومه تله موندی شو او نه کوم وزن او معیار، دا وړوکی او حقیر انسان څنګه په ډېکه خوله دا مطالبه کوي چې د آسمانونو او زمکې رب دې د دوی په وړاندې حاضر شي؟!!!

دا مجرمین د فرشتو ورتلو مطالبه کوي، خو په دې نه پوهیږي چې که فرشتې ورشي نو د دوی لپاره به څه زېری له ځان سره لري او ورتګ به ئې د څنګه بدې پایلې پیلامه وي!! د فرشتو د ورتلو په ورځ به نه یوازې له خپلې مطالبې پښېمانه وي بلکې ستره هیله او غوښتنه به ئې دا وي چې کاش د دوی او فرشتو تر منځ داسې کلکه او پرېړه پرده وی چې د هغوی د ورتلو او لیدو مخنیوی ئې کولی. ځینو درنو مفسرینو ویلې چې دا د (حجراً محجوراً) وینا به د فرشتو له لوري مجرمینو ته وي، په دې معنی چې هغوی ته به وایي: د ښه زېري هیله مه کوئ، داسې زېری درباندې حرام کړی شوی. خو د آیت لومړنیو برخو ته په پام سره مخکنۍ توجیه دقیقه او غوره ده.

الله تعالی به د دوی ټولې هغه کړنې د غبار او دوړو په څېر خورې ورې کړي چې دوی په دنیا کې کولې.

أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ يَوۡمَئِذٍ خَيۡرٞ مُّسۡتَقَرّٗا وَأَحۡسَنُ مَقِيلٗا ﴿٢٤﴾

جنتیان به په دې ورځ هم د مېشت ځې له پلوه په غوره حال کې وي او هم د آرامتیا (او غرمني خوب) له پلوه.

(۲٤)- یعني د قیامت په ورځ به د جنتیانو دا حال وي چې تر غرمې وړاندې به له دوی سره اسانه الهي محاسبه پای ته رسیدلې وي او به جنت کې به مېشت شوي وي او به همغه ورځ به ئې د غرمې خوب به جنت کې وي!!

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ ٱلسَّمَآءُ بِٱلْغَمَـٰمِ وَنُزِّلَ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ تَنزِيلاً ﴿٢٥﴾ ٱلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ ٱلْحَقُّ لِلرَّحْمَـٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلاً ﴿٢٧﴾ يَـٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلاً ﴿٢٨﴾ لَّقَدْ أَضَلَّنِى عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِى ۗ وَكَانَ ٱلشَّيْطَـٰنُ لِلْإِنسَـٰنِ خَذُولاً ﴿٢٩﴾

او هغه ورځ چي آسمان په وريځو سره ټوټي ټوټي شي او فرشتي ډلي ډلي نازلي کړی شي، په دې ورځ به واکمني (په بشپړه توگه) د رحمن رب وي، او دا به پر کافرانو يوه سخته ورځ وي، او هغه ورځ چي ظالمان به خپل لاسونه چيچي او وايي به: کاش له پيغمبر سره مي (د يو ځای تلو) کومه لار غوره کړې وی، وای وای پر ما، کاش فلانی مي زړه ته نږدې دوست نه وی نيولی، يقيناً چي زه ئي له هغه وروسته له ذکر بې لاري کړم چي راته راغی، او دا شيطان خو د انسان غولوونکی او يوازي پرېښودونکی دئ.

(٢٥-٢٩)- د دې مبارکو آيتونو مهم مهم مطالب دا دي:

د قيامت په ورځ به آسمان ټوټي ټوټي شي، وريځي به راځرگندي شي، فرشتي به ډلي ډلي نازلي کړی شي، په دې ورځ به واکمني په بشپړه توگه د رحمن رب وي، د هغو واکمني به پای ته رسېدلي وي چي يا ئي ځان د خلکو لپاره اله او معبود جوړ کړی وو او هغوی ته ئي د خپلو بندگانو او غلامانو په سترگه کتل، يا نورو دومره لمانځل لکه د خدای لمانځنه.

دا ورځ به د کافرانو لپاره يوه سخته ورځ وي، ظالمان به خپل لاسونه چيچي او وايي به: کاش له پيغمبر سره مي ملگرتيا کړې وی، د دوی لار مي غوره کړې وی، وای وای پر ما، کاش فلانی مي زړه ته نږدې دوست نه وی نيولی، يقيناً چي زه ئي له هغه وروسته د الله تعالی له لوري راغلي ذکر او لارښود کتاب څخه بې لاري کړم چي ما ته راغی، زه انسي او جني شيطان بې لاري کړم، هغه چي د انسان غولوونکی او يوازي پرېښودونکی دئ. په تفسيرونو کي د دې آيت د دغي فقرې يو بل تعبير هم مومو او هغه دا چي گواکي دا وينا د الله تعالی له لوري ده چي شيطان د انسان غولوونکی او يوازي پرېښودونکی دوکه مار ملگری دئ، خو لومړی تعبير غوره او دقيق برېښي.

وَقَالَ ٱلرَّسُولُ يَـٰرَبِّ إِنَّ قَوْمِى ٱتَّخَذُواْ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

او پيغمبر وويل: اې زما ربه! يقيناً چي زما قوم دا قرآن د يوه متروك شي په توگه نيولی.

(۳۰)- د قيامت په ورځ به پيغمبر د الله تعالی په وړاندي دا شکايت کوي چي امت ئي قرآن ته اعتناء ونه کړه، هغه ئي شا ته وغورځاوو، داسي لکه کوم متروك شی. کوم قوم چي د الله په کتاب د پوهېدا هڅه ونه کړي، په لارښوونو ئي عمل ونه کړي، خپلي شخړي او منازعات د هغه په رڼا کي حل نه کړي، د هر اختلاف د حل لپاره هغه ته رجوع ونه کړي، د الله کتاب د هر اختلاف د حل وروستی مرجع ونه ګڼي، د حق او باطل پېژندو لپاره ئي وروستی معيار او ملاك ونه نيسي؛ هغه په حقيقت کي د الله کتاب مهجور او متروك پرېښی که څه هم د ايمان دعوی کوي او هره ورځ ئي د تبرك لپاره لولي او په خپلو منځونو کي د ښه قرائت مسابقي کوي**!!**

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ ٱلْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او همداسي مو د هر نبي لپاره د مجرمينو له ډلي دښمنان ټاکلي، او ستا رب د لارښود او مرستندوی په توګه کافي دئ.

(۳۱)- دا مبارك آيت وايي: له رسول الله □ سره د قريشو د مجرمو قومي او مذهبي مشرانو مخالفت نوی او نااشنا خبره نه ده، د انساني تاريخ په اوږدو کي ټل مجرمينو د پيغمبرانو دښمنی ته ملا تړلي، تر دي وروسته به هم، او د زماني په هر راتلونکي پړاو کي هم، په جرمونو کي غرق د شر او فساد ځواکونه به د پيغمبرانو عليهم السلام په لار د تلونکو حقپالو دښمنی ته ملا تړي، همدا د الله تعالی سنت دئ، همدا د الله د لاري طبيعت دئ، په همدې سره کولی شو د پيغمبرانو حقيقي ملګري د ايمان له دروغجنو مدعيانو تفکيك کړو، هغه څوك د ايمان دروغجن مدعي دئ چي د ټولني مجرمين د ده مخالفت نه کوي او دی د مجرمينو، د دواړو تر منځ د روغي جوړي او مصالحي فضاء وي، نه دی د هغوی مزاحم کېږي او نه هغوی د ده. پر خدای او پيغمبر د ايمان داسي دروغجن مدعي يا په خپله دوکه شوی يا نور دوکه کوي.

د آيت په پای کي الله تعالی رسول الله □ ته او د ده له لاري ټولو مؤمنانو ته ډاډ ورکوي چي الله تعالی ستاسو لارښود او مرستندوی دئ، په هر پړاو او د هر دښمن په وړاندي به ستاسو لارښوونه او مرسته کوي.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ ٱلْقُرْءَانُ جُمْلَةً وَٰحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَٰهُ تَرْتِيلًا

او هغو چي کفر ئي کړی وو وويل: ولي ټول قرآن (په بشپړه توګه) او يوواري نه دئ پرې نازل شوی، داسي مو د دې لپاره کړي چي ستا زړه پرې مضبوط کړو، او ورو ورو مو ټوك ټوك (درباندي) لوستلی.

(۲۲)- په دې مبارك آيت کي د مخالفينو يو ستر او مکرر اعتراض او د هغه ځواب زموږ په وړاندي ځلېږي: دښمنانو به ويل: که دا قرآن د الله تعالی له لوري نازل شوی وي او محمد (عليه السلام) په خپله، ورو ورو او د حالاتو له غوښتنو سره سم ټوك ټوك نه وي ليکلی؛ نو ولي ټول قرآن په يو ځايي توګه نه دئ پرې نازل شوی؟ دا

د مخالفينو داسي اعتراض دئ چي قرآن ئې په مکرره توګه يادونه کوي او ځواب ئې وايي، او دا ښيي چي د دوی له نظره دا يو ستر او د پام وړ اعتراض وو!! دلته د دوی په ځواب کي ويل شوي: قرآن د دې لپاره پر رسول الله □ ټوك ټوك نازل شوی چي د هغه زړه پرې مضبوط کړی شي. د دې ځواب په وړاندي لږ توقف او غور ضروري برېښي، بايد وګورو چي ټوك ټوك راتګ ولي تر يوځايي راتګ زيات ګټور وو او د رسول الله □ زړه پرې مضبوطېدو؟! په دې اړه لاندي خبري په پام کي ولرئ:

د کتاب زده کړه دوه ډوله وي: نظري زده کړه او عملي زده کړه، يوه زده کړه دا ده چي څوك په کومي مدرسي او مکتب کي له خپل استاد او معلم څخه يو کتاب له پيل تر پای زده کړي، يا په دې موخه چي سند ترلاسه کړي او برياليی وګڼل شي او يا په دې موخه چي په دې کتاب پوه شي او بيا پرې عمل وکړي، لومړی شاګرد له دې زده کړي يوازي د بريا سند ترلاسه کولی شي، له آزمويني وروسته هر څه په کتاب کي ترې پاته شي، دوهم شاګرد يوازي دومره څه زده کولی شي چي پوه شي په دې کتاب کي کوم کوم مسائل څېړل شوي، د عمل په ډګر کي نه دا زده کړه ورته کفايت کوي او نه ئې په ياد پاته کېږي، د هري قضيې په ارتباط به بيا بيا کتاب ته مراجعه کوي، او ډېر ځلي به د هغه په دقيق او سم تفسير او تعبير کي له راز راز ستونزو او شبهاتو سره مخامخ کېږي، کوم کتاب چي د انسان په عملي ژوند پوري مربوط قضايا څېړي او د عمل تقاضاء کوي داسي نظري زده کړه ئې نه کافي ده او نه د زده کوونکي مشکل پرې حل کېږي. دوهمه او اغېزمنه زده کړه دا ده چي د کتاب هره برخه په عملي توګه زده کړی شي، همغسي لکه چي د کيميا د کتاب يوه معادله عملاً په لابراتوار کي وروښودی شي، ښاګرد عملاً وګوري چي کوم کوم مواد په کوم کوم مقدار کي سره يو ځای کېږي او څه ترې جوړېږي.
څومره سيمينټ له څومره شګي او اوبو سره ګډ کړو چي مضبوط او مقاوم دېوال ترې جوړ کړو، کله چي د خپل کتاب اړوند پاڼه د عمل په ميدان کي په خپلو سترګو ګوري نو په ذهن کي ئې مضبوط ثبت شي، هم د معادلې په حقيقت پوه شي او هم ئې د اوږدې مودې لپاره په ياد پاته شي، د هر عملي کتاب لپاره د تجربې لابراتوار په کار دئ، له دې پرته ئې زده کړه ګرانه او ستونزمنه ده، قرآن د عمل کتاب دئ، د ايمان تر څنګ د عمل غوښتنه کوي، د زده کړي لپاره ئې عملي ميدان په کار دئ، عمل له يوې ورځي تر بلي او له يوې مرحلې تر بلي فرق کوي، حالات بدلېږي رابدلېږي او هر حالت د ځانګړي عمل غوښتنه کوي، اړوند لارښووني ئې بايد په خپل خپل وخت کي د عامل په وړاندي کېښودی شي، دا عملي درسونه يوازي د مدرسې په کونج کي نشي زده کېدی، که دا يوازي نظري کتاب وی نو الله تعالی به په بشپړه توګه او يو ځايي نازل کړی وو، رسول الله □ به کومه مدرسه پرانيستې وه او هلته به ئې د يوه مدرس په توګه ټول قرآن له سر تر پای يو ځايي خپلو شاګردانو ته ښودو، خو نه الله تعالی دا کتاب يوځايي نازل کړ او نه رسول الله □ خپل شاګردان په دې توګه روزلي، الله تعالی خپل کتاب ټوك ټوك نازل کړ او مؤمنانو ته ئې لارښوونه وکړه چي په دين کي د تفقه او پوهي ترلاسه کولو لپاره له رسول الله □ سره جهاد ته ووځئ!! ځيني د دې الهي لارښووني په مقصد له پوهېدو عاجز دي، نه پوهېږي چي څنګه به دين په سنګر کي او د غزاګانو په ترڅ کي زده کوي!! د دوی د پوهاوي لپاره يو مثال وړاندي کوم: قرآن په مکرره توګه موږ په تقوی ګماري، د متقيانو مقام لوړ ګڼي او له هغوی سره د الله تعالی ګڼ شمېر وعدې زموږ مخي ته ږدي، خو دا تقوی يوازي مجرد ذهني مفهوم نه دئ چي په لغوي معنی ئې پوهېدا کافي وي، تقوی يو عملي مفهوم دئ او د عمل په څرنګوالي پوري تړلی دئ، ځانګړې عملي تقاضاوي لري، په حقيقي مفهوم ئې هغه مهال پوهېدی شو چي د يوه متقي انسان په عملي ژوند کي ئې اغېز او آثار په خپلو سترګو وګورو، له رسول الله □ سره څو ورځنۍ ملګرتيا کافي وه چي صحابه د تقوی او د تقوی په څېر د نورو مهمو مهمو قرآني مفاهيمو په

حقیقت پوه شوي وی. صبر، توکل، قناعت، احسان، اطاعت، له الله تعالی پرته له بل چا نه ویرېدل او دې ته ورته مفاهیم یوازې د کتاب په پاڼو کې او په نظري توگه نشي زده کېدی، په کتاب کې ئې هغه مهال څه ناڅه په معنی پوهېدی شو چې د کوم صابر، متوکل، قانع، محسن، مطیع او ډاډمن انسان په څېرې کې انځور شي. قرآن دا موضوع د هغې قصې په ترڅ کې زموږ په وړاندې په ډېرې ښکلې او اغېزمنې بڼې کې انځوروي چې د خضر علیه السلام او موسی علیه السلام څو ورځنی ملگرتیا پورې ارتباط لري، وایي: موسی علیه السلام د خضر علیه السلام خوا ته ورغی، په دې موخه چې څه ترې زده کړي، د اوږده او ستونزمن سفر په نتیجه کې د هغه خوا ته ورسېدو او له هغه ئې وغوښتل چې د شاگرد په توگه ئې قبول کړي او هغه څه وروښیي چې الله تعالی ده ته وربښودلي، خضر علیه السلام خپل شرائط وضع کوي او د شاگرد په توگه ئې قبلوي، خو داسې نه چې ورته ووایي: کتاب، کاغذ او قلم راواخله، زما په وړاندې لاس پر زنگونو کښېنه او هغه څه اوره او لیکه چې زه ئې درته وایم!! بلکې په یوه سفر کې ئې له ځان سره ملگری کوي او د همدې سفر په ترڅ کې درې مهم مهم سبقونه په عملي توگه وربښیي: ۱- د ظالمانو په وړاندې د مظلوماتو مرسته او د هغوی له شر او ضرر ئې ژغورل، ۲- د یتیمانو مرسته، ۳- ټولنه د هغه چا له شره ژغورل چې مفسد، بې رحمه او کافر دئ او خپله کورنی او ټولنه گوابښي.

دا مبارك آیت د هغو جاهلانو غلطې او بې بنسټې انگېرنې او شرك لړلي عقائد په بشپړه توگه ردوي چې وایي: رسول الله ته ټول قرآن له لومړۍ ورځې او په بشپړه توگه ورکړی شوی وو او گواکې هغه په غیب پوهېدو!! خو دا آیت او د قرآن گڼ شمېر نور آیتونه په پرېکنده او واضحو الفاظو او په مکرره توگه وایي چې رسول الله نه په دې پوهېدو چې له دې الهي لاربښوونې او دې سورې وروسته به څه پرې نازلېږي او نه په دې چې سبا به له څه حالت سره مخامخ کېږي او الله تعالی به څه ورسره کوي.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

او تا ته کوم مثال (د متل په بڼې کې اعتراض) نه وړاندې کوي مگر دا چې حقیقت او غوره تفسیر او تعبیر (ئې) درته راوړو.

~~(۳۳)- دا مبارك آیت له مخکنې سره په تړاو موږ ته لاربښوونه کوي چې د قرآن په ټوك ټوك او تدریجي نزول~~ کې بل حکمت دا وو چې د مخالفینو د هر اعتراض او پوښتنې ځواب په خپل خپل وخت کې وویل شي، داسې کتاب چې د ټولنې په فکري، اخلاقي، سیاسي، اقتصادي او اجتماعي جوړښت کې د انقلاب او بدلون غوښتنه کوي، له داسې ځواکونو سره مخامخ وي چې مخالفت ته ئې ملا تړې، په هر پړاو او هرې قضیې کې د مخالفینو له اعتراضاتو او پوښتنو سره مخامخ کېږي، آیا له دې پرته بل بدیل لري چې ورو ورو بشپړ شي؟!!

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

هغه چې پر خپل مخ به د دوزخ لوري ته ورغونډ کړی شي، دوی د درېځ له پلوه ډېر بد او د تګلاري له پلوه ډېر لاروركي دي.

(٣٤)- په دې مبارك آيت كې پورتني مخالفين داسې ښودل شوي چې د قيامت په ورځ به پړمخي د دوزخ په لور بېول كېږي، د قيامت د ورځې هغه حالت ئې په حقيقت كې د دوی دنيوي حالت تمثيلوي، د آخرت عذاب د دنيا حالت ته ورته وي، څوك چې په دنيا كې د ړندو په څېر ژوند كوي په آخرت كې به ړوند حشر كېږي، څوك چې له حقائقو مخ اړوي، نه حق خبره اوري او نه ورته اعتناء كوي، په منحطو او پرېوتو دنيايي اغراضو پورې نښلي او له غلطو باورونو او عقائدو د دفاع په موخه د حق او حقپالو مخالفت كوي د قيامت په ورځ به پړمخي د دوزخ په لور بېول كېږي، دوی په دنيا كې د درېځ له پلوه ډېر بد او د تګلاري له پلوه ډېر لاروركي ول نو په آخرت كې به ئې مېشت ځی دوزخ وي او تګ به ئې پړمخي.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَـٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَـٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا ٱذْهَبَآ إِلَى ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا فَدَمَّرْنَـٰهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

او يقيناً چې موسی ته مو هغه كتاب وركړ او د ده ورور هارون مو ورسره مرستيال وګرځاوو، دواړو ته مو وويل: هغه وګړو ته ورشئ چې زموږ آيتونه ئې تكذيب كړي، نو تباه تباه مو كړل.

(٣٥-٣٦)- په دې مباركو آيتونو كې د مخكني مطلب لپاره يوه تاريخي بېلګه وړاندې كېږي، په دې توګه: موسی عليه السلام ته تر دې وړاندې كتاب وركړی شو، د ده ورور هارون عليه السلام ورسره مرستيال وو، د داسې قوم لوري ته لېږل شوي وو چې د الله تعالى آيتونه ئې تكذيب كړل، تولې هغه څرګندې نښې او معجزې ئې تكذيب كړې چې د ده د رسالت پر حقانيت ئې ګواهي وركوله، نه ئې دی د پيغمبر په توګه قبول كړ، نه ئې د ده په لاس لېږل شوی كتاب ومنلو او نه ئې هغو سترو سترو معجزو ته كومه اعتناء وكړه چې د ده له لوري وروښودل شوې. خو هر چا ته معلومه ده چې د دوی د مخالفت او تكذيب پايله څه وه، د فرعون او د هغه د لښكرو غرقېدا، د فرعوني نظام نسكورېدا او د فرعونيانو تباهي. د قرآن او د رسول الله ﷺ د رسالت معاندين او مخالفين دې پوه وي چې دا الهي سنت به بيا تكرارېږي او دوی به له همغې پايلې سره مخامخ كېږي چې فرعون او فرعونيان ورسره مخامخ شول.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا۟ ٱلرُّسُلَ أَغْرَقْنَـٰهُمْ وَجَعَلْنَـٰهُمْ لِلنَّاسِ ءَايَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّـٰلِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَأَصْحَـٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ ٱلْأَمْثَـٰلَ ۖ وَكُلًّا

تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ أَتَوْا۟ عَلَى ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِىٓ أُمْطِرَتْ مَطَرَ ٱلسَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا۟ يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

او د نوح قوم چي کله ئي پيغمبران تکذيب کړل نو غرق مو کړل او د خلکو لپاره مو (د عبرت) نښه وګرځول، او دغو ظالمانو ته مو دردوونکی عذاب تيار کړی، او عاد، ثمود او اصحاب الرس (د زاړه کوهي خاوندان) او د دغو تر منځ ډېر نسلونه، هر يوه ته مو (د مخکنيو) مثالونه بيان کړل او هر يو مو هلاك هلاك کړ، او يقيناً چي پر هغه قوم ئي ګزر شوی چي بد باران پرې وورول شو، آيا هغه به ئي نه وي ليدلی؟! بلکي د بيا راژوندي کېدو هيله ئي نه درلوده.

(٥٧-٦٠)- دلته څو نوري تاريخي بېلګي زموږ په وړاندي ځلېږي:

د نوح عليه السلام قوم پيغمبران تکذيب کړل، د نوح عليه السلام او د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام ګډ دعوت ئي تکذيب کړ، د دې تکذيب پايله دا وه چي الله تعالی غرق کړل او د خلکو لپاره ئي د عبرت نښه وګرځول، الله تعالی همداسي د ټولو ظالمانو لپاره دردوونکی عذاب تيار کړی.

عاد، ثمود او اصحاب الرس (د زاړه کوهي خاوندان) او د دوی تر منځ ډېرو نورو نسلونو همدا د کفر او تکذيب لار ونيوله، هر يوه ته پيغمبر ورغی، د مخکنيو مثالونه ئي مخي ته کېښودل شول، د هر يوه د کفر او تکذيب پايله همغه تباهي او هلاکت وو چي د مخکنيو په برخه شوی وو.

د لوط عليه السلام قوم چي دوی ته څېرمه تېر شوی، شام او فلسطين ته د دوی د تلو راتلو پر لاري پرته سيمه کي، هغه چي د ډېرو باران پرې وشو، دوی ئي هرو مرو له بده حاله، دردناکي پايلي او عبرتناکي قصي خبر دي، آيا هغه به ئي نه وي ليدلی؟!

هو؛ له قصي ئي حتماً خبر دي خو عبرت نه ترې اخلي، دا ځکه چي دوی په آخرت او بيا ژوندون باور نه لري، پر آخرت عدم ايمان د دوی د زړه سترګي ړندې کړې دي او د عبرت نظر ئي ترې سلب کړی.

وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَـٰذَا ٱلَّذِى بَعَثَ ٱللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ ءَالِهَتِنَا لَوْلَآ أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ ٱلْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

او کله چي تا وګوري نو تر ملنډو او استهزاء لاندي دي نيسي، (وايي:) آيا دا همغه څوك دئ چي الله د رسول په توګه لېږلی؟!! که مو صبر نه وی کړی نو نږدې وه چي له خپلو معبودانو ئي بې لاري کړي وی، او کله چي عذاب وګوري نو ژر به پوه شي چي څوك ډېر بې لاري وو.

(٤١-٤٢)- په دې مباركو آيتونو كي د يوه جاهل او متعصب قوم حالت انځور شوى، هغه چي له خپل كچه او غلط مذهب او كږي تګلاري د دفاع په موخه پر حقپالو ملنډي وهي، اخلاقي حدود تر پښو لاندي كوي، له استهزاء او ملنډو پرته بل څه د ويلو لپاره نه لري، د رسول الله □ په څېر ستر شخصيت، زړه سواند داعي، حكيم مرشد او د علم او اخلاق مهربان معلم په ليدو سره به ئې پر هغه استهزاء كوله او ويل به ئې: آيا دا همغه څوك دئ چي الله تعالى د رسول په توګه لېږلى؟!! څنګه ومنو چي الله تعالى به دى د رسول په توګه غوره كړى وي؟!! ولي به الله تعالى د قوم لوى لوى مشران، نوميالي، ننګيالي او مخور شخصيتونه، څواكمن او شتمن زعماء پرېښودي او د ده په څېر يو كس به د پيغمبر په توګه ټاكي؟!! كه موږ پر خپل پلرني دين او مذهب صبر نه وى كړى نو نږدې وه چي د پيغمبرۍ دې مدعي له خپلو معبودانو بې لاري كړي وى، د ده د خبرو تر اغېز لاندي به راغلي وو او په كږو لارو به سر شوي وو!! د دوى په ځواب كي ويل شوي: دوى دي لږ نور صبر وكړي، د خپلو كږو تګلارو پايلي به د الهي عذاب په بڼي كي وګوري او پوه به شي چي څوك ډېر بې لاري وو.

أَرَءَيۡتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيۡهِ وَكِيلاً ﴿٤٣﴾

آيا هغه ته دي پام نه دئ كړى چي خپله هوى او هوس ئې ځان ته اله (معبود) ګرځولى، نو آيا ته پرې وكيل يې؟

(٤٣)- دا مبارك آيت كه له يوې خوا موږ ته وايي چي له حق او حقپالو سره د ځينو د مخالفت وجه دا وي چي هغوى د خپل هوس بندګان وي، د نفس او هوس بندګي ئې دې ته نه پرېږدي چي حق ومني، د حقپالو په لار روان شي او د هغوى ملګرتيا وكړي، له بلي خوا د (اله) او معبود حقيقي معنى راښيي، دلته د نفس بندګي او خپل هوس ته تسليمېدا داسي ګڼل شوې لكه چي هوس معبود وي او انسان ئې بنده، د دې معنى دا ده چي كه څوك له الله تعالى پرته د بل چا يا د خپل هوس له قيد او شرط پرته اطاعت وكړي او پرېكړو ته ئې سر ټيټ كړي نو د الله تعالى پر ځاى ئې همدغه مطاع خپل معبود نيولى. څوك چي الله تعالى خپل اله ګڼي دا ادعاء ئې په هغه صورت كي رښتيني ده چي د هغه اوامرو ته تسليم وي او په لارښوونو ئې عمل وكړي، له دې پرته ئې ادعاء بې بنسټه او دروغجنه ده. نو د لا اله الا الله معنى دا ده چي له الله تعالى پرته داسي څوك نشته چي د هغه حكم ته تسليم وو او سپارښتني ئې عملي كړو. نو د دې مبارك آيت معنى دا ده: چا چي د خپل نفس او هوى او هوس متابعت وكړ په حقيقت كي ئې خپل نفس (اله او معبود) ګرځولى.

أَمۡ تَحۡسَبُ أَنَّ أَكۡثَرَهُمۡ يَسۡمَعُونَ أَوۡ يَعۡقِلُونَۚ إِنۡ هُمۡ إِلَّا كَٱلۡأَنۡعَٰمِۖ بَلۡ هُمۡ أَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٤٤﴾

آيا داسي انګېرې چي د دوى ډېرى اوري او تعقل كوي؟ دوى خو فقط داسي دي لكه څاروي، بلكي تر دې هم زيات لار وركي.

(٤٤)- د دوى په اړه دا انګېرنه سمه نه ده چي ښايي د حق وينا به د زړه په غوږونو واوري او وبه ئې مني، يا به تعقل وكړي، خپلو غلطيو ته به ئې پام شي او لاس به ترې واخلي، داسي نه ده، دوى د څارويو په څېر دي، تر هغوى هم زيات لار وركي.

أَلَمۡ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيۡفَ مَدَّ ٱلظِّلَّ وَلَوۡ شَآءَ لَجَعَلَهُۥ سَاكِنٗا ثُمَّ جَعَلۡنَا ٱلشَّمۡسَ عَلَيۡهِ دَلِيلٗا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ
قَبَضۡنَٰهُ إِلَيۡنَا قَبۡضٗا يَسِيرٗا ﴿٤٦﴾

آيا نه ګورې چې ستا رب څنګه سيورى غزولى، او که ئې غوښتي وى هغه به ئې په ټپه درولى وو، بيا مو لمر پرې دليل کړ، بيا مو خپل لوري ته په آسانه غونډولو سره راغونډ کړ.

(٤٥-٤٦)- په دې مبارکو آيتونو کي د سيوري په اړه او دا چې د لمر له کبله اوږد او لنډ شي داسي ويل شوي: ګورې چي له الهي سننو سره سم سيوري هر لوري ته خپله لمن خوره کړې وي، که الله تعالى غوښتي وى هغه به ئې تلپاته کړی وو، نه به رڼا راخرګنده شوې وه او نه به د سيوري تياره لمن غونډه شوې وه، تل به شپه او تياره وه، خو الله تعالى لمر راوخېژوي، په همدې سره د سيوري لمن ورو ورو غونډه او ټغر ئې ټول شي، که څه هم دلته شپې او ورځي ته اشاره شوې، شپه د سيوري په نامه ياده شوې او ورځ د لمر راڅرګندېدو په نامه، شپه په حقيقت کي سيورى دئ، کله چې د زمکي يو اړخ د لمر له رڼا بې برخي شي، لمر ورو ورو ولوېږي، د لمر د لوېدو له کبله راپيدا شوى سيورى پر زمکي وغوړېږي او په همدې سره په دې اړخ کي د شپې تياره خوره شي، او بيا د لمر په راختو سره د سيوري دا تياره ورو ورو له منځه ولاړه او تور ټغر ئې ټول شي، خو په دې سره قرآن د کفر او شرك تياره له سيوري سره تشبيه کړې او د قرآن نزول او د پيغمبر بعثت ئې د لمر له راختو سره، د دې لمر په راختو سره د کفر تياره ورو ورو له منځه ځي او هغه رڼا ورځ راشي چې د تيارې ټغر په بشپړه توګه ټول شوى وي.

وَهُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ لِبَاسٗا وَٱلنَّوۡمَ سُبَاتٗا وَجَعَلَ ٱلنَّهَارَ نُشُورٗا ﴿٤٧﴾

او دى هماغه ذات دئ چي شپه ئې درته پوښاك، خوب ئې دمه، او ورځ ئې د پاڅون او خوځښت مهال ګرځولې.

(٤٧)- په دې مبارك آيت سره د انسان او د هغه د ماحول د منظمو او هدفمنو تغييراتو او بدلونونو تر منځ ژور تنسيق او همغږي ته زموږ پام اړول شوى او ويل شوي: هغه ذات چي شپه ئې درته پوښاك، خوب ئې دمه او ورځ ئې د پاڅون او خوځښت مهال ګرځولې، همدا هغه رب العالمين دئ چي پيغمبران تاسو د هغه لوري ته بلي.

يعني تاسو خوب ته ضرورت لرئ، داسي يوه فرصت ته چي په ورځني کار کي خپله مصرف شوې انرژي او قوت جبران کړئ، دمه وکړئ، اعصاب مو لږ آرام وکړي او ستړيا مو رفع شي، الله تعالى تاسو داسي پيدا کړي يئ چي له څه وخت کار وروسته خوب دربانديي غلبه وکړي، په خپله راشي، حتى ستاسو له اجازې او موافقې پرته راشي، لاس، پښې مو دروتړي او له ځان سره مو بيايي، د خوب مهار ئې ستا په واك کي نه دئ درکړى، بلکي ستا مهار ئې د هغه لاس ته ورکړى، چي کله ستومانه شې او ستا ستوماني او ضعف هغه ځاى ته ورسېږي چي نور نو هيڅ کار نه شې کولى، ناڅاپه دي خوب خوا ته راشي، ستا کار دربانديي متوقف کړي، ستا د وجود بلابېلو برخو ته دا فرصت ورکړي چي خپلې نيمګړتياوې پوره کړي، خپله ستوماني رفع کړي او د راتلونکي

پراو لپاره کار ته ځان چمتو کړي، ګورئ چي (ستا په خوب) کي څومره ستر مصلحت او حکمت پروت دئ!! که (خوب) نه وی او یا ئي مهار د انسان په واك کي وی، څومره ستر ستر مصيبتونه به ئي انسان ته راولاړ کړي وو؟!! حريصو انسانانو به خپل ټول توان او ځواك په لنډي مودي کي مصرفاوو، خپله روغتيا به ئي په خطر کي اچوله او خپل ژوند به ئي د مرګ له ګواښ سره مخامخ کاوو!!

تاسو د (خوب) لپاره دوو شيانو ته ضر ورت لرئ: تياره او خاموشي، نه په رڼا کي سم او ژور خوب کولی شئ او نه له شور او ځوږ ډك محيط کي، ناځاپي ګورئ چي ستا مرستي ته شپه راشي، خپل تور وزر په هر څه او هر ځای وغوړوي، غږونه خاموش شي، هر د غږ خاوند د خوب غېږ ته پناه يوسي او په دې سره ستا د خوب لپاره مناسب شرائط برابر شي.

تاسو د خپل ژوند مخکي بېولو او د خپل معاش او رزق، روزي د تأمين لپاره ورځي ته ضرورت لرئ، ترڅو د هغي په رڼا کي هر څه وپېژنئ، مفيد له مضر تفکيك کړئ، دوست له دښمن بېل کړئ او په خپل چاپېرپال کي د شته توکو د کارولو امکان ترلاسه کړئ. د زمکي او آسمانونو خالق زمکه داسي جوړه کړې او د زمکي او لمر ترمنځ فاصله او د زمکي حرکت په خپل محور او د لمر په محور ئي داسي تنظيم کړی چي کله د زمکي پر سره شپه وي او کله ورځ، نه شپه هومره اوږده وي چي زمکه تر ضرورته زياته سړه شي او نه ورځ هومره اوږده چي زمکه تر لازم حد زياته توده شي، بايد يوه په بلي پسي راشي، تر هغه ستا خوا ته پاتي شي چي ضروري وي، ستا اړتيا رفع کړي، خپل کارونه ترسره کړي، بېرته ولاړه شي او خپل ځای بلي ته خالي کړي!! که دا دقيق نظام نه وی، شپه او ورځ تر خپل اوسني وخت لنډه يا اوږده وی، د لمر او زمکي تر منځ واټن کم يا زيات وی، د زمکي چورلېدا او خوځېدا تونده يا سسته وی، نو د زمکي پر سر به ژوند ممکن نه وو.

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَـٰحَ بُشۡرَۢا بَيۡنَ يَدَىۡ رَحۡمَتِهِۦ ۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِّنُحۡـِۧىَ بِهِۦ بَلۡدَةً مَّيۡتًا وَنُسۡقِيَهُۥ مِمَّا خَلَقۡنَآ أَنۡعَـٰمًا وَأَنَاسِىَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

او دی هغه ذات دئ چي تر خپل رحمت (باران) وړاندي ئي بادونه د زېري په توګه ولېږل، او له آسمانه مو پاکي اوبه رانازلي کړې، چي په همدې سره مړ ښار (مړه زمکه) راژوندی کړو او ډېر هغه حيوانات او خلك پرې خړوبه کړو چي موږ پيدا کړي.

(٤٨-٤٩)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

الله تعالی هغه ذات دئ چي باران د ده ستر رحمت او پېرزوينه دئ، تر باران وړاندي بادونه ولېږي، وربځي پرې وخوځوي، د هغو خلکو لوري ته ئي ولېږدوي چي د باران ورېدو ته سترګي په لار وي، د ورښت زېري ورکړي، له لوښي پرته او د هوا پر اوږو د اوبو دومره مقدار انتقال کړي چي د لويي سيمي اړوند ژوي، حيوانات او نباتات پرې خړوبه کړي، له آسمانه پاکي اوبه ووروي، په همدې سره مړه زمکه راژوندی کړي.

راشئ د اوبو د تصفيي دغه الهي نظام ته لږ ځير شو، د زمكي د سر اوبه له هغه وروسته چي استعمال شي او بيا د بحرونو لوري ته وخوځيږي، تروي، ترخي او تيزابي شي، نور نو له استفادې ولوېږي، له تصفيي پرته تري استفاده نشو كولی، كه د دغو اوبو د بېرته تصفيي انتظام نه وی نو د دې طبيعت په غېږ كي او د دې زمكي پر سر ژوند ممكن نه وو، خو الله جل شأنه همدغه كثيفي، ناولي، تېزابي، تروې او ترخي اوبه، چي له كاره لوېدلي او د استفادې وړ نه دي، بېرته تصفيه كړي، د اوبو د تصفيي يو دقيق انتظام ئي رامنځته كړی، د لمر په وړانگو سره اوبه تبخير كړي، داسي چي له ټولو مالگو او منرالونو تصفيه شي، په وريځو بدلي شي، له همدې وريځو موږ ته پاكي او صافي اوبه د باران او واوري په بڼي كي راكړي، كله د باران اوبه زموږ د كور مخي ته بهيږي، كله د چينو، ځاگانو، كاريزونو او ويالو له لاري خوړې او صافي اوبه راكوي، د اوبو د تصفيي دا دقيق او هدفمن انتظام ښيي چي دا عالم يو حكيم او مهربان خالق او پالونكی لري، كه دا هستي د تصادفي حوادثو مجموعه وی، او د يوه حكيم ذات د حكيمانه تصرف ډگر نه وی نو د زمكي پر سر د ژوند پيدايښت او دوام په دې دليل ممكن نه وو چي كه يو ځل دا اوبه كثيفي شوې او له استفادې وتلي وی نو انسان به د تل لپاره د ښناك له صافو اوبو محروم وو، خو الله جل شانه رحمان دئ او د خپلو بندگانو په نسبت د وسيع رحمت خاوند دئ، د همدې رحمت له مخي ده چي د باران د ورولو انتظام ئي كړی، همدا ښكارندويه د رحمن خدای د ربوبيت او تصرف څرگنده نښه ده، د صافو اوبو د تدارك همدا انتظام او په همدې سره مړه زمكه راژوندی كول، هغو سيمو ته صافي اوبه رسول چي هر څه ئي اوبو ته اړ او محتاج وي، په همدې حقيقت گواهي وركوي، كله كله حالت دې حد ته ورسيږي چي د بارانونو د نشتوالي له كبله گڼ شمېر ناروغی خورې شي، فضا او هوا ټوله كثيفه او ناپاكه شي، گرمي له يوې خوا، د اوبو نشتوالی له بلي خوا او په فضا كي د مكروبونو خوريدا له بله پلوه، په خلكو د ژوند فضاء تنگه كړې وي، خو الله تعالی نه يوازې هغه كثيفي تېزابي اوبه تصفيه كړي، په وريځو ئي بدلي كړي، په زرها وو ميله لري ئي اړمنو سيمو ته ورسوي، هلته د بارانونو وريدا پيل شي، په همدې سره فضاء تصفيه شي، مكروبونه ومري، د هوا كثافت ختم شي، حرارت له منځه لاړ شي او د گڼ شمېر سيمو د هستوگنو ډېرو اړتياوو ته ځواب وويل شي، مړه زمكه بېرته را ژوندی شي او د ژوند له دوامه ډېر ناهيلي زړونه هيلمن كړي.

هغه ملكونه چي د اوبو له ناحيي مشكلات لري، بحرونو ته څېرمه په ساحل كي پراته دي او غرونه نه لري، زيات بارانونه وربانډي نه وريږي، په غرونو كي هغوی ته واوري نه ذخيره كيږي، چي ورو ورو ويلي شي او نهرونه او ويالي وبهوي، د هغو تر ټولو لويه ستونزه دا ده چي د ښښلو صافي اوبه نه لري او چي د يوه واړه ښار لپاره اوبه تصفيه كوي بې حسابه مصارف تري غواړي، د دې ملكونو خلك د نفتو په ځاگانو دومره نه خوشحاله كيږي لكه د اوبو په يوې چيني.

د عربو د ملكونو يوه حاكم ته چا يو په بل پسي خبر وركړ چي په فلان فلان ځای كي د نفتو ځاگان وموندل شول، هغه وويل كور مو ودان شه، خو يو ځل مو هم خبر را نه كړ چي د خوږو او صافو اوبو ځا وموندل شو!!، دا ځكه چي د هغوی لوی مشكل د صافو اوبو نشتوالی دئ.

د همدې الهي نظام له كبله چي زموږ مهربان رب ئي بندو بست كړی په دې عالم كي او د دې زمكي پر سر انسان ته د ژوند امكانات برابر شوي.

وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَٰهُ بَيۡنَهُمۡ لِيَذَّكَّرُواْ فَأَبَىٰٓ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورٗا ﴿٥٠﴾

او يقيناً چي د دوی تر منځ مو وګرځاوو چي پند واخلي، نو د خلكو اكثريت يوازي له كفران څخه ډډه ونه كړه.

(۵۰)- دا مبارك آيت موږ ته وايي: په زمكي كي د باران وربښت، د اوبو د تصفيې دا دقيق نظام، پر خلكو د اوبو دا وېش ښيي چي دا د الله تعالى يوه ستره پېرزوينه ده، خو د خلكو اكثريت د دې پر ځاى چي د الله تعالى د دغې ستري پېرزويني قدر او شكر وكړي د كفران او ناشكرۍ لار غوره كوي او له دې پرته له بل هر څه ډډه كوي**!!**

وَلَوۡ شِئۡنَا لَبَعَثۡنَا فِي كُلِّ قَرۡيَةٖ نَّذِيرٗا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَجَٰهِدۡهُم بِهِۦ جِهَادٗا كَبِيرٗا ﴿٥٢﴾

او كه مو غوښتى نو حتماً به مو په هر كلي كي يو نذير مبعوث كړى وو، نو د دغو كافرانو اطاعت مه كوه او په همدې (قرآن) سره د دوی په وړاندي د ستر جهاد مجاهده وكړه.

(۵۱-۵۲)- دا مبارك آيتونه هم د مخالفينو د هغي استهزاء ځواب وايي چي د رسول الله په اړه ئې كوله او ويل ئې: آيا دا همغه څوك دئ چي الله د رسول په توګه لېږلى؟**!!** څنګه ومنو چي الله تعالى به دى د رسول په توګه غوره كړى وي؟**!!** ولي به الله تعالى د قوم لوى لوى مشران، نوميالي، ننګيالي او مخور شخصيتونه، ځواكمن او شتمن زعماء پرېښېدي او د ده په څېر يو كس به د پيغمبر په توګه ټاكي؟**!!** دلته د دوی په ځواب كي ويل شوي: كه الله تعالى غوښتى نو په هر كلي كي به ئې يو نذير مبعوث كړى وو، تاسو ته دا خبره نادره او ناآشنا برېښي چي الله تعالى څنګه د ټولو خلكو له منځه محمد (عليه السلام) د پيغمبر په توګه غوره كړى، ولي ئې د ټولني تر ټولو مخور، ځواكمن او نوميالى شخص نه دئ غوره كړى**!!** خو كه د مصلحت او حكمت تقاضاء همدا نه وى نو الله تعالى به په هر كلي كي بېل بېل پيغمبر ټاكلى وو**!!**

په دې مباركو آيتونو كي رسول الله ته لارښوونه شوې چي د دغو كافرانو اطاعت مه كوه، خبري ئې مه منه، د دوی اسلوب، تګلاره او كړنلاره مه غوره كوه، په همدې قرآن سره د دوی په وړاندي خپل ستر جهاد ته ادامه وركړه.

وَهُوَ ٱلَّذِي مَرَجَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ هَٰذَا عَذۡبٞ فُرَاتٞ وَهَٰذَا مِلۡحٌ أُجَاجٞ وَجَعَلَ بَيۡنَهُمَا بَرۡزَخٗا وَحِجۡرٗا مَّحۡجُورٗا

او الله هغه ذات دئ چي دوه سمندرونه ئې داسي پرېښي چي دا ئې خوږ او خوندور دئ او دا (بل) ئې مالګين او تريو، او د دوی تر منځ ئې داسي پرده او مانع اچولې چي (د دوی د ګډېدو) مخنيوى كوي.

(۵۳)- د دې مبارك آيت په اړه څو خبري توجه او دقت غواړي.

دي ته مو پام وي چي دلته د پيدا كولو (خلق) او جوړولو (جعل) پر ځای د (مرج) لفظ كارول شوی چي د پرېښودو معنی وركوي، يعني الله تعالی دا دوه بحرونه په داسي حال كي پرېږدي چي د يوه اوبه په بل كي فوراً ګډي او خلط نشي، تر منځ ئې پرده او مانع راپيدا كړي او هر يو خپله ځانګړتيا تر اوږدې مودې خوندي وساتي.

په شلمي پېړۍ كي او هغه مهال چي انسانان وتوانېدل ستري ستري او سريع بېړۍ جوړي كړي او د سمندر ډېري برخي تر خپل واك لاندي راولي، د زمكي هغو سيمو ته ورسېږي چي د واورو او كنګلونو سترو سترو غرونو پوښلي دي، شمالي او جنوبي قطبونو ته ورسېږي، په بحر كي ئې داسي سيمي ومومي چي دوه بېل بېل سمندرونه يو د بل خوا ته پراته دي، د يوه اوبه مالګيني او تروې او د بل خوږې او خوندوري، تر منځ ئې د اوبو داسي پرده او حجاب چي دوی سره بېل ساتي او د يوه اوبه په بل كي نه ننوځي، په هر يوه كي ئې د ژوو داسي بېل بېل ډولونه وموندل چي د بل اوبو ته له ننوتو ډډه كوي، دا يو عجيب كشف وو، ساينسپوهانو پرې تحقيقات پيل كړل چي وګوري د دې بحرونو منشأ څه ده او د بېلوالي وجه ئې څه، ورته معلومه شوه چي اساسي عوامل ئې دوه دي: ۱- د تودو سيمو سمندرونه د تودوخي له كبله تبخير كېږي، د اوبو بخارات لوړ ځي، د اوبو د برنی برخي د املاح (ډول ډول مالګو) كچه او ترېووالی او تيزابيت ئې ورو ورو زياتېږي، له لوړو چي دغو بحرونو ته د دريابونو له لاري كومي اوبه راځي له ځان سره ډېر املاح راانتقالوي او ورځ په ورځ د بحر د املاح او مالګو كچه زياتوي. ۲- د واوري كوم غرونه چي د زمكي په شمالي قطب كي دي او په دوبي كي ورو ورو ويلي كېږي، د دې ويلي شوې واوري اوبه د عادي اوبو په څېر خوندوري وي او هيڅ ترېووالی نه لري، دا اوبه د سمندر د نورو سيمو په لوري خوځېږي، هلته د دغو اوبو او د سمندر د اوبو تر منځ د داسي اوبو يوه اوږده ګاره جوړېږي چي د كثافت او ترېووالي كچه ئې د دواړو لوريو اوسط اندازه كي وي، نه د بحر د اوبو په څېر ډېري تروې او نه د ويلي شوو واورو د صافو اوبو په څېر خوندوري، دا ګاري دا دواړه تروې او خوندوري اوبه سره بېلوي، د اوبو په دغو دريو بېلو بېلو ډولونو كي د ژوو بېل بېل ډولونه ژوند كوي**!!**

همداراز كوم لوی لوی دريابونه چي په سمندر كي توئېږي، تر اوږدې مسافې پوري همداسي وړاندي درومي او د خپلو اوبو كيفيت او خوند له لاسه نه وركوي، د مثال په توګه د امازون درياب له هغه وروسته چي د اطلس سمندر ته رسېږي نو نږدې دوه سوه كيلومترو پوري په سمندر كي وړاندي درومي او تر همغه ځايه د خپلو اوبو د خوند كيفيت خوندي ساتي.

دا دئ ګورئ كوم حقيقت ته چي قرآن په پورتني آيت كي اشاره كړې، ساينسپوهان اوس پرې پوه شوي او يقيناً چي دا د قرآن يو ستر علمي اعجاز دئ، د دې موضوع اهميت ته په پام سره قرآن په څو نورو آيتونو كي هم هغې ته اشاره كړې، لكه:

أَمَّن جَعَلَ ٱلۡأَرۡضَ قَرَارٗا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنۡهَٰرٗا وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِيَ وَجَعَلَ بَيۡنَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ حَاجِزًاۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٦١﴾ النمل: ٦١

هغه څوك دئ چې زمكه ئې تمځی گرځولې او د هغې په منځ كې ئې نهرونه جوړ كړي او هغې ته ئې لنگرونه (غرونه) جوړ كړي، او د دوو سمندرونو تر منځ ئې پرده او مانع جوړه كړې.

مَرَجَ ٱلْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا ٱللُّؤْلُؤُ وَٱلْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ ٱلْجَوَارِ ٱلْمُنشَـَٔاتُ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَـٰمِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ الرحمن: ١٩-٢٤

دوه سمندرونه ئې داسې سره پرېښې چې مخامخ كېږي، تر منځ ئې داسې پرده چې تېرى (ترې) نه كوي، نو د خپل رب كوم كوم نعمتونه تكذيبوئ؟ له دوى دواړو مرغلري او مرجان راوځي، نو د خپل رب كوم كوم نعمتونه تكذيبوئ؟ او په سمندر كې ئې داسې جوړې شوې تلونكي (بېړۍ) دي چې د غرونو په څېر دي. نو د خپل رب كوم كوم نعمتونه تكذيبوئ؟

ما ته ووايئ: رسول الله ﷺ څنگه په هغو حقائقو پوه شوى وو چې انسانان څوارلس پېړۍ وروسته پرې پوه شول؟ آيا يو عقلمن او منصف انسان كولى شي دا ستر حقيقت له پامه وغورځوي، عادي خبره ئې وگڼي او د رسول الله ﷺ د نبوت واضح او ځرگنده نښه ئې ونه گڼي؟!!

وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ مِنَ ٱلْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُۥ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ ٱلْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِۦ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

او دى هغه ذات دئ چې له اوبو ئې يو انسان پيدا كړ بيا ئې هغه ته نسب او خسرگنى وټاكله، او ستا رب ښه توانمن دئ، او له الله پرته داسې معبودان لمانځي چې نه گټه وررسولى شي او نه تاوان وررسولى شي او دا كافر د خپل رب په خلاف (د هر معارض) ملاتړى دئ.

(٥٤-٥٥)- په دې مباركو آيتونو كې د دغو لارښوونو شاهد يو:

الله تعالى هغه ذات دئ چې له اوبو ئې بشر پيدا كړ، يعني د انسان جوړښت ئې له اوبو پيل كړى، چې په دې سره ~~هم د انسان لومړني پيدايښت ته اشاره شوې، (ځكه قرآن د ټولو ژوو پيدايښت له اوبو څخه گڼي) او هم د هغه~~ اوسني پيدايښت ته، اوسنى پيدايښت ئې د اوبو له هغه څاڅكي څخه وي چې نارينه مني انتقالوي. او دا يقيناً چې د خلاق رب د قدرت ستره نښه ده.

خو کافران خپل حقیقي رب پرېږدي او له هغه پرته داسي معبودان لمانځي چي نه ګټه وررسولی شي او نه تاوان وررسولی شي. نه یوازي خپل رب هېروي بلکي د خپل رب په خلاف د هر معارض او سرکش انسان ملاتړ کوي.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ﴿٥٦﴾ قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ﴿٥٧﴾

او ته مو یوازي یو زېری ورکوونکی او خبرداری ورکوونکی لېږلی یې، ووایه: له تاسو هیڅ اجر پرې نه غواړم؛ مګر دا چي څوك وغواړي د خپل رب لوري ته (د تلو لپاره) لار غوره کړي.

(٥٦-٥٧)- په دې مبارکو آیتونو کي رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چي ته یوازي یو زېری ورکوونکی او خبرداری ورکوونکی لېږل شوی یې، ستا دنده دا ده چي صالحانو ته د روښانه مستقبل زېری ورکړې او مفسدین له بدو پایلو ووېروې، تولو ته ووایه: په خپل دعوت له تاسو هیڅ اجر نه غواړم، نه مادي نه معنوي، نه د زعامت او قیادت تلوسه لرم او نه د چا د ستاینې او تمجید هیله، زما یوازینی اجر به دا وي چي په تاسو کي څوك ایمان راوړي او د الله تعالی لوري ته د تللو پرېکړه وکړي، زه له دې پرته د خپل دعوت بله بدله له تاسو نه غواړم.

د دې مبارك آیت په رڼا کي د الشوری د سورې د ٢٣ آیت شرح او تفسیر په واضح او څرګنده توګه زموږ مخي ته راځي، آیت دا دئ:

ذَٰلِكَ ٱلَّذِي يُبَشِّرُ ٱللَّهُ عِبَادَهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِۗ قُل لَّآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ أَجۡرًا إِلَّا ٱلۡمَوَدَّةَ فِي ٱلۡقُرۡبَىٰۗ وَمَن يَقۡتَرِفۡ حَسَنَةٗ نَّزِدۡ لَهُۥ فِيهَا حُسۡنًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ الشوری: ٢٣

دا همغه څه دي چي الله ئې خپلو هغو بندګانو ته زېری ورکوي چي ایمان ئې راوړی او صالح عملونه ئې کړي، ووایه: له تاسو هیڅ اجر نه غواړم مګر په خپلوۍ کي دوستي، او څوك چي کومه ښېګڼه وکړي هغه ته ښېګڼه په کي زیاتوو، یقیناً چي الله مهربان بخښونکی دئ.

شیعه او ځیني جاهل متصوفین دا آیت داسي تعبیروي چي ګواکي رسول الله ﷺ په دې ګمارل شوی چي مؤمنانو ته ووایي: له تاسو یوازي یو اجر غواړم او هغه دا چي زما له اهل بیت سره مینه ولرئ!! په اهل بیت کي هم یوازي علي، فاطمه، حسن او حسین نیسي او نور ټول ترې حذفوي، نه د رسول الله ﷺ نورې لوڼې په کي شاملوي او نه ترونه او د ترونو نور زامن!! دوی له یوې خوا (القربی) د خپلوانو په معنی تعبیروي؛ حال دا چي د (القربی) اصلي معنی خپلوي ده؛ نه خپلوان، د قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کي دا لفظ راغلی او په ټولو کي د خپلوۍ په معنی راغلی، له بلې خوا د پیغمبر علیه السلام خپلوان هم یوازي په فاطمه، علي، حسن او حسین کي راخلاصه

كوي، له بلي خوا آيت داسي تعبيروي چي گواكي پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چي مؤمنانو ته ووايه چي له تاسو د هغو زحمتونو اجر نه غواړم چي ستاسو د هدايت په لار كي مي ايستلي، تاسو ته مي عزت درپه برخه كړ او .... يوازي يو اجر درځني غواړم او هغه دا چي زما له خپلوانو (فاطمه، علي، حسن او حسين) سره محبت وكړئ!! په دې اړه څو خبرو ته ځير شئ:

دا سوره په مكه كي نازله شوې، هغه مهال چي لا علي او فاطمي رضى الله عنهما ازدواج نه وو كړى، حسن او حسين رضى الله عنهما لا نه وو پيدا شوي، لا مسلمانان تر سختو ابتلاءاتو لاندي ول، د پيغمبر عليه السلام په ملگرتيا كي ئي له توهين، تهديد، زندان، تعذيب، هجرت او شهادت پرته هيڅ دنيوي امتياز او راحت نه وو په برخه شوى، هغه څه چي دوى ئي ادعاء كوي يو ئي هم نه وو ترلاسه كړى، نو په داسي حالت كي به پيغمبر عليه السلام څنگه دوى ته ويل چي د دغو لاس ته راوړنو په سبب به زما د اهل بيت درناوى او احترام كوئ؟!! كوم عاقل او په قرآن پوه انسان د داسي غلط تعبير جسارت كولى شي؟!!

څنگه به پيغمبر عليه السلام له خپلو سختو دښمنانو او هغو قريشو چي ډېر ئي د ده په اقرباوو كي راتلل؛ دا غوښتنه كوي چي له تاسو يو اجر غواړم او هغه هم تر ټولو ستر او دښمنانو ته د نه منلو وړ؛ او هغه دا چي له فاطمي او علي رضى الله عنهما او زما له هغو دوو لمسيانو سره به محبت كوئ چي لا تر اوسه نه دي پيدا شوي؟!! كه له دوى سره دا لفظي تحريف ومنو او القربى د اولواالقربى په معنى ونيسو نو مخاطبينو خو به له (اولوا القربى) يا ټول بني هاشم مرادول، يا يوازي بني عبدالمطلب چي په دوى كي تر ټولو سخت دښمن ابولهب هم راتلو، هيڅ مخاطب به دا غلطه معنى نه وه ترې اخيستي چي محمد عليه السلام له دوى د فاطمي او علي □ د مودت غوښتنه كړې؛ له دې آيت داسي تعبير يوازي يو متعنت او متعصب انسان درلودى شي.

ولي په اقرباوو كي يوازي څلور كسان؟!! كوم عقل، عدل او عرف دا خبره مني چي د اقرباوو عامه صيغه په څلورو داسي كسانو اطلاق شي چي دوى ته ورته نور اقربا هم شته؟!! ښايي دوى به په كوم داسي روايت باندي استناد كوي چي همدا د قرآن، عقل او عرف خلاف خبره كوي او يوازي څلور كسان د پيغمبر عليه السلام اهل بيت، عترت او اقربا گڼي!! خو كه څوك ورته ووايي چي دا روايت كوم غالي شيعه جوړ كړى او صحابه وو ته ئي منسوب كړى؛ او كه ورته ووايي: روايت خو په هغه صورت كي د منلو دئ چي منشأ ئي قرآن وي يا لږ تر لږه له قرآن سره تعارض ونه لري او د عقل خلاف نه وي، ځواب به ئي څه وي؟ كه ورته ووايي: د قرآن صريح آيت ومنم كه د عقل خلاف روايت؟ څه ځواب به وركوي؟ كه داسي نه وي او د روايت په نامه هر رطب و يابس (لانده او وچ) باندي استناد وكړو نو بيا خو به زموږ حالت همغسي شي لكه د شيعه وو، چي د دوى د رواياتو تر ټولو معتبر كتاب (اصول كافي) په اړه د شيعه وو مشهور عالم علامه برقعي وايي: د دې كتاب اكثر روايات جعلي، له قرآن سره متصادم او د عقل خلاف دي او روات ئي مجهول الهويه، كاذب او فاسق دي، برقعي د اصول كافي د ترديد په اړه يو ضخيم كتاب ليكلى چي په هغه كي ئي ليكلي: كه دښمنان خبر شول چي زموږ د رواياتو په كتابونو كي داسي روايات هم راغلي چي راويان ئي خر او چنگښه دي؛ څه به كوو؟!

دوى په دې آيت كي غور نه دئ كړى، د نورو آيتونو په رڼا كي ئي د هغه په حقيقي او اصلي مطلب د پوهېدو هڅه نه ده كړې، دې ته متوجه نه دي چي دا آيت په داسي ځاى كي او د داسي مضمون په ضمن كي راغلى چي خطاب مخالفينو ته متوجه دئ، همغه مخالفين چي د پيغمبر عليه السلام په ضد ئي له هيڅ ظلم، تيري او جفا ددم

نه کوله، همغه مخالفین چې قرآن په مکرره توګه پیغمبر علیه السلام ته ویلي چې دوی ته ووایه: له تاسو هیڅ اجر نه غواړم، څنګه ممکنه ده چې په دې آیت که به د ګڼ شمېر نورو آیتونو خلاف خبره شوې وي او له قریشو به ئې داسې ستر اجر او بدله غوښتې وي چې هیڅ اجر ورسره برابري نشي کولی؟!! آیا ممکنه ده یو څوك خپل دښمن ته ووایي: له تا هیڅ اجر او بدله نه غواړم یوازې دا درنه غواړم چې زما له زوم، لور او دوو لمسیانو سره به مینه کوې؟!! آیا د پیغمبر علیه السلام په څېر ستر شخصیت به داسې مطالبه له خپلو دښمنانو کړې وي؟!! په آیت کې له استثناء څنې مراد دا نه دئ چې یوازې یو اجر ترې وغواړه؛ بلکې مراد ئې داسې دئ لکه د الفرقان د سورې په همدې ۵۷ آیت کې چې راغلی:

قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ﴿٥٧﴾ الفرقان: ۵۷

ورته ووایه: له تاسو هیڅ اجر پرې نه غواړم؛ مګر دا چې څوك وغواړي د خپل رب لوري ته (د تلو لپاره) لار غوره کړي.

یعنې زما اجر به یوازې دا وي چې په تاسو کې څوك ایمان راوړي او د الله تعالی لوري ته د تللو پرېکړه وکړي.

د قرآن د مخکنې آیت معنی سل په سلو کې دې ته ورته ده او هغه دا چې زما اجر یوازې دا دئ چې له اقرباوو سره زړه سوی او دوستې څرګندوم او د دوی د هدایت هڅه کوم، که زما د هڅو په نتیجه کې له تاسو څنې څوك ایمان راوړي نو معنی ئې دا ده چې زما له خپلوانو څخه څینو ایمان راوړی، همدا به زما اجر وي، که زه په بل قوم کې مبعوث شوی وی او یوازې هغوی ته مې بلنه ورکولی، نو دا بدله او معاوضه به مې هم نه په برخه کېده، خپلوان به مې هم له هدایته محروم پاته کېدل. که څه هم څینو محققینو ویلي چې د آیت مراد دا دئ: له تاسو یوازې دا بدله غواړم چې له ما سره خپلوي ته پام وکړئ او د پردیو دښمنانو په څېر راسره چلن مه کوئ، خو د دې لپاره چې دا هم یو ډول اجر او بدله ګڼل کېږي او د قرآن نور آیتونه په پرېکنده الفاظو سره وایي چې هیڅ اجر ترې مه غواړه، نو څکه وایو چې غوره تعبیر همغه برنی تعبیر دئ.

وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِهِۦۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۚ ٱلرَّحۡمَٰنُ فَسۡـَٔلۡ بِهِۦ خَبِيرٗا ﴿٥٩﴾

او پر هغه ژوندي (رب) توکل وکړه چې نه مري او له ستاینې سره ئې تسبیح وایه، او هغه د خپلو بندګانو د ګناهونو په اړه د ښه باخبر په توګه کافي دئ، هغه چې آسمانونه او زمکه ئې او هغه څه چې په دوی کې دي په شپږو ورځو کې پیدا کړل، بیا ئې پر عرش استوی وکړه، همغه رحمن (رب) نو له خبیر (رب) ئې غوښتنه وکړه.

(۵۸-۵۹)- په وړاندیني آیت کې رسول الله ته لارښوونه شوې وه چې خپلو مخاطبینو ته ووایي: له تاسو هیڅ اجر او بدله نه غواړم، دلته ورته ویل شوي چې پر هغه رب توکل وکړه چې ژوندی دئ، هیڅکله نه مري، د خپلو بندګانو له ګناهونو خبر دئ، ټول عالم ئې پیدا کړی، او د عالم رحمن ټولواك دئ، نو خپل اجر له همدې رحمن ټولواك غواړه.

باید دې ته متوجه وو چې دلته په دواړو آیتونو کې له (خبیر) څخه مراد الله تعالی دئ نه بل څوك، او له (فسئل به خبیراً) څخه مراد له خبیر خدای اجر غوښتل دي، نه بل څه، ځکه په ۵۷ آیت کې پیغمبر علیه السلام ته امر شوی چې خلکو ته ووایي: له تاسو هیڅ اجر نه غواړم، ورپسې ویل شوي چې پر الله تعالی توکل وکړه او ورپسې ویل شوي له خبیر الله ئې وغواړه. دلته په (به) کې اشاره اجر ته ده نه لکه ځیني جاهل متصوفین چې دا فقره داسې تعبیروي: د الله په اړه له هغه چا وپوښته چې خبر وي؛ یعني الله تعالی ئې په مشاهدې سره لیدلی وي!! دا داسې ستر تحریف دئ چې هیڅ د ایمان خاوند ئې جسارت نه شي کولی، نه د آیت معنی داسې ده چې دوی ئې وایي او نه الله تعالی داسې ذات دئ چې د انسان په څېر وړوکی او کمزوری مخلوق ئې مشاهده کړی شي، قرآن وایي چې ستر ستر غرونه د الله تعالی د تجلي په وړاندې نشي تم کېدی او د موسی علیه السلام په څېر اولوالعزم پیغمبر ئې له لیدو عاجز وو، بل څوك به ئې څنګه مشاهده کړی شي؟!! دلته خطاب رسول الله ته متوجه دئ، تر ده به د الله تعالی په اړه زیات خبیر څوك وي چې له هغه پوښتنه وکړي؟!! دلته سؤال او پوښتنه د الله تعالی په اړه نه ده؛ بلکې د هغه اجر په اړه ده چې تر دې وړاندې ورته اشاره شوې.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُواْ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾

او کله چې دوی ته وویل شي: رحمن رب ته سجده وکړئ؛ وایي: رحمن څه دئ؟! آیا هغه څه ته سجده وکړو چې ته مو پرې ګماری؟! او کرکه ئې ورزیاته کړي.

(۶۰)- د دوی د جهل او تعصب حالت داسې دئ چې کله ورته وویل شي: رحمن رب ته سجده وکړئ؛ نو ځواب ئې دا وي: رحمن څه دئ؟! هغه څوك دئ چې ته ئې په وړاندې موږ ته د سجدې بلنه راکوې؟ آیا هغه څه ته سجده وکړو چې ته مو پرې ګماری؟! غواړې ستا د خوښې معبود ته سجده وکړو؟! د دې پر ځای چې دا بلنه د دوی پام د الله تعالی په لوري واړوي او د خپل رحمن رب په وړاندې ئې سجدې ته وهڅوي برعکس د دوی کرکه ورزیاته کړي.

دې ته مو پام وي چې د دې آیت په لوستلو او اورېدلو سره د تلاوت سجده لازمېږي، دا هم مستحب کار دئ چې څوك دا آیت واوري نو ووایي: زَادَنا اللهُ خُضُوعاً مَا زَاد لِلأعداءِ نُفُوراً : الله دې زموږ خضوع دومره رازیاته کړي لکه د دښمنانو نفرت چې ورزیاتوي.

تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ
وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

مبارك دئ هغه ذات چي په آسمان كي ئې ځرګند ځلي (ستوري) رامنځته كړي او په هغه كي ئې روڼ څراغ او روښانه سپوږمۍ پيدا كړې. او دى هغه ذات دئ چي شپه او ورځ ئې يوه د بلي ځاى ناسته كړې، هغه چا ته چي د پند اخيستو اراده لري يا د شكر كولو اراده لري.

(٦١-٦٢)- چا چي په آسمان كي دا ځلاند او ځرګند ستوري پيدا كړي، د لمر دا روڼ او تود څراغ او روښانه سپوږمۍ ئې په كي ايښي، هر يو ئې د يوه حكمت له مخي او د يوه مصلحت لپاره، همدا هغه رب دئ چي پيغمبران عليهم السلام خلك د هغه لوري ته بلي، همغه ذات چي شپه او ورځ ئې يوه د بلي ځاى ناسته كړې، هغه چا ته چي د پند اخيستو اراده لري يا د شكر كولو اراده لري.

د ٦٢ آيت وروستۍ فقره د غور غوښتنه كوي، دلته ويل شوي چي دا هر څه د هغه چا لپاره دي چي د پند اخيستو اراده لري يا د شكر كولو اراده لري. دا پوښتنه راولاړېږي چي آيا دا الهي نعمتونه يوازي د همدغو خلكو لپاره دي كه د ټولو انسانانو لپاره؟! دوه توجيه مومو: يوه دا چي په حقيقت كي دا نعمتونه يوازي د همدې ذاكرينو او شاكرينو لپاره دي، نور په ضمني توګه ترې برخمن كېږي، دوهمه توجيه دا ده چي شپه او ورځ يوه د بلي ځاى ناستي ده، كه په يوې كي د ذكر او شكر مقتضي عمل درنه پاته شو نو په بلي كي ئې جبران كړه، د آيت سياق و سباق ته په پام سره لومړۍ توجيه غوره او دقيقه برېښي.

وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾
وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ
عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُوا۟ لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟
وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى
حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفْ لَهُ ٱلْعَذَابُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ
وَيَخْلُدْ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ

حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابٗا ﴿٧١﴾
وَٱلَّذِينَ لَا يَشۡهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّواْ بِٱللَّغۡوِ مَرُّواْ كِرَامٗا ﴿٧٢﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُواْ بِـَٔايَٰتِ
رَبِّهِمۡ لَمۡ يَخِرُّواْ عَلَيۡهَا صُمّٗا وَعُمۡيَانٗا ﴿٧٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبۡ لَنَا مِنۡ أَزۡوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ
أَعۡيُنٖ وَٱجۡعَلۡنَا لِلۡمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةٗ
وَسَلَٰمًا ﴿٧٥﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ حَسُنَتۡ مُسۡتَقَرّٗا وَمُقَامٗا ﴿٧٦﴾

او د رحمن رب هغه بندګان چي پر زمکه آرام آرام درومي او کله چي جاهلان ورسره مخامخ خبري کوي وايي: (تاسو ته) سلام، او هغه چي خپل رب ته شپه د سجده کوونکو او قيام کوونکو په توګه تېروي، او هغه چي وايي: اې زموږ ربه! د دوزخ عذاب راځني لري ساته، يقيناً چي عذاب ئې تل ملزم (او په انسان پسي نښتی) وي، يقيناً چي دا بد تمځی او هستوګنځی دئ، او هغه چي کله انفاق کوي نو نه اسراف کوي او نه کنجوسي (بخل) کوي، او د دې (دواړو) تر منځ پر اعتدال قائم وي، او هغه چي د الله تر څنګ بل معبود نه لمانځي او نه هغه ساکښ وژني چي الله ئې له حق پرته وژل حرام کړي، او نه زنا کوي، او څوك چي دا وکړي نو د (خپلې) ګناه بدله به ومومي، د قيامت په ورځ به عذاب ورته دوه برابره شي او په هغه کي به تلپاته سپك وي، مګر هغه چي توبه ئې وکړه، ايمان ئې راوړ، او نېك عمل ئې وکړ، چي الله به د دوی بدي په ښېګڼو بدلي کړي او الله مهربان بخښونکی دئ. او چا چي توبه وکړه او صالح عمل ئې وکړ نو يقيناً چي هغه د الله لوري ته ورګرځي په سمه توګه ورګرځېدا سره، او هغه چي دروغجنه ګواهي نه ورکوي، او کله چي پر عبثو چارو تېرېږي د درنو او عزتمنو په څېر ترې تېرېږي، او هغه چي کله د خپل رب په آيتونو سره نصيحت ورته وشي نو کاڼه او ړانده نه پر ې پاتي کېږي، او هغه چي وايي: اې زموږ ربه! له خپلو مېرمنو او اولادونو ځني د سترګو سوړوالی راپه برخه کړه، او د متقيانو لپاره مو مخکښ او امام کړې، دوی هغه دي چي لوړي لوړي ماڼی به په بدل کي ورکړی شي، د هغه صبر له کبله چي دوی کړی او په هغې کي به ښه راغلاست او سلام پرې اچول کېږي، تلپاتي په هغه کي، غوره تمځی او غوره هستوګنځی.

(٦٣-٧٦)- په دې مبارکو آيتونو کي د رحمن رب د صالح بندګانو يو جامع او دقيق انځور زموږ په وړاندي ځلېږي چي ځانګړتياوي ئې دا ښودل شوي:

پر زمکه آرام آرام، له حلم، وقار او سکينې سره درومي، له کبرناك تګ او کبرجن چلن ځني ځان ساتي.

کله چي جاهلان ورسره مخامخ خبري کوي وايي: تاسو ته سلام، له دوی سره په بې ګټو مناقشو او شخړو ځان نه مصروفوي او خپل وخت نه ضائع کوي.

خپل رب ته شپه د سجده کوونکو او قیام کوونکو په توګه تېروي، ورځ په دعوت کي او شپه په عبادت کي تېروي.

سره له دې چي ورځ په جهاد کي او شپه په عبادت کي تېروي د دوزخ له عذابه وېرېږي او په خپلو دعاګانو کي خپل رب ته وايي: اې زموږ ربه! د دوزخ عذاب راځني لري ساته، يقيناً چي عذاب ئې تلپاته او په انسان پسي نښتی وي، يقيناً چي دا بد تمځی او هستوګنځی دئ.

په خپل انفاق کي نه اسراف کوي او نه کنجوسي او بخل، او د دې دواړو (اسراف او بخل) تر منځ پر اعتدال قائم وي.

د الله تر څنګ بل معبود نه لمانځي، بل درشل ته طمع نه لري او د بل چا په وړاندي د دعاء لاسونه نه اوچتوي.

د هر هغه ساکښ له وژلو ډډه کوي چي الله ئې له حق پرته وژل حرام کړي.

زنا نه کوي.

څوك چي په پورتنيو ګناهونو کي د کومي يوې مرتکب شي نو د خپلي ګناه بدله به ومومي، د قيامت په ورځ به عذاب ورته دوه برابره شي او په هغه کي به تلپاته سپك وي، له دې سزا به يوازي هغه څوك ژغورل کېږي چي توبه وکړي، ايمان راوړي، او نېك عمل وکړي. د دغه توبې، ايمان او صالح عمل په نتيجه کي به الله تعالی د دوی بدي په ښېګڼو بدلي کړي، دا ځکه چي الله تعالی مهربان بخښونکی دئ. دې ته مو پام وي چي د سيئات اصلي معنی هغه بد خويونه او خصلتونه دي چي د ګناه منشأ وي، په حسناتو د سيئاتو د بدلولو معنی دا ده چي دا بد بد خصلتونه او خويونه به ئې اصلاح کړي، په داسي خصلتونو به ئې واړوي چي د نيکيو منشأ شي. څوك چي توبه وکړي او صالح عمل وکړي نو يقيناً چي هغه د الله لوري ته په سمي ورګرځېدا سره ورګرځي. همدا توبه او صالح عمل د الله تعالی لوري ته سمه او صحيح ورګرځېدا او حقيقي توبه ده.

د رحمن رب صالح بندګان دروغجنه ګواهي نه ورکوي.

کله چي پر عبثو چارو تېرېږي نو د درنو او عزتمنو په څېر ترې تېرېږي.

کله چي د خپل رب په آيتونو سره نصيحت ورته وشي نو کاڼه او ړانده نه پر ې پاتي کېږي، سمعنا و اطعنا وايي او عمل پرې کوي.

غواړي په خپلي کورنی او ټولني کي د متقيانو لپاره مخ کښ او بېلګه وي، په تقوی کي نه يوازې تر نورو وړاندي وي بلکي غواړي د نورو لپاره مثال شي، دا هيله ئې د خپل رب په وړاندي په خپلو دعاګانو کي په دې بڼي کي راڅرګنده شي: اې زموږ ربه! له خپلو مېرمنو او اولادونو ځني د سترګو سوړوالی راپه برخه کړه، او د متقيانو لپاره مو مخکښ او امام کړې، مېرمني او اولاد مو داسي کړې چي د دوی په ليدو سره زموږ سترګي سړې شي او موږ د متقيانو لپاره مخکښ کړې.

دوی هغه دي چي لوړي لوړي مانۍ به په بدل كي ورکړی شي، د هغه صبر له کبله چي دوی کړی او په هغې كي به دوی ته ښه راغلاست ويل کېږي او له هر لوري به سلام پرې اچول کېږي، په همدې نعمتونو كي به تلپاتې وي، (هم ئې) تمځی غوره او (هم ئې) هستوګنځی ښکلی.

قُلْ مَا يَعْبَؤُاْ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

ووايه: كه ستاسو دعاء نه وی نو (پوهېږئ چي) زما رب به له تاسو سره څه کړي وو؟ يقيناً چي تاسو (دا عذاب) تكذيب كړ نو حتماً به (درسره جوخت او) لازم شي.

(٧٧)- دا مبارك آيت د دې سورې د ټولو مضامينو لپاره ډېره ښکلې او په زړه پورې تتمه ده، چي دا لارښووني په كي ځلېږي: رسول الله ﷺ ته ويل شوي چي مخالفينو ته ووايه: كه ستاسو دعاء نه وی، يعني په تاسو كي داسي خلك نه وی چي د خپل رب په عبادت بوخت دي او د هغه په وړاندي دعاء کوي، نو يقيناً چي الله تعالی به تاسو ته سخته سزا درکړې وه، تاسو ښه پوهېږئ چي د څنګه سزا وړ يئ، تاسو د هغو خلكو له برخليك ښه خبر يئ چي تر تاسو وړاندي تېر شوي، عملونه ئې تاسو ته ورته ول او په الهي عذاب اخته شول، كه په تاسو كي يو شمېر صالح مؤمنان نه وی نو يقينا زما رب به له تاسو سره همغه څه کړي وو چي ستاسو له سلف سره ئې کړي؟ تاسو دا عذاب تكذيبوئ خو پوه شئ چي حتماً به پرې اخته کېږئ، دا عذاب به خپل وزر داسي درباندي وغوړوي چي تل درسره جوخت وي او هيڅكله درنه بېل نشي.

په تفسيرونو كي د دې مبارك آيت يوه بله ژباړه او تعبير هم مومو، چي وايي: كه ستاسو دعاء نه وی نو الله تعالی به ستاسو هيڅ پروا نه وه کړې او تاسو ته به ئې څه ارزښت نه وو درکړی، دوی (ما) نافيه نيولي او په (يعبأ) كي ئې (عبء) د ثقل او درونډوالي په معنی اخيستی، خو دا تعبير له څو پلوه اشكال لري: ١- په دې سره د آيت د لومړۍ او وروستۍ فقرې تر منځ تړاو او تناسب له منځه ځي او داسي څه ترې جوړېږي لكه چي دواړه فقرې په بشپړه توګه بې ربطه فقرې وي، د دې جملو ترمنځ به څه تناسب وي چي څوك وايي: (كه ستاسو دعاء نه وی نو الله تعالی به تاسو ته هيڅ وزن او ارزښت نه وو درکړی) او (يقيناً چي تاسو تكذيب کړ نو حتماً به درسره جوخت او لازم شي)؟!، داسي تعبير د فقرو ربط له منځه وړي. ٢- كه (يعبأ) په دغه معنی ونيسو نو بايد د (يعبأبكم) پر ځای (يعبأكم) راغلی وی.

امام المفسرين طبري په دې آيت كي (ما) استفهاميه ګڼي، يعبأ بكم د يصنع بكم او يفعل بكم په معنی نيسي، موږ چي په پښتو او فارسي كي تعبيه په کومه معنی کاروو، (ځيني ئې تابيا ليکي)، دلته د يعبأ صيغه په همدغه معنی راغلې، د امام طبري رأيه له هره پلوه دقيقه او ارجح ده.

بسم الله الرحمن الرحيم

الشعراء

د سورې پېژندنه:

د دې سورې نوم الشعراءدئ، د سورې له ٢٢٤ آیت وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلۡغَاوُۥنَ څخه اخيستل شوی، د مکي دور

په منځنيو کلونو کي او تر النمل او القصص وړاندي نازله شوې، ٢٢٧ آيتونه لري، آيتونه ئې د مکي دور په منځنيو کلونو کي نازل شوو سورتونو ته ورته او اوږدوالی ئې منځنی دئ، خو هر يو ئې له څو لنډو لنډو مسجع فقرو جوړ شوی او سورې ته ئې خوندور وزن ورکړی. آيتونه ئې ډېر ښکلی او خوندور وزن لري او په داسي صيغو پای ته رسېدلي چي د سورې د لومړي آيت (مبين) او د شپږم آيت (يستهزءون) صيغو ته ورته وزن لري، څو آيتونه ئې د کريم، رحيم او اسرائيل او معلوم په څېر صيغو پای ته رسېدلي چي دا هم په ډېر لږ توپير سره (مبين) او (يستهزءون) ته ورته وزن لري، د مضمون جالب والي او د آيتونو ښکلي او خوندور وزن د سورې حفظول ډېر آسانه کړی، انسان کولی شي په لږ زحمت سره او په کم وخت کي دا سوره حفظ کړي.

لکه څنگه چي دا سوره په دريو مقطعاتو حروفو پيل شوې؛ د سورې محوري او اساسي مضامين هم درې دي: ١- قرآن د څرگندو آيتونو مجموعه ده، ٢- د خلکو ډېری ايمان نه راوړي که څه هم دوی ته د پيغمبرانو په لاس وړاندي شوي آيتونه ډېر څرگند وي، ٣- الله تعالی به د حق د دښمنانو هڅي شنډوي او مؤمنانو ته به بريا وربرخه کوي؛ دا ځکه چي هغه (عزيز) او (رحيم) دئ، که تاسو دې سورې ته لږ ځير شئ وبه گورئ چي د لومړئ رکوع په پای کي راغلي دا درې فقرې (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ۝٨ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ۝٩) اوه ځلي نور او د هري وړاندي شوې قصې په پای کي راغلي او دا ښيي چي دلته هره

تاريخي بېلگه د همدغو دريو خبرو د اثبات لپاره د شاهد او دليل په توگه وړاندي شوې او د سورې اصلي مضامين همدا دي.

دا اساسي مطالب په لومړئ رکوع کي په مجمله توگه راغلي او بيا په ټولي سورې کي او د اوو پيغمبرانو عليهم ~~السلام په قصو کي بيان شوي، په هري قصې کي به وگورئ چي يوې خولې ته يو پيغمبر دئ او بلې خولې ته د دوی~~

د مخالفينو يو خاص ټولی، له خاصو ځانګړتياوو او اجتماعي حيثيت او موقعيت سره، د اشتراك وجه ئې كفر، شرك، ظلم، فساد، د حق مخالفت او د باطل مرسته ده، هره قصه د يوې تاريخي او عملي بېلګې په توګه وړاندې شوې، په هرې قصې كې يو داسې ځواك ځېرل شوی چې د پيغمبرانو عليهم السلام د ټګلارې مخالفت ته ئې ملا تړلې، په حقيقت كې دا سوره موږ ته ټول هغه ځواكونه او د دوی ځانګړتياوې رابنيي چې د ديني تحريكونو په وړاندې خنډ كېږي او دښمنی ته ئې راوړاندې كېږي، دا ځواكونه د اوو قصو او تاريخي بېلګو په ترڅ كې انځور شوي، خو د قصو ترتيب داسې دئ چې تر ټولو خطرناك او ستر دښمن په سر كې او تر ټولو ووړ او لږ خطرناك دښمن په پای كې انځور شوی، د دغو تاريخي بېلګو ترتيب په دې توګه دئ:

په پيل كې د موسی عليه السلام او فرعون قصه راغلې، په دې كې د پيغمبر له دعوت سره د هغه چا مقابله او مخالفت انځور شوی چې واكمن دئ، پر ټولني حكومت كوي، عام ولس ته د غلامانو په سترګه ګوري، هر مخالفت ځپي، مخالفين تعذيبوي او په زندانونو كې ئې اچوي.

بيا د ابراهيم عليه السلام قصه راغلې خو پرته له دې چې د نمرود يادونه وكړي، كه څه هم د ده مقابله د موسی عليه السلام په څېر له ظالم واكمن سره وه، خو د ده په قصې كې د جعلي معبودانو او بُت لمانځونكو مخالفت له دې دعوت سره تمثيل شوی، په يوې كې تركيز پر ژوندی طاغوت شوی او په بلې كې پر مړ طاغوت او بُت، دا ځكه چې ژوندی جعلي معبود د موسی عليه السلام او فرعون په قصې كې انځور شوی، دلته د هغه ولس مخالفت منعكس شوی چې هم ژوندی طاغوت لمانځی او هم ئې مړي او د هغوی ځلي او مجسمې.

بيا له نوح عليه السلام سره د مخورو قومي مشرانو مخالفت ځېرل شوی، د دوی مخالفت هغه مهال پيل شوی چې ده د ټولني پر حاكم وضعيت نيوكې كړې او د هغه پايلې ئې وخيمې ګڼلې، او دا هغه څه دي چې له ټولو زړه سواندو پيغمبرانو او حقپالو دعاتو سره شوي، د دعوت تر پيل وړاندې خلكو د هغوی درناوی كړی، د پوه او لوړ شخصيت په سترګه ئې ورته كتلي، خو د دعوت له پيل وروسته ئې هفوی تكذيب كړي او دښمنی ته ئې ملا تړلې. نوح عليه السلام په يوې داسې ټولني كې مبعوث شوی چې ولس ئې په دوو طبقو وېشل شوی: اشراف او ارذال، يوه ډله ځان تر نورو لوړ، شريف او نجيب ګڼي او بلې ډلې ته د حقارت او سپكاوي په سترګه ګوري، د ولس ځينو بې وزلو او مستضعفينو پر نوح عليه السلام ايمان راوړی خو مستكبرينو د هغه مخالفت ته ملا تړلې او هغه ته ئې ويلي: څنګه له موږ دا طمع لرې چې پر تا ايمان راوړو په داسې حال كې چې د ولس څو بې وزلي او حقير وګړي ستا خوا ته راغونډ شوي، دوی له خپلې خوا لرې كړه، اشرافو ته په خپلې خوا كې د ودرېدو بلنه وركړه چې ستا ملګرتيا وكړو!! دا هغه څه دي چې ټولو پيغمبرانو ته ويل شوي او د زمانې په هر پړاو كې چې كوم داعي پاڅي او د پيغمبرانو عليهم السلام په لار د تلو اراده وكړي همدا به ورته ويل كېږي، په خوا كې به ئې د ټولني بې وزلي راغونډېږي او مستكبرين به ئې مخالفت ته ملا تړي.

٤- ورپسې د عاديانو هغه ځانګړتياوې زموږ په وړاندې ايښودل شوې چې له كبله ئې دوی د هود عليه السلام مخالفت وكړ، دلته ئې درې خصلتونه انځور شوي: ١- د خپلې سيمې شاوخوا هرې لوړې باندې به ئې داسې ځلي جوړول چې هيڅ ګټه به ئې نه وه، هسې د خپل هنر او كمال ښودلو او د خپل شوق پوره كولو لپاره، ٢- داسې دنګې او مضبوطې ماڼۍ به ئې ځان ته جوړولې چې ګواكې دوی تلپاتې دي او د تل لپاره به په دغو ښنګلو كې اوسي، ٣- پر مظلومانو او بې وزلو ئې تېری كاوو، د جابرانو او ظالمانو په څېر تېری، په دې

سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلاري څلورم مخالف ځواك د ټولني هغه مرفه طبقه ده چې د ظلم او تیري له لاري ئې مال او دولت ترلاسه کړی، د قصرونو خاوندان شوي، په دنګو دنګو ماڼیو کي اوسي، د خپل بېهوده او خوشي شوق پوره کولو او د خپل عظمت او جاه او جلال د ښو په توګه پر لوړو ځلي جوړوي!!

٥- بیا د صالح علیه السلام او ثمودیانو په قصي کي د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلاري پنځم مخالف ځواك انځور شوی، هغه چې مهمه ځانګړتیا ئې د شېرازه زمکو، باغونو او چینو درلودل دي، دغو شتمنیو په دوی کي کبر او لوېي راپیدا کړي، د غرونو په ډډو کي خوندي او مجللو کورونو جوړولو ته ئې تشویق کړي، مسرفین او مفسدین دي، له دې ډډه کوي چې خپل امکانات د اصلاح او رغوني په چارو کي وکاروي.

٦- بیا د لوط علیه السلام او د سدوم والو په قصي کي د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلاري شپږم مخالف ځواك انځور شوی، هغه چې له نورو ئې توپیري ځانګړتیا اخلاقي فساد دئ، د لوط علیه السلام مخاطب قوم په داسي اخلاقي فساد کي غرق وو چې تر دوی وړاندي هیچا په دې ګنده ډنډ کي د لوېدو تکل نه وو کړی، دوی یوازي په دغه ګنده فعل مبتلا نه وو بلکي د ژوند په نورو برخو کي هم عاصي او باغي قوم وو، لاري به ئې شکولې، د بدفعلي دا کرکجن عمل به ئې په خپلو مجلسونو کي او د نورو په وړاندي کاوو!!

٧- په پای کي د شعیب علیه السلام او ایکه والو په قصي کي د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلاري اوم مخالف ځواك انځور شوی، هغه چې په تجارتي راکړي ورکړي کي خیانت کوي او له دې لاري د ډېرو شتمنیو خاوندان کېږي، همدا له نورو مخالفو ځواکونو سره د دې قوم توپیري ځانګړتیا وه، دوی له یوې خوا په ټولني کي د بې امنی، فساد او وېري خورولو باعث وي، له بلي خوا د الله دین ته د خلکو د ستنېدو مخه نیسي، په ټولني کي فقر، لوږه او ګراني د دوی د ظالمانه تصرفاتو له کبله رامنځته کېږي، د جګړو، بې امنیو، خوف او وېري په راپیدا کولو کي هم د دوی لویه ونډه وي، کله فقر او لوږه د جګړو باعث وي او کله بې امني او جګړي فقر او لوږه زېږوي.

د دغو تاریخي بېلګو په پای کي د خطاب مخ د قریشو په لوري اوښتی، دوی ته ویل شوي:

په دې کي د شك هیڅ مجال نشته چې دا قرآن د رب العالمین له لوري نازل شوی.

دا روح الامین (جبرئیل) د رسول الله ﷺ پر زړه نازل کړی، د دې لپاره چې دی هم د نورو پیغمبرانو په څېر خپل امت د کفر له بدو پایلو ووېروي.

په قرآن کي همغه څه راغلي چې په مخکنیو کتابونو کي راغلي وو. د دې کتاب ټول اساسي مطالب په مخکنیو کي کتابونو کي راغلي.

آیا تاسو ته دا یوه څرګنده نښه نه ده چې د بني اسرائیلو علماء پرې پوهېږي؟ یعني د بني اسرائیلو علماء په دې حقیقت ښه پوهېږي چې قرآن همغه څه وایي چې په مخکنیو کتابونو کي راغلي، له همدې کبله د دوی حقیقي او خدای پالو علماوو پر قرآن ایمان راوړ.

دا جنايتكاران به تل او تر پايه او تر هغي ورځي له ايمان راوړو ډډه كوي چي په دردناك الهي عذاب اخته او په مرگ محكوم شي. دا عذاب به ناڅاپي خپل تور وزر پرې وغوړوي، په داسي حال كي به راشي چي دوی به په بشپړه توگه تري غافله وي او د راتلو هيڅ تصور او گمان به ئې نه كوي، د عذاب له ليدو وروسته به وايي: آيا د دې امكان شته چي موږ ته څه مهلت او فرصت راكړی شي چي خپلي غلطی جبران او خپلي كړني تصحيح كړو!!

الله تعالی هيڅ كلی نه دئ هلاك كړی مگر دا چي انذار كوونكي ئې ول، د پند په توگه، دا ځكه چي الله تعالی پر خپلو بندگانو ظلم نه كوي.

قرآن او زړه راښكونكي اغېزناك مطالب ئې په خپله شهادت وركوي چي دا كتاب د الله تعالی له لوري، د روح الامين په وسيله؛ د رسول الله ﷺ پر زړه نازل شوی، په هيڅ برخي كي ئې د شيطاني القاءاتو هيڅ نښه نه شئ موندلی، نو څنگه گمان كوئ چي دا قرآن به رسول الله ﷺ په خپله جوړ كړی وي او په دروغو به ئې الله تعالی ته منسوبوي؟!! د شيطان او د شيطان د ملگرو ئې له داسي كلام سره څه، آيا د قرآن په څېر كلام له شيطانانو سره ښايي؟! آيا هغوی توانېدی شي داسي كلام وړاندي كړي او هغه څه ووايي چي قرآن ويلي؟!! شيطانان خو د دې كلام له اورېدو هم ډډه كوي.

بيا رسول الله ﷺ او د ده له لاري مؤمنانو ته دا لارښووني شوي چي: د الله تعالی تر څنگ بل معبود مه لمانځه، كه نه نو له معذبينو ځني به شي، نږدې خپلوان دي انذار كړه، دوی تر نورو وړاندي او په ځانگړې توگه د عصيان او سرغړاوي له بدو پايلو ووېروه، خپل وزر هغو مؤمنانو ته كوز ساته چي ستا متابعت ئې كړی، او كه ئې سرغړاوی درځني وكړ ووايه: زه له هغه څه بې زار يم چي تاسو ئې كوئ. يعني د خلكو ايمان او عمل ته به ارزښت وركوې نه خپلوي او قومي اړيكو ته، هغه چا ته به اهميت وركوې چي ايمان ئې راوړی او ستا متابعت ئې كړی، دوی ته به خپل وزر تيټ ساتې، تر دوی به ځان لوړ نه گڼې، د يوه دروند، عزتمن او ارزښتمن ملگري په سترگه به ورته گورې. پر مهربان عزتمن رب توكل كوه، ستا اعتماد او توكل به يوازي پر الله تعالی وي، نه پر خپلوانو، نه د لاري پر ملگرو او نه پر وسائلو او امكاناتو، يوازي پر هغه ذات چي هم مهربان دئ او هم ځواكمن او برلاسی، د هغه ځواك او برلاسي د هر ځواكمن دښمن په وړاندي ستا لپاره كافي ده او د هغه مهرباني تر هر مهربان دوست او قريب درته پراخه او مهمه.

وروسته ويل شوي: شيطاني القاءات چا ته كېږي؟ د چا افكار، اقوال او اعمال شيطاني منشأ لري؟ وايي: د شيطاني القاءاتو تر اغېز لاندي هغه څوك وي چي د عمل له پلوه په گناهونو كي غرق وي او د وينا له پلوه دروغجن وي، هم ئې خپله وينا دروغجنه وي او هم هغه چي بل ته ئې منسوبوي،

بيا قريشو ته ويل شوي: ستاسو بل ظالمانه او د عقل او منطق خلاف قضاوت دا دئ چي رسول الله ﷺ ته د يوه شاعر په سترگه گورئ، نه د يوه پيغمبر په سترگه، د قرآن لوړ او اغېزناك ادبي تركيب داسي تعبيروئ چي گواكي دا د كوم شاعر د ادبي سليقي او استعداد زېږنده دئ!! خو تاسو راشئ د خپلي ټولني شعراء او د دوی اشعار، افكار او اطوار د رسول الله ﷺ له لوړ معنوي او اخلاقي شخصيت، او د ده له افكارو او افعالو سره او له هغه عظيم الشأن قرآن سره مقايسه كړئ چي د ده په لاس تاسو ته وړاندي شوی. قرآن په دې آيتونو كي نه يوازي

د قريشو د جهل وهلي او شرك څپلي ټولني شعراء مور ته معرفي کوي بلکي بد شعر او خراب شاعر رامعرفي کوي او دا ئي ځانګړتياوي ګڼي:

لار ورکي او بدکاران به دی او د ده شعر خوښوي.

بې هدفه شاعر دئ، د ده د اشعارو له مخي به په دې پوه نه شې چي هدف ئي څه دئ؟ خپل مخاطب څه ته بلي؟ کله په يوې درې سر شي او کله په بل ناو، د ده په شعرونو کي به واضح او سپېڅلی پيغام ونه مومې.

هسي د بې مقصده ويناوو او خوشو خبرو ګوډی وي، په رګونو کي ئي د عمل کولو جوهر نه وي، د خبرو د ميدان اتل وي خو د عمل د ميدان ملا ماتی او شل، هغه څه وايي چي نه ئي د کولو اراده لري او نه ئي همت!

خو قرآن له دې ډلي هغه شاعر مستثنی کوي چي ځانګړتياوي ئي دا وي:

د ايمان خاوند وي، شعر ئي له ايمان راخوټېدلی او د ايمان په خدمت کي، د ايمان نښي به د ده د هر شعر په هري مصرع کي وګورې.

د عمل د مېدان مېړنی دئ، عمل ئي نېك وي، تر دې د مخه چي شاعر وي يو صالح انسان دئ، داسي نه دئ چي په عمل پاني کي ئي له شعر پرته بل څه نه وي، د ژوند ټوله پانګه ئي يوازي څو اشعار وي، ټول عمر، وختونه او استعدادونه ئي د دغي پانګي په ترلاسه کولو کي ضايع کړي، بلکي هغه يوازي د فراغت وختونه د شعر ليکلو او ويلو ته مختص کړي.

تل ئي الله تعالی په ياد وي، ژبه ئي د الله په ياد لمده، زړه ئي د الله په ياد دربېږي، شعر ئي له ذاکر زړه راخوټېدلی، په خپلو اشعارو کي خدای ډېر يادوي، که څوك ستايي نو هغه خدای دئ، که له چا سره د مينې اظهار کوي هغه خدای دئ، که له چا طمع يا وېره لري نو هغه يوازي خدای دئ، خدای پالي، خدای لمانځي، له خدايه مرسته غواړي او د الله په لوري بلنه ورکوي.

مبارز او مجاهد شاعر دئ، له مظلومانو دفاع کوي، له ظالمانو د غچ اخيستلو لپاره ملا تړي او په خپلو انقلابي او ظالم ځپونکو اشعارو سره د ظالمانو پر سر کلك کلك مرګوني ګوزارونه کوي.، د ظالمانو په ضد پاڅون ته بلنه ورکوي او د مظلومانو دردونه منعکس کوي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَٰخِعٞ نَّفۡسَكَ أَلَّا يَكُونُواْ مُؤۡمِنِينَ ﴿٣﴾ إِن نَّشَأۡ نُنَزِّلۡ عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ ءَايَةٗ فَظَلَّتۡ أَعۡنَٰقُهُمۡ لَهَا خَٰضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأۡتِيهِم مِّن ذِكۡرٖ مِّنَ ٱلرَّحۡمَٰنِ مُحۡدَثٍ إِلَّا كَانُواْ عَنۡهُ مُعۡرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدۡ كَذَّبُواْ فَسَيَأۡتِيهِمۡ أَنۢبَٰٓؤُاْ مَا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٦﴾

طاء، سین، میم، دا د مبین کتاب آیتونه دي، ښایي ته به له دې کبله ځان هلاکوې چې دوی نه مؤمنان کېږي، که وغواړو داسې آیت به له آسمان پرې نازل کړو چې غاړې به ئې ورته کږې شي، او د رحمن رب له لورې چې هر نوی ذکر ورته راځي دوی ترې ډډه کوونکي وي، نو یقیناً چې دوی تکذیب کړ نو حتماً به د هغه څه څرنګوالی ورته معلوم شي چې دوی پرې استهزاء کوله.

(۱-٦)- د دې مبارکو آیتونو په اړه لاندې وضاحتونه ضروري برېښي:

لکه څنګه چې دا سوره په دریو مقطعاتو حروفو پیل شوې؛ د سورې محوري او اساسي مضامین هم درې دي: ۱- قرآن د څرګندو آیتونو مجموعه ده، ۲- د خلکو ډېرې ایمان نه راوړي که څه هم دوی ته د پیغمبرانو په لاس وړاندې شوي آیتونه ډېر څرګند وي، ۳- الله تعالی به د حق د دښمنانو هڅې شنډوي او مؤمنانو ته به بریا ورپه برخه کوي؛ دا ځکه چې هغه (عزیز) او (رحیم) دئ، که تاسو دې سورې ته لږ ځیر شئ وبه ګورئ چې د لومړی رکوع په پای کې راغلې دا درې فقرې (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ، وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ) اوه ځلې نور او د هرې وړاندې شوې قصې په پای کې راغلې او دا ښيي چې دلته هره تاریخي بېلګه د همدغو دریو خبرو د اثبات لپاره د شاهد او دلیل په توګه وړاندې شوې او د سورې اصلي مضامین همدا دي.

دلته ویل شوي چې دا د مبین کتاب آیتونه دي، یعني د هغه کتاب آیتونه چې په خپله څرګند دئ، هیڅ ابهام او اغماض په کې نشته او ټول حقائق څرګندوي، ورپسې رسول الله ﷺ ته ویل شوي چې ښایي ته به له دې کبله ځان هلاکوې چې دوی نه مؤمنان کېږي، له دې معلومېږي چې پیغمبرعلیه السلام د خپل امت په اړه څومره زړه سواند وو، په (انسان) ئې څومره زړه سوی درلود او د ده له ژغورنې سره ئې څومره مینه وه؟ خپل رب او د هغه په وړاندې ئې خپل درونډ مسئولیت څنګه پېژاندو او د یوه پیغمبر په توګه ئې د خپلې دندې په اړه څه احساس درلود؟ د هغو په اړه ئې څه احساس وو چې د ایمان له سعادته محروم شوي؟ قرآن فرمايي چې رسول الله ﷺ د کافرانو د ایمان نه راوړو له کبله دومره اندېښنې کولې چې نږدې وه له ډېرو اندېښنو ومري؟

دغه مطلب د قرآن په بل ځای کې په دې الفاظو راغلی:

لَقَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ عَزِيزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ حَرِيصٌ عَلَيۡكُم بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٢٨﴾

التوبه:١٢٨

يقيناًَ چي تاسو ته ستاسو له منځه داسي پيغمبر درغی چي څه تاسو ځوروي پر ده گران تماميږي، ستاسو پر (هدايت او لاربنووني) حريص دئ او د مؤمنانو په اړه ډېر زړه سواند او مهربان.

د درد او مسئوليت دغه احساس، د خلكو د هدايت او لاربنووني دي ژوري تلوسي، د مؤمنانو په اړه دي زړه سوي او مهرباني همغه دروند پېټی جوړ كړی وو چي د پيغمبرعليه السلام پر اوږوئي داسي دروندوالی كاوو چي نږدې وه د دې اولوالعزم پيغمبر ملا ماته كړي.

الله تعالی هغه ته لاربنوونه كوي چي د خلكو د هدايت لپاره د قرآن او د هغه لاربنووني او دلائل كفايت كوي، په چا كي چي د هدايت كېدو استعداد وي، د سمي لاري پېژندو تلوسه او هيله وي د هغه لپاره قرآن كافي دئ او څوك چي د قرآن په لاربنوونو او دلائلو قانع نشي په هيڅ څه نشي قانع كېدی، كه الله تعالی غوښتی داسي آيت به ئي له آسمان پري نازل كړی وو چي غاړي به ئي ورته كږي شوي وې، خو دا د الله تعالی سنت نه دئ، د انسان د لاربنووني لپاره الهي اسلوب داسي نه دئ چي هغه په سمي لاري تلو ته اړ كړی شي.

د دوی د مخالفت او ايمان نه راوړو وجه دا نه ده چي كافي دلائل نه دي ورته ويل شوي او د قرآن له څرگندو دلائلو علاوه نورو دلائلو ته ضرورت شته، د دوی د مخالفت اسباب او املونه نور دي، دوی هغه خلك دي چي د الله تعالی له لوري هر نوی كتاب ورته راغلی مخالفت ئي كړی، دوی د رسول الله ﷺ او قرآن مخالفت كوي او سلف ئي د مخكنيو پيغمبرانو او مخكنيو الهي كتابونو، دوی زاړه پال دي، يوازي هغه څه مني چي له پلار نيكه ورته په ميراث رسېدلي، كه څه هم د عقل خلاف خبري، د انساني فطرت ضد اعمال او گنده او ظالمانه دود دستور وي، دوی نوی دين او مذهب نه مني، كه څه هم د الله تعالی له لوري وي، او كه څه هم هغه د رحمن رب له لوري د پيرزويني او رحمت څرگنده دالی وي (وَمَا يَأۡتِيهِم مِّن ذِكۡرٖ مِّنَ ٱلرَّحۡمَٰنِ مُحۡدَثٍ إِلَّا كَانُواْ عَنۡهُ مُعۡرِضِينَ : او د رحمن رب له لوري چي هر نوی ذكر ورته راځي دوی تري ډډه كوونكي وي) !! هغه دروغ گڼي او ملنډي پري وهي!!

خو دوی دي پوه وي چي حتماً به د هغه څه څرنگوالی ورته معلوم شي چي دوی پري استهزاء كوله، كه دا د حقپالو د حتمي بريا په اړه وي او كه د كفر او شرك د مغرورو ځواكونو د حتمي ماتي او سپكاوي په اړه، دوی ته دا دواړه محال برېښي خو ډېر ژر به دواړه په خپلو سترگو وگوري.

أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ إِلَى ٱلۡأَرۡضِ كَمۡ أَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجٖ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩﴾

آيا زمکې ته ئې نه دي کتلي چې څومره غوره غوره جوړې مو په کې راټوکولي دي؟! يقيناً چې په دې کې يوه څرګنده نښه ده، او د دوی ډېری باور کوونکي نه دي، او يقيناً چې ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(۷-۹)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

هغه چې د حاکم او مسلط حالت په دوام کلك باور لري، ګمان نه کوي چې دا حالت به له منځه ولاړ شي او په ټولني کې به داسي نوی نسل له نويو افکارو، اخلاقو او اطوارو سره رامنځته شي چې د دوی په لاس به په ټولني کې بدلون راځي، د هغوی په اړه ويل شوي: آيا زمکې ته ئې نه دي کتلي چې څومره غوره غوره جوړې مو په کې راټوکولي دي؟! يقيناً چې په دې کې يوه څرګنده نښه ده، خو د دوی ډېری باور کوونکي نه دي. يعني لکه څنګه چې الله تعالی په وچ او سپيره ډاګ کې په يوه باران سره ښکلي ښکلي بوټي راوټوکوي؛ همداسي به په دې جهل ځپلي او شرك وهلې ټولني کې داسي مؤمنان راپيدا کوي چې دا ټولنه د شرك او جهل له تيارو وژغوري او د شرك او جهل ځواکونو سلطه پای ته ورسوي.

د منکرينو اصلي ستونزه دا نه ده چې نښي او دلائل ئې نه دي تر سترګو شوي، ستونزه ئې دا ده چې د عبرت سترګې ئې ړندې شوې او د ضمير حساسيت ئې ځپل شوی، د چا د عبرت سترګې چې نه وي ړندې شوې؛ د هغه لپاره دغه نښه کافي ده، د هغه په وړاندې په هر ګام کې، هر لوري ته داسي نښي ځلېږي چې د ايمان راوړو لپاره کافي دي.

او يقيناً چې ستا رب مهربان عزتمن دئ.

وَإِذۡ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئۡتِ ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوۡمَ فِرۡعَوۡنَۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدۡرِي وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِي فَأَرۡسِلۡ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمۡ عَلَيَّ ذَنۢبٞ فَأَخَافُ أَن يَقۡتُلُونِ ﴿١٤﴾

او هغه مهال چې ستا رب موسی ته غږ کړ چې د دې ظالم قوم لوري ته راشه، د فرعون قوم ته، آيا (د خپل ظلم له بدو پايلو) نه وېرېږي؟، وئې ويل: اې زما ربه! زه وېرېږم چې دروغجن به مې وګڼي، سينه مې تنګېږي، ژبه مې (سمه) نه خوځېږي، نو د هارون لوري ته (دا رسالت) ولېږه، او د دوی پر ما د يوې ګناه (الزام) دئ، وېرېږم چې وبه مې وژني.

(١٠-١٤)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

موسى عليه السلام ته د يوه ظالم قوم په لوري د تلو لارښوونه وشوه، د فرعو ن ظالم قوم، هغه چې په ظلم او فساد کې ئې کار داسې حد ته رسېدلی وو چې د خپلو ظلمونو او فسادونو د بدو پايلو هيڅ پروا ئې نه کوله، خو ده ته د مبارزې ميدان ته د بلنې لپاره داسې الفاظ کارول شوي چې ښيي الله تعالى دی داسې ميدان ته بلي چې هلته ظالمانو د خپل رب په خلاف بغاوت کړی، هلته د حق او باطل تر منځ، د باغي بنده او د هغه د رب تر منځ جګړه روانه ده، الله تعالى ده ته بلنه ورکړه چې راشه په دې تصادم کې برخه واخله، د دې پر ځای چې ورته ووايي: إذهب الى القوم الظالم: د ظالم قوم په لوري ولاړ شه؛ ورته وايي: إئت القوم الظالمين: دې ظالم قوم ته راشه!!

موسى عليه السلام د دې درونډ پېټي له وړلو ځان عاجز ګڼي، هغه ضروري استعدادونه او ځانګړتياوې چې د يوه ستر مغرور او ظالم ځواك په ضد د يوه مظلوم او بې وزلي ولس د زعامت او مشرتابه لپاره ضروري دي ځان ترې محروم بولي او وايي:

اې زما ربه! زه وېرېږم چې تکذيب به مې کړي، د موسى عليه السلام د دې وينا معنى دا ده: بني اسرائيل به ما د پيغمبر په توګه ونه مني، زه د فرعون په کور کې ستر شوی يم، دا شك به ئې په زړونو کې راولاړ شي چې ګواکې له ما سره د مشرۍ او زعامت تلوسه د فرعون په کور کې د پاته کېدو له کبله راپيدا شوې.

سينه مې تنګېږي، يعني د قيادت لپاره لوی زړه، مضبوطه حوصله، لوړ همت او پراخه سينه په کار ده، زه په ځان کې دا کفايت نه ګورم.

ژبه مې سمه نه خوځېږي، يعني هغه فصاحت، بلاغت او د ژبې طلاقت چې د يوه قائد لپاره ضروري دئ، زه ترې محروم يم.

هارون ته ئې ولېږه، دا دنده هغه ته وسپاره، هغه تر ما فصيح او د دې کار لپاره وړ دئ.

او د دوی پر ما د يوې ګناه (الزام) دئ، وېرېږم چې وبه مې وژني. يعني د دوی پوروړی يم، پر ما د قتل الزام دئ، دا فرصت به رانکړي چې زه خپل پيغام هغوی ته ورسوم.

په دې مبارکو آيتونو کې که له يوې خوا د سورې د اساسي مطالبو لپاره يوه تاريخي بېلګه زموږ په وړاندې انځور شوې؛ له بلې خوا د قيادت ځو اساسي مواصفات موږ ته معرفي کوي او وايي:

د مشرتابه لپاره فصاحت او د ژبې طلاقت يو ضروري صفت دئ، فصاحت يوازې يو کمال او هنر نه دئ؛ بلکې د انشراح صدر، فهم او بصيرت، روښانه ذهن او ژور فکر نښه او د انسان د عقيدې او قول تر منځ د تنسيق او يووالي مظهر دئ، ځوك چې رغنده او سالم افکار نه لري حتماً به ئې وينا مبهمه او غامضه ومومئ، مخاطب ته به تصنعي برېښي، تر اغېز لاندې به ئې نه ځي، د زړه او دماغ دړه به ئې نه ورته پرانيستل کېږي. قرآن د دې ضروري صفت د يوې بېلګې په توګه د موسى عليه السلام دا وينا رااخلي چې پر رسالت د مبعوثېدو په مهال ئې وکړه او ونې ويل: زه د دې منصب او ماموريت لپاره وړ نه يم؛ ځکه فصاحت نه لرم، تر ما هارون (عليه

السلام) غوره دئ، ځکه هغه تر ما افصح دئ. فصاحت او په صراحت او وضاحت سره د خپل زړه خبره کول، دا د مشرتابه لپاره هغه ضروري صفت دئ چې موسی علیه السلام هغه ته په پام سره هارون علیه السلام تر ځان د دې دندې لپاره غوره او وړ بولي.

د لاربنود او مشر د شخصیت او د ده د دعوت او مبارزې په اړه د خلکو اعتماد او باور ضروري دئ، موسی علیه السلام په دې دلیل ځان د دې مقام لپاره وړ نه بولي چې گمان کوي بني اسرائیل به ئې په دې دلیل ونه مني او د ده په اړه به شك وکړي چې دی د فرعون په قصر کې ستر شوی، د زعامت او قیادت شوق او تلوسه ئې له هغه ځایه ترلاسه کړې، د فرعون په قصر کې پاته کېدا دې ته هڅولی چې د قوم مشر او لاربنود شي، داسې نه چې دغه انگېرنه د دې باعث شي چې بني اسرائیل د ده بلنې او دعوت ته د شك په سترگه وگوري او له ایمان راوړو ډډه وکړي.

هغه سعهٔ صدر او پراخه حوصله چې موسی علیه السلام ئې د زعیم لپاره ضروري گڼي، په خپل زړه او سینه کې نه مومي او له همدې امله ځان د مشرۍ لپاره مناسب نه بولي.

اقتدار ته د رسېدو تلوسه نه درلودل او د لاس ته راوړو هڅه ئې نه کول، د اسلام له نظره قدرت ته د رسېدو هڅه حرامه او ناروا ده، ځوك چې امارت ته د رسېدو هڅه وکړي د الله تعالی له تأیید او رعایت محرومېږي او الله تعالی ئې خپل نفس ته حواله کوي، د پیغمبر علیه السلام قول او فعل ښیي چې مسلمانان باید هغه ځوك د امیر په توگه غوره نه کړي چې اقتدار ته د رسېدو هڅه کوي، د موسی علیه السلام په پورتنۍ قصې کې هم موږ ته همدا لاربنوونه شوې، موسی علیه السلام داسې معرفي شوی چې غوښتل ئې د امارت پېټی د ده پر اوږو بار نشي او د ده پر ځای هارون علیه السلام ته وسپارل شي.

د مشر او کشر، د امیر او رعیت او د داعي او مخاطب تر منځ د اعتماد او افهام او تفهیم فضاء د قیادت لپاره یو بل ضروري شرط دئ، قرآن د موسی علیه السلام د قصې په ترځ کې موږ ته همدا وایي او د موسی علیه السلام د دې وینا په ضمن کې ئې موږ ته بیانوي چې هغه وویل: د یوه قبطي د قتل په وجه زما او د قبطیانو تر منځ د اعتماد او باور فضاء له منځه تللې، د دوی له لوري د قتل تور به د دې باعث شي چې زما بلنې ته مثبت ځواب ونه وایي.

کله چې موسی علیه السلام؛ د عجز او ناتوانی له اظهار سره سره؛ په دې ستري دندې گمارل کېږي او علیم او حکیم رب هغه د دې منصب وړ گڼي، نو الله تعالی ته داسې دعا کوي چې په ضمن کې ئې ټول هغه ضروري وړتیاوې ترې غواړي چې د قیادت لپاره زیات ضروري دي او موسی علیه السلام ځان ورته اړ او محتاج گڼلو، فرمایي:

قَالَ رَبِّ ٱشۡرَحۡ لِى صَدۡرِى ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرۡ لِىٓ أَمۡرِى ﴿٢٦﴾ وَٱحۡلُلۡ عُقۡدَةً مِّن لِّسَانِى ﴿٢٧﴾ يَفۡقَهُواْ قَوۡلِى ﴿٢٨﴾
وَٱجۡعَل لِّى وَزِيرًا مِّنۡ أَهۡلِى ﴿٢٩﴾ هَٰرُونَ أَخِى ﴿٣٠﴾ ٱشۡدُدۡ بِهِۦٓ أَزۡرِى ﴿٣١﴾ وَأَشۡرِكۡهُ فِىٓ أَمۡرِى ﴿٣٢﴾ كَىۡ
نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذۡكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ طه: ٢٥ ـ ٣٥

وئې ويل: اې زما ربه! سينه مې راته پراخه کړې، کار مې راته آسانه کړې، د ژبې غوټې مې پرانيزې، چې په وينا مې پوه شي، له خپل ټبر مې وزير او مرستندوی راته وټاکه، ورور مې هارون، په هغه سره مې ملا مضبوطه کړه او په کار کې ئې راسره شريك کړه، تر څو زياته تسبيح دې ووايو او ډېر دې ياد کړو، يقيناً چې ته مو حال ته ښه ليدونکی (په حال مو ښه خبر) يې.

دې ته مو بايد پام وي چې په قرآن کې کله شرح صدر د سينې د تنګوالي په مقابل کې راغلي او معنی ئې د هر ډول تشويش، ذهني اضطراب او هر راز شك او شبهې رفع کول او د اسلام د منلو لپاره د انسان زړه تيارول او په دې ئې قانع کول دي چې د اسلام لاره حق ده او څه چې اسلام د عقيدې، اخلاق، عدالت، تمدن او تهذيب په اړه ويلي سل په سلو کې حقيقت لري. او کله د سينې د هغې تنګوالي په ارتباط راغلي چې وېره او خوف ئې باعث وي، د خپلې دندې او مأموريت له ستروالي وېره، له دې وېره چې د دې دروند بار د وړلو توان به ونه لري، له دې وېره چې مخاطب به پرې بد ګماني وکړي، په خبره به ئې سم پوه نه کړی شي، د پراخې حوصلې او د ضروري فصاحت او د ژبې ښه طلاقت د نشتوالي وېره.

قرآن په ډېر تفصيل سره او د ګڼ شمېر آيتونو په ترڅ کې د صالح او اهل زعيم ضروري مواصفات رابښيي، دا د دې لپاره چې د زعامت او قيادت وړ شخصيت وپېژنو، د هغه ملاتړ وکړو او د قيادت دروند پېټی د هغه پر اوږو کېږدو او له داسې چا سره له بيعت ډډه وکړو چې له دغو ضروري مواصفاتو محروم وي، قرآن د اسلامي ټولنې د زعيم او مشر د مواصفاتو په اړه ډېر تفصيلي او دقيق بحث کړی، که دا آيتونه او هغه چې په ترڅ کې ئې د غير اسلامي ټولنې د زعماوو ځانګړتياوې په کې ځېړل شوې راغونډ کړو؛ نو يقيناً چې پرېړ او ضخيم کتاب ترې جوړېږي.

قَالَ كَلَّاۖ فَٱذۡهَبَا بِـَٔايَٰتِنَآۖ إِنَّا مَعَكُم مُّسۡتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأۡتِيَا فِرۡعَوۡنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ
﴿١٦﴾ أَنۡ أَرۡسِلۡ مَعَنَا بَنِىٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴿١٧﴾

وئې ويل: نه داسې نه ده، دواړه زما له آيتونو سره ولاړ شئ، يقيناً چې موږ درسره اورېدونکي يو، نو فرعون ته ورشئ او ورته ووايئ: يقيناً چې موږ د رب العالمين استازي يو (له دې پيغام سره) چې بني اسرائيل راسره ولېږه.

(۱۵-۱۷)- دلته هغه ځواب زموږ په وړاندي څلېږي چي د الله تعالی له لوري موسی علیه السلام ته ورکړی شو، په دې توګه:

داسي نه ده لکه چي ته انګېرې، ته د دې دروند پېټي د وړلو وړتیا لرې، په تا کي هغه ځانګړتیاوي شته چي د یوه صالح لارښود او موفق زعیم لپاره ضروري دي.

زه درسره یم، په دې مبارزې کي یوازي نه یې، زه مو مرستندوی یم، هم ستاسو دعاګاني اورم او هم ستاسو د مخاطبینو ویناوي، مه د چا د تکذیب پروا کوئ او مه ئې د مخالفتونو او دښمنیو.

فرعون ته ورشئ او ورته ووایئ: یقیناً چي موږ د رب العالمین استازي یو، له دې پیغام سره راغلي یو چي د بني اسرائیلو له ځورولو او په غلامی کي د دوی له ساتلو لاس واخله، که په مصر کي د دوی شتون نشي زغملی نو پرېږده چي له موږ سره یو ځای له مصر ووځي او خپلي پلرنی سیمي ته ولاړ شي.

دې ته مو باید پام وي چي فرعون ته د موسی علیه السلام پیغام یوازي دا نه وو چي بني اسرائیل راسره ولېږه، هغه له یوه داسي جامع او بشپړ پیغام سره تللی وو چي هر پیغمبر ئې خپل امت ته راوړي، د بني اسرائیلو د آزادی مطالبه وروستی غوښتنه وه. موسی علیه السلام فرعون ته همغه څه ویلي چي هر پیغمبر ئې ولس او د ولس واکمنانو ته وايي، هغه ئې په الله تعالی او آخرت ایمان ته رابللی، د نورو اساسي خبرو په ضمن کي ئې هغه ته ویلي چي د بني اسرائیلو له تعذیب، ځورولو او په اسارت او غلامی کي د دوی له ساتلو لاس واخله، پرېږده چي آزاد ژوند وکړي، که ترې وېرېږې او د همدې لپاره ئې په اسارت او استضعاف کي ساتې او زامن ئې ورته وژني نو پرې ئې ږده چي له مصره ووځي او د خپلي خوښي سیمي ته له موږ سره ولاړ شي.

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

وئې ویل: آیا په خپلي (خوا) کي مو د یوه ماشوم په توګه ونه پاللې، او د خپل عمر څو کلونه دي زموږ په خوا کي تېر نه کړل، او خپل هغه کار دي هم وکړ چي ودي کړ، حال دا چي هغه وخت ته هم (زموږ په څېر) د کافرانو له ډلي وې!!

(۱۸-۱۹)- فرعون ورته وویل: آیا ته همغه نه یې چي ماشوم وې او موږ وروزلې او د خپل عمر څو کلونه دي زموږ په خوا کي او زموږ تر پالني او روزني لاندي تېر کړل؟ او آیا ته همغه نه یې چي هغه کار دي وکړ، هغه چي همدا تا وکړ، حال دا چي هغه وخت ته هم زموږ په څېر د کافرانو له ډلي وې، پرون خو ته هم زموږ په څېر وې، دا څه وشول چي نن موږ ته کافر وایې او ځان ته مؤمن؟!! د فرعون د دې وینا یوه بله توجیه هم شوې او هغه دا چي ګواکي دلته له (کافرین) څخه د فرعون مراد ناسپاس او ناشکر دئ، یعني موسی علیه السلام ته ئې ویلي چي ته د دغو ټولو نعمتونو درناوی او پاس نه کوې او زموږ مخالفت ته دي ملا تړلې! خو په دوه دلائلو لومړی توجیه دقیقه ده: ۱- موسی علیه السلام د هغه په ځواب کي ویلي چي هو؛ ما هغه کار کړی، خو په داسي

حال کي چي زه له لار ورکو څخه وم: فعلتها إذاً و أنا من الضالين، له دې معلومېږي چي د فرعون مراد له (کافر) څخه همدا ضلالت او لارورکتوب وو، ۲- که ئې مراد ناشکري وی نو هم به ده د مفرد صیغه کارولې او هم به موسی علیه السلام ویلي وو چي زه ناشکر او ناسپاس نه یم.

قَالَ فَعَلۡتُهَآ إِذٗا وَأَنَا۠ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرۡتُ مِنكُمۡ لَمَّا خِفۡتُكُمۡ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكۡمٗا وَجَعَلَنِي مِنَ
ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلۡكَ نِعۡمَةٞ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنۡ عَبَّدتَّ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾

وئې ویل: هغه کار مي کړی، خو په داسي حال کي چي زه له لار ورکو څخه وم، نو کله چي له تاسو ووېرېدم نو درځني وتښتېدم، نو زما رب حکمت راپه برخه کړ او زه ئې له پیغمبرانو څخه وګرځولم، او دغه نعمت چي ته ئې پر ما منت ږدې له دې کبله دئ چي بني اسرائیل دې په مریيتوب نیولي.

(۲۰-۲۲)- موسی علیه السلام فرعون ته وویل: هغه کار مي په داسي حال کي کړی چي له لارورکو او ناپوهانو څخه وم، په ناپوهی کي هغه کار راځني شوی، اعتراف کوم چي هغه وخت زه هم ستاسو په څېر لار ورکی وم، کله چي له تاسو ووېرېدم نو درځني وتښتېدم، او زما رب پوهه او حکمت راپه برخه کړ او له پیغمبرانو څخه ئې وګرځولم. ته چي پر ما د خپلو پېرزوینو او احساناتو یادونه کوې او وایې چي په خپل کور کي مي ستر کړې! د دې وجه خو دا ده چي تا بني اسرائیل په غلامی کي ساتلي، د هغوی زامن دي وژل، زما مور دې ته اړه شوه چي سیند ته مي وغورځوي، په دې توګه ستا لاس ته درغلم، ولي ستا په کور کي د سترېدو پیغور راکوې؟! که دوی آزاد وی ولي به زه د خپلي مور له غېږي محرومېدم، ستا لاس ته به درتلم او ستا تر روزني لاندي به نیول کېدم او ولي به تا نن د دغي خبري منت پر ما اېښودو او خپله دا پېرزوینه به دي ما ته رایادوله؟!!

قَالَ فِرۡعَوۡنُ وَمَا رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَآۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٢٤﴾
قَالَ لِمَنۡ حَوۡلَهُۥٓ أَلَا تَسۡتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمۡ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ ٱلَّذِيٓ
أُرۡسِلَ إِلَيۡكُمۡ لَمَجۡنُونٞ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَمَا بَيۡنَهُمَآۖ إِن كُنتُمۡ تَعۡقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ
ٱتَّخَذۡتَ إِلَٰهًا غَيۡرِي لَأَجۡعَلَنَّكَ مِنَ ٱلۡمَسۡجُونِينَ ﴿٢٩﴾

فرعون وویل: او دا رب العالمین څه او څوک دئ؟ وئې ویل: د آسمانونو او زمکي رب او د هر هغه څه رب چي په دې دواړو کي دي، که یقین کوونکي یئ، (فرعون) هغو ته چي د ده شاوخوا کي ول وویل: آیا نه اورئ؟ وئې ویل: همغه ستاسو رب او ستاسو د لومړنیو پلرونو رب، وئې ویل: یقیناً چي ستاسو لوري ته دا لېږل شوی پیغمبر

حتماً لېونی دئ!! وئې ویل: همغه د مشرق او مغرب رب او د هر هغه څه رب چې د دوی تر منځ دي، که تاسو تعقل وکړئ، وئې ویل: که له ما پرته دې بل اله ونیو نو حتماً به دې له (نورو) زندانیانو سره یوځای کړم.

(۲۳-۲۹)- په دې مبارکو آیتونو کې د فرعون او موسی علیه السلام ویناوې د یوې جالبې مرکې په بڼې کې داسې راغلې:

فرعون وویل: دا رب العالمین څه او څوك دئ چې ته ځان د هغه استازی ګڼې او وایې د هغه پیغام مې درته راوړی؟!!

موسی علیه السلام په ځواب کې ورته ویل: د آسمانونو او زمکې رب او د هر هغه څه رب چې په دې دواړو کې دي، که یقین کوونکې یئ، که ستاسو پوښتنې د دې لپاره وي چې په حقیقت پوه شئ او هغه رب وپېژنئ چې زه ئې د یوه استازي په توګه غوره کړی یم، واقعاً غواړئ حقائق درك کړئ او ایمان پرې راوړئ نو زه د هغه رب له لوري لېږل شوی یم چې د آسمانونو او زمکې هر لوري او په هر څه کې ئې د هغه د ربوبیت او پالنې آثار له ورایه برېښي، داسې څرګند آثار او نښې چې د هر یقین کوونکې لپاره کفایت کوي او هغه ته خپل رب ورپېژني.

فرعون هغو درباریانو ته مخ واړاوو چې د ده شاوخوا کې راغونډ ول او وئې ویل: آیا نه اورئ؟ پام مو نه دئ چې دی څه وایي؟!! دا حرکت ئې هغو جاهلو او مغرورو کسانو ته ورته وو چې کله د کومې خبرې د تردید لپاره څه ونه مومي، او وغواړي د مقابل لوري وینا ناسمه او د نه منلو وړ وښيي نو یوې خوا بلې خوا ته مخ واړوي او وایي: نه اورئ چې څه وایي، آیا دا خبره د کولو، اورېدلو او ځوابولو وړ ده؟!!

موسی علیه السلام وویل: همغه ستاسو رب او ستاسو د لومړنیو پلرونو رب، هغه چې تاسو او ستاسو پلرونه ئې پیدا کړي، روزلي، پاللي او ستر کړي، د غرور له وهمي سورلۍ کوز شئ، زه مو هغه رب ته رابلم چې هم ستاسو او هم ستاسو د پلرونو رب دئ.

فرعون وویل: یقیناً چې ستاسو لوري ته دا لېږل شوی پیغمبر حتماً لېونی دئ!! زموږ په وړاندې داسې جسارتونه، یوازې داسې څوك کولی شي چې دماغ ئې خراب او په لېونتوب مبتلا وي!!

موسی علیه السلام وویل: همغه د مشرق او مغرب رب او د هر هغه څه رب چې د دوی تر منځ دي، که تاسو تعقل وکړئ، یعنې زه د هغه ذات لوري ته بلنه درکوم چې شپه او ورځ د ده په اراده راځي او ځي، که د دې خور عالم په کوم څه شپه خپل تور وزر غوړوي او یا ورځ ځلا او رڼا ورکوي، دا هر څه د همغه الله تعالی په حکم او اراده تر سره کېږي، دا په حقیقت کې د فرعون د ګواښنې او تهدید په وړاندې همغسې ځواب دئ لکه چې ابراهیم علیه السلام د نمرود د ګواښ په وړاندې ویلی وو، کله چې ابراهیم علیه السلام ته د اعدام پرېکړه واورول شوه هغه وویل: د مرګ او ژوند پرېکړه زما د رب له لوري کېږي، نمرود وویل: زه یم چې د ژوند مرګ فیصله کوم!! دوه بندیان ئې راوغوښتل چې یو ئې د آزادولو او بل ئې د اعدام وړ وو، هغه لومړنی ئې اعدام کړ او دوهم ئې آزاد کړ، ابراهیم علیه السلام ورته وویل: الله خو لمر له مشرقه راخېژوي ته ئې له مغربه راوله که رښتینی یې، نو هغه چې کافر شوی وو مبهوت او حیران شو، څه ئې د ویلو لپاره نه موندل، ګورئ چې یوې خوا ته نمرود دئ چې خپل اقتدار مغرور کړی، ګمان کوي چې د خلکو مرګ ژوند د ده په لاس کې دئ، سلطنت او

پاچايي ئې "طاغوت" دئ چې دى ئې دوكه كړى، د حقيقت له منلو ئې منع كوي او په تيارو كې د ده د پاته كېدو باعث كېږي، خو بلې خوا ته ابراهيم عليه السلام دئ، د مرگ پرېكړه ئې شوې، د ده د سوزولو لپاره ستر اور بل شوى، ټول ولس راغونډ شوى چې په سره اور كې د ده د وريتېدو تماشا وكړي، دى ئې له زندان راايستلى، اوس د نمرود په دربار كې ولاړ دئ، جلاد ئې خوا ته او آخوا خلك په اور كې د ده د اچولو شېبې ته منتظر، په همدې حساسې او هيبتناكې شېبې كې ابراهيم عليه السلام په ټول ډاډ او اطمئنان سره وايي: د مرگ ژوند پرېكړه زما رب كوي. په هغه حالت كې د دې خبرې د كولو په عظمت هر څوك نه پوهېږي، داسې خبره يوازې هغه څوك كولى شي چې الله تعالى ئې هادي او لارښود وي. موسى عليه السلام فرعون ته همغسې ځواب وركړى چې د ده ورور ابراهيم عليه السلام نمرود ته وركړى وو، ابراهيم عليه السلام ويلې وو: زما رب خو هغه ذات دئ چې لمر له ختيزه راخېژوي، ته ئې له لوېديزه راوخېژوه كه ريښتينى يې!! يعني لكه څنگه چې شپه او ورځ د الله په اراده ځي راځي او لمر د ده په اراده له خپله ځايه راخېژي او په خپل ځاى كې پرېوځي او د نړۍ هيڅ ځواك نه د هغه د تلو راتلو وخت بدلولى شي او نه ئې ځاى، همداسې د مرگ او ژوند پرېكړه هم يوازې د الله له لوري كېږي او په دې كار كې هم د نړۍ هيڅ ځواك هيڅ برخه نه لري. موسى عليه السلام هم د فرعون د گواښ په وړاندې دې ته ورته ځواب وركوي او وايي: همغه د مشرق او مغرب رب او د هر هغه څه رب چې د دوى تر منځ دي، يعني زه د هغه ذات لوري ته بلنه دركوم چې شپه او ورځ د ده په اراده راځي او ځي، پرېكړې د هغه له لوري صادرېږي او بدلونونه د هغه په حكم رامنځته كېږي.

فرعون وويل: كه له ما پرته دې بل اله ونيو نو حتماً به دې له (نورو) زندانيانو سره يوځاى كړم. يعني په دې ملك كې به د ژوند په هرې برخې كې محوري او مركزي حيثيت د فرعون وي، د ټولنې هر وگړى به هم د لارښوونې په برخه كې او هم د پرېكړو لپاره ده ته مراجعه كوي، په دې هېواد كې به له ده پرته بل داسې مقام او مرجع نه غوره كېږي چې ولس د لارښوونو او د منازعاتو د حل و فصل لپاره هغه ته مخ اړوي، دلته به يوازې زما احكام چلېږى او كه تا بل مقام او مرجع ته د مخ اړولو جسارت وكړ نو ځاى دې زندان دئ، له نورو زندانيانو سره به يو ځاى په زندان كې پروت وې. دا مبارك آيت په ډېر وضاحت سره موږ ته لارښوونه كوي چې د (اله) اصلي معنى څه ده؟ دا آيت وايي: هر هغه څوك چې په خپلې ټولنې كې همغه مقام او منزلت غواړي چې فرعون غوره كړى وو كه څه هم ځان ته د اله او معبود خطاب ونه كړي په حقيقت كې ئې ځان معبود او اله گڼلى او د الوهيت دعوا ئې كړې. دې ته مو بايد پام وي چې د فرعون د قصې له راوړلو څخه د قرآن موخه دا نه ده چې هسې يوه تاريخي قصه زموږ په وړاندې كېږدي او يا فرعون راوپېژني، موخه ئې دا ده چې موږ ته د هر (فرعون) او هر فرعوني نظام ځانگړتياوې راوپېژني، قرآنكريم د دې لپاره دا يادونه كوي چې موږ د دې په هينداري كې فرعون ته ورته واكمنان وپېژنو او په دې پوه شو چې الله تعالى كوم نظام يو فرعوني نظام گڼي او د رانسكورولو لپاره ئې موسى لېږي؟!! له دې قصې د قرآن موخه دا نه ده چې موږ په تاريخ كې هغه تېر شوى فرعون وپېژنو، بلكې هدف ئې دا دئ چې موږ په دې خبرې پوه كړي چې په چا كې دغه صفات وي هغه فرعون دئ او د فرعون له برخليك سره به مخامخ كېږي. او ته به د دې فرعون داسې مقابله كوې لكه چې موسى عليه السلام د خپل دور فرعون مقابله كوله.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِهِۦٓ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا
هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنَّـٰظِرِينَ ﴿٣٣﴾

وئي ويل: (زندان ته مي لېږې) که څه هم (د خپل حقانيت د اثبات لپاره) څرګنده نښه دروړاندي کړم؟! هغه وويل: رائي وړه که له رښتينو څخه يې! نو خپله عصا ئي وغورځوله چي ښکاره مار (ترې جوړ) شو او خپل لاس ئي راوايست چي ليدونکو ته روڼ او ځلانده وو.

(۳۰-۳۳)- موسی علیه السلام د فرعون د ګواښ او تهدید په ځواب کي وويل: زندان ته مي لېږې که څه هم د خپلي رښتينولی او د خپل رسالت د حقانيت د اثبات لپاره څرګنده نښه دروړاندي کړم؟! آيا دا نه بدلېدونکي پرېکړه ده که نه د دلائلو په ليدو سره به په دې کي تبديلي راځي؟!! فرعون وويل: د رښتينولی څرګنده نښه دي وړاندي کړه! موسی علیه السلام خپله عصا وغورځوله چي ښکاره مار ترې جوړ شو او خپل لاس ئي راوايست چي ليدونکو ته روڼ او ځلانده وبرېښېدو.

دې ته مو پام وي چي که څه هم دا د موسی علیه السلام دوه معجزې وې، عصاء ئي په مار بدله شوې او لاس ئي روڼ ځلېدلی، خو په دې سره موږ ته لارښوونه شوې چي که تاسو رښتيني حقپال شئ، د موسی علیه السلام لار غوره کړئ، د فرعون مقابله وکړئ، پر خپل رب توکل وکړئ، نو ستاسو سپين لاس او خپله عصاء کافي ده چي هر باطل ځواك ته ماتې ورکړئ، مهمه دا ده چي تاسو خپله لمن پاکه او سپينه وساتئ او په ګناهونو ئي داغجنه نه کړئ، او خپل شته وسائل او امکانات په کار واچوئ، الله تعالی به په همدې سره تاسو ته پر دښمن بری او غلبه درکوي، که څه هم ستاسو دښمن په ظاهر کي ډېر ځواکمن وي او وسائل او امکانات ئي ستاسو په پرتله ډېر زيات!!

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَـٰذَا لَسَـٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا
تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوٓاْ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَـٰشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

(فرعون) په خپلي خوا کي درباريانو ته وويل: دا خو ډېر پوه جادوګر دئ، غواړي په خپل جادو سره تاسو له خپل ټاټوبي وباسي، نو څه مشوره راکوئ؟ وئي ويل: ده او ورور ته ئي مهلت ورکړه او په ښارونو کي ټول راغونډوونکي (جارچيان او اربکي) وګماره، تر څو ټول پوه ماهر جادوګران درته راولي.

(۳٤-۳۷)- دا مبارك آيتونه موږ ته لارښوونه کوي چي د معجزو او دلائلو په وړاندي د هر فرعون او د فرعونيانو غبرګون څنګه وي، د دوی غبرګون به تل داسي وي لکه د مصر د فرعون، هغه د موسی علیه السلام د دوو سترو معجزو له ليدو وروسته په خپلي خوا کي درباريانو ته وويل: ۱- دا خو ډېر پوه جادوګر دئ، ۲- غواړي په خپل جادو سره تاسو له خپل ټاټوبي وباسي، ۳- نو څه مشوره راکوئ؟ مقصد ئي داسي اینبي چي د

درباريانو ځواب له دې پرته بل څه نشي کېدی چي بايد د دې خطرناك جادوګر او د ټول ولس دښمن مخنيوی وشي، فرعون ته ئي مشوره دا وه: ده او ورور ته ئي مهلت ورکړه او په ښارونو کي ټول راغونډوونکي جارچيان او اربکي وګماره، چي ټول پوه او ماهر جادوګران درته راغونډ کړي او د دې جادوګر مقابله وکړي!! فرعون د خپل مکر په لومي کي ونښت، موسی عليه السلام ئي جادوګر وګڼلو، له درباريانو ئي د دې جادوګر د مقابلې په اړه مشوره وغوښته، د هغوی ځواب دا وو چي د جادوګر مقابله بايد په جادوګرانو سره وکړو!! که فرعون دا خبره نه وی کړې او يوازې دومره ئي ويلي وی چي دا موسی تاسو ته ستونزې راولاړوي، څه ورسره وکړو، نو د دربريانو ځواب به يقيناً داسي وو چي يا ئي ووژنه او يا ئي زنداني کړه، خو الله تعالی غوښتل چي د فرعون په لاس داسي صحنه جوړه شي چي د موسی عليه السلام د دعوت حقانيت ټول ولس ته او د يوې ستري غونډې په ترڅ کي څرګند شي.

بايد دې ته متوجه وو چي دا سحره د مصريانو مذهبي مشران ول، د موسی عليه السلام په ضد د دوی راوړاندي کول ښيي چي فرعونيان تل د مذهب مقابله په مذهب سره کوي، د تاريخ په اوږدو کي تل همداسي شوي او تل به همداسي کېږي چي فرعونيان به د ديني خوځښتونو مقابله د دين په جامه کي کوي، فرعونيان به ځان د دين او مذهب حامي ښيي او خدای پال مجاهدين به د دين او مذهب باغيان ګڼي، د دوی په ضد به تر ټولو وړاندي د هغو مذهبي مشرانو جبهه پرانېزي چي د طاغوتي نظامونو په خدمت کي وي. وروستي آيتونه دا مطلب په لازيات وضاحت سره زموږ په وړاندي ږدي.

فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلۡ أَنتُم مُّجۡتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُواْ هُمُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾

کوډګران د معلومي ورځي ميقات ته راغونډ کړی شول او خلکو ته وويل شول: آيا تاسو هم غونډېدونکي ياست؛ تر څو د دغو سحره وو متابعت وکړو که غالب شول؟

(۳۸-٤۰)- دا دئ ګورئ چي جادوګران د اربکيو په وسيله د مقابلې او مسابقې لپاره راغونډ کړی شول او خلکو ته وويل شو: آيا تاسو هم راغونډېدونکي يئ، تر څو د موسی په ځای د خپلو دغو جادوګرانو متابعت وکړو، په خاصه توګه هغه وخت چي دوی برلاسي شي!! سحره چي د حاکم نظام په خدمت کي دي او د اربکيو په ذريعه را غونډېږي او د مسابقې ميدان ته سوق کېږي، دوی د عام ولس د راغونډولو وسيله ګرځوي، خلکو ته وويل شول: که دا سحره غالب شول د دوی متابعت به کوو. خو تاسو به په راتلونکو آيتونو کي وګورئ چي وايي: کله چي همدا سحره ماتي خوري، د موسی عليه السلام د دعوت پر حقانيت پوهېږي، ايمان راوړي، نو فرعون ئي په مرګ او لاس پښو قطع کولو ګواښي !!

تاسو د روسانو د اشغال په دوران کي وليدل چي د مجاهدينو د مقابلې لپاره رياست شئون اسلامي او پلاروطنه ملي جبهه جوړه شوه، و موليدل چي د اسلامی شئونو رياست ئي په وزارت بدل کړ، امريکايانو په همدې موخه لويه جرګه، منتخب پارلمان او ستره محکمه رامنځته کړل، د ولايتو په کچه او د ټول هېواد په کچه ئي د علماو

شوراګاني جوړې کړې، ډالرې معاشونه ئې ورته وټاکل، دين پلورونکې علماء ئې د دغو شوراګانو رئيسان کړل، د مجاهدينو په ضد او د اشغالګرانو په حمايت او تأييد کې ئې له دوی فتواګانې ترلاسه کړې، قاضيان ئې د روزنې لپاره ايټاليا ته ولېږل، ديني مدرسې ئې جوړې کړې، همغسې لکه چې فرعون د نهضت په خلاف لومړی د ساحرانو جبهه پرانيستله، غوښتل ئې د دوی په ذريعه د موسی عليه السلام مقابله وکړي او مصريانو ته ئې ويل: که دا ساحران بريالي شول ټول به په ګډه د هغوی متابعت کوو**!!**

فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُواْ لِفِرۡعَوۡنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ إِذٗا لَّمِنَ
ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

نو کله چې جادوګران راغلل فرعون ته ئې وويل: که موږ برلاسي شوو نو آيا موږ ته به حتماً څه انعام او اجوره راکول کېږي؟! وئې ويل: هو! او په هغه صورت کې خو به تاسو (دربار ته) د مقربينو په ډله کې وئ**!!**

(٤١-٤٢)- دا مبارك آيتونه موږ ته لارښوونه کوي چې هغه مذهبي مشران چې د طاغوتي نظامونو په خدمت کې بوخت وي او د خپلې دندې اجوره له دغو نظامونو ترلاسه کوي، د همدې نظامونو د حکامو په امر د مشاجرو ~~ميدان ته لېږل کېږي، د طاغوت په امر د حقپالو مقابله کوي هغوی د فرعون د سحره په څېر دي، اجير او~~ مزدور مبلغين دي، مذهب ئې د طاغوت خدمت، هدف ئې اجوره ترلاسه کول، او تر ټولو لوړ مقصد ئې د طاغوت دربار ته تقرب وي**!!** قرآن فرمايي: کله چې جادوګران راغلل؛ فرعون ته ئې وويل: موږ ته به څه اجر او بدله حتماً وي که بريالي شوو؟ هغه ورته وويل: هو! تاسی به له مقربينو څخه وئ، زما له نږدې درباريانو څخه به وئ د درباريانو په فهرست کې به نيول کېږئ.

قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلۡقُواْ مَآ أَنتُم مُّلۡقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلۡقَوۡاْ حِبَالَهُمۡ وَعِصِيَّهُمۡ وَقَالُواْ بِعِزَّةِ فِرۡعَوۡنَ إِنَّا لَنَحۡنُ
ٱلۡغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلۡقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلۡقَفُ مَا يَأۡفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوٓاْ
ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿٤٨﴾

موسی ورته وويل: څه چې (د جادو ښودلو لپاره) غورځوئ وئې غورځوئ**!!** نو خپل پړي او عصاګاني ئې وغورځول او وئې ويل: د فرعون په عزت قسم چې موږ هرو مرو غالبېدونکي يو**!!** نو موسی خپله عصا وغورځوله چې ناڅاپه ئې هغه څه تېرول چې دوی په درواغو جوړول، نو جادوګران په سجده پرېوتل او وئې ويل: پر رب العالمين مو ايمان راوړ، د موسی او هارون پر رب.

(٤٣- ٤٨)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

موسی علیه السلام له یوې جامع او بلیغې وینا وروسته کوډګرانو ته وویل: څه چې د جادو ښودلو لپاره غورځوئ وئې غورځوئ!! نو هغوی خپل پړي او عصاګانې وغورځول او وئې ویل: د فرعون په عزت قسم چې موږ هرو مرو غالبېدونکي یو!! عجیبه ده؛ د فرعون ویسا پر دوی ده او د دوی ویسا پر فرعون، فرعون په دې موخه دوی استخدام کړي چې په دې سره به موسی علیه السلام ته ماتې ورکړي، خو دوی د فرعون ځواکمنې او غلبې ته په پام سره د خپلې بریا طمع لري!!! د باطل پلویان تل همداسې وي، تکیه او اعتماد ئې پر کمزورې ملجأ او متکأ وي.

موسی علیه السلام خپله عصا وغورځوله چې ناڅاپه ئې هغه څه تېرول چې دوی په درواغو جوړول، یعنې هغه څه چې کوډګرانو ښودل حقیقت ئې نه درلود، دوی په خپلو کوډو سره د پړو او عصاګانو په ماهیت کې څه بدلون نه وو راوستی، هسې یوه غولوونکې ننداره او تماشا ئې جوړه کړې وه، خلکو داسې ګمان کاوو چې پړي او عصاګانې په مارانو اوښتي او خوځي، حال دا چې نه ئې خوځېدا حقیقي خوځېدا وه او نه ئې د ښې ښکارندویه رښتینې تبدیلي، په دې سره قرآن موږ ته لاربښوونه کوي چې جادو یوه دوکه ده او جادوګر یو ټګمار، نه ئې چا ته ګټه رسېږي او نه چا ته تاوان رسولی شي، که د مصر ټولو ماهرو کوډګرانو په ګډه سره د موسی علیه السلام مقابله ونه کړی شوه، هغه ته ئې د مقابلې پر مهال او له دې وړاندې او وروسته څه تاوان ونشو رسولی، په ګډه ونه توانېدل چې د یوه څه په ماهیت کې حقیقي تبدیلي راولي، نو یوازې یوازې به څنګه دا کار وکړی شي؟!!
عجیبه ده چې څوك د دې څرګند او واضح آیت له لیدو سره سره ګمان کوي چې یوه یهودي کوډګر پر رسول الله داسې جادو کړی وو چې هغه ئې څه موده بیمار کړی وو، دا ادعاء د داسې یوه روایت په استناد کوي چې هم د سند له پلوه ډېر کمزوری او مطلق غریب دئ او هم د متن او محتوی له پلوه.

د موسی علیه السلام عصا ټول هغه پړي او عصاګانې ښوی ښوی تېر کړل چې کوډګرو د خلکو د غولولو لپاره داسې اېښې وو چې د خوځنده مارانو په څېر برېښېدل.

جادوګران په سجده پرېوتل، تسلیم شول، خپله ماتې ئې ومنله، پوه شول چې موسی علیه السلام یو رښتینی پیغمبر دئ نه د دوی په څېر یو ټګمار کوډګر، وئې ویل: پر رب العالمین مو ایمان راوړ، د موسی او هارون پر رب.

قَالَ ءَامَنتُمۡ لَهُۥ قَبۡلَ أَنۡ ءَاذَنَ لَكُمۡۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِي عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحۡرَ فَلَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَرۡجُلَكُم مِّنۡ خِلَٰفٖ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٤٩﴾

(فرعون) وویل: آیا تر دې د مخه چې زه اجازه درکړم تاسو ایمان راوړ؟!! په دې کې شك نشته چې دی ستاسو هغه مشر دئ چې جادو ئې درښودلی، نو ژر به پوه شئ، حتماً به ستاسو لاسونه او ستاسو پښې بدل بدل پرې کړم او تاسو ټول به په دار وځړوم.

(٤٩)- فرعون چې په خپل دام کې نښتی وو، کید او مکر ئې معکوسه نتیجه ورکړه، هم خلکو ته د موسی علیه السلام حقانیت ثابت شو او هم د ده خادمو کوډګرانو ته، نو کوډګرانو ته ئې مخ واړاوو او ورته وئې ویل: موسی

ستاسو په خبر دئ، ستاسو استاد دئ، تاسو ته هم ده د جادو ښودنه کړې، په ګډه مو دا لوبه او توطئه جوړه کړې وه، که داسي نه وی نو ولي مو زما له اجازې مخکي خپله ماتي ومنله، د خلکو په وړاندي موسی ته تسليم شوئ او ايمان مو راوړ؟ اوس به پوه شئ چي له تاسو سره څه کوم، لاسونه او پښي به مو بدل بدل سره قطع کوم او هرومرو به تاسو ټول په دار وځړوم!!

په دې سره قرآن موږ ته وايي: هغه مذهبي مشران چي د فرعون د غلامی کړی په غاړه اچوي او د هغه په امر د مجاهدينو مقابله کوي پايله ئي دا ده چي د فرعون له لوري به په مرګ ګواښل کيږي!! دوی ته به ويل کيږي چي تاسو له مجاهدينو سره پټي اړيکي درلودې.

قَالُواْ لَا ضَيْرَ ۖ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ۝ إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَـٰيَـٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ

(دوی ورته) وويل: باك نشته، موږ د خپل رب په لوري ورګرځېدونکي يو، طمع مو دا ده چي زموږ رب به زموږ خطاګاني له دې کبله راته وبخښي چي لومړني ايمان راوړونکي شوو.

(۵۰-۵۱)- د ساحرانو له ډلي چي چا ايمان راوړ هغوی د فرعون د ګواښونو پروا ونه کړه، او د قرآن د وينا له مخي ئي د ګواښونو په وړاندي ځواب دا وو: پروا ئي نشته، يقيناً چي موږ دخپل رب لوري ته ګرځېدونکي يو، زموږ طمع دا ده چي زموږ رب زموږ خطاګاني راوبخښي، په دې چي موږ لومړني مؤمنان شوو. يعني هغوی اوس نه يوازي له مرګه نه وېرېږي بلکي وايي مرګ موږ له خپل معبود خدای سره وصلوي، تر ايمان راوړلو د مخه ئي له فرعون ځني اجر او معاوضه غوښتله خو اوس د دوی مادي طمع په معنوي تلوسي بدله شوې. هغوی اوس له خپل رب پرته له بل هيڅ طمع نلري او څه نه غواړي. له موسی عليه السلام هم څه نه غواړی، د هغوی مادي حرص او طمع، د چوکی او اقتدار تلوسه، اوس په معنوی تلوسي بدله شوي، اوس يوازي له خپل رب ځني طمع لری، خو د هدايت او مغفرت طمع، د فرعون له خوا د لاس پښو په قطع کولو ګواښل کيږي، په مرګ او په دار ځړولو، خو هغوی وايي: موږ د دې پروا نلرو، باك ئي نشته، موږ د خپل رب لوري ته تلونکي يو، اوس زموږ هيله دا ده چي الله تعالی زموږ ګناهونه راته وبخښي!! ګورئ چي ايمان څومره ژوره تبديلي په دوی کي راوسته، اوس ئي له مرګه وېره ختمه شوې، مرګ له خپل معبود رب سره د يو ځای کيدو وسيله ګڼي.

دا په يوه قوم کي د ايمان اثرات دي، ګورئ چي له ايمان راوړو وروسته نه يوازي له مرګه د دوی وېره ختمه شوې، بلکي د پرون ورځي مادي طمع ئي په معنوي تلوسي بدله شوې، اوس په دنيا کي له هيچا هيڅ طمع نه لري، يوازي له يوه الله طمع لري. دا د ايمان نتيجه ده، له ايمانه مخکي د هغوی حالت وګورئ او له ايمانه وروسته، توپير ئي دومره لکه زمکه او آسمان.

قرآن د دغې قصې په ترڅ کې موږ ته وايي چې په آخرت د ايمان اغېز داسې دئ، له مرګه د انسان وېره ختموي، له ماسوى الله د انسان طمع ختموي، نه يوازې دا چې وېره به ئې پای مومي؛ بلکې د الله په لار کې مرګ به ئې تر ټولو ستره تمنا او هيله وي، مادي طمع به ئې په معنوي تلوسې بدلېږي.

دا دئ ګورئ هغه قوم چې په خوف او وېرې کې ئې ژوند کاوو، د فرعون لپاره ئې د موسى عليه السلام مقابله کوله، ايمان د دوی په شخصيت کې دومره ژور بدلون او انقلاب راوست. زموږ په وړاندې د دې قصې د راوړلو هدف دا دئ چې موږ ته د ايمان اغېز راوښيي او په دې مو پوه کړي چې د حقيقي ايمان اغېز داسې ژور او پراخ وي، کله چې حقيقي ايمان زړونو ته لار پيدا کړي حتماً به دې ته ورته نتائج ورکوي، همدا راز موږ ته ښيي چې دا د ايمان غوښتنه ده، چيرې چې ايمان وي هلته به دغسې له مرګه نه وېرېدل، زړه ورتيا، جرئت او شهامت وي، حريص، طماع، بخيل، جبون او ډارن خلك په دې ليار د تلو اهليت نلري، بلکې هغسې خلك ايمان راوړلی او ساتلی شي چې د طمعې، حرص او بخل پر ځای قناعت لری او قربانۍ ته چمتو وي، دا قوم اوس ګورئ چې له موسى عليه السلام هم طمع نلری، هغه ته هم نه وايي چې ستا په خاطر زموږ لاس پښې قطع کېږي، ستا په خاطر په دار ځړول کېږو، له داسې سختو ستونزو او مشکلاتو سره دې مخامخ کړي يو، دا هم نه وايي، بلکه ورته وايي: زموږ طمع دا ده چې زموږ رب زموږ خطاګانې راوبخښي، په دې چې موږ لومړني مؤمنان شوو.

ايمان انسان ته د (حرص) په ځای (قناعت) ورکوي، ايمان انسان ته جرئت او شهامت ورکوی، له مرګ ويره ئې په جرئت بدلوی، او حتی د شهادت په تمنا ئې بدلوي، عظيم الشأن قرآن د صحابه وو په اړه فرمايي چې هغوی ټولو له الله تعالى د شهادت تمنا کوله. فرمايي:

وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ ٱلْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾ آل عمران: ١٤٣

او يقيناً چې تاسو له دې وړاندې چې له مرګ سره مخامخ شئ د هغه تمنا مو کوله، نو دا دئ ومو ليدو په داسې حال کې چې ورته کتل مو.

دلته له مرګه نه وېرېدل او د الله په لار کې د شهادت تلوسه، د ايمان نښه ګڼل شوې او د پيغمبر عليه السلام ټولو صحابه وو ته په خطاب کې ويل شوي چې تاسو ټولو د شهادت تمنا کوله.

د قرآن په دې موجزو او مختصرو الفاظو کې هومره پراخ او ژور مطالب او لارښووني پرتې دي چې له شرحې او تفصيل ئې يو کتاب جوړېږي، ځينې مهمې برخې ئې دا دي:

فرعونان په دلائلو نه قانع کېږي، د حق د لارې مبارزين دي له ظالمو او فرعون صفته واکمنانو دا طمع نه کوي چې د دوی دلائل به ومني او له مخالفته به لاس واخلي.

لکه څنګه چې فرعون د موسى عليه السلام مقابلې ته د مصر جادوګران راوړاندې کړل، همدا راز به تل او د تاريخ په هر پړاو کې، د فرعون ملګرې، د هر ديني تحريك په ضد، ټګمار مذهبي مشران راوړاندې کوي او د

دين مقابله به په دين او د مذهب مقابله به په مذهب سره كوي، د حقپالو دعوتگرانو په ضد به د دين پلورونكو ټگمارو مذهبي مشرانو ډله لومړي خط ته لېږي.

كه غواړئ چي يو واقعي دعوتگر وپېژنئ او له دروغجن، ټگمار، دين خرڅوونكي او مذهب پلورونكي مذهبي مشر ئې تفكيك كړئ نو دا به د يوه ځلانده ملاك او معيار په توگه په پام كي لرئ چي له فرعونانو سره ئې چلن څنگه دئ، د هغه مقابله كوي كه د هغه مزدور دئ، د ده په ضد خوځېږي كه د ده په امر او اشاره، خداى ته د تقرب په لټه كي دئ كه فرعون ته**!!** قرآن دلته د موسى عليه السلام په مقابل كي ټگمار او د فرعون مزدور مذهبي مشران د جادوگرانو په څېره كي انځوروي چي دا ئې ځانگړتياوي گڼي: د حقپالونكو په ضد د فرعون په امر راغونډېږي، له فرعون د مزد او اجوري طمع لري، تر ټولو ستر هدف ئې دا دئ چي فرعون ته ئې تقرب او نږدې والى په برخه شي او د درباريانو په ډله كي ونيول شي. دا د هغوى خصوصيات دي، كه فتوى وركوى نو د فرعون په اشاره ئې وركوى، كه مقابلى ته راوځي نو د فرعون په امر راوځي، د هغه په اشاره راغونډېږي، د بدلې هيله هم له هغه څخه لري او تر ټولو ستر هدف ئې دا دئ چي دربار ته مقرب او نږدې شي.

د فرعوني نظامونو واكمنان به تل د ديني خوځښتونو په ضد په هغه دين او مذهب تركيز كوي چي د دوى د واكمنى تر سيوري لاندي په ولس كي خور شوى، د قومي مذهب بنه ئې غوره كړې، د ټولني حاكم وضعيت د الهي مقدراتو مطابق او د الله تعالى د خوښي حالت گڼي، ولس ته په دې حالت د قناعت توصيه كوي، له مخالفت ئې منع كوي، ولس ته ئې پيغام دا وي چي په روان وضعيت راضي اوسه، دا واكمنان د خداى سيورى گڼه، له دې حالت سره مخالفت له الهي مقدراتو سره مخالفت بوله**!!** گورئ چي فرعون ولس ته څه وايي: ولي د موسى په ځاى د خپلو مخكنيو مذهبي مشرانو متابعت ونه كړو؟**!!** مخصوصاً كه له موسى (عليه السلام) سره په مقابله كي فاتح او غالب شي؟ ولي خپل دين پرېږدو؟ ولي د موسى (عليه السلام) قيادت او مشري ومنو؟ چي د بل چا قيادت او مشري منو ولي د خپلو مذهبي مشرانو (جادوگرانو) قيادت او مشري ته تسليم نه شو؟

خو دغه لومړي خط ته لېږل شوي مذهبي مشران، هغه چي فرعون خلكو ته ويل: د موسى په ځاى ولي د دوى متابعت ونه كړو**!!** كله چي د موسى عليه السلام د دعوت پر حقانيت پوهېږي او ايمان راوړي، د دوى په اړه د فرعون دريځ او پرېكړه دا ده: موسى ستاسو په څېر دئ، ستاسو استاد دئ، تاسو ته هم ده د جادو ښودنه كړې، په گډه مو دا لوبه او توطئه جوړه كړې وه، كه داسي نه وى نو ولي مو زما له اجازې مخكي خپله ماتي ومنله، د خلكو په وړاندي موسى ته تسليم شوئ او ايمان مو راوړ؟ اوس به پوه شئ چي له تاسو سره څه كوم، لاسونه او پښې به مو بدل بدل سره قطع كوم. دا په داسي حال كي چي تر دې وړاندي ئې ولس ته ويلي وو: ولي د موسى په ځاى د خپلو سحره او جادوگرانو متابعت ونه كړو، خوكله چي جادوگران د موسى عليه السلام د دعوت په حقانيت پوهېږي او ايمان راوړي، فرعون ئې په مرگ تهديدوي او ورته وايي: اوس به وپوهيږئ چي ستاسو عاقبت به څه وي. د لاس او پښې په قطع كولو او په دار ځړولو تهديد كېږي خو وگورئ چي د دې تهديد او تخويف په مقابل كي د دوى ځواب څه دئ؟ حال دا چي له ايمان راوړو څو شېبې مخكي د فرعون په اشاره د موسى عليه السلام مقابله كوي، طمع ئې دا ده چي فرعون اجر وركړي او په دې خوښ او ډاډه دي چي فرعون ورته ويلي: حتماً به تاسو ته بدله دركوم او په هغه صورت كي به دربار ته مقرب وئ، گورئ چي طمع ئې له فرعونه، د فرعون په امر راغونډ شوي، د موسى عليه السلام مقابله كوي، د اجر طمع ئې له فرعون څخه، په دې قانع كېږي چي كه كامياب او غالب شي نو د فرعون د دربار مقرب به وي، د درباريانو په فهرست كي به ثبول

کېږي، خو کله چې ایمان راوړي، په دې تهدید کېږي چې لاس او پښې به ئې قطع کېږي او په دار به ځېړول کېږي، خو ډاډه او مطمئن دي او وېره نه لري.

کوم ځواب چې جادوګران ئې په دې وخت کې فرعون ته ورکوي، ډېر عجیب، د پام وړ او ارزښتناك دئ، وايي: هیڅ پروا مو نشته، مرګ ته چمتو يو، دا مرګ خو له دې پرته بل څه نه دئ چې موږ د خپل پالونکي رب په لوري بيايي، هسې هم مرو او د خپل رب په لوري هرومرو ورګرځو!! په دې سره قرآن موږ ته له يوې خوا دا لارښوونه کوي چې پر خدای باندې ايمان انسان ته داسې جرأت او شهامت ورپه برخه کوي، دا جادوګران ګورئ چې څو شېبې مخکې د فرعون په امر راغونډ شوي وو، د ده لپاره ئې د موسی علیه السلام مقابله کوله، د فرعون پر سر ئې لوړه کوله او د ده د عزت او جلال په طفيل ئې خپله بريا يقيني او حتمي ګڼله، له فرعون ئې د اجورې طمع وه او تر ټولو ستر هدف ئې دا وو چې د فرعون د درباريانو په ډله کې ونيول شي، خو اوس او پر الله تعالی باندې له ايمان وروسته په دوی کې دومره ژوره تبديلي راغلې چې د فرعون د ګواښونو پروا نه کوي، له مرګه نه وېرېږي، مرګ د الله تعالی په لوري د تلو وسيله ګڼي او پرونی مادي طمع ئې اوس په معنوي تلوسې بدله شوې او موخه ئې دا ده چې الله تعالی ترې راضي شي او ګناهونه ئې ورته وبخښي!! له بلې خوا موږ ته وايي چې د ايمان خاوند بايد داسې وي، که تاسو په رښتيا په الله تعالی ايمان لرئ نو د فرعونانو له ګواښونو به نه وېرېږئ.

د فرعون په ځواب هم بايد غور وکړو چې موسی علیه السلام ته ئې ورکړ او وئې ويل: که له ما پرته دې بل اله او معبود ونيولو، خامخا به دې له زندانيانو څخه وګرځوم. (يعني په دې ملك کې به له ما پرته بل چا ته په دې سترګه نه ګوري چې احکام صادروي او د پرېکړو حق لري، دلته خو يوازې زما احکام چلېږي او که تا د بلې مرجع دعوی وکړه نو ځای دې زندان دئ، له نورو زندانيانو سره به يو ځای په زندان کې پروت وې!!

د قرآن د وينا له مخې نن د نړۍ نږدې ټول نظامونه فرعوني نظامونه دي، شتمنی د څو محدودو شتمنو په لاس کې، پراخې او اضافي اداري له ډېرو مأمورينو سره، ستر ستر فوځونه او پوليس او د هغوی ملا ماتوونکي مصارف... دا ټول د عام ولس په اوږو بار وي او مصارف ئې له عام ولس ترلاسه کېږي، چارواکي ئې تر فرعون هم زيات بې رحمه، ظالم او مغرور، چې نه له الله تعالی وېرېږي او نه په ولس ترحم لري!!

قرآن عظيم الشأن فرمايي: چې فرعون نه يوازې خپل مخالفين په زندان کې اچول بلکې هغوی ئې رجم کول، د دوی پر لاسونو او پښو کې ئې مېخونه ټك وهل، عادي او پردي مخالفين خو پرېږده حتی د خپلې هغې مېرمنې په لاس او پښو کې ئې هم مېخونه ټك وهل چې ايمان ئې راوړی وو!!

وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَسۡرِ بِعِبَادِيٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرۡسَلَ فِرۡعَوۡنُ فِي ٱلۡمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرۡذِمَةٞ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمۡ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾

او موسی ته مو وحي وکړه چي زما بندګان په شپه کي روان کړه، (دوی وړاندي او ته ئي تر شا)، يقيناً چي ستاسو تعاقب به کيږي، نو فرعون ښارونو ته اربکي ولېږل، (او وئي ويل) : دا يو لږکی ټولګی دئ او دا دوی دي چي زموږ غصه ئي راپارولي او يقيناً چي موږ يو محتاط ټولی يو.

(٥٢-٥٦)- په دې مبارکو آيتونو کي څو اساسي خبري تر سترګو کيږي:

هغه وخت راورسېد چي د الله تعالی له لوري موسی عليه السلام ته د هجرت لارښوونه وشوه، هجرت يو ~~ضرورت دئ، د اسلامي نهضت د تګلاري يو ضروري او لابدي پړاو دئ، د نهضت قيادت او افراد بايد دې ته~~ ذهناً او عملاً چمتو وي، داسي حالت راتلی شي چي له هجرت پرته بله چاره نه وي، موسی عليه السلام تر بعثت وړاندي هجرت ته اړ شو او د همدې هجرت په ترڅ کي هغه ته ضروري روزنه ورکړی شوه، او د يوه انقلاب د مشرتابه لپاره تيار، عيار او چمتو کړی شو، بني اسرائيلو په مصر کي د آزاد او عزتمن ژوند امکان او مجال نشو ترلاسه کولی، له هجرت پرته ئي بله چاره نه وه، د موسی عليه السلام اوږدې مبارزې، حکيمانه دعوت، د ګڼ شمېر معجزو ښودني فرعونيان دې ته چمتو نه کړل چي د بني اسرائيلو له ځورولو او په غلامی کي ئي له ساتلو لاس واخلي، حتی دې ته هم چمتو نه ول چي پرېږدي بني اسرائيل له مصر ووځي، د وتلو پر مهال د دوی مخه ونه نيسي، او د نيولو او راستنولو هڅه ئي ونه کړي.

موسی عليه السلام ته د هجرت حکم شوی خو په دې توګه چي قوم مخکي او دی تر شا، پيغمبر عليه السلام هم لومړی خپل ټول اصحاب له مکي رخصت کړل او ترټولو وروسته ده هجرت وکړ. موسی عليه السلام ته هم همداسي وينا شوې وه.

دا هجرت د شپې له لوري پيل شوی او په ډله ييزه توګه وو.

دوی ته ويل شوي وو چي دښمن به ورپسي وځي، د دوی د نيولو، راستنولو او وژلو هڅه به کوي. ورته ويل شو چي وتل ئي بايد د شپې په تياره کي پيل شي، دا ځکه چي فرعون به له خپل لښکر سره د دوی د نيولو هڅه کوي، د شپې وتل به له موسی عليه السلام او د هغه له پلويانو سره دا مرسته وکړي چي د فرعون تر خبرېدو او په دوی پسي تر روانېدو وړاندي به هغوی ډېر مزل وهلی وي.

فرعون ته اطلاع ورسېده، د لښکر راغونډولو لپاره ئي ښارونو ته اربکي ولېږل، د خپلو پلويانو د هڅولو لپاره ئي هغوی ته وويل: دا يو وړوکی ټولګی دئ، څو کسان دي چي تښتېدلي، زموږ غصه ئي راپارولي، که څه هم د لوی لښکر لېږلو ضرورت نشته خو د احتياط لپاره دا کار کوو، موږ ټل په خپلو چارو کي محتاط يو. له دې وينا چي دا يوه کوچنی ډله ده، د ګوتو په شمېر، د فرعون مقصد يا په درواغو د دوی شمېر کم ښودل او د خپلو جنګاليو روحيه لوړول وو؛ همغسي چي ټل د اقتدار خاوندان د خپلو مخالفينو په اړه وايي، همغسي لکه چي کمونيستانو او روسانو به د مجاهدينو په اړه ويل چي دا د ګوتو په شمير اشرار دي، د افغان ولس په سلوکي ۹۸ له موږ سره دي، او همغسي چي نن امريکايان د مجاهدينو په اړه همدا خبره کوي، خپلو لښکرو ته د فرعون دا وينا؛ يوازی د فرعون خبره نده بلکي هر فرعون د حقپالو په خلاف ټل همدا خبره کړې چي دوی په ټولنه کي وجاهت او نفوذ نلري، محدود شمير کسان دي، (ان هؤلاءلشرذمة قليلون: په رښتيا چي دا يوه وړوکي ډلګی ده!!)

او يا په دې سره قرآن د بابيل هغه وينا ردوي چې وايي: له مصر ځنې د وتلو پر مهال د بني اسرائيلو شمېر دومره وو چې يوازې د جنگياليو شمېر ئې شپږ لکه وو، يعني لږ تر لږه دوه مليونه.

د(انهم لنا لغائظون) د فقرې دوه ژباړې کېدی شي: ۱- دوی زموږ غصه کوونکي دي، زموږ غصه ئې راپارولې ده، اوس به خپله غصه پرې سړوو، ۲- دوی موږ ته په غصه دي، که د وتلو اجازه ورکړو د غچ اخيستو هڅه به کوي. که څه هم له الفاظو چې کوم مطلب په آسانی او ژر اخيستل کېږي دوهمه ژباړه ئې افاده کوي او ورپسې آيت هم د دې تأييد کوي، يعني د احتياط تقاضاء دا ده چې دوی له مصر وتلو ته پرې نږدو که نه موږ ته به ستونزې راولاړې کړي، خو دا تعبير به په هغه صورت کې صحيح وو چې د (لنا لغائظون) پر ځای (علينا لغائظون) راغلي وی.

موسی عليه السلام او ملگري ئې له بحر سره مخامخ کېږي، د تېرېدو لار نه مومي، له شا د فرعون لښکري رانږدې کېږي، دوی ځان په محاصره کېويني، موسی عليه السلام ته د سخت اضطراب، پرېشانی او ناهيلی په حال کې وايي: موږ محاصره شوو، د دښمن لاس ته ورغلو، د خلاصون او نجات لاره نشته، له محاصرې د وتلو امکان نه مومو.

په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې ښايي پر تاسو هم داسې حالت راشي، د محاصرې حالت او هری خوا ته د نجات د امکاناتو فقدان او د ټول قوم او د سفر د ملگرو اضطراب او پرېشاني، خو لکه چې الله تعالی دغه پرېشان او ناهيلي قوم ته چې ځان ئې په سختې او نه ماتېدونکي محاصره کې ليدو، له نجات او ژغورنې مأيوس وو، په پای کې نجات ورکړ؛ همداسې به تاسو ژغوري، په دې شرط چې د موسی عليه السلام په څېر صبر وکړئ، بې همته نشئ او خدای ځان ته کافي وگڼئ، بايد د موسی عليه السلام په څېر خپلو نهيلو همسفرو ملگرو ته ووايئ: نه؛ هيڅکله داسې نه ده، له ما سره زما رب دئ، حتماً به ما ته لار ښيي.

يعني موسی عليه السلام په همدې سخت حالت کې ډاډه او مطمئن دئ چې الله تعالی به ئې ژغوري، په خپلې بريا باور لري، د همدغې سختې محاصرې او د خپلو ملگرو د نهيلی په حالت کې د خپلې بريا په اړه شك نلري، که څه هم مخې ته بحر، شا ته د دښمن مجهز لښکر، د سفر ملگري مضطرب او پرېشانه، هومره چې وايي: نور نو موږ ونيول شوو، محاصره يو، له دې محاصرې د وتلو امکان نشته!! د تنگسې او اضطراب په دغسې سخت حالت کې مطمئن وو او خپلو يارانو ته ئې اطمئنان ورکاوو او ويل ئې: داسې نده لکه چې تاسو گمان کوئ، له ما سره زما رب دئ، هغه به د نجات لار راښيي، هغه به د نجات لاره زموږ پرمخ پرانيزي.

عظيم الشأن قرآن فرمايي چې د همدی اطمئنان له امله موږ ورته وويل چې اوس نو دا بحر پخپلې عصا ووهه، بحر شق شو، او د موسی عليه السلام او د ده د ملگرو د تېرېدو لپاره د بحر په زړه کې وچه لاره پرانيستل شوه، دا هر څه د موسی عليه السلام د هماغه اطمئنان نتائج وو، هماغه ډاډ او سکون او د خپل رب په وعدو پوخ باور او د راتلونکې په اړه ډاډ او اطمئنان، د موسی عليه السلام او د ده يارانو د ژغورنې او خلاصون باعث شو. په دې کې د هر مؤمن او مجاهد لپاره ستر درس دئ، او لارښوونه ورته کوي چې که له داسې حالت سره مخامخ شوئ چې موسی عليه السلام او د سفر ملگري ئې ورسره مخامخ شول، که په دې حالت کې د صف قائد او د مبارزې ملگري ئې صبر وکړي، د خپلې فتحې او بريا په اړه هيله من وي، پر خپل رب ئې توکل وي، له هغه

مرسته وغواړي او هغه ځان ته کافي وګڼي، الله تعالى به ئي هرومرو مرسته کوي او د نجات لاري به ئي پر مخ پرانېزي، ډېر ځلي داسي شوي چي يو هيله من، صابر او متوکل شخصيت د يوه ستر قوم او لښکر د خلاصون باعث شوی، او ډېر ځلي يو نهيلی او ويريدونکی قائد د يوه لوی لښکر د ماتي باعث شوی، په جنګونو کي ډېر ځلي ليدل شوي چي د يوه لوی بريدکوونکی، برلاسي او غالب لښکر په يوه ګوټ کي يوه ډارن او جبون کس نورو ته غږ کړی چي دښمن له هري خوا محاصره کړي يو او تعداد ئي زيات دئ، د دې جبون فوځي غږ په ټول لښکرکي دومره وېره او خوف راپيدا کړی چي هغه د فتحي او بريا په حال کي لښکر ماتي خوړلي، وېره پرې مسلطه شوې، له وارخطايي او پرېشانۍ ئي سنګرونه پرېښي، داسي وېري اخيستي چي زمکي ځای نه ورکولو او په هيڅ لوري کي ئي د امان او ټېکي ځای نه موندو، همدا راز بله ډله به ګوري چي د ماتي په حال کي ده، خو د صفوفو له منځه به يو زړه ور او توريالی پر نورو غږ کړي چي ډاډه اوسئ، مقاومت وکړئ، تاسو بريالي يئ، دښمن په تېښته دئ... د دې هيله من او ډاډمن انسان دا همتناك غږ به د همدی کمزوري او نهيلي او د ماتي په حال کي لښکر د فرد فرد په زړه کي د بري هيله راژوندۍ کړي، مړاوې روحيه به ئي راژوندۍ کړي، په هغوی کي به د ثبات او استقامت عزم او د قربانۍ جذبه راپيدا کړي او همدا همتناك غږ به د دې باعث شی چي ماتې په فتحي او بريا بدله شي.

د قرآن له وينا معلومېږي چي د بني اسرائيلو ژغورنه د موسى عليه السلام د هغه اطمئنان نتيجه وه چي د الله تعالى د تأييد او حمايت په اړه ئي ښودلي. يعني هغه ته دا وحي چي بحر په خپلي عصا ووهه، او بيا په همدې سره د بحر چاودېدا د هغه وينا نتيجه وه چي موسى عليه السلام د خپل مأيوس او وېرېدلو ملګرو په وړاندي وکړه.

قرآن د دې پېښي په يادولو سره هر باايمان داعي او مؤمن مجاهد ته لارښوونه کوي چي په داسي سختو شېبو کي بايد مأيوس نشي او د خپل رب د مرستي او تأييد په اړه ئي باور او اعتماد کمزوری نشي.

هغه څه چي فرعون د موسى عليه السلام او د هغه د ملګرو او پلويانو په اړه ويلي او د خپلو پلويانو د هڅولو لپاره ئي دوی د يوه وړوکي ټولګي او د ګوتو په شمېر محدودو کسانو په نامه ياد کړي، دا هغه څه دي چي د زماني هر فرعون به ئي د خپلو مخالفينو په ضد وايي، په سياسي او فکري مبارزاتو کي دغه اصطلاح ډېره کارول کېږي، هر يو د خپل حريف او رقيب په اړه وايي: تجريد شو، ولس وراتو، په خلکو کي نفوذ نلري!! که قرآن ته رجوع وکړو نو وبه ګورو چي دښمنانو تل د پيغمبرانو عليهم السلام په اړه همدا خبره کړې!! دوی ډېر ځلي د خپلو پلويانو په لافو، باټو او دروغجنو اطلاعاتو دوکه شي، د خپلو حاميانو شمېر ورته زيات او د مخالفينو تعداد ورته لږ معلوم شي، همدا غلط اطلاعات ئي داسي غلطو پرېکړو ته وهڅوي چي د دوی د اقتدار د نسکورېدا باعث شي.

فَأَخْرَجْنَاهُم مِّن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾

نو له باغونو او چينو مو وايستل او له خزانو او غوره هستوګنځيو، همداسي؛ او بني اسرائيلو ته مو په ميراث ورکړل.

(۵۷-۵۹)- دا دئ ګورئ چې فرعونيان خپل کفر، ظلم، غرور، غلطو انګېرنو او ناسمو محاسبو له بدو پايلو سره مخامخ کړل، د اقتدار ماڼۍ ئې نسکوره شوه، هر څه ئې نورو ته په مېراث پاته شول، له خپلو باغونو، چينو، خزانو او غوره هستوګنځيو محروم شول، همدا شيان بني اسرائيلو ته په ميراث ورکړی شول. دلته دا خبره غور او دقت غواړي چې آيا دا شيان په مصر کې بني اسرائيلو ته ورکړی شول که د فرعون تر ولکې لاندې کومې بلې سيمې کې او که په شام او فلسطين کې؟ ځينې مفسرين په دې عقيده دي چې د فرعون له مرګه وروسته مصر د بني اسرائيلو په لاس کې پرېوتی، دوی د قرآن په ځينو آيتونو د خپلې رأيې په تأييد کې استناد کوي، ځينې نور تاريخي رواياتو ته په پام سره وايي چې بني اسرائيل مصر ته بېرته نه دي ګرځېدلي بلکې خپل سفر ته ئې د فلسطين په لوري دوام ورکړی او زياته موده د سينا په بيديا کې لالهانده پاتې شوي، که څه هم تاريخي روايات، مخصوصاً په بايبل متکي روايات قطعاً د اعتبار وړ نه دي، خو په قرآن کې داسې صريح اشاره نه مومو چې مصر ته د بني اسرائيلو د بېرته ستنېدو خبره ترې ثابته شي، داسې معلومېږي چې د فرعون سلطه د سمندر ختيځې غاړې ته هم غزېدلې وه، دلته ځينې ښېرازه سيمې بني اسرائيلو ته په لاس ورغلې، د دې تفصيل د القصص په سوره کې کتلی شئ.

قرآن په بل ځای کې فرمايي:

كَمۡ تَرَكُواْ مِن جَنَّٰتٖ وَعُيُونٖ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٖ وَمَقَامٖ كَرِيمٖ ﴿٢٦﴾ وَنَعۡمَةٖ كَانُواْ فِيهَا فَٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَۖ وَأَوۡرَثۡنَٰهَا قَوۡمًا ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلسَّمَآءُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَا كَانُواْ مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾

الدخان:۲۵-۲۹

څومره باغونه، چينې، فصلونه او غوره استوګنځي او هغه نعمتونه ئې پرېښودل چې پکې خوشحال ول، همداسې مو بل قوم ته په ميراث ورکړل، بيا نه ځمکې او آسمان پر هغوی وژړل او نه په انتظار کې پرېښودی شوي ول.

دا دئ ګورئ چې الله تعالی دې قوم ته مزيد وخت ورنکړ، ټول ئې تول شو، هر څه په ميراث ترې پاته شول، په ځمکه او آسمان کې هيڅوك پيدا نشو چې د دوی په حال تأسف وکړي او اوښکې پرې توی کړي، ځکه هغوی له الله تعالی سره د خپل تعلق په شلولو سره د آسمانونو او ځمکې له هر څه سره خپلې اړيکې شلولې وې، د الله تعالی له تأييد د محرومېدا له کبله له هر څه له تأييد محروم ول، د دې ظالم قوم هر څه مظلوم قوم ته په ميراث پاته شول. باغونه، فصلونه، چينې، بنګلې او ټول هغه نعمتونه چې الله تعالی ورکړي وو، ټول په ميراث ترې پاته شول، د اقتدار په دوران کې ډېرو خلکو د دوی ستاينه او مداحي کوله، د هغوی په وړاندې ئې غوړه مالي کوله، د هغوی خدمت ته ئې ملاتړلې وه، د وفادارۍ دعوی ئې کوله، ويل ئې د دوی په خاطر هري قربانۍ ته چمتو دي، په ښو او بدو کې ئې هغوی تأييدول، خو کله چې الله تعالی غرق کړل، نو بيا په ځمکه او آسمان کې داسې څوك نه وو چې د هغوی لپاره ئې اوښکې توی کړې وی، الله تعالی تر خاصې نېټې او تر هغه ظالمانو ته مهلت ورکوي چې خپل حجت پرې اتمام ته ورسوي، بيايې کلك نيسي، د عذاب دا نېټه ثابته او نه بدلېدونکې ده، نه ئې د ظالمانو

زور او تزوير بدلولی شي او نه د دوی د پلويانو ډېروالی او شمېر، کله چي دا عذاب نازل شي هيڅ څه او هيڅوك ئي مرسته نشي کولی.

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّآ ۖ إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْبَحْرَ ۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٦﴾

نو د لمرخاته پر مهال ورپسي شول او کله چي دواړو ډلو يو بل سره وليدل د موسی ملګرو وويل: شك نشته چي موږ ومونديل شوو (دا دئ موږ ته راورسېدل)، وئې ويل: داسي نه ده؛ يقيناً چي زما رب راسره دئ، هغه به حتماً (د نجات) لار راښيي، نو موسی ته مو وحي وکړه چي دا سيند په عصا ووهه، نو وچاود او هره برخه ئي د ستر غره په څېر (پر ځای ولاړه) وه، هغه ځای ته مو هغه نور هم رانږدې کړل او موسی او ټول هغه کسان مو وژغورل چي له ده سره ول، بيا مو هغه نور غرق کړل.

(٦٠-٦٦)- د دې مبارکو آيتونو اساسي مطالب دا دي:

فرعون د شپې له لوري خپل لښکر راغونډ کړ، د لمرخاته پر مهال د موسی عليه السلام په ملګرو پسي وخوځېدل، موسی عليه السلام او ملګري ئي داسي سيمي ته رسېدلي ول چي مخي ته ئي سمندر راغی، متوجه شول چي تر شا د فرعون لښکر ورنږدې شوی، کله چي دواړو ډلو يو بل وليدل، نو د موسی عليه السلام ملګرو وويل: شك نشته چي موږ محاصره شوو، دا دئ د فرعون لښکر موږ ته راورسېد، ټول پرېشان او ناهيلي دي او ګمان کوي چي د نجات ټولي لاري ئي پر مخ تړل شوې دي، خو موسی عليه السلام په همدې سخت حالت کي نه يوازي په خپله ډاډه او مطمئن دئ بلکي خپلو ملګرو ته هم اطمئنان ورکوي او وايي: داسي نه ده چي تاسو ئي انګېرئ، يقيناً چي زما رب راسره دئ، هغه به حتماً د نجات لار راښيي، په هغه سخت حالت کي، چي له هري خوا لار پرې بنده، د دښمن مجهز فوځ ئي تر شا، مخي ته بحر حائل او ملګري ئي هم وېري اخيستي، خو موسی عليه السلام په همدې حالت کي ډاډه او مطمئن دئ او د الله تعالی مرستي ته سترګي په لار او د همدغه ډاډ او اطمئنان له کبله الله تعالی ورته وفرمايل: اوس نو دا بحر په خپلي عصا ووهه، يعني دا الهي مرسته د هغه ډاډ او اطمئنان نتيجه وه چي موسی عليه السلام وښوده او خپلو ملګرو ته ئي وويل: ګمان مه کوئ چي موږ ونيول شوو او د دښمن په لاس کي پرېوتو!! الله تعالی راسره دئ؛ هغه زموږ د ژغورني ذمه وار دئ!!

موسی عليه السلام سمندر په خپلي عصا وواهو، چي په همدې سره وچاود او هره برخه ئي د ستر غره په څېر پر ځای ولاړه پاتې شوه، دوی ته وچه لار پرانيستل شوه او روغ رمټ ترې تېر شول. دې ته مو بايد پام وي چي د قرآن له دې وينا په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي د دوی مخي ته کوم سيند او رواني اوبه نه بلکي ولاړي اوبه او بحر حائل شوی وو، يوازي په بحر کي د چاود راپيدا کېدو په صورت کي دا حالت رامنځته کېدی شي

چې دواړو خواوو ته اوبه لوړې لوړې پاتې شي، په سیند کې داسې حالت نشي رامنځته کېدی، ځکه د سیند د یوې خوا اوبه ورو ورو لوړېږي او د بلې خوا ئې ژر ژر کمېږي او لوړې نه پاتې کېږي.

د دوی له تېرېدو وروسته د فرعون لښکري دې ځای ته رارسي، د موسی علیه السلام د ملګرو روغ رمټ تېرېدا په خپلو سترګو ګوري، نو غواړي ورپاندې ولاړ شي او ځان د موسی علیه السلام قافلې ته ورسوي، د لارې په منځ کې او هغه مهال چې ټول لښکر ئې د اوبو منځ ته ننوتی، له دواوو خواوو ولاړې اوبه پرې راپرېوتې او ټول ئې غرق کړي.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

یقیناً چې په دې کې ستره نښه ده او ډېری ئې ایمان راوړونکي نه ول او یقیناً چې ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(٦٧-٦٨)- دا مبارك آیتونه د موسی علیه السلام او د فرعون د مخنکۍ قصې د تتمې او نتیجې په توګه راغلي، او وایي چې دا قصه د دریو خبرو ثبوت زموږ مخې ته ږدي: ١- په دې کې ستره نښه ده، ٢- ډېری ئې ایمان راوړونکي نه ول ٣- او یقیناً چې ستا رب مهربان عزتمن دئ. د الشعراء سوره د دغو دریو مطالبو پر محور څرخي، په دې قصې کې دا درې فقرې اته ځلې تکرار شوې، د دې سورې محوري او اساسي مضامین په دغو دریو فقرو کې راخلاصه شوي.

ښایي هیڅ هوښیار او د حساس ضمیر خاوند به له ما سره په دې خبرې کې اختلاف ونه کړي چې د قرآن دا بلیغه او عبرتناکه وینا دومره مؤثره او اغېزناکه ده چې د انسان زړه ورته په رپېدا راشي، د سر وېښتان ئې ځېر شي، دا آیتونه ئې له ځان سره هرې هغې صحنې ته بیايي چې په دې سورې کې انځور شوې، داسې احساس ورسره راپیدا شي چې دا هر څه په خپلو سترګو ګوري، یوه ډله د سمندرپه څپو سره وژغورل شي او بله په همدې څپو کې غرقه شي، یوه ته سمندر په خپلې سینې لار ورکوي او بل ته خپل کومې پرانېزي، له یوه سره بې وزلې او وېرې اخیستې ملګري دي او له بل سره مغرور او مجهز فوځ، یو د آزادۍ لپاره خوځېدلی او بل د غلامۍ په زنځېرونو کې د یوه مظلوم ولس د ساتلو تکل کوي، یو پر الله تعالی توکل کوي، د هغه په امر خوځېدلی او خپله لار په خپلې عصا پرانېزي او بل د خدایی دعوی کوي، یو د بنګلو، باغونو او خزانو خاوند دئ او بل تش لاسی ولس، له هر څه محروم، د وطن پرېښودو ته اړ، ... خو ګورئ چې وروستی فتح او بریا د چا په برخه کېږي او له ماتې سره څوك مخامخ کېږي؟!! پرېکړې له عرشه صادرېږي نه د زمکې پر سر له قصرونو، داسې نه ده چې د زور او ځواك خاوندان به تل برلاسي وي او په هرې نښتې کې به بریا د دوی په برخه!! نه ګورئ چې فرعون له کوم برخلیك سره مخامخ شو؟!! آیا له خپل لښکر سره یو ځای غرق نه شو؟ او شتمني ئې بني اسرائیلو ته په مېراث پاتې نه شوه؟!!

وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ إِبۡرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذۡ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوۡمِهِۦ مَا تَعۡبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُواْ نَعۡبُدُ أَصۡنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَٰكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلۡ يَسۡمَعُونَكُمۡ إِذۡ تَدۡعُونَ ﴿٧٢﴾ أَوۡ يَنفَعُونَكُمۡ أَوۡ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُواْ بَلۡ وَجَدۡنَآ ءَابَآءَنَا كَذَٰلِكَ يَفۡعَلُونَ ﴿٧٤﴾

او د ابراهيم قصه ورواوروه، کله چې هغه خپل پلار او خپل قوم ته وويل: دا څه دي چې تاسو ئې لمانځئ؟ وئې ويل: څه بُتان لمانځو چې ورته اعتکاف کوونکي کېږو، وئې ويل: آيا کله چې دعاء کوئ ستاسو (دعاء) اوري؟ يا گټه او يا تاوان دررسولی شي؟ وئې ويل: نه؛ بلکې خپل پلرونه مو داسې موندلي چې همداسې ئې کول!

(٦٩-٧٤)- دلته د ابراهيم عليه السلام قصه د دې سورې د اساسي مطالبو لپاره د يوې بلې تاريخي بېلگې په توگه وړاندې کېږي، خو تر دې وړاندې چې د قصې متن ته ننوځو څو خبرې بايد په پام کې ولرو: ابراهيم عليه السلام تر موسی عليه السلام ډېر وړاندې تېر شوی، له تاريخي پلوه بايد لومړی د ده قصه او بيا د موسی عليه السلام قصه راغلې وی، خو قرآن نه د قصو کتاب دئ او نه د تاريخ، لارښود کتاب دئ، انسان ته د فلاح او سعادت لارې ورښيي، د ښه ژوند او نېکمرغه آخرت په لورې ئې لارښوونه کوي، له تيارو ئې د رڼا په لورې بيايي، تاريخي قصې د خپلې مدعا لپاره د عملي بېلگو په توگه وړاندې کوي، د موسی عليه السلام په قصې کې د فرعون او فرعوني نظام په اړه له يوه مؤمن انسان او مسلمان ځخه د دين تقاضاء، د پيغمبرانو عليهم السلام د تگلارې او د الهي لارښوونو غوښتنې زموږ په وړاندې انځور شوې او د ابراهيم عليه السلام په قصې کې د يوه مشرك او د دروغجنو مړو معبودانو په لمانځنې بوخت قوم په وړاندې د يوه پيغمبر د مبارزې څرنگوالی راته بيان شوی، يو له ژوندي دروغجن معبود سره په مبارزه بوخت وو او بل د همداسې معبودانو د مجسمو او بُتانو په لمانځلو لگيا ولس سره، د يوه مخاطب له ژوندي طاغوت طمع او وېره لري او د بل مخاطب له مړ بُت او بې روح مجسمې!!
د قرآن لارښوونه دا ده چې د الله د لارې مجاهد داعي به په خپلې مبارزې کې تر ټولو وړاندې او تر هر څه زيات د فرعون او فرعوني نظام پر مخالفت او د بې وزلو انسانانو د آزادئ پر قضيې تركيز کوي، همغه کار چې د موسی عليه السلام په مبارزې کې تر نورو برخو زيات جوت او څرگند برېښي، په دوهم قدم کې به پر هغه څه تركيز کوي چې د ابراهيم عليه السلام په قصې کې زموږ پر وړاندې ځلېږي، د طاغوت مقابله به ئې تر بُت وړاندې وي، نه دا چې د ژوندي بُت مقابلې ته شا کړي او د مړه بُت مقابلې ته ملا وتړي، ځينې داسې وي چې د قصرونو او په قصرونو کې د ناستو طاغوتانو په ضد له څه ويلو ډډه کوي خو د قبرونو په ضد هر څه ويلو کې ډېر جسارت لري!! دوی پر ابراهيم عليه السلام ايمان لري خو پر موسی عليه السلام نه!! نه اشتباه مې وکړه دوی پر هيڅ پيغمبر ايمان نه لري، ځکه ابراهيم عليه السلام هم د نمرود مقابله کړې او هم د هغه د بُتانو. په پورتنيو آيتونو کې د ابراهيم عليه السلام د وينا هغه برخې زموږ په وړاندې اېښودل شوې چې خپل پلار او قوم ته ئې کړې: خپل پلار او خپل قوم ته ئې وويل: دا څه دي چې تاسو ئې لمانځئ؟ يعني ولې دا بتان لمانځئ؟ د لمانځلو دليل او موخه مو څه دي؟ وئې ويل: څه بُتان چې ورته اعتکاف کوونکي کېږو!! د ابراهيم عليه السلام د پوښتنې او د مخاطبينو د ځواب په مطلب ښه پوهېدا لږ دقت او غور غواړي، که څه هم دلته د مفسرينو بېل بېل اقوال او تعبيرونه زموږ مخې ته راځي خو له الفاظو داسې معلومېږي چې ابراهيم عليه السلام د بتانو د لمانځنې د موخې

او مقصد په اړه پوښتلي او هغوی په ځواب کي ویلي چي دا بتان زموږ د لمانځني او عبادت یوه وسیله ده، د هغوی خوا ته راغونډېږو او عبادت کوو، دا ځواب همغسي دئ لکه قریشو چي به ویل: بتان زموږ او د الله تر منځ د قرب وسیله دي، یوازي د دې لپاره ئې لمانځو چي الله تعالی ته مو ورنږدې کړي (مَا نَعْبُدُهُمْ إلا لِيُقَرِّبُونَا إلى اللَّهِ زُلْفَى)، ابراهیم علیه السلام هغوی ته وایي: آیا کله چي دعاء کوئ ستاسو دعاء اوري؟ یا ګټه او یا تاوان دررسولی شي؟ یعني د عقل تقاضاء خو دا ده چي موږ هغه ذات ولمانځو چي د ګټي او تاوان واك ورسره دئ، ګټه رارسولی شي او ضرر راځني دفع کولی شي، ولي د داسي څه عبادت کوئ چي نه مو دعاء اوري او نه د ګټي او تاوان واك او اختیار لري؟!! هغوی وویل: نه؛ خبره دا نه ده چي هغوی دعاء اوري یا نه او ګټه او تاوان رسولی شي یا نه، خبره دا ده چي د دوی لمانځنه له پلار نیکه راته په میراث پاتې ده، یعني هغوی دین او مذهب ته د پلرني سپېڅلي او قدرمن میراث په سترګه کتل، او همدا د ټولو جهل ځپلو او په خرافاتو کي د غرق ولسونو ګډ خصلت دئ، دوی هر هغه قومي رسم او رواج او مذهبي دود او دستور ته په درنه سترګه ګوري، سپېڅلی او مقدس ئې ګڼي چي له مخکنیو ئې په میراث ترلاسه کړی، که څه هم دا د انساني عقل خلاف وي او سالم بشري فطرت ترې کرکه لري!! تاسو که په همدې یوویشتمي پېړۍ کي د نړۍ د ګڼ شمېر ولسونو مذهبي دود دستور او مقدساتو ته ځیر شئ، ډېر به داسي ومومئ چي معبودانو او مذهبي مراسمو ته به ئې نه یوازي حیران شئ بلکي د خندا وړ به ئې وګڼئ او که پوښتنه ترې وکړئ چي ولي دا لمانځئ او ولي دا کار د یوه مذهبي سلوك په توګه ترسره کوئ همدا ځواب به واورئ چي د ابراهیم علیه السلام پلار او قوم ورکړی وو!! داسي خلك به وموموئ چي موږك، بیزو، غوا او ځینو ونو او بوټو ته د سپېڅلو ذواتو په سترګه ګوري، داسي بتان لمانځي چي بدن ئې انسان ته ورته وي او پزه ئې د فیل خرطوم ته، د همدې معبودانو په وړاندي تندی پر زمکه ږدي او مرسته ترې غواړي، که اعتراض پرې وکړې غصه کېږي او که په خوږه ژبه پوښتنه ترې وکړې چي دا کار ولي کوې، همغه ځواب به واورې چي ابراهیم علیه السلام ته ورکړی شوی وو!!

قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيٓ إِلَّا رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٧﴾ ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِىٓ أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٨٢﴾

وئې ویل: آیا پوهېږئ؛ هغه څه چي تاسو ئې لمانځئ، تاسو او ستاسو وړاندیني پلرونه، هغوی زما دښمنان دي، مګر رب العالمین، هغه چي زه ئې پیدا کړم او ما هدایتوي، او هغه چي خوراك او څښاك راکوي، او کله چي ناروغ شم شفا راکوي، او هغه چي ما مړوي (وژني) بیا مي راژوندی کوي، او هغه چي دا طمع (ترې) لرم چي د قیامت په ورځ زما خطاګاني راوبخښي.

(۷۵-۸۲)- ابراهیم علیه السلام ورته وایي: هغه څه چي تاسو او ستاسو وړاندیني پلرونه ئې لمانځئ، هغوی زما دښمنان دي، زه د دښمن په سترګه ورته ګورم، یوازي رب العالمین د معبود په توګه منم، هغه رب العالمین چي زه ئې پیدا کړم او ما هدایتوي، د هدایت او لار موندو اسباب او ذرائع ئې ما ته رابخښلي، سترګې، غوږونه، عقل،

او ټول هغه غړي او استعدادونه چي د هغوی په مرسته حق او باطل، مفید او مضر او ښه او بد پېژندی شم، هغه ذات چي زما رازق دئ، د رزق او روزي ټول اسباب هغه پیدا کړي، هغه ما ته خوراك او څښاك راکوي، کله چي ناروغ شم شفا راکوي، هغه د بیماریو د مقابلي توان او استعداد زما په بدن کي اېښی، دا د هغه فضل او رعایت دئ چي له ناروغی وروسته شفا راکوي، هغه چي زما د مرگ او ژوند پرېکړه د ده له لوري کېږي، او هغه چي دا طمع ترې لرم چي د قیامت په ورځ به زما خطاگاني راوبخښي.

که لږ ځیر شو د ابراهیم علیه السلام په دې خطاب کي نه یوازي د الله تعالی په اړه یوه جامع او لاربښود وینا زموږ مخي ته ځلېږي او رب العالمین راپېژني، بلکي د الله تعالی په اړه ډېر مضبوط دلائل زموږ مخي ته ږدي، دې ته مو باید پام وي چي ابراهیم علیه السلام له یوه مشرك او بُت لمانځونکي ولس سره مخامخ دئ، دې ته اړ وو چي هم د دوی دروغجن معبودان تردید کړي او هم د الله تعالی په اړه هغوی ته مضبوط او قانع کوونکي دلائل وړاندي کړي، کوم دلائل چي هغه وړاندي کړي دا دي:

زما وجود په دې گواهي ورکوي چي زه حتماً یو پیدا کوونکی لرم، داسي باور چي له خالق پرته دې کوم مخلوق رامنځته شي؛ نه ئې د انسان عقل مني، نه علم او نه ئې فطرت.

د هدایت او لارموندو کوم استعدادونه چي زما په وجود کي تعبیه شوي، دا ټول حتماً د یوه داسي خالق پیرزویني او عطایا دي چي هادي او لاربښود دئ، زما سترگي شهادت ورکوي چي زما خالق بصیر (سترگور) دئ، زما غوږونه گواهي ورکوي چي زما خالق سمیع (اورېدونکی) دئ، زما علم د دې څرگنده نښه ده چي زما پیدا کوونکی علیم دئ، د مخلوق او مصنوع هر صفت موږ ته د خپل خالق او صانع مواصفات راپه گوته کوي.

د دې عالم په پراخي لمني کي د انسان او ټولو ژوو لپاره د رزق او روزي انتظام، د خوراك او څښاك بند وبست، داسي څه ورته پیدا کول چي د هغوی ژوند او بقا ورپوري تړلي، دا ضروري توکي په مسلسله توگه او په کافي مقدار کي پیدا کول، دا ښیي چي زموږ او د دې عالم رب یو دئ.

د بیماریو په وړاندي د انسان مقاومت، او په بیماری له اخته کېدو وروسته د هغه شفا او روغتیا ښیي چي موږ یوه داسي علیم او حکیم ذات پیدا کړي یو چي د محتملو راتلونکو پېښو او خطرونو په مقابل کي ئې لا له وړاندي موږ ته هغه ضروري استعدادونه رابخښلي چي مقابله ئې راته ممکنه کړي، د دې موضوع په اهمیت هغه څوك پوهېدی شي چي په انسان کي د بیماریو په وړاندي د دې مقابلي د دغه استعداد له پراخو ابعادو خبر وي، هغه پوهېږي چي هره شېبه څومره میکروبونه پر انسان برید کوي، د تنفس او خوراك او څښاك له لاري د انسان بدن ته ننوځي، پر پوستکي ئې کښېني، الله تعالی د انسان په بدن کي د دغو خطرناکو میکروبونو د مقابلي لپاره داسي دقیق او حساس استعداد اېښی چي نه یوازي هر خطرناك دښمن (میکروب) پېژندی شي بلکي داسي دوا پیدا کولی او جوړولی شي چي د همدې میکروب چاره کوي او له منځه ئې وړي. هغه کار چي د انسان دغه استعداد ئې د میکروب د پېژندو او د هر یوه په خلاف د ضروري دوا په پیدا کولو کي کوي د نړۍ ستر ستر لابراتوارونه او د دوا جوړولو ستري ستري فابریکي ترې عاجز دي. د شلمي او یوویشتمي پېړۍ په پرمختللي طب کي د سختو سختو بیماریو د علاج تر ټولو ډاډمنه طریقه دا ده چي د هري بیماری په وړاندي د انسان دغه الهي استعداد مقابلي ته چمتو کړي، واکسین د دې پېړۍ تر ټولو پرمختللي ډاډمنه طریقه ده، او واکسین یعني دا چي د مرض

نیم ژواندی میکروب د انسان ویني ته داخل کړی شي، د ویني سپین کرویات د هغه په لیدو سره د خطر احساس کوي، مقابلې ته ئې راوړاندي کېږي، د پېژندو هڅه ئې کوي، په دې پوه شي چي د دې میکروب ضد دوا کومه ده، همغه دوا په کافي مقدار کي تولید کړي، دومره چي هم د دغه مهاجم دښمن چاره وکړي او هم په راتلونکي کي د دا وړ نورو مهاجمینو، دا هغه کار دئ چي ساینس ئې په خپلو ټولو پرمختللو وسائلو له کولو عاجز دئ. د دې پېړۍ تر ټولو خطرناکه او وحشتناکه بیماري دا ده چي په انسان کي د مقاومت دغه استعداد له منځه ولاړ شي، چي په نتیجه کي ئې انسان د زکام په څېر د یوه معمولي میکروب له مقابلې هم عاجز شي او د یوه وړوکي زخ له علاج هم. د دې پېړۍ خطرناکه ناروغي (ایدز) ده چي په ترڅ کي ئې د انسان د بدن دغه (مقاومت) له منځه ولاړ شي. ابراهیم علیه السلام دغه حقیقت ته د خپلو مخاطبینو توجه اړوي او وایي: زما رب هغه ذات دئ چي کله ناروغ شم شفا راکوي، هغه د بیماریو د مقابلې توان او استعداد زما په بدن کي ایښی، دا د هغه فضل او رعایت دئ چي له ناروغۍ وروسته شفا راکوي.

د انسان ژوند په دې ګواهي ورکوي چي خالق ئې ژوندی دئ، آیا د انسان عقل دا خبره منلی شي چي ژوندی انسان دي ژوندی خالق ونه لري؟ یوازي ژوندی خالق کولی شي ژوندی مخلوق پیدا کړي. په یوه مصنوع کي هغه صانع یو استعداد اچولی شي چي په خپله پرې متصف وي.

د انسان مرګ د دې څرګنده نښه ده چي دی د یوه ذات د ارادې په وړاندي مقهور او محکوم دئ، زړه ئې نه غواړي ومري خو له مرګه ځان نشي ژغورلی!! قرآن د انسان مرګ د دې نښه ګڼي چي هغه د الله تعالی د ارادې په وړاندي مقهور دئ، فرمایي:

فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ الواقعه: ٨٣-٨٧

نو که داسي نه وي؛ کله چي "روح" ستوني ته راورسېږي او تاسو هغه وخت په خپلو سترګو ګورئ او موږ تر تاسو ورته نږدې وو خو تاسو "مو" نه وینئ، نو که تاسو محکوم او مقهور نه یاست ولي ئې بېرته نه ګرځوئ که رښتیني یاست.

په دې مبارکو آیتونو کي لاندي مهمي خبري زموږ مخي ته ایښودل شوې:

که تاسو د هغه خدای د ارادې په وړاندي مقهور او محکوم نه یاست چي د مرګ او ژوند واکمن دئ، نو کله چي ستاسو روح ستوني ته راورسېږي، مړی د نزعي په حالت کي ګورئ، هڅه مو دا وي چي هغه له مرګ وژغورئ، خپل ټول توان طاقت په کار وړئ، نو که کولی شئ دا د وتو په حالت کي روح بېرته وګرځوئ، دا عزیز مو له مرګه وژغورئ که رښتیني یاست!!

تاسو چي کله د خپل هغه عزیز خواته راغونډ یاست چي روح ئې د وتو په حال کي وي او دا تمنا کوئ چي هغه له مرګ وژغورل شي یا لږ تر لږه څه نور مهلت ورکړی شي، یا ئې دردناک حالت بدل او سا ئې په آسانۍ

ووځي، خو يوه تمنا مو هم نشي ترسره کېدی، فقط د ناهيلی او بې وسی په حال کې د ده سخت حالت ته حيران حيران گوری، پوه شئ چې پدې وخت کې الله جل شأنه همدلته، د ده خوا ته، تر تاسو هغه ته نږدې او قريب وي.

که له خدای منکر انسان په خپلي غلطي عقيدې کې رښتينی وی او د هغه رب په وړاندي مقهور او محکوم نه وی چې د مرگ ژوند پرېکړه کوي نو د مرگ چاره به ئې کړې وه او د دغه قاهر ذات پرېکړه به ئې ځنډولې وه.

د ابراهيم عليه السلام وروستی وينا د آخرت په اړه ده چې وايي: زما رب هغه ذات دئ چې دا طمع ترې لرم چې د قيامت په ورځ به زما خطاگاني راوبخښي. په رب العالمين ايمان او پر آخرت باور لازم او ملزوم باورونه دي، ځوك چې پر رب العالمين ايمان لري دغه ايمان ئې دې ته اړ کوي چې د آخرت پر ورځ او الهي مکافات او مجازات ايمان ولري. دا د هغه رب العالمين له شأن او عظمت لري گڼي چې عدالت تأمين نه کړي، د مظلوم پوښتنه ونه کړي او ظالم ته سزا ورنه کړي.

رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٣﴾ وَٱجْعَل لِّى لِسَانَ صِدْقٍ فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَٱجْعَلْنِى
مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَٱغْفِرْ لِأَبِىٓ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِى يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا
يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ
لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ ٱللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾
فَكُبْكِبُوا۟ فِيهَا هُمْ وَٱلْغَاوُۥنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا۟ وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَٱللَّهِ إِن
كُنَّا لَفِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَآ أَضَلَّنَآ إِلَّا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن
شَٰفِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

اې زما ربه**!** حکمت راپه برخه کړه او له صالحانو سره مې يو ځای کړه، او په وروستنيو کې رښتينې ژبه (رښتينې يادونه) راته وگرځوه، او د نعيم جنت له وارثانو ځني مې کړه، او زما پلار ته بخښنه وکړه يقيناً چې هغه له لارورکو ځني وو، او په هغه ورځ مې مه رسوا کوه چې بيا راپاځول کيږي، هغه ورځ چې نه مال گټه رسولی شي او نه زامن، مگر هغه چا ته چې له روغ زړه سره راشي. او جنت به متقينو ته نږدې کړی شي، او دوزخ به لارورکو ته ښکاره کړی شي، او ورته وبه ويل شي: هغه چې له الله پرته تاسو لمانځل چېرې دي؟ آيا ستاسو مرسته کولی شي يا د ځان مرسته کولی شي؟ نو هم به دوی په کې نسکور کړی شي او هم دا لارورکي، او هم د شيطان ټولې لښکرې، په داسې حال کې چې په خپلو کې به شخړه کوي وبه وايي: قسم په خدای چې موږ په ښکاره ضلالت او بې لارې کې وو چې تاسو مو له رب العالمين سره برابرگڼلي وئ، موږ بل چا نه يو بې

لاري کړي مګر دغو مجرمينو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه کوم خواخوږی دوست، نو که موږ ته بېرته ستنېدا راپه برخه شوه نو له مؤمنانو ځني به وو.

(۸۳-۱۰۳)- په دې مبارکو آيتونو کې د ابراهيم عليه السلام ډېره جامع او زړه راښکونکې دعا راغلې چې خلاصه ئې دا ده:

اې زما ربه! حکمت او پوهه راپه برخه کړه، له صالحانو سره مې يو ځای کړه، په دنيا کې هم صالح ملګري را او په آخرت کې مې هم له صالحانو سره حشر کړه، داسې ژوند را چې له مړيني وروسته خلك راته دعاء کوي، په نېك نامه مې يادوي او صادق او رښتينی مې ګڼي، د هغه جنت له وارثانو ځني مې کړه چې له نعمتونو ډك وي، زما پلار ته بخښنه وکړه؛ يقيناً چې هغه له لاروركو ځني وو، د قيامت په هغه ورځ مې مه رسوا کوه چې ټول خلك به له خپلو خپلو قبرونو بيا راپاڅول کېږي، هغه ورځ چې نه مال ګټه رسولی شي او نه زامن، مګر هغه چا ته چې له روغ زړه سره راشي، يوازې هغه چا ته مال او اولاد ګټه رسولی شي چې زړه ئې روغ، افکار او عقائد ئې صحيح، دماغ ئې له شرك، خرافاتو او ګنده هوسونو محفوظ وي، هغه ورځ چې جنت به متقينو ته نږدې کړی شي، د دې پر ځای چې دوی جنت ته وروستی شي، تر هغه ځايه د تلو زحمت ورکړی شي، جنت به دوی ته ورنږدې کړی شي!! دوزخ به لاروركو ته څرګند کړی شي، او ورته وبه ويل شي: هغه چې تاسو له الله پرته لمانځل چېرې دي؟ آيا ستاسو مرسته کولی شي يا د ځان مرسته کولی شي؟ نو هم به دوی په کې نسکور کړی شي او هم دا لاروركي، تېروتي عابدان او جعلي معبودان به د شيطان له ټولو لښکرو سره يو ځای په دوزخ کې پړمخي وغورځول شي، په داسې حال کې چې په خپلو کې به شخړه کوي او وايي به: قسم په خدای چې موږ په څرګند ضلالت او بې لارۍ کې وو چې تاسو مو له رب العالمين سره برابرګڼولي وئ، موږ بل چا نه يو بې لارې کړي مګر دغو مجرمينو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه کوم خواخوږی دوست، نو که موږ ته بېرته ستنېدا راپه برخه شوه نو له مؤمنانو ځني به وو.

د دې ښکلې او جامع دعاء څو برخې د دقت او توجه غوښتنه کوي:

ابراهيم عليه السلام دا تمنا کوي چې له مړيني وروسته ئې خلك په نېك نامه ياد کړي او دعاء ورته وکړي، داسې ژوند ئې په برخه شي چې خلکو ته ئې خير ورسي، دومره چې له مړيني وروسته خلك ورته دعاء کوي او صادق او رښتينی ئې ګڼي. يوازې يو صالح انسان داسې تمناء کولی شي، د دروغجن او غولوونکي شهرت تمناء بېله خبره ده او داسې نېك نوم ګټل چې تر مړيني وروسته هم دوام وکړي؛ بېله خبره، يو د کاذب شهرت وږی وي او بل په تلپاتې توګه د نېك پاته کېدو او خلکو ته د خير رسولو تلوسه لري، دواړه شهرت غواړي، خو له بېلو بېلو موخو سره.

ابراهيم عليه السلام خپل پلار ته بخښنه غواړي، هغه لاروركی ګڼي، له دې وېرېږي چې پلار ئې د قيامت په ورځ د دوزخيانو په ډلې کې ولاړ وي، دا د ځان لپاره سپکاوی ګڼي، او قرآن په دې توګه موږ ته د پلرني دود دستور په اړه د يوه مؤمن او يوه کافر د دريځ او انګېرنې تر منځ ژور توپير انځوروي، آزر په دې دليل بُت لمانځي چې همدا د عقل او انساني فطرت خلاف لمانځنه له پلار نيکه ورته په ميراث رسېدلې!! خو ابراهيم عليه

السلام خپل پلار لارورکی ګڼي، هغه ته بخښنه غواړي او د قیامت په ورځ د مشرکینو په ډلي کي د هغه پاڅېدا د ځان لپاره لوی سپکاوی بولي!!

ابراهیم علیه السلام وايي: د قیامت په ورځ نه مال چا ته ګټه رسولی شي او نه زامن، مګر هغه چا ته چي له روغ زړه سره راشي. څوك چي د قیامت په ورځ له روغ زړه سره د الله تعالی په وړاندي ودرېږي، هم به د هغه مال ګټه وررسېږي چي په میراث ئې پرېښی او په سمو لارو لګېدلی او هم د خپل هغه صالح خلف او اولاد چي ده سم روزلي وو او له ده وروسته په سمو لارو تللي او نېك عملونه ئې کړي.

جنتیانو ته به جنت نږدې راوړی شي او دوزخیانو ته به دوزخ څرګند کړی شي، د جنت د راوستو په څرنګوالي اوس مونږ نه شو پوهېدی، قرآن د دې په ځای چي ووايي جنتیان او دوزخیان به د جنت او دوزخ په لوري بوتلی شي وايي جنت به دوی ته رانږدې کړی شي او دوزخ به ورڅرګند کړی شي، ښايي (جنت او جحیم) به له بله ځایه د جنتیانو او دوزخیانو د اقامت محل ته راوړلی شي، لکه څنګه چي په یوه مبارك حدیث کي ورته اشاره شوې:

عن عبدالله بن مسعود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يؤتى بجهنم لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك يجرونها. رواه مسلم

له عبدالله بن مسعود روایت دئ چي رسول الله وفرمایل: جهنم به راوړلی شي اویا زره واګي به ئې وي، له هرې واګي سره به اویا زره فرښتې وي چي راکشوي به ئې.

په دې الفاظو سره دوزخیانو ته ویل شوي: هغه څه چي تاسو په دنیا کې د خپلو کړو وړو له کبله وررروان وئ، دا دئ نن هغه په خپله ستاسو خوا ته راځي او ستاسو مخي ته ودرېږي او دروازې ئې ستاسو پر مخ پرانیستل کېږي.

د قیامت په ورځ به مشرکین له هغو سره په شخړه بوخت وي چي په دنیا کي ئې لمانځل، د هغوی په درشل کي د مطیع بنده په توګه ودرېدل، هغوی ئې د لارښود او قائد په توګه منلي ول او په ښه او بد کي ئې د هغو اطاعت کولو، وایي به: قسم په خدای چي مونږ په څرګند ضلالت او بې لارۍ کي وو چي تاسو مو له رب العالمین سره برابرګڼلي وئ، داسي مو ستاسو اطاعت کولو لکه څوك چي د الله تعالی اطاعت کوي!! دوی به د مجرمینو په نامه یادوي او د الله تعالی په وړاندي به داسي اعتراف کوي: مونږ بل چا نه یو بې لاري کړي مګر دغو مجرمینو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه کوم خواخوږی دوست، ګمان مو کولو چي دوی به د الله تعالی په وړاندي زموږ شفاعت کوي خو اوس پوه شو چي غلط شوي وو، دغي غلطي انګېرني دوکه کړو، هیڅ شفاعت کوونکی نه مومو، له دوی سره مو مینه وه، ګمان مو کولو چي دوی پر موږ ګران دي او موږ پر دوی، خو دا ده زموږ د غلط باور بده پایله چي نن هیڅ خواخوږی او دوست نه لرو!! اوس په حقائقو پوه شو، که بېرته دنیا ته ستانه شو همغه لار به غوره کوو چي مؤمنانو غوره کړې وه.

دا دئ ګورئ چي د قیامت په ورځ او هغه مهال چي ټول حقائق به څرګند شي، مشرکین او په مشرکانه شفاعت باور لرونکي به په خپله خپل باورونه غلط شمېري، ځانونه به لارورکي بولي، اعتراف به کوي چي دوی خپل

قومي او مذهبي لويان او مشران د الوهيت درجې ته اوچت كړي ول او هغه كسان به مجرم شميرې چې دوی ئې بې لاري كړي وو او وبه وايي: اوس نه داسي شفيع لرو چې د خدای په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته كولی شي او نه داسي دوستان او اولياء چې گمان مو كولو دوی پر مونږ او مونږ پر دوی گران يو او د قيامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمايت او شفاعت كوي**!!**

د قرآنكريم متعدد آيتونه پدې دلالت كوي چې د قيامت په ورځ شفاعت نشته او د هيچا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولئ، له الهي عذاب او مجازات ئې نه شي ژغورلی، د دې آيتونو ترڅنگ داسي مبارك آيتونه هم شته چې د "مشروط شفاعت" شته والی ترې معلوميږي، قرآنكريم فرمايي:

... مَن ذَا ٱلَّذِى يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىۡءٍ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ ...

البقره :۲۵۵

هغه به څوك وي چې د ده په وړاندي د چا شفاعت وكړی شي، مگر د ده په اذن او اجازه، په ټولو هغو شيانو پوه دئ چې د دوی مخي او يا شاته دي او دوی د ده د علم په هيڅ شي احاطه نشي كولی، مگر په هغه څه چې ده غوښتي....

يعنی هغه شفاعت نشته چې تاسو ئې تصور او گمان كوئ، داسي نده چې كومه فرشته يا كوم مقرب بنده به يو شمير مجرمين راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت كوي، نه، داسي نده، بلكه شفاعت كوونكي به هم د الله تعالی له لوري غوره كيږي او شفاعت كيدونكي هم، هغه به مشخصو كسانو ته د خاصو كسانو په اړه د شفاعت اجازه وركوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاكل كيږي، داسي گمان ونكړئ چې د لوی رب په وړاندي به څوك د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او يا څوك به دا جسارت وكړی شي چې د الله تعالی په وړاندي او د ده له اجازې پرته د كوم مجرم شفاعت وكړي او په هر څه عالم خدای د كوم مجرم له حال او وړتيا خبركړي او د هغه د داسي صفاتو په هكله ورته معلومات وركړي چې له مجازاتو پرې معاف شي.

الله تعالی فرمايي:

يَوۡمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوۡلًا ﴿١٠٩﴾ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمًا ﴿١١٠﴾

طه:۱۰۹-۱۱۰

په هغه ورځ به شفاعت څه ګټه نه رسوي، مګر د هغه چا چي خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چي د دوی مخي ته دي يا ئي شا ته دي او دوی علماً پرې احاطه نشي کولی.

په دغه ورځ به شفاعت څه ګټه نه رسوي، مګر د هغه چا چي خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، الله تعالی پر دې راضي شي چي هغه څه ووايي او يوازې هغه څه به ويلی شي چي الله تعالی پرې راضي کېږي، نه د الله تعالی له اجازت او رضايت پرته شفاعت کولی شي او نه د نامستحقو په اړه د شفاعت مجال ترلاسه کولی شي. دا ځکه چي الله تعالی ته هر هغه څه معلوم دي چي د دوی مخي ته دي يا ئي شا ته دي، په ظاهر او باطن ئې، په ماضي او مستقبل ئې، په مخکني عمل ئې او په راتلونکي مناسبي سزا ئې، په هغو کارونو ئې چي وړاندي ئې لېږلي او هغه چي شا ته ئې پرېښي، پر ټولو پوهېږي، نو د داسي عليم ذات په وړاندي به شفاعت څه ارزښت لري؟!!

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

يقيناً چي په دې کي ستره نښه ده او ډېری ئې ايمان راوړونکي نه ول او يقيناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(١٠٣-١٠٤)- دا درېم ځل دئ چي دغه دوه آيتونه په تکرار سره راځي، شرح ئې په مخکنيو کي وګورئ.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

د نوح قوم پيغمبران تکذيب کړل، هغه مهال چي د دوی ورور نوح ورته وويل: آيا ځان ساتنه نه کوئ؟ زه درته امين استازی يم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ. او له تاسو هيڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر يوازې پر رب العالمين دئ، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

(١٠٥-١١٠)- دلته د نوح عليه السلام قصه د يوې بلي تاريخي بېلګي په توګه راغلې، په دې تاريخي بېلګي کي د الله تعالی له ستر او اولوالعزمه پيغمبر نوح عليه السلام سره د هغه د قوم مخالفت څېړل شوی، مخالفت ئې هغه مهال پيل شو چي نوح عليه السلام د دوی د کړنو پايلي بدي او خطرناکي وګڼلې او ورته وئې ويل: آيا له فساد، ظلم، شرك او کفر لاس نه اخلئ او له بدو پايلو ئې نه وېرېږئ؟!! زه د الله تعالی له لوري لېږل شوی امين استازی يم، په بشپړ امانت سره د خپل رب پيغام تاسو ته رسوم، له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ. د دې دعوت په بدل کي له تاسو هيڅ اجر نه غواړم، زما اجر يوازې پر رب العالمين دئ، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ. په دې لنډو لنډو آيتونو کي څو مهم مهم حقائق زموږ په وړاندي ځلېږي:

له نوح علیه السلام سره د خپل قوم مخالفت هغه مهال پیل شوی چې ده د ټولني پر حاکم وضعیت نیوکې کړې او د هغه پایلې ئې وخیمې ګڼلې، او دا هغه څه دي چې له ټولو زړه سواندو پیغمبرانو او حقپالو دعاتو سره شوي، د دعوت تر پیل وړاندې خلکو د هغوی درناوی کړی، د یوه او لوړ شخصیت په سترګه ئې ورته کتلې، خو د دعوت له پیل وروسته ئې هغوی تکذیب کړي او دښمنی ته ئې ملا تړلې.

د نوح علیه السلام دعوت په دوو خبرو کې راخلاصه شوی: له الله تعالی وېره او د پیغمبر اطاعت، او دا ښیي چې د دین بنسټ پر دغو دوو خبرو ولاړ دئ، د چا په عملي ژوند کې چې د دغو دوو خبرو نښې او آثار په څرګنده توګه او عملاً ونه لیدل شي د هغه د ایمان او دیانت دعوی خوشې، بې بنسټه او بې اعتباره ده، پر الله تعالی او د هغه پر پیغمبرانو ایمان یوازې په هغه صورت کې اعتبار لري چې له الله تعالی وېره او د پیغمبر اطاعت د انسان پر ټول ژوند وزر غوړولی وي.

دلته د نوح علیه السلام دوه خبرې داسې راغلې چې په قرآن کې همدا دواړه د یوه پیغمبر د حقانیت معیار ګڼل شوې: امانت او له الله تعالی پرته له بل چا اجر نه غوښتل، په دې سوره کې او د قرآن په ګڼ شمېر نورو آیتونو کې به وګورئ چې دا دواړه د پیغمبرانو علیهم السلام د شخصیت بارز مواصفات ښودل شوي، هر یوه خپل قوم ته ویلي: زه د الله تعالی له لوري لېږل شوی امین استازی یم، په بشپړ امانت سره د خپل رب پیغام تاسو ته رسوم، د دې دعوت په بدل کې له تاسو هیڅ اجر نه غواړم، زما اجر یوازې پر رب العالمین دئ. دا ښیي چې د صادق او کاذب داعي، زړه سواند او مکار لارښود د پېژندنو لپاره باید دغه دوه مواصفات د معیار په توګه په پام کې ولرو.

قَالُوٓاْ أَنُؤۡمِنُ لَكَ وَٱتَّبَعَكَ ٱلۡأَرۡذَلُونَ ﴿١١١﴾

وئې ویل: آیا ایمان درته راوړو په داسې حال کې چې پرېوتي (ټیټ وزمي) ستا متابعت کوي؟!!

(۱۱۱)- دا مبارک آیت ښیي چې نوح علیه السلام په یوې داسې ټولني کې مبعوث شوی چې ولس ئې په دوو طبقو وېشل شوی: اشراف او ارذال، یوه ډله ځان تر نورو لوړ، شریف او نجیب ګڼي او بلې ډلې ته د حقارت او سپکاوي په سترګه ګوري، د ولس ځینو بې وزلو او مستضعفینو پر نوح علیه السلام ایمان راوړی خو مستکبرینو د هغه مخالفت ته ملا تړلې او هغه ته ئې ویلي: څنګه له موږ دا طمع لرې چې پر تا ایمان راوړو په داسې حال کې چې د ولس څو بې وزلي او حقیر وګړي ستا خوا ته راغونډ شوي، دوی له خپلې خوا لرې کړه، اشرافو ته په خپلې خوا کې د ودرېدو بلنه ورکړه چې ستا ملګرتیا وکړو!! دا هغه څه دي چې ټولو پیغمبرانو ته ویل شوي او د زماني په هر پړاو کې چې کوم داعي پاڅې او د پیغمبرانو علیهم السلام په لار د تلو اراده وکړي همدا به ورته ویل کېږي، په خوا کې به ئې د ټولني بې وزلي راغونډېږي، مستکبرین به ئې مخالفت ته ملا تړي، ځیني به ئې وايي: دا لارښود او داعي چې د خپلې بریا او پر ځواکمنو دښمنانو د برلاسي ګمان او طمع لري څنګه به ئې هیله تر سره شي حال دا چې د ټولني څو بې وزلي ئې په خوا کې راغونډ شوي؟!! ځیني به له دې کبله د هغه خوا ته له راتلو ډډه کوي چې له بې وزلو سره په یوه صف کې او له هغوی سره برابر ودرېدا نشي زغملی او دا د خپل وهمي شأن او لوېي خلاف ګڼي!!

د موسى علیه السلام او ابراهیم علیه السلام له قصو وروسته د نوح علیه السلام قصه د دې لپاره راغلې چې موږ ته ووايي: د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلارې درېیم مخالف څواك او د دې دعوت په وړاندې درېیم خنډ هغه مستکبرین دي چې په قومي او توکمي توپیرونو باور لري، ځان او خپل قوم تر نورو لوړ ګڼي، په داسې ټولنې کې به مظلومان، بې وزلي، حقارت ځپلي او ټیټ ګڼل شوي به د مؤمنو دعوتګرانو ملګرتیا کوي او مغرور مستکبرین او لویې غوښتونکي به د دوی مخالفت کوي.

قَالَ وَمَا عِلۡمِي بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنۡ حِسَابُهُمۡ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّيۖ لَوۡ تَشۡعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ مُّبِينٞ ﴿١١٥﴾

وئې ویل: په هغه څه چې دوی کول زه څه پوهېږم، د دوی محاسبه خو یوازې زما د رب پر ذمه ده، کاش (تاسو) پوهېدئ، او زه د مؤمنانانو شړونکی نه یم، زه فقط یو څرګند نذیر یم.

(۱۱۲-۱۱۵)- نوح علیه السلام د دوی پوښتنه او غوښتنه داسې ځوابوي:

زه څه پوهېږم چې دوی د خپلو کړنو او عملونو له پلوه څنګه دي او د الله تعالی په وړاندې ئې قدر او منزلت څومره دئ، انسانان خو د پیدایښت او خلقت له پلوه ټول سره برابر دي، د انسان د شرافت او رذالت معیار د ده عمل دئ نه د هغه توکم، اجتماعي موقعیت، مال، دولت او بل څه، شریف هغه دئ چې عمل ئې نېك وي او رذیل هغه دئ چې عمل ئې د رذیلانو وي، له انسان سره د هغه د عملونو په اړه دقیقه او عادلانه محاسبه د الله تعالی پر ذمه ده، موږ نه پوهېږو چې د یوه چا د نېك عمل تر شا نېك عزائم او موخې دي که بد عزائم.

کاش تاسو پوهېدی چې د انسان د مقام او منزلت معیار عمل دئ نه په جهل ځپلې ټولنې کې د هغه اجتماعي کاذب او غولوونکی حیثیت.

زه د مؤمنانانو شړونکی نه یم، ستاسو دا مطالبه نه منم چې بې وزلي له ځانه بېل کړم او د هغوی ځای مستکبرینو ته تش کړم.

زما دنده فقط دا ده چې په څرګنده توګه تاسو ته د کفر، شرك، ظلم او فساد له بدو پایلو خبرداری درکړم.

قَالُواْ لَئِن لَّمۡ تَنتَهِ يَٰنُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡمَرۡجُومِينَ ﴿١١٦﴾

وئې ویل: اې نوح! که دېه ونه کړې حتماً به له سنګسار شوو څخه شې.

(۱۱٦)- نوح علیه السلام ته د مستکبرینو ځواب دا وو: که له خپل دعوت او مبارزې لاس وانه خلې نو ستا برخلیك به هم د نورو رټل شوو او سنګسار شوو په څېر شي، له دې معلومېږي چې تر نوح علیه السلام وړاندې

ډېر نور سنګسار شوي وو، ښايي دا به د ده هغه بې وزلي مؤمن پلويان وو چې تر دې وړاندې سنګسار شوي وو، همغسې لکه چې قريشو د رسول الله ﷺ د قتل له پرېکړې وړاندې د صحابه وو په ځورولو او وژلو لاس پورې کړی وو.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

وئې ويل: اې زما ربه! يقيناً چې زه خپل قوم تکذيب کړم، نو زما او د دوی تر منځ کومه پرېکړه وکړه او ما او هغه مؤمنان چې له ما سره دي وژغوره.

(۱۱۷-۱۱۸)- دغه مهال او د دښمن له لوري د سنګسار له ګواښ وروسته نوح عليه السلام خپل رب ته دعاء وکړه چې زه خپل قوم تکذيب کړم، نو زما او د دوی تر منځ کومه پرېکړه وکړه او ما او هغه مؤمنان چې له ما سره دي وژغوره. بايد متوجه وو چې د نوح عليه السلام دعوت نه نيم سوه کاله دوام کړی، په ټولې دې اوږدې مودې کې هغه په صبر او زغم سره، کله په پټه او کله په ښکاره توګه، کله په جګ غږ او کله په ټيټ غږ، کله په انفرادي توګه او کله په اجتماعي توګه بلنه ورکړه، يوه وړوکي ټولګي پرې ايمان راوړ، د دغې اوږدې مبارزې په پای کې او هغه مهال چې په بشپړه توګه ورته جوته شوه چې په دې ولس کې نور د خير هيڅ نښه نه ده پاتې؛ خپل رب ته ئې دغه دعاء وکړه.

فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

نو موږ دی او هغه چې له ده سره ول په ډکې کښتۍ کې وژغورل، بيا مو پاتې (وګړي) غرق کړل.

(۱۱۹-۱۲۰)- دا مبارك آيت وايي چې الله تعالی نوح عليه السلام او د ده ملګري په ډکې کښتۍ کې وژغورل، يعنې د دوی شمېر دومره لږ وو چې د ډکې کښتۍ په تشو تشو ځايونو کې ځای شول، او ټول هغه خلك ئې غرق کړل چې له خپل پيغمبر سره ئې مخالفت کړی وو، په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې الله تعالی به حتماً مؤمنان ژغوري او پر دښمن به دوی ته بريا ورپه برخه کوي که څه هم دوی بې وزلې وي او شمېر ئې لږ او دښمنان ئې ډېر او ځواکمن، له طوفانونو مه وېرېږئ، په همداسې طوفانونو کې به الله تعالی تاسو ته د نجات کښتۍ مهيا کوي او د طوفان په څپو کې به تاسو ژغوري او ستاسو مغرور او ځواکمن دښمنان به غرقوي.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

يقيناً چې په دې کې ستره نښه ده او ډېری ئې ايمان راوړونکي نه ول او يقيناً چې ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(۱۲۱-۱۲۲)- دا څلورم ځل دئ چې دغه دوه آيتونه په تکرار سره راځي، شرح ئې په مخکنيو کې وګورئ.

كَذَّبَتْ عَادٌ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَٱتَّقُوا۟
ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٢٧﴾

عاديانو پيغمبران تكذيب كړل، هغه مهال چې د دوى ورور هود ورته وويل: آيا ځان ساتنه نه كوئ؟ زه درته امين استازى يم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وكړئ. او له تاسو هيڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر يوازې پر رب العالمين دئ.

(۱۲۳-۱۲۷)- دا همغه مطالب دي چې د نوح عليه السلام په ارتباط هم راغلي او له دې وروسته د نورو پيغمبرانو عليهم السلام په ارتباط هم راځي، شرح ئې په مخكني ركوع كې وګورئ.

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ
جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾

آيا په هرې لوړې په داسې حال كې يو ښلى جوړوئ چې خوشې به لګيا يئ، او داسې ماڼۍ غوره كوئ چې ګواكې تلپاتې يئ، او كله چې (چا ته) لاس اچوئ نو د جابرانو په توګه لاس اچوئ.

(۱۲۸-۱۳۰)- په دې مباركو آيتونو كې د عاديانو هغه ځانګړتياوې زموږ په وړاندې اېښودل شوې چې له كبله ئې دوى د هود عليه السلام مخالفت وكړ، دلته ئې درې خصلتونه انځور شوي: ۱- د خپلې سيمې شاوخوا هرې لوړې باندې به ئې داسې ښلې جوړول چې هيڅ ګټه به ئې نه وه، هسې د خپل هنر او كمال ښودلو او د خپل شوق پوره كولو لپاره، ۲- داسې دنګې او مضبوطې مضبوطې ماڼۍ به ئې ځان ته جوړولې چې ګواكې دوى تلپاتې دي او د تل لپاره به په دغو بنګلو كې اوسي، ۳- پر مظلومانو او بې وزلو ئې تېرى كاوو، د جابرانو او ظالمانو په څېر تېرى. په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه كوي چې د پيغمبرانو عليهم السلام د تګلارې ښلورم مخالف څواك د ټولنې هغه مرفه طبقه ده چې د ظلم او تېري له لارې ئې مال او دولت ترلاسه كړى، د قصرونو خاوندان شوي، په دنګو دنګو ماڼيو كې اوسي، د خپل بېهوده او خوشې شوق پوره كولو او د خپل عظمت او جاه او جلال د ښنو په توګه پر لوړو ښلي جوړوي!! كه تاسو دا نن، په دې يوويشتمې پېړۍ كې د نړۍ حالت ته ځير شې نو ګڼ شمېر هېوادونه به د قرآن د دغو مباركو آيتونو د مصداق په توګه وموموئ، اروپايي هېوادونو له هغه وروسته چې اسلامي خلافت ئې ړنګ كړ، د آسيا او افريقا په نږدې ټولو هېوادونو، په ځانګړې توګه هغه چې د اسلامي خلافت برخې وې، مسلط شول، د دغو هېوادو ټولې شتمنۍ ئې د تېرو څو پېړيو په دوران كې غارت كړې، تر نن پورې له سياسي، اقتصادي او نظامي پلوه پرې حكومت كوي، او د دوى د شتمنيو په غارت بوخت دي، په همدغو غارت شوو ثروتونو ئې ځان ته داسې مرفه ژوند جوړ كړ چې د قرآن د دغو مباركو آيتونو مصداق دئ، په اروپا او امريكا كې د حكامو، جنرالانو، د بانكونو، شركتونو او كمپنيو د مالكانو افسانوي ژوند د هغو غارتونو له كبله دئ چې دوى په افريقا او اسيا كې كړي او لړۍ ئې لا روانه ده. كله چې زه د دې مباركې

سورې په تفسير مصروف وم، د بريتانيا د هغه شهزاده د واده مراسم مي په ټلويزيون كي وليدل چي نوى ځوانى ته رسېدلى او د وليعهد په توګه ټاكل شوى، واده ته ئې تر دوه زره زيات هغه ميلمانه رابلل شوي وو چي د نړۍ د سترو سترو شخصيتونو په نامه ئې يادول، سياستوال، شتمن، سندرغاړي او لوبغاړي، د واده مراسم داسي وو لكه كوم ستر هېواد چي د خپلواكۍ ورځ لمانځي، كافي وړاندي تيارى ورته شروع شوى وو، د لندن په كوڅه كوڅه كي د فوځ، پوليس، شاهي ګارد قطعات ځاى پر ځاى شوي وو، شهزاده او مېرمن ئې د مخكنيو پېړيو په داسي ګاډۍ كي سپاره ښودل چي څو آسونو كشوله، د سړك دواړو خواوو ته ولاړ شاهي ګارډ او تماشاچيانو لاسونه ورته خوځول، دومره مصرف پرې شوى چي په دغو پيسو د يوه آسيايي او افريقايي هېواد ټول ولس ته تر يوه كال پوري خوراك تهيه كېدى شي!! او دا ټول بېهوده او خوشي كارونه د څه لپاره او ولي؟!! دا د دې لپاره چي دوى دا شتمنى وړيا او مفت ترلاسه كړي او له نورو هېوادو ئې غارت كړې، او دا ځكه چي دوى غواړي د داسي صحنو په ښودلو سره له يوې خوا خپل شيطان راضي كړي او له بلي خوا خپله لويي او برلاسي ننداري ته كېږدي او د نړۍ كمعقله او ناپوه خلك تر خپل هيبت لاندي راولي!! عجيبه ده!! دا په خرافاتو، مزخرفاتو، جهل، ظلم او فساد كي تر ستوني غرق غربيان ځان ته متمدن وايي، د آزادۍ او برابرۍ شعارونه وركوي!! پوښتنه كوو: دا پيسي له كومه ترلاسه شوې؟! د بريتانيا د ولس ماليه ده؟ آيا ولس دا ماليه د همدې لپاره دركړې؟ آيا دا شهزاده كوم اتل يا د كوم لوى جنګ فاتح دئ؟ آيا عقل او عدل د دې اجازه دركوي چي پر داسي بېهوده صحنو دومره لګښتونه وشي؟!! داسي واده ئې څو كاله وړاندي د يوه بل شهزاده لپاره هم جوړ كړى وو، د هغه مېرمن ډيانا نومېده، لنډه موده وروسته د مېړه او مېرمني مناسبات خړ پړ او په طلاق منتج شول، هغي له يوه مصري هلك سره رفاقت پيل كړ، شاهي كورنى ته دا د پيغور خبره وه چي د بريتانيا يوه احتمالي ملكه اوس د يوه داسي هېواد د تبعه ملګرې شوې چي څو كاله وړاندي د دوى مستعمره وه!! نو ځكه ئې د ګاډو د ټكر په يوې پېښي كي هغي ته سزا وركړه او وئې وژله!!

كه تاسو د دغو استعمارګرانو هغو مستعمرو ته سفر وكړئ چي په نولسمي پېړۍ كي ئې مخامخ او په مستقيمه توګه پرې حكومت كولو او بيا په داسي حال كي ترې ووتل چي خپل لاس پوڅي ئې پرې مسلط كړل، او له هغي ورځي تر نن پوري په غيرمستقيمه توګه پرې حكومت كوي، نو د همدغو مباركو آيتونو څرګند مصداق به په خپلو سترګو وګورئ، داسي دنګې دنګې بنګلې چي په اروپا كي ئې هم بېلګې نه مومو، د لويو ښارونو په هر څلور لاري كي او د هري لويي لاري ښي او كيڼ اړخ ته همغسي څلي چي قرآن ئې په دغو الفاظو سره معرفي كوي: أَتَبۡنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً تَعۡبَثُونَ : آيا په هري لوړي په داسي حال كي يو څلى جوړوئ چي خوشي به لګيا يئ؟!! او كه له خپل ولس سره د دغو حكامو چلن ته ځير شئ نو د همدې آيت مصداق به ئې ومومئ چي وايي: وَإِذَا بَطَشۡتُم بَطَشۡتُمۡ جَبَّارِينَ: او كله چي چا ته لاس اچوئ نو د جابرانو په توګه لاس اچوئ.

فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَٱتَّقُواْ ٱلَّذِيٓ أَمَدَّكُم بِمَا تَعۡلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُم بِأَنۡعَٰمٖ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّٰتٖ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٖ ﴿١٣٥﴾

نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ، او له هغه چا ووېرېږئ چي په داسي څه ئي ستاسو مرسته کړې چي پرې پوهېږئ، په څارويو او زامنو سره ئي ستاسو مرسته وکړه او په باغونو او چينو سره، يقيناً چي زه د لويي ورځي له عذاب درباندي وېرېږم.

(۱۳۱-۱۳۵)- هود عليه السلام هغوی ته وايي: له الله تعالى ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ، او له هغه الله ووېرېږئ چي دا نعمتونه ئي ستاسو په برخه کړي، ښه پوهېږئ چي الله تعالى په څومره ډول ډول نعمتونو سره ستاسو مرسته کړې، څاروي ئي درکړي، زامن ئي درکړي، په باغونو او چينو سره ئي ستاسو مرسته کړې. خو د الله تعالى په وړاندي او د دغو پراخو نعمتونو په مقابل کي ستاسو چلن داسي دئ چي وېرېږم له بدي ورځي سره به مخامخ شئ او په ستر الهي عذاب به اخته شئ.

قَالُواْ سَوَآءٌ عَلَيۡنَآ أَوَعَظۡتَ أَمۡ لَمۡ تَكُن مِّنَ ٱلۡوَٰعِظِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا خُلُقُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحۡنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهۡلَكۡنَٰهُمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

وئي ويل: راته يو شاني ده چي که وعظ راته وکړې او که له واعظانو څني نه شې، يقيناً چي دا د لومړنيو (وړاندينيو خلکو) خوی (دود دستور) دئ، او موږ تعذيب کېدونکي نه يو، نو هغه ئي تکذيب کړ نو موږ هلاك کړل، يقيناً چي په دې کي ستره نښه ده او ډېری ئي ايمان راوړونکي نه ول او يقيناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(۱۳۶-۱٤۰)- هود عليه السلام ته د عاديانو ځواب دا وو: ستا وعظ او عدم وعظ موږ ته يو برابر دئ، پر موږ ئي هيڅ اغېز نه پرېوځي، ستا خوښه چي دوام ورکوې که لاس ترې اخلې، موږ هغه څه کوو چي له پلار نيکه په ميراث راته پاته شوي، زموږ مذهب، دين، عقائد، افکار، اخلاق، د ژوند طريقه، دود او دستور د مخکنيو په څېر دي، که دا ناسم او د الله تعالى د مرضي خلاف وی نو پر هغوی به هغه الهي عذاب نازل شوی وو چي ته مو پرې گواښې، که پر هغوی الهي عذاب نازل نه شو پر موږ به هم نه نازلېږي!! نو په دې توگه ئي هود عليه السلام او د هغه دعوت تکذيب کړ نو الله تعالى هلاك کړل. څينو درنو مفسرينو ويلي چي دلته په خلق الاولين سره عاديانو د مخکنيو پيغمبرانو عليهم السلام وعظ ته اشاره کړې او مراد ئي دا وو چي مخکنيو پيغمبرانو هم دې ته ورته وعظونه او گواښونه کړي وو چي هيڅ نتيجه ئي نه وه، دا تعبير د آيت له سياق و سباق سره اړخ نه لگوي، نه دا انگېرنه صحيح ده چي عاديان د نورو پيغمبرانو له وعظونو او گواښونو خبر ول او نه دا چي د مخکنيو پيغمبرانو وعظونو او گواښونو کومه نتيجه نه درلوده!! د دې تاريخي بېلگي په پای کي يو ځل بيا همغه مطالب راغلي چي تر دې وړاندي څلور ځلي تکرار شول: يقيناً چي په دې کي ستره نښه ده او ډېری ئي ايمان راوړونکي نه ول او يقيناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

كَذَّبَتۡ ثَمُودُ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ صَٰلِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾
فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٤٥﴾

ثموديانو پيغمبران تكذيب كړل، هغه مهال چې د دوی ورور صالح ورته وويل: آيا ځان ساتنه نه كوئ؟ زه درته امين استازی يم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وكړئ. او له تاسو هيڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر يوازې پر رب العالمين دئ.

(١٤١-١٤٥)- دلته د ثموديانو له لوري د صالح عليه السلام د تكذيب قصه د بلې تاريخي بېلګې په توګه زموږ مخې ته انځور شوې، دا دئ ګورئ له ده سره هم هغه مهال مخالفت پيل شوی چې ولس ئې د ټولنې د حاكم وضعيت له بدو پايلو وېرولی، قوم ته ئې همغه څه ويلي چې نورو پيغمبرانو ويلي، مخالفينو ئې همغه څه ورسره كړي چې د دوی سلف له مخكنيو پيغمبرانو سره كړي،

أَتُتۡرَكُونَ فِي مَا هَٰهُنَآ ءَامِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّٰتٖ وَعُيُونٖ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٖ وَنَخۡلٖ طَلۡعُهَا هَضِيمٞ ﴿١٤٨﴾ وَتَنۡحِتُونَ
مِنَ ٱلۡجِبَالِ بُيُوتٗا فَٰرِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوٓاْ أَمۡرَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿١٥١﴾ ٱلَّذِينَ
يُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

آيا په هغه څه كې به خوندي پرېښودی شئ چې دلته دي، په باغونو او چينو كې، په كښتونو او د خرما په داسې ونو كې چې وږي ئې له ډكوالي ځوړند دي، او د كبرجنو په توګه په ځينو غرونو كې ځيني كورونه تراشئ، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وكړئ، او د مسرفينو د امر اطاعت مه كوئ، هغه چې په زمكې كې فسادونه كوي او رغونه او اصلاح نه كوي.

(١٤٦-١٥٢)- په دې مباركو آيتونو كې د پيغمبرانو عليهم السلام د تګلارې يو بل مخالف ځواك انځور شوی، هغه چې مهمه ځانګړتيا ئې د شېرازه زمكو، باغونو او چينو درلودل دي، دغو شتمنيو په دوی كې كبر او لويي راپيدا كړې، د غرونو په ډډو كې خوندي او مجللو كورونو جوړولو ته ئې تشويق كړي، مسرفين او مفسدين دي، ~~له دې ډېره كوي چې خپل امكانات د اصلاح او رغونې په چارو كې وكاروي. صالح عليه السلام هغوی ته وايي:~~
آيا په دغو نعمتونو، باغونو، چينو، كښتونو او د خرما په داسې ونو كې چې وږي ئې له ډكوالي ځوړند دي؛ او په هغو كورونو كې به خوندي او محفوظ پرېښودی شئ چې د كبرجنو په توګه ئې د غرونو په ډډو كې جوړوئ؛ له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وكړئ، بيا له دغو كبرجنو د عام ولس په لوري مخ اړوي او ورته وايي: د مسرفينو اطاعت مه كوئ، د هغو چې په زمكې كې د رغونې او اصلاح پر ځای فسادونه كوي، د دوی تګلاره مه غوره كوئ.

قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلۡمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا فَأۡتِ بِـَٔايَةٍ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٥٤﴾

وئي ويل: يقيناً چي ته له هغو يې چي كوډي پرې شوې، ته نه يې مگر زموږ په څېر يو انسان، نو كومه نښه راوړه كه له رښتينو يې.

(١٥٣-١٥٤)- د مخالفينو ځواب دا دئ: دا په تا څه وشول، ته خو هوښيار سړى وې، له تا مو ښې ښې هيلې درلودې، ولي بدل شوې، ولي پر خپل قوم او د دوى پر حالت او پلرني مذهب او دود دستور نيوكي كوې؟ حتماً به جادو دربانديي شوى وي!! ته خو زموږ په څېر يو انسان يې څنگه د دې ادعاء كوې چي الله تعالى د پيغمبر په توگه غوره كړى يې؟ كه داسي وي نو كومه څرگنده نښه وړاندي كړه!! قوم د داسي نښي غوښتنه كوي چي انسان ئي له وړاندي كولو عاجز وي او وښيي چي دا د الله تعالى له لوري ده، يوازي په دې صورت كي به دى د پيغمبر په توگه مني!!

قَالَ هَٰذِهِۦ نَاقَةٞ لَّهَا شِرۡبٞ وَلَكُمۡ شِرۡبُ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ فَيَأۡخُذَكُمۡ عَذَابُ يَوۡمٍ عَظِيمٖ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَأَصۡبَحُواْ نَٰدِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ ٱلۡعَذَابُۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

وئي ويل: دا يوه اوښه ده چي ځانگړى اوبه خور ئي دئ او تاسو ته د يوې معلومي ورځي اوبه خور، او تاوان مه وررسوئ كه نه نو د يوې ستري ورځي عذاب به مو ونيسي، نو هغه ئي ټپي كړه چي په نتيجه كي ئي پښېمان شول، نو هغه عذاب ونيول، يقيناً چي په دې كي ستره نښه ده او ډېرى ئي ايمان راوړونكي نه ول او يقيناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(١٥٥-١٥٩)- ثموديانو له صالح عليه السلام د معجزې غوښتنه وكړه، داسي چي له يوې ډبري اوښه جوړه شي، الله تعالى همداسي وكړل، خو هغوى ته وويل شول چي اوس به د هغه كوهي اوبه د دوى او د دې اوښي تر منځ وېشل كېږي چي ثموديان ئي خوا ته مېشت ول، يوه ورځ د اوښي وار او بله ورځ د ټول قوم او د دوى د څارويو، صالح عليه السلام ورته وويل: پام چي دې اوښي ته تاوان ونه رسوئ، نه په خپله اوښي ته او نه ئي اوبه خور ته، كه نه نو په سخت عذاب به اخته شئ، خو لا لنډه موده نه وه تېره شوې چي همدا په خارق العاده توگه پيدا شوې اوښه، دا د يوه پيغمبر په دعاء له ډبري پيدا شوې اوښه ئي ټپي كړه، پښي ئي ورقطع كړي، او په هغه موعود الهي عذاب اخته شول. په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه كوي چي كوم ولس له فكري او اخلاقي پلوه ايمان راوړو ته چمتو نه وي، په گناهونو كي داسي غرق وى چي ترې وتل ورته گران شوي وي، هغوى ته معجزې گټه نه رسوي، كه دا معجزه هر څومره ستره او حيرتناكه وي، هغوى په دلائلو نه قانع كېږي كه څه هم دا دلائل ډېر مضبوط او قانع كوونكي وي، د معجزې به پښي قطع كوي او دلائل به غلط تعبيروي.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾
فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٤﴾

د لوط قوم پیغمبران تکذیب کړل، هغه مهال چې د دوی ورور لوط ورته وویل: آیا ځان ساتنه نه کوئ؟ زه درته امین استازی یم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ. او له تاسو هیڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر یوازې پر رب العالمین دئ.

(١٦٠-١٦٤)- لوط علیه السلام له یوه بدکار او له اخلاقي پلوه سخت پرېوتي او مفسد قوم سره مخامخ وو، په داسې ګنده کړنو لړلي ول چې نه ئې تر دې وړاندې چا په انسانانو کې د هغه بېلګه او مثال لیدلی وو او نه په څارویو او ځناورو کې، د خپلو ګنده کړنو له بدو پایلو ئې ووېرول، هغوی د همدې انذار او وېرولو له کبله له هغه سره مخالفت او دښمنی ته ملا وتړله. لوط علیه السلام همغه څه ورته ویلې چې هر پیغمبر خپل قوم ته ویلې.

أَتَأْتُونَ ٱلذُّكْرَانَ مِنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ
﴿١٦٦﴾ قَالُوا۟ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾

آیا تاسو له (ټولو) نړی والو؛ نارینه وو ته (د جنسي نږدېکت په موخه) درومئ، او خپلې هغه مېرمنې پرېږدئ چې ستاسو رب درته پیدا کړې دي؟ نه، بلکې تاسو سرکش وګړي یئ، وئې ویل: اې لوطه! که دېده ونه کړې حتماً به له اخراج شوو ځني شې.

(١٦٥-١٦٧)- په دې مبارکو آیتونو کې د پیغمبرانو علیهم السلام د تګلارې یو بل مخالف ځواك انځور شوی، هغه چې له نورو ئې توپیري ځانګړتیا اخلاقي فساد دئ، د لوط علیه السلام مخاطب قوم په داسې اخلاقي فساد کې غرق وو چې تر دوی وړاندې هیچا په دې ګنده ډنډ کې د لوېدو تکل نه وو کړی، لوط علیه السلام په حیرانتیا سره هغوی پوښتي: آیا په ټولو عالمیانو کې یوازې تاسو د هغه بد او ګنده فعل مرتکب کېږئ چې تر تاسو وړاندې هیچا نه دئ کړی؟!! د نارینه وو په لوري د جنسي نږدېکت په موخه درومئ، او خپلې هغه مېرمنې پرېږدئ چې ستاسو رب درته پیدا کړې دي؟!! دوی یوازې په دغه ګنده فعل مبتلا نه وو بلکې د ژوند په نورو برخو کې هم عاصي او باغي قوم وو، لارې به ئې شکولې، د بدفعلۍ دا کرکجن عمل به ئې په خپلو مجلسونو کې او د نورو په وړاندې کاوو!! خو لوط علیه السلام ته د دې مفسد او عاصي قوم ځواب همغه وو چې نورو عاصي او باغي قومونو خپلو پیغمبرانو ته ورکړی، ورته وئې ویل: اې لوطه! که له دې نیوکو او وعظونو ډډه ونه کړې نو حتماً به له اخراج شوو ځني شې، برخلیك به دې د هغو په څېر وي چې تبعید شوي.

متأسفانه د مسلمانانو په ادبیاتو کې دا ګنده فعل د لواط په نامه یاد شوی چې دا ډېره نامناسبه نومونه ده، په انګریزي کې د سدوم وران شوي ښار ته منسوب عمل نومول شوی، سدوم هغه ښیمه وه چې لوط علیه السلام په

کي مېشت او د هغه ځای د بدفعل هستوګنو له مخالفت سره مخامخ شوی وو، غوره دا ده چي په دې نومونې کي تبديلي راولو، زما وړانديز دا دئ چي دا فعل همغه وران شوي ښار ته منسوب کړو، دا فعل د سدوميانو فعل او فاعل ئې سدومي ونوموو.

دې ته مو هم پام وي چي غربيان؛ په داسي حال کي چي پر بايبل د ايمان دعوی کوي، او بايبل دا عمل حرام ګڼي او د سدوم د ښار ورانېدا د همدې ګناه سزا بولي، دې ګناه ته قانوني بڼه ورکړې، تر دې حده چي د نارينه او ښځي تر منځ د نکاح په څېر ئې قانوني عمل ګڼي**!!**

قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُم مِّنَ ٱلۡقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهۡلِي مِمَّا يَعۡمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيۡنَٰهُ وَأَهۡلَهُۥٓ أَجۡمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا
عَجُوزٗا فِي ٱلۡغَٰبِرِينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرۡنَا ٱلۡأٓخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهِم مَّطَرٗاۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلۡمُنذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

وئې ويل: يقيناً چي زه ستاسو (د دې) عمل (په وړاندي) له کرکه کوونکو څني يم. اې زما ربه**!** ما او زما ټبر له هغه څه وژغورې چي دوی ئې کوي، نو دی او د ده ټول ټبر مو وژغورو، له يوې بوډۍ پرته چي په وروسته پاته شوو کي وه، بيا مو نور ويجاړ (هلاك) کړل او خاص باران مو پرې ووراوو، نو څومره بد دئ د دغو انذار کړی شوو باران**!!**

(١٦٨-١٧٣)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

د لوط عليه السلام مفسد مخاطبين هغه په تبعيد او اخراج ګواښي او دی ئې په ځواب کي وايي: زه ستاسو له دغه کرکجن فعل کرکه لرم، له تاسو سره هيڅ ذاتي دښمني او بغض نه لرم. په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چي حقپال داعي بايد له ګنهګارانو سره نه بلکي له ګناه سره بغض ولري، د ګنهګارانو په اړه بايد زړه سوی ولري او د همدغه زړه سوي په حکم له ګناهونو د دوی د ايستلو او ژغورلو هڅه وکړي.

خپل رب ته دعاء کوي او وايي: اې زما ربه**!** ما او زما ټبر له هغه څه وژغورې چي دوی ئې کوي. په دې دعاء کي هم د دوی له شر او ضرر د خوندي پاته کېدو هيله نغښتې ده او هم د دوی له بداخلاقيو د خوندي پاته کېدو هيله.

الله تعالی د ده دعاء قبوله کړه، دی او د ده ټول ټبر ئې وژغورو، د ده له بوډۍ مېرمنې پرته چي د ده ملګرتيا ئې ونه کړه او ترې وروسته پاتې شوه او په هغه عذاب اخته شوه چي قوم ئې ورسره مخامخ شو. داسي معلومېږي چي مېرمن ئې د همدې سيمي هستوګنه وه، دې ته چمتو نشوه چي له خپلوانو بېله شي او د لوط عليه السلام ملګرتيا وکړي.

د لوط عليه السلام له وتلو وروسته هغه موعود سخت عذاب پر دې ولس نازل شو، عذاب له زلزلې، خسف، د زمکي له چاودېدو او د ډبرو له ورېدو سره توأم وو. ځيني داسي انګېري چي ښايي له آسمانه به پر دوی ډبري وربدلې وي، خو د قرآن له وينا معلومېږي چي دا ډبري هغه مهال پر دوی وربدلي چي زمکه کښېښتې ده، د

کورونو چتونه او دېوالونه نسکور شوي، د زمکي له هغو برخو چي لوړي پاتي شوي ډبري پر دوی ورېدلي، همداراز په زمکي کي لوی چاود معمولاً له اور شیندو سره توأم وي، د دغو اور شیندو په ترڅ کي ویلي توکي بر ځي او د ډبرو په څېر پر زمکه راورېږي، قرآن دا ډبري د سجیل منضود (د پخي ختي ډبري) په نامه یادوي، تفصیل ئې د هود د سورې د ۸۲ آیت په شرح کي وګورئ.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

یقیناً چي په دې کي ستره نښه ده او ډېری ئې ایمان راوړونکي نه ول او یقیناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(۱۷٤-۱۷٥)- دا دئ په دې تاریخي بېلګي کي هم ګورو چي د مؤمنانو ټولګي ته (رحیم رب) نجات ورکړ او په اخلاقي فساد کي غرق باطلپال د (عزیز رب) په سخت عذاب اخته او هلاك شول، دا په داسي حال کي چي یوه پلو ته یوازي یوه مؤمنه کورنی ده او بل پلو ته د یوه ستر ښار زیات شمېر مغرور او مفسد هستوګن**!!**

كَذَّبَ أَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾

ایکه والو پیغمبران تکذیب کړل، هغه مهال چي شعیب ورته وویل: آیا ځان ساتنه نه کوئ؟ زه درته امین استازی یم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ. او له تاسو هیڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر یوازي پر رب العالمین دئ.

(۱۷٦-۱۸۰)- ایکه د شعیب علیه السلام د قوم سیمه وه، مرکزي ښار ئې مدین نومېدو، ټوله سیمه د مدین په نامه هم یادېده، ایکه چي لغوي معنی ئې ګڼ ځنګل دئ د تبوك سیمي ته ویل کېدل، اوس هم یو خوړ د ایکه په نامه یادېږي چي له جبل اللوز تر اَقَل پوري غزېدلی دئ. دوی هم د پیغمبرانو تګلاره تکذیب کړه او له شعیب علیه السلام سره ئې مخالفت وکړ، دا مخالفت هم هغه مهال پیل شوی چي شعیب علیه السلام د دوی په کړنو نیوکه کړې او د الله تعالی له عذاب ئې وېرولي. شعیب علیه السلام همغه خبري ورته کړې چي ټولو پیغمبرانو علیهم السلام خپلو مخاطبینو ته کړې.

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

پيمانه پوره پوره ورکوئ او له کموونکو ځني مه کېږئ، په سمي تلي سره تلل وکړئ او د خلکو شيان مه کموئ، او په زمکي کي فساد خوروونکي مه کېږئ، او له هغه ذات ووېرېږئ چي تاسو او لومړني نسلونه ئي پيدا کړئ.

(۱۸۱-۱۸٤)- په دې مبارکو آيتونو کي د پيغمبرانو عليهم السلام د تګلاري يو بل مخالف ځواك انځور شوی، هغه چي په تجارتي معاملاتو او راکړي ورکړي کي خيانت کوي او له دې لاري د ډېرو شتمنيو خاوندان کېږي، همدا له نورو مخالفو ځواکونو سره د دې قوم توپيري ځانګړتيا وه، د شعيب عليه السلام مخاطب قوم نه يوازي په تجارت بوخت وو بلکي د هغه وخت مهمه تجارتي لار د دوی له سيمي تېرېده، دوی به نه يوازي په تجارتي معاملاتو کي خيانت، غدر او دوکه کوله بلکي پر تجارتي قافلو به ئي بريدونه کول، بې امني او فساد به ئي خورولو. شعيب عليه السلام هغوی ته وويل:

په تلي او پيماني کي خيانت مه کوئ، پيمانه پوره پوره ورکوئ، په سمي تلي سره تلل وکړئ او د خلکو شيان مه کموئ.

په زمکي کي فساد او بې امني مه خوروئ.

له هغه الله تعالی ووېرېږئ چي هم ئي تاسو پيدا کړي يئ او هم تر تاسو وړاندي لومړني نسلونه.

د الاعراف د سورې په ۸۵-۸۷ آيتونو کي د دوی په اړه مزيد داسي ويل شوي: "او مدين ته مو د دوی ورور شعيب ولېږو، وئي ويل: اې زما قومه! د الله عبادت وکړئ چي له ده پرته بل هيڅ معبود نه لرئ، بې شکه چي تاسو ته ستاسو د رب له لوري څرګنده نښه راغلې، نو پيمانه او تله بشپړه کوئ او د خلکو شيان مه ورکموئ، او په زمکي کي د هغې له اصلاح وروسته فساد مه کوئ، دا درته غوره دئ که مؤمنان يئ. او په لارو کي په دې موخه مه کېنېږئ چي وېره خوره کړئ او د الله له لاري هغه څوك منع کړئ چي ايمان ئي راوړی او کوږوالی ورته لټوئ او هغه وخت درياد کړئ چي لږ وئ نو زيات ئي کړئ او وګورئ چي د مفسدينو پايله څنګه وه! او که ستاسو يوې ډلي په هغه څه ايمان راوړی وي چي زه ورسره رالېږل شوی يم او بلي ډلي ايمان رانه وړ، تر هغه صبر وکړئ چي الله زموږ ترمنځ فيصله وکړي او هغه تر ټولو غوره حَکَم (فيصله کوونکی) دئ.

دلته د سورې د اساسي مضامينو لپاره د يوه داسي قوم په څېره کي تاريخي بېلګه زموږ مخي ته اېښودل شوې چي څو ستر ستر جرمونه ئي درلودل: په تلي او پيماني کي ئي خيانت کولو، په زمکي کي ئي فساد، بې امني او وېره خوروله، لاري ئي شوکولې، خلك ئي د الله له لاري منع کول او په دين کي ئي تحريفونه کول. دوی ته شعيب عليه السلام د پيغمبر په توګه وليږل شو، دوی ئي له دغو ګناهونو لاس اخيستو ته راوبلل، ورته وئي ويل: د ضعف او ناتوانی ورځي مو درپه ياد کړئ، الله تعالی له هغه حالته وژغورلئ او ستاسو شمېر ئي زيات کړ، د هغو مفسدينو له بدو پايلو پند واخلئ چي په الهي عذاب اخته شول، که يوې ډلي زما پر رسالت ايمان راوړی او بلي نه دئ راوړی، صبر وکړئ، مؤمنان مه ځوروئ، پرېږدئ چي الله تعالی زموږ ترمنځ فيصله وکړي، هغه تر ټولو غوره فيصله کوونکی دئ.

دلته دوه خبري توجه غواړي:

د پيغمبرانو عليه السلام د تگلاري اوم مخالف ځواك هغه شتمن دي چي په تجارت كي د خيانت له لاري شتمن شوي، دوی له يوې خوا په ټولني كي د بې امنی، فساد او وېري خورولو باعث وي، له بلي خوا د الله دين ته د خلكو د ستنېدو مخه نيسي، په ټولني كي فقر، لوږه او گراني د دوی د ظالمانه تصرفاتو له كبله رامنځته كېږي، د جگړو، بې امنيو، خوف او وېري په راپيدا كولو كي هم د دوی لويه ونډه وي، تاسو پوهېږئ چي كله فقر او لوږه د جگړو باعث وي او كله بې امني او جگړي فقر او لوږه زېږوي.

په مخكنيو تاريخي بېلگو كي مو وليدل چي هر پيغمبر د خپل قوم ورور بښودل شوی، خو دلته د شعيب عليه السلام په اړه داسي نه دي ويل شوي، خو د قرآن په بل ځای كي شعيب عليه السلام د مدين د خلكو ورور ښودل شوی، داسي معلومېږي چي د شعيب عليه السلام د دعوت سيمه په دوو برخو وېشل شوې وه: ايكه او مدين، په دواړو كي د يوه لوی قوم دوه پښې او څانگي اوسېدې، شعيب عليه السلام د دواړو په لوري لېږل شوی وو، دواړه د اخلاقي او مذهبي انحرافاتو له پلوه يو شاني ول، خو په تجارتي درغليو او خيانتونو كي د ايكه هستوگن تر نورو وړاندي ول، شعيب عليه السلام له قومي پلوه د مدين په ولس پوري تړلی وو، د همدې لپاره دلته د ايكه والو د ورور په توگه نه دئ معرفي شوی. دا پوښتنه راولاړېږي چي لوط عليه السلام هم له سدوم والو سره قومي اړيكي نه درلودې، له بلي سيمي راغلی وو او ابراهيم عليه السلام په دې ځای كي د دعوت چلولو لپاره گمارلی وو، دی ولي د سدوم والو د ورور په توگه معرفي شوی؟ د دې وجه به يا ښايي دا وي چي هغه قوم دی د خپل ورور په توگه قبول كړی وو او يا دا چي په دې قوم كي د واده كولو او د زياتي مودې لپاره د اوسېدو له كبله د دوی د ورور په نامه ياد شوی.

قَالُوٓاْ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلۡمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَسۡقِطۡ عَلَيۡنَا كِسَفٗا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٨٧﴾

وئې ويل: يقيناً چي ته له هغو څني يې چي كوډې پرې شوې، او ته نه يې مگر زموږ په څېر يو انسان، او موږ دا گمان درباندي كوو چي ته حتماً له دروغجنو څني يې، نو له آسمانه پر موږ كومه ټوټه راپرې باسه كه له رښتينو څني يې!!

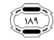
(۱۸۵-۱۸۷)- شعيب عليه السلام ته د دوی ځواب دا وو:

ستا ويناوي داسي دي لكه چي د كوډو له كبله دي حواس خراب شوي وي!! هوښيار سړی داسي خبري نه كوي، ته خو تر دې وړاندي يو هوښيار سړی وې، له تا مو ښې ښې هيلي درلودې، ولي بدل شوې، ولي پر خپل قوم او د دوی پر حالت او پلرني مذهب او دود دستور نيوكي كوې؟

ته خو زموږ په څېر يو انسان يې، څنگه د دې ادعاء كوې چي الله تعالی د پيغمبر په توگه غوره كړی يې؟

كه ته پيغمبر يې، گواښونه دي حقيقت لري او موږ په رښتيا د الهي عذاب مستحق يو، نو د آسمان كومه ټوټه پر موږ راپرې باسه!!

قَالَ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمِ ٱلظُّلَّةِۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٍ

وئي ويل: زما رب په هغه څه ښه پوه دئ چې تاسو ئې كوئ، نو دى ئې تكذيب كړ او د سيوري ورځې عذاب ونيول، يقيناً دا د يوې سترې ورځې عذاب وو.

(١٨٨-١٨٩)- شعيب عليه السلام هغوى ته وويل: د عذاب او د هغه د څرنګوالي او نېټې په اړه خو به زما رب وروستى پرېكړه كوي، هغه پوهېږي چې تاسو د څنګه عذاب مستحق يئ او كله ئې درباندې نازل كړي. دى ئې تر دې وړاندې هم تكذيب كړى وو او د ده دا ګواښ ئې هم دروغجن وګڼلو، نو د دوى له غوښتنې سره سم داسې عذاب له آسمانه پرې نازل شو چې خپل وزر ئې پر دوى غوړولى وو، د لويې ورځې په ستر عذاب اخته شول. خو دا چې دا عذاب پر هغې سختې زلزلې او هيبتناكې چيغې چې قرآن ورته اشاره كړې؛ سربېره كوم عذاب وو او كه له همدې هيبتناكې او ويجاړوونكې زلزلې راولاړې شوې لوخړې چې پر دوى ئې وزر غوړولى وو او كه د يوې استعارې په توګه ويل شوې چې عذاب پرې سيورى وغوړولو، الله تعالى ښه پوهېږي.

عبد الله بن عباس □ ته په دې اړه دوه روايات منسوب شوي:

عن ابن عباس قال : من حدثك من العلماء ما عذاب يوم الظلة فكذبه. المستدرك

له ابن عباس □ روايت دئ چې وئې ويل: له علماوو چې هر چا درته وويل د يوم الظلة عذاب څنګه وو، نو خبره ئې تكذيب كړه.

بل ئې دا دئ:

عن يزيد الباهلي، قال: سألت عبد الله بن عباس، عن هذه الآية: (فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ)، فقال عبد الله بن عباس: بعث الله عليهم ومدة وحرّا شديدا، فأخذ بأنفاسهم، فدخلوا البيوت، فدخل عليهم أجواف البيوت، فأخذ بأنفاسهم، فخرجوا من البيوت هرابا إلى البرية، فبعث الله عليهم سحابة، فأظلتهم من الشمس، فوجدوا لها بردا ولذة، فنادى بعضهم بعضا، حتى إذا اجتمعوا تحتها، أرسلها الله عليهم نارا. قال عبد الله بن عباس: فذلك عذاب يوم الظلة،(إنه كان عذاب يوم عظيم).

له يزيد الباهلي روايت دئ چې عبد الله بن عباس □ مې د دې آيت (فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ) په اړه وپوښتو، نو : عبد الله بن عباس □ وويل: الله تعالى داسې سخته تودوخه پرې راوسته چې سا ئې ورتنګه كړه، نو كورونو ته ننوتل، نو دا تودوخه د كورونو منځ ته ننوته، چې سا ئې ورتنګه كړه، نو له كورونو د بېديا په لورې وتښتېدل، نو الله تعالى وريځ پرې راوسته چې له لمر ئې سيورى ته كړل، سوړوالى او خوند ئې ترې واخيست، نو ځينو ئې نورو ته غږ كړ، تر هغه چې ټول ترې لاندې غونډ شول، الله تعالى اور پرې راولېږو، عبد الله بن عباس □ وويل چې همدا عذاب يوم الظلة وو (إنه كان عذاب يوم عظيم).

دا روایت له یوې خوا له هغه بل سره تعارض لري او له بله پلوه ئې هغه عذاب داسي انځور کړی چي ګواکي یو خارق العاده او حیرانوونکی نادر عذاب وو**!!** حال دا چي الهي عذابونه داسي عادي، د معمول مطابق او د الله تعالی د عام سنت مطابق دي چي ښېلګي ئې په وار وار لیدل شوې.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

یقیناً چي په دې کي ستره نښه ده او ډېری ئې ایمان راوړونکي نه ول او یقیناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

(۱۹۰-۱۹۱)- دا اتم ځل دئ چي د آخري تاریخي ښېلګي په پای کي د دې سورې د محوري او اساسي مضامینو خلاصه زموږ مخي ته اېښودل کېږي.

وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ
عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ آيَةً أَن يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ
نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي
قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

او دا یقیناً چي د رب العالمین له لوري لېږنه ده، روح الامین نازل کړی، ستا پر زړه باندي چي له منذرینو ځني وې، په څرګندي عربي ژبې کي، او یقیناً چي دا په لومړنیو کتابونو کي دئ، آیا دا ورته یوه څرګنده نښه نه ده چي د بني اسرائیلو علماء پرې پوهېږي؟ او که پر ځینو غیرعربو مو نازل کړی وی او دوی ته ئې لوستلی؛ (بیا به هم) پر هغه باور کوونکي نه ول، همداسي مو د مجرمینو په زړونو کي ننایستی، تر هغه ایمان نه پرې راوړي چي دردناك عذاب وګوري، نو ناڅاپي به ورته راشي، په داسي حال کي چي دوی به نه پوهېږي (بې خبره به وي)، نو وایي به: آیا موږ ته به فرصت راکړی شي**!!** نو آیا زموږ عذاب په تلوار سره غواړي**؟!**

(۱۹۲-۲۰٤)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

په دې کي د شك هیڅ مجال نشته چي دا قرآن د رب العالمین له لوري نازل شوی.

دا روح الامین (جبرئیل) د رسول الله پر زړه نازل کړی، د دې لپاره چي دی هم د نورو پیغمبرانو په څېر
خپل امت د کفر له بدو پایلو ووېروي. دلته جبرئیل علیه السلام د روح الامین په نامه یاد شوی، چي مخاطب ته

دوه مطلبه القاء کوي: ۱- د دې پيغام حامل امين دئ، په بشپړ امانت سره ئي الهي پيغام رسولی، نه څه پرې اضافه شوي او نه څه ترې کم شوي. ۲- لکه څنگه چې د دې پيغام حامل (روح) دئ او دنده ئي دا چې د الله تعالی په حکم مخلوقاتو ته روح او ژوندون وبخښي، دا پيغام هم ژوند بخښونکی پيغام دئ، څوك چې د دې زلالي چينې اوبه وڅښي واقعي ژوند به ئي په برخه شي.

قرآن په څرگندې عربي ژبې کې نازل شوی.

په قرآن کې همغه څه راغلي چې په مخکنيو کتابونو کې راغلي وو، د دې کتاب ټول اساسي مطالب په مخکنيو کتابونو کې په داسې توگه راغلي لکه چې قرآن په خپله په دغو کتابونو کې وي!!

آيا دا ورته يوه څرگنده نښه نه ده چې د بني اسرائيلو علماء پرې پوهېږي؟ يعني د بني اسرائيلو علماء په دې حقيقت ښه پوهېږي چې قرآن همغه څه وايي چې په مخکنيو کتابونو کې راغلي، له همدې کبله د دوی حقيقي او خدای پالو علماوو پر قرآن ايمان راوړ.

هغه مخالفين چې وايي: محمد (عليه السلام) عرب دئ، قرآن هم عربي کتاب دئ، نو دا کتاب به هغه په خپله جوړ کړی وي او هغه چې وايي: ولي الله تعالی خپل کتاب په بلې ژبې کې نه دئ رالېږلی، د هغوی په ځواب کې ويل شوي: که الله تعالی دا قرآن پر غيرعربو نازل کړی وی او دوی ته ئي لوستلی؛ دوی به بيا هم پر هغه ايمان نه وو راوړی، مگر هر پيغمبر ته د هغه په خپلې ژبې کې کتاب نه وو ورکړی شوی؟ آيا ډېرو پر هغو کتابونو له ايمان راوړو ډډه نه وه کړې؟ د دوی د اختلاف او ايمان نه راوړ وجه دا نه ده چې قرآن په عربي کې نازل شوی، وجه ئي دا ده چې په گناهونو لړلي مجرمين په الهي کتابونو له ايمان راوړو ډډه کوي، د دوی جنايتونه ئي دې ته نه پرېږدي چې قرآن ومني او خپل ژوند، اخلاق، اطوار او له نورو سره خپلې اړيکې او مناسبات د الهي لارښوونو په رڼا کې تنظيم کړي. مگر د تاريخ په اوږدو کې تل دغو مجرمينو له پيغمبرانو عليهم السلام او د دوی له لارښوونو او تگلارو سره مخالفت او دښمنی ته ملا نه وه تړلې؟!!

دا جنايتکاران به تل او تر پايه او تر هغې ورځې له ايمان راوړو ډډه کوي چې په دردناك الهي عذاب اخته او په مرگ محکوم شي. دا عذاب به ناڅاپي خپل تور وزر پرې وغوړوي، په داسې حال کې به راشي چې دوی به په بشپړه توگه ترې غافله وي او د راتلو هيڅ تصور او گمان به ئي نه کوي، د عذاب له ليدو وروسته به وايي: آيا د دې امکان شته چې موږ ته څه مهلت او فرصت راکړی شي چې خپلې غلطی جبران او خپلې کړنې تصحيح کړو!!

آيا دا کافران په تلوار سره د عذاب راتلو غوښتنه کوي؟! پيغمبر ته وايي چې که ته په خپلو گواښونو او تهديدونو کې رښتينی يې او موږ يقيناً د الهي عذاب مستحق يو، نو ولې دا عذاب نه راځي؟ آيا د دوی پر اسلافو راغلي عذابونه ورته کفايت نه کوي؟

په ۱۹٦ آيت کې راغلي چې يقيناً دا قرآن په لومړنيو کتابونو کې دئ: وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ، يعني د دې کتاب

~~ټول اساسي مطالب په مخکنيو کتابونو کې په داسې توگه راغلي لکه چې قرآن په خپله په دغو کتابونو کې وي!!~~

دلته ویل شوي چي قرآن په مخکنیو کتابونو کي دئ، دا ځرګنده خبره ده چي د قرآن عربي الفاظ په مخکنیو کتابونو کي نه دي راغلي، بلکي د قرآن مطالب راغلي، او دلته دقرآن مطالبو ته د قرآن نوم ورکړی شوی، او له دې معلومېږي چي د یوه کتاب بنسټ د کتاب مطالب او مضامین دي نه د الفاظو قالب، د الفاظو قالبونه له یوه پیغمبر تر بل او له یوه الهي کتاب تر بل بدل شوي، کله په یوې ژبي کي او کله په بلي ژبي کي راغلي، د دې معنی دا ده چي که څوك د قرآن په عربي الفاظو پوه نشي، یا ئې له ویلو عاجز وي او ژباړه ئې ولولي، دا داسي ده لکه چي قرآن ئې لوستی وي. که څوك د بایبل ژباړه ولولي او ووایي: ما بایبل لوستلی، نو رښتیا ئې ویلي که څه هم ده هغه تورات او انجیل نه دي لوستلي چي په عبراني ژبي کي نازل شوي، امام ابو حنیفه رحل او دواړه شاګردان ئې (امام محمد او امام ابو یوسف) دغه آیت ته په پام سره وایي چي که څوك د قرآن عربي الفاظ نشي لوستلی او ژباړه ئې په لمانځه کي ووایي نو لمونځ ئې صحیح دئ. ځیني پر دې رأیي اعتراض کوي، خو دا بې ځایه اعتراض دئ، ځکه لمونځ نه د شکلي حرکاتو مجموعه ده او نه د داسي الفاظو ویل چي مفهوم او معنی ته ئې اعتناء او پام او پرې پوهېدا ضروري نه وي، قرآن موږ ته لارښوونه کوي چي په لمانځه کي باید زموږ حالت داسي وي چي د خپلي وینا په معنی وپوهېږو که داسي نه وي نو خپل لمونځ وځنډوو، قرآن فرمایي: يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ ... النساء: ٤٣ : ای مؤمنانو! په داسي حال کي لمانځه ته مه نږدې کېږئ چي مست یئ، تر څو په هغه څه پوه شئ چي تاسو ئې وایئ. یعني لمونځ په داسي حالت کي مه کوئ چي مست یئ او په دې نه پوهېږئ چي څه وایئ، لمونځ خو له الله تعالی سره ستاسو راز و نیاز دئ، هغه ته خپل حاجتونه وړاندي کوئ، له خپل زړه راخوټېدلي خبري ورته کوئ، په داسي حالت کي په لمانځه ودرېږئ چي خپلو خبرو ته مو پام وي او وربانديي پوهېږئ. له دې په ځرګنده معلومېږي چي د لمانځه په الفاظو پوهېدل او د لمانځه په وخت کي هغه په پام کي نیول او له فهم او پوهي سره ئې ویل ضروري دي. څوك چي په عربي نه پوهېږي او قرآن وایي په حقیقت کي د همدې آیت مصداق دئ، ځکه هغه څه وایي چي نه پرې پوهېږي. لکه څنګه چي د مست لمونځ صحیح نه دئ او د خوبولي لمونځ صحیح نه دئ، همداسي د هغه چا لمونځ حقیقي لمونځ نه دئ چي د لمانځه د الفاظو په معنی او د حرکاتو په مقصد ئې نه پوهېږي، دا صحیح ده چي بشپړ او صحیح لمونځ هغه دئ چي انسان ئې له خشوع او خضوع سره وکړي، فاتحه او د قرآن کومه سوره په کي تلاوت کړي، اذکار او تسبیحات ئې مأثوره او د حدیث مطابق وي، حرکات ئې شعوري وي، په دې پوهېږي چي څه وایي او څه کوي، لاس لوړول، قیام او لاس تړلی ودرېدل، رکوع او سجده ئې څه معنی لري، او کعبې ته مخامخ ودرېدا ئې د څه لپاره ده، او په دې هر حرکت کي د ده موخه څه ده، خو که څوك د عربي الفاظو له ویلو او په معنی ئې له پوهېدو عاجز وي نو هغه ته نه یوازي جائزه ده چي د لمانځه د الفاظو معنی په خپلي مورنۍ ژبي کي ووایي، بلکي همدا ورته غوره ده، په دې شرط چي په قرآن د پوهېدا هڅه متوقف نه کړي.

په دې کي هیڅ شك نشته چي قرآن د هغو ځانګړیو عربي الفاظو مجموعه ده چي د الله تعالی له لوري او د وحي له لاري پر رسول الله نازل شوي، همدومره چي د قرآن محتوی او مفهوم سپېڅلی دئ عربي الفاظ ئې هم سپېڅلي دي، مسلمانان مکلف دي د قرآن همدغه عربي الفاظ ولولي او په مطلب ئې پوه شي، خو د مجبوریت په صورت کي او هغه چاته چي په عربي نه پوهېږي او د عربي الفاظو له تلفظ عاجز وي، هغه ته جائزه ده چي ژباړه ئې ووایي، د هغه لپاره همدا ژباړه داسي ده لکه چي قرآن ئې لوستی وي. د مرید وصاحت لپاره وایو: که

څوك په پښتو ژبې ووايي: له الله پرته بل معبود نشته او محمد د الله رسول دئ، آيا د دغي وينا ويونكي ته د يوه مسلمان په سترګه کتی شو؟ آيا د ده دا وينا داسي ګڼلی شو چي هغه په حقيقت کي لا اله الا الله محمد رسول الله ويلي؟ ځواب دا دئ چي يقيناً هغه مسلمان دئ او په دې وينا سره ئې همغه څه ويلي چي په عربي متن کي راغلی. همداراز آيا هغه چا ته مسلمان ويلی شو چي د لا اله الا الله محمد رسول الله الفاظ ووايي خو نه ئې په معنی پوهېږي او نه ئې په مطلب باور لري؟ ځواب دا دئ چي يقيناً داسي چا ته مسلمان نه شو ويلی، نو د دې معنی دا ده چي له يوې خوا ژباړه د متن ځای ناستي ګڼلی شو، په ځانګړې توګه د هغه چا لپاره چي د متن په لومړۍ ژبې نه پوهېږي او صحيح تلفظ نشي پرې کولی او له بلي خوا په متن پوهېدا ضروري ده، او د متن په مطلب له پوهېدا پرته د هغه لوستل هغه اغېز او اهميت نه لري چي له پوهې سره توأم لوستل ئې لري، په شريعت کي له مجبور انسان سره تل د يسر او رعايت لار غوره شوې نه د عسر او سختی.

أَفَرَءَيۡتَ إِن مَّتَّعۡنَٰهُمۡ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُواْ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ أَهۡلَكۡنَا مِن قَرۡيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكۡرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

آيا پام دي شوی چي که څو کلونه ئې (له دنيايي متاع) برخمن کړو، بيا هغه څه ورشي چي وعده ئې ورسره کېږي، نو هغه څه چي دوی پرې برخمن کېدل څه به له دوی دفع کړي؟ او موږ هيڅ کلی نه دئ هلاك کړی مګر دا چي انذار کوونکي ئې ول، د پند په توګه، او موږ ظلم کوونکي نه وو.

(۲۰۵-۲۰۹)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغو معارضينو په اړه چي د الهي عذاب له راتلو ئې انکار کولو او له رسول الله ﷺ ئې دا مطالبه کوله چي که ته واقعاً د الله رسول يې نو ولي زموږ له مخالفت سره سره هغه موعود الهي عذاب نه راځي، داسي ويل شوي:

که د دوی له زعم او انګېرني سره سم؛ څو کاله نور دوی ته موقع او مهلت ورکړی شي، همداسي له دنيايي لذتونو او مال متاع برخمن وي، که څه هم د دې لپاره نه کوم دليل لري او نه کوم ضامن او ذمه وار، خو که همداسي وشي، او بيا د دې مهلت په پای کي هغه موعود عذاب پرې راشي، همغه چي د دوی اسلاف پرې اخته شوي وو، نو دې مهلت به دوی ته څه ګټه رسولې وي؟!! الهي سنت دا دئ چي لومړی يوه قوم ته منذر لېږي، د منذر په واسطه ئې د کفر، شرك، عصيان او بغاوت له بدو پايلو وېروي، تر هغه مهلت ورکوي چي حجت بشپړ شي او هيڅ عذر او بهانه ورته پاته نشي، د مهلت په پای کي داسي مناسبه او عادلانه سزا ورکوي چي دوی ئې مستحق وي، له مخکنيو سره ئې همداسي کړي او له دوی سره به همداسي کوي.

وَمَا تَنَزَّلَتۡ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمۡ وَمَا يَسۡتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّمۡعِ لَمَعۡزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

او شيطانانو نه دئ راکوز کړی، او دوی ته نه ښايي او نشي توانېدی، يقيناً چي دوی ئې له اورېدو هم ګوښه کړی شوي.

(۲۱۰-۲۱۲)- تر دې وړاندې ویل شوي چې دا قرآن روح الامین راکوز کړی، دلته ویل شوي چې شیطانانو نه دئ راکوز کړی، له دوی سره دا نه ښایي چې داسې وینا وړاندې کړي او که احیاناً وغواړي چې داسې کلام وړاندې کړي نو نشي توانېدی، دوی ئې حتی له اورېدو هم معزول او محروم کړی شوي. یعني قرآن او د هغه لاربښوونو ته ځیر شئ، څومره لوړ شأن لري، څومره له فضیلتونو او معنویت ډک کلام دئ، حرف حرف ئې په دې دلالت کوي چې دا د رب العالمین له لوري نازل شوی کتاب دئ، هم ئې له آسمان تر زمکې پوري حامل روح الامین دئ او هم ئې د زمکې پر سر حامل د رسول الله ﷺ په څېر ستر شخصیت، څنګه ګمان کوئ چې دا عظیم الشأن کتاب به د شیطاني القاءاتو په نتیجه کې یو چا له ځانه جوړ کړی وي؟!! په دې کتاب کې مو کوم څه داسې موندلي چې دا شك درته راپیدا کړي. د هر کلام محتوی ښیي چې ویونکی ئې څنګه شخصیت دئ او څه مواصفات لري، تګلاره ئې رحماني ده که شیطاني.

فَلَا تَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلۡمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرۡ عَشِيرَتَكَ ٱلۡأَقۡرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَٱخۡفِضۡ
جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنۡ عَصَوۡكَ فَقُلۡ إِنِّي بَرِيٓءٞ مِّمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلۡ
عَلَى ٱلۡعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾ ٱلَّذِي يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ
ٱلۡعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

نو له الله سره بل معبود مه دربله، که نه نو له معذبینو ځنې به شې، او نږدې خپلوان دې انذار کړه، او خپل وزر هغو مؤمنانو ته کوز ساته چې ستا متابعت ئې کړی، او که ئې سرغړاوی درځنې وکړ ووایه: زه له هغه څه بې زار یم چې تاسو ئې کوئ، او پر مهربان عزتمن رب توکل کوه، همغه چې تا ګوري، هغه مهال هم چې ته ودرېږې او په سجده کوونکو کې ستا کښته پورته کېدا هم، یقیناً چې هغه پوه اورېدونکی دئ.

(۲۱۳-۲۲۰)- په دې مبارکو آیتونو کې رسول الله ﷺ ته او د ده له لارې مؤمنانو ته دا لاربښوونې شوي:

د الله تعالی تر څنګ بل معبود مه لمانځه، بل څوك د معبود په توګه مرستې ته مه دربله، که نه نو له معذبینو ځنې به شې، داسې څوك د الهي عذاب مستحق دئ چې له الله تعالی پرته بل څوك لمانځي او په بل درشل کې د دعاء لاسونه لوړوي.

نږدې خپلوان دې انذار کړه، دوی تر نورو وړاندې او په ځانګړې توګه د عصیان او سرغړاوي له بدو پایلو وویروه، داسې نه چې نورو ته نصیحت کوې او خپلوان دې هېر کړي وي، داسې نه چې خپلوان ستا له نامه غلطه استفاده وکړي، د هغو واکمنانو او مشرانو د خپلوانو په څېر شې چې د زعیم او مشر له نامه غلطې استفادې کوي او په ټولنې کې مادي او معنوي امتیازات ترلاسه کوي!! دا یوه ډېره مهمه لاربښوونه ده، اهمیت ئې له دې هم معلومېږي چې پر توحید له تأکید وروسته متصل دا سپارښتنه راغلې، او له دې هم چې تل د زعیم ناصالح خپلوان او بطانه سوء په ټولنې کې د فساد او بې عدالتۍ عامل وي، د زعیم قرب دا مجال ورته برابر کړي چې په

خلاص لاس او بشپړې بې باکۍ سره غلط تصرفات وکړي، همدا دوی دي چې یو فکري خوځښت به په میراثي نظام واړوي او یو قوم او کورنۍ به پر نورو مسلط کړي، د ټولو هغو منحرفو سیاسي، اجتماعي، فکري او مذهبي ډلو غلط بنسټ پر دغه انحراف ودرېدلی چې د قائد خپلوانو د هغه له اعتبار، وجاهت او اقتدار غلطه استفاده کړې او یوې کورنۍ ته په ټولني کي د مادي او معنوي امتیازاتو ترلاسه کولو شرائط برابر شوي. عجیبه دا ده چې د قرآني مفاهیمو له غلط تعبیر او تحریف څخه دا مبارك آیت هم خوندي نه دئ پاته شوی، ډېر ځلي ګورو چې ځیني دغه مبارك آیت داسي تعبیروي چې د زعیم خپلوانو ته د امتیازاتو ورکولو معنی تري راووځي، دا په داسي حال کي چې د آیت مدعا په بشپړه توګه د دې غلطي انګېرني خلاف ده. رسول الله د خپل ټبر غړي د زکات له اخیستو منع کړي، صحابه وو د ده له رحلت وروسته د ده د نږدې خپلوانو پر ځای د ابوبکر، عمر او عثمان په څېر د ده اعتقادي ملګري د خلفاوو په توګه غوره کړل؛ د دوی د هیڅ یوه زوی او بل نږدې خپل د ځای ناستي په توګه غوره نه شو، خو له دې ټولو سره سره دا دئ ګورئ چې په امت کي داسي مذهبي ډله هم جوړه شوه چې ګمان کوي نه یوازي امارت د اهل بیت حق دئ بلکي زکات او صدقات هم د دوی او د دوی د نسل او اولاد حق دئ**!!** که ورته وواېي: جنابه**!** د دې ادعا دلیل څه دئ: وایي: و انذر عشیرتك الاقربین**!!** او وایي: لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا**!!** حال دا چې دا دواړه آیتونه د دوی د ادعا عکس خبره کوي او دا غلط باور په بشپړه توګه او سل په سلو کي ردوي**!!**

او خپل وزر هغو مؤمنانو ته کوز ساته چې ستا متابعت ئې کړی، او که ئې سرغړاوی درځني وکړ ووایه: زه له هغه څه بې زار یم چې تاسو ئې کوئ. یعني د خلکو ایمان او عمل ته به ارزښت ورکوې نه خپلوي او قومي اړیکو ته، ستا لپاره به ضوابط معیار وي نه روابط، هغه چا ته به اهمیت ورکوې چې ایمان ئې راوړی او ستا متابعت ئې کړی، دوی ته به خپل وزر ټیټ ساتې، تر دوی به ځان لوړ نه ګڼې، د یوه درووند، عزتمن او ارزښتمن ملګري په سترګه به ورته ګورې. چا چې سرغړاوی وکړ، که ستا کوم خپل وي او که د لاري کوم مؤمن ملګری، ورته ووایه: زه له هغه څه بریئ او بې زار یم چې تاسو ئې کوئ، مه دفاع ترې کوه او مه د غلطیو په مسئولیت کي ورسره شریك کېږه. ستا دغه برائت او بې زاري به د دوی له غلطو کړنو څخه وي نه په خپله له دوی ځني، له ګناه کرکه لره خو د ګنهګار په اړه زړه سوی او مهرباني لره او د هغه د اصلاح هڅه کوه.

پر مهربان عزتمن رب توکل کوه، ستا اعتماد او توکل به یوازي پر الله تعالی وي، نه پر خپلوانو، نه د لاري پر ملګرو او نه پر وسائلو او امکاناتو، یوازي پر هغه ذات چې هم مهربان دئ او هم ځواکمن او برلاسی، د هغه ځواك او برلاسي د هر ځواکمن دښمن په وړاندې ستا لپاره کافي ده او د هغه مهرباني تر هر مهربان دوست او قریب درته پراخه او مهمه، همغه چې تا په هر حالت کي ګوري، هغه مهال هم چې ته د خپلو مسئولیتونو د اداء کولو لپاره پاڅېږې او هغه مهال هم چې په لمانځه لګیا وې یا د مؤمنانو تر څنګ د دعوت په کار بوخت یې، همغه چې پوه اورېدونکی دئ، ستا او ستا د دښمنانو په هر څه پوه دئ او ستا او د دوی خبري اوري او ستا دعاګاني قبلوي.

هَلۡ أُنَبِّئُكُمۡ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٖ ﴿٢٢٢﴾ يُلۡقُونَ ٱلسَّمۡعَ وَأَكۡثَرُهُمۡ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

آيا خبر مو کړم چې شیطانان پر چا راکوزیږي، پر هر گنهگار دروغجن، غوږ ږدي په داسي حال کي چي ډېرى ئې دروغجن دي.

(٢٢١-٢٢٣)- دا مبارك آیتونه موږ ته ښيي چي شیطاني القاءات چا ته کیږي، د چا افکار، اقوال او اعمال شیطاني منشأ لري، وايي: د شیطاني القاءاتو تر اغېز لاندي هغه څوك وي چي د عمل له پلوه په گناهونو کي غرق وي او د وینا له پلوه دروغجن وي، هم ئې خپله وینا دروغجنه وي او هم هغه چي بل ته ئې منسوبوي، له بله اوریدلي وینا کي تحریف کوي، له يوې رښتیا سره لس درواغ گډوي. دا د هغه چا څرگندي نښي دي چي د شیطان له لوري ورته القاءات کیږي. آیا ډېره عجیبه نه ده چي تاسو د رسول الله □ په څېر د سپېڅلي، رښتیني، پاك لمني او امین شخصیت په اړه دا تبلیغات کوئ چي د رسالت په دعوى کي صادق نه دئ، قرآن ئې له ځانه جوړ کړى او په دروغو ئې الله تعالی ته منسوبوي؟!! څومره ظالمانه او د عقل او حقیقت خلاف قضاوت!!

د ٢٢٣ آیت په اړه يو بل د اعتناء وړ تعبیر هم زموږ مخي ته راځي، او هغه دا چي د شیطاني القاءاتو تر اغېز لاندي دا گنهگار او دروغجن د نورو غوږ ته خبره رسوي خو اکثراً په خپلو خبرو کي دروغجن وي، يو بل کمزوری تعبیر هم مومو چي وايي: شیطانان د دوی په غوږ کي خبري اچوي خو د دغو شیطانانو ډېرى دروغجن دي!! دا تعبیر په دې دلیل کمزوری دئ چي د آیتونو له نظم سره اړخ نه لگوي، د نظم تقاضاء دا ده چي دا دروغجن همغه کسان وگڼو چي تر دې وړاندي د افاك په نامه یاد شوي، دوى د خلکو غوږونو ته د خبرو په القاء کي اکثراً دروغ وايي.

وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلۡغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّهُمۡ فِي كُلِّ وَادٖ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾ وَأَنَّهُمۡ يَقُولُونَ مَا لَا يَفۡعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

او دا شاعران خو (هغه دي چي) لارورکي ئې متابعت کوي، آیا نه گورې چي په هر ناو کي لالهانده وي او دوی هغه څه وايي چي نه ئې کوي.

(٢٢٤-٢٢٦)- ستاسو بل ظالمانه او د عقل او منطق خلاف قضاوت دا دئ چي رسول الله □ ته د يوه شاعر په سترگه گورئ، نه د يوه پیغمبر په سترگه، د قرآن لوړ او اغېزناك ادبي ترکیب داسي تعبیروئ چي گواکي دا د کوم شاعر د ادبي سلیقې او استعداد زېږنده دئ!! خو تاسو راشئ د خپلې تولني شعراء او د دوی اشعار، افکار او اطوار د رسول الله □ له لوړ معنوي او اخلاقي شخصیت، او د ده له افکارو او افعالو سره او له هغه عظیم الشأن ~~قرآن سره مقایسه کړئ چي د ده په لاس تاسو ته وړاندي شوی. قرآن په دې آیتونو کي نه يوازي د قریشو د جهل~~

وهلي او شرك ځېلې ټولنې شعراء موږ ته معرفي كوي بلكې بد شعر او خراب شاعر هم رامعرفي كوي او دا ئې ځانګړتياوي ګڼي:

لار وركي او بدكاران به دی او د ده شعر خوښوي، د ده شعر به د دوی په محفلونو كې زمزمه كېږي، دی به د هغوی ملګری ومومي او هغوی به د ده ملاتړي.

د ده د اشعارو له مخې به په دې پوه نه شې چې د ده هدف څه دئ؟ خپل مخاطب څه ته بلي؟ بس هغه چوتكې ته ورته دئ چې كله په يوې څانګې كښېني او كله په بلې، لالهانده، كله په يوې درې سر شي او كله په بل ناو، د ده په شعرونو كې به واضح او سپېڅلی پيغام ونه مومې، بس غواړي خپل مخاطب راضي كړي، له هغه څه ترلاسه كړي، كه نور هيڅ نه وي نو يو شاباسی خو ئې په برخه شي**!!**

هسي د بې مقصده ويناوو او خوشو خبرو ګوډی وي، په رګونو كې ئې د عمل كولو جوهر نه وي، د خبرو د ميدان اتل وي خو د عمل د ميدان ملا ماتی او شل، هغه څه وايي چې نه ئې د كولو اراده لري او نه ئې همت**!**

إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَذَكَرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱنتَصَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْۗ وَسَيَعۡلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَيَّ مُنقَلَبٖ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

په استثناء د هغو چې ايمان ئې راوړی، نېك عملونه ئې كړي، الله ئې ډېر ياد كړی او وروسته له هغه چې ظلم پرې شوی غچ ئې اخيستی، او ظالمان به ډېر ژر پوه شي چې په كومې كندې كې به نسكور كړی شي**!!**

(۲۲۷)- قرآن د شاعرانو له مخكنۍ ډلې هغه شاعر مستثنی كوي چې ځانګړتياوې ئې دا وي:

د ايمان خاوند وي، شعر ئې له ايمان راخوټېدلی او د ايمان په خدمت كې، هغه چې د ده د هر شعر په هرې مصرع كې به د ايمان نښې وګورې.

د عمل د مېدان مېړنی وي، عمل ئې نېك وي، تر دې د مخه چې شاعر وي يو صالح انسان وي، داسې نه دئ چې په عمل پانې كې ئې له شعره پرته بل څه نشته، د ژوند ټوله پانګه ئې يوازې څو اشعار دي، ټول عمر، وختونه او استعدادونه ئې د دغې پانګې په ترلاسه كولو كې ضايع كړي، بلكې هغه يوازې د فراغت وختونه د شعر ليكلو او ويلو ته مختص كړي.

تل ئې الله تعالی په ياد وي، ژبه ئې د الله په ياد لمده، زړه ئې د الله په ياد دربېږي، شعر ئې له ذاكر زړه راخوټېدلی، په خپلو اشعارو كې خدای ډېر يادوي، كه څوك ستايي نو هغه خدای دئ، كه له چا سره د مينې اظهار كوي هغه خدای دئ، كه له چا طمع يا وېره لري نو هغه يوازې خدای دئ، خدای پالي، خدای لمانځي، له خدايه مرسته غواړي، د الله په لوري بلنه وركوي.

مبارز او مجاهد شاعر دئ، له مظلومانو دفاع کوي، له ظالمانو د غچ اخيستلو لپاره ملا تړي او په خپلو انقلابي او ظالم ځپونکو اشعارو سره د ظالمانو پر سر کلك کلك مرگوني گوزارونه کوي، د ظالمانو په ضد پاڅون ته بلنه ورکوي او د مظلومانو دردونه منعکس کوي.

په دې مبارکو آيتونو کي د قرآن هر مؤمن مخاطب ته دا لارښوونه شوې چي د ښکلي شعر او د قدرمن، دروند او هدفمن شاعر د تشخيص او پېژندو په اړه بايد دا دقيق الهي معيار په پام کي ولري او هر شعر او شاعر په دغي تلي وتلي؛ هغه شاعر ته د يوه مؤمن او متعهد شاعر په سترگه وگوري چي دغه ځانگړتياوي ولري، د شعر هغه ديوان لري وغورځوي چي د لوړو معنوي ارزښتونو په خدمت کي نه وي، هغه خو تر پښو لاندي کړي او اورته ئې وغورځوي چي د گنده ميني او عشق خبري کوي، ساقي، مى او ساغر ستايي، د خپل گاونډي د لور او خور سور شال، تور خال، زلفي، شونډي او د کميس د لمني نوم په خوله اخلي، په اشعارو کي ئې نه د حق ملاتړ وي او نه د باطل غندنه، نه د مظلوم ملگرتيا او نه د ظالم مخالفت. د هغه چا ديوان چي يا پاچيان او د هغوى رنگين رنگين دربارونه او محفلونه ستايي، يا د کلي هغه گودر چي پيغلي ترې اوبه وړي او دا شاعر به په خپلو اشعارو کي داسي ومومئ چي د گودر په لار کي، د کوم مات دېوال او وني شا ته پټ ولاړ دئ، د غله په څېر گودر ته د راتلونکو پيغلو ننداره کوي**!!**

د هغه شاعر او د هغه د ديوان درناوى وکړئ چي د گودر په ځاى د سنگر ستاينه کوي، د تورو زلفو په ځاى د حقپالو مجاهدينو تېرې توري ستايي، د يار د سرو شونډو په ځاى د هغو مجاهدينو سره پرهارونه او تغمي تغمي بدنونه يادوي چي په سنگرونو کي په شهادت رسېدلي او د بگرام او گوانتانامو په څېر زندانونو کي تر بې رحمانه تعذيبونو لاندي پاتي شوي، خو صبر ئې کړى او دښمن ته نه دي تسليم شوي.

ډېره عجيبه ده چي څوك په قرآن د ايمان دعوى هم کوي او د حافظ او عمر خيام په څېر گنده او درباري اشعارو ته د صوفيانه او سپېڅلو اشعارو په سترگه هم گوري**!!**

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

النمل

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم النمل دئ، د سورې د ۱۸ آيت له دې فقرې قَالَتۡ نَمۡلَةٞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمۡلُ ٱدۡخُلُواْ

مَسَٰكِنَكُمۡ څخه اخيستل شوی، د مکي دور په منځنيو کلونو کې او تر الشعراء وروسته نازله شوې، ۹۳ آيتونه

لري، آيتونه ئې د الشعراء په پرتله دومره اوږده دي چې د دې يو د هغې له دوو سره برابر دي، او له دې داسې معلومېږي چې دا سوره تر الشعراء زياته موده وروسته نازله شوې، او د دواړو د نزول تر منځ کافي وخت تېر شوی، آيتونه ئې ښکلی او خوندور وزن لري او په داسې صيغو پای ته رسېدلي چې د سورې د لومړي آيت (مبين) او د درېيم آيت (يوقنون) صيغو ته ورته وزن لري.

لکه څنګه چې دا سوره په دوو مقطعاتو حروفو (طاء او سين) پيل شوې د دې سورې محوري او اساسي مضامين هم دوه دي، دا مضامين د لومړی رکوع په پيل کې په دې توګه راغلي:

۱- د الله تعالی له لوري لېږل شوی مبين کتاب د مؤمنانو لپاره لارښود او زېری دئ، د هغو مؤمنانو لپاره چې لمونځ قائموي، زکات ورکوي او پر آخرت يقين کوي.

۲- هغه چې پر آخرت ايمان نه راوړي؛ دوی ته الله تعالی خپل خپل عملونه ښايسته کړي نو د ايمان راوړو سعادت ئې نه په برخه کېږي، لالهاند وي، په دنيا کې به هم په بد عذاب اخته شي او په آخرت کې به لازيات زيانمن وي.

ټوله سوره د همدغو دوو اساسي مطالبو پر محور څرخي او د څو تاريخي بېلګو په ترڅ کې زموږ په وړاندې انځور شوي:

لومړی تاريخي بېلګه ئې د موسی عليه السلام د بعثت قصه ده، چې له نهو سترو سترو معجزو سره د فرعونيانو مقابلې ته لېږل شوی خو د دغو سترو معجزو له ليدو سره سره فرعونيانو ايمان رانه وړ!! موسی عليه السلام په داسې حال کې پر پيغمبری مبعوث شوی چې له خپلې مېرمنې او ماشومانو سره د شپې په تياره کې، يوه تنګ او

كړليچن ناو كي په سفر روان وو، هوا سړه وه، د اور بلولو او ځان تودولو سامان ئې هم نه درلودل، لار تري وركه شوې وه، داسي چا ته اړ وو چي لار وروښيي. په همدې حالت كي ئې لرې لرې د اور رڼا تر سترګو شوه، خپل ټبر ته ئې وويل: دلته تم شئ، هلته مي د اور يوه لمبه وليده، ورځم، يا به د لاري په اړه تري وپوښتم، خو كه دوى هم زموږ په څېر لاروي ول او د لاري په اړه ئې معلومات نشو راكولى نو كومه بله سكروټه به تري راوړم، چي اور بل كړو او ځان تود كړئ. په دې كي د موسى عليه السلام د بې وسې او بې كسى حالت انځور شوى، داسي يو كس د فرعون مقابلي ته لېږل شوى، خو ومو ليدل چي د دې مقابلي پايله څه وه!!

ورپسې د داؤد عليه السلام او د ده د زوى سليمان عليه السلام قصه په تفصيل سره وړاندي شوې، او په دې كي د الله تعالى په وړاندي د يوه مؤمن واكمن چلن انځور شوى، د قصي اساسي مطالب دا دي:

الله تعالى داؤد او سليمان عليهما السلام ته ځانګړى علم وركړى وو، د رسالت علم تر څنګ له اوسپني زغري جوړول، د بادي كښتى اختراع، د اطلاعاتو او ليكونو لېږد رالېږد كي د مرغانو كارول او د مرغانو په ژبې د پوهيدا علم وركړى شوى وو.

د دې الهي پېرزوينو په وړاندي د دوى د امتنان او شكر احساس او وينا دا وه: ستاينې هغه الله ته دي چي موږ ته ئې پر خپلو ډېرو مؤمنو بندګانو فضيلت راكړ.

بيا د صالح عليه السلام په وړاندي د ثموديانو چلن انځور شوى، چي اساسي ټكي ئې دا دي:

الله تعالى ثموديانو ته د دوى ورور صالح عليه السلام ولېږو، له دې پيغام سره چي د الله تعالى عبادت وكړئ، د ده د دعوت په وړاندي ثموديان په دوو ډلو ووېشل شول، ځينو ايمان راوړ او ځينو د صالح عليه السلام د مخالفت او دښمنۍ لار غوره كړه او د دوى تر منځ شخړه پيل شوه، صالح عليه السلام ورته وويل: اې زما قومه! ولي تر ښېګڼو بدو كړنو ته تلوسه لرئ؟ ولي بدې تر نېكي وړاندي په تلوار سره غواړئ، ولي له الله بخښنه نه غواړئ چي په نتيجه كي به ئې د الهي رحمت او پېرزويني وزر درباندي وغوړول شي؟!

دوى د صالح عليه السلام په ضد په توطئو لاس پوري كړ، خپل پټ تدبير ئې وكړ او الله تعالى په داسي حال كي پټ تدبير وكړ چي دوى بې خبره ول، نو وګوره چي د دوى د پټ تدبير پايله څنګه وه، څنګه مو دوى او د دوى ټول قوم ويجاړ ويجاړ كړل!! او دا د دوى كورونه دي چي له دې كبله تش پاتي دي چي ظلم ئې وكړ.

ورپسې د اخلاقي فساد په يوه ګنده ډنډ كي د ننښتي قوم قصه د بلي تاريخي بېلګي په توګه وړاندي شوې، دا د لوط عليه السلام د مفسد قوم قصه ده چي په دې توګه راغلې:

لوط عليه السلام خپل قوم ته وويل: آيا دې فحش كار ته په داسي حال كي وړاندي كېږئ چي تاسو يو بل ته ګورئ، په ښكاره توګه او د نورو په وړاندي؟!! آيا د ښځو پر ځاى نارينه وو ته د شهوت په موخه وړاندي كېږئ؟!! يوازي دا نه بلكي ډېر نور جهالتونه هم كوئ.

د قوم ځواب ئې له دې پرته بل څه نه وو چي د لوط پلويان له خپل كلي وباسئ، يقيناً چي دوى داسي وګړي دي چي ځان پاك پاك كوي!! دا دې ګورئ چي پليت، په ګناهونو كي غرق، په اخلاقي فساد لخته وګړي پاكلمني نشي زغملى، له خپل كلي ئې له دې كبله باسي چي د دوى په څېر بدلمني نه دي!!

نو الله تعالی دی او د ده تېر وژغورو، د ده له مېرمني پرته چي برخليك ئي د نورو وروسته پاتي شوو په څېر وو، د ډېرو باران ئي پرې ووراوو، وګوره چي د هغو وګړو پر سر ورېدونکی باران څومره بد دئ چي پيغمبرانو خبرداری ورکړی او دوی ئي پروا نه ده کړې**!!**

بيا د وينا مخه د رسول الله د مخاطبينو په لوري اړول شوې او هغوی ته د الله تعالی او آخرت په اړه ډېره زړه راښکونکي او جذابه وينا، په زړه پوري لاربښووني او ډېر مضبوط او قانع کوونکي دلائل وړاندي شوي.

په پای کي رسول الله ته ويل شوي چي دوی ته ووايي:

زه ګمارل شوی يم چي دا قرآن خلکو ته واوروم.

څوك چي په سمه لار روان شي يقيناً چي د ځان په ګټه په سمه لار تللی.

څوك چي بې لاري شي نو زه خو يوازي يو منذر يم، د نورو پيغمبرانو په څېر تاسو د کفر، شرك، ظلم او فساد له بدو پايلو وېروم.

ستايني ټولي الله ته دي.

ژر به خپل آيتونه داسي دروښيي چي تاسو به ئي پېژنئ، هغه څه چي تاسو تري انکار کوئ ډېر ژر به ئي په خپلو سترګو وګورئ.

الله تعالی له هغه څه غافل نه دئ چي تاسو ئي کوئ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

طسٓۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡقُرۡءَانِ وَكِتَابٖ مُّبِينٍ ﴿١﴾ هُدٗى وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ
وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَهُمۡ
يَعۡمَهُونَ ﴿٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَهُمۡ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ وَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡأَخۡسَرُونَ ﴿٥﴾

طا، سين، دا د دې قرآن آيتونه دي او د يوه څرګند کتاب، هغو مؤمنانو ته لارښوونه او زېرى چې لمونځ قائموي، زکات ورکوي او پر آخرت يقين کوي، يقيناً هغه چې پر آخرت ايمان نه راوړي؛ دوی ته مو خپل خپل عملونه ښايسته کړي نو دوی لالهاند دي، دوی همغه دي چې بد عذاب ئې په برخه دئ او دوی به په آخرت کې لازيات زيانمن وي.

(۱-۵)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

~~لکه څنګه چې دا سوره په دوو مقطعاتو حروفو پيل شوې د دې سورې محوري او اساسي مضامين هم دوه دي، دا~~ مضامين د لومړۍ رکوع په پيل کې په دې توګه راغلي:

۱- د الله تعالی له لوري لېږل شوی مبين کتاب د مؤمنانو لپاره لارښود او زېرى دئ، د هغو مؤمنانو لپاره چې لمونځ قائموي، زکات ورکوي او پر آخرت يقين کوي. دوی ته د روښانه مستقبل او فلاح او بريا زېرى ورکوي.

۲- هغه چې پر آخرت ايمان نه راوړي؛ دوی ته الله تعالی خپل خپل عملونه ښايسته کړي نو د ايمان راوړو سعادت ئې نه په برخه کېږي، لالهاند وي، په دنيا کې به هم په بد عذاب اخته شي او په آخرت کې به لازيات زيانمن وي.

ټوله سوره د همدغو دوو اساسي مطالبو پر محور څرخي او د څو تاريخي بېلګو په ترڅ کې زموږ په وړاندې انځور شوي.

د قرآن په اړه چې دلته په لومړي آيت کې څه ويل شوي دا مطلب په مکرره توګه، په مختلفو الفاظو او په ګڼ شمېر آيتونو کې راغلی، دلته قرآن د مبين کتاب په نامه ستايل شوی، مبين يعني ښکاره، څرګند او واضح، مبين يعني د ټولو حقائقو څرګندوونکی، بيانوونکی او واضح کوونکی، او د دې معنی دا ده چې په قرآن کې ابهام، اغماض، د انسان له فهم او درک لوړ مطلب، مجهوله وينا او د شك او تردد مورد نشته، او د دې معنی دا ده چې

قرآن ټول حقائق څرګند کړي، کومو لاربښوونو ته چې انسان ضرورت لري په دې قرآن کې بيان شوي، نو قرآن هم په خپله څرګند کتاب دئ او هم د حقائقو لپاره وروستی معيار او ملاك. او دا د هغو خلکو ادعاء په بشپړه توګه ردوي چې وايي: قرآن مبهم او د خلکو له سويې لوړ کتاب دئ او په قرآن پوهېدا ګران کار دئ، د قرآن په اړه دا قضاوت ستر جرم دئ او د الله تعالی د مکررې وينا خلاف غلط او ظالمانه قضاوت دئ. ځوك چې د قرآن په اړه داسې قضاوت کوي او هغه يو مبهم او د خلکو له سويې لوړ کتاب معرفي کوي هغه يقيناً چې يو جاهل، ناپوه، د قرآن له حقيقته بې خبره او په غرض او مرض اخته انسان دئ، داسې چا ته مه د عالم په سترګه ګورئ او مه ئې خبره د اعتناء وړ ګڼئ. دوی تر ټولو خطرناك دښمن هم د قرآن ستر دښمنان دي، دوی په دې وينا سره خلك د قرآن له ويلو منع کوي او ځوك چې له قرآن پرته په بل څه کې هدايت لټوي هيڅکله به هدايت نشي او صحيح لار به ونه مومي. هيڅ حقيقي عالم به د الله تعالی د دې مبين او آسان کتاب په اړه د داسې څه ويلو جسارت ونه کړي چې د قرآن په اړه يو کرکجن او ظالمانه تور او په خپله د قرآن د وينا خلاف وي، په قرآن کې په وار وار ويل شوي چې دا مبين او آسان کتاب دئ. ځيني د ناپوهی له کبله دا خبره کوي چې په قرآن پوهېدا ګرانه ده او ځيني ګمان کوي چې په داسې وينا سره موږ د قرآن درناوی کړی!! حال دا چې دا درناوی نه بلکې سپکاوی دئ، کوم کتاب چې غامض، پېچلی، مبهم او د مخاطب له سويې لوړ وي يو ناقص او عيبناك کتاب دئ.

دا همغه کار دئ چې د يهودو او نصاراوو دين پلورونکو مذهبي مشرانو له تورات او انجيل سره وکړ، هغوی هم د الله تعالی کتاب شا ته وغورځاوو او خلکو ته ئې وويل: د الله په کتاب پوهېدل ګران دي، تاسو نشئ کولی د هغه په معنی او حقيقت پوه شئ، موږ ئې خلاصه درته وايو، په همدې اکتفاء وکړئ، او دوی به هغه قصې ورته کولې چې له شيطانانو به ئې زده کړې وې او پيغمبرانو ته به ئې منسوبولې، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَلَمَّا جَآءَهُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٞ لِّمَا مَعَهُمۡ نَبَذَ فَرِيقٞ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ كِتَٰبَ ٱللَّهِ وَرَآءَ ظُهُورِهِمۡ كَأَنَّهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿١٠١﴾ وَٱتَّبَعُواْ مَا تَتۡلُواْ ٱلشَّيَٰطِينُ عَلَىٰ مُلۡكِ سُلَيۡمَٰنَۖ ...

البقره: ۱۰۱-۱۰۲

او کله چې د الله له لوري کوم داسې پيغمبر ورته راغلی چې له دوی سره د شته (کتاب) تصديقوونکی وو، نو د اهل کتابو يوې ډلې د الله کتاب داسې شا ته وغورځاوو لکه (په هيڅ) چې نه پوهېدل. او د هغه څه متابعت ئې پيل کړ چې شيطانانو به د سليمان عليه السلام د پاچاهی په نامه (ورته) لوستل!!

دا دئ ګورئ چې له مخکنيو الهي کتابونو سره همدا کار شوی او له قرآن سره همدا کار کېږي.

ځوك چې وايي قرآن دومره پېچلی، مجمل او ګران کتاب دئ چې د نړۍ هيڅ کتاب دومره پېچلی نه دئ، ګواکې د قرآن د دې خبرې چې وايي: که جن او انس راغونډ شي داسې کتاب نشي وړاندې کولی؛ معنی همدا ده چې دا کتاب پېچلی دئ؛ دا کس يا دروغجن دئ او د الله تعالی د کتاب په اړه دروغ وايي، يا د قرآن د دغې وينا په معنی نه دئ پوه شوی، د قرآن د دغې وينا معنی دا ده چې هيڅوك د قرآن په څېر واضح، څرګند، عام فهم، سليس، د اسرارو واضح کوونکی، جامع، لاربښود، معياري، اغېزناك او خوندورکتاب نشي وړاندې کولی، په يوه کتاب کې ابهام، اغماض، پېچلتوب، عدم وضاحت او د مخاطب له سويې لوړ والی؛ ستر عيب دئ او د حکيم رب کتاب له

دې عيبه منزه دئ، ځوك چي قرآن ته ابهام او اغماض منسوبوي پر الله تعالى او د هغه پر مبين كتاب ستر تور لګوي. حقيقت دا دئ چي د نړۍ هيڅ مذهبي او غير مذهبي كتاب د قرآن په څېر واضح او آسان نه دئ؟

ځوك چي وايي: د قرآن د كوم آيت په اړه به يوازي هغه څه وايو چي په رواياتو كي راغلي، له دې پرته نه د څه ويلو حق لرو، نه د كومي انتباه اخيستو او نه د بل تعبير او تفسير، او داسي تعبير او تفسير ته د تفسير بالرأى نوم وركوي او هغه حرام ګڼي!! دا خبره له ځانه كوي، هيڅ عقلي او نقلي بنسټ او دليل ورته نه لري، دا جناب نه له قرآن خبر دئ او نه د رواياتو له كتابونو، نه پوهېږي چي په رواياتو كي د څو محدود شمېر آيتونو تفسير راغلى او په همدغو لږو مواردو كي به هم نه يوازي د يوه آيت د تفسير په اړه ګڼ شمېر متعارض او متضاد روايات ستاسو مخي ته راشي بلكي يوه صحابي ته به دوه او درې متعارض اقوال منسوب شوي ومومئ، د قرآن په تفسير كي چي كومه ستره ستونزه رامنځته شوې نو له دغو متعارضو او متضادو رواياتو راولاړه شوې، دغه متعارض روايات د دې باعث شوي چي ځيني ووايي: په قرآن پوهېدا ګرانه ده، ځكه چي دا دئ ګورو قرآن يو څه وايي، روايت بل څه، د يوه آيت په اړه يو روايت يو څه وايي او بل روايت بل څه!! د دې ستونزي منشأ قرآن نه بلكي همدا متعارض روايات دي، دا ستونزه د قرآن له بېلو بېلو آيتونو نده راولاړه شوې، له هغو رواياتو راولاړه شوې چي يا له قرآن سره تعارض لري او يا په خپلو منځونو كي، ځوك چي قرآن ته د وروستي ملاك او معيار په سترګه ګوري هغه ته ډېره آسانه ده چي صحيح روايت له كمزوري، ضعيف او جعلي تفكيك كړي، هر روايت چي له قرآن سره اړخ نه لګوي، په قرآن كي كوم شاهد ورته نه مومو او د قرآن له كوم آيت سره تعارض ولري هغه روايت نه صحيح دئ، نه د منلو او رسول الله ته د منسوبولو وړ، آيا زموږ ايمان او عقل دا خبره مني چي رسول الله به داسي خبره كړې وي چي له قرآن سره تعارض لري؟!! څنګه ومنو چي قرآن او صحيح حديث به په خپلو كي تعارض لري؟!! زموږ ايمان او عقل وايي: هغه روايت قطعاً نشي صحيح كېدى چي د قرآن خلاف خبره كوي. د قرآن په حقيقت د پوهېدا په ارتباط د هغو خلكو سورلى په ختو كي نښتي، د وړاندي تلو توان له لاسه وركوي او له ستونزي د وتلو سعادت ئې نه په برخه كېږي چي قرآن د وروستي معيار او ملاك په توګه نه مني او ضعيفو او غريبو رواياتو ته د قرآن پر څرګندو آيتونو ترجيح وركوي. د هغوى مثال هغه شنواري ته ورته دئ چي چا ترې وپوښتل: خداى ستر دئ كه دُربابا؟ له څه درنګ او ځنډ وروسته ئې وويل: خلاى (خداى) دي داسي حيران كړه لكه چي زه دي حيران كړم، كه ووايم خلاى ستر دئ دربابا خفه كېږي او كه ووايم در بابا ستر دئ نو خلاى ناراضه كېږي!! دوى هم چي د آيت او روايت ترمنځ له جدي او ژور تعارض حتى تضاد سره مخامخ شي او وپوښتل شي: كوم يو صحيح وګڼو؟ نو د هغه شنواري په څېر حيران شي!! دوى ته وايو: خداى مو هدايت كړه، څنګه د الله تعالى د كتاب په وړاندي يوه ضعيف او غريب روايت ته اعتبار او ارزښت وركوئ؟!! هغوى په دې نه پوهېږي چي تفسير بالرأى څه دئ، كوم تفسير بالرأى حرام دئ؟ تفسير بالرأى دا نه دئ چي ځوك د قرآن له كوم آيت كومه انتباه واخلي، يا د كوم آيت په اړه خپله رأيه وړاندي كړي، يا د څو مفسرينو د آراوو له منځه يوه غوره وګڼي، كه دې ته ځوك تفسير بالرأى ووايي نو بيا خو ټولو مفسرينو همدا كار كړى او هر يوه د قرآن د آيتونو په اړه خپله خپله رأيه وړاندي كړې؟ آيا دوى حرام كار كړى؟ كه داسي تفسير ناجائز وى نو رسول الله به له صحابه وو داسي پوښتنه نه كوله چي په قرآن كي مؤمن له يوې وني سره تشبيه شوى هغه كومه ونه ده؟ عمر به له صحابه وو همداسي پوښتنه نه كوله، هغه د جليل القدره صحابه وو په يوې غونډي كي د النصر سورې په اړه پوښتنه وكړه، هر چا خپله خپله رأيه وركړه، عبد الله بن عباس هم چي لا ځوانكى وو خپله رأيه وړاندي كړه او عمر وويل چي زما انتباه هم د ده په څېر وه. كه دا كار جائز نه وى نو دا پوښتني به نه كېدې!! مفسرينو به د قرآن د آيتونو په اړه خپل خپل آراء نه وړاندي كول، الله تعالى به نه فرمايل

چي په دې قرآن عقلمن او اولوالالباب پوهېږي. دغو درنو مفسرينو د دغو آراوو په وړاندي کولو سره نه يوازي کومه گناه نه ده کړې بلکي طمع مو دا ده چي الله تعالی به دوی ته د صحيح تفسير په صورت کي دوه او د اشتباه په صورت کي يو اجر ورکوي. تفسير بالرأی دې ته وايي چي څوك له ځان سره کومه خاصه رأيه ولري او بيا د دغي رأيي لپاره په تکلف سره د قرآن کوم آيت تأويل او تحريف کړي، داسي لکه چي څوك يو غريب روايت واوري يا د مذهبي تعصب له مخي کومه رأيه قبوله کړي او بيا د قرآن کوم آيت د خپل ظاهري او څرگند مفهوم په خلاف د همدې غريب روايت او همدې مذهبي رأيي په تأييد کي تحريف کړي، د دې پر ځای چي آيت معيار وگڼي او روايات د هغه په تله وتلي برعکس همدا کمزوري روايات معيار گڼي او د قرآن آيتونه د هغوی په تأييد کي تحريفوي**!!** د دې پروا هم نه کوي چي وينا ئې د قرآن خلاف ده**!!**

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى ٱلۡقُرۡءَانَ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او يقيناً چي تا ته دا قرآن د يوه باحکمته ذات له لوري درکول کېږي.

---

(٦)- دلته رسول الله ته ويل شوي چي تا ته دا قرآن د هغه الله تعالی له لوري درکول کېږي چي يوه باحکمته دئ، يعني دا کتاب د (علم) او (حکمت) خزانه ده ځکه رالېږونکی ئې عليم او حکيم دئ، د دې کتاب په هري لارښووني کي به د حکيم او عليم رب د علم او حکمت څرگند مظاهر په خپلو سترگو وگورئ. څوك چي په دې کتاب ايمان نه راوړي وجه ئې دا نه ده چي دا کتاب ورته مبهم دئ، يا کافي دلائل ئې په وړاندي نه دي اېښودل شوي، يا په هغه کي د علم او حکمت څرگند مظاهر نه گوري، بلکي وجه ئې دا ده چي له خپلو غلطو کړنو لاس اخيستو او د خپلو ناولو اعمالو پرېښودو ته چمتو نه دي، دوی ته خپلي کړني ښايسته برېښي.

إِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهۡلِهِۦٓ إِنِّيٓ ءَانَسۡتُ نَارٗا سَـَٔاتِيكُم مِّنۡهَا بِخَبَرٍ أَوۡ ءَاتِيكُم بِشِهَابٖ قَبَسٖ لَّعَلَّكُمۡ تَصۡطَلُونَ
﴿٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِيَ أَنۢ بُورِكَ مَن فِي ٱلنَّارِ وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٨﴾ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ
أَنَا ٱللَّهُ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٩﴾ وَأَلۡقِ عَصَاكَۚ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهۡتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنّٞ وَلَّىٰ مُدۡبِرٗا وَلَمۡ يُعَقِّبۡۚ يَٰمُوسَىٰ لَا
تَخَفۡ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ ٱلۡمُرۡسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسۡنَۢا بَعۡدَ سُوٓءٖ فَإِنِّي غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١﴾
وَأَدۡخِلۡ يَدَكَ فِي جَيۡبِكَ تَخۡرُجۡ بَيۡضَآءَ مِنۡ غَيۡرِ سُوٓءٖۖ فِي تِسۡعِ ءَايَٰتٍ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَقَوۡمِهِۦٓۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَوۡمٗا
فَٰسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتۡهُمۡ ءَايَٰتُنَا مُبۡصِرَةٗ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ
أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿١٤﴾

هغه مهال چې موسی خپل ټبر ته وویل: ما یو اور ولید، له هغه به یا حتماً کوم خبر درته راوړم یا په موټ کې نیول شوې لمبه، چې ځان تود کړئ، نو کله چې ورته راغی ورغږ شو چې هغه هم مبارك كړى شوى چې په اور کې دئ او هغه هم چې شاوخوا کې ئې دئ، او پاکي د عالمونو رب الله ته ده، اې موسی! خبره دا ده چې یقیناً زه باحکمته عزتمن الله یم، او عصا دې وغورځوه، او کله چې ئې هغه داسې ولیده لکه چې خوځنده مار وي نو په داسې حال کې ئې (په تېښته) مخ ترې واړاوو چې شا ئې ور اړولې وه او شا ته ئې ونه کتل، اې موسی! مه وېرېږه، یقیناً چې زما خوا ته پیغمبران نه وېرېږي، مګر هغه چې ظلم ئې وکړ، بیا ئې له بدو وروسته نېکي په بدل کې وکړه، نو یقیناً چې زه مهربان بخښونکی یم. او لاس دې په ګرېوان کې دننه کړه، چې له داغ پرته به تك سپین راووځي، په نهو نښو کې د فرعون او د هغه د قوم په لوري، یقیناً چې دوی فاسق وګړي دي، نو کله چې زموږ څرګندي بصیرت پاروونکي (سترګي پرانیستونکي) نښې ورغلې وئې ویل: دا څرګند جادو دئ!! نو په داسې حال کې ئې د ظلم او کبر له کبله انکار ترې وکړ چې زړونو ئې پرې باور کړى وو.

(٧-١٤)- په دې مبارکو آیتونو کې د سورې د اساسي مضامینو لپاره د موسی علیه السلام د بعثت قصه، له نهو سترو سترو معجزو سره د فرعونیانو مقابلې ته د هغه لېږل او د دغو سترو معجزو له لیدو سره سره د فرعونیانو ایمان نه راوړل د تاریخي بېلګې په توګه وړاندې شوي، چې خلاصه ئې دا ده:

هغه مهال درپه یاد کړه چې موسی علیه السلام له خپل ټبر (مېرمنې او ماشومانو) سره د شپې په تیاره کې، یوه تنګ او کږلېچن ناو کې په سفر روان وو، هوا سړه وه، د اور بلولو او ځان تودولو سامان ئې هم نه درلود، لار ترې ورکه شوې وه، داسې چا ته اړ وو چې لار وروښیي. په همدې حالت کې ئې لږ لرې د اور رڼا تر سترګو شوه، خپل ټبر ته ئې وویل: دلته تم شئ، هلته مې د اور یوه لمبه ولیده، ورځم، یا به د لارې په اړه ترې وپوښتم، خو که دوی هم زموږ په څېر لاروي ول او د لارې په اړه ئې معلومات نشو راکولی نو کومه بله سکروټه به ترې راوړم، چې اور بل کړو او ځان تود کړئ. په دې کې د موسی علیه السلام د بې وسې او بې کسې حالت انځور شوی، داسې یو کس د فرعون مقابلې ته لېږل شوی، خو ومو لیدل چې د دې مقابلې پایله څه وه!!

کله چې د اور ځای ته ورغی داسې غږ پرې وشو: دا یو سپېڅلی ناو دئ، هغه هم مبارك دئ چې په اور کې دئ او هغه هم چې شاوخوا کې ئې دئ، او پاکي د عالمونو رب الله ته ده، یعني دا سیمه اوس د الله تعالی تر خاص رعایت لاندې ده او هر څه ئې مبارك دي. د القصص په سوره کې ویل شوي چې دا غږ له یوې ونې پرې وشو، تفصیلات ئې هلته وګورئ. دا لوړه د طور غره په لمني کې پرته ده، د عیسائیانو لومړي پاچا قسطنطین په ٣٦٥ م کې دلته یوه کنیسه جوړه کړه، بیا نږدې دوه سوه کاله وروسته قیصر د دې خوا ته یو ډېر جوړ کړ چې دا کنیسه هم د هغه یوه برخه شوه، دواړه تراوسه پاتې دي.

د آیت دا فقره غور غواړي چې وایي: پاکي هغه الله ته ده چې د عالمونو رب دئ، باید وګورو چې له مخکنیو فقرو سره ئې تړاو څنګه دئ، تر دې وړاندې د یوه مکان، اور او غږ یادونه شوې، له هر چا سره دا پوښتنه راولاړېږي چې له رب العالمین سره د دغو دریو (مکان، اور او غږ) تړاو څنګه دئ؟ په دې فقرې سره دغې پوښتنې ته ځواب ویل شوی او هغه داسې چې الله تعالی د عالمونو رب دئ، له هر عیب او نقص منزه دئ، نه مکان ته اړ دئ، نه ئې دلته حضور داسې وو لکه کوم مخلوق چې یو ځای پرېږدي او بل ځای ته ولاړ شي، نه دا اور او رڼا ئې د ده د تجلي او جلال رڼا وه او نه دې ته اړ دئ چې چا ته د یوې لارښوونې د القاء لپاره داسې تکلم وکړي لکه د یوه انسان تکلم له بل سره، د الله تعالی هیڅ څه مخلوق ته ورته نه دي، په هیڅ څه کې د مخلوق

په ځېر نه دئ، داسي نه چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کړئ، داسي نه چي یوه وړه دره د رب العالمین لپاره مکان وګڼئ، الله تعالی همدلته له موسی علیه السلام سره تکلم کړی، خو دا تکلم څنګه وو؟ موږ نه پوهېږو، یوازي دومره ویلي شو چي موسی علیه السلام ته داسي غږ شوی او داسي تکلم ورسره شوی چي دی پرې پوه شوی، دا اور او رڼا د الله تعالی د تجلي رڼا نه وه، ځکه قرآن په خپله په بل ځای کي موږ ته لاربښوونه کوي چي موسی علیه السلام له الله تعالی وغوښتل چي ځان وروښيي، هغه ته وويل شو چي ما نشي لیدلی، دا دئ وګوره چي ستر غر د الله تعالی د تجلي په وړاندي مقاومت نشي کولی، الله تعالی د غره په لوري تجلي وکړه، غر ټوټې ټوټې شو او موسی علیه السلام بې سده شو.

الله تعالی موسی علیه السلام ته ځان داسي معرفي کوي: یقیناً چي زه باحکمته عزتمن الله یم، زما په هري پرېکړي کي حکمت مضمر دئ، دلته ستا راوستل، په پیغمبرئ ستا ګمارل او د فرعون لوري ته ستا لېږل؛ دا هر څه پر حکمت مبتني دي. ځواکمن او عزتمن رب درسره دئ، مه د فرعون له زور او ځواك وېره کوه او مه ځان کمزوری او ضعیف ګڼه.

هغه ته وویل شول: دا مکان چي تا ته اور ښکاري؛ د الله تعالی د خاصي توجه وړ ګرځېدلی، د همدې خاصي توجه له کبله د دې په منځ او شاوخوا کي هر څه مبارك دي.

موسی علیه السلام ته وویل شول: عصا دي وغورځوه، له غورځولو سره سم ئي هغه داسي وموندله لکه چي خوځنده مار وي، هیبت پرې راغی، مخ ئي ترې واړاوو او داسي په تېښته شو چي شا ته ئي نه کتل. په دې سره قرآن موږ ته لاربښوونه کوي چي موسی علیه السلام تر وحي وړاندي یو عادي انسان وو، حالت ئي داسي وو چي کله ئي خپله عصا د خوځنده مار په بڼې کي ولیده داسي ترې وتښتېدو چي شا ته ئي نه کتل، همدا عادي انسان له رسالت وروسته دې ته چمتو شو چي د فرعون مقابلې ته ملا وتړي، نه ئي له زور او ځواك ووېرېږي او نه ئي له ګواښونو او تهدیدونو.

الله تعالی هغه ته وویل: اې موسی! مه وېرېږه، یقیناً چي زما خوا ته پیغمبران نه وېرېږي، مګر هغه چي ظلم ئي وکړ، بیا ئي له بدو وروسته نېکي په بدل کي وکړه، نو یقیناً چي زه مهربان بخښونکی یم. دلته څو خبري باید په پام کي ولرو: ۱- د دې خبري چي (زما خوا ته پیغمبران نه وېرېږي) معنی یوازي دا نه ده چي ته به دلته او زما په حضور کي نه وېرېږې، بلکي معنی ئي دا ده چي تل زما تر رعایت لاندي یې نو هیڅکله مه وېرېږه، له نورو آیتونو معلومېږي چي موسی علیه السلام ته همدا ډاډ ورکړی شوی چي زه درسره یم، زما تر رعایت لاندې یې، فرعونیان ضرر نشي دررسولی. ۲- وروسته ویل شوي: (مګر هغه چي ظلم ئي وکړ، بیا ئي له بدو وروسته نېکي په بدل کي وکړه، نو یقیناً چي زه مهربان بخښونکی یم)، باید وګورو چي د دې استثناء معنی څه ده، په دې اړه په تفسیرونو کي اوږده بحثونه شوي، کوم څه چي له کوم تکلف پرته او د الفاظو ظاهر ته په پام سره د انسان ذهن ته راځي هغه دا دي: پیغمبران او د دوی ملګري د الله تعالی تر رعایت لاندي دي، الله تعالی ورسره دئ او د دوی مرسته کوي، باید وېره ونه لري، هغه څوك دي ووېرېږي چي ظلم وکړي، خو که دا هم له خپلي غلطۍ وروسته داسي نېك کار وکړي چي خپله اشتباه پرې جبران کړي نو الله تعالی به مهربان بخښونکی ومومي، او د دې غلطۍ له کبله به ئي له خپل رعایت او مرستي نه محروموي.

الله تعالی موسی علیه السلام ته وفرمایل: لاس دي په ګرېوان کي دننه کړه، چي له داغ پرته به تك سپین او ځلانده راووځي، دا دواړه د هغو نهو معجزو په ضمن کي دي چي تا ته درکړی شوي، نو د فرعون او د هغه د قوم په لوري ولاړ شه، یقیناً چي دوی فاسق وګړي دي. دلته ویل شوي چي موسی علیه السلام ته نه (۹) معجزې ورکړی شوې، د قرآن له نورو آیتونو معلومېږي چي د دغو دواړو تر څنګ دا هم د موسی علیه السلام معجزې وې چي کله پر فرعونیانو قحطي راغلي، کله د حاصلاتو کموالی، کله طوفان، کله ملخان، کنې، چنګاښي او کله ئې اوبه د وینو په څېر شوې، هر ځل موسی علیه السلام ته راغلي او له ده ئې غوښتي چي خپل رب ته د دې مصیبت د لري کولو دعاء وکړي، هغه دعاء کړې او هغه مصیبت ختم شوی، خو دوی پر خپلو ژمنو نه دي ودرېدلي او ایمان ئې نه دئ راوړی.

خو کله چي دا څرګندي، بصیرت پاروونکي او سترګي پرانیستونکي نښي او معجزې ورښودل شوې د ایمان راوړو پر ځای ئې ویلي: دا څرګند جادو دئ**!!**

په داسي حال کي ئې انکار ترې کړی چي زړونو ئې پرې باور کړی وو، ښه پوهېدلي وو چي موسی علیه السلام د الله تعالی رسول دئ، خو سره له دې ئې د ده د دعوت له منلو انکار کولو، د عدم ایمان وجه ئې د دوی ظلم او کبر وو، ظلم او کبر نه پرېښودل چي ایمان راوړي. دا آیتونه موږ ته لارښوونه کوي چي (فسق)، (ظلم) او (کبر) د ایمان په وړاندي ستر ستر خنډونه دي، په دغو دریو جرمونو اخته انسان؛ که هر څومره ستري ستري معجزې وګوري او هر څومره قانع کوونکي دلائل واوري، دومره چي حقیقت په بشپړه توګه ورته جوت شي او زړه ئې پرې قانع شي، د ایمان راوړو سعادت نشي ترلاسه کولی او دې ته نه چمتو کېږي چي د ایمان په مقتضی او له الهي لارښوونو سره سم عمل وکړي. دا آیت او د قرآن ګڼ شمېر نور آیتونه ښیي چي پر الله تعالی او د هغه پر پیغمبر د ایمان معنی یوازي دا نه ده چي څوك د الله تعالی پر شته والي او د پیغمبر پر حقانیت باور وکړي، که داسي وی نو د فرعونیانو ایمان او یقین به کافي او معتبر ګڼل شوی وو، دا ایمان د باور او یقین تر څنګ عملي مقتضیات او غوښتني لري، د ایمان دعوی یوازي هغه مهال د اعتبار وړ ګڼل کېږي چي عملي مقتضیات او غوښتني ئې تأمین شي.

په دې قصې کي موږ ته د پیغمبرانو علیهم السلام د دعوت په وړاندي د یوه داسي کافر واکمن چلن انځور شوی چي اقتدار غولولی، خپل زور ځواك مغرور کړی، د خپل اقتدار د بقا او دوام لپاره د موسی علیه السلام په څېر د ډېرو معجزو خاوند پیغمبر مخالفت کوي؛ په داسي حال کي چي د ده حقانیت ورته ثابت شوی**!!** خو په راتلونکي قصې کي د الله تعالی په وړاندي د یوه بل ستر واکمن او د لوی ملك مشر او لارښود چلن زموږ په وړاندي ځلېږي چي مؤمن دئ، خپل هر څه د الله تعالی عنایت او پېرزوینه ګڼي او تل د الله تعالی د نعمتونو شکر پر ځای کوي، او خپل زور ځواك د حق د غلبې او د الله تعالی لوري ته د خلکو د بلنې په لار کي کاروي.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَـٰنَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾
وَوَرِثَ سُلَيْمَـٰنُ دَاوُۥدَ ۖ وَقَالَ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَىْءٍ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ
ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَـٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَآ

أَتَوۡاْ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمۡلِ قَالَتۡ نَمۡلَةٞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمۡلُ ٱدۡخُلُواْ مَسَٰكِنَكُمۡ لَا يَحۡطِمَنَّكُمۡ سُلَيۡمَٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١٨﴾

او يقيناً چي داؤد او سليمان ته مو ځانګړی علم ورکړ، او دواړو وويل: ستاينه هغه الله ته ده چي موږ ته ئي پر خپلو ډېرو مؤمنو بندګانو فضيلت راکړ، او سليمان د داؤد وارث شو، او وئې ويل: اې خلکو! د مرغانو وينا رابنودل شوې، او هر څه راکړی شوي، يقيناً چي دا ښکاره فضيلت دئ، او سليمان ته د انسانانو، پېريانو او مرغانو خپلي لښکري داسي راغونډي کړی شوې چي دوی منضبط کړی شوي وو، تر هغه چي (سليمان او لښکري ئې) د مېږيو دره ته ورسېدل، يوې مېږۍ وويل: اې مېږيو! خپلو هستوګنځيو ته ننوځئ، داسي نه چي سليمان او د ده لښکري تاسو تر پښو لاندي کړي په داسي حال کي چي هغوی به نه پوهېږي.

(۱۵-۱۸)- په دې مبارکو آيتونو کي د سورې د اساسي مضامينو لپاره يوه بله تاريخي بېلګه؛ د داؤد عليه السلام او د ده د زوی سليمان عليه السلام قصه وړاندي شوې، چي اساسي مطالب ئې دا دي:

الله تعالى داؤد او سليمان عليهما السلام ته ځانګړی علم ورکړی وو، چي تفصيل ئې د قرآن په نورو آيتونو کي راغلی، د رسالت علم تر څنګ له اوسپني زغري جوړول، د بادي کښتی اختراع، د اطلاعاتو او ليکونو په لېږد رالېږد کي د مرغانو کارول او د مرغانو په ژبې د پوهيدا علم ورکړی شوی وو.

د دې الهي پېرزوينو په وړاندي د دوی د امتنان او شکر احساس او وينا دا وه: ستايني هغه الله ته دي چي موږ ته ئې پر خپلو ډېرو مؤمنو بندګانو فضيلت راکړ.

سليمان عليه السلام د خپل پلار د لويې واکمنی او ملك وارث شو.

سليمان عليه السلام خلکو ته وويل: اې خلکو! د مرغانو وينا رابنودل شوې، ټول ضروري شيان راکړی شوي، يقيناً چي دا د الله تعالى له لوري ښکاره فضل دئ چي د نورو په پرتله ئې زموږ په برخه کړی.

د سليمان عليه السلام په لښکر کي هم د انسانانو منضبط ټولګي ول هم د پېريانو او هم د مرغانو، دلته څو خبري په پام کي ولرئ: ۱- د آدم عليه السلام په ټول اولاد کي يوازينی شخص چي پېريان ورته مسخر شوي وو سليمان عليه السلام دئ، دا د ده ځانګړې معجزه وه، نه بل پيغمبر ته دا معجزه ورکړی شوې او نه بل عادي انسان ته دا واك او توان. ۲- دوی ته د مرغانو په وينا د پوهېدا فضيلت ورکړی شوی وو. ۳- له مرغانو د خطونو په وړو راوړ کي استفاده د دوی په لاس پيل شوې.

يو ځل سليمان عليه السلام ته خپلي لښکري په داسي حال کي راغونډي کړی شوې چي په بېلو بېلو ټولګيو کي له بشپړ نظم او ضبط سره خوځېدې، په خاص لوري د تلو پرېکړه شوې وه، د حرکت په دوران کي سليمان عليه السلام او لښکري ئې د مېږيو درې ته ورسېدل، يوې مېږۍ وويل: اې مېږيو! خپلو هستوګنځيو ته ننوځئ، داسي نه چي سليمان او د ده لښکري تاسو تر پښو لاندي کړي په داسي حال کي چي هغوی به نه پوهېږي. دلته له يوی خوا د سليمان عليه السلام دې ځانګړتيا ته اشاره شوې چي د مېږيو په ژبې هم پوهېدو، له بل لوري د مېږيو په

اړه داسي څه ويل شوي چي د قرآن يو ستر علمي اعجاز زموږ په وړاندي ږدي، دا مبارك آيت نه يوازي دا خبره كوي چي مېږي په خپلو منځونو كي خبري كولی شي بلكي پر دي سربېره څو نورو مهمو خبرو ته اشاره كوي: دوی مشر لري، مشره ئي ملكه ده، هغي ورته امر وكړ چي خپلو خپلو هستوګنځيو ته ننوځئ، هغه پوهېده چي د سليمان عليه السلام لښكر راروان دئ، كه مېږي خپلو كورونو ته داخل نشي تر پښو لاندي كېږي!!

همدا راز كه پورتني آيت ته ځير شئ نو وبه ګورئ چي قرآن د مېږيو مشره د نملة په نامه يادوي او وايي قالت نملة: يوې مېږۍ وويل، د څېړنو په ترڅ كي څرګنده شوې چي د مېږيو د كورنی مشره د موچيو په څېر ملكه (ښځينه مشره) وي، دنده ئي د هګيو اچول او د ټولي كورنی پالل او اداره كول وي، د كورنی كارګراني ښځينه مېږۍ دي خو ټولي شنډي وي او هګی نه اچوي!! همداراز د څېړنو په ترڅ كي جوته شوې چي په يوې كورنی كي تر لسو پوري مشري وي، دوی د همدي مشرۍ او هګيو اچولو لپاره غوره كېږي، قرآن دلته ويلي چي يوې مېږۍ وويل، داسي الفاظ نه دي راغلي چي يوازينی مشره افاده كړي، بلكي له څو څخه يوې ته اشاره شوې، او دا يقيناً چي له هره پلوه د هغو څېړونكو له وينا سره په دقيقه توګه تطابق لري چي وايي: مېږي ښځينه مشره لري، په هري كورنی كي تر لسو پوري مشري وي!! اوس نو تاسو ووایاست چي د مېږيو په اړه د قرآن دغه وينا يو ستر علمي اعجاز نه دئ؟! آيا پر قرآن د ايمان راوړو لپاره دغه اعجاز كافي نه دئ؟!! كه تاسو د قرآن دا وينا د هغه چا په وړاندي كېږدئ چي د مېږيو د ژوند په اړه ئي ژوري څېړني كړې دي او لنډه موده وړاندي ورته جوته شوې چي د مېږيو مشره ښځينه وي؛ ما ته ووايئ د دې وينا په وړاندي به ئي غبرګون څنګه وي؟ په ځانګړې توګه كه تاسو د عنكبوت (غني) او موچيو په اړه هم د قرآن هغه ويناوي ورته تشريح كړئ چي هره يوه ئي يو ستر علمي اعجاز دئ، آيا له دې پرته بله چاره لري چي ووايي: د قرآن دا ويناوي زموږ د ژورو تحقيقاتو له نتائجو سره په بشپړه توګه ورته دي، او كه ترې پوښتنه وكړئ چي نو رسول الله څنګه دا حقائق درك كړل؟ ځواب به ئي يا دا وي چي ووايي: دا ويناوي حتماً الهي منشأ لري، د يوه عادي انسان له توانه ډېره لوړه ده چي د څوارلسو پېړيو وړاندي شرائطو كي په داسي حقائقو پوه شي، او كه د ايمان راوړو سعادت ئي په برخه نشي نو حتماً به په حيرت كي لوېږي او لږ تر لږه دا به د رسول الله په لوړ نبوغ حمل كوي.

دلته د (هم لايشعرن) خبره ډېره جالبه او د خاص توجه وړ ده؛ اې انسانانو! تاسو دا مېږي بې احساسه او بې عقله ګڼئ خو هغوی ستاسو د ستر سالار په اړه وايي: دوی نه پوهېږي!!

هغه محققين چي د ژوو په اړه ئي څېړني كړې دي دې نتيجې ته رسېدلي چي نور ژوي هم د انسانانو په څېر د افهام او تفهيم لپاره خپلي خپلي ژبې او الفاظ لري، په خاصو غږونو سره يو بل پوهوي، يو بل وربلي، ځينو د ژوو د خاص ډول ګڼ شمېر الفاظ ثبت كړي چي هر يو ئي په خاص حالت كي خاصه معنی لري او يو بل ته په هغه سره خاص مطلب انتقالوي.

د موريس ميترلينګ په نامه يوه غربي محقق د ځينو حشراتو پر ژوند څېړني وكړې، څو كتابونه ئي وليكل، دې ليكنو ده ته د ټولي نړی په كچه شهرت وركړ، ما د ده ځيني ليكني هغه مهال لوستلي دي چي لا محصل وم، د مېږيو د ژوند په اړه د ده كتاب ډېر جالب وو، د هغه په كتاب كي مي لوستلي وو چي مېږي په خپل كور كي د غذا د ساتلو لپاره نه يوازي خوندي ځايونه جوړوي بلكي داسي دوا پرې وهي چي له ګنده كېدو ئي مخنيوی وكړي، ډاكټران لري چي بيماران تداوي كوي، كله كله ناروغ مېږی له كوره راباسي او لمر ته ئي اچوي او بيا ئي بېرته كور ته ننباسي، ځيني نباتات كري، يو ډول خړه حشره (كوخی) چي په پسرلي كي د ونو په پاڼو كښېني

او ډېره سوكه خوځېږي دا اهلي كوي او پالي ئې چې دوى ته يوه خوندوره عصاره جوړوي او په بدل كې ئې دوى ورته خوراك وركوي، د خوراك موندلو ځانګړى ټولګى لري، كله چې چېرې خوراكي توكي ومومي نورو ته اطلاع وركوي او په يوه ليكه ځان هغه ځاى ته رسوي، د ګډ كار پرېكړه كوي او په ګډه پرې لګيا كېږي، دقيق نظام لري، د هر كار لپاره بېل بېل ټولګى موظف وي، د هري ډلي وظيفه مشخصه وي، يو د بل په كارونو كې تشبث نه كوي، يو پر بل ظلم نه كوي، فقير او غني نه لري، ټول د يوې كورنۍ د برابرو غړو په توګه ژوند كوي، ځان ته خوندي كور جوړوي، كه تر ځمكې لاندې وي، يا د كوم دېوال اړخ كې يا كومې ستنې كې نو داسې ئې جوړوي چې له اوبو خوندي وي، حتى كه سيمه اوبه ونيسي د دوى كور ته اوبه نه ننوځي، ځان ته لار جوړوي، تګ راتګ ئې په همدغې ثابتې لارې وي، كله چې دوه په لار كې سره مخامخ شي د خپلو ښاخونو له لارې تماس نيسي او له همدې لارې يو بل وپېژني، خپله خبره سره رد و بدل كړي، كه پردى وي مخه ئې نيسي، كه په دغې لارې كې د كوم مېږي مړى ومومي، فوراً شا ته ځي، نور خبروي، اړوند مېږي راځي او د مړي جسد انتقالوي، منظم جنګونه لري، د جګړي له ميدانه خپل ټپيان انتقالوي، د معالجې لپاره مؤظف ډاكټران لري، او دې ته ورته ډېر نور عجائب چې انسان په حيرت كې غورځوي، وايي: يو ځل د انګلستان په يوې سيمې كې له انسانانو سره د مېږيو جګړه پيل شوه، انګرېزان ئې پسې واخيستل، دومره چې مجبور شول د دوى په وړاندې خندق وكني او له اوبو ئې ډك كړي چې مخه ئې ونيسي!!

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾

نو د دې د وينا له كبله خندېدونكى موسكى شو او وئې ويل: اې زما ربه! دا (توفيق) راپه برخه كړه چې ستا د هغو نعمتونو شكر وكړم چې پر ما او زما پر پلار دې پېرزو كړي، او چې هغه نېك عمل وكړم چې ته ئې خوښوې او په خپل رحمت سره مې په خپلو صالح بندګانو كې داخل كړې.

(۱۹)- سليمان عليه السلام ته د مېږي دا وينا چې ده او د ده لښكريانو ته د ناپوهى نسبت كوي نه يوازې دومره حيرانوونكې او عجيبه وه چې موسكى شو او وئې خندل بلكې متوجه شو چې علم، عقلمني او شعور هغه الهي پېرزوينې دي چې الله تعالى ئې د خپل فضل له مخې خپلو مخلوقاتو ته ورپه برخه كوي، دغه وړوكې مېږي ته الله تعالى دومره تېز شعور او حساس فهم وركړى چې زما او زما د لښكرو له راتلو خبر شوى، زه ئې پېژندلى يم، خپلو مېږيو ته سمه لارښوونه كوي او مونږ ته د ناپوهى نسبت كوي!! نو ځكه وايي: اې زما ربه! دا توفيق راپه برخه كړه چې ستا د هغو نعمتونو شكر وكړم چې پر ما او زما پر پلار دې پېرزو كړي، دا زمونږ ذاتي كمال نه بلكې په بشپړه توګه ستا فضل او پېرزوينه ده، ما ته دا توفيق را چې هغه نېك عمل وكړم چې ته ئې خوښوې او په خپل رحمت سره مې په خپلو صالح بندګانو كې داخل كړې.

وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيۡرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى ٱلۡهُدۡهُدَ أَمۡ كَانَ مِنَ ٱلۡغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابٗا شَدِيدًا
أَوۡ لَأَاْذۡبَحَنَّهُۥٓ أَوۡ لَيَأۡتِيَنِّي بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيۡرَ بَعِيدٖ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمۡ تُحِطۡ بِهِۦ وَجِئۡتُكَ
مِن سَبَإِۭ بِنَبَإٖ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ إِنِّي وَجَدتُّ ٱمۡرَأَةٗ تَمۡلِكُهُمۡ وَأُوتِيَتۡ مِن كُلِّ شَيۡءٖ وَلَهَا عَرۡشٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾
وَجَدتُّهَا وَقَوۡمَهَا يَسۡجُدُونَ لِلشَّمۡسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَصَدَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ
فَهُمۡ لَا يَهۡتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسۡجُدُواْۤ لِلَّهِ ٱلَّذِي يُخۡرِجُ ٱلۡخَبۡءَ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَيَعۡلَمُ مَا تُخۡفُونَ
وَمَا تُعۡلِنُونَ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ۩ ﴿٢٦﴾

نو د مرغانو پلټنه ئې وکړه او وئې ویل: پر ما څه شوي چي هُدهُد نه ګورم او که هغه غائب دئ؟ حتماً به ئې په سخت عذاب سره تعذیب کړم، یا به ئې حلال کړم یا به هرو مرو ما ته څرګند دلیل وړاندي کوي، نو درنګ ئې وکړ له ډېر ځنډ پرته او وئې ویل: په هغه څه مي علماً احاطه کړې چي تا پرې احاطه نه ده کړې او له سبا مي یو یقیني خبر درته راوړی، ما داسي وموندل چي یوه مېرمن ئې واکمني کوي او هر څه ورکړی شوي او ستر تخت ئې وو، دا او د دې قوم مي داسي وموندل چي له الله پرته ئې لمر ته سجده کوله، او شیطان خپل عملونه ورته ښایسته کړي وو او له لارې ئې تېر ایستي وو نو دوی نه هدایت کېږي. چي هغه الله ته سجده ونه کړي چي په آسمانونو او زمکي کي پټ (شیان او اسرار) رابرسېره کوي، او په هغه څه هم پوهېږي چي تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چي تاسو ئې څرګندوئ، هغه الله چي له ده پرته بل معبود نشته؛ د ستر عرش رب.

(۲۰-۲٦)- د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

یو ځلي سلیمان علیه السلام د مرغانو د ډلي کتنه او پلټنه کوله، هُدهُد ئې تر سترګو نشو، وئې ویل: پر ما څه شوي چي هُدهُد نه ګورم او که هغه غائب دئ؟ حتماً به ئې سخت تعذیب کړم، یا به ئې حلال کړم یا به هرو مرو ما ته څرګند دلیل وړاندي کوي. د سلیمان علیه السلام له وینا معلومېږي چي د خپلو لښکرو دا کتنه ئې په داسي مهال کي کوله چي په کوم مهم عسکري سفر روانېدو، ځارګر ئې وړاندي لېږلي وو، له هدهد د خطونو وړو راوړو کي کار اخیستل کېدو، په داسي حساس وخت کي ئې د هدهد غیابت عادي او د اغماض وړ نشو ګڼلی، له همدې کبله ئې د هغه په اړه دا پرېکړه کړې، خو لا ډېر وخت نه وو تېر شوی چي هدهد راڅرګند شو او سلیمان علیه السلام ته ئې وویل: داسي معلومات مي ترلاسه کړي چي ته پرې خبر نه یې، د سبا له سیمي مي یو یقیني خبر درته راوړی، ما د دې ملك خلك داسي وموندل چي یوه مېرمن ئې واکمني کوي، هغې ته هر څه ورکړی شوي او ستر تخت ئې وو، دا او د دې قوم مي داسي وموندل چي له الله پرته ئې لمر ته سجده کوله، شیطان خپل عملونه ورته ښایسته کړي او له لارې ئې تېر ایستي وو نو دوی نه هدایت کېږي. د شیطان موخه دا ده چي دوی هغه الله ته سجده ونه کړي چي په آسمانونو او زمکي کي پټ شیان او اسرار رابرسېره کوي، او په هغه څه هم

يوهېږي چې تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چې تاسو ئې څرګندوئ، هغه الله چې له ده پرته بل معبود نشته؛ د ستر عرش رب.

دلته څو خبرې د دقت غوښتنه کوي: تر دې وړاندې د مېږي وينا راغله چې د سليمان عليه السلام او د هغه د لښکرو په اړه ئې نورو مېږيو ته وويل: اې مېږيو! خپلو هستوګنځيو ته ننوځئ، داسې نه چې سليمان او د ده لښکرې تاسو تر پښو لاندې کړي په داسې حال کې چې هغوی به نه پوهېږي. يعنې يوه مېږۍ سليمان عليه السلام او د هغه جرارو لښکريانو ته د ناپوهۍ نسبت کوي، او د دې وينا په اورېدو سره سليمان عليه السلام موسکې کېږي، دلته يو هدهد سليمان عليه السلام ته وايي: داسې معلومات مې ترلاسه کړي چې ته پرې خبر نه يې، په دې سره قرآن موږ ته وايي: اې انسانه! تا ته به دا حيوانات بې شعوره برېښي، د ځان په پرتله به ئې ډېر بې شعوره او ناپوه ګڼې او پر خپل علم او پوهې به مغرور يې، خو دا هر يو په ډېرو برخو کې تر تا مخکې دي، ډېر حيوانات په خپلو ډېرو حواسو کې له تا وړاندې دي، ځنګلي حيوانات، پشی، سپی، غرڅه، مارغان په ليدو اورېدو او د بوی په احساسولو او پېژندلو کې تر تا ډېر ډېر وړاندې دي. ډېر حيوانات د باران، طوفان او زلزلې راتګ تر تا د مخه احساسوي، ته هسې مغرور شوی يې او دوی ته د حقارت په سترګه ګورې. دا دئ ګورې چې سليمان عليه السلام، دا په انساني تاريخ کې تر ټولو ستر واکمن، د ډېرو لښکرو خاوند، چې بادې کښتۍ د لومړي ځل لپاره ده جوړه کړې، له اوسپنې زغرې جوړول د ده پلار اختراع کړې، د مرغانو په ژبه پوهېدو، خو همدا دی له هغه څه خبر نه وو چې هدهد وربان‌دې خبر وو، د سبأ له هېواد او د هغه ځای له وضعې هدهد خبر کړ، يوه مېږۍ ورته د بې شعورې نسبت کوي!!!

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ ٱذْهَب بِّكِتَـٰبِى هَـٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَٱنظُرْ
مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ إِنِّىٓ أُلْقِىَ إِلَىَّ كِتَـٰبٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُۥ مِن سُلَيْمَـٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ
ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَىَّ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى مَا
كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا۟ نَحْنُ أُو۟لُوا۟ قُوَّةٍ وَأُو۟لُوا۟ بَأْسٍ شَدِيدٍ وَٱلْأَمْرُ إِلَيْكِ فَٱنظُرِى
مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

وئې ويل: ژر به وګورو چې رښتيا دې ويلي که له دروغجنو څخه يې، زما دا ليك يوسه، دوی ته ئې ورواچوه، بيا ترې شا ته شه، او وګوره چې څه ته رجوع کوي (څه تصميم نيسي)، وئې ويل: اې درباريانو! يقيناً چې ما ته يو مهم ليك راغورځول شوی، هغه د سليمان له لورې دئ، او هغه داسې دئ چې (وايي) د هغه الله په نامه چې ډېر زيات رحم کوونکی مهربان دئ، (وايي) چې زما په وړاندې لويي مه کوئ او تسليم شوي راته راشئ. (ملکې) وويل: اې درباريانو! په دې کار کې مې مشوره راکړئ، زه خو تر هغه د کوم کار پرېکړه نه کوم چې تاسو راته حاضر شئ! هغوی وويل: موږ ځواکمن يو او کلك جنګيالي، او کار تا ته محول دئ، نو وګوره چې څه امر کوې!!

(۲۷-۳۳)- د دې مبارکو آیتونو خلاصه مطالب دا دي:

سلیمان علیه السلام وویل: ژر به دا معلومه کړو چې رښتیا دې ویلي که له دروغجنو څني یې، زما دا لیك یوسه، دوی ته ئې ورواچوه، بیا ترې شا ته شه، او وګوره چې د دوی غبرګون او عکس العمل څه دئ او څه پرېکړه کوي.

د سبا ملکې ته لیك په لاس ورغی، خپل درباریان ئې راغونډ کړل او هغوی ته ئې وویل: اې دربارېانو**!** ما ته یو مهم لیك راغورځول شوی، د سلیمان له لوري دئ، په بسم الله الرحمن الرحیم پیل شوی، مطلب ئې دا دئ چې زما په وړاندې لویې مه کوئ او تسلیم شوي راته راشئ. نو ما ته په دې اړه مشوره راکړئ، زه خو هیڅکله ستاسو له حضور پرته د کوم کار په اړه پرېکړه نه کوم.

درباریانو ورته وویل: موږ ځواکمن او کلك جنګیالي یو، د سلیمان مقابلې ته چمتو یو، خو د پرېکړې واك له تا سره دئ، ته په خپله وروستۍ پرېکړه وکړه او وګوره چې موږ ته څه امر کوې**!!**

په دې مبارکو آیتونو کې په یوه غیر اسلامي نظام کې د شورۍ څرنګوالی په ډېره دقیقه توګه ښودل شوی، چې څو خبرې ئې ډېرې جالبې دي:

ملکه وایي: زما د دې کار په اړه څه مشوره راکوئ؟ داسې نه وایي چې د دغه کار چې په ټول ولس او هېواد پورې تړلی دئ؛ څه رأیه لرئ؟ له دې الفاظو معلومېږي چې ملکې په ضمني توګه خپله پرېکړه دوی ته اعلان کړې.

ورته وایي چې زه خو ستاسو په غیاب کې پرېکړه نه کوم، تل تاسو راغواړم او ستاسو په وړاندې فیصله کوم**!!**

درباریان ورته وایي: موږ ځواکمن یو، توریالي یو او جګړې ته چمتو، خو پرېکړه ستا کار دئ، څه چې ستا خوښه وي هغه به کوو**!!**

دا قصه د دې لپاره راغلې چې مسلمانان د دغو غوړه مالو او ذلیلو درباریانو په څېر نشي او شورۍ ئې د پاچایانو شورۍ ته ورته نه وي. او واکمن ئې هم داسې نه وي لکه دغه ملکه، چې وروستۍ پرېکړه د ځان مسلم حق ګڼي او مشوره ئې یوازې د دې لپاره چې د غوړه مالو درباریانو په وړاندې خپله پرېکړه اعلان کړي**!!** قرآن د فرعون په څېر کې هم د غیر اسلامي نظامونو د مطلق العنان واکمنانو دغه بد خصلت انځوروي او وایي: فرعون ته یوه داسې درباري چې په پټه ئې ایمان راوړی وو، غوښتل ئې له موسی علیه السلام دفاع وکړي او فرعون د هغه له وژلو منع کړي، څو نېکې مشورې ورکړې، خو فرعون په ځواب کې ورته وویل: زه همغه څه تاسو ته وایم چې ښه پرې پوه شوی یم او زه چې تاسو ته کومه لاربښوونه کوم هغه د ترقي او کمال په لوري لاربښوونه ده**!!**

يَٰقَوۡمِ لَكُمُ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَ ظَٰهِرِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأۡسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَاۚ قَالَ فِرۡعَوۡنُ مَآ أُرِيكُمۡ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهۡدِيكُمۡ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

القصص:٢٩

(هغه (مؤمن درباري) وويل: نن خو پاچايي ستاسو ده؛ په داسي حال کي چي په دې سيمي برلاسي او غالب يئ، خو که د الله عذاب راشي څوك به مو مرسته وکړی شي؟ فرعون وويل: زه همغه څه تاسو ته وايم چي پرې پوه شوی يم او يوازي د رشد او هدايت لار درښيم!!

آيا دغه آيتونه کفايت نه کوي چي ووايو: غيرملزمه شوری د غيراسلامي نظامونو ځانګړتيا ده، فرعونان داسي شوراګاني خوښوي؟!!

قرآن د فرعون او د سبا د ملکي دا قصي د دې لپاره رااخيستي چي موږ ته ووايي: په غيراسلامي نظامونو کي واکمن ټولواك وي، وروستی پرېکړه د ده له لوري کېږي، هغه ځان عقل کل ګڼي، خپله رأيه تر ټولو غوره او لوړه ګڼي، شوری ئي ملزمه نه وي، ټولواك د شوری پرېکړو ته په التزام مکلف نه وي. او د دې لپاره چي موږ ته ووايي: په کوم نظام کي چي دا خصوصيات وي، هغه اسلامي نظام نه بلکي فرعوني نظام وي، خلافت نه بلکي ملوکيت وي.

دې ته مو بايد پام وي چي دلته د ټولو درباريانو پرېکړه او رأيه يو څه ده او د ملکي بل څه، هغوی د جنګ او مقاومت خبره کوي او ملکه د هديې لېږلو!!

قَالَتۡ إِنَّ ٱلۡمُلُوكَ إِذَا دَخَلُواْ قَرۡيَةً أَفۡسَدُوهَا وَجَعَلُوٓاْ أَعِزَّةَ أَهۡلِهَآ أَذِلَّةٗۖ وَكَذَٰلِكَ يَفۡعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرۡسِلَةٌ إِلَيۡهِم بِهَدِيَّةٖ فَنَاظِرَةُۢ بِمَ يَرۡجِعُ ٱلۡمُرۡسَلُونَ ﴿٣٥﴾

وئي ويل: يقيناً چي کله دا پاچايان کوم کلي ته ننوځي تباه ئي کړي او عزتمن ئي ذليل کړي، او همداسي کوي، او زه دوی ته د يوې هديې لېږونکي يم، بيا د دې ناظره چي استازي له څه سره راګرځي.

(٣٤-٣٥)- ملکي خپلو درباريانو ته وويل: د پاچايانو دود او خصلت دا دئ چي کله کوم ملك ته ننوځي او پرې مسلط شي نو تباه ئي کړي او د هغه عزتمن خلك سپك او ذليل کړي. د ملکي له دې وينا وروسته ويل شوي چي (او همداسي کوي)، خينو درنو مفسرينو دا هم د ملکي وينا ګڼلې او خيني وايي چي دا د الله تعالی له لوري ويل شوي او د پاچايانو په اړه د ملکي د دغي وينا تأييد ئي کړی. الفاظو ته په پام سره همدا رأيه غوره برېښي. د دې مبارك آيت الفاظ او انداز دومره جامع دئ چي د پاچايانو د معرفي لپاره همدا کفايت کوي، دوی ئي داسي معرفي کړي:

کله چې کومې سیمې ته ننوځي او پرې مسلط شي هلته تباهي خوروي، امنیت له منځه وړي، د ټولنې مخکنی اجتماعي، سیاسي، مذهبي او اخلاقي نظام نسکوروي، د ولس شتمنې غارتوي او داسې حالت راپیدا کوي چې نه د چا سر خوندي وي، نه مال او نه عزت.

د ټولنې عزتمن وګړي سپکوي، هغه چې د مفسدو ملوکو او پاچاهانو تر تسلط وړاندې ئې سرلوړی ژوند او په ولس کې وقار او اعتبار درلود او د ټولنې مخور شخصیتونه ول، او ولس د خپلو مشرانو په سترګه ورته کتل، هغه چې د ظلم او فساد مخالفت کوي، عزت النفس لري، زور او زیاتی نه مني، د ولس پر مال، سر او عزت تېری نه زغمي، دوی د دغو ملوکو له لوري رټل کېږي، ځیني ووژني، ځیني زندان ته ولېږي او ځیني له خپل هېواده وشړي، او د ټولنې، سپك، رذیل او ذلیل کسان راوړاندې کړي، هغه څوك پر ولس مسلط کړي او اقتدار وروسپاري چې نه عزت النفس لري، نه کوم دین او مذهب او نه په کوم سپېڅلي شي باور، د ذلیلو کرسیو او منحطو اغراضو لپاره هري ذلیلې معاملې او سودا ته چمتو وي**!!** او دا همغه څه دي چې هر پاچا ئې له خپل ولس سره کوي او دا همغه څه دي چې ټولو استعماري ځواکونو په خپلو مستعمراتو کې کړي، پرون انګرېزانو او روسانو په افغانستان کې وکړل او نن ئې امریکایان کوي**!!**

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيۡمَٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٖ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ خَيۡرٞ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم بَلۡ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمۡ تَفۡرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ٱرۡجِعۡ إِلَيۡهِمۡ فَلَنَأۡتِيَنَّهُم بِجُنُودٖ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخۡرِجَنَّهُم مِّنۡهَآ أَذِلَّةٗ وَهُمۡ صَٰغِرُونَ ﴿٣٧﴾

نو کله چې سلیمان ته راغی وئې ویل: آیا په مال سره مې مدد کوئ؟**!** حال دا چې څه الله راکړي تر هغه ډېر غوره دي چې تاسو ته ئې درکړي، نه؛ بلکې تاسو پر خپلې هدیې خوښي کوئ، دوی ته ورستون شه، هرومرو به له داسې لښکرو سره ورشو چې دوی به ئې د مقابلې توان نه لري، او حتماً به په داسې حال کې دوی ترې وباسو چې دوی به ذلیل او سپك وي.

(۳٦-۳۷)- د ملکې پلاوی له هدیو سره د سلیمان علیه السلام حضور ته وړاندې شو، سلیمان علیه السلام ورته وویل: آیا په مال سره مې مدد کوئ؟**!** حال دا چې څه الله راکړي تر هغه ډېر غوره دي چې تاسو ته ئې درکړي، زه په داسې هدیو نه خوشحالېږم، دا تاسو یئ چې پر خپلو هدیو خوښي کوئ، دوی ته ورستون شه، که تسلیم نشي نو هرومرو به له داسې لښکرو سره ورشو چې دوی به ئې د مقابلې توان نه لري، حتماً او په داسې حال کې به دوی ترې وباسو چې ذلیل او سپك به وي.

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ أَيُّكُمۡ يَأۡتِينِي بِعَرۡشِهَا قَبۡلَ أَن يَأۡتُونِي مُسۡلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفۡرِيتٞ مِّنَ ٱلۡجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبۡلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَۖ وَإِنِّي عَلَيۡهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٞ ﴿٣٩﴾ قَالَ ٱلَّذِي عِندَهُۥ عِلۡمٞ مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ

أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبۡلَ أَن يَرۡتَدَّ إِلَيۡكَ طَرۡفُكَۚ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسۡتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هَٰذَا مِن فَضۡلِ رَبِّي لِيَبۡلُوَنِيٓ ءَأَشۡكُرُ أَمۡ أَكۡفُرُۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشۡكُرُ لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيّٞ كَرِيمٞ ﴿٤٠﴾

وئي ويل: اې درباريانو! ستاسو كوم يو به د هغې تخت تر هغه وړاندي ما ته راوړي چي دوی تسليم شوي راشي؟ يوه پياوړي پېري وويل: زه به ئې مخكي تر هغه راوړم چي ته له خپله ځايه پورته شې، او زه پرې توانمن او امين يم، هغه چا چي د كتاب څه علم ورسره وو وويل: زه به ئې تر هغه وړاندي راوړم چي د سترگي آخري ليد دي درته راشي، نو كله چي ئې هغه په خپلي خوا كي ځای پر ځای وليد؛ وئې ويل: دا زما د رب له لوري يوه پېرزوينه ده چي ومي آزمويي، آيا شكر كوم كه ناسپاسي كوم، او څوك چي شكر كوي د ځان لپاره ئې كوي او څوك چي ناشكري كوي نو زما رب عزتمن غني (بې نياز) دئ.

(۳۸-٤٠)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

سليمان عليه السلام خپلو درباريانو ته وويل: ستاسو كوم يو به د دې ملكې تخت تر هغه وړاندي ما ته راوړي چي دوی تسليم شوي راشي؟

يوه پياوړي پېري وويل: زه به ئې مخكي تر هغه راوړم چي ته له خپله ځايه پورته شې، لا به دا غونډه پای ته نه وي رسېدلي او تا به خپل ورځنی كار نه وي تمام كړی چي زه به ئې راورسوم، زه ئې پر راوړو توانمن يم او د خوندي رارسولو ئې امين، په امانت سره به ئې تر تا رارسوم.

يوه بل پېري چي د كتاب څه علم ورسره وو، يعني مؤمن وو او د الهي كتاب له علومو څه ناڅه برخمن وو؛ وويل: زه به ئې تر هغه وړاندي راوړم چي د سترگي آخري ليد دي درته راوگرځي، يعني د سترگو په رپ كي.

نو كله چي ئې هغه په خپلي خوا كي ځای پر ځای وليد؛ وئې ويل: دا زما د رب له لوري يوه پېرزوينه ده چي ومي آزمويي، آيا شكر كوم كه ناسپاسي كوم، او څوك چي شكر كوي د ځان لپاره ئې كوي او څوك چي ناشكري كوي نو زما رب عزتمن بې نياز دئ.

كه څه هم ځينو مفسرينو په دې اړه چي سليمان عليه السلام كله د ملكې د تخت راوړلو پرېكړه وكړه، ولي ئې دا پرېكړه وكړه، هغه څوك وو چي د كتاب علم وركړی شوی وو او دا تخت ئې د سترگو په رپ كي راورسولو، كوم علم وركړی شوی وو؟ بېل بېل، متعارض او حتی حيرانوونكي آراء وړاندي كړي، ځينو ويلي چي دا كس مستجاب الدعوات وو، ځينو ويلي چي د الله تعالی په هغه اسم اعظم پوهېدو چي هر څوك پرې دعاء وكړي الله تعالی ئې دعاء قبلوي، د هغه په دعاء سره دا تخت حاضر كړی شوی، خو دې ته ئې پام نه دئ كړی چي دعاء كوونكی هيڅكله دا ادعاء نشي كولی چي زه دا كار كوم، هغه هم د سترگو په رپ كي، هغه وايي: زه به دعاء وكړم هيله كوم چي الله تعالی به ئې قبوله كړي، ځينو ويلي چي يوه فرشته وه، يا جبرائيل وو، ځينو ويلي چي خضر عليه السلام وو او ځينو ويلي چي دا په خپله سليمان عليه السلام وو... د دغو آراوو لپاره نه په قرآن كي ~~كوم شاهد موږو او نه په صحيح الاسناد رواياتو كي، خضر عليه السلام تر سليمان عليه السلام څو پېړۍ وړاندي~~ او د موسی عليه السلام په زمانه كي تېر شوی، څوك چي خضر عليه السلام ته د قرآن په هينداري كي وگوري نو

پوهېږي چي هغه يو عادي انسان خو عالم او مجاهد وو، نه په غيب پوهېدو، نه ئي خارق العاده کارونه کولی شو او نه ئي معجزه درلوده، حتی قرآن هغه د رسول او نبي په نامه هم نه دئ ياد کړی، هغه څوك به داسي خبري خضر عليه السلام ته منسوبوي چي پر قرآن نه بلکي پر عاميانه قصو او افسانو باور لري، هغه چي اوس هم چا ته لاس ورکوي نو د بڼي گوتي بند ئي کښېکاږي چي پوه شي هډوکی لري که نه، ځکه هغه اورېدلي چي د خضر عليه السلام يوه نښه دا ده چي دا گوته ئي هډوکی نه لري!!! متأسفانه ډېرو مفسرينو د ٤٠ آيت دغه الفاظ (قال الذي عنده علم من الکتاب) په اړه ويلي چي له دې څخه کوم سړی مراد وو، نه کوم بل پېری، خو که د آيت الفاظو او سياق و سباق ته ځير شو نو په ډېر ډاډ او اطمئنان سره ويلی شو چي دا هم يو پېری وو نه يو سړی، دا ځکه چي تر دې مخکي ويل شوي: قال عفريت من الجن او ورپسي ويل شوي: قال الذي عنده علم من الکتاب، يعني دا هم پېری وو خو له مخکني سره ئي توپير په دې کي وو چي ده څه ناڅه د الهي کتاب علم هم درلود. که دا خبره کوم انسان کړې وی نو بيا خو مناسبه دا وه چي ويل شوي وی: و قال رجل عنده علم من الکتاب، داسی تعبير نه يوازي د آيت له ترکيب سره بشپړ مناسبت لري بلکي د قرآن له عام اسلوب سره اړخ لگوي او دې اشکال ته مجال نه پرېږدي چي څوك د الذي په اړه په شك کي ولوېږي او يا دا پوښتنه ورسره راولاړه شي چي يو انسان څنگه وتوانېدو د سترگو په رپ کي له يمن څخه د ملکي تخت راحاضر کړي؟ سليمان عليه السلام پيغمبر وو دا کار ئي نشو کولی نو د ده يوه امتي دا کار څنگه وکړ؟ دا کار يوازي يو پېری کولی شي نه يو انسان، په قرآن کي د دې لپاره هيڅ شاهد نه مومو چي يو انسان داسي خارق العاده کار کولی شي، هغه هم يو عادي انسان چي معجزه نه لري!! دقيقه رأيه دا ده چي دا هم پېری وو، دا ځکه چي (الذي) اسم موصول دئ او بايد له کوم مخکني نوم سره وصل شي، دلته تر (الذي) مخکي د (جن) يادونه شوې نه د (انس)، دا صحيح نه ده چي له جن پرته ئي بل څه ته راجع کړو.

دې ته مو پام وي چي د شرکي افکارو خاوندان او په خرافاتو کي غرق کسان له داسي مواردو غلطه استفاده کوي، ځيني ئي وايي: دا کس په غيب پوهېدو، ځيني ئي وايي چي هغه (متصرف الامور) وو، گواکي همدا پر غيب د انسان د پوهېدا او په عالم کي د اولياء الله د تصرف شواهد دي!! که څه هم په مفسرينو کي هيچا داسي غلطه او د قرآن د صريح آيتونو خلاف خبره نه ده کړې، هيچا نه دي ويلي چي دا کس (عالم الغيب) يا (متصرف الامور) وو، ځکه په قرآن پوه انسان داسي غلطه ادعاء نشي کولی. دا کمزوری تعبير چي دا کس يو انسان وو؛ دغو کړيو ته د غلطي استفادي مجال برابروي.

قَالَ نَكِّرُواْ لَهَا عَرۡشَهَا نَنظُرۡ أَتَهۡتَدِيٓ أَمۡ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهۡتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتۡ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرۡشُكِۖ قَالَتۡ كَأَنَّهُۥ هُوَۚ وَأُوتِينَا ٱلۡعِلۡمَ مِن قَبۡلِهَا وَكُنَّا مُسۡلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعۡبُدُ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ إِنَّهَا كَانَتۡ مِن قَوۡمٖ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ٱدۡخُلِي ٱلصَّرۡحَۖ فَلَمَّا رَأَتۡهُ حَسِبَتۡهُ لُجَّةٗ وَكَشَفَتۡ عَن سَاقَيۡهَاۚ قَالَ إِنَّهُۥ صَرۡحٞ مُّمَرَّدٞ مِّن قَوَارِيرَۗ قَالَتۡ رَبِّ إِنِّي ظَلَمۡتُ نَفۡسِي وَأَسۡلَمۡتُ مَعَ سُلَيۡمَٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٤٤﴾

وئي ویل: تخت ئي ورته ناآشنا غوندي کړئ، چي وګورو هدايت کېږي او که له هغو ګرځي چي نه هدايت کېږي، کله چي راغله ورته وويل شول: آيا ستا تخت دغسي دئ؟ وئي ویل: داسي دئ لکه چي همغه وي، او تر دې وړاندي پوهه راکړی شوې، او موږ مسلمان شوي يو، او له هغه څه ئي راوګرځوله چي له الله پرته ئي لمانځو، يقيناً چي هغه له کافرو وګړو ځني وه، ورته وويل شو: دې ماڼی ته ننوځه، کله چي ئي هغه وليده د اوبو د حوض ګمان ئي پرې وکړ او خپلي پونډۍ ئي لوڅي کړې، وئي ویل: دا خو يوه ماڼی ده چي فرش ئي د شيشو دئ، وئي ویل: اې زما ربه! يقيناً چي ما پر خپل ځان ظلم کړی، او (اوس) له سليمان سره يو ځای د عالمونو رب الله ته منقاد شوې يم.

(٤١-٤٤)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

سليمان عليه السلام وويل: د ملکي دا تخت د هغې لپاره ناآشنا غوندي کړئ، چي وګورو هدايت کېږي او که له هغو ګرځي چي نه هدايت کېږي، ځينو مفسرينو دا وينا داسي تعبير کړې چي ګواکي سليمان عليه السلام دا ملکه آزمويله چي خپل تخت پېژندی شي که نه، خو د آيت له سياق و سباق او د ورپسي آيت له الفاظو په ډېر صراحت سره معلومېږي چي مراد ئي دا نه بلکي دا وو چي د دې تخت ئي لازيات سينګار کړی، غوښتل ئي دې ته وښيي چي ته هسي پر خپل تخت نازې او هغه درته دومره مهم او ارزښتناك برېښي چي ګمان کوې د نړۍ په هيڅ ګوټ کي به ئي بېلګه ونه موندل شي، دا دئ نن ستا په وړاندي تر هغه ډېر ښکلی تخت پروت دئ، ممرد قصر ته د دې ببول هم په همدې موخه وو، غوښتل ئي د دغو صحنو په ليدو سره د هغې بې ځايه غرور مات شي او ايمان راوړو ته چمتو شي، همداسي وشول، د دواړو صحنو په ليدو سره هغې داسي څه ويلي چي د سليمان عليه السلام د انتظار مطابق وو، الفاظ دا دي: کله چي راغله ورته وويل شول: آيا ستا تخت دغسي دئ؟ وئي ویل: داسي دئ لکه چي همغه وي، او تر دې وړاندي پوهه راکړی شوې، او موږ مسلمان شوي يو، او له هغه څه ئي راوګرځوله چي له الله پرته ئي لمانځو، يقيناً چي هغه له کافرو وګړو ځني وه، ورته وويل شو: دې ماڼی ته ننوځه، کله چي ئي هغه وليده د اوبو د حوض ګمان ئي پرې وکړ او خپلي پونډۍ ئي لوڅي کړې، د قصر لار په ښويو شيشو فرش شوې وه، رنګ ئي داسي چي نابلد کس د اوبو ګمان پرې کاوو، نو ځکه ملکي خپلي پايڅي بډ وهلي، او کله چي ورته وويل شول: دا خو يوه ماڼی ده چي فرش ئي د شيشو دئ، نو وئي ویل: اې زما ربه! يقيناً چي ما پر خپل ځان ظلم کړی، او اوس له سليمان سره يو ځای د عالمونو رب الله ته منقاد شوې يم. عجيبه ده چي څوك دا واضح تعبير پرېږدي او داسي څه ترې جوړوي چي نه ئي عقل مني او نه له نقل سره اړخ لګوي. متأسفانه په ځينو تفسيرونو کي په دې اړه داسي ناپېيتي خبري راغلي چي يوازې د يوه بيمار ذهن زېږنده ئي ګڼلی شو، لکه دا چي سليمان عليه السلام غوښتل د ملکي پونډۍ وګوري چي وېښتان لري که نه!! دې ته ورته ډېري نوري کچه خبري، دا هم بايد واضح کړو چي په (نکروا لها عرشها) کي به يا څه کمول مراد وي يا څه پرې زياتول، کمول ئي د بحث له مطلب سره اړخ نه لګوي او خاص مطلب نه ترې راوځي. ځکه مو سينګارولو ته ترجيح ورکړې.

دا به غوره وي چي دلته د سليمان عليه السلام په اړه د بايبل هغه غلطي خبري هم ستاسو په وړاندي کېږدو چي زموږ ځيني مفسرين ئي تر اغېز لاندي تللي:

د بايبل د دولسم کتاب (دوهم تاريخ) په سريزې کي لولو: دا د مخکني کتاب ادامه ده، په اصل کي دواړه سره يو وو او ليکونکی ئي هم همغه عزرا دئ، په دې کتاب کي راغلي چي سليمان د اسرائيليانو بې رقيبه پاچا وو، د خدای کور ئي په اوو کلونو کي جوړ کړ، د سبا ملکه د ده له پوهي او حکمته خبره شوه او د ده ملاقات ته راغله،

... ډېر نور مشران هم راغلل چي د ده له حكمته برخمن شي، ... دی د خپل پلار په څېر له خدايه نه وېرېدو، مشركي ښځي ئې په نكاح كړې، د خدای د اطاعت په ځای ئې د دغو مېرمنو خبرو ته غوږ نيولو، د دوی په څېر مشرك او بت لمانځونكی شو او خلك به ئې په زور په خپلو كارونو گمارل، په پای كي له ځلوښتو كلونو حكومت وروسته پرته له دې چي توبه وكړي له دنيا ولاړ، په داسي حال كي چي د نړۍ له ډېرو شتمنو پاچايانو څخه وو!! خو له مرگه وروسته ئې د سلطنت هغه شأن او شوكت هم له منځه ولاړ!!

بايبل د داؤد عليه السلام د ځای ناستي په توگه د سليمان عليه السلام ټاكني باندي بحث كوي او ليكي چي ده خپل ورور ادونيا چي د سلطنت مدعي وو ووژلو... او بيا د ده لخوا د يوه ستر معبد د جوړېدو په اړه ډېر تفصيلي بحث كوي، خو الفاظ ئې د مخكنيو بحثونو تكرار او همغه دي چي د موسی عليه السلام لخوا د معبد جوړولو په اړه ئې كارولي، دلته هم ليكي چي په دې معبد ښه ډېر سره او سپين زر، مس، قيمتي ډبري او اعلی لرگي مصرف شول. بيا د ده د لوی او مجلل قصر په اړه معلومات وركوي او ليكي چي سليمان د سرو زرو دوه سوه ډالونه چي د هر يوه وزن ځلوېښت كېلو وو او درې سوه ډالونه چي د هر يوه وزن دوه كيلو وو، جوړ كړي وو او دا ئې د قصر په لوی تالار كي چي (د لبنان ځنگل) نومېدو، ايښي وو، د قصر ټول لوښي د خالصو سرو زرو وو، سليمان اوه سوه مېرمني او درې سوه وينځي درلودې، دغو مېرمنو ورو ورو سليمان له خدايه لري كړ او د دې په ځای چي د عمر په پای كي د خپل پلار په څېر د خدای عبادت ته تر مخكي زيات توجه وكړي د بتانو عبادت ته ئې مخه كړه!!! د يورشليم په غره ئې د موآب او مولك بتانو لپاره دوه معبدونه جوړ كړل!! مېرمني ئې اكثراً مشركي وې او ده هري يوې ته خپله خپله د بت خونه جوړه كړه!!! كه څه هم خدای دوه ځلي ده ته ځان وروښود او دی ئې د بتانو له لمانځني منع كړ خو ده د خدای له امره سرغړونه وكړه، نو خدای په سليمان غصه شو او ورته وئې ويل: له دې كبله چي زما له اوامرو دي سرغړاوی وكړ سلطنت درنه اخلم او ستا تر لاس لاندي يوه كس ته ئې سپارم، خو ستا د پلار داؤد په خاطر دا كار ستا په ژوند كي نه بلكي ستا د زوی په سلطنت كي كوم!!! سليمان څلوېښت كاله پاچايي وكړه كله چي وفات شو نو زوی ئې رحبعام پاچا شو!!

قرآن د سليمان عليه السلام په اړه د بايبل ټولي غلطي ويناوي ردوي او فرمايي چي سليمان عليه السلام يو مجاهد پيغمبر وو، د سبا ملكه ئې په دې وگواښله چي كه تسليم نه شي نو د داسي ستر فوځ مقابلې ته دي چمتو شي چي مخي ته ئې نه شي تم كېدی. قرآن نه يوازي د بايبل دا خبره بې بنسټه گڼي او د سليمان عليه السلام په اړه ئې يو دروغجن تور چي ده د ژوند په پای كي د بتانو عبادت پيل كړ او مېرمني ئې هم مشركي وې، بلكي فرمايي چي ده د سبا ملكه هم له شرك او لمر لمانځني لاس اخيستو او د يوازيني رب عبادت ته چمتو كړه:

حقيقت دا دئ چي سليمان عليه السلام يو موحد او مجاهد شخصيت وو، د ده لوی او مضبوط حكومت د ده او د ده د پلار د جهادونو نتيجه وه، د دوی دواړو په هكله د بايبل خبري پوچي او بې بنسټه دي، عياش خلك نه لوی لوی دولتونه جوړولی شي او نه ئې ساتلی شي، د چا چي توره د سرو زرو شوه جنگ ئې بايللی او د چا په معبد كي چي سره زر وكارول شول خدای ئې هېر كړی او دين ئې له لاسه وركړی.

عجيبه ده چي زموږ ځينو مفسرينو د سليمان عليه السلام په اړه هغه خبري كړې دي چي له سر تر پايه غلط بايبل څخه ئې اقتباس كړې دي!!

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمۡ صَٰلِحًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمۡ فَرِيقَانِ يَخۡتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ
لِمَ تَسۡتَعۡجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبۡلَ ٱلۡحَسَنَةِۖ لَوۡلَا تَسۡتَغۡفِرُونَ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُواْ ٱطَّيَّرۡنَا
بِكَ وَبِمَن مَّعَكَۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمۡ عِندَ ٱللَّهِۖ بَلۡ أَنتُمۡ قَوۡمٞ تُفۡتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي ٱلۡمَدِينَةِ تِسۡعَةُ رَهۡطٖ
يُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُواْ تَقَاسَمُواْ بِٱللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهۡلَهُۥ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ
مَا شَهِدۡنَا مَهۡلِكَ أَهۡلِهِۦ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُواْ مَكۡرٗا وَمَكَرۡنَا مَكۡرٗا وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكۡرِهِمۡ أَنَّا دَمَّرۡنَٰهُمۡ وَقَوۡمَهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلۡكَ بُيُوتُهُمۡ خَاوِيَةَۢ بِمَا
ظَلَمُوٓاْۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

او يقيناً چي ثموديانو ته مو د دوی ورور صالح ورولېږو چي د الله عبادت وکړئ، نو ناڅاپه دوی دوه ډلي شول چي په خپلو کي په شخړه بوخت شول، وئې ویل: اې زما قومه! ولي بدي تر نېکي وړاندي په تلوار سره غواړئ، ولي له الله بخښنه نه غواړئ چي رحمت درباندي وشي؟! وئې ويل: موږ پر تا او پر هغو چي له تا سره دي بدفالي نېولې (د بدمرغي سبب مو ګڼو)، وئې ويل: بدمرغي مو له الله سره ده، بلکي تاسو داسي وګړي يئ چي آزمويل کېږئ، او په ښار کي نه ډلمشران ول چي په زمکي کي ئې فسادونه کول او رغونه ئې نه کوله، وئې ويل: د الله په نامه لوړه وکړئ چي د شپې له لوري به پر ده او د ده پر ټبر یرغل کوو؛ بیا به ئې وارث ته وایو چي موږ د ده د ټبر د هلاکت په وخت کي حاضر نه وو او يقيناً چي موږ رښتيني يو، نو دوی هم يو پټ تدبير وکړ او موږ هم په داسي حال کي يو پټ تدبير وکړ چي دوی بې خبره ول، نو وګوره چي د دوی د پټ تدبير پايله څنګه وه، څنګه مو دوی او د دوی ټول قوم ويجاړ ويجاړ کړل!! او دا دي د دوی کورونه چي له دې کبله تش پاتي دي چي ظلم ئې وکړ، يقيناً چي په دې کي د هغو وګړو لپاره څرګنده نښه ده چي پوهېږي، او هغه مو وژغورل چي ايمان ئې راوړ او پرهېزګاري ئې کوله.

(٤٥-٥٤)- په دې مبارکو آيتونو کي د سورې د اساسي مضامينو لپاره يوه بله تاريخي بېلګه وړاندي شوې، په دې کي د صالح عليه السلام په وړاندي د ثموديانو چلن انځور شوی، چي اساسي ټکي ئې دا دي:

الله تعالی ثموديانو ته د دوی ورور صالح عليه السلام ولېږو، له دې پيغام سره چي د الله تعالی عبادت وکړئ، د ده د دعوت په وړاندي ثموديان په دوو ډلو ووېشل شول، ځينو ايمان راوړ او ځينو د صالح عليه السلام د مخالفت او دښمنۍ لار غوره کړه او د دوی تر منځ شخړه پيل شوه، صالح عليه السلام ورته وويل: اې زما قومه! ولي تر ښېګڼو بدو کړنو ته تلوسه لرئ؟ ولي بدي تر نېکي وړاندي په تلوار سره غواړئ؟ ولي له الله بخښنه نه غواړئ چي په نتيجه کي به ئې د الهي رحمت او پيرزوينې وزر درباندي وغوړول شي؟!

ثموديانو ورتهوويل: موږ پر تا او پرهغو چي له تا سره دي بدفالي نيولي، تاسو (د بدمرغيو سبب ګڼو).

صالح عليه السلام ورته وويل: موږ ستاسو د بدمرغيو سبب نه يو، د بدمرغيو اسباب مو له الله تعالى سره دي، ستاسو د کړنو له کبله ئې له دغو بدمرغيو سره مخامخ کړي يئ، تاسو داسي وګړي يئ چي آزمويل کېږئ، کوم فرصت چي درکړى شوى دا ستاسو د مزيد آزمويني لپاره دئ.

د ثموديانو په ښار کي نه ډلمشران ول چي په زمکي کي ئې فسادونه کول او رغونه ئې نه کوله، دوى په خپلو منځونو کي وويل: د الله په نامه لوړه وکړئ چي د شپې له لوري به پر ده او د ده پر ټبر يرغل کوو، بيا به ئې وارث ته وايو چي موږ د ده د ټبر د هلاکت په وخت کي حاضر نه وو او يقيناً چي موږ رښتيني يو.

دوى خپل پټ تدبير وکړ او الله تعالى په داسي حال کي پټ تدبير وکړ چي دوى بې خبره ول، نو وګوره چي د دوى د پټ تدبير پايله څنګه وه، څنګه مو دوى او د دوى ټول قوم ويجاړ ويجاړ کړل!! او دا د دوى کورونه دي چي له دې کبله تش پاتي دي چي ظلم ئې وکړ.

يقيناً چي په دې کي د هغو وګړو لپاره څرګنده نښه ده چي پوهېږي.

الله تعالى هغه خلك وژغورل چي ايمان ئې راوړى وو او پرهېزګاري ئې کوله.

د صالح د قوم د مشرانو د دې پرېکړي له يادوني چي د شپې له لوري به د ده پر کور بريد کوو؛ داسي معلومېږي چي دا مبارکه سوره هغه مهال نازله شوې چي د قريشو مشرانو هم غوښتل همداسي کار وکړي او دا د مکي دور په وروستيو کلونو کي وو او هغه مهال ئې دې ته ملا وتړله چي رسول الله ته د هجرت امر شوى وو.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

او لوط چي کله ئې خپل قوم ته وويل: آيا دې فحش کار ته په داسي حال کي وړاندي کېږئ چي تاسو (يو بل ته) ګورئ، آيا تاسو له ښځو پرته نارينه وو ته د شهوت په موخه وړاندي کېږئ، بلکي تاسو په جهالت کي پرېوتونکي وګړي يئ، نو د قوم ځواب ئې له دې پرته بل څه نه وو چي د لوط پلويان له خپل کلي وباسئ، يقيناً چي دوى داسي وګړي دي چي ځان پاك پاك کوي، نو دى مو وژغورو او د ده ټبر؛ د ده له مېرمني پرته چي له وروسته پاتي شوو ښځه مو مقدره کړې وه، او ځانګړى باران مو پرې ووراوو، نو څومره بد دئ د انذار کړى شوو باران!!

(٥٤-٥٨)- دلته د اخلاقي فساد په يوه ګنده ډنډ کي د ننبتي قوم قصه د دې سورې د مضاميو لپاره د بلي تاريخي بېلګي په توګه وړاندي شوې، دا د لوط عليه السلام د مفسد قوم قصه ده چي په دې توګه راغلې:

لوط عليه السلام خپل قوم ته وويل: آيا دې فحش کار ته په داسي حال کي وړاندي کېږئ چي تاسو يو بل ته ګورئ، په ښرګنده توګه او د نورو په وړاندي؟!! آيا د ښځو پر ځای نارينه وو ته د شهوت په موخه وړاندي کېږئ؟!! يوازي دا نه بلکي ډېر نور جهالتونه هم کوئ.

د قوم ځواب ئې له دې پرته بل څه نه وو چي د لوط پلويان له خپل کلي وباسئ، يقيناً چي دوی داسي وګړي دي چي ځان پاك پاك کوي!! دا دئ ګورئ چي پلیت، په ګناهونو کي غرق، په اخلاقي فساد اخته وګړي پاکلمني نشي زغملی، له خپل کلي ئې له دې کبله باسي چي د دوی په څېر بدلمني نه دي!!

نو الله تعالی دی او د ده ټبر وژغورو، د ده له مېرمني پرته چي برخليك ئې د نورو وروسته پاتي شوو په څېر وو، د ډبرو باران ئې پرې ووراوو، وګوره چي د هغو وګړو پر سر ورېدونکی باران څومره بد دئ چي پيغمبرانو خبرداری ورکړی او دوی ئې پروا نه ده کړې!!

قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَـٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ ۗ ءَآللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن
تُنۢبِتُوا۟ شَجَرَهَآ ۗ أَءِلَـٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَـٰلَهَآ أَنْهَـٰرًا
وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِىَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَءِلَـٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾
أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَـٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا
تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَـٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَـٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ
رَحْمَتِهِۦٓ ۗ أَءِلَـٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ تَعَـٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ أَمَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ
ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَـٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَـٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾

ووايه: ستايني الله ته دي او سلام پر هغو بندګانو چي غوره کړي ئې دي، آيا الله غوره دئ که هغه چي دوی ئې (له الله سره) شريکوي؟!! هغه څوك دئ چي آسمانونه او زمکه ئې پيدا کړل؟ او له آسمانه ئې تاسو ته اوبه راکوزې کړې، بيا ئې په هغه سره سمسور باغونه را شنه کړل (هغه چي) تاسو ته (ممکنه) نه وه چي ونه ئې را شنه کړئ، آيا له الله سره بل معبود شته؟ بلکي دوی هغه خلك دي چي (له حق) انحراف کوي، هغه څوك دئ چي

زمكه ئې تم ځای وګرځوله او د هغې په منځ كي ئې نهرونه جوړ كړل، او هغې ته ئې لنګرونه (غرونه) پيدا كړل، او د دوو سمندرونو (تريو او خوږ) ترمنځ ئې حجاب او پرده راپيدا كړه، آيا له الله سره بل معبود شته؟ بلكي د دوی اكثر نه پوهېږي. هغه څوك دئ چي د مضطر او بې وزلي (دعاء) مني كله چي ئې (مرستي ته) راوبلي، او ستونزي ختموي او تاسو د زمكي خليفه ګرځوي، آيا له الله سره بل معبود شته؟ لږ پند اخلئ. هغه څوك دئ چي د وچي او لمدې (بيديا او سمندر) په تيارو كي تاسو ته لاربښيي او هغه چي بادونه تر خپل رحمت (باران) وړاندي د زېري په توګه رالېږي؟ آيا له الله سره بل معبود شته؟ الله له هغه څه لوړ دئ چي (له ده سره) ئې شريكوي، هغه څوك دئ چي پيدايښت شروع كوي بيا ئې اعاده كوي او هغه چي تاسو ته له آسمان او زمكي روزي دركوي؟ آيا له الله سره بل معبود شته؟ ورته ووايه: خپل برهان او دليل راوړئ كه ربښتيني ياست.

(٥٩- ٦٤)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

په دې خور او پراخ عالم كي چي تاسو د خير او ښېګڼي كومه بېلګه او نښه ګورئ، كوم ښايست، جمال او كمال مو تر سترګو كېږي، د حق، عدل او علم كوم مظهر او مصداق په نظر درځي، د پېرزويني او رحمت، د فضل او نعمت كوم اثر مومئ، د دې ټولو په بدل كي به هغه الله تعالی ستايئ چي دا عالم ئې له دغو ښېګڼو سره پيدا كړی. كه ګورئ چي د تاريخ په اوږدو كي ئې ټل حقپال مظلومان ژغورلي او د كفر، شرك او فساد ځواكونه ئې ځپلي، وجه ئې دا ده چي الله تعالی حميد دئ، د ستاينو وړ دئ، له دې عيب منزه دئ چي د مظلوم پوښتنه ونه كړي او ظالم ته سزا ورنه كړي.

د الله تعالی پر ټولو هغو بندګانو سلام وايه چي ده د حق په لار د تلونكو او د حق لوري ته د بلونكو په توګه غوره كړي، او الله تعالی د سترو ستر دښمنانو له شر او ضرر خوندي او روغ رمټ ساتلي.

اوس نو تاسو ووايئ: آيا الله غوره دئ كه هغه چي دوی ئې له الله سره شريكوي؟!! وګورئ د الله تعالی د بندګی پايلي ښې وې كه د شرك او له الله تعالی پرته د دروغجنو معبودانو د لمانځلو پايلي؟!!

هغه څوك دئ چي آسمانونه او زمكه ئې پيدا كړل؟ او له آسمانه ئې تاسو ته اوبه راكوزي كړي، بيا ئې په هغه سره سمسور باغونه را شنه كړل (هغه چي) تاسو ته (ممكنه) نه وه چي ونه ئې را شنه كړئ؟ آيا له الله سره بل معبود شته؟ بلكي دوی هغه خلك دي چي (له حق) انحراف كوي. آيا داسي څوك په نظر درځي چي د آسمانونو او زمكي په پيدايښت كي د الله تعالی شريك وي او څه ئې پيدا كړي وي؟ كه داسي نه وي نو څنګه هغه څوك او هغه څه لمانځئ چي د هيڅ څه پيدا كولو توان نه لري؟!! آيا له آسمانه د اوبو ورول او په همدې اوبو سره په زمكي كي د داسي ونو سمسور باغونه راشنه كول چي هيڅ انسان ئې د راټوكولو توان نه لري، هغه چي انسانانو ته ډول ډول خوندوري او ښايسته مېوې وركوي، د دې حقيقت ګواهي نه وركوي چي د آسمان، زمكي، نباتاتو او انسانانو پيدا كوونكی او رب يو دئ؟!!

هغه څوك دئ چي زمكه ئې تم ځای وګرځوله، د انسان د استقرار لپاره مناسب تمځی، داسي لكه چي د ده كور وي، چي هر څه ئې د ده له طبيعي او فطري غوښتنو سره متناسب؟ هغه څوك دئ چي په زمكي كي ئې داسي نهرونه جوړ كړل چي كه هغه نه وی نو د زمكي پر سر نه د انسان لپاره ژوند ممكن وو او نه د نباتاتو او حيواناتو لپاره؟!! هغه څوك دئ چي د زمكي د زلزلو د مخنيوي لپاره ئې داسي غرونه په كي راپيدا كړل چي د كښتی د لنګرونو په څېر دي او د زمكي د خوځېدو مخنيوی كوي؟ هغه څوك دئ چي د دوو سمندرونو ترمنځ ئې

حجاب او پرده راپيدا کړه، يو ئې تريو او بل ئې خوږ دئ او تر منځ ئې حجاب چې د دواړو د ګډېدو مخنيوی کوي؟!! آيا دا ټول ستر ستر حقائق د دې خبرې ګواهي نه ورکوي چې د الله تعالی تر څنګ بل معبود نشته؟ يوازې ناپوه انسان به دا حقائق له پامه غورځوي او پر الله تعالی د ايمان راوړو لپاره به ئې کافي نه ګڼي. د سمندرونو تر منځ د حجاب تفصيل د الفرقان د سورې د ٥٣ آيت په شرحې کې وګورئ.

هغه څوك دئ چې د مضطر او بې وزلي انسان دعاء مني او له اضطرار او پرېشانی ئې ژغوري؟!! کله چې تاسو يو انسان په داسې حال کې ګورئ چې سخت مضطر او پرېشان دئ، له هر لوري ئې طمع قطع شوې، په خپلې شاوخوا کې داسې څوك نه ګوري چې غږ ئې واوري او مرسته ئې وکړي، په همدې حالت کې د الله تعالی په وړاندې د دعاء لاسونه لوړوي، مرستې ته ئې رابلي، دعاء ئې قبلېږي، ستونزې ئې ختموي او نه يوازې له دې اضطرار او سخت حالت ژغورل کېږي بلکې ډېر ځلې همدې مضطر انسان ته د زمکې خلافت او واکمنې ورپه برخه کېږي، داسې پېښې په وار وار او د تاريخ په هر پړاو کې تکرار شوې، آيا دا پېښې هر حقپال انسان ته دا حقيقت نه ثابتوي چې دلته د دعاګانو منونکی رب شته؟!! هغه چې په څنګ کې ئې بل معبود نشته؟ خو د انسانانو ډېری له دغو عبرتناکو صحنو لږ پند اخلي.

ورته ووايه: په زمکه کې وګرځئ (تاريخ ته رجوع وکړئ، د تاريخ پاڼې واړوئ) بيا وګورئ چې د مجرمينو عاقبت څنګه وو. دا چې هر مجرم قوم ته ئې په پای کې سزا ورکړې، هغه ئې نيولی، هغه ئې له خپل شوم پای او بدمرغه برخليك سره مخامخ کړی، آيا دا نه ثابتوي چې دا عالم يو داسې ټولواك حاکم لري چې دلته ئې اراده نافذه ده او هغه عملونو ته بدله ورکوي؟ دا د بدلې او اجر ورکړه په دې دلالت کوي چې دا (ملك) څانته (مالك) لري. همدا راز دا چې ګورو ځينې د ايمان په خط کې نېك اجر تر لاسه کوي، په مستمر او انقطاع نه منونکې توګه د خپلو عملونو نېك اجر تر لاسه کوي، د زمکې وارث شي، الله جل شأنه د زمکې خلافت ورته ورکړي، الله تعالی ئې له ناتوانی، ضعف، اضطراب، پرېشانی، ذلت او بې وزلی وژغوري، قوت او عزت ته ئې ورسوي، د هغوی د وېرې او خوف هغه حالت چې په ټولنه ئې حاکم وو، هغه ختم کړي او امن، امان او اطمئنان ور په برخه کړي. او د دې په مقابل کې بله ډله د فساد، ظلم او د جرم په وجه په اسفل السافلين کې پرې باسي، او تر ټولو بد حالت سره ئې مخامخ کړي، دا موږ په خپلو سترګو ګورو، آيا دا چې ځينې کسان د ايمان له خط د انحراف په نتيجه کې له زيان او خسران سره مخامخ شوي، آيا دا په خپله د دې لپاره دليل نه دئ چې دلته يو احکم الحاکمين، مالك الملك الله دا هستې اداره کوي، او دلته د هغه اراده حاکمه ده او هغه هر عمل ته مناسبه بدله ورکوي؟!!

هغه څوك دئ چې انسانانو ته ئې د وچې او لمدې په هر لوري کې او د بيديا او سمندر په پراخو غېږو کې، پر زمکه او آسمان کې داسې علائم او نښې پيدا کړې چې د تيارو شپو په سفرونو کې لار ورښيي؟ چا ته د لوړو غرونو څوکې، چا ته ستورې، چا ته سپوږمۍ، چا ته يو او چا ته بل څه نښه شي او خپل هدف ته د رسېدو لار وروښيي. انسان د دغو علائمو په مرسته خپل هدف موندلی شي، که دا نه وی نو انسان ته به ډېره ګرانه وه چې خپل هدف ته ورسېږي، په ځانګړې توګه هغه مهال چې سفر ئې د شپې له لوري او په بيديا او سمندر کې وي. يعنی ستاسو لپاره ئې د هدايت او لارښووني انتظام کړی، په بحر کې هم، هلته چې د لوري د تشخيص لپاره هيڅ ډول علائم نشته، خو الله تعالی ستاسې لپاره د دې چاره کړې چې هلته لار بيا مومئ، يا د ستورو په ذريعه لار پيدا کوئ، يا د افق له رڼا او د لمر له طلوع او غروب پوهېږئ چې سمت مو کوم لوري ته دئ، او يا د داسې قطب نما او پرمخ تللو وسائلو بندو بست ئې کړی او داسې سنن ئې په طبيعت کې اېښې چې له هغوی ځنې په

استفادې سره تاسو په دقيقه توګه خپله لار موندلى شئ. نو دا په وچه او لمده كې چې ستاسې د هدايت او لاربنوونې لپاره انتظامات شوي، دا چا كړي؟

همدا راز تاسو ته ئې سترګې دركړې، د دغسې وسائلو انتظام ئې په دې عالم كې كړى چې په هغه سره تاسې په سمندر، صحرا، فضا، په ورځ او شپه كې خپله لاره ومومئ، په دې طبيعت كې دا انتظام چا كړى؟ دا چې په وچه او لمده كې، هغه مهال چې تياره وي، هيڅ څه نه ترسترګو كېږي، ستاسو د لاربنوونې او هدايت انتظام شوى، دا په خپله انسان ته ښيي چې دا عالم يوه رحمان ذات پيدا كړى.

هغه څوك دئ چې بادونه تر هغه باران وړاندې د زېرې په توګه رالېږي چې د رحمت او پېرزوينې ستره نښه ده، هغه مهال چې تاسو باران ته اړ يئ، فصلونه، باغونه او څاروي مو تږي دي، په خپلې شاوخوا كې داسې څواك نه مومئ چې دا ستونزه مو حل كړي او دې ستري اړتيا ته مو ځواب ووايي، نو د اميد سترګې مو د الله تعالى په لوري اوړي او ګورئ چې ناڅاپه سړه هوا راشي، د باران وربېدو زېرى دركړي، وربځې په آسمان كې راځرګندې شي او همغه باران درباندې وورېږي چې كه ئې وربېدا څو نورې ورځې ځنډېدلې وى نو هم ستاسو ژوند له ګواښ سره مخامخ كېدو او هم ستاسو د فصلونو، باغونو او څارويو!! آيا سره له دې ګمان كوئ چې د الله تعالى تر څنګ بل معبود هم شته چې په دى كارونو كې څه برخه ولري او له الله تعالى سره په دې چارو كې شريك وي؟ الله تعالى له هغه څه ډېر ډېر لوړ او اوچت دئ چې دوى ئې ور سره شريكوي، هغه له شريك مستغني او بې نياز دئ.

هغه څوك دئ چې يو مخلوق د لومړي ځل لپاره او د مخكنى بېلګې له درلودو پرته پيدا كړي او بيا ئې په وار وار اعاده كوي؟ د انسان او ټولو ژوو پيدايښت ئې همداسې له مخكنى بېلګې پرته پيل كړ او بيا ئې په پرله پسې توګه راپيدا كوي!! او هغه څوك دئ چې تاسو ته له آسمان او زمكې روزي دركوي؟ آيا له الله تعالى پرته داسې څوك مومئ چې د انسان او نورو مخلوقاتو په پيدايښت كې او ژوو ته له آسمان او زمكې په روزي وركولو كې څه برخه او ونډه ولري؟!! ورته ووايه: خپل برهان او دليل راوړئ كه رښتيني ياست.

لكه چې په دغو آيتونو كې مو وليدل، د قرآن عظيم الشأن ټول دلائل همداسې مشهود او محسوس دلائل دي، د خپلې مدعا د اثبات لپاره په عالم كې په خورو نښو او شواهدو باندې استناد كوي.

قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

ووايه: له الله تعالى پرته د آسمانونو او زمكې هيڅوك په غيب نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چې څه وخت به بيا راژوندي كړى شي.

(٦٥)- دا آيت په پرېكنده توګه وايي چې په آسمانونو او زمكې كې له الله تعالى پرته هيڅوك په غيب نه پوهېږي، كه دا فرشتې دي، كه انسانان دي، كه پېريان، كه پيغمبران دي او كه اولياء الله، كه رمالان دي يا نجوميان. څوك چې له الله تعالى پرته بل چا ته په غيب پوهېدا منسوب كړي نه يوازې د قرآن له دې صريح او پرېكنده آيت سره ئې مخالفت كړى او دروغ ئې ويلي بلكې د قرآن ګڼ شمېر هغه آيتونه ئې تكذيب كړي چې همدا خبره كوي. غيب هغه څه دئ چې د انسان له سترګو او حواسو پټ وي، د ده او هغه څه تر منځ يا كوم حجاب حائل وي او يا

زمان، انسان نه په دې پوهېږي چې د دېوال تر شا څه تېرېږي او نه په دې چې يوه شېبه وروسته به څه كېږي. دا ځرګند آيت د داسې الهي معيار په توګه په پام كې ولرئ چې د غيب په اړه د سمې او غلطې رأيې او صحيح او غلط مذهب او مسلك په پېژندو كې ستاسو لپاره وروستى معيار وي، مه هغه مذهب او مسلك منئ چې د دې آيت خلاف خبره كوي او له الله تعالى پر ته بل چا ته په غيب پوهېدا منسوبوي او مه هغه روايت منئ چې د قرآن له دغه آيت سره تعارض ولري.

بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبٗا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخۡرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدۡ وُعِدۡنَا هَٰذَا نَحۡنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبۡلُ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

بلكې د آخرت په اړه د دوى علم پاته راغلى، بلكې دوى ترې په شك كې دي؛ بلكې ترې ړانده دي، او هغو چې كفر ئې كړى وويل: آيا كله چې موږ او زموږ پلرونه خاورې شو آيا موږ به (له قبرونو ژوندي) راايستل كېږو؟ يقيناً چې د دې خبرې وعده هم له موږ سره شوې او هم تر دې وړاندې زموږ له پلرونو سره، دا د لومړنيو له نكلونو پرته بل څه نه دي.

(٦٦-٦٨)- د مخكنيو آيتونو په رڼا كې او له هغوى سره په تړاو كې د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

له الله تعالى د دوى د انكار وجه دا نه ده چې كافي او قانع كوونكي دلائل ئې نه دي تر سترګو شوي، بلكې وجه ئې دا ده چې په آخرت ايمان راوړل ورته ګران او د نه منلو وړ برېښي، ځيني ئې داسې دي چې د آخرت په اړه ئې علم پاته راغلى، سر ئې نه پرې خلاصېږي، په دې اړه متضاد او يو له بل سره متصادم افكار لري، ځيني ئې په دې اړه شك لري، او ځيني ئې داسې دي لكه ړانده، د بيا ژوندون په اړه د دغو كافرانو وينا دا ده: آيا كله چې موږ او زموږ پلرونه خاورې شو آيا موږ به بېرته له قبرونو ژوندي راايستل كېږو؟ د دې خبرې وعده خو هم له موږ سره شوې او هم تر دې وړاندې زموږ له پلرونو سره، ولې ترسره نشوه؟ دا د لومړنيو له نكلونو پرته بل څه نه دي.

دې ته مو پام وي چې د ٦٦ آيت د لومړۍ فقرې (بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ) په اړه په تفسيرونو كې بېل بېل متعارض تعبيرونه او ژباړې تر سترګو كېږي، خو د آيت سياق و سباق ته په پام سره ويلى شو چې دلته د (ادّٰرك) صيغه يا د لاندې او وروسته پاته كېدا په معنى راغلې او يا په خپلو منځونو كې د تضارب په معنى، په قرآن كې د كافرانو په اړه كله ويل شوي چې دوى د آخرت په اړه په خپلو كې مختلف دي او متعارض آراء لري او كله ويل شوي چې دومره علم او شعور نه لري چې پرې پوه شي.

قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٦٩﴾

ووايه: په زمکې کې وګرځئ او وګورئ چې د مجرمينو پايله څنګه وه!!

(٦٩)- دلته د قيامت او اخروي محاسبې د اثبات لپاره پر دې حقيقت استناد شوی چې د تاريخ په اوږدو کې په وار وار مجرمينو ته سزا ورکړی شوې، چې د زمکې هرې سيمې ته ولاړ شئ او تاريخ ئې ولولئ د دوی د تاريخ په هرې پاڼې کې به وګورئ چې مجرمين له بدو پايلو سره مخامخ شوي!! دا موږ ته لارښوونه کوي چې دا عالم يو داسې پالونکی رب لري چې له انسانانو سره محاسبه کوي او مجرم ته سزا ورکوي، که داسې نه وی نو ځواکمن مجرمين به هيڅکله له بدو پايلو سره نه مخامخ کېدل، تل به برلاسي او له محاسبې او سزا خوندي ول. په داسې يو رب باور انسان دې ته اړباسي چې ووايي: قيامت راتلونکی دئ او له انسان سره به هرومرو محاسبه کېږي.

وَلَا تَحۡزَنۡ عَلَيۡهِمۡ وَلَا تَكُن فِي ضَيۡقٖ مِّمَّا يَمۡكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلۡوَعۡدُ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلۡ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعۡضُ ٱلَّذِي تَسۡتَعۡجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعۡلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمۡ وَمَا يُعۡلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنۡ غَآئِبَةٖ فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾

پر دوی مه خواشينی کېږه او د دوی له پټو توطئو تنګوالی مه احساسوه، او وايي: دا وعده به کله وي که رښتيني يئ، ووايه: ښايي د هغه څه به ځيني برخي درنږدې شوې وي چې په تلوار سره ئې غواړئ. او يقيناً چې ستا رب پر خلکو د فضل خاوند دئ خو د دوی ډېری شکر نه کوي، او يقيناً چې ستا رب په هغه څه ښه پوهېږي چې د دوی سينې ئې پټوي او هغه څه چې دوی ئې ښکاروي. او په آسمان او زمکې کې داسې هيڅ غائب (له سترګو پټ) شی نشته چې په يوه ښکاره کتاب کې دې نه وي.

(٧٠-٧٥)- په دې مبارکو آيتونو کې رسول الله ﷺ ته څو لارښوونې شوې:

د دوی په حالت او د دوی د مخالفتونو له کبله مه خواشينی کېږه.

د دوی له پټو توطئو هيڅ انديښنه مه کوه.

که دوی درته وايي: که ته په خپلې ادعاء کې رښتينی يې نو د قيامت يا الهي عذاب د راتلو دا وعده به کله ترسره کېږي؟! په ځواب کې ورته ووايه: ښايي د هغه څه به ځيني برخي درنږدې شوې وي چې په تلوار سره ئې غواړئ. د عذاب په راتلو کې د ځنډ او تاسو ته د مزيد فرصت درکولو وجه خو دا ده چې الله تعالی پر خلکو د فضل خاوند دئ، خو د دوی ډېری د الله تعالی د دغه ستر فضل او پېرزوينې شکر نه کوي.

د ځنډ وجه دا نه ده چې ګواکې الله تعالی د دوی له پټو ناروا توطئو او ښکاره بدو عملونو خبر نه دئ او يا دوی د الهي عذاب وړ نه دي، ستا رب په هغه څه هم ښه پوهېږي چې د دوی سينې ئې پټوي او په هغه څه هم چې دوی ئې په ښکاره توګه کوي.

په آسمان او زمکي کي داسي هيڅ غائب او له سترګو پټ شی نشته چي په يوه څرګند کتاب کي دي نه وي ثبت شوی.

إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

يقيناً چي دا قرآن بني اسرائيلو ته د هغو (حقائقو) ډېری بيانوي چي دوی اختلاف په کي کوي، او يقيناً دا د مؤمنانو لپاره لارښود او رحمت دئ.

(۷۶-۷۷)- دلته د قرآن په اړه څو وضاحتونه شوي:

قرآن د هغو حقائقو ډېری بيانوي چي بني اسرائيلو په کي اختلاف کړی، د دې معنی دا ده چي بني اسرائلو په تورات او انجيل کي دومره تحريفونه کړي، موسی او عيسی عليهما السلام ته ئې دومره غلطي خبري منسوب کړې، او د دين او مذهب په نامه ئې دومره غلطي خبري له ځانه جوړي کړې چي قرآن د هغوی ډېری برخي ردوي او د دوی د غلطو انګېرنو او اکاذيبو د ترديد په موخه حقائق بيانوي. څوك چي اوسنی تورات او انجيل چي په بايبل کي راغونډ شوي په دقت سره او د قرآن په رڼا کي مطالعه کړي نو دا به ډېر ژر ورته جوته شي چي قرآن د بايبل په سلو کي نږدې پنځه نوي خبري په بشپړه توګه ردوي او پاتي پنځه ئې تصحيح کوي.

قرآن د مؤمنانو لپاره لارښود او رحمت دئ. د ژوند په ټولو برخو کي د دوی سمه لارښوونه کوي او هغه څه ورښيي چي د الله تعالی د رحمت دروازې د دوی پر مخ پرانيزي.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُم بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

يقيناً چي ستا رب په خپل حکم سره د دوی تر منځ پرېکړه کوي، او هغه پوه عزتمن دئ، نو پر الله توکل وکړه، يقيناً چي ته په څرګند حق (متمسك) يې.

(۷۸-۷۹)- دلته رسول الله او د ده له لاري مؤمنانو ته ويل شوي چي ستا رب په خپل حکم سره د دوی تر منځ پرېکړه کوي، په داسي حال کي چي هغه پوه عزتمن دئ، پوهېږي چي دوی د خپلو عقائدو او اعمالو له کبله د کوم برخليك او سزا وړ دي، د ده د پرېکړو په وړاندي هيڅوك خنډ کېدی نشي او د پلي کېدو مخه ئې نشي نيولی؛ ځکه هغه ځواکمن، برلاسی او عزتمن دئ. داسي ګمان مه کوئ چي دا الهي پرېکړه به يوازې د قيامت په ورځ کېږي، نه؛ دا نن او په دې دنيا کي هم ټولي پرېکړي د الله تعالی له لوري کېږي او د عملونو پايلي د ده له لوري ټاکل کېږي. نو پر الله توکل وکړه، يقيناً چي ته په څرګند حق متمسك يې، ستا دريځ او ستا تګلاره حق دي.

إِنَّكَ لَا تُسۡمِعُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَلَا تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوۡاْ مُدۡبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِي ٱلۡعُمۡيِ عَن
ضَلَٰلَتِهِمۡۖ إِن تُسۡمِعُ إِلَّا مَن يُؤۡمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسۡلِمُونَ ﴿٨١﴾

يقيناً چي ته نه مړو ته اورول کولی شې او نه کڼو ته هغه مهال بلنه اورولی شې چي مخ واړوي؛ په داسي حال کي چي تر شا کېدونکي وي. او ته له ضلالت ځني د ړندو (د ايستلو) لاربنود نه يې، ته يوازي هغه چا ته اورول کولی شې چي زموږ پر آيتونو ايمان راوړي او دوی مسلمانان دي.

(۸۰-۸۱)- د دې مبارکو آيتونو لاربنووني دا دي:

رسول الله □ ته ويل شوي چي ته نه شې کولی مړو ته کومه خبره وروااوروې، همدراز هغو کڼو ته هم خپله بلنه نه شې وراورولی چي تا ته شا کړي او درنه روان شي، او ته د هغه چا لاربنوونه هم نه شې کولی او له تيارو ئې رڼا ته نه شې ببولی چي ړانده دي. ته يوازي هغه چا ته اورول کولی شې چي زموږ پر آيتونو ايمان راوړي او دوی مسلمانان دي.

که څه هم دلته له مړو، کڼو او ړندو هغه کافران مراد دي چي د تعقل، تدبر او تفکر استعدادونه ئې ځپل شوي او د ايمان راوړو له سعادت او توفيق محروم شوي خو په ضمن کي دا مطلب موږ ته واضح کوي چي مړي څه نه اوري، نه يوازي دا چي څه نه اوري بلکي د رسول الله □ په څېر يو پيغمبر هم نه شي کولی مړي ته کومه خبره وروااوروي، کوڼ او ړوند ته هم څوك په خارق العاده توگه نه څه اورولی شي او نه ئې لاربنوونه کولی شي.

دلته دا پوښتنه راولاړېږي چي د هغو رواياتو په اړه به څه کوو چي وينا ئې د دې صريح او څرگند آيت خلاف ده او د مړو د اورېدو خبره کوي؟! د دې پوښتني ځواب دا دئ: د يوه روايت د صحت لپاره تر ټولو مهم او لومړی شرط دا دئ چي له قرآن سره تعارض ونه لري، هغه روايت د اعتبار وړ نه دئ چي وينا ئې د قرآن خلاف وي، دا نه يوازي پر قرآن د ايمان تقضاء ده بلکي ټول محدثين، فقهاء او علماء پر دې خبري متفق دي. کوم روايات چي د دې آيت خلاف خبره کوي هغه نه د سند له پلوه د دې وړ دي چي اعتبار ورکړی شي او نه د متن له پلوه، د دغو رواياتو په مقابل کي ګڼ شمېر داسي روايات شته چي هم ئې وينا د دغه آيت مطابق ده او هم د دغو رواياتو ترديد کوي، عائشه □ د قرآن پر دغه او دې ته ورته آيتونو استناد کوي او د هغه چا وينا ردوي چي د مړو د اورېدو ادعاء کوي. بخاري تر دې عنوان لاندي (مړی د پښو څپا (ړغ) اوري) دا روايت راوړی:

عن أَنَسٍ □ عَنِ النَّبِيِّ □ قَالَ "الْعَبْدُ إِذَا وُضِعَ فِى قَبْرِهِ، وَتُوُلِّيَ وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ حَتَّى إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَأَقْعَدَاهُ فَيَقُولاَنِ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ□ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ. فَيُقَالُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ، أَبْدَلَكَ الله بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ- قَالَ النَّبِىُّ □ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا- وَأَمَّا الْكَافِرُ- أَوِ الْمُنَافِقُ- فَيَقُولُ لاَ أَدْرِى، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ. فَيُقَالُ لاَ دَرَيْتَ وَلاَ تَلَيْتَ. ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلاَّ الثَّقَلَيْنِ". (بخاري:۱۳۳۸)

~~له انس بن مالک □ روايت دئ چي وايي: رسول الله □ فرمايلي: (کله چي بنده په قبر کي کېښودی شي او~~
ملګري ئې ترې ولاړ شي او په داسي حال کي چي د هغوی د څپليو ړغ (څپا) به اوري؛ دوې فرشتې ورته راشي

او هغه راکښېنوي، بيا ورته وايي: ته د دې شخص يعنی محمد (□) په اړه څه وايې؟ هغه به وايي: شاهدي وايم چي هغه د الله تعالی بنده او رسول دئ. نو ورته وبه ويل شي: په دوزخ کي دي خپل ځای ته وګوره چي الله تعالی د جنت په هستوګنځي درته بدل کړی. نبي (□) وفرمايل: دواړه به ويني. خو کافر يا منافق به وايي: نه پوهېږم؛ ما به هغه څه ويل چي نورو خلکو به ويل! نو ورته وبه ويل شي: ته نه پوه شوې او نه په نورو پسي ولاړې، بيا به ئې په اوسپنيز څټک سره د غوږونو تر منځ ووهي او داسي چيغه به وکړي چي له انسان او پيری پرته به ئې شا و خوا ټول شيان واوري).

دا روايت يو ځل بيا هم په بخاري کي په دې شمېرې ١٣٧٤تکراراً راغلی خو له دغو توپيرونو سره: په يوه کي وَتُوُلِّيَ وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ، په بل کي وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، په يوه کي أَتَاهُ مَلَكَانِ فَأَقْعَدَاهُ، په بل کي أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ، په يوه کي مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى الرَّجُلِ لِمُحَمَّدٍ- صلى الله عليه وسلم، په بل کي مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم، په يوه کي فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ، په بل کي فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ، په يوه کي وَأَمَّا الْكَافِرُ- أَوِ الْمُنَافِقُ- فَيَقُولُ لاَ أَدْرِى، په بل کي وَأَمَّا الْمُنَافِقُ وَالْكَافِرُ فَيُقَالُ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِى هَذَا الرَّجُلِ فَيَقُولُ لاَ أَدْرِى راغلي.

دا روايت د سند له مخي داسي دئ چي په صحابه وو او تابعينو کي يو يو راوي لري او په تبع تابعينو کي دوه، ټول راويان ئې د بصرې اوسېدونکي دي، د متن له پلوه داسي دئ چي يوه برخه ئې له قرآن سره تعارض لري، او هغه دا چي قرآن وايي: مړي خبري نه اوري، خو دا روايت وايي چي حتی د ژونديو د ګامونو ږغ هم اوري**!!** د قرآن آيتونه دا دي:

إِنَّكَ لَا تُسۡمِعُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَلَا تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوۡاْ مُدۡبِرِينَ ﴿٨٠﴾ النمل: ٨٠

فَإِنَّكَ لَا تُسۡمِعُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَلَا تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوۡاْ مُدۡبِرِينَ ﴿٥٢﴾ الروم: ٥٢

وَمَا يَسۡتَوِي ٱلۡأَحۡيَآءُ وَلَا ٱلۡأَمۡوَٰتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُسۡمِعُ مَن يَشَآءُۖ وَمَآ أَنتَ بِمُسۡمِعٖ مَّن فِي ٱلۡقُبُورِ ﴿٢٢﴾
فاطر: ٢٢

دا آيتونه رسول الله□ ته وايي چي ته مړو او هغو ته چي په قبرونو کي دي خبره نشې اورولی، يعني نه يوازي دا چي مړي خبره نه اوري او داسي دي لکه کاڼه او ګونګيان؛ بلکي که هڅه وکړې چي څه ورواوروې نو هڅه به دي څه نتيجه نه لري.

پوښتنه دا ده چي آيا يو غريب روايت چي نه يوازي په قرآن کي کوم شاهد ورته نه مومو بلکي د قرآن له څو څرګندو آيتونو سره تعارض لري او هغه خبره کوي چي د عائشي □ په څېر په قرآن او حديث پوه شخصيت ئې ردوي د اعتبار وړ ګڼلی شو؟! پر قرآن د ايمان تقاضاء دا ده چي داسي روايات په درناوي سره يوې خوا ته کېږدو؛ نه پرې استناد وکړو او نه ئې بل ته ووايو.

وَإِذَا وَقَعَ ٱلۡقَوۡلُ عَلَيۡهِمۡ أَخۡرَجۡنَا لَهُمۡ دَآبَّةً مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ تُكَلِّمُهُمۡ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

او كله چي د دوی په اړه دغه وينا تحقق ومومي له زمكي به داسي خوځېدونكی ژوی ورته راوباسو چي له دوی سره به دا خبري كوي چي خلكو زما پر آيتونو باور نه كولو.

(۸۲)- دا مبارك آيت څو مطالب زموږ په وړاندي ږدي:

كله چي د انسانانو په اړه دا وينا تحقق ومومي چي دوی نور پر الله تعالی او آخرت ايمان راوړونكي نه دي، هغو ته ورته شوي چي په قبرونو كي دي، بې احساسه، بې شعوره، زړونه ئې ړانده او وجدان ئې مړ؛ نه د الله تعالی كتاب ته اعتناء كوي او نه په عالم كي خورو نښو ته؛ نو الله تعالی به له زمكي داسي يو ژوی راوباسي چي هم به خوځي او هم به له خلكو سره خبري كوي، دوی ته به وايي: د خلكو حالت داسي وو چي د الله تعالی پر آيتونو ايمان راوړو ته چمتو نه وو.

له هغو خلكو سره چي نه ئې د پيغمبرانو وينا ته اعتناء كړې او نه په عالم كي خورو نښو ته؛ همدا مناسب دي چي يو حيوان ئې مخاطب كړي او ورته ووايي: د انسانانو حال داسي شوی وو چي د الله تعالی پر آيتونو ئې باور نه كولو!!

په رواياتو كي دا خبره واضح شوې چي د دې حيوان پيدا كېدا د قيامت له هغو سترو سترو نښو څخه ده چي تر قيامت به لږ وړاندي تر سترګو شي. خو دا چي دا حيوان څنګه دئ او څنګه به راپيدا كېږي نه په دې اړه څه ويل څه ګټه لري او نه داسي صحيح الاسناد روايت تر سترګو كېږي چي په دې اړه ئې وضاحت كړی وي.

دې ته مو پام وي چي د شيعه وو ځينو لاروركو او ټګمارو مذهبي مشرانو د دې آيت په اړه داسي ناپړيتي خبري او چټي بحثونه كړي چي يوازي له بيمارو زړونو او زهرجنو مغزونو راخوټېدی شي، دوی وايي چي له دې (دابة) ځني امام زمان يا علي مراد دئ، چي تر قيامت وړاندي به له زمكي راووځي، منافقينو (د علي مخالفينو) ته به سزا وركړي، د هر چا پر تندي به وليكي چي مؤمن دئ، كه كافر او كه منافق!! عجيبه ده!! د دوی عقل دا خبره هم مني چي الله تعالی به امام زمان يا علي د دابة يعني حيوان او خزنده په نامه ياد كړی وي!! پوښتنه كوو: الله تعالی ولي او د كوم ضرورت، مجبوريت يا مصلحت له مخي په صراحت سره د دوی نوم نه دئ ياد كړی او د دابة نوم ئې ورته غوره كړی؟! كه زه تا د حيوان په نامه ياد كړم آيا دا د ځان لپاره اهانت نه ګڼې؟ نو ته څنګه خپل امام ته د دابة نوم مناسب ګڼې؟!! په عامه توګه ژوي د دابة په نامه يادول د دې لپاره مجوز نشي كېدی چي يو مشخص انسان د حيوان يا دابة په نامه ياد شي، آيا قرآن د معما كتاب دئ چي امام زمان د دابة په نامه ياد كړي؟!! آيا په ټول قرآن كي كوم مشخص انسان د دابة په نوم ياد شوی؟ ستاسو دا وينا د بايبل هغه خندوونكي معما انسان ته وريه يادوي چي د سامسون په اړه ئې كړې، سامسون د يهودانو لپاره داسي دئ لكه د شيعه وو لپاره امام زمان يا علي ، قصه ئې داسي ده: سامسون له خپلي مور او پلار سره تمنې ته روان شو...په لاري كي د انګورو په باغ كي يوه ځوان زمري په سامسون بريد وكړ... كه څه هم له ده سره وسله نه وه خو بيا ئې هم زمری د يوه سېرلي په څېر څيري كړ!! خو په دې اړه ئې مور او پلار ته څه ونه ويل... كله چي ~~تمنه ته ورسېدو، له هغې نجلۍ سره ئې خبري وكړې او خوښه ئې شوه...له څه مودې وروسته بيا له مور او پلار~~ سره د واده لپاره تمنې ته روان شو... په لاري كي د هغه مړ زمري خوا ته ورغی... د موچيو په ګڼه ګوڼه ئې

سترگي ولگېدې او د مړ زمري په کالبوت کي ئې د موچيو په ځالي کي شات وموندل..څه مقدار ئې له ځان سره واخيستل چي په لار کي ئې وخوړي... مور او پلار ته ئې هم لږ ورکړل خو دا ئې ورته ونه ويل چي شات ئې له کومه ترلاسه کړل... پلار ئې د واده په کار بوخت وو... ده د هغه ځای د دود دستور مطابق د کلي ځوانانو ته مېلمستيا وکړه، دېرشو زلميانو په کي برخه واخيسته، سامسون دوی ته وويل: يوه معما لرم، که تاسو په اوه ورځو کي د هغې ځواب راکړ، نو دېرش کتاني ځادرونه به له دېرشو جوړو جامو سره درکوم که نه نو تاسو به دا جامې راکوئ، دوی وويل: ډېره ښه! خپله معما ووايه! هغه وويل: له خوړونکي خوراك راووت او له زوروره خواږه!! ... درې ورځي تېرې شوې خو ځواب ئې ونه موندو، په څلورمه ورځ د سامسون مېرمني ته راغلل او ورته وئې ويل: له خپل مېړه نه د معما ځواب معلوم کړه او موږ ته ئې ووايه، که نه نو ستا د پلار کور سوزوو، ... نو د سامسون مېرمن ده ته ورغله، وئې ژړل او ورته وئې ويل: زه درباندي گرانه نه يم، له ما کرکه لرې، ... د هغې معما ځواب ما ته نه وايې...هغه ورته وويل: ما مور او پلار ته د هغې ځواب نه دئ ويلی نو ته څنگه د دې انتظار لرې؟ خو هغې نه پرېښود...او هره ورځ به ئې ورته ژړل...بالآخره ئې په اوومه ورځ ورته ووايو... او دې هم ځوانان پرې خبر کړل... نو زلميانو هم له لمر لوېدو د مخه د معما ځواب سامسون ته داسي ورکړ: تر شاتو به څه شی خوږ وي او تر زمري څه شی زورور؟!! سامسون ورته وويل: که زما په غوا مو يوې نه وی کړې نو د معما ځواب مو نه شو موندلی!! باور وکړئ چي د سامسون دا معما د شيعه وو دغي مذهبي او تفسيري معما ته ورته ده!!

د قرآن په تفسير کي چي کومه ستره ستونزه رامنځته شوې نو هغه له جعلي، متعارضو او متضادو رواياتو راولاړه شوې، دا دئ گورئ چي شيعه د جعلي رواياتو له مخي د قرآن د څرگندو آيتونو په اړه څومره غلط او د عقل خلاف تعبيرونه کوي، حتی علي او خپل موهومي امام زمان د دابة په نامه يادوي!!

وَيَوۡمَ نَحۡشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٖ فَوۡجٗا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُمۡ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبۡتُم بِـَٔايَٰتِي وَلَمۡ تُحِيطُواْ بِهَا عِلۡمًا أَمَّاذَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ ٱلۡقَوۡلُ عَلَيۡهِم بِمَا ظَلَمُواْ فَهُمۡ لَا يَنطِقُونَ

او هغه ورځ چي له هر امت څني د هغو کسانو فوځ فوځ راپاڅوو چي زموږ آيتونه تکذيبوي، نو دوی به (په ډلو ډلو کي) يو ځای کړی شي. تر هغه چي راشي (او ورته) ووايي: آيا زما آيتونه مو تکذيب کړل، په داسي حال کي چي علماً مو احاطه نه وه پرې کړې، يا هغه څه وو چي تاسو کول؟ او په سبب د هغه ظلم چي دوی کاوو وينا به پرې محققه شي نو دوی به خبري نشي کولی.

(٨٣-٨٥)- دا مبارك آيتونه وايي چي د قيامت په ورځ به الله تعالی له هر امت څني د هغو کسانو فوځ فوځ راپاڅوي چي د الله آيتونه تکذيبوي، دوی به په ډلو ډلو کي کي سره يو ځای کړی شي، د الله تعالی په وړاندي به ودرېږي، دوی ته به ووايي: آيا زما آيتونه مو له دې کبله تکذيب کړل چي پرې پوه شوي نه وئ، يا ئې کوم بل معقول سبب وو؟!! هغه څه وو چي له کبله ئي تاسو دا دريځ غوره کړی وو؟ هيڅ معقوله وجه به ونه ښودی شي،

هم به په خپله دوی ته جوته شي چي ظلم ئې کړی او هم هر چا ته، د همدې ظلم له کبله به د الهي عذاب مستحق وګڼل شي او حالت به ئې داسي وي چي خبري به نشي کولی او کوم دلیل به نشي وړاندي کولی.

په داسي حال کي چي د دې مبارکو آیتونو په الفاظو او مفهوم کي د ابهام هیڅ مورد نشته، هر څوك حتی په سطحي او لومړني نظر سره له کوم ځنډ او ابهام پرته دغه واضح او څرګند مطلب تري اخلي، خو متأسفانه د شیعه وو ځینو تش په نامه او په خرافاتو کي غرق مفسرینو داسي څه تري جوړ کړي چي انسان ورته حیران حیران شي، دوی وایي چي دا پاڅون د قیامت د ورځي پاڅون نه دئ بلکي د رجعت پاڅون دئ، د رجعت پاڅون دوی داسي څه ته وایي چي تر قیامت وړاندي به الله تعالی منافقین (د علي مخالفین) هغه مهال بېرته دنیا ته ولېږي چي امام زمان یا علي به واکمن وي، تر څو کلکه سزا ورکړي!! دا عقیده دوی د قرآن له کوم آیت یا د کوم آیت له کوم لفظ نده اخیستي بلکي له یهودو ئې اقتباس کړي، یهودان هم د عیسی علیه السلام له بعثت وړاندي او تر نن پوري د داسي موعود مسیح انتظار کوي چي یهودان به ئې لښکر وي، د دوی ټول دښمنان به ووژني او پر ټولي نړۍ به حکومت کوي!! خو همغه موعود مسیح (عیسی علیه السلام) راغی خو تر ټولو زیات همدغو منتظرو یهودانو د هغه مخالفت وکړ او دا دوی ول چي رومیان ئې د هغه نیولو او وژلو ته وهڅول!! که دا نن د شیعه وو دغه منتظر خو له ځانه جوړ شوی موهومي امام راشي نو یقیناً تر ټولو زیات او تر ټولو وړاندي به همدغه شیعه د هغه مخالفت او دښمنی ته ملا تړي. دوی د رجعت دغي خرافي عقیدې لپاره دوه دلائل وړاندي کوي: لومړی او اساسي دلیل ئې د دوی اړوند روایات دي او دوهم دلیل ئې دا دئ چي دلته په آیت کي ویل شوي:

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا، ګواکي دا داسي ورځ ته اشاره کوي چي ټول امت نه بلکي د هر امت ځیني خلك به محشور شي، نو ځکه دا د قیامت ورځ نه ده بلکي تر قیامت وړاندي بله ورځ ده چي یوازي دغه منافقین به په کي محشور شي او امام زمان به سزا ورکوي!! عجیبه ده، نه پوهېږو د دغو خلکو په سر کي مغز دي که بوس چي داسي کچه او خوشي خبري منلی شي!! آیت په ټول صراحت سره وایي چي له هر امت به د هغو خلکو فوځ محشور شي چي د الله تعالی آیتونه تکذیبوي، او دا فوځونه به د الله تعالی په وړاندي ډلي ډلي ودرولی شي، الله تعالی به تري پوښتنه کوي چي څنګه مو زما آیتونه په داسي حال کي تکذیب کړل چي نه پري پوهېدئ؟!! د دې معنی دا نه ده چي په دې ورځ به هغه خلك نه وي محشور شوي چي د الله تعالی آیتونه ئې نه وو تکذیب کړي، هغوی به هم محشور شوي وي خو دلته د بحث موضوع دا نه ده چي له هغوی سره به څه معامله کېږي، نو ځکه د هغوی یادونه نه ده شوې. دې جنابانو ته وایو: آیا دې ته مو پام کړی چي په دې غلطي عقیدې سره تاسو د قرآن هغه ګڼ شمېر آیتونه تکذیبوئ چي د انسانانو د یوه حشر او یوازي دوه ځلي ژوندون خبره کوي، تاسو د دوه ځلي حشر کېدو او درې ځلي ژوندون خبره کوئ!! حال دا چي قرآن د قیامت په ورځ او د الله تعالی په وړاندي د بیاژوندون په اړه د کافرانو وینا داسي بولي: احییتنا اثنتین: ای زموږ ربه! موږ دې دوه ځلي ژوندي کړو، یعني لومړی د دنیا ژوند او بیا د آخرت د ورځي ژوند، تاسو خو د قرآن هغه آیتونه تکذیبوئ چي وایي: له مرګ وروسته دنیا ته بېرته تګ نشته، دا مطلب په وار وار د کافرانو د هغي تمناء په ارتباط ویل شوی چي وایي به: کاش دنیا ته بېرته ستانه شوي وی چي ایمان مو راوړی وی، د پیغمبر اطاعت مو کړی وی او په خپلو ټګمارو مشرانو پسي نه وی تللي. څنګه یو جعلي او د قرآن او عقل ضد روایت معتبر ګڼئ او د هغه لپاره د قرآن ګڼ شمېر آیتونه تکذیبوئ؟!!

د شيعه وو دغه دوه خبري مي د دوی له داسي تفسير رانقل کړي چي د ايران له انقلاب وروسته د آيت الله مکارم شيرازي تر مشری لاندي د يوي ډلي له لوري ليکل شوی، ما له مکارم شيرازي سره ليدلي، هغه مي د شيعه وو په علماوو کي تر نورو معقول شخص موندلی، د ده د تفسير (تفسير نمونه) ډېري برخي مي هم لوستلي، که څوك د شيعه وو د تفسير لوستلو شوق لري نو هغه ته مي مشوره دا ده چي همدا تفسير دي ولولي، خو د دې تفسير لويه ستونزه دا ده چي د مجهول الهويه راويانو جعلي او د عقل او قرآن خلاف رواياتو ته ئي دومره اعتبار ورکړی چي د قرآن صريح آيتونه ئي د هغوی په تأييد کي تأويل او حتی تحريف کړي، دوه بېلګي ئي د همدې سورې دغه دوه آيتونه دي، په تفسير نمونه کي د رواياتو په استناد د آيتونو د تشريح لپاره د (بحث روايتي) تر عنوان لاندي روايات راوړل شوي، په دې بحثونو کي به تاسو وګورئ چي روايت ته د اصل او آيت ته د فرع په سترګه کتل شوي، هڅه شوې چي آيت داسي تعبير او تأويل کړي چي له روايت سره ئي تعارض له منځه يوسي**!!**

آيا له قرآن سره د مخالفت لپاره دا کافي نه ده چي څوك په داسي څه باور او ايمان ولري چي په ټول قرآن کي ئي هيڅ يادونه نه وي شوې، هغه هم داسي غلط باور چي د قرآن له څرګندو اصولو سره په بشپړه توګه مغايرت لري؟ په غائب امام باور د قرآن د اصولو خلاف باور دئ، له الله تعالی پرته بل چا ته علم غيب ثابتول د قرآن د لسګونو صريح آيتونو خلاف باور دئ، د ابوبکر، عمر، عثمان او عائشي په څېر هغو سترو سترو شخصيتونو سره دښمني کول او هغوی د منافق په نامه يادول چي الله تعالی او د هغه رسول خپل رضايت تري اعلان کړی**!!** يوازي د هغه چا کار کېدی شي چي نه پر الله تعالی او د هغه پر قرآن ايمان لري او نه د هغه پر پيغمبر، په ټولو شيعه وو کي هيڅا پرخپل اولاد د ابوبکر، عمر، عثمان او عائشي نوم نه دئ ايښی، د عائشي له نامه سره حساسيت لري، هغه عائشه چي الله تعالی د هغي په اړه او د هغي له شخصيت د دفاع لپاره ئي د قرآن يوه مکمله سوره نازله کړې، اوپه دې سره ئي هغي ته دومره لوړ مقام ورکړی چي له رسول الله وروسته هيڅا ته نه دئ ورکړی شوی، هغه ستر شخصيت چي په ټول انساني تاريخ کي ئي له آسيه، مريم او خديجي رضي الله عنهن وروسته هيڅ ښځه د هغي لوړ مقام ته نه ده رسېدلې.

امامت موروثي ګڼل د قرآن د لارښوونو خلاف باور دئ، علي منصوصي امير ګڼل دروغجنه او د قرآن د وينا خلاف ادعاء ده، قرآن موروثي امارتونه ردوي، موروثي امامت؛ که سياسي وي او که مذهبي؛ د غير اسلامي، ظالمانه او جاهلي نظامونو ځانګړتيا ده، په ټول قرآن کي د هيڅا د امارت په اړه هيڅ اشاره هم نه مومو، قرآن په بشپړ صراحت سره د امام غوراوی د مؤمنانو حق او مسئوليت ګڼي، په ټول قرآن کي د علي او د امام زمان يادونه نه ده شوې، علي له ابوبکر، عمر او عثمان سره بيعت کړی، د هغوی په امامت کي ئي نږدې دېرش کلونه لمونځ کړی، عمر ته ئي خپله لور په نکاح ورکړې، ټولو صحابه وو په اتفاق سره دا درې خلفاء تر علي د خلافت لپاره مستحق او وړ ګڼلي، شيعه د دغو ټولو حقائقو خلاف دروغ وايي او خپل مذهب ئي د دغو دروغجنو باورونو پر بنسټ ايښی**!!** د صحابه وو په اړه د دوی دريځ دروغجن او د عقل او ايمان خلاف دئ.

د دوی اصلي ستونزه دا ده چي د عقل او قرآن خلاف عقيده ئي اختراع کړې، د هغي لپاره په قرآن کي هيڅ شاهد، نه صراحتاً او نه اشارتاً، وړاندي کولی شي، له دې پوښتني او جدي اعتراض سره مخامخ دي چي ولي داسي عقيده ومنو چي په ټول قرآن کي د هغې هيڅ يادونه نه ده شوې، ولي علي او د ده اولاد منصوصي امامان وګڼو حال دا چي په قرآن کي نه د ده نوم راغلی او نه د ده د اولاد او نه دا چي امامت د دوی حق دئ؟**!!**
~~ولي په امام زمان باور ولرو حال دا چي په قرآن کي د داسي باور لپاره هيڅ دليل نه مومو؟**!!** مګر د عقائدو او~~
باورونو لپاره قرآن کافي نه دئ؟ آيا قرآن ناقص دئ چي موږ پرې اکتفاء ونه کړو او نور افکار او عقائد پرې

علاوه کړو؟ که دا باورونه دومره مهم او ضروري وی لکه شيعه چي اهميت ورکوي نو هرو مرو به په قرآن کي په ډېر صراحت سره په دې اړه ګڼ شمېر آيتونه راغلي وو، که قرآن د هارون عليه السلام يادونه کوي او هغه د موسی عليه السلام ځای ناستی او مرستيال ګڼي او په مکرره توګه د هغه نوم يادوي، څنګه ومنو چي علي او امام زمان د رسول الله ځای ناستي دي حال دا چي يو ځل هم په قرآن کي د دوی نوم نه دئ راغلی؟!! له دې اعتراض او جدي پوښتني د ځان ژغورلو لپاره ئي يا داسي جعلي روايات جوړ کړي چي د دوی لپاره مستمسك شي او د تېښتي لار ورته پرانېزي او يا ئي هڅه کړې د قرآن آيتونه تحريف کړي او داسي څه ترې راوباسي چي په دې غلط دريځ کي د دوی متکاء شي!! نو وايي: دابة يعني امام زمان، الشمس يعني علي، القمر يعني فاطمه!!!

امام زمان د دوی له نظره د يولسم امام حسن العسکري زوی دئ چي وايي په ۲۵۵ هجري کال کي زېږېدلی او ګواکي په پنځه کلنی کي غائب شوی، د غيابت ئي دوه مرحلي بولي،ووړ غيابت چي اويا کاله ئي دوام کړی او په دې مودې کي خلکو د ده د څلورو نائبانو له لاري ورسره تماس درلود، لوی غيابت چي له ۳۲۹ هـ کال شروع شوی او تر نن پوري دوام لري. دا په داسي حال کي چي د امام حسن العسکري ورور وايي چي زما ورور هيڅ زوی نه درلود او د زوی د ورکېدو خبره ئي بې بنسټه ده!!

دا د امام غائب جعلي او خرافي عقيده هغه مهال د سياسي عواملو پر بنسټ او د اسلام د دښمنانو له لوري وزېږول شوه چي امت واحد مشر درلود، دوی په مسلمانانو کي د اختلاف راولاړولو په موخه خلك په داسي امام باور کولو ته بلل چي نشته، داسي امام چي نه پيدا شوی، نه ئي امامت کړی، نه چا پر لمانځه ولاړ ليدلی، نه ئي د هغه له خولي د قرآن يو آيت، د رسول الله يو حديث، د حق يوه خبره اورېدلي، نه ئي د کوم ظالم په ضد او د مظلوم په ملګرتيا کي څه کړي يا ويلي، په تېرو ديارلسو سوو کلونو کي هيچا نه هغه ليدلی او نه ئي د ده کوم کار او نه د شته والي کومه نښه!!! آيا تر دې لوی درواغ هم کېدی شي؟!! آيا داسي امام د امامت وړدئ که د دې وړ چي غوړونه ئي ورتاو کړی شي او د سکوت، مداهنت او سازش سزا ورکړی شي؟!! آيا هغه عادي مجاهد چي د الله او د هغه د دين د دښمنانو په ضد جهاد کوي غوره او د الهي معيارونو له مخي د قدر وړ دئ که هغه جعلي امام چي نه يوازي په خپله د زماني د ستر فرعون مقابله نه کوي، بلکي شيعه ئي دې ته پرېښي چي له همدې فرعون سره په افغانستان، عراق، سوريې، پاکستان او ... کي ملګرتيا وکړي؟!! موږ ته خو قرآن هغه لوی لوی مجاهد شخصيتونه د امامانو په توګه رامعرفي کوي چي هر يوه ئي د سترو سترو ظالمانو مقابله کړې، ابراهيم عليه السلام د نمرود، موسی عليه السلام د فرعون او هر پيغمبر د خپل دور د طاغوت او طاغوتيانو مقابله کړی، قرآن خو وايي: چا چي د ظالم په وړاندي مداهنت وکړ د الله تعالی عذاب ته دي منتظر وي، څنګه هغه موهومي امام منئ چي تر ننه ئي د هر ستر ظالم په وړاندي سکوت کړی!!

څوك چي غواړي عوام وغولوي، د خپلي خبري او غوښتني منلو ته ئي چمتو کړي نو ورته وايي: زه له امام زمان سره ارتباط لرم، څه چي درته وايم دا د امام زمان خبري دي، د خپل شيطان خبره امام زمان ته منسوب کړي، احمقان پرې وغولېږي او د ده جيب ورډك کړي، که دا نن د هغه خمس او صدقاتو موضوع چي دا ټګماران ئي د امام زمان په نامه له خلکو ترلاسه کوي او دا ادعاء چي د علي ټول اولاد تر قيامته پوري سپېڅلي، ستانه او سادات او د درناوي وړ او تر نورو خلکو لوړ او غوره دي او خمس او صدقات به دوی ته سپارل کېږي!! له دې عقيدې جلا کړو نو يقيناً چي دا عقيده به ډېر ژر مري، نه به مبلغين لري او نه پلويان!! په کومو ورځو کي چي ما د دغې سورې تفسير ليکلو نو په ايران کي له دې موهومي امام زمان سره د مخامخ

ارتباط په اړه لويه لانجه راولاړه شوې وه، د ايران د جمهور رئيس مشاور په دې تورن شوي وو چي ويلي ئي

دي: زه له امام زمان سره مخامخ ارتباط لرم، دا خبره د ایران د روحاني مشر پلویانو جدي ونیوله او دا ویره ورسره پیدا شوه چي د عوامو مخ به له دوی بل لوري ته واوړي!! تر ده وړاندي د دوی بل جمهور رئیس رفسنجاني د جمعي د ورځي په خطبې کي ویلي وو چي موږ له امام زمان سره خطي رابطه لرو!! حتماً به پوهېږئ چي دا خطي ارتباط څنګه دئ!! داسي چي د امام زمان په نامه خپل عرائض لیکي بیا ئې په یوه ځای کي د قبر خوا ته اچوي، څه وخت وروسته د خط ځواب د کوم ټګمار له لوري ورلېږل کېږي!! همدا له امام زمان سره د دوی خطي ارتباط دئ!!

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

آیا دې ته ئې پام نه دئ کړی چي شپه مو داسي ګرځولې چي آرام په کي وکړي او ورځ لید مهال، یقیناً چي په دې کي هغو وګړو ته حتماً څرګندي نښې دي چي ایمان راوړي.

(۸٦)- په دې مبارك آیت کي د مکذبینو په ځواب کي ویل شوي: آیا پر الله تعالی او د آخرت پر ورځي د ایمان راوړو لپاره دا څرګند او مشهود دلیل کافي نه دئ چي شپه ستاسو د آرامښت لپاره پیدا شوې او ورځ داسي چي د تیارې پرده څیري کړي او هر څه ستاسو د سترګو په وړاندي وځلوي تر څو د اړتیا وړ شیان مو تشخیص کړئ او خپلي اړتیاوي رفع کړئ، تاسو د خوب لپاره شپې ته ضرورت لرئ او د ژوند ژواك د اړتیاوو د تأمین لپاره ورځي ته، تاسو تودوخي او رڼا ته ضرورت لرئ او دا دئ الله تعالی ستاسو د اړتیاوو د تأمین لپاره شپه او ورځ پیدا کړي، د شپې او ورځي دا دقیق او هدفمن نظام په څرګنده توګه ګواهي ورکوي چي د الله تعالی او د آخرت د ورځي په اړه د مکذبینو غلط باورونه څومره د عقل او انصاف ضد باورونه دي.

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾
وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

او هغه ورځ چي په شپېلۍ کي پو شي نو ټول هغه به په وېره کي شي چي په آسمانونو او زمکي کي دي، مګر هغه چي الله ئې وغواړي، او هر یو به عاجزي کوونکی ورته راشي. او غرونه به ګورې چي د ولاړ ګمان به پرې کوې حال دا چي هغه به د ورېځو د خوځېدو په څېر خوځي، د الله هغه جوړونه چي هر څه ئې استوار (او مضبوط) کړی، یقیناً چي دی په هغه څه ښه خبر دئ چي تاسو ئې کوئ.

(۸۷-۸۸)- د دې مبارکو آیتونو لاربښووني دا دي:

د قيامت په ورځ به په شيبلی کې پو شي، داسې هيبتناك حالت به رامنځته شي چې ټول هغه څه به په وېره کې شي چې په آسمانونو او ځمکې کې دي، په همدې سخت حالت کې به هغه مؤمنان داړه او مطمئن او له وېرې خوندي وي چې الله تعالی ئې له دې وېرې خوندي ساتل غواړي.

په دې ورځ به ټول انسانان د الله تعالی په وړاندې په بشپړې عاجزۍ او انکسار سره ودرېږي، د هغو به هم غاړه کږه وي چې په دنيا کې پر خپل زور ځواك مغرور ول او د خپل رب له احکامو ئې سرغړونه کوله.

دا لوړ لوړ غرونه چې تا ته ډېر کلك او مضبوط برېښي او ګمان کوې چې ستر ستر طوفانونه او تېزې توندې سيلۍ ئې نه خوځولی شي او نه لړزولی، د قيامت په ورځ به داسې خوځې لکه د ورېځ خوځېدا. که څه هم دا آيت د قيامت په ارتباط راغلی او د قيامت په ورځ د غرونو حالت ئې زموږ په وړاندې انځور کړی، خو دا يقيناً د قرآن يو ستر علمي اعجاز دئ، نن او له ډېرو علمي تحقيقاتو وروسته ساينسپوهانو ته جوته شوې چې دا جامده ماده په حقيقت کې له داسې وړو وړو توکو جوړه شوې چې تل د خوځېدو په حال کې وي، ماده له ماليکولونو او ماليکولونه له اتمونو جوړ شوي، خو د مادې د وجود دا لومړنۍ او اساسي خښته د هغو پروټونونو او الکترونونو مجموعه ده چې په پر له پسې او دائمي توګه او له هرراز توقف پرته يو د بل پر شاوخوا څرخي، د دې حقيقت د بيان لپاره تر بل هر بيان جامع او کامل بيان همدا د قرآن وينا ده چې وايي: غرونه به ګورې چې د ولاړ ګمان به پرې کوې حال دا چې هغه به د ورېځو د خوځېدو په څېر خوځي. نو دا غرونه هسې موږ ته ولاړ، راکد او جامد برېښي خو په اصل کې له داسې خوځنده اجزاوو جوړ شوي چې په مسلسله توګه د خوځېدو په حال کې دي او خوځېدا ئې د ورېځو د خوځېدا په څېر. ورېځې د ځمکې پر محور په دائروي توګه خوځي، همغسې لکه الکترون چې د اتم د زړه پر محور څرخي، توپير ئې د الکترون له خوځښته سره يوازې په دې کې دئ چې ورېځې له منځه ځي خو الکترون په خپل حال پاته کېږي او خپل حرکت ته دوام ورکوي.

دا د هغه الله تعالی جوړونه او پيدايښت دئ چې هر څه ئې استوار او مضبوط پيدا کړي.

يقيناً چې الله تعالی په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ.

مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيۡرٞ مِّنۡهَا وَهُم مِّن فَزَعٖ يَوۡمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَكُبَّتۡ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ هَلۡ تُجۡزَوۡنَ إِلَّا مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٩٠﴾

څوك چې له ښېګڼې سره راغی نو تر هغې غوره به ئې په برخه شي او دوی به د دغې ورځې له وېرې خوندي وي، او څوك چې له بدې سره راشي هغوی به پرمخې په اور کې واچول شي، آيا له هغه پرته بله بدله درکول کېږي چې تاسو کول؟

(۸۹-۹۰)- د قيامت په ورځ به هر چا ته د خپلو کړنو مطابق جزا او سزا ورکړی شي، چا چې نېك کارونه کړي بدله به ئې د ده تر ښېګڼو غوره وي او د قيامت د ورځې له هول او هيبته به خوندي وي، او چا چې بد کارونه کړي پرمخې به په اور کې واچول شي.

إِنَّمَآ أُمِرۡتُ أَنۡ أَعۡبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلۡبَلۡدَةِ ٱلَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَيۡءٖۖ وَأُمِرۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِنَ
ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنۡ أَتۡلُوَاْ ٱلۡقُرۡءَانَۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلۡ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ
ٱلۡمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ فَتَعۡرِفُونَهَاۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٩٣﴾

يقيناً چي زه فقط پر دې ګمارل شوی يم چي د دغه ښار د رب عبادت وکړم هغه چي ده محترم ګرځولی، (هغه رب) چي هر څه د ده دي، او ګمارل شوی يم چي له غاړه ايښودونکو ځني وم، او دا چي قرآن تلاوت کړم، نو څوك چي په سمه لار روان شي يقيناً چي د ځان په ګټه په سمه لار تللی او څوك چي بې لاري شي نو ووايه: زه خو يوازې له منذرينو ځني (يو منذر) يم. او ووايه: ستاينې ټولې الله ته دي، ژر به خپل آيتونه داسي دروښيي چي تاسو به ئې پېژنئ، او ستا رب له هغه څه غافل نه دئ چي تاسو ئې کوئ.

(۹۱-۹۳)- په دې مبارکو آيتونو که رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چي خلکو ته ووايي:

زه فقط پر دې ګمارل شوی يم چي يوازې د هغه رب عبادت وکړم چي د مکې دغه ښار ئې محترم ګرځولی، هغه رب چي هر څه د ده دي.

زه پر دې ګمارل شوی يم چي له غاړه ايښودونکو ځني وم، په هر څه کې د الله تعالی اوامرو ته منقاد او تسليم وم.

زه ګمارل شوی يم چي دا قرآن خلکو ته واوروم.

څوك چي په سمه لار روان شي يقيناً چي د ځان په ګټه په سمه لار تللی.

څوك چي بې لاري شي نو زه خو يوازې يو منذر يم، د نورو پيغمبرانو په څېر تاسو د کفر، شرك، ظلم او فساد له بدو پايلو وېروم.

ستاينې ټولې الله ته دي.

ژر به خپل آيتونه داسي دروښيي چي تاسو به ئې پېژنئ، هغه څه چي تاسو ترې انکار کوئ ډېر ژر به ئې په خپلو سترګو وګورئ.

الله تعالی له هغه څه غافل نه دئ چي تاسو ئې کوئ.

القصص

د ملتونو

د عروج او زوال عوامل

د بني اسرائيلو

په عبرتناکي قصې کي

يادونه:

د القصص سوره تر دې وړاندې د يوه مستقل کتاب په بڼې کې چاپ شوې وه، په دې کتاب کې د القصص د سورې د تفسير تر څنګ هڅه شوې چې د قرآن ټول هغه آيتونه راغونډ کړی شي چې په هغوی کې د بني اسرائيلو په اړه څه ويل شوي، تاسو پوهېږئ چې په قرآن کې د بني اسرائيلو قصه په ډېر تفصيل سره او په ډېرې اغېزمنې او جالبې بڼې کې راغلې، په دې عبرتناکې قصې کې د ملتونو د عروج او زوال عوامل په دقيقه توګه څېړل شوي، دا مو غوره وګڼله چې دلته د دغه کتاب ټول مطالب په بشپړه توګه راوړو، چې په دې سره به لوستونکې وتوانېږي چې د دې عبرتناکې او لارښوونکې قصې ټولې مهمې برخې په خپلې مخې کې ومومي او په رڼا کې ئې د يوه ملت د عروج او زوال عوامل په جامع او بشپړه توګه وپېژني.

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

الحمد لله و كفى و سلام على عباده الذين اصطفى و بعد:

دا كتاب په اصل كي د هغو درسونو مجموعه ده چي د مدرسو او ښوونځيو د استادانو يوې تربيتي غونډې ته وړاندي شوي، او په ١٣٦٦كال كي د يوې رسالې په بڼه كي چاپ شوى، د درسونو د بحث محوري موضوع (د ملتونو د عروج او زوال عوامل د بني اسرائيلو په عبرتناكي قصې كي) وه، د القصص د سورې ټول هغه آيتونه په كي څېړل شوي وو چي د دغي قصې اساسي برخي د مخاطب مخي ته ږدي، په دې كتاب كي د القصص د سورې د بشپړ تفسير تر څنګ د قرآن نور هغه آيتونه هم رااخيستل شوي چي د دې قصې پاتې برخي په كي څېړل شوي.

يوازينى قصه چي په قرآن كي په ډېر تفصيل سره راغلي د بني اسرائيلو عبرتناكه او له لوړو ژورو ډكه قصه ده، عظيم الشأن قرآن د دغي قصې ټول اړخونه او د دغه قوم د عروج او زوال ټولي پېښي څېړلي دي، او دا ئي موږ ته روښانه كړې چي څرنګه او له كومه ځايه د دې قوم د شرف او عزت دوران پيل شوى، څنګه او د كومو املونو په سبب د عزت لوړو پوړو ته رسيدلى، د زمكي خلافت، د پراخو شتمنيو وراثت او د نورو ولسونو امامت او مشري ئې په برخه شوې او د نړۍ پر ټولو قومونو هغوى ته فضيلت وركړى شوى؟ او بيا څنګه د دغه قوم د زوال دور پيل شوى، د ذلت او سپكاوي په ژوري كندې كي پرېوتي، هر چا په سپكه سترګه ورته كتلي او د دوست او دښمن له لوري رټل شوى؟ د راپرېوتو او زوال عوامل ئې كوم وو؟ د كومو عواملو په سبب له ذلت، سپكاوي، فقر، مسكنت او د الله تعالى له غضب او لعنت سره مخامخ شوي او د نورو لپاره د پند وسيله ګرځېدلي؟!
قرآن موږ ته لاربښوونه كوي چي د دې او بل هر قوم او ولس د عروج، عزت او فضيلت عوامل كوم دي او د زوال او سقوط املونه ئې څه دي؟

~~عظيم الشأن قرآن د بني اسرائيلو د عروج او زوال قصه د يوې داسي لاربښوونكي او تاريخي قصې په توګه~~
څېړلې چي په ترڅ كي ئې ډېر ستر ستر حقائق، عبرتناك درسونه او جامع لاربښووني زموږ مخي ته ږدي. په دې

قصې کې د ملتونو د عروج او زوال په اړه د الله تعالی سنن انځور شوي او اساسي عوامل ئې څېړل شوي، عظیم الشأن قرآن د دې قوم د عزت او ذلت حالتونه او عوامل ئې د تاریخي بېلګو په توګه وړاندي کوي، دې ته باید متوجه وو چې د قرآن قصې یوازې نکلونه او قصې نه دي، د قرآن په اړه دا ډول انګېرنه په حقیقت کې د هغو مشرکینو وه چې د قرآن له عظمته بې خبره ول او د هغه مخالفت ته ئې ملا تړلې وه، هغوی به ویل چې قرآن (اساطیرالاولین) یعني د لومړنیو خلکو د قصو او نکلونو مجموعه ده، قرآن دا انګېرنه له بنسټه ردوي، د قرآن قصص په حقیقت کې تاریخي مثالونه او بېلګې دي، د قرآن هدف دا نه دئ چې د یوه قوم تېر تاریخ د قصې په بڼې کې وړاندې کړي، بلکې د قصې په ترڅ کې د الله تعالی د یوه سنت، یوې قطعي او نه بدلېدونکې پرېکړې او د یوه الهي وعد او وعید تاریخي بېلګه وړاندې کوي، یوازې په دې موخه د یوه قوم د تېر تاریخ یوه برخه رااخلي او د مخاطب په وړاندې ئې ږدي چې د یوه ستر حقیقت عملي بېلګه وړاندې کړي.

پیغمبر اکرم علیه السلام فرمایي چې دا تاریخي بېلګې به ټل تکرارېږی، تاسو به هم د هغو امتونو سنن تعقیب او د هغوی تګلاري خپلې کړئ چې تر تاسو وړاندې تېر شوي دي. هر دور ځانته فرعون او موسی لري او فرمایي چې زما د امت فرعون؛ ابوجهل دئ. له دې معلومېږي چې قرآن د شخصیتونو یادونه د دوی د معرفي لپاره نه بلکې د تاریخي څېرو او بېلګو په توګه کوي، فرعون د استبداد، ظلم، کفر او طغیان بېلګه دئ او موسی علیه السلام د حق پالونکو، عدالت غوښتونکو او مجاهدینو بېلګه، همدا وجه ده چې په قرآن کې ۷٤ ځلې د فرعون نوم یاد شوی او ۱۳٦ځلې د موسی علیه السلام نوم، دا په داسې حال کې چې د محمد علیه السلام نوم یوازې پنځه ځلې راغلی. نو د قرآن (قصې) او (څېرې) په حقیقت کې تاریخي بېلګې دي چې په ترڅ کې ئې باید د فلاح او بریا لار ولټوو، عزت ته د رسېدو او له ذلت او سپکاوي د نجات لار وپېژنو، د هغو په څېر شو چې قرآن ستایلي، عظمتونه ئې په برخه شوي، الله تعالی ترې راضي شوی، په تأیید، نصرت او غیبي لښکرو سره ئې د دوی مرسته کړې؛ او له هغه څه ځان وساتو چې نور ئې د الله تعالی له تأیید محروم کړي، په زوال محکوم شوي، د عزت ټغر ئې ټول شوی او له ذلت او سپکاوي سره مخامخ شوي.

اللهم اجعلنا من الذین انعمت علیهم، غیرالمغضوب علیهم ولا الضالین

حکمتیار

بسم الله الرحمن الرحيم

القصص

د سورې معرفي

د دې سورې نوم القصص دئ، د سورې له ۲۵ آيت څخه اخيستل شوی، د مکي دور په منځنيو کلونو کې او د الشعراء او النمل له سورتونو وروسته نازله شوې، ۸۸ آيتونه لري، آيتونه ئې د مکي دور په منځنيو کلونو کې نازل شوو سورتونو ته ورته او اوږدوالی ئې منځنی دئ، خو هر يو ئې له څو لنډو لنډو مسجع فقرو جوړ شوی او سورې ته ئې خوندور وزن ورپه برخه کړی. آيتونه ئې ښکلی او خوندور وزن لري او په داسې صيغو پای ته رسېدلي چې د سورې د دوو لومړنيو آيتونو د (مبين) او (يؤمنون) صيغو ته ورته وزن لري، څو آيتونه ئې د وکيل او عظيم په صيغو پای ته رسېدلي چې دا هم په ډېر لږ توپير سره (مبين) ته ورته وزن لري، د مضمون جالب والي او د آيتونو ښکلي او خوندور وزن د سورې حفظول ډېر آسانه کړی، انسان کولی شي په لږ زحمت سره او په کم وخت کې دا سوره حفظ کړي.

لکه څنګه چې دا سوره په درېيو مقطعاتو حروفو (ط س م) پيل شوې؛ د سورې اساسي مضامين هم درې دي، چې خلاصه ئې د سورې په آخري درېيو آيتونو کې په دې توګه راغلي:

وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓاْ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ ۘ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ ۚ لَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

او ته داسې نه وې چې د کتاب درتلو ته دې هيله کوله، مګر ستا د رب له لورې يوه پېرزوينه، نو د کافرانو ملاتړی مه شه.

او دوی دي تا د الله له آیتونو له هغه وروسته منع نه کړي چي درته نازل کړی شول، او د خپل رب لوري ته بلنه ورکړه او له مشرکانو څخه مه شه.

او له الله سره بل معبود مه بله (د ده تر څنګ بل معبود مه لمانځه)، له ده پرته بل معبود نشته، د ده له ذاته پرته هر څه هلاکېدونکي دي، حکم ده لره دئ او د ده په لور ګرځول کېږئ.

دا اساسي مطالب په ټولي سورې کي او د موسی علیه السلام په مفصلي او جامع قصې کي بیان شوي، د هري موضوع لپاره د قصې یوه برخه د تاریخي او عملي بېلګي په توګه راغلې.

د قصې له پیله مخکي د قصې موخه او هدف په ګوته شوی، بیا فرعون او د فرعوني نظام ځانګړتیاوي په دې توګه ښودل شوې چي وایي هغه مغرور او متکبر وو، د خپلي لویي د ثابتولو او ساتلو په فکر کي وو، د خپل قدرت د بقا په لټه کي وو او د دې هڅه ئې کوله چي خپله لویي پر نورو تحمیل کړي. خلك ئې په بېلا بېلو ډلو وېشلي وو، پر ټولني ئې طبقاتي نظام مسلط کړی وو. عاصي او مفسد وو او په ټولني کي د فساد اصلي عامل وو، ورپسې د دغه نظام په اړه الهي ثابت او نه بدلېدونکی سنت بیان شوی، چي حتماً ئې نسکوروي او هغه هم د مستضعفانو او مظلومانو په لاس، بیا د دې الهي سنت تفصیلات په ګوته کوي او ښیي چي د فرعوني نظامونو د ړنګېدو لړی د صالح قیادت له رامنځته کېدو او د ده په خواکي د مظلومانو له راغونډېدو پیل کېږي، د موسی علیه السلام پیدایښت، د سیند څپو ته لوېدا، د فرعون په کور کي د ده روزنه، له یوه مظلوم بني اسرائیلي د ظالم قبطي په وړاندي دفاع او د هغه وژنه، مدین ته تېښته، په پیغمبری بعثت، د فرعون د مقابلې لپاره مصر ته تګ، له بني اسرائیلو سره یو ځای له مصره د سینا لویي صحرا ته وتل، او د قصې نوري برخي د همدغو اساسي مطالبو د ښه توضیح لپاره راغلي او د خپل مخاطب مخي ته ئې ږدي او په پای کي د ټولي سورې خلاصه په وروستیو دریو آیتونو کي راوړي.

بسم الله الرحمن الرحيم

طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُبِينِ ﴿٢﴾

ط س م. دا د څرګند کتاب آيتونه دي.

(۲)- په دې مبارك آيت كې يو ځل بيا قرآن د (مبين) كتاب په نامه معرفي شوى، يعني دا كتاب هم په خپله واضح او څرګند دئ او آيتونه ئې هر لوستونكي ته د فهم او درك وړ دي او هم هر څه په څرګنده توګه بيانوي، په خپله څرګند دئ او هر څه څرګندوي، نه ئې د آيتونو په الفاظو كې ابهام او اغماض شته او نه داسې څه ترې پاته دي چې په دې مبين كتاب كې ئې وضاحت نه وي شوى. هر مخاطب په آسانۍ كولى شي د هغه په مقصد پوه شي او واضح مطلب ترې واخلي، او چې د هر ضروري او مهم مطلب په لټه كې قرآن ته رجوع وكړي واضح او څرګنده لارښوونه به ئې په برخه شي.

نَتۡلُواْ عَلَيۡكَ مِن نَّبَإِ مُوسَىٰ وَفِرۡعَوۡنَ بِٱلۡحَقِّ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٣﴾

د موسى او فرعون ځيني خبرونه په رښتيني توګه پرتا لولو د هغوخلكو لپاره چې ايمان راوړي.

(۳)- يعني دا د موسى عليه السلام او د فرعون د مقابلې رښتيني قصه ده، نه ناول دئ او نه داستان، ځيني برخې ئې ستا مخې ته ږدو خو د هغه چا لپاره چې د ايمان په روښانه لار د تلو هوډ او د حقيقت د پېژندو او په هغه د ايمان راوړو عزم لري.

دا مبارك آيت موږ ته په واضحو الفاظو لارښوونه كوي چې قرآن ولې د تاريخي پېښو ځيني برخې د خپل مخاطب مخې ته ږدي؟ د څه لپاره او د چا لپاره؟ مخاطب ئې هغه څوك دئ چې د ايمان په لار د تلو هوډ لري، د دوى لپاره په دغو قصو كې روښانه لارښووني دي.

قرآن د قصې په پيل كې فرعون موږ ته راښيي او د هغه نظام ځانګړتياوې په ګوته كوي چې فرعون ئې مشر او ټولواك وو. فرمايي:

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي ٱلْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيِۦ نِسَآءَهُمْۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

يقيناً چي فرعون په زمكي كي كبر او لويي وكړه او د هغې اوسېدونكي ئې په ډلو ډلو ووېشل، غوښتل ئې يوه ډله ئې بې وزلې او كمزورې وي، زامن ئې ورحلالول او لوڼې ئې ژوندۍ پرېښودې، يقيناً چي دى له مفسدينو څخه وو.

(٤)- دا مبارك آيت موږ ته د يوه ظالم او فرعوني نظام اساسي ځانګړتياوې داسي راښيي:

واكمن ئې فرعون دئ چي د دغو صفاتو څښتن دئ: مغرور او متكبر دئ، د خپلي لويي د ثابتولو او ساتلو په فكر كي دئ، د خپل قدرت د بقا په لټه كي دئ او د دې هڅه كوي چي خپله لويي پر نورو تحميل كړي.

خلك ئې په بېلا بېلو ډلو وېشلي دي، پر ټولني ئې طبقاتي نظام مسلط كړى.

عاصي او مفسد دئ، په ټولني كي د فساد اصلي عامل دئ، كه فقر او لوږه ده، كه خلك د جهل او شرك په ډنډ كي غرق دي، كه ظالمان پرې مسلط دي، كه امنيت او عدالت نشته، د دې ټولو ناخوالو او مفاسدو اصلي عامل فرعون دئ. پر دې ټولني مفسدين حكومت كوي او فرعون د دغو واكمنو مفسدينو له ډلي او د ټولو سالار دئ.

قرآن په نورو آيتونو كي موږ ته د دې مزيد تفصيلات بيان كړي او فرمايلي ئې دي چي په فرعوني نظام كي خلك په عام طور په دوو ډلو، حاكم او محكوم، ظالم او مظلوم، مستكبر او مستضعف، مرفه او فقير وېشل كېږي او حاكمه طبقه ئې له دريو ډلو جوړه شوې وي: ١- واكمن او حواريون ئې، ٢- د نظام په خدمت كي ټګمار مذهبي مشران، ٣- بډايه او شتمنه طبقه چي دغه نظام د شتمنيو خاوندان كړي.

د فرعون په اړه وايي چي دى ځان د مصر د ټولو شتمنيو څښتن او د خلكو مالك الرقاب بولي: قرآن فرمايي:

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِۦ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ ٱلْأَنْهَٰرُ تَجْرِي مِن تَحْتِيٓۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

الزخرف: ٥١

او فرعون په خپل قوم كي په لوړ غږ وويل: اې زما قومه! آيا د مصر پاچايي زما نه ده؟ او دا نهرونه چي زما تر واك لاندي بهېږي؟ آيا نه ئې ګورئ؟

ګورئ چي قرآن فرعوني نظام داسي معرفي كوي چي ټولواك ئې ځان د هېواد د ګردو شتمنيو، نهرونو او زمكو څښتن ګڼي!! په هر نظام كي چي واكمنان ئې ځان د خلكو مالك الرقاب او د ملي شتمنيو بې رقيبه څښتن بولي او

په دغو شتمنیو کې د هر راز تصرف حق ځان ته ورکوي د قرآن له نظره دا یو مفسد، ظالمانه او فرعوني نظام دئ.

همدا راز قرآن فرمايي:

وَإِنَّ فِرۡعَوۡنَ لَعَالٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٨٣﴾ یونس: ٨٣

او یقیناً چې فرعون د زمکې پر سر یو متکبر او باغي وو او هغه له مسرفینو څني وو.

قرآن دا د یوه ظالم او فرعوني نظام ځانګړتیا ګڼي چې واکمن ئې ځان ته ټولواك وایي او د ملك او ولس ټولې شتمنۍ د ځان بولي.

قرآن؛ پیغمبران علیهم السلام او د دوی تګلاره د موسی علیه السلام په څېره کې داسي انځوروي چې هم د ظالم فرعون، هم د ټګمار هامان او هم د شتمن قارون مقابله کوي، یو ئې د ظالمانه اقتدار بېلګه، بل ئې د ټګمارو مذهبي مشرانو بېلګه او درېیم ئې د حریصو شتمنو او بډایانو بېلګه. قرآن وايي چې د تاریخ په اوږدو کې تل دغو دریو طبقو د پیغمبرانو علیهم السلام مقابله کړې. دې ته مو باید پام وي چې په اسلام کې نه خاصه مذهبي طبقه شته او نه د دوی لپاره ځانګړي امتیازات، اسلام فرعوني نظام په دې خاطر محکوموي چې خلك ئې په ډلو ډلو وېشلي وو، طبقاتي نظام ئې رامنځته کړی وو، چارواکو ځان ټولواك ګاڼو او د ولس په شتمنیو کې ئې د هر راز تصرف حق ځان ته ورکاوو.

که فرعون له یوې خوا د مصر د ټولو شتمنیو واکمن دئ او له سیاسي او اجتماعي پلوه ټولواك دئ؛ خو له بلې خوا ئې له مذهبي پلوه د (الوهیت) دعوی کوله او خلکو ته ئې ویل: زه ستاسو اعلی رب یم!! خو باید وګورو چې د دې وینا معنی څه ده؟ آیا هغه په دې وینا سره واقعاً ځان ته د اله او معبود په سترګه کتلې او له ولس ئې د همدې خبرې غوښتنه کړې؟ او که هغه ځان ته داسي مقام او منزلت ورکړی چې یوازې له اله او معبود سره ښايي؟ په دې کې هیڅ شك نشته چې له دې خبرې نه د فرعون موخه هیڅکله دا نشي کېدی چې ګواکي ځان ته ئې د اعلی رب په سترګه کتلې او د همدې ادعاء ئې کړې، معنی ئې له دې پرته بل څه نه ده چې هغه ځان ته داسي حقوق او امتیازات ورکړي او له ټولو ئې غوښتي چې هغه ومني چې له الله تعالی پرته له هیچا سره نه ښايي، هیڅ بنده دا حق نه لري چې په ټولني کې ځان ته دا مقام او منزلت ورکړي. د ده د وینا معنی دا ده چې ولس ته ئې ویلې: زه د مصر ټولواك یم، دلته به یوازې زما حکم چلېږي، د جائز او ناجائز پرېکړه به زه کوم، د پرېکړو وروستی مرجع زه یم، له خلکو ئې غوښتي چې تر هر څه او هر چا زیات باید د ده ستاینه او لمانځنه وشي، موسی علیه السلام هم په دې ګواښي چې که له ما پرته دې بل څوك د معبود او اله په توګه غوره کړ؛ ځای دې زندان دئ:

قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذۡتَ إِلَٰهًا غَيۡرِي لَأَجۡعَلَنَّكَ مِنَ ٱلۡمَسۡجُونِينَ ﴿٢٩﴾ الشعراء: ٢٩

وئې ویل: که له ما پرته دې بل اله ونیو نو حتماً به دې له (نورو) زندانیانو سره یوځای کړم.

يعني په دې ملك كې به د ژوند په هرې برخې كې محوري او مركزي حيثيت د فرعون وي، د ټولني هر وګړى به هم د لاربنووني په برخه كې او هم د پريكړو لپاره ده ته مراجعه كوي، په دې هېواد كې به له ده پرته بل داسې مقام او مرجع نه غوره كېږي چې ولس د لاربنوونو او د منازعاتو د حل و فصل لپاره هغه ته مخ اړوي، دلته به يوازې زما احكام چلېږي او كه تا بل مقام او مرجع ته د مخ اړولو جسارت وكړ نو ځای دې زندان دئ، له نورو زندانيانو سره به يو ځای په زندان كې پروت وې. هر هغه څوك چې په خپلې ټولني كې همغه مقام او منزلت غواړي چې فرعون غوره كړى وو كه څه هم ځان ته د اله او معبود خطاب ونه كړي په حقيقت كې ئې ځان معبود او اله ګڼلى او د الوهيت دعوا ئې كړې.

دا د فرعون او فرعوني نظام ځانګړتياوې دي، قرآنكريم د دې لپاره دا يادونه كوي چې موږ د دې په هيندارې كې فرعون ته ورته واكمنان وپېژنو او په دې پوه شو چې الله تعالى كوم نظام يو فرعوني نظام ګڼي او د راتلونكو لپاره ئې موسى لېږي؟!! له دې قصې د قرآن موخه دا نه ده چې موږ په تاريخ كې هغه تېر شوى فرعون وپېژنو، بلكې هدف ئې دا دئ چې موږ په دې خبرې پوه كړي چې په چا كې دغه صفات وي هغه فرعون دئ او د فرعون له برخليك سره به مخامخ كېږي. او ته به د دې فرعون داسې مقابله كوې لكه چې موسى عليه السلام د خپل دور فرعون مقابله كوله.

د فرعوني نظام واكمني څېرې

قرآن د فرعوني نظام واكمنان په دريو ډلو وېشي، د هرې ډلې د مشر يادونه كوي، د (فرعون)، (هامان) او (قارون) نومونه اخلي، دا هر يو د يوې حاكمې طبقې ممثل دئ، دغه درې طبقې او په سر كې ئې دا درې مشران يو بل ته لاس وركوي او پر يوه ملت او هېواد حكومت كوي. په هر جاهلي نظام كې به وګورئ چې دغه درې طبقې په ګډه طبقاتي نظام چلوي، هر نظام درې اړخه لري، اعتقادي (فكري)، سياسي او اقتصادي اړخونه.
فرعون د مصر د هغه وخت د حاكم سياسي نظام اړخ تمثيلوي، هامان ئې د ايديالوژيكي او فكري اړخ استازى او د دغه نظام مفكر او تيوريسن دئ، د ده طبقه ده چې فرعون ته مشورې وركوي، مسلط فرعوني نظام توجيه كوي، د فرعون له تصرفاتو او اقداماتو دفاع كوي او د ولس د اقناع لپاره فتوا ګاني وركوي او قارون د پانګې او شتمنى څښتن او د شتمني طبقې ممثل دئ. له فرعون، هامان او قارون ځنې هدف يوازې درې كسان نه بلكې د فرعوني نظام درې واكمني طبقې معرفي كول دي. په دې نظام كې فرعون محور دئ او هامان او قارون ئې ښى او كيڼ لاسونه.

قرآن عظيم الشأن فرمايي چې الله تعالى موسى عليه السلام د دې لپاره مصر ته ولېږو چې لومړى د فرعون، بيا د هامان او په پاى كې د قارون مقابله وكړي:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا وَسُلْطَـٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَـٰمَـٰنَ وَقَـٰرُونَ فَقَالُوا۟ سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ غافر: ٢٣-

٢٤

يقيناً چې موږ موسى له خپلو آيتونو او ځرګندو دلائلو سره فرعون، هامان او قارون ته ولېږو، او هغوى وويل: دروغجن کوډګر دئ.

يعني ده ته ئې اصلي دښمنان وروښودلي، دا وضاحت ئې ورته کړى چې په مصر کې به ستا مقابله له چا چا سره وي، خو دا ئې هم ورته ويلي چې څنګه به ئې مقابله کوې، لومړى د چا او ورپسې د چا؟ د ټولو خو په تدريج سره، داسې چې يوه ته به پر بل اولويت ورکوې، اصلي او لومړى دښمن فرعون دئ، لومړى مقابله بايد له ده سره وي، داسې نه چې په نورو جبهاتو کې تر دې د مخه مصروف شې او تر ټولو خطرناک او اصلي دښمن درنه پاته شي!! په لومړي سر کې به د فرعون مقابله کوې، بيا د هامان او ورپسې د قارون، موسى عليه السلام د همدغو دريو طبقو په ضد د مبارزې لپاره لېږل شوى وو، څوک چې د موسى عليه السلام په لار د تلو اراده لري نو د دغو دريو خطرناکو دښمنانو مقابلې ته به ملا تړي.

له مظلومانو سره د فرعوني نظام چلن

قرآن فرمايي چې فرعون او نظام ئې له يوې ډلې سره داسې معامله کوله:

يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيِۦ نِسَآءَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

القصص: ٤

غوښتل ئې يوه ډله ئې بې وزلې او کمزورې وي، زامن ئې ورحلالول او لوڼې ئې ژوندۍ پرېښودې، يقيناً چې دى له مفسدينو څخه وو.

که څه هم زموږ درانه مفسرين په دې اړه بېل بېل تعبيرونه او تفسيرونه لري چې فرعون ولې د بني اسرائيلو زامن وژل او لوڼې ئې ژوندۍ پرېښودې، ځينې ئې وايي: فرعون په خوب کې ليدلي وو چې په بني اسرائيلو کې به داسې څوک راپيدا شي چې د ده واکمنۍ به ګواښي او د ده تخت او تاج ته به تاوان رسوي، د دې احتمالي خطر د مخنيوي لپاره ئې د بني اسرائيلو د ماشومانو په وژلو لاس پورى کړ، ځينې نور وايي چې کاهنانو د دې احتمالي خطر اطلاع ورکړې وه؛ نو ځکه ئې د بني اسرائيلو زامن وژل!! خو که د دغو آراوو جرړو ته متوجه شو راته جوته کېږي چې دغو درنو مفسرينو په دې اړه د بايبل وينا ته اعتبار ورکړى او د بايبل تر اغېز لاندې تللي او همغه څه ئې ويلي چې محرف بايبل ويلي!! خو پورتنى آيت په ډېره واضحه توګه موږ ته لارښوونه کوي چې د ماشومانو له وژلو ځنې د فرعون هدف دا وو چې د بني اسرائيلو قوم ضعيف او کمزورى کړي، غوښتل ئې د دې قوم شمېر دومره زيات نشي چې دى او اقتدار ئې وګواښي، د دې خطر د مخنيوي لپاره ئې د هغوى زامن وژل. دې درنو مفسرينو د قرآن دې لارښوونې ته هم پام نه دئ کړى چې کاهنان، رمالان، نجوميان او له الله تعالى پرته هيڅوک په غيب نه پوهېږي!!

عظيم الشأن قرآن فرمايي چې فرعون نه يوازې دا چې خپل مخالفين د زندان تورو خونو کې اچول بلکې پر لاس او پښو ئې ورته مېخونه ټک وهل، حتى پر خپلې مېرمنې ئې رحم ونه کړ، د هغې په لاسونو او پښو کې ئې هم مېخونه ټک وهل او دومره ئې وځوروله چې له الله تعالى ئې د مرګ هيله وکړه!!

د الله تعالی نه بدلېدونکی سنت

قرآن عظیم الشأن د فرعون او فرعوني نظام له معرفي وروسته او د قصې متن ته له ننوتلو وړاندي، د الله تعالی هغه دائمي او نه بدلېدونکی سنت بیانوي چې د داسې ظالمانو او ظالمانه نظامونو د نسکورولو او د مظلومانو د ژغورني لپاره ئې وضع کړی؛ فرمایي:

وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَـٰمَـٰنَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او غواړو پر هغو پېرزوینه وکړو چې په زمکي کي ئې د بې وزلی لټه کېږي او پېشوایان ئې کړو او (د ټولو شتمنیو) وارثان ئې کړو او پر زمکي کي تمکين ورپه برخه کړو او له دوی څني فرعون، هامان او لښکرو ته ئې هغه څه وښيو چې ترې وېرېدل.

(٥-٦)- یعني دا د الله تعالی نه بدلېدونکی سنت دئ چې بې وزلي ولسونه به له اسارت او محکومیت ژغوري، له دوی به د لویو لویو مستکبرو طاقتونو د پرځولو او نسکورولو لپاره کار اخلي، تر ټولو د ستر مغرور ځواك د نسکورولو لپاره به د نړۍ تر ټولو ضعيف او مستضعف قوم انتخابوي، فرعون به د خپلو غلامانو (بني اسرائیلو) په لاس له منځه وړي. الله تعالی به پرهغو کسانو احسان کوي چې په زمکي کي ضعیف شمېرل کېږي، د ضعف او ناتوانی لپاره ئې هڅه کېږي، استکباري نظامونو ځپلي، الله تعالی غواړي د داسي مظلومانو په لاس دا مغرور او مستبد ځواکونه نسکور کړي، دوی ته د نورو قومونو د قیادت او مشرۍ افتخار ورپه برخه کړي، نور ولسونه هم په دوی پسې اقتدا وکړي، د زمکو او شتمنیو وارثان ئې کړي، هغه درې طبقي چې په سیاسي، مذهبي او اقتصادي لحاظ پرخلکو حکومت کوي، د دوی هر څه دغو مظلومانو ته په میراث ورکړي، په زمکه کي اقتدار او تمکين دوی ته وسپاري، واك او صلاحیت دوی ته انتقال کړي، هغه ضعیف او بې وزلی ولس د دوی ځای ناستی کړي چې په وېري او خوف کي ئې ژوند کاوو، حکومتونو د دوی د وېرولو او ضعیفولو هڅي کولي، د الله تعالی سنت داسي دئ چې لومړی له دغو بې وزلو او مستضعفینو په فکري او اخلاقي لحاظ امامان جوړ کړي، هاماني ډله د خلکو د فکري او مذهبي قیادت له مقامه خلع کړي او دا قیادت مستضعفینو ته وسپاري، فرعونیان د ولس له سیاسي او اجتماعي قیادت عزل کړي او دا قیادت بې وزلو ته وسپاري او په پای کي د قارون د ډلي شتمني دوی ته په میراث ورکړي. فرعون، هامان او لښکري ئې چې له څه وېرېدل او تل ئې حذر ترې کاوو، رنګ رنګ تدابیر ئې نیول چې دا بې وزلي راویښ نه شي، یو بل ته لاس ورنه کړي، د نظام په ضد پاڅون ونه کړي، الله تعالی غواړي چې دوی ته همدا وروښيي، دوی له دې وېرېدل چې بې وزلي او مظلومان قوت ونه مومي، قیام ونه کړي او د خپل حق د لاس ته راوړلو لپاره د واکمنانو په خلاف راولاړ نه شي او د همدې لپاره ئې په استضعاف او ناتوانی کي ساتل، خو د الله تعالی سنت دا دئ چې پر مظلومانو او مستضعفانو به پېرزوینه او احسان کوي او فرعونیانو ته به هرو مرو هغه څه ښيي چې ترې وېرېدل.

قیادت د هر نهضت پیلامه

قرآن عظیم الشأن فرمايي چي د دې الهي سنت د تحقق لړی د پيغمبر له بعثت او د قائد، مشر او زعيم له راپيدا کېدو وروسته پيل کېږي، قيادت او زعامت د دې کار مقدمه ده، د الله تعالی سنت او اراده د ولسونو د مقدراتو او برخليك په ټاکلو کي همداسي ده، خو د دې سنت د تطبيق کار چي له کومه ځايه پيل کېږی؛ هغه د پيغمبر بعثت او د قيادت رامنځ ته کېدل دي، له همدې ځايه د آزادی نهضتونه او د استبداد ضد خوځښتونه پيل کېږي.

قرآن د مصر د هغه مهال حالت داسي انځوروي چي په ټول مصر باندي د شديد اختناق توري وربځي خوري وې، د اختناق حالت دومره شديد او خوف وېره دومره خوره وه چي حتی د موسی علیه السلام په شمول د بني اسرائيلو هر ماشوم هم د خپلو مېندو په غېږ کي خوندي نه وو، د فرعون جلادان د بني اسرائيلو د هر نوي زېږېدونکي ماشوم لپاره توره په لاس ولاړ ول، موسی علیه السلام په داسي سختو حالاتو کي نړی ته راغی چي مور ئي له دې عاجزه وه چي دی په خپلي غېږ کي وروزي، د قوم، ملت او ولس تأييد او ملاتړ خو پرېږده، حتی د خپلي مور له هغي لومړنی غېږي هم محروم شو، مور ئي مجبوره وه چي دی د ماشومتوب په حالت کي د اوبو څپو ته وسپاري!! خو قرآن فرمايي چي د الله تعالی سنت نه بدلېدونکی دئ، هيڅوك ئي د تحقق مخه نه شي نيولی، د چا په اړه چي الله تعالی غوښتي وي د يوه بې وزلي او مظلوم ولس د پاڅون لارښوونه وکړي، په طوفانونو او د څپاندو او مستو سيندونو په څپو کي به ئي وساتي، د فرعون په کور کي به ئي ستر کړي، د دښمن په خوا کي او حتی د هغه په لاس به ئي روزنه وکړي!! الله تعالی غوښتل چي موسی علیه السلام داسي وروزي چي د ولس د مشری وړتياوي په ده کي وده وکړي او د ضعف او حقارت هغه احساس په ده کي را پيدا نه شي چي عادتاً په يوې مظلومي او بې وزلي کورنی کي د روزل شوي انسان په زړه او دماغ توره پرده غوړوي. د يوه مظلوم ولس قيادت او مشري هغه څوك نه شي کولی چي په خپله د حقارت احساس کوي، په کوم چاپېريال کي چي فقر او مسکنت وي، وېره او خوف وي او د قوم بچيان په مظلوميت، بې وزلی او خوف کي پيدا کېږي او ستر کېږي، گرانه ده چي په دغسي چاپېريال کي د روزل شوي او ستر شوي انسان پر زړه او دماغ د حقارت احساس وزر ونه غوړوي، د همدې لپاره حکيم خدای موسی علیه السلام د خپلي مور له غېږي جلا کړ او د فرعون کور ته ئي ولېږو چي هلته وروزل شي او د مشرتابه اړوند ځانگړتياوي ورپه برخه کړي. قرآن فرمايي:

وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَرۡضِعِيهِۖ فَإِذَا خِفۡتِ عَلَيۡهِ فَأَلۡقِيهِ فِي ٱلۡيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحۡزَنِيٓۖ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيۡكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٧﴾

او د موسی مور ته مو وحي وکړه چي تی ورکړه او کله چي پرې ووېرېدې نو سيند ته ئې وغورځوه، مه وېرېږه او مه غمجنه کېږه، موږ ئي حتماً بېرته ستا خوا ته راگرځوونکي او د پيغمبرانو له ډلي ئي گرځوونکي يو.

(۷)- الله تعالی د موسی علیه السلام د مور په زړه کي دا خبره واچوله چي د فرعون جلادانو ته ئې ونه سپاري، پټ ئي وساتي، تر هغه ئې پټ وساتي او تی ورکړي چي کولی شي، کله چي پوه شي نور ئې پټولی نشي نو د لرگي په صندوق کي ئې کېږدي او په سيند کي ئې پرېږدي، زړه ته ئې دا خبره لوېدلې وه چي الله تعالی به ئې بېرته روغ رمټ ورته راوگرځوي او له ده به پيغمبر او د بني اسرائيلو ناجي جوړ کړي. دې همدا کار وکړ، څه موده ئې په پټه تی ورکړې، خو کله چي خطر زيات شو هغه ئې د الله تعالی په نامه او د ژوندي پاته کېدو په هيله په صندوق کي د نيل څپو ته وسپارو.

د قرآن له دې او په همدې اړه له نورو مبارکو آيتونو څو خبري معلومېږي:

د بني اسرائيلو لپاره د مصر وضعيت داسي وو چي مېندو خپل ماشومان په خپلي غېږ کي نه شو ساتلی، دا پرېکړه شوې وه چي د دوی نارينه ماشومان به وژل کېږي.

الله تعالی د موسی عليه السلام د مور په زړه کي دا خبره واچوله چي دی تر هغه وپاله چي خطر احساس کړې، د خطر په صورت کي ئې سيند ته وغورځوه او ډاډه اوسه چي نه يوازې بېرته به ئې روغ رمټ درته راوګرځوو بلکي هغه به د پيغمبر په توګه غوره کړو.

مور ئې دی په صندوق کي ايښی او په سيند کي ئې پرېښی، بايبل وايي چي هغه ئې په يوه شکور کي ايښي، خو قرآن دا ادعاء ردوي او ښايي د همدې ادعاء د ترديد لپاره د صندوق يادونه شوې وي، حقيقت همدا دئ چي شکور نه يو ماشوم د اوبو پر سر ساتلی شي او نه د هغه لپاره خوندي او مصئون ګڼل کېدی شي**!!**

فَٱلۡتَقَطَهُۥٓ ءَالُ فِرۡعَوۡنَ لِيَكُونَ لَهُمۡ عَدُوّٗا وَحَزَنًاۗ إِنَّ فِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا كَانُواْ خَٰطِـِٔينَ ۝٨ وَقَالَتِ ٱمۡرَأَتُ فِرۡعَوۡنَ قُرَّتُ عَيۡنٖ لِّي وَلَكَۖ لَا تَقۡتُلُوهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوۡ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدٗا وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ۝٩

نو فرعونيانو ترلاسه کړ، تر څو ئې دښمن شي او د انديښنو سبب، يقيناً چي فرعون، هامان او لښکري ئې اشتباه کوونکي ول او د فرعون مېرمني ووېل: زما او ستا لپاره يو د سترګو يخوالی دئ، مه ئې وژنئ، ښايي ګټه راورسوي يا ئې په زوی ولی ونيسو او دا په داسي حال کي چي دوی نه پوهېدل.

(۸-۹)- له دې آيتونو معلومېږي چي:

صندوق په داسي وخت کي له سينده د فرعونيانو (آل فرعون) لخوا راايستل شوی چي فرعون او مېرمن ئې هم د سيند خوا کي وو.

فرعون د ده د وژلو امر کړی او مېرمني ئې ممانعت کړی او فرعون ته ئې ويلي چي هغه مه وژنه، پرېږده چي وئې ساتو؛ يا به ئې په زوی ولی ونيسو او يا به کومه بله ګټه راورسوي، ښايي له دې خبري ئې مقصد دا وو چي يو بني اسرائيلي به زموږ په غېږ کي ستر شي او دا به باعث شي چي دا قوم زموږ د پېرزويني مرهون او زموږ په وړاندي مطيع او تسليم وي، زموږ په کورنی کي يوه ستر شوي مشر باندي به راغونډ شي او زموږ د نورو قبطي پلويانو په څېر به زموږ دفاع کوي**!!**

فرعون، ستر مشاور ئې هامان او د دوی لښکري په دې نه پوهېدل چي په دې کار سره يو داسي دښمن په خپلي غېږ کي ساتي چي دوی ته به د ډېرو انديښنو او غمونو باعث شي.

قرآن دا هم وايي چې الله تعالى موسى عليه السلام ته په ماشومتوب كې داسې ښېره وركړې وه چې د هر چا مينه پرې راتله: وَ أَلْقَيْت عَلَيْك محَبَّةً مِّنى .

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَٰرِغًاۖ إِن كَادَتۡ لَتُبۡدِي بِهِۦ لَوۡلَآ أَن رَّبَطۡنَا عَلَىٰ قَلۡبِهَا لِتَكُونَ مِنَ
ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتۡ لِأُخۡتِهِۦ قُصِّيهِۖ فَبَصُرَتۡ بِهِۦ عَن جُنُبٖ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿١١﴾ وَحَرَّمۡنَا
عَلَيۡهِ ٱلۡمَرَاضِعَ مِن قَبۡلُ فَقَالَتۡ هَلۡ أَدُلُّكُمۡ عَلَىٰٓ أَهۡلِ بَيۡتٖ يَكۡفُلُونَهُۥ لَكُمۡ وَهُمۡ لَهُۥ نَٰصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدۡنَٰهُ إِلَىٰٓ أُمِّهِۦ كَيۡ تَقَرَّ عَيۡنُهَا وَلَا تَحۡزَنَ وَلِتَعۡلَمَ أَنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا
يَعۡلَمُونَ ﴿١٣﴾

او د موسى د مور زړه بې قراره شو، كه د دې لپاره چې له مؤمنانو څنې وي د دې زړه مو نه وى مضبوط كړى، نو نږدې وه چې ښرګنده ئې كړي او د ده خور ته ئې وويل: ورپسې شه! نو له ګوښې ګوښې ئې داسې تر سترګو لاندې نيولى وو چې هغوى پرې نه پوهېدل او تر دې مخكې مو تې وركوونكې پرې منع كړې وې، نو وئې ويل: آيا داسې كورنۍ دروښيم چې درته وئې پالي او خواخوږي ئې وي؟ نو په دې توګه مو خپلې مور ته راوګرځاوو چې سترګې ئې پرې سړې شي، غمجنه نه وي او پوه شي چې د الله وعده رښتينې ده خو ډېرى خلك نه پوهېږي.

(10- ١٣)- په دې مباركو آيتونو كې څو لارښووني ګورو:

د موسى د مور زړه بې قراره او له صبره تش شو، بې قرارۍ ئې دې پړاو ته رسېدلې وه چې نږدې وه داسې كار وكړي چې ټوله خبره بربنډه شي، خو الله تعالى صبر وركړ، كه خبره افشاء شوې وى نو ښايي د موسى تر څنګ به دا هم په مرګ محكومېده، خو الله تعالى غوښتل چې نه يوازې موسى عليه السلام او د ده مور ژوندي پاته شي، بلكې د شاهي كورنۍ د يوه نازولي غړي په توګه د خپلې مور په غېږ كې ستر شي او پر مور ئې هغه ورځ هم وګوري چې موسى عليه السلام په پيغمبرۍ مبعوث شوى او دې ايمان پرې راوړى.

خپلې لور؛ د موسى عليه السلام خور ته ئې ويلي چې ورپسې شه او وګوره چې د سيند څپې ئې چېري وړي او څه ورسره كېږي.

هغه عقلمنه او هوښياره نجلۍ وه، په احتياط احتياط ورپسې روانه وه، وئې ليدل چې د فرعونيانو لاس ته ورغى، د فرعون مېرمنې له خپل سيالو مېرمنو او وينزو غوښتې چې تې وركړي؛ خو ده د هيچا پر تې خوله نه ده ايښې.

د موسی علیه السلام خور چي له لري ئي د صحني تماشا کوله، چا ته ئي ويلي چي زه داسي مېرمن پېژنم چي د ماشومانو په ښه ساتلو کي خاص مهارت لري، ځواب ئي ترلاسه کړی چي رائي وله، خپله مور ئي راوستي، کله چي هغي موسی خپل تي ته نيولی، تی ئي رودلی، د فرعون مېرمني د ماشوم د ساتلو او پاللو دنده دې ته سپارلي.

د الله تعالی وعدې رښتيني دي، چي دا ئي يوه بېلگه وه.

(علم) او (حکمت)

قرآن فرمايي چي موسی علیه السلام په داسي ماحول کي ستر شو چي پخې ځوانی ته د رسېدو پر مهال ئي هم (حکم) په برخه شو او هم (علم):

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسۡتَوَىٰٓ ءَاتَيۡنَٰهُ حُكۡمٗا وَعِلۡمٗاۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿١٤﴾

او کله چي پوخوالي ته ورسېد او تکړه شو حکمت او علم مو ورپه برخه کړ او همدا راز نېکانو ته بدله ورکوو.

(14)- يعني کله چي موسی علیه السلام خپل قوت او کمال ته ورسېد، د ځوانی هغه پړاو ته چي د انسان ټول قوتونه او استعدادونه په کي کمال ته رسېږي، نو مونږ ورته علم او حکمت ورکړ، دا الهي بېرزوينه يوازي د ده په اړه نه وه، دا عام الهي سنت دئ، له نورو نېکانو سره به هم دې ته ورته معامله کېږي، (و كذلك نجزی المحسنين: همدغسي ټولو نېکانو ته بدله ورکوو)، هرڅوك چي د نېکی لاره غوره کړي؛ دغسي به الله تعالی هغه ته نېکه بدله ورکوي، علم او حکمت به ئي په برخه کوي.

دا آيتونه مونږ ته ښيي چي د قيادت او زعامت لپاره يوازي (علم) کافي نه دئ، بلکي د علم تر څنگ (حکمت) ته هم اړتيا شته، د قرآن په ځای ځای کي به دا مطلب ستاسو مخي ته راشي چي پيغمبران علیهم السلام له (علم) او (حکمت) سره د خپل امت په لوري تللي او دوی ته ئي هم د علم ښوونه کړې او هم د حکمت. يعني يوازي په حقائقو پوهېدل کافي نه دي، د حقائقو پلي کول، تطبيقول او د تطبيق په لارو چارو ئي پوهېدل ترهر څه د مخه ضروري دي. الله تعالی موسی علیه السلام ته هم علم ورکړ او هم حکمت، گورئ چي د يوه اجتماعي انقلاب لړئ د داسي قيادت له راپيدا کېدو پيل کېږي چي الله تعالی هم (علم) ورکړی او هم (حکمت).

بايد وگورو چي دا کوم (علم) او کوم (حکمت) دئ چي له پيغمبرئ وړاندي او د همدغي ځوانی په دوران کي د موسی علیه السلام په برخه شوی؟! آيا معنی ئي دا ده چي هغه ديني علم له مذهبي کورنی ترلاسه کړی او (حکمت) او د زعامت او قيادت هنر د فرعون په کور کي، ځکه مخکني آيتونه د موسی علیه السلام د روزني چاپېرپال داسي انځوروي چي له يوې خوا ئي له خپلي مذهبي کورنی سره اړيکي ټينگي دي او ديني پوهه له دې ځايه ترلاسه کوي او له بلي خوا د فرعون په دربار کي د شاهي کورنی د يوه غړي په توگه د ده لپاره د ډېر څه زده کولو شرائط برابر دي، په دې توگه الله تعالی ده ته له يوې خوا ديني علم ورکړ او له بلي خوا ئي هغه بصيرت او حکمت ور په برخه کړ چي د ولس د قيادت او مشرتابه لپاره ضروري وي، او که له دې پرته د علم او حکمت ترلاسه کولو کومه بله مرجع ئي هم په برخه شوې؟

د قرآن په ځينو نورو آيتونو کي له غور او دقت وروسته معلومېږي چي موسى عليه السلام د خپلي پوهي او علم ترلاسه کولو يوه بله مرجع هم موندلې وه، د يوه عالم شخصيت په لټه کي په اوږده سفر وتلی وو، څه موده ئې د هغه ملګرتيا کړې وه او له هغه ئې علم ترلاسه کړی، خو دا څوك وو؟ څېرې ئې موندلی؟ څه ئې ترې زده کړي؟ قرآن د دې پوښتنو ځواب په دې توګه موږ ته راکوي:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ
لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا
ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا
قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُۥ
مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ
تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا وَلَآ أَعْصِى لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ
فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَن شَىْءٍ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

الکهف: ٦٠-٧٠

او کله چي موسى خپل زلمکي ته وويل: تر هغه به له تلو تم نشم چي مجمع البحرين (د دوو سيندونو يو ځای کېدو سيمي) ته ورسېږم يا به تر اوږدې مودې (کالونه کالونه) دروم. نو کله چي د دواړو يوځای کېدو سيمي ته ورسېدو نو دواړو خپل کب هېر کړ، چي په عجيبه توګه ئې په سيند کي خپله لار ونيوله او ولاړ. نو کله چي تېر شول خپل زلمکي ته ئي وويل: غرمنی (خوراك) مو راته راوړه؛ په رښتيا چي له دې سفره مو ستړيا په برخه شوه (دې سفر ډېر ستومانه کړو)، وئې ويل: په ياد دي دي کله چي هغي لويي ډبري ته مو پنا يووړه؛ نو ما کب هېر کړ، هسي شيطان رانه هېر کړ چي يادونه ئې (درته) وکړم، او په عجيبه توګه ئې په سيند کي خپله لار ونيوله. وئې ويل: همدا هغه څه دئ چي موږ ئې غواړو، پر خپلو پلونو ګام په ګام په شا وګرځېدل، نو زما له بندګانو ئې داسي يو بنده وموند چي له خپل لوري مو پېرزوينه ورپه برخه کړې وه او له خپل لوري مو ځانګړی علم ورزده کړی وو. موسى ورته وويل: آيا کېدی شي د دې لپاره ستا متابعت او ملګرتيا وکړم چي د هغه رشد او پوهي څه رازده کړې چي تا ته ئې علم درکړی شوی؟ هغه ورته وويل: ته زما په ملګرتيا کي صبر نشې کولی، څنګه به په هغه څه صبر وکړې چي پرې خبر نه يې؟ وئې ويل: ان شاء الله ما به صابر ومومې او به هېڅ کار

کي به له تا سرغړاوی ونه کړم. وئي ویل: نو که زما متابعت کوې نو د هیڅ څه په اړه تر هغه ما مه پوښته چې په خپله ئي یادونه درته وکړم.

په دې مبارکو آیتونو کي څو لاربښووني زموږ مخي ته ایښودل شوې:

موسی علیه السلام ته د یوه پوه او عالم شخصیت یادونه شوې، د اوسېدو ځای ئي مجمع البحرین ښودل شوی، ده اراده کړې چي دا کس حتماً وګوري، څه وخت ورسره پاته شي او څه ترې زده کړي. په همدې موخه خوځېدلی، یو کس ئي د خادم او ساتونکي په توګه له ځان سره کړی. د موسی علیه السلام د سفر ملګری د (فتا: غلام او خادم) په نامه یاد شوی او له دې معلومېږي چي دا د هغه وخت قصه ده؛ او دا سفر هغه مهال ترسره شوی چي موسی علیه السلام د فرعون په کور کي او د شاهي کورنی د یوه غړي په توګه اوسېدو او ساتونکي او غلامان ئي په خدمت کي ول، دا ځکه چي قرآن د یوسف علیه السلام ساتونکي او خدمتګاران هم په دغه نامه یادکړي.

دا سفر اوږد او ستونزمن وو، د ده دا وینا چي یا به مجمع البحرین ته رسم او یا خو به همداسي تر اوږدې مودې دروږم، همدا مطلب افاده کوي. د هغو خلکو انتباه صحیح نه ده چي وایي: موسی علیه السلام سحر خوځېدلی، د غرمې شاوخوا مهال داسي ځای ته رسېدلی چي ستړی او ویږی شوی، هملته ئي پوخ ماهي ترې ورك شوی او خضر علیه السلام ئي هملته موندلی!!

دا سفر د دوبي په ګرمیو کي ترسره شوی، د تودوخي له کبله ئي د غرمې مهال د یوې لویي ډبري سیوري ته پنا وړې وه.

لکه څنګه چي د عبدالله بن عباس رضی الله عنهما په روایت کي راغلي؛ موسی علیه السلام ته ویل شوي وو چي د سفر په دوران کي به په سیند کي روان کب ستا لپاره لاربښود او نښه وي، د هغه په خوا کي دروږمه، په هر ځای کي چي درنه ورك شو نو مجمع البحرین هملته دئ او دغه عالم به هملته وموﻣي.

موسی علیه السلام خپل ملګری په دې ګمارلی وو چي په سیند کي روان کب به ترنظر لاندې نیسي، که ترې ورك شو نو ده ته به اطلاع ورکوي، خو کله چي دې کب خپل مسیر بدل کړی او په بل لوري تللی نو له ملګري ئي دا خبره هېره شوې او هغه مهال ئي موسی علیه السلام ته کړې چي هغه د خوراك غوښتنه ترې کړې.

په خپله مخه د کب تلل ښيي چي مجمع البحرین همدلته وو، کب خپله لاره بدله کړې او په هغه لوري تللی چي له بل اړخ بل سیند له نیل سره یو ځای شوی، نو ځکه موسی علیه السلام خپل ملګري ته وویل: موږ د همدغه ځای (مجمع البحرین) په لټه کي وو. دې ته مو هم باید پام وي چي هغه پلي نابلد مسافر ته چي د لوی سیند په ژی بري خوا ته روان وي، دا ډېره ګرانه وي چي د دوو سیندونو د یو ځای کېدو ځای په دقیقه توګه تشخیص کړي، دا ځکه چي ډېر ځلي لوی سیندونه په یوه ځای کي ووېشل شي او په بل ځای کي ئي وېشل شوې څانګي بېرته سره یو ځای شي، دې ته مو هم باید پام وي چي الله تعالی کبان داسي پیدا کړي چي په ژمي کي تودو سیمو ته کوزېږي او په دوبي کي بېرته خپلو اصلي سړو سیمو ته دروﻣي، کله کله د دوی دا ژمنی او دوبنی سفر سلګونه کیلومتره اوږد وي، د نیل کبان د دوبي (اوړي) په موسم کي له مصر د سودان او په یوګندا او ایتوپیا کي د نیل د سرچینو په لوري دروﻣي.

لکه څنګه چې د عبدالله بن عباس په يوه روايت کې راغلي دا عالم شخص خضر عليه السلام وو، روايت داسې دئ:

عن ابن عباس أنه تمارى هو والحرّ بن قيس بن حِصْن الفزاريّ في صاحب موسى، فقال ابن عباس: هو خَضِر، فمرّ بهما أبيّ بن كعب، فدعاه ابن عباس فقال: إني تماريت أنا وصاحبي هذا في صاحب موسى الذي سأل السبيل إلى لقيه، فقال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يذكر شأنه؟ قال: إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "بَيْنا مُوسَى في مَلأ مِنْ بَنِي إسْرَائِيلَ إذْ جاءَهُ رَجُلٌ فَقالَ: تَعْلَمُ مَكانَ أَحَدٍ أَعْلَمُ مِنْكَ؟ قال مُوسَى: لا فَأَوْحَى اللهُ إلى مُوسَى: بَلى عَبْدُنا خَضِرٌ، فَسأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إلى لُقِيِّه، فجَعَلَ اللهُ لَهُ الحُوتَ آيَةً، وقِيلَ لَهُ: إذَا فَقَدْتَ الحُوتَ فارْجِعْ فإنَّكَ سَتَلْقاهُ، فكانَ مُوسَى يَتْبَعُ أَثَرَ الحُوتِ في البحْرِ، فَقال فتَى مُوسَى لِمُوسَى: أرَأيْتَ إذْ أوَيْنا إلى الصَّخْرَةِ، فإنِّي نَسِيتُ الحُوتَ، قالَ مُوسَى: ذلكَ ما كُنَّا نَبْغِ، فارْتَدَّا على آثارِهِما قَصَصًا، فَوَجَدَا عَبْدَنا خَضِرًا. رواه البخاري، احمد، الطبري و غيرهم

دا روايت ځو خبرې زموږ مخې ته ږدي: دا عالم او پوه شخص خضر عليه السلام وو. موسى عليه السلام ته ويل شوي وو چې په ژوندي ماهي پسې روان شي، په هر ځای کې چې ترې ورك شو هملته به خضر ومومي. موسى عليه السلام د سفر ملګرى په دې ګمارلى وو چې په سيند کې روان کب به تر نظر لاندې نيسي، کله چې ترې ورك شي نو ده ته به خبر ورکوي، دوى د سفر په دوران کې د تودوخې په وجه د کوم کمر سيورې ته پنا وړې، په همدې وخت کې کب خپله لار بدله کړې او د هغه ځوانکي له سترګو غائب شوی، کله چې بيا خوځېدلي، له څه مزل وروسته موسى عليه السلام له هغه غرمنى خوراك غوښتى، په همدې وخت کې هغه ته د کب د غائبېدو خبره ورپه ياد شوې او موسى عليه السلام ته ئې يادونه کړې، موسى عليه السلام ورته ويلي چې موږ د همدې ځاى په لټه کې وو، بېرته راستانه شوي او خضر عليه السلام ئې هملته موندلى.

خو دا روايت په بخاري کې دولس ځلي نور هم راغلى، په دې کې درې ځلي نور د پورتني روايت په څېر دئ او ځلور ځلي داسې راغلى چې له پورتني سره ژور تعارض لري او په کې راغلي چې موسى عليه السلام ته ويل شوي وو چې وريت شوى کب په ټوکرۍ کې ورسره واخلي، په دغو ځلورو کې هم ژور توپيرونه تر سترګو کېږي، دا په داسې حال کې چې د ټولو ديارلسو روايتونو راوي يو دئ! امام بخاري رحمه الله نه دي ويلي چې کوم روايت ئې تر نورو غوره، دقيق او صحيح دئ، هغه له بېلو بېلو راويانو چې څه اورېدلي په امانت سره ئې رانقل کړي، له دغو متعارضو رواياتو به يو غوره کوو، يا هغه چې وايي موسى عليه السلام ته په سيند کې روان کب د نښې په توګه ټاکل شوى وو يا هغه چې وريت شوى کب نښه ګڼي، د اسنادو له مخې دا پرېکړه نشي کېدى، ځکه که دا کار ممکن وى نو امام بخاري به هرومرو ويلي وو چې کوم ئې ضعيف دئ او کوم ئې صحيح. مجبور يو د قرآن په رڼا کې او د درايت له مخې ارجح روايت تشخيص کړو، د دې روايت په اړه ډېرې داسې پوښتنې راولاړېږي چې ځواب ئې نشي ويل کېدى، پوښتنې دا دي:

د روايت په سر کې دا الفاظ راغلي: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ: د خداى دې دښمن دروغ ويلي! د عبدالله بن عباس غوندې له شخصيت لرې خبره ده چې د يوه کس د ادعاء له مخې د بل چا په اړه داسې وينا وکړي. شريعت داسې قضاوت جائز نه ګڼي چې د يوې لانجې د دواړو خواوو د ويناوو له اورېدو مخکې وي.

دا روایت وایي چي موسی علیه السلام له بعثت وروسته دا سفر کړی، حال دا چي له بعثت وروسته هغه د ټول عالم لپاره لارښود وو، تر ده بل پوه او عالم کس په نړۍ کي نه وو، ولي به الله تعالی د دې خبري په کولو تر عتاب لاندي نیولو چي د یو چا په ځواب کي ئې ویلي وو: تر ما بل پوه کس نشته؟! پیغمبر علیه السلام په وار وار صحابه وو ته ویلي چي تر تاسو ټولو ښه پوه یم، او صحابه وو هم ویلي چي الله او د هغه رسول تر ټولو زیات پوه دي.

قرآن وایي چي موسی علیه السلام تر بعثت وروسته یوازي څلوېښت ورځي له خپل قوم څني لري شوی چي د ده په غیاب کي سامري وغولول، که دا سفر تر بعثت وروسته وی نو حتماً به ئې قرآن وضاحت کړی وو. له بعثت وروسته هغه د سینا په صحرا کي وو، هلته نه سیندونه وو او نه مجمع البحرین.

که وریت شوی او پوخ ماهي د دوی لپاره ښنه وو نو موسی علیه السلام به څنګه خپل خادم ته ویل چي هغه د خوراك لپاره راوړه؟!! په دې صورت کي خو به ئې تل له ځان سره ساتو او له خوړلو به ئې ډډه کوله.

دا روایت وایي چي وریت شوی کب ژوندی شو او سیند ته ئې ټوپ کړل او موسی علیه السلام او ملګری ئې حیران شول، خو قرآن وایي چي د کب د غائبېدا او تګ صحنه یوازي د موسی علیه السلام ملګري لیدلي وه نه موسی علیه السلام، د روایت دا وینا د قرآن له وینا سره په بشپړه توګه تعارض لري.

خضر علیه السلام څنګه موسی علیه السلام ته ویلي: ما ته داسي علم راکړی شوی چي تا ته نه دئ درکړی شوی او تا ته داسي علم درکړی شوی چي ما ته نه دئ راکړی شوی؟! کوم علم ده ته ورکړی شوی وو؟ علم غیب خو نشي کېدی!! ځکه چي هغه د ملاقات پر مهال موسی علیه السلام ونه پېژندو.

د خضر علیه السلام په لاس د کافر او مفسد ځوانکي د وژل کېدو په اړه دا الفاظ راغلي چي منل ئې ګران دي:
فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلاَهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ : نو خضر د سر له لوړي نه ونیو او په خپل لاس سره ئې سر تري وایست!!

د موسی علیه السلام د سفر مربوط ابتدائي آیتونه دا دي:

وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبۡرَحُ حَتَّىٰٓ أَبۡلُغَ مَجۡمَعَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ أَوۡ أَمۡضِيَ حُقُبٗا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجۡمَعَ بَيۡنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلۡبَحۡرِ سَرَبٗا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدۡ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبٗا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيۡتَ إِذۡ أَوَيۡنَآ إِلَى ٱلصَّخۡرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ ٱلۡحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيۡطَٰنُ أَنۡ أَذۡكُرَهُۥۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلۡبَحۡرِ عَجَبٗا ﴿٦٣﴾

الكهف: ٦٠ ـ ٦٣

د دې آيتونو له هيڅ لفظ څخه نه صراحتاً او نه اشارتاً داسي معلومېږي چې وريت شوى كب ژوندى شوى او له ټوكرۍ ئې سيند ته ټوپ كړي؟ كه دا كار شوى وى نو قرآن به په صريحو الفاظو هغه ته اشاره كړې وه، او كه د موسى عليه السلام ملګري داسي صحنه په سترګو ليدلې وى نو له ډېري حيرانتيا به ئې يا داسي چيغه له خولې وتلې وه چې موسى عليه السلام به ئې له خوبه راويښ كړى وى او كه ئې ډېر صبر كړى وى نو د ده له وېښېدو وروسته به ئې فوراً دا خبره ورته كوله، لږ تر لږه هغه مهال خو به ئې دا خبره كړې وه چې تشه ټوكرۍ ئې له ځان سره وړله، دا داسي خبره نه ده چې ځوك ئې هېره كړي، او څو ساعته وروسته ورپه ياد شي، قرآن وايي چې دواړو خپل كب هېر كړ (نسيا حوتهما)؛ يعني دواړو دې خبري ته نه وو پام چې كب به تر نظر لاندې نيسي، قرآن ورپسې د موسى عليه السلام د ملګري دا وينا راوړې: شيطان رانه هېره كړه چې يادونه ئې وكړم، كب په عجيبه توګه پر خپله مخه ولاړ، د دې خبري معنى دا ده چې يوازې د موسى عليه السلام ملګري دا صحنه ليدلې وه، نه موسى عليه السلام. دغو خبرو ته په پام سره په يقيني توګه ويلى شو چې دا روايت ډېر اشكالات لري او هغه بل له هره پلوه ارجح او غوره دئ او د قرآن له وينا سره اړخ لګوي.

كله چې موسى عليه السلام له خضر عليه السلام سره مخامخ شوى له هغه ئې غوښتي چې څه موده ئې له ځان سره د ملګري په توګه ومني او هغه څه وروښيي چې الله تعالى ده ته وربښودلي. هغه په ځواب كې دوه خبري ورته كړې: ۱- ته زما په ملګرتيا كې صبر نشې كولى، ښايي د ده حالت ته په پام سره ئې دا خبره ورته كړې، هغه ئې په سوكالۍ او رفاه كې ستر شوى زلمى مونډلى او د ځان د ستونزمنو او خطرناكو سفرونو د ملګرتيا جوګه ئې نه دئ ګڼلى؛ نو ځكه ئې دا خبره ورته كړې. او بيا ئې ورته ويلي: څنګه به په هغه څه صبر وكړې چې پرې خبر نه يې؟ ۲- او كه سره له دې زما متابعت كوې نو د هيڅ څه په اړه تر هغه ما مه پوښته چې په خپله ئې يادونه درته وكړم. له دې معلومېږي چې خضر عليه السلام ډېر محتاط شخصيت وو، خپل نږدې د سفر ملګرى ئې هم له خپلو اسرارو نه خبراوو، پر موسى عليه السلام ئې دا شرط ومنلو چې د اسرارو پوښتنه به نه ترې كوي، مګر هغه مهال چې دى ئې په خپله يادونه وكړي. له دې دا هم معلومېږي چې خضر عليه السلام په سري مبارزې بوخت وو، د دې خبري حقيقت هغه مهال موږ ته لاښه جوت كېږي چې د دوى دواړو د ملګرتيا درې پېښې په دقت سره له نظره تېري كړو. د موسى عليه السلام مخكنى د سفر ملګرى له ځان سره نه بېول هم دغه مطلب په ګوته كوي. موسى عليه السلام شرط مني او د صبر او اطاعت ژمنه كوي.

له دې آيتونو دا خبره په ډېره واضحه توګه معلومېږي چې د دغو دواړو شخصيتونو ترمنځ دا ملاقات هغه مهال ترسره شوى چې موسى عليه السلام لا په پيغمبرۍ نه وو مبعوث شوى، دا ځكه چې له بعثت وروسته هغه د ټولې نړۍ لپاره لاربښود شو، دا ضرورت ئې نه وو چې له خضر عليه السلام ځني څه زده كړي.

ډېره عجيبه ده، د قرآن له داسي قصې او مضمون چې هر مخاطب ته د سري مبارزې درس وركوي، غرضي او مرضي خلكو داسي افسانه جوړه كړې چې د مخاطب ذهن تخديروي او له سره تر پايه غلط افكار القاء كوي، چېري د خضر عليه السلام هغه درې جهادي كارونه او چېري دې ته د لدني علم نوم وركول او دا ادعاء كول چې هغه په غيب پوهېدو او كارونه ئې غيرعادي وو.

دلته بايد د دې مبارك آيت په وړاندې لږ توقف وكړو، او په معنى ئې ځان پوه كړو:

فَوَجَدَا عَبۡدٗا مِّنۡ عِبَادِنَآ ءَاتَيۡنَٰهُ رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَا وَعَلَّمۡنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلۡمٗا ٦٥ الكهف: ٦٥

نو زما له بندګانو ئي داسي يو بنده وموند چي له خپل لوري مو پېرزوينه ورپه برخه کړې وه او له خپل لوري مو ځانګړی علم ورزده کړی وو.

د دي آيت د (من لدنا علماً) له فقرې ځينو متصوفينو د (لدني علم) اصطلاح رااېستلې او وايي چي دا علم د تعليم، تعلم، ليك او لوست له لاري نه ترلاسه کېږي، آناً او له مقدمې پرته انسان ته القاء کېږي، دا اصلي او حقيقي علم بولي او هغه علم ته د پوستکي او ظاهري علم په سترګه ګوري چي د تعليم او تدريس له لاري او په ليك لوست ترلاسه کېږي!! د دغو جنابانو په ځواب کي وايو:

دا له ځانه جوړه شوې بې بنسټه اصطلاح ده.

له (لدني علم) ځني ستاسو مراد څه دئ؟ مراد مو (ذاتي علم) دئ، که د (الله تعالی له لوري ورکړی شوی علم)؟ که آناً او له تعليم او ليك لوست پرته ترلاسه شوی علم؟ ذاتي علم خو له الله تعالی پرته هيڅوك نه لري، د انسان علم خو اکتسابي دئ، انسان د وحي، تعليم، تدريس، ليك او لوست له لاري علم ترلاسه کوي، قرآن د پيغمبر عليه السلام په اړه فرمايي چي تر بعثت مخکي لار ترې ورکه وه، سمه لار ئي نه پېژندله:

أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ٦ وَوَجَدَكَ ضَآلّٗا فَهَدَىٰ ٧ وَوَجَدَكَ عَآئِلٗا فَأَغۡنَىٰ ٨

الضحى: ٦-٨

مګر نه ئي ومونډلې يو يتيم او د تېکي ځای ئي درکړ؟ مګر نه ئي ومونډلې يو لارورکی او لار ئي وښودله؟ او نيازمند ئي ومونډلې، خو غنا ئي کړه په برخه؟

همدا راز فرمايي چي له بعثت مخکي نه په کتاب پوهېدو او نه د ايمان په حقيقت او معنی:

وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ رُوحٗا مِّنۡ أَمۡرِنَاۚ مَا كُنتَ تَدۡرِي مَا ٱلۡكِتَٰبُ وَلَا ٱلۡإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلۡنَٰهُ نُورٗا
نَّهۡدِي بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِنَاۚ وَإِنَّكَ لَتَهۡدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ٥٢ الشورى:٥٢

همداسي مو تا ته له خپل لوري د خاص امر وحي وکړه، ته نه پوهېدې چي کتاب څه دئ او نه د ايمان (په معنی او حقيقت) پوهېدې، خو موږ داسي نور وګرځاوو چي له خپلو بندګانو ځني هغه څوك پرې هدايتوو چي غواړو ئي، او بې شکه چي ته د مستقيمې لاري خوا ته لارښوونه کوې.

قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې د هر انسان علم په حقیقت کې د الله تعالی له لوري ورکړی شوی علم دئ، د پوهې او معرفت وسائل او استعدادونه هم الله تعالی ورکړي او په یوه څه د پوهېدو مجال او شرائط هم الله تعالی ورته برابروي. قرآن په دې اړه فرمایي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

البقرة:٢٥٥

په داسې حال کې چې دی په هر هغه څه پوهېږي چې د دوی مخې ته دي یا ئې شاته دي او دوی د ده د علم یوازې په دومره څه احاطه کولی شي چې دی ئې وغواړي،

یعنې دا الله تعالی دئ چې هر چا ته علم او پوهه ورکوي، سترګې، زړه، غوږونه، دماغ او اعصاب ئې د ده په اراده ورته کار کوي، لار ورته ښيي او د ښه او بد، مفید او مضر په پېژندلو کې ئې مرسته کوي، په هر څه چې انسان علماً احاطه کوي او په کوم څه د پوهېدو توفیق ترلاسه کوي نو دا ټول د الله په خوښه او اذن او په همغه حد کې وي چې الله ئې وغواړي. د انسان پر مخ چې د معرفت هره دروازه پرانیستل کېږي او په هرې نوې خبرې چې د پوهېدو توفیق ترلاسه کوي، د ده هر(کشف) او په هر سِر او راز پوهېدل ئې په حقیقت کې د الله تعالی یوه پېرزوینه ده، دا دروازه د ده له لوري ورته پرانیستل کېږي، په دغو حقائقو د پوهېدو توفیق دی ورکوي او د دغو اسرارو د کشف توان دی ورکوي، چې حقیقت همداسې دئ نو تاسو ما ته ووایئ چې ولې د خضر علیه السلام علم استثنايي علم ګڼئ او د (لدني علم) نوم ورکوئ؟!!

او د درېیم تعبیر په صورت کې باید یوه شئ چې له عیسی او یحیی علیهما السلام پرته نه الله تعالی چا ته په وړوکتوب کې فوق العاده علم ورکړی او نه ئې په پیغمبرئ مبعوث کړی، عیسی علیه السلام ته په ماشومتوب کې یوازې څو خبرې ښودل شوې، جامع علم ئې هغه مهال په برخه شو چې انجیل پرې نازل شو.

پیغمبرانو علیهم السلام ته چې د وحې له لارې کوم علم ورکړی شوی دا هم په تدریجي توګه او د کتاب او صحیفې په بڼه کې ورکړی شوی، نه دا چې په یو ځل او په بشپړه توګه ټول علوم د هغوی زړه او دماغ ته القاء شوي، قرآن پر پیغمبر علیه السلام په تدریجي توګه نازل شوی، دا د ټولو فقهاوو او علماءو متفقه قول او د قرآن د صریحو آیتونو مطابق نظر دئ، یوازې افراطي او غلات شیعه او ناپوه متصوفین ورسره مخالفت لري، دا په داسې حال کې چې په ده چې یوازې غلاتو شیعه ورره مخالفت کوي. پیغمبر علیه السلام د هرې قضیې او پېښې په اړه د وحې نزول ته انتظار کړی، د وحې له راتلو مخکې نه پوهېدو چې څه حکم وکړي.

اوس موږ ته ووایئ چې تاسو د کوم منطق له مخې د (لدن) له لفظ (لدني علم) اخلئ او ادعاء کوئ چې دا علم له تعلیم او تدریس، لیك او لوست پرته ترلاسه کېږي؟ آیا له دې حقیقته خبر نه یئ چې دا د محرف بایبل غلطه او بې بنسټه ادعاء ده چې قرآن ئې په کلکه ردوي او د قرآن لومړي نازل شوي آیتونه د بایبل د دغې ادعاء خلاف وایي چې د انسان علم اکتسابي دئ، د قرائت او لیك لوست له لارې ترلاسه کېدی شي او الله تعالی د قلم له لارې انسان ته هغه څه ښيي چې نه پرې پوهېږي: قرآن فرمایي:

ﭐقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ١ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ٢ ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ٣ ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ٤ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ٥ العلق: ١-٥

١- ولوله په نوم د خپل رب، هغه چې پيدا ئې کړ. ٢- انسان ئې له ځوړندو پيدا کړ. ٣- ولوله چې رب دې ډېر کريم دئ. ٤- آ چې په قلم ئې پوهه ورکړه. ٥- انسان ته ئې ورزده کړل څه چې نه پرې پوهېدو.

په دې مبارکو آيتونو کې څو مطالب خاصه توجه غواړي:

د الله تعالی له لوري وحي د اقرأ (ولوله) په امر پيل شوې او دا ښيي چې د اسلام له نظره د (لوست) مقام او منزلت څومره لوړ دئ او څومره اهميت لري، دا د الله تعالی لومړی امر دئ، په دغه امر سره ئې د وحي لړل پيل کړي. او دا د ټولو هغو کمعقلو په خوله سخت ګوزار دئ چې د (لدني علم) بې بنسټه خبره ئې جوړه کړې.

دا د الله تعالی د کرم او پېرزوينې څرګنده نښه ښودل شوې چې انسان د يوه (ځوړند توکي) له حالته هغه ځای ته رسوي چې (کامل انسان) ترې جوړ شي، ليك او لوست ورښيي، انسان يوازينی مخلوق دئ چې کولی شي د (لوستلو) له لاري د بل په خبره پوه شي او د (ليکلو) له لاري خپل معلومات خوندي کړي او خپل پيغام نورو ته ورسوي او په دې سره د خپل سلف له قيمتي تجاربو ګټه واخلي، د معلوماتو د ضايع کېدو مخه ونيسي او راتلونکي نسل ته ئې انتقال کړي، له انسانه پرته دا وړتيا او امتياز په هيڅ ذيروح کې نه ګورو، الله تعالی په انسان کې دا استعداد او وړتيا ايښې ده چې له (قلم) څخه د تعليم او تعلم وسيله جوړه کړي، له دې اړخه ئې انسان ته پر ټولو نورو مخلوقاتو فضيلت ورکړی.

په (قرائت)، (علم) او (قلم) سره هم انسان ته پر نورو مخلوقاتو فضيلت ورکړی شوی او هم په خپله د انسانانو تر منځ يوه ته پر بل فضيلت.

(قلم) د زده کړې او پوهې ډېره اغېزمنه وسيله ده، په دې سره انسان د دې مجال ترلاسه کوي چې په ډېرو هغو حقائقو پوه شي چې له بلې لارې پرې پوهېدل ورته ممکن نه وو.

لکه څنګه چې دلته د (علم بالقلم) الفاظ په دې معنی دي چې انسان ته له قلم څخه د استفادې استعداد ورکړی شوی، الله تعالی د هغه په فطرت کې دا ملَکه ايښې چې قلم جوړ کړي، خپل ما في الضمير وليکي او نورو ته ئې انتقال کړي او له دې د زده کړې او تعليم او تعلم وسيله جوړه کړي، همدا راز په نورو آيتونو کې دې ته ورته راغلي الفاظ لکه (علمه البيان) او (علم آدم الاسماء كلها) هم هغو استعدادونو ته اشاره کوي چې انسان ته ورکړی شوي، انسان ته د (بيان) ملَکه ورکړی شوې، کولی شي خپل (مافىالضمير) اظهار کړي او له کلماتو او الفاظو نه په استفادې سره خپل قصد، هدف، نظر او پيغام تشريح او توضيح کړي، هغه ته د هر څه د پېژندو او په هر څه د يوه مناسب نوم اېښودو استعداد ورکړی شوی، هغه کولی شي خپله پوهه د نومونو په قالب کې ترتيب، تنظيم او حفظ کړي او نورو ته ئې انتقال کړي. دا د انسان يوه ځانګړتيا ده، دا صفت په نورو مخلوقاتو کې نشته، په دې سره الله تعالی انسان ته پر ټولو مخلوقاتو فضيلت او شرف ورکړی.

په اصل کې انسان (بې علمه) دئ، په تدریج سره زده کړه کوي او علم ترلاسه کوي. د انسان د پوهې او علم تفاوت د نورو ژوو له شعور او پوهې سره په دې کې دئ چې نور ژوي ثابت او محدود علم لري، له مخکې د دوی په ختګه او دماغ کې اېښودل شوی، په فطري او الهامي توګه ورته تفهیم شوې چې څنګه ژوند وکړي، کوم کوم کارونه وکړي، څه وخوري او د څه له خوراکه ډډه وکړي، څنګه مفید او مضر سره بېل کړي، خو انسان کولی شي چې تر هغه څه زیات هم زده کړي چې په فطري او الهامي توګه ورښودل شوي او په ضمیر کې ئې اېښودل شوي. دی کولی شي زده کړه وکړي، د خپلې پوهې سطح لوړه کړي، اسرار کشف کړي او پټ حقائق ځان ته معلوم کړي، په (لوستلو)، (لیکلو) او له (قلم) ځنې په استفادې سره د خپلې حافظې ظرفیت لوړ او پراخ کړي او په هغه څه هم پوه شي چې نور پرې پوهېدلي او دی ترې غافل وو او له پېژندو ئې عاجز. که انسان ته له (قلم) د استفادې استعداد نه وی ورکړی شوی او په لیك او لوست نه پوهېدی نو د هر چا علم او پوهه به له ده سره پاتې کېده، نه به په دې توانېدو چې د نورو له پوهې او تجربو ګټه واخلي او نه به ئې خپل تجارب او علم نورو ته انتقالولی شو.

سره له دې چې عظیم الشأن قرآن (قلم)، (لیك) او (لوست) ته دومره اهمیت ورکړی او سره له دې چې پیغمبر علیه السلام ته د وحې په پیل کې لومړی لاربښوونه د قرائت او قلم په هکله ده او ورته ویل شوي چې قلم د تعلیم او تعلم ستره وسیله ده، خو متأسفانه ځینې متصوفین دا ستر او څرګند حقیقت له پامه غورځوي او ادعاء کوي چې له قرائت، تعلیم، تدریس، لیك او لوست پرته هم (علم) ترلاسه کېدی شي، نو د علم د زده کړې لپاره مدرسې ته مه ځه، د عالم مخې ته مه کښېنه، کتاب او قلم پرېږده، خانقاه ته ولاړ شه، د مرشد لمن ونیسه، د کوم قبر خوا ته دېره شه، (لدني علم) به دې په برخه شي، سترګې به دې پرانیستلې شي او په غیبي حقائقو به پوه شې!! دا همغه خبره ده چې محرف بایبل ئې کوي!!

تاسو د قرآن دا علمي، دقیقه او په حقیقت او واقعیت ولاړه وینا د بایبل او د بایبل تر اغېز لاندې د تللو متصوفینو له دغې بې بنسټې ادعاء سره مقایسه کړئ چې وایي: انسان د معرفت د ونې مېوه وخوره، سترګې ئې پرانیستلې شوې او د ځان او خپل ماحول په حال پوه شو!!

بایبل وایي: آدم او حوی علیهما السلام په جنت کې د دوو ونو د مېوو له خوړلو منع شوي وو: د (معرفت ونه) او د (حیات ونه)، او ورته ویل شوي وو چې که دا مېوه وخورئ نو حتماً مرئ!!

د بایبل له منونکو پوښتنه کوو: آدم علیه السلام ته د کومې مېوې د نه خوړلو توصیه شوې وه او ګواښل شوی وو چې که دا مېوه وخورې حتماً مرې؟ د حیات د ونې که د معرفت د ونې؟ طبیعي ده چې دا د حیات د ونې مېوه نه شي کېدی دا ځکه چې هغه خو په مرګ نه بلکې په دائمي ژوند منتج کېږي!! او د دوهمې خبرې معنی خو دا ده چې که ته د معرفت ترلاسه کولو هڅه وکړې او (د ښه او بد پېژندو د ونې) مېوه وخورې نو هرو مرو مرې، یعني په پټو سترګو ژوند کوه، د معرفت د ونې مېوه مه خوره؛ ځکه چې دا مېوه ستا د مرګ باعث کېږي! په دې هکله څو پوښتنې لرو:

آدم علیه السلام خو دا مېوه وخوړه، ولې مړ نه شو؟ ولې د بایبل د خدای خبره غلطه وختله؟ هغه خو ورته ویلي وو چې که دا مېوه وخورې مطمئن اوسه چې حتماً مرې!!

د انسان د مرگ يو ستر عامل خو د بايبل د خبرې برعكس د ده عدم معرفت دئ، هغه كه له بيمارۍ مري وجه ئې دا ده چې د دې بيمارۍ د علاج دوا نه پېژني، هغه كه د كوم دښمن په لاس مغلوبېږي او په قتل رسېږي سبب ئې دا دئ چې معرفت ئې ناقص دئ، د دښمن د پرځولو او د ده له شره د ځان ژغورلو په چل او چم نه پوهېږي، معرفت خو د ده د ژوند د اوږدوالي باعث دئ نه د مرگ باعث، الله تعالى به څنگه ده ته وايي چې د معرفت د ونې مېوه ستا د مرگ باعث كېږي؟!!

كه چا ته د معرفت وركول په دې توگه وى نو پيغمبرانو عليهم السلام ته به همداسې لدني علم وركول كېدو او بيا دوى ته به په تدريج سره د كتاب د نازلېدو ضرورت نه وو!!

راشئ د بايبل د دغې وينا په وړاندې لږ توقف وكړو، د بايبل په درېيم فصل كې، د انسان سقوط تر عنوان لاندې په لومړيو ۱۹ جملو كې دا مطالب لولو:

"مار تر ټولو هغو حيواناتو ډېر زيرك وو چې خداى پيدا كړي وو، يوه ورځ مار د ښځې خوا ته راغى او هغې ته ئې وويل: آيا رښتيا ده چې خداى تاسو د باغ د ټولو ونو د مېوو له خوړلو منع كړي يئ؟ ښځې په ځواب كې ورته وويل: موږ ته اجازه راكړى شوې چې د ټولو ونو مېوه وخورو پرته د يوې ونې چې د باغ په منځ كې ده، خداى امر كړى چې د دې ونې مېوه ونه خورو او حتى لاس ورنه وړو كه نه نو مرو. مار ورته وويل: "مطمئن اوسه چې نه مرئ، بلكې خداى ښه پوهېږي چې كله تاسو دا مېوه وخورئ سترگې مو پرانيستل كېږي، د خداى په څېر كېږئ او ښه له بده بېلولى شئ"، هغه ونه ښځې ته ښايسته وبرېښېده او له ځان سره ئې فكر وكړ چې "كېدى شي د دې ښايسته ونې مېوه خوندوره وي او پوهه مې په برخه كړي، نو د دې ونې مېوې ئې راوشكولې، وئې خوړلې او خپل خاوند ته ئې هم وركړې او هغه هم وخوړلې" په همدې سره د دوى دواړو سترگې پرانستلې شوې، په خپلې بربنډتيا پوه شول، نو د انځر له پاڼو ئې د ځان پټولو جامه جوړه كړه، د همدې ورځې په مازديگر كې، آدم عليه السلام او ښځې ئې د خداى غږ واورېدو چې په باغ كې گرځېدو، نو په ونو كې پټ شول، خداى آدم ته غږ كړ: اې آدمه! چيرې يې، ولې پټېږې؟ آدم ځواب وركړ: ستا غږ مې په باغ كې واورېدو، ووېرېدم، دا ځكه چې لوڅ وم، نو ځكه پټ شوم، خداى وفرمايل: چا درته وويل چې لوڅ يې؟ آيا د هغې ونې مېوه دې خوړلې ده چې ترې منع كړى مې وې؟ آدم ځواب وركړ: دغې ښځې چې زما ملگرې دې گرځولې، ما ته ئې دا مېوه راكړه او ما هم وخوړه، دلته نو خداى له ښځې وپوښتل: دا څه كار وو چې تا وكړ؟ ښځې وويل: مار وغولولم!! نو خداى مار ته وويل: د دغه كار د كولو په سبب به د زمكې تر ټولو وحشي او اهلي حيواناتو زيات ملعون وې، تر څو چې ژوندى وې په خپلې سينې به خوځې، خاورې به خورې، ستا او د ښځې او ستا د نسل او د ښځې د نسل تر منځ به تلپاتې دښمني اچوم، د ښځې نسل به ستا سر ځپي او ته به د ده پنډۍ چيچې، دغه وخت خداى ښځې ته وفرمايل: ستا د زېږولو د وخت درد به درته زيات كړم، ته به په درد او كړاو سره خپل اولاد زېږوې، د خپل مېړه مشتاقه به وې او هغه به پرتا برلاسى وي، بيا خداى آدم ته وفرمايل: له دې كبله چې د خپلې ښځې خبره دې ومنله او د هغې ونې مېوه دې وخوړله چې درته ويلې مې وو مېوه ئې مه خوره، زمكه به تر لعنت لاندې راشي او ته به په خپل ټول عمر كې په زحمت او كړاو سره خپل معاش ترې ترلاسه كوې، له زمكې به اغزي او خاشاك درته راټوكېږي او د بېديا بوټي به خورې، د عمر تر پايه به د تندي په خولو سره ډوډۍ خورې او په پاى كې به همغې خاورې ته بېرته ورگرځې چې ترې واخيستى شوې، دا ځكه چې ته له خاورو جوړ شوى يې او خاورو ته به بېرته ورگرځې، آدم خپله ښځه حوى (يعني ژوندون) ونوموله، ځكه چې دا بايد د ټولو ژونديو مور شي!!!

په دې برخي کي دومره بېهوده او د خندا وړ خبري دي چي انسان ورته حيران شي، نه پوهېږو مسيحيان او يهودان څنگه دا خبري د الله تعالى له لوري او د يوه مقدس آسماني کتاب خبري گڼي!! لاندي څو خبرو ته ئې متوجه شئ:

وايي مار تر ټولو حيواناتو زيات زيرك دئ، حال دا چي د مار زيرکتيا تر ډېرو ډېرو حيواناتو لږ ده.

وايي مار د ښځي د غولولو لپاره باغ ته ورغی!! نه پوهېږو د مار ئې د ښځي له غولولو سره څه؟ کوم عاقل انسان به دا خبره ومني چي مار کولی شي ښځه وغولوي!!

وايي: مار ښځي ته وويل: خدای تاسو ته حقيقت نه دئ ويلی، دا سمه نه ده چي د دې مېوې په خوړلو سره تاسو مرئ، حقيقت دا دئ چي د دې مېوې په خوړلو سره تاسو په ښه او بد پوهېږئ، خدای په دې خاطر نه غواړي چي تاسو دا مېوه وخورئ چي په دې سره تاسو د خدای په څېر معرفت ترلاسه کوئ او په ښه او بد پوهېږئ او د ده رقيبان درنه جوړېږي، هغه نه غواړي چي رقيب ولري!! د همدې لپاره ئې تاسو د دغي مېوې له خوړلو منع کړي يئ!! بايبل وايي چي د مار خبره سمه وخته او د خدای خبره ناسمه او د حقيقت خلاف، دوی دواړو دا مېوه وخوړه، مړه نه شول، برعکس په ښه او بد پوه شول!!

قرآن دا موضوع د يوې ډېري ژوري علمي موضوع په توگه څېړلې او يوه ستر علمي حقيقت ته ئې اشاره کړې او هغه دا چي د عالم په ټولو ژوو کي يوازي انسان داسي پيدا شوی چي مجبور دئ د مفيد او مضر خوراك په هکله له بله معلومات ترلاسه کړي، نور ژوي داسي پيدا شوي چي د پيدايښت له لومړيو شېبو په دې پوهېږي چي کوم څه وخوري او کوم څه نه، په دماغ کي ئې د مضر او گټور بوټي او دانې د تشخيص استعداد ايښودل شوی، د دغه استعداد په مرسته د پيدايښت له لومړی ورځي سم او ناسم خوراك معلومولی شي، د آهو (غرڅه) بچی، وری، سېرلی، وزگوری، سخوندر، جونگی او ټول نور ژوي او بچيان ئې هغه بوټي نه په خوله کوي چي ورته مضر وي، خو د انسان بچی ډېره، خاوره، سکروټه او هر څه په خوله کوي، تر اوږدې مودې ئې بايد مور سمبال کړي او د تاواني شيانو له خوړلو ئې وساتي، قرآن په جنت کي د آدم عليه السلام د ځای په ځای کېدو او د ممنوعه شجرې په يادولو سره دغي اساسي او مهمي خبري ته اشاره کړې، خو د بايبل ليکوال له دې يوه خندونکي بې بنسټه قصه جوړه کړې!!

دا ډېره ډېره مسخره خبره ده چي د دغي مېوې له خوړلو مخکي دوی څېل بربنډتوب نه احساساوو او له خوړلو وروسته پوه شول چي بربنډ دي!! او دا ځکه چي مخکي بې معرفته ول او د معرفت د مېوې له خوړلو وروسته ئې سترگي پرانستلې شوې او څېل لوڅوالی ئې احساس کړ!! حقيقت د دې خبري کاملاً عکس او دا دئ چي: الله تعالى د ځمکي په سر هر ژوي ته داسي لباس ورکړی چي هم ښايسته دئ، هم ئې په ځان برابر دئ، نه گنډل غواړي او نه اوبدل، نه زړېږي او نه شړېږي، هم ئې په ژمي کي له يخنی ساتي او هم په دوبي کي له تودوخي. د ځينو لباس خو دومره ښايسته دئ چي که د نړی ټول انسانان راغونډ شي نو نه په دې ظرافت، لطافت، ښايست او رنگ کي داسي لباس اوبدلی شي او نه ئې گنډلی. په ټولو ژوو کي يوازي انسان هغه مخلوق دئ چي بربنډ دئ، د نورو په څېر جامه نه لري، دې ته اړ دئ چي ځان ته به جامه جوړوي، د ژمي لپاره بېله او د دوبي لپاره بېله، د قرآن له وينا معلومېږي چي انسان په سر کي داسي نه وو، وروسته بربنډ شوی، له لوڅېدو مخکي ئې داسي جامه وه چي هيڅکله به نه بربنډ کېدو، تل ئې دی پټ ساتو، نه د جامو اوبدلو ته اړ وو او نه گنډلو ته، له دې جامو د

یوې اشتباه په نتیجه کې محروم شو، د ممنوعه شجرې مېوه ئې وخوړه او په دې سره هغه جامه ترې وایستی شوه او بربنډ شو، لومړی ئې د ونو له پاڼو ځان ته جامه جوړه کړه او وروسته ئې نورې جامې، ځینې ئې بوازې د ځان پټولو لپاره، ځینې ئې د ښایست او سینګار لپاره او ځینې ئې د تقوی لباس، سنګین، باوقاره او د ګناه مانع لباس. د بایبل لیکونکي د آدم علیه السلام بربنډېدا هغسې توجیه کړې، له سره لوڅ ول، خو نه پرې پوهېدل، د معرفت د مېوې په خوړلو سره پرې پوه شول!! په مسلمانانو کې د بایبل تر اغېز لاندې راغلي خلك د آدم علیه السلام له لومړني لباس داسې تعبیر لري چې ګواکې دا به له وړیو، وریښمو، سنډو او یا مالوچو اوبدل شوې کومه جامه وه، چې د ده په قد قامت برابره ګنډل شوې وه، حال دا چې اوبدلې او ګنډل شوې جامه بنې آدم جوړه کړې، الله چې کومه جامه ورکوې هغه اوبدل او ګنډل نه غواړي. دوی نه د قرآن الفاظو ته پام کړی او نه هغه څه ته چې هره شبېه ئې په خپلو سترګو ګوري، یوې خوا ته په ملیونونو هغه ژوي ګوري چې په ښایسته الهي جامو پټ دي او بلې خوا ته یوازې بنې آدم چې له دې جامې محروم او دې ته اړ شوی چې له وړیو، وریښمو، سنډو، نیلون او یا مالوچو ځان ته جامه جوړه کړي، قرآن په دې سره یو ستر علمي حقیقت بیان کړی خو د اسرائیلي روایاتو په دام کې پرېوتو کسانو له دې افسانه جوړه کړې.

له کومې ورځې چې انسان له لومړنی الهي جامې محروم شوی او په خپل لاس د جامو جوړولو ته اړ شوی، نو همدا جامه د انسانانو ترمنځ د تفریق، تبعیض او یو پر بل د لویې او تېرې وسیله ګرځېدلې، نه ګورئ چې په دغه جامه کې څومره ظلمونه کېږي، په عسکرې او پولیسي جامو کې هره ورځ څومره بې ګناه انسانان ځورول کېږي، څومره شریف انسانان د خړو جامو په سبب تحقیر کېږي، څومره ذلیل انسانان په فاخره جامو کې تر نورو ځان لوړ ګڼي، نه ګورئ چې یوه له خپلې جامې د ګیډرې پوستکی جوړ کړی خلك پرې غولوي، بل له جامو د پسه په څېر بې آزاره برېښي خو په سینه کې ئې د لېوه زړه او هغه بل به په خپلو جامو سره ځان داسې ښیي چې زمری دئ خو تر ګیډړ به زیات بې زړه او جبون وي. الله تعالی انسان ته د جامو جوړول وربښودلي، د دې لپاره چې ځان له تودوخې او یخنی پرې وژغوري او د هغه لباس ئې په دریو ډولونو وېشلی: د ځان پټولو لباس، د ښایست لباس او د تقوی لباس، خو انسان له خپلې جامې یا د غولولو وسیله جوړه کړې، یا د ظلم او تېرې وسیله، یا یو پر بل د لویې او تکبر ذریعه!!

د بایبل دا خبره تر ټولو حیرانوونکې ده چې وایي: د همدې ورځې په مازدیګر کې، آدم علیه السلام او ښځې ئې د خدای غږ واورېدو چې په باغ کې ګرځېدو، نو په ونو کې پټ شول، خدای آدم ته غږ کړ: اې آدمه! چېرې یې، ولې پټېږې؟ آدم ځواب ورکړ: ستا غږ مې په باغ کې واورېدو، ووېرېدم، دا ځکه چې لوڅ وم، نو ځکه پټ شوم، خدای وفرمایل: چا درته وویل چې لوڅ یې؟ آیا د هغې ونې مېوه دې خوړلې ده چې ترې منع کړی مې وې؟ آدم ځواب ورکړ: دغې ښځې چې زما ملګرې دې ګرځولې، ما ته ئې دا مېوه راکړه او ما هم وخوړه، دلته نو خدای له ښځې وپوښتل: دا څه کار وو چې تا وکړ؟ ښځې وویل: مار وغولولم!!

دلته څو خبرې د پام وړ دي:

بایبل الله تعالی داسې معرفي کوي: په یوه وړوکي باغ کې ګرځي، د ګامونو غږ ئې آدم علیه السلام واورېدو، ترې پټ شو، خدای نه پوهېدو چې آدم چېرې دئ، غږ ئې ورته وکړ: اې آدمه چېرې یې؟ له دې هم خبر نه وو چې دوی دواړو هغه ممنوعه مېوه خوړلې ده!!! له آدم علیه السلام پوښتنه کوي: څنګه پوه شوې چې لوڅ یې؟ آیا هغه

مېوه مو خوړلې چې ترې منع کړې مې وئ؟!! له دې هم نه وو خبر چې ښځې دا کار کړی!! او له دې هم چې مار غولولې وه!!

په دې سزا هم لږ غور وکړئ چې مار ته د دغه غولولو په وجه ورکړی شوه: تل دې په سینه خوځېږې، خاوري دې خوراك شه!! پوښتنه کوو: آیا مار له دې د مخه په سینه نه په پښو خوځېدو؟ دا نور ډېر حیوانات او خزندې چې په سینه خوځېږي هغوی ته د کومې ګناه سزا ورکړی شوې؟! دا څومره نامعقوله او غلطه خبره ده چې د مار خوراك خاوره ده!! هیڅ مار خاوره نه خوري، د مار خوراك خاوره نه بلکې د مرغانو، موږکانو او چنګښو په څېر حیوانات دي!!

ښځې ته چې کومه سزا ورکړی شوې په دې هم لږ غور وکړئ: د زېږولو د وخت درد دې زیات شه!! د خاوند د اشتیاق په اور وسوزې، هغه دې پر تا برلاسی وي!! پوښتنه کوو: دغو بې شمېره حیواناتو ته چې د اولاد زېږولو په وخت کې همداسې د درد احساس کوي، د کومې ګناه سزا ورکول کېږي؟! د مېره اشتیاق خپلې مېرمنې ته زیات دئ که د مېرمنې خپل مېړه ته؟ مګر دا اشتیاق سزا ده؟ په ټولو ژوو کې دا اشتیاق شته، دوی ته د کومې ګناه په وجه دا د اشتیاق سزا ورکړی شوې؟ دا اشتیاق خو سزا نه بلکې د الله تعالی یوه لویه پېرزوینه ده، د انسان او حیوان د نسل د دوام یوه ستره وسیله ده، تاسو ولې دې اشتیاق ته د سزا په سترګه ګورئ؟ قرآن خو د ښځې او مېړه ترمنځ دا الفت، مینه او اشتیاق د الهي رحمت او پېرزوینې یوه ستره بېلګه ګڼي!! آیا دا سمه ده چې د نارینه سلطه او برلاسی پر خپلې مېرمنې ښځې ته سزا وګڼو؟! دا برلاسی یوه طبیعي مسئله ده، په اکثرو حیواناتو کې هم د دې شاهد یو، داسې چې نارینه د ښځې ساتنه او څارنه کوي، ترې دفاع کوي، بل ئې خوا ته نه پرېږدي، اداره کوي ئې، ... دا برلاسي نه یوازې ښځې ته سزا نه شو ګڼلی بلکې د ښځې لپاره یوه ستره الهي پېرزوینه ده، چرګ له خپلو چرګو دومره دفاع کوي چې پرې زخمي زخمي شي، همداسې بې شمېره نور مرغان او حیوانات، هیڅ عاقل انسان به د بایبل دا وینا د منلو وړ ونه ګڼي.

بایبل وړپسې لیکي:

(خدای د حیوان له پوسته لباس جوړ کړ او آدم او مېرمنې ته ئې ورواغوست، بیا خدای وفرمایل: اوس چې آدم زموږ په څېر شوی او ښه او بد پېژني، باید پرې ئې نږدو چې د "حیات د ونې" مېوه هم وخوري او تر ابده ژوندی وي، نو خدای دی د عدن له باغه وایست، تر څو ولاړ شي او په هغې زمکې کې کار وکړي چې له خاورې ئې جوړ شوی، په دې توګه ده آدم د عدن له باغه وایست او د عدن د باغ په شرقي برخې کې ئې د اور په داسې سرو تورو سمبال فرشتې وګمارلې چې هرې خوا ته څرخې، ترڅو د حیات د ونې لاره خوندي وساتي!!)

د دې کړښو د مطالبو په اړه څو پوښتنې راولاړېږي:

مخلوقاتو ته د لباس په ورکولو کې د الله تعالی سنت داسې نه دئ چې د کوم درزي په څېر چا ته لباس جوړ کړي او وروائې غوندي، د بایبل لیکوال په دې نه پوهېږي چې د الله تعالی له لوري د لباس ورکولو معنی څه ده!! الله تعالی ټولو حیواناتو، ونو او بوټو ته مناسب مناسب لباس ورکړی چې هم ئې له یخنی ساتي، هم له ګرمی او هم له حشراتو او مکروبونو، آدم علیه السلام ته هم د نورو په څېر مناسب لباس ورکړی شوی وو، خو د ممنوعه مېوې

په خوړلو سره له هغه لباسه محروم شو، لومړى ئې په پاڼو ځان پټ کړ، بيا د حيواناتو په پوستکي او وروسته وروسته د ده اولاد له وړيو او تاره اوبدل شوې جامې ځان ته جوړې کړې.

د بايبل ليکوال خداى داسې معرفي کوي چې نه غواړي د ده په مخلوقاتو کې داسې څوك وي چې په ښه او بد پوهيږي، غوښتل ئې چې آدم عليه السلام د معرفت د ونې ميوه ونه خوري، خو د ده د ارادې خلاف آدم عليه السلام د هغې ميوې په خوړلو موفق شو!! اوس نو دا تدابير سنجوي چې څنګه د دې مخه ونيسي چې آدم عليه السلام د حيات د ونې ميوه هم ونه خوري او د ده لپاره يو تلپاته حريف او رقيب نه شي!! نو ځکه ئې له يوې خوا آدم عليه السلام د عدن له باغه وايست او له بلې خوا ئې دغې ونې ته د رسېدو په لار کې داسې فرشتې وګمارلې چې په تورو سمبال وې او دا تورې هم د اور تورې چې هرې خوا ته څرخي او نه پريږدي څوك ترې تېر شي!! پوښتنه کوو: که دا باغ په آسمان کې وي طبيعي ده چې له آسمانه د آدم له راکوزېدو وروسته هغه باغ ته د ده ننوتل ممکن نه وو، نو په سرو تورو سمبال فرشتې د څه لپاره ګمارل کېدې؟ او که دا په زمکې کې وو نو موږ ته ووايئ چې چېرې دئ اوس خو له داسې پهره دارانو تېرېدل آسانه شوي، که آدم عليه السلام نه شو تېرېدى اولاد ئې اوس کولى شي د حيات ونې ته د رسېدو لپاره په هليکوپترو سره هلته ځان ورسوي. که عادي خلك دا کار نه شي کولى پاپ ته خو ډېره آسانه ده!!

له دغو بېهوده او چټي خبرو هر څوك په دې پوهېدى شي چې د بايبل ليکوال څوك او د څنګه شخصيت خاوند دئ او د الله تعالى په اړه د ده انګېرنې څومره بې بنسټه دي!!

قرآن د بايبل د دغو غلطو خبرو د ترديد او تصحيح لپاره فرمايي چې الله تعالى آدم عليه السلام د داسې مخلوق په څېر پيدا کړ چې معرفت ئې تر فرشتو ډېر لوړ وو، په هر څه د پوهېدو توان او استعداد ئې ورکړ، په هغه څه ئې د پوهېدو توفيق ورکړ چې فرشتې پرې نه پوهېدې او د همدې معرفت او پوهې په سبب ئې د زمکې خلافت ده ته وسپارو، د معرفت په وجه ئې دى رټلى نه دئ، د ځان رقيب او حريف ئې نه دئ ګڼلى بلکې د زمکې خلافت ئې ورسپارلى او فرشتو ته ئې امر کړى چې ده ته سجده وکړي، بايبل وايي چې فرشتې په سرو تورو د آدم مقابله کوي او قرآن وايي چې فرشتو آدم عليه السلام ته سجده وکړه او الله تعالى د زمکې او آسمان هر څه آدم عليه السلام ته مسخر کړل.

بايبل ليکي: "له دې وروسته خداى په عدن کې چې په ختيځې سيمې کې پروت دئ يو باغ پيدا کړ او هغه آدم ئې په کې ځاى په ځاى کړ چې مخکې ئې پيدا کړى وو!! خداى ډول ډول ښايسته ونې په دې باغ کې راپيدا کړې تر څو خوندورې ميوې ورکړي، ده د باغ په منځ کې (د حيات ونه) او (د ښه او بد د پيژندو ونه) پيدا کړه"

دا په داسې حال کې چې د حيات ونه، د معرفت ونه، د حيات اوبه او دې ته ورته نورې خبرې بې بنسټه او د خيال په عالم کې جوړې شوې خبرې دي، انسان داسې پيدا شوى چې خامخا به مري، الله تعالى داسې اوبه او ميوه نه ده پيدا کړې چې د هغې په خوړو سره انسان دائمي او ابدي ژوند ترلاسه کړي، د انسان معرفت اکتسابي دئ، ورو ورو زياتيږي، د تعليم، تعلم، زده کړې او تجربې په نتيجه کې ئې د معرفت او د ښه او بد د پيژندنا سطح لوړيږي، الله تعالى داسې ميوه نه ده پيدا کړې چې د هغې په خوراك سره انسان ته د ښه او بد د پيژندو معرفت ورپه برخه شي!! قرآن د بايبل دغه وينا رد کړې او په هغو آيتونو کې چې تر تېرلو د مخه پر پيغمبر عليه

السلام نازل شوي او په همدې آيتونو سره د قرآن د نزول لړۍ پيل شوې فرمايي چې د انسان علم اكتسابي دئ او په ليك لوست سره ترلاسه كېږي.

تاسو به د (لدني علم) په اړه د بابيل د وينا په څرنگوالي حتماً پوه شوي وئ؛ اوس راشئ چې د متصوفينو وينا ته هم لږ ځير شو، هغوی په اصل كي دا رأيه له بابيل اخيستې او هغې ته ئې اسلامي رنگ وركړی، دوی د الكهف د سورې د ٦٥آيت له دغې فقرې ((آتينه من لدنا علماً) د (لدني علم) اصطلاح رااېستلې، حال دا چې د (لدن) صيغه د گڼ شمېر آيتونو په ضمن كي د نورو شيانو په اړه هم راغلې، هغوی دې ته متوجه نه دي چې د انسان هر څه د الله تعالی ېرزوينه ده، ژوند ئې، استعدادونه ئې، رزق ئې، علم او معرفت ئې، قرآن دا ټول الله تعالی ته منسوبوي او د الله تعالی پېرزوينه ئې گڼي، په ټولو هغو آيتونو كي چې دا حقيقت په كي بيان شوی همدا د (لدن) لفظ راغلی؛ لكه دا آيتونه:

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى ٱلۡقُرۡءَانَ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ۝٦

النمل: ٦

او يقيناً چې تا ته دا قرآن د پوه باحكمته ذات له لوري دركول كېږي.

وَقَالُوٓاْ إِن نَّتَّبِعِ ٱلۡهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفۡ مِنۡ أَرۡضِنَآۚ أَوَلَمۡ نُمَكِّن لَّهُمۡ حَرَمًا ءَامِنًا يُجۡبَىٰٓ إِلَيۡهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَيۡءٖ رِّزۡقٗا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ القصص:٥٧

او وئې ويل: كه له تا سره د لارښووني متابعت وكړو له خپل ټاټوبي تښتول كېږو! آيا دوی ته مو خوندي حرم داسي ټاټوبی نه كړ چې هغه ته د هر څه مېوې راوړل كېږي زموږ له لوري د رزق او روزي په توگه؟!! خو د دوی ډېری نه پوهېږي.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥۖ قَالَ رَبِّ هَبۡ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةٗ طَيِّبَةًۖ إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ۝٣٨

آل عمران:٣٨

دلته نو زكريا خپل رب ته دعا وكړه، وئې ويل: اې زما ربه! له خپل لوري ما ته پاكيزه اولاد را، بې شكه چې ته د دعاگانو ښه اورېدونكی يې.

وَمَا لَكُمۡ لَا تُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلۡمُسۡتَضۡعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلۡوِلۡدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا مِنۡ هَٰذِهِ ٱلۡقَرۡيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهۡلُهَا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيّٗا وَٱجۡعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا

النساء: ۷۵

او په تاسو څه شوي چې د الله په لار کې او د هغو بې وزلوسړیو، ښځو او ماشومانو د ژغورنې لپاره نه جنګېږئ چې وايي: اې زمونږ ربه! له دې کلي چې اهل ئې ظالمان دي مونږ وباسه او له خپلې خوا راته کوم پالونکی وټاکه او له خپل لوري راته کوم ملاتړ وټاکه.

وَإِنِّي خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِيَ مِن وَرَآءِي وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ۝ مريم: ٥

او يقيناً چې زه له ځان وروسته د خپلو ورثه وو (پر حال) وویرېدم، او مېرمن مې شنډه ده، نو ما ته له خپل لوري يو وارث را په برخه کړه.

که په دغو آيتونو کې لږ دقت وکړو او د الکهف د سورې له ٦٥ آيت سره ئې مقايسه کړو نو په دې حقيقت به پوهېدل راته ګران نه وي چې قرآن د انسان هر څه د الله تعالی عطيه بولي، چا چې د الکهف د سورې له ٦٥ آيت د (لدني علم) اصطلاح رااېستلې هغوی بايد د خپل اسلوب له مخې له دغو آيتونو هم (لدني رزق)، (لدني ولي و نصير)، (لدني اولاد) (لدني قرآن) راوباسي، خو هر عاقل انسان پوهېږي چې دا بې بنسټه او غلط اسلوب او کرکجن استنباط دئ.

د خضر عليه السلام ځانګړی علم

راشئ دا هم وڅېړو چې خضر عليه السلام ته کوم ځانګړی علم ورکړی شوی وو؟ قرآن په دې اړه څه وايي؟ که په قرآن کې د خضر عليه السلام قصې ته لږ ځير شو نو ډېر ژر په دې حقيقت پوهېدی شو چې الله تعالی ده ته کوم علم ورکړی وو او ده موسی عليه السلام ته د ملګرتيا په دوران کې څه ورزده کړل، قرآن فرمايي چې هغه موسی عليه السلام ته د ملګرتيا په دوران کې درې لارښوونې وکړې: ۱- د يوه ظالم پاچا له منګولو د مسکينو او بې وزلو بېړۍ والو ژغورل؛ هغه هم په داسې بڼې کې چې بېړۍ وال پرې خبر نشول، ۲- د يوه مفسد، کافر او بې رحمه زلمي وژل او مؤمن مور پلار ئې له شره ژغورل، ۳- تر نړېدونکي دېوال لاندې د دوو يتيمانو لپاره ښخه شوې خزانه له غارت کېدو خوندي کول.

موسی عليه السلام له خپل عالم او مجاهد استاد همدا لارښوونې ترلاسه کړې، د همدې لارښوونو په رڼا کې هغه دغو درېو کارونو ته ورته کارونه وکړل: له يوه مظلوم بني اسرائيلي د دفاع په موخه ئې يوه ظالم قبطي ته داسې څپېړه ورکړه چې پرې مړ شو، د مدين د کوهي خوا ته ئې په داسې حال کې د دوو بې وزلو نجونو رمه خړوبه کړه چې د اوږده سفر له کبله ډېر ستړی او ستومانه وو، د بني اسرائيلو د نجات لپاره له مدين مصر ته ولاړ او د فرعون مقابلې ته ئې ملا وتړله!!

<u>د قرآن له آيتونو خو دا حقيقت جوتيږي چې خضر عليه السلام يو مجاهد وو، د بې وزلو او مظلومانو ملګرتيا ئې</u> کوله، موسی عليه السلام ته ئې د جهاد درس ورکړ، نه پوهېږو دوی د دغو څرګندو او واضحو آيتونو له کومې

برخې او له کوم لفظ د (لدني علم) اصطلاح رااېستلې؟!! او غواړي له قرآن بې خبرو مریدانو ته ووایي چې که ستاسو پیر او مرشد نه قرآن لوستلی شي، نه د پیغمبر علیه السلام له احادیثو خبر دئ، نه په لیك پوهېږي او نه لوست کولی شي، د هغه په اړه شك مه کوه، لمن ئې کلکه ونیسه، دا خبري باید ستا اخلاص کم نکړي، هغه ته د مخکني مرشد له لوري (لدني علم) ورکړی شوی او د دین په ټولو رموزو او پټو اسرارو د مرشد د یوې دعاء له امله پوه شوی!! هغه په یوې مراقبې سره کولی شي د اسرارو دروازې پرانېزي او په پټو حقائقو پوه شي!!

موسی علیه السلام له خپل عالم ملګري څه زده کړل؟

دوی د خپلو ادعاءو د اثبات لپاره د خضر علیه السلام په قصې استناد کوي، له ځینو آیتونو دا معنی راباسي چې خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، او همدې ته د لدني علم نوم ورکوي، دا په داسي حال کي چې دا قصه اصلاً د دې لپاره راغلې چې وښیي موسی علیه السلام په غیب نه پوهېدو! له خپل عالم ملګري سره روان دئ خو د هغه د څو کارونو په وجه او موخه نه پوهېدو!! کله چې له خضر علیه السلام سره مخامخ شو هغه ونه پېژندو او پوښتنه ئې ترې وکړه چې څوك یې؟ کله چې هغه ورته وویل: موسی، نو پوښتنه ئې ترې وکړه چې د بني اسرائیلو موسی؟ له دې خبرې خو په وضاحت سره معلومېږي چې هغه په غیب نه پوهېدو، هیڅوك دا ادعاء نشي کولی چې د دې کس مقام تر موسی علیه السلام لوړ وو. قرآن خو موسی علیه السلام د هغو پنځو پیغمبرانو له ډلې ګڼي چې هیڅ انسان او هیڅ پیغمبر د هغوی مقام ته نشي رسېدی. موږ نه پوهېږو دوی د قرآن له کوم لفظ دا معنی اخیستې ده چې دا کس په غیب پوهېدو؟ قرآن خو وایي چې له الله تعالی پرته هیڅوك په زمکه او آسمان کي په غیب نه پوهېږي. قرآن خو د ابراهیم، موسی، ذکریا، لوط، نوح، یعقوب، محمد،... علیهم السلام قصې زموږ مخې ته ږدې چې ښیي دوی په غیب نه پوهېدل، فرشتې ئې په خوا کي ولاړي وې خو دوی د زلمو او مېلمنو ګمان پرې کاوو، د اولاد زېری ورکړی شوی، پوښتنه ئې کوله چې دا زوی به څنګه او څه وخت ورکول کېږي، څو متره آخوا ئې زوی په څا کي لوېدلی خو له حاله ئې خبر نه دئ او له غمه ئې سترګې ړندې شوی، د خپل ملګري د کارونو په کنه او حقیقت خبر نه وو ... د خضر علیه السلام نه نوم په قرآن کي راغلی او نه دا چې هغه یو پیغمبر وو، په یوه روایت کي د موسی علیه السلام دا ملګری د خضر په نامه یاد شوی، هیڅ په دین پوه انسان دا ادعاء نشي کولی چې د هغه مقام تر موسی علیه السلام لوړ وو.

په دې قصې کي دوه شخصیتونه انځور شوي: یو ئې اولوالعزمه پیغمبر موسی علیه السلام او بل ئې د خدای یو نېك بنده، موسی علیه السلام د هغه لیدو ته ورغلی، د ده د سیمي له حالته معلومات نه لري، هغه په خپلې سیمي کي بلد دئ، ښه او بد پېژني، موسی علیه السلام د ملګرتیا او سفر په دوران کي له خپل ملګري درې داسي کارونه ګوري چې د علم غیب نه درلودو په وجه نه پوهېږي چې ولي ئې دا کارونه وکړل، له هغه وروسته پرې پوه شو چې ملګري ئې تفصیلات ورته بیان کړل، دا قصه په ډېر وضاحت سره دا حقیقت زموږ مخې ته ږدې چې پیغمبران علیهم السلام په غیب نه پوهېږي، عجیبه دا ده چې د کږو زړونو خاوندان له دغې قصې معکوسه نتیجه اخلي او د موسی علیه السلام ملګري ته علم غیب ثابتوي!!

پدې قصې کي هیڅ داسي دلیل نشته چې د موسی علیه السلام ملګري ته علم غیب ترې ثابت شي، قرآن ندي ویلي چې دی په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستې ده؟!

د ظالم او غاصب پاچا په اړه د هغه علم، د هغه ځوان له نېك عمله مور او پلار او د ده له كفر او طغيان څخه د ده خبرتيا او تر نړيدونكې دېوال لاندې د هغو يتيمانو خزانه چې صالح مور پلار ئې له لاسه وركړي وو، دا معلومات ولې په علم غيب حمل شي؟ دا ولې د هغه د پراخو معلوماتو او د سيمې له حالت د ده د خبرتيا نښه ونه گڼو؟

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسى عليه السلام د ملگرتيا په قصه كې څو په زړه پورې او د زياتې توجه وړ ټكي زمونږ مخې ته ايښودل شوي:

موسى عليه السلام چې د پنځو اولوالعزمه پيغمبرانو څخه دئ له خپل عالم ملگري داسې څه ويني چې د ده لپاره د توجيه او منلو وړ ندي، په ظاهر كې داسې بد او قبيح ورته ښكاري چې په وړاندې ئې چوپ نشي پاته كېدى، فوراً اعتراض كوي. كه څه هم ژمنه ئې كړې وه چې ترڅو پورې ده نه وي پرې خبر كړى او قضيه ئې نه وي ورته بيان كړې، تر هغې پورې به د هيڅ كار په اړه پوښتنه نه كوي، خو گورو چې موسى عليه السلام هرځل خپل تعهد هېروي، سكوت ماتوي او له خپل ملگرى پوښتنه كوي، اعتراض وربادې كوي او ورته وايي: دا څه عجيب كار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملگرى ئې هرځل ورته وايي: تا ته مې ويلي وو چې زما ملگرتيا نه شې كولى، زما پركارونو صبرنه شې كولى، ځكه چې په راز ئې نه پوهېږې، د كارونو له اسرارو بې خبري د دې سبب كېږي چې بې صبره شې. دا كار درې ځلې تكرارېږي، بالآخره موسى عليه السلام اعتراف كوي چې لدې شخص سره د ملگرتيا توان نه لري او د هغه د عجيبو كارونو په وړاندې صبر نه شي كولى. كه موسى عليه السلام علم غيب لرلى نو داسې به نه كېدل، نه به ئې په خپل ملگري اعتراض كاوو او نه به ئې له ملگرتيا پاته شوى وى، كه موسى عليه السلام چې له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غيب نه لري نو بل به څوك وي چې د علم غيب خاوند وي؟!

موسى عليه السلام پدې اعتراض وكړ چې د مسكينانو كښتى ولې تخريب شي او ولې له سفر پاتې شي، خو له دې خبر نه وو چې څو قدمه وړاندې دې كښتى او مالكانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د يوه ظالم پاچا پلويانو كمين نيولى، هره كښتى چې مومي غصبوي ئې! د موسى عليه السلام ملگرى پدې خبر وو، د دې لپاره چې دا كښتى او غريب مالكان ئې له خطر سره مخ نه شي يو تدبير ئې وسنجاوو، كښتى ئې سورى كړه، ترڅو له سفره پاتې شي، دا كار چې د موسى عليه السلام لپاره د توجيه وړ نه وو په حقيقت كې د كښتى د مالكانو لپاره لوى خدمت وو او په همدې كې د موسى عليه السلام لپاره يو لوى درس پروت وو او هغه دا چې يوه چا ته د ډېرې گټې لپاره لږ ضرر رسول د ستاينې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملگري په كړو صبر ونشو كړى، بيا ئې اعتراض وكړ چې دا ځوان دې ولې بې موجبه ووژلو؟! له دې خبر نه وو چې دا ځوان يو شرير، سخت زړى، فاسد او كافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دي او د ده خطر دومره لوى شوى چې كورنى ئې تهديدوي، دا په اصطلاح يو فاسد غړى دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناك غړي قطع كول په واقع كې لدې مؤمني كورنى سره مرسته ده. د موسى پوه او عالم ملگري دې مؤمني كورنى ته لوى خدمت وكړ، د يوه شرير انسان له شره ئې وژغورله او موسى عليه السلام ته ئې دا درس وروښود چې: په سالم بدن كې د فاسد غړى جراحي ممانعت نه لري، له سالم بدن ځنې د هغه غړي قطع كول ضروري دي چې د اصلاح او جوړيدو امكان ئې نه وي. كه اسلامي ټولنې ته د يوه شرير او فاسد انسان له خوا گواښ او تهديد متوجه شي او تر خطر لاندې راشي چې له تصفيې او منځه وړلو

پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلکه د توجیه او ستاینې وړ عمل دئ. دې ته مو هم باید پام وي چې د قرآن له الفاظو په ډېر صراحت سره معلومېږي چې د دې شرير هلك مور او پلار خضر عليه السلام ته د خپل بد چلن زوی په اړه شكايت كړی او دوی درې واړو د ده د وژلو پرېكړه كړې، تفصيل ئې د الكهف په سورې كې وګورئ.

درېیم ځل ئې پدې اعتراض وكړ چې ولې له هغه بخيل قوم سره د كاږه دېوال په جوړولو او د هغه د نړېدو په مخنيوی كې مرسته كوې، له داسي قوم سره ولې مرسته كوې چې دومره بخيل او بې احساسه دئ چې اړ او مجبور انسان ته يوه مړئ ډوډئ هم نه وركوي او ولې ئې دې خلكو ته مفت او مجاني كار وكړ؟ موسی عليه السلام د خپل ملګري پدې عمل انتقاد وكړ، ځكه هغه پدې نه وو خبر چې تردې دېوال لاندې د هغو دوو يتيمانو خزانه ده چې له مؤمنو والدينو په ميراث ورته پاتې ده، د موسی عليه السلام ملګري په خپل دې مفت او بې اجورې كار سره هغو يتيمانو ته غټ خدمت وكړ او په عين وخت كې ئې موسی عليه السلام ته دا لارښوونه وكړه چې انسان ته نه ښايي تل بالمثله معامله وكړي، مناسبه نده چې د ټولنې د اكثريت بدكړه او ناسمه معامله تا له كمزورې اقليت سره له نېكې منع كړي. ولې ونه وايو چې د هغو يتيمانو پلار خضر عليه السلام يو امين او صالح كس ګڼلی، ورته ويلي ئې وو چې د زامنو لپاره مې تر دېوال لاندې سكې ښخوم، كله چې ستر شي نو ترې خبر ئې كړه، ده ورسره ژمنه كړې، د همدې ژمنې له كبله دې كلي ته راغلی چې د دېوال حالت وګوري، هغه ئې د ړنګېدو په حال كې موندلی نو ځكه ئې رغولی. دا ځكه چې هيڅوك د اولاد لپاره په داسي حال كې خزانه نه ښخوي چې هيڅوك پرې خبر نه كړي، له داسي كار به د ده اولاد ته څه ګټه ورسېږي؟!! كېدی شي دېوال ړنګ شي او خزانه د بل چا په لاس كې پرېوزي.

صحيح نه ده چې د ظالم واكمن په اړه علم، د صالح پلار د طاغي او عاصي زوی په اړه علم او تر دېوال لاندې د يتيمانو د خزانې په اړه علم داسي توجيه او تعبير كړو چې له قرآن سره تعارض ولري او په غيب د انسان د پوهېدا غلطه خبره ترې راووځي، دا آيتونه بايد د قرآن د نورو آيتونو په رڼا كې تفسير كړو، خضر عليه السلام په دې خبرو پوهېدو؛ دا ځكه چې دی په همدې سيمې كې اوسېدو، موسی عليه السلام ترې خبر نه وو ځكه چې هغه له بلې سيمې هلته تللی وو.

ځيني خلك د خضر عليه السلام دا وينا چې وئې ويل: (و ما فعلته عن امري: ما (د خپل زړه) په حكم دا كار نه دئ كړی) داسي تعبيروي چې ګواكي ده ته د الله تعالی له لوري په مشخصه توګه د دغه ځوانكي د وژلو امر شوی وو، خو په آيتونو كې په لږ دقت سره پوهېدی شو چې د دې وينا معنی دا ده: ما دا كار د خپل نفسي غوښتنو په حكم نه دئ كړی، كوم ذاتي غرض مې په كې نه وو، د الله دين د داسي څه كولو اجازه راكړې، په الهي دين كې د هغه چا وژل مانع نه لري چې صالح ټولنه په كفر او طغيان ګوابني، يوازې دغسې تعبير موسی عليه السلام ته يو مهم درس ګڼل كېدی شي، نه دا چې ګواكي د الله تعالی له لوري خضر عليه السلام ته په مشخصه توګه د دغه ځوانكي د وژلو حكم شوی وو!!

كه خضر عليه السلام هغه كارونه د الله تعالی په ځانګړي امر او حكم سره كړي وی نو حتماً به ئې ويلي وو: ذلك مما امرني به ربي، ولې به ئې د دې الفاظو په ځای ويل چې و ما فعلته عن امري؟ نه پوهېږم كوم په ژبې پوه انسان به له دې الفاظو دا معنی راباسي چې فعلته عن امر ربي!! زه ګمان كوم څوك چې د خضر عليه السلام له دې وينا دا راباسي چې (فعلته بامر ربي) جسارت كوي، او هغه خبره كوي چې قرآن نه ده كړې، او بيا كه خضر

عليه السلام دا کار د الله تعالی په ځانګړي حکم سره کړی وي نو په دې که د موسی عليه السلام لپاره څه لاربنوونه وه؟ په دې صورت کې خو به موسی عليه السلام هم يوازې هغه مهال له چا سره مرسته کوله او يا به ئې د چا د وژلو اراده کوله چې الله تعالی ئې نوم ورته ښودلی وی!! لاربنوونه خو يوازې په هغه صورت کې کېدی شي چې له هر بې وزلي سره د مرستې درس په کې وي او د هر هغه چا وژل جائز وګڼل شي چې د هغه ځوانکي په څېر کافر، بې رحمه او مفسد وي، خپله کورنی ئې له ګواښ سره مخامخ کړې وي او مور پلار ئې خضر عليه السلام ته له خپل زوی شکايت کړی وي.

همداراز د خضر عليه السلام دا وينا چې وئې ويل: "فأردنا أن يبدلهما ربهما خيراً منه زكوةً و اقرب رحماً" په واضح توګه ښيي چې هغه په دې طمع او هيله دا کار کړی چې الله تعالی د دې طاغي او کافر زوی په بدل کې د ده صالح مور پلار ته داسې زوی ورکړي چې د ده په څېر کافر، سرکښ، مفسد او بې رحمه نه وي، که خضر عليه السلام دا کار د الله تعالی په حکم کړی وی نو بيا خو د داسې څه ويلو ته قطعاً مجال نه پاته کېدو، په دې صورت کې به ده حتماً همغه مخکنی خبره کوله (فأراد ربك: ستا رب وغوښتل)، د (أردنا) صيغه داسې تعبيرول چې ګواکې الله تعالی او خضر عليه السلام په ګډه د دې ځوانکي د وژلو پرېکړه کړې؛ صحيح تعبير نه دئ، دا ځکه چې الله تعالی يوازې او د بل له شراکته پرته پرېکړې کوي. همداراز په اړوند آيتونو کې د (فخشينا) او وروسته د (اردنا) صيغې راغلې، په دواړو کې د (نا) ضمير د هلك مور، پلار او خضر ته راجع دئ، دوی د هلك په اړه وېرېدلي او د هغه د وژلو پرېکړه ئې کړې، په دې کې اصلاً د الله نوم نشو شاملولی.

دا خبره صحيح نه ده چې ووايو خضر عليه السلام يو معصوم ماشوم وژلی، د هغه ځوانکي په اړه د موسی عليه السلام وينا په دې معنی نه ده چې هغه وژل شوی ځوان يو معصوم ماشوم وو، موسی عليه السلام هغه نه پېژاندو، د اعتراض مقصد ئې دا وو چې هغه داسې جرم نه دئ کړی چې د وژلو مستحق وي، د دې ځوانکي په اړه د خضر عليه السلام وينا معيار ده، د ده له وينا معلومېږي چې هغه په داسې کفر، طغيان، فساد او بې رحمی کې غرق وو چې نږدې وه خپله کورنی تباه کړي.

موسی او خضر عليهما السلام چېرې سره ليدلي؟

د مفسرينو تر منځ په دې اړه اختلاف دئ چې موسی عليه السلام کله له خضر عليه السلام سره ليدلي، له بعثت مخکې که وروسته؟ د بعثت په لومړيو کې که په پای کې؟ په دې کې هم د اختلاف شاهد يو چې دا ملاقات چېرې ترسره شوی؟ مجمع البحرين چېرې دئ؟ په ټول مصر کې داسې ځای نشته چې دوه سيندونه سره يو ځای شوي وي، هغه دوه ستر سيندونه (نيل الابيض او نيل الازرق) چې نيل ترې جوړ شوی؛ د سودان په مرکز خرطوم کې سره يو ځای شوي، له مصر تر خرطوم پورې بل مجمع البحرين نه ترسترګو کېږي، او دا تر دوو مياشتو زيات پلي مزل غواړي، د موسی عليه السلام له وينا هم معلومېږي چې دی په اوږده سفر وتلی وو، د ده له دې وينا چې يا به د دوو سيندونو د يوځای کېدو ځای ته رسېږم او يا خو به تر اوږدې مودې همداسې درومم، په ځرګنده توګه معلومېږي چې موسی عليه السلام په اوږده سفر وتلی وو، په لنډ سفر کې هيڅوك دا خبره نه کوي چې يا به آخرې مزل ته رسېږم او يا خو به همداسې تر اوږدې مودې روان يم. د هغو مفسرينو رأيه دقيقه ده چې له مجمع البحرين څخه د نيل د دوو څانګو د يوځای کېدا محل اخلي، دلته له بحرين ځنې مراد دوه روان سيندونه اخلي نه دوه ولاړې اوبه، د ولاړو اوبو لپاره د (مجمع بينهما) الفاظ کارول مناسب نه برېښي. همداراز که مراد ترې د خليج عقبه او خليج سويس يا د بحرالروم او بحر القلزم يوځای کېدا وی نو دا ځايونه هيڅ نښې ته ضرورت نه

لري او له موسی علیه السلام ئي دومره اوږد سفر هم نه غوښتو چي ووايي: يا به مجمع البحرين ته رسېږم يا به کلونه کلونه (حقبا) مزل کوم.

او دا ښيي چي دا ليدنه تر بعثت مخکي او په مصر کي د قيام په زمانه کي شوې نه له مصر څخه تر وتلو وروسته، له همدې کبله د موسی علیه السلام دوه کارونه د هغو لاربښوونو نتيجه ګڼلی شو چي له خضر علیه السلام ئي په هغه سفر کي زده کړې وې، يو ئي له يوه مظلوم بني اسرائيلي د يوه قبطي د تېري په وړاندي دفاع، داسي دفاع چي په ترڅ کي ئي تېری کوونکی ووژل شو، او بل ئي د مدين د کوهي په غاړه له هغو دوو نجونو سره د رمې د خړوبولو مرسته چي صالح پلار ئي سپين ږيری وو او د رمې پيايلو ته اړي شوې وې. دا دواړه کارونه د خضر علیه السلام له دوو کارونو سره ډېر شباهت لري، د دغو پېښو تر منځ شباهتونه بايد عادي ونه ګڼو او سطحي تري تېر نشو، همدا راز د فرعون له ظلم د بني اسرائيلو ژغورنه داسي وه لکه خضر علیه السلام چي هغه مسکين جاله والان د ظالم ملك له شره وژغورل. خو د دې اعتراض ځواب به څه وي چي تر بعثت مخکي به موسی علیه السلام ته څنګه د وحي له لاري ويل شوي وي چي مجمع البحرين ته ولاړ شي او هلته د الله له يوه صالح بنده سره وګوري؟ د دې ځواب دا دئ چي د وحي دا وينا بايد همغسي وګڼو لکه چي د موسی علیه السلام مور ته وحي شوې وه چي زوی دې وپاله، کله چي خطر احساس کړې په صندوق کي ئي کېږده او په سيند کي ئي پرېږده، بېرته به ئي درته راوګرځوو، هغه به يو پيغمبر وي، همدغسي په تفصيل سره موسی علیه السلام ته تر بعثت مخکي د خضر علیه السلام په اړه ويل شوي وو. دې ته مو هم بايد پام وي چي قرآن د موسی علیه السلام په اړه دا خبره نه کوي چي هغه ته له خضر علیه السلام سره د ليدو په اړه وحي شوې وه.

که د قرآن الفاظو ته ځير شو نو څو خبري زموږ مخي ته راځي: ۱- دا پېښه له مصر بهر په بل ملك کي رامنځته شوې ده، دا ځکه چي خضر علیه السلام موسی علیه السلام ته وايي: وَ كانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كلَّ سفِينَةٍ غَصباً: آخوا ته ئي داسي پاچا (په کمين کي) وو چي هره کښتۍ غصبوي، د دې معنی دا ده چي دا پېښه د فرعون تر واکمنۍ لاندي مصر کي نه بلکي په بل ملك کي رامنځته شوې. ۲- د موسی علیه السلام له وينا هم معلومېږي چي دی په اوږده سفر وتلی وو، ۳- کله چي موسی علیه السلام له خضر علیه السلام سره مخامخ شوی نو خپل مخکنی د سفر ملګری (غلام او خادم) ئي پرېښی او يوازي له خضر علیه السلام سره په نوي سفر کي ملګری شوی. دا ځکه چي له دې وروسته تل د تثنيي صيغي کارول شوې او دا ښيي چي له دوی سره دريم کس نه وو، ٤- د موسی علیه السلام د سفر ملګری د (فتا: غلام او خادم) په نامه ياد شوی او له دې معلومېږي چي دا د هغه وخت قصه ده چي موسی علیه السلام د فرعون په کور کي او د شاهي کورنۍ د يوه غړي په توګه اوسېدو او ساتونکي او غلامان ئي په خدمت کي ول، ٥- د هغو خلکو انتباه صحيح نه ده چي وايي: موسی علیه السلام سحر خوځېدلی، د غرمې شاوخوا مهال داسي ځای ته رسېدلی چي ستړی او وږی شوی، هملته ئي پوخ ماهي ترې ورك شوی او خضر علیه السلام ئي هملته موندلی!!

له دغو خبرو معلومېږي چي د موسی علیه السلام دا تربيتي سفر له بعثت او مدين ته له تلو مخکي هغه مهال ترسره شوی چي موسی علیه السلام د فرعون په کور کي اوسېدو، د دې سورې همدا ۱٤ آيت ښيي چي الله تعالی په همدې مودې کي چي موسی علیه السلام د فرعون په کور کي اوسېدو د ده د روزني او په علم او حکمت د سمبالېدو خاص انتظام کړی وو، يو ئي همدا تربيتي سفر او له خضر علیه السلام سره د ده څو ورځنی ملګرتيا وه. که وغواړو د قرآن دغه آيت د نورو آيتونو په رڼا کي تفسير کړو نو له دې پرته بل څه نشو ويلی چي دلته هغه علم ته هم اشاره شوې چي موسی علیه السلام له خضر علیه السلام د هغه سفر په دوران کي ترلاسه کړی

وو، ځکه قرآن په ډېر صراحت سره وايي چې هغه خضر عليه السلام ته وويل: ما په ملګرتيا قبول کړه او پرېږده هغه څه درنه زده کړم چې تا ته درښوول شوي. ښايي له ځينو سره دا پوښتنه راولاړه شي چې موسى عليه السلام څنګه په يوه لنډ سفر کې دومره څه له خضر عليه السلام زده کړل چې قرآن ئې يادونه کوي، حقيقت دا دئ چې کله کله څو مياشتنی سفر خو پرېږده يوه ورځ پېښه او يوه وينا هم د يوه حساس انسان د ژوند مسير بدل کړي او د معرفت دروازه ئې پر مخ پرانېزي.

وَدَخَلَ ٱلۡمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفۡلَةٖ مِّنۡ أَهۡلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيۡنِ يَقۡتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَٰذَا مِنۡ عَدُوِّهِۦۖ فَٱسۡتَغَٰثَهُ ٱلَّذِي مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِي مِنۡ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيۡهِۖ قَالَ هَٰذَا مِنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّهُۥ عَدُوّٞ مُّضِلّٞ مُّبِينٞ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمۡتُ نَفۡسِي فَٱغۡفِرۡ لِي فَغَفَرَ لَهُۥٓۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنۡعَمۡتَ عَلَيَّ فَلَنۡ أَكُونَ ظَهِيرٗا لِّلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٧﴾

او ښار ته هغه مهال ننوت چې اوسېدونکي ئې غافل وو (د شپې او يا د غرمې په مهال په خوب ويده ول)، نو دوه سړي ئې داسي په کې وموندل چې په جګړي سره بوخت دي، دا يو ئې د ده له خپلې قبيلې او هغه بل ئې د ده د دښمن (له خېله)، نو هغه چا چې د ده له قبيلې څخه وو د ده د دښمن په خلاف مرستې ته ورنارې کړې، نو موسى په څپېړې وواهو او کار ئې ورتمام کړ (ومړ)، وئې ويل: دا د شيطان کار وو، يقيناً چې هغه څرګند بې لارې کوونکی دښمن دئ. وئې ويل: اې زما ربه! يقيناً چې ما پر خپل ځان ظلم وکړ، بخښنه راته وکړه، نو بخښنه ئې ورته وکړه، بې شکه چې هغه مهربان بخښونکی دئ. وئې ويل: اې زما ربه! د دې لپاره چې پر ما دې پېرزوينه وکړه، نو (له دې وروسته به) هيڅکله د مجرمينو ملاتړی نه شم.

(۱۵-۱۷)- ګورئ چې قرآن د دې قصې اتل څنګه انځوروي، په ښار کې دوه سړي د نښتې په حالت کې ګوري، يو ئې ظالم او بل ئې مظلوم، يو ئې د واکمنې طبقې او بل ئې د بې وزلې قبيلې، مظلوم او بې وزلی مرستې ته ترې غواړي، دی فوراً او له ځنډه پرته د بې وسه او مظلوم مرستې ته وروړاندې کېږي، په بې تفاوتی له صحنې نه تېرېږي، مخ نه ترې اړوي، ځان تر دې لوړ نه ګڼي چې د دوو کسانو په لانجې کې مداخله وکړي، که څه هم دی اوس د شاهي کورنۍ غړی دئ او کېدی شي چې دا مداخله او له يوه بني اسرائيلي د ده دفاع ډېر تاوان وروروسوي، خپل موقف له لاسه ورکړي، د فرعون له پېرزوينو محروم شي، په داسې حالت کې د ډېرو عقلمنو خلکو عقل دا ورته وايي چې غوږ مه پرې ګروه، مخ بلې خوا ته واړوه او تېر شه، ولې ځان په يوې لانجې کې اچوې!! موسى عليه السلام په دې خاطر نه شي کولی له صحنې بې پروا او بې تفاوته تېر شي چې الله تعالى حساس ضمير ورکړی، پر يوه مظلوم انسان تېری نه شي زغملی، د خپل حساس ضمير په حکم مداخله کوي، هسې د خلاصون مداخله هم نه، چې که ئې يو يا دواړه خواوې ونه منې نو خپله لار وهي او صحنه پرېږدي، بلکې له مظلومه دفاع کوي، ظالم او تېری کوونکی په سوک يا څپېړه وهي، خو دا ګوزار داسې وو چې په همدې سره د ظالم چاره وشوه، کار ئې تمام شو او ومړ، (فقضى عليه)، د موسى عليه السلام په يوه وار سره د هغه ظالم د ژوند فيصله وشوه او په قتل ورسېد. قرآنکريم دا د يوه صالح او زړه سواند قائد او زعيم د درېيم صفت په

توګه وړاندې کوې او د دې قصې په ترڅ کې موږ ته وايي چې له صالح مشر سره د علم او حکمت تر څنګ داسې حساس ضمير ضروري دئ، د ظلم او تېرې په مقابل کې چوپ او بې تفاوته نه پاته کېدل او له مظلومانو دفاع کول.

د قتل له پېښې وروسته د موسى عليه السلام په وينا کې څو ډېرې حساسې او مهمې خبرې زموږ مخې ته ايښودل شوې:

موسى عليه السلام له همدې پېښې وروسته تصميم نيسي چې له دې نېټې وروسته به هيڅکله د ظالمانو او مجرمانو ملاتړ او ملګرتيا نه کوم، دا له فرعون او فرعوني نظام سره د ده د تلپاتې مقاطعې او پرېکون هوډ او عزم وو**!!** د دې په ځای چې دا ناخاپې پېښه ئې د مظلوم له ملګرتيا او د نورو په شخړو کې له مداخلې منصرف کړې او ووايي چې له دې وروسته به په داسې قضاياوو کې مداخله نه کوم او ځان ته به بې ځايه ستونزې نه راپيدا کوم، برعکس له ظالمانو خپل برائت اعلانوي**!!**

دا په حقيقت کې له فرعوني نظام سره د موسى عليه السلام د بشپړې مقاطعې اعلان وو. د علم او حکمت له ورکړې وروسته د دغو پېښو يادونه ښيي چې همدا د ده د علم او حکمت آثار او نتائج وو، يو داسې کس چې د فرعون په کور کې په ناز او نعمت کې ستر شوی وي، د فرعون مېرمنې د خپل نازولي او ګران زوی په توګه روزلی وي؛ ډېره بعيده ده چې هغه دې يوازې او له ساتونکو پرته ښار ته ننوځي او بيا دې د دوو عادي سړو تر منځ نښتې کې مداخله وکړي او هغه هم داسې مداخله چې په ترڅ کې ئې تېرى کوونکى ووژل شي، خو الله تعالى د ده د روزنې بېل انتظام کړی وو، له خضر عليه السلام سره ملګرتيا هغه ته ښودلې وو چې د مظلوم ملګرتيا به کوې. خضر عليه السلام د ملګرتيا په دوران کې د دريو پېښو په ترڅ کې هغه ته دا درس ورکړی وو چې تل به د مظلوم ملګرتيا کوې او د ظالم له منګولو د هغه د ژغورنې لپاره به ملا تړې.

الله تعالى ته د خپلې دعاء په ترڅ کې وايي: د دې لپاره چې تا راباندې پېرزوينه وکړه، نو له دې وروسته به هيڅکله د مجرمينو ملاتړ نه کوم**!!** خو بايد وګورو چې موسى عليه السلام دلته کوم الهي نعمت او پېرزوينې ته ګوته نيسي**؟!** که څه هم د نعمت صيغه عامه ده او په ټولو الهي پېرزوينو ئې اطلاق کېدی شي خو دلته ئې مراد د نورو نعمتونو تر څنګ دا هم دئ چې الله تعالى د ده پرده وکړه او د قتل پېښه برښنده نه شوه.

دا ظريف ټکی هم زموږ مخې ته راځي چې د ګناه له دنيوي سزا د چا ژغورنه د الله تعالى له لوري يوه پېرزوينه او بخښنه ده، لکه څنګه چې دلته ګورئ چې موسى عليه السلام د قتل د پېښې بخښنه وغوښته، الله تعالى ورته بخښنه وکړه او ده د دغې بخښنې په مقابل کې ژمنه وکړه چې له دې وروسته به د مجرمينو ملاتړ نه کوم.

قرآن د بايبل د ادعاء خلاف وايي چې دا قتل عمدي قتل نه وو، موسى عليه السلام د ده د وژلو په نيت نه دئ وهلی، په څپېړې ئې وهلی او طبيعي ده چې په څپېړې يا سوك څوك نه وژل کېږي**!!** د موسى عليه السلام فوري ندامت او بخښنه غوښتل په خپله دا ثابتوي چې دا يوه تصادفي پېښه وه.

فَأَصۡبَحَ فِي ٱلۡمَدِينَةِ خَآئِفٗا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِي ٱسۡتَنصَرَهُۥ بِٱلۡأَمۡسِ يَسۡتَصۡرِخُهُۥۚ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِيّٞ مُّبِينٞ ﴿١٨﴾ فَلَمَّآ أَنۡ أَرَادَ أَن يَبۡطِشَ بِٱلَّذِي هُوَ عَدُوّٞ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقۡتُلَنِي كَمَا قَتَلۡتَ نَفۡسَۢا بِٱلۡأَمۡسِۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡمُصۡلِحِينَ ﴿١٩﴾

نو په ښار کې ئې په داسې حال کې شپه تېره کړه چې وېره ئې درلوده او څار ئې کاوو، ناڅاپه هغه چا بیا ورناره کړې چې پرون ئې مرسته ترې غوښتې وه، موسی ورته وویل: یقیناً چې ته ښکاره بې لارې او دوکه شوی یې، نو کله چې ئې وغوښتل د دواړو (ګډ) دښمن ته لاس واچوي، (هغه) وویل: آیا غواړې ما هم هغسې ووژنې لکه چې پرون دې یو کس ووژلو؟ له دې پرته بل څه نه غواړې چې ته هم په دې زمکې کې یو (بل) جابر شې، نه غواړې چې د مصلحینو له ډلې څخه وې!!

(۱۸-۱۹)- موسی علیه السلام سبا بیا همغه پرونی مظلوم د یوه بل قبطي تر تېرې لاندې وموند، هغه بیا مرسته ترې وغوښته، دی ورروان شو خو چې ورنږدې شو هغه ته ئې وویل: ته غلط شوی یې، دا یوه غلطي ده چې له دغو ظالمانو سره په جګړو کې ښکېل کېږې، اسرائیلي داسې وانګېرله چې موسی علیه السلام دی ملامت ګڼې او غواړي وئې وهي، حال دا چې موسی علیه السلام د ده د مرستې په نیت ورروان وو، خو هغه په جګ غږ ناره کړه: موسی! ته غواړې ما هم ووژنې، همغسې لکه چې پرون دې هغه بل ووژلو؟! ته هسې ځان مصلح او د مظلومانو ملګری ګڼې... په دې سره قرآن موږ ته دا راښودل غواړي چې موسی علیه السلام د داسې یوه نااهله قوم د ژغورنې لپاره مأمور شوی، د خپل ناجي او ژغورونکي اسرار افشاء کوي، څو شېبې مخکې د یوه ناجي په سترګه ورته ګوري او د ظالمانو له منګولو د ژغورنې لپاره ده ته غږ کوي او مرسته ترې غواړي خو چې د ده پر غلطۍ ئې ګوته کېښوده او هغه ئې ملامت کړ، نه یوازې له ټولو ښېګڼو ئې انکار کوي، جابر او ظالم ئې ګڼې، بلکې دښمن ته ئې په لاس ورکوي او اسرار ئې افشاء کوي!! او په دې سره قرآن موږ ته دا هم راښیي چې بني اسرائیل لا د دې وړ نه وو چې د ظالمانو له سلطې د نجات لپاره د یوه مشر تر قیادت لاندې راغونډ شي او پاڅون ته ملا وتړي، له یوې خوا موسی علیه السلام مزید روزنې ته ضرورت لري او له بلې خوا بني اسرائیل باید څه نوره موده سختې ورځې وګوري او دې نتیجې ته ورسېږي چې د یوه مشر تر قیادت لاندې له راغونډېدو او د ظلم په خلاف له پاڅون پرته بله چاره نه لري!!

وَجَآءَ رَجُلٞ مِّنۡ أَقۡصَا ٱلۡمَدِينَةِ يَسۡعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلۡمَلَأَ يَأۡتَمِرُونَ بِكَ لِيَقۡتُلُوكَ فَٱخۡرُجۡ إِنِّي لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنۡهَا خَآئِفٗا يَتَرَقَّبُۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾

د ښار له لرې برخې یو سړی په منډه راغی، وئې ویل: اې موسی! درباریان راغونډ شوي ستا په اړه مشوره کوي چې ودې وژني، ووځه! زه دې له خواخوږو څخه یم. نو په داسې حال کې له وېرې سره له ښاره ووت چې څار ئې کاوو، وئې ویل: اې زما ربه! له دغه ظالم قومه مې وژغوره!

(۲۰-۲۱)- فرعون او درباريانو ئې فيصله وکړه چې موسى عليه السلام د قتل په تور اعدام کړي، له دربار څخه يو کس په عجله او تلوار سره د موسى عليه السلام خوا ته ځان ورساوو، د درباريانو له پرېکړې ئې خبر کړ او له مصر د وتلو مشوره ئې ورکړه، موسى عليه السلام د خپل دوست او خواخوږي مشوره مني او د مصر د پرېښودو پرېکړه کوي. الله تعالى غوښتل چې دا د بني اسرائيلو ناجي او د فرعون په ضد د يوه ستر انقلاب قائد د هجرت په لوړو ژورو کې او د ستونزو او کړاوونو په ترخ کې وروزي او هغه زغم او صبر ورپه برخه کړي چې د انقلابونو د مشرتابه لپاره ضروري دئ. او په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې د ولسونو د مشرتابه لپاره د (علم)، (حکمت) او (حساس ضمير) تر څنګ هغه (صبر او زغم) ته ضرورت دئ چې د (هجرت) او له کړاوونو او ستونزو سره ئې د مخامخ کېدو په نتيجه کې د انسان په برخه کېږي. د ګلانو پر بستر ستر شوى مشر نه د مظلومو او بې وزلو ولسونو دردونه حس کولى شي او نه د يوه انقلاب قيادت او لاښوونه کولى شي!!

له دې بهير ځني څو مهمې لارښوونې ترلاسه کوو:

موسى عليه السلام دلته فرعونيان دظالمانو په نامه يادوي او الله تعالى ته دعاء کوي چې له دې (ظالمانو) ئې وژغوري، تر دې د مخه ئې ويلي وو چې په هيڅ څه کې به د دغو (مجرمينو) ملاتړ نه کوم، له دې معلومېږي چې موسى عليه السلام فرعونيانو ته د ظالمانو او مجرمينو په سترګه کتل، د چارواکو په ظلمونو او جرمونو ښه پوه شوى وو، د زړه له تل ئې له دوى کرکه درلوده او د دوى په ضد ئې د مبارزې کلکه پرېکړه کړې وه.

د ده د دعوت او مبارزې اغېز تر دربار پورې غزېدلى وو، په دربار کې ئې هم خواخوږي پيدا کړي ول. د همدوى له ډلې يوه کس اطلاع ورکړه چې درباريانو ستا د اعدام پرېکړه کړې، زه دې خواخوږى يم له مصره ووځه.

قبطيان د ښار په برې خوا کې اوسېدل، د فرعون قصرونه هم هلته وو، بني اسرائيل د ښار په لانديني برخې کې او له دوى ډېر لرې اوسېدل، د همدې لپاره قرآن وايي چې (د ښار له لرې برخې يو سړى په منډه راغى، وئې ويل: اې موسى! درباريان راغونډ شوي ستا په اړه مشوره کوي چې ودې وژني...) په ټولو طبقاتي نظامونو کې مرفه طبقه، واکداران او شتمن د ښارونو په يوې برخې کې او بې وزلي او نيستمن په بلې برخې کې او له دوى ډېر لرې اوسېږي.

موسى عليه السلام پرېکړه کړې چې د مدين په لوري وخوزېږي، ښايي د دې لپاره چې دا سيمه ورته نږدې وه او د فرعون له سلطې او واکمنى وتلې سيمه وه، د ده مخکنى سفر د جنوب په لوري وو، له خضر عليه السلام سره د ملاقات په موخه، دا لورى ئې ښايي د دې لپاره نه وي غوره کړى چې د نيل دواړو خواوو ته مېشت خلک د سودان تر سرحداتو پورې د فرعون تابع ول، په دې ټولې پراخې او اوږدې سيمې د ده واکمني مسلطه وه، دا لورى غوره کول د احتياط خلاف کار وو.

له اوو اتو ورځو مزل وروسته د مدين کوهي ته ورسېد، چې قرآن په دې اړه فرمايي:

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلۡقَآءَ مَدۡيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّيٓ أَن يَهۡدِيَنِي سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدۡيَنَ وَجَدَ عَلَيۡهِ أُمَّةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسۡقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمۡرَأَتَيۡنِ تَذُودَانِۖ قَالَ مَا خَطۡبُكُمَاۖ قَالَتَا لَا نَسۡقِي حَتَّىٰ يُصۡدِرَ ٱلرِّعَآءُۖ وَأَبُونَا شَيۡخٞ كَبِيرٞ ﴿٢٣﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلۡتَ إِلَيَّ مِنۡ خَيۡرٖ فَقِيرٞ ﴿٢٤﴾

او كله چي ئې د مدين په لوري مخه كړه وئې ويل: هيله ده رب مې په سمې لارې بوځي او كله چي د مدين اوبو ته ورسېد؛ يوه ډله خلك ئې پرې وموندل چي (خپل څاروي ئې) خړوبول او له دوى آخوا ئې دوې ښځې ترسترګو شوې چي (خپل څاروي ئې) ايسارول، (ورته) وئې ويل: ستاسو څه حال (او مشكل) دئ؟ (دواړو) ورته وويل: تر څو چي شپانه نه وي وتلي موږ (خپل څاروي) نه شو خړوبولى، پلار مو ډېر سپين ږيرى دئ (په كورنۍ كي بل نارينه نه لرو، موږ دې ته اړې شوې يو چي خپله رمه وپيايو)، (موسى عليه السلام) د دوى رمه خړوبه كړه او پخواني سيوري ته راستون شو، وئې ويل: اى زما ربه! پر ما چي دې كومې پېرزوينې كړې وې، نن ورته محتاج يم.

(٢٢-٢٤)-دلته څو جالب ټكي زموږ توجه جلبوي:

په دې لار ئې تر دې د مخه سفر نه وو كړى نو ځكه ئې وويل: هيله ده رب مې په سمې لارې بوځي.

نجونو به يا له شپنو پاتې اوبه خپلې رمې ته وركولې او يا خو ئې د حيا له وجهې دا نه غوښتل چي تر هغه كوهي ته رانږدې شي چي شپنو دا ځاى نه وي پرېښى.

كله چي موسى عليه السلام د رمې له خړوبولو وروسته مخكني سيوري ته راګرځي يوه ډېره زړه ژړوونكې دعاء كوي او وايي: له هغو ټولو نعمتونو محروم يم چي تر دې د مخه دې پر ما پېرزو كړي وو، نن هر څه ته محتاج يم، د فرعون په كور كي هغه سوكاله او آرام ژوند او د نن ورځي لوږه، فقر او احتياج ئې مخې ته ودرېدلي.

موسى عليه السلام ستومانه، وږى او د يوه خوندي پناځي په لټه كي وو، داسي سختي ورځي ئې په خپل ژوند كي نه وې ليدلي، په نعمتونو كي ستر شوى وو خو اوس تر تعقيب لاندې، يوې ګولې وچې مړى ته محتاج او د يوې شپې تېرولو خوندي ځاى ته اړ دئ، د ده د دعاء په ماهيت هغه څوك ښه پوهېدى شي چي په ژوند كي ئې همداسې حالت پرې راغلى وي.

بې مناسبته ئې مه ګڼي چي كه ووايم: د مدين د كوهي په خوا كي د هغه سيوري لاندې چي د موسى عليه السلام كوم حالت وو، له ننه ٣٣ كاله د مخه په ما باندې همداسې حالت راغلى وو، د وخت فرعون سردار داؤد زما د اعدام پرېكړه كړې وه، تر تعقيب لاندې وم، تخار، كندز، پروان، پكتيا، غزني او پكتيكا ته ولاړم، تر څو د پنا كوم

مطمئن ځای پیدا کړم، خو موفق نه شوم، په پای کې دې ته اړ شوم چې پاکستان ته ولاړ شم، له هغه وخته تر نن پورې چې کله د موسی علیه السلام دغه پورتنی دعاء په قرآن کې لولم، بې اختیاره مې اوښکې پر مخ راشي.

د مجاهدینو، بې وزلو او محتاجانو مل رب د ده دعاء قبوله کړه، مطمئن او ډاډمن پناځی ئې ورته برابر کړ چې قرآن ئې په وروستیو آیتونو کې تفصیلات بیانوي.

بایبل د کوهي د غاړې دغه پېښه یعقوب علیه السلام ته منسوبوي او تر دې عنوان لاندې (یعقوب فدان ارام ته رسي) داسې لیکي: ... یعقوب په صحرا کې د یوه کوهي څنګ ته ورسېدو... هلته شپانه راغونډ وو ... پوښتنه ئې وکړه: آیا لابان د ناحور زوی پېژنئ؟ هغوی ورته وویل: هو؛ هغه ده لور ئې راحیل له خپلې رمې سره راروانه ده، ... یعقوب په یوازې تن د کوهي له سره لویه تیږه لرې کړه او د راحیل رمه ئې خړوبه کړه... بیا وروړاندې شو او هغه ئې ښکل کړه او په ژړا شو، ځان ئې ورمعرفي کړ،... هغې د کور په لورې وځغاستل او خپل پلار ئې خبر کړ... لابان راغی، خپل خوریی ئې په غېږ کې ونیو، ښکل ئې کړ او له ځان سره ئې کور ته بوت.. یوه میاشت وروسته لابان ورته وویل: زه نه غواړم چې ما ته وړیا کار وکړې، ووایه څومره اجوره درکړم... یعقوب چې د ده په کشرۍ لور راحیل باندې زړه بایللی وو، ورته وویل: که کشره لور دې راکړې اوه کاله به ستا نوکري وکړم... لابان موافقه وکړه... اوه کاله پوره شول... لابان د واده بندوبست وکړ، ډېر خلك ئې راوبلل... چې کله شپه تیاره شوه نو د راحیل په ځای ئې مشره لور لیه د ده حجلې (د ناوې لپاره خصوصي خونه) ته ورولېږله، یعقوب ورسره نږدېکت وکړ، سهار متوجه شو چې د راحیل په ځای ئې له لیه سره شپه تېره کړې!! نو لابان ته ورغی او ورته وئې ویل: دا دې له ما سره څه وکړل، ما د دې لپاره اوه کاله ستا خدمت وکړ چې راحیل راته راکړې، ولې دې دوکه راسره وکړه؟ هغه ځواب ورکړ: زموږ دود دستور داسې دئ چې لومړی مشره لور ودوو، یوه اونۍ صبر وکړه، راحیل هم درکوم خو په دې شرط چې د اوه کاله نور خدمت ژمنه وکړې!!! یعقوب ومنله، یوه اونۍ وروسته ئې راحیل هم ده ته ورکړه!!)

د دې جعلي قصې دغو برخو ته ستاسو پام رااړوم:

یعقوب یوه پېغله نجلۍ چې د واده کېدو عمر ته رسېدلې وه د نورو شپنو په مخکې ښکل کړه!! داسې کار نه یوازې د هغه وخت په قبایلي ژوند کې لوی جرم ګڼل کېدو بلکې د اروپا او امریکا په لادینه مدني ټولنو کې ئې دوه سوه کاله مخکې بېلګه نه شو وړاندې کولی، نږدې یوه پېړۍ مخکې د انګلستان د پارلمان یوه غړي خپله مېرمن د نورو په وړاندې ښکل کړه او له دې یوه لویه لانجه جوړه شوه!!

لابان د خپلې ژمنې خلاف د کشرۍ لور پر ځای خپله مشره لور د شپې په تیاره کې د یعقوب حجلې ته ورولېږله، هغه شپه ورسره تېره کړه، نه ئې له غږه وپېژنده او نه له رنګه!! د رنګ لپاره خو د بایبل لیکوال ښه حیله جوړه کړې او لیکلي ئې دي چې کله شپه تیاره شوه نو لابان د راحیل په ځای لیه ورولېږله!! خو دا ئې نه دي لیکلي چې ولې ئې له غږه ونه پېژنده؟!!

دوه خویندې په یوه وخت یوه کس ته په نکاح کېدل ئې جائز ګڼلي او دا هغه څه دي چې قرآن ئې حرام ګڼي، الهي شریعت نه غواړي چې د دوو خویندو مینه په رقابت او کینې بدله شي، داسې نکاح دوه نږدې انسانان چې یو له بل سره پاکه او ژوره مینه لري سره لرې کوي او د دوی ترمنځ رقابت او کینه راولاړوي.

قرآن د بايبل دا خبره ردوي، دا د موسى عليه السلام د قصې برخه ګڼي، د رمې پيايونکې نجلۍ يوه نه بلکې دوه ښيي او هغه چې موسى عليه السلام کورته د تلو لپاره بللی يوه حياناکه نجلۍ معرفي کوي او فرمايي:

فَجَآءَتۡهُ إِحۡدَىٰهُمَا تَمۡشِي عَلَى ٱسۡتِحۡيَآءٖ قَالَتۡ إِنَّ أَبِي يَدۡعُوكَ لِيَجۡزِيَكَ أَجۡرَ مَا سَقَيۡتَ لَنَاۚ فَلَمَّا
جَآءَهُۥ وَقَصَّ عَلَيۡهِ ٱلۡقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفۡۖ نَجَوۡتَ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ٢٥ قَالَتۡ إِحۡدَىٰهُمَا يَٰٓأَبَتِ
ٱسۡتَـٔۡجِرۡهُۖ إِنَّ خَيۡرَ مَنِ ٱسۡتَـٔۡجَرۡتَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡأَمِينُ ٢٦ قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنۡ أُنكِحَكَ إِحۡدَى ٱبۡنَتَيَّ
هَٰتَيۡنِ عَلَىٰٓ أَن تَأۡجُرَنِي ثَمَٰنِيَ حِجَجٖۖ فَإِنۡ أَتۡمَمۡتَ عَشۡرٗا فَمِنۡ عِندِكَۖ وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أَشُقَّ عَلَيۡكَۚ
سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ٢٧ قَالَ ذَٰلِكَ بَيۡنِي وَبَيۡنَكَۖ أَيَّمَا ٱلۡأَجَلَيۡنِ قَضَيۡتُ فَلَا
عُدۡوَٰنَ عَلَيَّۖ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٞ ٢٨

(له همدې دعاء سره سم) له هغو دوو نجونو يوه په حياء حياء کې راغله، (او موسى ته) ئې وويل: زما پلار دې غواړي چې زموږ د رمې څړوبولو په بدل کې څه درکړي، نو کله چې هغه ته راغی او ټوله قصه ئې ورته وکړه، هغه (ورته) وويل: نور نو له ظالمانو ژغورل شوی يې، يوې (لور ئې پلار ته) وويل: پلاره! دا په نوکرۍ ونيسه، تر ټولو غوره کس چې په نوکرۍ ئې نيسې هغه دئ چې پياوړی او امين وي، وئې ويل: غواړم يوه لور مې تا ته په نکاح درکړم خو په دې شرط چې اته کاله به له ما سره د اجورې په مقابل کې تېروې او که لس کلونه دې بشپړ کړل نو دا به ستا پېرزوينه وي، نه غواړم چې زياتی درباندې وکړم، که خدای کول ما به له صالحينو څخه ومومې، وئې ويل: همدا دې زما او ستا ترمنځ (ژمنه) وي، په دې دواړو کې هره موده چې مې (دلته) تېروله (اختيار به ئې زما وي او) تېری به راباندې نه کېږي، وئې ويل:) په هغه څه چې وايو ئې الله شاهد او وکيل دئ.

(۲۵-۲۸)- دا مبارک آيتونه څو خبرې زموږ مخې ته ږدي:

کله چې نجوني کور ته ستنې شوې پلار ترې پوښتنه کړې چې نن ولې دومره ژر راغلئ؟ قصه ئې ورته تېره کړې او ورته ويلي ئې وو چې د کوهي غاړې کې يوه ناست مسافر زلمي زموږ رمې ته اوبه راوايستې، نو څکه ئې يوه پسې ولېږله چې دی کور ته وروليي، ورسره روان شو، دی مخکې او هغه تر شا، کله چې وررورسېدو، (د نجونو پلار ته ئې ټوله قصه تېره کړه، هغه ورته وويل: نور نو د ظالمانو له منګولو ژغورل شوی يې، دا سيمه د هغوی له سلطې بهر ده.

يوې لور ئې ورته ويلي: د نوکر او شپون په لټه کې وې، دا دئ يو امين او پياوړی کس په لاس درغلی، ښه به وي چې همدا دی په شپني ونيسې. ښايي د دې لپاره ئې هغه د قوي او امين په نامه ياد کړی چې له کوهي ئې په

يوازې سر دومره اوبه راوايستلې چې د دوی ټوله رمه ئې خړوبه کړه، او د لارې په اوږدو کې د ده تقوی، حياء، او پاك لمنی ته متوجه شوې او امين ئې موندلی.

پلار ئې له ځان سره فکر وکړ چې په کور کې د يوه نامحرم زلمي ساتل صحيح نه دئ، ښه به وي يوه لور په نکاح ورکړم، موسی ته ئې وويل: غواړم يوه لور مې په نکاح درکړم خو مشروط په دې چې اته کاله به راسره تېروې او که دې لس کاله راسره تېر کړل دا به ستا احسان وي.

موسی عليه السلام چې د يوه ډاډمن پناځي په لټه کې وو، دا وړانديز ئې فوراً ومانو، خو ورته وئې ويل: په دې دواړو کې هره موده چې مې دلته تېروله اختيار به ئې زما وي او تېری به راباندې نه کېږي.

په همدې ئې سره ژمنه وکړه.

ګورئ چې الله تعالی د ده دعاء له ځنډه پرته قبوله کړه، د يوې نېکي کورنۍ په غېږ کې ئې پنا ورکړه، پنا ورکوونکي ورته وويل: غواړم خپل لور په نکاح درکړم، دا به ستا پېرزوينه وي چې تر اتو، لسو کلونو له ما سره پاته شي**!!**

الله تعالی غوښتل چې موسی عليه السلام په مدين کې د يوه نېك او صالح انسان په خوا کې واوسي او د هغه تر روزنې لاندې اته يا لس کاله پاته شي، په دې دوران کې شپنې وکړي او دا ئې د تربيت او روزنې بله مرحله وي، د دې مرحلې په پای کې د مصر په لوري، د خپل قوم د لارښوونې او د فرعون مقابلې ته ولاړ شي**!!**

د قرآن په دغو ويناوو کې څو اساسي لارښوونې موږ ته شوې:

هجرت د شخصيتونو د روزنې مدرسه ده، د مظلومو ولسونو لپاره چې الله تعالی کوم قيادت غوره کوي هغه به د هجرت په لوړو ژورو کې روزي.

موسی عليه السلام بايد د څه وخت لپاره د مصر له مختنقې فضاء او له هغه ظلماني او ضيق محيط چې فرعون پرې حکومت کاوو ووځي، د مدين په آزادې فضاء کې ژوند وکړي، د ظالمانو له ہرراز سلطې د آزاد ژوند خوند وڅکي، شپنې وکړي، دا شپنې په خپله قيادت دئ او د قيادت رموز انسان ته ښيي.

د پنا ځای په لټه کې وو، الله تعالی ورته مناسب ځای غوره کړی وو، همغه ځای ته ئې ورساوو.

په آثارو کې راځي چې په همدې دوران کې چې موسی عليه السلام شپنې کوله يوه ورځ يوه ملائکه د سېرلي په بڼه کې ورته راڅرګندېږي او ترې ځغلي، موسی عليه السلام ورپسې شي، چې هر ځل موسی عليه السلام ورنږدې شي دا بيا ترې وځغلي، په دې توګه ټوله ورځ ورپسې منډې ووهي، بالآخره هغه له ډېرې ستړيا پر زمکه پرېوځي، موسی عليه السلام ورورسېږي، خو د دې پرځای چې له ډېرې غوصې ئې ووهي؛ پښې ئې ورموښي او وايي: الله تعالی دې ما ته عفوه وکړي چې د دې سېرلي د تربډو باعث شوم، دا مې څومره وځورولو، زه د ده د ځورولو او کړولو باعث شوم، دا د موسی عليه السلام د تربيتي دورې د بشپړتيا او تکميل نښه وه، اوس هغه کولی شي چې خپل قوم ته ولاړ شي او د يوه زړه سواند لارښود په توګه د هغوی لارښوونه وکړي، اوس هغه وخت رارسېدلی چې دی بايد د مصر په لوري وخوځېږي.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ ءَاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

او کله چې موسی دا موده بشپړه کړه او له خپلې کورنۍ سره وخوځېدو، د طور په یوه اړخ کې ئې اور ترسترګو شو، خپلې کورنۍ ته ئې وویل: تم شئ! زما یو اور ترسترګو شو، یا به کوم خبر (او احوال) ترې درته راوړم او یا د اور کومه سکروټه چې تاوده شئ.

(۲۹)-د دې مبارك آيت په اړه لاندې خبرې په پام کې ولرئ:

موسی علیه السلام خپله ژمنه ترسره او هغه موده ئې بشپړه کړه او پرېکړه ئې وکړه چې مصر ته ستون شي، له خپلې کورنۍ سره یوځای د مصر په لوري وخوځېدو.

یوه شپه په یوې تنګې او کړلېچنې درې کې روان وو چې لار ترې ورکه شوه، لرې ئې د غره په یوې ډډې کې د اور رڼا تر سترګو شوه، ګمان ئې وکړ چې هلته به شپنو اور بل کړی وي، د کورنۍ غړو ته ئې وویل: دلته تم شئ! زما یو اور ترسترګو شو، یا به د لارې په اړه معلومات ترې ترلاسه کړم او یا د اور کومه سکروټه چې اور پرې بل کړو او تاوده شئ.

بایبل په دې اړه داسې وايي:

"موسی د مدیان سیمې ته وتښتېدو...یوه ورځ د هغه ځای د کوهې په غاړه ناست وو اوه نجونې ئې ولیدې چې له کوهي ئې اوبه راایستلې تر څو خپلو څارویو ته ئې ورکړي... شپنو د یترون لونې د کوهي له غاړې لرې کړې او خپلې رمې ئې خړوبه کړې... موسی وړاندې ورغی، شپانه ئې یوې خوا بلې خوا ته کړل او له نجونو سره ئې د خپلو څارویو په خړوبولو کې مرسته وکړه...کله چې نجونې کورته ستنې شوې پلار ترې وپوښتل: نن ولې دومره ژر راغلئ؟ وئې وویل: یوه مصري راسره مرسته وکړه... پلار ورته وویل: هغه دلته راولئ... موسی ورغی، د هغه په کور کې پاته شو... هغه خپله لور صفوره په نکاح ورکړه... یوه ورځ په داسې حال کې چې موسی د رمې په پېولو بوخت وو... ناڅاپه د خدای فرشته د اور په بڼه کې د یوه بوټي له منځه ورښکاره شوه... کله چې خدای ولیدل چې موسی بوټي ته ورنږدې کېږي، د بوټي له منځه ئې پرې غږ کړ: موسی! موسی! نور مه رانږدې کېږه، څپلې دې له پښو وباسه، ځکه چې ته په یوه سپېڅلي ځای ولاړ یې... زه ستا د نیکونو ابراهیم، اسحاق او یعقوب خدای یم... ما په مصر کې د خپلو بندګانو کړاوونه لیدلي... راغلی یم چې دوی د مصریانو له منګولو وژغورم او هغې ښېرازه زمکې ته ئې بوځم چې شات او شیدې په کې بهېږي... هغې سیمې ته چې اوس کنعاني، هیتي، اموري، فرزي، حوي او یبوسي په کې مېشت دي اوس تا فرعون ته لېږم تر څو زما قوم له مصره وباسې... موسی وویل: زه څوك یم چې دا کار وکولی شم... خدای ورته وویل: زه درسره یم... موسی وویل: که بني اسرائیل رانه پوښتنه وکړي چې د هغه خدای نوم څه دئ چې ته ئې رالېږلی یې، څه ورته ووایم؟ خدای وفرمایل: (یم چې یم!!) دوی ته ووایه: (یم) ستاسو خوا ته رالېږلی یم، دا زما تلپاته نوم دئ، ټول خلك به مې په دې نامه پېژني... موسی وویل: که بني اسرائیل زما خبره ونه مني په څه به ئې قانع کوم؟ ... خدای ورته

وویل: عصا دې وغورځوه... وئې غورځوله چې ناڅاپه مار ترې جوړ شو... موسی له وېرې په تېښته شو، خدای ورته وویل: لاس وراوږد کړه او مار تر لکۍ ونیسه... همداسې ئې وکړل او مار بېرته په عصا بدل شو... بیا ئې ورته وویل: لاس دې په خپلې جامې کې د ننه کړه... کله چې ئې لاس بېرته راوایست گوري چې د جذام په وجه د واورې په څېر تك سپین شوی... خدای ورته وویل: بیا ئې د ننه کړه... دا ځل ئې چې لاس راوایست روغ رمټ شوی وو ... موسی زړه نازړه وو، غوښتل ئې د ده په ځای بل څوك ولېږل شي... خدای پرې غصه شو... هارون ئې هم ورسره کړ او ورته وئې ویل: هارون ښه ویاند دئ، دی به د خلکو په وړاندې ستا ویاند وي ... موسی خپل خسر ته وویل چې مصر ته ځم ترڅو د خپلې کورنۍ احوال واخلم... هغه ورته وویل: په مخه دې ښه... د مصر په لورې وخوځېدو... خدای ورته وویل: فرعون ته ورشه، دا معجزې وروښیه... ورته ووایه چې خدای فرمایي: اسرائیل زما مشر زوی دئ... نو څکه تا ته امر کوم چې دوی پرېږده چې له مصره ووځي او زما عبادت وکړي، که دا کار ونه کړې نو ستا مشر زوی به درته ووژنم... نو موسی له خپلې کورنۍ سره د مصر په لورې وخوځېدو... د لارې په اوږدو کې او هغه وخت چې دوی د آرام کولو لپاره تم شول، خدای ورته راڅرگند شو او موسی ئې په مرگ وگواښو... نو صفوره یوه تېره تيږه راواخیسته او خپل زوی ئې سنت کړ او د غوښې ټوټه ئې د موسی پښو ته وغورځوله او وئې ویل: د خپل زوی د نه سنت کولو په سبب دې نږدې ځان مرگ ته ورکړی وو... د همدې لپاره خدای د موسی له وژلو تېر شو!!)

د بایبل په دې قصې کې هم د محتوی له لحاظه ډېرې ستونزې شته او هم له ادبي پلوه بې شمېره نواقص، دا ستونزې او نواقص هغه وخت ښه درك کولی شئ چې د بایبل وینا د قرآن له څرگندونو سره مقایسه کړئ، خو که تاسو د بایبل دا قصه د یوه ناول لیکونکي مخې ته کېږدئ او ترې وپوښتئ چې د قصې د محتوی او ادبي جوړښت په اړه څه نظر لرې؟ نو له شکه پرته به درته ووایي: دا د یوه ضعیف او کمزوري لیکوال لیکنه ده!! ښایي د هر هوښیار انسان لپاره د بایبل دا وروستی وینا کافي وي چې د بایبل په ماهیت پوه شي او په دې کې شك ونه کړي چې دا کتاب د یوه داسې کمعقله انسان په لاس لیکل شوی چې نه خدای سم پېژني او نه د الهي کتابونو له لارښوونو خبر دئ!!

کوم باشعوره انسان به دا خبره ومني چې خدای ویلي: اسرائیل زما مشر زوی دئ!! آیا دا ممکنه ده چې د الله تعالی په کتاب کې داسې غلطه او د حقیقت خلاف خبره ترسترگو شي؟! د بایبل لیکونکی دې ووایي چې له اسرائیل څخه د ده مراد یعقوب علیه السلام دئ که بني اسرائیل؟ که مراد ئې بني اسرائیل وي نو بیا خو باید ویل شوي وی چې بني اسرائیل زما مشران زامن دي او که مراد ئې یعقوب علیه السلام وي نو ده خو بل ځای کې عیسی علیه السلام د خدای یوازینی زوی گڼلی!! دا متناقضې خبرې څنگه سره تلفیق کوې؟ د یوازیني زوی تر څنگ خو نه د بل مشر زوی شته والی ممکن دئ او نه د ډېرو زامنو!! که خدای زوی درلودی نو هغه به هم خدای وو، د بایبل لیکونکی دې موږ ته ووایي چې خدای د اسرائیل په څېر دئ که اسرائیل د خدای په څېر؟ آیا ستا په خدای کې ټول هغه عیبونه شته چې په بني اسرائیلو کې شته؟ بني اسرائیل بیمارېږي، وږې او تږې کېږي، خوراك کوي، په خوراك پورې اړوند ډېرې نیمگړتیاوې لري، ویدېږي، ووړ وي ستړ شي او په پای کې ومري، طبیعي ده چې د دوی پلار هم باید دغسې وي!! آیا خپل خدای ته دا ټول عیبونه او نواقص راجع کوې؟!! ستا په خدای کې د بني اسرائیلو کوم صفت شته او په بنې اسرائیلو کې د خدای کوم صفت؟!! ولې هغوی ته د خدای د مشر زوی لقب ورکړی شوی؟ تر دوی خو ډېر نسلونه مخکې پیدا شوي، مشر زوی خو هغه چا ته ویل کېږي چې تر نورو زامنو مخکې پیدا شوی وي!! که دا ئې مشر زوی وی نو کشر به ئې هم وو!! دا کشر زوی هم

رامعرفي کړه!! چې څوك د پيداينښت نښته لري هغه په دې دليل خداى نه شي کېدى چې له دې نښتي مخکې نه وو!! د چا چې زوى په يوې معيني نښتي کې پيدا شوى او له هغې مخکې نه وو نو دى به هم همداسې په يوې معيني نښتي کې پيدا شوى وي او له هغه مخکې به نه وو!! څوك چې زوى لري نو هغه حتماً پلار هم لري!! آيا د خداى په هکله دا باور د منلو وړ دئ؟!! په انسان باندې د خداى د زوى اطلاق به ډېر ناپوه او احمق انسان کوي!!

قرآن د بايبل د دې غلطې او واهي خبرې په رد کې فرمايي:

وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ وَٱلنَّصَٰرَىٰ نَحۡنُ أَبۡنَٰٓؤُاْ ٱللَّهِ وَأَحِبَّٰٓؤُهُۥۚ قُلۡ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمۖ بَلۡ أَنتُم بَشَرٞ مِّمَّنۡ خَلَقَۚ يَغۡفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُۚ وَلِلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَاۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿١٨﴾

المائدة: ۱۸

يهودانو او نصاراوو ويل: موږ د الله زامن او د ده محبوبان يو، ورته ووايه: نو ولې مو په خپلو گناهونو تعذيبوي؟ داسې نه ده بلکې تاسو همغه عادي انسانان يئ چې الله پيدا کړي. چا ته چې وغواړي بخښنه کوي او څوك چې وغواړي تعذيبوى ئې او د آسمانونو، زمکې او څه چې په دوى کې دي، د ټولو واك له الله سره دئ او بېرته ورتگ د ده په لوري دئ.

يعنې که تاسو د خداى زامن او محبوبان وئ نو دا ستر ستر الهي عذابونه به پر تاسو نه نازلېدل، له هغه سپکاوي، ذلت او اسارت سره به ئې نه مخامخ کولئ چې په مصر کې ورسره مخامخ وئ، هيڅ پلار نه غواړي چې زامن ئې په عذابونو اخته شي، تاسو خو همغه انسانان يئ چې الله تعالى ستاسو په څېر ډېر نور پيدا کړي، ستاسو او د هغوى تر منځ څه توپير شته چې ځان تر نورو غوره او د خداى زامن گڼئ؟!! زوى ته خو هغه څوك ضرورت لري چې مري، خداى به ولې زوى لري چې هيڅکله نه مري؟!! زوى او ځاى ناستي ته خو هغه څوك اړ وي چې خپل ملك په خپله، د بل له مرستې پرته او د تل لپاره نه شي سمبالولى، الله تعالى خو د زمکې او آسمانونو مالك او ټولواك دئ هغه به ولې زوى او ځاى ناستى غوره کوي؟!! څنگه به هغه څوك د زوى په توگه غوره کوي چې ډېر ژر مري او د ده په لوري وردرومي؟!!

څوك به دا خبره ومني چې الله تعالى، موسى عليه السلام په دې خاطر په مرگ وگواښو چې خپل زوى ئې نه وو سنت کړى او بيا په دې خاطر د ده له وژلو تېر شو چې مېرمنې ئې د خپل سنت شوي زوى د غوښې ټوټه د موسى پښو ته وغورځوله؟!! بايبل خو وايي چې څو ورځې مخکې خداى؛ موسى عليه السلام ته ورڅرگند شو، هغه ته ئې معجزې ورکړې او د يوه پيغمبر په توگه ئې د فرعون لوري ته ولېږو، سره له دې چې ده خپل زوى نه وو سنت کړى!! که د زوى نه سنتول دومره ستره گناه وي او د بايبل خداى دومره پرې غصه کېږي نو موسى عليه السلام ئې ولې له دې سره سره په پيغمبرۍ وټاکو؟ آيا هغه مهال دې ته متوجه نه وو او اوس د سفر په دوران کې ورته متوجه شوى؟ موسى عليه السلام ته خو لا تورات نه وو ورکړى شوى، لا د زوى د سنتولو په اړه کومه لارښوونه هم نه وه ورته شوې، ولې به ئې اوس او د سفر په دوران کې او هغه وخت چې په خوب ويده دئ په مرگ گواښو؟!! د الله تعالى دين خو د سفر پر مهال فرايض هم معافوي، مسافر ته د روژې ځنډول جائز گڼي، د څلورو رکعتونو لمونځ ئې ورته دوه رکعته کړى، هر الهي دين او هر واقعي مذهب به د کړاوونو او

زحمت پر وخت د انسان د مکلفیتونو پېټی سپکوي، دا د مهربان الله تعالی له شأنه ډېره لرې ده چې د سفر پر مهال د زوی د نه سنتولو په سبب خپل غوره پیغمبر پر مرگ تهدید کړي!! د بایبل له لیکونکي پوښتنه کوو چې د موسی علیه السلام مېرمن ځنگه په دې پوه شوه چې خدای له دې کبله پر ده غصه دئ چې خپل زوی ئی نه دئ سنت کړی؟!! او په هغه صورت کې به د ده له وژلو لاس اخلي چې د خپل سنت شوي زوی د غوښې ټوټه د موسی پښو ته وغورځوي؟!! د بایبل منونکو ته وایو: باور وکړئ چې که له دغو غلطو او بېهوده خبرو چې بایبل ترې ډك دئ او شمېر ئې زرگونو ته رسېږي، که مسلمانانو ته ورته یوه غلطه خبره هم په قرآن کې موندلې وی نو (نعوذ بالله) قرآن به ئې د الله تعالی کتاب نه گڼلو او ایمان به ئې پرې نه راوړو.

که د بایبل په سلهاوو خوشې، غلطې او بېهوده خبرې پرېږدو؛ یوازې دغه څو مسخره خبرې ئې کافي دي چې هر هوښیار انسان ئې په لوستلو سره دا کتاب په دېوال ووهي او لرې ئې وغورځوي. بایبل چې کوم خدای معرفي کوي هغه همداسې د ماشومانو په څېر عادتونه لري، په وړو وړو خبرو خپل دوستان په مرگ گواښي او په وړو وړو خبرو ئې غصه کېښني او له خپلو پرېکړو اوړي!!! خو قرآن گناهونه وېشي، ځیني ئې ستر گڼي او ځیني ئې واړه او فرمایي: که له سترو سترو گناهونو ځان وساتئ له وړو وړو به الله تعالی درته تېر شي:

إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴿٣١﴾

النساء: ٣١

که مو له هغو سترو سترو ډډه وکړه چې ترې منع شوي یئ، بد، بد به درنه ورژوو او د ننوتو په عزتمن ځای کې به مو داخل کړو.

دلته سیئات د کبائرو په مقابل کې ذکر شوي او دا مطلب افاده کوي چې که له سترو سترو گناهونو ډډه وکړئ نو الله تعالی به سیئات یا واړه واړه گناهونه درته معاف کړي، خو دا ستر گناهونه کوم دي او واړه ئې کوم؟ آیا مراد ترې یوازې دغه گناهونه دي چې تر دې آیت مخکې ورته اشاره شوې؟ په ناحقه د بل مال خوړل او د نفس قتل او که معنی ئې عامه ده او ټولو هغو گناهونو ته شاملېږي چې اسلام ورته کبائر وایي؟ او دا کبائر کوم دي؟

عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: اجتنبوا السبع الموبقات قيل يا رسول الله وما هن؟ قال: الشرك بالله والشح وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق وأكل مال اليتيم وأكل الربا والتولي يوم الزحف وقذف المحصنات الغافلات المؤمنات* رواه النسائي

له ابو هریره روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: له اوو تباه کوونکو ډډه وکړئ، وویل شول: یا رسول الله! دا کوم کوم دي: وئې فرمایل: له الله سره شرك، بخل او حرص، د هغه نفس وژل چې الله ئې وژل حرام کړي مگر په حقه، د یتیم مال خوړل، سود خوړل، د جگړې په ورځ شا اړول او تېښته او د مؤمنو، عفیفو او له گناه د غافلو ښځو تورنول.

ګورئ چې د اسلام له نظره هغه ستر ستر ګناهونه کوم دي چې د الله تعالى د غضب باعث او د هلاکت سبب ګڼل شوي؟!! خو بايېل د دغو ګناهونو په ځای د سر وېښتان خريل او زوی نه سنتول ستر ستر ګناهونه او د الله تعالى د غضب او غصې باعث ګڼي!!

که تاسو د موسى عليه السلام او له مصر د بني اسرائيلو د وتلو قصه په بايبل او قرآن کې سره مقايسه کړئ نو وبه ګورئ چې قرآن نه يوازې د بايبل د قصې ډېرى برخې تکذيب يا تصحيح کړې بلکې دا قصه ئې د هغې مقدمې لپاره د يوې تاريخي بېلګې په توګه وړاندې کړې چې د قصې په پيل کې ئې د خپل مخاطب مخې ته ږدي، د فرعون تر مشرۍ لاندې د يوه طبقاتي او ظالم نظام ځانګړتياوې او د دې نظام د راپرځولو په اړه د الله تعالى سنت بيانوي او د دې سنت د توضيح لپاره دا قصه د يوې تاريخي بېلګې په توګه وړاندې کوي، د قرآن قصص د بايبل په څېر هسې قصې او شجرې نه دي، بلکې تاريخي مثالونه او بېلګې دي، د قرآن هدف دا نه دئ چې د يوه قام د ژوند قصه او شجره د يوه نکل او ناول په توګه وړاندې کړي، بلکې د يوې تاريخي قصې په ترڅ کې ئې د يوه قوم د عروج او زوال عوامل څېړلي، د يوه مهم مطلب او د الله تعالى د يوې وعدې او د يوه الهي سنت او فطري قانون د بيان او اثبات لپاره تاريخي بېلګې وړاندې کوي، هره قصه ئې ځانګړې موخه او هدف لري، په يوې مهمې خبرې د مخاطب د قانع کولو لپاره د يوه قوم د عبرتناکې قصې يوه برخه رااخلي.

فَلَمَّآ أَتَىٰهَا نُودِيَ مِن شَٰطِيِٕ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِي ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَٰرَكَةِ مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَٰمُوسَىٰٓ إِنِّيٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ إِنَّكَ مِنَ ٱلْءَامِنِينَ ﴿٣١﴾ ٱسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ ۖ فَذَٰنِكَ بُرْهَٰنَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾

نو کله چې ورغی؛ د ناو له ښي اړخه د يوې بختورې سيمې له يوې ونې پرې غږ شو؛ چې اې موسى! زه د عالمونو پالونکی رب يم او دا چې عصا دې وغورځوه، چې کله ئې هغه داسې وليدله چې د تېز مار په څېر خوځي، شا ئې واړوله، په تېښته شو او تر شا ئې نه کتل، (الله تعالى وفرمايل) اې موسى! مخ راواړوه او مه وېرېږه، يقيناً چې ته خوندي يې، لاس دې په ګرېوان کې دننه کړه، سپين له داغه پرته به راووځي او د وېرې په حالت کې دې وزرونه (لاسونه) له ځان سره جوخت کړه، د فرعون او د ده د درباريانو په وړاندې دا ستا د رب له لورې دوه نښې او دلائل دي، دوی له شکه پرته يو فاسق قوم دئ.

(۳۰-۳۲)- په دې مبارکو آيتونو کې څو لارښوونې شوې:

موسی علیه السلام د ربّا په لوري ولاړ، هلته د ناو له ښي اړخه، چي په ګڼو ونو پوښل شوی وو، له یوې ونې پرې غږ شوی چي زه د عالمونو رب یم، په نورو آیتونو کي دا مطلب هم راغلی چي ورته ویل شوي ځپلی دي وباسه، ته په یوه سپېڅلي ناو کي یې.

ورته ویل شوي چي عصا دي وغورځوه، که ګوري چي عصا ئې د تېز ستر مار په څېر شوې او خوځي، وېره پرې راغلې، شا ئې اړولې او داسي تښتېدلی چي تر شا ئې نه کتل.

ورته ویل شوي: مه وېرېږه، ته خوندي یې، لاس وروغزوه، وئې نیسه، بېرته به خپلې لومړنی بڼې ته واوړي، همدا کار ئې کړی او خپله عصا ئې په لاس کي موندلې.

بیا ئې ورته ویلي: لاس دي په ګرېوان کي دننه کړه، سپین له داغه پرته به راووځي او د وېرې پر مهال خپل (لاسونه) له ځان سره جوخت کړه، په همدې سره به دي وېره پای ته رسي. دا دوه به د فرعون او د ده د درباریانو په وړاندي ستا د رب له لوري نښي او دلائل وي چي ستا پر حقانیت دلالت کوي.

قرآن د بایبل دا ادعاء هم ردوي چي وایي د موسی علیه السلام یوه معجزه دا وه چي لاس به ئې په جامه کي د ننه کړ نو د پېس په شان به داغجن او سپین راووت!! قرآن وایي چي لاس به تك سپین، ځلانده او بې داغه وو، نه د پېس په څېر داغجن، طبیعي ده چي څوك داغجن لاس ته د معجزې په سترګه نه ګوري، سپین ځلانده او بې داغه لاس په محاوراتو کي معمولاً د دې لپاره کارول کېږي چي د یو چا پاکوالی، پاك لمنتوب، صفایي او له ګناه او غدر لري والی بیانول په پام کي وي، په ټولو ژبو کي هغه چا ته چي په غدر، دوکې او خیانت نه وي ککړ ویل کېږي: لاس ئې سپین دئ، همدا راز خپله عصا د خپل توان او ځواك او خپلو ذاتي امکاناتو لپاره د استعارې په توګه کارول کېږي، که څه هم دا دواړه د موسی علیه السلام معجزې وې، خو په دې سره موږ ته قرآن د یوه واقعي مشر دوې نوري ځانګړتیاوي رابښيي:

۱- د هغه لمن بې داغه وي، د هغه په شخصیت کي څوك تور داغ نه شي موندلی، پاك لمنتوب او سپېڅلي اخلاق ئې په حقانیت او رښتینولۍ شهادت ورکوي.

۲- له خپلي (عصا) سره د دښمن مقابلې ته درومي، له الله تعالی پرته په هیچا بروسه او توکل نه کوي او د نورو د تأیید او ملاتړ په اعتماد مبارزې ته ملا نه تړي.

قرآن په دې سره موږ ته دا درس هم راکوي چي که ستا (لاس سپین) وي نو د فرعون مقابله په یوې (عصا) سره هم کولی شې، الله تعالی به ستا په دغې (عصا) کي هغه قوت او ځواك بږدي چي د فرعون د مجهزو لښکرو په وړاندي درته کافي وي، قرآن په دې ټینګار کوي چي د ښکېلو ځواکونو تر منځ نښتو کي د برې او ماتې پرېکړه د تجهیزاتو، عدد او عدة له مخې نه کېږي، داسي نه ده چي مجهز لوری به خامخا بری ترلاسه کوي او د وسائلو له پلوه کمزوری اړخ به خامخا ماتې خوري، بلکي د دواړو لوریو اخلاقي او معنوي حالت د نښتو پای ټاکي، وروستی بریا به د هغه چا په برخه کېږي چي له فکري او اخلاقي لحاظه پر خپل حریف برلاسی وي!! دلته هم الله تعالی موسی علیه السلام ته فرمایي چي تاسو او ستاسو پلویان به زما د آیتونو په وجه برلاسي وئ، یعني ستاسو د برلاسي او پر دښمن د غلبې لپاره همدا بینات او آیتونه کافي دي.

په نورو آیتونو کي د موسی علیه السلام اوه نوري معجزي هم ښودل شوي، تفصیل ئي د الاعراف په سوري کي وګورئ.

ځیني ناپوه او غرضي کسان دا رڼا د الله تعالی نور او تجلي ګڼي خو قرآن په کلکه د دې انګېرني تردید کوي او فرمايي چي موسی علیه السلام دلته او دغه مهال نه الله تعالی په خپله په سترګو لیدلی او نه د الله تعالی نور او تجلي، د غره له یوې داسي ډېږي چي په شنو ونو پوښل شوې وه له یوې ونې ئي د الله تعالی غږ اورېدلی، د همدې لپاره په بل ځای کي وايي چي موسی علیه السلام د خپل رب د لیدو تمناء وکړه خو الله تعالی ورته وویل: ته مي هیڅکله لیدی نشي... که دلته هغه الله تعالی یا الهي تجلي او نور لیدلی وی نو څو کاله وروسته او له مصر د لوی هجرت په کلونو کي به ئي له الله تعالی دا غوښتنه نه کوله چي ما ته ځان راوښیه چي ودي ګورم، او دا ځواب به هم نه ورکېدو چي ته مي هیڅکله لیدلی نشي.

همدلته په دې مأمور شوی چي د فرعون او د ده د درباریانو په لوري د پیغمبر په توګه ولاړ شي، د حق لوري ته بلنه ورکړي او له غلامۍ د بني اسرائیلو د آزادۍ غوښتنه وکړي.

قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾ وَأَخِي هَـٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِيٓ ۖ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَـٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِـَٔايَـٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَـٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

وئې ویل: اې زما ربه! ما د دوی یو کس وژلی، نو وېرېږم چي وبه مي وژني، او زما ورور هارون تر ما ژبه ور او فصیح دئ، نو له ما سره ئي د مرستیال په توګه ولېږه چي زما تصدیق کوي، یقیناً چي زه له دې وېرېږم چي دروغجن به مي وګڼي، وئې ویل: مټ به دي په خپل ورور سره مضبوط کړم او تاسو دواړو ته به داسي ځواك درپه برخه کړم چي دوی دررسېدلی نه شي، زما د آیتونو په سبب به تاسو او ستاسو پلویان او متابعین برلاسي وي.

(۳۳-۳۵)- موسی علیه السلام دا دنده تر خپل وس لوړه او درنه بولي، ځان تر دې عاجز ګڼي چي دا ستر مسئولیت په غاړه واخلي او له عهدې ئي بریالی ووځي، دوه دلائل وړاندي کوي: ۱- ما د دوی یو کس وژلی، ما ته د دښمن په سترګه ګوري، وېرېږم چي وبه مي وژني، مخکي له دې چي خپل دعوت پیل کړم. ۲- د زعامت او مشرتابه لپاره چي کوم فصاحت ته ضرورت دئ زه ترې محروم یم، تر ما هارون فصیح او ژبه ور دئ، دا دنده هغه ته وسپاره. الله تعالی هارون علیه السلام د ده د مرستیال په توګه ګماري او اطمئنان ورکوي چي دښمن هیڅ تاوان نه شي دررسولی. په نورو آیتونو کي د دې مزید تفصیل راغلی او فرمايي چي موسی علیه السلام ته وویل شو: د فرعون مقابلي ته ولاړ شه، د بني اسرائیلو د آزادۍ لپاره، هغه بغاوت کړی، د خپلي بریا په اړه ډاډه اوسه، زما آیتونه ستا د بریا لپاره کافي دي.

د موسی علیه السلام د دې دواړو خبرو چې ویل ئې: (وېرېږم چې وبه مې وژني)، (وېرېږم چې دروغجن به مې وګڼي) معنی دا ده چې: ښايي ما ته د دې فرصت هم رانه کړی شي چې خپل پیغام خلکو ته ورسوم، په قتل تورن یم، له تلو سره سم به زما د وژلو پرېکړه کوي او بني اسرائیل به ما ته د شك په سترګه ګوري، ځکه چې زه څه موده د فرعون په کور کې پاته شوی یم، زما په اړه به دا فکر کوي چې د قیادت او مشرۍ شوق او تلوسه ئې د فرعون له کوره تر لاسه کړې، د دې په ځای چې ما یو پیغمبر وګڼي ما به د اقتدار وږی او د پیغمبرۍ دروغجن مدعي وشمېري!! ګورئ چې موسی علیه السلام هم د قبطیانو له غبرګونه اندېښنه لري او هم د اسرائیلیانو، هم له دوست او هم له دښمنه، قرآن حالات داسي انځور کړي چې موسی علیه السلام له هیڅ پلوه د مصر شرائط د ځان او خپل دعوت په ګټه نه ګڼي، یوازې دئ، د دې درونډ پېټي د وړلو توان او حوصله په ځان کې نه ګوري، فقط یوه عصا ورسره ده، نه د دوست مثبت غبرګون ته طمع لري او نه د دښمن له پلوه څه ډاډ او اطمئنان لري، خو له دې ټولو سره سره وروستی فتح د ده په برخه شوه او مجهز دښمن ئې له ماتې سره مخامخ شو!!

موسی علیه السلام ته دا هر څه ناڅاپي او له تصور لوړ وو، دا کار ئې له خپل توان او طاقت لوړ ګاڼه، دا عذرونه ئې وړاندې کړې: د ژبې طلاقت نه لرم، حوصله مې کمزورې ده، یا دا پېټی د هارون په غاړه کړه، ځکه چې هغه تر ما فصیح دئ او یا ئې زما مرستیال کړه!

موسی علیه السلام د لارې په اوږدو کې په ناڅاپي توګه او په داسي حال کې چې نه ئې دا ګمان کاوو او نه انتظار، د الله تعالی له لوري د پیغمبر په توګه وټاکل شو، بایبل ادعاء کوي چې موسی علیه السلام په مدین کې پر پیغمبرۍ مبعوث شوی، خو قرآن دا ادعاء ردوي او وایي چې هغه د مدین او مصر ترمنځ د طور په غره کې او هغه مهال چې مصر ته روان وو په پیغمبرۍ مبعوث شوی. قرآن د دې خبرې په کولو سره ځانګړې موخه لري، غواړي موږ پوه کړي چې موسی علیه السلام د زعامت او قیادت طمع او تلوسه نه درلوده، نه ئې کله دا خیال په ذهن کې تېر شوی او نه ئې د دې ستر کار توان او استعداد په ځان کې لیدو، په ناڅاپي توګه له دې بهیر سره مخامخ شوی او دا دنده ورپه غاړه شوې او دا هم د یوه صالح مشر یوه ځانګړې نښه ده، په خپله نه د مشرۍ تر لاسه کولو تلوسه لري او نه ئې هڅه کوي، دا دئ ګورئ چې د موسی علیه السلام په څېر ستر شخصیت او د اولوا العزمه پیغمبرانو له جملې یو پیغمبر د مشرۍ له دندې ځان عاجز ګڼي، غواړي دا مسئولیت بل چا ته وسپارل شي، خپل عذر او ناتواني وړاندې کوي او وایي: د زعامت لپاره دوو وړتیاوو ته ضرورت دئ: (پراخه حوصله) او (ښه فصاحت) چې زه له دواړو محروم یم، نه د دې درونډ پېټي د وړو حوصله لرم او نه ولس ته د خپل پیغام رسولو لپاره فصیح ژبه!!

قرآن د بایبل دا وینا هم غلطه ګڼي چې ګواکي الله تعالی موسی علیه السلام ته راڅرګند شوی، وایي چې موسی علیه السلام یوازې یوه رڼا لیدلې او یو غږ ئې اورېدلی، قرآن په دې خبري تأکید کوي چې په دې دنیا کې هیڅوك د الله تعالی د لیدو توان نه لري، په داسي حال کې چې موسی علیه السلام یوازینی هغه پیغمبر ګڼي چې الله تعالی ورسره خبرې کړې دي، خو د همده په اړه فرمایي چې الله تعالی ته ئې د لیدو سوال وکړ، الله تعالی ورته وفرمایل چې ما نه شې لیدی، دې غره ته وګوره، که زما د تجلي په وړاندې ئې مقاومت وکړی شو نو ته به هم ما ولیدی شې، خو کله چې الله تعالی غره ته تجلي وکړه، غر ټوټې ټوټې شو او موسی علیه السلام بې سده شو، کله چې راپه سد شو وئې ویل: ربه! پاکي تا لره ده، زما دې توبه وي، زه لومړی هغه کس یم چې په دې خبري ایمان راوړم چې انسان د الله تعالی له لیدو ډېر عاجز دئ، او دا د بایبل د لیکوونکي په خوله یو سخت ګوزار دئ چې په لسهاوو ځایونو کې ئې دا ادعاء کړې چې خدای دې او هغه ته، دلته او هلته راڅرګند شو!! موږ چې لمر

ته په رڼو سترګو نه شو کتلی، د ځمکې او آسمانونو هغه پيدا کوونکی رب به څنګه په خپلو دغو سترګو او دلته په دنيا کې وليدی شو چې دا لمر د هغه د عظمت په وړاندې د مشنګو د دانې په څېر دئ!!؟ د لمر رڼا به د الله تعالی د تجلي په وړاندې څه حيثيت ولري؟

د لاربنود قرآن دا آيتونه د هغو متصوفينو ادعاء هم په کلکه ردوي چې ګمان کوي اولياء الله کولی شي الله تعالی په مشاهدې سره وګوري، دې ته د (شهود) نوم ورکوي، ادعاء ئې دا ده چې د روحاني ارتقاء او د سلوك يوه مرحله دا ده چې سالك خپل رب مشاهدتاً ګوري!! قرآن دا انګېرنه له بنسټه ردوي، او وايي چې انسان خو پرېږده لوی غر د الله تعالی د تجلي په وړاندې مقاومت نشي کولی. دغو متصوفينو دا عقيده له محرف بايبل ترلاسه کړې، په قرآن او حديث کې د داسې عقيدې لپاره هيڅ دليل نشو موندلی، قرآن د موسی عليه السلام دا قصه د همدې لپاره رااخيستې چې د بايبل غلطه ادعاء ترديد کړي. د قرآن دا وينا او هغه هم د موسی عليه السلام د قصې په ترځ کې د يهودانو او د بايبل د هغو پلويانو په خوله سخت سوك دئ چې د بايبل دا غلطه خبره مني چې د دوی ګڼ شمېر انبياءو الله تعالی په خپلو سترګو ليدلی او ډوډۍ ئې ورسره خوړلې!! دا آيت د ټولو هغو ټګمارانو ادعاء هم ردوي چې د (شهود) او (حضور) په نامه د الله تعالی د ليدو خبره کوي. که د موسی عليه السلام په څېر اولوالعزمه پيغمبر نشي کولی الله تعالی وګوري بل څوك به ئې څنګه وليدی شي، موسی عليه السلام لومړی او وروستی شخص دئ چې الله تعالی ورسره تکلم کړی او دا ئې په خپلو سترګو ليدلي چې نه غر او نه انسان د الله تعالی د تجلي په وړاندې مقاومت کولی شي. بخاري روايت کوي چې عائشې رضي الله عنها د محمد عليه السلام په اړه وويل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كانَ لِبَشرٍ أَن يُكلِّمَهُ اللَّهُ إِلا وحياً أَوْ مِن وَرَاء حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسولاً فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِ مَا يَشاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وويل چې محمد خپل رب ليدلی دئ نو پوه شه چې دا شخص دروغ وايي، ځکه الله تعالی فرمايي: "سترګې ئې نشي ليدلی"، "او هيڅ انسان لره نه ښايي چې الله ورسره تکلم وکړي مګر په وحي سره، يا د حجاب له شا او يا کومه فرشته ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحي کړي چې غوښتي ئې وي" او که چا درته وويل چې هغه علم غيب لري، نو دا هم دروغ وايي ځکه الله تعالی فرمايي: له الله پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

د بني اسرائيلو د آزادۍ شعار

قرآن فرمايي چې د موسی عليه السلام له اساسي غوښتنو څخه يوه د بني اسرائيلو آزادي وه، هغه د دې ترڅنګ چې ټول مصريان؛ د فرعون په شمول؛ پر الله تعالی او آخرت ايمان، الهي دين ته تسليمېدا او له ظلم او فساد لاس اخيستو ته رابلي، فرعون ته په خپل خطاب کې وايي: په غلامۍ کې د بني اسرائيلو له ساتلو لاس واخله، هغوی آزاد کړه، که ئې په مصر کې نشې ژغملی پرې ئې ږده چې له ما سره يو ځای له مصره ووځي، لکه څنګه چې موسی عليه السلام د بني اسرائيلو د آزادۍ له شعار سره مصر ته تللی د هر پيغمبر يو اساسي شعار د غلامۍ جوغ ماتول، د غلامانو په لاس پښو کې پراته زنځيرونه شلول او غلامان آزادول وو. قرآن په دې اړه فرمايي:

فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ قَدْ جِئْنَٰكَ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىٰ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٤٧﴾ طه: ٤٧

نو دواړه ورشئ او ورته ووايئ چي موږ ستا د رب استازي یو نو بني اسرائیل راسره ولېږه او له تعذیبولو ئې لاس واخله، یقیناً چي ستا د رب له لوري له څرګندي نښي سره تا ته راغلي یو، او سلامتیا دي په هغه چا وي چي د لارښوونی متابعت کوي.

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٧﴾

الشعراء: ١٦-١٧

نو فرعون ته ورشئ او ورته ووایئ: یقیناً چي موږ د رب العالمین استازي یو (له دې پیغام سره) چي بني اسرائیل راسره ولېږه.

موسی علیه السلام فرعون ته وایي: ته چي پر ما د خپلو پېرزوینو او احساناتو یادونه کوې او وایې چي په خپل کور کي مي ستر کړې! د دې وجه خو دا ده چي تا بني اسرائیل په غلامۍ کي ساتلي، د هغوی زامن دي وژل، زما مور دې ته اړه شوه چي سیند ته مي وغورځوي، په دې توګه ستا لاس ته درغلم، ولي ستا په کور کي د سترېدو پېغور راکوې؟!

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾ الشعراء: ٢٢

خو راشئ د قرآن دا وینا د بایبل له کمزوري وینا سره مقایسه کړئ چي وایي: موسی فرعون ته وویل: د خدای قوم پرېږده چي صحرا ته ولاړ شي او د خدای عبادت وکړي!! بایبل تر دې عنوان لاندي (موسی او هارون د فرعون په دربار کي) لیکي: (د قوم له مشرانو سره له لیدو وروسته موسی او هارون فرعون ته ورغلل او ورته وئې ویل: موږ د خدای له لوري، د بني اسرائیلو د خدای له لوري؛ تا ته یو پیغام راوړی، هغه فرمایي: زما قوم پرېږده چي صحرا ته ولاړ شي او زما عبادت وکړي!! فرعون ورته وویل: خدای څوك دئ چي زه ئې خبري واورم او بني اسرائیل آزاد کړم؟... دوی ورته وویل: ... د عبرانیانو خدای موږ ته ویلي چي د دریو ورځو په مزل واټن صحرا ته ولاړ شو او هلته د خپل خدای لپاره قرباني وکړو، که دا کار ونه کړو نو هغه به مو په بیمارۍ یا جنګ سره ووژني!! فرعون د دوی خبره ونه منله، ... په بني اسرائیلو ئې شاقه کارونه لازیات کړل... فرعون ته د شکایت لپاره ورغلل، هغه ئې شکایت ته اعتناء ونه کړه... له قصره د راوتلو په وخت کي ئې موسی او هارون ته چي د قصر په خوله کي ورته منتظر ول وویل: خدای دي زموږ غچ له تاسو واخلي چي موږ مو د فرعون او د ده د درباریانو له نظره وغورځولو او زموږ د وژلو بهانه مو په لاس ورکړه!! موسی خدای ته

شکايت وکړ چې ولې خپل قوم له کړاوونو سره مخامخ کوې؟ آيا زه دې د همدې لپاره رالېږلی وم؟ خدای ورته وويل: اوس به وګورې چې زه له فرعون سره څه کوم؟ داسې به ئې تر فشارونو لاندې ونيسم چې نه يوازې زما قوم به پرېږدي بلکې په زور به ئې له مصره وشړي، زه همغه خدای يم چې ابراهيم، اسحاق او يعقوب ته د قادر او مطلق خدای په توګه ورڅرګند شوم خو د خدای په نامه مې ځان ورمعرفي نه کړ!! ما له دوی سره وعده کړې ده چې د کنعان سيمه به دوی ته بخښم، ... خدای موسی ته امر وکړ چې بيا فرعون ته ورشه... هغه ورته وويل: چې بني اسرائيل زما خبره نه اوري نو فرعون به ئې څنګه واوري؟ ...)

د بابيل د دغو خبرو په وړاندې بايد لږ توقف وکړو او ناسموالی ئې په ګوته کړو: د بابيل د ادعاء له مخې موسی عليه السلام د فرعون ليدو ته ورغلی او هغه ته ئې له ځانه دا خبره کړې چې د عبرانيانو د خدای پيغام ستا لپاره دا دئ چې د خدای قوم؛ بني اسرائيل پرېږده چې له مصره د دريو ورځو په واټن صحرا ته ووځي او هلته خدای ته خپلې قربانۍ وړاندې کړي، ګواکې دا يو چم او چل وو، غوښتل ئې بني اسرائيل په دې پلمه له مصره ووځي او کنعان ته ولاړ شي!! قرآن دا ادعاء ردوي او فرمايي چې موسی عليه السلام فرعون ته همغه څه ويلي چې هر پيغمبر ئې ولس او د ولس واکمنانو ته وايي، هغه ئې په الله تعالی او آخرت ايمان ته رابللی، د نورو اساسي خبرو په ضمن کې ئې هغه ته ويلي چې د بني اسرائيلو له تعذيب، ځورولو او په اسارت او غلامۍ کې د دوی له ساتلو لاس واخله، پرېږده چې آزاد ژوند وکړي، که ترې وېرېږې او د همدې لپاره ئې په اسارت او استضعاف کې ساتې او زامن ئې ورته وژنې نو پرې ئې ږده چې له مصره ووځي او د خپلې خوښې سيمې ته له موږ سره ولاړ شي... فرعون ورته وويل: آيا ته همغه نه يې چې ماشوم وې او موږ وروزلې او د خپل عمر څو کلونه دې زموږ خوا کې تېر کړل؟ او خپل هغه کار دې هم وکړ، حال دا چې هغه وخت ته هم (زموږ په څېر) د کافرانو له ډلې وې، وئې ويل: هغه کار مې په داسې حال کې کړی چې له لاروړکو او ناپوهانو څخه وم (په ناپوهۍ کې هغه کار رانه شوی، اعتراف کوم چې هغه وخت زه هم ستاسو په څېر لار ورکی وم) نو کله چې له تاسو ووېرېدم درنه وتښتېدم، نو زما رب راته حکم راکړ او له پيغمبرانو څخه ئې وګرځولم او دا پېرزوينه چې ته ئې پر ما منت ږدې، د دې وجه خو دا ده چې تا بني اسرائيل غلامان کړي (که دوی آزاد وی ولې به زه د خپلې مور له غېږې محرومېدم، ستا لاس ته به درتلم او ستا تر روزنې لاندې به نيول کېدم او ولې به تا نن د دغې خبرې منت پر ما اېښودو او خپله دا پېرزوينه به دې ما ته رايادوله؟!!) د قرآن الفاظ دا دي:

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٧﴾ قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ ٱلَّتِى فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَآ إِذًا وَأَنَا۠ مِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكْمًا وَجَعَلَنِى مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَىَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾

الشعراء: ١٦-٢٢

د بایبل د لیکوال دا بد عادت دئ چې تل د خپلو قصو اتلان داسې انځوروي چې په چل او چم سره غواړي خپلو موخو ته ځان ورسوي!! او له دې ځنې د لیکوال مقصد دا دئ چې د بایبل منونکي او پلویان ذهناً دې ته چمتو کړي چې ومنې په مکر او چل سره ځان خپل هدف ته رسول د اتلانو او پیغمبرانو کار دئ!! کاش ده داسې یوه پلمه جوړه کړې وی چې فرعون ته د منلو وړ او معقوله برېښېدی، موسی علیه السلام به څنګه د فرعون په څېر یوه ستر ظالم ته وایي چې خدای تا ته دا پیغام لیږلی چې بني اسرائیل پرېږده له مصره صحرا ته ووځي او هلته خپل خدای ته خپلې قربانۍ وړاندې کړي!! آیا موسی علیه السلام په فرعون باندې د داسې ساده او کمعقله انسان ګمان کاوه چې دا پلمه به ومني او د وتلو اجازه به ورکړي؟!!

قرآن د بایبل دا خبره هم ردوي چې د بني اسرائیلو مشرانو موسی علیه السلام د خپلو ستونزو عامل ګڼلی او شکایت ئې ترې کړی او ده له هغه څه شکایت کړی چې الله تعالی له بني اسرائیلو سره کول!! د دې ادعاء په خلاف فرمایي چې موسی علیه السلام بني اسرائیلو ته د صبر او له الله تعالی د مرستې غوښتو توصیه وکړه:

قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ٱسْتَعِينُواْ بِٱللَّهِ وَٱصْبِرُوٓاْۖ إِنَّ ٱلْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦۖ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ الاعراف: ۱۲۸

موسی خپل قوم ته وویل: له الله مرسته وغواړئ او صبر وکړئ، یقیناً چې زمکه د الله ده، له خپلو بندګانو ځنې ئې چې چا ته خوښه وي په میراث ئې ورکوي او نیکه پایله د متقیانو ده (وروستی بری د هغه چا په برخه کېږي چې له بې صبرۍ ځان وساتي او له الله تعالی پرته بل چا ته د مرستې لاس اوږد نه کړي).

او د بني اسرائیلو همتناك او له شهامته ډك ځواب داسې بیانوي:

قَالُوٓاْ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَاۚ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ الاعراف: ۱۲۹

وئې ویل: ستا له راتلو د مخه هم کړول شوي یو او له راتلو وروسته دې هم، (موسی علیه السلام) ورته وویل: امید دئ چې رب مو ستاسو دښمن هلاك کړي او د زمکې خلافت درپه برخه کړي او بیا وګوري چې تاسو څنګه عمل کوئ.

د قرآن د وینا له مخې بني اسرائیلو په مېړانې او صبر سره د موسی علیه السلام ملګرتیا کړې او د همدغه صبر په سبب الله تعالی پر دښمن بری ورکړ او د نړۍ پر تولو قومونو او ولسونو ئې دوی ته فضیلت ورکړ. که څه هم ځینو درنو مفسرینو د بني اسرائیلو دا ځواب د ضعف او بې زړه توب نښه او د شکایت په توګه تعبیر کړی خو دا توجیه کمزورې ده، ځکه چې د یونس د سورې په ۸۴-۸۶ او د الاعراف سورې په ۱۳۷آیتونو کې په دې اړه داسې راغلي:

وَقَالَ مُوسَىٰ يَـٰقَوْمِ إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُواْ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ : او موسی وویل: اې زما قومه! که مو پر الله ایمان راوړی وي نو پرې توکل وکړي که مسلمانان یئ، نو وئې ویل: پر الله مو توکل دئ، اې زموږ ربه! د دغه ظالم قوم لپاره مو د آزمېښت وسیله ونه گرځوې او په خپل رحمت سره مو له دې کافر قوم وژغورې.

...وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُواْ ۖ . الاعراف: ۱۳۷

... او ستا د رب غوره وینا د بني اسرائیلو په اړه په دې سبب بشپړه شوه چې صبر ئې وکړ....

دلته د بایبل په وینا کې جدي تناقض گورو، له یوې خوا بني اسرائیل داسې معرفي کوي چې د فرعون په غلامۍ کې راضي وو او پر موسی علیه السلام ئې دا اعتراض درلود چې ولې ئې د مرگ له گواښ سره مخامخ کړل، خو له بلې خوا وايي چې دوی له مصر د وتلو په اړه له موسی علیه السلام سره موافق ول او د همدې لپاره د دوی مشران د فرعون لیدو ته ورغلي وو، پوښتنه دا ده چې هغه ولس به څنگه د یوه انقلابي مشر قیادت ومني، پاڅون ته به ملا وتړي او له ده سره به یوځای هجرت ته تیار شي چې هغه ته ئې ځواب دا وي: ستا په سبب فرعون او درباریان ئې له موږ ناراضه شوي، له موږ ئې مخ اړولی او په مرگ مو گواښي!! آیا دا د یوه ستر پیغمبر په نسبت لوی اتهام نه دئ چې خدای ته ئې شکایت وکړ چې ولې خپل قوم له کړاوونو سره مخامخ کوې؟ آیا زه دې د همدې لپاره رالېږلی وم؟ آیا د بایبل دا ادعاء به کوم عقلمن او په دین پوه انسان ومني چې وايي: خدای موسی ته امر وکړ چې بیا فرعون ته ورشه... هغه ورته وویل: چې بني اسرائیل زما خبره نه اوري نو فرعون به ئې څنگه واوري؟

د عصا په اړه د بایبل غلطه وینا

بایبل (د هارون عصا) تر عنوان لاندې لیکي: (خدای موسی او هارون ته وویل: دا ځل به د مصر پاچا له تاسو معجزه وغواړي، نو هارون دې خپله عصا د فرعون په مخکې پر زمکه وغورځوي، عصا به مار شي... موسی او هارون بیا فرعون ته ورغلل... هارون د فرعون او درباریانو په وړاندې خپله عصا پر زمکه وغورځوله او مار ترې جوړ شو، فرعون د مصر حکیمان او جادوگران راوغوښتل، هغوی هم د خپل جادو په مرسته همدا کار وکړ، خپلې عصاگانې ئې پر زمکه وغورځولې او ماران ترې جوړ شول، خو د هارون مار د جادوگرانو ټول ماران وخوړل... خو د دې معجزې له لیدو سره سره د فرعون زړه سخت پاته شو... بیا خدای موسی ته وویل: سبا هغه عصا درسره واخله چې مار ترې جوړ شوی وو، د نیل ژۍ ته ورشه، د فرعون تر راتلو انتظار وکړه، ورته ووایه: ... اوس به خدای داسې کار وکړي چې پوه شې هغه خدای دئ... زه به د ده په امر د نیل اوبه په یوه گوزار سره په وینو بدلې کړم... هارون د پاچا او درباریانو په وړاندې د نیل اوبه په خپلې عصا ووهلې او په وینو بدلې شوې، ټول ماهیان مړه شول او اوبه گنده شوې... خو د فرعون زړه همغسې سخت پاته شو... له دې یوه اونۍ وروسته خدای موسی ته وویل: فرعون ته ورشه او ورته ووایه: زما قوم پرېږده چې ولاړ شي او زما

عبادت وکړي، که نه نو ټول مصر به له چنګاښو درته ډك کړم، د نيل سيند به داسي له چنګاښو ډك شي چي بهر به راووځي او ستا د قصر په لوري به هجوم راوړي... ستا د خوب خوني، د اوړو نغريو او تنورونو ته به ځان ورسوي... هارون خپله عصا د نيل سيند، چينو او حوضونو ته اوږده کړه، ټول له چنګاښو ډك شول... خو مصري جادوګرانو هم په خپل جادو سره همدا کار وکړ او ډېري زياتي چنګاښي ئې راپيدا کړې!! فرعون له موسی وغوښتل چي خپل خدای ته دعاء وکړي چي دا بلا زموږ له سره لري کړي، ژمنه کوم چي په هغه صورت کي به بني اسرائيل پرېږدم چي ولاړ شي او د خپل خدای لپاره قرباني وکړي... موسی دعاء وکړه... ټولي چنګاښي مړې شوې ... خو بيا هم د فرعون زړه نرم نه شو... بيا خدای موسی ته وويل: هارون ته ووايه چي سبا خپله عصا پر زمکه ووهي تر څو ټول مصر له ماشو ډك شي... همداسي ئې وکړل او ټول مصر له ماشو ډك شو او پر خلكو ئې بريد پيل کړ... د مصر جادوګرانو وغوښتل چي همدا کار وکړي خو دا ځل موفق نه شول... نو فرعون ته ئې وويل: په دې کار کي حتماً خدای لاس لري... خو بيا هم د فرعون زړه نرم نه شو... وروسته په همدې توګه د مچانو، طاعون، دانو، ږلی، ملخ او سختي تيارې داسي يادونه کوي لكه چي ئې د مخكنيو مصيبتونو يادونه کړې، الفاظ ئې تكراري او جملي ئې سره ورته، هرځل د هارون په عصا يو له دغو مصيبتونو پر مصريانو مسلط شوی او بيا فرعون له موسی غوښتي چي دعاء وکړي... د موسی عليه السلام د دعاء په وجه مصيبت تري دفع شوی خو فرعون په خپل قول عمل نه دئ کړی!! په پای کي ليكي چي فرعون موسی عليه السلام ته وويل: زما له مخي لري شه او بيا مه راځه که نه نو وژل کېږې، موسی ورته وويل: لكه څنګه چي تا وويل بيا به ما ونه ګوري، نو خدای موسی ته وويل: داسي بلا به پر فرعون او د ده پر قوم راولم چي دی به په خپله له تاسو وغواړي چي له مصره ووځئ!! د اسرائيليانو ښځو ته ووايه چي تر وتلو مخكي له خپلو مصري ګاونډيو سره او سپين زر (په امانت) ترلاسه کړي!!! نو موسی فرعون ته وويل: خدای فرمايي: نن نيمه شپه به د مصر له منځه تېر شم، (په همدې سره به) د مصري كورنيو ټول مشران زامن ومري، د فرعون له مشره زويه چي د ده ځای ناستی دئ نيولي د هغې وينځي تر زوی پوري چي کار ئې په مېچني سره د غنمو وړه کول وي، حتی د مصر د څارويو لومړي بچيان به هم ومري!!! ... نو دغه وخت موسی له غصي سره د فرعون له قصره ووت،...)

دلته د بايبل ګڼ شمېر خبري د سالم عقل او صحيح الهي دين خلاف دي او قرآن ئې ردوي:

بايبل داسي ښيي لكه چي موسی عليه السلام څو اونۍ پر له پسې د فرعون په دربار کي تېري کړې وي او په همدې مودې کي خدای په وار وار ورته راغلی او ده ته ئې د نوي معجزې ښودلو لارښوونه کړې وي، ده هم خپلي ټولي معجزې د فرعون په حضور کي او له جادوګرانو سره په مقابله کي ښودلي دي، هر څه چي ده کړي جادوګرانو هم همغه کار کړی، دوی يوازي د ماشو په پيدا کولو نه دي توانېدلي!! دا هسي يوه بې بنسټه او په خرافاتو ولاړه خبره ده، هيڅ جادوګر، که هر څومره ماهر او چالاك وي، هيڅ شی نه شي پيدا کولی، نه مړ شی او نه ژوندی، د جادوګر کمال او هنر په دې کي وي چي د خلكو ذهن تر اغېز لاندي راولي او يو شی د خپلي اصلي بڼي په ځای په بدلي بڼي کي وګوري، جادوګر له دې پرته نور هيڅ نه شي کولی، له الله تعالی پرته نه څوك په جادو سره څه پيدا کولی شي او نه په بل څه سره، د قرآن د وينا له مخي جادوګرانو خپل پړي اچولي او په جادو سره ئې د خلكو په ذهن او سترګو داسي اغېز کړی چي دوی ته دا پړي د مارانو په څېر خوځنده وبرېښي، د پړو په ماهيت کي څه تبديلي نه ده راغلي د خلكو په سترګو اغېز پرېوتی. قرآن د سحر د ماهيت په اړه فرمايي:

قَالَ بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ ﴿٦٦﴾ طه: ٦٦

(موسی علیه السلام جادوګرانو ته) وويل: نه؛ بلكي تاسو ئې وغورځوئ، نو هغه وخت د دوی د سحر په وجه د دوی پړي او عصاګاني داسي ورته وبرېښېدې چي ګواكي ځغلي.

يعني جادوګرانو په خپل جادو سره یوازي دومره څه كړي چي پر زمكي پراته پړي او عصاګاني موسی علیه السلام او نورو ته داسي برېښېدلي چي ګواكي خوځي او ځغلي، د دوی په جادو سره د دغو شيانو په ماهيت كي څه تبدیلي نه ده راغلي، بلكي د خلكو ذهن ته داسي ورغلي چي دا پړي او عصاګاني د مارانو په څېر ځغلي او په دې سره د بایبل د ټولو هغو ادعاګانو ترديد شوی چي وايي: جادوګرانو دا او هغه شيان راپيدا كړل**!!**

د ټولو معجزو موخه دا ښودل شوې چي فرعون د بني اسرائيلو پرېښودو ته اړ كړي، نه دا چي مصريان پر خدای ايمان راوړي، له كفر او شرك لاس واخلي او د الله تعالی دين ته غاړه كېږدي**!!** خو كه تاسو په دې اړه د قرآن وينا ته ځير شئ وبه ګورئ چي موسی علیه السلام فرعون او مصريانو ته جامع او بشپړ پيغام لري، د بني اسرائيلو آزادي د اساسي مسائلو په ضمن كي او د يوې ثانوي موضوع په څېر مطرح كوي.

كه معجزې یوازي فرعون ته ښودل كېدې او مقصد ئې دا وو چي فرعون بني اسرائيلو ته له مصره د وتلو اجازه وركړي، ولي ئې په ټولو مصريانو دا مصيبتونه راوستل؟ ولي ئې د ټولو مصريانو حتی د هغو وينځو مشران زامن هم ورته وژل چي مېچني ئې چلولې؟**!!** آيا دا خبره د كوم انسان عقل منلی شي چي الله تعالی د مصريانو د زامنو د وژلو لپاره په خپله د مصر له منځه تېر شوی؟**!!** او آيا الله تعالی د چا د وژلو لپاره دې ته اړ كېږي چي زمكي ته راكوز شي او د هغه كلي له منځه تېر شي چي د كليوالو د وژلو پرېكړه ئې كړې؟**!!** دا هره ورځ چي انسانان د الله تعالی په اراده پيدا كېږي او مري، داسي مري لكه چي بایبل وايي؟**!** او تر ټولو مسخره خبره خو لا هغه ده چي بایبل تر دې وروسته كړې او ليكلي ئې دي چي خدای به په مصر كي د بني اسرائيلو او مصريانو كورونه له دې نښي سره بېلوي چي د بني اسرائيلو د كورونو دروازې به د قرباني په وينو سرې شوې وي او د دغو وينو په ليدو سره به د بایبل خدای له دغو كورونو تېرېږي، یوازي د مصريانو كورونو ته به ننوځي او د دوی مشران زامن به وژني**!!!**

ګورئ چي بایبل دلته هم خدای داسي معرفي كوي چي بني اسرائيلو ته د غدر او خيانت لارښوونه كوي، وايي چي خدای موسی علیه السلام ته ويلي وو: د اسرائيليانو ښځو ته ووايه چي له خپلو مصري ګاونډيو د سرو او سپينو زرو ښه ډېري ګاڼې (په كومه پلمه) ترلاسه كړي، چي بيا ئې د وتلو په وخت كي له ځان سره يوسي**!!** آيا ممكنه ده چي د زمكي او آسمانونو رب به خپلو بندګانو ته داسي د غدر او خيانت درس وركوي**!!**

راشئ وګورو چي قرآن د موسی علیه السلام د قصي د دغي برخي په اړه څه وايي او د قرآن او بایبل د ويناوو ترمنځ څومره ژور توپير شته، دا څومره لوړ، جامع او اغېزناك او هغه بل څومره ټيټ، بې محتوی او بې ارزښته**!!!** قرآن فرمايي:

قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَـٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ (٢٩) قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُّبِينٍ (٣٠) قَالَ
فَأْتِ بِهِۦٓ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّـٰدِقِينَ (٣١) فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ (٣٢) وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا
هِىَ بَيْضَآءُ لِلنَّـٰظِرِينَ (٣٣) قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُۥٓ إِنَّ هَـٰذَا لَسَـٰحِرٌ عَلِيمٌ (٣٤) يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ
أَرْضِكُم بِسِحْرِهِۦ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ (٣٥) قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَٱبْعَثْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَـٰشِرِينَ (٣٦) يَأْتُوكَ
بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ (٣٧) فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَـٰتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ (٣٨) وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ
(٣٩) لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَـٰلِبِينَ (٤٠) فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُوا۟ لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن
كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَـٰلِبِينَ (٤١) قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَّمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ (٤٢) قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ (٤٣)
فَأَلْقَوْا۟ حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا۟ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَـٰلِبُونَ (٤٤) فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ
تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ (٤٥) فَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَـٰجِدِينَ (٤٦) قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ (٤٧) رَبِّ مُوسَىٰ وَهَـٰرُونَ
(٤٨) قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُۥ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ لَأُقَطِّعَنَّ
أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَـٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ (٤٩) قَالُوا۟ لَا ضَيْرَ ۖ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ (٥٠) إِنَّا
نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَـٰيَـٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ (٥١)

الشعراء: ٢٩-٥١

(فرعون موسی علیه السلام ته) وویل: که له ما پرته دې بل معبود غوره کړ له زندانیانو څخه به دې وګرځوم، (هغه ورته) وویل: (زندان ته مې لېږې) که څه هم (د خپل حقانیت د اثبات لپاره) څرګنده نښه درته وړاندې کړم؟! هغه ورته وویل: رائې وړه که رښتینی یې! نو خپله عصا ئې وغورځوله چې ښکاره مار ترې جوړ شو او خپل لاس ئې راوایست چې لیدونکو ته روڼ او ځلانده وو، (فرعون) په خپلې خوا کې درباریانو ته وویل: دا خو ډېر پوه جادوګر دئ، غواړي په خپل جادو سره مو له خپل ملکه وباسي، نو څه مشوره راکوئ؟ وئې ویل: ده او ورور ته ئې مهلت ورکړه او په ښارونو کې ټول راغونډوونکي (جارچیان او اربکي) وګماره، تر څو ټول پوه ماهر ~~جادوګران درته راولي، نو جادوګران د معلومې ورځې ټاکلي ځای ته راغونډ کړی شول او خلکو ته وویل شو: آیا~~ تاسو هم راغونډېدونکي یئ، تر څو د (موسی په ځای د خپلو) دغو جادوګرانو متابعت وکړو، (په خاصه توګه

هغه وخت چي) دوی برلاسي شي، نو کله چي جادوگران راغلل فرعون ته ئي وويل: که موږ برلاسي شوو نو آيا موږ ته به حتماً څه انعام او اجوره راکول کيږي؟! وئي ويل: هو! او په هغه صورت کي خو به تاسو (دربار ته) د مقربينو په ډله کي وئ!! موسی ورته وويل: څه چي (د جادو ښودلو لپاره) غورځوئ وئي غورځوئ!! نو خپل پړي او عصاګاني ئي وغورځولي او وئي ويل: د فرعون په عزت قسم چي موږ هرو مرو غالبېدونکي يو!! نو موسی خپله عصا وغورځوله چي ناڅاپه ئي هغه څه تېرول چي دوی په درواغو جوړول، نو جادوگران په سجده پرېوتل او وئي ويل: په رب العالمين مو ايمان راوړ، د موسی او هارون په رب، (فرعون) وويل: آيا تر دې د مخه چي زه اجازه درکړم تاسو ايمان راوړ؟!! په دې کي شك نشته چي دی ستاسو هغه مشر دئ چي جادو ئي درښودلی، نو اوس به پوه شئ، حتماً به ستاسو لاسونه او ستاسو پښې بدل بدل پرې کړم او تاسو ټول به په دار وځړوم، (دوی ورته) وويل: باك نشته، موږ د خپل رب په لوري ورگرځېدونکي يو، طمع مو دا ده چي زموږ رب به زموږ خطاګاني په دې خاطر راته وبخښي چي لومړني ايمان راوړونکي شوو).

د قرآن په دې مؤجزو او مختصرو الفاظو کي هومره پراخ او ژور مطالب او لارښووني پرتي دي چي له شرحي او تفصيل ئي يو کتاب جوړيږي، ځيني مهمي برخي ئي دا دي:

فرعونان په دلائلو نه قانع کيږي، د حق د لاري مبارزين دي له ظالمو او فرعون صفته واکمنانو دا طمع نه کوي چي د دوی دلائل به ومني او له مخالفته به لاس واخلي.

لکه څنگه چي فرعون د موسی عليه السلام مقابلي ته د مصر جادوگران راوړاندي کړل، همدا راز به تل او د تاريخ په هر پړاو کي، د فرعون ملگري، د هر ديني تحريك په ضد، ټگمار مذهبي مشران راوړاندي کوي او د دين مقابله به په دين او د مذهب مقابله به په مذهب سره کوي، د حقپالو دعوتگرانو په ضد به د دين پلورونکو ټگمارو مذهبي مشرانو ډله لومړي خط ته لېږي.

که غواړئ چي يو واقعي دعوتگر وپېژنئ او له دروغجن، ټگمار، دين خرڅوونکي او مذهب پلورونکي مذهبي مشر ئي تفکيك کړئ نو دا به د يوه ځلانده ملاك او معيار په توگه په پام کي لرئ چي له فرعونانو سره ئي چلن څنگه دئ، د هغه مقابله کوي که د هغه مزدور دئ، د ده په ضد خوځېږي که د ده په امر او اشاره، خدای ته د تقرب په لټه کي دئ که فرعون ته!! قرآن دلته د موسی عليه السلام په مقابل کي ټگمار او د فرعون مزدور مذهبي مشران د جادوگرانو په څېره کي انځوروي چي دا ئي ځانگړتياوي گڼي: د حقپالونکو په ضد د فرعون په امر راغونډېږي، له فرعون د مزد او اجوري طمع لري، تر ټولو ستر هدف ئي دا دئ چي فرعون ته ئي تقرب او نږدې والی په برخه شي او د درباريانو په ډله کي ونيول شي.

د فرعوني نظامونو واکمنان به تل د ديني خوځښتونو په ضد په هغه دين او مذهب ترکيز کوي چي د دوی د واکمنی تر سيوري لاندي په ولس کي خور شوی، د قومي مذهب بڼه ئي غوره کړې، د ټولني حاکم وضعيت د الهي مقدراتو مطابق او د الله تعالی د خوښي حالت گڼي، ولس ته په دې حالت د قناعت توصيه کوي، له مخالفت ئي منع کوي، ولس ته ئي پيغام دا وي چي په روان وضعيت راضي اوسه، دا واکمنان د خدای سيوری گڼه، له دې حالت سره مخالفت له الهي مقدراتو سره مخالفت بوله!! گورئ چي فرعون ولس ته څه وايي: ولي د موسی په ځای د خپلو مخکنيو مذهبي مشرانو متابعت ونه کړو؟!!

خو دغه لومړي خط ته لېږل شوي مذهبي مشران، هغه چي فرعون خلكو ته ويل: د موسى په ځای ولي د دوی متابعت ونه كړو!! كله چي د موسى عليه السلام د دعوت پر حقانيت پوهېږي او ايمان راوړي، د دوی په اړه د فرعون دريځ او پرېكړه دا ده: موسى ستاسو په ځېر دئ، ستاسو استاد دئ، تاسو ته هم ده د جادو ښودنه كړې، په ګډه مو دا لوبه او توطئه جوړه كړې وه، كه داسي نه وی نو ولي مو زما له اجازې مخكي خپله ماتي ومنله، د خلكو په وړاندي موسى ته تسليم شوئ او ايمان مو راوړ؟ اوس به پوه شئ چي له تاسو سره څه كوم، لاسونه او پښې به مو بدل بدل سره قطع كوم.

كوم ځواب چي جادوګران ئې په دې وخت كي فرعون ته وركوي، ډېر عجيب، د پام وړ او ارزښتناك دئ، وايي: هيڅ پروا مو نشته، مرګ ته چمتو يو، دا مرګ خو له دې پرته بل څه نه دئ چي موږ د خپل پالونكي رب په لوري بيايي، هسي هم مرو او د خپل رب په لوري خامخا ورګرځو!! په دې سره قرآن موږ ته له يوې خوا دا لارښوونه كوي چي پر خدای باندي ايمان انسان ته داسي جرأت او شهامت ورپه برخه كوي، دا جادوګران ګورئ چي څو شېبې مخكي د فرعون په امر راغونډ شوي وو، د ده لپاره ئې د موسى عليه السلام مقابله كوله، د فرعون پر سر ئې لوړه كوله او د ده د عزت او جلال په طفيل ئې خپله بريا يقيني او حتمي ګڼله، له فرعون ئې د اجورې طمع وه او تر ټولو ستر هدف ئې دا وو چي د فرعون د درباريانو په ډله كي ونيول شي، خو اوس او په الله تعالى باندي له ايمان وروسته په دوی كي دومره ژوره تبديلي راغلي چي د فرعون د ګواښونو پروا نه كوي، له مرګه نه وېرېږي، مرګ د الله تعالى په لوري د تلو وسيله ګڼي او پروني مادي طمع ئې اوس په معنوي تلوسي بدله شوې او موخه ئې دا ده چي الله تعالى ترې راضي شي او ګناهونه ئې ورته وبخښي!! له بلي خوا موږ ته وايي چي د ايمان خاوند بايد داسي وي، كه تاسو په رښتيا په الله تعالى ايمان لرئ نو د فرعونانو له ګواښونو به نه وېرېږئ.

د فرعون په ځواب هم بايد غور وكړو چي موسى عليه السلام ته ئې وركړ او وئې ويل: كه له ما پرته دې بل اله او معبود ونيولو، خامخا به دې له زندانيانو څخه وګرځوم. (يعني په دې ملك كي به له ما پرته بل چا ته په دې سترګه نه ګوري چي احكام صادروي او د پرېكړو حق لري، دلته خو يوازې زما احكام چلېږي او كه تا د بلې مرجع دعوی وكړه نو ځای دې زندان دئ، له نورو زندانيانو سره به يو ځای په زندان كي پروت وې).

د قرآن د وينا له مخي نن د نړی نړدې ټول نظامونه فرعوني نظامونه دي، شتمنی د څو محدودو شتمنو په لاس كي، پراخي او اضافي اداري له ډېرو مأمورينو سره، ستر ستر فوځونه او پوليس او د هغوی ملا ماتوونكي مصارف... دا ټول د عام ولس په اوږو بار وي او مصارف ئې له عام ولس ترلاسه كېږي، چارواكي ئې تر فرعون هم زيات بې رحمه، ظالم او مغرور، چي نه له الله تعالى وېرېږي او نه په ولس ترحم لري!!

قرآن عظيم الشأن فرمايي: چي فرعون نه يوازې خپل مخالفين په زندان كي اچول بلكي هغوی ئې رجم كول، د دوی پر لاسونو او پښو كي ئې مېخونه ټك وهل، عادي او پردي مخالفين خو پرېږده حتى د خپلې هغې مېرمنې په لاس او پښو كي ئې هم مېخونه ټك وهل چي ايمان ئې راوړی وو!!

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَا بَيِّنَـٰتٍ قَالُواْ مَا هَـٰذَآ إِلَّا سِحۡرٌ مُّفۡتَرًى وَمَا سَمِعۡنَا بِهَـٰذَا فِيٓ ءَابَآئِنَا ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلۡهُدَىٰ مِنۡ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَـٰقِبَةُ ٱلدَّارِۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾

نو کله چي موسى څرګندي نښي ورته راوړې وئي ويل: دا خو له ځانه جوړ شوي جادو پرته بل څه نه دي او دا مو د خپلو مخکنيو پلرونو په ويناوو کي نه وې اورېدلي. او موسى وويل: زما رب هغه څوك ډېر ښه پېژني چي د ده له لوري له لارښوونو سره راغلى او هغه چي د (آخرت) غوره مېشت ځاى به ئي په برخه وي. حقيقت دا دئ چي ظالمان نه بريالي کېږي.

(٣٦-٣٧)- دلته د موسى عليه السلام د څرګند لارښود دعوت په وړاندي د قوم عکس العمل او د ده ځواب زموږ مخي ته اېښودل شوي:

قوم ورته وايي: ستا ټولي معجزې له جادو پرته بل څه نه دي، دا نوې خبري دي، زموږ د پلار نيکه له دين او مذهب سره اړخ نه لګوي، دا خبري مو تر دې د مخه له خپلو نيکونو ندي اورېدلي، ته غواړې د پلار نيکه لار پرېږدو او نوى دين ومنو؟!!

موسى عليه السلام ورته وايي: الله تعالى ښه پوهېږي چي څوك په سمه لار روان دئ او څوك په کږې، د چا عاقبت نېك او غوره دئ او د چا بد، د هر چا د وينا او عمل په اړه بايد د الله تعالى د دين په رڼا کي قضاوت وکړو، نه دا چي له پلار نيکه راپاته دين او مذهب حق او سم وګڼو او په پټو سترګو پسي روان شو، په دې پوه شئ چي د ظالمانو پايله وخيمه ده، هيڅ بريا به ئي په برخه نشي او له الهي عذابه به ونه ژغورل شي.

په نورو آيتونو کي د دې پېښي تفصيلات داسي راغلي:

قَالَ ٱلۡمَلَأُ مِن قَوۡمِ فِرۡعَوۡنَ إِنَّ هَـٰذَا لَسَـٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَن يُخۡرِجَكُم مِّنۡ أَرۡضِكُمۡۖ فَمَاذَا تَأۡمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ وَأَرۡسِلۡ فِي ٱلۡمَدَآئِنِ حَـٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأۡتُوكَ بِكُلِّ سَـٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرۡعَوۡنَ قَالُوٓاْ إِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَـٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ لَمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

الاعراف: ١٠٩-١١٤

د فرعون د قوم درباريانو وويل: دا خو حتماً يو ډېر پوه جادوګر دئ، غواړي تاسو له خپل ټاټوبي وباسي، نو څه امر کوئ؟ وئي ويل: ده او ورور ته ئې مهلت ورکړه او ښارونو ته اريکي ولېږه، چي هر ماهر او پوه ساحر

درته راولي. او جادوګران فرعون ته راغلل او وئې ويل: حتماً به مو څه بدله په برخه کيږي، که برلاسي شوو؟ وئې ويل: هو؛ او تاسو به خامخا له مقربينو څخه وئ.

دلته څو ټکي په پام کي ولرئ:

درباريانو د موسی عليه السلام د معجزو له ليدو وروسته وويل چي دا حتماً يو ماهر جادوګر دئ، که خپلي مخي ته پرېښودی شي نو زمکه به درته سور اور کړي، تاسو به له اقتدار او واکمنی محروم او د دې هېواد پرېښودو ته اړ کړي، ووايئ چي څه چاره ئې وکړو، مشوره مو څه ده، له "ما ذا تأمرون" څخه دا معنی هم اخيستل کېدی شي چي دوی فرعون ته ويلي چي څه امر کوې، که څه هم تأمرون د جمع صيغه ده، خو واکمنانو ته د دوی درباريان تل همداسي خطاب کوي، دا توجيه تر ټولو غوره برېښي چي درباريانو په خپل منځ کي دا خبره ياده کړې، د دوی له منځه چا ويلي چي نو مشوره مو څه ده، ټول په دې متفق شوي چي فرعون ته ووايي: موسی او ورور ته ئې مهلت ورکړه، د هېواد ګوټ ګوټ ته اربکي وليږه چي له موسی سره د مقابلي لپاره تکړه جادوګران راغونډ کړي، فرعون دا مشوره منلې ده. دا ځکه چي په الفاظو کي دا نه مومو چي غونډه د فرعون په حضور کي دائره شوې او هغه درباريانو ته څه ويلي.

دلته دا پوښتنه راولاړېږي چي فرعون او درباريان ئې ولي د موسی عليه السلام له يوې معجزې دومره په وېره کي شول چي وايي تاسو له خپل ملك څخه باسي؟! د يوه داسي ستر هېواد مطلق العنان واکمن چي له شام تر ليبيا پوري او د مديترانې له ساحله تر حبشې پوري غزېدلی وو، څنګه له تش لاسي موسی عليه السلام او د ده له بې وزلي او مربي قوم دا وېره احساس کړه؟! ځواب ئې دا دئ چي:

د همدغه بې وزلي قوم يوه ستر او نامتو مشر يوسف عليه السلام په دغه ستر هېواد حکومت کړی وو، د مصر اکثريت اوسېدونکو له هغه سره کلکه مينه درلوده او د ده په څېر د يوه مهربان، زړه سواند، امين او مدبر مشر غوښتونکي ول، د غافر (المؤمن) سورې په ٣٤ آيت کي ويل شوي چي کله فرعون د موسی عليه السلام د وژلو خبره وکړه د ده له درباريانو يوه کس چي ايمان ئې راوړی وو خو خپل ايمان ئې نه څرګنداوو له موسی عليه السلام په ډېرو اغېزناکو الفاظو دفاع وکړه، دوی ته ئې يوسف عليه السلام ورپه ياد کړ او وئې وويل: تر دې د مخه يوسف له څرګندو نښو سره درته راغلی وو، د هغه له وفاته وروسته تاسو ويل چي الله به بيا داسي پيغمبر راونه ليږي، دا آيت ښيي چي د موسی عليه السلام د دعوت اغېز حتی تر دربار پوري غزېدلی وو.

د موسی عليه السلام دعوت داسي وو چي له فرعوني نظام د بغاوت معنی ئې درلوده، فرعونيان پوهېدل چي که په مصريانو کي دا دعوت خور شي نو د دوی اقتدار له ستر ګواښ سره مخامخ کوي.

فرعون ته د جادوګرانو په وينا کي موږ ته د سرکاري مذهبي مشرانو خصوصيات معرفي شوي، دوی د واکمنانو په حکم راغونډېږي، له حکامو د خپلو فتوی ګانو اجوره ترلاسه کوي، ستر هدف ئې دا وي چي د دربارونو تقرب ئې په برخه شي.

قَالُواْ يَـٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ نَحۡنُ ٱلۡمُلۡقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلۡقُواْۖ فَلَمَّآ أَلۡقَوۡاْ سَحَرُوٓاْ أَعۡيُنَ
ٱلنَّاسِ وَٱسۡتَرۡهَبُوهُمۡ وَجَآءُو بِسِحۡرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَلۡقِ عَصَاكَۖ فَإِذَا هِيَ تَلۡقَفُ
مَا يَأۡفِكُونَ ﴿١١٧﴾ الاعراف: ١١٥-١١٧

(جادوګرانو) وويل: اې موسی! ته ئې غورځوې (خپله عصا) او که موږ لومړني غورځوونکي شو (د خپلو پړو او عصاګانو)؟ وئې ويل: وئې غورځوئ، نو کله چې دوی وغورځول د خلکو سترګې ئې په جادو (سره اغېزمنې) کړې، وئې وېرول او ستر جادو ئې وړاندې کړ. او موسی ته مو وحي وکړه چې خپله عصا وغورځوه، نو ناڅاپه دې هغه څه ښوی تېرول چې دوی په دوکې او چل ول سره جوړ کړي وو.

په دې آيتونو کې څو خبرې شوې:

جادوګرانو موسی علیه السلام ته وويل چې ته خپله معجزه ښيې او که موږ پرېږدې چې خپل هنر وړاندې کړو؟ د وينا الفاظ ئې داسې وو چې غوښتل ئې دوی ته د لومړيتوب موقع ورکړی شي. موسی علیه السلام ورسره موافقه کوي.

د دوی هنر د لاس چالاکي او د خلکو سترګې دوکه کول او تر اغېز لاندې نيول وو، داسې څه ئې وښودل چې خلك ئې ووېرول، د جادو ستره مظاهره ئې وکړه.

الله تعالی موسی علیه السلام ته وحي وکړه چې خپله عصا وغورځوي، عصا ئې فوراً د جادويي پړو او عصاګانو په ښوی تېرولو پيل وکړ.

فَوَقَعَ ٱلۡحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُواْ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُواْ صَـٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سَـٰجِدِينَ
﴿١٢٠﴾ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَـٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ الاعراف: ١١٩-١٢٢

نو حق واقع او محقق شو او هغه څه باطل او محوه شول چې دوی کول. هلته نو مغلوب او ذليل شول. او جادوګران په سجده پرېوتل. وئې ويل: په رب العالمين مو ايمان راوړ. د موسی او هارون په رب.

حق غالب شو، د فرعونيانو هڅې هدر ولاړې، په دې مقابلې کې مغلوب شول، د کبر او لويي پايله ئې سپکاوی او ذلت وو، د چا په هنر او کمال چې دوی تکيه کړې وه؛ هغوی نه يوازې ماتې وخوړه بلکې د موسی علیه السلام د دعوت پر حقانيت پوه شول، د الله تعالی په وړاندې په سجده پرېوتل، په رب العالمين باندې ئې خپل ايمان څرګند کړ، ټولو خلکو دا صحنه په خپلو سترګو ليدله، فرعونيان په خپلې لومې کې ننښتي ول، هغه څه وشول چې دوی ترې وېرېدل.

قَالَ فِرْعَوْنُ ءَامَنتُم بِهِۦ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِى ٱلْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا۟ مِنْهَآ أَهْلَهَا ۖ
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَـٰفٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ إِلَىٰ
رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِـَٔايَـٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ۚ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا
وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ الاعراف ١٢٣- ١٢٦

فرعون وويل: آيا تر دې مخكې چې زه اجازه دركړم ايمان مو راوړ؟ دا حتماً ستاسو داسې يو پټ تدبير دئ چې په دې ښار کې مو ترسره کړ د دې لپاره چې اوسېدونکي ئې ترې وباسئ! نو ژر به پوه شئ (چې څه درسره كوم). حتماً به ستاسو لاس پښې يو د بل خلاف پرې كړم، بيا به تاسو ټول پانسی كړم. وئې ويل: يقيناً چې موږ د خپل رب لوري ته بېرته ورګرځېدونکي يو. او له دې پرته په بل څه موږ نه رټې چې د خپل رب په آيتونو مو له هغه وروسته ايمان راوړ چې موږ ته راورسېدل، اې زموږ ربه! پر موږ صبر راولېږه او په داسې حال کې مو وفات كړه چې مسلمان وو.

فرعون چې په خپلې لومې كې نښتی وو، له يوې خوا بايد ولس ته څه وواېي او له بلې خوا جادوګرانو ته چې د ده دښمن ته تسليم شوي او دی ئې له ستر سپكاوي سره مخامخ كړی، د همدې لپاره وايي: تاسو ولې زما له اجازې مخكې ايمان راوړ؟ پكار خو دا وه چې زما تر پرېكړې مو انتظار كړی وی، دا حتماً ستاسو چل ول وو، موسی ستاسو د ډلې مشر دئ، په ګډه مو دا دسيسه جوړه كړې ده، غواړئ د دې ښار اصلي اوسېدونکي ترې وباسئ، نو اوس به د خپلې توطئې سزا حتماً وګورئ، د لاس پښو پرې كېدا او په دار ځوړېدا مو سزا ده!!

په دې مختصرو الفاظو كې ډېر زيات ستر ستر حقائق او درسونه پراته دي، موږ ته لارښوونه كوي چې د مظلومو او محكومو ولسونو د وېرولو لپاره د فرعونانو وينا څه وي؟ خلكو ته څه وايي؟ له څه ئې وېروي؟ دوی له يوې خوا ولس ته د عدالت غوښتونكو په ضد وايي: دوی د نظام په ضد توطئې كوي، غواړي امنيت له منځه يوسي، ستاسو هېواد په سور اور بدل كړي، تاسو د هېواد پرېښودو ته اړ كړي او له بلې خوا ئې وېروي، هم له نظام سره د مخالفت له سختې سزا او هم د مخالفينو د برلاسي له خطرناكو عواقبو.

خو د جادګرانو په ځواب كې ځو مهمې خبرې ترسترګو كېږي:

هغه كسان چې تر ايمان د مخه د فرعون په حكم خوځېدل، د اجورې لپاره ئې د موسی عليه السلام مقابلې ته ملا تړلې وه، لويه هيله ئې دا وه چې د دربار تقرب ئې په برخه شي، له ايمان راوړو وروسته نه يوازې د فرعون له سختو ګواښونو څخه نه وېرېږي، بلكې مرګ د خپل رب په لوري د تلو وسيله ګڼي، فرعون ته وايي چې زموږ جرم فقط دا دئ چې د نښو او دلائلو له ليدو وروسته مو د الله تعالی په آيتونو ايمان راوړی، له الله تعالی د صبر او استقامت غوښتنه كوي، غواړي مرګ ئې د مسلمان مرګ وي، يعنی اوس ئې وېره په خپل ايمان او اسلام ده، ~~يوازې له دې وېرېږي چې د تعذيبونو په وړاندې بې صبره نه شي او داسې څه ته اړ نشي چې له اسلام او د الله~~ تعالی له اوامرو د مخالفت په معنی وي!!

وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي فَأَوۡقِدۡ لِي يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجۡعَل لِّي
صَرۡحٗا لَّعَلِّيٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾ وَٱسۡتَكۡبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُۥ فِي
ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمۡ إِلَيۡنَا لَا يُرۡجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذۡنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡيَمِّۖ فَٱنظُرۡ
كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلۡنَٰهُمۡ أَئِمَّةٗ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلنَّارِۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ لَا
يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَأَتۡبَعۡنَٰهُمۡ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا لَعۡنَةٗۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ هُم مِّنَ ٱلۡمَقۡبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

او فرعون وويل: اې درباريانو! ستاسو لپاره له ځانه پرته بل معبود نه پېژنم، نو اې هامانه! خټه په اور راته پخه کړه او لوړه ماڼۍ راته جوړه کړه چې د موسی د معبود لورې ته لوړ شم او يقيناً چې زه ئې له دروغجنو څخه ګڼم. او ده او لښکرو ئې په ځمکې کې په ناحقه لويي وغوښته او ګمان ئې وکړ چې زموږ لوري ته به نه راګرځول کېږي. نو دی او د ده لښکري مو ونيول او سيند ته مو وغورځول، نو وګوره چې د ظالمانو پايله څنګه وه؟! او له دوی مو داسي ډله جوړه کړه چې د اور په لوري بلنه ورکوي او د قيامت په ورځ به ئې (هيڅوك) مرسته ونه کړی شي. او په دې دنيا کي مو لعنتونه ورپسې کړل او د قيامت په ورځ به له قبيح او رذيل ګڼل شوو څخه وي.

(۳۸-٤۲)- د دې مبارکو آيتونو ځيني جامع لارښووني دا دي:

فرعون خپلو درباريانو ته هم وايي چې ستاسو لپاره له ځانه پرته بل معبود نه پېژنم. يعني هغه خپلو درباريانو ته هم د غلامانو او بندګانو په سترګه ګوري، له دوی سره ئې هم معامله د بادار او غلام معامله وي.

هامان ته وايي دنګه ماڼۍ راته جوړه کړه، خو تر دې نامه لاندي چې غواړي بر لاړ شي او خلکو ته دا وښيي چې هلته ئې د موسی رب نه دئ موندلی، هغه درواغ وايي چې رب ئې بر په آسمان کي دئ!! ځان ته لوړه ماڼۍ جوړوي خو د رژيم له مخالفينو سره د مقابلې تر نامه لاندي، هر فرعون همداسي کوي، د دنګو ماڼيو له جوړولو څخه د فرعونانو موخه يوازي دا نه وي چې د مرفه او له تعيشه ډك ژوند شرائط ځان ته برابر کړي بلکي پر دې برسيره غواړي عام ولس تر خپل رعب او هيبت لاندي راولي.

هامان ته دنده سپاري چې دا دنګه ماڼۍ به له پخو خښتو جوړوي، خو بايد وګورو چې آيا دا د مصر موجود اهرامونه همغه دي چې فرعون جوړ کړي؟ آيا دا ستري ستري ډبري چې د اهرامونو په جوړولو کي کارول شوي؛ ډبري دي که له خټو جوړي شوې پخې خښتې چې د وخت په تېرېدو سره په ډبرو بدلي شوې؟ ځيني دا ادعاء کوي چې اهرامونه له داسي سترو سترو تيږو جوړ شوي چې له درې سوه کيلومتره لرې سيمې د غلامانو په واسطه راوړل شوې دي، په خپله د اهرام شاوخوا نږدې سيمې کې داسې ډبري نه موندل کېږي!! له پرمخ تللو وسائلو پرته د داسي تيږو راوړل او هغه هم په دومره لوی شمېر کي او بيا يوه د بلي د پاسه ايښودل ډېر ګران

کار دئ. که دا اهرامونه همغه وي چي قرآن ورته ګوته نيسي نو په بشپړ يقين سره ويلی شو چي تيري ئې په اصل کي ستري ستري پخي خښتي دي چي د زماني په تېرېدو سره په ډبرو بدلي شوې. ما ځو کاله مخکي د يوې څېړني تفصيلات واورېدل چي ويل ئې د اهرامونو په ځينو برخو کي داسي سوري وموندلی شوې چي له ايرو ډکي وې، همدا راز د جهاد په کلونو کي مي د شلمان غره په ډډي کي داسي معبدونه وليدل چي په دېوالونو کي ئې پلني ډبري کارول شوې وې او د ډبرو تر منځ ختېه، خو دا ختېه د اوږدې مودې په تېرېدو سره تر سمنټو هم زياته کلکه او ډبرينه شوې وه.

فرعون او لښکرو ئې د استکبار لار غوره کړه، غوښتل ئې خپله لويي په ناحقه توګه پر خلکو ومني، د دنګو قصرونو او ماڼيو جوړول ئې د همدې ناحق استکبار نښه وه، د هري زماني فرعونان به همداسي ومومئ؛ له الله تعالی غافل، له آخرته بې پروا. ځان تر نور لوړ ګڼل، خپله لويي پر نورو منل او نورو ته د حقارت په سترګه کتل، د تاريخ د ټولو فرعونانو مشترك خصلتونه دي.

الله تعالی د کبر او ظلم سزا ورکړه، د عذاب په منګولو کي ئې ونيول، په بحر کي ئې له خپلو لښکرو سره يو ځای غرق کړل.

وګوره چي د ظالمانو پايله څنګه ده، د تاريخ هر فرعون ته همدا او دې ته ورته پايله منتظره ده.

داسي ډله ترې جوړه شوه چي خلك ئې د اور په لوري بلل، د دوی په ملګرتيا کي خلك په اور کي پرېوتل، او د آخرت له عذابه خو ئې هيڅوك او هيڅ څه نشي ژغورلی، هلته به هيڅ مل او مرستندوی ونه مومي.

په دنياکي به هم خلك پرې لعنتونه وايي او په آخرت کي به هم د رټل شوو او سپك شوو په ډله کي وي.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَـٰبَ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ ٱلْأُولَىٰ بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

او يقيناً چي موسی ته مو له هغه وروسته کتاب ورکړ چي مخکني پېړۍ وال مو هلاك کړل، خلکو ته د بصيرت اسباب، لارښود او رحمت؛ ترڅو پند واخلي.

(٤٣)- دا آيت موږ ته ښيي چي:

موسی عليه السلام ته له هغه وروسته کتاب ورکړی شو چي الله تعالی فرعون او فرعونيان هلاك کړل.

د دې کتاب ځانګړتياوي دا وې: ١- د بصيرت وسيله وو، هر څه ئې خلکو ته معرفي کول، د دوی سترګي ئې پرانيستلې، د نور او رڼا په څېر وو چي دوی ئې له تيارو ايستل، ٢- د ژوند په ټولو اړخونو کي ئې د دوی لارښوونه کوله. ٣- او د الله تعالی د رحمت او پېرزوينو دروازې ئې د دوی پر مخ پرانيستلې.

دا مبارك آيت ښيي چې بني اسرائيلو تر هر څه د مخه يوه لارښود مشر ته ضرورت درلود چې د فرعون له غلامۍ ئې وژغوري، له آزادۍ وروسته ئې لارښود كتاب ته ضرورت وو چې د ژوند اړوند ټولي برخې ئې تنظيم كړي. په همدې كتاب د عمل كولو په نتيجه كې به د الله تعالی د رحمت او پېرزوينو نيكمرغه وزر پر دوی وغوړيږي.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى ٱلْأَمْرَ وَمَا كُنتَ مِنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّآ أَنشَأْنَا قُرُونًا
فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ ٱلْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا
مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ ٱلطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتَىٰهُم مِّن
نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

او ته هغه مهال په غربي اړخ كې نه وې چې موسی ته مو كار سپارلو او له شاهدانو څخه هم نه وې. خو موږ د پېړيو پېړيو نسلونه راپيدا كړل او اوږده عمرونه پرې تېر شول، او ته په مدين كې هم مېشت نه وې چې زموږ آيتونه پرې لولې خو موږ د پيغمبر لېږونكي وو. او ته د طور په اړ خ كې هم نه وې چې موږ غږ كړ خو اما ستا د رب له لوري يوه پېرزوينه ترڅو هغه قوم انذار كړې چې تر تا د مخه هيڅ خبرداری وركوونكی نه دئ ورغلی، تر څو پند واخلي.

(٤٤-٤٦)- د دې مباركو آيتونو څو حساسو خبرو ته جدي توجه وكړئ:

پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چې ته هغه مهال د طور د ناو په غربي اړخ كې حاضر نه وې چې موسی عليه السلام ته تورات وركول كېدو او هغه مهال هم حاضر نه وې چې د خپل قوم اويا مشران ئې له ځان سره طور ته بېول چې د الله تعالی له لوري د تورات د احكامو د ترلاسه كولو شاهدان وي. او په مدين كې هم مېشت نه وې چې په هغه پوري اړوند آيتونه اوس قوم ته اوروې، او هغه مهال هم د طور په اړخ كې حاضر نه وې چې موږ موسی عليه السلام ته غږ كړ، په پيغمبرۍ مو مبعوث او د فرعون مقابلې ته مو لېږلو، دا حقائق د وحي له لاري تا ته ښودل شوي. په دې پېښو پېړۍ پېړۍ او اوږده عمرونه تېر شوي، هغه پېښې تا په خپلو سترګو نه دي ليدلې، موږ اراده وكړه چې تا د پيغمبر په توګه ولېږو، چې زما د آيتونو په ترڅ كې دا پېښې هغو خلكو ته بيان كړې چې تر تا د مخه هيڅ پيغمبر نه دئ ورغلی، په مكرره توګه دې خبري ته ګوته نيول چې ته دلته او هلته نه وې، څه چې وايې نه ستا د سترګو ليدلې پېښې او حوادث دي او نه له كوم مخكني پيغمبر اورېدلې خبرې، بلكې د وحي له لاري تا ته ويل شوې، دا ښيي چې دلته يوه مهم مطلب ته اشاره كول په پام كې دي او هغه دا چې مسيحيانو د مسيح عليه السلام په اړه وويل چې هغه نور وو، تر ټولو مخلوقاتو مخكې د الله خوا ته د يوه روڼ ستوري په څېر موجود وو، اوس شته او تل به وي، په مسلمانانو كې هم داسې خلك راپيدا شول چې د بايبل تر اغېز لاندې ئې د پيغمبر عليه السلام په اړه همغه خبرې وكړې چې مسيحيانو د مسيح عليه السلام په اړه كولې، دا مبارك آيتونه د هغو ګمراهانو او لاروركو پر خوله سخت ګوزار دئ چې وايي پيغمبر عليه السلام په هر ځای كې هر وخت

حاضر دئ، د همدې لپاره هغه ته د (حضور) لفظ کاروي!! دوی دا ادعاء هم کوي چې پيغمبر عليه السلام له آدم عليه السلام او ټولو مخلوقاتو مخکې پيدا شوی، وايي د آسمانونو او زمکې له پيدا کېدو زرګونه کاله مخکې د نور په څېر ځلېدو، په ظاهر کې تر ټولو وروسته خو په باطن کې تر ټولو مخکې دئ، دا همغه څه دي چې بايبل ئې د عيسی عليه السلام په هکله وايي، دوی دا ټولې خبرې له محرف بايبل څخه اخيستې او په هغوی کې ئې يوازې دومره تصرف کړی چې د مسيح عليه السلام په ځای ئې د محمد عليه السلام نوم راوړی، دوی د قرآن دې وينا ته هم پام نه کوي چې آدم عليه السلام د محمد او عيسی عليهما السلام په شمول د ټولو انسانانو لومړی جد دئ، آدم عليه السلام له خاورې پيدا شوی او ټول انسانان د ده له نطفې، د دغو لارورکو متصوفينو افکار د قرآن د صريح آيتونو خلاف او له يهودو او نصاراوو اخيستل شوي افکار دي.

بايبل وايي: عيسی د خدای کلمه ده، کلمه د خدای صفت دئ، صفت له خدای بېل نه دئ، نو عيسی خدای دئ!! دې جنابانو ته وايو: د خدای کلمه يوه نه بلکې دومره دي چې قرآن ئې داسې بيانوي: که بحر مداد (د قلم رنګ) شي، د زمکې د سر ټولې ونې قلمونه شي، اوه بحرونه نور ورسره يو ځای شي او د الله تعالی کلمې وليکي، نو رنګ به خلاص شي خو د خدای کلمې به لا پاتې وي!! دا د عالم هر شی د الله تعالی د يوې کلمې مظهر دئ، د الله تعالی د (کن) په امر سره راپيدا شوی!! دا جنابان هسې د الفاظو په چکر کې لوېدلي دي، يوازې عيسی د خدای کلمه ګڼي او کلمه يوه، په دې هم نه پوهېږي چې کلمه شی نه دئ او په کلام سره له متکلم څخه کوم شی نه بېلېږي، کلمه مستقل وجود نه لري، داسې نه چې عيسی عليه السلام يا د عالم دا ټول مخلوقات د الله تعالی له ذات څخه رابېل شوي، بلکې دا هر څه د الله تعالی په يوه فرمان (کلمې) له نشت ځنې راپيدا شوي.

بايبل تر دې عنوان لاندې (مسيح زمونږ دنيا ته راغی) ليکي: په ازل کې، مخکې له دې چې څه پيدا شي، (کلمه) وه او د خدای په خوا کې وه، هغه تل ژوندی وو او دی په خپله خدای دئ، چې څه شته د ده په وسيله پيدا شوي، داسې څه نشته چې ده نه وي پيدا کړي، دا تلپاته ژوندی خلکو ته نور او رڼا بخښي!!

يوحنا وايي چې مسيح د خدای په خوا کې يوه کلمه وه! انسان شو، زمکې ته راغی او زمونږ په منځ کې ئې ژوند وکړ!! پوښتنه کوو: د دې خبرې معنی څه ده؟ دا خو يوه نامکمله او نامفهومه جمله ده، کلمه خو وجود نه لري، کلمه او لفظ خو (شی) نه دئ چې د خدای په خوا کې ئې وګڼو، کلمه خو د متکلم د ارادې او فکر مظهر دئ او د دې ښودنه کوي چې متکلم څه غواړي او څه وايي، د دې ناقصې جملې بشپړه بڼه دا ده چې ووايو: مسيح د الله تعالی د يوې داسې کلمې مظهر دئ چې مريمې عليها السلام ته ئې القاء کړه، الله تعالی فيصله وکړه چې مسيح له پلار پرته او يوازې له مور څخه په فوق العاده توګه پيدا شي، دا فرمان ئې صادر کړ، مسيح د هغې کلمې مظهر دئ چې دا الهي فرمان ئې منعکس کړ، قرآن هم د مسيح عليه السلام په هکله د (کلمه) لفظ کاروي خو د يوه بشپړ، مکمل او واضح آيت په ترڅ کې او فرمايي:

يَـٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَـٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۖ وَلَا تَقُولُواْ ثَلَٰثَةٌۚ ٱنتَهُواْ

خَيْرًا لَّكُمْۚ إِنَّمَا ٱللَّهُ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌۖ سُبْحَٰنَهُۥٓ أَن يَكُونَ لَهُۥ وَلَدٌۘ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِۗ
وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾ النساء:١٧١

اې اهل کتابو! په خپل دین کې غلو مه کوئ او د الله په هکله له حق پرته بل څه مه وایئ، بې شکه چې مسیح د مریمې زوی خو یوازې د الله رسول او د ده هغه کلمه وو چې مریمې ته ئې القاء کړې وه او د ده یوه روح، نو پر الله او پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ او مه وایئ چې درې دي، ډډه وکړئ، چې دا درته غوره دئ، الله خو یوازینی اله دئ، له دې منزه دئ چې کوم زوی ئې وي، څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په زمکې کې دي ټول د ده دي او الله د وکیل په توګه کافي دئ.

د بایبل منونکو ته وایو: یوازې مسیح نه بلکې د عالم هر (شی) د الله تعالی د یوې کلمې مظهر دئ، یوحنا هم د الله تعالی د یوې کلمې مظهر دئ، د الله تعالی له کلمې د یوحنا په څېر یو انسان جوړ شوی، یوحنا باید د الله تعالی د کلمو شمېر لږ تر لږه هومره وګڼي لکه د عالم د ټولو موجوداتو شمېر. جنابه! ته له یوې خوا وایې چې مسیح کلمه وو، له بلې خوا وایې هغه تل ژوندی وو او پر دې سربېره وایې چې هغه په خپله خدای وو!! دا درې خبرې هومره متناقضې دي چې یوازې ستر ناپوه او جاهل به په یوه وخت کې ټولې منې!! نه کلمه تلپاته ژوندی (شی) ګڼلی شو، نه پر خدای د کلمې اطلاق کولی شو او نه د خدای په خوا کې بل شی په خپله خدای ګڼلی شو!!

وَلَوْلَآ أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ
وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا۟ لَوْلَآ أُوتِىَ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ
مُوسَىٰٓۚ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا۟ بِمَآ أُوتِىَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُۖ قَالُوا۟ سِحْرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓا۟ إِنَّا بِكُلٍّ كَٰفِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ
فَأْتُوا۟ بِكِتَٰبٍ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَكَ
فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْۚ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا
يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾

او که دا نه وی چې کله دوی ته د هغه څه له امله کوم مصیبت ورورسېږي چې په خپلو لاسونو ئې ترسره کړي نو وایي به: اې زموږ ربه! ولې دې کوم پیغمبر راونه لېږو چې ستا د آیتونو متابعت مو کړی وی او له مؤمنانو څخه شوي وی؟! نو کله چې زموږ له لوري حق ورغی وئې ویل: ولې ده ته هم موسی ته د ورکړی شوو ~~(معجزو) په څېر (معجزې) نه دي ورکړی شوې؟! آیا تر دې د مخه په هغه څه کافران نشول چې موسی ته~~

ورکړی شوي وو؟ وئي ویل: دوه کوډي (سحر) چي يو د بل ملاتړ کوي، او وئي ويل: موږ له هر يوه انكار كوونكي يو. ورته ووايه: د الله له لوري داسي کتاب راوړئ چي تر دې دواړو ښه لارښود وي چي متابعت ئي وکړم كه ربنتيني يئ. نو كه ئي ځواب درنه کړ (ستا بلنه ئي ونه منله) نو پوه شه چي دوی د خپل هوی او هوس متابعت كوي، او تر هغه چا به زيات بې لاري څوك وي چي له الهي لارښووني پرته ئي د خپل هوس متابعت كړی، يقيناً چي الله داسي ظالم وګړي نه هدايتوي.

(٤٧-٥٠)- په دې مباركو آيتونو كي لاندي لارښووني شوي:

كله چي خلكو ته د خپلو ناروا كړنو، شرك، ظلم او فساد له كبله مصيبتونه ورسيږي نو خدای ته مخه كړي، ژمنه كوي چي د الله تعالی بندګي او د هغه د پيغمبر اطاعت به كوي، شكايت كوي چي الله تعالی ولي تر دې د مخه چي موږ په ګناهونو كي غرق شو او دا سزا راكړی شي كوم پيغمبر راونه ليږو، د دوی په ځواب كي ويل شوي: دا دئ الله تعالی پيغمبر درولیږو، خو تاسو د دې په ځای چي په خپلو ژمنو عمل وكړئ، ايمان راوړئ او له ګناهونو لاس واخلئ وايئ: ولي ده ته هغه معجزې نه دي وركړی شوې چي موسی عليه السلام ته وركړی شوې وې؟!!
دوی ته ويل شوي چي آيا د موسی عليه السلام له ټولو معجزو سره سره له ده او معجزو ئي انكار ونه شو؟
ستاسو پلرونو د هغه معجزو ته د سحر په سترګه وكتل او تاسو د محمد عليه السلام دعوت ته، دواړه مو كوډي او سحر او يو د بل مؤيد وګڼل.

پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چي دوی ته ووايه: نو تاسو داسي كتاب راوړئ چي تر تورات او قرآن ښه وي چي زه ئي متابعت وكړم، زه خو د هدايت په لټه كي يم، د همدې لپاره مي قرآن د لارښود په توګه منلی، كه تر دې غوره لارښود كتاب موندل كېدی هغه به مي غوره كړی وو، كه تاسو په رښتيا د حق او هدايت په لټه كي وئ نو تر تورات او قرآن به غوره لارښود كتاب چېري وي؟!

څوك چي نه تورات مني او نه قرآن هغه د هوی او هوس بنده دئ، نه د حق پروا لري او نه د هدايت په لټه كي دئ، تر ټولو ستر لاروركی او په ضلالت كي پرېوتی انسان هغه دئ چي د خپل هوس بنده وي، د داسي ظالمانو په وړاندي د هدايت دراوازې تړل شوې او الله تعالی له هدايته محروم كړي.

وَلَقَدۡ وَصَّلۡنَا لَهُمُ ٱلۡقَوۡلَ لَعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِهِۦ هُم بِهِۦ يُؤۡمِنُونَ
﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِهِۦٓ إِنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّنَآ إِنَّا كُنَّا مِن قَبۡلِهِۦ مُسۡلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُوْلَٰٓئِكَ يُؤۡتَوۡنَ
أَجۡرَهُم مَّرَّتَيۡنِ بِمَا صَبَرُواْ وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُواْ ٱللَّغۡوَ
أَعۡرَضُواْ عَنۡهُ وَقَالُواْ لَنَآ أَعۡمَٰلُنَا وَلَكُمۡ أَعۡمَٰلُكُمۡ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ لَا نَبۡتَغِي ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾

او يقيناً چي دا وينا مو په پرله پسې توګه ورته كړې ده؛ په دې هيله چي پند واخلي. هغه چي تر دې د مخه كتاب (په حقيقي معنی) ورپه برخه شوی هغوی ايمان پرې راوړي، او كله چي پرې ولوستی شي وايي: ايمان مو پرې

راوړی، بې شکه چې دا زموږ د رب له لوري حقیقت دئ، یقیناً چې موږ تر دې د مخه منقاد او غاړه ایښودونکي وو. دوی ته به له دې امله خپل اجر دوه ځلي ورکړی شي چې صبر ئې وکړ او په ښېګنې سره بدې دفع کوي، او له هغه څه چې موږ ورروزي کړي انفاق کوي. او کله چې چټې خبره واوري مخ ترې اړوي او وايي: موږ ته خپل عملونه او تاسو ته خپل عملونه، پر تاسو دې سلام وي، موږ جاهلان نه غواړو.

(٥١-٥٥)- د دې مبارکو آیتونو اساسي لارښووني دا دي:

الله تعالی په پر له پسې توګه دوی ته خپله وینا اورولې، اوس د قرآن په بڼې کې او تر هغه مخکې د انجیل او تورات په صفحاتو کې، د دې لپاره چې پند واخلي.

چا چې تر قرآن مخکې پر تورات او انجیل ایمان راوړی هرو مرو به پر قرآن هم ایمان راوړي او د قرآن په اورېدو سره به حتماً وايي: چې دا له شکه پرته زموږ د رب له لوري دئ، هره وینا ئې رښتینې ده، موږ تر دې د مخه خپل رب ته منقاد وو او په همغه څه مو عمل کولو چې قرآن ئې اوس له موږ غواړي.

دوی ته به هم په مخکنیو کتابونو د ایمان راوړلو او په مقتضاء ئې د عمل کولو اجر ورکړی شي او هم پر قرآن د ایمان راوړلو او عمل کولو. دا ځکه چې دوی د صبر لمنه کلکه نیولې وه، په ښېګڼو سره ئې بدې دفع کوله او هغه څه ئې د الله تعالی په لار کې لګول چې الله تعالی پرې پیرزو کړي وو او کله چې به ئې کومه خوشې او چټې خبره واورېده مخ به ئې ترې اړولو او ویل به ئې: موږ ته خپل عملونه او تاسو ته خپل عملونه، هر څوك به د خپل عمل جزا او سزا ګوري، هر چا ته خپل عمل ښه ښکاري، تاسو ته سلامتي غواړو خو موږ ناپوهان او جاهلان نه خوښوو او مجالست او ملګرتیا ئې نه غواړو.

إِنَّكَ لَا تَهۡدِي مَنۡ أَحۡبَبۡتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ﴿٥٦﴾

یقیناً چې ته هغه څوك نشې هدایتولی چې خوښ دې دئ، خو الله چې هر څوك وغواړي هدایتوي ئې، او هغه هدایتېدونکي ډېر ښه پېژني.

(٥٦)- د دې مبارك آیت په وړاندې باید لږ توقف وکړو او څو مهمو برخو ته ئې ځير شو:

پیغمبر علیه السلام ته ویل شوي چې دا ستا په واك کې نه ده چې څوك له هدایته برخمن کړې او د ایمان راوړلو سعادت ئې په برخه کړې، ستا دنده ایمان او سمې لارې ته د دوی بلنه ده، دا پرېکړه د الله تعالی له لوري کېږي چې چا ته په سمې لارې د تلو توفیق ورکوي او څوك ترې محروموي.

په دې اړه د الله تعالی پرېکړه د هغه جامع او کامل علم له مخې کېږي چې د هدایت کېدونکي په اړه ئې لري. ته نه پوهېږې چې څوك د دې سعادت وړ دئ او څوك ترې محروم، الله تعالی د هغه چا په وړاندې د هدایت دروازه پرانېزي او په سمې لار د تلو توفیق ورکوي چې وړتیا ئې لري، تا ته نه د دوی وړتیا معلومه ده او نه د زړه کیفیت او نه دا چې دوی په سمې لار د تلو مجال او اراده لري که نه.

دا مبارك آيت د هغو لاروركو خرافي عقيده ردوي چي وايي: پيغمبر عليه السلام د الله تعالى د پيرزوينو وېشونكى او مُقَسِم دئ، د الله تعالى د عناياتو له خزانو هر چا ته هر څه وركولى شي، پير او مرشد كولى شي له لري واټنه؛ حتى له خپل قبر څخه؛ مريدانو ته روحاني فيوضات ورسوي!! كه پيغمبر عليه السلام نشي كولى خپل غيرتي او د ده ستر حامي او مدافع تره ابوطالب ته د ايمان راوړو سعادت ورپه برخه كړي او په روحاني فيض سره د هدايت دروازه د هغه پر مخ پرانېزي بل څوك به څنگه دا كار وكولى شي؟!! آيا د عظيم الشأن قرآن دغه مبارك آيت كافي نه دئ چي داسي خرافي عقائد په ديوال ووهو او په دې باور وو چي الله تعالى هيڅوك د خپلو عناياتو او پيرزوينو د خزانو واكمن نه دئ ټاكلى او د دې خزانو كلياني ئې هيچا ته نه دي سپارلي، په خپله او د خپل بنده وړتياوو ته په پام سره پرېكړه كوي چي چا ته څومره وركړي او څوك ترې محروم كړي.

وَقَالُوٓاْ إِن نَّتَّبِعِ ٱلۡهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفۡ مِنۡ أَرۡضِنَآۚ أَوَلَمۡ نُمَكِّن لَّهُمۡ حَرَمًا ءَامِنٗا يُجۡبَىٰٓ إِلَيۡهِ ثَمَرَٰتُ كُلِّ شَيۡءٖ رِّزۡقٗا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا مِن قَرۡيَةِۭ بَطِرَتۡ مَعِيشَتَهَاۖ فَتِلۡكَ مَسَٰكِنُهُمۡ لَمۡ تُسۡكَن مِّنۢ بَعۡدِهِمۡ إِلَّا قَلِيلٗاۖ وَكُنَّا نَحۡنُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾

او وئې ويل: كه له تا سره د لارښووني متابعت وكړو له خپل ټاټوبي تښتول كېږو! آيا دوى ته مو داسي حرم يو خوندي ټاټوبى نه كړ چي هغه ته د هر څه مېوې راوړل كېږي؛ زموږ له لوري د رزق او روزي په توگه؟!! خو د دوى ډېرى نه پوهېږي. او له كلو نه مو څومره هغه ترې هلاك كړل چي پر خپل معيشت له پولو واوښتل، نو دا ئې د دوى مېشت ځي چي له دوى وروسته مېشتيا په كي نه وه مگر ډېره لږ، او موږ (ئې) په مېراث وړونكي وو.

(٥٧-٥٨)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

پر پيغمبر عليه السلام د ايمان نه راوړلو او د ده له ملگرتيا د اجتناب يو اساسي او لوى سبب دا ښودل شوى چي وېرېدل د ده د ملگرتيا له كبله به د دوى ژوند، مال او ثروت له گواښونو سره مخامخ شي. نن هم له اسلام څخه د مخ اړولو، له مسلمانانو سره د نه پيوستون او د ظالمانو، مفسدينو او كافرانو د ملگرتيا يو لوى عامل همدا دئ، شتمن په خپلو شتمنيو وېرېږي او د اقتدار خاوندان په خپلو كرسيو، او د رفاه او تعيش خاوندان د مرفه او سوكاله ژوند له لاسه وركولو!!

دا مبارك آيت دا حقيقت هم زموږ مخي ته ږدي چي د دې سورې د نازلېدو په مهال په مكه مكرمه كي د اختناق، خوف او وېري څه حالت وو او قريشو له مسلمانانو سره څنگه چلن كاوو، دوى د خوف او وېري داسي حالت رامنځته كړى وو چي ډېرو د دوى د تعذيبونو له وېري ايمان نشو راوړى.

الله تعالى هغو ضعيف النفسه خلكو ته چي د قريشو له وېري ئې له ايمان راوړلو ډډه كوله، خپلي سوكالي، بې خطره او مرفه ژوند ته ئې پر ايمان ترجيح وركوله فرمايي: چي نه گورئ د ايمان د يوې نښې (كعبې) په طفيل ئې دا حرم څنگه خوندي او د امن ځاى وگرځولو، نه گورئ چي له هري خوا؛ د هر موسم؛ راز راز مېوې ورته

رادرومي؟! تاريخ ته رجوع وكړئ، صفحات ئې واړوئ او وګورئ چي د هغو خلكو شمېر څومره دئ چي مرفه ژوند ئې درلود، خپل معيشت او سوكاله ژوند هغه پړاو ته رسولي ول چي تېرى ئې وكړ او له پولو واوښتل او له همدې كبله هلاك شول؟! دا دي تشي او وراني مانۍ ئې د عبرت لپاره ترې پاتې، چي لږ خلك د لنډي مودې لپاره په كي پاتي شوي، هر څه ئې الله تعالى ته په ميراث پرېښودل. نو سره له دې څنګه د ايمان راوړلو له نتائجو وېرېږئ او د سوكاله او مرفه ژوند له بدو پايلو وېره نه لرئ.

قرآن په بل ځاى كي دا حقيقت په دې اغيزناكو الفاظو بيانوي:

أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَيُتَخَطَّفُ ٱلنَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۚ أَفَبِٱلْبَٰطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ ٱللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

العنكبوت: ٦٧

آيا وئې نه ليدل چي موږ (له مكې) خوندي او باامنه ثابوبى جوړ كړ، په داسي حال كي چي د دوى شاوخوا ته خلك تښتول كېږي، نو آيا پر باطل ايمان راوړي او د الله د نعمت ناسپاسي كوي؟!

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِىٓ أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى ٱلْقُرَىٰٓ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَٰلِمُونَ ﴿٥٩﴾

او ستا رب تر هغه د كليو هلاكوونكى نه دئ چي په مركزي برخي كي ئې يو پيغمبر ونه لېږي چي زما آيتونه پرې ولولي، او موږ د كليو هلاكوونكي نه يو مګر دا چي اوسېدونكي ئې ظالمان وي.

(٥٩)- دلته د عذابونو د نزول په اړه الهي سنت بيان شوى، الله تعالى تر هغه پر يوه قوم د عذاب لېږلو پرېكړه نه كوي چي پيغمبر ئې نه وي ورلېږلى، هغه هم په داسي سيمي كي چي ټولو ته مركزي حثيت ولري، او له هغه ځايه ټولو ته د ده دعوت په آسانۍ ورسېږي، او تر هغه د يوه ولس د هلاكولو فيصله نه كوي چي ظلم ئې څرګند شي. قرآن دا مطلب په بل ځاى كي داسي بيانوي:

وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

الانفال:

٣٣

~~او الله داسي نه دئ چي دوى تعذيب كړي په داسي حال كي چي ته (اې پيغمبره!) لا په دوى كي يې او الله په~~
داسي حال كي د دوى تعذيبوونكى نه دئ چي دوى د بخښني غوښتونكي وي.

دلته هم د عذابونو د نزول په اړه الهي سنت بيان شوی، د عذاب په راتلو کې د ځنډ دوه وجوهات ښودل شوي: په ولس کې د داعي شته والی او په دوی کې د داسې خلکو شته والی چې توبه به کوي او له کفر، شرك او ګناه به لاس اخلي.

ګورئ چې الله تعالی دا ځواب هغه چا ته ورکړی چې په خپله خوله د عذاب نازلېدل غواړي او وايي: زموږ له شديد مخالفت سره سره ولې پر موږ باندې له آسمانه ډبرې نه ورېږي او ولې په کوم بل عذاب نه اخته کېږو؟! الله تعالی فرمايي: زما سنت دا دئ چې د پيغمبر په شته والي کې او تر هغه چې په خلکو کې د توبې او استغفار امکان وي؛ زه خپل عذاب نه نازلوم!! په دې سره قريشو ته ويل شوي: تاسو د پيغمبر عليه السلام وژل او شړل غواړئ، خو په دې نه پوهېږئ چې د ده شته والی د الهي عذاب د راتلو مانع دئ، تاسو په خپل لاس هغه ستنه ړنګول غواړئ چې د دردناك الهي عذاب چت ئې تم کړی. د عذاب په راتلو کې د ځنډ وجه دا نه ده چې تاسو د الهي عذاب مستحق نه يئ؛ بلکې وجه ئې دا ده چې د الهي سنت مطابق د راتلو نېټه ئې نه ده رارسېدلې او موانع له منځه نه دي تللي.

راشئ د قرآن دا دقيقه او عادلانه وينا د بايبل له هغې وينا سره مقايسه کړئ چې په همدې اړه او د يونس عليه السلام د بعثت په ارتباط ئې کړې، بايبل ليکي:

"خدای يونس ته دا پيغام ولېږو: د نينوا لوی ښار ته ولاړ شه او اوسېدونکو ته ئې ووايه چې خدای داسې فرمايي: زه ستاسو له شرارتونو غافل نه يم، ډېر ژر به مو هلاك کړم!!

که پر الله تعالی د ايمان په رڼا کې دې خبرو ته ځیر شو نو پوهېږو چې دا نه الهي پيغام کېدی شي او نه د يوه پيغمبر رسالت، داسې پيغامونه يوازې هغه څوك لېږي چې له يوه قوم سره د جنګ اراده لري، داسې پيغامونه د هيټلر او موسوليني په څېر جلادانو ته منسوبول صحيح دي خو الله تعالی ته ئې انتساب لوی ظلم او ستر جسارت دئ، الله تعالی د خپل رحمت او پېرزوينې په سبب او د خلکو د هدايت لپاره پيغمبران لېږي، د عذاب پرېکړه هغه وخت کوي چې د خلکو د هدايت ټولې هڅې ناکامې شي، ولس خپل پيغمبر ته د رد ځواب ورکړي، اتمام حجت وشي، نه د زړه سواندو پيغمبرانو عليهم السلام مسلسل دعوت څه نتيجه ورکړي او نه ئې معجزې، په دې وخت کې خلك په الهي عذاب ګواښل هم معقول کار دئ او هم عادلانه، خو له دې د مخه ګواښل له مهربان رب سره نه ښايي!!

قرآن د قريشو په ځواب کې او هغه مهال چې ويل ئې: دا ولې پر موږ الهي عذاب نه راځي، د عذاب نه راتګ ښيي چې موږ په حقه يو؛ فرمايي:

وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ ٱللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَمَا كَانُوٓاْ أَوْلِيَآءَهُۥٓ ۚ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِندَ ٱلْبَيْتِ إِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُواْ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ الانفال: ٣٤-٣٥

او الله به ئې ولې په عذاب نه اخته کوي، په داسي حال کي چي له مسجدالحرام څخه (د خلکو) مخنيوی کوي، او دوی ئې (حقيقي) متوليان نه دي، حقيقي متوليان خو ئې يوازي متقيان دي، خو د دوی ډېری نه پوهېږي. او د بيت الله خوا ته د دوی لمانځنه (او عبادت) له شپېلکي او چکچکو پرته بل څه نه وي، نو په سبب د هغه کفر چي تاسو کولو دا عذاب وڅکئ.

يعني دوی د الهي عذاب وړ دي، دا ځکه چي په کفر او د خدای پالني خلاف په خپلي دښمنی کي هغه پړاو ته رسېدلي چي له مسجدالحرام څخه د خلکو مخنيوی کوي، دا په داسي حال کي چي ځان د مسجد الحرام متوليان ګڼي، د دې په ځای چي خلك د مسجدالحرام په لوري راتلو او د الله تعالی عبادت ته تشويق کړي، په دې لار کي خنډونه راولاړوي، دوی په خپله او په خپلو بدو عملونو سره د الله تعالی لوري ته د خلکو د راتلو په وړاندي خنډ او مانع دي، د مسجد الحرام حقيقي متولي خو داسي نه وي، دوی ئې حقيقي متوليان نه دي، دا سپېڅلې دنده چي کومي ځانګړتياوي غواړي په دوی کي نشته، حقيقي متوليان خو ئې متقيان دي، دوی له تقوی محروم او د ګناهونو په ګنده ډنډ کي تر ستوني غرق، جاهل او ناپوه دي، په دې هم نه پوهېږي چي د بيت الله متولي بايد څنګه وي!! هغه څوك څنګه ځان د مسجد الحرام متولي ګڼي چي د بيت الله خوا ته ئې عبادت له شپېلکيو او چکچکو پرته بل څه نه وي؟!

له مسجدالحرام څخه د دوی د ممانعت دوه صورتونه وو: يو دا چي خپل مخالفين به ئې نه ورته راپرېښودل، له چا سره چي به د دوی دښمني راولاړه شوه هغوی به ئې مسجدالحرام ته له ننوتلو منع کول او دوهم دا چي د دوی عملونه داسي وو چي د دين په خلاف به د خلکو د کرکي او نفرت باعث وو، کله چي د دين له حقيقته بې خبره خلك، د دين مدعيان په ګناهونو او فسادونو کي غرق ګوري له دين څخه ئې زړه تور شي او ګمان کوي چي د دې دين اصلي ماهيت همغه دئ چي موږ ئې د دغو خلکو په کړو وړو کي ګورو، که په دې دين کي د اصلاح قوت وی نو خپل پلويان به ئې اصلاح کړي وو، د دوی اخلاقي او عملي وضع به دومره کرکجنه نه وه، نو ځکه دې ته زړه نه ښه کوي چي د دغه دين خوا ته راشي.

دا آيت د واقعي خدای پال بنده او دوکه شوي ديندار او د الله د دين د واقعي او صادق خادم او دروغجن او ټګمار خادم د پېژندو لپاره يو دقيق محك او معيار زموږ مخي ته ږدي، د الله تعالی مخلص بنده هغه دئ چي:

د شعائر الله، ديني مقدساتو او خدای پالونکو درناوی کوي.

د هغه چا مخي ته نه خنډ کېږي او دښمني ورسره نه کوي چي د الله تعالی د عبادت تکل کوي، نه يوازي مخي ته ئې نه خنډ کېږي بلکي مرسته ئې کوي.

د عبادت په وخت کي به د ده په څېرې، الفاظو او حرکاتو کي په څرګنده توګه احساس کړې چي په الله تعالی ايمان لري، له هغه وېرېږي، هغه ته طمع لري.

الفاظ ئې د طمعي الفاظ او حرکات ئې د الله تعالی په عظمت له اعتراف نه راولاړ شوي حرکات دي، د يوه هيبت وهلي، خاضع، خاشع او محتاج بنده په توګه د ستر ټولواك په وړاندي ولاړ او په زاريو زاريو سره دعاء کوي.

خو هغه چي دوکه شوی ديندار يا د ديني مقدساتو ټګمار خادم دئ داسي به ئې ګوری چي:

نه ئې په خبرې کې له الله تعالی د وېرې او هيبت نښې او آثار تر سترگو کېږي، نه په الفاظو کې او نه په حرکاتو کې.

د عبادت په وخت او معبد کې به ئې په لهو و لعب بوخت ومومې، همغسې لکه چې قريشو به د طواف په وخت او د بيت الله خوا ته شپېلکې کول او چکچکې به ئې وهلې او همغسې لکه چې نن ځينې خلك د ذکر په حلقو کې ډول او دبلې ته غورځي، پرځي، څنې اچوي، قوالي سندرې وايي، د هو هو چيغې وهي او د جذبې په نامه مستي کوي.

له خدای پالونکو سره به دښمني کوي، کافر ته به پر مؤمن ترجيح ورکوي، له خدای او دين منکر او باغي انسان سره به دوستي کوي او د هغه چا په ضد به ئې مرسته کوي چې ديندار دئ او د الله په عبادت او لمانځنې بوخت.

د دوی په مقابل کې د ديانت او ديني مشرتابه دروغجن مدعي هغه دئ چې:

ديني او مذهبي منصب په ميراث ورته پاته شوی، د نېك پلار بد ځای ناستی، له هغو ځانگړتياوو بې برخې چې د مذهبي قيادت او مشرتابه لپاره ضروري دي.

د دې په ځای چې په قول او عمل سره خلك د دين لوري ته تشويق کړي په خپله د دين په وړاندې خنډ وي، واقعي دين ته د خلکو د راتلو مانع گرځي.

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيۡءٖ فَمَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتُهَاۚ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيۡرٞ وَأَبۡقَىٰٓۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴿٦٠﴾

او (له راز راز) شيانو چې څه تاسو ته درکړی شوي دا ټول د دنيوي ژوند متاع او د ښايست (اسباب) دي، او څه چې له الله سره دي هغه غوره او تر ټولو زيات پاته کېدونکي دي، نو آيا تعقل نه کوئ؟!

(٦٠)- دلته د مخکني مطلب په دوام کې ويل شوي چې ستاسو هر څه يا د څو ورځو ژوند لپاره د تمتع او گټې اخيستو وسائل دي او يا د زينت او ښايست اسباب، دې ته د هدف په سترگه مه گورئ، تر هغه څه ئې غوره مه گڼئ چې د ايمان په نتيجه کې ئې د الله تعالی په خوا کې ترلاسه کوئ، هغه غوره دي او تلپاتې.

أَفَمَن وَعَدۡنَٰهُ وَعۡدًا حَسَنٗا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعۡنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا ثُمَّ هُوَ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلۡمُحۡضَرِينَ ﴿٦١﴾

نو آيا هغه چې د غوره وعدې ژمنه مو ورسره کړې چې هغه به ورسره مخامخ کېدونکی وي؛ د هغه چا په څېر دئ چې د دنيوي ژوند متاع مو ورپه برخه کړې، بيا به هغه د قيامت په ورځ له حاضر کړی شوو څخه وي؟!

(٦١)- دلته دوه کسان د مخاطب مخې ته انځور شوي: يو ئې هغه چې الله تعالی غوره وعده ورسره کړې، دا له ده سره شوې وعده په دنيا او آخرت کې هرومرو ترسره کېدونکې ده، او بل ئې هغه چې دنيوي متاع ئې ورپه

برخه کړي خو د قيامت په ورځ به د الله تعالی په وړاندي د محاسبې لپاره حاضر کړی شي، ووايئ کوم يو بختور دئ، د کوم په ځېر کېدل غواړئ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَغْوَيْنَآ أَغْوَيْنَٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۖ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوٓاْ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ٱدْعُواْ شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُمْ وَرَأَوُاْ ٱلْعَذَابَ ۚ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُواْ يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

او هغه ورځ چي ورغږ به کړي او وبه وايي: زما هغه شريکان چېري دي چي (زما د شريکانو) گمان مو (پرې) کاوو؟ هغه کسان چي (الهي) وينا ئې په اړه ترسره شوې وايي به: اې زموږ ربه! دا همغه دي چي موږ بې لاري کړي ول، همغسي مو بې لاري کړي ول چي موږ په خپله بې لاري شوي وو، ستا په وړاندي (ترې) بې زاره کېږو، دوی زموږ عبادت نه کاوو. او وبه ويل شي: خپل شريکان (مرستي ته) دروبلئ! نو ورو به ئې بلي خو دوی ته به ځواب نه ورکوي او عذاب به وگوري (او وبه وايي) ای کاش چي لار ئې موندلې وی.

(٦٢-٦٤)- دلته د قيامت په ورځ د هغو دوو کسانو دردوونکی حالت انځور شوی چي يوه ئې بل بې لاري کړ، يو ئې د مال، جاه او اقتدار خاوند وو، د نورو مشری ورپه غاړه وه، خو بې لاري وو، بل ئې په همدې بې لاري مشر پسي روان وو او د دې په ځای چي د الله تعالی بندگي وکړي د همدې مشر د غلامی او بندگی کړی ئې په خپلي غاړي کي اچولې وه، په حقيقت کي ئې هغه د خپل رب شريك گرځولی وو، الله تعالی به پوښتنه ترې وکړي: هغه ذوات چېري دي چي گمان مو کاوو زما شريکان دي؟!! کشران به ساکت وي او مشران به ځواب ورکړي: دا دي هغه خلك چي موږ بې لاري کړي ول، همغسي مو بې لاري کړي ول چي موږ په خپله بې لاري شوي وو، لکه چي موږ په خپله خوښه د ضلالت لار غوره کړې وه، دوی هم په خپله خوښه او زموږ له جبر او اکراه پرته په موږ پسي راغلل او بې لاري شول، اوس ستا په وړاندي خپله بې زاري ترې اعلانوو، او وايو چي دوی زموږ عبادت نه کاوو، بلکي د خپل هوس بندگان ول، کشرانو ته به وويل شي: خپل شريکان (مرستي ته) دروبلئ! نو ورو به ئې بلي خو دوی ته به ځواب نه ورکوي او په بدل کي به ئې الهي عذاب تر سترگو شي او وبه وايي: ای کاش چي په سمه لار تللي وی.

گورئ چي دلته د لارورکو مشرانو اطاعت داسي ښودل شوی لکه هغوی په الوهيت کي له الله تعالی سره شريکول، د قرآن په گڼ شمېر نورو آيتونو کي هم په پټو سترگو د بې لاري مشرانو اطاعت د شرك مترادف ښودل شوی، په دنيا کي ئې له دوی طمع درلوده، دغي طمعي د دوی اطاعت ته چمتو کول، نو ځکه به د قيامت په ورځ ورته وويل شي چي اوس ئې هم مرستي ته دروبلئ، دوی به بيا هم ورغږ کړي خو هيڅ ځواب به ترلاسه نه کړي، له خپل شرك او د لار ورکو مشرانو له غلامی به بې بيزاره وي خو هيڅ گټه به نه وررسوي.

وَيَوۡمَ يُنَادِيهِمۡ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبۡتُمُ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَنۢبَآءُ يَوۡمَئِذٖ فَهُمۡ لَا يَتَسَآءَلُونَ

او هغه ورځ چې ورغږ به کړي او وبه وايي: پيغمبرانو ته مو څه ځواب ورکړ؟ نو په دې ورځ به خبري ترې ورکي شي او يو به بل نشي پوښتلی.

(٦٥-٦٦)- د قيامت په ورځ به ترې پوښتنه وشي چې خپل خپل پيغمبر ته ستاسو ځواب څه وو؟ کله چې هغوی تاسو ته بلنه درکوله چې پر الله تعالی او آخرت ايمان راوړئ څه ځواب مو ورکړ؟! له هغوی به ځواب ورك شي، خبره به نشي کولی، د ويلو لپاره به څه نلري او يو به له بله پوښتنه هم نشي کولی.

فَأَمَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلۡمُفۡلِحِينَ ﴿٦٧﴾

او هغه چې توبه ئې وکړه، ايمان ئې راوړ او صالح عمل ئې وکړ نو هيله ده چې له برياليو څخه وي.

(٦٧)- د پورتنيو دوو ډلو په مقابل کې هغه خلك دي چې له کفر او شرك لاس اخلي او د خپل رب لوري ته ورگرځي، ايمان راوړي او صالح عملونه کوي، هيله ده چې همدا توبه، ايمان او صالح عمل ئې بريا په برخه کړي، ولې دلته د (عسی) لفظ کارول شوی چې د يقين په ځای احتمال په گوته کوي، ځيني مفسرين وايي چې کله دا لفظ د الله تعالی له لوري وي نو د يقين معنی ورکوي، خو غوره توجيه دا ده چې توبه، ايمان او صالح عمل د ثبات او دوام غوښتنه کوي، يو ځلي کار نه دئ چې د هغه له مخې وروستی او يقيني پرېکړه وشي، که ثبات او دوام ونه کړي کېدی شي دا توبه، ايمان او صالح عمل په يقيني بريا منتج نشي.

وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُۚ سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٦٨﴾
وَرَبُّكَ يَعۡلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمۡ وَمَا يُعۡلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ لَهُ ٱلۡحَمۡدُ فِي ٱلۡأُولَىٰ
وَٱلۡأٓخِرَةِۖ وَلَهُ ٱلۡحُكۡمُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٧٠﴾

او ستا رب چې څه غواړي پيدا کوي ئې او غوره کوي ئې، اختيارول (ئې) له دوی سره نه دي، پاکي الله لره ده او لوړ دئ له هغه څه چې دوی ئې (ورسره) شريکوي. او ستا رب په هغه څه هم پوهېږي چې د دوی سينې ئې پټوي او په هغه څه هم چې څرگندوي ئې. دی هغه الله دئ چې له ده پرته بل معبود نشته، ستاينه مخکې او وروسته ده لره ده، او حکم (صادرول) د ده (کار) دئ او د ده لوري ته گرځول کېږئ.

(٦٨-٧٠)- دا مبارك ايتونه د توحيد او شرك په اړه څو ستر ستر حقائق زموږ مخې ته ږدي:

پر الله تعالی د ایمان معنی دا ده چې هغه یوازینی خالق او پیدا کوونکی ومنو، او دا د الله تعالی کار وګڼو چې څه او څوك د کوم ځانګړي کار لپاره غوره کوي او د هغه کار د ترسره کولو توان او توفیق ورکوي، په دې دواړو کې هیڅوك له الله تعالی سره شریك نه کړو، نه په خلقت کې او نه غوراوي او اختیار کې، الله تعالی له دې ډېر لوړ وبولو چې څوك په دې چارو کې ورسره شریك وي. په دې باور وو چې الله تعالی په هر څه پوهېږي، په پټو او ښکاره‌و، حاضر او غائب، ماضي، حال او مستقبل، هغه یوازینی معبود ومنو، له هغه پرته هیڅوك او هیڅ څه د لمانځني او عبادت وړ ونه ګڼو، له هر عیب او نقص لوړ او د ټولو ستاینو وړ، پرېکړې د ده له لورې صادرېږي، قضایا ده ته راجع کېږي او د هر څه په اړه وروستی پرېکړه د ده له لورې وي، او په پای کې د ده لورې ته ورګرځول کېږو.

او شرك یعني دا چې له الله تعالی پرته د بل چا په اړه دا عقیده ولرو چې د پیداینت په چارو کې ونډه لري، بل ته د مال او اولاد ورکوونکی، له بیماریو رغوونکی، له کړاوونو ژغورونکی او د مشکلاتو حلوونکی وبولو، یوه ته ئې هغه اوصاف او صلاحیتونه منسوب کړو چې د الله تعالی لپاره مختص دي او بل ته ئې هغه واکونه او اختیارونه ورکړو چې الله تعالی هیڅ مخلوق ته نه دي ورکړي، له الله تعالی پرته بل چا ته لمن ونیسو، مرسته ترې وغواړو، لمانځنه ئې وکړو او په وړاندې ئې د دعاء لاسونه اوچت کړو، حاضر او ناظر ئې وبولو او په غیب پوه ورته ووایو او په دې باور وو چې هغه مو له لرې غږ اوري او دعاء مو په خپله او یا پر الله تعالی قبلوي!!

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

ووایه: آیا دې ته مو پام شوی چې که الله دا شپه د قیامت تر ورځې درباندې تلپاتې کړي، له الله پرته بل معبود څوك دئ چې رڼا درته راوړي؛ نو آیا نه اورئ؟! ووایه: آیا دې ته مو نه دي کتلي چې که الله دا ورځ د قیامت تر ورځې درباندې تلپاتې کړي، له الله پرته بل معبود څوك دئ چې شپه درته راوړي چې پکې آرام وکړئ، آیا نه ګورئ؟! او د خپلې پېرزوینې له امله ئې شپه او ورځ درته جوړه کړه چې پکې آرام وکړئ او چې د ده فضل ولټوئ او ترڅو شکر وکړئ.

(۷۱-۷۳)- په دې مبارکو آیتونو کې د مخکني مهم مطلب د اثبات لپاره څو دلائل وړاندې شوي:

دا ستاسو شپه چې د خاص مصلحت له مخې په خاص او دقیق تناسب ټاکل شوې، کله لنډه او کله اوږده شي، خو نیل دقیق او ثابت تناسب مراعاتوي او په دې سره د زمکې پر سر د انسان لپاره لازم او ضروري شرائط برابرېږي، که په دې تناسب کې تغییر راشي نو د زمکې پر سر به هیڅ ژوی پاته نشي، نه انسان، نه حیوان او نه

هغه ونې او بوټي چې انسان ته مېوې او دانې جوړوي، كه الله تعالی وغواړي چې دا شپه دومره اوږده كړي چې د قيامت تر ورځې دوام وكړي، لمر او ځمكه له حركته ودرېږي؛ آيا داسې ذات مومئ چې شپه مو په ورځې بدله كړي؟ كه داسې څوك نه مومئ نو څنګه له الله تعالی پرته بل چا ته د دعاء لاسونه لوړوئ او مرسته ترې غواړئ؟!!

كه الله تعالی وغواړي چې دا ورځ مو تلپاتې كړي او د قيامت تر ورځې ئې اوږده كړي؛ آيا داسې څوك مومئ چې ورځ پای ته ورسوي او شپه راولي چې تاسو د هغې په غېږ كې څو شېبې آرام وكړئ؟! كه داسې ځواك په ټول عالم كې په نظر نه درځي نو ولې له الله تعالی پرته بل چا ته لمن غوړوئ او مرستې ته ئې دربلئ؟!!

مګر دې ته پام نه كوئ چې الله تعالی شپه او ورځ داسې پيدا كړي چې تاسو ورته اړ يئ، شپه د خوب او آرام لپاره او ورځ د معيشت د تأمين لپاره، تاسو خوب ته ضرورت لرئ، داسې يوه فرصت ته چې په ورځني كار كې خپله مصرف شوې انرژي او قوت جبران كړئ، دمه وكړئ، اعصاب مو لږ آرام وكړي او ستړيا مو رفع شي، الله تعالی ته داسې پيدا كړی يې چې له څه وخت كار كولو وروسته خوب درباندې غلبه وكړي، په خپله راشي، ستا له اجازې او موافقې پرته راشي، لاس، پښې دروتړي او له ځان سره دې بوځي، د خوب مهار ئې ستا په واك كې نه دئ دركړی، بلكې ستا مهار ئې د هغه لاس ته وركړی، چې كله ستومانه شې او ستا ستومانې او ضعف هغه ځای ته ورسېږي چې نور نو هيڅ كار نه شې كولی، ناڅاپه دې خوب خوا ته راشي، ستا كار درباندې متوقف كړي، ستا د وجود بېلابېلو برخو ته دا فرصت وركړي چې خپلې نيمګړتياوې پوره كړي، خپله ستومانې رفع كړي او د راتلونكي پړاو لپاره كار ته ځان چمتو كړي، ګورئ چې (ستا په خوب) كې څومره ستر مصلحت او حكمت پروت دئ!! كه (خوب) نه وی او يا ئې مهار د انسان په واك كې وی، څومره ستر ستر مصيبتونه به ئې انسان ته راولاړ كړي وو؟!! حريصو انسانانو به خپل ټول توان او ځواك په لنډې مودې كې مصرفاوو، خپله روغتيا به ئې په خطر كې اچوله او خپل ژوند به ئې د مرګ له ګواښ سره مخامخ كاوو!! تاسو د دغه (خوب) لپاره دوو شيانو ته ضر ورت لرئ: تياره او خاموشي، نه په رڼا كې سم او ژور خوب كولی شئ او نه له شور او ځوږ ډك محيط كې، ناڅاپي ګورئ چې شپه ستا مرستې ته راشي، خپل تور وزر په هر څه او هر ځای وغوړوي، غږونه خاموش شي، هر د غږ خاوند د خوب غېږ ته پناه يوسي او په دې سره ستا د خوب لپاره مناسب شرائط برابر شي. بيا تاسو د خپل ژوند مخكې بېولو او د خپل معاش او رزق، روزي د تأمين لپاره ورځې ته ضرورت لرئ، ترڅو د هغې په رڼا كې هر څه وپېژنئ، مفيد له مضر تفكيك كړئ، دوست له دښمن بېل كړئ او په خپل چاپېريال كې د شته توكو د كارولو امكان ترلاسه كړئ. د ځمكې او آسمانونو خالق ځمكه داسې جوړه كړې او د ځمكې او لمر ترمنځ فاصله او د ځمكې حركت په خپل محور او د لمر په محور ئې داسې تنظيم كړی چې كله د ځمكې پر سر شپه وي او كله ورځ، نه شپه هومره اوږده وي چې ځمكه تر ضرورته زياته سړه شي او نه ورځ هومره اوږده چې ځمكه تر لازم حده زياته توده شي، بايد يوه په بلې پسې راشي، تر هغه ستا خوا ته پاتې شي چې ضروري وي، ستا اړتيا رفع كړي، خپل كارونه ترسره كړي، بېرته ولاړه شي او خپل ځای بلې ته خالي كړي!! كه دا دقيق نظم نه وی، شپه او ورځ تر خپل اوسني وخت لنډه يا اوږده وی، د لمر او ځمكې تر منځ واټن كم يا زيات وی، د ځمكې چورلېدل او خوځېدل تند يا سست وی، نو د ځمكې پر سر به ژوند ممكن نه وو.

وَيَوۡمَ يُنَادِيهِمۡ فَيَقُولُ أَيۡنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمۡ تَزۡعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعۡنَا مِن كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدٗا فَقُلۡنَا هَاتُواْ بُرۡهَٰنَكُمۡ فَعَلِمُوٓاْ أَنَّ ٱلۡحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٧٥﴾

او هغه ورځ چې ورغږ به کړي او وبه وايي: زما هغه شريکان چېرې دي چې (زما د شريکانو) ګمان مو (پرې) کاوو؟ او له هرې ډلې به يو ګواه راوباسو او وبه وايو: خپل دلائل راوړاندې کړئ، نو پوه به شي چې حق د الله په خوا دئ او هغه څه به ترې ورک شي چې له ځانه ئې په دروغو جوړول.

(٧٤-٧٥)- دلته د قيامت د ورځې مخکنۍ صحنه له يوه بله اړخه انځور شوې: الله تعالى به له مشرکانو پوښتنه وکړي چې هغه معبودان مو چېرې دي چې زما د شريکانو ګمان مو پرې کاوو، بيا به له هر قوم څخه د هغوی پيغمبر د ګواه په توګه راوړاندې کړی شي چې د دوی په خلاف به ګواهي ورکوي، بيا به دوی ته وويل شي چې خپل دليل او شاهد وړاندې کړئ! پوه به شي چې حق د الله تعالى په خوا دئ، دوی نه د خپل شرک په دفاع کې کوم عذر وړاندې کولی شي، نه دليل او نه ګواه، هغه شرکي افکار او له ځانه جوړ کړي دروغجن معبودان به ترې ورک وي او مرسته به ئې نشي کولی!!

إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوۡمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيۡهِمۡۖ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلۡعُصۡبَةِ أُوْلِي ٱلۡقُوَّةِ إِذۡ قَالَ لَهُۥ قَوۡمُهُۥ لَا تَفۡرَحۡۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾

يقيناً چې قارون د موسى له قومه وو، چې پر دوی ئې تېری وکړ، له خزانو مو دومره ورکړې وې چې کونجيانې به ئې يوې ځواکمنې ډلې ته درنې وې، کله چې خپل قوم ورته وويل: (په دې) مه وياړه، يقيناً چې الله وياړونکي نه خوښوي، په هغه څه کې چې الله درکړي د آخرت کور ولټوه او خپله دنيوي برخه دې هم مه هېروه او همغسې (له نورو سره) ښېګڼه کوه چې الله له تا سره ښېګڼه کړې او په زمکې کې فساد مه لټوه، يقيناً چې الله مفسدين نه خوښوي.

٧٦-٧٧دلته څو خبرو ته توجه ولرئ:

له قارون سره مبارزه هغه مهال رامنځته شوه چې موسى عليه السلام له بني اسرئيلو سره يو ځای له مصره ووتل، د سينا په صحرا کې د اوسېدو په دوران کې د ده ستونزه راولاړه شوه.

دا ښيي چي له قارونانو سره مقابله او په ټولني کي اقتصادي اصلاحات بايد د انقلاب له بري وروسته او هغه مهال پلي او ترسره شي چي د فرعونانو واکمني نسکوره شوې وي، په مبارزې کي دې موضوع ته پاملرنه زيات اهميت لري، تر څو چي انقلاب بري ته نه وي رسېدلی ټوله توجه بايد يوې جبهې ته مبذول شي، خپل ټول توان طاقت بايد اصلي دښمن او لومړنی جبهې ته متوجه کړو، په نورو جبهو کي او د دوهمي او درېيمي کچي له دښمنانو سره په نښتو کي ښکېل نشو، مگر دا چي دښمن ئې زموږ مخي ته راوړاندي کړي، دا سوره موږ ته لارښوونه کوي چي د مبارزې په لومړي پړاوو کي بايد خپل ټول توان طاقت د ستر دښمن په ضد جنگ ته سوق کړو، په نورو جبهو کي ثانوي او غيرضروري فعاليتونه متوقف کړو او په بل جنگ او په وړو جبهو کي له مصروفېدو ډډه وکړو. دا صحيح نه ده چي په يوه وخت کي په ډېرو جبهو کي مصروف شو او په گڼ شمېر محاذونو کي خپل محدود ځواك ووېشو. دښمنان بايد درجه بندي کړو، لومړی بايد د لوی او اصلي دښمن چاره وکړو، حج موږ ته همدا درس راکوي چي د جمراتو د رمي په ورځو کي لومړی ورځ د جمرة الکبرٰی د رمي ورځ ده، جمرة الاولٰی او جمرة الوسطٰی په دوهمه او درېيمه ورځ رمي کېږي، په لومړۍ ورځ د دواړو لخوا آرام تېرېږو، له رمي ئې ډډه کوو او ځان جمرة الکبرٰی ته رسوو، لوی دښمن ته، د وړو دښمنانو ترشا ولاړ دښمن ته، اصلي کار چي ترسره شي واړه او فرعي کارونه له څه زحمت پرته ترسره کېږي، زموږ تېره تجربه؛ د شوروي اتحاد ماتې؛ په همدې حقيقت شهادت ورکوي. پيغمبر عليه السلام سود هغه مهال تحريم کړ چي مکې ته د فاتح په توگه ننوت او انقلاب پر اصلي او ځواکمن دښمن وروستۍ بريا ترلاسه کړه.

قارون د بني اسرائيلو له يوې قبيلې څخه وو، د فرعون ملگرتيا ئې کوله، د همدې ملگرتيا له کبله د ډېرو شتمنيو خاوند شو، له مصره د بني اسرائيلو د وتلو پر مهال دی هم دې ته اړ شو چي له قوم سره يو ځای ووځي، ځان ئې په مصر کي خوندي نه ليدو، له وتلو پرته ئې بله چاره نه درلوده. خو د بغاوت لار ئې غوره کړه، له خپلو شتمنيو په استفادې سره د فساد خورولو په لټه کي وو.

د قوم صالح شخصيتونو ورته نصيحت وکړ چي له فساده لاس واخله، له خپلې شتمني داسي کار واخله چي هم دې آخرت ښه شي او هم خپله دنيوي برخه ترلاسه کړې، له محتاجو خلکو سره داسي احسان وکړه لکه چي الله تعالی له تاسره احسان کړی. خو ده نصيحت کوونکو ته همغه ځواب ورکړی چي هر مفسد او له الله تعالی غافل بدای او شتمن ئې ورکوي، قرآن د ده ځواب په دې توگه راښيي:

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

وئې ويل: له دې پرته بل څه نه دي چي ما ته راکړل شوی (مال او دولت) زما د هغې پوهي او هنر نتيجه ده چي زه ئې لرم، آيا په دې نه پوهېدو چي الله تر ده د مخه ډېر داسي خلك هلاك کړل چي زور ئې تر ده زيات او راټول کړی (مال او دولت) ئې تر ده ډېر وو؟ او له مجرمانو د دوی د گناهونو (د څرنگوالي او املونو) پوښتنه نه کېږي.

(۷۸)- د قارون ځواب دا وو: څه چې لرم زما د هنر او کمال؛ او زيار او زحمت نتيجه ده، په لاس ته راوړو کې ئې نه د چا د احسان او پيرزوينې مرهون او پوروړی يم او نه ئې چا ته په څه ورکولو مکلف!! الله تعالی ده او ده ته ورته مغرورو او بخيلو شتمنو ته په ځواب کې فرمايي: آيا نه پوهيږي چې تر ده د مخه مو داسې شتمن خلك هلاك کړل چې هم ئې ځواك او قوت تر ده زيات وو او هم ئې شتمنی، ځيل قوت او شتمنيو مغرور کړي ول او غرور او بخل باعث شو چې د الله تعالی په سخت عذاب اخته شي، هغه مهال چې د الله تعالی عذاب پرې نازليږو نو د ګناهونو (د څرنګوالي او املونو) پوښتنه نه ترې کيږه، دا ورته نه ويل کيدل چې شتمني دې څنګه او له کوم هنر او کمال څخه په استفادې سره او د کومې ګناه د ارتکاب له لارې تر لاسه کړه؟!! له هر مجرم بدای سره به همدا معامله کيږي.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَـٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ أُوتِىَ
قَـٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ
وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَلَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّـٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٍ
يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ
يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾

نو د خپل قوم په وړاندې له خپل شأن او شوکت سره راووت، هغو چې د دنيوي ژوند په لټه کې ول وئې ويل: کاش زموږ هم دغه حالت وی چې د قارون په برخه شوی! يقيناً چې دی د لويي برخې خاوند دئ، او هغو چې علم ئې په برخه شوی وو وويل: افسوس ستاسو په حال، الهي ثواب او بدله هغه چا ته چې ايمان ئې راوړی او نيك عمل ئې کړی (تر دې ډير) غوره دئ او دا خو يوازې د صابرانو په برخه کيدی شي، نو دی او د ده کور مو په زمکه کې ښخ کړل، نو له الله پرته ئې نه کومه ډله وه چې مرسته ئې وکړي او نه له انتقام اخيستونکو څخه وو، او هغه چې پرون ئې د ده د مقام او مرتبې تمنا کوله داسې شول چې ويل ئې: او هو ! خبره خو دا وه چې په حقيقت کې دا الله دئ چې د خپلو بندګانو ځنې چې چا ته وغواړي رزق ورته پراخوي او تنګوي، که دا نه وی چې الله پر موږ احسان وکړ نو موږ به ئې هم په زمکې کې ننايستي وو، او هو! حقيقت خو دا دئ چې کافران هيڅکله نه شي ژغورل کيدی.

(۷۹-۸۲)- دلته د ولس په وړاندې د قارون د څرګنديدو او د ده حالت ته په پام سره د خلکو د دوو ډلو وينااوو او غبرګون ته په دې توګه ګوته نيول شوې:

ولس ته به له غولوونکي شأن او شوکت سره، په فاخره جامو کې او په ګاڼو سمبال راووت.

ضعيف النفسه، له آخرته غافل او په دنيوي لذتونو پسې لالهاندو خلكو به د ده غولوونكي حالت ته په پام سره ويل: اى كاش موږ ته هم همغسې څه راكړى شوي وى چې قارون ته وركړى شوي، هغه خو له شكه پرته ډېر بختور دئ.

د ايمان او علم خاوندانو به دغو ضعيف النفسو وګړو ته ويل: افسوس ستاسو په حال، الهي ثواب او بدله هغه چا ته چې ايمان ئې راوړى او نېك عمل ئې كړى تر دې ډېر ډېر غوره دئ او دا خو يوازې د صابرانو په برخه كېدى شي، هغه چې پر خپل حلال رزق اكتفاء كوي او حرامو ته لاس نه غزوي.

الله تعالى قارون او د ده كور او كورنى يو ځاى په زمكه كې ښخ كړل، له الله تعالى پرته ئې نه داسې ډله وموندله چې مرسته ئې وكړي او نه ئې په خپله له ځانه دفاع كولى شوى.

چا چې پرون د ده د مقام او مرتبې تمنا كوله، د ده د پايلې په ليدو سره ئې وويل: خبره خو دا ده چې په حقيقت كې دا الله تعالى دئ چې د خپلو بندګانو رزق پراخوي او تنګوي، كه الله تعالى پر موږ احسان نه وى كړى نو موږ به ئې هم په زمكې كې ننايستي وو، حقيقت خو دا دئ چې كافران هېڅكله د خپل كفر او ظلم له بدو پايلو نه ژغورل كېږي.

تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَـٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

دا اخروي كور خو د هغه چا لپاره ټاكو چې په زمكې كې نه لويي غواړي او نه فساد، او غوره پايله د متقيانو ده.

(٨٣)- الله تعالى د آخرت غوره مېشت ځاى د هغه چا لپاره ټاكلى چې نه په زمكې كې د خپلې لويي په لټه كې وي او نه د فساد خورولو په لټه كې، د دنيا او آخرت نېكه پايله د هغو متقيانو ده چې له كبر او فساد ډډه كوي.

ګورئ چې قرآن په څومره حكيمانه انداز د قارون او د ده د شأن او شوكت تر اغېز لاندې د تللو ضعيف الايمانو كسانو حالت او پايله بيانوي او د دوى په وړاندې د واقعي مؤمنانو حالت څنګه انځوروي؟!! قرآن فرمايي چې موسى عليه السلام د فرعون، هامان او قارون مقابلې ته لېږل شوى وو، قارون د موسى له قومه او اسرائيلي وو خو د خپل قوم په ضد له فرعون سره ملګرى شوى او په ټولو تېريو كې ئې د هغه ملګرتيا كوله، قارون په خپل كور كې له ټولې كورنى سره په زمكې كې خسف شو او فرعون له خپلو لښكرو سره په سيند كې غرق شو.

راشئ وګورو چې بايبل په دې اړه څه چټيات ويلي: بايبل تر دې عنوان (وتې) لاندې ليكي چې خداى موسى ته وفرمايل: اسرائيليانو ته ووايه چې د خپلو جامو په لمنو كې له تاره جوړ شوي وتې (ځوندې) په شنه تار وځړوئ او دا به تل ستاسو د ټولو نسلونو لپاره يو دود وي، دغه وتې به تاسو ته زما احكام دريادوي!! او ورپسې د موسى عليه السلام په ضد د رؤبين د قبيلې د دريو مشرانو د بغاوت يادونه كوي او ليكي چې په دې كې د لاويانو د قوم دوه سوه پنځوسو منتخبو مشرانو هم برخه اخيستې وه، غوښتل ئې د موسى عليه السلام مشري پاى ته ورسوي، ... موسى دوى ته وويل: آيا ستاسو لپاره مخكني امتيازات كافي نه دي، چې اوس د كاهني مقام هم غواړئ؟ ... موسى غصه شو او خداى ته ئې وويل: نور نو د دوى قرباني مه قبلوه... سبا ټول قوم د موسى په وينا د عبادت د خيمې خوا ته راغونډ شو، ... د خداى جلال ټولو اسرائيليانو ته راڅرګند شو، خداى موسى او هارون ته وويل: د

دې قوم له څنګه لرې شئ چې فوراً ئې هلاك كړم... خو موسی او هارون په سجده پرېوتل او وئې ويل: ... آيا د يوه كس د ګناه لپاره په ټول قوم غصه كېږې؟ ... نو خدای وويل: اسرائيليانو ته ووايه چې د قورح، دوتان او ابيرام له خيمو لرې شي.... همداسي ئې وكړل... ناڅاپي زمكه وچاودېده او دا درې كسان له خپلو كورنيو سره په كي ښخ شول... بيا د خدای له لوري يو اور راغی او هغه دوه نيم سوه كسان ئې وسوزول (دا دوه نيم سوه كسان چې په توطئې كي ئې برخه اخيستې وه د معبد خادمان وو، سپېلني به ئې دودول، هر يوه ځان ته د سپېلنيو دودولو سامان او لوازم جوړ كړي وو او له قربانيو او هديو به ئې خپله برخه ترلاسه كوله).... يوه ورځ وروسته اسرائيليانو بيا له موسی شكايت وكړ... بيا خدای په ورېځو كي راڅرګند شو... څوارلس زره اوه سوه كسان ئې ترې ووژل شول!!! ليكي چې شخړه د زعامت پر سر وه، خلكو د هارون مشري نه منله... په پای كي دا لانجه داسي پای ته ورسېده چې خدای موسی ته وويل: ټول مشران دې خپلې عصاګاني تا ته راوړي، په هري عصا د هغه د خاوند نوم وليكه... د عهد صندوق خوا ته ئې كېږده... هغه څوك چې زه ئې د مشرئ لپاره غوره كوم عصا به ئې غوټۍ وكړي... همداسي ئې وكړل... سبا چې د عبادت خيمې ته ننوت نو وئې ليدل چې د هارون عصا غوټۍ كړې، ګل ترې ټوكېدلی او بادام ئې كړی... موسی ټولې عصاګاني راوايستې او هر چا خپله عصا واخيسته... خو سره له دې اسرائيليانو خپل شكايتونه تر مخكي هم زيات كړل. ښايي ويل به ئې چې موسی (عليه السلام) د هارون د عصاء په ځای د بادام د ونې تازه څانګه ودرولې!!

داسي معلومېږي چې د بايبل ليكونكي په تورات يا انجيل كي د قارون د خسف كېدو خبر لوستی او ده ترې دا قصه جوړه كړې، په دې كي هيڅ شك نشته چې په تورات او انجيل كي به د قارون قصه په همغه بڼې كي راغلې وي چې په قرآن كي راغلې، قرآن د بايبل دا قصه له بنسټه ردوي او د قورح په ځای د قارون نوم اخلي او فرمايي چې دی له فرعون سره د خپل قوم په ضد ملګری شوی وو، د ډېرو شتمنيو خاوند وو، دا شتمني ئې هم د دغې ملګرتيا په وجه ترلاسه كړې وه، د موسی عليه السلام مخالفت ته ئې ملا تړلې وه او له خپلو شتمنيو سره په زمكه كي ښخ شو.

مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيۡرٞ مِّنۡهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَى ٱلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٨٤﴾

څوك چې له ښېګڼې سره راشي نو ده ته به تر هغې غوره ورپه برخه شي، او څوك چې له بدو كړنو سره راشي نو بدعملو ته به له خپلو كړنو پرته د بل څه سزا نه وركول كېږي.

~~(٨٤)- په دې مبارك آيت كي ويل شوي چې:~~

الله تعالی نېك عملو ته تر خپلو عملونو غوره بدله وركوي، او بدعملو ته د خپلو بدو عملونو مطابق سزا وركوي.

إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيۡكَ ٱلۡقُرۡءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍۚ قُل رَّبِّىٓ أَعۡلَمُ مَن جَآءَ بِٱلۡهُدَىٰ وَمَنۡ هُوَ فِى
ضَلَـٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾

يقيناً چا چې پر تا دا قرآن فرض کړی حتماً تر موعود مقامه ستا رسوونکی دئ، ووايه: زما رب هغه څوك ښه پېژني چې له لارښووني سره راغلی او هغه چې په څرګندي بې لاری کې دئ.

(٨٥)- يعني چا چې دا ذمه واري تا ته سپارلې ده چې دا قرآن به تر خلکو رسوې، هغوی ته به ئې ورزده کوې او د قرآن د تعليماتو مطابق د خپل ژوند سمبالولو ته به ئې رابلې، هغه به هرومرو خپلې وعدې ترسره کړي، تا به هغه لوړ مقام ته ورسوي چې وعده ئې درسره کړې، د معاد لغوي معنی د وعدې مهال او ځای دئ، هم ئې په اخروي وعدو اطلاق کېدی شي او هم په دنيوي وعدو، خو د آيت سياق او سباق او ټول هغه مضمون ته په پام سره چې تر دې آيت مخکې راغلی او پر فرعون او قارون د موسی بريا او برلاسي او د ده د دښمنانو په بحر کې غرقېدا او په زمکې کې ښخېدا په کې راغلې؛ ښيي چې دې ته ورته وعدې ترې مراد دي. يعني له خپلو دښمنانو سره به ستا روانه مبارزه هرومرو په همغه څه پای ته رسي چې الله تعالی ئې له تا سره وعده کړې، د حق بشپړه غلبه او د باطل زوال.

د دوی د تبليغاتو پروا مه کوه، په ځواب کې ئې ووايه: زما رب تر ټولو ښه پوهېږي چې څوك له لارښوونو سره راغلی او څوك په څرګندي بې لاری او ضلالت کې دئ.

وَمَا كُنتَ تَرۡجُوٓاْ أَن يُلۡقَىٰٓ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَـٰبُ إِلَّا رَحۡمَةً مِّن رَّبِّكَۖ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلۡكَـٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا
يَصُدُّنَّكَ عَنۡ ءَايَـٰتِ ٱللَّهِ بَعۡدَ إِذۡ أُنزِلَتۡ إِلَيۡكَۖ وَٱدۡعُ إِلَىٰ رَبِّكَۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا
تَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَۘ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَۚ كُلُّ شَىۡءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجۡهَهُۥۚ لَهُ ٱلۡحُكۡمُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٨٨﴾

او ته داسې نه وې چې د کتاب درتلو ته دې هيله کوله، مګر ستا د رب له لوري يوه پېرزوينه، نو د کافرانو ملاتړی مه شه. او دوی دې تا د الله له آيتونو له هغه وروسته منع نه کړي چې درته نازل کړی شول، او د خپل رب لوري ته بلنه ورکړه او له مشرکانو څخه مه شه. او له الله سره بل معبود مه بله (د ده تر څنګ د بل معبود عبادت مه کوه)، له ده پرته بل معبود نشته، هر څه هلاکېدونکي دي مګر د ده ذات، حکم ده لره دئ او د ده په لور ګرځول کېږئ.

(٨٦-٨٨)- دا وروستي درې آيتونه چې د دې مبارکې سورې خلاصه زموږ مخې ته ږدي لاندې لارښوونې لري:

پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چې تا دا هيله او انتظار نه درلود چې کتاب درباندې نازل شي او په پيغمبری مبعوث شې، بس الله تعالی اراده کړې وه چې پر تا او ستا پر امت رحم وکړي، همغسې لکه چې موسی عليه

السلام؛ نه پر پیغمبرۍ د ګمارل کېدو انتظار درلود او نه ئې ځان د دې ستر منصب لپاره مستعد او جوګه ګڼلو، له اته - لسو کلونو مسافرۍ او تبعیدي ژوند وروسته مصر ته روان وو، د لارې په نیمايي کې ئې رڼا تر سترګو شوه، خوا ته ئې ورغی او همئته په نابېره توګه او د خپل تصور او انتظار خلاف پر پیغمبرۍ وګمارل شو او د فرعون مقابلې ته د بني اسرائیلو د ژغورنې لپاره ولېږل شو، لکه څنګه چې د ده بعثت د دې قوم لپاره د الله تعالی یوه پېرزوینه وه همداسې ستا بعثت هم ستا د امت لپاره یوه ستره الهي پېرزوینه ده، ته هم د دوی د نجات لپاره مبعوث شوی یې.

لکه څنګه چې موسی علیه السلام ژمنه کړې وه چې له دې وروسته به هیڅکله د مجرمینو ملاتړ نه کوم ته هم هیڅکله د کافرانو ملتیا او ملاتړ مه کوه.

پام کوه چې د دښمنانو تهدید او تطمیع دې تا دې ته ونه هڅوي چې د الله تعالی د آیتونو له متابعت څخه امتناع وکړې، د الله تعالی د حکمونو مطابق عمل کوه، د خپل رب لورې ته بلنه ورکوه او په هیڅ څه کې د مشرکانو په څېر مه کېږه.

د الله تعالی تر څنګ د بل معبود عبادت مه کوه، له ده پرته بل معبود نشته، له الله تعالی پرته هر څه هلاکېدونکي دي، حکم صادرول، حکمیت کول، د قضایاوو او پېښو په اړه پرېکړې کول مختص ده لره دي، او تاسو ټول به د ده لورې ته ورګرځول کېږئ.

دلته د القصص مبارکه سوره پای ته ورسېده.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

د بني اسرائيلو د قصې نورې برخې

لکه څنګه چې ګورئ د القصص په مبارکې سورې کې د بني اسرائيلو د عبرتناکې قصې ځينې برخې په تفصيل سره راغلې او نورو برخو ته ئې يا په ايجاز او اختصار سره اشاره شوې او يا اصلاً نه دي راوړل شوې، د دې لپاره چې په دې کتاب کې مجمل او پاتې برخې هم ذکر شي؛ دا غوره بريښي چې د نورو سورتونو هغه آيتونه هم د لوستونکو مخې ته کېږدو چې د بني اسرائيلو د عروج او زوال عبرتناکه قصه څېړي، په دې سره به دا کتاب يوازې د القصص د سورې تفسير نه وي بلکې د بني اسرائيلو د تاريخ لوړې ژورې به ئې په نسبتاً مفصله توګه څېړلې او د هغه په ترڅ کې به ئې د ملتونو د عروج او زوال عوامل په ګوته کړي وي.

د قرآن په نورو سورتونو کې راغلي چې کله موسی عليه السلام مصر ته ستون شو او خپل دعوت ئې پيل کړ او په ضمن کې ئې فرعون ته بلنه ورکړه، هغه او درباريانو ئې انکار وکړ، ده ته ئې د کوډګر خطاب وکړ او خلکو ته ئې وويل: موسی د بې امنيو باعث دئ، فساد خوروي، که خپلې مخې ته پرېښودی شي تاسو به له مصره وتلو ته اړ کړي، څه چې تاسو ته ښيي زموږ د کوډګرو کوډو ته ورته دي، نه دی د خدای پيغمبر دئ او نه ئې دعوت الهي دعوت، د مصر ټول ماهر کوډګران ئې راغونډ کړل چې د ده مقابله وکړي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَقَالَ ٱلۡمَلَأُ مِن قَوۡمِ فِرۡعَوۡنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ وَقَوۡمَهُۥ لِيُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبۡنَآءَهُمۡ وَنَسۡتَحۡيِۦ نِسَآءَهُمۡ وَإِنَّا فَوۡقَهُمۡ قَٰهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِ ٱسۡتَعِينُواْ بِٱللَّهِ وَٱصۡبِرُوٓاْۖ إِنَّ ٱلۡأَرۡضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ وَٱلۡعَٰقِبَةُ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوٓاْ أُوذِينَا مِن قَبۡلِ أَن تَأۡتِيَنَا وَمِنۢ بَعۡدِ مَا جِئۡتَنَاۚ قَالَ عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُهۡلِكَ عَدُوَّكُمۡ وَيَسۡتَخۡلِفَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرَ كَيۡفَ تَعۡمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ الاعراف: ١٢٧-١٢٩

او د فرعون د قوم مشرانو وويل: آيا موسی او قوم ئي پرېږدې چي په زمكي كي فساد خور كړي، تا او ستا خدايان پرېږدي؟ وئي ويل: حتماً به ئي زامن ووژنو او ښځي به ئي ژوندۍ پرېږدو، په داسي حال كي چي موږ پرې برلاسي يو. موسی خپل قوم ته وويل: له الله مرسته وغواړئ او صبر وكړئ، زمكه خو له شكه پرته د الله ده، له خپلو بندګانو ئي چي چا ته غوښتي وي په ميراث ئي وركوي او نېكه پايله د پرهېزګارانو ده. وئي ويل: ستا له راتلو د مخه هم كړول شوي يو او له راتلو وروسته دي هم، (موسی عليه السلام ورته) وويل: اميد دئ چي رب مو ستاسو دښمن هلاك كړي او د زمكي خلافت درپه برخه كړي او بيا وګوري چي تاسو څنګه عمل كوئ.

د قوم مشرانو له فرعون وغوښتل چي د موسی عليه السلام او د ده د پلويانو په ضد قاطع او پرېكنده اقدام وكړي، هغه ته ئي وويل چي دوی هم له نظامه بغاوت كړی او هم له مذهبه، نه تا مني او نه ستا خدايان. د فرعون ځواب دا دئ: د دوی په ضد د هر څه كولو توان لرو، زموږ ترلاس لاندي دي، زامن ئي ورته وژنو او ښځي ئي د دې لپاره ژوندۍ پرېږدو چي د وينځو په توګه زموږ خدمت وكړي. دا د هر فرعون او فرعوني نظام منطق دئ، مخالفين نشي زغملی، يو وژني، بل په اسارت كي ساتي، د مخالفتونو د ځپلو لپاره له خپلي سلطي او واكمنی كار اخلي.

په دې دوران كي چي بني اسرائيل له سختو ستونزو او كړاوونو سره مخامخ دي راشئ وګورو چي موسی عليه السلام څه توصيه ورته كوي؟ موسی خپل قوم ته وويل: له الله مرسته وغواړئ او صبر وكړئ، زمكه خو له شكه پرته د الله ده، له خپلو بندګانو ئي چي چا ته غوښتي وي په ميراث ئي وركوي او نېكه پايله د پرهېزګارانو ده.

د موسی عليه السلام په دې وينا كي څو اساسي لارښووني د هر مؤمن لپاره ګورو:

له الله تعالی مرسته وغواړئ، بلي خوا ته د اميد سترګي مه اړوئ، له بل چا مرسته مه غواړئ.

د ګواښونو، ستونزو او كړاوونو په وړاندي صبر وكړئ.

په دې پوه شئ چي د زمكي حقيقي ټولواك الله تعالی دئ، دا پرېكړه د ده له لوري كيږي چي چا ته ئي په ميراث وركړي، له چا ئي بېرته واخلي او د ده په ځای ئي چا ته وسپاري.

نېكه پايله د پرهېزګارانو ده، د هغو ځان ساتونكو چي له الله تعالی پرته بل ته طمع نه كوي، له بې صبرۍ ځان ساتي او دا پرېكړه د بل چا په واك كي نه ګڼي چي د زمكي واكمني به چا ته سپارل كيږي.

ګورئ چي موسی عليه السلام په هغه سخت او ستونزمن حالت كي چي دی او ټول پلويان ئي ورسره مخامخ دي، خپلو مؤمنو پلويانو ته توصيه كوي چي مرسته بايد يوازی له الله تعالی وغواړئ، د ستونزو او مشكلاتو په وړاندي صبر وكړئ، او په دې باور ولرئ چي د زمكي رښتينی او يوازينی څښتن لوی الله دئ، هغه به د دې فيصله كوی چي له خپلو بندګانو ئي چا ته په ميراث وركړي. د دې قضيي فيصله د الله تعالی له لوري كيږي چي زمكه او په هغي كي واكمني او اقتدار چا ته په ميراث وركړی شي، د دې خبري اختيار چي زمكه چا ته په ميراث وركړي شي؛ د زمكي پر سر هيچا ته نه دئ سپارل شوی، لوی څښتن‌تعالی دا پرېكړه له عرش څخه صادروي، موسی عليه السلام خپلو مؤمنو پلويانو ته همدا ويل چي په دې كي به شك نه كوئ، كه ستاسو او ستاسو د دښمن حالت هر ډول وي، دا فيصله به مالك الملك خدای كوی. "إن الارض لله: زمكه يقيناً د الله ده"،

"یورثها من یشاء من عباده: له خپلو بندګانو ئې چې چا ته وغواړي په میراث ئې ورکوي"، "والعاقبة للمتقین: او نېکه پایله د پرهیزګارانو ده"، د کومو پرهیزګارانو؟ هغه چې له الله تعالی پرته له بل چا استعانت نه غواړي، په ستونزو، مشکلاتو او محرومیتونو کې هم پرته له خدای بل چا ته امید نه ساتي، بل چا ته لاس او لمن نه اوږدوي. څوك چې صبر، حوصله، ثبات او استقامت له لاسه نه ورکوي، او په دې اړه هیڅ شك نه لري چې دا زمکه چې مالك ئې خدای دئ چا ته چې ئې وغواړي هغه ته ئې په میراث ورکوي، د دغو متقیانو او پرهیزګارانو عاقبت نېك دئ.

د موسی علیه السلام قوم د صبر مظاهره وکړه، ورته وئې ویل: ستا له راتلو د مخه هم کړول شوي یو او له راتلو وروسته دې هم، (موسی علیه السلام ورته) وویل: امید دئ چې رب مو ستاسو دښمن هلاك کړي او د زمکې خلافت درپه برخه کړي او بیا وګوري چې تاسو څنګه عمل کوئ.

قوم په ځواب کې ورته وویل: ستا له راتلو مخکې هم اذیت شوي یو او ستا له راتلو وروسته هم، داسې نده چې یوازې ستا په راتلو سره دا مصیبتونه پر موږ نازل شوي، پروا ئې نشته، موږ په همدغو مصیبتونو کې لوی شوی یو، تر دې د مخه هم دا موږ وو او دا مصیبتونه.

که څه هم ځینو مفسرینو دا وینا د بني اسرائیلو د شکایت وینا ګڼلې، خو حقیقت دا دئ چې د دوی تعبیر کمزوری دئ، د بني اسرائیلو وینا به په هغه صورت کې شکوه او شکایت ګڼل کېده چې ویل شوي وی: ستا له راتلو وروسته پر موږ دا د مصیبتونو دور پیل شوی، خو د دوی دا وینا چې ستا تر راتلو د مخه هم زموږ همدا حالت وو، معنی ئې دا ده چې ستا په راتلو سره دا مصیبتونه پر موږ نه دي نازل شوي، پروا ئې نشته، دا خبره د دوی صبر او استقامت څرګندوی، همدا علت دئ چې موسی علیه السلام د دوی د صبر له مشاهدې وروسته هغوی ته وایي: هیله ده چې الله تعالی ستاسې دښمن هلاك کړي او د زمکې خلافت تاسې ته وسپاري او بیا به ګوري چې تاسې څه کوئ؟ ځکه که دا د صبر مظاهره نه وای نو موسی علیه السلام به کله هم دوی ته نه وو ویلي: اوس نو هیله من یم چې ستاسې د دې صبر په نتیجه کې به الله تعالی ستاسې دښمن هلاك کړي، تاسې ته به د زمکې خلافت دروسپاري او بیا به ګوري چې تاسې څه کوئ؟ د دغه آیت تر ټولو غوره او حقیقي توجیه همدا ده، عظیم الشأن قرآن دا د یوه ضعیف النفسه او بې صبره ټولګي نښه ګڼي چې کله له کوم مصیبت سره مخامخ شي نو خپل لارښود او مشر ته شکایت کوي او وایي: ستا په خاطر موږ له دې مشکلاتو او کړاوونو سره مخامخ شوي یو. لکه چې قرآن فرمایي:

وَ إِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِندِك ... النساء: ۷۸

په دې وینا سره بني اسرائیلو موسی علیه السلام ته ډاډ ورکړی چې بې صبري به نه کوي، په کړاوونو کې پاخه شوي یو، ستا له راتلو وروسته زموږ د ځورولو او کړولو لړۍ نه ده پیل شوې، تر دې د مخه هم ځورول شوي یو، د دوی د دې وینا په ځواب کې موسی علیه السلام وفرمایل: إن شاء الله چې ستاسو رب به دښمن هلاك کړي، د دې زمکې خلافت به تاسو ته وسپاري، بیا به وګوري چې تاسو څه کوئ؟

دې ته مو باید پام وي چې دا مطلب هغه مهال مسلمانانو ته اورول شوی چې دوی په مکې مکرمې کې له ورته ګواښونو سره مخامخ ول، ځورول کېدل، وژل کېدل او هجرت ته مجبورېدل، په دې سره دوی ته ویل شوي چې ستاسو درېځ، وینا، صبر، مقاومت، پرالله تعالی توکل باید همغسې وي لکه ستاسو د مخکنیو مؤمنو ورونو.

په دې مودې کي الله تعالی پر مصر رنگ رنگ عذابونه نازل کړل، د قرآن د وینا له مخي په مصریانو باندې دا عذابونه او مصیبتونه نازل شوي: قحطي، د حاصلاتو کموالی، طوفان، ملخان، کنې، چنگښي، ویني، خو قرآن وايي چې د دې مصیبتونو وجه د دوی گناهونه وو او هدف ترې دا چې دوی پند واخلي او له خپل کفر، شرك، ظلم او فساد څخه لاس په سر شي.

وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ الاعراف:١٣٠

او یقیناً چې فرعونیان مو په قحطي او د حاصلاتو په کموالي سره ونیول تر څو پند واخلي.

فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمُ ٱلطُّوفَانَ وَٱلۡجَرَادَ وَٱلۡقُمَّلَ وَٱلضَّفَادِعَ وَٱلدَّمَ ءَايَٰتٖ مُّفَصَّلَٰتٖ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ وَكَانُواْ قَوۡمٗا مُّجۡرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ الاعراف: ١٣٣

نو طوفان، ملخان، کنې، چنگښي او وینه مو د بېلابېلو نښو (په توگه) پرې راولېږل او دوی لويي وکړه او یو مجرم قوم وو.

د دې آیت د (مفصلات) له لفظ څخه په څرگنده توگه معلومېږي چې دا مصیبتونه په یوه وخت او یو په بل پسې نه دي نازل شوي بلکي په بېلابېلو وختونو کي نازل شوي، یو کال قحطي راغلی، یو کال د باغونو او زمکو حاصلات کم شوي، یو کال ملخانو د دوی پر فصلونو برید کړی، یو وخت طوفان پرې راغلی، بل وخت کنې او بیا چنگښي پرې مسلطي شوي او یو وخت د دوی اوبه د سرو وینو په څېر شوي او دا د بایبل د دې ادعاء خلاف ده چې وايي دا ټول حوادث د څو اونیو په منځ کي او د موسی او هارون علیهما السلام په لاس او هغه وخت تر سره شوي چې دوی د فرعون له جادوگرانو سره مقابله کوله، د بایبل ادعاء هم د عقل او واقع خلاف ده او هم د قرآن د وینا خلاف!! د الله تعالی سنت دا دئ چې له مصیبت وروسته خپلو بندگانو ته د توبې او تجدید نظر موقع ورکوي، که پند وانه خلي، بل او بل مصیبت پرې راولي، په یوه وخت د گڼ شمېر مصیبتونو یو په بل پسي راتلو سره د توبې او تجدید نظر مجال ختمېږي.

د فرعون د مشر زوی مړینه

بایبل تر دې عنوان لاندې لیکي: خدای په نیمه شپه کي د ټولو مصریانو ټول مشران زامن ووژل، د فرعون له مشر زویه د هغه غلام تر زویه چې ترزمکي لاندې تور زندان کي پروت وو... په دغه شپه فرعون او درباریان راویښ شول ... ټولو په جگ غږ ژړا پیل کړه... فرعون په همدغه شپه موسی او هارون راوغوښتل او ورته وئې ویل: ژر له مصره ووځئ او اسرائیلیان هم درسره بوځئ، خپل څاروي هم درسره روان کړئ... خو له وتلو مخکي ما ته دعاء وکړئ، ... نورو مصریانو هم اسرائیلیانو ته وویل: له مصره ووځئ... دوی له مصریانو ډېر سره او سپین زر هم واخیستل... او په دې توگه ئې د مصر ټولي شتمنۍ له ځان سره یووړې... شمېر ئې له ښځو او ماشومانو پرته نږدې شپږ سوه زره سړي وو... اسرائیلیانو څلور سوه دېرش کاله په مصر کي تېر کړل...

دلته د بايبل څو عجيبو خبرو ته لږ ځير شئ: خدای په نيمه شپه کې مصر ته راغی، د مصر په ټولو کورونو وګرځېدو، له هغه کوره تېر شو چې دروازه ئې په وينو لړلې وه، د هر مصري کور ته داخل شو، د هغه مشر زوی ئې ورته وواژو، په دې وخت کې د اسرائيليانو شمېر نږدې دوه مليونه وو، طبيعي ده چې د مصريانو شمېر به هم لږ تر لږه څلور مليونه وو، که هره کورنی لس کسان وګڼو نو د مصر د کورونو شمېر به شپږ لکه وو، د بايبل خدای چې د انسان په څېر دئ او تګ ئې هم انسان ته ورته، ګام په ګام مخکې ځي، په پاتې نيمې شپې کې په دې شپږ لکه کورونو ګرځېدلی، شا وخوا څلور لکه مصري ځوانان ئې وژلي، بيا په همدې پاتې نيمې شپې کې فرعون موسی او هارون ځان ته غوښتي، هغوی ته ئې له مصره د وتلو او ده ته د دعاء کولو خبره کړې!!! په همدې شپه د اسرائيليانو ښځو د خپلو مصري ګاونډيو له مېرمنو ښه ډېر سره او سپين زر ترلاسه کړي، هومره چې د مصر ټولې شتمنی ئې د ځان کړې او له ځان سره ئې وړې!!! نه پوهېږم مسيحيان او يهودان کومې بلا وهلي چې داسې مسخره خبرې مني، که يو ناول ليکونکی وغواړي چې ډېر حيرانووکی ناول وليکي نو دا هڅه خامخا کوي چې خبرې ئې څه نا څه په عقل برابرې وي، که ډېر هوښيار خلك ئې ونه مني نو ځيني کمعقله خلك خو ئې ومني، خو د بايبل ليکونکي د دې پروا نه ده کړې، مسيحيان او يهودان ئې داسې موندلي چې ګران دروغ تر آسان رښتيا ژر مني، د زوړ تاريخ هره خبره ورته مقدسه برېښي!! هر څه چې د دوی پلرونو ته منسوب شي او د انجيل او تورات په نامه وړاندې شي له تعمقه پرته ئې مني!!

بايبل تر دې د مخه ليکلي چې په مصر کې د يعقوب عليه السلام د مېشتېدو په وخت کې د ده د کورنی د ټولو غړو شمېر اويا کسان وو او اوس ليکي چې څلور سوه دېرش کاله وروسته کله چې له مصره وتل نو يوازې د نارينه وو شمېر نږدې شپږلکه وو، يعني د ښځو او ماشومانو په شمول به لږ تر لږه دوه مليونه ول او د دې معنی دا ده چې په دې موده کې د دوی شمېر نږدې اته ويشت زره پنځه سوه ځله زيات شوی، که د بايبل دا له مبالغې ډکه محاسبه ومنو نو دا دوه مليونه يهودان بايد له نورو څلور سوه دېرشو کلونو تېرېدو وروسته اوه پنځوس مليارده شوي وي، چې دا د ټولې نړۍ د موجوده نفوس نږدې لس برابره دئ او بيا په تېرو نږدې دوه نيم زرو کلونو کې به د دوی شمېر څومره شوی وی؟!! آيا دا محاسبه ډېره خندونکې نه ده؟ ښايي د بايبل ليکونکې به غوښتلي وي چې همغه زړه بې بنسټه خبره رښتينې کړي چې بايبل خدای ته منسوب کړې او ويلي ئې دي: د يهودانو شمېر به د آسمان تر ستورو او د زمکې تر شګو هم زيات شي!! خو نن او په ۲۰۰۹ ميلادي کال کې د يهودانو مجموعي شمېر شپږو مليونو ته نه رسېږي!! بايبل دا خبرې په داسې وخت کې کړې دي چې د شمېرو په اړه ئې چا دروغ نه شوی ثابتولی، هغه وخت خو به تر زرو زيات رقم هم نه وو، چا دا محاسبه ورسره کوله چې اويا کسيزه کورنی څنګه په ۴۳۰ کلونو کې (يعني پنځه نسله وروسته) دوه مليونو ته ورسېده؟!! په دومره مودې کې خو د سويانو په څېر د هغو حيواناتو شمېر هم دې حد ته نه شي رسېدی چې هر ځل ډېر بچيان زېږوي!! بايبل دې ته هم پام نه دئ کړی چې په مصر کې بني اسرائيلو ډېر بد ژوند درلود، فرعون د دوی زامن ورته وژل، په دې صورت کې خو بايد د دوی شمېر د زياتېدو په ځای کمېدی!! که زياتېدل ومنو، نو په ۱۹۹۸کال کې د دوی د نفوس وده په کال کې ۱،۹% وه که د بايبل په خاطر دا ۲% وګڼو نو د دوی شمېر بايد په ۴۳۰ کلونو کې نږدې درې لکه پنځوس زره وی نه دوه مليونه!!

له دغو غلطو ارقامو او په ارقامو باندې د بايبل له ترکيز؛ د بايبل په ماهيت پوهېدی شئ، په لارښود کتاب کې د ارقامو، شجرو او نومونو په ځای په اساسي مفاهيمو ترکيز کېږي او لارښوونو ته اهميت ورکول کېږي، قرآن د ارقامو په اړه فرمايي چې په دې ځان مه مصروفوئ، دا هومره ارزښت نه لري چې له چا سره پرې مناقشه

وکړئ او خپل وخت پرې ضایع کړئ، د اصحاب کهف د قصې په ترڅ کې فرمایي چې په دې له خلکو سره بحثونه مه کوئ چې د دوی شمېر څومره وو او څو کلونه په غره کې پاته شول، بس همدومره کافي ده چې ووایئ: دا د مؤمنو زلمیانو یوه ډله وه، په خدای ئې ایمان راوړ، د ظالمو واکمنانو له وېرې ئې غره ته پنا یووړه او الله تعالی د اوږدې مودې لپاره په خوب ویده او ژوندي وساتل، نه د دوی شمېر په ګوته کوي او نه دا وایي چې څو کلونه په غره کې پاته شول، فرمایي:

نَّحۡنُ نَقُصُّ عَلَيۡكَ نَبَأَهُم بِٱلۡحَقِّۚ إِنَّهُمۡ فِتۡيَةٌ ءَامَنُواْ بِرَبِّهِمۡ وَزِدۡنَٰهُمۡ هُدًى ﴿١٣﴾ الکهف: ١٣

موږ د دوی قصه په رښتیني توګه درته بیانوو، دوی یوه داسې ډله وه چې په خپل رب ئې ایمان راوړ او موږ ئې ایمان ورمضبوط کړ.

د خپل قوم په اړه د دوی نظر داسې بیانوي:

إِنَّهُمۡ إِن يَظۡهَرُواْ عَلَيۡكُمۡ يَرۡجُمُوكُمۡ أَوۡ يُعِيدُوكُمۡ فِي مِلَّتِهِمۡ وَلَن تُفۡلِحُوٓاْ إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

الکهف: ٢٠

که دوی درباندې برلاسې شي نو یا به مو د ډبرو په ویشتلو سره وژني او یا به مو خپل مذهب ته وراړوي او په دې صورت کې به هیڅکله بریا درپه برخه نه شي.

د دوی د شمېر په اړه د قصه خوښو وینا او د دوی په مقابل کې د مسلمان داعي دریځ داسې په ګوته کوي:

سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٞ رَّابِعُهُمۡ كَلۡبُهُمۡ وَيَقُولُونَ خَمۡسَةٞ سَادِسُهُمۡ كَلۡبُهُمۡ رَجۡمَۢا بِٱلۡغَيۡبِۖ وَيَقُولُونَ سَبۡعَةٞ وَثَامِنُهُمۡ كَلۡبُهُمۡۚ قُل رَّبِّيٓ أَعۡلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعۡلَمُهُمۡ إِلَّا قَلِيلٞۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمۡ إِلَّا مِرَآءٗ ظَٰهِرٗا وَلَا تَسۡتَفۡتِ فِيهِم مِّنۡهُمۡ أَحَدٗا ﴿٢٢﴾ الکهف:
٢٢

وایي به: درې ول او څلورم ئې د دوی سپی وو او وایي به: پنځه ول او شپږم ئې د دوی سپی وو، دا هسې په تیاره کې کاڼي ویشتل دي او وایي به: اوه ول او اتم ئې د دوی سپی وو!! ووایه: زما رب د دوی له شمېره ښه خبر دئ، یوازې لږ کسان پرې پوهېږي، د دوی (د شمېر) په اړه له سر سري بحثه پرته له چا سره شخړه مه کوه او د دغو خلکو له هیچا د دوی په اړه پوښتنه مه کوه.

کله چې تشدد نتیجه نه ورکوي:

ځومره چې فرعون او فرعونيانو د موسى عليه السلام د پلويانو په ضد خپل تشدد زيات كړ همدومره نهضت قوت وموند، د موسى عليه السلام د پلويانو او د فرعون د مخالفينو شمېر زيات شو، فرعون پرېكړه وكړه چې ځان د هغه دين مدافع وښيي چې له پلار نيكه مصريانو ته په ميراث پاته دئ او موسى عليه السلام له دې دين باغي وښيي، دا د ديني خوځښتونو يوه ځانګړتيا ده چې دښمنان ئې په يوې مرحلې كې ځان د دين مدافعان او نهضت له دين او ديانت څخه د باغي په توګه وړاندې كړي، د دين په جامه كې د دين مقابله كوي، همغه شعارونه وركوي چې نهضت عنوان كړي، فرعون د دين ساتونكى شي او موسى (ع) د دين مخالف!! فرعون صالح او صلح غوښتونكى شي او موسى د بې امنيو او فساد عامل!!، خو كله چې تبليغات هم بې اغېزه پاته شي، نه د نهضت د مزيد ځواكمنېدو او خورېدو مخه ونيسي او نه له نهضت سره د ولس د يو ځاى كېدو، نو د شخصيتونو د ترور او وژنې مرحله راورسېږي، د عام وژنو او د بني اسرئيلو د زامنو د ذبح كولو په ځاى د موسى عليه السلام د وژلو پرېكړه كېږي، قرآن فرمايي چې په دې پړاوكې دښمن دوه كاره كوى:

۱ـ همغه شعارونه عنوانوي چې نهضت عنوان كړي، هغه هم د دين مدافع او خواخوږى شي!!

۲ـ د شخصيتونو د ترور پرېكړه كوي.

قرآن په دې اړه فرمايي:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ ۖ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِى ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ غافر: ۲٦

او فرعون وويل: ما پرېږدئ چې موسى ووژنم، او هغه دې خپل رب (مرستې ته) وروبلې، زه وېرېږم چې ستاسو دين بدل نكړي او يا په زمكه كې فساد خور نه شي!

ګورئ چې هغه په پټه يوه خبره كوي او په ښكاره بله، خپلو درباريانو ته د تړلو دروازو تر شا وايي: ما پرېږدئ چې موسى ووژنم، موسى دې خپل خداى مرستې ته وروبلې، خو كله چې له عام ولس سره مخامخ كيږى وايي: زه وېرېږم چې موسى ستاسو غوره دين بدل نه كړي او په مصر كې بې امني او فساد خور نشي!! دا دئ ګورئ چې هغه ستر مفسد اوس دا دعوى كوى چې موسى عليه السلام فساد خوروي، هغه له الله تعالى باغي او د دين ستر دښمن اوس د دين حامي شوى، قرآن په دې سره موږ ته لارښوونه كوي چې دا د هري ديني مبارزې يوه مرحله ده، د پيغمبرانو عليهم السلام په خط روانو نهضتونو باندې هرومرو دا مرحله راځي، د مبارزې په يوه خاص پړاو كې به دښمن هم د نهضت شعارونه عنوانوي، د دين په جامه كې به د دين مقابله كوي، موږ د خپلې مبارزې په جريان كې په وار وار دا حقيقت په خپلو سترګو وليد، په وار وار همداسې وشول، د كمونيستانو په ضد د مبارزې په دوران كې هغه پړاو راغى چې له الله تعالى منكر او د دين سرسختو دښمنانو به خپلې وينا وي په بسم الله الرحمن الرحيم شروع كولې او په من الله التوفيق به ئې ختمولې، بې اودسه به په لمانځه ودرېدل، د لمانځه فيلمونه به ئې په تلويزيون كې ښودل كېدل، د شئون اسلامي وزارت ئې جوړ كړ، ويل ئې چې دولت ئې

ځلرويشتو زرو ملايانو ته معاش ورکوي، د مجاهدينو په اړه به ئي ويل چي دوی جوماتونه ورانوي او ملايان وژني!! عظيم الشأن قرآن دغه مرحله د نهضت د يوې طبيعي او حتمي راتلونکي مرحلې او د يوه سنت په توگه معرفي کوي، او په دې سره د الله د لاري مجاهدينو ته لارښوونه کوي چي له داسي پړاو سره مخامخ کېدو ته ذهناً چمتو وي، هغه ورځ به راځي چي فرعون ووايي: إني اخاف أن يبدل دينكم: زه وېرېږم چي ستاسي دين بدل نکړي!! ستاسو د غوره پلرني دين په اړه اندېښنه لرم، داسي نه چي موسی په خپل سحر او جادو او په خپلو جادويي ويناوو سره ستاسو پلرنی لرغونی دين او مذهب بدل کړي، هغه لوی مفسد، د طبقاتي نظام سالار، چي ولس ئي په ډلو ډلو ويشلی وو، د بني اسرائيلو زامن ئي ذبح کول، لوڼي ئي د وينځو په توگه ساتلې، پر دې مظلوم او بې وزلي قوم ئي ټول هغه ظلمونه او ناروا وي له کلونو کلونو راايسي روا گڼلې، هغه ئي په استضعاف او ذلت کي ساتلی، د يوه بشپړ قوم فرد فرد د مريي او وينځي په توگه د فرعونيانو په درباورنو کي د ذلت شپې ورځي تېرولې، د همدې ظالم او طبقاتي نظام بې رحمه سالار؛ له ډېرو ظلمونو، تړلو او وژلو وروسته وايي: وېرېږم چي په هېواد کي بې امني خوره نشي!! دا خبره پرون روسانو تکرار کړه، نن ئي امريکايان تکراروي، پرون کمونيستانو وکړه؛ نن ئي د امريکا د فوځونو په زور مسلط شوي لنډه غر غرېيالان کوي!! روسانو يو نيم مليون بی گناه افغانان ووژل، ټول هېواد ئي په کنډوالو بدل کړ، کلي او کورونه ئي په توپونو او بمونو ويجار کړل؛ خو سره له دې به ئي ويل: مجاهدين پلونه ورانوي، مدرسي، جوماتونه او مکتبونه ورانوي، نن امريکايان همدغه تبليغات کوي، په داسي حال کي چي په کليو، ښارونو، مدرسو او جوماتونو بمونه وروي، د خلکو د غم او ښادي په غونډو ډزي کوي، هره ورځ په لسگونو افغانان په خپلو وينو کي رغړوي، خو وايي چي مجاهدين مکتبونه، مدرسي او جوماتونه او عام المنفعه تأسيسات ورانوي، په خپل لاس به په دغو ځايونو کي بمونه منفجر کړي چي مجاهدين پرې تورن کړي، گورئ چي هماغه د فرعون خبره پرون د روسانو په خوله تکرارېده او نن د امريکايانو په خوله. او دا ښيي چي د قرآن قصي تاريخي بېلگي او مثالونه دي چي تل به تکرارېږي، د تاريخ په هر پړاو او د زماني په هر موړ کي به يو فرعون وي او په مقابل کي ئي يو موسی، او دا مبارزه به د فرعون په غرقېدا پای ته رسي.

که څه هم موسی عليه السلام په دې توگه لېږل شوی چي په لومړي سرکي به د فرعون مقابله کوي، د دښمن د متحدي جبهې له دريو اړخونو څخه به لومړی د فرعون (د سياسي حاکمي طبقي سالار) په خلاف د جنگ جبهه پرانېزي، خو کله چي فرعون گوري چي د بني اسرائيلو د زامنو وژلو هم څه نتيجه ورنکړه، او د قرآن په اصطلاح : و ما كيد الكافرين الافی ضلال: او د کافرانو کيد او توطئه له دې پرته بله پايله نه درلوده چي معکوس نتائج ورکړي، د موسی عليه السلام د وژلو پرېکړه هم عملي نه شوه، نو له خپلو درباريانو سره مشوره کوي چي اوس څه وکړو؟ قرآن د دوی د ځواب په اړه داسي فرمايي:

قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ وَأَرۡسِلۡ فِي ٱلۡمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿١١١﴾ الاعراف: ١١١

وئي ويل: د ده او د ورور معامله ئي وروسته کړه او ټولو ښارونو ته اربکي ولېږه چي ښه پوه او ماهر جادو گران درته راولي.

پوه او ماهر جادو گران راغونډ شول، قرآن دا ساحران په دې توګه موږ ته معرفي کوي. ۱- د فرعون دسترګو په اشاره خوځېږي .۲- د فرعون اربکي ئې راغونډوي او د فرعون په ایماء او اشاره د حق مقابله کوي. ۳- د حاکم نظام په خدمت کې دي. ٤- له فرعون څخه د اجر او بدلې هیله لري.

دا د هغوی خصوصیات دي، که فتوی ورکوي هم د هغه په اشاره ئې ورکوي، که مقابلې ته راوځي نو د فرعون په امر راوځي، د هغه په اشاره راغونډېږي، د بدلې هیله هم له هغه څخه لري او تر ټولو ستر هدف ئې دا دئ چې دربار ته مقرب او نږدې شي. عظیم الشأن قرآن د ساحرانو د پیژندلو معیارونه په ګوته کوي هلته چې فرمایي:

فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُواْ لِفِرۡعَوۡنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ إِذٗا لَّمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ الشعراء: ٤١-٤٣

نو کله چې جادوګران راغلل فرعون ته ئې وویل: موږ ته به څه اجر او بدله حتماً وي که بریالي شوو؟ هغه (ورته) وویل: هو! تاسي به له مقربینو څخه وئ (زما له نږدې درباریانو څخه او د درباریانو په فهرست کې به نیول کېږئ).

تاسو د روسانو د اشغال په دوران کې ولیدل چې د مجاهدینو د مقابلې لپاره ریاست شئون اسلامي او پلاروطنه ملي جبهه جوړه شوه، و مولیدل چې د اسلامي شئونو ریاست ئې په وزارت بدل کړ، امریکایانو په همدې موخه لویه جرګه، منتخب پارلمان او ستره محکمه رامنځته کړل، قاضیان ئې د روزنې لپاره ایټالیا ته ولېږل، دیني مدرسې ئې جوړې کړې، همغسې لکه چې فرعون د نهضت په خلاف لومړی د ساحرانو جبهه پرانیستله، غوښتل ئې د دوی په ذریعه د موسی علیه السلام مقابله وکړي او مصریانو ته ئې ویل: که دا ساحران بریالي شول ټول به په ګډه د هغوی متابعت کوو!!

فَجُمِعَ ٱلسَّحَرَةُ لِمِيقَٰتِ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلۡ أَنتُم مُّجۡتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُواْ هُمُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾ الشعراء:٣٨-٤٠

کوډګران د معلومې ورځې میقات ته راغونډ کړی شول او خلکو ته وویل شول: آیا تاسو هم غونډېدونکي یاست؟ تر څو د سحره وو متابعت وکړو که غالب شول.

سحره چې د حاکم نظام په خدمت کې دي او د اربکیو په ذریعه را غونډېږي او د مسابقې میدان ته سوق کېږي، دوی د عام ولس د راغونډولو وسیله ګرځوي، خلکو ته وویل شول: که دا سحره غالب شول د دوی متابعت به

کوو، خو کله چې همدا سحره ماتې خوري، د موسی علیه السلام د دعوت پر حقانیت پوهېږي، ایمان راوړي، ګورئ چې فرعون ئې په مرګ او لاس پښو قطع کولو ګواښي !!

قَالَ ءَامَنتُمۡ لَهُۥ قَبۡلَ أَنۡ ءَاذَنَ لَكُمۡۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِى عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحۡرَ فَلَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَرۡجُلَكُم مِّنۡ خِلَٰفٖ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٤٩﴾ الشعراء: ٤٠

فرعون وويل: پر ده مو ایمان راوړ، مخکې تر دې چې زه درته اجازه درکړم، دی ستاسو هغه مشر دئ چې سحر ئې درښودلی، نو ژر به پوه شئ (چې څه درسره کوم؟)، لاسونه او پښې به مو حتماً یو د بل خلاف پرې کړم، او هرومرو به تاسو ټول په دار وځړوم،

په دې سره قرآن موږ ته وایي: هغه مذهبي مشران چې د فرعون د غلامۍ کړۍ په غاړه اچوي او د هغه په امر د مجاهدینو مقابله کوي پایله ئې دا ده چې د فرعون له لوري به په مرګ ګواښل کېږي!! دوی ته به ویل کېږي چې تاسو له مجاهدینو سره پټې اړیکې درلودې.

له ساحرانو څخه چې چا ایمان راوړ د فرعون د ګواښونو پروا ئې ونه کړه، او د قرآن د وینا له مخې ئې د ګواښونو په وړاندې ځواب دا وو:

قَالُواْ لَا ضَيۡرَۖ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطۡمَعُ أَن يَغۡفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَٰيَٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ الشعراء: ٥٠-٥١

پروا ئې نشته، یقیناً چې موږ دخپل رب لوري ته ورګرځېدونکي یو، زموږ طمع دا ده چې زموږ رب زموږ خطاګانې راوبخښي، په دې چې موږ لومړني مؤمنان شوو.

هغوی اوس نه یوازې له مرګه نه وېرېږي بلکې وایي مرګ موږ له خپل معبود خدای سره وصلوي، تر ایمان راوړلو د مخه ئې له فرعون اجر او معاوضه غوښتله خو اوس د دوی مادي طمع په معنوي تلوسې بدله شوې. هغوی اوس له خپل رب پرته له بل هیڅ طمع نلرې او څه نه غواړي. له موسی علیه السلام هم څه نه غواړي، د هغوی مادي حرص او طمع، د چوکۍ او اقتدار تلوسه، اوس په معنوي تلوسې بدله شوې، اوس یوازې له خپل رب څخه طمع لري، خو د هدایت او مغفرت طمع.

د هجرت پرېکړه

کله چې مصر د بني اسرائیلو لپاره د اور په کندې بدل شو، الله تعالی موسی علیه السلام ته امر وکړ چې له خپلو ټولو بلوبانو سره یو ځای د سینا په لوري هجرت وکړي، د هجرت لپاره معینه شپه وټاکل شوه، معینه شپه د دې لپاره وټاکل شوه چې د فرعون تر خبرېدو مخکې او تر دې وړاندې چې دوی را ایسار کړي او د هجرت مخه ئې

ونيسي، له مصر څخه په زيات واټن کي لري شوي وي، ټول قوم د موسی علیه السلام په ملګرتیا په شپه کي له مصره وځي.

هجرت د پيغمبرانو سنت دئ، هجرت دمدنيتونو د جوړولو مقدمه ده او هجرت د انقلابی بدلونو پيل دئ. پر ولسونو کله کله داسي حالت راشي چي يا به هجرت کوي او يا به د تل لپاره په ذلت کي پاته کېدا مني، بني اسرائيل هجرت ته چمتو شول، راشئ وګورو چي قرآن د بني اسرائيلو د وتلو څرنګوالی څنګه بيانوي، او بابيل په دې اړه څه وايي؟ آيا دا وتل ئی د فرعون په اجازه ګڼي؛ همغسي چي بابيل وايي او که له فرعونه د بغاوت په توګه؟ آيا د مصريانو زلمي زامن په سيند کي غرق شوي که په خپلو کورونو کي وژل شوي؟ د شپې لخوا وتل ئی د دې لپاره وو چي فرعون په همغه شپه د وتلو امر ورته کړی وو او که د دې لپاره چي د فرعون تر خبرېدو وړاندي ډېر مزل ووهي او که د فرعون لښکري ئی تعقيبوي نو وئي نه شي نيولی؟!!

قرآن فرمايي چي الله تعالی موسی علیه السلام ته د هجرت امر وکړ، ورته وئې ويل چي په شپه کي بني اسرائيل وړاندي او ته ئې تر شا له مصره ووځئ، فرعون به له خپلو لښکرو سره په تاسو پسي درځي، د نيول کېدو وېره مه کوئ... د قرآن الفاظ دا دي:

فَأَسْرِ بِعِبَادِى لَيْلاً إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱتْرُكِ ٱلْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُواْ مِن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُواْ فِيهَا فَٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَٰهَا قَوْمًا ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ وَمَا كَانُواْ مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مِنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَالِيًا مِّنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱخْتَرْنَٰهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم مِّنَ ٱلْءَايَٰتِ مَا فِيهِ بَلَٰٓؤٌاْ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

الدخان: ۲۳-۳۳

زما بندګان په شپې کي روان کړه، يقيناً چي ستاسو تعاقب به کېږي او بحر آرام او ولاړ پرېږده، بې شکه چي دوی غرقېدونکی لښکر دئ، څومره باغونه، چيني، فصلونه او د اوسېدو غوره ځايونه ئي پرېښودل او هغه نعمتونه چي چړچې ئي په کي کولي؟!! همداسي؛ او بل قوم ته مو په ميراث ورکړل، نو نه آسمان او زمکي پرې وژړل او نه مهلت ورکړی شو!! او يقيناً چي بني اسرائيل مو له هغه سپکوونکي عذابه وژغورل، له فرعونه؛ يقيناً چي هغه د مسرفينو له ډلي يو ستر متکبر وو او يقيناً چي په پوهي سره مو (بني اسرائيل) پر ټولو نړی والو غوره کړل او هغه نښي مو ورکړې چي څرګندي آزمويني په کي وې.

همدا راز فرمايي:

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِىٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَـٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَـٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَـٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَـٰهُم مِّن جَنَّـٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَـٰهَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَـٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّآ ۖ إِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْبَحْرَ ۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا ٱلْءَاخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

الشعراء: ٥٢-٦٨

او موسى ته مو وحي وكړه چي زما بندگان په شپه كي روان كړه،(دوى ترمخ او ته ئي تر شا)، يقيناً چي ستاسو تعاقب به كيږي، نو فرعون ښارونو ته اربكي ولېږل، (او وئې ويل) : دا يو لږكى ټولگى دئ او دا دوى دي چي زموږ غصه ئي راپارولې او يقيناً چي موږ يو محتاط ټولى يو، نو له باغونو او چينو مو وايستل او له خزانو او غوره بنگلو، همداسي؛ او بني اسرائيلو ته مو په ميراث وركړل، نو د لمر خاته پر مهال ورپسي شول او كله چي دواړو ډلو يو بل سره وليدل د موسى ملگرو وويل: شك نشته چي موږ وموندل شوو (دا دئ موږ ته راورسېدل)، وئې ويل: داسي نه ده؛ يقيناً چي زما رب راسره دئ، هغه به حتماً (د نجات) لار راښيي، نو موسى ته مو وحي وكړه چي دا سيند په عصا ووهه، نو وچاود او هره برخه ئي د ستر غره په څېر (پر ځاى ولاړه) وه، هغه ځاى ته مو هغه نور هم رانږدې كړل او موسى او ټول هغه كسان مو وژغورل چي له ده سره ول، بيا مو هغه نور غرق كړل، يقيناً چي په دې كي ستره نښه ده او ډېرى ئي ايمان راوړونكي نه ول او يقيناً چي ستا رب مهربان عزتمن دئ.

گورئ چي موسى عليه السلام په هغه سخت حالت كي چي له هري خوا لار پري بنده، د دښمن مجهز فوځ ئي تر شا، مخي ته بحر حايل او ملگري ئي هم وېري اخيستي، خو دى په همدې حالت كي هم ډاډه او مطمئن دئ او د الله تعالى مرستي ته سترگي په لار او د همدغه ډاډ او اطمئنان په وجه الله تعالى ورته وفرمايل: اوس نو دا بحر په خپلې عصا ووهه، يعني دا الهي مرسته د هغه ډاډ او اطمئنان نتيجه وه چي موسى عليه السلام وښود او خپلو ملگرو ته ئي وويل: گمان مه كوئ چي موږ ونيول شوو او د دښمن په لاس كي پرېوتو!! الله تعالى راسره دئ؛ هغه زموږ د ژغورني ذمه وار دئ!!

ښايي هيڅ هوښيار او د حساس ضمير خاوند به دا ضرورت احساس نه کړي چې د قرآن دا بليغه، اغېزناکه او عبرتناکه وينا د بايبل له هغې پرېوتې او ګډې وډې وينا سره مقايسه شي، دې ته د انسان زړه په رپېدا راشي، د سر وېښتان ئې څېګ شي، دا آيتونه ئې له ځان سره همغې صحنې ته بوځي، داسې احساس ورسره راپيدا شي چې دا هر څه په خپلو سترګو ګوري، يوه ډله د سيند په څپو سره وژغورل شي او بله په همدې څپو کې غرقه شي، يوه ته سيند په خپلې سينې لار ورکوي او بل ته خپل کومې پرانېزي، له يوه سره بې وزلي او وېرې اخيستې ملګري دي او له بل سره مغرور او مجهز فوځ، يو د آزادۍ لپاره خوځېدلی او بل د غلامۍ په زنځېرونو کې د يوه مظلوم ولس د ساتلو تکل کوي، يو پر الله تعالی توکل کوي، د هغه په امر خوځېدلی او خپله لار په خپلې عصا پرانېزي او بل د خدايی دعوی کوي، يو د بنګلو، باغونو او خزانو خاوند دئ او بل تش لاسی ولس، له هر څه محروم، د وطن پرېښودو ته اړ، ... خو ګورئ چې وروستی فتح او بريا د چا په برخه کېږي او له ماتې سره څوك مخامخ کېږي؟!! پرېکړې له عرشه صادرېږي نه د زمکې پر سر له قصرونو، داسې نه ده چې د زور او ځواك خاوندان به تل برلاسي وي او په هرې نښتې کې به بريا د دوی په برخه!! نه ګورئ چې فرعون له کوم برخليك سره مخامخ شو؟!! آيا له خپل لښکر سره يو ځای غرق نه شو؟ او ښتمنې ئې بني اسرائيلو ته په مېراث پاتې نه شوه؟!!

د فرعون غرقېدا داسې پېښه ده چې انکار ترې ډېر ګران دئ، د مصر فرد فرد له خپل پلار نيکه اورېدلې او سينه په سينه تر ننه رارسېدلې، د فرعون په موميايي شوي کالبت باندې؛ وروستيو علمي څېړنو هم ثابته کړه چې هغه په اوبو کې د غرقېدو په وجه مړ شوی، بايبل هم دا قصه رااخيستې ده خو هسې د يوې پېښې په توګه، له قصې مخکې او وروسته به داسې څه په نظر در نه شي چې د قصې د بيانولو موخه او هدف ګڼل کېږي، خو وګورئ چې قرآن په دې اړه څومره عبرتناکه وينا لري:

وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ وَجُنُودُهُۥ بَغۡيٗا وَعَدۡوًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدۡرَكَهُ ٱلۡغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِيٓ ءَامَنَتۡ بِهِۦ بَنُوٓاْ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ۝٩٠ ءَآلۡـَٰٔنَ وَقَدۡ عَصَيۡتَ قَبۡلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ۝٩١ فَٱلۡيَوۡمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنۡ خَلۡفَكَ ءَايَةٗۚ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنۡ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ۝٩٢ يونس: ٩٠-٩٢

او بني اسرائيل مو له سينده تېر کړل، نو فرعون او لښکرې ئې د ظلم او تېرې په قصد ورپسې شول، تر هغه چې غرقېدا راګېر کړ، وئې ويل: په دې ايمان راوړم چې له هغه معبود پرته بل معبود نشته چې بني اسرائيلو پرې ايمان راوړی او زه (نور د الله تعالی په وړاندې) له غاړه ايښودونکو او تسليم شوو څخه يم!! اوس! او په داسې حال کې چې مخکې دې سرکښي کوله او له مفسدينو څخه وې؟!! نو نن به دې بدن وژغورو تر څو هغو کسانو ته (د عبرت) نښه وې چې له تا وروسته (راځي او پاته) دي او د خلکو ډېرى زما له آيتونو غافل دي!!

بایبل د دغو اساسي خبرو له کولو عاجز دئ، قصه د قصې لپاره راوړي نه د کوم اوچت او سپېڅلي مقصد لپاره !!

دا هم د قرآن یو بل اعجاز دئ چې د فرعون د جسد په اړه ئې وینا رښتیني ختلې، جسد ئې تر نن پورې د عبرت په توګه پاته دئ او دښمن اعتراف کوي چې هغه د قرآن له وینا سره سم په اوبو کې د غرقېدو په وجه مړ شوی**!!**

د نجات د ورځې لمانځنه

بایبل (د فصح عید) تر عنوان لاندې داسې کاږي: خدای موسی او هارون ته وویل: له دې وروسته به ستاسو لپاره دا میاشت د کال لومړی او تر ټولو مهمه میاشت وي... هر کال به د دې میاشتې په لسمه هره کورنۍ یو وری تیاروي، که د کورنۍ شمېر کم وي په خپل ګاونډ کې له بلې وړې کورنۍ سره دې ګډ شي، دا وری یا سېرلی به نر، بې عیبه او یو کلن وي، د همدې میاشتې د څوارلسمې په مازدیګر دې ټول اسرائیلیان دا وري قرباني کړي او د هغوی وینې دې د دروازو د ولاړو تیرانو او د هغو خونو د دروازو پر سر وشیندي چې د وري غوښه په کې خوړل کېږي، په همدې شپه دې دا غوښه وریته کړي او له پتیري ډوډۍ او ترخو سابو سره دې وخوري، غوښه به اومه او په اوبو کې پخه شوې نه خوري، بلکې ټوله به د سر، پښو، زړه او ینې په شمول وریته او ټوله به د همدې شپې تر سهاره خوري، که څه پاتې شوه هغه به سوزوي (د دې لپاره چې غیر یهودي ته ئې تر پاتې کېدو سوزول غوره دي**!!**)، د وري له خوړو مخکې به خپلې څپلې په پښو کوئ، خپله عصا به په لاس کې نیسئ او د سفر لپاره به تیارېږئ...دا مراسم به د خدای فصح په نامه یادېږي، دا ځکه چې زه خدای یم او نن شپه به د مصر له سیمې تېرېږم او د مصریانو ټول مشران زامن او د دوی د څارویو لومړي پیدا شوي بچیان به وژنم او د دوی خدایانو ته به سزا ورکوم، کومې وینې چې تاسو د دروازو پر تیرانو شیندلې دا به د دې نښه وي چې دا کورونه ستاسې دي، زه به ئې په همدې سره پېژنم، له هغوی به تېرېږم او یوازې مصریان به وژنم**!!!** هر کال به د دې ورځې په یاد جشن نیسئ، په دې جشن کې چې اوه ورځې به وي یوازې پتیره ډوډۍ خورئ، په لومړۍ ورځ به خمېره له کوره بهر وړئ... ځکه که څوك په دغو ورځو کې د خمېره شوو وړو ډوډۍ وخوري له اسرائیلیانو به شړل کېږي، په لومړۍ او اوومه ورځ به ټول په ګډه د خدای عبادت کوئ، په دغو دوو ورځو کې به د خوراك له برابرولو پرته بل هیڅ کار نه کوئ**!!** بایبل دلته دا خبره درې ځلې تکراروي چې په دغو اوه ورځو کې به یوازې پتیره ډوډۍ خورئ، په کور کې به خمېره نه ساتئ، چا چې خمیره ډوډۍ وخوړله له اسرائیلیانو څخه به طرد کېږي**!!!** دا به تر ابده پر تاسو واجب وي... دا د دې لپاره چې په دغې ورځې ما له مصره وژغورلئ**!!!**

لکه چې ګورئ دا برخه هم له ډېرو مسخره او خندوونکو خبرو ډکه ده، چې ځیني ئې دا دي:

آیا دا عجیب مذهب نه دئ چې د یوه کلن وري حلالول، وریتول او په خپله ئې خوړل یو مهم مذهبي کار ګڼي**؟!!** داسې نه چې هغه حلال کړئ او د الله تعالی په نامه ئې فقیرانو او مسکینانو ته ورکړئ**!!** قرباني خو دې ته ویل کېږي چې څوك له یوه غوره شي؛ د یوه سپېڅلي هدف لپاره تېر شي، نه پوهېږو چې د داسې وریتې غوښې خوړلو ته څنګه د قربانۍ نوم ورکوئ**؟!!**

آیا کېدی شي الهي دین انسانانو ته ووایي چې د خپلو کورونو او خونو دروازې د قربانۍ په وینو ولړئ**؟!!** آیا داسې دین به د سالم فطرت خاوند ومني**؟!!** او په خاصه توګه چې دا په وینو د دروازو لړل د دې لپاره ضروري

ګڼي چې خدای ته د يوې نښې په توګه وي او په دې سره پوه شي چې دا کور او دا خونه د اسرائيليانو ده، نو هلته به له ننوتلو ډډه کوي او د دوی زامن به نه وژني؟!!!

ګورئ چې د بايبل له نظره مهم مسائل کوم دي؟ د ثواب کار کوم دئ او د ګناه کار کوم؟ خدای په څه راضي کېږي او په څه ناراضه کېږي؟ د بايبل خدای د پتيري ډوډۍ په خوړلو راضي کېږي او د خمېره ډوډۍ په خوړلو دومره غصه کېږي چې خوړونکی ئې له خپل نازولي قوم څخه د شړلو او رټلو وړ ګڼي!!! آيا داسي دين ته څوك الهي دين ويلی شي؟ آيا هغه دين يو انساني دين کېدی شي چې د انسان د ژوند اړوند ټول مهم او اساسي مسائل ئې له پامه غورځولي وي او ترکيز ئې په دغسي مسائلو وي؟!!

قرآن وايي چې فرعون ټولو ښارونو ته اربکي ولېږل، لوی فوځ ئې برابر کړ، د هغوی په ستنولو او وژلو پسي ووتل:

وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَسۡرِ بِعِبَادِيٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرۡسَلَ فِرۡعَوۡنُ فِي ٱلۡمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرۡذِمَةٞ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمۡ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾

الشعراء: ٥٢-٥٦

او موسی ته مو وحي وکړه چې زما بندګان په شپې کې وباسه (او په دې پوه شه چې) حتماً به ستاسو تعاقب کېږي. نو فرعون ټولو ښارونو ته اربکي ولېږل وئې ويل: دا يوه وړوکې ډلګی ده، او يقيناً چې دوی زموږ لپاره غصه کوونکي دي، او بې شکه چې موږ يوه محتاطه ډله يو.

په دې مبارکو آيتونو کې څو اساسي خبري تر سترګو کېږي:

موسی عليه السلام ته د هجرت حکم شوی خو په دې توګه چې قوم مخکې او دی تر شا، پيغمبر عليه السلام هم لومړی خپل ټول اصحاب له مکې رخصت کړل او تر ټولو وروسته ده هجرت وکړ. موسی عليه السلام ته هم همداسي وينا شوې وه.

دا هجرت د شپې له لوري پيل شوی او په ډله ييزه توګه وو.

دوی ته ويل شوي وو چې دښمن به ورپسي وځي، د دوی د نيولو، راستنولو او وژلو هڅه به کوي.

فرعون ويلي چې دا يوه کوچنۍ ډله ده، د ګوتو په شمېر، چې مقصد ئې يا په درواغو د دوی شمېر کم ښودل او د خپلو جنګاليو روحيه لوړول وو؛ همغسي چې ټل د اقتدار خاوندان د خپلو مخالفينو په اړه وايي، همغسي لکه چې کمونيستانو او روسانو به د مجاهدينو په اړه ويل چې دا د ګوتو په شمير اشرار دي، په سلوکي ٩٨ ولس له موږ سره دئ، او همغسي چې نن امريکايان د مجاهدينو په اړه همدا خبره کوي،

د(انهم لنا لغائظون) د فقرې دوه ژباړې کېدی شي: ۱- دوی زموږ غصه کوونکي دي، زموږ غصه ئې راپارولې ده، اوس به خپله غصه پرې سړوو، ۲- دوی موږ ته په غصه دي، که د وتلو اجازه ورکړو د غچ اخيستو هڅه به کوي. که څه هم له الفاظو چې کوم مطلب په آسانۍ او ژر اخيستل کېږي دوهمه ژباړه ئې افاده کوي او ورپسې آيت هم د دې تأييد کوي، يعني د احتياط تقاضاء دا ده چې دوی له مصر وتلو ته پرې نږدو که نه موږ ته به ستونزې راولاړې کړي، خو دا تعبير به په هغه صورت کې صحيح وو چې د (لنا لغائظون) پر ځای (علينا لغائظون) راغلي وی.

موسی عليه السلام او ملګري ئې له بحر سره مخامخ کېږي، د تېرېدو لار نه مومي، له شا د فرعون لښکري رانږدې کېږي، دوی ځان په محاصره کېويني، موسی عليه السلام ته د سخت اضطراب، پرېشانۍ او نا اميدۍ په حال کې وايي: موږ محاصره شوو، د دښمن لاس ته ورغلو، د خلاصون او نجات لاره نشته، له محاصرې د وتلو امکان نه مومو، قرآن په دې اړه فرمايي:

فَلَمَّا تَرَٰٓءَا ٱلۡجَمۡعَانِ قَالَ أَصۡحَٰبُ مُوسَىٰٓ إِنَّا لَمُدۡرَكُونَ ﴿٦١﴾ الشعراء: ٦١

کله چې دواړو ډلو يوبل وليدل، د موسی يارانو وويل: موږ ونيول شوو!

په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې ښايي پر تاسو هم داسې حالت راشي، د محاصرې حالت او هری خوا ته د نجات د امکاناتو فقدان او د ټول قوم او د سفر د ملګرو اضطراب او پرېشاني، خو لکه چې الله تعالی دغه پرېشان او نهيلي قوم ته چې ځان ئې په سختي او نه ماتېدونکي محاصره کې ليدو، له نجات او ژغورنې مأيوس وو، په پای کې نجات ورکړ؛ همداسې به تاسو ژغوري، په دې شرط چې د موسی عليه السلام په څېر صبر وکړئ، بې همته نشئ او خدای ځان ته کافي وګڼئ، قرآن په دې سخت حالت کې د موسی عليه السلام وضعيت داسې انځوروي:

قَالَ كَلَّآۖ إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهۡدِينِ ﴿٦٢﴾

الشعراء: ٦٢

وئې ويل: نه؛ هيڅکله (داسې نه ده)، له ما سره زما رب دئ، حتماً به ما ته لار ښيي.

يعني موسی عليه السلام په همدې سخت حالت کې ډاډه او مطمئن دئ چې الله تعالی به ئې ژغوري، په خپلې بريا باور لري، د همدغې سختې محاصرې او د خپلو ملګرو د نهيلې په حالت کې د خپلې بريا په اړه شك نلري، که څه هم مخې ته بحر، شا ته د دښمن مجهز لښکر، د سفر ملګري مضطرب او پرېشانه، هومره چې وايي: نور نو موږ ونيول شوو، محاصره يو، له دې محاصرې د وتلو امکان نشته!! د تنګسې او اضطراب په دغسې سخت حالت کې مطمئن وو او خپلو يارانو ته ئې اطمئنان ورکاوو او ويل ئې: داسې نده لکه چې تاسو ګمان کوئ، له ما سره زما رب دئ، هغه به د نجات لار راښيي، هغه به د نجات لاره زموږ پرمخ پرانيزي.

عظیم الشأن قرآن فرمایي چې د همدی اطمئنان له امله موږ ورته وویل چې اوس نو دا بحر پخپلي عصا ووهه، بحر شق شو، او د موسی علیه السلام او د ده د ملګرو د تېرېدو لپاره د بحر په زړه کي وچه لاره پرانیستل شوه، دا هر څه د موسی علیه السلام د هماغه اطمئنان نتائج وو. په دې کي د هر مؤمن او مجاهد لپاره ستر درس دئ، او لاربنوونه ورته کوي چي که له داسي حالت سره مخامخ شوئ چي موسی علیه السلام او د سفر ملګري ئي ورسره مخامخ شول، که په دې حالت کي د صف قائد او د مبارزې ملګري ئې صبر وکړي، د خپلي فتحي او بریا په اړه هیله من وي، پر خپل رب ئې توکل وي، له هغه مرسته وغواړي او هغه ځان ته کافي وګڼي، الله تعالی به ئې هرومرو مرسته کوي او د نجات لاري به ئې پر مخ پرانېزي.

د قرآن له وینا معلومېږي چي د بني اسرائیلو ژغورنه د موسی علیه السلام د هغه اطمئنان نتیجه وه چي د الله تعالی د تأیید او حمایت په اړه ئې ښودلی، د قرآن الفاظ دا دي:

فَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْبَحْرَ ۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَٱلطَّوْدِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ ٱلْـَٔاخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ الشعراء: ٦٣-٦٥

نو موسی ته مو وحي وکړه چي بحر په خپلي عصا ووهه، نو وچاود او هره برخه ئې داسي وه لکه لوی غر، او هلته مو هغه نور هم رانږدې کړل، او موسی مو وژغورو او ټول هغه چي له ده سره ول.

یعني دا وحي او د بحر چاودېدا د هغه وینا نتیجه وه چي موسی علیه السلام د خپل مأیوس او وېرېدلو ملګرو په وړاندي وکړه.

قرآن د دې پېښي په یادولو سره هر باایمان داعي او مؤمن مجاهد ته لاربنوونه کوي چي په داسي سختو شېبو کي باید مأیوس نشي او د خپل رب د مرستي او تأیید په اړه ئې باور او اعتماد کمزوری نشي.

د فرعون غرقېدا

کوم بحر چي موسی علیه السلام او د ده د سفر ملګروته ئې پر خپلي سیني لار ورکړه، د دوی لپاره وچاود، وچه لار ئې ورته پرانیسته، او دواړه برخي ئې تر هغه لوړي ولاړي وې چي دوی له بحر آخوا تېر شول، همدا بحر د فرعون او د هغه مغرورو لښکرو لپاره خپل کومی پرانیستی وو، ټول ئې له خپل ستوني تېر او غرق کړل، دا ده د الله تعالی د قدرت حیرانوونکي کرشمه، یو د بحر په څپو کي ژغوري او بل په همدغو څپو کي وژني، دا پېښه به بیا او بیا هم تکرارېږي، کله په یوې بني کي او کله په بلې بني کي!!

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ عَنْهَا غَٰفِلِينَ ﴿١٣٦﴾

الاعراف:١٣٦

نو انتقام مو ترې واخیست او په سیند کي مو غرق کړل، د دې لپاره چي زما آیتونه ئې تکذیبول او ترې غافله ول.

د الله تعالی د قدرت د نخښو درواغ ګڼل، غفلت او بې باکي د دې سبب شوه چي په بحر کي غرق شي، دا همغه څېپې دي چي دوه ځلې ئې موسی علیه السلام وژغورو، په ماشومتوب کي هم او هغه مهال هم چي د یوه ستر تاریخي کاروان مشري ئې کوله.

نو اې د الله د لارې مجاهده! کېدی شي د مبارزې په دوران کي ته او یاران دې هم له داسې لوړو ژورو او هسکو ټیټو سره مخامخ شئ، خو د دې طوفانونو او حوادثو له لوړو او ژورو به وېره نلرې، هیله ده چي د دغو پېښو په لوړو ژورو کي حکیم خدای تاسي همغسي وژغوري لکه چي موسی علیه السلام ئې د هغه بحر په چاودولو سره وژغورو چي فرعون ئې په کي غرق کړ، او لکه چي تر ده د مخه ئې د نوح علیه السلام کشتی د هغه طوفان په څپو کي وژغورله چي د ده دښمنان او مخالفان ئې د همدې طوفان په څپو کي ډوب کړل، ښایي ستا مخي ته به هم د داسې طوفانونو څپې راشي خو مطمئن اوسه چي دا طوفانونه د یوه مظلوم او با ایمانه قوم د نجات او خلاصون لپاره او د بل ظالم ټولګي د ځپلو، نسکورولو او غرقولو لپاره دي، د ستونزو او کړاوونو په دوران کي باید ستا دریځ همغسي وي لکه د موسی علیه السلام، داسې نه چي په سختو شېبو او د مشکلاتو او ستونزو په وړاندې د خپل رب له عنایاتو مأیوس او ناهیلی شې او د یأس په وجه مبارزه په نیمایي کي پرېږدې او دښمن ته تسلیم شې. موسی علیه السلام په الهي وعدو باور وکړ، د دې باور او اعتماد پایله بریا او فتح وه، فرعون الهي وعده او وعید دروغ وګڼل؛ پایله ئې غرقېدا وه.

د فرعون له غرقېدو وروسته څه وشول؟

قرآن په دې اړه فرمایي:

وَأَوْرَثْنَا ٱلْقَوْمَ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَـٰرِقَ ٱلْأَرْضِ وَمَغَـٰرِبَهَا ٱلَّتِى بَـٰرَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُوا۟ ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُۥ وَمَا كَانُوا۟ يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ الاعراف: ١٣٧

او هغو خلکو ته مو چي په بې وزلی کي ئې د ساتلو هڅه کېده، د هغې ځمکي ختيځي او لوېديځي برخي په ميراث ورکړې چي برکت مو په کي اچولی وو او ستا د رب نېکه وينا د بني اسرائيلو په اړه له دې امله بشپړه شوه چي صبر ئې وکړ او هغه څه مو هم ويجاړ کړل چي فرعون او د ده قوم جوړول او هغه څه هم چي دوی لوړول.

دلته څو اساسي خبري غور او دقت غواړي:

آيا دا بابرکته ځمکه په خپله د مصر ځمکه وه، که د مصر تر ولکې لاندي کومه بله ځمکه او که شام او فلسطين چي په قرآن کي څو ځايه په همدې نامه ياده شوې؟ ځيني مفسرين په دې عقيده دي چي د فرعون له مرګه وروسته مصر د بني اسرائيلو په لاس کي پرېوتی، دوی د قرآن په ځينو آيتونو د خپلي رأيي په تأييد کي استناد

کوي، ځيني نور تاريخي رواياتو ته په پام سره وايي چې بني اسرائيل مصر ته بېرته نه دي ګرځېدلي بلکې خپل سفر ته ئې د فلسطين په لوري دوام ورکړی او زياته موده د سينا په بيديا کې لالهانده پاتې شوي، که څه هم تاريخي روايات، مخصوصاً په بايبل متکي روايات قطعاً د اعتبار وړ نه دي، خو په قرآن کې داسې صريح اشاره نه مومو چې مصر ته د بني اسرائيلو د بېرته ستنېدو خبره ترې ثابته شي، داسې معلومېږي چې د فرعون سلطه د سيند ختيځې غاړې ته هم غزېدلې وه، دلته ځيني بنېرازه سيمې بني اسرائيلو ته په لاس ورغلې، وروستنی آيت هم دې ته اشاره کوي چې دوی تر سيند له تېرېدو وروسته مخامخ صحرا ته نه دي کوز شوي بلکې مېشتو سيمو ته داخل شوي، خو دا چې ولې دلته نه دي تم شوي، ولې ترې وتلي او کله، په دې اړه څه ويل ګران دي.

دا آيت ښيي چې بني اسرائيلو په لومړي سر کې د موسی عليه السلام صادقانه ملګرتيا کړې، د الله په لار کې ئې ستونزې ګاللې او صبر ئې کړی او د دغه اخلاص او صبر په وجه الله تعالی خپل تأييد او نصرت د دوی په حال شامل کړی.

آيا د فرعونيانو د جوړ کړی شوو او لوړ کړی شوو څخه مراد د دوی وسلې، جنګي ګاډۍ او قصرونه دي؟ جنګي وسائل خو ئې يقيناً په سيند کې غرق او ټول ويجاړ شول خو قصرونه ئې څنګه ويجاړ شول؟ دا ښيي چې د فرعون له مرګه وروسته په مصر کې ګډوډي، وراني او بې امني رامنځته شوي، نظام په بشپړه توګه له منځه تللی، ډېر دولتي تأسيسات ويجاړ شوي، طبيعي ده چې کله د مصر د مجهز فوځ تر ټولو منظم ځواک او فرعون ته وفادار قطعات له منځه تللي، د فرعون ځای ناستی زوی هم وژل شوی وو، نو له سختو مخالفتونو سره مخامخ ديکتاتوري او استبدادي نظام نشو کولی داسې صدمه په آسانی وزغمي، دا آيت د هغو کسانو رأيه ترديدوي چې ګمان کوي يوازې د سيند په غاړه د مصري فوځ ځيني قطعات غرق شوي او نوره هيڅ تبديلي نه ده راغلې.

همدا راز قرآن فرمايي:

فَأَخۡرَجۡنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٖ وَعُيُونٖ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٖ وَمَقَامٖ كَرِيمٖ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوۡرَثۡنَٰهَا بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾

الشعراء: ٥٧-٥٩

نو له له باغونو، چينو، خزانو او غوره ځايونو مو وايستل، همداسې مو بني اسرائيلو ته په ميراث ورکړل.

د الدخان د سورې په ٢٥-٢٩ آيتونو کې داسې راغلي:

كَمۡ تَرَكُواْ مِن جَنَّٰتٖ وَعُيُونٖ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٖ وَمَقَامٖ كَرِيمٖ ﴿٢٦﴾ وَنَعۡمَةٖ كَانُواْ فِيهَا فَٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَۖ وَأَوۡرَثۡنَٰهَا قَوۡمًا ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلسَّمَآءُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَا كَانُواْ مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾

څومره باغونه، چيني، فصلونه او د اوسېدو غوره ځايونه او هغه نعمتونه ئې پرېښودل چې پکې خوشحاله ول، همداسې مو بل قوم ته په ميراث ورکړل، بيا نه زمکې او آسمان پر هغوی وژړل او نه په انتظار کې پرېښودی شوي ول.

الله تعالی مزيد وخت ورنکړ، په زمکه او آسمان کې هيڅوك پيدا نشو چې د دوی په حال تأسف وکړي او اوښکې پرې توی کړي، ځکه هغوی له الله تعالی سره د خپل تعلق په شلولو سره د آسمانونو او زمکې له هر څه سره خپلې اړيکې شلولې وې، د الله تعالی له تأييد د محرومېدا په سبب د هر څه له تأييد محروم ول، له دې ظالم قوم څخه هر څه مظلوم قوم ته په ميراث پاته شول. باغونه، فصلونه، چيني، بنګلې او ټول هغه نعمتونه چې الله تعالی ورکړي وو، ټول په ميراث ترې پاته شول، د اقتدار په دوران کې ډېرو خلکو د دوی ستاينه او مداحې کوله، د هغوی په وړاندې ئې غوړه مالې کوله، د هغوی خدمت ته ئې ملاتړلې وه، د وفادارۍ دعوی ئې کوله، ويل ئې د دوی په خاطر هرې قربانۍ ته چمتو دي، په ښو او بدو کې ئې هغوی تأييدول، خو کله چې الله تعالی غرق کړل، نو بيا په زمکه او آسمان کې داسې څوك نه وو چې د هغوی لپاره ئې اوښکې توی کړې وی، الله تعالی تر خاصې نېټې او تر هغه ظالمانو ته مهلت ورکوي چې خپل حجت پرې اتمام ته ورسوي، بيا ئې کلك نيسي، د عذاب دا نېټه ثابته او نه بدلېدونکې ده، نه ئې د ظالمانو زور او تزوير بدلولی شي او نه د دوی د پلويانو ډېروالی او شمېر، کله چې دا عذاب نازل شي هيڅ څه او هيڅوك ئې مرسته نشي کولی: لکه چې قرآن فرمايي:

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡ فِى ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

آل عمران: ٢٢

دوی هغه دي چې عملونه ئې په دنيا او آخرت کې حبط او تباه شوي او هيڅ مرستندوی ورته نشته.

نه به په دنيا کې له خپلو کړنو او هلو ځلو څه ترلاسه کړی شي او نه په آخرت کې او نه به داسې څوك ومومي چې په دنيا او آخرت کې ئې له خپل شوم عاقبت وژغوري، دوی هيڅ مرستندوی نه لري، هيڅوك ئې له زړه او په اخلاص سره مرسته نه کوي، که نن ډېر د دوی د مرستې او حمايت تيرې په سينه وهي او د دوی لپاره لاس ترلې ولاړ دي، چې د ربښتيا ورځ راشي، نو يو کس به هم د دوی مرستې ته راوړاندې نه شي او مرسته به ئې ګټه ورونه رسوي.

غوره امت

بل لوري ته الله تعالی بني اسرائيل د عزت او سرلوړۍ هغه اوچت مقام ته ورسول چې پر ټولو نړۍ والو دوی ته فضيلت ورکړی شو، د ټولو آزادي غوښتونکو لپاره امامان شول، لکه چې قرآن فرمايي:

وَجَعَلۡنَا مِنۡهُمۡ أَئِمَّةً يَهۡدُونَ بِأَمۡرِنَا لَمَّا صَبَرُواْۖ وَكَانُواْ بِـَٔايَـٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ السجده: ٢٤

له دوی مو هغه امامان جوړ کړل چې زموږ په حکم ئې د خلکو لارښوونه کوله، د دې لپاره چې صبر ئې وکړ او زما په آيتونو ئې يقين درلود.

د نورو لپاره امامان او پيشوايان شول، د نورو لپاره ئې د هادي او مرشد حيثيت تر لاسه کړ، وجه ئې د دوی صبر او د الله تعالی په آيتونو باور او يقين وو.

په دې توګه ګورو چې الله تعالی بني اسرائيلو ته د څو خبرو په سبب پر نورو قومونو فضيلت ورکړ او د عزت او شرف لوړو پوړو ته ئې ورسول:

پر الله تعالی او د هغه پر پيغمبر موسی عليه السلام ئې ايمان راوړ.

له فرعون ئې د بغاوت لار غوره کړه.

د ايمان په لار کې ئې د ستونزو او کړاوونو په وړاندې صبر وکړ.

د الله تعالی په لار کې ئې هجرت وکړ.

اوس راشئ وګورو چې د دې قوم زوال څنګه پيل شو او د ذلت عوامل ئې کوم وو؟

ژوندی بُت او مړه بُتان

له بحر څخه تر تېرېدو وروسته بني اسرائيل له داسې قوم سره مخامخ شول چې د بُتانو عبادت ئې کاوو، په مصر کې د ژوندي بُت عبادت کېدو او دلته د مړو بُتانو، اکثراً دا مړه بُتان هم د هغو ژونديو بُتانو انځورونه وي، دوی د ژوندي بُت مقابله وکړه؛ راشئ وګورو چې له مړه بُت سره به د دوی چلن څنګه وو؟ قرآن په دې اړه فرمايي:

وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتَوۡاْ عَلَىٰ قَوۡمٖ يَعۡكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصۡنَامٖ لَّهُمۡۚ قَالُواْ يَٰمُوسَى ٱجۡعَل لَّنَآ إِلَٰهٗا كَمَا لَهُمۡ ءَالِهَةٞۚ قَالَ إِنَّكُمۡ قَوۡمٞ تَجۡهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٞ مَّا هُمۡ فِيهِ وَبَٰطِلٞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيۡرَ ٱللَّهِ أَبۡغِيكُمۡ إِلَٰهٗا وَهُوَ فَضَّلَكُمۡ عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذۡ أَنجَيۡنَٰكُم مِّنۡ ءَالِ فِرۡعَوۡنَ يَسُومُونَكُمۡ سُوٓءَ ٱلۡعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبۡنَآءَكُمۡ وَيَسۡتَحۡيُونَ نِسَآءَكُمۡۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَآءٞ مِّن رَّبِّكُمۡ عَظِيمٞ ﴿١٤١﴾ الاعراف: ١٣٨-١٤١

او بني اسرائيل مو له بحره تېر کړل، نو په داسې قوم راغلل چې د خپلو بُتانو په وړاندې ئې اعتکاف کولو، وئې

وېل: اې موسی! موږ ته د دوی د معبودانو په څېر يو معبود وټاکه، وئې وېل: په رښتيا تاسو يو جاهل قوم يئ.

يقيناً دا خلك چي په كوم مذهب دي، هغه ويجاړ او خراب دئ او څه چي دوى كوي باطل دي. آيا له الله پرته بل معبود درته ولټوم حال دا چي هغه تاسو ته پر ټولو خلكو فضيلت دركړ؟ او هغه وخت درپه ياد كړئ چي له فرعونيانو نه مو وژغورلئ، چي بد بد عذابونه ئې دركول، ستاسو زامن ئې وژل او ستاسو ښځې ئې ژوندۍ پرېښودې او په دې كي ستاسو د رب له لوري ستر آزمېښت وو.

گورئ چي له دې وروسته د موسى عليه السلام د اوږدې مبارزې بل پړاو پيل شوى، د داخلي مبارزې پړاو، د خپلو پلويانو په ليكو كي له انحرافاتو سره مبارزه، لومړى انحراف شرك دئ، لكه چي توحيد د ټولو ښېگڼو بنسټ دئ همداراز شرك د ټولو انحرافاتو او مفاسدو بنسټ دئ، هره گناه له دغه گنده ډنډه څروبه كېږي. موسى عليه السلام په مصر كي د دې فرصت نه وو ترلاسه كړى چي خپل قوم په فكري لحاظ ښه وروزي، ټول كالونه ئې له فرعوني نظام سره په كلكي او دوامداري مبارزې كي تېر كړل، د همدې لپاره گورو چي بني اسرائيل د يوه بُت پالونكي قوم له ليدو سره سم له موسى عليه السلام څخه د بُت په څېره كي د يوه مجسم معبود مطالبه وكړه، د دې جاهلانه غوښتني په ځواب كي موسى عليه السلام وفرمايل:

تاسو يو ناپوه قوم يئ، داسي غوښتنه يوازې جاهلان كوي.

د دغو خلكو مذهب خوشى او ويجاړ مذهب دئ او عبادت ئې باطل.

آيا له الله تعالى پرته بل معبود درته ولټوم، حال دا چي هغه تاسو ته پر ټولو خلكو فضيلت دركړ.

د الله تعالى هغه پېرزوينه درپه ياد كړئ چي له فرعونيانو ئې وژغورلئ، چي بد بد عذابونه ئې دركول، ستاسو زامن ئې وژل او ستاسو ښځې ئې ژوندۍ پرېښودې.

هغه بدي ورځې هم د آزمېښت لپاره وې او دا ژغورنه هم ستاسو د رب له لوري ستر آزمېښت وو، چي وگورو تاسو څه كوئ، د الله تعالى پېرزويني په پام كي ساتئ كه د عصيان او بغاوت لار غوره كوئ.

من او سلوٰى

د سينا په لويې او وچي صحرا كي مهاجر بني اسرائيل له دريو اساسي ستونزو سره مخامخ شول: تودوخه، د ځان او خپلو څارويو لپاره د څښاك اوبه او خوراك نه موندل. الله تعالى دا درې واړه ستونزې ورته حل كړې، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمِن قَوْمِ مُوسَىٰٓ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِٱلْحَقِّ وَبِهِۦ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾ وَقَطَّعْنَٰهُمُ ٱثْنَتَىْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ إِذِ ٱسْتَسْقَىٰهُ قَوْمُهُۥٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْحَجَرَ ۖ فَٱنۢبَجَسَتْ مِنْهُ ٱثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلْغَمَٰمَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ

مَا رَزَقْنَٰكُمْۚ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

الاعراف: ١٥٩-١٦٠

او د موسی د قوم یوه ډله په حقه (دخلکو) لارښوونه کوي او په همدې سره عدالت قائموي. او دوی مو په دولسو قومي ټولیو وویشل او موسی ته مو هغه مهال وحي وکړه چې قوم ئې اوبه ترې وغوښتې، چې دا ډبره په خپلې عصا ووهه، نو دولس چینې ترې راوخوټېدې، داسې چې هرې قبیلې خپل اوبه خور وپېژندو او پر دوی مو وريځې سیوری کړ او من او سلْوی مو پرې نازل کړل، (ورته ومو ویل) د هغه رزق پاکیزه پاکیزه وخورئ چې موږ درروزي کړی او پر موږ ئې ظلم نه دئ کړی بلکې پر خپل ځان ئې ظلم کولو.

په دې مبارکو آیتونو کې د موسی علیه السلام د قوم په اړه څو خبرې شوې:

یوه ډله ئې حقپاله وه، خلك ئې د حق په لوري بلل او په همدې سره ئې په ټولنې کې عدالت قائمولو.

دوی په دولسو قومي ټولیو وېشل شوي وو؛ یعنی یو قوم وو چې دولس قبیلې ئې وې.

کله چې د سینا په سترې بیدیا کې له سختې تندې سره مخ شول او له موسی علیه السلام ئې د اوبو غوښتنه وکړه، الله تعالی موسی علیه السلام ته وحي وکړه چې دا ډبره په خپلې عصا ووهه، نو دولس چینې ترې راوخوټېدې، داسې چې هرې قبیلې خپل اوبه خور وپېژندو.

کله چې د صحرا سختې تودوخې تنگ کړل نو الله تعالی د وريځو سیوری پرې جوړ کړ.

کله چې د دوی ټول خوراکي توکي ختم شول نو الله تعالی من او سلْوی پرې نازل کړل او ورته وئې ویل: د هغه رزق پاکیزه پاکیزه وخورئ چې موږ درروزي کړی.

دوی د الله تعالی د دغو پېرزوینو پاس ونه ساتو، د عصیان او بغاوت لاره ئې غوره کړه او په دې سره ئې پر خپل ځان ظلم وکړ او له سپکاوي، ذلت او فقر سره مخ شول.

په بل ځای کې الله تعالی همدغه نعمتونه دوی ته ورپه یادوي او فرمایي:

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰۖ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ البقرة: ٥٧

او وريځ مو پرتاسو سیوری کړ او پر تاسو مو من او سلْوی نازل کړل، له هغو پاکیزه وو چې درروزي کړي مو دي وخورئ، پر مونږ ئې ظلم نه دئ کړی بلکې پر خپل ځان ئې ظلم کولو.

په دې آيت سره نه يوازې بني اسرائيلو ته هغه نعمتونه ورپه ياد شوي چې د هجرت په دوران کې الله تعالی ورپه برخه کړل، له مصر د شام په لوري د تلو په وخت کې، د سينا په تودې او وچې بيديا کې او هغه وخت چې د دوی کيږدۍ هم شړېدلې وې او د صحرا ګرمې هوا سخت ځورول، الله تعالی په دوی باندې يو په بل پسې داسې وريځې راوستې چې هم ئې له ګرمۍ وساتې او هم ئې د اوبو ضرورت رفع کړي، سېل سېل مرزان به راتلل او دوی به نيول، هر سهار به د بيديا د بوټو پر سر داسې خوندور څه راپيدا کېدل چې دوی به راغونډول او په خوند خوند به ئې خوړل، خو دوی د هجرت په دې ژوند او يو ډول خوږو صبر ونشو کړی، موسی عليه السلام ته ئې په ځرګندو الفاظو وويل چې نور نو تر دې زيات صبر نه شو کولی، د دغې بې صبرۍ په وجه له دې نعمتونو محروم او په فقر، لوږه او ذلت محکوم شول. د بني اسرائيلو په دې قصې کې هر مسلمان ته د دې سبق ورکړی شوی چې که د الله په لار کې هجرت وکړئ، د رزق او روزي ضامن مو الله دئ، د بني اسرائيلو د من او سلٰوی په څېر به تاسو ته روزي درکوي، خو که بې صبري وکړئ او په نيمه لار کې ودرېږئ او سفر نيمګړی پرېږدئ، د دوی په برخليك به اخته شئ. الله په هيچا ظلم نه کوي، د خپلې لارې پر مجاهد او مهاجر خو ئې په هيڅ صورت کې نه کوي، څنګه ممکنه ده چې دوی يوازې او بې اسرې پرېږدي، بني اسرائيل چې له کومو بدو پايلو سره مخامخ شول، دا د دوی د ظلمونو سزا وه.

د سينا په لويې صحرا کې چې د ژوند هيڅ ډول امکانات نشته، سيوری نشته، اوبه نشته، دانه او مېوه نشته، الله تعالی د بني اسرائيلو لپاره د رزق او روزي انتظام وکړ. وريځې ئې د هغوی پر سر سيوری کړ، من او سلٰوی ئې ورته راپيدا کړل او له کلکې ډبرې ئې دولس چينې ورته راوايستلې.

قرآن په دې قصې سره موږ ته ډاډينه راکوي چې الله تعالی د هر هغه چا لپاره د رزق او روزي ذمه وهلې چې د ده په لارکې هجرت وکړي، رزاق خدای د دوی د رزق او روزي ضامن دئ، دوی ته به له حلالې او آسانې لارې رزق او روزي ورکوي، دا تل په تاريخ کې تکرار شوې، د شوروي اشغالګرانو په ضد د جهاد په دوران کې هم موږ د دې الهي وعدې مصداق په خپلو سترګو وليد، چا د دې تصورکولی شو چې د درې نيمو ميلونو مهاجرو لپاره به د پاکستان په سپېرو ډاګونو کې د رزق او روزي او اوسېدو امکانات برابر شي؟ چا ګمان کولو چې نړۍ به نږدې پنځو مليونو افغان مهاجرينو ته پناه ورکړي؟ دا دئ ومو ليدل چې د بني اسرائيلو د هجرت قصه دلته ټکي په ټکي او ګام په ګام تکرار شوه!!

د من او سلٰوی تر عنوان لاندې په بايبل کې دا خبرې د غور وړ مومو: (بني اسرائيلو بيا له موسی او هارون شکايت وکړ او وئې ويل: کاش چې په مصر کې پاتې وی او هملته خدای وژلې وی، هلته به له غوښو د ډکو دېګونو خوا ته کښېنستو او چې څومره مو زړه غوښتل خوړله مو، خو اوس به په دغې دښتې کې چې تاسو ورته راوستلو ډېر ژر له لوږې ومرو... خدای موسی ته وويل: اوس به له آسمانه دوی ته ډوډۍ راولېږم... هرڅوك کولی شي له خپله کوره ووځي او د همغې ورځې لپاره ډوډۍ جمع کړي... غواړم په دې حکم سره دوی وآزمويم چې زما اطاعت کوي که نه... د جمعې په ورځ کولی شي د دوو ورځو خوراك جمع کړي...دوی ته ووايه چې هر مازديګر به غوښې خوري او هر سهار به په ډوډۍ مړېږي... د همغې ورځې په مازديګر ډېر مرزان راغلل او د دوی شا و خوا سيمه ترې ډکه شوه... او سهار پرخه پرېوته او کله چې پرخه ختمه شوه وړې وړې دانې ترې پاتې شوې چې د واورې دانو ته ورته وې... يوه له بله ئې وپوښتل: دا څه دي؟ موسی ورته وويل: دا همغه ډوډۍ ده چې خدای درکړې چې وئې خورئ... خدای فرمايلي چې هره کورنۍ د خپلې ورځنۍ اړتيا په اندازه ترې جمع کولی شي... د هر کس لپاره يو عومر (نږدې دوه نيم ليتره)،... نو دوی بهر ووتل او په ټولولو ئې لګيا

شول، چا ډېر او چا کم غونډ کړل خو کله چې ئې وتلل نو وئې ليدل چې چا ډېر غونډ کړي وو زيات ونه ختل او چې چا لږ غونډ کړي وو کم ونه ختل... هر چا خپله ټاکلې برخه ترلاسه کړې وه!!! موسی ورته وويل: هيڅ څه به ئې تر سبا پورې نه ساتئ... خو ځينو د موسی خبرې ته اعتناء ونه کړه، څه ئې سبا ته ساتلي ول... خو سهار متوجه شول چې ټول خوسا شوي او چينجي په کې راپيدا شوي... موسی هارون ته وويل: له دې من څخه يو عومر (نږدې دوه نيم کيلو) په يوه لوښي کې وساته چې راتلونکو نسلونو ته د پند او عبرت لپاره پاته شي... چې دغه بيا (د عهد صندوق) کې له نورو مقدسو شيانو سره کېښودی شو!!!

دلته د بايبل د وينا ضعيف ټکي دا دي:

اسرائيليان ئې داسې انځور کړي لکه چې په مصر کې دوی ډېر مرفه ژوند درلود، داسې چې له غوښو د ډکو دېگونو خوا ته به کښېنستل او چې څومره به ئې زړه غوښتل خوړله به ئې!! دا په مصر کې د اسرائيليانو د بد ژوند، فقر، لوږې او د غلامۍ د ژوند يو معکوس او غلط تصوير او د حقائقو خلاف وينا ده، که اسرائيليانو په مصر کې داسې مرفه ژوند درلودی نو هيڅکله به له موسی عليه السلام سره هجرت ته نه وو تيار شوي!!

وايي: خدای له دوی سره وعده کړې وه چې مازديگر به غوښه او سهار به ډوډۍ ورکوي، خو سهار ئې د ډوډۍ په ځای سپينې دانې ومونډې او موسی ورته وويل چې همدا همغه ډوډۍ ده چې خدای ئې وعده درسره کړې وه!! په دانو باندې د ډوډۍ اطلاق نه شي کېدی، د خوراك، روزي او رزق په نامه يادېدی شي خو هيڅوك دا غلطي نه کوي چې دانو ته د ډوډۍ نوم ورکړي.

دا خوشې او بې بنسټه خبره ده چې وايي: که چا ډېر غونډ کړي وو يا لږ، چې کور ته ئې يووړل او وئې تلل نو همغه يو (عومر) ترې جوړ شو!! دا هم بې بنسټه خبره ده چې دوی ته ويل شوي وو د ورځني خوراك په اندازه به ئې راټولوئ او د سبا لپاره به ئې نه ساتئ!! د دوی جرم دا نه وو چې زيات ئې غونډ کړي وو ځکه په خپله بايبل وايي چې زيات غونډولو کومه گټه نه وررسوله، په تللو کې به ډېر هم يو عومر ختل او لږ هم!! ذخيره کول ئې هم دوی ته گټه نه رسوله ځکه دا به تر سهاره خوسا کېدل!! د بايبل ليکونکی دې دا معما حل کړي چې يو ځای وايي: چې چا دا (من) د سبا لپاره ذخيره کړي وو سبا ئې هغه خوسا او گنده شوي ومونډل، بل ځای وايي چې د جمعې په ورځ به ئې د شنبې د ورځې لپاره هم ټولول، ځکه چې په دې ورځ له کار کولو منع شوي وو او بيا ليکي چې موسی عليه السلام هارون عليه السلام ته وويل چې د (من) يو (عومر) راټول کړه چې د راتلونکو نسلونو لپاره ئې وساتو او دا ئې (د عهد په صندوق) کې کېښودل!!! دا خبره به کوم عقل ومني چې يو شي هم په يوه شپه کې گنده کېږي او هم د راتلونکو نسلونو لپاره په ساتلو نه گنده کېږي!!!

قرآن د بايبل دا ادعاء ردوي او وايي چې اسرائيليانو بې صبري وکړه او موسی عليه السلام ته ئې وويل: تر څو به په دې يو ډول خوراك صبر کوو؟ تر څو به همدا صحرا وي او دا من و سلوٰی؟!!

وَإِذْ قُلْتُمْ يَٰمُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَٰحِدٍ فَٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ مِنۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ ٱلَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ بِٱلَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ ٱهْبِطُوا۟

مِصۡرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلۡتُمۡۗ وَضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلذِّلَّةُ وَٱلۡمَسۡكَنَةُ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانُواْ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿٦١﴾ البقرة: ٦١

او هغه وخت چي تاسو وويل: اې موسی! په يوه رنګ خوراك هيڅكله صبر نه شو كولی!! نو خپل رب ته دي زموږ لپاره دعاء وكړه چي موږ ته هغه څه راوباسي چي زمكه ئې راشنه كوي: له ساګ سابه ئې، تره او بادرنګ ئې، غنم ئې، نسك ئې او پياز ئې، وئې ويل: آيا د هغه څه په عوض كي چي غوره دئ هغه څه غواړئ چي راټيټ او ناغوره دئ، مصر ته كوز شئ، چي هلته هغه څه ترلاسه كړئ چي تاسو ئې غوښتنه وكړه، نو سپكاوی او خواري ورباندي وتپل شوه او د الله په غضب اخته شول، دا له دې كبله چي د الله آيتونه ئې تكذيبول او پيغمبران ئې په ناحقه وژل، دا هم په دې سبب چي عصيان ئې وكړ او تېری ئې كاوو.

د قرآن له دې وينا معلوميږي چي په مصر كي د بني اسرائيلو خواړه؛ ساګ، تره، بادرنګ، غنم، نسك او پياز وو، له موسی عليه السلام ئې همدا غوښتل، نه د غوښو ډك دېګونه!!

بايبل تر دې عنوان (له ډبري اوبه!) لاندي ليكي: اسرائيليانو په رفيديم كي له موسی اوبه وغوښتې او ورته وئې ويل: ولي دي له مصره راوايستلو؟ آيا دلته دي د دې لپاره راوستلو چي له تندي ومرو؟ موسی خدای ته وويل: زه له دې قوم سره څه وكړم؛ نږدې ده ما سنګسار كړي!! خدای ورته وويل: د بني اسرائيلو ځيني مشران درسره واخله، د حوريب غره ته ولاړ شه، هلته به زه د يوې ډبري خوا ته ستا په څنګ كي ودريږم، په خپلي عصا دي ډبره ووهه چي اوبه ترې وبهيږي... موسی همداسي وكړل او اوبه ترې وبهېدې... دلته اسرائيليانو له خدای سره مجادله وكړه او وئې ويل آيا خدای زموږ په منځ كي شته... نو ځكه موسی دا ځای مريبه (يعني د شخړي او مجادلې ځای) ونوماوو!!

قرآن د بايبل دا وينا هم تصحيح كوي او فرمايي:

وَإِذِ ٱسۡتَسۡقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦ فَقُلۡنَا ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡحَجَرَۖ فَٱنفَجَرَتۡ مِنۡهُ ٱثۡنَتَا عَشۡرَةَ عَيۡنًاۖ قَدۡ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشۡرَبَهُمۡۖ كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ مِن رِّزۡقِ ٱللَّهِ وَلَا تَعۡثَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُفۡسِدِينَ ﴿٦٠﴾

البقرة: ٦٠

او كله چي موسی عليه السلام د خپل قوم لپاره د څړوبه كېدو غوښتنه وكړه، نو (ورته) ومو ويل: دا ډبره په خپلي عصا ووهه، نو په دې سره له هغې دولس چينې راوخوټېدې، هري ډلي خپل اوبه خور وپېژندو، د الله له رزق څخه وخورئ او وڅښئ او په زمكي كي فساد كوونكي مه ګرځئ.

په دې آيتونو کې له يوې خوا د بايبل دا خبره رد شوې چې وايي: اسرائيليانو له خدای سره شخړه وکړه او وئې ويل چې که خدای زموږ په منځ کې وي نو چېرې دئ؟ ولې ئې موږ په خپلو سترګو نه ګورو؟!! قرآن فرمايي نه يوازې دوی دلته شخړه نه ده کړې بلکې دلته د دوی تر منځ د راتلونکو شخړو مخه هم نيول شوې، دلته دولس چينې راوخوټېدې، د هرې قبيلې لپاره بېله چينه، او دا د دې لپاره چې د اوبو په سر ئې لانجه راولاړه نه شي. له بلې خوا د الله د لارې مجاهد او مهاجر ته داډ ورکړی شوی چې الله ستا د رزق او روزۍ ذمه وار دئ، که الله وغواړي نو له ډبرې تاسو ته چينې راايستی شي، همغسې لکه چې بني اسرائيلو ته ئې د سينا په لوېيو وچې صحرا کې له ډبرې دولس چينې راوايستې، الله تعالی هغه ولس ته د داډه او پراخ رزق او روزۍ تضمين ورکوي چې ايمان راوړي، د دين په نسبت التزام ولري او د الله په لار کې جهاد ته ملا وتړي، د روزۍ په سر د دوی ترمنځ د شخړو راولاړېدو مخه به هم نيسي او الله به عزت او سوکالي ورپه برخه کوي.

دلته د بايبل ادعاء دا ده چې خدای د هغې ډبرې خوا ته ولاړ وو، موسی عليه السلام ليدو، خو اسرائيلي مشرانو نه ليدو، د دې خبرې پر سر شخړه راولاړه شوه چې آيا خدای همدا اوس زموږ په منځ کې شته که نه؟!! له خپل خدای او له موسی سره ئې شخړه وه، خدای ته ئې ويل: که ته زموږ په منځ کې يې نو موږ ته ځان راوښيه!! موسی ته ئې ويل: که خدای دلته وي نو ولې ئې موږ نه ګورو؟!! لانجه حل نه شوه، نو ځکه موسی عليه السلام دا ځای د مريبه په نامه ياد کړ!!! سل حيف او افسوس په هغه عقل چې داسې مسخره خبرې مني او هغه د الله تعالی د کتاب خبرې ګڼي!!!

د زوال او ذلت پړاو

قرآن د بني اسرائيلو د زوال ټول اساسي عوامل په دقت او تفصيل سره څېړلي، چې شرك، د الله تعالی له اوامرو سرغړاوی، د پيغمبر مخالفت، له جهاد څخه ډډه، خپلمنځي اختلافات، بې صبري، په حلال رزق قناعت نه کول او مذهبي حيلې د دې عواملو عمده برخې دي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَـٰقَوْمِ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُم مُّلُوكًا وَءَاتَىٰكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِّنَ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٢٠﴾ يَـٰقَوْمِ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْأَرْضَ ٱلْمُقَدَّسَةَ ٱلَّتِى كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَـٰسِرِينَ ﴿٢١﴾ قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَا فَإِنَّا دَٰخِلُونَ ﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ ٱلَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمَا ٱدْخُلُوا۟ عَلَيْهِمُ ٱلْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَـٰلِبُونَ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَتَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا۟ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَآ أَبَدًا مَّا دَامُوا۟ فِيهَا ۖ فَٱذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَـٰتِلَآ إِنَّا هَـٰهُنَا قَـٰعِدُونَ ﴿٢٤﴾

قَالَ رَبِّ إِنِّي لَآ أَمۡلِكُ إِلَّا نَفۡسِي وَأَخِيۖ فَٱفۡرُقۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيۡهِمۡۛ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗۛ يَتِيهُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ فَلَا تَأۡسَ عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾

المائدة: ٢٠-٢٦

او کله چې موسی خپل قوم ته وویل: اې زما قومه! پر تاسو د الله پېرزوینې راياد کړئ؛ کله چې ئې په تاسو کې پیغمبران راپیدا کړل، تاسو ئې پاچایان وګرځولئ او هغه څه ئې درکړل چې په ولسونو کې ئې هېچا ته نه وو ورکړي. اې زما قومه! دغې مقدسې زمکې ته چې الله درته لیکلې ورننوځئ او مه شا ته شا ته کېږئ، که نه نو زیانمن به راوګرځئ. وئې ویل: اې موسی! په دې کې خو یو پیاوړی قوم دئ او موږ به تر هغه هیڅکله ورداخل نشو چې دوی ترې ووځي، که ترې ووتل بیا به ورننوتونکې شو. له دغو چې وېرېدل، دوو سړیو ئې چې الله پرې پېرزوينه کړې وه، وویل: له دروازې پرې ورننوځئ، نو کله هم چې ورننوتئ تاسو به بريالي وئ او که مؤمنان وئ نو پر الله بايد توکل وکړئ. وئې ویل: اې موسی! تر څو چې دوی په کې وي موږ به هیڅکله ورداخل نشو، نو ته او رب دې لاړ شئ او وجنګېږئ، موږ به همدلته ناست یو! وئې ویل: اې زما ربه! زما په واک کې خو له خپل ځان او له خپل ورور پرته نور څه نشته، نو موږ او دغه فاسق قوم په خپلو کې سره بېل کړه. وئې فرمايل: نو دا تر څلوېښتو کلونو پرې حرامه شوه، په زمکې کې به لالهانده ګرځي، نو پر دې فاسق قوم تأسف مه کوه.

په پورتنيو آيتونو کې بني اسرائيلو ته هغه ورځې ورپه ياد شوې چې موسی علیه السلام دوی جهاد ته وبلل، ترې وئې غوښتل چې فلسطين ته ننوځئ، له عمالقه وو څخه ئې ونيسئ، دا ستاسو پلرنۍ ټاټوبی دئ، الله تعالی درسره وعده کوې چې دا سيمه به بېرته تاسو ته سپاري، که له جهاده ډډه وکړئ، زيان کوئ او له سپکاوي او ذلت سره مخامخ کېږئ، دوی د نه ځواب ورکړ، موسی علیه السلام د سيمې او د دښمن د وضعيت څېړنې لپاره يو پلاوی وليږو، پلاوی له سيمې بېرته راوګرځېد، له دوو پرته نورو د جنګ مخالفت وکړ او وئې ويل چې دښمن ډېر ځواکمن دئ، موږ ئې له مقابلې عاجز يو، ته ئې د ايستلو چاره وکړه، له خپل رب وغواړه چې دوی وباسي، د دوی له وتلو وروسته به سيمې ته ننوځو، د پلاوي دوو چې وېره ئې له الله تعالی وه، نه د دښمن له زور او ځواکه، وويل: که د دښمن ظاهر ځواکمن بربښي، په حقيقت کې ډېر بې همته او ډارن دئ، ستاسو له بريد سره سم به تښتي او سيمه به پرېږدي، د ايمان تقاضا خو دا ده چې پر خپل رب توکل وکړو. قوم په ځواب کې وويل: اې موسی! پدې پوه شه چې موږ تر هغه دې سيمې ته هيڅکله نه ننوځو چې دښمن ترې وتلی نه وي، ته دې له خپل رب سره ولاړ شه او وجنګېږئ. موسی علیه السلام له خپل بې همته او جبون قوم څنې خپل رب ته په داسې الفاظو شکايت وکړ چې ترې معلومېږي له خپل قوم سخت مأيوس شوی، په ځای ئې د بل باهمته او توريالي قوم د ملګرتيا هيله لري او دا شکايت او هيله په دې الفاظو بيانوي: زما ربه! له ځان او خپل ورور پرته بل څوک راسره نشته، ته مو له دې فاسق قوم بېل کړې!

الله تعالی د دوی په اړه پرېکړه وکړه چې تر څلوېښتو کلونو به په صحرا کې لالهانده ګرځي، د ټېکې ډاډمن ځای به نه مومي، موسی علیه السلام ته ئې وفرمايل: اې موسی! دا د دوی د فسق او له جهاد څخه د انکار سزا ده، ته ئې پر دردناك حالت تأسف مه کوه.

دا قصه بني اسرائيلو ته هم او د قرآن هر مخاطب ته هم دا حقيقت په ګوته کوي چي الله تعالی ولي د بني اسرائيلو په ځای په بل قوم کي پيغمبر مبعوث کړ؟ وجه ئي دا وه چي نور نو دا قوم د دې وړ نه وو، دوی په سختو شپو ورځو کي خپل ناجي لاربنود او پيغمبر موسی عليه السلام يوازي پرېښود، دوی د پيغمبرانو د ملګرتيا وړ نه دي، په دوی کي د جهاد او د الله تعالی په لار کي د قرباني جذبه مړه شوې، په کورنيو شخړو کي ډېر تکړه دي، يو د بل ويني ته تږي خو د حق په لار کي جهاد ته ئي ملا ماته ده، له راتلونکي قصي هم معلومېږي چي په دې قصې کي همدا مطلب مراد دئ،

قرآن فرمايي:

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ ٱسْكُنُوا۟ هَـٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ وَكُلُوا۟ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا۟ حِطَّةٌ وَٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ سُجَّدًا نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓـَٔـٰتِكُمْ ۚ سَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

الاعراف: ١٦١-١٦٢

او کله چي دوی ته وويل شو: په دې کلي کي مېشت شئ او له هره ځايه ئي چي غواړئ وخورئ او ووايئ: بخښنه (درنه غواړو) او په دروازې سجده کوونکي ننوځئ، چي ګناهونه مو درته وبخښم، نيکانو ته به ئي حتماً زيات کړو. خو د دوی ظالمانو دوی ته له ويل شوي وينا پرته بله وينا په بدل کي خپله کړه، نو په دې سبب مو پر دوی له آسمانه د اضطراب عذاب نازل کړ چي ظلم ئي کولو.

بني اسرائيلو ته وويل شو چي پر دښمن بريد ته چمتو شئ، خو دې ته مو پام وي چي د بريا او فتحي په وجه مغرور نه شئ، مفتوحه سيمو ته د مغرورو فاتحانو په څېر داخل نه شئ، د دوی ويناوو ته ورته ويناوي مو په ژبه رانشي او برياوي د خپل تدبير او د خپلو متو د زور نتيجه ونه ګڼئ. برعکس الله ته د مطيع او ساجد بنده په څېر داخل شئ او له الله تعالی د خپلو ګناهونو او اشتباهاتو معافي وغواړئ. خو دوی په برياوو مغرور شول او د ظالمو او فاسقو فاتحانو کړه وړه او وينا ئي تکرار کړه، د همدې لپاره هغه له بريا او فتحي ترلاسه شوې خوشحالي، سکون او اطمئنان ئي ببرته په اضطراب او پرېشاني بدل شو. په دې کي د الله د لاري مجاهدينو ته ډېري مهمي لاربنووني شوې، له برياوو او فتوحاتو وروسته له کبر او غرور ځان لري وساتئ، د نيول شوو سيمو له اوسېدونکو سره د مغرورو فاتحانو سلوك مه کوئ، دا ستاسو فتح په اضطراب او ماتې بدلوي.

بايبل هم د اعداد په کتاب کي ليکلي چي د خدای په حکم سره اسرائيليان څلوېښت کاله په صحرا کي لالهانده ژوند ته اړ شول، خو وروسته ليکي چي دوی د سيحون پاچا ټول هېواد سره له پلازمېني او نورو ښارونو ونيوو!! دلته څو خبري په پام کي ولرئ:

د قرآن له وينا معلومېږي چي اسرائيليانو د موسی عليه السلام په ژوند کي جهاد نه دئ کړی، کله چي ده جهاد ته رابللي دوی د رد ځواب ورکړی.

د بايبل له نورو برخو هم معلومېږي چي دوی څلوېښت کاله په صحرا کي لالهانده ژوند کړی. بايبل ليکلي چي خدای لوړه کړې وه چي د اسرائيليانو دا نسل به پرې نږدي چي موعود ځمکي ته داخل شي.

په دې اساس په يقين سره ويلی شو چي د اعداد دا قصه بې بنسټه او سراسر جعلي ده او د بايبل د مخکنيو ويناوو خلاف ده.

د اعداد يوه بله خندوونکي قصه هم واورئ: ... د بالاق پاچا، بلعام (د باعور زوی) ته د يوه پلاوي په لاس دا پيغام ولېږو: يو لوی قوم له مصره راوتلی او زما سيمي ته راروان دئ، هيله کوم چي راشه او دا قوم زما لپاره په خپلي دعاء سره د لعنت وړ وګرځوه... پلاوی له نقدو پيسو سره بلعام ته ورغی... بلعام ورته وويل: شپه دلته وکړئ، زه به له خدايه پوښتنه وکړم چي دا کار وکړم که نه؟ په دې شپه خدای د بلعام خوا ته راغی او هغه ته ئي وويل: دا خلك څوك دي؟ ده ورته وويل: دا د موآب د پاچا بالاق لخوا راغلي او زه ئي د لعنت کولو لپاره غوښتی يم... خدای ورته وويل: له دوی سره مه ځه او په دې قوم باندي لعنت مه وايه... بلعام پلاوي ته وويل: خدای ما ته د تلو اجازه رانه کړه... پلاوی بېرته ولاړ... بالاق تر مخکني مهم پلاوی له دې پيغام سره ورولېږو... ښه بدله به درکړم... چي څه غواړې هغه به درکړم ... بلعام ورته وويل: که له سرو زرو ډك قصر هم راکړئ نه ځم... د خدای د امر مخالفت نه شم کولی... خو بيا هم نن شپه پاته شئ زه به له خدايه پوښتنه وکړم چي اجازه راکوي که نه؟ ... هغه شپه خدای بلعام ته وويل: له دوی سره ولاړ شه خو هغه کار به کوې چي زه ئي در ته وايم... سهار ئي پر خپل خره کته واچوله او له پلاوي سره وخوځېدو... خو خدای د ده په تلو غصه شو... فرشته ئي ولېږله چي لار ئي خنډ کړي... د بلعام خره فرشته وليده چي دوه توري ئي په لاس کي او په لار کي ولاړه ده، وترېدو او له لاري پټي ته واوښتو، خو بلعام وواهو او لاري ته ئي سم کړ... بيا د خدای فرشته په يوه تنګ ځای کي چي دواړو خواوو ته ئي دېوالونه وو، ودرېده، خره چي فرشته په لار کي ولاړه وليده نو دېوال ته داسي نږدې تېر شو چي د بلعام پښه له دېوال سره ولګېده، هغه بيا خر لاري ته سم کړ، بيا فرشته لږ لاندي په داسي ډېر تنګ ځای کي ودرېده چي خر نه شو تېرېدی، نو خر پرېوت، بلعام پرې غصه شو او په لرګي ئي وواهو، په دې مهال خدای خر په خبرو راووست او وئي ويل: ما څه کړي؟ ولي دي درې ځلي ووهلم؟ بلعام ورته وويل: د دې لپاره چي زه دي مسخره کړم، کاش توره راسره وی چي ته مي همدلته وژلی وی!! خره ورته وويل: آيا تر دې د مخه مي کله هم داسي کار کړی؟ بلعام وويل: نه! په دې وخت کي خدای د بلعام سترګي پرانيستې او هغه د خدای فرشته وليده چي توره په لاس په لار کي ولاړه ده! نو د هغې په وړاندي په سجده پرېوت، فرشتې ورته وويل: ولي دي دا خر درې واري وواهو؟ زه راغلې يم چي ستا مانع شم، دا ځکه چي ستا دا سفر د تمرد له وجهي دئ، دې خره درې واري زه وليدم او له ما ئې لار چپه کړه، که دا کار ئې نه وی کړی نو ته مي وژلې او هغه مي ژوندی پرېښود!!! بلعام اعتراف وکړ چي ما ګناه کړې، متوجه نه شوم چي تا زما لار نيولې، نو اوس که ته زما له تلو سره موافق نه يې بېرته خپل کور ته ستنېږم، فرشتې ورته وويل: له دوی سره ولاړ شه خو همغه کار به کوې چي زه ئې درته وايم،... پاچا ترې وپوښتل: ولي له لومړي پلاوي سره رانه غلې، آيا ګمان دي کاوو چي ښه شکرانه به درنه کړم؟ هغه ورته وويل: اوس راغلی يم، خو د څه ويلو توان نه لرم، څه چي خدای زما پر ژبه جاري کړي همغه به وايم!! ... پاچا دی له ځان سره د حصورت کلي ته بوت، هلته پاچا پسه او غويی قرباني کړل او له غوښي ئې

څه بلعام او د پلاوي غړو ته ورکړه، سهار ئې دی له ځان سره د بموت غره ته وخېژاوو، له هغه ځايه ئې د

اسرائيليانو يوه برخه ليدلی شوی، بلعام پاچا ته وويل: دلته د قربانی اوه ځايونه جوړ کړه او اوه پسونه او اوه غويي د قربانی لپاره حاضر کړه، پاچا همداسي وکړل، بيا ئې پاچا ته وويل: دلته د خپلو سوزېدونکو قربانيو په خوا کي ودرېږه، زه ځم چي وګورم خدای زما ملاقات ته راځي که نه، نو بلعام د يوې غونډۍ سر ته وخوت، بلعام خدای ته وويل: ما د قربانۍ اوه ځايونه او د هر يوه پر سر اوه پسونه او اوه غويي حاضر کړي، په دې وخت کي خدای د بلعام په لاس بالاق ته دا پيغام ولېږو:

بالاق پاچا زه له موآب څخه دلته راوستم چي د اسرائيل قوم لعنت کړم،

زه څنګه هغه څوك لعنت کړم چي خدای نه دي لعنت کړي؟

زه ئې د ډېرو له سره ګورم، د لوخړو په څېر دي، بې شماره بې حسابه

کاش دومره بختور وی چي د يوه اسرائيلي په توګه مړ شوی وی!

کاش پای مي د اسرائيليانو په څېر وی!

پاچا ورته وويل: دا دي څه کار وکړ؟ تا خو د لعنت په ځای دوی ته برکت ورکړ!

ده ورته وويل: زه خو هغه څه وايم چي خدای ئې راباندي وايي!!

بيا ئې بل غره ته بوتلو، هلته ئې هم د قربانی اوه ځايونه جوړ کړل ... مخکنی بهير تکرار شو او د ده له خولې اسرائيليانو ته ښېرا ونه ختله،... بيا ئې درېيم غره ته بوتلو هلته ئې همغه کارونه وکړل، د اسرائيليانو ډېره ستاينه ئې وکړه،... څلورمه وحي پرې نازله شوه... د عماليقيانو او قينيانو چي له اسرائيليانو سره جنګېدل، د دوی د ماتي او تباهۍ وړاندويني ئې وکړې... بيا بلعام او پاچا خپل خپل ځای ته ستانه شول!!

دا خندوونکې قصه په نقد نه ارزي، جمله جمله ئې د خندا وړ ده، ډېر احمق انسان به ئې ومني، هغه څوك به ئې مني چي د بلعام خر ترې هوښيار وي!! څو خبري ئې چي توکو ټکالو ته ورته دي بيا تکراروم:

بلعام د خدای په اجازه خوځېدلی خو خدای ئې په روانېدو غصه شوی!!

خر ئې فرشته ګوري او دی ئې له ليدو عاجز دئ!!

د فرشتي په ليدو سره خر لار بدلوي خو فرشته له خپله ځايه نه شي خوځېدی او مخه ئې نه شي نيولی!!

فرشتي غوښتل بلعام ووژني خو خره ترې بچ کړ!!

بيا ئې له وژلو تېره شوه او له پاچا سره ئې د تلو اجازه په دې شرط ورکړه چي همغه کار به کوي چي فرشته ئې ورته وايي او دا همغه خبره وه چي خدای د اجازې په وخت کي بلعام ته کړې وه!!

پاچا پر دريو غرونو يويشت د قربانۍ ځايونه جوړ او يويشت غويي او يويشت پسونه ئې حلال کړل خو بلعام اسرائيليانو ته د ښېرا په ځای دعاء کوله!!

دغه بلعام چې لرې ليد ئې تر خپل خره هم لنډ وو او سترګې ئې تر هغه کمزورې، د دريو قومونو د راتلونکي په اړه وړاندوينې وکړې!! او بايبل وروسته ليکي چې دی په خپله لنډه موده وروسته ووژل شو!!

چا چې جهاد کړی وي حتماً به ئې ډېر بلعامان تر سترګو شوي وي، د دښمن لپاره مجاهدينو ته ښېرا کوونکي، خو چې مجاهدين برلاسي شوي همدغو بلعامانو ورته ويلي: موږ هلته په خوله ښېرا او په زړه کې دعاء درته کوله!! د قرآن په الفاظو سره : (إنا كنا معكم: يقيناً چې موږ د دښمن په خوا کې ستاسو ملګري وو)!!

انګرېزانو هم د افغانستان د اشغال په وخت کې ډېر بلعامان د دوو سترو سترو سره افغانستان ته راوستل، يو له عراقه او بل له هند څخه، د موسی عليه السلام بلعام د غرونو پر سر د قربانۍ ځايونه جوړول او دوی د غرونو او غونډيو پر سر څهل ګزي زيارتونه، هغوی هم د قربانۍ له ځايه ترصد کاوو او دوی هم له دې زيارتونو د ترصد لپاره کار اخيست!!

مذهبي حيله

په بني اسرائيلو کې مذهبي حيله رائج شوه، مذهبي مشرانو به ئې د حرامو د حلال ګرځولو لپاره داسي چلونه خلکو ته ښودل چې صريح حرام ته به ئې د حلال رنګ ورکړ، قرآن د دې يوه بېلګه په دې توګه بيانوي:

وَسْئَلْهُمْ عَنِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ ٱلْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِى ٱلسَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ
سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ
أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ ٱللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا۟ مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦٓ أَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلسُّوٓءِ وَأَخَذْنَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟
بِعَذَابٍۭ بَـِٔيسٍۭ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا۟ عَن مَّا نُهُوا۟ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا۟ قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ
﴿١٦٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ
ٱلْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ الاعراف: ١٦٣-١٧٠

او د هغه کلي په اړه ترې وپوښته چې د بحر په غاړه (پروت) وو، چې د شنبې (په ورځ) به ئې تېرى کاوو، چې کبان به د دوی د شنبې په ورځ له هر لوري څرګند ورته راروان ول، او چې د شنبې ورځ به ئې نه وه نو نه به ورته راتلل، همداسي مو د دې لپاره آزمويل چې فسق ئې کاوو. او کله چې د دوی يوې ډلې وويل: ولې هغو خلکو ته وعظ کوئ چې الله ئې هلاکوونکی يا په شديد عذاب سره تعذيبوونکی دئ، وئې ويل: ستاسو رب ته د عذر په

توګه او د دې لپاره چې ښايي ځان به ترې وساتي. خو کله چې دوی هغه څه هېر کړل چې پند پرې ورکړل شوی و، هغه مو وژغورل چې له بدو کړنو ئې مخنيوی کاوو او ظالمان مو د دې لپاره په بد عذاب اخته کړل چې سرغړاوی ئې کاوو. نو کله چې دوی له هغه څه سرغړاوی وکړ چې ترې منع شوي ول، ورته ومو ويل: رټل شوي بيزوګاني شئ. او کله چې ستا رب دا خبره په ډاګه کړې وه چې پر دوی به د قيامت تر ورځې داسې څوك مسلط کړي چې په بد عذاب به ئې اخته کوي. يقيناً چې ستا رب په عذاب ورکولو کې سريع دئ او يقيناً چې هغه مهربان بخښونکی دئ.

په دې مبارکو آيتونو کې د بني اسرائيلو د يوې قبيلې په قصې کې د اړوند سورې اساسي مضامين د يوې بلې تاريخي بېلګې په ترڅ کې زموږ مخې ته اېښودل شوي، دا د بحر غاړې ته مېشت قوم وو، دنده ئې د کبانو نيول، ورته امر شوی وو چې د شنبې په ورځ به له ښکاره ډډه کوي، همداسې لکه مسلمانانو ته چې ويل شوي د جمعې د لمانځه لپاره به له کاره لاس اخلئ، دوی د الله تعالی له امره سرغړاوی وکړ، په نورو مواردو کې هم او په دې خاص مورد کې هم، په نورو مواردو کې ئې فسق او سرغړاوی مقدمه او دا ئې پايله او تتمه وه، الله تعالی د همدې لپاره د شنبې په ورځ له هر لورې دوی ته ماهيان راوستل، دوی د دغې ممنوعه ورځې د ښکار لپاره مذهبي حيله جوړه کړه، ماهيان به ئې په ډنډونو کې بند کړل خو په سبا به ئې راوايستل او ادعاء به ئې دا وه چې موږ د شنبې د ورځې احترام ساتلی، ځينو دوی ته نصيحت کاوو او له دې کاره ئې منع کول، ځينو نورو به نه يوازې د دوی ممانعت نه کولو بلکې نصيحت کوونکي به ئې ترټل چې ولې خپل وخت ضايع کوئ؟ د څه لپاره ځان له دوی سره په لانجه کې غورځوئ؟ پرېږدئ چې الله تعالی په خپله سزا ورکړي، يا ئې هلاك کړي يا عذاب پرې راولېږي، کار ئې دې ځای ته ورسېدو چې د ټولنې اکثريت دين ته شا کړه، الله تعالی هغه خلك وژغورل چې له بدو کړنو ئې مخنيوی کاوو او ظالمان ئې د دې لپاره په بد عذاب اخته کړل چې سرغړاوی ئې کاوو.

د دوی سرغړاوی مزيد عام او پراخ شو او الله تعالی د دوی په اړه پرېکړه وکړه چې د رټل شوو بيزوګانو په څېر مسخ شي او د قيامت تر ورځې داسې څوك پرې مسلط کړي چې په بد عذاب به ئې اخته کوي. دا ځکه چې الله تعالی د ظالمانو په نيونې او مؤاخذې کې سريع دئ او د توبه کوونکو لپاره مهربان بخښونکی.

دلته دا پوښتنه راولاړېږي چې دا مسخ جسمي وه که معنوي؟ که جسمي وه نو د پيغمبر عليه الصلاة و السلام د حديث له مخې مسخ شوي خلك مري او هيڅ نسل نه ترې پاتې کېږي، خو دلته د آيت په وروستی برخې کې ويل شوي چې پر دوی به د قيامت تر ورځې داسې څوك مسلط کړي چې په بد عذاب به ئې اخته کوي، د دې معنی خو دا ده چې د دوی نسل نه يوازې پاتې شوی بلکې تر قيامته به پاتې وي. دغه مطلب ته په پام سره ويلی شو چې يا خو دا مسخ معنوي مسخ وه، د بيزوګانو په څېر سپك، ذليل او مقلد قوم ترې جوړ شوی او يا خو يوه ډله ئې په جسمي توګه هم مسخ شوې او له منځه تللې، نور ئې پاتې شوي. دې آيت او لاندې حديث ته په پام سره دا رأيه ارجح برېښي چې مسخ ئې معنوي وه.

عن عبد الله بن مسعود قال رجل يا رسول الله القردة والخنازير هي مما مسخ ؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم إن الله عز وجل لم يهلك قوما أو يعذب قوما فيجعل لهم نسلا وإن القردة والخنازير كانوا قبل ذلك . رواه مسلم

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه روايت کوي چې يوه سړي وپوښتل: يا رسول الله! آيا دا بيزوګاني او خنزيران همغه خلك دي چې مسخ شوي؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: يقيناً چې الله داسې نه کوي چې کوم قوم

هلاك كړي يا ئې په عذاب اخته كړي او بيا ئې نسل ترې پربېږدي، دا بيزوګاني او خنزيران تر دې د مخه موجود وو.

اختلاف او تشتت

د دوی د زوال يو بل عامل خپلمنځي اختلافات وو، په ډلو ډلو ووېشل شول، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَبَلَوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ الاعراف: ١٦٨

او په زمكې كې مو په ډلو ډلو خواره واره كړل، ځيني ئې صالح دي او ځيني ئې تر دې راټيټ، په ښو او بدو (شيبو) مو وآزمويل چې راوګرځي.

دا آيت ښيي چې بني اسرائيل له پراخ تشتت او تفرق سره مخ شوي، په زمكې كې خواره واره شوي، يوه وړه ډله ئې روغه او سمه او نور ئې پرېوتي او ټيټ، الله تعالی كله په خپلو نعمتونو آزمويلي او كله په نقمتونو، په دې موخه چې پند واخلي او بېرته سمې لارې ته راوګرځي.

فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لَّا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ ۗ وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ الاعراف: ١٦٩

نو تر دوی وروسته داسې (بد) پاته شوني ترې پاتې شول چې كتاب ئې په ميراث يووړ، په داسې حال كې چې د دې خسيسي (دنيا) مال متاع به ئې (پرې) ترلاسه كاوو او ويل به ئې: خدای به ئې حتماً راته وبخښي او كه همداسې مال متاع بيا ورته رامخه كړي بيا ئې اخلي، آيا د كتاب دا ژمنه نه وه ترې اخيستل شوې چې د الله په اړه به له حق وينا پرته بل څه نه وايي؟ او هغه څه ئې لوستلي وو چې په دغه (كتاب) كې وو او د آخرت كور هغه چا لره غوره دئ چې تقوی كوي، آيا تعقل نه كوئ؟

دا مبارك آيت څو مهمې لارښووني لري:

دوی ته كتاب په ميراث پاته شو، داسې نه چې كتاب ئې غوره كړی، د كتاب په محتوی كې له غور او دقت وروسته ئې هغه د الهي لارښود كتاب په توګه منلی، بلكې د يوه ميراثي توكي په څېر ئې ترلاسه كړی، محتوی ته ئې له پام پرته او د احكامو په وړاندې ئې له التزام پرته.

د دوی ملایانو او مذهبي مشرانو په دې موروثي کتاب دنیوي خسیسې ګټې ترلاسه کولې، له کتاب څخه ئې دام او دکان جوړ کړی وو، خلك ئې پرې غولول او له دوی ئې شکرانې ترلاسه کولې، خو هر ځل چې به دوی دا کار وکړ، په کومې فتوی به ئې څه زهر زقوم په برخه شول، نو پېټ به ئې له ځان سره وویل: زموږ مجبوریتونو ته په پام سره به خدای حتماً دا ګناه راوبخښي!! خو لا به څو ورځې نه وې تېرې چې همدا سپك کار به ئې بیا او بیا تکرار کړ، دا په داسې حال کې چې له الله تعالی سره ئې ژمنه کړې وه چې د الله تعالی او د ده د دین په اړه به افتراء نه کوي، له ځانه به دروغجنې فتواګانې نه ورکوي، دین به نه خرڅوي، الهي احکام به د دنیوي اغراضو لپاره نه پټوي، نه د کومې طمعې په وجه او نه د کومې وېرې په وجه، او دا ټول په داسې حال کې چې دوی دغه الهي احکام په کتاب کې لوستلي او نورو ته ئې هم ورزده کړي. دا ئې هم په کتاب کې ترسترګو شوي وو چې څوك له داسې کارونو ځان وساتي د آخرت غوره کور به ئې په برخه شي!!

دا هغه ستره جفا ده چې له هر الهي کتاب سره شوې، دا هغه ستر ظلم دئ چې تل دین پلورونکو او ټګمارو مذهبي مشرانو له دین سره کړی، دا همغه فتنه ده چې تل په هغو قومونو کې راولاړېږي چې الهي کتاب د یوه میراثي توکي په څېر ترلاسه کړي.

وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِٱلۡكِتَٰبِ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُصۡلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ الاعراف: ۱۷۰

او هغه چې په کتاب تمسك کوي او لمونځ اقامه کوي، یقناً چې د دغو مصلحینو اجر نه ضایع کوو.

په دې مبارك آیت کې د مخکنۍ ډلې په مقابل کې د یوې بلې ډلې یادونه شوې چې قرآن ئې د مصلحینو په نامه یادوي او دا ئې ځانګړتیاوې ګڼي:

دوی په الهي کتاب تمسك کوي، په هر څه کې د دوی مستمسك د الله تعالی کتاب وي، په وینا، قضاوت او عمل کې، دا کتاب ئې هم خپل لارښود وي او هم نورو ته په همدې کتاب لارښوونه کوي.

لمونځ اقامه کوي، هم خپلې اړیکې له الله تعالی سره ټینګوي او هم نور دې ته رابلي چې په لمانځه سره خپلې اړیکې له الله تعالی سره ټینګې کړي.

له دې مبارك آیت په ډېر وضاحت او صراحت سره معلومېږي چې د ټولنې د اصلاح کار له دغو دوو لارو پرته له بلې لارې امکان نه لري، په الهي کتاب تمسك او د لمانځه اقامه، په کومې ټولنې کې چې الهي کتاب هېر کړی شو، شا ته وغورځول شو، بل څه ته پرې ترجیح ورکړی شوه، جوماتونه ئې له معنوي پلوه ویجاړ شول، امامت ئې د غلطو او دین پلورونکو خلکو په لاس کې پرېوت، هیڅکله به ښېرازه نشي، سمه ورځ به ئې په برخه نشي او د اصلاح هره هڅه به ئې بې نتیجې پاتې شي.

له الله تعالی سره کړې ژمنې ماتول

پر بني اسرائيلو يو په بل پسي مصيبتونه راغلي، د مصيبتونو په دوران کې ئې له الله تعالی سره د بندګی، اخلاص او صداقت ژمنه کړې، د تورات نازلېدو پر مهال ئې په دې کتاب د عمل کولو تعهد کړی خو هر ځل ئې خپلې ژمنې او تعهدات مات کړي، قرآن فرمايي:

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَـٰقَهُمْ وَكُفْرِهِم بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَقَتْلِهِمُ ٱلْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌۢ ۚ بَلْ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ النساء: ١٥٥

نو د خپلو ژمنو د ماتولو له کبله او د الله پر آيتونو د دوی د کافرېدو په سبب او په ناحقه د پيغمبرانو د وژنې او د دوی د دې وينا له امله چې (ويل ئې) زړونه مو په پردو کې دي، بلکې الله د دوی د کفر په وجه پرې مهر لګولی، نو ايمان نه راوړي مګر ډېر لږ.

په دغو مبارکو آيتونو کې د بني اسرائيلو هغو انحرافاتو ته ګوته نيول شوې چې الله پرې مؤاخذه کړل او له دردناك عذاب سره ئې مخامخ کړل:

خپلې ژمنې ئې ماتې کړې.

د الله له آيتونو ئې انکار وکړ.

د انبياءو د وژلو لپاره ئې ملا وتړله.

د خپل ذهن زيږنده جعلي مذهب په نسبت ئې داسې ړوند تعصب پيل کړ چې د هغه په خلاف د هيڅ دليل اورېدو ته تيار نه وو.

په خپل کفر کې هغه ځای ته ورسېدل چې الله تعالی د دوی پر زړونو مهر ولګاوو او د هدايت دروازې ئې پر مخ وتړل شوې.

همداراز د المائدې سورې په ١٣ آيت کې فرمايي:

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَـٰقَهُمْ لَعَنَّـٰهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَـٰسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ وَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱصْفَحْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾ المائده: ١٣

نو د خپلو ژمنو د ماتولو په وجه مو ورټل او د دوی زړونه مو سخت كړل، كلمې له خپل خپل ځايه كږوي او له هغه څه ئې برخمن كېدل هېر كړل چې پند پرې وركړېدو او تل به د دوی له يوه او بل خيانته خبرېږې، مګر لږ ئې، نو ترې تېر شه او مخ ترې واړوه، بې شكه چې الله داسې محسنين خوښوي.

په دې مباركو آيتونو كې د يهودانو څو هغو خصلتونو ته ګوته نيول شوې چې الله تعالى د همدې په سبب ورټل او زړونه ئې ورسخت كړل، د همدې له كبله د هر چا له لوري رټل شوي او هر څوك په سپكه سترګه ورته ګوري او د همدې له امله له الهي هدايته محروم شوي:

خپلې ژمنې ماتول.

هغه لارښوونې شا ته غورځول چې د پيغمبرانو عليهم السلام په لاس ئې په برخه شوې وې.

پرله پسې خيانت، له دوست او دښمن سره، له الله تعالى او د ده له بندګانو سره.

دا خيانت پكې عام شوی، له لږو پرته ټول پرې اخته شوي.

له دوی سره په معامله كې د څو لارښوونو توصيه كېږي: د دوی له كږو وږو سترګې پټول، مخ ترې اړول او ښېګڼه ورسره كول، دا ځكه چې الله تعالى ښېګڼې كوونكي او نېكان خوښوي.

همدراز فرمايي:

وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٢٥﴾ الرعد:۲۵

او هغه چې د الله عهد له هغه وروسته ماتوي چې ژمنه ئې پرې كړې او هغه څه قطع كوي چې الله ئې د وصلولو امر كړی او په ځمكې كې فساد كوي، دوی ته لعنت دئ او دوی لره بد ټاټوبی دئ.

ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾

البقرة:۲۷

هغه (فاسقان) چې الهي ژمنې له ټينګولو وروسته ماتوي او هغه غوڅوي چې الله ئې د وصلولو امر كړی او په ځمكه كې فساد كوي، همدا دوی خاسر او تباه شوي دي.

له دې آیت څخه په ډېر صراحت سره معلومېږي چې د فطري اړیکو شلول او هغه څه قطع کول چې الله ئې د وصلولو امر کوي، د هغو فاسقانو کار دئ چې له الهي هدایت او لارښووني محروم دي او د الله په کتاب د ایمان راوړو سعادت ئې نه په برخه کېږي او دا همغه مطلب دئ چې د بقرې د سورې په سر کې راغلی، او هغه دا چې د قرآن له لارښوونو هغه څوك ګټه اخیستی شي چې یو صفت ئې د (الصلوة اقامه) وي، لمونځ په حقیقت کې د اقامه صلوة تر ټولو ستره بېلګه ده، دا هم د انسان او الله ترمنځ او هم د انسانانو ترمنځ د اړیکو د مضبوطولو ترټولو مؤثره او اغېزمنه ذریعه ده، د همدې لپاره الله تعالی د لمانځه ادا کولو لپاره د اقیموا الصلوة صیغه غوره کړې.

وَإِذ نَتَقۡنَا ٱلۡجَبَلَ فَوۡقَهُمۡ كَأَنَّهُۥ ظُلَّةٞ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُۥ وَاقِعُۢ بِهِمۡ خُذُواْ مَآ ءَاتَيۡنَٰكُم بِقُوَّةٖ وَٱذۡكُرُواْ مَا فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ الاعراف:

١٧١

او کله چې مو غر پرې راپورته کړ، داسې لکه چې چترۍ وي او ګمان ئې وکړ چې پرې راپرېوتونکی دئ، (ومو ویل:) هغه څه په زور سره (ټینګ) ونیسئ چې تاسو ته مو درکړ او هغه څه ئې په یاد کړئ چې په هغه کې دي، ترڅو مو ځان ساتنه په برخه شي.

دلته بني اسرائیلو ته خپلې هغه ژمنې ورپه یادوي چې د تورات د نازلېدو په مهال ئې کړې وې، دوی له الله تعالی سره په داسې حال کې ژمنه کړې وه چې لوی غر ئې پر سر داسې راپورته شوی وو لکه چترۍ، هره شېبه ئې ګمان کاوو چې غر پرې راپرېوځي، ژمنه ئې دا وه چې د الله تعالی په کتاب به کلکې منګولې لګوي او لارښوونو ته به ئې تل پام کوي.

که له بني اسرائیلو په دې توګه ژمنه ترلاسه شوې وه، په نورو قومونو هم دې ته ورته حالات راځي، د مصیبتونو غرونه ئې پر سر سیورې وغوړوي، له سترو سترو ګواښونو او خطرونو سره مخامخ شي، په دې وخت کې الله تعالی ته مخه کړي، له ګناهونو د لاس اخیستو او په اخلاص او صداقت سره د الله تعالی د بندګۍ ژمنې کوي. په افرادو باندې هم دې ته ورته حالتونه راځي او همداسې له الله تعالی سره ژمنې او تعهدونه کوي.

وَوَٰعَدۡنَا مُوسَىٰ ثَلَٰثِينَ لَيۡلَةٗ وَأَتۡمَمۡنَٰهَا بِعَشۡرٖ فَتَمَّ مِيقَٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرۡبَعِينَ لَيۡلَةٗۚ وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَٰرُونَ ٱخۡلُفۡنِي فِي قَوۡمِي وَأَصۡلِحۡ وَلَا تَتَّبِعۡ سَبِيلَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ الاعراف: ١٤٢

او له موسی سره مو د دېرشو شپو ژمنه کړې وه او بیا مو په لسو نورو بشپړې کړې، چې په دې سره ئې د رب وعده بشپړې څلوېښت شپې شوې، او موسی خپل ورور هارون ته وویل: په قوم کې مې نیابت وکړه، د اصلاح په کار بوخت اوسه او د مفسدینو په لار مه ځه.

الله تعالى موسى عليه السلام وروغوښت چي د بني اسرائيلو د ژوند د چارو تنظيمولو لپاره ضروري لارښووني او احكام وركړي، د دېرشو شپو لپاره غوښتل شوى وو، خو دا موده لس ورځي نوره هم اوږده شوه، موسى عليه السلام د تلو په مهال هارون عليه السلام خپل نائب وټاكو، هغه ته ئي سپارښتنه وكړه چي د اصلاح په كار بوخت وي او د مفسدينو په لار ولاړ نشي.

د قرآن داسي لارښوونو ته په پام سره به پيغمبر عليه الصلاة و السلام غزواتو ته تلو په مهال په مدينه كي خپل نائب ټاكلو، د تبوك جنگ ته د تلو په ورځ ئي غوښتل على رضي الله عنه د نائب په توگه وټاكي، په هغه باندي دا خبره گرانه تمامه شوه، نه ئي غوښتل له يوه ستر جهاد محروم پاته شي، پيغمبر عليه الصلاة و السلام ته ئي عرض وكړ چي آيا ما له ماشومانو او ښځو سره پرېږدې؟! پيغمبر عليه السلام ورته وويل: آيا نه غواړې زما لپاره داسي شي لكه هارون د موسى عليه السلام لپاره، مگر دا چي له ما وروسته پيغمبر نشته.

عن مصعب ابن سعد عن أبيه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج إلى تبوك واستخلف عليا فقال أتخلفني في الصبيان والنساء؟ قال ألا ترضى أن تكون مني بمنزلة هارون من موسى؟ إلا أنه ليس نبي بعدي* رواه البخاري

متأسفانه ځينو شيعه وو په دغه حديث استناد كړى او ادعاء ئي كړې چي په دې سره على رضي الله عنه د پيغمبر عليه السلام ځاى ناستى ټاكل شوى او خلافت د ده مسلم حق وو!! د همدې لپاره د دوى ځينو ټول صحابه په دې دليل تكفير كړل چي تر على رضي الله عنه ئي نورو ته ترجيح وركړه، ځينو حتى على رضي الله عنه له اسلام څخه په مخالفت متهم كړ او دا اعتراض ئي پرې وكړ چي ولي ئي پر خپل حق ټينگار ونه كړ، له نورو سره ئي بيعت وكړ!! دا ادعاء ئي د على رضي الله عنه له شهادت نږدې څلور سوه كاله وروسته وكړه. كه څه هم دا موضوع زموږ له اصلي بحث ځني وتلي ده خو دا مناسب گڼو چي دغو جنابانو ته ووايو:

څوك چي د صحابه وو اجماع نه مني هغه بايد دغه قرآن هم ونه مني چي نن زموږ په لاس كي دئ، موږ خو په دې دليل دې قرآن ته د همغه قرآن په سترگه گورو چي پر پيغمبر عليه الصلاة و السلام نازل شوى چي صحابه وو پرې اتفاق كړى!!

صحابه هغه خلك دي چي د پيغمبر عليه السلام په لاس روزل شوي، تر هر چا زيات او ښه په قرآن پوهېدل، نه څوك د قرآن په پوهي كي هغوى ته رسېدى شي او نه په اخلاص كي، دا دوى ول چي اسلام ئي د نړۍ گوټ گوټ ته ورساوو، موږ ته دا دين صحابه وو رارسولى، هغوى تر هر چا ښه پوهېدل چي د خلافت لپاره تر ټولو وړ او مناسب شخصيت څوك دئ، موږ د دوى پرېكړه د ابوبكر، عمر، عثمان او على رضي الله عنهم په اړه عادلانه، اصوب او احسن گڼو. ډېر ناپوه او په غرض او مرض مبتلا انسان به په دې اړه د دوى پرېكړه د اسلام او عدالت خلاف گڼي.

پيغمبر عليه السلام نور صحابه او تر علي رضى الله عنه مخكي او وروسته او څو ځلي د موقت نائب په توگه گمارلي، ولي هغوى ته د ځاى ناستي په سترگه نه گورئ؟!

د الله تعالى د ليدو هيله

قرآن د دې قصې په ترڅ کې موږ ته هغه پېښه هم رایادوي چې موسی علیه السلام د طور په غره کې او له الله تعالی سره له تکلم وروسته دا هیله وکړه چې خپل رب په خپلو سترګو وګوري، فرمایي:

وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَـٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَـٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾ الاعراف: ١٤٣

او کله چې موسی زموږ میقات ته راغی او رب ئې ورسره خبرې وکړې، وئې ویل: اې زما ربه! ما ته (ځان) راوښیه چې درته وګورم، وئې فرمایل: هیڅکله مې لیدی نه شې، خو دې غره ته وګوره، که په خپل ځای ثابت پاته شو، نو ته به مې هم حتماً وګورې، خو کله چې د ده رب د غره په لوري تجلي وکړه، ټوټې ټوټې شو او موسی بې سده پرېووت، کله چې راپه سد شو وئې ویل: پاکي تا لره ده، تا ته مې توبه ده او زه لومړنی مؤمن او باورکوونکی یم (د دې خبرې چې هیڅوك الله تعالی په خپلو سترګو نه شي لیدی).

دلته څو ډېرې اساسي او مهمې خبرې زموږ توجه جلبوي:

الله تعالی له موسی علیه السلام سره تکلم او خبرې کړې، موږ د دې خبرو په کیفیت او څرنګوالي نه پوهېږو، دومره ویلی شو چې موسی علیه السلام دا خبرې اورېدلې دي او پرې پوه شوی.

خبرې په داسې حالت کې شوې چې موسی علیه السلام خپل رب نه لیدو، د لیدو تمنا ئې کړې او الله تعالی ورته فرمایلي چې زما د لیدو توان او استعداد نه لرې، ستا په څېر یو انسان خو پرېږده ستر غر هم د الله تعالی د تجلي په وړاندې مقاومت نشي کولی، که دا غر زما د تجلي په وړاندې تم شو نو ته مې هم لیدی شې.

کله چې الله تعالی د غره په لوري تجلي کړې غر ټوټې ټوټې شوی او موسی علیه السلام بې سده شوی.

کله چې راپه سد شو وئې ویل: پاکي تا لره ده، تا ته مې توبه ده او زه لومړنی مؤمن او باورکوونکی یم، یعنی له ما غلطي وشوه، ته تر دې ډېر لوړ یې چې انسان دې په خپلو کمزورو سترګو ولیدی شي، تا ته مې توبه ده، زه لومړنی کس یم چې دې نتیجې ته رسېدلی چې هیڅوك الله تعالی په خپلو سترګو نه شي لیدی.

د قرآن دا وینا او هغه هم د موسی علیه السلام د قصې په ترڅ کې د یهودانو او د بایبل د هغو پلویانو په خوله سخت سوك دئ چې د بایبل دا غلطه خبره مني چې د دوی ګڼ شمېر انبیاءو الله تعالی په خپلو سترګو لیدلی او ډوډی ئې ورسره خوړلې!!

دا آیت د ټولو هغو ټګمارانو ادعاء هم ردوي چې د (شهود) او (حضور) په نامه د الله تعالی د لیدو خبره کوي. که د موسی علیه السلام په څېر اولوالعزمه پیغمبر نشي کولی الله تعالی وګوري بل څوك به ئې څنګه ولیدی شي؟!

موسی علیه السلام لومړی او وروستی شخص دئ چي الله تعالی ورسره تکلم کړی او دا ئې په خپلو سترګو لیدلي چي نه غر او نه انسان د الله تعالی د تجلي په وړاندي مقاومت کولی شي.

د تورات ورکړه

بني اسرائیلو له آزادۍ وروسته یوه داسي لارښود کتاب ته ضرورت درلود چي د دوی فردي او اجتماعي ژوند تنظیم کړي، ښه او بد، حلال او حرام وروښیي، د کفر، شرك، نفاق او ایمان تر منځ پولي او نښي په ګوته کړي، د عدل او ظلم د تفکیك لپاره واضح او څرګند معیارونه په لاس کي ورکړي، د همدې لپاره موسی علیه السلام ته تورات ورکړی شو، لکه چي قرآن فرمایي:

قَالَ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنِّى ٱصْطَفَيْتُكَ عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَـٰلَـٰتِى وَبِكَلَـٰمِى فَخُذْ مَآ ءَاتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُۥ فِى ٱلْأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَىْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَىْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا۟ بِأَحْسَنِهَا ۚ سَأُو۟رِيكُمْ دَارَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ الاعراف: ١٤٤-١٤٥

وئې فرمایل: اې موسی! ما په خپلو رسالتونو او په خپل کلام سره تا ته پر خلکو غوره والی درکړ، نو څه چي مي درکړل وائې خله او له شکرکوونکو څخه اوسه. او ده ته مو په (ډبرینو) تختو کي د هر څه (په اړه) موعظه او د هر څه (په اړه) تفصیلي لیکنه ورکړه، نو په قوت سره ئې واخله او خپل قوم ته سپارښتنه وکړه چي په غوره توګه ئې ترلاسه کړي، ژر به د فاسقانو ټاټوبی دروښیم.

دلته څو خبري په پام کي ولرئ:

الله تعالی خپل پیغمبر موسی علیه السلام هغو سترو سترو پیرزوینو ته متوجه کوي چي د ده په برخه شوې وې: رسالت ئې ورپه برخه کړی وو او د ټولو انسانانو له منځه ئې یوزاي له ده سره په استثنائي او ځانګړې توګه تکلم کړی وو او ده ته ئې په لوحو کي لیکلي هدایات ورکړي وو.

دا لوحي څو وې؟ په دې کي ټول تورات لیکل شوی وو که ځیني اساسي احکام ئې؟ په دې اړه په قرآن او د پیغمبر علیه الصلاة و السلام په احادیثو کي واضح ځواب نشو موندلی، د مفسرینو ګڼ اقوال نقل شوي، بایبل ئې دوه ډبریني لوحي ګڼي، چي لس احکام په کي لیکل شوي وو، یهودان او مسیحیان د بایبل لومړۍ برخي (عهد قدیم) ته د تورات په سترګه ګوري، خو څوك چي بایبل په دقت سره مطالعه کړي پوهېږي چي دا نه یوازې په موسی علیه السلام باندي نازل شوی تورات نه دئ، بلکي له خرافاتو او تناقضاتو ډك کتاب دئ.

بایبل د دغو لوحو په اړه لیکي: خدای موسی ته امر وکړ چي ... د عهد صندوق به د سَرْو (لمنځه) له لرګي جوړوئ، اوږدوالی به ئې ۱۲۵ سانتي متره، سور او لوړوالی ئې ۷۵ سانتي متره، منځ او بهر ئې په خالصو سرو زرو وپوښه او په ژيه ئې د سرو زرو ګاره تېره کړه، د دې صندوق لپاره د سرو زرو څلور حلقې جوړې کړه، د صندوق څلور لاندینیو کونجونو سره ئې ونښلوه، ... د صندوق د وړلو لپاره د لمنځي د لرګي دوه دستکي

په سرو زرو وپوښه او په حلقو کي ئي ننباسه، کله چي د صندوق جوړول بشپړ شي هغه دوه لوحي به درکړم چي قوانين او لارښووني مي په کي ليکلي دي تر څو ئي په دې صندوق کي کېږدې. د صندوق سرپوښ به له خالص سرو زرو جوړوې، اوږدوالی ئي ۱۲۵ او سور ئي ۷۵ سانتي متره، دا سرپوښ د (رحمت تخت) دئ، ستاسو د ګناهونو د کفارې لپاره!! د رحمت د تخت پر سر د فرشتي د شکل دوه مجسمي له سرو زرو نصب کړه، دا مجسمي داسي جوړي کړه چي د رحمت له تخت سره جوخت او نښتي وي، دواړه يوې بلې ته مخامخ او سترګي ئي د تخت په لوري او وزرونه ئي په تخت خواره وي، د رحمت تخت پر صندوق نصب کړه، بيا به زه هملته ملاقات درسره کوم او د دغو دواړو فرشتو له منځه به خبري درسره وکړم او بني اسرائيلو ته به اړيني لارښووني وکړم.!!

د دې خبرو په اړه د بايبل منونکو ته وايو:

آيا ستاسو عقل دا خبره مني چي الله تعالی به موسی عليه السلام په داسي بېهوده کارونو ګمارلی وي او د معبد په جوړولو کي د سرو او سپينو زرو او قيمتي ډبرو د کارولو امر به ئي کړی وي؟!! آيا د خدای له يوه مسکين او فقير بنده سره چي له لوږي او بيماری مري، مرسته به غوره وي که د معبد د تزئين او ښکلا لپاره بې دريغه مصرف؟!! که دا تاسو ته پرېښودی شي نو ستاسو پرېکړه به څه وي، کوم ته به ترجيح ورکوئ؟!!

آيا الله تعالی د تورات لوحي د دې لپاره لېږلي وې چي د سرو زرو په صندوق کي کېښودی شي که د دې لپاره چي د خلکو د ژوند لارښود وي او عمل پرې وشي؟ څنګه ممکنه ده چي موسی عليه السلام به تورات د سرو زرو په صندوق کي ږدي؟!! قرآن خو موږ ته تورات د هغه کتاب په توګه معرفي کوي چي نسخي ترې جوړي شوې او په ولس کي خورې شوې (والطور وکتاب مسطور في رق منشور)، موسی عليه السلام خو د تورات له راوړلو سره سم له بني اسرائيلو په دې کتاب د عمل کولو ژمنه اخيستي وه، قرآن خو موږ ته وايي چي موسی عليه السلام دا لوحي هغه وخت لري وغورځولي چي وئي ليدل د ده قوم د سامري په لاس دوکه شوی او د خدای په ځای ئي د سخوندر د مجسمي عبادت پيل کړی، تورات هم همدغه خبره کوي، له دې نه خو معلومېږي چي د موسی عليه السلام له نظره دا لوحي نه بلکي په دې لوحو کي ليکل شوي احکام مهم ول!! د ټولو جاهلو قومونو تاريخ په دې شهادت ورکوي چي دوی له خپلو سپېڅلو کتابونو سره همدا معامله کړې ده، هغه کتاب چي په لومړي سر کي د دوی د نېکو او صالحو پلرونو لپاره لارښود کتاب وو، خو ورو ورو ترې لري شوي، د کتاب لارښووني ئي هېري کړې، په جامو کي ئي نغښتی، په لوړ طاق کي ئي ايښی او د تبرك وسيله ئي ترې جوړه کړې، هندوانو او سيکانو له خپلو هغو مذهبي کتابونو سره چي سپېڅلي ئي ګڼي همداسي وکړل، په درمسال کي ئي کېښود، په ګڼ شمېر جامو کي ئي پټ کړ، خوا ته ئي عطر شيندي، خوشبويه لرګي دودوي، بوزی ورته وهي، د برکت ترلاسه کولو لپاره ئي تر خوا تېرېږي او تعظيم ئي کوي!! مسلمانانو د جهل او انحطاط په دوران کي له قرآن سره همدا معامله وکړه، هغه کتاب چي د يوه ستر سياسي، اجتماعي او اقتصادي انقلاب لارښود وو، د ژوند د هري پېښي په اړه به مسلمانانو هغه ته رجوع کوله، د خپلي هري پوښتني ځواب به ئي له قرآنه غوښت، هره شخړه به ئي په قرآن حلوله، د هري قضيي په اړه به ئي د قرآن لارښوونه او پرېکړه وروستی پرېکړه ګڼله، هغه کتاب چي په نړی کي ئي ستره او ژوره تبديلي راوسته، له خورو ورو قومونو ئي يو ستر او سرلوړی متحد امت جوړ کړ، د ظالمانو په ضد ئي مظلومان پاڅون ته وهڅول، اقتدار ئي له ظالمانو واخيست او مظلومانو ته ئي وسپارو، دوه ستري امپراطورۍ ئي په زوال محکومي کړې، خو آيا پوهېږئ چي څو پېړۍ وروسته، تش په نامه مسلمانانو له دغه لارښود او انقلابي کتاب سره څه وکړل؟!! هغه ئي هېر کړ، يوازي د تبرك وسيله ئي ترې

جوړه کړه، په جامو کې ئې ونغاښتو، د تعظيم او احترام په نامه ئې د خپلې خونې په داسې طاق کې کېښود چې تر ټولو لوړ وي او د هيچا لاس نه وررسي، هغه وخت به ئې له لوړ ځايه راکوزاوو چې غوښتل ئې د لوړې لپاره لاس پرې کېږدي!!

بايبل بل ځای ليکي: کله چې موسی د سينا په غره کې وو خدای ورته هغه لوحې ورکړې چې په خپلو ګوتو ئې لس احکام په کې ليکلي وو!! خو د سينا په غره کې ئې ځنډ وکړ... خلك هارون ته راغلل چې پاڅه او موږ ته خدای جوړ کړه چې زموږ لارښوونه وکړي... هارون ورته وويل: د سرو زرو هغه ګاڼې ما ته راوړئ چې ستاسو د مېرمنو، لونړو او زامنو په غوږونو کې دي، خلکو دا کار وکړ... هارون ټولې ويلې کړې، په يوه قالب کې ئې واچولې او سخوندر ئې ترې جوړ کړ، کله چې خلکو سخوندر وليد چيغې ئې کړې: اې بني اسرائيلو! دا ستاسو هغه خدای دئ چې له مصره ئې راوايستئ!! هارون د دې صحنې په ليدو سره د سخوندر مخې ته د قربانۍ ځای هم جوړ کړ او وئې ويل: سبا د خدای لپاره جشن نيسو!! سبا خلك سهار وختي پاڅېدل، د سخوندر په وړاندې ئې د سوزولو او سلامتی قرباني وړانده کړه، کښېنستل... ښه ډېر خوراك څښاك او د بې حيايی کارونه ئې وکړل... خدای موسی ته وويل: په تلوار لاندې ولاړ شه چې ستا قوم فاسد شوی... پرېږده چې د خپلې غصې اور پرې بل کړم... او ټول ووژنم... خو موسی وويل: خدايه! ولې پر خپل قوم دومره غصه يې؟ سوال کوم چې خپله غصه پرېږده او د خپل قوم له مجازاته تېر شه!! ... خپله هغه لوړه درپه ياد کړه چې ابراهيم او اسحاق ته دې ويلې وو: په خپل ذات لوړه کوم چې ستاسو اولاد به د آسمان د ستورو په څېر بې شمېره کړم!! ... نو له دې کبله خدای له خپل تصميم تېر شو!! ... نو موسی له غره راکوز شو... او هغه دوه ډبريني لوحې ئې په لاس کې وې چې په دواړو خواوو ئې (خدای په خپل لاس) لس احکام ليکلي وو... کله چې پنډغالي ته رانږدې شو، شور او ځوږ ئې ترغوږ شو... سترګې ئې پر طلايي سخوندر ولګېدې چې خلك ئې مخې ته په نڅا او خندا بوخت دي... داسې غصه شو چې لوحې ئې تر غره!! لاندې وغورځولې او ټوټې ټوټې شوې... بيا ئې طلايي سخوندر په اور کې ويلې کړ، وئې ټکاوو او د هغه دوړې ئې پر اوبو وشيندلې او دا اوبه ئې پر بني اسرائيلو وڅښلې!!! ...
هارون ته ئې وويل: ولې دې له قوم سره دا جفا وکړه؟.. د پنډغالي په دروازه کې ودرېدو او غږ ئې کړ: څوك چې د خدای پلوي وي زما خوا ته دې راشي... د لاوي ټول ټبر د ده خوا ته راغونډ شو... ورته وئې ويل: خدای امر کوي چې توري ترملا وتړئ، د پنډغالي له يوه سره تر بل سره ولاړ شئ، خپل ورور، دوست او ګاونډی ووژنئ...لاويانو اطاعت وکړ او په دې ورځ درې زره اسرائيليان ووژل شول... موسی لاويانو ته وويل: تاسو ثابته کړه چې د خدای د خدمت وړ ياست... نو خدای به تاسو ته برکت درکړي!!!... موسی خدای ته وويل: دې قوم لويه ګناه کړې، خو ته ئې وبخښه او يا خو زما نوم له خپل کتابه محو کړه!! خدای ورته وويل: ستا نوم به ولې محو کوم... چا چې ګناه کړې هغه ته سزا ورکوم... خدای د هغه بُت د لمانځنې له کبله پر بني اسرائيلو لويه بلا نازله کړه چې هارون جوړ کړی وو!! بيا خدای موسی ته وفرمايل: دا قوم هغې سيمې ته بوځه چې شات او شيدې په کې بهېږي!!! خو زه به په دې سفر کې ستاسو په منځ کې نه يم، ځکه چې سرکش يئ... ممکن په لارې کې مو هلاك کړم!! که يوه شېبه ستاسو په منځ کې پاته شم نو تاسو حتماً وژنم... تر څو چې ستاسو په اړه وروستۍ پرېکړه کوم هر ډول ګاڼې او جواهرات له ځانه لرې کړئ...)

که څه هم د دې وينا جمله جمله غلطه ده او هر عاقل انسان ئې په غلطی پوهېږي، خو د بايبل د هغو منونکو لپاره چې دا کتاب ئې له غور پرته منلی او هره وينا ئې ورته مقدسه برېښي، څو وضاحتونه ضروري ګنو:

آیا الله تعالی زموږ په څېر دئ چي د څه لیکلو لپاره باید قلم په لاس کي واخلي او په خپلو ګوتو څه ولیکي؟!! د الله تعالی په اړه داسي وینا خو یوازي هغه څوك کولی شي چي نه ئې پېژني او په یوه کمزوري او محتاج انسان ئې قیاسوي، راشئ د بایبل دا ضعیفه وینا د قرآن له جامع او کاملي وینا سره مقایسه کړئ چي فرمایي:

إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ يس: ٨٢

یقیناً چي د ده کار له دې پرته بل څه نه دئ چي کله د کوم څه اراده وکړي نو ورته وایي: وشه، نو هغه (له ځنډه پرته ترسره) کېږي!!

که په رښتیا دا د سرو زرو سخوندر ډوله بُت او د هغه مخي ته د قربانی ځای هارون جوړ کړی وي، نو تر ټولو سخته سزا خو باید ده ته ورکړی شوې وی!! دا څنګه موسی علیه السلام د نورو د وژلو امر کوي، هغه هم له پوښتني او ګوېږني پرته او د پنډغالي له یوه سره تر بله سره د ټولو د وژلو امر، او هارون علیه السلام ته نه یوازي کومه سزا نه ورکوي بلکي دی او زامن ئې (لاویان) د معبد د ساتونکو او پالونکو په توګه پرېږدي او پرېمانه امتیازات ورته مني؟!!!

آیا ستاسو عقل او ایمان دا مني چي الله تعالی به داسي پرېکړه کړې وي چي یوه ډله به توري له تېکو راباسي او د پنډغالي له یوه پلوه به تر بله پلوه پوري درومي او چي څوك مخي ته ورځي، که ئې ورور وي، که دوست، که ګاونډی، نو وژني به ئې؟!! پرته له دې چي وګوري د سخوندر عبادت ئې کړی وو که نه، د وژلو وړ دئ که نه؟ د عقل، عدل او دین تقاضا خو دا ده چي یوازي مجرم ته سزا ورکړی شي او یوازي بُت لمانځونکي مجازات شي!! که دا د پټو سترګو وژنه وی نو ولي به له شپږو لکو یوازي درې زره وژل کېدل؟! په کار خو دا وه چي په داسي عام قتل کي د وژل شوو شمېر ډېر زیات وی، که د بایبل دا خبره رښتیا وي چي درې زره وژل شوي نو بیا خو د دې معنی دا ده چي یوازي مجرمان وژل شوي. متأسفانه زموږ ځیني مفسرین هم د دغو اسرائیلي روایاتو تر اغېز لاندي تللي او د بایبل دا غلطه او بې بنسټه وینا ئې د قرآن د دې مبارك آیت په تفسیر کي رااخیستې.

هر عقلمن انسان په دې پوهېږي چي د معبد د سینګارولو لپاره سره او سپین زر کارول او مجاور ته ئې د نفیس ټوکر جامې جوړول او قیمتي ډبري ئې په سینه بند او ملابند کي کارول یوازي د ټګمارو مذهبي مشرانو کار کېدی شي، په اسلام کي نه خاصه مذهبي طبقه شته، نه ئې خاص امتیازات، نه ئې خاصه تبعیضي او امتیازي جامه، نه ئې په قربانیو او صدقاتو کي خاصه برخه، اسلام موږ ته وایي ټوله ځمکه مسجد دئ، په هر ځای کي د الله تعالی عبادت کولی شئ، امام په خپله غوره کړئ، هغه امام مه نیسئ چي پر امامت اجوره غواړي، مسجد به مو ساده وي او له سینګارولو به ئې ډډه کوئ، د لمانځه په مهال به امام له مقتدیانو په لوړ ځای نه ودرېږي. او دا همغه خبره ده چي د بایبل لیکونکي سهواً لیکلي وه: د قربانی ځای له خاورو جوړ کړئ، که ډبره کاروئ نو مه ئې تراشئ، تراشلي ډبري له ما سره نه ښایي!! په معبد کي زینه هم مه جوړوئ، خو هغه د انجیل په دغي خبري کي تحریف کړی او دا ئې پرې اضافه کړې: داسي نه چي له دغو زینو د پورته تلو په مهال مو عورت بربنډ نه

شي...د بايبل ليکونکی دې ته نه دئ تيار چي ووايي: زيني د دې لپاره مه جوړوئ چي د الله تعالی په وړاندي يو برابر ودرېږئ!!

آيا ستاسو عقل دا خبره مني چي موسی عليه السلام به په بني اسرائيلو له اېرو ډکي اوبه څښلي وي؟! ولي به ئي دا بېهوده او بې معنی کار کاوو او د دې ګټه څه وه او څه معنی ئي درلوده؟! قرآن د بايبل دا وينا ردوي او فرمايي چي بني اسرائيلو د سوزول شوي بُت په اېرو لړلي اوبه نه وې څښلي بلکي د دې بُت مينه ئي څښلي وه!!

وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِيثَٰقَكُمۡ وَرَفَعۡنَا فَوۡقَكُمُ ٱلطُّورَ خُذُواْ مَآ ءَاتَيۡنَٰكُم بِقُوَّةٖ وَٱسۡمَعُواْۖ قَالُواْ سَمِعۡنَا وَعَصَيۡنَا وَأُشۡرِبُواْ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلۡعِجۡلَ بِكُفۡرِهِمۡۚ قُلۡ بِئۡسَمَا يَأۡمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٩٣﴾

البقرة: ۹۳

او چي کله مو ستاسو ژمنه درنه واخيسته او د طور غر مو ستاسو له پاسه رااوچت کړ، (او ومو ويل:) په هغه څه منګولي کلکي ولګوئ چي تاسو ته مو درکړی او غوږ شئ، وئي ويل: غوږ شوو خو سرغړونه کوو او د خپل کفر په سبب ئي سخوندر په زړونو کي ننه ايستی شو، ووايه: که تاسو مؤمنان ياست دا ايمان خو مو په ډېرو بدو شيانو ګماري!!

يعني دوی په داسي حالت کي له الله سره کړې ژمني ماتي کړې چي د طور غر ئي د سر له پاسه وو، په همدغه وخت کي ئي په ژبه د منني او اطاعت الفاظ وو خو په زړونو کي ئي د عصيان هوډ او اراده، له همدې تعهد وروسته ئي جعلي معبود غوره کړ، دوی ته ويل شوي: چي د کفر په سبب د سخوندر مينه ستاسو د زړه تل ته کوزه شوه، که ستاسو دا ټول ناوړه اعمال د کوم ايمان په حکم او د کومي عقيدې له مخي وي نو دا خو ډېر کرغېړن ايمان او بده عقيده ده چي په داسي بدو کارونو مو ګماري.

آيا ستاسو ايمان دا اجازه درکوي چي د بايبل دا خبره ومنئ: موسی وويل: خدايه! ولي پر خپل قوم دومره غصه يې؟ سوال کوم چي خپله غصه پرېږده او د خپل قوم له مجازاته تېر شه!! ... خپله هغه لوړه درپه ياد کړه چي ابراهيم او اسحاق ته دي ويلي وو: په خپل ذات لوړه کوم چي ستاسو اولاد به د آسمان د ستورو په څېر بې شمېره کړم!! ... نو له دې کبله خدای له خپل تصميم څخه تېر شو!! يعني دا چي خدای غصه وو، پرېکړه ئي دا وه چي بني اسرائيل هلاك کړي، خپله مخکنی ژمنه ئي هېره وه... موسی عليه السلام خپله ژمنه ورپه ياد کړه نو ځکه له خپل تصميم منصرف شو!!

آيا ستاسو عقل دا خبره مني چي الله تعالی به په خپلي وينا کي دومره مبالغه کړې وي او ويلي به ئي وي: دا قوم هغي سيمي ته بوځه چي شات او شيدې په کي بهېږي!!! شمېر به ئي د آسمان د ستورو په اندازه کړم؟!!

بابیل د (لس فرمانونه) تر عنوان لاندي لیکي: خدای له موسی سره خبري وکړي او دا احکام ئي ورکړل: (زه خدای، ستا خدای یم، همغه خدای چي ته ئي له اسارت او غلامی وژغورلی. له ما پرته به دي نور خدایان نه وي، د ځان لپاره هیڅ بُت د حیوان، مارغه او ماهي په څېر مه جوړوه، د هغه په وړاندي مه په ګونده کېږه او عبادت ئي مه کوه، دا ځکه چي زه خدای ستا خدای یم، غیور خدای یم، څوك چي له ما سره دښمني وکړي سزا ورکوم، دا سزا به د دوی د زامنو تر دریيم او څلورم پوښته پوري ورکول کېږي!! خو څوك چي له ما سره دوستي کوي او زما احکام پر ځای کوي، تر زر پوښته به پرې رحمت کوم!! ... زما له نومه غلطه استفاده مه کوه، که په بې احترامی سره زما نوم یاد کړي یا د درواغو قسم پرې وخوري مجازات کوم دي، ... د سبت (شنبې) ورځ په یاد لره او سپېڅلې ئي ګڼه... په دې ورځ به هیڅ کار نه کوئ... دا ځکه چي خدای په شپږو ورځو کي آسمان، زمکه او... راپیدا کړل او په اوومه ورځ ئي له کاره لاس واخیست... نو ده دا ورځ د استراحت ورځ ونوموله... د پلار او مور احترام کوه ترڅو دي عمر اوږد شي... قتل مه کوه، زنا مه کوه، غلا مه کوه او درواغ مه وایه، د بل د مال او ناموس طمع مه کوه، د خپل ګاونډي د مریي، وینځي، غوایي، خره او مال د لاس ته راوړو هڅه مه کوه.) ... کله چي بني اسرائیلو رعد و برق او له غره د لوخړو پورته کېدا ولیده او د شپېلی غږ ئي واورېدو ووېرېدل او ولړزېدل او له غره لري ودرېدل او موسی ته ئي وویل: ته د خدای خبري واوره، موږ ته ئي ووایه موږ اطاعت کوو، خدای دي مخامخ له موږ سره خبري نه کوي ځکه وېرېږو چي وبه مرو!!! موسی ورته وویل: مه وېرېږئ... خدای د دي لپاره راکوز شوی چي تاسو ته خپل قدرت وښیي تر څو له دي وروسته ترې ووېرېږئ او ګناه ونه کړئ!!... نو بیا خدای له موسی وغوښتل چي بني اسرائیلو ته ووایه: تاسو ولیدل چي څنګه مي له آسمانه له تاسو سره خبري وکړې!!! نو له دي وروسته له سرو او سپینو زرو ځان ته بُتان مه جوړوئ او عبادت ئي مه کوئ... ما ته چي د قرباني کوم ځای جوړوئ باید له خاوري جوړ شوی وي، د خپلو څارویو چي کومي سوزېدونکي قرباني او د سلامتی هدیي وړاندي کوئ نو دلته ئي قرباني کوئ، ... که مو غوښتل چي د قرباني ځای له ډبرو جوړ کړئ نو دا ډبري (د څټك په څېر) وسائلو سره مه ماتوئ او مه ئي تراشئ،... داسي ډبري زما د قرباني له ځای سره نه ښایي!! د قرباني د ځای لپاره زینه هم مه جوړوئ، داسي نه چي له دغو زینو د پورته تلو په مهال مو عورت بربنډ نه شي...)

دلته د بابیل لیکونکي ته څو پوښتني راجع کېږي:

په دې کي هیڅ شك نشته چي په تورات کي به د الله تعالی لومړی لارښوونه دا وه چي له الله جل شأنه پرته بل معبود نشته، د انسان، حیوان، مارغه او بل څه بُت به نه جوړوئ او عبادت به ئي نه کوئ، دا د هر الهي دین اساسي او لومړنی خبره ده، خو د بابیل له منونکو پوښتنه کوو چي تاسو د بابیل د دغي څرګندي او پرېکنده وینا په خلاف ولي عیسی علیه السلام په الوهیت کي شریك کړی؟ ولي مو د ده او د مریمي علیهما السلام مجسمې جوړي کړې، ټولي کلیساوي مو په دغو مجسمو ډکي دي؟ ولي مو د فرشتو مجسمې د رحمت د صندوق پر سر جوړي کړې؟!! دا ولي ستاسو کشیشان د د دغو مجسمو په وړاندي په ګونده کېږي، عبادت ئي کوي او مرسته ترې غواړي؟!! د بابیل د وینا معنی خو دا ده چي چا له الله تعالی سره څوك یا څه شریك کړ، د هغه مجسمه ئي جوړه او د هغه په وړاندي په ګونده شو له الله تعالی سره ئي دښمني کړې، داسي دښمني چي الله تعالی به ده او د ده درې او څلور پوښته ته سزا ورکوي!!

خو د بابیل دا خبره د دین له بنیادي اساساتو سره ټکر کوي چي خدای تر درې څلور پوښته خپل دښمن ته سزا ورکوي او تر زر پوښته خپل دوست په خپل رحمت او پېرزوینو نازوي!! دا باور او نظر هم د دیني اصولو او

باورونو خلاف دئ او هم د عدل او عقل خلاف، ولي به عادل خدای يو چا ته د پلار او غور نيکه په جرم سزا ورکوي؟!! او ولي به د غور نيکه په خاطر د ده کړوسيانو ته نېکه بدله ورکوي که څه هم د الله تعالی د پېرزوينو او رحمت مستحق نه وي؟!! که داسي وی نو د آدم عليه السلام په زر پوشته اولاد به د الهي رحمت سيوری غوړېدلی وو، خو بايبل په خپله اعتراف کوي چي د آدم عليه السلام په تېرو شپېتو پوشته کي ډېر د الله تعالی له رحمته محروم او په الهي عذاب اخته شوي!!! د بايبل د ادعاء په اساس خو بايد د نوح عليه السلام، ابراهيم عليه السلام، موسی عليه السلام او نورو پيغمبرانو عليهم السلام په زر پوشته کي د الله تعالی د لعنت او عذاب مستحق اولاد نه راپيدا کېدو!!

الله تعالی په اونی کي يوه ورځ د دي لپاره د تعطيل او رخصتی ورځ نه ده گرځولي چي ده په خپله عالم په شپږو ورځو کي پيدا کړ او اوومه ورځ تري وزگار شو او آرام ئي وکړ!! الله تعالی عالم پيدا کړی او له پيدا کولو وروسته ئي د دې عالم چاري په خپل واك کي نيولي، د عالم تر پيدا کولو د دې عالم ساتل او پالل که گران کار نه وي نو آسان خو په هيڅ صورت کي نه دئ، قرآن فرمايي چي الله تعالی هم د دې عالم خالق دئ او هم ئي ټولواك، مالك او حاکم، د آسمانونو او زمکي له پيدا کولو وروسته ئي د دې عالم د پاچايی پر عرش استوی وکړه او د مالك الملك په توگه ئي د عالم د اداري، ساتني او پالني واگي په خپل اختيار کي واخيستي او په دې سره د بايبل د دغي غلطي وينا ترديد شوی چي الله تعالی په انسان قياسوي، ستومانه کېږي او استراحت ته ضرورت لري!! د انسان لپاره په اونی کي يوه ورځ د عبادت لپاره مختص شوې، د يهودانو لپاره هفته، د مسيحيانو لپاره يکشنبه او د مسلمانانو لپاره جمعه، پر مسلمانانو د جمعي لمونځ فرض شوی، په دې ورځ به ټول په جومات کي راغونډېږي، په جماعت سره به لمونځ کوي او د جمعي د ورځي هغه خطبه به اوري چي د امام او د هغه د نائب له لوري ورکول کېږي او په هغې کي د تېري اونی ټولي مهمي او اساسي مسئلي څېړل کېږي. په دې ورځ به يوازي د لمانځه لپاره خپل کارونه متوقف کوي، له لمانځه وروسته خپل کارونه د نورو ورځو په څېر کولی شي!! د بايبل ليکونکي ته وايو: که د اونی آخري ورځ د عبادت لپاره ټاکل شوې وي نو آخري ورځ خو جمعه ده نه هفته!! که دا وروستی ورځ وگڼو نو تاسو ولي د يکشنبي ورځ د تعطيل ورځ منئ؟!! د بايبل کومه خبر د منلو ده؟

د بايبل ليکونکی له يوې خوا دا ادعاء کوي چي خدای د اور لمبو او لوخړو کي د غره پر سر راکوز شو... او له بلي خوا ليکي چي خدای د موسی له لاري بني اسرائيلو ته وويل: تاسو وليدل چي څنگه مي له آسمانه له تاسو سره خبري وکړې!!! نو له دې وروسته له سرو او سپينو زرو ځان ته بُتان مه جوړوئ او عبادت ئي مه کوئ... دې تناقض ته څه ځواب وايي؟ په دې مهال خدای په آسمان کي وو که د غره پر سر وربځو او لوخړو کي؟!!

که الله تعالی تاسو ته دا ويلي وي چي ما ته د قربانی کوم ځای جوړوئ بايد له خاوري جوړ شوی وي، د خپلو څارويو چي کومي سوزېدونکي قربانی او د سلامتی هديي وړاندي کوئ نو دلته ئي قربانی کوئ، ... که مو غوښتل چي د قربانی ځای له ډبرو جوړ کړئ نو دا ډبري (د څټك په څېر) وسائلو سره مه ماتوئ او مه ئي تراشئ،... داسي ډبري زما د قربانی له ځای سره نه ښايي!! نو تاسو ولي خپل معبد او د عهد صندوق له څو زره کيلو گرامه سرو او سپينو زرو او ... جوړ کړی؟!! الله تعالی خو تاسو ته ويلي چي د قربانی ځای له خاورو جوړ کړئ، که له ډبرو ئي جوړوئ نو ډبري به نه تراشئ... او دا د ټولو جاهلو قومونو بد عادت دئ چي معبدونه ئي له معنوي لحاظه وران وي خو ظاهر ئي ډېر ښايسته او مزين، ډېر قومونه به وگورئ چي له بي وزلو او غريبو دوکه شوو دیندارانو د شکرانو او صدقو په نامه؛ سره او سپين زر راغونډوي او د قبرونو پر سر ستري ستري بنگلې جوړوي او دروازې ئي په سرو او سپينو زرو ورته سينگاروي!! که د الله تعالی د خوښي له معبد سره

تراشلي ډېري هم نه ښايي نو د سرو زرو دروازې او په سرو زرو پوښل شوی د عهد صندوق به څنګه خوښوي؟!! زموږ عظيم الشأن قرآن خو فرمايي چې چا سره او سپين زر ذخيره کړل او د الله تعالى په لارې کې ئې خرڅ نه کړل او له مسکينانو او فقيرانو سره ئې له مرستې ډډه وکړه، د قيامت په ورځ به ئې تندی، اړخ او شا د همدغو سرو او سپينو زرو په سکو داغل کېږي!!

آيا ممکنه ده چې الله تعالى خپل بنده په دې مأمور کړي چې څاروي د دې لپاره ذبح کړي چې بيا ئې وسوزوي؟!! د دې په ځای چې غوښه ئې د الله تعالى بې وزلو، وږو او نيستمنو بندګانو ته ورکړي د قربانی په ځای کې ئې وسوزوي؟!! آيا هيڅ عاقل انسان به داسې دين ومني چې خلك په داسې بېهوده او له عقل او انصاف لرې امورو باندې مکلفوي؟!

د بايبل دا خبره هم ډېره مسخره او خندونکې ده چې وايي: خدای وفرمايل: د قربانۍ په ځای کې زينې هم مه جوړوئ، دا ځکه چې کېدی شي پر زينو د ختلو په مهال ستاسو عورت بربنډ شي!!! ښايي په اصلي انجيل کې ويل شوي وي چې معبد بايد پوړ پوړ نه وي، بلکې بايد د الله تعالى په وړاندې يو برابر ودرېږئ، نه دا چې ځيني لوړ او ځيني ټيټ، او دا همغه لارښوونه ده چې اسلام ئې موږ ته کوي، خو د بايبل ليکونکي دا خبره تحريف کړې او له هغې ئې داسې مسخره خبره جوړه کړې!!

د پيغمبرانو او عدالت غوښتونکو وژل

بني اسرائيلو يوازې د پيغمبرانو عليهم السلام په تکذيب بسنه ونه کړه، بلکې د هغوی او د هغوی د صادقو او عدالت غوښتونکو پلويانو په وژلو ئې لاس پورې کړ، لکه چې قرآن فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ حَقّٖ وَيَقۡتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأۡمُرُونَ
بِٱلۡقِسۡطِ مِنَ ٱلنَّاسِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ٢١ آل عمران: ٢١

يقيناً هغه کسان چې د الله په آيتونو کافران کېږي او د الله پيغمبران په ناحقه وژني او د خلکو هغه کسان هم وژني چې د عدل کولو امر کوي، نو د دردناك عذاب زېری ورکړه.

هغه کافران چې د الله له آيتونو انکار کوي، د الله د پيغمبرانو په مخالفت کې هغه ځای ته رسي چې د دوی د وژلو لپاره ملا تړي او آمرين بالقسط وژني، هر څوك چې د ظلم خلاف غږ اوچت کړي او عدالت ته بلنه ورکړي، دوی ئې وژني، ځيني له دې انکار او د پيغمبرانو او آمرين بالقسط له وژلو دا طمع لري چې په دې سره به خپل مخالفين وځپي او د دوی اقتدار ته ورپېښ ګواښونه به ختم کړي او د دوی د رياست او قيادت بقاء او دوام به تضمين شي او ځيني نور ئې دا کار په دې هيله او ګومان کوي چې په دې سره له خپل (حق مذهب) دفاع کوي، الله به ترې راضي شي او جنت به ئې په برخه شي!! خو دوی ته د دوی د دې کاذب او غولوونکې انتظار او هيلې خلاف د دردناك عذاب زېری ورکړه، دوی دې مطمئن وي چې د خپلو هيلو د ترسره کېدو زېری به هيڅکله وانه وري.

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡ فِى ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأَخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

آل عمران: ٢٢

دوی هغه دي چي عملونه ئې په دنيا او آخرت کي حبط او تباه شوي او هيڅ مرستندوی ورته نشته.

نه به په دنيا کي له دې عمل څخه څه ترلاسه کړی شي او نه په آخرت کي او نه به داسي څوك ومومي چي په دنيا او آخرت کي ئې له خپل شوم عاقبت وژغوري، دوی هيڅ مرستندوی نه لري، هيڅوك ئې له زړه او په اخلاص سره مرسته نه کوي، که نن ډېر د دوی د مرستي او حمايت تيري په سينه وهي او د دوی لپاره لاس په نامه ولاړ دي، چي د ربښتيا ورځ راشي، نو يو کس به هم د دوی مرستي ته راوړاندي نه شي او مرسته به ئې ګټه ورونه رسوي.

له (حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡ فِى ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأَخِرَةِ) معلومېږي چي د دوی ځينو له دې عملومو دنيوي اهداف درلودل او ځينو ئې اخروي هيلي او طمعي.

د کتاب په ځينو برخو عمل او په ځينو نه عمل

دا هم د بني اسراسيلو يو بل انحراف وو چي قرآن ئې په دغو آيتونو کي په دې توګه بيانوي:

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيبًا مِّنَ ٱلۡكِتَـٰبِ يُدۡعَوۡنَ إِلَىٰ كِتَـٰبِ ٱللَّهِ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنۡهُمۡ وَهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٢٣﴾ آل عمران: ٢٣

آيا هغو ته دي پام نه دئ چي د کتاب څه برخه ورکړی شوې، د کتاب په لوري بلل کېږي ترڅو د دوی ترمنځ پرېکړه وکړي، خو يوه ډله ئې ډډه کوي، په داسي حال کي چي عمداً اعراض کوونکي وي.

دلته د دوی د علماءو په هکله بحث شوی، هغه چي د کتاب په څه برخي پوه شوي، د کتاب څه محدود او لږ علم ئې په برخه شوی، خو کله چي د الله کتاب ته د خپلو شخړو او منازعاتو د حل و فصل لپاره بلنه ورکړی شي او کله چي ورته وويل شي چي د الله په کتاب عمل وکړئ، له دې اعراض کوي او مخ اړوي.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُواْ لَن تَمَسَّنَا ٱلنَّارُ إِلَّآ أَيَّامًا مَّعۡدُودَٰتٍ وَغَرَّهُمۡ فِى دِينِهِم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٢٤﴾

آل عمران: ٢٤

دا له دې کبله چې وايي: مونږ ته به له څو شمېرلو ورځو پرته (د دوزخ) اور راونه رسېږي، خپلو افتراءاتو په خپل دين کې دوکه کړل.

دوی له دې کبله د الله کتاب شا ته وغورځاوو او په هغه ئې عمل کول پرېښود چې گومان ئې کولو جنت د دوی لپاره پيدا شوی او دوی د جنت لپاره، دوزخ ته به نه ځي مگر څو محدودې ورځې، دا د دوی ټگمارو مذهبي مشرانو ورته ويلي وو، هغوی دې خبرې ته مذهبي رنگ ورکړی وو، هغوی ورته ويلي وو چې دا خبره د الله په کتاب کې راغلې، دا په رواياتو کې راغلي، پيغمبر دا خبره کړې، دغو افتراءاتو وغولول، په خپل دين له پوهېدو ئې عاجز کړل او په هغه له عمل کولو ئې بې پروا کړل.

همدا راز قرآن فرمايي:

ثُمَّ أَنتُمْ هَٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَٰرِهِمْ تَظَٰهَرُونَ عَلَيْهِم بِٱلْإِثْمِ
وَٱلْعُدْوَٰنِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَٰرَىٰ تُفَٰدُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ۚ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ ٱلْكِتَٰبِ
وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْىٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ
يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلْعَذَابِ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱشْتَرَوُا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا
بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ ٱلْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾ البقرة: ٨٥-٨٦

بيا تاسو همغه ياست چې يو بل وژنئ او خپله يوه ډله له خپل کور کلي باسئ، د دوی په ضد په گناه او تېري کې د (تېري کوونکو) مرسته کوئ او که د اسيرانو په څېر درته راشي نو فديه ئې ورکوئ، حال دا چې د دوی ايستل درباندې حرام دي، آيا د کتاب په يوې برخې ايمان راوړئ او په بلې برخې ئې کافران کېږئ؟! او له تاسو چې هرڅوك دا کار وکړي، نو سزا ئې په دنيا کې له سپکاوي پرته بل څه نه ده او د قيامت په ورځ به د شديد عذاب په لور گرځول کېږي او الله له هغه څه چې تاسو ئې کوئ غافل نه دئ. دا همغه خلك دي چې دنيوي ژوند ئې د آخرت په بيع وپېرو، نو نه به عذاب ترې سپك کړی شي او نه به ئې مرسته وشي.

د خپل قوم پر بې وسه او بې وزلو به ئې ظلمونه کول، له خپل کور کلي به ئې ايستل، د دوی د وينو له تويولو ئې هم ډډه نه کوله، خو چې کله به د بل په لاس کې اسير پرېوتل نو د هغوی د ژغورنې لپاره به ئې بسپنې راټولولې، دا کار به ئې د خپل قومي تعصب په اساس کولو خو هغه ته به ئې ديني او مذهبي رنگ ورکاوو، نو ځکه الله تعالی هغوی ته فرمايي: آيا د کتاب په يوې برخې ايمان راوړئ او په بلې برخې ئې کافران کېږئ؟!

دلته دا خبره هم د زيات دقت وړ ده چې په کتاب عمل او نه عمل ئې په کتاب له ايمان او کفر سره مترادف گڼلی، د دې معنی دا ده چې په کتاب د ايمان لومړنی او اساسي غوښتنه پر هغه عمل کول دي، په کتاب د هغه چا د ايمان ادعاء دروغجنه ده چې عمل ورباندې نه کوي.

دا آيت مونږ ته دا هم راښيي چي د يوه ديندار ولس د ذلت او سپکاوي ستر عامل دا وي چي د کتاب پر يوې برخي عمل کوي او بله ئې شا ته غورځوي.

همدا راز مونږ ته راښيي چي د الله کتاب وېشل، په يوې برخي ئې عمل او بله ئې شا ته غورځول د هغه چا کار دئ چي دين په دنيا پلوري، دوی به په دنيا او آخرت کي له الهي عذاب سره مخامخ وي، هيڅ څه به ئې له دې عذاب ونه ژغوري، هيڅوك او هيڅ څه به ئې مرسته ونشي کړی.

دين پلورنه

د دوی علماءو دين پلورني ته مخه کړه، د دنيا لپاره ئې دين پلورلو، فتواګاني به ئې خرڅولي، هره فتوی به ئې د دنيوي اغراضو لپاره وه، د حکامو په ګټه به ئې فتواګاني ورکولي، خو سره له دې به ئې طمع دا وه چي خدای به ئې وبخښي!! قرآن په دې اړه فرمايي:

يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتِيَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِيٓ أُوفِ بِعَهۡدِكُمۡ وَإِيَّٰيَ فَٱرۡهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلۡتُ مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُمۡ وَلَا تَكُونُوٓاْ أَوَّلَ كَافِرِۭ بِهِۦۖ وَلَا تَشۡتَرُواْ بِـَٔايَٰتِي ثَمَنٗا قَلِيلٗا وَإِيَّٰيَ فَٱتَّقُونِ ﴿٤١﴾ البقرة: ٤٠-٤١

ای د اسرائيل زامنو! زما هغه نعمتونه درپه ياد کړئ چي پر تاسو مي پېرزو کړل او له ما سره په کړو ژمنو وفا وکړئ ترڅو زه له تاسو سره په خپلو ژمنو وفا وکړم او يوازي له ما ووېرېږئ. او په هغه څه ايمان راوړئ چي ما نازل کړی، له تاسو سره د شته (کتاب) تصديقوونکی او لومړی انکار کوونکی او کافر ئې مه کېږئ او زما آيتونه په لږه بيع مه پلورئ او يوازي له ما ځان ساتنه او وېره ولرئ.

له دې مبارکو آيتونو معلومېږي چي:

د ديندار قوم لومړني انحرافات دري دي: د الهي پېرزوينو او نعمتونو هېرول او ناشکري، له الله سره په کړو ژمنو کي بې وفايي او له الله تعالی پرته له بل چا وېره درلودل.

د الله ژمني مشروطي دي؛ هلته به ترسره کېږي چي ته له الله سره په خپلو کړو ژمنو وفا وکړې.

د دين لومړني او تر ټولو خطرناك دښمنان هغه دين پلورونکي دي چي دين په ډېره ارزانه بيع خرڅوي، د دې په ځای چي دوی د هر واقعي ديني تحريك لومړني مؤيدين او حاميان وي، برعکس تل به ګورئ چي دين خرڅوونکي دکاندار علماء په لومړي خط کي د ديني تحريکونو مقابله کوي، دښمن به ئې په ډېره کمه بيع اخلي او په لومړي خط کي به ئې د واقعي علماءو او ديندارانو په ضد جنګوي.

وَلَا تَلْبِسُواْ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُواْ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرْكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ البقرة:٤٢-٤٣

او حق له باطل سره مه خلطوئ، (باطل ته د حق جامه مه وراغوندئ) او حق مه پټوئ، په داسي حال کي چي پوهېږئ. او لمونځ قائم کړئ او زکات ورکړئ او له رکوع کوونکو سره رکوع وکړئ.

دوی به کله په خپلو غلطو توجیهاتو سره حق ته د باطل جامه وراغوندي او کله به باطل ته د حق او که په خپلو غلطو او دروغجنو توجیهاتو په دې موفق نه شول چي باطل حق ثابت کړي او حق باطل، نو حق به پټوي، دا کار په داسي حال کي کوي چي پوهېږي حق کوم دئ او باطل کوم، په ناپوهی سره دا کار نه کوي، د غرض او مرض په وجه ئې کوي، اخیستل شوي او استخدام شوي، د خپل مزد او اجورې په مقابل کي دا کار کوي، مزد ئې هم ډېر کم: کومه چپنه، کومه سپینه پګړی، یو نس مړی او حتی یوازي یو شاباش.

په دې مبارکو آیتونو کي د بې لارو او منحرفو دین خرڅوونکو علماءو څو نوري ځانګړتیاوي بیانېږي:

له الله سره ئې تعلق ضعیف او کمزوری وي،

لمونځ ئې یا پرېښی او یا له حقیقي روح عاري او په شکلیاتو لګیا وي،

د دې په ځای چي زکات ورکړي د زکات ترلاسه کول ئې عادت شي،

له عام ولس سره ئې هم اړیکي سستي شي، له نورو سره یو ځای عبادت هم پرېږدي.

د همدې لپاره دوی ته د دغو څو خبرو امر شوی: لمونځ وکړئ، زکات ورکړئ او له نورو رکوع کوونکو سره یو ځای رکوع وکړئ، ستاسو د ټولو انحرافاتو علاج په همدې کي دئ.

أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ البقرة:٤٤

آیا خلك په ښېګڼو ګمارئ او خپل ځان هېروئ، په داسي حال کي چي تاسو کتاب لولئ! آیا تعقل نه کوئ؟

په ریاء او نفاق اخته شول، نورو ته ئې د خیر خیرات ورکولو او احسان او نېکي کولو بلنه ورکوله خو ځان ئې هېر کړی وو، په داسي حال کي چي دوی باید تر نورو زیات نېك عمل درلودی او د الله په لار کي ئې تر هر چا زیاته قرباني ورکولی، دا ځکه چي دوی خو په کتاب د پوهېدو دعوی کوي او ځان ته عالم او د الله د کتاب حامل او د پیغمبرانو وارث وایي!!

د قرآن د وینا له مخي د بني اسرائیلو د زوال دور هغه مهال پیل شو چي دوی د الله تعالی کتاب شا ته وغورځاوو، د دنیا لپاره ئې دین ته شا کړه، له الله تعالی سره ئې اړیکي وشلېدې، له جهاده ئې لاس واخیست، دین

ئې په ارزانه بيع خرڅ کړ، د حق او باطل، حلال او حرام توپير په کې ختم شو، د نفسي اغراضو لپاره ئې حق پټ کړ، عبادات ئې په شکلي مراسمو بدل شول، اصلي مسائل ئې هېر کړل او پر فرعي مسائلو ونښتل، د هغه لمانځه په اړه ئې اهمال او بې پروايي پيل کړه چې له يوې خوا د انسان تعلق او رابطه له الله تعالی سره ټينګوي او له بلې خوا د انسان تعلق له انسان سره، د سپېڅلو اهدافو لپاره د قربانۍ جذبه په کې وځېل شوه، ځای ئې حرص، طمعې او بخل ته تش شو، د آخرت او اخروي مکافات او مجازات په اړه ئې تصورات او انګېرنې مشرکانه او جاهلانه او د دين د مبانيو او اساساتو په خلاف شوې، په دې باور شول چې ګېډی شي د بل د مټ په زور او د شفاعت په طفيل له محاسبې معاف شي، له عذابه وژغورل شي او جنت ئې وړيا په برخه شي!! د تېر شوو صالح شخصيتونو لمن نيول او د دوی شفاعت ته طمع کول ئې کافي وګڼل، د فتحې او غلبې په وخت کې مغرور او متکبر شول، په انتقام اخيستلو ئې لاس پوری کړ، د ترحم، عاطفې، انکسار او خضوع په عوض په دوی کې لويي، تکبر او غرور راپيدا شو، د هجرت او جهاد د ستونزو په وړاندې ئې صبر او ثبات له لاسه ورکړ، نه ئې د الله تعالی پر وعدو باور پاته شو او نه ئې له وعيد او انذار څخه وېره، د الله تعالی له احکامو ئې سرغړاوی وکړ او له الهي آيتونو ئې د انکار لار غوره کړه، کفر، عصيان او بخل هغه پړاو ته ورسول چې انبياء په قتل ورسوي، د انبياءو وارثين (آمرين بالقسط) ووژني، په دوی کې ديانت او مذهب د مليت شکل غوره کړ، د دې پر ځای چې هم ئې عقائد او افکار له الهي دين خړوبه شي او هم ئې د ژوند تګلاره د دين په رڼا کې وټاکل شي، په عکس ئې دين په يوه قومي دود او عنعنې بدل شو، او د يوه ملي پيوند بڼه ئې غوره کړه، په دوی کې د سپېڅلو ورځو، مقدساتو او شعايرالله احترام ختم شو، علماءو ئې د الله تعالی دين تحريف کړ، د حکامو په ګټه ئې پر حق پرده واچوله، حق او باطل ئې سره خلط کړل، علاوه له تلبيس او کتمان څخه، د ځينو لپاره دين په دکان بدل شو، خاصه مذهبي طبقه په کې راپيدا شوه چې هم ئې جامه له نورو بېله او هم امتيازات تر نورو زيات، د دين په نامه ئې له خلکو شکرانې او نذرانې ترلاسه کولې!! عوام ئې په غرضي او مرضي ملايانو او مشايخو پسې ولاړل، له دين څخه بې خبره شول، له دين څخه چې په څه پوهېدل هغه يوازې څه هيلې وې او څه ګمانونه، هيلې ئې دا چې دوزخ ته به نه ځي مګر څو ورځې او ګمانونه ئې دا چې د دې او د هغه لمن نيول او شفاعت ته ئې طمع درلودل به ئې جنت ته رسوي!! په دوی کې خپلمنځي جګړې هغې پوړې ته ورسېدې چې د کمزورو ژوند په کې خوندي نه وو، بې وزلي به ئې له کور کلي شړل، په هغوی ئې له هيڅ ظلم او تېري ډډه نه کوله، له خپل مؤمن به کتاب سره ئې معامله داسې شوه چې د کتاب په هغې برخې به ئې عمل کولو چې په هغې د عمل له لارې ئې څه دنيوي ګټه ترلاسه کوله او هغه برخه به ئې شا ته غورځوله چې له دوی ئې د قربانۍ او حق ته د غاړې ايښودو غوښتنه کوله، د الله دين ئې تجزيه کړ، د کتاب په يوې برخې ئې د ايمان او په هغې د عمل کولو دعوی کوله او د بلې برخې په نسبت ئې د کفر او انکار لار غوره کړه، په پای کې ئې د خدای کتاب په بشپړه توګه شا ته وغورځاوو، داسې لکه چې هغوی په هيڅ نه پوهېدل او په ځای ئې سحر او جادو، فال او تعويذونو ته پناه يووړه، د الله تعالی د بندګۍ په ځای د خپل نفس او هوی او هوس بندګان شول، له هرې هغې بلنې سره ئې مخالفت کولو چې د دوی له هوی او هوس سره ئې تصادم کاوو، دا مخالفت به ډېر ځلې هغه پړاو ته ورسېدو چې د الله تعالی او حق لورې ته بلونکې او داعيان او آمرين بالمعروف ئې يا تکذيبول او يا وژل، په دوی کې له مرګ وېره، له ژوند سره ژوره او افراطي مينه راپيدا شوه، که څه هم دا به له ذلت او سپکاوي ډک ژوند وو، دا هغه اساسي او مهم عوامل وو چې دوی ئې له ذلت او سپکاوي سره مخامخ کړل.

عظيم الشأن قرآن فرمايي چې موسی علیه السلام د تورات راوړلو لپاره د طور غره ته ولاړ، لا څو ورځې نه وې تېرې شوې چې په دوی کې د سامري په څېر جهل او شرك ته بلونکی راپيدا شو، دوی ته ئې د سخوندر په بڼه کې بُت جوړ کړ، د هغه خوا ته دېره شول او هغه ئې د معبود په توګه ونيو، له سرو او سپينو زرو جوړ شوی سخوندر ئې معبود شو او هغه ئې د خدای او بنده تر منځ واسطه او وسيله وګڼلو!! قرآن فرمايي:

وَإِذۡ وَٰعَدۡنَا مُوسَىٰٓ أَرۡبَعِينَ لَيۡلَةٗ ثُمَّ ٱتَّخَذۡتُمُ ٱلۡعِجۡلَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ وَأَنتُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوۡنَا عَنكُم مِّنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٥٢﴾ البقرة: ۵۱-۵۲

او بيا هغه وخت چې موسی ته مو د څلوېښتو شپو وعده ورکړه، بيا تاسو په ظالمانه توګه سخوندر (د معبود په توګه) ونيو. خو له دې سره سره مو تاسو ته عفو وکړه ترڅو شكر وكړئ.

د بني اسرائيلو او د هر جاهل قوم يوه ستونزه دا ده چې د صالح مشر او زعيم په شته والي کې په سمه لار راشي، خو چې هغه ترې لږ يوې خوا ته شي، په بې لارې او منحرف مشر راغونډ شي او سمه لار پرېږدي، بني اسرائيل خو داسې وو چې د موسی علیه السلام د دعوت په نتيجه کې ئې نه يوازې په الله ايمان راوړ، بلکې په دې لار کې د کړاوونو او ستونزو ګاللو او له مصره هجرت ته هم چمتو شول، خو چې څو ورځې موسی علیه السلام ميقات ته ترې ولاړ، د سامري په شا و خوا راغونډ شول، په هغه پسې ئې اقتداء وکړه او د هغه په وينا (سخوندر) ته په سجده پرېوتل، دوی د ځارويو او بوده وو په څېر دي، شپون ئې په هر لوري بېولی شي. د دوی دا جرم د سختې نيونې وړ وو، که موسی علیه السلام نه وی، هغه دروغجن معبود ئې نه وی نسکور کړی او سامري ئې نه وی مجازات کړی، نو د الله ستر عذاب به ورباندې نازلېدو، خو الله تعالی د همدې په وجه ورته عفو وکړه. د دې نعمت تقاضاء خو دا وه چې تاسو تل د الله شاکر بندګان وی او هيڅکله مو د شرك او عصيان لار نه وی غوره کړې.

لکه چې ګورئ دلته قرآن؛ شرك د ظلم په نامه ياد کړی، د دې په وړاندې بايد لږ توقف وکړو او وګورو چې دا ولې؟ او دا شرك د چا په اړه او څنګه ظلم دئ؟ دا چې انسان د خپل عقل او شعور په خلاف، داسې څه او څوك له الله تعالی سره په الوهيت او ربوبيت کې شريکوي او د الله تعالی تر څنګ د هغه ستاينه او لمانځنه کوي، دعاء ورته کوي او مرسته ترې غواړي چې بې وسه او ناتوانه مخلوق دئ، نه څه پيدا کولی شي، نه کومه ګټه رسولی شي او نه کوم ضرر دفع کولی شي، دا په خپل عقل او شعور ستر ظلم دئ، دا چې الله تعالی ته مختص صفات د ده مخلوق ته منسوبېږي دا د الله تعالی په اړه ستر ظلم دئ. هغوی د موسی علیه السلام په څېر د ستر پيغمبر او د خپل ناجي لار پرېښوده او د مکار او ټګمار سامری په لومې کې ونښتل، سامري له سرو او سپينو زرو داسې سخوندر ورته جوړ کړ چې مخصوص غږ به ترې پورته کېدو.

قرآن موږ ته وايي چې له سرو او سپينو زرو بُت جوړول د سامري کار دئ!! واقعاً چې د سرو زرو معبد او معبود جوړل د هغو ټګمارانو کار دئ چې د سامري په څېر وي!! هيڅ واقعي خدای پالونکی به په دې راضي نه شي چې د الله تعالی په نامه دې له غولېدلو عوامو سره زر ترلاسه شي او هغه دې په داسې مواردو کې مصرف شي، واقعي الهي دين هغه دئ چې خلکو ته وايي: د الله تعالی د بې وزلو بندګانو مرسته وکړئ، شتمنی مو د خير

په کارونو کې، د وړو په مړولو کې، د بربنډو په پټولو کې، د بیمارانو په تداوي کې او د مسکینانو په لاس نیوي کې ولګوئ، سره او سپین زر مه ذخیره کوئ، چا چې ذخیره کړل ځای ئې جهنم دئ**!!**

له مصره له وتلو او د آزادۍ له لاس ته راوړلو وروسته، بني اسرائیل یوه داسې لارښود کتاب ته اړ وو چې د دوی فردي او اجتماعي ژوند تنظیم کړي، الله ورته تورات ولیږو، چې هم ضروري احکام او قوانین پکې وو او هم د ښه او بد د پیژندو او د مفید او مضر تر منځ د فرق کولو او تفکیك روښانه او ځرګند معیارونه، د همدغه کتاب په ترڅ کې دوی ته حکم وشو چې د سامري په متابعت او له سخوندر ځان ته په معبود جوړولو سره مو ستر ظلم او جفا کړې، د دې لوی جرم د جبران لپاره باید په یوه ستر جهاد لاس پورې کړئ. ځینې ګناهونه داسې وي چې په یوازې توبې سره ئې الله تعالی نه بخښي، د توبې قبلېدل ئې شرائط او لوازم لري، د بني اسرائیلو دا ګناه دومره ستره وه چې د توبې قبلېدا ئې په دې مشروط شوې وه چې وسله به اخلي او د هغو کسانو په خلاف به جهاد اعلانوي چې د شرك لار ئې غوره کړه او سخوندر ئې ځان ته معبود کړ. له دې معلومېږي چې په ځینو حالاتو کې یوازې ګناه کوونکی نه بلکې د ګناه لیدونکی به هم کفاره ورکوي. د هغو بني اسرائیلو لپاره چې د سخوندر د لمانځنې مخنیوی ئې نه وو کړی دا کفاره وټاکل شوه چې د مشرکانو په ضد به وسله وال جهاد پیلوي. د دې مبارك آیت واضح او ځرګنده معنی همدا ده، په نورو آیتونو سره هم د دې وضاحت شوی، لکه څنګه چې په بل آیت کې دې ته ورته الفاظ داسې راغلي: "ولاتخرجون انفسکم من دیارکم": خپل ځانونه (یعني خپلوان مو) له خپلو کورونو مه شړئ، او وروسته د دې تشریح داسې شوې: "وتخرجون فریقاً منکم من دیارهم": او خپله یوه ډله له خپلو کورونو باسئ، دا ښیي چې له "فاقتلوا انفسکم" څخه مراد دا دئ چې د خپل قوم همغه مشرك کسان ووژنئ. خو د بایبل د غلطې وینا تر اغیز لاندې ځینو له انفسکم څخه مراد خپل ځان وژل اخیستی**!!** د بني اسرائیلو دا ګناه د هغو افغانانو ګناه ته ورته ده چې د روسانو په ضد له جهاد وروسته امریکایانو ته تسلیم شول او پر خپل هېواد ئې د دوی سلطه او د دوی په لاس ټېل شوي حکام ومنل. پرون ئې د خدای پالونکو مجاهدینو د ملګرتیا او د الله تعالی د بندګۍ دعوی کوله خو نن ئې د ډالرو د بُت په وړاندې سر ټیټ کړی او د امریکایانو تر قومندې لاندې د خپل ولس په ضد جنګیږي**!!**

د قرآن په نورو آیتونو کې دا بهیر په دې توګه انځور شوی:

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ ٱلسَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَـٰنَ أَسِفًا ۚ قَالَ
يَـٰقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ ٱلْعَهْدُ أَمْ أَرَدتُّمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن
رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِى ﴿٨٦﴾ قَالُوا۟ مَآ أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَـٰكِنَّا حُمِّلْنَآ أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ ٱلْقَوْمِ
فَقَذَفْنَـٰهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى ٱلسَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُۥ خُوَارٌ فَقَالُوا۟ هَـٰذَآ إِلَـٰهُكُمْ
وَإِلَـٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ

لَهُمۡ هَٰرُونُ مِن قَبۡلُ يَٰقَوۡمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِۦۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوٓاْ أَمۡرِي ﴿٩٠﴾ قَالُواْ لَن
نَّبۡرَحَ عَلَيۡهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرۡجِعَ إِلَيۡنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذۡ رَأَيۡتَهُمۡ ضَلُّوٓاْ ﴿٩٢﴾ أَلَّا
تَتَّبِعَنِۖ أَفَعَصَيۡتَ أَمۡرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبۡنَؤُمَّ لَا تَأۡخُذۡ بِلِحۡيَتِي وَلَا بِرَأۡسِيٓۖ إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقۡتَ
بَيۡنَ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَلَمۡ تَرۡقُبۡ قَوۡلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطۡبُكَ يَٰسَٰمِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرۡتُ بِمَا لَمۡ يَبۡصُرُواْ
بِهِۦ فَقَبَضۡتُ قَبۡضَةٗ مِّنۡ أَثَرِ ٱلرَّسُولِ فَنَبَذۡتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتۡ لِي نَفۡسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَٱذۡهَبۡ فَإِنَّ
لَكَ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَۖ وَإِنَّ لَكَ مَوۡعِدٗا لَّن تُخۡلَفَهُۥۖ وَٱنظُرۡ إِلَىٰٓ إِلَٰهِكَ ٱلَّذِي ظَلۡتَ عَلَيۡهِ
عَاكِفٗاۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُۥ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُۥ فِي ٱلۡيَمِّ نَسۡفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَآ إِلَٰهُكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ وَسِعَ كُلَّ
شَيۡءٍ عِلۡمٗا ﴿٩٨﴾

طه : ٨٥-٩٨

وئې فرمايل: يقيناً چي له تا وروسته مو ستا قوم په آزمېښت کي واچاوو او سامري دوکه او بې لاري کړل، نو موسی خپل قوم ته غصه ناك او افسوس ناك ستون شو، وئې ويل: اې زما قومه! آيا الله د غوره وعدو ژمنه نه وه درسره کړې، آيا (د وعدې دا) موده درباندي اوږده شوه، يا ومو غوښتل چي د خپل رب غضب درباندي راپرېوځي، نو ځکه مو زما له وعدې تخلف وکړ، وئې ويل: موږ په خپلي خوښي او واك سره ستا له وعدې څخه نه يو په شا شوي، خو د هغه قوم د ګاڼو پېټي راپه شا شول، نو ومو غورځول او سامري هم وغورځول، نو سخوندر ته ورته مجسمه ئې ورته راوايسته چي رمباړه ئې وه او وئې ويل: دا ستاسو او د موسی معبود دئ او (حق خبره ئې) هېره شوه، آيا دې ته ئې نه کتل چي هيڅ خبره نه ورګرځوي (د خبري ځواب نه شي ورکولی) او نه دوی ته د کومي ګټي واك لري او نه د څه تاوان، او يقيناً چي هارون تر دې د مخه ورته ويلي وو: اې زما قومه! يقيناً چي په دې سره وآزمويل شوئ او ستاسو رب خو له شکه پرته هماغه رحمن رب دئ، نو زما متابعت وکړئ او زما د امر اطاعت وکړئ، وئې ويل: تر هغه به ئې تل اعتکاف کوو چي موسی راوګرځي، وئې ويل: اې هارونه! څه شي له دې منع کړې چي دوی دي بې لاري ومونډل او زما اطاعت دي ونه کړ؟! آيا زما له امره دي سرغړاوی وکړ؟ وئې ويل: اې زما د مور بچيه! تر ږيري او تر سر مي مه نيسه، زه له دې ووېرېدم چي ته به (راته) ووايې: په بني اسرائيلو کي دي تفرقه راولاړه کړه او زما د وينا خيال دي ونه کړ، وئې ويل: اې سامري! ستا څه حال وو؟ وئې ويل: هغه څه مي ترسترګو شول چي د نورو ترسترګو نه شول، نو د پيغمبر له آثارو مې يو موټ تر لاسه کړل، بيا مې وغورځول، نفس مې همدا راته ښايسته کړ، وئې ويل: نو دروځه او ستا

لپاره به د دنيا په ژوند کي دا ويل وي چي: لاس مه راوړئ او تا ته داسي نېټه ټاکل شوې چي ترې شا ته کېدا دي

نشته او خپل هغه معبود ته دي وګوره چې پرمخی ئې خوا ته پرېوتی وې، خامخا به ئې وسوزوو، بيا به ئې د ايرو په څېر په سيند کې وشيندو، خبره دا ده بله نه ده چې ستاسو معبود هغه الله دئ چې له ده پرته بل معبود نشته، علماً ئې په هرڅه احتواء کړې.

ګورئ چې قرآن (طلايي بُت) جوړول د (سامري) کار ګڼي، موږ ته د ټولو طلايي معبودانو او معبدونو حقيقت بيانوي او لاربښوونه راته کوي چې که چېرې تاسو ته داسې معبد او معبود په نظر درشي چې له سرو او سپينو زرو جوړشوی نو پوه شئ چې د دې په جوړولو کې حتماً د کوم سامري لاس وو!! قرآن موږ ته سامري او د هغه ځانګړتياوې داسې معرفي کوي: تر عامو خلکو ئې پوهه او بصيرت نسبتاً زيات دئ، يعني شيخ او ملا دئ، هم خلك ورته د پوه په سترګه ګوري او هم په خپله ځان تر نورو پوه ګڼي، د پيغمبر له لاربښوونو، شعارونو او علومو ئې هم څه برخه ترلاسه کړې، خو په نيمي لارې کې ئې ټول شا ته غورځولي، نفس دوکه کړی او د خلکو غولولو ته ئې هڅولی. يعني د شرك بنسټ د هغو ټګمارو مذهبي مشرانو په لاس اېښودل شوی چې د پيغمبر له آثارو او د دين له ويناوو ئې څه برخه درلوده، خو دا ئې شا ته غورځولي او د خلکو د دوکه کولو لپاره ئې ملا تړلې، د سرو زرو بُت ئې ورته جوړ کړی، هغه هم په خپله د دوی له ګاڼو او پيسو او ورته ويلي ئې دي: دا ستاسو رب دئ او په دې توګه ئې خلك د الله تعالی په ځای د (سخوندر) عبادت ته چمتو کړي!! ښايي بې مناسبته به نه وي چې د مطلب د مزيد توضيح لپاره يوه قصه رانقل کړم، له يوه دوست سره له ناڅمان نومې سيمې پېښور ته راتلم، په لارې کې مې د جونګي بابا په نامه لوحه ترسترګو شوه، پوښتنه مې وکړه چې جونګی بابا څوك وو؟ موږ خو د اوښ بچي ته جونګی وايو، هغه راته وويل: څو کاله مخکې دلته د سړك په غاړه يو مړی ومونده شو، ناپېژاندو کسانو وژلی وو، کوچی وو، اوښه ورسره وه، خوا ته ئې پر زمکه چو وه، خلك راغونډ شول اوښه ئې ټومبله خو هغه له خپله ځايه نه خوځېده، په همدې حال کې چې د خلکو ګڼه ګونه زياتېده، يو ملنګ راغی، دا صحنه ئې ولېده او په يوې ګوښې کې ئې خپل څادر وغوړاوو او غږ ئې کړ: واچوئ د جونګي بابا په نامه، خدای مو وبخښه واچوئ د جونګي بابا په نامه!! مړی همدلته ښخ او هغه ملنګ ئې مجاور شو او ورو ورو زيارت پرې جوړ شو!! ډېر زيارتونه د جونګي بابا په څېر جوړ شوي!! ځينې ئې د ملنګانو په لاس او ځينې ئې د ملکانو او پاچايانو په لاس!! دواړو د خلکو د غولولو او شکولو لپاره دا کار کړی.

کله چې بني اسرائيل له مصره وتل، د لارې په اوږدو کې د داسې قوم خوا ته تېر شول چې بُتان ئې درلودل، دوی هم له موسی عليه السلام وغوښتل چې همداسې کوم بُت ورته جوړ کړي، موسی عليه السلام سخت ورټل او دا ئې د يوه جاهل او ناپوه قوم غوښتنه وګڼله، سامري د قوم دا تلوسه او د ضعف نقطه درك کړه، منتظر وو چې په کوم مناسب فرصت کې ترې ګټه واخلي، پوه شو چې دا خلك تر سترګو کېدونکی خدای غواړي، د ولس جاهلانه تلوسې او د موسی عليه السلام موقت غيابت دا موقع په لاس ورکړه، په بيړه پاڅېد، خلکو ته ئې وويل: بايد د نورو قومونو په څېر د دعاء او عبادت پر مهال د خدای انځور زموږ مخې ته ولاړ وي، سخوندر د قوت نښه ده، د خدای قدرت او ځواکمني بايد د سخوندر په بڼه کې انځور کړو، که تاسو خدای منئ نو خپلې ګاڼې راوړئ، دوی ته ئې د سخوندر داسې مجسمه جوړه کړه چې کله کله به رمباړه ترې پورته کېده، قوم ته ئې وويل: دا همغه خدای دئ چې تاسو ئې له مصره وايستئ!! د ګاڼو له غونډولو معلومېږي چې ښايي په دې کار کې د ښځو ونډه تر نارينه وو زياته وه!!

قرآن د دې قصې په ترڅ کې موږ ته وايي: جاهل قومونه ډېر ژر د تګمارو او دوکه مارو مذهبي مشرانو په لومو کې ښکار شي، دين پلورونکي ئې د دين په نامه دوکه کړي، سامري ئې مذهبي مشر شي او د سرو زرو سخوندر

ئې معبود! د خدای په ځای ئې د سخوندر په وړاندې سر ټيټولو ته چمتو کړې، هم ايمان ترې واخلې او هم ئې شتمنی، د سرو زرو بُت ورته جوړ کړې خو له دوی د اخيستل شوو سرو زرو له يوې ورې برخې!!

دې ته مو هم بايد پام وي چې قرآن د موسی عليه السلام عکس العمل ډېر توند، جدي او غضبناك ښيي، وايي چې د دې صحنې په ليدلو سره هغه د تورات لوحې لرې وغورځولې او هارون عليه السلام ئې د سر او ږيرې له وېښتانو ونيو، د قرآن الفاظ دا دي:

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوۡمِهِۦ غَضۡبَٰنَ أَسِفٗا قَالَ بِئۡسَمَا خَلَفۡتُمُونِي مِنۢ بَعۡدِيٓۖ أَعَجِلۡتُمۡ أَمۡرَ رَبِّكُمۡۖ وَأَلۡقَى ٱلۡأَلۡوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأۡسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيۡهِۚ قَالَ ٱبۡنَ أُمَّ إِنَّ ٱلۡقَوۡمَ ٱسۡتَضۡعَفُونِي وَكَادُواْ يَقۡتُلُونَنِي فَلَا تُشۡمِتۡ بِيَ ٱلۡأَعۡدَآءَ وَلَا تَجۡعَلۡنِي مَعَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ ٱغۡفِرۡ لِي وَلِأَخِي وَأَدۡخِلۡنَا فِي رَحۡمَتِكَۖ وَأَنتَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٥١﴾ الاعراف: ١٥٠ -١٥١

او کله چې موسی خپل قوم ته غصه ناك او اسفناك راوګرځېدو وئې ويل: له ما وروسته مو زما ډېر بد نيابت کړی، آيا د خپل رب په کار کې مو دومره تلوار وکړ؟ (داسې ژر مو د الله تعالی په ځای د بُت عبادت پيل کړ؟) الواح ئې لرې وغورځولې او خپل ورور ئې تر سر ونيو او د ځان په لورې ئې راښکود، (ورور ئې) وويل: زما د مور بچيه! قوم کمزوری وګڼلم، نږدې وو ومې وژني، نو دښمنان مه راباندې ښادوه او د ظالم قوم له ډلې مې مه ګرځوه! وئې ويل: زما ربه! ما ته بخښنه وکړې او زما ورور ته هم او په خپل رحمت کې مو داخل کړې او ته خو يقيناً چې تر ټولو رحم کوونکو زيات رحم کوونکی يې.

دا آيتونه موږ ته وايي:

موسی عليه السلام خپل قوم ته غصه ناك او اسفناك راوګرځېد، له يوې خوا سخت غصه وو او له بلې خوا ئې د دې ناپوه قوم په حالت تأسف کولو چې څنګه دومره ژر دوکه شول او د شرك په ګنده ډنډ کې پرېوتل.

ورور ته ئې وويل: زما بد نيابت دې کړی.

له ډېرې غصې ئې الواح پر ځمکه وغورځولې.

خپل ورور ئې له ږېرې او د سر له وېښتانو ونيولو او په زور ئې ځان ته راښکود.

هارون عليه السلام د يوه مطيع او صالح ورور په توګه ورته وويل: ما خپله دنده ترسره کړې، دوی مې له دې کاره منع کړې، خو راباندې برلاسي شول، نږدې وو ما ووژني، له ما سره دا انديښنه وه چې ته به مې پر دې ملامتوې چې ولې دې په قوم کې اختلاف راولاړ کړ او زما تر راتلو دې انتظار ونه کړ، خو د انتظار خلاف

گورم چي ته مي رټې، دښمنان مه راباندي ښادوه، مه مي د ظالمانو له ډلي شمېره او مه مي داسي كار ته اړ كوه چي ظالمان ئې كوي!

د هارون علیه السلام د خبرو له اورېدو وروسته حقیقت ورته جوت شوی، له تحقیق او پوښتني ګوېږني مخكي د هارون علیه السلام په اړه دا كار ئې خپله غلطي او اشتباه ګڼلې، د ځان او خپل ورور لپاره ئې د مغفرت او رحمت دعاء كړې.

په دې قصې كي د موسی علیه السلام لوړ همت، جلال او دیني غیرت انځور شوی، دا ئې نشو زغملی چي د ده قوم د شرك په ډنډ كي پرېوځي، ګمان ئې كړی چي هارون علیه السلام تساهل او نرمي كړې، نو ځكه ئې له ږېږي او د سر له وېښتانو ونیولو او په زور ئې ځان ته راښكود. هیبت ئې هومره چي نه ئې سامري مخې ته ودرېدی شو او نه د هغه مشرك پلویان.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ ٱلۡعِجۡلَ سَيَنَالُهُمۡ غَضَبٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَذِلَّةٞ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُفۡتَرِينَ ١٥٢ وَٱلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِهَا وَءَامَنُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ١٥٣

الاعراف: ۱۵۲-۱۵۳

یقیناً هغه چي سخوندر ئې (د معبود په توګه) ونیولو، د خپل رب په غضب به اخته او په دنیوي ژوند كي به ئې ذلت په برخه شي، افتراء كوونكو ته همداسي سزا وركوو. او هغو چي بد كارونه ئې كړي، بیا ئې له دې وروسته توبه كړې او ایمان ئې راوړی، بې شكه چي ستا رب له دې وروسته مهربان بخښونكی دئ.

دلته د مرتد شوو سزا بیان شوې:

د الله تعالی غضب، د بقرې په سورې كي د دې غضب وضاحت شوی، د دوی په ضد د جهاد اعلان شوی او وژل شوي. دا د موسی علیه السلام په دین كي هم د مرتد سزا وه او په اسلام كي هم.

دنیوي ذلت، كه له وژلو وژغورل شي او په تېښته بریالي شي، نو تل به په ذلت او سپكاوي كي ژوند كوي.

خو څوك چي له هغه بد كار چي د ارتداد مترادف وي، توبه وكړي، بېرته ایمان راوړي، نو امید دئ الله تعالی ورته بخښنه وكړي، ځكه چي هغه مهربان بخښونكی دئ.

ګورئ چي د موسی علیه السلام چلن جدي وو، له خپل نائب سره هم او له سامري او د سامري له پلویانو سره هم، خپل ورور د سر او ږېږي له وېښتانو نیسي، په قهر او غصې سره ئې د ځان په لوري راكاږي، ورته وایي: ولې دي د سامري او د هغه د پلویانو د شرك په وړاندي سكوت وكړ؟ كله چي دي دوی ولیدل د الله تعالی په ځای د سخوندر عبادت كوي ولې دي مخنیوی ونه كړ؟ هغه ورته وایي: اې زما د مور زویه! "ای زما وروره!" زه قوم بې وسه كړم، نږدې وو چي ما ووژني، دښمنان مه راباندي خوشحالوه! او ما د ظالمانو له جملې څخه مه ګڼه! ما مه د دوی ملګری ګڼه او مه مي داسي كار ته اړ كوه چي ستا په وړاندي بې ادبي وكړم او له ظالمانو

څخه شم، ورته وايي: ما تر ډېره حده د دوی مقابله وکړه، حتی له ما سره دا وېره راولاړه شوه چي ته به له راګرځېدو وروسته ما په دې ملامت کړې چي ولي دي زما تر راتلو انتظار ونه کړ؟ ولي دي په ولس کي اختلاف راولاړ کړ؟ ولي دي د ولس د وحدت او يووالي خيال ونه ساتو؟

موسی عليه السلام بُت ټوټې ټوټې کوي، بيا ئې سوزوي او ايرې ئې په اوبو کي غورځوي، او سامري ته داسي سزا اعلانوي چي هر څوك به ترې لرې ګرځي او له لاس وروړو به ځان ساتي.

قوم د دې صحنې په ليدو سره توبه کوي او ندامت ښيي، الله تعالی ئې توبه قبلوي، دا د الله تعالی سنت دئ، تر څو چي په يوه قوم کي داعي وي، د خير طرف ته بلنه وي، امر بالمعروف او نهی عن المنکر وي، په ولس کي داسي خلك وي چي دوی د خير، صلاح او ښېګڼې په لوري بلي، په دوی کي د توبې او اصلاح امکان وي، الله تعالی خپل نهائي او ورستی عذاب نه پرې نازلوي، د توبې دروازې ورته خلاصي پرېږدي، توبه ئې قبلوي، د موسی عليه السلام د شتون له امله د شرك په څېر د ستر تېري سره سره د دوی توبه قبلوي، خو د دوی په توبه کي دا لازمي ګڼي او د توبې قبلېدا ئې له دې سره مشروطوي چي د شرك کوونکو او مفسدينو په ضد به د جهاد اعلان کوي او ټول به په دې جهاد کي برخه اخلي، دا به د دوی هغه ګناه جبيره کړي او په دې توګه به ئې الله تعالی توبه قبوله کړي. قرآن په دې اړه فرمايي:

وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِۦ يَٰقَوۡمِ إِنَّكُمۡ ظَلَمۡتُمۡ أَنفُسَكُم بِٱتِّخَاذِكُمُ ٱلۡعِجۡلَ فَتُوبُوٓاْ إِلَىٰ بَارِئِكُمۡ فَٱقۡتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ عِندَ بَارِئِكُمۡ فَتَابَ عَلَيۡكُمۡۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

البقرة: ٥٤

او کله چي موسی خپل قوم ته وويل: ای زما قومه! بې شکه چي د سخوندر په (معبود) نيولو سره تاسو پر خپل ځان ظلم کړی، نو د خپل رب لوري ته مخه او توبه وکړئ او (مشرك شوي) خپلوان مو ووژنئ، دا د خپل رب په نزد کي درته غوره دئ، ستاسو توبه به قبوله کړي، بې شکه چي هغه ډېر مهربان توبه منونکی دئ.

دوی په څو ډلو وويشل شول، هغه چي د بُت عبادت او لمانځنه ئې کړي وه، هغه چي د دوی مخالفت ئې کړي وو، او هغه چي نه ئې د بُت عبادت کړی او نه ئې د بُت پالونکو مخالفت. هغه کسان چي بُت ئې نه وو لمانځلی مأمور شول چي د مشرك شوو په خلاف بايد جنګ پيل کړي، هغوی بايد په قتل ورسېږي. ذالکم خيرلکم عند بارئکم: همدا د خدای په وړاندي تاسو ته غوره دئ، په همدې سره به ستاسو توبه قبلوي، يقيناً چي هغه مهربان توبه منونکی دئ، نه يوازي توبه قبلوي بلکي د توبې منلو ترڅنګ خپله پېرزوينه او رحمت هم د توبه کوونکي په حال شاملوي.

ذلت، مسکنت او د خدای غضب ئې پايله

قرآن د بني اسرائيلو د بې صبرۍ سزا او پايله داسي انځوروي:

وَإِذْ قُلْتُمْ يَـٰمُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَٰحِدٍ فَٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ مِنۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ ٱلَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ بِٱلَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ ٱهْبِطُوا۟ مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ ٱلذِّلَّةُ وَٱلْمَسْكَنَةُ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾ البقرة: ٦١

او هغه وخت چې تاسو وویل: اې موسی! په یوه رنګ خوراك هیڅکله صبر نه شو کولی!! نو خپل رب ته دې زمونږ لپاره دعاء وکړه چې مونږ ته هغه څه راوباسي چې زمکه ئې راشنه کوي: له ساګ سابه ئې، تره او بادرنګ ئې، غنم ئې، نسك ئې او پیاز ئې، وئې ویل: آیا د هغه څه په عوض کې چې غوره دئ هغه څه غواړئ چې راټیټ او ناغوره دئ، نو مصر ته کوز شئ، چې هلته هغه څه ترلاسه کړئ چې تاسو ئې غوښتنه وکړه، نو سپکاوی او خواري ورباندې وتپل شوه او د الله په غضب اخته شول، دا په دې خاطر چې د الله آیتونه ئې تکذیبول او پیغمبران ئې په ناحقه وژل، دا هم په دې سبب چې عصیان ئې وکړ او تېری ئې کاوو.

هر څوك چې په خپل حلال رزق قناعت ونکړي او د الله په لار کې د جهاد په سنګرونو کې صبر له لاسه ورکړي، نو له ذلت، سپکاوي او خواری سره به ئې مخامخ کوي. په دوی کې به ترټولو د مخه د عصیان او د دین له حدودو تېری او د بل په حقوقو د تجاوز او تعدي بیماري خورېږي، دا بیماري به هغه حد ته رسي چې د پیغمبر او حق پالونکو داعیانو د مخالفت حتی وژلو لپاره به ملا وتړي او د الله له آیتونو به انکار وکړي. دې مطلب ته مو باید پام وي چې د آدم علیه السلام په قصې کې هم په جائز رزق عدم اکتفاء او ممنوعه شجرې ته لاس غځول له جنت څخه د وتو باعث شو او ورته وویل شو (اهبطوا) او بني اسرائیلو ته هم په همدې سبب وویل شو: (اهبطوا)، له دې معلومېږي چې د انسان د سقوط او له لوړو پوړو د راپرېوتو یوه اساسي وجه همدا بې صبري او په خپل جائز رزق قناعت نه کول دي. د بني اسرائیلو په دې قصې کې هغه مطلب په لازیات تفصیل سره راغلی چې په جنت کې د آدم علیه السلام د ځای په ځای کېدو او بیا له هغه د وتو په قصې کې په اختصار سره راغلی. دا قصه د هغې شرح ده، په دې کې د شجرهٔ ممنوعه حقیقت په ډاګه شوی، دا یوه مېوه وه نه بل څه، له شجرهٔ ممنوعه هر بل تعبیر بې بنسټه او غلط دئ او د قرآن د دغې شرحې مخالف. شکاك ذهنیتونه د آدم علیه السلام د پیدایښت، په جنت کې ځای په ځای کېدل، شجرهٔ ممنوعه او له جنت څخه کوزېدل او د دې قصې له ټولو برخو داسې څه جوړوي چې غیر طبیعي، خارق العاده او د ده د اولاد له هر څه سره توپیر ولري، حال دا چې قرآن د آدم علیه السلام په قصه کې مونږ ته خپل ځان رامعرفي کوي، په دې هینداري کې باید مونږ خپله څېره وګورو او د انسان د عروج او زوال په عواملو پوه شو!!

د الهي احکامو په منلو او تعمیل کې لټي او تعلل

دوی د الله تعالی د صریح او څرګندو احکامو په وړاندې تعلل کاوو، په یوه او بله بهانه او په یوې او بلې توجیه سره به ئې د ځان خلاصولو او په حکم عمل نه کولو هڅه کوله، د دې انحراف یوه بېلګه ئې د هغې پېښې په ترڅ کې زموږ مخې ته ږدې چې دوی ته د یوې غوا د ذبح کولو امر وشو، دا ځکه چې هغوی د سامري د سخوندر عبادت وکړ، د هغه مینه ئې زړه ته ولوېده، له دې د خلاصون لاره دا وه چې دوی هغه غوا ذبح کړي چې سپېڅلې ئې ګڼله، خو دوی په یوې او بلې بنې کې د دې حکم له تعمیل څخه سرغړاوی کاوو، قرآن فرمايي:

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُوا۟ بَقَرَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۖ قَالَ أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذَٰلِكَ ۖ فَٱفْعَلُوا۟ مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ إِنَّ ٱلْبَقَرَ تَشَٰبَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّآ إِن شَآءَ ٱللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُولٌ تُثِيرُ ٱلْأَرْضَ وَلَا تَسْقِى ٱلْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُوا۟ ٱلْـَٰٔنَ جِئْتَ بِٱلْحَقِّ ۚ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

البقرة: ٦٧-٧١

او کله چې موسی خپل قوم ته وويل: الله درته امر کوي چې يوه غوا ذبح کړئ، وئې ويل: آيا په موږ ملنډې وهې؟ وئې ويل: الله ته له دې پناه وړم چې له جاهلانو څخه وم. وئې ويل: خپل رب ته زموږ لپاره دعاء وکړه چې موږ ته ئې څرګنده کړي چې دا څه ده؟ وئې ويل: هغه فرمايي: دا داسې غوا ده چې نه زړه ده، نه وړه، ځوانه؛ د دې ترمنځ، نو په څه چې ګمارل شوي يئ هغه ترسره کړئ. وئې ويل: خپل رب ته زموږ لپاره دعاء وکړه چې موږ ته ئې څرګنده کړي چې رنګ ئې څنګه دئ؟ وئې ويل: هغه فرمايي: دا داسې تکه زېړه غوا ده چې ليدونکي ښادوي. وئې ويل: خپل رب ته زموږ لپاره دعاء وکړه چې موږ ته ئې څرګنده کړي چې دا څه ده، موږ خو دې غوا په شك کې اچولي يو او که الله کول موږ به حتماً هدايت موندونکي شو. وئې ويل: هغه فرمايي: دا داسې غوا ده چې نه خوارکې ده چې زمکه يوې کوي او نه کښت خړوبه کوي، روغه رمټه چې هيڅ ټاپې په کې نشته، وئې ويل: اوس دې سمه (د حق) خبره راوړه، نو هغه ئې په داسې حال کې ذبح کړه چې نږدې وو وئې نه کړي.

دلته د بني اسرائيلو په ځېره کې د هغو خلکو حالت توضيح کېږي چې د الله د عبادت له لوړ مقام د سخوندر په څېر د يوه دروغجن معبود د عبادت ټيټ او پرېوتي مقام ته راپرېوځي، بيا په دې دروغجن معبود داسې کلك ودرېږي چې د هغه په ضد د پيغمبر د هغې خبرې په منلو کې زړه نازړه وي چې الله ورته ويلې، دا دئ ګورئ ~~چې بني اسرائيلو د هغه (الله) په ځای چې دوی ته ئې موسی عليه السلام ولېږو او له فرعون ئې وژغورل،~~
(سخوندر) غوره کړ او چې موسی عليه السلام ورته وويل: د دې خبرې د اثبات لپاره چې تاسو بېرته الله ته

راګرځېدلي يئ او د سخوندر عبادت مو پرېښی، نو يوه غوا ذبح کړئ، خو دوی چې له زړه دې کار ته چمتو نه وو نو کله به ئې ويل: په مونږ خو به ملنډې نه وهې؟ او کله دا چې عمر ئې څومره دئ، رنګ ئې څنګه دئ، څه کار ترې اخيستل کېږي؟ دا ټولې خوشې حيلې او بهانې وې، اصلي خبره دا وه چې د دوی په زړونو کې د دې دروغجن معبود احترام او مينه په خپل حال پاتې وه او پرېښودلو ته ئې چمتو نه وو. د هر جاهل او مشرك قوم وضع همداسې وي، په خپل شرك ټينګار کوي، شيطان ئې دې ته نه پرېږدي چې له خپلو (جعلي او دروغجنو معبودانو) لاس واخلي. د ايمان دروغجن مدعيان هم د بني اسرائيلو په څېر وي، چې کله د دين د کوم داسې څرګند او صريح حکم عملي کولو ته راوبلل شي چې د دوی له نفسي غوښتنو سره تصادم کوي نو په راز راز بهانو او حيلو لاس پورې کړي او خپلې سرغړونې ته رنګ رنګ مذهبي توجيهات برابروي.

خپل منځي قتلونه او له قاتل دفاع

د موسی عليه السلام تر بعثت وړاندې په بني اسرائيلو کې له دين څخه د انحراف په وجه د خپلمنځي قتلونو، له قاتل دفاع او د بل د تورنولو لړۍ پيل شوې وه. قرآن فرمايي:

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَٱدَّٰرَٰٔتُمْ فِيهَا ۖ وَٱللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا ٱضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذَٰلِكَ يُحْىِ ٱللَّهُ ٱلْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ البقرة: ۷۲-۷۳

او کله چې تاسو يو کس ووژلو او بيا د ده په اړه په اختلاف اخته شوئ او الله د هغه څه رابرسېره کوونکی وو چې تاسو پټولو. نو ومو ويل: هغه ئې په يوې برخې ووهئ، همدا راز الله مړي راژوندي کوي او خپلې نښې درښيي ترڅو تعقل وکړئ.

د موسی عليه السلام په زمانه کې يوه کس بل ووژلو، د قاتل قبيلې بل څوك په قتل تورن کړ، نږدې وه د دوو کورنيو او بيا د دوو قبيلو ترمنځ يوه بله خونړۍ جګړه پيل شي، الله تعالی اراده وکړه چې دا شخړه د موسی عليه السلام په لاس حل شي، بني اسرائيلو ته ئې د يوې غوا د ذبح کولو امر وکړ، دوی له ډېر ځنډ او ډېرو پوښتنو وروسته دې کار ته چمتو شول او هغه ئې ذبح کړه، ورته وويل شو چې اوس نو د دغې غوا په يوې برخې دا مړی ووهئ، همداسې ئې وکړل، هغه د څو شېبو لپاره راژوندی شو او خپل قاتل ئې وښود، په دې سره له يوې خوا د هغې محتملې خونړۍ جګړې مخه ونيول شوه او له بلې خوا بني اسرائيلو ته وښودی شوه چې ستاسو د دغه دروغجن مقدس معبود په ذبح کولو سره ستاسو لانجې حل کېږي، نه هغسې چې تاسو ګومان کولو چې معمولي بې احترامي به ئې د سترو سترو مصيبتونو راپرېوتو باعث شي. دا مبارك آيت مونږ ته دغه مطلب په ګوته کوي چې يوازې دين کولی شي د خلکو د سر او مال خوندي پاتې کېدل تضمين کړي او په يوه بل د تېري مخه ونيسي، چېرته چې دين نه وي نه به د خلکو سر خوندي وي، نه مال او نه عزت. ممکنه نه ده چې له دين پرته په بل څه امنيت راشي او پر يوه بل د تېري مخه ونيول شي.

د الله په کتاب کې تحريف

د دوی علماءو د الله کتاب تحریف کړ، د کتاب له آیتونو به ئې داسې تعبیر او تفسیر وړاندې کاوو چې نه به ئې د آیت له الفاظو سره اړخ لګاوو او نه له محتواء سره، په غلطو تأویلونو او تعبیرونو سره ئې حرام حلالول او حلال ئې حرامول، د همدې لپاره الله تعالی مؤمنانو ته وایي چې له دوی څنګه د دې طمع کوئ چې ستاسو دعوت ومني او ایمان راوړي؟! قرآن فرمایي:

أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُوا۟ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ البقرة: ٧٥

آیا دا طمع لرئ چې دوی به ایمان درته راوړي، حال دا چې د دوی یوه ډله د الله کلام اوري خو د هغه په مطلب له پوهېدو وروسته ئې تحریفوي په داسې حال کې چې پوهېږي.

مسلمانانو ته ویل شوي چې د بني اسرائیلو له مذهبي مشرانو دا طمع مه کوئ چې ایمان به راوړي، له هغه چا چې د الله کلام ئې اورېدلی، د الله په کتاب پوه شوی، خو سره له دې په هغه کې تحریف کوي، غلط ئې تعبیروي، غلطې او د ظالمو حکامو په ګټه فتواګانې ترې راباسي، له دوی د ایمان راوړو طمع بې ځایه ده.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِٱلْكِتَـٰبِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

آل عمران: ٧٨

او د دوی یوه ډله داسې ده چې په خپلې لیکنې او کتاب خپلې ژبې داسې اړوي چې ته هغه د الله د کتاب یوه برخه وبولې، په داسې حال کې چې هغه د الله د کتاب برخه نه ده، دوی وایي: دا خبري ټولې د الله له لوري دي په داسې حال کې چې د الله له خوا نه دي، په الله پورې دروغ تړي سره له دې چې ښه پوهېږي.

ګورئ چې دا مکاره او ټګماره ډله خپلې لیکنې او خپلې خبرې د الله تعالی کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسیر او تعبیر ته الهي تعبیر وایي، دوی دا غلطي قصداً او په لوی لاس کوي، ښه پوهېږي چې دا خبرې نه د الله تعالی په کتاب کې شته او نه د الهي کتاب معنی هغه ده چې دوی ئې وایي. په دې آیت پسې له ذکر شوو نورو آیتونو دا په ډاګه معلومېږي چې په دې رنځ اخته کسان یا هغه خلك دي چې له دین ناوړه ګټه پورته کول ورته په میراث رسېدلي او یا هغه واکمنان دي چې له دین څخه د خپل زعامت او واکمنی د اثبات لپاره وسیله جوړوي او دین د خلکو د غلامی آله ګرځوي او یا هغه کسان دي چې غواړي پیغمبرانو علیهم السلام او دیني مشرانو ته د انتساب له لارې امتیازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چې ځیني شخصیتونه د الوهیت تر مقامه پورته کوي، د الله شریکان ئې جوړوي، د علم غیب خاوند او د عالم په امورو کې د تصرف حق ورته

ثابتوي، له دوی مرسته او پردوی توسل لازمي ګڼي او ادعاء کوي چي يوازي د دوی له لاري د الله تعالی دربار ته لار موندل ممکن دي!! دوی دا ادعاګاني له دغو درنو شخصيتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکي له دې ئې هدف خپلې ګټې وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي، ځکه دوی ځان د دغو شخصيتونو د مادي او معنوي مقام وارث ګڼي، هر کرامت چي د هغوی لپاره ثابت کړي ګټه ئې دوی ته راګرځي، له همدې ځني د امتيازاتو د لاسته راوړلو وسيله جوړوي.

قرآن د دوی د علماءو په باب فرمايي:

وَلَمَّا جَآءَهُمۡ رَسُولٌ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمۡ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ كِتَٰبَ ٱللَّهِ

وَرَآءَ ظُهُورِهِمۡ كَأَنَّهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿١٠١﴾ البقرة: ١٠١

او کله چي د الله له لوري داسي استازی ورغلی چي له دوی سره د شته کتاب تصديق کوونکی وو نو د دغو خلکو چي کتاب ورکړي شوی؛ يوې ډلې د خدای کتاب داسي شا ته غورځولی لکه چي په هيڅ څه نه پوهيږی.

يعني د هر نوي دعوت او هر نوي دعوتګر په خلاف ئې داسي سلوك او چلن غوره کړی لکه په کتاب د نه پوهيدونکو خلکو، د خدای کتاب او کلام ئې داسي هېر کړی او شا ته ئې غورځولی چي ګواکي اصلاً د کتاب په هيڅ څه نه پوهيږي، دا د هغه چا حال وو چي څه نا څه په کتاب پوهيدل، د دوی ځينو د الله کتاب داسي هېرکړ لکه چي په څه نه پوهيږي، خو د دوی بله ډله داسي وه چي په خپل لاس به ئې څه وليکل او هغه به ئې د الله تعالی له لوري ګڼل! قرآن د دوی په اړه فرمايي:

فَوَيۡلٌ لِّلَّذِينَ يَكۡتُبُونَ ٱلۡكِتَٰبَ بِأَيۡدِيهِمۡ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنۡ عِندِ ٱللَّهِ لِيَشۡتَرُواْ بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًاۖ فَوَيۡلٌ

لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتۡ أَيۡدِيهِمۡ وَوَيۡلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكۡسِبُونَ ﴿٧٩﴾ البقرة: ٧٩

افسوس د هغو په حال چي کتاب په خپل لاس ليکي بيا وايي: دا د الله له لوري دئ، ترڅو ناڅيزه بيع پرې ترلاسه کړي، افسوس د دوی د لاسونو پر ليکني او افسوس په هغه څه چي دوی ئې ترلاسه کوي.

علماء او اهل کتاب ئې داسي دي چي په خپل لاس ليکلي او له خپل غرض او مرض راخوټيدلي فتوی؛ الله او د هغه دين ته منسوبوي، هدف ئې دا وي چي په دې سره څه متاع، يو ټوك ډوډۍ او کومه چپنه او پګړۍ ترلاسه کړي، خو عوام ئې داسي چي په کتاب او د هغه په لاربنوونو خبر نه دي، په کتاب د ايمان دعوی فقط دومره کړي چي په دوی کي ئې څه دروغجني هيلي او اميدونه راولاړ کړي او څه ګومانونه ورسره راپيدا شوي، هيلي ئې دا دي چي جنت ته به درومي او ګومان ئې دا چي د کتاب او الهي لاربنوونو په اړه دوی کوم تصور لري او خپلو منحرفو مذهبي مشرانو ورته څه ويلي، همدا حقيقت دئ او د الهي حقيقي دين اصلي غوښتنه، دا دواړه ډلي

(تېګمار او دين پلورونکي علماء او له دين بې خبره عوام) د تأسف وړ دي خو اصلي مجرمان او د ډېر تأسف وړ هغه علماء دي چې دين تحريفوي او د دنيا په متاع ئې پلوري!!

د ثمناً قليلاً په اړه ځيني مفسرين وايي چې دوی د الله تعالی د کتاب آيتونه په داسي بيع خرڅوي چې که څه هم ډېره لوړه وي خو د دې آيتونو په پرتله ناڅيزه بيع ده، خو غوره توجيه دا ده چې د دوی د فتواګانو بيع ډېر کمه وي، ارزانه اخيستل کېږي، د خدای دين او خپل آخرت په ارزانه بيع پلوري. خو همدا په ارزانه بيع اخيستل شوي مفتيان به د حق په مخالفت کې په لومړي صف کې ولاړ وو او د حقپالو مقابله به ئې کوله!! نو ځکه قرآن ورته وايي: و لا تکونو اول کافر به: او لومړي کافران او منکران ئې مه کېږئ!! په کار دا ده چې تاسو لومړني مؤمنان وئ، او تر ټولو مخکې تاسو پرې ايمان راوړی وی.

دلته خطاب د اهل کتابو علماءو ته متوجه دئ، په قليله بيع د خدای د آيتونو له خرڅولو څخه يا مراد دا دئ چې په ډېره ارزانه بيع او قيمت به ئې فتواګاني ورکولې، او يا ئې مراد دا دئ چې دوی د دې لپاره د الله تعالی احکام شا ته غورځول او د الله د کتاب آيتونه ئې پټول او له څرګندولو ئې ډډه کوله چې له کوم خطر سره مخامخ نشي، خپله وظيفه او معاش له لاسه ورنه کړي، له کوم مالي تاوان او زيان سره مخ نشي، قرآن همدا کار دې ته ورته بولي چې څوك په قليله بيع د خدای آيتونه وپلوري.

د آيت په پای کې راغلي دا فقره (و ايای فاتقون) هم دغه مطلب افاده کوي چې د ګواښونو، خطرونو او مالي تاوان له وېرې ئې دا کار کاوو نو ځکه الله تعالی ورته فرمايي چې يوازې له ما ووېرېږئ.

دوی به کله حق پټولو او کله به ئې له باطل سره ګډولو، په دې معنی چې باطل به ئې په داسي بڼې کې وړاندې کاوو او داسي لباس به ئې وراغوستو چې خلکو به د حق ګمان پرې کولو، او حق به ئې په داسي بڼې کې تعبير او تفسير کړ چې باطل ترې راووځي او د باطل په ګټه وي، په خپلو غلطو توجيهاتو او تعبيرونو سره به ئې حق او باطل سره خلط کړل. دين پلورونکي علماء تل او د زماني په هر پړاو کې همدا کار کوي، يوه بېلګه ئې زموږ په ټولنې کې ستاسو مخې ته ږدم: په افغانستان کې د جهاد او هجرت په لومړيو کې همدغو خلکو د قرآن د يوه آيت په نيمايي برخي استناد کاوو او له جهاد ئې خلك منع کول، آيت داسي دئ:

وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلۡقُواْ بِأَيۡدِيكُمۡ إِلَى ٱلتَّهۡلُكَةِ ۛ وَأَحۡسِنُوٓاْ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٩٥

البقرة: ۱۹۵

او د الله په لار کې انفاق وکړئ او په خپل لاس ځان په هلاکت کې مه اچوئ او احسان وکړئ چې الله محسنين خوښوي.

دا آيت وايي چې د الله په لار کې به د سر او مال له قرباني دريغ نه کوئ، که نه نو د عدم قرباني په وجه له تباهی سره مخامخ کېږئ، په خپل لاس ځان په دې تباهي کې مه غورځوئ، له جهاد او د الله په لار کې له قرباني ډډه کول د تباهي او هلاکت باعث او د دښمن په لاس د سپکاوي او تذليل سبب کېږي، په هيڅ پلمه او بهانه به له دې ډډه نه کوئ. عجيبه ده چې ځيني بې لارې او منحرف خلك په دې څرګند ايت په غلطه سره دا استدلال کوي

چې له زورور دښمن سره مقابله، په خطر کې ځان اچول، له کم عدد او عدة سره د ځواکمن او په وسلو سنبال دښمن مخې ته ودرېدل، ځان په هلاکت کې غورځول دي او قرآن هغه تحریم کړی او یا دا چې شهادت طلبانه عملیات روا نه دي، دا ډېر ډېر ناروا او غلط استدلال دئ، دلته عدم انفاق او له قربانۍ ډډه کول د هلاکت باعث معرفي شوي، له دې څخه دا مفهوم اخیستل چې د زورور او ځواکمن دښمن له مقابلې باید ډډه وشي او یا په دې سره د شهادت طلبانه عملیاتو په ضد استدلال کول ډېر غلط او شرمناك استدلال دئ، نه د ایمان خاوند داسې استدلال کولی شي او نه د عقل او پوهې خاوند، که داسې وي نو قرآن به یو مسلمان د لسو کافرانو په مقابلې نه مکلف کولو، د مسلمانانو د ترغیب لپاره به ئې د ابراهیم علیه السلام هغه قصه نه بیانوله چې په یوازې سر ئې د نمرودیانو بُتان رانسکور کړل، دا به ئې نه ویل چې: کم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَت فِئَةً كثِيرَةَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ اللَّهُ مَعَ الصبرِينَ * د الله په اذن سره څومره لږکي ټولګي په لویو ټولګیو غالب شوي، الله خو له صابرانو سره دئ. د بې صبرۍ په وجه ځان وژنه او له الله سره د کلکې مینې په وجه شهادت طلبانه عملیات کول یو له بله ډېر ډېر توپیر لري، یو له الله تعالی د یأس او ناامیدۍ په سبب دا کار کوي او بل په الله او آخرت د کلك باور او د الله له دین څخه د دفاع په لار کې د سر قربانې کولو په جذبه دا کار کوي، یو کس چې د لسو مقابله کوي په حقیقت کې شهادت طلبانه عملیات کوي، د ده او هغه چا ترمنځ هیڅ فرق نشته چې بمونه په ځان پورې تړي او د دښمن هغه ځای ته ځان رسوي او داسې ګوزار ورکوي چې له بلې لارې ورته ممکن نه وي.

تر دې آیت وړاندې ویل شوي چې که څوك په تاسو تېری وکړي نو تاسو هم بالمثله ځواب ورکړئ (فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ) له دې معلومېږي چې په دې وروستي آیت کې د انفاق مراد د دښمن په ضد جهاد کې مالي او ځاني قرباني ده. که دا دواړه آیتونه یو ځای او د یوه مضمون د متصلو برخو په توګه په پام کې ولرو نو له دې دوه خبرې معلومېږي: لومړۍ دا چې له انفاق څخه په دې ځای کې د دښمن په خلاف په جهاد کې د مال انفاق مراد دئ او دا مطلب په ګوته کوي چې د جهاد په سامان او وسائلو باندې د مال د نه مصرفولو عاقبت خطرناك او په خپل لاس ځان مرګ ته سپارل دي او دوهمه خبره دا چې له دښمن سره بالمثله معامله جائزه ده.

منافقت

په دوی کې منافقتونه پیل شول، د مؤمنانو په وړاندې به ئې د ایمان دعوی کوله او د کافرانو په وړاندې به ئې کافران تر مؤمنانو غوره ګڼل، د قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کې د دوی ډول ډول منافقتونه په ګوته شوي، دلته ئې څو بېلګې ستاسو په وړاندې ړدو:

وَإِذَا لَقُواْ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٍ قَالُوٓاْ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ لِيُحَآجُّوكُم بِهِۦ عِندَ رَبِّكُمۡۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ٧٦ أَوَلَا يَعۡلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعۡلِنُونَ ٧٧

البقرة: ٧٦-٧٧

او کله چې له مؤمنانو سره مخامخ شي وايي: ايمان مو راوړی او کله چې په خپلو کې سره گوښه شي وايي: آيا هغه خبرې ورته کوئ چې الله تاسو ته پرانيستې؟، تر څو د خپل رب په وړاندې مو پرې پړ کړي، آيا له عقل کار نه اخلئ. آيا په دې نه پوهيږي چې الله په هر هغه څه پوهيږي چې دوی ئې پټوي يا ئې څرگندوي؟

له هغو خلکو چې ځان ته (اهل کتاب او په کتاب پوه) وايي خو له دين څخه ئې ځان ته دُکان جوړ کړی، دين په دنيا خرڅوي، په کتاب کې تحريف کوي، د مؤمنانو په وړاندې د ايمان دعوی کوي؛ خو تل د باطل په څنگ کې ولاړ وي او د ظالمانو ملگرتيا کوي، له دوی دا طمع کول چې د الله د لارې د مخلصو داعيانو او مجاهدينو ملگرتيا به وکړي او د حق په څنگ کې به مخلصانه ودريږي، بې ځايه طمع ده. دوی خو تل خپلو ملگرو ته په خلوت کې دا وايي چې د (کتاب) له هغو برخو څخه پرده مه اوچتوئ چې ستاسو د رسوائي باعث او د الله په وړاندې ستاسو د ملامتيا موجب گرځي او واقعي داعيانو او مجاهدينو ته پر تاسو برلاسی ورکوي**!!** الله تعالی دوی ته په ځواب کې فرمايي: آيا په دې نه پوهيږي چې الله په هر هغه څه پوهيږي چې دوی ئې پټوي يا ئې څرگندوي.

هَٰٓأَنتُمۡ أُوْلَآءِ تُحِبُّونَهُمۡ وَلَا يُحِبُّونَكُمۡ وَتُؤۡمِنُونَ بِٱلۡكِتَٰبِ كُلِّهِۦ وَإِذَا لَقُوكُمۡ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوۡاْ عَضُّواْ عَلَيۡكُمُ ٱلۡأَنَامِلَ مِنَ ٱلۡغَيۡظِۚ قُلۡ مُوتُواْ بِغَيۡظِكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

آل عمران: ۱۱۹

دا يئ تاسو دوی ښه ايسوئ خو تاسو د دوی ښه نه ايسئ او چې درسره مخامخ شي وايي: مونږ ايمان لرو**!** او چې گوښه شي نو پرتاسو د خپل غيظ او کينې له کبله خپلې گوتې چيچي، ورته ووايه: په خپل غيظ سره ومرئ، بې شکه چې الله د سينو په شته وو ښه پوه دئ.

تاسو ورسره محبت کوئ، خو هغوی درسره محبت نه لري، تاسو ئې دوستان گڼئ خو هغوی مو دوستان نه گڼي، تاسو گومان کوئ چې دوی تر مشرکانو ښه دي، مونږ ته رانږدې دي، خو هغوی ستاسو په هکله داسې فکر نه کوي، تاسو تر مشرکينو ښه نه گڼي، زړونه ئې له کينې ډک دي، مخامخ خپله دښمني نه اعلانوي، برعکس د ايمان دعوی کوي او وايي چې مونږ په ټولو هغو شيانو ايمان لرو چې تاسو ورباندې ايمان لرئ، خو په خفا کې له ډيرې کينې خپلې گوتې چيچي. الله ښه پوهيږي چې په خپلو سينو کې ستاسو لپاره کوم بد عزايم او څومره کينه لري.

د دوی د منافقت يوه بله بېلگه په خپلو ژمنو نه ودريدل وو، هر ځلې ئې چې کومه ژمنه کړې يوې ډلې ئې مخالفت کړی او نورو ئې په همدې مخالفت کې د دوی ملاتړ کړی:

أَوَكُلَّمَا عَٰهَدُواْ عَهۡدٗا نَّبَذَهُۥ فَرِيقٞ مِّنۡهُمۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ البقرة: ۱۰۰

او کله چې هم دوی کومه ژمنه کړې نو يوې ډلې ئې (دا ژمنه لرې) غورځولې، بلکې اکثر ئې ايمان نه راوړي.

د کفر او کافرانو په وړاندې د حساسیت کموالی

ګناهونه ورو ورو انسان هغه پړاو ته رسوي چې د کفر او کافرانو په وړاندې ئې حساسیت له منځه ولاړ شي، کافرانو ته د دوستۍ لاس اوږد کړي او کافرانو ته پر مؤمنانو ترجیح ورکړي، قرآن فرمایي:

تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾ المائدة: ۸۰

ډېرى به ئې ګورې چې له کافرانو سره به دوستي کوي، څومره بد دئ هغه چې د دوى نفسونو وروړاندې کړل، چې الله پرې په قهر شو او په عذاب کې به تلپاتې وي.

دلته د اهل کتابو د انحراف یوه بله بېلګه زموږ مخې ته کېښودل شوې، چې هغه له کافرانو څنې د کرکې او نفرت په ځای له هغوی سره دوستي کول دي، قرآن فرمایي چې د دغې ګناه په سبب د الله تعالی له قهر او غضب او تلپاتې عذاب سره مخامخ شول، له دې معلومېږي چې له کافرانو سره دوستي او موالات، د الله تعالی په نزد کې څومره ستره ګناه ده، حقیقت دا دئ چې انسان هغه وخت د خپل دین او عقیدې له دښمن سره دوستي ته تیارېږي چې دین او عقیده ورته بې ارزښته شي، په خپلو اغراضو پسې شي، د کافرانو تر فکري اغېز لاندې راشي او د هغوی په څنګ کې خپلو منحطو موخو ته د رسېدو امکانات په نظر ورشي.

له دې آیته معلومېږي چې له کافرانو سره دوستي د سقوط او ضلالت هغه مرحله ده چې هلته د انسان ټولې اړیکې له الله تعالی سره قطع کېږي، خدای ئې خپل نفس ته حواله کوي، د الله تعالی د غضب وړ شي، د هر قوم د سقوط او له دین څخه د وتلو وروستۍ نښه او علامه همدا ده چې هغوی له کافرانو سره دوستي پیل کړي. قرآن وایي: هیڅ مؤمن قوم به داسې ونه مومې چې د خدای او د هغه د پیغمبر له دښمنانو سره دوستي وکړي که څه هم هغوی د ده نږدې خپلوان وي.

وَلَوْ كَانُوا۟ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِىِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾

المائدة: ۸۱

او که دوی پر خدای، پیغمبر او هغه څه ایمان درلودی چې دوی ته نازل شوي وو نو هغوی به ئې دوستان نه نیول، خو اکثر د دوی فاسقان دي.

دا آیت په قاطع الفاظو حکم کوي چې له کافرانو سره هغه څوك دوستي کوي چې پر خدای، پیغمبر او الهي کتاب ایمان نلري، فاسق وي او خپل فسق ئې د کافرانو دوستۍ ته هڅوي.

د ګناهونو له کبله نه يوازې د انسان حساسيت د کافرانو په وړاندې له منځه ولاړ شي بلکې ورو ورو ورنږدې شي او په پاى کې د دوستۍ لاس وراوږد کړي، له هغوى سره ناسته پاسته کوي، دا ځکه چې ايمانې خصلتونو او مواصفاتو له دښمن څخه بېل کړي وو، خوکله چې په هغوى کې دښمن ته ورته مواصفات، اخلاق او خصلتونه راپيدا شول، په لومړي سر کې د دښمن په وړاندې د دوى حساسيت، کرکه او تنفر له منځه ځي، ځان د دښمن په څېر او هغه د ځان په څېر ګوري، د خيانتونو، ګناهونو او له دين څخه د فاصلې له کبله دومره لاندې پرېوځي چې د دښمن په وړاندې ئې حساسيت ختم شي.

په تجارتي راکړې ورکړې کې خيانت

په دوى کې سود، رشوت، حرامه ګټه، په امانت کې خيانت، په تجارتي راکړې ورکړې کې چل ول، خپلې ژمنې تر پښو لاندې کول، دروغ او دوکه عام شول، لږ کسان ئې داسې پاتې شول چې په حلال رزق قناعت وکړي او له حرامو ځان لرې وساتي، راشئ په دې اړه د قرآن ځينو آيتونو ته غوږ شو:

وَمِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِۦٓ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لَيْسَ عَلَيْنَا فِى ٱلْأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ آل عمران: ٧٥

او د اهل کتابو ځينې داسې دي چې که د کومې خزانې امين ئې کړې، بېرته به ئې درکړي او ځينې ئې داسې دي چې که په يوه دينار ئې امين کړې نو بېرته به ئې درنکړي مګر دا چې تل ورباندې (ټينګار کوونکى) ولاړ وې. دا د دې لپاره چې دوى وايي: پر مونږ د نالوستو په هکله څه الزام نشته او د الله په نسبت دروغ وايي په داسې حال کې چې پوهېږي.

اهل کتابو ته خپلو مذهبي مشرانو ويلي وو چې له غير اهل کتابو سره چې تاسو هره معامله وکړئ الله مو په دې نه نيسي، که له دوى سره خدعه کوئ يا خيانت، که دروغ ورته وايئ يا ئې مال خورئ پروا ئې نشته، د دې فتوى به ئې ورکوله، ورته ويل به ئې چې دا کارونه الله درته روا کړي، د الله د کتاب د فلان فلان آيت معنى همدا ده، په دروغو به ئې دا فتوى ورکوله، په الله او د الله په کتاب پسې ئې افتراء کوله، قصداً او عمداً به ئې دا کار کاوو، پوهېدل چې د دوى فتوى د الله د کتاب خلاف ده، د همدې لپاره که به کوم غير يهودي يو دينار هم په امانت ورکړ بېرته ئې نه ورکاوو، خو په دوى کې مخلص او صادق اهل کتاب هم وو، په الله او آخرت ئې له زړه باور وو، امين وو، که به هر چا کوم څه په امانت ورکړل له خيانت پرته به ئې مسترد کول، که څه هم دا به زيات مال او قيمتي شى وو، د يوې خزانې په اندازه. د اسلام له نظره ايمان او خيانت سره نه يو ځاى کېږي، څوك چې امين نه وي هغه ايمان نه لري، لا ايمان لمن لا امانة له.

وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾
لَوْلَا يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ

المائدة: ٦٢-٦٣

او ډېرى به ئې وګورې چې په ګناه، تېري او د حرامو په خوړلو کې تلوار کوي، څومره بد دئ هغه څه چې دوی ئې کوي. ولې ئې خدای پالونکي او علماء د ګناه له وینا او د حرامو له خوړلو نه منع کوي؟! ډېر بد دئ هغه څه چې دوی ئې کوي.

دلته د ایمان منافي درې ستر ستر کارونه په ګوته شوي:

په ګناه کې تلوار.

د بل پر حق تېري او تجاوز کې تلوار.

د حرامو په خوړلو کې تلوار.

له دغو بدو کړو وړو سره سره به الله تعالی څنګه د دوی د ایمان دعوی قبلوي؟

فَبِظُلْمٍ مِّنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَٰتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾
وَأَخْذِهِمُ ٱلرِّبَوٰا۟ وَقَدْ نُهُوا۟ عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَٰطِلِ ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

النساء: ١٦١

نو پر یهودانو مو ځیني هغه پاکیزه شیان حرام کړل چې ورته حلال شوي وو؛ د دوی د ظلم له کبله او د الله له لارې د دوی د ډېر مخنیوی په سبب. او د دوی د سود اخیستو په وجه، په داسې حال کې چې ترې منع شوي وو او په ناحقه ئې د خلکو د مال خوړلو په وجه او دغو کافرانو ته مو دردوونکی عذاب تیار کړی.

دلته د یهودانو ځینو هغو سترو سترو ګناهونو ته اشاره شوې چې دوی ئې د الله له دردناك عذاب سره مخامخ کړل:

ظلم ئې کاوو.

هم ئې پخپله د الله په سمې لارې له تلو ډډه کوله او هم ئې نور منع کول.

سود ئې خوړلو، په داسې حال کې چې الله ترې منع کړې وو.

په ناحقه او له ناراوو لارو ئې د خلکو مالونه خوړل، دوکه، رشوت، شکرانې اخيستل، فتواګانې او د جنت اسناد پلورل.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلۡأَحۡبَارِ وَٱلرُّهۡبَانِ لَيَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ
عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۗ وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ
أَلِيمٖ ﴿٣٤﴾ يَوۡمَ يُحۡمَىٰ عَلَيۡهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكۡوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمۡ وَجُنُوبُهُمۡ وَظُهُورُهُمۡۖ هَٰذَا مَا
كَنَزۡتُمۡ لِأَنفُسِكُمۡ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمۡ تَكۡنِزُونَ ﴿٣٥﴾ التوبه: ٣٤-٣٥

اې مؤمنانو! د احبار (ملايانو) او رهبان (پيرانو) ډېرى د خلکو مالونه په ناحقه خوري او د الله له لارې مخنيوى کوي او هغه چې سره او سپين زر ذخيره کوي او د الله په لار کې ئې نه مصرفوي نو د دردناك عذاب زېرى ورکړه. هغه ورځ چې د دوزخ په اور کې به سره شي او بيا به ئې تندې، اړخونه او شاګانې پرې وداغل شي، دا هغه څه دي چې د ځان لپاره مو زېرمه کړي وو، نو د هغه څه خوند وڅکئ چې زېرمه کول مو.

له مرګه سخته وېره او له ژوند سره افراطي مينه

همدا راز په دې قوم کې له مرګه سخته وېره او له ژوند سراه افراطي مينه راپيدا شوه، که څه هم دا ژوند به له ذلت او سپکاوي ډك ژوند وو، د شهادت تلوسه او د سپېڅلو اهدافو لپاره د قربانۍ جذبه په کې مړه شوه، خو سره له دې به ئې په جنت د ايمان دعوى کوله او ځان به ئې د جنت مستحق ګڼلو، قرآن د دې متضادې انګېرنې په اړه فرمايي:

قُلۡ إِن كَانَتۡ لَكُمُ ٱلدَّارُ ٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ ٱللَّهِ خَالِصَةٗ مِّن دُونِ ٱلنَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ ٱلۡمَوۡتَ إِن كُنتُمۡ
صَٰدِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَن يَتَمَنَّوۡهُ أَبَدَۢا بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمۡ أَحۡرَصَ
ٱلنَّاسِ عَلَىٰ حَيَوٰةٖ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْۚ يَوَدُّ أَحَدُهُمۡ لَوۡ يُعَمَّرُ أَلۡفَ سَنَةٖ وَمَا هُوَ بِمُزَحۡزِحِهِۦ مِنَ
ٱلۡعَذَابِ أَن يُعَمَّرَۗ وَٱللَّهُ بَصِيرُۢ بِمَا يَعۡمَلُونَ ﴿٩٦﴾ البقرة: ٩٤-٩٦

ورته وواېه: که د الله په خوا کې، د آخرت کور، له خلکو پرته یوازې ستاسو لپاره وي نو د مرګ تمنا وکړئ که رښتيني یاست. او په خپلو لاسونو ئې چې څه وړاندې کړي د هغه په وجه به هیڅکله د مرګ تمنا ونکړي او الله په دې ظالمانو ښه پوه دئ. او دوی به تر ټولو زیات په ژوند حریص ومومې او له مشرکانو هم، هر یو ئې دا خوښوي چې کاش زر کاله عمر ورکړی شي، خو همدا د عمر اوږدوالی له عذابه د دوی ژغورونکی نه دئ او الله د هغه څه ډېر ښه لیدونکی دئ چې دوی ئې کوي.

سره له خپل ټول شرك، عصیان، له جهاد څخه ډډه، د ظالمانو ملګرتیا او د پیغمبرانو او حقپالونکو مخالفت، دوی ګومان کاوو او مذهبي مشرانو ئې ورته همدا ویل چې جنت یوازې ستاسو لپاره پیدا شوی او تاسو د جنت لپاره، د دوی په خواب کې ویل شوي: که داسې وي نو تاسو خو باید له مرګه نه وېرېدی او د الله په لار کې د شهادت تلوسه مو په زړونو کې نه وی مړه شوې، دا ولې له مرګه وېرېږئ؟ دا ولې ستاسو هیڅ مذهبي مشر په سنګر کې نه دئ لیدل شوی؟ ولې مو ټل خپل پیغمبران په جهاد کې یوازې پرېښي؟ له دې خو په ډاګه معلومېږي چې په خپلې دعوی باور نه لرئ. په دې آیتونو کې او دې ته ورته په ډېرو نورو کې له مرګه وېره، د ډېر اوږده ژوند تمنا او د الله په لار کې له شهادت څخه ډډه کول، د هغه قوم نښې ګڼل شوې چې د ایمان په دعوی کې دروغجن دئ، نه په آخرت او جنت باور لري او نه په دې چې د مرګ ژوند پرېکړې الله کوي.

په هر هغه قوم کې چې له مرګه وېره او د دنیا حب او مینه او له ژوند سره افراطي علاقه راپیدا شي، د هغه قوم معنوي شور او شوق به مړي، د خپل عزت د ساتلو همت به له لاسه ورکوي، ژوند به غواړي که څه هم د پردیو تر اسارت لاندې وي، د همدې سختې وېرې او افراطي مینې له امله به ټل سپك او ذلیل وي او د ښمن به پرې حکومت کوي. پیغمبر علیه السلام خپلو یارانو ته همداسې فرمایلي: په تاسو باندې به داسې حالت راشي چې دښمنان به له هرې خوا ستاسو د ختمولو لپاره داسې یو بل رابولي، داسې به ټول لاسونه ستاسو د خوړلو او هضمولو لپاره اوږده شوي وي، لکه څوك چې په غوړه کاسه راټولېږي. صحابه وو وویل: آیا په هغه وخت کې به موږ لږ وو؟ پیامبر علیه السلام وفرمایل: نه! تاسو به ډېر زیات وئ، خو د اوبو د ځګ او د خس او خاشاکو په څېر به وئ، په تاسو کې به وهن راپیدا شي، اصحابو وویل: ما الوهن یا رسول الله؟ دا وهن څه دئ یا رسول الله؟ هغه وفرمایل: له مرګه کراهیت او کرکه او له ژوند سره مینه، یعني کله چې دا دوه خصلتونه په یوه قوم کې راپیدا شي، د خسو او خاشاکو په څېر به سپك، بې ارزښته او ذلیل شي، دښمن به پرې حکومت کوی او د پردیو په اسارت او محکومیت کې به شپې ورځې تېروي.

ړوند مذهبي تعصب

ړوند مذهبي تعصب یوه بله فتنه ده چې له حقیقي دین بې خبره دینداران پرې مبتلا کېږي، خپل شرك لړلی محرف مذهب، ناقص علم او د دیني ارزښتونو په اړه غلط تعبیرات به کافي ګڼي او په هغه کې به هیڅ ډول تبدیلي نه مني او د هر هغه دعوت او دعوتګر مقابله به کوي چې د دوی له غلطو عقائدو او محرف مذهب سره ټکر کوي، قرآن فرمایي:

وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلۡفُۢۚ بَل لَّعَنَهُمُ ٱللَّهُ بِكُفۡرِهِمۡ فَقَلِيلٗا مَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿٨٨﴾ البقرة: ٨٨

او وئي ويل: زړونه مو په پرده کې دي، نه، داسې نه ده، بلکې الله د دوی د کفر په وجه پر دوی لعنت لېږلی، نو ځکه لږ ايمان راوړي.

د دوی لجوجو علماءو به ويل: په مونږ باندې ستا تبليغات تأثير نه شي کولی، زمونږ زړونه له علومو ډك دي، زمونږ او ستا تر منځ ډېرې پردې حايل دي، د دې لجاجت او سرتمبگی وجه ړوند مذهبي تعصب وو، الله تعالی د همدې تعصب او د خپلو کافرانه او مشرکانه عقائدو او کړو وړو په سبب رټلي او د لعنت وړ ئې گرځولي وو، نو ځکه له ايمان راوړو محروم شوي وو.

وَلَمَّا جَآءَهُمۡ كِتَٰبٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٞ لِّمَا مَعَهُمۡ وَكَانُواْ مِن قَبۡلُ يَسۡتَفۡتِحُونَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِۦۚ فَلَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ بِئۡسَمَا ٱشۡتَرَوۡاْ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمۡ أَن يَكۡفُرُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بَغۡيًا أَن يُنَزِّلَ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٖۚ وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٩٠﴾ البقرة: ٨٩-٩٠

او کله چې د الله لخوا داسې کتاب ورته راغی چې له دوی سره د شته (کتاب) تصديقوونکی وو او دوی د هغه (له راتلو) د مخه (د همداسې يوه کتاب په راتلو سره) پر کافرانو د بريا غوښتنه کوله، خو کله چې همغه څه ورته راغی چې ښه ئې پېژندو، په هغه کافران شول، نو په دې کافرانو دي د الله لعنت وي. څومره بد دئ هغه څه چې خپل ځان ئې پرې وپلورو، په دې چې په باغيانه توگه پر ما انزل الله کافران شول، له دې کبله چې الله ولې له خپلو بندگانو (له دوی پرته) پر هغه چا چې دی ئې غواړي له خپل فضل او پيرزوينې څه رانازلوي، نو د الله په پر له پسې غضب اخته شول او دغو کافرانو ته سپکوونکی عذاب دئ.

دوی د پيغمبر تر راتلو وړاندې تل دا تلوسه کوله چې کاش يو ځل بيا په دوی کې کوم پيغمبر مبعوث شي او د کافرانو له سلطې ئې وژغوري، خو چې کله پيغمبر راغی او له ځان سره ئې همغه څه راوړو چې مخکنيو پيغمبرانو راوړي وو او بني اسرائيل ښه پوه شول چې دا د دوی د اصلي دين په څېر دئ، خو له دې امله ئې ايمان رانه وړ چې پيغمبر د دوی له قوم څخه نه وو، د دوی مذهبي قيادت او هغه گټې چې د دين ترنامه لاندې ئې له غولېدليو مذهبي عوامو ترلاسه کولې په خطر کې ولوېدې، نو د پيغمبر د مخالفت لپاره ئې ملا وتړله او د الله تعالی د پرله پسې غضب وړ وگرځېدل. هم له مخکني کتاب د مخالفت په وجه او هم له نوي کتاب سره د مخالفت په سبب.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ ءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ نُؤۡمِنُ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا وَيَكۡفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُۥ وَهُوَ ٱلۡحَقُّ مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَهُمۡۗ قُلۡ فَلِمَ تَقۡتُلُونَ أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ مِن قَبۡلُ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٩١﴾

البقرة: ٩١

او کله چې ورته وویل شي: په هغه څه چې الله نازل کړي ایمان راوړئ، وایي: په هغه څه ایمان راوړو چې پر مونږ نازل شوی او له دې علاوه په هر څه کافران کیږي، که څه هم هغه حق وي او له دوی سره د شته کتاب تصدیقوونکی، ورته ووایه: نو که تاسو مؤمنان وئ ولې مو له دې د مخه د الله پیغمبران وژل؟

یو له هغو سترو خنډونو چې هر صالح داعي ورسره مخامخ کیږي، هغه قومي تعصب دئ چې کله کله مذهبي بڼه غوره کړي او مذهب د یوې خاصې ډلې او قوم په لاس کې د ناروا سیاسي، اقتصادي او اجتماعي امتیازاتو د لاس ته راوړو وسیله شي، دغه ډله بیا د هر دعوت مقابله د مذهب په توره کوي، حتی د هغه دعوت هم چې د دوی مذهب ته ورته وي او د دوی د اصلي مذهب تائید او تصدیق کوي. د بني اسرائیلو مذهبي مشران بڼه پوهېدل چې قرآن همغه څه وایي چې تورات ئې وایي او محمد علیه السلام همغه څه وایي چې موسی علیه السلام ویل، خو سره له دې ئې تر هر چا زیات د اسلام مخالفت کاوو. د دوی په ځواب کې ویل شوي: له اسلام سره ستاسو دا مخالفت نه د الله لپاره دئ، نه د تورات په خاطر او نه د موسی علیه السلام په خاطر، تاسو خو همغه خلك یاست چې تر دې د مخه مو د موسی او عیسی علیهما السلام او د تورات او انجیل مخالفت وکړ، دا کوم ایمان دئ چې تاسو ته د سخوندر د عبادت اجازه درکوي؟

وَلَمَّا جَآءَهُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٞ لِّمَا مَعَهُمۡ نَبَذَ فَرِيقٞ مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ كِتَٰبَ ٱللَّهِ
وَرَآءَ ظُهُورِهِمۡ كَأَنَّهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ۝١٠١ وَٱتَّبَعُواْ مَا تَتۡلُواْ ٱلشَّيَٰطِينُ عَلَىٰ مُلۡكِ سُلَيۡمَٰنَۖ وَمَا كَفَرَ
سُلَيۡمَٰنُ وَلَٰكِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحۡرَ وَمَآ أُنزِلَ عَلَى ٱلۡمَلَكَيۡنِ بِبَابِلَ هَٰرُوتَ
وَمَٰرُوتَۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنۡ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَآ إِنَّمَا نَحۡنُ فِتۡنَةٞ فَلَا تَكۡفُرۡۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنۡهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ
بِهِۦ بَيۡنَ ٱلۡمَرۡءِ وَزَوۡجِهِۦۚ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِۦ مِنۡ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمۡ وَلَا
يَنفَعُهُمۡۚ وَلَقَدۡ عَلِمُواْ لَمَنِ ٱشۡتَرَىٰهُ مَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنۡ خَلَٰقٖۚ وَلَبِئۡسَ مَا شَرَوۡاْ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمۡۚ لَوۡ
كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ۝١٠٢ البقرة: ١٠١-١٠٢

او کله چې د الله له لوري کوم داسې پیغمبر ورته راغلی چې له دوی سره د شته (کتاب) تصدیقوونکی وو، نو د اهل کتابو یوې ډلې د الله کتاب داسې شا ته وغورځاوو لکه (په هیڅ) چې نه پوهېدل. او د هغه څه متابعت ئې پیل کړ چې شیطانانو به د سلیمان علیه السلام د پاچاهۍ (په نامه) لوستل، دا په داسې حال کې چې سلیمان د کفر لار ~~نه وه غوره کړې، بلکي په خپله دا شیطانان کافران شوي وو، خلکو ته ئې جادو او هغه څه وربښودل چې د بابل~~ په دوو ملائکو: هاروت او ماروت نازل شوي وو، (دې ملائکو) به هیچا ته څه تعلیم نه ورکاوو مگر دا چې ورته

ويل به ئې: مونږ (خو د يوه) امتحان (لپاره راغلې) يو، نو ته مه کافرکېږه، خو دوی له دې دواړو هغه څه زده کول چې په هغه سره نارينه او مېرمنه ئې سره بېل کړي، دا په داسې حال کې چې په دې سره دوی د الله له اذن پرته هيڅا ته تاوان رسوونکي نه وو او په داسې حال کې چې هغه څه ئې زده کول چې تاوان ئې وررساوو او گټه ئې نه وررسوله او يقيناً په دې پوه شوي وو چې هرڅوك دا وپېري نو په آخرت کې به ئې هيڅ برخه نه وي او يقيناً چې ډېر بد دئ هغه څه چې خپل ځان ئې پرې وپلورو، کاش پوهېدلی.

دلته په اصل کې د بني اسرائيلو په څېره کې د يوه بې لارې ديندار ولس څو سترو سترو انحرافاتو ته اشاره شوې: په خپلو ژمنو نه ودرېدل، د الله کتاب داسې شا ته غورځول لکه چې په هيڅ څه ئې نه پوهېږي او د الله د کتاب په ځای کوډو، جادو او تعويذونو ته مخه کول، دا حرام کارونه نه يوازې حلال گڼل بلکې د سليمان عليه السلام هغه ستره واکمني، چې بېلگه ئې په تاريخ کې نه ده ليدل شوې، د يوې جادوئي گوتې او د څه کوډو او منترو نتيجه گڼل، نه د ده او د ده د مجاهد پلار داؤد عليه السلام د جهادونو نتيجه، د دوی لويه مشغله دا شي چې په کوډو سره د مېړه او مېرمنې ترمنځ ئې بېلتون راولي. بني اسرائيل هم ورو ورو له الهي دين لرې شول، په دوی کې فکري او اخلاقي انحرافات راپيدا شول، له اخلاقي لحاظه هومره راپرېوتل چې يو د بل ناموس ته په کمين کې کښيناستل، يو به په دې لټه کې وو چې څنگه د بل مېرمن د ځان لپاره ترې رابېله کړي، د الله کتاب ئې شا ته وغورځاوو، کوډو، جادو او تعويذونو ته ئې مخه کړه. الله تعالی د اتمام حجت لپاره دوی ته دوې ملائکې د انسانانو په څېره کې ولېږلې، ترڅو دوی له انحرافاتو، جاهلانه دودونو او کافرانه مشغلو وژغوري او دوی ته ووايي چې کوډو او جادو ته په پناه وړلو سره مه کافران کېږئ، خو دوی له ملائکو هم د هغه څه زده کولو هڅه کوله چې ښځه له خپل خاوند څخه بېله کړی شي.

دوی په حقيقت کې هغو افتراءاتو وغولول چې په خپل لاس ئې جوړ او دين ته منسوب کړي ول، ويل به ئې زموږ په قوم کې پيغمبران مبعوث شوي، په موږ کې او لياءالله او نېکان تېر شوي، دوی به د خدای په وړاندې زموږ شفاعت کوي، دوی به موږ تر لاس نيسي او جنت ته به مو بيايي، موږ اولياء الله، ابناء الله او د خدای دوستان يو، موږ دوزخ ته نه ځو مگر د څو ورځو لپاره، جنت خاص زموږ لپاره پيدا شوی او موږ د جنت لپاره، عوام(له بني اسرئيلو پرته نور قومونه) به دوزخ ته ځی، هغوی د دوزخ د اور د سوند توکي دي، دا غلط تصورات او غلطې انگېرنې په هرهغه قوم کې راپيدا کېږي چې له اصلي دين څخه لرې شي، د دين له حقيقته بې خبره وي، د ټگمارو علماءو او غولوونکو مشايخو په لومو کې ولوېږي، اصل دين هېر کړي او په شکلياتو پسې ونښلي، او گمان کوي چې همدا شکليات ورته کافي او په همدې سره الله تعالی راضي کولی او جنت ترلاسه کولی شي!!

قرآن هغه مؤمنان د زېري مستحق گڼي چې خبره اوري او تر ټولو د غوره خبرې متابعت کوي: فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَستَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئك الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ أُولَئك هُمْ أُولُوا الأَلْبَبِ: زما هغو بندگانو ته زېری ورکړه چې خبره اوري او تر ټولو د غوره خبرې متابعت کوي، دوی هغه خلك دي چې الله هدايت کړي او همدا دوی د عقل خاوندان دي.

خو د دوی په مقابل کې متعصب مذهبيان هغه کمعقله خلك وي چې وايي: بس کړه! موږ ته د دين، مذهب او د حق او حقيقت خبره مه کوه، زموږ زړونه د علم خزانې دي، تش ځای پکې نه دئ پاته، د بل چا د خبرو اورېدو ته چمتو نه يو، يوازې په هغه څه ايمان راوړو چې پر موږ نازل شوی، يعنی موږ ته دا خپل مذهب کافي دئ،

دې ته ضرورت نلرو چې ستا خبرې واورو او ستا دعوت قبول کړو. د دوی دا ټولې خبرې له ړانده تعصب راخوټېدلې دي، حقیقت دا دئ چې په هر هغه قوم کې چې دین ورته له پلار او نیکه په میراث پاته عنعنه شي او له دین څخې فقط اسم و رسم ورته پاته شي او بیا د دې عنعنې، اسم و رسم په نسبت په هغه کې تعصبات پیل شي، هغه بیا د حق خبرې په وړاندې همداسې غبرگون ښیي، یوازې هغه څه مني چې د دوی له جاهلانه تعصب سره تصادم ونکړي، که څه هم په دې تعصب سره دوی په خرافاتوکې پرېوتې وي او له پلار نیکه پاتې عنعنه، دود او دستور سل په سلو کې او په بشپړه توگه د دین خلاف وي.

د رومیانو او بابلیانو بریدونه

هر ځل چې بني اسرائیلو د شرك، فساد او عصیان لار غوره کړې او د الله په لار کې ئې جهاد ته شا کړې، الله تعالی یو دښمن پرې مسلط کړی، په دې کې د رومیانو او بابلیانو دوه ستر بریدونه داسې وو چې ټول بني اسرائیل یا وژل شوي، یا اسیران شوي او یا له خپل کور کلي شړل شوي او په ټولې سیمې او نړۍ کې خواره واره شوي، عبادت ځایونه ئې وران شوي او مذهبي کتابونه ئې سوزېدلي. بیا د بل دښمن په لاس د سیاسي رقابتونو په ترڅ کې دې سیمې ته راوستل شوي، لکه چې نن د انگرېزانو په لاس او د برتانوي استعمار د یوې شیطاني منصوبې په ترڅ کې په فلسطین کې مستقر او له همغې نیتې تر ننه له مظلومو فلسطیني مسلمانانو سره په جگړو بوخت دي، تر دې د مخه هم کله د بابلیانو تر سیورې لاندې دلته مستقر شوي او کله د رومیانو په لاس، انگرېزانو د دې لپاره په دې سیمې کې مستقر کړل چې د اسلام، مسلمانانو او په خاصه توگه د عربو په ضد د یوې نظامي اډې د سرتېرو په توگه ترې کار واخلي، قرآن دې ته اشاره کوي او فرمایي:

ضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلذِّلَّةُ أَيۡنَ مَا ثُقِفُوٓاْ إِلَّا بِحَبۡلٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَحَبۡلٍ مِّنَ ٱلنَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَسۡكَنَةُۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانُواْ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلۡأَنۢبِيَآءَ بِغَيۡرِ حَقٍّۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿١١٢﴾ آل عمران: ۱۱۲

که هر ځای وموندل شي، ذلت ورباندې تپل شوی، مگر د کومې الهي رسۍ او یا د خلکو د کومې رسۍ په سبب (له دې ذلت او سپکاوي وژغورل شي) او په الهي غضب اخته شول او مسکنت ورباندې وتپل شو، دا له دې کبله چې د الله له آیتونو ئې انکار کاوو او په ناحقه ئې د الله پیغمبران وژل، دا د دې لپاره چې سرغړاوی ئې وکړ او تېری ئې کاوو.

دوی به تل او په هر ځای کې ذلیل وي، مگر دا چې الله پناه ورکړي او یا خلکو ته پناه وروړي، کېدی شي کله کله د نورو په پناه او حمایت کې موقتاً له ذلت او سپکاوي وژغورل شي، خو تل به د الله په غضب اخته وي او د مسکنت آثار به د دوی د ژوند په ټولو برخو کې له ورایه برېښي، د دې ذلت، الهي غضب او مسکنت اسباب ئې دا دي:

د الله له آیتونو انکار.

د پیغبرانو مخالفت.

عصیان او سرغړاوی.

تعدي او تیری.

او په حقیقت کي دا عصیان او تعدي ده چي انسان دې مرحلې ته ورسوي چي د الله له آیتونو انکار وکړي او د پیغمبرانو دښمني او مخالفت ته ملا وتړي.

وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ فِي ٱلْكِتَٰبِ لَتُفْسِدُنَّ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ أُو۟لِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا۟ خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَٰكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْءَاخِرَةِ لِيَسُۥٓـُٔوا۟ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

الاسراء: ٤-٧

په کتاب کي مو بني اسرائیلو ته پرېکړه واوروله چي دوه ځلي به په زمکي کي فساد کوئ او ستره لویي او کبر به کوئ، نو کله چي د دوی دواړو لومړی وعده راورسېږي؛ خپل داسي بندګان به درباندي راولېږو چي شدید او پیاوړي جنګیالي دي، چي (ستاسو) کورونو ته به ننوځي، او دا یوه ترسره کېدونکي وعده ده. بیا به تاسو ته پر دوی برې درکړو او په مالونو او اولادونو سره به ستاسو مدد وکړو او تاسو به د شمېر له پلوه زیات کړو. که مو ښېګڼه وکړه د خپل ځان لپاره به مو کړې وي او که مو بد وکړل د ځان لپاره به مو وي، نو کله چي دوهمه وعده راشي (موخه به ئې دا وي چي) ستاسو مخونه سپېره کړي، او مسجد الاقصی ته همغسي ننوځي لکه چي په لومړي ځل ننوتلي ول او هر هغه څه ښه نسکور کړي چي لوړ وي.

دوی د څلوېښت کلن عبرتناك او له ذ لته ډك ژوند وروسته د اشموئیل علیه السلام د نبوت پر مهال او د طالوت تر مشری لاندي له دښمن سره وجنګېدل او بریا ئې په برخه شوه، ستره تاریخي پاچایي ئې جوړه کړه چي قرآن دا برخه په دې توګه زموږ مخي ته ږدي:

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلۡمَلَإِ مِنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ مِنۢ بَعۡدِ مُوسَىٰٓ إِذۡ قَالُواْ لِنَبِيّٖ لَّهُمُ ٱبۡعَثۡ لَنَا مَلِكٗا نُّقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ قَالَ هَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ أَلَّا تُقَٰتِلُواْۖ قَالُواْ وَمَا لَنَآ أَلَّا نُقَٰتِلَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَدۡ أُخۡرِجۡنَا مِن دِيَٰرِنَا وَأَبۡنَآئِنَاۖ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقِتَالُ تَوَلَّوۡاْ إِلَّا قَلِيلٗا مِّنۡهُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمۡ نَبِيُّهُمۡ إِنَّ ٱللَّهَ قَدۡ بَعَثَ لَكُمۡ طَالُوتَ مَلِكٗاۚ قَالُوٓاْ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ ٱلۡمُلۡكُ عَلَيۡنَا وَنَحۡنُ أَحَقُّ بِٱلۡمُلۡكِ مِنۡهُ وَلَمۡ يُؤۡتَ سَعَةٗ مِّنَ ٱلۡمَالِۚ قَالَ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصۡطَفَىٰهُ عَلَيۡكُمۡ وَزَادَهُۥ بَسۡطَةٗ فِي ٱلۡعِلۡمِ وَٱلۡجِسۡمِۖ وَٱللَّهُ يُؤۡتِي مُلۡكَهُۥ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٞ ﴿٢٤٧﴾

القرة: ٢٤٦-٢٤٧

آيا د بني اسرائيلو هغه ډله دي ونه ليده چي له موسى وروسته وه، کله چي ئې خپل پيغمبر ته وويل: مونږ ته يو پاچا وټاکه، تر څو د الله په لار کي وجنګېږو، ورته وئې ويل: آيا داسي خو به نه وي چي جنګېدل درباندي فرض شي نو ونه جنګېږئ؟ وئې ويل: نو په مونږ به څه شوي وي چي د الله په لار کي به نه جنګېږو، په داسي حال کي چي له خپل کور کلي او ټبر ايستل شوي يو؟ خو چي کله جنګېدل پرې فرض کړی شو نو ټول په شا شول غير له لږ شمېر ئې او الله خو د ظالمانو په حال ښه پوه دئ. او پيغمبر ئې ورته وويل: الله خو طالوت درته پاچا ټاکلی، وئې ويل: څنګه به پر مونږ باندي ده لره پاچايي وي، حال دا چي مونږ په پاچايي کي تر ده ډېر وړ او مستحق يو او ده ته د مال پراخوالی هم نه دئ ورکړی شوی؟ وئې ويل: بې شکه چي هغه الله پرتاسو غوره کړی او په علم او جسم کي ئې پراخوالی او زياتوالی ورکړی او الله چي چا ته وغواړي پاچايي ورکوي او الله ښه پوه واسع دئ.

له موسى عليه السلام وروسته او هغه وخت چي بني اسرائيل په شرك او فساد اخته او له سمي لاري منحرف شول، نو د جالوت په نامه يو ظالم او بې رحمه پاچا ورباندي مسلط شو، ډېر ئې ووژل، د دوی کورونه ئې لوټ او تاراج کړل او دوی ئې له خپل کور کلي وشړل، په دې وخت کي اشموئيل عليه السلام د دوی لارښوونه کوله، هغه ته راغلل، له خپلو مخکنيو کړو وړو او د الله په لار کي د جهاد له نه کولو ئې ندامت وښودو او له هغه ئې د الله په لار کي د جهاد اجازه وغوښته، هغه مبارك د دوی مخکني حالت ته په پام سره ورته وويل: مبادا جهاد درباندي فرض شي او بيا تاسو له هغه ډډه وکړئ، دوی ورته وويل: په داسي حال کي چي پر مونږ ظلمونه شوي، له خپل کور کلي شړل شوي يو، هيڅ داسي دليل نه ګورو چي د الله په لار کي ونه جنګېږو، خو چي ورته وويل شو چي اوس نو وسله واخلئ او له دښمن سره وجنګېږئ، يوازي محدودو کسانو تياری وښود، نور ټول له خپلي ژمني او د الله په لار کي له جنګېدو په ډډه شول. د الله پيغمبر ورته وويل: تاسو د يوه پاچا د ټاکلو غوښتنه کړې وه، دا دئ الله تعالى طالوت درته غوره کړی، د الله له دين څخه اوښتي قوم ورته وويل: دی خو پر مونږ د مشرۍ وړ نه دئ، نه د نسب له مخي او نه د مال او شتمنۍ له مخي، د ټول ولس قيادت او زعامت خو بايد داسي

چا ته وسپارل شي چي قيادت او زعامت له پلار نيكه ورته په ميراث پاته شوی وي، د كومي درني او معتبري كورنۍ غړی وي، ښه ډېر مال او دولت ولري!! پيغمبر د دوی په ځواب كي وايي: دی خو الله غوره كړی، د زعامت او قيادت وړتيا هغه وركړې، ښه پوه دئ او د ښه صحت او قوي بدن خاوند دئ، د مشرتابه غوره مواصفات خو همدا دي، خو دوی دې ته تيار نه وو چي د طالوت قيادت ومني، د دوی معيارونه بدل شوي وو، د زعامت د مواصفاتو په اړه ئې همغسي انګېرله چي بې دينه او لاروركي قومونه ئې انګېري، د پيغمبر دا وينا ئې نه منله چي الله تعالی د دوی په څېر نه دئ چي نسب او مال د قيادت لپاره ضروري وګڼي او د طالوت په څېر يو نادار او بې نوم نښانه څوك دي د دوی د مشری لپاره مناسب ونه ګڼي، له پيغمبر ئې د ثبوت غوښتنه كوله:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ ءَايَةَ مُلْكِهِۦٓ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلتَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ ءَالُ مُوسَىٰ وَءَالُ هَٰرُونَ تَحْمِلُهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

البقرة: ٢٤٨

او پيغمبر ئې ورته وويل: د ده د پاچايۍ نښه دا ده چي تاسو ته به هغه صندوق راشي چي په هغه كي ستاسو د رب له لوري يوه ډاډينه او د موسی او هارون د اولادې پاته شوني دي، هغه چي ملائكي به ئې حمل كوي، په دې كي تاسو ته څرګنده نښه ده كه مؤمنان ياست.

بني اسرائيلو ته له پلار نيكه داسي يو صندوق په ميراث پاته شوی وو چي په هغه كي څه مبارك شيان لكه د تورات لوحي او د موسی او هارون عليهما السلام د لاس څه نښي وې، دوی داسي ګڼله چي تر څو دا صندوق زمونږ په واك كي وي نو تل به بريالي وو او دښمن به پر مونږ غلبه نه شي موندلی، ناڅاپي د دوی په سيمو د بريد په ترڅ كي دا صندوق د دښمن په لاس كي پرېووت، په دې سره د دوی پاتي مېړانه او همت هم ختم شو، د دښمن له مقابلي ئې لاس واخيست او وتښتېدل، پيغمبر ئې ورته وويل: دا صندوق به الله تعالی بېرته تاسو ته مسترد كړي، ملائكي به ئې تاسو ته راوړي او دا به د دې نښه ګڼئ چي طالوت د الله له لوري تاسو ته غوره شوی، همداسي وشول. د دې قصي په ترڅ كي الله تعالی مؤمنانو ته دا لارښوونه كوي چي مبادا د جهاد له فرض كېدو وروسته ترشا شئ، مبادا د قيادت لپاره هغه معيارونه وكاروئ چي جاهلو قومونو كارولي، مبادا له علمي استعداد او جسمي پياوړتيا پرته د نورو مواصفاتو له مخي ځانته قيادت غوره كړئ، مبادا له هغه چا سره د مخالفت لار غوره كړئ چي الله تعالی د قيادت غوره صفات وركړي وي. تاسو د آدم عليه السلام د خليفه كېدو په بحث كي هم وليدل چي الله تعالی د ده علمي استعداد او د هر څه پېژندل او مناسب نوم ورته غوره كول د خلافت د وړتيا دليل وښودو.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِٱلْجُنُودِ قَالَ إِنَّ ٱللَّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّى وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُۥ مِنِّىٓ إِلَّا مَنِ ٱغْتَرَفَ غُرْفَةًۢ بِيَدِهِۦ ۚ فَشَرِبُوا۟ مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۚ فَلَمَّا جَاوَزَهُۥ هُوَ وَٱلَّذِينَ

ءَامَنُواْ مَعَهُۥ قَالُواْ لَا طَاقَةَ لَنَا ٱلۡيَوۡمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِۦۚ قَالَ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُواْ ٱللَّهِ
كَم مِّن فِئَةٖ قَلِيلَةٍ غَلَبَتۡ فِئَةٗ كَثِيرَةَۢ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِۦ قَالُواْ رَبَّنَآ أَفۡرِغۡ عَلَيۡنَا صَبۡرٗا وَثَبِّتۡ أَقۡدَامَنَا وَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾
فَهَزَمُوهُم بِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُۥدُ جَالُوتَ وَءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلۡمُلۡكَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَعَلَّمَهُۥ مِمَّا يَشَآءُۗ وَلَوۡلَا
دَفۡعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعۡضَهُم بِبَعۡضٖ لَّفَسَدَتِ ٱلۡأَرۡضُ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ ذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلۡكَ
ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتۡلُوهَا عَلَيۡكَ بِٱلۡحَقِّۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

البقرة: ٢٤٩-٢٥٢

نو کله چي طالوت لښکري راوايستې، وئې ويل: الله په يوې ويالې سره ستاسو آزمويونکی دئ، نو چا چي ترې اوبه وڅښلې زما له ډلې څخه ندئ او چا چي (ئې خوند) ونه څکو، نو هغه زما (ملگری) دئ، مگر دا چي د خپل يوه لاس يوه لپه (اوبه) غوړپ کړي، خو د دوی له لږو کسانو پرته نورو هغه وڅښلې، نو چي کله دی او د ده مؤمن ملگري ترې واوښتل، وئې ويل: نن خو مونږ د جالوت او د ده د لښکرو (د مقابلې) توان نه لرو، خو هغو کسانو چي په دې ئې باور وو چي له الله سره مخامخ کېدونکي دي وويل: څومره لږکي ټولگي د الله په اذن سره په ډېرکي ټولگيو غالب شوي، الله خو له صابرانو سره دئ. او کله چي جالوت او لښکرو ته ئې راڅرگند شول، وئې ويل: اې زمونږ ربه! پر مونږ صبر نازل کړه او پر دې کافر قوم برى را، نو د الله په حکم سره ئې دوی ته ماتې ورکړه او داؤد جالوت وواژو او الله ورته پاچايي او حکمت ورپه برخه کړ او چي څه ئې غوښتل هغه ئې وروښودل او که د الله دا د خلکو ځيني په ځينو نورو دفع کول نه وی، نو زمکه به تباه شوې وه، خو الله په نړیَ والو د فضل خاوند دئ. دا د الله آيتونه دي چې پر تا ئې لولو او يقيناً چې ته له پيغمبرانو څخه يې.

دا آيتونه موږ ته لاربنوونه کوي چي جهاد د صابرانو کار دئ، بې صبره، بې همته، بې عزمه، بې ارادې او هغه ضعيف النفسه کسان چي د کړاوونو د گاللو همت او حوصله نه لري، جهاد نه شي کولی، د جهاد مشران بايد خپل مجاهدين وآزمويي او وگوري چي په دوی کي څوك د ستونزو او کړاوونو گاللو ته تيار دئ، پياوړې متې، غښتلی زړه، لوړ همت، کلك عزم لري او د صبر او زغم خاوند دئ، يوازي په دغو کسانو حساب وکړئ او د همدوی په ملگرتيا بسنه وکړئ، بې همته او بې صبره کسان د نيمي لارې ملگري وي او په سختو شېبو کي له خپل صف ځني بېلېږي او خپل سنگر دښمن ته پرېږدي، د داسي کسانو ملگرتيا د گټې په ځای تاوان کوي، د همدې لپاره طالوت خپلو ملگرو ته وويل: له ما سره هغه څوك ملگرتيا کولی شي چي د دې راتلونکي نهر اوبه ونه څښي، په تنده کي صبر وکړي، هغه هم راسره تلی شي چي په يوه غوړپ اکتفاء وکړي، خو هغه چي ډك

نس اوبه څښي، زما د ملگرتيا وړ نه دي. (د طالوت دا ازموينه داسي ده لکه مونږ چي په روژې مکلف شوي يو،

دا په اصل کې د روژې لپاره يو مثال او بېلګه ده، په روژې سره په انسان کې د صبر او ځان ساتنې خصلت وده کوي) د ده له لوی لښکر څخه يو وړوکی ټولګی په دې آزموينه کې برياليي وختل او همدغو ته الله پر هغه مغرور او ظالم دښمن بری ورکړ. بری د صابرانو په برخه کېږي، هغه چې پر الله ئې باور وي، د هغه نصرت ته سترګې په لار وي، له الله تعالی په سنګر کې او د دښمن په وړاندې د صبر او استقامت غوښتنه کوي، نه د هغه چا په برخه چې د جنګياليو شمېر ئې زيات وي. دا په وار وار ليدل شوې چې يوه وړوکې ټولګې ته الله تعالی په لوی لښکر فتح او بری ورکړی، دا ځکه چې الله د صابرانو مل دئ.

په دې نښتې کې د دښمن د فوځ سالار د داؤد عليه السلام په لاس ووژل شو او د همدغه زړه وري اتلولی په وجه الله تعالی داؤد عليه السلام ته د دغه ملك پاچايي او اقتدار وسپارو، علم او حکمت ئې ورکړ او د پيغمبرئ مقام ته ئې ورساوو، د الله تعالی سنت دا دئ او په دې راضي کېږي چې د مؤمنانو قيادت د دغسې مجاهدو مشرانو په لاس کې وي.

له دې آيت څخه دوه خبرې په ډېر وضاحت سره معلومېږي: لومړی دا چې له تباهئ څخه د زمکې د ساتلو يوازينی لار دا ده چې د مؤمنانو د صالح ډلې په لاس د کافرانو د فاسدې ډلې مخنيوی وشي، الله تعالی د دوی په ذريعه د هغوی شر دفع کوي او په دې سره زمکه له تباهئ ژغوري. او دوهمه دا چې د دغه الهي سنت مطابق به تل د مؤمنانو يوه مجاهده ډله راپيدا کېږي، د مفسدو ځواکونو مقابله به کوي او الله تعالی به هغوی ته د شر او فساد پر ځواکونو غلبه ورکوي. په بخاري کې راغلي:

عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم « لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِى ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِىَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَذَلِكَ

له ثوبان رضي الله عنه روايت دئ چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: تل به زما د امت يوه ډله داسې وي چې په حق سره به برلاسي وي، هغه څوك به ئې نه شي زيانمن کولی چې دوی يوازې پرېږدي، تر هغه چې الله تعالی خپله پرېکړه وکړي او دوی په همدې حالت کې وي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

١٣٨٨/٤/٥